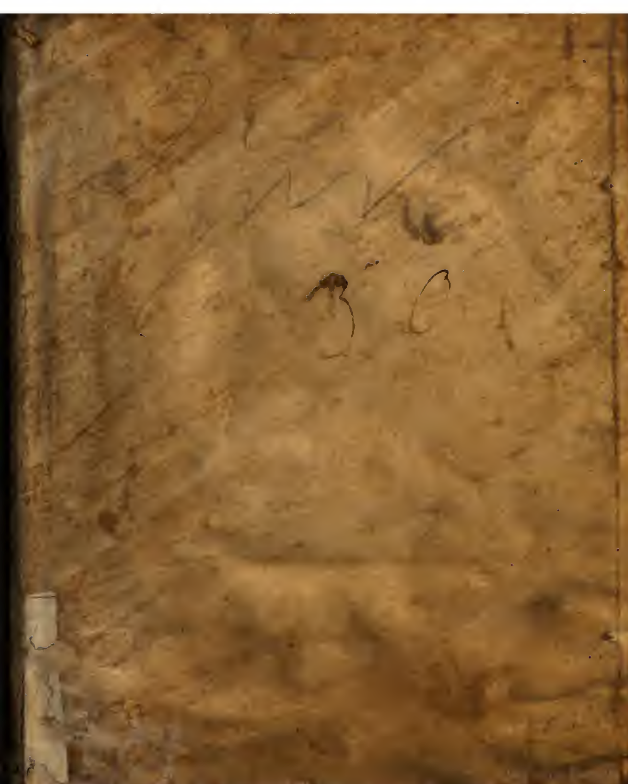

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 G
58

INSTITVTIONES
IVRIS CANONICI,

QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI
Methodo libris quatuor comprehenditur;

AB IO. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO
Conſcriptæ; & in Aula Romana, mandato Pont.
Max. ab illuſtribus viris olim recognitæ.

His nouiſſimè acceſſerunt Interpretationes, quas Gloſſas uocant; quibus loca omnia, unde contextus deſumptus eſt, indicantur; pleraque declarantur; nonnulla per Sacroſanctum Concilium Tridentinum hodie immutata adnotantur.

Item Commentariolum, quo conſcripti operis & ratio, & hiſtoria quædam continetur.

CVM PRIVILEGIIS SVMMI PONTIFICIS, CAES. MAIEST.
Illuſtriſs. Senatus Veneti, & Catholici Regis Neapolis.

VENETIIS,
Impenſis Marci Amadori, & ſocios M. D. LXX.

IOAN. FRANCISCVS CARDINALIS DE GAMBARA IO. PAVLO LANCELOTTO. I. C. S. D.

E Institutionibus ad Ius Canonicũ à te cõscriptis: quas nuper ad me misisti, est quidem quòd tibi gratias agam, sunt enim huiusmodi ut eas ego loco magni à te muneris, habere debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torsisti, agitur enim annus sextusdecimus quo ego Perusiæ te præceptore prima Iuris Ciuilis initia urgebam, & tu iam tum opus huiusmodi sub incude habebas, idq́; pro pediem editurus uidebaris, vnde quòd tam diu illud continueris erit fortasse qui te accuset. Qui dicam? quòd ne nunc quidem illis editis fidem tuam liberasti? etenim Commentarij quod præteritis annis edidisti libro secundo asseris à te quædam in contexendis Institutionibus consulto fuisse prætermissa, quòd ea notulis nescio quibus explicaueris, ac quasi cum fœnore reddideris, & tamen notulas nullas: quas uiderim, editis à te nuper Institutionibus adscripsisti. Quod licet ego, cui tuum iam pridem perspectum est iudicium nõ nisi optimo consilio factum rear, cum tamen & tu id

 sponte

ſponte tua promiſeris, et ea ſit hodie (vt omnium opti mè noſti) conditio ſcriptorum canonicæ ac ciuilis prudentiæ, ut in his quæ ſcripta ſunt fides adhibeatur nemini, qui non eadem ueterum authoritate confirmet, eas à te quàm primum inuulgari neceſſarium duco non modo ut ea quæ ſunt à te prætermiſſa nobis reponas, & te promiſsis exoluas, uerum etiam ut eorum ipſorum quæ ſcriptis mandaſti, fidem nobis ex ueterum teſtimonio facias. Non poſſum pro ſumma mea in te beneuolentia quid ſentiam liberè non præſcribere, tu quidquid id eſt æqui boni conſule. Vale Romæ Nonis Septembris. M D L X I I I.

CLARISSIMO VIRO
D. IO. PAVLO LANCELOTTO,
IVRECONSVLTO PERVSINO FAVTORI, ET AMICO TANQVAM FRATRI CARISSIMO.

Lariſſime Domine Fautor & amice tanquam frater cariſſ. Libros Inſtitutionum Iuris Canonici à M. tua authoritate & mandato ſummi Pontificis antea conſcriptos (cuius etiam nomine prodijſſe oportuerat) nunc de manu. M. tuæ ſumma animi letitia (ut cæteri boni & docti omnes) accepi, ac ſtatim à capite ad calcem uſq; percurri, & ut antea ab illuſtribus uiris, ſuo merito, laudati, & recogniti, ita per me ſanè (& ſi iudicio parum ualeo) tales reperti, ut plenè ſentiam, hominum memoria pro illius Iuris firmâ ſolidaque habenda cognitione parem librum in lucem minimè prodijſſe. liber iſte, M. tuam & Deo, & Eccleſiæ, & huic ætati poſteriſque omnibus gratum faciet, & nunquam internoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (ut etiam dudum ceperat) hunc primum fœtum: qui tam auidè ab omnibus eſt acceptus, auctiorem locupletioremque reddet. Quod dum ſedulo conantur meminiſſe forte ab re non erit, ſi M. tua aut ſingulis titulis, aut paragraphis fontes ex quibus pręcipuè deſumpti ſunt, pauciſſimis annotare non grauaretur id enim & doctiſſimos quoſque optima ſanè ratione deſiderare animaduerto, tum quòd illinc ipſe liber maiorum cum authoritate Pontificum loquatur lectoreſque omnes publico imperio confirmet, res iſta dum reliqua elaborantur, haud uſque adeo multum attulerit incommodi & publica tamen commoda ſtudioſorum omnium maximè uouerit. Quidquid factu optimum fuerit M. tua pro ſumma ſua in omnibus rectè dijudicandis prudentia facile ſtatuet. Deſiderijs Cornelij Matij & ſi iuſtiſſimis ſatisfacere non undequaque tam facile erat præſertim quod ipſe ſuique maiores Mercato

 ribus

ribus à quibus æs ſumendum fuerat, planè eſſent incogniti, & penè eò res deuenerant ut ſua opinione fruſtratus uacuus rediret, ni ego interceſſione M. tuæ fretus fidem meam, immo me ipſum tanquam principalem debitorē interpoſuiſſem. Monebit itaque M. tua, ut ille beneficij præſtiti memor quanto citius fidē datam per ſuos liberari curet, alioqui ſanè ſtatutis diebus elapſis per me quod acceptum eſt ſine ulla ſpe exceptionis remunerādū erit. Vale uir clariſſimè Iureconſultorū unicū decus, raptim ex Vrbe die prima menſis Nouemb. anno reparatę Salutis 1563. M. Tuę

Deditiſſ. amantiſſimuſque tanquam frater

Gaſpar Gropperus Rotę Romanæ auditor.

FRANCISCVS MVCANTIVS
Io. Paulo Lancelotto. S. D.

Ptaui iam pridē Lancelotte doctiſſime literarū ad te aliquid dare, cū ut tuas uiciſſim elicerē iucunditatis, leporis, doctrineq; plenas atq; intermiſſam diu inter nos ſcribēdi conſuetudinē aliquando reuocarē, tum etiam certè ut deſiderium meū in his tibi exponerem quod mihi iam ab eo tempore, quo Peruſiæ morabar tuarum Inſtitutionum argumento inieciſti, nuperq; demum edito tuo commentario quaſi earundem idea quadam ac ſpecie auxiſti aut refricaſti potius. Sed nec integrum nobis fuit, cum ab Vrbe complures menſes uarijs negotijs diſtenti abfuerimus ad iſtud ſcribendi officium unquam reuerti, nec ſatis urgens ratio uidebatur eſſe, ut tantum tibi negotij meo priuato commodo exhiberem. Nunc uerò cum iam dudū in patriam reuerſus expeditior aliquanto ſim, & ad cām quā plures adiunxerim qui partim ſua ſponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo deguſtato allecti, partim etiā oratione noſtra aliorūq; amicorū tuorum excitati, mirum in modum opus ipſum, cuius tu nobis imaginē repręſentaſti, expectant, quaſi conceptam ſitim uberiore fonte ſedaturi, ſtatui non amplius expectandum quin continuo te meis ſcriptis appellarem, atq; adeò omnium ſtudioſorum nomine flagitarem ne tu nos longa expectatione ſuſpenſos diutius torquere uelles. Nō id ago nunc mi Lancelotte. ut uelim ullis apud te argumentis oſtendere

ostendere Institutiones tuas Pontificij Iuris dignissimas esse nouitate sua splendore pondere, quę in apertū proferantur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi persuasum esse scio, aut si pro tua modestia minus uelles tuo iudicio esse contentus, non deesse tibi amplissimorum uirorum testimonia quę acre tuum ingenium in huius editione operis (garriant inuidi quantum libet) posteritati commendare queant, nec sanè dubito te egregium istum tuum librum in lucem tandem emissurum esse, quem pluribus ab hinc annis publicè priuatimq; pollicitus sis, multa deinde die multaq; litura ad unguem castigaueris, postremo etiam tuo commentario quasi chirographo fidē tuam arctius obstrinxeris, quibus ex causis ut maximè uelis, ab instituto tamen discedere non possis. Verum illuc meę spectarunt literę ut currentem te magis incitarent cum intellexisses omnibus his: quæ enumerauimus incredibilem bonorum omnium expectationem adiūctam esse. Quod si tu maleuolorum aculeos fortasse times, uide ne hoc tibi maiorem inuidiam excitet, quòd cum nullo fere negotio tantam expectationem explere possis, idem tamen cunctando tot desideria hominū superbè aspernari uidearis. Atq; scio te obtrectatorum columnias nihil morari, quandoquidem tibi in causam ingredienti facile fuerit conijcere non defuturos huiusmodi garrientium cœtus, quorum quidem ineptias tantum abest, ut de laude tua quicquā delibare posse credam, ut ex his, gloriam potius tuam augeri illustrioremq; reddi existimem, quod & tu pulcherrimis exemplis in eo libello demostrasti, sin uerò ea retardandi forte est causa, quòd librum tuum summi Pontificis authoritate impressum iri cupias, non negauerim (si res quidem ita est in promptu ut breui conficiendi negotij spem habeas) aliquid etiam operę te in eo ponere, quod & tibi perhonorificum, & rei de qua agitur ualde consentaneum fore uideatur. Cæterum si longius interuallum temporis interponendum sit, aut dubius etiam euentus expectetur, quoniam tu in ea re satis iam superq; temporis laborisq; impendisti, haud tandem magnopere laborandum esse censuerim publicone is liber an priuato nomine diuulgetur, satis enim per se ille, & dignitatis, & authoritatis adferet, nec minus gratus Pontificij Iuris studiosis omnibus futurus est, quàm si amplissimo Principis diplomate fulciretur, quippe non tam speciosam inscriptionem

 spectantibus

ſpectantibus illis, quàm quid inde utilitatis ac commodi percepturi ſint. Hęc te Lancelotti facile poſſunt ad laudem tuam ſtudioſorum commodo coniunctam uel inuitum impellere, quem tamen ſatis iam tua ſponte incitatum eſſe non dubito, quare nihil eſt quod in te hortãdo multum laborem, uolui tamen leuiter hęc perſtrinxiſſe, ut me cum gloriæ decoriſq; tui, tum uerò utilitatis publicę ſtudioſum ac percupidum eſſe ſcires. Tu ſi ad me ſcripſeris quid hac de re ſentias, aut quouſq; opus perduxeris rem facies gratiſſimam. Vale Romæ Idibus Maij An. Sal. M. D. LXI.

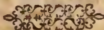
Deſideratur reſponſio in qua excuſat author ſe quòd ſerius reſpondeat, tum familiariter conqueritur quòd licet mandato Pontificis ſuas Inſtitutiones nomine Pontificio feliciter, eruditiſſimorum uirorum iudicio abſoluerit, non ſolum negotium non confecerit, ſed maximos etiam labores, & maximos ſumptus ſubſtinuerit, dum diutiſſimè Romæ difficillimis temporibus proprijs negotijs poſthabitis omnibus una ea cauſa detinetur principibus ipſis ad incommoda ſua inclementiſſime conniuentibus, quibus diuinitus dicit contigere, ut in rebus ſibi tam glorioſis tam altè indormiant, ne ſcilicet tantam ipſi laudem immerentes aſſequantur. narrat item poſt mortem Pauli. IIII. Pium. IIII. inſtante Illuſtriſſimo Cardinali Cicada, mandaſſe doctiſſimo & ampliſſimo Viro Franciſco Alciato ut opus rurſus percurreret, relaturo an huiuſmodi ſit quod Pontificio nomine edi conueniat, ſe tamen licet non unis ab eo literis compertum habeat Alciatum optimè ſentire de Inſtitutionibus ſuis Pontificiq; rem ſuaſurum, certo tamen ſcire Pontificem id minimè curaturum quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat, atq; ideò ſe relationis huius exitum non expectaturum, ſed primo quoq; tempore opus ipſum priuato nomine editurum, pro ut fecit, uel ipſo Alciato non probante.

Illuſtriſſimo

ILLVSTRISSIMO,

ATQVE AMPLISSIMO S.R.E. CARDINALI IO. FRANCISCO DE GAMBARA,

Franciscus Mancinus. S. P. D.

I quid utilitatis studiosis hominibus secunda hæc institutionum Iuris Canonici cum suis notulis editio afferret (afferet autem doctorum omnium sententia non modicum) id omne tibi uir Amplißime nec non illustrißimis, atq; doctißimis Cardinalibus Io. Bap. Cicadæ, & Francisco Alciato acceptum ferre debemus. licet.n. eã multis annis Commentario suo notulas illas nobis esset pollicitus, ita tamen postea de illis non edendis animum obfirmauerat, ut de ea illam sententia posse aliquando deduci interdum planè desperarem, erant autem multa quæ (ut ego & eo sæpius audiui) à primo illo suo proposito eum retraxisse affirmaret. Primum quidem quòd nusquam uidetur auditum, ut eiusdem operis idem esset Author et interpres, se autem cum de notulis adscribendis cogitasset, non existimasse fore, ut is liber: quem & ipse mandato & nomine Pontificio absoluisset, & summi etiam Viri castigassent ac probassent, priuato nomine in publicum exire deberet, quod si Pontifex suo nomine, ut non solum Censorum, sed etiam aliorum plurium testimonio ac iudicio facere debuit, edidisset, tunc nõ futurum incongruum ut non quasi ab Authore ipso, sed alio quopiã operi notulæ adscriberẽtur. Huc accedere quòd illas rudes esse affirmaret, atq; incohatas potius quàm absolutas ut autem perpoliret eadem ratione animum nunquam adijcere potuisse, demum magno se quotidianarum concertationum tædio esse affectum, sibiq; imperasse, ut quo ad per se fieri poterit, ansam posthac nouis molestijs non tribuat, seq; id nulla alia ratione consecuturum sperare quã si ab nouorum scriptorum editione prorsus abstineat. sed magnus flagitantium numerus, tuaq; potißimum atq; illustrißimorum Cicadæ & Alciati authoritate perfectum est, non ut ille ederet, neq; enim à sua sententia dimoueri potuit, sed ut libri mihi & Roberto fratri potestatem faceret, quidquid de eo statueremus ad animum non reuocaturus, itaq; nos tam uestro, quàm aliorum grauißimorum uirorum iudicio atque authoritati inhærentes, & plurimorum flagitationibus impulsi, secundam editionem adornauimus notulasq; ipsas singulis uerbis aptauimus, quibus quidem ex doctorum responsis interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuisset nobis his temporibus multo facillimum: sed scribendi genus suapte natura concisum respuere omnino id uidebatur, simul etiam ne quid Authorem ipsum offenderemus uerendum

nobis fuit à quo uix summa uestra authoritate impetratum fuit ut edi rursus per nos liber pateretur, in quo quidem ut ego existimo, nullam studiosi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam Canonici quàm ciuilis facultate conscripti libri alij alios fines habent. quidam enim ut artem ipsam doceant, quidam ut quæstiones ipsas finiant ac terminent, & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat ac decidit aliquid etiam interim doceat, fuit tamen authoribus ipsis in conscribendis libris finis alius alio principalior: nam interpretationibus, & enarrationibus ad libros ueterum Iurisconsultorum docendi propositum est principalius, licet multa interim terminentur et in responsis, et quos uocant tractatibus, decidendi unus propemodum est finis, licet interim multa etiam doceantur. hinc fit ut illorum atq; illorum diuersa admodum sit scribendi ratio. nam in docendo ratiocinandi modus magis necessarius est, quàm authoritatum enumeratio, quippe quod artis fundamenta sunt aperienda, & fontes atq; origo rerum demostranda, at in responsis reddendis differendi quidem ratio non abijcienda, sed ubi de quæstione conuentum est ac facti specie magis pugnandum est authoritatibus, cum id demum uerum habeatur quod est à plerisque receptum. Vnde cum hic Institutionum liber sit ad docendum potissimum conscriptus, nimirum si multiplicium in eo allegationum copia non fuit affectanda. Huc accedit quòd id quod nostra opera notulis accedere potuisset, facile unusquisque suo marte consequi poterit, cum enim notulis ipsis principales materiarum sedes & loca contineantur. si quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quàm modernorum numero, unde copiosius haurire, & sitim explere posit facile inueniet, itaque posthabita qualibet addendi cura, solum dedimus operam ut ea quæ nuperrime per Sacrosanctum Concilium Tridentinum immutata sunt, notulis ipsis adiungeremus: nam ut contextui illa ipsa insererentur impetrari ab Authore nō potuit, quod diceret uelle sequi se Iustiniani exemplum, qui licet post editas à se Institutiones Iuris Ciuilis, multa nouellis suis constitutionibus innouasset, non propterea aliquid dictis Institutionibus adiecit, uel immutauit, sed lectoribus ea perquirenda reliquit. Vnum enim fuisse ei in illa scriptione propositum, scilicet non ut omnia complecteretur, sed ut breui libello prima Iuris Canonici rudimenta concluderet, & ius illud adhuc dispersum quasi in artem redigeret, id autem satis præstari posse etiam si constitutiones Tridentini uel etiam aliorum Conciliorum decreta non contineat, satisque esse ne quem forte ius nouum circa paucissima lateat, Si de ea re notulis ipsis admoneatur, nec propterea totum opus sibi fuit retexendum: placuit etiam Commentarium quod ab hinc sex annis in lucem ipse idem edidit, adiungere, tum quòd magnam operi claritatem addit, explicat enim luculentissimè Authoris intentionem, quod non modicum authoribus intelligendis existimatur conducere, tum etiam ut quorundam non satis iustæ cupiditati occurratur, qui frigidis quibusdam assertionibus, ne dicam commentitijs testimonijs operis huius inuentionem Lancellotto nostro præripere conantur, apparet enim in eo meridie clarius, quàm diu (quòd tute omnium optimè nosti) primam Institutionibus manum admonerit, & quàm multis illarum copiam fecerit, demum

mum

mum quàm facile omnibus fuerit inde exemplum sumere, nomen autem tuum operi præfigendum ideo duximus, tum quòd ea re non modicum operi splendorem accessurum existimauimus, tum uerò etiam, ut quemadmodum tuę potissimum opera factum est, & ampliter locupletatus liber in lucem prodeat, ita & tibi quisquis ex eo utilitatem aliquam sentiet id omne acceptum ferat. Vale Perusia Nonis Aprilis.

M. D. LXVII.

PIO PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS IVRECONSVLTVS PERVSINVS S.

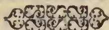

Ontificij Iuris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos conscripsimus, & summi uiri castigarunt, quæ quidem optandum sanè erat ut ijs in lucem prodirent authoribus,quorum mãdato & scriptæ & recognitæ fuissent, uel ea saltem ratione quòd authores ipsi munera nobis gratiora, ac pretiosiora facere consueuerint, & sæpe non tam quid, quàm à quibus accipiant homines soleant perpendere. Sed quando id uel ratio temporum uel alia quæcunque causa fieri non sinit, illud certè nulla ratione committi debet, ut Iuris scilicet Pontificij Institutiones sub alterius quàm ipsius Pontificis nomine appareant à quo pontificia omnia iura emanant, uelut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quidquid est operis,quod totum de Romanorum Pontificum constitutionibus deriuatum est,ad ipsum Romanum Pontificem quasi ad fontem, proprium redibit. Ad te autem eo iustius quod magnis alijs animi dotibus: quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti exactissimam adiunxisti iuris huius cognitionem. Vnde perbelle nunc accidit,

accidit, ut quæ facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam Rempub. instructiorem eam nunc tu contra, cum canonum conditor euaseris, beneficium reponens meliorem sis redditurus, cuius rei non dubia iam apparent indicia. Cum ad restituendos antiquos Christianorum mores atque hæreses extirpandas sanctissimas quotidie constitutiones edere non desistas, quæ dubio procul Christiano gregi non minus futuræ sunt salubres ijs ipsis, quæ iuris Pontificij: quod nunc tenemus, libros implent, ad illas autem institutiones hæ nostræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo, nam si ita contingere senserimus, ad alia promptiores reddemur, & alacriores. Deus opt. Max. te nobis diu incolumen, feliceemque seruet.

RVBRICAE INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI PRIMI LIBRI.

De

RVBRICAE INstitutionum libri secundi.

De

RUBRI-

RVBRICÆ IN-
ſtitutionum libri tertij.

RVBRICÆ IN-
ſtitutionum libri quarti.

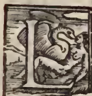
De

FINIS.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI LIBER I. incipit.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS I. C. Perusinus, Iuris Pontificij Candidatis S.

PROOEMIVM.

Libros Iuris Pontificij diligenter intuentibus facilè apparebit eos ad quandam imitationem illorum, qui in Iure Ciuili extant, fuisse conscriptos, atq; digestos. Nã ut illi Romani Imperatoris, sic hi Romani Pontificis authoritate potissimum nituntur, ac uelut illi Romanorum Imperatorum constitutionibus, Senatus, aliorumq; magistratuũ placitis, & Iureconsultorum responsis constant, sic in hos Pontificum itidẽ Romanorum sanctiones, sacrorum Conciliorum decreta, & sanctissimorum uirorum haud dissimili ordine congestæ sententiæ conspiciuntur, quæ omnia tam pari postmodum studio posteritas amplexa est, & tam eodem stylo interpretata, ut inter bonas artes nullæ prorsus sint, quæ tanta similitudine sese inuicem contingant. Non parua hinc nos interdum cepit admiratio, qua nam ratione contigerit, ut ueluti Imperatorio nomine Cæsarei Iuris in certos libros redacta sunt elementa, non ita etiam ad usum studiosæ iuuentutis ad Ius Canonicum ab ipsis Pontificibus compositæ Institutiones reperiantur, cum id, si, ut quidem nunc est, contemplemur, ædificij cuiusdam referat speciem ianuis, atque omni prope modum aditu carentis, & una hac tantum dissimilitudine à Iure Ciuili seiungatur. Accedit, quòd cum nemo sit mortalium qui gloriæ cupidine non tangatur, hoc non sine magna sua laude facturi uidebantur. Sed Veteribus quidem facile id ignosci poterit, in iaciendis, & struendis huius Iuris fundamentis uidelicet occupatis, & quasi materię defectu impeditis. At recentioribus eius facultatis tractatibus ad iustum corpus excrescentibus, Institutiones inde elicere, & quasi de rudi marmore statuæ cuiusdam effigiem ducere non difficile fuisset: & quæ nostrorum est felicitas temporum, non modo in ea re illustrium uirorum opera uti, uerum etiam per se id præstare non nulli potuissent. Sed & horum quidam uitæ breuitate, quidam multiplicium hæresum, bellorumq; tam ciuilium, quàm externorum procellis facile excusari possunt. Quis enim in sacri Apostolatus fastigio uniuersæ ecclesiæ præsidens, atque orbem ipsum principum discordijs fluctuantem, bellorumq; incendijs æstuantem circumspiciens, ad ocium literarium uariè agitatum

animum

animum facilè posſit appellere? Sed hoc nos parum aliquando perpendiſſe uideri poſſumus. nam cum in aula Romana difficillimis temporibus degeremus, de Inſtitutionibus Iuris Canonici Pontificio nomine conſcribendis, Iuſtiniani Imperatoris exemplo, ipſi Romano Pontifici ſuggeſsimus. & quamuis minus fortè opportunè, de his tamen conſcribendis ab eodem mandatum accepimus, & quantum in nobis fuit, etiam expleuimus: ſi quidem intermiſſo ſuperioribus annis prælegendi ac patrocinandi munere, impensè operam dedimus, ut per nos huiuſmodi Inſtitutiones componerentur, quæ, ut Pontificio nomine exirent, non indignæ iudicarentur: quod quidem ex ſententia nobis ceſsiſſe, ita locupletiſsimum ſummorum uirorum probauit teſtimonium, ut illæ iamiam de manu Pontificis in manus ueſtras uenturæ crederentur. Sed uſque adeò poſtmodum, cùm Romæ ob eam unam rem diu fuiſſemus, ſupremæ manus impoſitio differebatur, ut qui grauiſsimis, ac multiplicibus undiq; ad ſedem Apoſtolicam confluentibus negotijs admodum ſummū Pontificem, & natura ipſa (ut aiebant) ualde cunctatorem diſtentum fuiſſe ignorauerit, magnam illo tempore in curia rerum harum incuriam fuiſſe facilè ſuſpicari potuerit. Itaque diutius ſubſtinere non ualentes in patriam conceſsimus, Pontifex paulo mox in fata. Sed hæc Commentariolo ſufficiat nos aliquando fuiſſe complexos. Ergo ſi cui fortè audentiores uiſi fuimus, qui tantam rem aggredi tam imbecilli auſi fuerimus, maximis authoribus, atque adeò mandato ipſo Pontificio hanc temeritatis culpam redimere poſſumus: uel certè id non impunè tulimus, qui ob eam rem magnos labores, & impenſas, atque inuidorum obtrectationes, neſcio an dicam, fruſtra ſubierimus, utinam non amplius ſubituri. Sed hæc omnia æquiſsimo feremus animo, ſi, quod uehementer ſemper optauimus, noſtra hæc eiuſmodi ſit ſcriptio, quæ ſtudijs ueſtris commoda uideri poſsit: quod ſanè his temporibus futurum non deſperamus, quibus ut nonnullos fortè ſacroſancti Pontificij Iuris ignoratione in errores aliquos, atque hæreſes facilius prolabi potuiſſe, ita nunc expeditiore quadam eius tractatione non tam facilè iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos uerisimiliter exiſtimare debemus. Vnde quamuis non iiſdem, quibus inchoatus fuit auſpicijs, liber hic noſter in lucem prodeat, in communi ſaltem periculo non fuiſſe nos ocioſos, ſed quoquo modo tuliſſe opem, iuuabit. Accipite igitur priuati quidem hominis, Pontificio tamen mandato ad Ius Canonicum & ſcriptas, & caſtigatas Inſtitutiones. Cumque eis nihil ſit comprehenſum, quod (ni fallimur) ſacris Canonibus penitus non conſentiat, ita exiſtimate, ſi de Pontificis manu eas accepiſſetis, fuiſſe id perinde futurum, ac ſi uobis uaſis aureis, ac longè ſplendidiſsimis menſis fuiſſent fercula ſubminiſtrata, nunc, cum de manu noſtra, ac ſi fictilibus illa quidem, atque exoticis: in ſapore tamen nullam fore differentiam.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM RERVM,
Quæ in quatuor libris INSTITVTIONVM Iuris Canonici IO. PAVLI LANCELOTTI, continentur, in studiosorum gratiam editus.

beneficiorum

D

E

dos

episcopo

exceptiones

F

G

H

L

papa

duobus

ac

X

FINIS.

DE IVRE CANONICO. [a]

Diuiditur in tres partes. In prima ponit unde dicatur Ius Canonicum, In secunda quid sit, In tertia ex quibus constet, Partes patent. h.d.

IVri Canonico [b] daturũ operã [c] nosse oportet, [d] unde talis denominatio descendat. Et quidem *Ius* generale [e] est nomen, *Canonicum* verò dicitur à uerbo Græco, *κάνον* quod Latinè idem significat quòd regula, [f] vnde Ius canonicum Ius regulare [g] nõ malè dixeris: quam denominationẽ ex eo accepit, quòd ex regulis priscorum patrum [h] ad rectam uiuẽdi normam institutis deductũ fuerit. Est igitur [i] Ius Canonicum quod ciuium [k]

a DE IVRE CANONICO.

ID est, cur sic appelle?, quid sit, & ex quibus constet ius canonicum. & sic no. quòd dictio applicatur nõ solum ad quæstionem quid rei, sed etiã ad q. quid nominis: & designat causas nõ solum essendi, sed etiam fiendi. fac. c. cum causam. de electio. l. sed & reprobari, ubi not. ff. de excus. tut. l. j. §. nunc uideamus & § emancipatus. ff. de conium. cum emanc. libr. & de multiplici significatione huius monosyllabæ, per Paui. in trac. de offi. & pot. capituli sede uacãt. in primo præludio.

b Canonico. Expone tripliciter. Primo discẽdo, cum absurdũ sit ignoratis principijs ad cætera transire: arg. l. j. ff. de ori. iu. Alb. in l. j. ff. de ori. iur. Secundò docendo: nam undique doctus indoctum docere debet. Auth. de sanctiss. episc. §. j. & §. fi. infra de elect. & c. miseram. dist. lxj. & c. j. cũ seq. distin. xlviij. Tertiò pertractando, puta allegando & iudicando, cum turpe sit patritio uiro & c. l. ij. §. post hos. ubi etiam not. & in §. seruius. ff. de ori. iur.

c Operam. Non solum discendo sed etiam docendo, allegando, & iudicando ut supra in proxima notula.

d Oportet. Id est, decet. sic in l. j. ff. iust. & iu. & l. cum oportet. in prin. C. de bon. quæ lib. & l. j. §. oportet enim. C. de cap. & postli. reuer. & sic importat conuenientiam, regulariter autem importat necessitatem: ut uidetur not. in c. j. de rescr. in vj. fac. l. j. ff si cer. pet. & l. j. ff. de acqui. possess. de quo uide per Ab. in c. j. de libel. oblat.

e Generale. Generalitas autẽ colligitur dupliciter primo: quia dictio ius, non magis adaptatur ad ius canonicum, quàm ad ius naturale, ius gentium & ius ciuile, instit. de iu. nat. gent. & ciui. per to. Secundò. quòd præter artem boni, & æqui, etiam alia significat, ut in l. ius pluribus. ff. de iust. & iu. & concor. c. omnes. cum seq. dist. j. unde sumitur.

f Regula. c. canon. & c. regula. dist. iij.

g Regulare. Et triplici ratione forsan appellat hoc nomine: & quia cõtinet spiritualem uiuendi normam, ut hic. & c. bene. dist. xj. ca. multos, dist. liiij. unde etiam dicti sunt regulares, ut per Hosti. in sum. de reg. §. ij. & per Archi. in c. regula. dist. iij. & quia est commune omnibus fidelibus. c. j. dist. lviij. ubi regula dicit ius cõmune. & quia per compẽdium quodam rerum uniuersarum amplectitur determinationem. arg. not. per Archid. in d c. regula.

h Patrum. Ideo patrum dixit & non pontificum, ut sub uno uerbo comprehenderet non solum statuta Rom. Pont. sed etiam Concilia, & dicta sanctorum, ex quibus omnibus constat ius canonicũ: ut infra de eccl. cõst. per tot.

i Est igitur. Pro intellectu istius descriptionis siue diffinitionis sciendum est, quòd homo cõsiderari potest quadrupliciter, uidelicet in suo genere ut animal, in sua specie, id est, ut homo, ut subditus Romano Imperio, & ut subiectus Ecclesiæ Romanæ. si cõsideretur primo modo, utitur iure naturali insti. de iu. nat. gent. & ciui. in prin. si secundo utitur iure gentium. §. j. eo. tit. quod interdum appellatur naturale. §. singulorum. instit. de re. diui. c. ius naturale, ubi de hoc prolixè no. distinct. j. si tertio utitur iure ciuili Romanorum l. j. C. de sum. Trin. ubi traditur si quarto utitur iure canonico. Potest considerari & quinto modo scilicet ut ciuis Perusinus, Bononiensis &c. & tunc utitur statutis Perusinis, Bononiensibus, & cuiuscunque loci unde originem ducit. §. j. insti. de iur. nat. gen. & ciui.

k Ciuium. Id est, Christianorum, uel fidelium, nec enim regulariter infideles Papæ aut

iuri canonico subijciuntur, cum de his quæ extra nos sunt, nihil ad nos. c. multi. ij. q. j. faciunt. not. in c. de infidelibus. de consangui. & affi. c. gaudemus. de diuor. & per Ab. in c. j. de const. Habet tamen aliquibus casibus Papa iurisdictionem etiã super infidelibus: ut p Domi. in d. c. multi. & per Inno. Io. And. & alios in c. quod super his. de uoto, notatur etiã. xxviij. q. j. c. sæpe. & p Abb. in c. j & cap. fin. de const. & in cap. nouit. de iudi. & per Archid. in cap. si quis suadente. xvij. quæstio. iiij. Sed an hæc appellatio Ciuium includat etiam Imperatorem? & non uidetur, cum non ligetur legibus. l. Princeps. ff. de ll. Lex imperfecto. ff. de leg. iij. Tu dic quòd in concernentibus animam etiam Imperator iuri Canonico, & Papæ subijcitur. c. omnes. de maio. & obe. & dist. xcvj. c. duo sunt. & c. Imperator, & traditur in c. j de const. c. nouit. & in c. clerici. de iudi. & in c. per uenerabilem. qui fil. sint legi. Qui autem ueniant appellatione ciuium uel ciuitatis, habetur in cap. Rodulphus. primo de rescript.

actiones [a] ad finẽ æternæ beatitudinis [b] dirigit. Constat uerò in primis id Ius diuinæ legis, præceptis, consuetudine, & constitutionibus, quæ singula qualia sint diligẽtius dispiciamus.

DE IVRE DIVINO [c] consuetudine, & constitutionibus.

Ius diuinum est quod continetur in lege, & Euangelio, & est immutabile. hoc dicit.

a Actiones. Subiectum igitur huius scientiæ, uel artis, uel facultatis, est homo operatiuus. docet enim qualiter homo bene uiuendo, & operãdo possit in æternum beatificari, quod cum non possit fieri nisi adminiculante Theologia, sequitur quòd hæc facultas non subijcitur simpliciter ethicæ, sed etiam metaphisicæ. unde pro maiori parte tractatus huius scientiæ dirigit nos in Deũ, uel remouet ea quæ nos auertunt à Deo, ut patet in uolumine Decreti, & in multis iuribus totius corporis, maximè in cap. fin. de præscript. in cap. cum contingat. de iureiur. cap. ij. de pact. in vj. cap. licet. de iureiur. cap. j. in fin. de sum. Trinit. Est ergo hæc scientia quoddam mixtum partem capiens ex Theologia, in quantum scilicet tẽdit in finem æternæ beatitudinis, & spiritualia ex parte speculatur. partem a iure ciuili in quantum tractat de temporalibus, sine quibus spiritualia diu esse non possunt. j. quæst. iij. c. si quis obiecerit. Habet igitur se ius canonicum ad ius ciuile ut anima ad corpus, cum nõ sit merè practica ut ius ciuile sed partim etiã speculetur, ut apparet ex uolumine Decreti, & de hoc per Summistas in suis prælud ijs. per Abb. in inscriptione Procem. Decretalium, per eundem in capit. primo. in sexto not. de iuramẽ. calumn. & in cap. fin. ne cle. uel mona. per Ioan. Andreę. in regula possessor. in Mercurial. & per Ab. in capit. qualiter, & quando. el. ij. de accusat.

b Eternę beatitudinis. Ex hoc patet differentia inter finem Iuris ciuilis, & finem Iuris Canonici: quia licet utrunque ius intendat inducere homines ad bonum commune, differunt tamen in modo inducendi. Nam ius ciuile intendit hominem inducere in bonum commune, secundum quòd congruit humanæ societati ciuiliter ac temporaliter uiuenti, secundum quem modum ad suum finem promoueri potest per legalem iustitiam, & ciuilem amicitiam. Ius uerò canonicum intendit dirigere hominem ad bonum commune, secundũ quòd congruit humanæ societati non solum ciuiliter sed etiam Christianè uiuenti, & uitam aliam æternam expectanti. Et hunc finem non possunt homines consequi per solam legalem iustitiam, & ciuilem amicitiam, sed ulterius requiritur cœlestis amicitia, sine qua non potest homo in Deum tendere. sicut ergo potissima uirtus ad quam conatur ius ciuile est legalis iustitia, & ciuilis amicitia, ita potissima uirtus ad quam conatur ius Canonicum est ipsa cælestis amicitia, quam Charitatem appellamus, & de hoc fusè per Abb. in locis in præcedenti notula allegatis, & licet sint aliquæ. ll. etiam de iure ciuili, quæ ad hoc uidentur tendere, tamen plurima ab hoc scopo deuiant.

DE IVRE DIVINO c CONSVETVDINE, & constitutionibus.

De iure

Vs diuinū est quod in lege [a] continetur [b] & Euangelio, atq; immutabile [c] semper permanet. Sūt [d] enim Legis & Euāgelij prę cepta, aut moralia, [e] aut mystica, [f] Moralia pręcepta nullā omnino mutabilitatē recipere possunt. [g] Mystica uerò etsi quantū ad superficiem mutata uideantur, secundū moralem tamen intelligentiam nullam mutationē recepisse comperiuntur.

Quid sit consuetudo, & unde duxerit originem, & quā uim habeat h. d.

Ius consuetudinis [h] post naturalem legē sumpsit exordiū: [i] ex quò homines in unū conuenientes cœperunt simul [k] habitare, quod ex eo tempore factū creditur, quo Cain ciuitatem ædificasse legitur. [l]

E iure diuino. Intellige de iure diuino strictè sumpto, hoc est de eo quod immediatè descendit a lege ueteri & Euangelio: aliàs autē largè etiam ius canonicum appellatur ius diuinum: ut per Ab. in c. nimis. de iureiu. propriè aūt statuta Papæ & Conciliorū dicuntur humana. cap. non debet. de consangui. & affin. & latè per Abb. in cap. licet ex quadam. de testi. sup text. quòd autem ius canonicum constet iure diuino probatē in cap. qualiter. ij. de accus. & not. per Abba. in cap. j. de transla. episcopi.

a Lege. scilicet Mosayca. de qua in dubio est intelligendum per antonomasiam: arg. §. quoties. de iu. nat. gent. & ciui.

b Continet. Immo illud uidetur ius naturale: ut cap. j. dist. j. respon. ibi exponitur ius naturale, id est, ius diuinum: ut not. in d. c. j. uel aliàs non omnia quæ sunt in lege, & Euangelio sunt ius naturale, sed illa particula: qua quisque iubetur alij facere, quod sibi uult fieri, & prohibetur alij inferre, quod sibi non uult fieri.

c Immutabile. Potest tamen diuinum ius limitari & distingui a lege positiua si probabilis ratio suadeat, licet non in totum mutari: ut latè habetur per Gloss. Abb. & alios in cap. fi. de consuet. Item a consuetudine Inno. in d. cap. fin. Abb. in cap. quoniam. de ferijs in princ. & in cap. cum esses. de testam. in repet.

d Sunt enim. Rationem reddit cur sit immutabile ius diuinum, diligenter partes enumerando, sed contra uidetur quòd partes nō sint diligenter enumeratæ, cum sint in lege etiam præcepta iudicialia: ut Deut. vj hæc sunt cæremoniæ præcepta ac iudicia. respon. quòd iudicialia sunt accessoria ad moralia, uel pertinent ad moralia, uel secundū Turrecrem. pertinent ad mystica, ut per eum. in c. non est peccatum. §. his itaque. & sumitur quod hic dicitur ex d. cap. non est peccatum. §. his itaque. distin. vj. per quod remouetur contrarium de c. j. §. sed cum. dist. v.

e Moralia. Sic dicta, quia mores informant.

f Mystica. Id ē, arcana uel figurata: & quæ aliud p̄ter id qđ uidetur cōtinēt, uel aliud significant, quàm quod litera sonat. Et horū alia sunt sacramētalia, alia cæremonialia. de sacramētalibus ratio reddi potest, quare ad literam sic fuerint præcepta. puta, de circūcisione, obseruatione Sabbati: ut est de bapt. c. maiores. & cap. translato. de consti. de cæremonialibus non. Item ut de eo non arabis in boue & asino. xvj. quæst. vij. cap. in noua. Item non feres uestem lana & lino contestam. non feres agrum diuerso semine. Obseruatio autem Sabbati partim est moralis, partim cæremonialis: ut per Turrecrem. in c. non est §. his itaque. distin. vj. ubi post alios tentat reddere etiam supradictorum rationem.

g Possunt. Nota præcepta moralia esse inmutabilia. unde aduersus illa maximè si sint negatiua Papa non dispensat, cum obligent & semper, & ad semper. §. his ita distin. vj. & per Archi. de pœni. dist. vj. & per Abb. in cap. literas. de resti. spol. post Glo. fa. xxv. quæst. j. cap. sunt multi.

h Consuetudinis. Intransitiuè ponit, ut hoc §. ibi, est autem consuetudo, sic instit. de reb. corpo & in corporalibus. ubi not. in uerbo ius ipsum.

i Exordium. fa cap. non est, in fi. dist. vj.

k Simul. Pluralitas enim hominum disgregata non potest consuetudinem inducere.

l Legitur. Scilicet Genes. quarto, nam ut dicit Iosephus, & refert Turrecre. in c. non est.

Est autem consuetudo Ius [a] quoddam moribus institutū, [b] quod pro lege suscipitur, in ijs enim rebus in quibus nihil certi diuina statuit scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorū pro lege tenenda sunt, & sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinū sunt coërcēdi. [c]

Praua consuetudo non ligat. h.d.

Hæc tamē de ea cōsuetudine intelligere nos oportet, quæ neque diuino Iuri, neq; canonicis contradicit institutis: si quid autē contra fidem catholicam usurpare dignoscitur, non tam consuetudo, quàm uetustas erroris est appellanda. [d]

Quid sit constitutio, et quotuplex, & ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euāgelium & canones, sunt honorandæ, licet ipsis Ecclesia non ligetur.

in fin. dist. vj. Cayn congregans opes ex rapinis suos ad latrocinia inuitabat, & timēs quos ipse lædebat, suos urbe collegit. fuit tamē hoc ius extinctum aquarum diluuio ob hominum nouitatem & reparatum, uel immutatum creditr tempore Nembroth: ut in d. cap. non est, sed quomodo in mundi ptimordio potuit Cayn colligerē hominum multitudinem? respon. secū dum Angel. quòd homines diutissimè uiuebant: ut p Turrecre. ubi supra.

a Ius. Appellatione iuris igitur consuetudo quoque cōtinetur. Vnde si Papa mādat causam terminari secundum ius poterit delegatus terminare secundum cōsuetudinem, secundum Abbat. in capit. cum nobis. de electio. licet Ioan. And. contra, de hoc in rub. extra. de consuetu. & in capit. Quintauallis. de iureiuran. arg. contra in cap. cum uenissent. de eo qui mit. in possess. uide ibidem per Abb. in iij. not.

b Institutum. Videtur ergo quòd plures ciues non sufficiant ad hoc ut aliquid dicatur consuetudo, nisi institutum sit quòd illud pro consuetudine seruetur: nam potest esse quod ex gratia uel tolerātia hoc sæpius permissum sit: ut extr. de uerb. signifi. cap. abbate. & x. q. iij. c. quia cognouimus. Vnde licet sæpius quid factum sit, nisi eo animo factum sit, ut in posterum fiat, iteratio usum non inducit. ff. de iti. actuque priua. l. j. §. Iulianus rectè ait. & l. fi. Patet id & alia ratione, quia licet pluribus uicibus quid certo modo iudicatum sit, non ideò ita in posterum iudicandum est. l. nemo. C. de sent. & interlo. om. iudi. sed secundum consuetudinem bene iudicatur. cap. cum uenissent. de eo qui mit. in poss. & distin. xij. cap. illa. & distin. xxxij. cap. placuit. aliàs autem uariè diffinitur consuetudo: ut per Abb. & alios in Rub. dè consuet. & per Legistas in l. de quibus. ff. de legibus.

c Coërcendi. Not. ergo quòd æquè punitur transgressor consuetudinis, ac transgressor legis. cap. in his. dist. xj. cap. pen. ubi not. Abb. de consuetudine. Vnde sicut canonicis nō licet obuiare legi sine licentia Papæ, sic nec consuetudini. fa. cap. catholica. & cap. ecclesiasticarum. dist. xj. de communi tamen consensu possent uenire contra cōsuetudinem etiā iuratam, si causa subesset, licet contrarium in statutis. xv. quæst. vj. c. autoritatē. & not. in d. cap in his. & facit qd hic dicitur contra ieiunātes die Dominico, de quo per Archid. in cap. utinam. lxxvj. dist. & dicebat Hostien. cap. bone. de post. præ. & refert ibi Abb. quòd tantum est dicere non consueuit. quantū non debet, uel non potest. fac. l. apud Iulianū. §. fi. ibi, distrahi non soleant. ff. de leg. j. nec mirum, quia consuetudo de licito facit illicitum cap. cum olim. de cler. coniug. cap. super eo de cogn. spi. Butr. in cap. de eo. de temp. ordi. Sed an cōsuetudinem Rom. eccl. teneantur aliæ ecclesiæ seruare? respond. non, nisi quo ad articulos fidei, uel nisi expresse mandet: ut per Abb. in c. ij. de ferijs in prin. & in fi. & c. pen. de obser. ieiun. & in c. fi. de reg. iur.

d Appellanda. Et propterea non ligat. c. mala. & c. consuetudo. dist. viij. etiamsi sit iuramēto firmata. c. quanto de iureiur. Vnde collige quòd id quod sui natura est illicitum, consuetudine non fit licitum. not. in d. c. mala, uidetē tamen quòd excuset a pœna temporali, & sic aliquid operatur: ut not. in c. cum uenerabilis. de consue. & in cap. denique. dist. iiij & in c. ij. de temp. ord. & aliquid per Abb. in c. fi. de constit. & alium effectum ponit. in c. cum causam. de elect. nu. 3. & qualis debeat esse cōsuetudo, not.

Constitutio [a] est lex scripta. [b] Constitutionum autem aliæ Ciuiles, aliæ Ecclesiasticæ. Ciuiles sunt quas Princeps, [c] aut Magistratus, aut populi sibimet ipsis sanciunt: quæ quidem si Euangelicis, atq; Canonicis decretis non sint cõtrariæ, sunt omni reuerentia dignæ, [d] atq; eis Ecclesia sæpè contra [e] hæreticos, contra tyrannos, & quoscunq; prauos, utitur, alioquin nullius sunt momenti. Quod usque adeò obtinet, ut etiam si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat commodum [f] nullius firmitatis existat, nisi ab Ecclesia fuerit comprobatũ. Sed [g] nos ad Ecclesiasticas constitutiones stylum uertamus, earum originem, species, & authoritatem breuiter referentes.

DE ECCLESIASTICIS constitutionibus.

Canones quibus constent, et quotuplica sint Concilia, et quæ Concilia uniuersalia.

Anonũ [h] quidẽ alij sũt statuta Cõciliorum, alij decreta Pontificum, aut dicta Sanctorum, Conciliorũ uerò alia sunt uniuersalia, [i] alia pro

---

not. in cap. frustra. distin. viij & in cap. qui contempta. & in cap. fi. de consuet. & in cap. quod super. de consan. & affi. & in l. de quibus. ff. de ll. cum sexcen. simil locis.

a Constitutio. Dupliciter sumitur terminus cõstitutio, strictè & propriè, & largè & impropriè. primo modo cõprehendit, solum quod princeps statuit, uel qui est loco principis. cap. constitutio. distin. ij. & ita sumit hic. secũdo modo pro omni iure scripto etiam minorũ potestatum, ita sumitur in Rubrica extra. de const. iuncto cap. cum omnes. & c. cum M. eo. tit. & traditur ordinariè in d. rubrica, & de materia. x. dist. per tot.

b Scripta. Videtur ergo quòd scriptura sit de essentia uel forma constitutionis. quod quidem multi tenent, ut latissimè traditur in rubrica. de const. sed si teneas contra quod scriptura non requiratur, dic quòd hic loquitur secundum frequentiorem contingentiam, quæ habet quòd constitutiones scribantur & probentur per exhibitionem scripturæ, sic seruitus diffinitur cõstitutio iuris gentium. §. seruitus. institu. de iu. personarum, cum tamen & iure ciuili serui fiant. §. penul. eod. titu. uel secundum alios dic quòd est scriptura de forma accidentali ipsius constitutionis, uide in dicta rubrica. de constitu.

c Princeps. c. constitutio. dist. ij.

d Dignæ. De hoc. x. dist. per tot. An autem sint seruandæ in foro conscientiæ potest colligi ex his quæ per Ab. in procem. Decret. & per omnes in c. j. de const.

e Contra hereticos. not. ergo quod utor pro me: quod non utor contra. distin. xxxvij. cap. si quid ueri. ij. q. vij. cap. si hæreticus. contra tamen. xix. distin. cap. si Romanorum. & iiij. q. iij. §. item in criminali. uersicu. si quis testibus. & iij. quæst. viij. cap. cuius in agendo. sol. hoc regulare, contrarium procedit odio hæreticorum, uel aliorũ malorum, sic not. in d. cap. si Romanorum.

f Commodum. Qũo hoc procedat solet latè not. in cap. cum ecclesia Sanctæ Mariæ. extra. de constic. & in cap. cum nobis. de præscript. & in cap. primo. de no. op. nunc. & per Abb. in cap. si diligenti. de foro competen.

g Sed nos. q. d. non est nostri instituti agere de cõstitutionibus ciuilibus.

DE ECCLESIASTICIS constitutionibus.

h Canonum. Nota ergo quòd constitutio ecclesiastica potest appellari canon, quãdoq; appellatur decretum, quandoque decretalis epistola, quandoque dogma, quandoque sanctio, quandoque mandatum, quandoque interdictum, de quibus per Abb. in rubrica procem. Decretalium. Canon tamen propriè sumitur pro constitutione conciliari. No. distin. iij. in summa, & per Abb. & alios. in c. j. de constit.

i Vniuersalia sunt. Hæc œcumenica consueuerunt appellari, & sumitur quod hic dicitur ex cap. canones. dist. xv. Sed hæc non uidetur

uincialia, alia uerò Episcopalia. Vniuersalia sunt, quæ Sācti Patres [a] ex uniuerso orbe in unum conueniētes iuxta fidem Euangelicam, & Apostolicam condiderunt.

Initium uniuersaliū Conciliorum celebrandorum post Apostolos cœpit tēporibus Constantini: & ipsorum celebrandorum est apud sedem Apostolicam authoritas.

Quorum celebrandorum initiū post sanctißimos Apostolos [b] a temporibus Constantini Magni cępit: ipse enim primus cū feruēte persecutione docēdarum plebium commoditas minimè daretur, Cristianis ut liberè [c] cōgregarentur, facultatem [d] præstitit. Legitima uerò Conciliorum uniuersalium aggregandorū potestas, & authoritas est penes sedem Apostolicam, quæ si Romanus Pontifex interesse impediatur [e] unum, uel plures speciales [f] ad hoc legatos constituere solet.

Quatuor sunt principalia Concilia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense.

Inter cætera autem Cōcilia quatuor sunt quæ totam principaliter christianam fidē complectuntur, quasi quatuor Euangelia, Nicęnū [g] scilicet, Cō

bona sectio. cap. regula. §. porrò. distin. iij. ubi tantum dicitur de uniuersalibus & prouincialibus, non autem de episcopalib. Sol. supplendus est ille tex. per distin. xviij. in prin. ubi dicitur etiam de episcopalibus. Immo uidentur esse quatuor species secundum Innoc. in capit. graue. de præbend. cum ultra supradicta tria sit etiam conciliū religiosorum. sed dic quòd illud rectius, & frequentius consueuit capitulum appellari. cap. in singulis. de sta. mona.

a Patres. Sed q sunt isti patres? respondeo secūdum Abb. in ca. nimis. de pręb. i fi. quòd non reperitur specificè decisum q debeant concilio uniuersali interesse, nec in text. nec in Gloss.

b Apostolos. de quo Concilio Apostolorum habetur in actis Apostolicis. cap. xv. & not. Glo. cap. j. distin. xvij.

c Liberè. Patet ergo quòd in celebrando concilio non requiritur consensus Imperatoris, uel alterius secularis principis. id enim dicit liberè fieri posse in quo alterius consensus non exigit. e. cum cessante. ubi Abb. de appel. & in c. de multa. de præb. & in c. nostro. de pœni. & rem. & in cap. fi. de post. præla. not. in cap. licet episcopus. de præb. in vj. & in Clem. dudum. de sepult. unde non inuenitur quòd Constantinus, uel alij Imperatores actis conciliorum subscripserint, ut recenset Cardinalis Aracęli in tract. de œconomico concilio. cap. xiij.

d Facultatem. Verbū hoc sonat factum non ius, semper enim hæc iuris potestas fuit penes Sed. Apostolicam. licet aliquando fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios. fac. distin. xvij. in princ.

e Impediatur. Immo etiam si nullo extrinseco impedimēto Rom. Pon. detineatur sunt in ipso quædam iustæ non interueniendi causæ. Prima ne sibi per Imperatores uel tyrannos in quos oportet interdum Rom. Pon. exercere censuras ecclesiasticas uiolentiæ inferatur. sicut legitur de Papa Felice, & de Fabiano Legato Papę Leonis. Secūda ut Roma. Pon. cuius est cōfirmare acta cōciliorum plena in confirmando gaudere debeat libertate, nec aliter cōfirmet aliquid per impreßionē, licet hoc non sit credēdū. Tertia ob imminentes & quotidie occurrentes catholicæ ecclesię necessitates, pariter & Ciuitati Romanæ, ut deducit Clem. Car. in tractat. de œcumenico concilio. c. xx.

f Speciales. Bene speciales, & ad hoc specialiter destinatos: quia generalis legatus non potest uniuersale concilium indicere uel celebrare: quia ea quæ spiritualiter Ro. Pont. conceduntur, mandata generali iurisdictione non transferuntur. cap. translationem. & c. nisi. de offi. lega. & not. in c. regula. §. porrò. dist. iij.

g Nicęnum. Quæ fuit. cccxxviij. patrum sub Constantino Aug. Imp. in quo fuit condēnata blasphemia Arrij de inæqualitate sanctissimę Trinitatis: ut in c. canones. §. harum. dist. xv. & xxiiij. q. iij. c. quidam. uersi. Arriani. Alibi legitur quòd hoc concilium fuit trecentum patrū. dist. x. q. j. c. hāc. sed dic quòd minor numerus nō excludit maiorē. l. cū furti. ff. de in li. iuran.

Constan-

stantinopolitanum, a Ephesinum b & Calcedonense, c in quibus d uelut ĩ quadrato lapide sãctæ fidei structura consurgit.

Inter discordantia concilia proponitur sententia eius, qui est maioris authoritatis.

Alia uerò Cõcilia, quæ ductu sancti Spiritus cõgregata, & celebrata fuerint proximum ab istis sibi locũ uendicãt. e Quòd si quando inter ea discors sententia inueniatur, illius sententia magis est tenenda, cuius antiquior, & maior est authoritas. f

Prouincialia Cõcilia quæ sint, & quam authoritatem habent.

Prouincialia g Cõcilia sunt quę propter Ecclesiasticas causas h & altercationum sedationes per singulas prouincias, conuocãte Metropolitano i Episcopo omnes prouinciales Episcopos, & cathedraliũ Ecclesiarum capitula, k celebrari placuit: Hæc

a Constantinopolitanum. Scilicet primum, plura enim Constantinopoli fuerunt celebrata concilia, & hoc fuit. cl. patrum conuocatum sub Theodosio seniore in quo fuit condemnatus Macedonius negans spiritũ sanctum Deũ. cap. canones. §. secunda. dist. xv.

b Ephesinũ. Scilicet primum, nã plura apud Ephesios fuerunt celebrata concilia, & quędam reprobata: ut xvj. distinc. cap. quoniam, & in hoc fuit damnatus Nestorius duas personas in Christo asserens: ut cap. canones. §. tertia. dist. xv.

c Calcedonense. Quod fuit sexcentarũ triginta patrũ, in quo fuit dãnatus Eutiches & sequaces perniciosè circa naturam Christi errãtes cap. canones. §. quarta. distin. xv.

d In quibus. Sunt etiam qui inter principalia deputent secundum & tertium Constantinopolitanum Concilium, & secundum Nicænum. ut per Clem. Card. Aracęli in tract. suo de œcum. concilio. c. vij.

e Vendicant. Vt cap. canones. §. hæ sunt. distinctio. xv.

f Authoritas. Immo uidetur quòd illa sentẽtia sit potius sequenda quæ maiorem cõtinet pietatem. ut ix. distin. c. sana. licet enim canon Apostolorum potior sit, quia antiquior est alijs canonibus, præiudicatur tamen ei per posteriores: ut lxxxij. distin. cap. presbyter. Idem patet in canone Hieronymi: ut xxvj. distin. c. deinde & c. acutius. Item præiudicat quandoque ille canon qui non est potior: ut xxv. q. j. cap. cõtra statuta. quod ergo dicitur hic, intellige cum ambæ constitutiones sunt particulares & locales. xix. distin. c. in canonicis. Sed si ambæ sunt generales semp posterior præiudicat: ut extra de cogn. spi. c. j. & l. non est nouũ. ff. de ll. Sed quõ præfertur unus canon alteri cum omnes sint promulgati instinctu Spiritus sancti? xvj. q. iij. c. nemo. & xxv. q. j. c. uiolatores. respon. ut not. in c. Domino. §. Item Ioannes. dist. l. & de hoc per Turrecrem. in lib. iij. summæ de ecclesia. c. lxiij. & per Clem. Card. Ara. & de œcume. cõcilio. c. xxxiiij.

g Prouincialia. Et hæc prouincialia concilia traxerũt originem a cõcilio qđ celebrauit beatus Paulus in Mileto congregatis maioribus natu ꝓuinciæ Ephesinę: ut in actis Apostolicis. c. xx. hæc hodie renouãda præcipit Tridenti cõcil sessio. xxiiij. ca. ij. in decretis reformationum.

h Causas. Non tamen quaslibet, nã si agendum sit de puniendo Metropolitano ipso, non potest hoc per concilium prouinciale decerni: ut per Abb. in c. graue nimis. de præbẽ. & digni. quia ipse est caput eius concilij, unde non mirum si ibi non punitur: arg. l. pen. ff. de arb. posset bene suspendere episcopum & alios prælatos prouinciales: ut per Ab. in d. c. graue.

i Metropolitano. Sed an conuocante legato Sed. Ap. possit hoc prouinciale cõcilium celebrari? Io. quòd non: ut no. in c. regula. §. porro dist. iij. reseruata enim Pontifici Rom. regulariter mandata iurisdictione non trãsferuntur. c. nisi. & c. quòd translationẽ. de offi. leg. & l. j. ff. de offi. eius cui man. & hoc tenuit etiam Hugo, Contrarium tenẽt Archi. & Turrecrem. in d. §. porro. & Ab. d. c. quòd translationem, nec enim id est de reseruatis Pont. Rom. ut hic & dist. xcij. c. si quis episcopus, si ergo potest Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorem habet potestatem quàm Metropolitanus. c. si abbatem. de elect. in vj. & hoc communiter tenetur.

k Capitula. Hæc autem capitula admittuntur non ad decidendum, sed ad assidendum

autem neque diffiniendi, [a] neq; generaliter [b] constituendi uim aliquam habent. Sed tantum curandi, ut id seruetur quod aliàs statutum est, & quod generaliter, seu specialiter obseruari præceptum est. Licet interdum & quæ ab his rectè statuta sunt etiā catholica Ecclesia suscipiat. [c]

Quæ sint Episcopalia concilia, & qui ipsis ligentur.

Episcopalia [d] Cōcilia sunt quæ Episcopus in sua Diœcesi singulis annis conuocat dum inter suos Abbates, Presbyteros, & Clericos cognoscit. In ijs si quid ab Episcopo [e] statutum fuerit, nec subditi extra Diœcesim [f] constituti, neque ignorātes [g] (nisi sit ignorantia supina [h]) ligantur. Quāobrem Pastoralis officij cura postulat. Vt quæ in illis constituta fuerīt, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat. [i]

Decreta Pontificum Romanorum, & qui pollent Decretis Conciliorum.

Decreta [k] quoque Pontificum Romanorum Canonibus Conciliorum pari potestate exæquātur. Nam [l] si id demū hodie probatur quod sedes Apostolica probauit, & quod illa repulit reijcit, multo magis quæ ipsa pro catholica fide, ꝑ sacris dogmatibus diuerso tēpore scripsit, debent ab oībus

& tractandum, & sic habent solum uotum consultiuum non decisiuum, secundum Abb. in c. fi. de his quæ fi. a præl. si. consen. capit.

a Diffiniendi. concor. c. j. dist. xviij. nec etiā puniendi ipsum Archiepiscopum Abb. in cap. graue nimis. de præbend.

b Generaliter. Bene generaliter, quia uult ꝙ quilibet populus, & quælibet Ecclesia sibi potest statuere aliquod ius: ut in c. ius ciuile. dist. j. & c. quæ contra. dist. viij. & ca. catholica. dist. xj. & de cons. dist. iij. c. j. & in c. conquestus. de fer. & in l. omnes populi. ff. de iustit. & iu. sic archiepiscopus, & ab eo cōuocatum concilium potest prouinciales canones condere, generales autem aut de maioribus negocijs nō potest, ut hic & not. dist. xviij. in prin. unde sumitur.

c Suscipiat. Vt in c. j. de consti. & in c. ij. de elect. & in c. nec episcopi. de temp. ord. & in c. j. de æta. & quali. & in c. j. de fil. præsby. & in c. j. de seruis non ordi. cum duobus seq. & in c. j. de oblig. ad ratiocin. ꝑed. & alibi sæpissimè.

d Episcopalia. Hoc membrū non ponitur in c. regula. §. porro. dist. iij. sed satis bene ex pluribus canonibus elicit: ut xij. q. ij. c. placuit, & xviij. q. ij. c. abbates. & distin. xxxviij. c. qn̄. ubi etiā not. & in c. sicut olim. de accusat. de his ꝑ Cōci. Tri. sessio. xxiiij. c. ij. in decr. reformat.

e Ab episcopo. Not. episcopum posse facere statuta, & cōcor. c. j. & c. fi. de const. in vj. unde sumitur. Sicut & legatus in prouincia sua. c. fi. de offi. leg. [illegible] sunt talia statuta perpetua etiam post obitum u[illegible] recessum: ut not. in d. c. fi. declara tamen hoc secundum Abb. in c. conquestus. de ferijs. ꝙ procedat inspectantibus ad iurisdictionem episcopi, ut sunt punitiones maleficiorum. Sed in his in quibus uertitur interesse aliorum nō delinquētium, utputa inducere nouā feriam in honorem sancti a se canonizati, non posset sine consensu populi, uel saltē præsentia. ut post Inno. Ioā. And. & Fed. de senis. & Archi. tenet Abb. in d. c. cōquestus. cōtradictio tamē ubi non esset rationabilis, ut q̄a nollet populus sanctū uenerari ex sua terra oriundū non officeret, licet Ant. indistinctè teneret episcopū id posse.

f Diœcesim. nā extra territorium impunè non paretur ius dicēti. c. fi. de const. in vj. l. fi. de iuris. om. iu. c. propter. dis. xviij.

g Ignorantes. cōcor. c. fi. de cōst. in vj. An autē & quādo ligentur ignorantes noua cōstitutione. solet reputari difficilis materia, & prolixior, quàm ut possit breuibus notulis explicari. uide per Glo. Ant. Ab. & alios in cap. cognoscentes. de const. & per Doct. in d. c. fin.

h Supina. Quæ est si quis dicat se ignorare quod est notū omnibus. c. j. de postul. præla. c. Apostoli. de cle. exc. mini. l. late. ff. de uer. signi. & per Ant. de But. in c. j. de epo qui ren. epatui.

i Omittat. fac. c. fi. dist. xviij.

k Decreta fac. dis. xx. in prin. & dis. xix. ꝑ tot.

l Nam si. Bonum est arg. absurdum enim esset aliquem alteri opitulari & nō sibi. fac. l. nuper. in fi. C. de natu. lib. hoc tn̄ ar. a maiori non semꝑ ꝓcedit, ut apparet in materia dispēsationū, uel i odiosis: ut per Ab. in c. ad aures. de rel.

reuerēter a recipi.

Scripta Sanctorum non inserta Iuri communi, secundū post decreta Pontificum Romanorum locum obtinent.

Alia b sanè est cā eorū: quæ sanſti uiri, uel sacræ paginę īterpretes scripta reliquerūt: nā quæ sacris Canonibus īterserta c cōperiūtur, parem cum eis obtinent firmitatē cætera uerò post scita Pontificum authoritatē tenent. Nā licèt diuinarum scripturarū interpretes sciētia Pōtificibus interdum d præcellant: quia tamē statuēdi potestate destituunt, in scripturis quidē exponēdis, illis quādoq; præponunt, in causis uerò diffiniēdis, scd̄m post eos locū habere merentur. Aliud est.n.causis terminū imponere; aliud scripturas diligēter interpretari, cū in negotijs diffiniēdis non solum necessaria sit sciētia, uerumetiā ptās. e

Ius canonicum uersatur circa personas, res, & iudicia.

Versatur f aūt Ius Canonicū circa tria, circa Personas, Res, g & Iudicia. h Verum qa posteriora duo ad psonas referuntur, uideamus prius de psonis: parū i enim esset illa noscere si psonę k ignorent, quarū causa illa ipsa constituta l sunt, & p quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERsonarum. m

Christianorum quidā sunt

a Reuerenter. Quasi firmati uocē ipsius Petri.c.sic omnes. dist. xix. hoc tamen intelligit Gratianus si nihil contineant contrarium decretis antiquorum patrū, uel pręceptis Euāgelicis: ut in c.ita dominus.§.hoc aūt. sed qd̄ ibi dicit de decretis antiquorū patrū, potest habere dubitationem.per c. domino.§. itē Ioānes.dist. l.hic autē neutrū fuit apponendū propter illa uerba, pro fide catholica, pro sacris dogmatibus.

b Alia. De hoc dist.xx.per tot.

c Interserta. Vt in c.ij.iij. iiij.& v. de cōst.& alibi frequenter in compilatione Gregoriana, tunc enim censetur emanare a pontifice, cum nostra faciamus quibus autoritatē strā īpertimur, l. j.§.sed neq;.C.de iu.ue enuc.

d Interdum.Nō ponitur hoc uerbū & tēperamentū.xx. dis.in prin. uñ sumit, sed fuit omnino ponēdū, tum quia quidam pontifices fuerunt in interpretandis scripturis eminētes: ut diuus Greg.tum ēt, quia ubicūque interpretatio essęt necessaria, ut qa concerneret materiā sacramentorū, uel articulorū fidei, potius credendū est pontifici, quanuis nō ita sancto, quā alicui qui esset maiore sanctitate præditus.c. per uenerabilē.qui fil. sint legit. & per Ab.& alios in c ne innitaris.in fi.de cōsti.Idē qñ declaratio uel interpretatio haberet implicitā decisionē, ut puta si Theologi dicerēt hodie decimas non deberi, cū cōtrariū dicāt summi Pon.ut p Ab.in c.tua.j.de deci.in iij. not.

e Potestas.no.ergo quod alia est clauis ligandi, & soluēdi, alia sciē, ita quòd sūt duæ claues, sed qualiter scia dr̄ esse clauis cū aliquis possit habere sciam qui non hēt clauem, & econtra. resp.q̄ licet scia non esset clauis anteq̄ q̄ haberet ordinē, tamē post ordinem adeptū incipit esse clauis. Si tñ quæras quid ꝑprie sit clauis sacerdotalis, dic ipsam ptātē p quā ligat sacerdos & soluit. dicūtur tñ duę propter duos effectus. Ita no.disti. xx.in prin.& de hoc latè ibi p Turrecre.

f Versat. simile Inst.de iu.na.gēt. & ciu.§.fi.& scd̄m hanc dist. uī opus Decr. fuisse a Gratiano cōpositum. Nā i dist.hr̄ ministrorū discretio, in causis negotiorū uel cōtrouersiarum decisio. in canonib. uel distinctionibus de pœnitentia uel cōsecratione sacramentorū administratio: ut pōderat Arch. in Rubri.Decreti.

g Res. Nō intelligas largissimè: ut in l.rei ff de uerb. signi.& in l. j. ff. si cer.pet.sed ut contineat omnia præter personas & iudicia quibus opponitur. & de his infra in lib.ij. per tot.

h Iudicia. Non dicit actiones: quia de iure Canonico solennitas exquisita actionum & rigor sunt sublati.ut traditur in c.dilecti, & in c. examinata.de iudi.

i. Parum. Bene parum: quia aliter faciendo deesset cognitio causæ finalis.

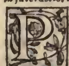
k Personæ. Id est, qualitas, conditio, distinctio, & differentia personarum.

l Constituta sunt. Quia propter quod ununquodq; tale & illud magis.fa.etiā, quia digniora sunt præponenda §. olim. institu. de bon. pos.ubi not.& l.iustissimè. ff de ædil.edict. & l.si quis in metallum.C.de pœn.

DE IVRE PERSONARVM. m

Perso-

laici, quidam clerici: & clericorum quidā sunt in sacerdotio cōstituti, quidam in sacris non in sacerdotio, quidā nec in sacerdotio, nec in sacris.

Ersonarū gñia duo [a] sunt, unū laicorum, alterum uerò clericorum, Laici qui & populares [b] dici possunt. Sunt quibus licet temporalia possidere, uxorē ducere, cās agere, interuirū & uirum iudicare. Clerici sunt qui diuinis officijs mancipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare cōuenit. [c] Videamus igitur de ijs, qui diuinis officijs sunt ascripti. Nā si cognouerimus quæ istæ personę sunt, simul etiā & qui laici sint intelligemus. [d] Horū [e] autē quidā sunt in sacerdotio, [f] quidā in sacris, [g] quidā nec in sacerdotio nec in sacris, [h] Rursus eorum qui in sacerdotio constituti sunt, quidā sūt in altior̄ gradu uel ordine [i] positi, quidam

Ersonarum. Etc. sumpta fuit hęc distinctio ex c. duo. xij. q. j. multis tamen resectis uerbis.

a Duo sunt. Immo plura, nam sunt conuersi qui licet non sint clerici, tamen nec & sunt laici, sed potius ecclesiasticæ personæ. xvij. q. iiij. c. quisquis. & c. non dubium. de sent. exc. & not. in cap. duo sunt. xij. q. j. Item sunt religiosi tam strictè sumēdo pro his qui profitētur tria uota, de quibus infra. de reg. & mo. per tot. qui tamē nō sunt clerici necessario: ut §. fi. infra. de cleri. nō resi. sed sunt ecclesiasticæ personæ: ut habet ī latè in Rub. de reg. & trans. relig. quā etiā largè, qui pariter non possunt absolute appellari laici: ut traditur in dicta Rubrica. Eiusdem conditionis uidentur eremitæ, qui licet non sint clerici, nec etiam regulares, gaudent tamen priuilegio ecclesiastico: ut per Ab. & alios in cap. cum monasteriū. de electio. & habetur in cap. nullus. de fo. com. per Abb. & alios. respon. quòd supradictæ personæ non constituunt diuersas species, sed resoluuntur uel rediguntur ad istas duas. §. fi. infra. de cler. non resi. sic licet sit magna uarietas actionum, tamen omnes sunt aut personales aut reales, §. j. instit. de act.

b Populares. arg. quòd populi appellatione non continentur clerici. cap. si sentētia. de sententia excom. in vj. & cap. quòd sicut. in fin. de elect. & cap. fi. de fer. & in c. ex parte. j. de priui. & in plurib. iurib. in quibus populus & clerus ponitur tanquam, diuersa, & hoc in materia stricta & odiosa satis potest admitti, & sic limitatur. §. plebiscitum. insti. de iu. na. gen. & ciuili ubi quòd appellatione populi & patritij ueniunt, scd̄m Ab. in c. j. de ui. & hon. cleri. procedit enim id in his quæ sunt eiusdem professionis: sed de hoc dicendum est ut plenissimè habetur in c. eccle. Sanctæ Mariæ. de constit. Sed an Imperator & Rex ueniant appellatione laicorum. & non uidetur, cum inunguntur. c. uni. de sacr. unctio. tu dic contra: ut per Abb. in c. tua. j. de decim. & in c. dudum. eo. ti. Vnde autem dicātur laici. Item unde clerici, habes. xij. q. j. c. duo. & in c. cum secundum. de præbend.

c Conuenit. unde licet & clericis pleraq; sint licita quę permittuntur laicis, puta temporalia possidere, causas agere, & inter uirum, & uirū iudicare, magis tamen conuenit ab omni strepitu cessare, ne talibus curis auocentur a diuinis. xij. q. j. cap. duo. ubi Archi. & xj. q. j. te quidem, & c. qualis. dist. xxv. & c. diuersis. de cle. cōiug.

d Intelligemus. Nam cognito uno de contrarijs &c. instit. de tutel. in prin. & de his qui sunt sui uel ali. iu. in princip. & latè traditur in Rub. ff. de acqui. uel amit. pos.

e Horum. Hæc distinctio totum fermè librum hunc primum complectitur.

f In sacerdotio. Vt episcopi & presbyteri.

g In sacris. Vt diaconus, & subdiaconus.

h Nec in sacris. Vt cōstituti in minoribus ordinib Sed immo uī quòd quilibet ordo sit sacer. & ob id etiam constituti tantum in minoribus ordinibus possint dici constituti in sacris, ut. j. q. j. §. quælibet. & xxviij. q. j. c. nullus. & per Arch. vj. q. j. in c. infames. sol. quòd largè tales dicūtur constituti in sacris: secus strictè accipiendo: ut per Abb. in c. clericis. ne cler. uel mona. fac. quæ not. xxxij. distinct. in summa.

i Vel ordine. Vt sunt episcopi: ut in titu. seq. in princ. nec fuit contentus author uerbo gradu, sed adiecit de ordine, inhærendo traditionibus Canonistarum potius quam Theologorum, qui tenēt episcopatum non esse nouū uel diuersum,

diuersūm a presbyterio, ut per Magistr.sent. lib.iiij.dist.xxiiij.& per Ab.post antiquos.in c.post translationem.ante fin.de renun. & per Arch.Flor.in sua Sum.in tit.de ordine uers.de episcopatu,& Canonistę tenent episcopatum esse ordinem de per se,& characterem imprimere: ut traditur per Inno.Abb. & alios in c.quāto. de cō suet. & in c.pe.de cons.eccle. uel alta. posses de hoc concordando dicere.ut per Card. Aracę. in lib. de sacramētis. c.iiij. & per Docto. in Procem.Sexti.

a In inferiore. ut sunt psbyteri.

DE EPISCOpis & summo Pôtifice. b

Ontifice. Sed cur separatim inscribit & meminit de summo Pontifice, cū Romanus Pontifex sit etiā ipse episcopus,& appellet se episcopum, ut apparet ex procemio tam Gregorianarū quàm Sexti? Respon. ad similitudinem uerborum Domini,cum dixit dicite discipulis eius & Petro, cum enim cæteros præcellat: ut §. fin. infra eo.c. distin. xxj & xxij.per to. fuit dignus speciali nota:argu.l.Item apud Labeonem. § ait prætor.ff.de iniurijs,similis est inscrip.C.de seruit.& aqua.

c Ordo.i.numerus,classis,qualitas, uel conditio,nec enim hic intelligēdū est de sacramēto.

d Tripartitus. immo quadripartitus: ut per Magistrum sent.lib.iiij. dist.xxiiij.in fi. & c. cleros.§.ordo.dist.xxj.quæ sunt contra.Sol.secundum quosdam, quòd strictè ibi accipit Patriarchas pro illis tantum quatuor de quibus hic fit mētio,cum tamen etiam cæteri primates rectè dicantur Patriarchæ: ut dist.xcix. in prin.& c.j. ubi ꝙ primates & Patriarchæ diuersorum sunt nominū:sed eiusdem officij: & unam formam tenent,licet diuersa sint nomina,fac.c.urbes.dis.lxxx.& c.exigit.& c.felicis. de pœn.arg. contra. in l.si idē. C. de codicil.

e Tenent locū. Vnde secundum quosdam, quādo sunt corā Papa, uel in consistorio publico, Patriarchæ hic nominati præcedent cardinales, ita ut post Papā sedeat Patriarcha Constātinopolitanus, & sic deinceps de alijs: ut per Ab. in c.antiqua. de priuil. sed fortè hoc hodie curia Rom. non admitteret, præsertim in Cardinali Hostiēsi, qui secundū ipsum Hosti. debet immediatè se qui Papam ex priuilegio ecclesiæ Host.quia coronat Papā, & ungit Imperatorē. de hoc per Moder.in Rubr. de maio. & obed.

f Principes.sic in c.cleros.§.ordo.dist.xxj.

g Crucē. Sed per hoc nō uidetur bene istorū excellētia designari, cū & archiepiscopi ante se crucē deferāt.c.j.ut li.pē.etiā in locis exemptis,Cle.archiepiscopus,de priu.respon.quòd Patriarchæ licet uexillum Dominicæ crucis quocūque locorum deferre præterquā in præsentia Papæ,aut eius legati,ut in c.antiqua,de priuil.& archiepiscopo solum licet in sua prouincia,nō in aliena nisi muniretē priuilegio,cō suetudine, uel præscriptione, uel nisi essent insignia nō denotantia superioritatem in loco:sed dignitatem insignitii:ut post Host.tradit Ab.in d.c.j.ut li.pen.nihil inno.

h Appellationes. ideò dicit appellationes: quia

---

uerò in îferiore. [a] Videamus igitur primū de his Sacerdotibus qui in altiore gradu positi sunt, proximè de his qui ī inferiore, ac subinde de his qui tantum in sacris ordinibus constituti sunt uisuri, & demum de his, qui nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur.

DE EPISCOPIS, ET SVMMO Pontifice. [b]

Episcoporum ordo est tripartitus, & Patriarchæ primum post Papam locum tenent.

N altiori gradu cōstituti sūt Episcopi. Est autem Episcoporum ordo [c] tripartitus. [d] Alij enim sunt Patriarchæ, siue Primates. Alij Archiepiscopi. Alij simpliciter Episcopi. Patriarchæ sunt qui primum post Romanū Pontificem [e] tenent locum, quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolimytanus, Antiochenus. Appellantur autē Patriarchæ, quia summo honore funguntur, quasi patrū Principes, [f] uñ ob dignitatis excellētiā,& crucē [g] ijs deferre, & ab Episcopis, & Archiepis appellationes [h]

quia

recipere iure permittitur.

Archiepiſcopi ſunt præſules Epiſcoporum unius prouinciæ.

Archiepiſcopi ſunt unius prouinciæ Epiſcoporum [a] Principes, & Præſules. Prouinciæ [b] ſi quidē longo ante aduētū Chriſti tempore, maxima ex parte diuiſę [c] erāt, quæ diuiſio poſtmodum ab Apoſtolis, & eorū ſucceſſoribus [d] renouata eſt. Itaque ubi dudum Primates erant ſeculi: noſtros Patriarchas uel Primates leges eccleſiaſticæ poni iuſſerunt. In ciuitatibus autem Metropolitanis, quæ minores Iudices habebant illi hodie præſunt, qui Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporū nomine deſignantur. Ad hos igitur inter ſuos ſuffraganeos [e] cognoſcere, pertinet, à quibus tamen ſi durius illi ha

quia ſicut archiepiſcopus regulariter non habet iuriſdictionem in ſubditos ſuffraganeorum, niſi per deuotionem & appellationem. c. paſtoralis. de offi. ordin. c. Romana. §. j. de appell. in vj. & per tot. capit. Sic Patriarcha non habet iuriſdictionem in ſubditos, & ſuffraganeos Archiepiſcoporum ſibi ſubiectorum: ut per Ab. in c. antiqua. de priuil. & per eūdem. in ca. duo ſimul. de offi. ord. & intellige quòd ab archiepiſcopis appellatur ad Patriarchas, non quibuslibet, ſed ab exiſtentibus in prouincijs deputatis ipſi Patriarchæ. Nam ſicut multæ diœceſes ſunt ſub cura archiepiſcopi, ita & taliter quòd archiepiſcopus, eſt metropolitanus & ſuperior omniū epiſcoporum ſuę prouinciæ, ita multæ prouinciæ ſunt ſub cura unius patriarchæ, ita quòd Patriarcha eſt iudex ordinarius omniū archiepiſcoporum qui ſunt in ſuo patriarchatu: ut per Ab. in locis ſupra alleg. ſed ſi eſt ordinarius non oportet quod cauſæ archiepiſcoporum cognoſcantur a Patriarcha media appellatione, quod hic uidetur inferri. Reſp. intellige quod hic dicitur de appellatione ab archiepiſcopis, habere locum in epiſcopis, qui ſi grauentur a metropolitanis, & ſic loquitur de archiepiſcopis tanquā de iudicibus a quibus non tanquam de parte.

a Epiſcoporum. ſed quot epiſcopos ſuffraganeos habere debet quis, ut iure appellari poſſit Archiepiſcopus? Reſp. decē uel undecim: vj. q. iij. c. ſcitote. & per Abb. in c. ſicut olim. de accuſat. & hoc ideò quia cum Archiepiſcopus ſit ordinarius ſuorum ſuffraganeorum, illorum cauſa non poteſt tractari niſi corā paucioribus epiſcopis, quàm duodecim: ut xv. q. vij. ſi qs tumidus. & ita no. in d. c. ſcitote. ſed ſi hæc ratio procederet, utique deberet Archiepiſcopus præeſſe treſdecim ſaltem epiſcopis, quod non reperitur iure cautum, in obſeruantia habet ut Archiepiſcopus appelletur etiam is qui longe pauciores habet ſuffraganeos, quàm decem, cui eſt ſtandum: arg. l. cum de interpretatione. ff. de ll. nec in c. ſcitote. aliquid dicitur præceptiuè.

b Prouinciæ. nō tamen diœceſes erant diſtinctæ: ut not. in c. j. diſ. xcix. licet aliter notetur in capit. nec numerus x. q. iij. ſumit ex d. c. j. multis reſectis.

c Diuiſæ erant. unde quædam erant ꝓcōſulares, aliæ prætoriæ, aliæ præſidales. proconſulares ad curā ſenatus, prætoriæ ad curā populi, pręſidales ad curam. principis ſpectabantur per Alciat. in lib. de magiſtratibus, ciuilibusq;, & milita. offi. & per eūdem. in l. ſpecioſas. ff. de uerb. ſigni.

d Succeſſoribus. id eſt. Clemente. & alijs, ut in c. prouinciæ. diſt. xcix. arg. quòd fieri non debuerit c. j. diſt. x.

e Suffraganeos. eſt ergo Archiepiſcopus ordinarius ſuorum ſuffraganeorum: ut hic. & in c. antiqua. de priuil. & c. paſtoralis. de offi. ord. & in c. ſuffraganeis. de lect. ſed hoc nō eſt perpetuum. ſi enim agatur ad depoſitionem, non poteſt Archiepiſcopus cognoſcere, immo nec conciliū prouinciale, niſi ut not. per Ab. in c. nō pōt. de re iudi. ſpectat enim depoſitio ad Papā ut habetur in c. ſi quis epiſcopus. de accuſ. c. in d. c. paſtoralis. excōicare aūt & interdicere ſuos ſuffraganeos nō ſolū poterit Archiepiſcopus, uerum etiā eius uicarius, c. præſenti. in fi. de offi. or. in vj. & per Ab. in c. poſtulatio. in fi. de cle. excō. in perſonas aūt uel res exiſtentes in diœceſi nō habet Archiepiſcopus iuriſdictionē. ut per Ab. in c. ſanè. de fo. cōp. in c. cōquerente. de reſt. ſpol. niſi uel eſſet legatus prouincię, uel eſſemus in notorijs criminibus,

uel

biti & accepti fuerint ad Primates, aut ſedẽ Apoſtolicam appellare [a] poterunt.

Epiſcopi ſunt qui præſunt maioribus populis, & latine ſpeculatores appellari poſſunt, & magna eſt ipſorum in eccleſia authoritas.

Simpliciter aũt Epiſcopi ſunt, qui maioribus [b] populis, & frequẽtioribus ciuitatibus præſunt. Ij Speculatores Latine dici p̃nt. Ep̃s .n. quaſi ſpeculator [c] in eccleſia prępoſitus eſt. Mores enim & uitã populorum infra ſe poſitorũ ſpeculatur & perſpicit. Horũ aũt non modica in eccleſia eſt authoritas: [d] nã p̃ter ligandi, ſoluendiq; poteſtatem, [e] & uiſitandi diligentiã: [f] ſoli ſacrum Chriſma conficiunt, [g] ſoli Dei altaria, & eccleſias conſecrãt, & polutas repurgant, Clericos ordinãt, ſuſpendunt, & deponunt: ad hos pertinet excõicatio, purgationis indictio, diſpẽſatio, ſolennis pœnitentiæ impoſitio. [h]

Quod inferiori conceditur multò magis conceditur & ſuperiori.

Quod autem diximus prædicta ſolos Epiſcopos efficere poſſe, nõ eũ habet intellectum quaſi Archiepiſcopi, & Primates non eandẽ habeãt poteſtatẽ. Sed quòd presbyteris & cæteris inferioribus, illa non conceduntur. Ridiculum [i] enim eſſet cogitare Epiſcopis illa quidẽ permitti, Archiepiſcopis, & Primatibus, qui Epiſcopis præſunt eadem denegari.

Papa eſt ordinarius omniũ ordinariorũ & Eccleſiæ Romanæ oẽs eccleſiæ ſubſunt.

uel caſus concerneret totã prouinciam, uel in caſibus in quibus ſuffraganeus eſſet negligẽs: ut per Ab. in c. ex frequẽtib. de inſt. uel eſſet caſus iure expreſſus, ut per eundẽ. in c. ſicut unire. de exceſ. præl. & in c. ex parte. de conceſ. pręb. ut cũ uiſitat prouinciã: quo caſu & audit cõfeſſiões, & abſoluit: ut p Ab. in c. cum ex officij. de p̃ſc. & in c. n̄ro. de pœnit. & rem. & in c. paſtoralis. põt tamen Archiep̃s eligi in iudicẽ a ſubditis ſuffraganei licet ſuffraganeus ignoret. Ab. in c. ſignificaſti. de fo. compet.
a Appellare. diſ. xcix. in prin.
b Maioribus. tres enim ſunt ciuitatum ordines, minores maiores & maximi: ut no. in l. ſi duas. §. grãmatici. ff. de excuſ. tut. ubi etiam Nico. de Neapo. ſed forte illa legiſtarũ diſtributio nõ quadraret in caſu noſtro, cũ multę ſint ciuitates quas illi minores appellant, quę tamẽ habent ep̃atum, unde ſecundũ nos appellarentur maiores populi uel ciuitates: ut hic & in c. prouinciæ. diſ. xcviij. & diſt. lxxx. per tot. & præcipuè in c. illud.
c Speculator. c. cleros. diſt. xxj. uel ſuperintendens: ut viij. q. j. c. qui epiſcopatum. Vnde Cicero ad Atticũ loquẽs de bel. ciu. Põpeius uoluit me ep̃m eſſe cãpaniæ, i. Speculatorẽ, & ſup̃intẽdentẽ. ſic qui p̃eſt pani & cæteris uenalibus ep̃s d̃r: ut in l. munerũ. § irenarchæ. ff. de mu. & ho. unde ſecũdũ aliquos etiã bidelli appellari poſſunt epi: ut p Alc. in parer. li. 7. c 22.
d Authoritas. de qua i c. ep̃m. x. q j. c. per tot. & in. c cõquerente. de offi. ord. & in c. ep̃s. de offi. ord. in vj. & c. ſi iubet. cũ multis ſequ. xxvj. q. vj. & habetur infra in ti. de immu. eccl. cũ tit. ſeq. & de latiſsima poteſtate ep̃ali ſatis eſt per Firmanũ. in tract. de epis in ſcd̃a parte 4. lib.
e Poteſtatẽ. c. cũ ep̃s. de pœni. & rem. in vj.
f Diligẽtiã. c. cũ apoſtolus de cẽſ. & exact. & p tot.
g Conficiunt, & chriſmãt. c. quanto. de conſuet.
h Impoſitio. c. accedentibus. de exceſ. præl. ubi de materia.
i Ridiculũ. not. ar. a maiori ad minus. nec. n. qđ licet minori nõ debet maiori licer̃. & cui licet qđ eſt plus, nõ debet licer̃ qđ eſt minus. l. nõ debet. ff. de re. iu. & in c. cui licet. eo. ti. i vj. fac. not. in c. cũ in cũctis. de ele. qđ ar. tũc p̃cedit quãdo minus cõtinetur ſub maiori Hoſt. & alij in c. p. uenerabilẽ. q fil. ſint leg. aliàs forte ſecus, quẽadmodũ & alijs quibuſdã caſib. ut in l. ſi pupillorũ. § ſi p̃tor. ff. de re. eorũ. & i c. cui de nõ ſacerdotali. & c. cũ i illis. §. cũ aũt. de p̃b. in vj. & §. ſunt autẽ. §. & ſi qs. de coll. & no. Io. And. in c. quæ a iure. de re iu. in vj. & not. in c. ſi. de trãsl. p̃la. in uer. ad patrẽ. cõcor. c. illud. di. xcv. & ibi p Gl. & fac. ad q. de fugiente uel obuiãte corpori Chr̃i an ſit tutus

tutus ueluti si confugisset ad ecclesiam de qua in c.ferie.de celeb.missa.ubi per Ioan. And. & Panor.

a Sicut.Etc.§.hic, pertinet ad secundã partẽ Rubricæ de qua autor ideo expedit se paucis tanquã de re clara, licet hæretici garriant,& sumitur ex c. ita dominus . distin.xix. & ex c. quãuis. dist. xxi. & per tot & c. omnes . distin. xxij. & c. cuncta per mundum.j.& ij.ix.q.iij,& in infinitis locis. & si quis uelit latius uidere, uideat latissimè per compilatorem conciliorum in j. tom. & per Reginaldũ polum Brittanũ tam in suo tract. de concilio. quã in j.& ij. lib.operis quod conscripsit contra Henricum, Regem Britanniæ cum is fide ab ecclesia Ro.apostatasset.

b Magistra. Ita ut errare non possit, quod qualiter procedat, dic ut per Ab.in c.maiores.de Babtis.

c Obruentur.c. quanuis.distin. xxj.

Sicut [a] autem Petrus Apostolus primus fuit Apostolorũ, ita & Ecclesia suo nomine consecrata Domino instituente prima est & caput cętera rum. Et qui illi præest cęteros Episcopos antecellit. Vnde ad eam tanquam ad Matrem, atque apicem oẽs maiores Ecclesiæ,& Episcopi recurrunt: a qua quasi a quodam capite,dona uelut in corpus omne diffunduntur. Ipsa aũt tanquàm omnium magistra [b] celsiore sede residens a quoquã iudicari nõ poterit. Quinimmo uelut tempore Noe omnes extra arcã positi,diluuij uastitate cõsumpti sunt: sic extra Petri nauiculam constituti: æternę damnationis fluctibus obruentur. [c]

DE ELECTIONE. [d]

Duobus modi creantur Epi.

Promouentur autem tam Episcopi quã prælati, cæteri [e] aut per electionẽ, aut per postulationem.

Quid sit electio, et quòd ad unum Ius eligendi habentes citari debent, aliàs non ualet electio, & non citatus potest habere ratam electionem.

Cæterum ut prius [f] de electione dicamus. Electio [g] nihil aliud est, quàm hominis alicuius ad dignitatem, uel fraternam societatem, canonicè [h] facta uocatio. Nam cum uiduatæ [i] prouidẽdum

DE ELECTIONE. d

De electione.Quanuis electio sit nomen uerbale, & propterea duplicem habeat significationẽ, actiuã scilicet & passiuam: ut not.in l.ij. ff. de duo. re. & per Abb. in Rubrica eod. & propterea tantum uideatur esse dicere de electione,quãtum de his qui possunt eligere,& de his qui possunt eligi. Item de formis eligendi & temporibus,hic tamen specialiter tractatur de formis eligendi ob commodiorem intelligentiam, sic aliàs legatorum & fideicom. tractatus scinditur ĩ tres & plures titulos: ut not. in Rubrica.ff.de leg.j.sic tractatus.ff.& inst.de uerb. oblig. protenditur ad multos sequentes titul.fac.l. Caius. §. fin. ff. de leg.ij.

e Cæteri.habẽtes tamen generalem iurisdictionẽ in ecclesijs collegiatis:ut not. proximè in uersi. uiduatę.

f Prius. Sed cur prius de electione,cũ tam in Gregoriana, quàm in Bonifaciana compilatione prius dicatur de postulatione,quã de electione,respon.electio est ordinariũ remedium,postulatio extraordinarium,cum innitatur gratiæ: ut no. per Doct. in Rubrica de postul. præl. unde dicendum prius fuit de ordinario remedio,& post de extraordinario:arg. l. in causæ.ff. de mino. & l.in prouinciali.ff. de no. op.nunciat.

g Electio. Hãc diffinitionem siue descriptionem approbant communiter canonistæ: ut per Ab. in Rubrica de post.præl.& Pet.de Bay.in suo directorio electionum in c.j.primæ partis.& non uidetur abhorrere Host.in summa eo. licet addat quædam non necessaria uerba, de cuius declaratione uide supra dictos in citatis locis.

h Canonicè.Hoc uerbum demonstrat non uideri necessaria illa uerba posita per Host. scilicet. Personæ idoneæ & seruata forma.

i Viduatæ. Videtur ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem episcoporum

non

non autem ad electionem ad beneficia quælibet, cum illis casibus non dicatur eccle. uiduata, & patet hoc in progressu huius tractatus, & præcipuè in. §. celebratur, ubi dicitur de triplici forma eligendi, quæ secundum Ab. & eom. Doct. in c. quia ꝓpter. eo. habet locum solum in electionibus episcoporum, & aliorũ prælatorũ qui habent generalẽ iurisdictionẽ in ecclesijs, quidquid dixerit Host. fieri tamen nõ potuit quin multa etiam sint quæ pertinẽt ad quascunque electiones, ut & ex descriptione apparet in uerbo il lo fraternam societatem.

est ecclesiæ, debent cuncti [a] qui eligendi Ius [b] habẽt, legitimè citari, [c] ut electioni intersint. Quod si uel in unius persona fuerit id omissum, [d] irritam [e] reddit electionem talis omissio. Sæpè etenim rescriptum est magis hac in re unius obesse contemptum, quàm multorũ contradictionẽ, [f] planè si is, qui citatus nõ fuerit, ratam [g] adueniens habere uelit electionem, confirmanda [h] erit electio.

Absens potest uni de capitulo uotum suũ demãdare. h. d.

Sed & si quis casu aliquo ad electionem accedere fuerit impe-

a Cuncti. Intellige si poterunt sine periculo: aliàs si periculum uel in mora uel in uocãdo fuerit, poterunt præsentes etiam quibusdã non uocatis procedere ad electionem, c. cum inter uniuersas. & c. quòd sicut. eo. in uerb. uocatos: arg. c. sacro. de sentẽtia excom. & an, quõ, & qñ absentes citandi sint. per Abb. in c. corã. & in e. seq. ubi de absente cã studiorũ eo. rõ est, quia quòd debeant oẽs citari non est de forma substãtiali. sed de iustitia, Ab. in e. eccle sia. el. ij. & in c. quia propter. eo.

b Ius habent. Licet hæc uerba prima facie uideanẽ concludere ius proprietatis & non possessionis ut no. in c. cum ecclesia. de caus. pos. & propriet. nihilominus hic illi dicũtur habere ius eligendi qui sunt in quasi possessione eligendi, ius. n. uocis dandæ magis sequiẽ possessionẽ quã ꝓprietatẽ, c. querelam. eo. ubi Ab. & in c. in Genesi. eo. tit. & latius in c. bonæ. ij. de post. præla. in vi. no. fac. c. cõsultationibus. de iu. patr. & infra de inst. & iu. pa. §. interdũ. Sed quid si aliqui tantũ postulassent an uideaẽ ipsis acquisita poss. eligendi? respondeo vt per Abb. in e. cum ecclesia. in fi. de caus. poss. & prop.

c Citari. Ita ut citatio possit probari, cum citatio tanquam, in facto consistens non præsumatẽ. no. in c. quòd sicut. in uerb. uocatos. eo.

d Omissum. Quid si fuit uocatus non uocandus, non tamen fuit expectatus, an iste neglectus noceat? respondeo non: ut not. in c. cum inter uniuersas. eod.

e Irritam. In effectu nõ ipso iure: quia uenit irritanda ꝑ sentẽtiam, cũ de contẽptu nõ possit opponere nisi is qui cõtẽptus fuit. Ab. in e. ĩ Genesi. eo. & i c. ꝗ sicut, & in e. quia ꝓpter, & in c. bonæ. ij. eo. tit. & ꝑ Ab. in c. cum ecele. Sutrina. de eã poss. & propri.

f Cõtradictionem. Concor. l. si in tres. ff. de arb. & l. si duo ex tribus. ff. de re iudi. contra fac. l. qui potest. ff. de re. iu. dic. ut no. ĩ. dd. ll.

g Ratam. Sed quomodo habeo ratum non meo nomine gestum, contra regulam ratum. de re. iu. in. vj? respondeo secundum Abb. in e. quòd sicut. eod. quòd in propriè dicetur hæc ratihabitio uel ratificatio. nec enim ita retro trahitur ut mandato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi nascatur, quod est in uera ratihabitione: sed hæc tantum operatur quo ad commodum contempti, uel non citati, ut non possit impugnare factum per alios, quo respectu possum ratificare & non meo nomine gestum: & de hoc per Bal. in l. j. q. xix. C. qui admit.

h Confirmanda. Sed contra in e. auditis. eo. & c. illud. de iu. patron. & l. quod ab initio. ff. de re. iu. Sol, aut electio tenuit, quia fuit facta præsentibus duabus partibus collegij, & a maiore parte, & tunc potest haberi rata per contemptos, ut hic, & in c. quòd sicut. eo. & per cõsensum illorum non propriè dicitur ualidari electio. sed solum defenditur a iure retractationis. Aut electio a principio fuit nulla, puta, qa facta a minori parte capituli, & tunc nõ potest conualidari per consensus particulare superuenientes: & ita procedit contrarium ut ibidem plene per Ab. & per eundem in c. ꝗ sicut. eo. uide per Alb. in d. l. qđ ab initio. Sed quod tẽpus citatus habet ueniendi ad electionem? respon. tres menses, c. nc pro defectu. eo. capitulũ tamen põt hunc terminum restringere & breuiorem præfigere, ut in c. eccle. ij. eo. ubi Abb.

An

An autem hoc possit in uita minori parte? habetur in c.cum nobis. eod.
a Vni.Vt in c.quia propter.eo.
b Pluribus.e.si quis iusto.eo.lib.vj.
c De capitulo. Bene de capitulo, quia extra neo inuitis canonicis demandare non potest, e.si qs iusto.§.fi.eo. i vj. &.§. sed cum absens, infra eo.sed bene potest uolentibus etiam ꝙ nō habeat iustam impedimēti cām: ut not. in e. scriptū. & in c.quia propter. eo. & d.c.si quis iusto.
d Nihil agit.Satis uidebatur dicēdum ꝙ aliquid ageretur, cum talis ꝓcurator possit dirigere uota in diuersos quidē, sed utrunq; idoneum quod olim in e.quia propter. eo. uidētur uoluisse sustinere Goffre, & Hostien? sed reprobatum fuit:ut in c.si quis iusto.§ porrò. eo, unde hic sumitur, idq; ea rōne:quia qua conscientia tenetur meliorem eligere nomine suo, eadem tenetur ad idem nomine dñi sui.ad hoc xlvj.d. sicut non suo. item uidentur incerta, cōtra e.ij.eo.in vj. unde neutrū ualet, & est simile quod dicimus in delegato qui sub delegationem recipit a socio, c.super qōnum. §.si uerò.de offi.deleg.
e De certa.e.si quis iusto.§.porrò.de elect.in vj. An autem procurator cōstitutus ad eligendum possit alium substituere. Item an possit cōpromittere, dic ut not.in d.§.porrò.
f In illam. Bene in illā: quia in aliam cōsentire non posset contra formam mandati.l.diligenter.ff.man.& in e.cui de non sacerdotali. de præb.in vj.c.cum dilecta.de rescript.

ditus, uotū suū uni [a] uel pluribus [b] de capitulo [c] demādare minimè ꝓhibendus erit.

Procurator ad eligendum non potest unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona.

Et si tantū uni uotum suum quis demandauerit, & is unū suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominandum duxerit: nihil [d] agit, nisi de [e] certa eligēda persona mandatum acceperit, quo casu in [f] illam mandantis in aliā suo nomine iure consentire poterit. [g]

Duobus procuratoribus ad eligendum datis in solidum, nonpossunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis, et si nō appareat de priori tate in occupādo, præponitur electus a capitulo uel primo noīatus in procuratorio h. d.

Quod si pluribus [h] in solidum uices suas quis commiserit, non quidem omnes reddere uotum poterunt, qa uota dirigere possent in diuersos, sicq; res non haberet exitū. Sed erit occupātis [i] melior conditio. Et si ita cōcurrant, ut inter eos prior non appareat is admittetur dūtaxat, [k] quem uel capitulum, uel pars maior [l] elegerit, [m] uel si concordare nequeāt, [n] is, qui primus in instrumēto, [o] uel literis ꝓcurationis nominatus fuerit.

g Poterit. Arg. ꝙ habens speciale mandatum id pōt quod aliàs non posset: facit e.j.& c.fi.de proc.in vj.& facit ad q.an delegatus ab alio quam a principe habens speciale mandatum subdelegandi subdelegare possit, de quo habetur ꝑ Doct. in c.is cui.de offi. deleg.in vj.
h Pluribus. Etiam quā duobus c.si quis iusto.eo. ubi no.in vj.
i Occupantis. De hoc in e.non iniustè.de procur.
k Duntaxat.Vnde isto electo alter omne ius amittit. simile in e.pe.de rescrip.in vj. nisi tñ in instrumento diceretur meliorem esse non debere cōditionē occupantis, & ꝙ unus finire posset quod alter incepisset, c.si duo. de procu.in vj.etiam no.in c. si quis iusto. de elect.in vj.
l Maior pars. Sic e.si. de rescri. in vj.e.cum inter canonicos. eo, d. lvj. e.apostolica, l.quod maior.ff.ad municip.
m Elegerit.Sed an habeat locum uariatio? respondeo negatiuè secundum Ioan. And. in e.si quis iusto.eo.in vj.
n Nequeāt.Vel quia nolint eligere, uel quia pari numero discordant. Et not.ꝙ prius recurrendum est ad electionem, q̄ ad ordinem scripturæ: quia per electionem credibile est eligi magis idoneum, sed in instrumentis præponūtur, uel postponuntur aliqui arbitrio notariorum.facit c.si duo, de procurat.in vj.
o In instrumento. Concor. c.mandato. de præb.in vj.c.si rector.d.lxiiij.& utrobiq; sunt cōcord.& ꝑ Ab.in e.nimis.ij.de excess.prælat. & in e.sed Apostolica.de rescrip. & in c.cum dilecta.

dilecta eo.tit.de rescrip.fac.l. cum pater.§. pe. ff.de leg.ij. Quid si primus non apparet,puta: quia duo sunt instrumenta? resp.mutuo se impedient:ut not.in c.si quis iusto.eo. in vj.l.quoties.ff.de usufru.& imputet sibi qui sic eos constituit:ut J.§.pxi.

a Eadem ratione.Quia.s.dirigere possent uota in diuersos. & sic res exitum non haberet:ut §.J.proxi.

b Admittendus erit. Et procedet p socios nulla alia citatione uel requisitione preuia.Sed contra uidetur. c.si duo . de procur. in vj.Sol.ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in causis electionum , postulationum, uel prouisionum:hic de procuratore dato ad negotia , scilicet ad ipsam electionem faciendam, ibi de iure iam nato,hic de nascituro , qđ est minus fauorabile,& dicebat Io an. Monach. si nō assumatur unus ex duobus qui prosequũt electionem iam factā,hic iminet periculum,

Non possunt plures deputari ad eligendum.in solidū.h.d.

Sin autem plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione, a nullus eorum admittendus b erit, sibique mandans imputet,q sic eos imprudēter cōstituerit.

Nō potest uotum in electione reddi per literas.

Sed cum absens reclamante capitulo extraneum constituere nequeat. Videamus an, si nullus de Collegio uelit esse procurator, c saltem per literas uotum suum reddere ualeat;& sanè cũ non ante electionem, sed in ipsa electione d secretè , & sigillatim dūtaxat singulorū uota sint exprimēda, e p lras reddi nō poterũt.

sed si unus de collegio non admittatur ad electionem faciendam , nullum imminet periculũ:ut per Io. And. in c.si quis iusto.de ele.in vj.

c Procurator . Nullus enim inuitus cogitur procurationem suscipere.l.inuitus. C. de procur.§.mandatum.insti.de mand.

d In ipsa electione. patet ergo per hoc quòd neque in litera aperta posit mitti schedula inclusa aperienda in scrutinio continens nomen eius in quem mittens consentit:ut per Io.Mōnach. & clarius per Ioan. Andr. in cap. si quis iusto.§.fin.eo.in vj.

e Exprimenda.Nota ergo quòd non sola publicatio inspicitur,sed etiam expressio.Sed cō tra c.si quis iusto.§.porrò.de elect.in vj. & supra eo.§.quod si pluribus.ubi exprimit uotum ante scrutinium dādo scilicet procuratori mādatum de certa p sona eligēda. Sol. falsum est q tunc exprimat uotum: sed mādatum dat de uoto exprimendo. sicut aliud est inuestir, aliud mādare de inuestiendo.c.ex ore.de his quæ fi. a ma. part. cap.Vnde si procurator qui mandatum habet de certa persona eligenda non eligit , sed ille fuit electus a quibusdam alijs , uox illius mandātis non augebit numerum : ut si electus sit a nouē posset dicere se habere decem uota, cō putando uotũ pro curatoris qui habet mandatum de eo eligēdo. Aliud ergo est dicere cō sentio in talem,aliud do mādatum de cōsentiēdo uel eligendo talem : qa hoc posterius non est uotum , & ideo ante scrutinium fieri pōt. Sic in matrimonio carnali,aliud est contrahere,aliud est dare mandatum de contrahendo,contrahentē non potest penitere:secus mandantem suo nomine contrahi cap.fin.de procu.in vj.ut per Io. An. in c.si quis iusto.§.fi.eo. in vj.

Superius dicta non habent locũ in electione Papæ:in qua multa sunt specialia.h.d.

Sed hęc quidem in aliorum Episcoporũ, non in Rom. Pontificis electione obtinēt. In huius enim nec ulla necessaria est citatio,nec alij quis absēs uotum suum demandare permittitur.Alia quoque in eo specialiter f cōstituta sunt, quæ ex Decretalium libris decentius est q̄ hic accipere.

Electio celebratur tribus modis,& quomodo per inspirationem,et quòd laici nō per inspirationem,sed per conspirationem dicitur eligere.h.d.

Celebratur autem electio tribus g modis. per Inspirationē, per Scrutiniũ, & per Cōpromissum: per In

f Specialiter constituta.Quæ sint hæc, uide per Abb.& Doctor.in cap.licet.eod.&in cap. ubi periculum.eod.in vj.& per Ant. de Rosel. in tract.de potestate Papæ & Imperatoris. §. secundum unum.

g Tribus modis. olim etiam pluribus qui ta

B mea

ſpiratioñe, [a] ut cùm electores nullo præcedente tractatu, [b] quaſi [c] diuini Spiritus impulſu ſimul omnes [d] in unum repentè conſentiunt, & ſimul [e] unum nominant. quòd [f] ſi forte laici [g] prece [h] uel pretio corrupti [i] aliquem concordibus clamoribus [k] petant, is nõ tàm per inſpiratioñe, quàm ꝑ nefariã conſpiratioñe [l] nominatus, omni penitus electionis fructu meritò carere dẽt.

men ob multa pericula ſublata fuerunt. c. quia propter. eo. in prin.

a Per inſpirationem. Rarus eſt hodie hic eligendi modus.

b Tractatu. Eſt autẽ tractatus diſcuſsio quædam, uel indagatio circa rẽ in futurum diſponendam: ut per Ab. in ca. tua. de his quæ fi. a præ. ſi. con. ca. & differt à conſenſu, unde ſtatutum puniẽs tractatum facientes, includet etiam qui nõ perfecerunt delictum; & quod hic dicitur, intellige de tractatu ſpeciali, puta pro Petro uel Ioanne, generalis autem tractatus præcedere poſſet, ut ſi unus diceret rogemus Deum pro bono prælato. Io. And. & Ab. in c. quia propter. uerſi. niſi. eo.

c Quaſi. Sed cur dicit quaſi? reſpond. ueritatem denotat: ut in c. parochianos. de decim. l. j. ff. de tranſ. iuſta illud Io. Gloriam quaſi unigeniti. uel ſecundum Hoſt. tacitè hic includuntur duæ formæ electionis per inſpirationem, una quæ uerè fit per inſpirationem, & authore Deo ut nulla indigeat confirmatione, ut fuit electio Nicolai, Ambroſij, & Seuerini, de quibus. diſt. m. lxj. §. his omnibus. Alia quæ fit per quaſi inſpirationem, ut quando non conſtat ꝙ authore Deo ſit facta. ſed hoc ex eo præſumitur: quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem conſentiunt: & ſequitur hoc Abb. in c. quia propter, uerſi. niſi. & Oldr. conſi. clv. Sed ſecundum alios tunc per quaſi inſpirationem dicitur electio fieri cum præcedente tractatu uel nominatione alicuius, canonici ſeparatim in illum conſentiunt, quo caſu debet fieri cõpromiſſum in aliquos qui uice omnium eligant. ſic Spec. eo. tit. §. fin. §. ſi autem, & per Firma. in tract. de epiſcopis in prima parte in c. qualiter eligatur epiſcopus.

d Omnes. Vnius ergo contradictio uel non ideo curſus ſufficit adhoc ut non poſsit dici electio celebrata & per inſpirationem. Abb. in cap. quia propter. uerſi. niſi. eod. Ioan. And. in addict. ad Specu. de elect. §. fin. & tenet Firmanus in tract. de epiſcopis in prima part. c. qualiter eligatur epiſcopus. quæſt. liij. Nec mirum cum uno diſcrepante, nec concorditer quidem facta dici poſsit electio. Abb. in cap. non poteſt. de re iudi. & in cap. in cauſis. eo. & not. in cap. cupientes. §. ad hoc. eo. in vj. licet quandoque aliter Doct. in cap. cum olim. in fi. de re iudi. Sed ſic uidẽtur hi qui eligunt per inſpirationẽ magis grauati quàm eligentes per ſcrutinium, in quo ſufficit maior pars: ut in c. quia propter. eo. & infra §. proxi. reſpond. ut per Abb. in d. ca. quia propter. uerſi. niſi.

e Simul. Bene ſimul: quia ſi disiunctim electio tanquam ſingularis non teneret, ut not. in ca. in Geneſi eo.

f Quòd ſi forte. Ponit tria ob quæ impugnatur electio. primo quòd ſit facta a laicis. ſecundo quòd à corruptis. tertio quòd ad clamorẽ populi; ut colligitur uirtualiter ex hac litera.

g Laici. qui nullũ hñt ius in eligendo. c. maſſana. eo. & §. laicis. J. tit. j. & ſumitur ex c. ij. eo.

h Prece. Preces enim inducunt ſimoniam. c. ordinationes. & c. ſunt non nulli. j. q. j. & interdum poſſunt iuſtum metũ inducere. unde tunc eſſet electio nulla iuſta tradita in cap. licet. & in cap. bonæ. eo. licet regulariter contra etiam ſi ſint principis preces. Abb. in cap. cum inter R. ſeniorem. eo. & ex aliqua ſaltem reuerentia cogunt electos deſeruire deſiderijs eorum, ad quorum preces fuit quis promotus, quod non expedit. c. illud. viij. q. ij. fac. xvj. q. ij. c. uiſis. & per Abb. in c. ſacroſancta. eo.

i Corrupti. No. igitur unũ quod eſt mirabile, ſecũdũ Ab. in c. ij. eo. unde ſumit ꝙ licet quilibet in ſingulari præſumatur bonus. c. ſi. de præſum. & in l. merito. ff. pro ſoc. tñ in populo nõ eſt iſta præſumptio, ẽt reſpectu ſingulorum, & ſic quod dr̃ hic corrupti, põt intelligi ẽt ꝓſumptione tantum, ne dum certitudinaliter. qd̃ no.

k Clamoribus. Et ſic not. quod non eſt aliquid faciendum ad clamorem populi, docendus eſt. n. non ſequendus populus. c. docẽdus. diſt. lxij. & c. miramur. diſt. lxj. l. decurionum. C. de pœn. & not. in d. c. miramur. & in c. ij. eo. niſi forte aliàs oriretur ſcandalum, per ea quæ Abb. in c. j. eo. uerſi. ſed aduerte. eo.

l Nefariam conſpirationem. Ideò dicit nefariam:

riam: quia quamuis nomen conspiratio, uideatur sonare in malam partem, tamen quandoq; etiam est licita, & sumitur in bonam partem: ut per Inn. Abb. & alios in c. cum I. & A. de re iudi. & per Abb. in c. petitio. de iureiur.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutinium, & qui sunt Scrutatores. h. d.

Per Scrutinium fieri dicitur electio. Cũ præsentibus oĩbus, a qui debent, b uolunt, c & possunt d commodè interesse; tres de Collegio e fide digni assumũtur, qui secretè, f & singulatim uota cunctorum g diligẽter exquirunt, & demũ in scripturã h redacta publicant: i

a Omnibus. Scilicet à quibus debet electio celebrari.

b Debent. Excludit illos qui de iure non debent interesse electioni, licet sint de collegio, uel Canonici ecclesiæ: ut sunt excõmunicati, suspensi, impuberes, & non constituti in sacris. c. cum dilectus. de consuet. & not. in c. illa. eo. c. ex eo. eod. in vj. Clem. hi qui. de æta. & quali. c. is qui. de sententia excom. §. j. & ij. infra tit. proxi. & per tot.

c Volunt. Ex hoc uerbo not. duo. Primum quod non debet quis compelli, ut intersit electioni, si nolit interesse, nisi tamen ut quis intersit, intersit ecclesiæ, quo casu cõpelli poterit. Ab. in c. quia propter. eod. & fac. quæ not. in cap. j. de his, quæ fi. à ma. part. capituli. Secundum quòd nolentes interesse non debent computari in numero duarum partium. fac. quod not. in c. quod circa. de elect. & Abb. in d. cap. quia propter. & sic saltem in electionis materia limitatur. l. nulli. & l. planè ff. quod cuiusq; uni. no. & tractatur plenè per Abb. in c. cum nobis, & in c. in causis. eo.

d Possunt. Hæc autem possibilitas & cõmoditas refertur ad commoditatem, & utilitatẽ Ecclesiæ. ut no. supra eo. in uersi. cuncti. de quo uide etiam per Abb in c. coram. & in c. in causis. eodem.

e De Collegio. Sed non ne per hoc uidetur dari occasio discordiæ, & diuturnæ uacationi, contra c. ne pro defectu. eo. & c. cupientes. eod. in vj. eo. c. postquàm. dist. l. cum facilius possint electores concordare in eum qui eligẽdus sit in prælatum, quàm in istos tres: arg. c. innotuit. de arb. & l. item si unus. §. si in duos. ff. de arb. sol. in istis scrutatoribus cum nec eligant prælatum, nec eligantur, non magna requiritur inquisitio & discussio: quilibet. n. de capitulo poterit hoc facere, dum tamen non appareat indignus, uel non sit nimis terribilis, secũdum Abb. in c. quia propter. eo. Sed ego dum de anno M.D.Lv. sede uacante essem in cõclaui pro eligendo futuro Pontifice, uidi seruari quòd scrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum, scilicet primus episcopus, primus presbyter, & primus diaconus. & quòd hic dicit de collegio, idẽ forte si non sint de collegio secundum Vinc. & Tancre. magis communiter tamen contra. ut in d. c. quia propter.

f Secretè. Quia aliàs si publicè & palam fortè timerent aliquẽ nominare, libera enim debet esse uoluntas in eligendo vij. q. ij. c. dilectissimi. c. bonæ. j. eo. per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam de qua in c. considerauimus. & in c. quia propter. eo. Sic & testes secretò debent deponere, ut liberius dicant ueritatem: aliàs non ualet depositio. c. uenerabili. de test. l. nullum. C. de test. c. inquisitionis. §. iij. de accusat. de hoc tamen uide per Abb. in c. quia propter. eo.

g Cũctorum. Sed quis scrutabitur uota scrutatorum? respond. secundum Io. And. duo ex ipsis scrutabũtur tertium à principio ne sit in eorum potestate electio, si in fine dent uotum. alij dicunt quòd dandus erit quartus cum tabellione, qui scrutabitur illos tres, prima melior secundum Abb. in c. quia propter. eod.

h In scripturam. Not. casum in quo scriptura est de substãtia actus. plures alij not. in cap. j. de censib. in vj. Sed à quo huiusmodi uota redigentur in scripturam? resp. per ipsos scrutatores, uel tabellionem, nec enim propter uerbum secreto personæ necessario censentur exclusæ. Sed an hic tabellio debeat esse clericus & scriptura publica? respon. negatiuè. ut not. per Abb. in c. quia propter. eo.

i Publicant. Quo facto uariare nequeunt electores. c. publicato. eo. scilicet secuta electiõe. non secuta autem electione in summi Pon. electione solent Cardinales statim publicatis uotis alteri cui uotum à principio non dederint accedere, & si usque ad sufficientem numerum accesserint censetur quis electus: & ita admittitur uariatio per accessus, quod facit expeditionem & celleriorem electionem.

Quo facto collatione [a] habita, is demum cēsetur electus in quem uel omnes, uel maior [b] & sanior pars capituli statim [c] consenserint.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria authoritate, ac x[?]lo, & de meritis electi. h. d.

Quòd si eligētium [d] uota ità se diuiserit, ut hinc quidē electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ nō minus ex authoritate eligētiū, quàm ex meritis electi [e] sanior appareat ad infringendam partis numerosioris electionem facultas erit minori, & de authoritate [f] ipsorum eligentium, & de meritis eorum qui electi fuerint opponere. [g]

a Collatione habita. Scilicet numeri ad numerum, zeli ad zelum, & de hoc plenissimè in c. ecclesia. ij. eo. quando tamen una electio fit à duabus partibus cessat huiusmodi collatio. c. si quando. eo. in vj. & infra eo. §. hoc tamen.

b Maior est sanior. Et, pro, id ē, secūdum Host. in cap. scriptura. eo. quasi secūdum eū sanior pars reputetē ea quæ est numerosior. Sed hęc expositio nimis impropriat literam, ideò dic, maior respectu numeri, sanior respectu zeli & meriti: & cū de natura copulę sit diuersa copulari. c. querelam. de simo. not. in Rub. ff. de iu. & facti. igno. non sufficiet sanioritas, nisi etiam concurrat maioritas numeri, de quo tamen plenè in c. ecclesia. ij. & in c. eoram. eo. Et nota hic tria, quæ sunt de substantiali forma electionis, scilicet numerus & qualitas gentium, collatio, & publicatio scrutinij: ut in c. in Gene. eo. ubi per Abb. in iiij. not. & in c. quia propter. eo. tit.

c Statim. Id est, nullo actu contrario intermedio post uota quęsita: arg. l. hæredes palam. in fi. ff. de testam. & facit. c. cum post petitam. eo. & c. præterea. de tęst. cog. Et de dictione statim, & similibus dicas quòd ubi ius determinat de significatione ipsarum seruanda est iuris dispositio: ut in l. promissor. ff. de const. pecu. & in c. si in qualibet. xx. q. ij. & c. puella. ead. q. & in l. cū specialis. C. de iudi. & in l. fin. C. de erro. aduo. in quibus iuribus determinatur horum uerborum significatio. Alias uerificantur in modico tēpore arbitrio iudicis, secūdum Ab. in c. quia propter. eo. ad quē alij multa cōgerunt.

d Eligentium. Ex hoc secundum Abb. in ca. ecclesia. ij. eo. infertur ad unum ad quod cōmuniter non aduertitur, scilicet quòd in dispone̅dis per capitulum nō debent uoces dari per lupinos uel fabas: quia tunc non potest apparere sanior pars, sed solùm maior respectu numeri, & scilicet pluriū non debent solum numerari personæ, sed pōderari sententiæ: nihil est enim sic inæquale, quàm ubi impar est prudentia, sic par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci homines, multi nomine, pauci re. fac. distin. xl. c. multi. unde debet esse differētia in authoritate uotorum, ut magis ponderet uox prudētis, quàm insipientis. ut hic. ampliat hoc Bart. in l. Pōponius. ff. de re iudi. ut procedat ét in uniuersitate, & collegio secularium: quod in practica nō seruatur: ut apparet in collegijs Doctorum, de quo per Felyn. in c. cum omnes. de constit.

e Electi. Ex hoc no. quod cum zelus eligentium cōsistat in animo, nō potest aliter probari quàm per coniecturas. c. ij. de renun. in vj. l. dolum. C. de dolo. est igitur bona coniectura ad probandum zelum, quæ ducitur ex meritis electi: nam qui eligunt meliorem præsumūtur etiam meliori zelo ducti: ut per Abb. in c. ecclesia. ij. eo.

f De authoritate &c. Sed ex quibus colligit, uel conflatur hæc authoritas? resp. secūdū Ab. in c. dudum, & in c. ecclesia. ij. eo. & in c. ij. de his, quæ fi. à ma. par. cap. Dignitas, ut si canonicus habet annexam dignitatem prębendæ. ætas, & tempus receptionis, generis quoque nobilitas cōciliat maiorem authoritatem, sicut & literatura: arg. c. de multa. de præben. & not. in c. lex. dist. ij. & quòd not. Abb. in cap. constitutus. de appel. Et per hoc apparet quòd malè dicebat quidam ignobilis, euectus tamen ad Cardinalatum, aduersus quendam Cardinalem magnę nobilitatis. Tu non es Cardinalior me: q. a Cardinales nobiles sunt quodāmodo Cardinaliores alijs. per supralleg. hoc tñ intellige habere locū in clericis secularibus: secus autem in religiosis, apud quos non attenditur nobilitas ut habet in c. si. de sta. reg. & in c. scripsit. xxvij. q. ij. & in c. pijs xx. q. iij. & per Spec. de sta. mona. §. j. uersi. xj. & per Abb. in c. dudum. eo.

g Opponere. Oportet igitur quòd de ista sanioritate opponatur, aliàs in dubio præsu-

præsumitur pro numero: arg. cap. prudentiam. de offic. deleg. & in capit. quibus. distinctio. xx. cap dubium. el. primo. Ab. in cap. ecclesia. ij. eo. hæc tamen præsumptio admittit probationem in contrarium: ut in d. c. ecclesia. & hic.

Contra electionem factã a duabus partibus non potest opponi nisi de nullitate voti alicuius earum dictarum partium. h. d.

Hoc tamen tūc obtinebit cum non magnus [a] in altera parte contigerit excessus. Cæterū si quãdo duabus electionibus celebratis pars altera eligentiū, alia duplo maior [b] numero deprehendatur, contra huiusmodi electores ad extenuationem meriti, uel authoritatis ipsorū, [c] paucioribus, uel electo ab eis opponendi facultas non erit. Quãquã si quid opponere uoluerint, quod uotū illius cui opponitur nullum [d] ipso iure redderet, id eis minimè censet interdictū. Vocãtur autē [e] uiri tres de Collegio sumpti Scrutatores, eo quòd singulorum uota diligenter scrutentur. [f]

Quomodo per compromissum celebretur electio, et quid arbitri non seruantes formã compromissi nulliter eligunt. hoc dicit.

Per cōpromissū [g] celebrat electio cū plures [h]

Circa quod cum quæritur quæ electio præualeat, an facta a maiori parte respectu numeri, an a minori & saniori, secúdum Ioan. And. & Ab. in ca. ecclesia. eo. ij. distingue sic. Aut numerus in multum excedit, & tunc numerus præfertur authoritati, merito ac zelo. c. si quãdo. eo. in vj. & §. si quando. Aut numerum non multum excedit, & tūc si authoritas & meritū alterius partis non multum excedit, debet præferri numerus: quia de modico excessu non est curandum: arg. c. & si quæstiones. de simo. & l. scio. ff. de rest. in integ. quod fundatur magis æquitate quàm iure, ut per Ab. in d. c. ecclesia. Aut authoritas & meritū in multum excedunt, numerus autem in modico, & tūc electio maioris partis non debet confirmari: ut not. in d. c. ecclesia. Sed nec electio facta a saniori tantum confirmanda erit. secundum commun. opi. ut per Abb. in d. c. ecclesia.

a Non magnus. No. hic & in c. si quando. eo. in vj. unde sumitur qui dicatur magnus, uel non magnus excessus.

b Duplo maior. Non requiritur quòd excessus sit duplo maior sed quòd sint duę partes de tribus. fac. not. in c. scriptum. eo.

c Ipsorum. Scilicet eligentium, uidetur ergo quòd contra electum bene aliquid opponi possit, quod ad extenuationem pertineat: argum. cap. non ne. de præsum. & l. cum prætor. ff. de iudic. sed non est uerum secundum Guiliel. per literam quæ dicit meriti, quod propriè respicit electum. ita not. in capit. si quando. eo. in vj.

d Nullum ipso iure. Ideò dicit ipso iure: quia largo modo nullum dici potest, etiam quod annullari potest, licet mero iure teneat. Abb. in c. cæterum. de rescrip. per l. si dari stipuler. ff. de uerb. oblig. immo & uerbum, ipso iure, interdum intelligitur mediante exceptione. §. præterea. insti. de except. & not. ex hoc. §. & ex cap. si quando. eod unde sumitur quòd si per legem uel statutū disponitur quòd non possit opponi aliqua exceptio, non intelligitur exclusa exceptio nullitatis, de quo per Domi. in d. cap. si quando. & per Bart. in l. j. §. j. ff. quod ui aut clam. & in l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi. & not. in Clem. j. de sequest. poss. & fruc.

e Viri tres. Vinc. & Tancr. tenent hunc trinarium numerum non esse de substantia, dummodo tot sint quòd fraus fieri non possit: communiter tamen tenetur contra, quod magis conuenit lit: rę. cap. quia propter. eo.

f Scrutentur. Et ita nomen est rei consequens ut §. est & aliud. institutioni. de donationibus.

g Per compromissum. Ista forma fuit inuenta pro faciliori uia, ut euitetur magna difficultas scrutinij, in cuius practica etiam perfecti uiri solent deficere.

h Plures. Sed an in unum possit fieri compromissum? respond. sic, cap. causam. ext. eod. nec enim hæc pluralitas est de forma, immo melius res expediri potest per unum, quàm per plures, id est, duos: quia tunc res ferè est sine exitu. l. item si unus. §. fin. ff. de arbit. & c. innotuit. eod. titul. & de hoc uide in cap. si

 compro-

compromissarius.eod.in capit.

a Idonei. Sed in quo consistere debet hæc idoneitas? respond. ut quia non sint laici.cap. contingit. de arbi. & quod sint religiosi, id est, bonæ conditionis. non enim necesse est quòd sint religiosi, id est, professi aliquam regulam approbatam: ut per Abb. in ca. quia propter.eo.

b Eliguntur. Nó solum ab ipso capitulo, immediatè, uerum etiam à certis psonis mãdato & uice capituli.c. in causis.ubi Ab. eo. ex quo infertur q cõpromissarij posśut esse à principio incerti certificandi tamen per ipsos quibus est data à capitulo potestas eos eligendi.

idonei [a] uiri eliguntur, [b] in quos omniũ [c] uitæ, eligendi [d] certo mõ [e] facultas & potestas transfunditur. Qui Arbitri compromissi fines diligenter custodire debent, scituri si quid non secũdũ demandatã formã egerint, nullũ habiturũ eẽ Iuris effectũ. [f]

Potestas Arbitrorum non expirat re non integra etiam non secuta electione. h.d.

Quod si ĩtra terminos constiterint, qđ ab eis gestum fuerit, usque adeò ratum habendũ erit, ut etiã nõ secuta electione, [g] re tñ non integra [h] demãdata sibi potestas reuocari nõ possit [i]

c Omnium.no. ergo quòd ad impdiendum huiusmodi compromissum sufficit unius solius contradictio ut no. in cap. quia propter. in c. scriptum.eo. & ita tenetur communiter, cum nemo inuitus priuari debeat iure suo.l. inuitum.& l. in uendentis.C. de contrah.emp. licet quidam contra in d. c. quia propter, & idem putat ibi Abb. in alijs negocijs ecclesiæ expediendis, quia cum compromissum sit res uoluntaria.l. si dictum. ff. de euict. oportet q omnes consentiant: ut dicitur in c. omnes. de constit.& per Io.And. in rub. de re. iur. in vj. in Mercurial. Dicebat tamen Host. quòd si sint tres tantum in collegio, uno inuito, duo possunt compromittere suadente necessitate. c.quanto. de consuetu. cum propter paucitatem collegiatorum non possit seruari forma scrutinij, quod & æquum est. & per Doct.communiter approbatur. sed de hoc multum dubitat Abb. in d.c.quia propter. ubi uidendum. posset tamen maior pars capituli inuita minori admittere aliquos ad consulendum, secundum Compost.& Ab.in d.c.scriptum. ratione de qua ibi per eos.

d Eligendi. Bene eligendi: quia si iam elegerunt dubitetur tamẽ de ualiditate, ac uirib.electionis, non possunt canonici de & super dicta ualiditate electionis facere compromissum in præiudicium electi, etiam si ab aliquo opponatur de nullitate. semel enim functi sunt officio suo, Abb. & Doct. in c. cum inter canonicos. per illum tex. eo.

e Certo modo. utputa q teneantur scrutari secretè uota omnium, & illum eligere in quem cõsẽserit maior pars capituli, & sanior. ca. cum dilectus. eo. & c. cum expediat. eo. in vj. & sic compromissi forma & scrutinij iungi possent. qđ putatur utilius: ut not. i d.c.cum expediat. Non tamẽ possunt compromittentes tollere substantialia capituli quia propter, ut ibi no. Abb. licet possint simpliciter compromittere, promittendo in prælatum illum recipere quem arbitri elegerunt.c.causam.ext.eo.

f Effectum e.cum dilectus.eo.ca. cum olim. de arb.cap. dilecta.de rescrip. l. diligenter.ff. manda.

g Electione.c.in causis.eo.unde sumitur.

h Non integra. Sed quando dicitur res non integra? respon. secundum Inno. & Abb.in c. in causis.eo.cum attinguntur substantialia ipsius negocij, puta cum inceperunt arbitri tractare de persona eligenda: secus si solummodo sint expleta aliqua pertinentia ad solennitatem actus: ut, quia celebrauerunt missam Spiritus Sancti, uel quid simile, licet Gloss. in Clem. si. de procurat. dicat rem esse integram cum non fuerunt facta præparamenta; sed in iudicijs dicitur res, integra ante litem contestatam.

i Non possit. Videtur ergo quòd re integra hæc potestas reuocari possit: arg.l.j.ff de offic. eius cui mand. est iurisdi. quod Goffre. Vinc. & Host. admittunt instar mandati.§. rectè.instit. manda. Alij contra: arg l. sicut.C. de act.& obli. ut diffusè not. in c.in causis. eo. Communis resolutio habet quòd si uniuersitas dedit hanc potestatem compromissarijs gratia ipsorum compromissariorum, quod et re integra reuocari non possit: quia tunc est

quædam

quædam cessio iuris : siue donatio . unde non potest reuocari. C. de dona. l. siue. C. de transact. l. quanuis. C. de reuoc. dona. l. si donationem. xxij. q. ij. c. nõ. n. c. super qq. §. porrò. de offi. dele. c. quod semel. de re. iu. in vj. xxxij. q. v. c. horrendus. & viij. q. ij. ca. dilectissimi , & quod hic, & in c. in causis. dicitur re non integra intellige maximè. Aut hæc potestas non fuit data fauore personarum, sed ecclesiæ, fortè ut facilius expediatur electio ita quòd cõpromissarij fuerunt deputati nudi ministri , & executores , & tunc procedat arg. à contrario sensu, & reuocari talis potestas poterit, secundum Io. And. & Abb. in d. c. de causis. & Inno. in c. constitutus. de concess. præb. & fac. §. illud quoque. infra de collat. in dubio autem reuocari posset cum gratia non præsumatur, nec donatio. c. fi. de transla. præ. l. cum de indebito. ff. de probat. & not. in l. cum quidam. ff. si cer. pet. Qualis autem esse debeat talis reuocatio, & an sufficiat tacita, ponit Abb. in d. c. de causis. & ex hoc. §. & superiore collige notabilem differentiam. nam ad contrahendum spirituale coniugium sufficit dare mandatum in genere: ut hic, & in d. c. de causis. & c. quia propter. eo. secus in carnali: quia oportet quod detur mandatum cum certa persona. l. generaliter. ff. de rit. nup. & not. in c. fi. de procu. lib. vj.

Ostendimus quibus modis electio celebretur, consequens a nũc est uti uideamus, & qui possunt eligere , & in quos cadere possit electio .

QVI ELIGERE eligiue possint.

a Consequens . Immo prius dicendum fuit de personis iam eligẽtium , quàm electorum, & posteà de formis electionis. l. si quæramus. ff de testam. & suprà de eccles. const. §. fin. Sol. non semper seruatur ille ordo, ut apparet inst. de testamen. ord. & inst. quib. non est permis. cond test. ut disputatur latè per Moder. legist. in d. Rubrica. instit. de test. ordi.

QVI ELIGERE ELIGIVE POSSINT.

b
Anonicos. ut c. in Genesi. c. ecclesia. ij. cap. Cumana. ca. cum in ueteri, & c. congregato. & c. bonæ. el primo. eod. & idem si in ueritate fortè non sit canonicus , sit tamen in quasi possessione canonicatus pacifica: ut in d. c. in Genesi. & q̃relã & ca. cũ olim. de caus. pos. & propri. & in c. cõsultationib. de iu. patr. & no. ĩ ti. prox. §. j. et si succũbat in cã sibi mota super canonicatu, uel iure eligendi. Bal. in l. ij. C. de serui. & aqua, & ĩ. de insti. §. interdum. Sed contra hoc uidetur c. Cumana. ex. eo. de quo dic ut ĩ d. c. in Genesi. & ĩ d. c. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiã de supernumerarijs, secundũ Inn. in c. cũ M. Ferrariensis. de cõst. & Fir. ĩ tract. de epis. li. 1. in tertia parte: secus tñ est in beneficiatis et si sint in ecclesia ppetuo beneficiati: quia solũ canonici faciũt collegiũ. c. nouit. de his q̃ fi. à præl. & no. Doct. in c. ij. de instit. & per Abb. in c. j. eo. & not. in c. dilecta. de exces. prælato.

Quibus ius eligendi competat. hoc dicit.

Vs igitur prælatũ eligendi ad Canonicos b hodie. c & ad uiduatæ Ecclesiæ ptinet collegiũ: d Sed & si q cõsuetudine, e vel

c Hodie. Ideò dicit hodie: quia aliter erat olĩ, c. j. d. xxij. & habet d. lx. lxj. & lxiij. & lxix. spar sim p to. & j. q. vj. p to. & viij. q. j. & q. iij. p to. & no. in c. q̃q̃. de electio. in vj. Et intellige quod hic dr inspecta dispositione iuris cõis, nã nris tẽporib. & multis et retroannis Pontifices R. ad tollendas magnas discordias, q̃ oriri solẽt in electionib. cõsueuerũt sibi reseruare prouisiones oĩum ecclesiarũ patriarchaliũ, Archiepaliũ, & epaliũ: ut apparet in secũda regula Cancellariæ Apost. q̃ ab oĩbus Põtificib. cõfirmat & renouat, unde fit, ut hæc materia electionis parum nostris tẽporib. praticetur maximè in Italia, propter regulam supradictam.

d Collegiũ . ubi si uacet sedes metropolitana, electio nõ ptinet ad suffraganeos, sed ad ipsos canonicos. cõcor. c. bonæ. ij. de postul. pla. ubi no. Ab. cõsuetudo tñ q̃ unà cũ canonicis et suffraganei eligant ualet. d. c. bonæ. & hic .

e Cõsuetudine uel pscriptione. ita ut cõsuetudo sit diuersus modus q̃rẽdi ius eligẽdi à pscriptione: ut firmat Firma. ĩ suo trac. de epis 1. lib, ĩ tertia parte, uel potes exponere cõsuetudine pscripta, cum simplex consuetudo non pscripta nõ tribuat ius eligẽdi, ut tradit p glo. Ab. & alios in cap. Cumana. eo. est autem generale quòd

le ꝙ x l. ann. spacio iura spiritualia & eis annexa præscribuntur: ut habetur in ca. de quarta. de præscrip. requiritur tamen quòd saltem aliqua dictarum electionum per dictum tempus facta rũ fuerit cõfirmata, ut ius eligẽdi tribuat. Inn. in c. cum uenissent. de rest. in integ. Bal. in c. si uasallus. quid sit inuestitura. in usi. feu. & in l. ij. C. de sec. & aqua. habet ꝑ Firm. in d. trac. eodẽ. loco, & de materia in c. cum eccl. de causa pos. & ꝓpriet. & in c. querelã. eod. & in c. bonæ. de postu. præl. & in c. ea nõ scitur. de his quæ fi. à ma. part. cap. & i c. cũ ecclesijs de præb. in vj.

uel præscriptione, pacto,[a] uel priuilegio[b] fuerint muniti, ab electione minimè sunt excludendi.

Impuberes et non constituti in sacris non possunt eligere: h. d.

Sed neque in pupillari ætate[c] constituti, neq; ij qui sacris ordinibus non sunt decorati,[d] sunt admittẽdi: Absurdũ[e] enim esset, si ad tãti ponderis res explicãdas, ij quorũ nullũ est animi iudicium,[f] & ad sacra tractanda, ij qui nondũ illa attigerũt[g] assumerentur.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit secus maiore.

Illud quæsitũ est, an excõmunicati ad eligendum admitti possint. Et sanè si minoris[h] excõicationis uinculo tm̃ fuerint in

a Pacto. ut in c. scriptũ. eod. possunt ergo electores extraneis ius eligendi cõicare, nec mirum cum possint etiã totã potestatem in cõpromissarios trãsferre. c. causam. & in c. in causis. & in c. quia propter. eod. & §. ꝑ cõpromissum. s. tit. prox. sed hoc uel uno discrepãte impediri põt, scilicet ut extraneus habeat uocẽ in eligendo. Cõpost. & Ab. in d. c. scriptũ. sic & cõpromissum uno contradicente impedit. dicit tamen Cõpost. quòd maior pars posset extraneum admittere ad cõsulendum, licet nõ ad eligendũ: argu. c. obeuntibus. dist. xiij. & per Ab. in d. c. scriptum.

b Priuilegio. c. cum dilectus. de consuetu. & ex priuilegio etiã laicus posset interesse electioni: ut ꝑ Ab. in c. quisquis. col. ij. uers. Tertio & ultimo quæritur, licet non ex consuetudine. c. Messana. eo. & per Ab. ubi supra.

c Aetate cõcord. c. ex eo. eod. in vj. nec distinguimus hic utrum malitia suppleat ætatem, sicut nec in finienda tutela l. indecorã. C. quando tut. uel cura. & instit. quib. mo. tutel. fini. in princ. licet secus in matrimonio. c. puberes. de despon. imp. sed solum attendetur in masculo numerus xiiij. ann. in fœminis. xij. ut in d. c. ex eo. & c. indemnitatibus. eod. titu. & lib. & qꝛ õd requiratur ætas ad canonicatum, & aliæ beneficia, latè per Ab. & alios in c. super inordinata. de preben. & aliquid per eundem in c. ex parte. uersi nam uideo. de rest. spol.

d Decorati. huic iuris ordinationi per coelectores derogari non põt, ut in Clem. ut hi. de æta. & quali. & quod dicitur hic de pupillari ætate, uidetur secundum ius nouũ esse superfluum, cũ satis uideatur esse si dicatur de cõstituto in sacris ordinib. quę minori xviij. ann. nõ cõceduntur. Cle. si. de æta. & qual. nisi dicamus procedere in electione fienda per moniales de Abbatissa, in quibus nõ cadunt sacri ordines. & hæc habilitas in eligendo sufficit quod subsit tempore instantis electionis non autem uacationis ecclesiæ: ut plenè not. in d. Clemen. ut hi qui. aliàs sin.

e Absurdum. a quo uitando bonum est argumentum. l. nam absurdum. ff. de bon. liber.

f Iudicium. ut l. j. Ç. de fals. mon. lege cum prætor. §. non autem. ff. de iudic. l. secunda. §. puberes. ff. de iu. immuni. l. fin. C. de milit. testamen. l. spurij. §. minores. ff. de decur. tertia quæstione septima. §. tria. & cap. ex parte. de corp. uiti. cap. cum uirum. & cap. cum simus. de regul. Eadem & maior ratio est in furioso, qui nec carnale matrimonium potest contrahere. capi. dilectus. de sponsal. & trigesimasecunda quæstione septima. capitulo neque furiosus. nec religionem uouere. cap. sicut. primo de regula.

g Attigerunt. argumentum quòd nemo dat quod non habet. lege traditio. ff. de acquirendo rerum dominio. & l. si uniuersæ. C. de legatis. & §. finali. infra de confirmation.

h Minoris. quæ sit autem minor uel maior excommunicatio, dices ut infra de sent. excommun. in princ.

Non

nodati ab electione arcendi non a sunt, Anathemate autẽ percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur. b

Suspensus à Canone eligit secus ab homine.

In suspenso quoque nõ absimilis obtinet distinctio. Si enim quis per solam Canonis dispẽsationem suspensus sit, electioni interesse minimè prohibetur. Si uerò per Iudicis sententiã, anathematizato similis habebitur. c

Eligere à superiore prohibiti, absentes, hęretici, non possunt eligere:

His quoq; & illi annumerari debent, qui bús à superiore ne eligant d interdictũ est. Item absentes, qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, alijs de capitulo uotũ suũ demandare, secundũ ea, quæ ꝓximè e exposuimus, minimè sunt prohibendi. Hæreticis f autem uel non catholicis indistinctè Ius eligẽdi adimitur.

Ob non seruatam formam, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximum superiorem. h.d.

Interdum tamen accidit, ut ij, quibus ab initio Ius eligendi cõpetit, eo iure postmodũ priuenẽ, g utputa

a Non sunt.c.illa.eo.c.si celebret. de cle.excom.mini.solum enim minor excludit à perceptione sacramentorum, non autem à communione fidelium.

b Repelluntur. & meritò cum diuulsus sit à corpore Christi mystico:ut infra de sent. excõ. in princ. sed quid si maior pars fuerit excommunicata, an alia & minor pars eligere poterit sine ea. Item quid si unus est excommunicatus, & eligit cũ alijs, an tota electio uitiabitur. Resp. ut no.ix.q.j.c.si.& per Ab.in c.illa. eod. Quid si unus ex cõpromissarijs esset excõmunicatus, an uitietur tota electio? Resp.distinguendum est utrũ excommunicatio sit manifesta, an occulta. Item utrũ remaneat maior pars.in nõ excõmunicatis, an cõtra: ut per Ab. in c. in causis. in fi. de elect. Item an semel criminosus, uel aliàs inhabilis, prę sumatur ad huc durare in eadem. in eodem crimine & in habilitate? Resp. ut per Abb.& alios in cap.cum inter.eod.

c Habebitur. & sic no. quòd mitius agitur cum lege, quàm cum homine. l.Celsus.ff de arbit. quod quomodo procedat habetur per Bart.in l.amplius.ff rem ra.habe.& ꝑ Moder. Cano.in c.pastoralis. §.cum autem.de offi.de leg.per Bal.in c.sicut.de cohab.mul. & cler.& per Salyc. in l.iij.q.iij. C.ex quib.cau. infam. irro.& per Abb.in c.dilectus.de præb.& concor.c.cum inter. R. seniorem.eo.& cap.cum bonæ.de ætat.& qualit.& c.postulasti. de cle. excommun.min.Et talis suspensus non solum nõ põt eligi, sed nec etiam postulari. cap.j.de postul.prælat.& pro distinctione huius. §.faciunt quæ ponit Firman. in suo tractatu de episcopis, libro primo. uersicu. quinquagesimonono. Sed cum actus eligendi non sit ordinis, quemadmodum excommunicare & iudicare, sed potius iurisdictionis: ut dicitur in capitulo transmissam. eo. uidetur quòd electio facta à suspenso uel suspensis ualere debeat, cum suspensio solũ ea adimat quæ sunt ordinis. Respon. ut latè not. per Gloss.& Doct. in capitulo cum dilectus. de consuetu.

d Ne eligant. scilicet sine sua licentia quam petere si sint in mora tempus à canone statutum currit. capitulo fin. eod.quia posse dicitur, qui potest facere ut possit.l. qui potest. ff.de re. iu.

e Proxime. ut supra titulo proximo. §. primo.ubi etiam notat.& in c.quia propter.§.fin.eod.

f Hęreticis.fa. capitulũ apertè. & capitulũ miramur. uigesimaquarta quæstione prima.& cap.si.ix.q.j.

g Priuentur.Per sententiam non ipso iure: ut nota.in capitulo. quia propter. uersic. nisi eo. Sed opponitur de cap.cum in cunctis.eo. sol.secundũ Ab. quòd ille textus loquitur cũ peccatur eligendo, hic cum peccatur contra formam traditam in eligendo supponitur tamen facta de idoneo, unde maior est peccatum in materia, quàm in forma.quòd fac.contra not.xij.quæstione ij.in summa. & in cap. sine exceptione.

Aliter

si qui aliter [a] quàm per præscriptas [b] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus [c] constitutionibus diffinitum, in eligendo negligentes [d] fuerint, quo casu ad proximum superiorem [e] eligendi potestas deuoluitur.

Electio facta de indigno Ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem.

Alia sanè causa eorum est qui scientes [f] indignum eligunt aut postulant. Nam licet & ij eligendi Iure priuentur, [g] id tamen non ad Primatem, aut Archiepiscopum, sed immediatè ad Summum Pontificem deuoluitur. [h]

Laici non possunt eligere. b.d.

Laicis quoque etiã si Principes [i] sint, nullo neq; cõsuetudinis [k]

a Aliter. quid si alio loco fuerit facta electio quàm in consueto? quidam quòd non ualet legitima cessante causa, ut not. in c. in nomine domini. distin. xxiij. tu dic contra licet eligentes in loco non consueto malè faciant: ut per Ab. in c. cū in terra. eo. uel distingue ut p eundem in cap. quod sicut. §. j. eo.

b Præscriptas formas, scilicet in §. celebratur. supra tit. j. & in ca. quia propter. §. fin. eo. sed quid si publicato scrutinio superueniat defectus in forma, puta. quia non fuit facta collatio uel cõmunis electio. Resp. ut per Ab. in cap. publicato. eod. ante fi.

c Tempus. Scilicet trimestre in ecclesijs episcopalibus, & regularibus: ut in c. ne pro defectu. eo. in quarum uacatione cum maius uertatur periculum, breuius ad prouidendum tempus statuitur, quàm in alijs, in quibus statuitur tempus sex mensium. c. ij. de cõcess. præb. fac. c. ubi periculum. eo. in vj. & uidetur id obtinere etiam secundũ iura antiqua: ut distin. 50. c. postquã. & c. obeuntibus. dist. lxiij. & differt superior casus ab hoc: quia in superiore requiritur sententia, ut dictum fuit super uer. priuentur. sed hic ipso iure inducitur deuolutio, fa. c. licet. & c. si. de sup. neg. præla. & c. q̃q̃. eo. in vj. ut electio facta post talem deuolutionem est ipso iure nulla: argu. tamen contra. in §. is tamen. infra de collat.

d Negligentes. Aliud si legitimè impediti. c. ne pro defectu. eo. & dist. xxviij. c. Siracusanæ. & dist. lxj. c. bene nouit. & c. quia diuersitatem de concess. præben. nec eo casu erit necessaria aliqua protestatio: ut not. in d. c. ne pro defectu. & puniuntur, & priuantur solum pro illa uice. d. c. ne pro defectu.

e Superiorem. olim tamen ad Papam. c. dilectus. de concess. præb. & hic ad quem facta est deuolutio debet pariter intra tres menses eligere. d. c. ne pro defectu. eo.

f Scientes. scilicet omnes siue simul & semel, siue separatim: ut not. in c. q̃q̃. in vj. si aũt solũ aliqui, tunc deuoluiẽ potestas ipso iure, uel p sñiam, cũ peccãt in forma. c. quia propter. eo. Sed pone pars eligentium peccauit eligendo sciẽter indignũ, remãsit ergo ius eligendi in alijs, illi nõ eligunt intra debitum tempus, ad quem fiet deuolutio ad Archiepiscopum, an ad Papã? Resp. ad Archiepm. ut: resoluiẽ in c. cũ Victoniensis. eo. & in cap. quãquàm. eo. in vj.

g Priuentur. & ipso iure. c. quãquàm. eo. in vj.

h Deuoluiẽ. sed quæ est ratio differentiæ inter casum & casum? Resp. uelut dicit lex quòd si quis fuerit negligens in petenda bonorũ possessione intra centum dies, locum facit succedentibus in gradu. l. j. §. decretali. & §. quod dicimus. ff. de success. edict. si aũt ob crimen uel indignitatem hæreditas applicatur fisco non sequentibus in gradu. ff. de his, quib. ut indig. l. Claudius. & l. mulierem. & C. eo. tit. l. hæreditas. sic curia & Papa hoc casu succedunt nõ superior secundum Io. An. in c. quãquàm. eo. in vj. Et quod dicitur hic de electo indigno, solum obtinet in ecclesijs cathedralibus: ut d. c. quãquàm. ubi in fin. not. sed superior. §. etiam in regularibus. c. ne pro defectu. eod.

i Principes. Immo si princeps eligẽdo uel siue stiẽdo se intromittat excõicationẽ incurrit. xvj. q. vij. c. si qs deinceps. cũ seq. & taliter electus debet deponi, ead. q. c. si qs eps. cũ seq. licet aliqñ d. ptãs Impatori fuerit cõcessa. c. Hadrianus. dist. lxiij. sed fuit reuocata, d. §. uerũ. & amplia q hic dr, ut pcedat etiã si electionem talẽ cõfirmauerit superior ecclesiasticus: nã neq; tunc subsistit: habet p Ab. & alios in c. quisqs. eo. Item amplia si laici essent admissi ad coeligendum cum clericis: secus si ad coadiuuandum electionem, Doct. in c. Messana. eo.

k Consuetudinis. c. Messana. & c. sacrosancta. eo.

neq; præscriptionis, neq; cōuentionis Iure ad electionē [a] aspirare [b] permittitur. Patroni tamen circa iam factam electionē nō indecēter [c] postulatur assensus.

Qualem episcopum esse oporteat.h.d.

Oportet [d] autem eum qui in Episcopū eligendus sit, cū ars sit artiū, [e] regimē animarum ætate maturū esse, natalibus illæsum [f] corpore integrum, fama candidū, literis instructum, religiosum, prudētem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilē secundum ea quæ latius infra dicturi sumus: Si enim ad seculares honores sine suffragatione meritorū indignum est perueniri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta [g] non adiuuant: quàm diligens, ac prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

Minor triginta annis, excommunicatus, suspensus, & non constitutus in sacris, & schismaticus non reconciliatus, non possunt eligi.

Igitur is qui ad episcopalem dignitatem præmouēdus est, annos natus esse debet nō minus triginta. [h] Nam ea ætate Dominum [i] & baptizatū esse, & concionatū fuisse legimus. Alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit. Idē Iuris est in ijs qui aut excommunicationis, [k] aut supensionis, [l]

eo.& utrobiq; not.etiā si esset tanti tēporis cuius initij memoria non extaret. Ab. in d.c. Messana. posset tamen induci consuetudine quòd mors episcopi nūcietur Principi, & ab eo petatur licentia eligendi:aliàs electio non ualeat. Ab.post Inno. in c.quod sicut.§.j.eo.Item ut post factā electionē requirat cōsensus Principis:ut late p Ab. in c. cū terra. eo.

a Ad electionē. bene tamē possūt interuenire ad coadiuuādā electionem: ut dr in c. Messana. & in c. quia propter eo. & in c.principibus.dist.lxiij. Itē possunt interuenire ex permissione Papæ: ut not. in c.nobis. de iu. patron.

b Aspirare.etiā tāquam compromissarij: ut per Ab. in cap.causa quæ.eo.

c Indecenter. c.nobis.de iu pa.

d Oportet.quod sequitur usq; ad fi.pertinet ad secundā partē Rubricæ. & ponunt in hoc §.quasi p indicē oēs qualitates de quibus latè disputatur in dis.xxxvij. & pluribus seq. & in cap.cum in cunctis.eo.

e Artium. ex eo quòd animæ sunt pretiosiores alijs rebus.xij. q.j.c.præcipimus.& xxiiij. q.iij.c.si habes. & c.cū infirmitas. de pœn.& re. uide qđ nō.Ab.i c.cū sit.de æta.& qua.or.in fi.

f Illesum. sufficit tamē q sit legitimatus à Papa.Ab.in c.cum Victoniensis.eo.

g Documenta.fac.c.miramur.in fi.dis.lxj.& not.ex hoc q mala uita pbat quē ambitiosè peruenisse ad dignitatē, sic contra, merita alicuius excusant ab ambitione. j.q.j. c.quibusdā.

h Triginta.scilicet cōpletis, ut habetur in c. cū in cūctis. eo.ar. cōtra. ff.de mu. & hon.l.in rē publicā.sed dic aliud i secularib.dignitatibus, aliud in spiritualib. uel spāle est hoc in epo, i alijs autē inferioribus dignitatibus sufficit legitimū annū attigisse. d.ca. cū in cūctis. §.inferiora.qñ aūt annus cęptus habeatur pro cōpleto, uel nō.Can.i d.c. cū i cūctis.& in c. licet.eo.& ic.j de æta. & qual. & in Cle.j. de æta.& qual.& p legistas. i l.qua ętate.ff.de testa.& in l.cui legat.ff.de leg.j.

i Dominū. qdā, ut Io.Chrisost.tenet q dñs nō cōpleuerat. xxx.an. sed tñ inchoauerat. ut no.in c. p̄sbyter. dist.78.

k Excōicatiōis.tā maioris q̄ minoris: ut no.i c.illa. eo.licet in dubio maior ueniat, ut habet in c.pe.de sent.exc. & j.eo. ti.§.sed quęri.maior ergo requirit habilitas ut qs eligi q̄ ut possit eligere:ut s.eo.§.ex his,& de hoc p Firma.in tra.de epis i prin. lib.2.nu.4 & ad de q excōicatio ipedit pmotionē, ēt quo ad seculares dignitates ut p Ab.i.c.uenerabilē. e.

l Suspensionis, habetur in c.cū dilectus. de consue.in c.cū inter R.seniorē, in c.cū bonæ. de æta.& quali.c.postulasti.de cle.excom.mini.& hoc uerum siue quis suspensus sit à beneficio ca.per inquisitionē. ubi in fi not. siue ab officio; ut dicitur in d.c.cū dilectus.Et idē

est de eo qui non seruauit interdictũ c. ad hoc. de post. prael. c. fi. de exces. praelat. & per Firma. in suo tract. de episcopis lib. ij. in princ.

a Subdiaconatu. Vnica est dictio, concord. c. a multis. de aeta. & qua. Inn. & caeteri in c. cum olim. de re iudi. & in c. dudum. & c. cum i cunctis. eo. arg. contra distin. lx. ca. ij. & cap. iij. Sol. ut ibi no.

b Schismaticis. De hoc infra tit. ij. §. de illo.

c Reddunt. Vt c. p inquisitionẽ. eo. nec mirum cũ per hoc tempus suspendatur à beneficijs & dignitatibus, c. cum in cunctis. eo. dic. ut ibi. & in d. cap. per inquisitionem.

d Neophitae. De hoc habes distin. xlviij. per to. & distint. lxj. per to. facit. l. non est facile. ff. de cust. re.

e Discipulus. c. j. d. xlviij. & c. miramur. dist. lxj. An autem Iudaeus factus Christianus sit capax beneficiorum. per Abb. in c. eam te. de re script.

f Appellatur. c. fi. distin. xlviij.

uinculo sunt innodatis. Sed nec ij qui in sacris ordinib. nõ sunt, constituti saltem subdiaconatu, [a] neq; schismatici [b] eligi debent.

Eligẽtes indignũ per triennium eligi non possunt h. d.

Illi quoq; qui scienter indignum eligũt, non solũ eligendi potestate priuandi sunt: uerũ etiam per triennium, ut ab alijs eligi possint se ipsos inhabiles reddunt. [c]

Neophitae non possunt eligi hoc dicit.

Neophitae [d] quoque in Episcopos ordinari prohibentur, Indecens est enim, & ualde praeposterũ eũ fieri Magistrum, qui nondũ didicit esse discipulus. [e] Appellantur [f] autem Neophitae, qui propositum sacrae Religionis nouiter assumpserunt.

DE POSTVLATIONE. g

Quid sit postulatio h. d.

Postulatio [h] est eius qui eligi non potest, in Praelatum concors capituli facta petitio. [i]

Qui non animi uel corporis uitio sed aliàs non potest eligi, puta minor xxx. annis, uel spurius potest postulari.

Sciendum est enim quosdam esse qui quãuis eligi non possint, postulari tamen minimè prohibentur. Quae res ita uidetur posse cõmodè diffiniri, ut quicunque [k] non animi uel corporis uitio; [l] sed ob alterius de-

DE POSTVLATIONE. g

De postulatione. Cum quidam qui non possint eligi postulari tamen possint, ut infra per to. meritò hũc tractatum superiori connectit.

h Postulatio. Aliter describit Glos. in cap. uni. eo. in vj. sed illa non est uniuersaliter conuertibilis cum suo diffinito negatiuè & affirmatiuè, unde tanquam diffinitio non bona fuit omissa: arg. no. in Rub. de sum. Trin. & fi. catho. & instit. de obli. in princ. & not. Ab. in Rub. eo. qui ponit aliam: aliã ponit Host. in summa eo. cum quibus haec in sensu concordat.

i Petitio. Cũ in diffinitione electionis dicat uocatio, hic petitio, colligitur differẽtia inter electionẽ & postulationẽ: quia illa iuri innititur, haec gratiae, unde qui eligũt cõsentiunt in electum tãquã i spõsum, & p electionẽ initiat uinculum spiritualis matrimonij, c. cũ inter canonicos. de elect. & c. fi. de translat. praelat. & ista de correptio. usu. sub. §. fin. Qui aũt postulant nõ consentiunt in postulatum ut in spõsum, nec postulatio propriè & strictè accipiendo initiatur aliquod matrimonium; sed postulãtes uota in superiorem dirigũt, ut ille de gratia debeat admittere postulatum: ut not. per Ab. in Rubri. eod. post Inno. in cap. j. eo. & not. in cap. uni. eod. in vj. Inde fit ut postulantes quidem possint à postulatione recedere, antequã papae praesentent secus in electoribus, ut no. in c. bonae. ij. eo. & in c. in causis. de elect. & hoc cõiter tenet, scdm Ab. in d. c. in causis. quàm aliàs adeo similes putentur ut et nomine electionis contineatur postulatio, etiam in materia poenali, ut: post antiquos tradit Ab. in d. c. in causis.

k Quicũq;. Haec regula uirtualiter uĩ cõplecti oẽs regulas quas ponit Ab. in c. fi. eõ. reputatũ tñ fuit arduũ ab antiquis tradere hãc materiã uia methodica: ut apparet ex no. in d. cap. fi.

l Vitio. Adde uel libertatis defectu, ne sit contra

fectum qualitatis eligi impediuntur, ijdẽ tamen postulari possint. [a] Ex hoc apparet eum qui trigesimũ annum [b] nondum cõpleuit. Item in minoribus [c] ordinibus constitutũ, aut laicũ. Itẽ natalibus læsum, licet eligi non possint, postulari, tamen posse. [d]

[e] Episcopus et electus debent postulari non eligi, secus Abbas, & alij inferiores h.d.

Episcopus. [e] quoque cum propriæ sit alligatus [f] Ecclesiæ, ad aliam transitum facere nõ potest, ea propter non eligendus, sed postulandus erit. Non idem Iuris est in Abbatibus, [g] & cæte-

contra c.j.& ca.ij.& per to. de ser. non ordi.& infra. qui promo. non poss. in princ.&.§.j.uel potest dici ꝙ in seruis sit defectus etiam animi & corporis, cum pro mortuis reputentur, ut l. seruitutem.& l.quòd attinet.ff.de re.iu.& instrumenta loquentia seruos appellat Arist. sicuti equos, & alia inanimata facta ad usum humanũ appellat seruos mutos, quod fortè nõ bene dicitur de iure canonum: arg. c.j. de coniug. ser. Sed adhuc contra de bigamo qui licet nullum patiatur animi uel corporis defectum, tñ postulari non potest, secundum Hostien.in summa,& c.ij.de big. non ordi. respondeo satis patit̃ defectum in animo, cum uitetur ob suspicionem inconti nentiæ: uel fortè uerius est, illũ postulari posse, cum Papa cum tali dispensare ualeat: ut per Bal.in c.at si clerici.de iud. de quo per Firma. in tract.de episcopis in princ.secundi libri quęstione xxv.

a Possint. Sed an postulantes astringatur ad seruãdas formas c.quia propter.de elect. & nõ uidetur, cum ibi fiat solum mentio de electione.l.non aliter.ff.de leg.iij. quod satis admitti potest in postulatione nõ solenni. secus in solenni, quod declara.ut per Ab. in d.c.quia propter.& in c.j.de postul.pręla.& tenet Innocen. in cap.in causis.de elect. Nec ob. quod c. quia propter.solum utatur uerbo electionis non postulationis, quia iura antiqua ꝓmiscue his uocabulis utebantur:ut distin.lxj.§.his omnibus. & dist.lxiij.c.literas. licet strictè sumendo sit magna differentia: ut per Domi.& Perus.in c. j.§.sed si.de elect.in vj.post.Glos.

b Annum. Cum hic eligi non possit, c.cum nobis.& c.cum in cunctis. de elect. & c.licet. eod. tit. in vj. & quantum uicinus esse debeat trigesimo ut possit quis postulari, per Abb.in cap.si.eo.in secunda & tertia regula, & ibi etiã alij Doct.& iste numerus annorum habet locum quidem in episcopo, sed non in alijs omnibus dignitatibus ecclesiasticis, ut per Ab. in cap.super inordinata. de præbend.

c In minoribus ordinibus. De hoc in ca.dudum.& in c.cum in cunctis.de elect. Sed an alienæ dięcesis clericus eligi poterit? respondeo sic, tamen & postulandus erit postulatione nõ solenni: ut ꝑ Ab. in cap.si.eo. in secunda regula post Host. in summa uers. quis postulandus.

d Posse. Sed dubitari poterit, qd si is qui eligẽdus erat postulat⁹ fuerit? respondeo nihil est actum, cum electores debeant prouidere ecclesię meliori modo ꝙ possint, de quo ꝑ Abb. in Rubrica eod.& idem in cap.si.eod. post Glos.& habetur in c.uni.eo.in vj.

e Episcopus intellige etiam de non consecrato.c.inter corporalia.de translat. prælat. licet aliàs episcopus non dicatur qui non est consecratus. Ab.in c.j.de translat.prælat.& in c.tam literis de testit.& in c.tua nuper.de his, quæ fi. à præla.& in c.eã tẽ.de rescrip.dum tñ non consecratus sit confirmatus, nã tantum post cõfirmationem dicitur quis alligatus ecclesiæ, ut ꝑ Ab.in c.inter corporalia.in fi.& infra tit j.§ fi. & infra.de correporum usu.subl.§.j.de eo tamen fuit aliquando dubitatum: ut per Abb.in c.si.eo.simpliciter ergo electus poterit eligi, cũ non sit ecclesiæ alligatus, sed possit priori electioni renuntiare, c.si electio. de elect.in vj.& Doct.in c.inter corporalia. Sed an Cardinales possint eligi, uel potius debeant postulari? respondeo ut habetur per Abb. & alios. in cap. bonæ.j.& cap. fina. eo. & in cap. ecclesia.ij.de electio.

f Alligatus. Episcopus ergo qui renuntiauit episcopatui, cum non sit alligatus, poterit eligi,& hoc uerius, secundum Abbas in cap. fina.eo.

g Abbatibus.c.si abbatem. de electio. in vj. cap.cum inter.&.c.dudum. de electio.c.si religiosus.& c.quorundam.de elect.in vj.c.cum uenerabilis.ubi Ab.de consuet. & latè idem Ab. in cap.si.eo.in secunda regula.

a Videantur. Verbum hoc notat in proprietatem: quia propriè matrimonium contrahitur solum inter episcopum & ecclesiam inferiores uero ab episcopo dicûtur cõtrahere quasi matrimonium, not. in cap. quia propter. de electio. & per Ab. in cap. fina. eo. debent tamen hi postulari postulatione non solenni. ut infra. sequitur, & habetur in cap. j. & c. fi. eo.

b Impetrata. Quod si superior nolit talem licentiam concedere? an poterit aliquo remedio compelli? respondeo affirmativè ob bonum publicum c. quod Dei. in fi. de sta. monach.

ris Prælatis, infra Episcopalem dignitatem constitutis. Isti enim licet Propriæ Ecclesiæ uideantur [a] alligati, nihilominus eligi possunt: proprium tamen nõ deserant Monasterium, nisi licẽtia legitimè ĩpetrata. [b]

DE CONFIRTIONE ELEctionis.

Electus debet intra mensem consentire electioni alioqui alius poterit eligi h. d.

DE CONfirmatione electionis nunc uidendum.

Nunc uidẽdum est de cõfirmatione. [c] Sciendum est itaq; in primis Gregoriana cõstitutione [d] in Lugdunensi concilio cautum fuisse, ut electores quàm primum [e] commodè [f] possint, operã dent, ut electi consensum habeant, quem si infra mẽsem [g] sine causa legibus cognita, [h] electus accommodare distulerit, Iure si quod ei fuerat ex tali electione quæsitum, statim carere [i] debere. Electoresq́ue ad aliam [k] electionem liberè posse conuolare.

c DE confirmatione. Per quam initiatum electione spirituali matrimonium ratificat c. inter corporalia. de translat. præl. & infra de corep. usu. sub.

d Constitutione. In cap. quam sit. de electio, in vj.

e Quam primum. Hoc autẽ tempus relinquitur arbitrio iudicis, & boni uiri, cũ iure non reperiatur expressè determinatum l. j. ff. de iud. delib. c. de causis. de offi. deleg & magis intellectu quàm certa elocutione exprimi potest c. apostolicæ. de donat. facit l. mora. ff. de usu. & l. quo enim. §. j. ff. rem ra. habe.

f Commode. cap. quia propter. de elect. xxij. qõne. ij. cap. faciat. l. nepos Proculo. ff. de uerb. signifi. ubi de ui istius uerbi.

g Mensem. Computandum à die præsentationis & notitiæ huius electionis, cap. cupientes. §. cæterum. de electio. in vj. & no. in ca. quàm sit. eo. tit. & lib. ubi etiam not. quot dierum esse debeat talis mensis, die ut ibi.

h Cognita. Per hoc patet quòd impedito tẽpus non currit, facit cap. quia diuersitatem. de concess. præb. sic & agere impedito non currit præscriptio.

i Carere. Fortè dicit carere & nõ priuari, quia ipso iure priuatur. & non requiritur sententia priuationis, ut de hoc uerbo not. Ab. in ca. nihil. in Gloss. in uer. potestatis. de elect. licet ad tollendum dubium posset ferri sententia, ut not. in c. quàm sit. & in c. commissa. de electio. in vj. facit extrauag. Benedicti de electio. si religiosus. & hoc bene procedit cum quis sine cuiusquam licentia potest consentire. nam si non potest, die ut not. in dicto cap. quàm sit, et not. hic quòd electus non solum potest petere confirmationem suæ electionis, & illam defendere sine uitio ambitionis, ut per Abbas in cap. exhibita. de iudi. sed etiam aliquo pacto compellitur, ut hic, & d. cap. quàm sit, immo peccat electus non acceptans dignitatem, si non reperitur alius idoneus, Abbas in cap. uenerabilẽ. de electio. ubi allegat multa iura concordan.

k Aliam electionem. Idem & si non fuerint lapsi tres menses, si electo non fuit præsentata electio: quia eligentes iure proprio possunt recedere ante præsentationem, cum regulariter absenti non quæratur ius, secundum Bart. in l. absenti ff. de donat. Abb. in cap. ex conquæstione. de resti. spol. An autem & quando procedi possit ad nouam electionem prima non cassata, aliquid per Abb. in cap. constitutus. de appel.

a Im-

Electus post consensum electioni præstitũ, uel notitiam habitam, debet intra mensem ad sedem Apostolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere.

Eadẽ constitutione cauetur electum infra tres menses post consensum electioni præstitum: si nullum iustum impedimentũ [a] obsistat, confirmationẽ à superiore Prælato petere [b] debere: alioqui trimestri spatio elapso electionem esse penitus [c] irritandam. Sed cum interdũ eueniat, ut aliquorum locorum [d] uicinitas minus exigat, aliquorũ distantia prolixius tempus exposcat, cõsultissimè. Nicolaus tertius sanxit. [e] Vt electi [f] quorum electionum confirmationes, ad sedis Apostolicæ examen deducit immediata subiectio, [g] uel appellatio [h] interiecta deuoluit, infra mensem post cõsensum, uel habitam de ipsorum electione notitiam, [i] ad sedem

a Impedimentum. Puta infirmitate, uiarum discrimine, superioris impedimento: ut in cap. quàm sit. de electio. in vj. uel longa distantia, ut immediatè sequitur. & in c. cupientes eod. tit. & lib. frequenti curiæ mutatione, uel simili l. ij. ff si quis cauti. & c. significante. de pigno. c. cũ parati. de appel. & hoc tempus est quodámodo utile: quia non cessantibus non officit. l. contra maiores. C. de inoffi. testam. c. si aũt. & c. plerunque. de rescript.

b Petere. Sufficit autem petere etiam si non obtineat ad pœnã hãc uitandam, ex quo per eum non stat. Idem si electores petant, secundum Guil. Berar. & Io. Mona. cap. cũ inter canonicos. & cap. cum dilectus. de elect. & ca. dudum. eo. tit. Idem si petat per procuratorem, ca. cũ dilecta. de rescrip. Sed & amicus sine mandato peterit confirmationem petere, & tenebit, si subsequatur ratihabitio intra legitimum tẽpus, de quo not pleuè in cap. quàm sit. de elect. in vj. sed in casu suo seruanda semper erit dispositio c. cupientes. de elect. in vj.

c Penitus. Idest ipso iure secundum quosdã. Alij dicunt electum priuandum sententia, dic ut plenè habetur in c. quàm sit. de elect. in vj. in fi. Sed quid si electus transacto tali spatio temporis confirmationem petat, & obtineant, dic non cõualescit quod à principio fuit nullum, nec potest retinere episcopatũ, & peccat retinendo fructus, quos non facit suos, nisi confirmatio fuisset facta scienter per illum qui aliàs suo iure conferre potuisset, secundum Guil. & fa. quod not. de æta. & qual. c. cũ bonæ. & cap. quàm sit. de electio. in vj. Et quæ dicuntur hic de confirmatione non habẽt locum in electione facta per inspirationem. Nã quæ spiritu Dei aguntur nõ subsunt legi. c. nisi de renunciat. sed in dubio melius erit confirmare, cũ aliquando, secundum Apostolum Satanas se transfigurat in angelum lucis, facit c. tutius. de pœni. d. ij. & c. sæpe. dist. xlj. c. excommunicamus. uers. quia uerò. de hæret. j. q. j. ca. teneamus. c. j. de reli. & uene. sanct. & c. licet. de regul. & transf. ad relig.

d Locorũ. Sed non uidetur quòd locorum differentia debeat inducere differentiam decisionis l. super uacuã. C. de tẽp. in integ. resti. & l. cum interdum. ff. de instit. respondeo, ut not. in c. cupientes, de elect. in vj. post ptinc.

e Sanxit. ca. cupientes. de elect. in vj.

f Electi. Idẽ in postulatis, ut sequitur, licet secus sit in electo in magistrũ hospitalis uel tẽpli: ut not. in d. c. cupientes. post princ. in uer. electi. bene tñ procedit hoc in electis ad regulares eccle. ut ibi dicit.

g Immediata subiectio. Et hoc casu secundũ quosdam sufficit adire legatũ de latere, qui episcoporum & Archiepiscoporum exemptorum electiones cõfirmare põt, c. si abbatẽ. de elect. in vj. & infra. de coll. §. authoritate. licet alij cõtra: ut not. in c. cupientes. eo. in vj.

h Appellatio. quæ non sit frustratoria, talis enim non deuoluit negocium ad Papã. c. quã-uis. de elect. in vj. & sic non habet locum quod hic dicitur, & in c. cupientes. de elect. in vj. de quo dic ut in Cle. cãm. de elect. & hoc casu nõ sufficeret adire legatum sc̃dm Glossatores antiquos, nisi fortè partes concordarent appellationi renuntiando, c. constitutus. de appel. c. studuisti, & c. licet. de offi. deleg.

i Notitiam. Certã & indubitatam, puta, quia cum esset canonicus ibi præsens fuit, uel hoĩes fide digni referunt pro certo ita esse: arg. c. j. de postul. & c. illud. de cle. excom mi. uel de eo literas accepit autenticas, nõ. n. cuilibet referẽti credere

ipsam Apostolicā iter arripiant, [a] & quantò citius commodè [b] po terunt, cum omnibus iuribus [c] coràm sede Apostolica personali ter comparere nitan- turi, suarū electionū confirmationes peti- turi: aliaque [d] insuper adiecit, quibus Eccle siarum periculosis ua cationibus, [e] ac mali- gnantium [f] subterfu- gijs, electorumq; in- commodis facilè oc- curritur: quæ non so- lum in electionibus, uerum etiam in po- stulationibus [g] obti- nere uoluit.

Non confirmatus non pōt res Ecclesiæ administrare h.d.

Quandiu autē quis confirmatus non est, rerum Ecclesiastica- rum administrator es se non pōt. [h] Quod si

credere tenetur. ad hoc quod not. § c.cū olim. de dolo & contu. Sed quid si iste scit quidē se electum, sed nescit appellatū? respōdeo ut not. in c.cupientes. de elect. in vj. Item adde, quòd non statutū post certum nūcium currit tēpus, sed debet dari tē- pus ad deliberan- dū: absurdum.n. esset hoc casu nō habere inducias ad deliberādum, & de hoc not. in c.cupientes. eo. in vj. unde sumitur.

a Arripiāt. Sed nō ne rogatus de bet recedere in- uitatus fugere & sola debet illū ne cessitas excusare? l. si quēquā. C. de epi.& cle. quō er- go iter arripiet,& se ingeret, nisi in- uitetur & regetur? rñdeo & qui electus est, uidetur inuitatus & rogatus, & authoritate cōstitu- tionis hoc facere poterit: arg. l. Gracchus. C. de adul. aliàs enim laqueus pararet, quod esse non debet, xxvij. q. j. cap. de uiduis. & cap. literas. de restit. spol.

b Commode. Hæc aūt cōmoditas diffinie- tur arbitrio iudicis: ut plenissimè not. in cap. cupientes. de elect. in vj.

c Iuribus. Id est, rationibus consistentibus circa factum: quia Papa omnia iura habet in pectore.

d Aliaq;. Quę habentur in c.cupientes. §. qđ si per uiginti. usq; ad fi. de elect. in vj.

e Periculosis uacationibus. Immo etiā si ua- cationes nō sint periculosę, habet locum quod dicitur in d.c.cupientes. de elect. in vj. unde su- mitur, puta si sit qui in tēporalibus & spiritua- libus ministret c. obitum. & c. Catinēsis. d. lxj. nec enim causa periculi cessante, cessat disposi tio d.c.cupientes. l. j. §. sexū. ff. de postul. xxxij. q. vij. c. tantum, quia finalis causa constitutio- nis est ut ecclesiæ celerius expediantur. facit cap. si postquā. §. j. de elect. in vj. & uide quod traditur de hoc in cap. post translationē. ext. de renuntiat. & lxj. d. §. his omnibus. aliàs cap. neophitus. & intellige quod hic dicitur qua- cunque uacatione siue per mortem, siue per cessionem, siue per depositionem, siue alio quocunque modo, cum eadem sit ratio, nec al- terum exprimatur, cap. susceptum. de rescri- ptis. in vj.

f Malignantium. Et per hoc tollitur con- trariū de cap. nul lus. iiij. quæst. iiij. ubi quòd reorum est subterfugere. quia id intelligen dum est opponen do ueras & legi- timas exceptio- nes, non autem malitiosas & fal sas: ut in cap. cu pientes. de elect. in vj. & hic, con- sueuit tamen di- ci q̄ q. hēt ius in principali, cauil- lationes & mali- tias aduersarij po test per aliàs ex- pellere, sicut clauus clauo truditur, nec uide- tur fraudem facere, qui fraudem excludit l. cum pater. §. Titio. ff. de leg. ij. & sic potest pro cedere d. cap. nullus. fa. xxiij. quæst. ij. cap. do- minus noster, & cap. dilectus. de Simo. il pri- mo. Non tamen per utentem falso instrumen to licet uti alio falso instrumento: ut per Mo- der. Cano. in cap. olim. in princ. de rescript. & per legist. in l. ea est natura. ff. de re. iur.

g Postulationibus. cap. cupientes. §. denique de elect. in vj.

h Non potest. Quia si electi ante admini- strationē administrarent, non curarent de confirmatione, ne se periculo cassationis sub- mitterent. Item confirmatio nihil operare- tur, si administrationem sine confirmatione haberent electi. Item si electionem ex le- gitima causa cassari contingeret, non ita de facili electi possent remoueri fac. cap. quali- ter. cap. nosti. & cap. cum in cunctis. de elect. & in cap. auaritiæ. eodem tit. in vj. Sed quid si à confirmatione fuit appellatum? nunquid si appellatione pendente administrabit in- curret pœnam? fuit hoc disputatum aliàs, ut not. in d. cap. auaritiæ. & conclusum quòd in- currat. fac. cap. oblatæ. in fi. de appell. & l. reus. §. reum contra quem. ff. de mun. & honor. hoc tamen nisi appellatio esset talis quæ non te- neret

negotijs [a] Ecclesiæ ad quam uocatus est se se temerè ingesserit, [b] omni iure, quod ei per electionẽ quæsitum fuerit, statim priuandus [c] erit: nullo neque Oeconomatus, [d] nec procurationis [e] ptextu excusandus. [f]

Electo non est obediendũ nisi literis confirmationis ostensis h.d.

Petet [g] igitur is q confirmatus est, ab Apostolica sede, [h] literas [i], confirmationis suæ tenorem continentes, illisq; ostendet, [k] ad quos ea res pertinet, alioqui nulli eum absque dictarum literarum ostentione recipere, tenebuntur. Quod & in promotione apud dictam sedem facta, & in cõsecrationis, [l] uel

neret. & sic procedit cap. constitutis. el ij. de appell.

a Negocijs. Tam in spiritualibus, ut excommunicare, absoluere, interdicere, penitentiam iniungere, & simil. ut cap. accedentibus. de exces. præla. quàm temporalibus, ut recipere census, & debita; habere curam colligendorũ fructuum. & simil. c. auaritiæ. de elect. in vj.

b Ingesserit. Per se uel per alium, pro parte uel in totum, in iudicio uel extra: ut cap. auaritiæ. de elect. in vj.

c Erit. An autem hæc priuatio fiat ipso iure, uel per sententiam, dic ut plenè in cap. auaritiæ. de elect. in vj.

d Oeconomatus. Oeconomus est cui res ecclesiastica gubernanda mandatur l. iubemus. in princ. C. de sacro. eccles.

e Procurationis. Subaudi uel alio quæsito colore: ut in cap. auaritiæ. de elect. in vj. puta Vicaria, commenda, & not. de hoc in cap. qualiter. de elect. sumebantur enim huiusmodi fraudes ex decretali in cap. cum nobis olim. in fi. de elect.

f Excusandus. Sed an excusaretur consuetudine, ita ut consuetudo administrandi ante cõfirmationem teneat? & quòd non teneat in collegio uel dignitate ecclesiastica, firmat Ab. in c. pactaq; postq. & in c. qualiter. de elect. secus autem officio uel dignitate profana, ut in Rectore studij: quia licet & electio facta per collegium seculare debeat confirmari, ut not. in l priuatorum. C. de iurisd. om. iud. & in rectore scholarium, Bal. in Aut. habita. C. ne fil. pro patre. nihilominus ualeret consuetudo in contrarium, & ita dicit seruari communiter in studijs Italiæ. Item Abbas in cap. nihil de elect. ponit plures casus in quibus uel de iure, uel de consuetudine, defertur ex sola electione administratio sine confirmatione, & in dignitate ecclesiastica non reprobat in distinctè

hanc consuetudinem, sed distinguit, ut per eum in d. cap. nihil.

g Petet. Contextus hic sumptus est ab extrauag. Bonifacij viij. de elect. incipit, Iniunctæ.

h Sede. Sed an quod hic dicitur, habebit locum in inferioribus à Papa confirmantibus? uidetur quòd sic, cap. in causis. de re. iudi. Sed cõtrarium uidetur uerius cũ simus in materia pœnali, & contra ius commune: ut plenius not. in extrauag. Bonif. de electione, incipit iniunctæ.

i Literas. Nota casum in quo requiritur probatio in scriptis. similes notantur in c. Romana. §. postquam. de cens. Vnde quamuis aliàs iniuria fiat ei cuius dicto credi deberet, si ab eo exigeret scriptura. cap. legebatur. & ibi not. Panormitanus, secus tamẽ esset hoc casu, & alijs similibus requirentibus à iure scripturam. Sed an literæ credentiæ probent aliquem assumptum ad aliquod officium? respondeo negatiuè: ut per Bart. in l. Lucius. ff. de fideiuss. & per Abbat. in cap. coram. de offi. deleg.

k Ostendet. Scilicet in princ. officij, id est, dum accedet ad prælaturam, nec enim indesinenter cogetur literas ostendere. simile not. in cap. si iudex. de senten. excom. in vj. & satis planum est ex hac litera.

l Consecrationis. Sed pone consecratus literas papales habere non potuit propter obitum Papæ, nunquid tenebitur multo tẽpore in curia remanere? respondeo non. damnatur enim temeritas eorum qui se ingerunt administrationi, sed necessitas non excluditur: & ubi non est culpa, nec pœna debet infligi, cap. fine culpa. de re. iu. in vj. Vnde temeraria præsumptio hic reprobata ad alium casum non debet extendi, nec prohibitio generalis excludit casum aliàs licitum, cap. super quibusdam. extr. de uerb. sig. Item statuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua sunt reuocanda, ca. fi. de sent.

benedictionis [a] munere, locum sibi uendicat.

Confirmatio non concedi-tur nisi cum causæ cognitione hoc dicit.

Is autem ad quem cõfirmatio pertinet [b] diligenter [c] examinare debet, & electionis processum, & personam electi: (est enim hoc generale, ut ad eum pertineat examinatio [d] ad quem manus ĩpositio spectat.) Et cum omnia ritè concurrunt: tunc munus ei confirmationis impendat. [e] Quod si secus factum fuerit, non solum deijciendus erit indignè promotus: uerum etiam indignè promouens puniendus. [f] Nihil est enim quod Ecclesiæ Dei magis officiat, [g] quã si indigni ad regimen [h] assumantur animarum. Quod cum in cunctis [i] sacris ordinibus [k] sibi locum uendicet, in Episcopo tamen multò fortius: [l] qui ad curam aliorum positus in se ipso, [m] debet ostendere, quomodo cæteros ĩ Domo Dei oporteat conuersari. Quod si fortè eligentium uota in duas se diuiserint partes. Is cõfirmatoris iudicio alteri p̃ferendus erit, qui maioribus iuuañ studijs, & meritis. [n]

excommun. in vj. & distint. lx. §. uerum. cap. suggestum. de decim. l. ex facto. ff. de uulg. & pupil. & pulchrè per Abbat. in cap. nihil. de electio.

a Benedictionis. Hoc uerbum ad Abbates pertinet, uerbum cõsecrationis, pertinet ad episcopos, not. in Cle. ij. de sta. regula. & in cap. quod sicut. & in cap. uni. de sacr. unct. & not. per Abb. in c. nihil de elect.

b Pertinet. Is est eius immediatè superior qui cõfirmandus est, qui non solum per se, sed etiã p delegatum poterit hanc confirmationem explicare: ut habetur in cap. nihil. de elect.

c Diligenter. Adhibito etiã cõsilio capituli, licet consensus eius non sit necessarius, Abbas in c. qua fronte. de appell.

d Examinatio. No. ergo quòd is debet examinare qui confirmat, & talis examinatio debet ex officio fieri, etiam si nihil obijciañ cõtra electum. cap. cum nobis. & cap. uenerabilem. de elect. & cap. quid est cito. distin. lxxvij. & cap. cum ex iniuncto. de hære. quia confirmatoris interest ne puniatur si promoueret indignum, immo hodie confirmatio facta sine causæ cognitione, est ipso iure nulla, de quo dic ut habetur in cap. fin. de elect. in vj. ubi etiam habes an idem sit in admissione postulationis, uel collatione beneficij, & uide per Ab. in cap. nihil. de elect. in notab.

e Impendat. Hodie hæc confirmatio non est necessaria. Papa enim sibi reseruat potestatem super omnibus dignitatibus, solet tamen de gratia electos confirmare, ut per Ab. in cap. nihil. de electio.

f Puniendus. Quomodo autem puniantur illicitè promouentes, & promoti, latè not. in cap. nihil. super uerbo suspendatur. de elect. parit tamen nulla & inualida confirmatio non nullos effectus, de quibus uide per Abba. & alios in cap. cum super. de caus. poss. & proprieta.

g Officiat. Quia quod fit à prælatis facile trahitur in exemplum, cap. magnæ. est de uot.

h Regimen. No. quod prælati dicuntur regere animas, unde aliàs dicuntur reges. xij. quæstio. j. cap. duo sunt. hac ratione oẽs. habentes curam animarũ possunt appellari prælati c. nihil, ubi Abbas. de elect. non tamen strictè. ut no. infra de uit. & honest. prel. in Rub.

i In cunctis. ca. cum in cũctis, de elect. & infra de ui. & honest. præl. in princ.

k Sacris ordinibus. Potes hic largè intelligere etiam de constitutis in minoribus ordinibus, qui & ipsi possunt appellari sacri, ut not. xxxij. d. in summa. licet per excellentiam solum subdiaconatus, & superiores appellentur sacri. ut per Ab. in c. j. de cle. coniu.

l Fortius. Arg. à minori. de quo dic ut not. in cap. cum in cunctis. de elect.

m In se ipso. Facit cap. magnæ. de uoto, & j. q. j cap. uilissimus. & j. q. vij. c. conuenientibus, & in Aut. de sanctissimis epis. §. damus.

n Meritis. Concord. cap. quoniam. de iu. patro. cap. si fortè. lxiij. d. & de hoc habetur in

cap.

Si unus sit postulatus, alius electus, proponitur electus aquè idoneus nisi postulantium sit duplo maior numerus. Qui tamen si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio nec electio ualet, sed si scienter, electio tenet. h. d.

Et si uacante Ecclesia scisso ĩ duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alius uerò postulatus: quæri potest electione confirmanda, an uerò postulatio sit admittenda.[a] In qua specie si tàm postulatus, quàm electus sint idonei, responsum[b] est. Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior[c] utique postulationẽ esse admittendam: sin id minus, electionem confirmandam.[d] Sed si postulantes indignum[e] nescij postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habẽda erit: si scientes, & prudentes: erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt quorum interesse potest. Et calumniosè opponentes puniuntur. h. d.

Illud[f] etiam confirmantem obseruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate[g] utitur cõtra doctrinã Apostoli[h] proprium affectũ

cap. cum ecclesia uestra. de elect. & in cap. ij. de offic. custo.

a Admittenda. Nota hic differentiam inter postulationem & electionem: quia postulatio non dicitur confirmari, sed admitti, & hæc admissio hẽt uim electionis, & confirmationis, sed electio dicitur cõfirmari, ut hic, & c. scriptũ. de elect. ubi de ratione diuersitatis dicitur per Abb. & Doct. & uide quod not. infra de corepiscoporum usu sublа. §. j.

b Respõsum est. In c. scriptum. de elect.

c Duplo maior. Id est, facta à duabus partibus capituli, ut si ex triginta canonicis uiginti postulant, & decẽ eligunt, habetur in simili in ca. licet. de elect. & in cap. indemnitatibus. eo. tit. in vj. & per Io. And. in c. si quando. eo. tit. & libro, & ratio huius casus est secundum Doct. in cap. scriptum. de elect. quia potentia capitularis seu uniuersitatis consistit in duabus partibus, unde in tertia parte non est aliqua uirtus capitularis, l. nulli. & l. planè. ff. quod cuiusque uni. no. Vnde licet postulatio sit uia, extraordinaria, & electio ordinaria, ex quo tamen uirtus capitularis sequitur illam uiam extraordinariam, illa est præferenda, & uide quæ not. in cap. cupientes. §. pe. de elect. in vj.

d Confirmandam. Etiam si nõ sit facta à maiore parte capituli. Sed contra de his quæ habetur in cap. ecclesia. ij. & cap. coram. de elect. ubi dicitur quòd debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol. quòd hoc speciale est quando electio concurrit cũ postulatione, & specialitatis ratio pôt esse: quia nõ daris duabus partibus postulantium nõ est ibi reperire potentiam capitularem: sed aliquid de uirtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito respectu quòd eligentes prouident per uiam ordinariã, & meliori modo quo potest, scilicet consentiendo tanquam in sponsum alijs psistentibus in uia extraordinaria, meritò pfertur ipsa electio, maximè qꝛ sic citius cõsulit, & prouidetur ecclesiæ, Abbas in cap. scriptum. de elect.

e Indignam. De materia in ca. scriptum. de electione.

f Illud. cap. illud. distin. xxiij. & cap. fi. de elect. in vj.

g Celeritate. Nota hic reprobari celeritatem. Est enim inimica consilio, ut dicit Solomon. & est quod dicitur generale in omnibus personis promouendis octaua quæstione ij. capit. dilectissimi. & hoc tam ob reuerentiam sacramenti recipiendi cap. iudæi. de consec. distin. iiij. quàm etiam ob multas alias rationes, de quibus prolixè not. in cap. fina. de elect. in vj. & facit hoc contra iudices sententias accelerantes, contra cap. iudicantem. xxx. quæst. v. & tradita in l. prolatam. C. de senr. Interdum tamen commendatur & desideratur & pluribus de causis, de quibus not. in d. cap. fina. super uerbo, celeritate.

h Apostoli. Scilicet ad Timoth. cap. v. & xxiiij. d. §. j. & distin. lxxviij. cap. quid est cito. & de elect. cap. cum nobis. & cap. fina. eo. tit. in vj.

Iuri [a] & æquitati præponat. Itaque si coëlectus aliquis uel contradictor apparet, ante cōfirmationē nominatim [b] uocādus est: alioqui si nemo appareret, in foribus Ecclesiæ, in qua electio facta est, generaliter [c] edicendum erit, ut si qui sint, qui confirmationi futurę uelint opponere, [d] ad contradicendum, in assignato peremptorio [e] termino, præsentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer [f] electio fuerit celebrata: siue non. Sciant tamen ij qui contra electionem opponēdum duxerint, se, si probationibus destituti fuerint, ab omni pœnitētiæ [g] præsidio exclusos, legitimis pœnis [h] esse subijciendos.

Potest dispensari cū electo schismatico, si nullū ordinem à schismaticis susceperit. h.d.

De illo dubitari cōtigit an eius qui abiurato [i] schismate, ad unitatem Ecclesiæ redijt confirmāda sit electio: & responsum est. Si à schismaticis nullū susceperit [k] ordinem, & eius electio canonicè celebrata deprehendatur posse illam dispensatiuè [l] cōfirmari. [m]

a Iuri. Quod facere nō debet, cap. si quis episcopus. in si. dist. vij.

b Nominatim. Simile in cap. statuimus. de sent. excom.

c Generaliter. Et publicè, quia talia edicta in publico proponi debent, ca. j. de postul. & faciunt quæ not. in Cle. cām. de elect. in §. uerum. in quarta Glos. & hoc est contra illos qui adhuc fraudem faciunt constitutioni, faciendo hanc uocationem fieri coram certis amicis.

d Opponere. Et poterit opponi non solum per uiam accusationis, sed etiam per uiā exceptionis: ut per Abb. in ca. cū dilecti. de dol. & cont. & in cap. accedens. de accusatio.

e Peremptorio. Sed nunquid post hunc terminū ueniens audieretur? super hoc dic ut habetur & not. in cap. cum in tua. ext. qui ma. accus. poss. & per Io. And. in addi. ad Specul. in ti. de cita. §. uiso. in princ. officium tamen iudicis non conquiescit: ut not. est supra & in cap. cum nobis olim. de elect. Et cum dicit hic peremptorio, subaudi & competenti.

f Concorditer. Id est, nemine discrepante. ut not. in cap. cupientes. in uerb. concordem. de elect. in vj. & per Ab. in cap. in causis. de elect. & in cap. non potest. de re. iudi. quo tamen casu uidebatur dicendum non esse necessariam hanc uacationem, cum omnibus concordantibus non uideatur facile ut compareat accusator.

g Pœnitentiæ. Nec enim in alterius detrimentum propositum mutare licet, c. mutare. de re. iu. in vj. cum suis cōcord. ad idem c. publicato. de elect. Et quod semel placuit, nō pōt amplius displicere, ubi uersatur alterius interesse. c. qd' semel. de reg. iu. in vj. nisi in casibus in quibus iura pęnitenciam & uariationem admittunt, ut ibi not. Sed quid si promouendus cōsentit quòd opponens renuntiet obiectui uel qualitati obiectus? respondeo ut not. in c. ab eo. de elect. in vj.

h Pęnis. Quæ sint autem pœnæ huiusmodi? dic ut in cap. j. §. fina. & cap. si forte, & cap. ab eo. & capit. cupientes. de de elect. in vj.

i Abiurato. Abiurare est cum iuramēto renunciare No. ergo quod schismatici tenentur abiurare uelut hæretici: aliàs non sunt ab ecclesia recipiendi, capit. quia diligentia. de elect. in vj.

k Susceperit. Idē si susceperit sed ignoranter: quia cum ordinaretur nesciret damnatum ordinatorem cap. j. de schism. ix. q. j. c. ordinationes. facit j. q. j. cap. si quis à simoniacis.

l Dispensatiuè. Sed à quo obtineri debebit dispensatio? respondeo à Papa tantum, secundum Abb. in cap. quia diligentia. de elect. Immo nō uidetur necessaria dispensatio, cap. ferrum. dis. l. Sol. quod ibi dicitur habet locum quo ad Deum secūdum Host. secus est quo ad homines, ut hic, & cap. quia diligētia. de elect. & in cap. quia circa. de bigam. & in cap. fin. de temp. ordi.

m Confirmari. Not. ergo casum in quo electio nulla tanquām facta de ineligibili dispensatiuè admittitur & confirmatur p̄ superiorē,

concor.

Confirmatus & nondum consecratus, exercet solum quæ sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. hoc dicit.

Igitur cófirmatione secuta, inter electum, & personas eligentium: hoc est Ecclesiam, spirituale coniugium contrahitur. a Quapropter confirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. b Hoc autem sic intelligi oportet, ut eorum quidem quæ iurisdictionis sunt, ut putà, corrigendi, c excommunicandi, iusiurandum exigendi, conferendi, confirmandi, & ijs similium libera confirmato permissa sit tractatio. d Ea uerò quæ nó iurisdictionis, sed ordinis sunt, ueluti e Clericorum ordinationes, benedictiones uirginum, depositiones, Ecclesiarum, & Altarium cósecrationes, ante propriam có secrationem peragere prohibetur. Neque enim ratio suadere uidetur, ut quis in alios id cóferre posit, quo eúdem indigere f dignoscitur. Quod si consecratus sit, nó solum quæ iurisdictionis, uerùm etiam quæ ordinis sunt, exequi poterit.

DE CONSECRATIONE.

Consecratio expediri debet intra tres mēses post cōfirmationem. h.d.

Ebet igitur is qui canonicè g electus, confirmatus, & examinatus h est, no-

concor. cap. quia diligentia, unde sumitur, regulariter contra cap. innotuit. de elect.

a Contrahitur. c. inter corporalia. de transl. ubi de materia latè per Butr. Abb. & reliquos, non tamen propterea potest appellari episcopus ante consecrationem, cum non sit consumatum coniugiú spirituale: ut per Abbas in cap. eam te. de rescri. & in cap. de multa. de præb. Argu. tamen contra in cap. j. de translat. prælat. Sol. ut per Abbas ibi. Sed an possit saltem appellari prælatus? respondeo affirmatiuè, cum habeat officium cú iurisdictione, ut hic, & hoc facit prælatum, Abb. in d. cap. de multa: & hoc tenet Abb. in cap. tam litteris: de testibus.

b Facultatem. Sed non ne requiritur in stallatio? cap. ut nostrum. de offic. Archid. respondeo id ita demum si sit consuetudo, ut per Ab. in cap. cú super. de cau. pos. & propr. & per eundem in ca. transmissam. de elect. aliàs & ante in stallationem confirmatus administrat. ad quid ergo in stallatio? respondeo secúdum Ab. in d. c. cum super. ut acquirat possessionem ecclesiæ quam non acquirit ex eo solum quod agit pro iuribus ecclesiæ. Item propter solennitatem quádam, ne uideatur propria authoritate intrare possessioné. Iré intellige quod hic dicit si alius nó sit in possessione, ut p Ab. in d. c. cú super.

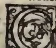
c Corrigendi. Sed an possit etiam deponere? respondeo ut per Abb. in cap. transmissam. de elect. & facit ad hunc tex. cap. sicut. §. præterea. de elect.

d Tractatio. Sed an possit indulgentias concedere? respódeo affirmatiuè, ut p Ab. in c. suffraganeis. de elec. poterit etiam si sit Archiepiscopus confirmare suffraganeos, secundum Butr. & Ab. in c. j. de transla. præl.

e Veluti. No. hic quæ dicantur esse ordinis, alia etiam enumerantur per Abb. in c. ueniens. de præs.

f Indigere. Et sic nota quòd nemo dat quod non habet. fac. l. traditio. ff. de acqui. poss. l. si uniuersæ C. de leg. Sed quid si nó erat uerus prælatus, an ab eo gesta debeát haberi rata? respondeo ut per Abb. & alios in cap. dudum. de elec. & p Legistas in l. Barbarius. ff. de offic. prætoris.

DE CONSECRATIONE.

g Anonicè. Quia si cósecraret nó canonicè electus, & cósecrans & cósecratus essent deponendi. c. nullus. dist. lxij. cum concor. ibi alleg.

h Examinatus. Secundum ea quæ habes in cap. qui episcopus. dist. xxiij. & scrutinium siue examen hoc quod fit in consecrando núnquã est omittendum, etiam circa notú d. c. qui episcopus. ubi not. secus est de scrutinio electionis, quod potest omitti in personis notis. dist. xlvij.

xlvij cap. de Petro. & distinct. xciiij. cap. ualde.

a Quasi. Hæc dictio diminuit parum de signo cui additur, nec enim ecclesia cuius episcopus adhuc consecratus non est, potest absolutè dici uiduata, cum confirmatus exerceat in ecclesia ea, quæ sũt iurisdictionis ut supra tit. proxi. §. fi. & per Abb. in cap. inter corpora lia. de translat. aliquando tamen est ueritatis expressiua: ut in l. j. ff. de transact. & in Euãgelio Gloriã quasi unigeniti, sed regulariter contra, ut hic & per Abb. in c. dudum. j. de elect. & in c. significauerunt. de iud. & in c. parochianos. de decim. & in c. fin. §. in alijs: ut li. non contest. Sed cum non consecratus non exerceat quæ sunt ordinis, nec possit episcopus appellari. cap. tua. de his quæ fi. à plat. fin. cons. cap. & no. in Cle j. de baptis. & per Abb. in Rubr. & ca. j. de transla. prælat. & supra ti. j. §. fi. ideò saltem largè uidetur ecclesia uiduata, & sine uiro. fac. cap. quoniam. distinct. c.

simè cõsecrari. Quod quidẽ ne ecclesia Pastoris quasi [a] destituta solatio, aliquod patiatur incommodum, intra tres [b] menses post electionem, nisi legitimum subsit impedimentum, [c] expediri debet. Alioqui si Metropolitanus, aut ij ad quos ea res pertinet negligentes fuerint. Ecclesiasticis cõdemnationibus subijciendi erunt.

Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi alioqui non ualet. h. d.

Ordinationi autem interesse debent nõ solum Metropolitanus, [d] uerùm etiam comprouinciales [e] Episcopi, qui numerum conficiant triũ. [f] Nã & beatus Iacobus q̃ Iustus appellatus est, à Petro, Ioanne, & altero Iacobo, Apostolis ordinatus ẽ. [g] Successoribus suis, scilicet, formã dãtibus: ut non minus quoq; tribus Epis, cæteris quoque assensum præbẽtibus, Episcopus ordinet. Quòd si ab uno, uel duobus Epis ordinatio expedita fuerit: taliter ordinatis, ut Episcopi nominẽtur à Sanctis Patribus interdicitur: ergo si nomen [h] non habent, officium qualiter habebunt? Euocandi sunt igitur à Metropolitano suffraganei, qui si omnes concurrant, bene est, si aliqui cõuenire nõ possunt, sui præsentiam [i] per epistolam facere debent.

b Tres menses. Vt in c. quoniam. distin. c. & c. quoniam. distin. lxxv. & cap. de Siracusanæ. distin. xxviij.

c Impedimentum. Veluti si sit causatum ab inexcusabili necessitate, ut in cap. quoniam. distin. lxxv.

d Metropolitanus. Immò in casu non sufficiet interuentus Metropolitani, puta si sit cõfirmatus à Papa: quia tunc non poterit cõsecrari per inferiorem sine licentia papæ: arg. in c. me- minimus. ubi Abb. not. c. in distribuendis. de temp. ordi. & c. antepe. ubi not. de elect. in vj. nisi tamen aliud haberet consuetudo.

e Comprouinciales. c. episcopi. c. prouinciales. & per tot. dist. lxiiij.

f Trium. Computato metropolitano: ut not. in c. epis. distin. lxiiij.

g Ordinatus est. Sed nõ ne omnes Apostoli erãt episcopi? uidetur q̃ sic: quia Petro fuit datus Põtificatus: & alij quoq; fuerunt pari potestate præditi. c. in nouo. dist. xxj. Item episcopi successerunt in locũ Apostolorũ: ut c. quorum. dist. lxviij. ergo Apostoli fuerũt episcopi, & de Iuda legitur, & episcopatũ eius accipiat alter, quomodo ergo Iacobus de nouo fuit ordinatus episcopus? resp. ut no. in c. fi. dist. lxvj.

h Nomen. facit dist. lxviij. §. quod autem. Vnde etiã uersus. Si re priueris nec nomen habere mereris. L. sta tutis. C. de sent. ex breui. re. l. à nullo. C. de ferijs. xxxij. q. iiij. c. dicat. in fi. & dist. lxvj. c. fratrem. & xvj. q. j. c. si cupis.

i Præsentiam. Nota q̃ per epistolam dicitur quis exhibere præsentiam suam. concor. c. nõ debet. dist. lxv. quod tamen non ualeret ad contrahendam stipulationem: ut in l. j. ff. de uerb. obl. sed bene ut procurator exoneretur à satisdatione. l. si procuratorem. ff. de procu. arg. cõtra de pœni. dist. j. c. quẽ penitet. & inst. de aut. tuto. §. j. & l. pupillus. §. obligari. ff. de aut. tut. per nũtium quoq; siue per procuratorẽ dicitur quis

quis exhibere præsentiam suam, not. Doct. in c.cum parati.de appell.p c.episcopus. dist. xviij.fac.c.pen. de iur.calum.uide quæ not.in Clem.dudum.de sepul.in uerb.præsentari.& in cap.ea noscitur.de his quæ fi.à prælat.facit hoc ad statuta & alias dispositiones requirētes p̄sentiam alicuius.

Archiepiscopus impeditus consecrationem sui suffraganei alteri committere potest.h.d.

Quod si Metropolitanus,uel infirmitate, uel alia iusta causa, [a] ita præpediat̄, ut suorum suffraganeorum aliquē cōsecrare non ualeat, alicui coepiscoporū uices suas demandare [b] poterit, à quo cōsecrandus munus consecrationis recipere tenebitur [c]

Deficientibus Episcopis comprouincialibus aduocandi sunt Episcopi uicinæ prouinciæ.

Illud quæsitum est: si in prouincia,in qua olim plures Episcopi fuerint, unum tātum remanere contigerit, quid fieri debeat, cū & solus ordinare non possit, & nullos quos conuocet habeat prouinciales? De hoc in Sardicēsi concilio statutum legitur: ut superstes [d] Episcopus cōuocet [e] Episcopos uicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales sibimet Episcopos [f] ordinet. [g]

Quomodo sit explicanda cōsecratio.h.d.

Congregatis igitur hora Dominicæ lucis tertia [h] Episco-

a Iusta causa. Videtur ergo quòd nisi sit aliquod iustum impedimentum ex sola uoluntate & arbitrio non possit Archiepiscopus cōmittere hanc consecrationem, cōtra tamen tenet Hostien.in cap.quod sedem.de offi.ordi.unde hic sumitur, & eius opin. cōmuniter tenet, ut per Ab.d.loco, & quod hic & in d.c. quod sedē. dicitur de impedimento, habet locū de honestate.

b Demandare. not. ergo ꝙ Archiepiscopus demandat ea quæ sunt ordinis, & sic committit ea quę sunt meri imperij, cum exerceatur in consecrando iurisdictio ex officio nobili ad publicam utilitatem:ut habetur in c.quod sedem.de offi.ordin.& in c.ex qua de consec.eccles.uel alt.& in c.suffraganeis. de elect.quod intellige ut infra de const.consecr. & reparan. eccles.uel alta.§.consici.

c Tenebitur.ut c.pastoralis. de offi.ordi. tenetur etiam intra duos menses uisitare Archiepiscopum, nisi sit impeditus, quo casu debet etiam impedimentum significare per literas. c.si quis in metropolitana. dist.lxv.& no.in c. quod sede.de offi.ord.sed an queadmodum cōsecrandus suffraganeus tenetur recipere munus consecrationis ab eo cui hoc est demandatum.ita & officium cōsecrandi is cui est actus consecrandi demādatus? Resp.quòd si est suffraganeus hoc onus detrectare nō pōt:secus si sit nō subditus,ut per Ab.in d.c.quòd sede.

d Superstes episcopus. Arg.quòd uniuersitas in uno residet.l.sicut.§.fi.ff.quòd cuiusq; uniuer.no.immo potius est arg.in cōtrarium, cū iste solus nō possit ꝙ uniuersitas potuit p quo arg. in l.si grege. ff.de leg.j.& §.si grex. inst.de leg. & fac. ad q.an si oēs electores delinquāt in eligēdo præter unum, in illo resideat ius eligendi. de quo uide quòd no. c.fi.dist.lxv.& in c.p inquisitionem.de elect.

e Conuocet.Sed nūquid tenebunt̄ isti conuenire ad conuocationem istius?Res.tenētur quia nisi uenirēt peccarent. arg.xj. q.j.i c.sicut enim. & c. præcipimus.. disti.xc. & debēt tunc cogi ab ipso prelato,uel Papa. Quidā dicunt ꝙ etiā ab isto compelli possunt authoritate.d.c.fi. dist.lxv. & sic quandoq; par in parē habet imperiū. fac.ij.q. vj.c.placuit.el secondo.& vj.q.iiij.c.ij.

f Episcopos. Sed quis dabit his expensas? R. ecclesia quæ uacat.arg.iiij.q.iij. c.uenturis. & x.q.iij. c.cauendum. & xij.q.ij. c.charitatem, quòd si sit tenuis tunc comedent de suo.c.cum ab omni.de ui.& hon. cleric.

g Ordinet. Quid si superstes hoc facere negligat: tunc prouidendum erit iusta tenorem c.fin.dist.lxv.

h Tertia. Multiplex est ratio de hora tertia: qa tūc debet missa publicè celebrari. de cōse. dist.j. c.nocte.sine qua nec ecclesia pōt cōsecrari.c.oēs.de cōsec.dist.j.Itē quia spiritus sanctus in igneis linguis hora tertia dr descēdisse sup Apl'os.c.nocte.in quorū locum succedunt Epi.c.in nouo.dist.xxj. Itē quia illa hora Do-

minus est crucifixus, ut ibidem dicitur, & illa hora Apostoli consecrauerunt Paulum & Barnabam: ut not. in cap. ordinationes. el. j. distin. lxxv. An autem hora uel missæ celebratio sit de substātia consecrationis, uel collationis ordinum. not. in d. cap. ordinationes. & in c. quod sicut. §. j. de elect.

pis, & Scrutinio [a] cū precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Euangelij codicem [b] tenentes, [c] manus imponant, & uno super eodem benedictionem fundente, cæteri qui adsunt manibus suis caput eius tāgant, atque illud unà cū manib. sacro chrismate deliniāt [d]: quo demū peracto Ecclesię Romanæ, atq; eius Pontificibus fidelitas [e] secundum formam Gregoriani rescripti [f] iuranda erit.

DE RECEPTIONE & authoritate Pallij.

Pallij receptio non est differenda, & uolens aliquid palliando obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menses obiecta probare, alioqui tenetur ad pœnā talionis.

Hoc amplius [g] Metropolitanum [h] prospicer oportet: ut pallij petitionem, [i] & receptionem non differat: [k] Cum sibi sine pallio Episcoporum consecrationem [l] minimè permissam scire debeat. Est autem pallium Metropolitanorum [m] insignè ornamentum, [n] quod de corpore [o] beati Petri sumit. Pastoralis officij plenitudinē [p] designās: Cuius receptio ut citius explicet nouissimè [q] constitutū est, ne per cuiusuis cri

a Scrutinio. Vt ca. qui episcopus. dist. xxiij. & cap. ordinationes. distin. lxxv.

b Codicē. Sed an hæc libri supra caput tentio sit de substantia actus? respon. communiter tenetur q̄ nō: ut not. in c. episcopus. distin. xxiij.

c Tenentes. Sed quæritur an quilibet horum ordinet episcopum? & potest dici q̄ nullus horū ordinet, sed quilibet consecrat. consecrare enim est cum alio sacrare. xxiiij. q. j. cap. pudēda. sicut plures ferunt trabem ita quòd nullus per se. l. ita uulneratus. §. j. ff. ad leg. Aquil. arg. cō tra in l. uulgaris. ff. de furtis.

d Delineāt. Vt in c. uni. de sacra unctio.

e Fidelitas. Sed an fidelitas & homagiū sint idem? respon. non, & diferunt pro ut ponitur per Abb. in c. ex diligenti. de simo.

f Rescripti. c. ego. de iureiur. c. significasti. de elect. & de forma qua inferiores iurant episcopo per Abb. in c. tua nos. de iureiur.

DE RECEPTIONE ET authoritate pallij.

g Hoc amplius &c. q. d. ne dum consecrandus est metropolitanus, uerū hoc amplius &c.

h Metropolitanū. Metropolitanū ideò dicit & nō archiepūm: quia ante pallij receptionem nō debet appellari archiepūs. Abb. in cap suffraganeis. in iij. not. de elect. & in cap. nisi. eo. sed Abb. bene pōt appellari abbas ante benedictionem. Abb. in c. inter. ij. de re iu.

i Petitione. Sed à quo petet? resp. à patriarchis, uel à summo Pontifice secundū distinctionem Abba. & But. in Rub. eod.

k Differat. Vltra tres menses de putatos etiam cō secrationi. c. quoniam. dist. c. & per Abb. in ca. ad honorem. eod.

l Consecrationem. Multa sunt præterea quę non potest Metropolitanus sine pallio exercere, ut conuocare cōcilium, cōficere chrisma, & alia in ca. quod sicut. §. super eo. in fi. de elect. poterit tamen Metropolitanus talē cō secrationē demandare: ut supra tit. proxim. §. quòd si metropolitanus.

m Metropolitanorum. Sed cur non dicit generaliter episcoporum, cum & episcopi utātur pallio? c. cum in iuuentute. de præ sumpt. & ponant etiā de episcopis. Host. in sum. eo. & Ab. in Rub. resp. de iure com. ep̄is palliū non cōpetit sed ex priuilegio tantū: ut p Ab. in Rub. eo.

n Ornamentum. De cuius forma per Abb. & alios in Rub. eo.

o Corpore. Id est, de altari ubi est situm corpus beati Petri. c. significasti. ubi not. de elect.

p Plenitudinem. Vt dicitur & not. in c. nisi. & in c. ad honorem. eod.

q Nouissimè. Vt in extrauag. Io. xxij. de aut. & usu pallei. quæ incipit malitijs.

Spatium.

a Spatiū. nota quòd id quod fit intra duos menses,uidetur fieri in continenti.
b Romano Pontifici.c.ad honorem.eo.
c Prouincia c.ex tuarum.eo.;nisi aliter ex priuilegio sit sibi concessum, licet consuetudo ēt generalis id non posset inducere, habetur in d. ca. ex tuarum.
d Diebus.c.pe. & c.fi.eo.
e Personam. c. ad hoc.eod.
f Commodari. intellige pro utē do, non pro uidē do: puta ut sartor possit uidere ut aliud faciat secundum Io. And. & Ab.i c.ad hoc.eo.
g Sepeliendus. Sed quid si Archiepiscopus fuit translatus ad aliū archiepiscopatū, cum tunc nouum palliū habere debeat, ut habetur ī c.bonæ.ij. de postul. prælat. quid fiet tēpore mortis, quidā ꝙ primum debet remanere apud primā ecclesiam,ut not. in d.ca.bonæ,alij ꝙ debet cum ambobus sepeliri, & tenetur eō. ut per Doc.ī c.ad hoc.e.
h Vita. Est hic ordo naturalis. Primò enim fuit dictum qualiter nascuntur uel producuntur in esse. Secundò quales sint uel esse debeant iam in esse deducti. Tertiò qualiter esse desinant,ut infrà de translat.cum tit. seque. & facit.§.fi. infra de corepiscoporum cum sublato.

DE VITA ET HONESTATE Prælatorum.

i Ita. Tripliciter considerari pōt uita,alia.n.est uita naturæ, alia disciplinæ,alia gratiæ. naturæ uita est animæ & corporis coniūctio, & secundum hunc modū intelligitur qd' dr à philosopho ꝙ uiuere uiuentib. est esse,& hæc perdurat mediante cibo & potu.l.de his.ff. de transact.inde ut quæ sunt ad uitā necessaria interdum cōtineātur uerbo uitæ,ut cū testator relinquit dilectæ ꝑsonæ uitā in domo sua,de quo in l.uerbo uictus. ff. de uerb.sign.& de hac intelligitur illud ꝙ pſumiť durare usq; ad cētū annos. l. an usufructus ff.quibus. mo. usufr.amit.l l.si usufruct. municipibus.ff.de usufru.leg.& in l.fi. C.de sacros. ec.l. præponebatur.ff. de iudi. uita disciplinæ ē modus & ordo quidā secundum quē quis uiuere debet. & secundum hoc dicimus aliā esse uitā clericorū, aliam laicorum. xij.q.j. c.duo, & hominē esse uitæ irreprehensibilis,aliā uitā actiuā, aliā cōtēplatiuā. ca. nisi. de renunc.c.licet. de regul. Vita grę dr cum quis moritur uitijs & uiuit Deo per opera bona, hic illud, qui credit in me uitam habet, & hanc perfectè non possumus habere in hoc seculo.c.maiores. de baptismo,sed de qua legitur in tit.nostro? respon.de uita disciplinæ.
k Honestate. Intellige de honestate morū, non de modo diuitiarum, uel quantitate facultatum,ut aliqui intelligunt Rubricam de uita & honestate clericorum,& malè.
l Prælatorum. Prælati uerbum accipitur largè & strictè, largè comprehendit etiam simplicem

minis obiectionē fortè palliando faciendā differri possit: nisi obijcientes corporali iuramento prœstito firment se,nec agere q̄c quā callidè,ac de obiectis prōptā fidē,hoc ē intra bimestris tēporis spatiū [a] afferāt ad talionis,uel extraordinariā pœnā se Præsidis obligantes arbitrio, si obiecta minimè probauerint. Qđ si contradictores ista facere renuerit, eorū obiectionib. nequaq̄ obstātib. ad ipsius tra ditionem pallij procedendum erit.

Metropolitanus solū in sua prouincia,& certis dieb. pallio utitur, & pallium personam sequitur,& ideò commodari non potest.

Sed eo nec semper, nec ubiq; Metropolitanus uti poterit (id .n. soli Romano Pontifici, [b] dū missarū celebrat solēnia permittitur) uerū in sua tātū prouincia, [c] ac certis dūtaxat diebus. [d] Et cū personā [e] pallium non transeat, nec alteri cōmodari [f] poterit:& cum eo quisque sepeliendus [g] erit.

Pleraque dicta de creatione Episcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis.

Hæc de creādis Episcopis dixisse sufficiat. Nūc de illorū uita,[h] ac qualis eorū debeat esse conuersatio, pleraq; & de cæteris Sacerdotib. ītellectu ri paucis expediamus.

DE VITA, [i] ET honestate [k] Prælatorum [l].

simplicem curatum.c.tua.de cle.egrot. strictè solum eum qui habet côtentiosam iurisdictionem.Abb.in c.ij.de iudi.in c.de multa. de præben.in c.requisisti.de testam.in c.nihil. de electio.in c.cum ab ecclesiarum. de offi. ordi. in c.fi.de pœnit.& remis. & in d. capit. tua. & an coadiutor possit appellari prælatus.Ab.in ca.de rectoribus. de cle.egro.uel debil.

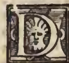
DE VITA, & hone. prælatorum.

a Ebet. Necessitatē importat hoc uerbum,ut & aliàs.ut per Abb. in c. intelleximus.de iudi. aliquando decentiam.c.j.de despon. impub. ubi Abb.uide per eundem Ab.in c.j.de dol.& côt. & in c. si uir. de adult.

b Sine crimine. bene dicit sine crimine, & non sine peccato: nam crimen est peccatum grauius.dis. lxxxj. in prin.& c. Apostolus. aliàs si episcopus deberet esse sine peccato nullus posset in episcopum ordinari. d.c.Apostolus. fa. de pœni. distinct. ij.c.si enim & de pœnit.distin.iij. cap.peu.

c Præstantiorē.Sic c.quis dubitet. dist.xcvj. & c.qualiter.viij.q.j.& c. statuimus.& c. quid proderit.distin. lxj. magistri enim moribus & scientia & facundia debent alios præcedere. l. magistros.C.de profes.& magis. lib. x. & erit talis magister cuius contemplatione discipuli paleæ dicantur.xxv.dist.c.criminis. unde quidem discipuli in hoc decepti nimis festināt ad cathedram, & dū delectantur in loco gloriæ, fiunt alijs authores ruinæ: ut xlviij.dist.c.quoniam,cum magister faciat chatedram,non cathedra magistrū, cap.fin. distin. xl.

Qui præcellit dignitate debet & innocentia præcellere. hoc dicit.

Ebet [a] igitur Episcopus esse sine crimine, [b] & cunctū populum cui præest, côuersatione, & innocētia præcellere. Qualis enim erit ædificatio discipuli, si se magistro intelligat esse præstantiorem: [c] Nā Episcopus instruere; & admonere oēs debet. Nemo autem rectè monitoris personam suscipit, nisi qui moribus [d] suis aliorū errata côdēnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus qui Domui Dei deseruiūt, intelligi oportet. Quia uehemēter Ecclesiam Dei destruit, meliores [e] laicos ēe, quàm clericos, quæq; in alijs mēbris Ecclesiæ uacant à culpa, sæpè in Sacerdotibus habent illicita. [f]

Episcopus cauere debet ab improborum commertio, & incorigendo nō minus charitatem quàm potestatem exercere debet.h.d.

Ab improborum quoq; commertijs abstinebit. Malorum enim consortia bonos corrumpunt. [g] Habebit igitur secum honesti testimonij Clericos, qui possint irreprænhensibiles inueniri: & si quando illos siue etiā laicos inter se dissidere côtigerit, ad pacem magis, quā ad iudicium compellat, inque illis corrigēdis plus agat beneuolentia, quàm seueritas, plus charitas quā potestas: neq; dominari, magis quam consulere subditis cupiat, [h] ne quod prouisum est

d Moribus suis. Vt c.nemo.dis.lxxxj. unde bti Claudianus ad Honor. Tunc obseruantior æqui Fit populus nec ferre uetat cum uiderit in ipsum Authorem parere sibi componitur orbis Regis ad exemplum,nec sic inflectere sensus Humanos præcepta ualent ut uita Legentis. statutum autē cuius conditores nō parent præsumitē iniquum: ut p Ab.in c.omnes. de côst.

e Meliores. Id est, clericos ēe deteriores q̄ sint laici, sufficit.n.clerico si est bonus, ita not. in ca. qualis. viij.q.j.in fi.

f Illicita.côcor. c.oium.dis. xxxij. & prælati malè uiuēdo dicunē ecclēsiam polluere, qđ qūo procedat. uide per Ab.in c. ueritatis.de do.& côtu. Itē mala uita prælati inducit præsumptionem contra totam eccclesiam quæ illum tolerat.Abb.in cap.per inquisitionem.de elect.

g Corrumpunt.xxviij.q.j.c.sæpe.unde præsumitur contra prælatum detinentem inhonēstos familiares:ut per Ab.in c.nulli. de accusa.

h Cupiat.c.licet.dist.xlv.

Con-

Prælatus in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati. h. d.

ad concordiam, [a] tēdat ad dissidium. [b]

Cū lenitate tñ seueritas miscenda est: Nā misericordiæ multū demitur, si seueritate oīo sit destituta: ideoq; Rectoribus inesse debet iustè consulēs misericordia, & piè sæuiens disciplina: ut nec in disciplinæ [c] rigore benignitatē mā suetudinis, nec rursus in māsuetudine distri ctionē deserāt discipli nę: quodq; seuerius castigare necesse est, [d] nō sæuientis [e] plectāt animo, sed medētis. [f]

Prælatus non debet tolerare peruersos. h. d.

Præterea cauēdum est ne peruersè agētes [g] conniuēdo toleret. Culpam.n.facientis [h] habet, qui qđ potest negligit emendare: & error cui nō resistitur, [i] approbatur.

Episcopus orationi, & prædicationi debet insistere. h. d.

In primis autē orationi, & prædicationi insistat. Nā præconis [k] officium suscipit qs quis ad sacerdotium [l]

a Concordiā. Scilicet ut unus præsit alijs ne schisma fiat: ut c. legimus. dis. xciij. & c. ad hoc. dist. xcix. & §. de sacer. in infer. gra. cōst. §. psb.

b Dissidium. Quod esse non debet: ar. l. quod fauore. C. de ll. simile est de eccle. ædifi. cap. ij. & extra. de appel.

c. repræhensibilis. c Disciplinæ. Nota quòd æquitas, & māsuetudo miscenda sunt rigori, & quod iudex sequi dēt quādam mediocritatem quam poetæ appellant auream fac. cap. ex parte. extra. de censi. & l. si seruus. ff. de pigno. actio. & l. nec supina. ff. de iur. & fact. igno. & l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. obli. & c. j. de offi. custod. ar. contra in l. Nesennius. ff. de neg. gestis. & in l. placuit. C. de iudi. & in c. si. de transact.

d Necesse est. ut puta cum multis crassantibus exemplo opus est. l. aut facta. in fi. ff. de pœn.

e Seruientis. Quia hoc propterea agitur, ut hominum uita corrigatur. c. importuna. de pœnis. distin. j. & ca. quia diuinitas. d. distinct. & xxiiij. q. iij. cap. cum sancti.

f Medentis. cap. prodest. xxiij. q. v. & fa. Aut de mand. princ. §. non permittas. cap. odio. distin. lxxxvj.

g Agentes. Et perseuerantes peruersè agere, alioqui propter unicum delictum non debet quis sæuire in uirtuosum, nec desistere ab amando illum. cap. nisi. ubi Abb. de offi. lega. fac. l. iij. de episco. audi. & l. quanuis. ff. de in ius uocand.

h Facientis. cap. inferiorum. & cap. facientis. distinct. lxxxvj. & intellige hoc post monitionem: ut xxvij. quæst. j. cap. si custos. nam aliàs esset eadem pœna negligentiæ, & cooptationis, quòd esse non debet, cap. nunquid. j. quæst. j. cum leuius sit delinquere in omittēdo quàm in committendo. & facit hoc ad q. utrum incurrat excommunicationem is qui potest iuuare clericum ne uerberetur, & hoc facere omittit, de quo not. in cap. quanto. de sentent. excommunic. generaliter autē utrum faciens & cōsentiens pari pœna puniantur, traditur latè per Ab. & Doct. in capit. primo. de offi. delegat. uide etiam quę not. in c. quia alios. de hæretic. Sed an minor pars uniuersitatis tacēs puniri possit ex facto maioris partis? respon. ut per Abb. in cap. gratum. de postu. prę lat. in vj.

i Resistitur. Scilicet cū possit resistere ex officio secundum quosdam: argu. capit. ita planè. xxiij. q. iiij. cap. tam sacerdotes. & facit hoc quòd nō solum mihi liceat socium mecum in uia defendere ab iniuria illata, sed φ tenear, cum alioqui non sim cariturus scrupulo societatis occultæ. de quo per Abb. & alios in cap. cum non ab homine. de iudi. & concor. cap. error. distin. lxxxiij.

k Pręconis. fac. c. baptismus. de consec. dist. iiij. & c. si rector. dist. xliij.

l Ad sacerdotium. Hoc nō est indistinctè uerum nisi habitu: nam actu prædicare nemo etiam sacerdos habet officium prædicandi, nisi qui habet curam uel populū, puta episcopus: ut hic, & rector parochialis ecclesiæ. prædicatio enim est officium curæ: ut not. in Clemen. prima. de regular. facit tex. in Cle. dudum. de sepult. ubi Card. & per Abb. in cap. inter cætera. de offic. ordin. fratres autem mendicantes potestatem prædicandi habent ex priuilegio Papæ: aliàs si ipsi, uel qui dicuntur prædicatores prædicarēt sine licentia Papæ uel diœcesani incide-

accedit: hinc est, ꝙ super Pastores [a] primos in linguarũ specie Spiritus Sanctus insedit. Populum itaque prædicando doceat, sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non quæ illi caro uel humanus sensus [b] suaserit. Ea propter sacris libris iugiter insistere illũ oportet: nec enim sufficit Prælatis bona cõuersatio, nisi addatur scientia Doctrinæ.[c]

Episcopus hospitalis esse debet & liberalis. hoc dicit.

Sed nec utranque [d] sibi sufficere credat, nam largam quoque manũ habere debet, & necessitatem [e] patientibus [f] subuenire, alienam inopiam suam credens. Res suas inter histriones, [g] uenatores, [h] aut aucupes minimè dispenset, pauperes potius in hospitio recipiat,

inciderent in excommunicationem. c. excommunicamus. §. quia non nulli. de hæret. nec enim debet quis in alieno prædicare nisi inuitatus, uel licentia obtenta. Car. in d. Cle. dudum. Sed an, Archiepiscopus debeat petere huiusmodi licentiam in dioecesibus suffraganeorum? Resp. debet secundum Card. in d. Cle. dudum. §. ab olim. nisi forte cum uitiat. arg. c. j. de cẽs. in vj. & x. q. j. c. placuit. & c. episcopum. Ergo quod hic dicit sacerdotiũ, probat ꝙ laicis nõ licet exercere officiũ prædicandi, & fac. c. sicut. de hæret. nisi fortè esset uir sanctæ & uitæ & doctrinæ, cui hoc ab habente potestatem cõmitteret secundum quosdam in d. c, inter cætera. Item & multo magis dicimus de mulieribus quãuis religiosis. c. mulier. distin. xxiij. Abbatissis tamẽ liceret hoc ĩ secreto inter suas moniales secundum Card. in Clem. j. de relig. domi. & de materia in c. quòd Dei timorem. de sta. mo. in c. cùm ex in iuncto. de hære. & in c. quã sit. de iud. & in locis supalle.

a Pastores primos. id est Apostolos. c. si rector distinct. xliij.

b Sensus. c. si. dist. xxxvj.

c Doctrinæ, c. qui ecclesiasticis. dist. xxxvj. fac. c. sicut. & c. si iusta. dist. xxxviij.

d Vtrãque. secundum bonam conuersationem doctrinam. concord. c. fratrẽ. dist. lxxxvj.

e Necessitatem. fac. hoc uerbum ad ea quæ ponit beatus Tho. in secunda secũdæ. q. xxxij. artic. v. & per Ab. in c. si uerò. uers. sed si uolumus. de iureiur. & per Car. in c. non satis. dist. lxxxvj. & per Fely. in c. j, dist. j. & in c. j. de offi. ordi. ubi quęrentes an eleemosyna sit in præcepto, dicunt duo esse consideranda, unum ex parte dantis, scilicet ut eroget quod ei superest, superesse autem dicitur non solum respectu dantis, sed etiã eorũ quorũ cura sibi incumbit: prius enim tenet quis suis subuenire, posteà alijs. Aliud ex parte recipientis, uidelicet ꝙ is sit in necessitate positus, & tãta ꝙ aliter sibi nõ possit prouideri, ut hic, & tũc eleemosyna dicit esse de præcepto. aliàs est de consilio.

f Patiẽtib. ut uiduis, pupillis, & oibus oppressis. dist. lxxxvij. per tótum. magis tamẽ religiosis succurret, quàm laicis, ut xvj. q. j. & magis coniunctis ꝙ extraneis. ut in c. j. de cohab. mul. & cler. ubi nota etiã natis ex dãno coitu, ut per Ab. in d. c. j. super Gloss. pe. ubi tenet hoc in filijs sacerdotis natis post susceptũ sacerdotium.

g Histriones. quod uitium est immane. c. donare. dist. lxxxvj. sunt enim histriones infames, l. ij. ff. de his qui no. infam. & iiij. q. j. c. j. nec promoueri ad ordines possunt. c. maritum. xxxiij. dist. prohibetur, à corpore Christi, de consecrat. dist. ij. pro dilectione.

h Venatores. c. episcopum. & c. omnibus. dis. xliiij. & c. qui uenatoribus. cum pluribus seq. Et no. secundum Glo. in d. c. qui uenatoribus. quòd triplex est uenatio, oppressiua, arenaria, & saltuosa. oppressiua de qua dist. vj. in si. est penitus interdicta, Arenaria est cum quis in arena pugnat cum dentata bestia, & ad hoc locat operas suas, & qui hanc excercet non solum ipse mortaliter peccat, uerum & qui eam aspicit, & qui eam exercet infamis est, nisi faciat gratia uirium experiendarũ. l. j. §. item senatuscons. ff. de postul. saltuosa est quæ fit in syluis, & saltibus, hæc sui natura licita est. l. j. C. de uena. ferarum. lib. xj. Ex tempore tamen fit illicita, ut in quadragesima, & diebus ieiuniorum: ut c. an pũtatis. distin. lxxxvj. nisi tamen eo tempore subesset necessitas. argumen. xxiij. quæstione tertia. cap. si nulla. Item & persona, quia clerico non est licita, toto titulo, de cle. uenat. & cap. si nulla. xxiij. q. viij.

& facilius exemplo [a] suo, ad hospitalitatē subditos attrahat.

Prælatus debet sobrius esse prudens & peritus, non solum peritia literarum, uerum etiam negotiorum.

Sobrius sit, non uinolentus. [b] Non sit percussor, [c] & ad uindictā facilis: [d] immo in omni genere rerū agēdarum prudentiā secum habeat: si enim mancum, aut debilem sancta contingere nequaquam lex diuina permittit: quanto [e] magis doni cœlestis dispensatores esse nō conuenit, (id quod est deterius) mente debilitatos.

Episcopus non debet secularibus negotijs se implicare. hoc dicit.

Sicut autem Episcopū nullo errore conuenit inuolui: ita nulla debet cupiditate [f] corripi: & propterea lucri cupidus esse prohibetur. Et alicui etiā honesto [g] negotio, ut sibi uictum, & ne-

q.viij.etiam si sit pauper, secundum quosdam: ut c.quorundam, dist.xxxiij.& not.in d.c.qui uenaroribus. Laico licita est ob necessitatem non ob uolupratem, puta pro pellibus aut carnibus, & hoc de ea quę fit cū clamore. Ponere aūt laqueum uel retæ sine strepitu & clamore & canibus licet etiam clericis, cū monacho liceat texere linum pro capiendis piscibus. ut c.nunquā. de consecr.dis.v. & de hoc in Cle. j.§.porrò.de stat. monach.

a Exemplo suo. Nam ut inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exēplum, sic.xlij.dis. prin.

b Vinolentus. Vt xxxv. dist. in prin. & c.à crapula.de ui. & hone. præla. Sed an peccet mortaliter qui uinum bibit sine aqua? Respon.ut per Abb.in cap. à crapula. de ui.& hon cleri. Quid de ebrietate, an sit peccatum mortale? Respon.non, cum dicatur peccatum minutum.dist.xxv.§.j.aliàs ea demum, uel c. uinum.paulo ante fin.uers. quæ autē.nisi tamē sit frequens, nullum est enim peccatum adeò ueniale quod dum placet non fiat mortale.d. c.uinum.§.criminis.argumen.l.iij. C.de epis. audi.& l.uni. C.de superexact.lib x. ubi Bart. & ita Abb.in d.cap.à crapula, & in cap.j.de reliq.& ueneraт.sanct. Sed an Sacerdos ob ebrietatem ueniat priuandus beneficio? Resp. non sola.ca.si constiterit.ubi Abb.de accus. Quid si celebret non præmissa digestionē? Respon. utique priuari poterit, ut habetur in d.cap. si constiterit, licet indigestus celebrans corpus dominicum conficiat: ut per Ab.& alios. in d.c.si constiterit.

c Percussor. Id est, pronus & frequens in percutiendo, nec enim qui semel aut rarò percuteret posse appellari percussor, sicut nec eligens qui semel abigit.l.fi.ff.de abige. nec ero qui frequenter sine causa non uagatur.l. quis sit fugitiuus.§.erroneum.ff.de ædil. edict. nec Plagiarius qui semel alienos seruos surripuit.l.si abducta. cum ibi not. C.de furt.nec Mercator qui unum tātum exercet negotium. l.j.§.j.ff.de tribu. argum.contra in l.athletas.§.calumniator. ff. de his q not. infam. dic ut per Bart. super inscriptione & prima Rub. ff.orum. Et qd̄ hic dicitur, intellige de eo qui uellet pprijs manibus percutere, quod licet: ut distinct. lxxxvj. §.uel percussor, nisi ut ibi notatur: & de materia in dist.xlv. in Glo.in sum. & per totam distinctionem.

d Facilis. Nam tales prohibetur ordinari: ut infra, qui promoue. non poss.§.idem statuendum.

e Quanto magis. Sicut enim animus præponitur corpori.dist.xxxviij. c.sedulo.& l.fi. C. de sacros.eccles.sic uitia animi sunt detestabiliora uitijs corporis.c.usq; adeò.distin.xxxiij. & cum episcopus judex sit non solum animarum: ut x.q.j.c.quæcunq;. uerum etiam corporum, oportet illum æquè spirituali & temporali scientia ornari: ut dist.xxxix.in princ. & hoc est quod hic dicitur in omni genere rerum agendarum.&c.

f Cupiditate. c.uirum.dist.xlvij. & per tot.

g Honesto. Puta aduocando, nisi in casibus exceptis: ut habetur in cap.j.& cap.fi.de postul.& not.infra de procurat.§.postulandi, uel exercendo tabellionatum: ut traditur in cap.sicut.ne cle.uel mona. uel artem physicā ut per Ab.& alios.in cap. sententiam. ne cle. uel monachi.uel chirurgicam. in d.cap.sententiam, sed recipit non nullas declarationes. unde uidenda sunt quæ ponit Ab.in cap. secundum.ne cle. uel mona.& xiiij.quæstione quarta. in Gloss.summæ. & not.in cap.cleri-

cus

cessaria quærat, operam dare. Nam & Dominus negotiatores de tēplo uerberatos expulit:[a] & Apostolo teste, nemo militãs Deo implicat se negotijs secularibus.[b]

Pudicitiæ studiosus esse debet Episcopus. h.d.

Pudicus[c] quoq; debet esse & moribus & uerbis pudorem præseferre. Ea propter Maguntino[d] cōcilio statutum legitur, ut nullus sacerdos fœminas de quibus suspicio potest esse retineat: sed neq; matrē, aut amitam, aut sororem[e] retinebit, quia & in illis instigante Diabolo, scelus ppetratū reperitū, aut ī pedissequis earū. Itaq; domesticarū[f] quoq; psonarū immoderatā familiaritatē uitabit.

Qualis quis sit īterius debet p exteriorē demōstrare. h.d.

Oportet item Epm cæterosq; Ecclesiasticis officijs mancipatos, per decentiā habitus extrinseci, morū intrinsecā[g] honestatē indicare: & ideò si præterquam ex causa urgēti,[h] indumētis, præter ordinis ac officij decorē[i] psertim publicè, luxurienē; illorum impudētia uarijs modis,[k] nō minus recentioribus,[l] q̃ antiquis[m] Pōtificū decretis coercetē. In summa cū pro populo epi suffragatores ad Deū parenē, necesse est ut oī gñe uirtutum eius gratiā habere nitanē, quia cum is qui displicet ad intercedēdum mittitē, irati animus ad deteriora puocat.[n]

tus quilibet. dist. inst. xcj. & plura in hac materia congeruntur per Docto. post Ab. in cap. primo, ne cleric. uel mona. Et an monachi uel aliàs religiosi teneantur proprijs manibus laborare? latè per Diuum Thomam. ij. ij. q. clxxxvij. articu. iij.

a Expulit. c. consequens. & c. eijciēs. dis. lxxxviij.

b Secularibus. ext. ne cleric. uel mon. per totum.

c Pudicus. Vt dist. xliij. per to.

d Maguntino cōcilio, ut in cap. j. de cohabit. mul. & cleric. fac. dist. xxxij. c. interdixit. & cap. omnibus. dist. lxxxj.

e Et sororem. intellige si istæ personæ enumeratæ aut ipsi clerici sint suspecti: quia forte sunt iuuenes: ut habetur diffusè in cap. j. de cohab. mul. & cler. maximè ut uitetur iurium correctio. c. cum expediat. de elect. in vj. Sed contra de aucte. Nulla. C. de epi. & cler. sol. illi legi non est hodie stādum, cū Canon in cap. interdixit. dis. xxxij. cōtrarium innuat. & ita Ab. in dict. cap. j.

f Domesticarū. sic dist. xxxiiij. in princ.

g Intrinsecam. Vnde illud intima per mores cognoscimus exteriores. fac. Cle. ij. de ui. & hon. cleric.

h Vrgenti. Puta in peregrinatione, maximè si trāseundum sit per terras infidelium, uel hæreticorū, quibus sunt inuisi clerici catholici: uel ob aliū iustū metū. c. j. de eo quòd met. ca. c. pe. de uit. & hon. cle. Cle. quoniam. eo. tit.

i Decorē. arg. q̄ monachus creatus episcopus uel Cardinalis possit, & debeat mutare habitum monachalem, sed cōtrarium seruat Curia Romana: & contrarium not. in c. monachi. xv. q. j. & p Ab. in c. clerici. eo. nisi scandalum generaretur: quia dicto casu deberet se conformare habitui eorum inter quos uiuit, ut per Abb. in ca. Deus. eo. titu. qui ita intelligit. not. in d. ca. de monachis. Sed qualis erit hic habitus? Resp. ut in Clem. quoniā. eo. & per Doc. s. d. c. clerici.

k Modis. fac. c. in audiencia. de sent. ex c. & c. si iudex. eo. ti. in vj. & quod hic dicit de habitu, intellige etiā de clerica siue corona, quàm qui non defert cū sit clericus mortaliter peccat. Abb. in c. si quis ex clericis. de ui. & ho. cleric.

l Recētioribus. Cle. quoniam. de ui. & hon. cle.

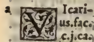
m Antiquis. Vt xlj. dist. per tot. & ca. pen. eo.

n Prouocat. Sic dist. xlix. in prin. & c. in grauibus. tertia quæstione septima. & est argum. quòd malorum sacerdotum preces noceant, uel saltem non ita facilè exaudiuntur, licet ita conficiant mali sicut boni. j. q. j. c. ipsi sacerdotes. & infra de sacram. §. pen. & ex officij potestate prophetent & mali j. q. j. c. dictum. & c. prophetauit: & not. quòd hic dicitur pro legatis mittendis: quia hi destinandi sunt qui sunt ei accepti ad quem mittūtur, & de his omnibus uide per Abb. in Rubrica. eo.

De

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

QVONIAM. &c.

a Icarius.fac.c.j.ca.ad hæc.& e. ut nostrũ.eod. licet tamẽ archidiaconi episcopi sint Vicarij ponuntur nihilominus in certa dignitate, & ideo, non possunt ad nutum remoueri, nec ipsorũ officium potest episcopus exercere, secundum Ab.in c.j.eo.ideò autem dicũtur uicarij episcopi, qa omnia quæ exercẽt ad episcopos pertinẽt. Sed quęriĩ quæ sint ista? Res.ut per Ab.in c.officium. in j.q. & in c.fi.in ij.oppo.eod.tit.

b Oculus. c.diaconi. primo, & secundo. dist.xciij. c.ad hæc.ext.eod.

c Corrigenda. Sed an posit corrigere excommunicando? Resp. ut per Doct.in c. Archidiaconus. ext.eod. & secundum aliquos corriget uerbis monitorijs, uel etiã præceptorijs: sed pœnam nõ imponet, per ea quæ Ab.in c.ad hęc.in iiij.q.eo. Inno. tamẽ & Host.admittunt quòd possit modicã pœnam imponere.& ad modicũ tẽpus suspẽdere, quod si uerum est, nota unã differentiã inter uicariũ iuris & uicariũ hoĩs, qui nõ uendicat sibi talẽ correctionem.c.licet. & c.fi.de offi.uica. in vj. & per Abb.in cap.j.ext.eod.

DE OFFICIO ARCHIDIACONI.

Archidiaconus est à iure constitutus uicarius, & quasi oculus episcopi, & inter clericos cognoscit, uisitat, & corrigenda emendat, & ardua ad episcopum defert, de cuius licentia poterit etiam excommunicare.h.d.

Voniã uerò grauis & lata est Pastoralis officij cura, rectè constitutum est, ut aliqui in Ecclesia sint qui unà cum Episcopo onus ferant, & sui Prælati ualeant subleuare solicitudinem. Talis est Archidiaconus qui maior post Episcopum, & eius uicarius [a] reperitur. Cuius uigilantia & solertia usque adeò in domo Dei excubare debet, ut oculus [b] Episcopi non immeritò meruit appeliari. Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda [c] & emendanda uiderit corrigere, & emendare. Quod si qua fuerint ita ardua, [d] quæ per eum commodè non possint terminari, ad Episcopum suum deferet. Dispiciet quoque ut Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti sibi muneris solicitudinẽ diligenter exequantur. [e] Sed & tertio quoque anno [f] si Episcopus non poterit, uniuersam Parochiã [g] circumire debet, & cuncta quæ ordinatione uel emendatione indigere uiderit, secundum Canonicas sanctiones corriget, & si Episcopi authoritas accesserit excommunicationis etiam sententiam feret.

d Ardua. Sed quæ dicuntur ardua? Respon. depositio clericorum: ut not.in c.suffraganeis, de elect.etiã si sint in minoribus. ut xv.q.vij.c. episcopus. Item suspensio perpetua uel diuturna: ut in cap.j.de excess. prælat.Ecclesiarum unio. c.sicut unire. de excess.prælat. Alienatio rei ecclesiasticæ, & generaliter omnia quę nõ possunt expediri per episcopum sine capitulo: ut in c.nouit. & c.quanto.de his quæ fi.à prælat: & per Ab. in c.ad hæc. eod.

e Exeq nantur.ut in cap. perlectis. distin.xxv.

f Anno.Si nulla necessitas subsit, sed si res exigat, uisitabit etiam frequentius, ut habetur in cap.mandamus, & in cap. j.per Ab.eo.

g Parochiam. Id est diœcesim.sic.c. j.eo.nec.n.dignitas Archidiaconalis sui natura habet distinctam parochiam uel curam animarum, sed hanc curã habet uice epi, licet in quibusdam locis habeat etiã distinctum parochiam: sed id est ex accidenti & loci consuetudine. in qua plurimum fundatur iurisdictio Archidiaconi: ut per Abb. in capitulo secundo.de excess.præla.& in capitulo licet.de pœ.& in capitulo cum in cunctis.§. inferiora.de election.

DE

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI. a

Archipresbyter est Vicarius Episcopi, circa diuina, & Archipresbyterorum duæ sunt species. h.d.

Non absimiles b Archidiaconis Archipresbyteri habentur: nam & ij Prælati sui circa spiritualia curam subleuant. Horũ autem duplex est species: c alij enim urbani sunt, alij autem exteri. Vrbani sunt, qui Præsulis sui absentis circa diuina in urbe uicem substinent, aut præsentis curam minuunt, ut officiis d inchoãdo, celebrãdo, e & bñdicendo, f & cũctis prouidendo, quæ sacerdotũ ministerio perfici debent.

Quæ sit potestas foraneorum Archipresbyterorũ. h.d.

Exteri sunt, qui circa singulas plebes constituti, non solùm uulgi solicitudinem gerunt, uerumetiam presbyterorũ, qui per minores titulos g habitant, uitam iugi circunspectione custodire debent, qui licet suis præsint plebibus, ut h Episcopus Matrici i preæst ecclesiæ, nihil tamen cõtra sui Præsulis ordinare Decretum audere k debent.

Obtinentes aliquam præpositurã, debent etiam habere eius præpositura ordinẽ. h.d.

DE OFFICIO ARCHIPRESBYTERI.

a De officio Archipresbyteri. Sed cum Archipresbyter sit ordine maior archidiacono, & per hoc etiã præcedere debeat: ut ca. statuimus. ext. de maio. & obe. & c. j. d. tit. cur prius dixit de archidiacono, postea de archipresbytero? Resp. Archidiaconus licet inferior sit in ordine, in dignitate tamen, & administratione est maior, propter curam fori contentiosi quàm exercet, cũ Archipresbyter solum exerceat curã fori pœnitentialis, ut infra eod. in prin. & not. in c. officiũ. ext. eod. ita not. Card. in Clemẽt. prima. de præbẽ. in princ. q. vij. & Archidia. & Gemi. in cap. perlectis. xxv distinct. Glo. & Ab. c. j. eo. in his tamẽ potissimũ sunt consuetudines ecclesiarũ obseruandæ: ut per Host. quem & Abb. refert in dict. cap. primo.

b Non absimiles. Similitudo autẽ est in hoc quòd uterq; est episcopi iuris Vicarius ille in his quæ concernunt iurisdictionem & forũ contentiosum: ut supra tit. prox. & c. ad hæc. de offi. Archi. hic in his, quæ concernunt ordinem & forum pœnitentiarium: ut infra per tot. & c. officium. ext. eo.

c Species. Ista diuisio assumitur ex c. officiũ. ext. eod. ubi agitur de Archipresbyteris urbanis, & ex c. fi. ubi tractatur de foraneis.

d Officium. Scilicet solenne.

e Celebrando. Scilicet missam solemnẽ, quę dicitur in festiuitatibus solennibus, quibus debet Episcopus, nisi ex causa impediatur interesse in cathedrali ecclesia. de conse. dist. ij. c. episcopus. c. & temporis qualitas. xij q. j. not. Abb. post Host. in c. j. in fi. ext. eo.

f Benedicendo. scilicet in matutinis quando legi debent lectiones: ut not. in c. officium. ext. eod.

g Titulos. Titulus appellatur ecclesia. ut c. ij. dist. lxx. & ca. eps. dist. lxxx. sumit titulus & alijs uarijs modis: ut not. in c. fi. ext. e. unde sumitur hæc litera.

h Vt Eps. Dictio ut, non denotat hic oĩnodam similitudinẽ: quia aliter præest episcopus aliter Archipresbyteri.

i Matrici. Id est cathedrali & baptismali, licet interdum baptismalis ecclesia sumatur pro ea quæ habet sub se capellam ut de ecclesi. ædifi. capitulo secundo. & uide quæ not. in Clemen. prima. de senten. excommun. in uersicu. matricem. Et dicitur matrix, quia sicut mater carnalis generat per conceptionem, sic ista regenerat per baptismum, uel fortè, quia aliæ ecclesiæ ita se habent ad hanc, ut filiæ ad matrem: & de hoc uide not. in Clemen. prima. de baptis.

k Audere. Sed quæ corrigenda uiderit epo renũtiare. c. fi. eo. nisi sint minora, quæ & ipsi Archipresbyteri determinare possunt, cum habeant ordinariam iurisdictionem, cap. cum ab ecclesia. de offi. ordinar. & cap. ex literis. de consang. & affin.

Præposituræ

a Praepositurae. Praepositura est nomen generale continens quālibet prӕlaturam.c.quauis.de uerb.sig. licet quandoq; dignitas sit de per se.c.j.de aeta.& quali.

b Nomen. Cum nomina debeant rebus esse cōsequētia. §.sed & conuiuia. infra de immu. eccles.

c Fiant. ca.j.de aeta.& quali.

d Potuerint. Sed non uideť quòd casu promoueri impeditus debeat priuari dignitate: ut c.j.de cler. aegrot. Sol. intellige quando culpa sua ad talem casum deuenit. ca.j. de cle. aegro. contrarium quando praeter culpā. de debuit enim abstinere ab eo ad quod sciebat se inhabilem

DE OFFICIO Vicarij.

e De officio uicarij. dixit de Vicarijs à iure cōstitutis, nunc de constitutis ab homine. uel supra de his qui deseruiunt ecclesiae nomine proprio, nunc de his qui alieno. sic no. in Rubr. ext eod. Sunt aūt uicariorum duae species. perpetui & temporales: ut in c extirpandae. §.quiauero. de praeben. ubi Ab. tam in lectura quā in repetitione, ubi addit & tertiā speciē uicariorum. eorū, scilicet qui per sedem Apostolicā ad certam prouinciam regendā deputātur: utc.pe.eo.& xvj.q.j. adijcimus. propriè tamē haec uox ꝑdicať de uicario ꝑpetuo: ut ꝑ Ab. in c.G. ꝑpetuus. de fid. instr.

Admonēdi sunt aūt ij, qui ꝑpositurae [a] alicuius administrationē canonicè uolūt obtinere, ut nō solum nomē, [b] uerū etiā ordinē habere studeant. Vnde nisi qui Archidiaconatum tenent. Diaconi, aut qui Archipresbyteratum, praesbyteri infra annum fiāt: [c] amittent honorem, etiā si iusta causa prohibente presbyteri, aut Diaconi esse non potuerint. [d]

DE OFFICIO VICARII. [e]

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs, uel eadem conferre, nisi hec specialiter sibi committantur. h.d.

Er Vicariū quoq; cū episcopus ꝑ seipsum deseruire, & residere, rationabili [f] causa prohibeť: aut ꝑsens, oībus cōmodè par esse nō pōt. [g] Episcopalis repraesentať authoritas. In quo tamen illud aduertendū est, ꝙ licet ꝑ gn̄alem [h] officij cōmissionē Vicario factā, causarū cognitio trāsferať: ptās tamē inqrendi, corrigēdi, aut puniendi aliquorū excessus: seu aliquos à suis beneficijs, uel administrationib. amouēdi: uel beneficia cōferendi (nisi specialiter [i] cōcessa sit) nō trāsferť.

Habens curem animarum in diuersis Ecclesijs, uel laicus no pot constitui vicarius.

Debet aūt Eps circunspectus esse, ne laicū [k] Vicariū sibi cōstituat. Indecorū [l] est enim laicū hoīem uiros Ecclesiasticos iudicare: nec in uno eodēq; officio debet di

PER VICARIVM quoq; &c.

f Rationabili. Sed quae sunt causae rationabiles per Vicarium deseruiēdi? R̄n̄. ut per Host. in summa huius tit. §.& in quibus casib. & ordinariè per Doct. in c. extirpandae. §.quia uero. de praeben.

g Non pōt. Videtur igitur ꝙ si dum est praesens, pōt oīa episcopalia munera obire, ꝙ nō teneatur cōstituere uicariū, cuius tamē contrariū uidetur sentire Ab. in c. quoniam. de offi. ord. iuribus & rationibus per eū allegatis, cuius opin. huic literae nō est contraria, cū ipse ꝑsuponat epm, nūquàm epm oībus ecclesiae negocijs esse parē, de quo tamē dubitari pr, maximè si dioecesis sit modica & eps uir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipresbyterum.

h Generalem. Ergo quo ad singula non tantum ualet genus quantum species, de hoc distin. xxiij. c. quanquā. & de offi. ordinarij. ca. si sacerdos. & fac. capitulū licet. eo. lib. vj.

i Specialiter. Sufficit autem secundum Hostien quòd unum istorum specialiter exprimať secuta clausula generali, uidelicet, & oīa alia quae nos possumus, etiam si mādatum exigerēt speciale: ut not. in cap. licet. eod. in vj.

k Laicum. xvj.q.vij.c.in noua.

l Indecorū. Sic c.in noua, xvj.q.vij.& c.decēter.dis.lxxxix.

D Professio.

spar esse professio. [a] Quod etiam lege diuina prohibet:dicente Moyse. *Non arabis in Boue, & Asino.* Inde & Honoriana cõstitutione [b] cauet. Vt Episcopus eum, qui perpetuam Vicariã [c] obtinet, ꝑ subtractionem [d] prouẽtuũ, uel ipsius Vicariæ ablationem compellat, ut se in presbyterũ promoueri faciat.

A Vicario appellatur ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum. h. d.

Inter uicarium [e] autem, & Archidiaconũ illud interest, quòd à Vicario, non ad Episcopũ, [f] sed ad Archiepiscopum: ab Archidiacono uerò, nisi aliud Ecclesiarum induc at consuetudo, [g] ad ipsum cui immediatè subiacet Episcopum erit appellandum. [h]

DE COADIVTORE.

Ex causa datur Episcopo coadiutor, cuius datio ad sedem Apostolicam spectat. h. d.

a Professio.xij.q.ij.c.cognouimus.Sed contra.c.Deus qui. ext.de ui.& honest.cleri.& de eo quod not. Io.And.in Cle.& si principalis. de resc.& per Archi.in c.in noua. xvj.q.vij.& de not.per Doct.in c.Ioannes.de sta.monac. Sol.ut per Ab.in c.cum causam. in fi.de elect.

b Constitutione.Transitum facit ad Vicariũ in diuinis, sed bona occasione, maximè cum de ambabus speciebus tractetur ext.eod.ti. scilicet tã de uicario iurisdictiõis, quàm de uicario in diuinis.

c Vicariam. Sed quis est ꝑpetuus uicarius? Res. qui canonicè à persona ecclesiæ,& authoritate episcopi est ĩstitutus, & certam debet percipere portionẽ. c.ad hæc. ext.eo. & de præb.c extirpandæ. §.quia uerò.& no.qui habet aliud beneficium curatum non potest aspirare ad Vicariam.c.j.ext.eod. sed nec ad duas uicarias. ut cap.fi. ext.eod.ubi not.

d Subtractionem. Sic etiam compelluntur alij clerici, quando necessitas uel utilitas exigit,ut ordinentur.facit cap. quæris.de ætat.& qualit.

e Vicarium. Scilicet generalem: ut cap.Romana.in prin.de appella.in vj. qui est ordinarius,ut ibi not.Secus si quis delegatus esset ab episcopo, ad causam specialem:quia tunc ad ipsum episcopum appellari deberet. ca.super quæstionum.de offi.deleg. & c.dilecti.de appellat.ubi not.& potest esse ratio quòd à Vicario generali non appellatur ad episcopum: quia appellatio est de minori iudice ad maiorem prouocatio:ut not.in c.ij.de cõsue.in vj. & habetur infra de appel.post princ. sed cum episcopi & sui officialis idem sit auditorium, sequeretur quòd si à uicario ad episcopum appellaretur idem esset iudex à quo, cum iudice ad quem,quod esse non debet. d.c.ij. & c. Romana. Sed uidetur contra.c.à collatione. de appell.in vj. ubi ab episcopo ad eũdem episcopum appellatur.Sol.ut not.in d.c.ij.

f Ad Episcopũ. Sed licet ad episcopum non possit appellari:tamẽ si uicarius recusetur tãquam suspectus suspicionis causa coram episcopo est probanda c.si cõtra unũ. in fi. de offi.dele. Nec enim uerum est per omnia ꝙ appellatio & recusatio paria sint ꝑ omnia:ut dicitur in c.super eo.ij.de appel.& in c.ij.de consue.in vj.

g Consuetudo. Quæ dat iurisdictionem.c.cũ cõtingat.de fo.competenter.& c. Romana. eod.tit.in vj. & c. Romana de offic. ord.idem dicemus de priuilegio cum ista sint paria ix.q.iij.c.conquestus. & c.duo. §.debet. de offi.ordi.& c.nouit.uers.non enim.de iudi. ubi de hoc dicitur.Et quòd hic dicitur de consuetudine refert solum ad appellationem interponendam à sententia Archidiaconi, scilicet quòd de consuetudine possit induci quòd appelletur ad Archiepiscopum, non autem ꝙ consuetudo possit inducere quòd appelletur à Vicario ad episcopum: ꝙ licet quidam antiqui tenuerint,tamen est falsum:ut no.in c.ij. de consue.in vj.& in cap.Romana.de appella. in vj.

h Appellandum. Nisi quis appellare uelit ad Papam, ad quem omisso etiam medio appellatur.secunda quæstione sexta.capitulo ad Romanam.& cap.quisquis. & idem in legato: ut in cap.j. de offi.leg.ubi de hoc. & secunda q.sexta. cap. tertio. licet secus sit in Imperatore de iure ciuili. l.Imperatores.ff.de appellation.

DE

DE COADIVTORE.

Accidit etiam interdũ, ut Pastor senio [a] aut corporis ualetudine [b] impeditus, aut sanæ mentis consilio [c] destitutus, super suum gregẽ excubias ducere non possit, ea propter uir prouidus [d] & honestus illi in Coadiutorem [e] adiungendus est: per quem tam Episcopo, [f] quàm populo utiliter cõsulatur. Cuius datio, cum de causis maioribus [g] esse cõstet, ad sedem Apostolicam [h] nulla obstante cõsuetudine [i] referenda est. Quod tamen sic intelligi oportet: si nõ in remotis partibus explicanda sit. Cęterum si procul ab Apostolica sede Episcopus impeditus deget, tunc secundũ Bonifacianæ constitutionis tenorẽ [k] prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadiutor, & utrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum. hoc dicit.

Nec solùm Episcopis dandus erit Coadiutor, sed ẽt si res exigat ĩferiorib. uñ si uel Ecclesiæ Rectorẽ [l] uel Archidiaconũ [m]

a Senio. No. quòd senectus æquiparatur infirmitati, immo ut inquit Teren. Senectus ipsa morbus est, & fac. hoc ad statutum loquẽs de infirmis, & de infirmitate, de quo p Ab. in c. magnæ. de uo. & uot. redemp. & in c. quãuis. de sent. excomun.

b Valetudine. Scilicet incurabili. secundum plerosq;. ut per Abb. in cap. ex parte. de cleri. ægrot. & not. in c. uni. eod. tit. in vj. in uerbo perpetuo, sed idẽ forte si morbus curari non posset nisi per longa tẽpora, per rationẽ d. c. uni. & adde q morbus administrare impediens reddit quem ineligibilem: ut per Ab. in cap. cum inter canonicos. de electiõn.

c Consilio. Idẽ si sit prodigus, & de dilapidatione suspectus: ut per Ab in cap. uenerabili. de offi. deleg.

d Prouidus. Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor nõ sit inhabilis: ut per Doct. in c. fi. de cle. ægro. uel debilit.

e Coadiutorem. Adde quòd si res exigat nõ solum unus in coadiutorem, sed etiam duo dari possunt. c. unico de cle. ægro. in vj. plures autem duobus non possent dari, cum enim debeant procurari de sumptibus ecclesiæ, in qua sunt coadiutores ecclesia nimis oneraretᷓ. ut not. in dict. cap. uni.

f Episcopo. Sed quid si solum sit electus & confirmatus, non autem consecratus, an debeat ex toto remoueri, uel potius coadiutor dari? Respon. ut per Abb. in ca. ex parte. de cle. ægrotan. uel debili.

g De maioribus. Nota dationem coadiutorum dici de causis maioribus quæ sunt reseruatæ sedi Apostolicæ, ut & sediũ mutationes, & episcoporum translationes. c. j. ubi Abb. de transla. pręl. & in c. quod translationẽ. de offi. leg. c. quãuis. de elect. in vj. c. ut debitus. in fi. de appel. & per Io. And. in c. querelam. de elect. & per Doct. in c. qđ sedem de offi. ordin. & hoc intellige si dandus sit coadiutor episcopo: secus si inferioribus, ut in ca. de rectoribus, ubi Ab. de cle. ægrot. & c. fi. eod. tit.

h Apostolicam. Ergo nec ad Archiepiscopũ: quia in sua prouincia id tãtum põt, qđ sibi à iure reperitur cõcessum, ca. conquestus. ix. q. iij. c. Romana. de suppl. negli. præl. in vj. nec ad patriarcham, nec ad legatũ: quia in generali legatione talia nõ transeũt. c. quod trãslationẽ. de offi leg. Sed cõtra uidetur in c. ex parte. in fin. de cler. ægrot. Sol. illud fuit de speciali authoritate & mandato domini Papæ: ut plenius not. in c. uni. de cle. ægrot. in vj. Item arg. contra c. hi qui. de pręb. in vj. & infra de colla. §. authoritate. & fac. ad hoc cap. ecclesiæ. de suppl. negli. prælat. in vj.

i Consuetudine. Not. quòd contra Ro. ecclesiam non currit præscriptio, in his quæ sibi in signum specialis priuilegij reseruauit. sicut nec contra priuilegium prælationis. c. cum nobis. de præscrip.

k Tenorem, ut in c. uni. de cle. ægrot. in vj. ob difficultatẽ enim admittitur, qđ aliàs non admitteretᷓ, ut p Ab ĩ c. significasti. de fo. cõp.

l Rectorem. Vt c. ij. iij. & iiij. de cle. ægro. uel debilitan.

m Archidiaconũ. Vt c. fi. de cle. ægr. uel debi.

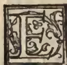
a Nullo pacto. Quo casu quidam tenebant hunc penitus remouendum: sed communiter tenetur quòd licet remoueatur ab administratione, non tamen à iure prælaturæ, ut latè traditur in c.rua.de cle.ægro.uel debili.

b Scandalo. Puta quòd sit leprosus.ca.de rectoribus. de cle.ægro. uel debilit.nec enim aliquid est faciendum cū scādalo. c.presbyterum. & ca.tua. de cle.ægrot.uel debil. c.nihil.ubi latè traditur.de pr̨script. quod procedit si sine peccato mortali id potest omitti. ca. cum ex iniuncto. de no. ope. nunc. potest etiam scandalum hoc nasci: quia sit exosus populo fortè ob delictum sibi imputatum, quo casu poterit ex toto remoueri. c.nisi.de renunciat. & §. propter. infra eo. titu. sed hoc casu remouendo prouidendum est de cambio, secundum Inno.in d.cap.nisi, & Ab.in dict.c.tua.

itâ morbo aliquo cō-tigerit impediri, ut Ecclesiasticis ministerijs uel nullo pacto, [a] uel non nisi cum scādalo [b] interesse possint, eis quoque Coadiutor adhibendus erit: & ità res temperanda, ut utrique iuxta facultates Ecclesiæ uitæ necessaria [c] ministrentur.

DE COREPISCOPORUM usu sublato.

Corepiscoporum usus sublatus est.h.d.

Rant olim & Corepiscopi, quibus circa plurima cū Epis ministeriorum communis erat dispēsatio: [d] quorum tamen institutio tàm in Romana sede, quàm in alijs totius orbis Ecclesijs, tanquā improba, & superuacanea est penitus interdicta. [e]

Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renuntiatione, depositione, hoc dicit.

Vidimus hucusque de spiritualis fœdere coniugij quod inter Episcopum, & Ecclesiam contrahitur, qd electione uel postulatione initiari [f]

c Necessaria. Ita ut possit sine penuria uiuere, licet fortè non commodè. Differunt enim hæc inter se: ut not.per Abb.in capitulo primo. de institu.Sed quid si reditus ecclesiæ sunt adeò tenues, ut non possint sufficere prælato & coadiutori dato? Respon. ut latè traditur in capitulo de rectoribus. de cle.ægrot. uel debili. Item dato quòd isti reditus sufficiant, & supersint etiam, quis habere debet dispositionem redituum prælatus ne an coadiutor? Respon. secundum Abb.in dict. capitulo de rectoribus.aut infirmitas impedit administrationē in temporalibus & spiritualibus,& tunc coadiutor habebit administrationem in utrisque.fac.c.tua. de cle.ęgro. uel debil.& c.j.de cle.nō resid & c.peruenit.de appel.aut infirmitas reddit solū impotentē in spiritualibus,& tunc dic cōtra.d.c.de rectoribus.

DE COREPISCOPORUM usu sublato.

ERANT olim.&c.

d Dispēsatio. Vt qa & ipsi cōferebant ordines: licet nō oēs, pdicabāt & conficiebāt dominicum corpus: ut c.quāuis.ubi not. dist.lxviij.& obtinebant quoddam mediū inter episcopos & præsbyteros, ab utrisque tamē differrebāt, ab epis: quia corepiscopis erat interdicta præsbyterorū, diaconorum, & uirginū, & ecclesiarū consecratio. Itē erectio altarium, & alia de quibus. d. dist.lxviij.§.inter episcopos.& cap. quāuis à præsbyteris. ut quia conferebant minores ordines,& secundum Gratianum etiā commendaticias & pacificas literas dabant, quod non faciunt præsbyteri.d. §.inter episcopos.e.c.quanuis.

e Interdicta.Etiā si forte ab Apostolis,uel generalibus concilijs emanasset talis institutio: ut not.in c.corepiscopi. dist.lxviij.quod præbet.arg.q̧ à quocunq; authore sit institutū, & quātuncunq; diu fuerit obtentū si non subest causa, uel si onerosum est, est extirpandū:ut c.omnia.distin.xij.& de cons.dist.j. c.placuit. & x.q.j.c.hanc.& distin.lxiij.§.uerum.& c.peruenit.de censib.

f Initiari. Hoc uerbū sumitur propriè & impropriè eodem tempore: nā respectu electionis uerè & propriè initiatur spirituale coniugiū: quia per eam acquirit ius electo: ut not.in c.quanto.

c.quanto.dist.in.lxiiij.nam electores consentiunt tanquam in sponsum ecclesiæ,fac.c.cum inter canonicos. de elect.& ca.si.de translat. prælat.& per Ab.in c.scriptũ. de elect.& ideò electio dicitur confirmari: quo uerò ad postulationem stat improprie: quia p eum uere nõ initiatur spirituale matrimoniũ,quoniam cum nihil aliud sit quàm quædam precum porrectio ad principem, ut de postulato puideat, ut habeť in Rub. & c.j.de postula. præla.& supra de postulat. in prin. & sic gratię innitatur nullum ius producit ossibus postulati infixum. unde non mirum si p eam propriè non dicitur spirituale matrimonium initiari: ut tradit Ab. in d.cap.scriptum.sed cum & per postulationem deueniatur ad admisionem per quam tale coniugium postmodum initiatur,& celebratur,non mirum si & postulatione dicitur huiusmodi coniugium initiari, cum quidquid est causa causæ sit etiam causa causati. l.& si amicis.ff. de adult.

confirmatione ratificari, consecratione intelligitur consumari. [a] Item de moribus [b] & Vicarijs, [c] & adiutorib. [d] Episcoporũ. tractemus nũc quibus modis episcopus ab Ecclesia remouetur, & sic quomodo tale coinugiũ præter mortem [e] dissoluitur. Contingit autem id tribus modis, Translatione, Renuntiatiõe, & Depositione, seu degradatione: de quibus singulis uideamus, ac primum de Translatione.

a Consumari.c.ij.de translat.episcopi.

b Moribus.ut supra.de ui.& hone.prælat.

c Vicarijs. Tam iuris quàm hominis.ut supra de offi.Archi.cum duobus tit.seq.

d Adiutoribus. Vt suprà de coadiut.& dicit plurali numero:quia etiã Archidiaconus, Archipresbyter, & uicarius sunt adiutores, ut supra de offi.Archi.& de offi.Archipresby.& de offi.uica. omnibus. in princ. Vel forte ob corepiscopos,licet illi sint sublati.

e Præter mortem. Intellige inclusiuè, scilicet quòd & morte huiusmodi coniugium dissoluatur,ne dum translatione renuntiatione, ea enim secundum quosdam est natura huius dictionis, ut si ponatur iusta proportionem affirmatiuam includat ut hic, si iusta negatiuam,tunc excludit,uel excipit, ut per Dyn.in c.peccatum.de re.iu.in vj. sed Dy.loquitur de dictione, nisi, unde eius doctrina literæ nostræ non quadrat, nec est etiam in se uera, nec Dyn.id explicitè dicit. unde dic ex mente Ab.in ca.dudum.ij.de elect.quòd si dictio, pręter, cum suo adiuncto adhæret orationi quæ comprehendat adiunctum dictioni isti præter, stat exclusiuè. exemplum, lego tibi libros meos præter decretum, nam si decretum non excluderet à præmissa oratione, frustra poneret, cum adiunctũ dictioni præter, includeret in oratione pręmissa,& uerba debent intelligi, ut operentur.l.si quãdo. C. de inof.testam. c. si Papa. de priuil. in vj. Si autẽ adijcit orationi quæ non cõprehendit adiunctum stat inclusiuè, exemplum, lego tibi animalia mea præter decretum, nam si hæc dictio tunc non includat frustra fuisset apposita, cum animalium appellatione non ueniat decretum. sic in casu nostro dissoluitur tale coniugium spirituale per traslationẽ, renuntiationem, & depositionem præter mortẽ id est ultra quod dissoluitur per mortem,& sic includit,uel dic quòd in hac litera potest etiã excludere, ut sit sensus dicamus quibus modis soluatur istud coniugium præter mortem, de quo modo mortis non intendimus dicere tanquam de notorio,& sic excludit, & de natura huius dictionis per Ab.non solum in d. cap.dudum.sed etiam c.literas.de præsumpt. per Archid.in c.Ebron.xiij.q.ij.per Io.de Ligna.in Clem.ij.de pœn. & per Paul.in Clem. j.de sum.Tri.& fi.catho.& per Bart.in l.j.ff.de pign.action. & in l.nam quòd liquidè. §.fi.ff. de pen.leg. Nicol. de Neap. in l.si tutor. §.si tutor. ff.de tutel.& rat.distrahen. & comm.in l.actione.C.de transac. & in alijs multis locis. & an in dubio stet inclusiuè uel exclusiuè per Abb.in d.ca.dudum. Adde tamen quòd respectu caracteris impressi huiusmodi matrimonium nec morte dissoluitur, ut cum perduret etiam post mortem impressum in anima: ut dicit Abb.in capitulo inter corporalia. de trãsla.episcopi, sed hic respectus in tractatu nostro non est in consideratione: sed solum habetur respectus administrationis temporalium & spiritualiũ,alioqui nec per translationem

tione, nec renuntiatione solueretur tale coniugium cum character remaneat, immo nec per degrationem. per eam enim character semel impressus minimè aboletur: ut not. in ca.ij.in §. de pęnis.in vj.cuius tamen contrarium dicitur hic, & in d. cap. inter corporalia. unde hæc litera sumitur.

DE TRANSlatione. Träslationes.&c.

a Mutationes. vt capit. mutationes. vij. quæst.j.

b Gratia. Vt c. mutationes. vij. q.j.& copiosè tractatur.in cap. uniuersorum. de rerum permut.

c Episcopus.vel alius prælatus: nã & alij transferri possunt, Cardinalis, ut in cap. dilectus.j.de præb. Archiepiscopus cap. bonæ.ij. de post. præla.& cap.scriptũ. de elect. Ab. in cap. venerabilis.de consuet.& cap.cũ in ueteri.de elect. Præpositus c.dudum.j.de elect. & quicunque beneficiatus cap.admonet.de renuntiat. & demum quicunque postulari potest, secundum Host.in sum.eo.& in sum.de postul.prelat.§.quis sit postulandus.

d Princeps. vij. quæst.j.cap. mutationes, & sic no.quòd utilitas maximè si sit magna, æquiperatur necessitati, ad eo ut ea instante si superioris copia haberi non possit, possit quis uenire contra proprium iuramentum, secundum Inno.quem sequitur Abbas in cap. uenerabilem. de elect. licet hoc nõ placeat Host. fac.not.per Inno.in cap.cum omnes.de cõstit. & quæ ponit Abb. in cap. tua. de eccles. ædifi. in ultimo not.

DE TRANSLATIONE.

Translatio inducta est ex utilitate, & ex necessitate, & necessitate cessante translatio irritatur. h.d.

Rãslationes quæ & mutationes [a] nuncupari possunt instituta sunt utilitatis & necessitatis gratiã: [b] utilitatis, cum Episcopus [c] ab ea ciuitate cui præpositus est in aliam trãsfertur, in qua magis proficere posse uerisimiliter existimat. Sic olim Princeps [d] Apostolorum de Antiochena ciuitate se Romam transtulit, ut scilicet ibidem copiosius pficere posset. Necessitate uerò nonnunquam Episcopalium sedium mutationes fieri solent, hostium urgente metu. [e] Sed hoc casu, si ciuitatem de qua effugerit Episcopus ab hostibus liberari, & ad priorem statum contigerit reuocari, [f] ad eam expulsus reuertetur. [g]

Episcopos transferre, ad solum Romanũ Pontificem pertinet. h.d.

Sciendum [h] est autem Episcoporũ trãslationes, non etiam inferiorum [i] ad solum Apostolicæ sedis Antistitem certisima ra

e Metu.vij.q.j.cap.temporis.

f Reuocari. Arg.quòd restituta re in pristinum statum, omnia iura restituuntur, cap.quia diligentia.de elect. & xvj.q.iij. cap. prima. sic qui peruenit ad meliorem fortunã tenetur ad pristinam obligationem, xxvij.q. vij. ca.ab infirmis l.ij.C.qui bo. ce. poss. & l. si locus. ff.quęad.ser.ami. & quòd cessante causa. &c.

g Reuertetur. Ergo non obstante mutatione remanet episcopus primæ eccle.& sic est episcopus duarum ecclesiarum, contrã illud xxj. q.j.ca.relatio, qđ quidam admittũt exẽplo matrimonij carnalis, ubi quis põt esse maritus duarum fœminarũ altera religionem ingrediente:ut not.vij. quæst.j. cap. pastoralis.Sed contra uidetur, nam ille locus definit esse ecclesia p captiuitatem. ut.l. cum loca.ff.de relig. & sumpt. Sed non est ita, quia sacramenta ecclesiæ uera dicimus esse apud hostes, ut j.q.j.quod quidam.& quod dicit lex q definit esse sacer locus intellige, quia uiduatus est sacris ministerijs. Sed pone contra quòd episcopus est captus & non ciuitas, an tunc constituetur alius? Respondeo ut not. in d.c.pastoralis.

h Sciendum. Nota unũ ex casibus sedi Apostolicæ reseruatis, de alijs uide quæ not. in ca. quod translationem.de offi.leg. & quæ traduntur in cap.quod sedem.de offi.ord in.& cõcor. cum hoc cap.ij.de translat.& d.c.quod trãslat. sumitur ex c.j.eo.

i Inferiorum. Simile est in coadiutoribus: nã episcopis dat solus Rom.Pont.regulariter, inferioribus

ferioribus verò etiā alij, puta Patriarcha, metropolitanus, & similes ut supra. de coadiutore in princ. ubi not. & per Ab. in c. de rectoribus. & in c. fi. de cle. ęgro, uel debili.

a Certissima ratione. Sed quæ est hæc ratio tam certa? Respondeo, quia cum fortius sit spirituale uinculum quā carnale, si Deus reseruauit sibi ius dissoluendi carnale matrimonium, per illam authoritatē quos Deus coniunxit: & certè multo magis censeē reseruasse dissolutionem spiritualis, & quod facit Papa qui est Vicarius Dei, uidetur Deus ipse facere: ut late ꝑsequitur tex. in c. ij. de translat. unde sumitur.

tione a pertinere, neque super his matrimonijs b quicquā prę ter eius assensum īmutari debere aut posse. Quod obtinet non solum si Episcopus est consecratus; uerum etiam si tantum canonicè fuit electus, & confirmatus. c Cum (ut supra dixim⁹.) post electionem, & confirmationē inter personas eligentium, & electi coniugium sit spirituale cōtractum. d

b His matrimonijs. Scilicet spiritualibus, cum nec in carnalibus liceat cap. ij. eo.

c Confirmatus. Intellige copulatiuè: quia secus est in electo tantum, cap. ij. eo. à contrario sensu, ut comm. tenetur, licet Host. contra.

d Contractum. Not. ergo ꝙ consecratio quo ad substantiam uinculi spiritualis nihil addit: nā illud non dicitur de substantia alicuius rei, quo remoto illa remanet. Ideò dignitas Episcopalis seu consecratio non est de substantia matrimonij spiritualis: quia sine illo matrimonio pōt esse dignitas episcopalis, ut patet ī ēpo qui renuntiauit ēpatui, & nō ordini, & sic in episcopo nullatenēsi. Similiter pōt esse matrimoniū spirituale sine dignitate episcopali, ut patet in electo confirmato & non consecrato, ut hic. & in c. ij. eo. consecratio tn̄ cōsumat spirituale matrimonium c. fi. eo. & supra de co rep. usu subl. §. fi. & licet quo ad uinculum nihil addat, addit tamen quoad alia, scilicet quoad potestatem exercendi ea, quæ sunt ordinis episcopalis, ut supra. de confirmat. §. fi. & habetur in c. trāsmissam. de elect. Vnde no. ꝙ ubi remanet eadem causa & substantia, ob accidens ad-

ueniens dispositio non uariatur: ut per Ab. & alios in cap. ij. eo.

e Auaritia. Concor. c. quanto. ext. eod.

f Ambitione. Concor. §. ambitiones. vij q. j. & habes hic quatuor causas ex quibus fit translatio, necessitas & utilitas, de qbus supra in princ. Itē auaritia & ambitio, ut hic, est & causa leuitatis & humilitatis. de q̄bus ibi. & quę differentia sit inter translationem factam ex una causa uel ex alia, uide ut prolixè not. in d. §. ambitionis.

Qui propria authoritate se ad aliam Ecclesiam contulerit, & habita carebit et ambita h.d.

Ea propter quicūque auaritia e ducti, aut ambitione f impulsi, Ecclesiæ suę mediocritate despecta, ad maiorē g sese plebem propria authoritate transtulerint; à cathedra repelli debent aliena & carere h propria: ut nec illis præsideāt, quos ꝑ superbiā spreuerūt, nec i illis

g Maiorem. Sed nunquid ad minorē? tex. uideē à cōtrario sensu huius literæ? Sed cōtrarium uideē uerius ca. j. eo. ubi quòd non licet descendere uel minorari. Quid si archiēps de licentia papæ cessit archiepiscopatui an interiecto tēpore poterit sibi ꝓuideri de ēpatu post modū uacāte? quidā ꝙ nō, cū nō liceat descendere. d. c. j. & in c. legimus. in fi. dist. xciii. & ne detur materia auaritiæ, ut si quis tenuem Archiepiscopatum resignet ut pinguem obtineat episcopatum, Ioan. And. Host. Butri. & Abb. contra. Ad contraria resp. ut per eos in d. c. j.

h Carere. Sed an trāsferēs se sine licentia erit priuatus ipso iure, uel potius priuari debeat ꝑ sniam? & uꝛ ꝙ ipso iure, cū uerbū carere, intelligatur ipso iure: ut per Ab. in c. nihil. de elec. in Glo. in uer. potestatis. Cōtrarium uꝛ uerius. s. ꝙ requiratur sententia, secūdm Io. And. & Abb. in c. quanto. eo. & ideò ante sniam remanet episcopus prioris ecclesiæ, & eius clerici illi obedire tenentur. facit qđ habeē. ix. q. iiij. c. nō ne.

i Nec illis. qđ hic dr̄ obtinet qn̄ & dimisit primū sine licentia, & sine licētia trāsiuit ad aliā: nā aliàs priuādus eēt solū illa ī qua licētiā nō obtinuit, ne plus extēdaē pęna, q̄ delictū: arg. eorū q̄ habenē in ca. q̄siuit, de his q̄ fit a maio. par. c. & hoc sequiē Ab. in c. quāto. eo. ante fin.

quos ob auaritiã uel ambitũ cõcupiuerũt. Sicut[a] enim uir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus temerè Ecclesiam, ad quam electus fuit, relinquere, ut alteri sese coniungat, etiam si à populo fuerit attractus.[b]

Quod cõstitutum est in Ecclesijs Episcopalibus, trahitur etiam ad Ecclesias inferiores hoc dicit.

Non absimilis[c] Iuris rõ obtinet in presbyteris, & cæteris infra Episcopalem dignitatem constitutis. Nam si uel qualibet causa,[d] propria quis authoritate cum altero suum beneficium[e] permutare uoluerit. uterque proprij beneficij iacturã[f] faciet. Beneficiorũ enim & præbendarum permutationes generaliter fieri prohibentur: pręsertim pactione[g] pręmissa, quæ circa spiritualia,[h] uel spiritualibus annexa,[i] semper labẽ simoniæ continet: licet possit Episcopus[k] de uno loco ad alium aliquos trãsferre, ut qui uni loco minus sunt utiles,[l] alibi se ualeant utilius exercere.

Si permutatio beneficiorũ completa est ex una parte, & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium. h. d.

Subuentum[m] tamen est ei qui de permutatione cum alio habito tractatu,[n] præbendam suam cum resignasset, ab alio, qui cũ permutationis tractatum habuit, & qui posteà suam resignare recusat, deceptus est: cũ enim deceptis,[o] & nõ decipientibus

a Sicut. c. sicut. vij. q. j. unde sumitur.

b Attractus. Arg. quòd necessitas & uiolentia non excusat à culpa.

c Absimilis. c. si uerò. vij. q. j. c. inter cætera. & cap. de maioribus. de præbend. & cap. cum olim. & cap. cum uniuersorum. & c. quæsitum. ext. de re. permut.

d Causa. Et sic no. quòd honestas causæ qua qs mouetur ad aliquid faciendũ, nõ excusat quẽ à pęna, si neglexit authoritatẽ superioris, & ordinem iuris.

e Beneficium. Et á simplex Ab. in ca. quæsitum. in primo. not. de re. permut.

f Iacturam. c. olim. de re. pmut.

g Pactione. Sed quæritur an saltẽ ipsi bñficiati possint habere tractatum de permutatione facienda? & non uidetur. arg. l. oratio. ff. de spõsal. & notat. per Abb. in c. in causis. de elect. & notat. supra eo. tit. §. quod si intra terminos. Tu dic ut per Abb. post antiquos in c. quęsitũ. de re. permut. & facit. §. sequẽs.

h Spiritualia. Quia in spiritualibus, uel spiritualibus annexis, nulla pactio uel cõuentio interuenire põt, j. q. ij. c. quã pio. & ext. de pact. c. cum pridem.

i Annexa. Vt est ius patronatus ca. quanto de iudi. & c. significasti. de præb. dic ut ibi.

k Episcopus. No. casum reseruatum episcõpo, scilicet interponendi authoritatem pmutationi beneficiorum, ut not. in Cle. uni. de re. permut. & per Inno. & alios in c. quæsitum. eo. tit. Cal. cõs. vij. de rer. permut. Ro. Rom. decis. cccxj. in nouis. Idem etiam intelligas de inferiori habente ius episcopale in beneficijs permutandis, is enim exercet omnia iura episcopalia: quæ sunt iurisdictionis: ut in ca. j. de reb. eccle. ali. Inno. in ca. ij. de trãsact. Ab. in ca. significasti. de fo. comp. & in ca. quæsitũ. de re. pmut. Sed quid si collatio bñficiorum permutandorum pertineat ad alium quã epm? rñdeo. pmutabit eps cũ consensu illorum, scdm. Io. An. Quid si nolit cõsentire? resp. ut per Ab. in d. c. qsitum. An aũt cap. sede uacãte possit authoritatẽ pmutationi pstare. uide qd no. i Cle. j. de re. permut.

l Vtiles. No. ergo qđ etiã ex utilitate fit pmutatio: ut supra. in princ. Sed nunquid fit p missa ex sola expediẽtia personarum? puta, quia Rector unius bñficij nõ põt multũ ibi proficere: quia forte aer illius loci nõ est sibi sanus? resp. poterit fieri permutatio: ut p Doct. in c. quæsitũ. eo. & facit optimè quod not. in c. cum uniuersorum. in Glos. sec. de re. permut.

m Subuentũ. c. cũ uniuersorũ. de re. permu.

n Tractatu. Nota quòd partes possunt habere tractatum de permutatione faciẽda, de quo dictum est supra. §. proxim.

o Deceptis. ca. literis. de rescrip. l. iij. §. uerba

.ff. ad

.ff.ad Velle,& C.eod tit.l.si fine.l.pe.§.si quis .ff.de iu.& fact.igno.& C.si mi. se maio.dix.l. si is cap.inter dilectos.ext.de donat.

a Simplicitati. Nota parcendum simplicitati, fac.cap.super literis.& Aut.de instrume. caut. & fi.§.hæc autem omnia.ff.si quis i ius uoc. non ier.l. ij.& ff. de eded.l. j.§.fina.& ff. de iu risd. om.iud.§.do li.& dist. lxxxvj. c. tanta nequitia, & de translat.ca.inter corporalia.& cap. cum uniuersorum. de re.permu. Sed cum simplicitas de qua hic sit dolo contraria,& sit etiam commendanda, ut per Ab. in cap. ex studijs. in princ. de præsump.& in

Iura subueniant, licet is qui renuntiauerit à se beneficiū abdicasse uideatur, tributa tamen est simplicitati [a] uenia, constitutumq; ut ad resignatum beneficium reuerti possit. [b]

Collatio de beneficijs, causa permutationis uacantibus, facta alijs quàm permutantibus, non tenet.h.d.

Et generaliter ne concessione Iuris utē tibus [c] præsertim circa spiritualia illudatur, [d] si qua beneficia [e] ex [f] causa permutationis aliquibus resignata, alijs quàm ipsis permutare uolentibus cōferantur, [g] nullius firmitatis erit ipsa collatio. [h]

Non obstantibus expectationibus beneficiorum permutatio fieri potest.h.d.

Quin immò si in diœcesi [i] aliqua qui-

cap.dilecti filij.de iudi.cur hic & in d.c.cū uniuersorum.dicit ueniam dandam,cum uenia delictum uideatur præsuponere? respondeo uenia dicitur dari hoc casu,id est,iuris rigor remitti, qui rigor suadebat hunc amittere beneficium suum,cap.quæsitū,& cap.cum olim.de re.permu.nec uerbum uenia,semper arguit culpam. sicut & aliàs submittens se gratiæ uel misericordiæ non uidetur delictum fateri. ut in cap. ueniens.& ibi Inno.Host.& But.de renuntiat. sed immo uidetur quòd nullus rigor remittatur.cum re non secuta ob quā facta est renuntiatio non debeat ualere renūtiatio.l.rebus.C. de re.permu.dic quòd nō poterat per se renuntians rem retractare,cap.quod in dubijs.de renuntiat.& no.in d.ca.cum uniuersorum, & sic continet gratiam.Item quāuis simplicitas tendat ad bonum finem, non tamen debet esse sine ratione,cap.Deus.ubi Abb.de ui.& honest. cle.& si sit sine ratione reprobatur, Ab.in cap. pastoralis.de iudi. & si sit nimia dicitur fatuitas,Abb.in cap.cum dilectus, quod me. causa, An autem excuset simplicitas à surreptione in beneficialibus,dic ut per Abb.in cap.super literis de rescript.

b Possit. Amoto quolibet illicito detētore. cap.cum uniuersorum.de re.permut. cap.posuit de concess.præbendæ.

c Vtentibus.dic igitur per hanc literam non habere locum quod hic dicitur, ubi in fraudē expectantium fieret permutatio, cum tunc per mutantes uolentes non tā utantur concessione iuris,quàm Ius ipsum fraudent.c. uni. de re.permut. ca.fi. de renunt.in vj.& not. in c.cle. uni.de re.permut. unde sumitur.

d Illudat. Cle. uni. de re. permu. c.bonæ. de postu. prælat. cap. cum olim. de re iudi.c. j.de alie.iudi.mu. causa.c.suggestū. de appel. cap.dilectus.de præb.Cle. uni. de renunt.l.si prætor.ff.de re. iudi. cap. nō nullis. de iudæis.

e Beneficia. Includuntur etiam hospitalia,& loca similia, quæ permutari possunt his casibus, quibus in beneficium conceduntur, quæ habentur in Cle.quia contingit.§. ut autem.de religios.domi.

f Ex causa. Sed quomodo cōstabit ꝙ ex ea causa permutationis renuntiet quis? resp.si renuntiās exprimat, uel satis est quod cōstet de hoc coniecturis,ut not.in Cle.uni.de re. permut.

g Conferantur. Per illos in quorum manibus fiebat resignatio,uel per alios collatores.

h Collatio. Idem dicas de omni electione, postulatione,& præsentatione, quæ fieret de alio ad aliud beneficium sic renuntiatum, cum eadem sit rō: ut not. in Cle.uni de re. permu. Nec ob.c.cū in illis.de pręb.in vj.quia loquitr in impetrationibus bñficiorū quæ sunt odiosę.

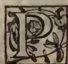
i Diœcesi. Non excludit immo includit ciuitatem,ad idem ca.sanctorum.d.lxiij.& ca.cum nullus,de temp.ord.in vj.& c.cum ēps. de offi. ordi.& includetur etiam ecclesia cathedralis. cap.cum clerici.de uerb.signi.facit l. cui pacto .ff.de ser.export. Sed cōtra c Rodulphus.de rescrip.Sol. ibi in rescriptis ad lites q̄ sunt odiosa.Item contra c.quāuis.j.de præbend.Sol. ibi propter ambitionem.& not.in cap. uni. de re. permu.in vj.unde sumitur.

Aposto-

dam forte authoritate apostolica [a] beneficia proximè [b] uacatura expectent: illi tamen qui secũdum formam Iuris [c] sua beneficia [d] in eadem dioecesi ad ordinarij collationem [e] spectantia, liberè, ac sine fraude [f] in manibus Episcopi resignauerint, non nisi ex causa permutationis resignatu ri, ab huiusmodi expectantibus circa faciendam permutationem minimè impediẽtur.

DE RENVNTIATIONE.

Quid sit Renuntiatio, & quibus ex causis possit renunciari h.d.

Er renuntiationẽ quoque quis ab Ecclesia sua remouetur. Est autẽ Renuntiatio iuris proprij [g] spõtanea [h] refutatio. Ea uerò propter quæ Episcopus potest cedendi licẽtiam postulare, hæc fermè habẽtur: [i] conscientia criminis, debilitas corporis, defectus scientiæ, malitia plebis, graue scandalum, & irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimen ob quod renũtiari possit. h.d.

Propter conscientiam criminis cedendi potest licentia postulari [k] non cuiuslibet, [l] sed dumtaxat illius propter quod ipsius officij executio post peractam poenitẽtiam impeditur. [m]

Quæ debilitas corporis renunciandi cãm præbeat. h.d.

Non absimilis Iuris

---

a Apostolica. Idem & multo fortius si expectat authoritate reseruationis legatorũ uel receptionis capituli ut not. in ca. uni. de re. pmu. in vj.

b Proximè. Idem & multo fortius si expectarẽt quam ducerẽt acceptandam: nã plus afficitur præbenda per istam gratiam, quàm p illam: ut not. in c. si soli. ad fin. de cõcess. præbendæ.

c Iuris. Vt cap. quæsitum. de re. permut. & §. non absimilis. supra. eo.

d Beneficia. Large hic intellige ut minora & maiora beneficia & dignitates & præbendas etiam cõprehẽdat, j. q. iij. cap. si quis dator. & de cõcess. præb. & de uerb. signi. c. tua. & ca. j. de reg. iu. in vj. ubi not.

e Collationẽ. Quid si non spectat ad collationem, sed ad confirmationem tantum? Item quid si pertinent ad collationem ordinarij & alterius? uel sunt illa in diuersis dioecesibus? respondeo ut not. in cap. uni. de re. permu. in vj.

f Fraude. Exemplum in cap. ij. de renunc. in vj.

h Spontanea. Quia si esset coacta non obstaret repetere uolenti, cap. super hoc eo. & cap. ij. de eo quod met. causa, & declara hanc siue diffinitionem, siue descriptionem, ut per Hostien. in summa eod. in dubio autem non præsumitur spontanea: ut per Abb. in cap. super hoc, eo. num. 11. & numero 30.

i Habentur. Vt diffusè habetur in cap. nisi. eo.

k Postulari. Collige ergo quod pro crimine quãtũuis graui, non potest episcopus renuntiare sine licentia Papæ, etiam si talis sit, qui titulum non habeat ut simoniacus & intrusus. quidam tamen contra, cũ tales fures sint & inuasores, j. q. j. ca. ordinationes. & ix. q. j. c. ordinationes, & ideò quãto plus rẽ tenent, tãto magis peccãt, & fur semper est in mora: ut. ff. de cõd. furt. l. si pro fure. dic ut no. i c. nisi. eo. post pric.

l Cuiuslibet. Alioquin pauci uel nulli non tenerentur cedere, est. n. penè contra naturam quod quis sit sine peccato, xv. dist. §. nunc aũ e. & dist. lxxxj. c. Apostolus. in fi. & c. pe. de præben. & facit illud Apostoli. Subiecit Deus omnia sub peccato, & illud. Nemo sine crimine uiuit.

m Impedit. Vt simonia, j. q. j. c. erga simoniacos, & cap. tãta. de simo. homicidium cap. fi. de temp. ordin. & c. miror. distin. l. & cap. inquisitionis. de accus. ubi de utroq; crimine. Itẽ secũdum quosdam oẽ peccatũ quod ipso iure irrogat infamiam, iij. q. vij. ca. in fame. §. portò, &

DE RENVNTIATIONE. Per renuntiationem &c.

g Proprij. Alieno enim renunciare nõ possum cũ res inter alios acta &c. c. pe. de sent. & re. iud. ca. dilecto. in fin. de præb.

& de hoc plenius not. in c. nisi. eod. post princ. in alijs uerò criminibus de quibus potest pœnitere remanendo in officij administratione, non tenetur quis petere cessiouem, ut hic & d. c. nisi, & d. c. fi.

necessaria est scientia spiritualium & temporalium: quia in his alios docere debet episcopus ideoque aliorum doctrina indigere non debet. 1. q. vij. c. conuenientibus. & authen. de sanctiss. epis. §. damus.

a Debilitate. Siue proueniat ex morbo accidentali siue ex senectute. c. nisi. §. alia. eod. nam & senectus morbus est. ut no. supra de coadiu. in princ. qui autem dicãtur senes uel ualetudinarii, uide p Ab. & alios in c. fi. ut li. non contesta.

b Maturitas. Vnde dicimus semp uenerandam senectutem. l. semper ff. de iu. immu.

c Permanere. Quia debilitas corporis feruore spiritus ĩstauraĩ, per quem ad sublimiora conscẽditur. c. literas, & c. nisi. §. j. eod.

d Plerunque. nisi esset talis scientia quam cito ad discere posset, tenetur enim & episcopus addiscere cum potest, c. fin. dis. xxxviij. Vnde & Iurisconsultus, & si unum (inquit) pedem in fouea haberem, non pigeret me quotidie aliquid addiscere. l. apud Iulianum. ff. de fideicom. liber, & Augustinus ab anniculo se doceri paratum profitetur, xxiiij. q. iij. c. fi. habes. & not. in ca. nisi. uers. pro defectu. eod.

e Spiritualium. c. nisi. §. pro defectu. eo. & distin. xxx. per tot.

f Temporalium. d. lxxxvj. c. fratrem nostrũ. & c. Petrus. d. xxxix. & xxxvj. d. §. j. & meritò

ratio in debilitate [a] corporis obtinet: nã non quælibet, sed solùm illa legitimam renuntiandi prẹstat causam, per quàm quis ad exequẽdum officium Pastorale redditur impotẽs: cum interdum non plus senilis debilitas aliquem cedere, quàm maturitas, [b] q̃ in senibus esse solet, quẽ in suo suadeat officio permanere. [c]

Magnus defectus scientiæ, tribuit legitimam causam renuntiandi. h. d.

Propter defectum quoque scientiæ plerunque [d] potest quis petere cessionẽ: quia cum illa circa spiritualium [e] administrationem sit potissimũ necessaria, & circa curã temporaliũ [f] opportuna, Præsul qui in utrisque commissam sibi debet Ecclesiam regere salubriter ei renuntiat, si quomodo ipsam regere debeat ignoret. Quanquã autẽ desideranda sit eminens scientia in Pastore: in eo tamen mediocris tolerari [g] potest: quia imperfectũ scientiæ põt supplere perfectio charitatis. [h]

Malitia plebis iustam tribuit renũtiandi causam, item uitatio scandali. h. d.

Propter malitiã [i] quoque plebis [k] cogitur interdũ Prælatus ab ipsius regimine declinare, [l] ueluti quando plebs tã duræ ceruicis existit, ut apud ipsam amplius proficere non possit. [m] Itẽ pro graui scandalo [n] uitando, cum aliter sedari non põt, licet Episcopo petere cessionem, ne plus tẽ

g Tolerari. c. cũ nobis. de electione, c. uenerabilis. de præben. c. nisi, versi. pro defectu. eod.

h Charitatis. c. nisi. §. pro defectu. eo. & sic nota quòd defectus aliquis potest aliqua alia uirtute suppleri & instaurari.

i Malitiam. hoc fecisse leguntur etiam Apostoli, qui iudæis incredulis & duræ ceruicis dixerunt, ecce conuertimur ad gentes, quia uerbi Dei uos indignos fecistis, ut legitur in actis Apostolicis in cap. xiij. & transumptiuè in cap. nisi. §. propter malitiam.

k Plebis. vij. quæstio. prima §. hoc tunc seruandum. & cap. fina. & cap. nisi. §. propter malitiam. eod.

l Declinare. Prouidentiam notat hoc uerbum & non metum, & uerbum fugere.

m Non possit. Quandiu autem est aliqua spes profectus, non potest prælatus renuntiare, & præbet hoc argumẽnt. quòd propter scholarium malitiam debet doctor cessare à docendo, secundum Io. And. & Butri. in c. nisi. §. propter malitiam. eod.

n Scandalo. est tñ distinguendũ ut distinguit

Grego.

Grego.super Ezechielem omil.vij.utrum scandalum sine peccato uitare possimus: nam in quantum possumus sine peccato scandala uitare debemus, alioqui utilius scandalum nasci permittitur, quàm ueritas relinquatur. ca. qui scādalizauerit.de re iu.ueritas enim bonæ uitæ, uel iustitiæ nūquàm deserenda est, ueritas disciplinæ nō nunquàm, puta, quando multitudo peccātium est in causa, nō tamē uolunt defendere malum quod faciunt: arg.c.commessationes. dist. xliiij. ubi de hoc, & dist.l.c.ut constitueretur.& c.latores.de cle.excō. mini. Si uerò uolūt defendere malum quod faciunt & illud excusare quasi ex authoritate, tunc multitudini parcendum nō est propter scandalum.ca.j. in fin.de pœni.distin. vj. & not. de hoc in ca. nisi. §. pro graui. eo.& c.sanè.de tēpo.ordin. & in ca. cum quisquis.xxiij.q.iiij.Beat.Thom. ij. ij.q. xliij.articu.j. & alibi.

poralem honorem, quàm æternam uideatur affectare salutē.[a]

Ob irregularitatem potest renuntiari.h.d.

Item ob irregularitatem, putà si sit bigamus: q si fortè de legitimo matrimonio non sit natus: licet huiusmodi irregularitatē subticere non potuerit,[b] si tamē & culpa[c] latet,[d] & cā,[e] cū eo, qui suū laudabiliter impleuit officiū, iniuncta sibi cōpetenti pœnitentia, poterit non minus utiliter, quàm misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renuntiari.h.d.

Cæterum ob alias causas renuntiationē affectantes audiendi non sunt: dū fortè aliqui laboris angustias declinantes ad ociū[f] aduersus gloriosi Pōtificis[g] exemplum, aspirare contendant.

Episcopus qui semel ad uitam Episcopalem transiuit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatē reuerti. h.d.

Accidit autē interdum ut Episcopus humilitatis, & pœnitētiæ cā ab Ecclesia sua remoueatur. Qđ tūc cōtingit cum quis Apostolica cōcessione ab Epali sede ad Monachalē descendit subiectionem. Quo casu alius in locū eius subrogari poterit: ille uerò resurgere Cōstantino

a Salutem. Quod non præsumitur.l. fi. C.ad l.Iul.repe.

b Non potuerit. Id est, non debuerit de iure tempore sui examinis.& sic est arg. quòd illud dicimur posse, quod de iure possumus. xxij. q. ij.cap.faciat, & c.sciscitatus. de rescrip. facit l. conditiones. & l. filiusfam. ff. de cond. instit. nam debuit id saltem in secreto confiteri. ca. innotuit. de electio.

c Culpa. In culpa erit si non manifestauit impedimentum tempore suæ promotionis. unde imponi sibi debet pęnitentia cum dispensatur ut statim sequitur, tamen si culpa talis & causa, id est, ipsa irregularitas occulta est, dispensatur cū ipso propter utilitatē ipsius ecclesiæ.

d Latet. Arg. pro opi. illorum qui dicunt q peccata latentia faciunt homines irregulares. cap.sacerdos.& c. sacerdotes. à contrario sensu.& ca. de his uerò. argu.contra in cap.christiana. xxxij.q.v.sol.in foro seculari nō habent uindictā, sed in foro animæ sic.

e Et causa. Si ipsa irregularitas occulta est, dispensatur cum irregulari propter utilitatē ipsius ecclesiæ.

f Ocium. Quod & per se dānosum est: quia ocium & uoluptas sunt arma antiqui hostis ad animas captiuandas.c.nisi.§.uerū.eo. inde nascit lasciuia, & turpis amor. Unde illud.

Ocia si tollas periere cupidinis arcus, & illud,

Queritur Aegistus quare sit factus adulter

In prōptu causa ē desidiosus erat.

Et tunc longè dannosius quando amore ocij ab opere bono ac laudabili diuertimus, & discedimus, quod nullo pacto est concedēdum, ut hic.& d.§.uerum.& xvj.q.j.cap. uos autem. Unde not.Seneca,

Non est uiri timere sudorem, & generosus labor nutrit. Et Hierony. ad Monachum

Semper facito aliquid boni operis ut te diabolus inueniat occupatum, cap. nunquàm.de consec. dist. v.

g Pontificis. Id est, Martini, qui cū cœpisset repēte uiribus corporis destitui, dixit ad Deū Domine si adhuc populo tuo sum necessarius non recuso laborem, fiat uoluntas tua, utc. nisi. uersi.porrò. eod.

Concilio

politano Concilio [a] uetante nequaquam ualebit. [b]

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimento, poteſt reuerti ad Episcopalem dignitatem.

Cæterum [c] speciales quidam casus inueniuntur, in quibus prædicto Cōcilio nō obstante, is qui uitam monachalem elegit, rursum licitè pōt ad Episcopatum assumi, Si enim quis persecutionis rabie sæuiente, uel præpeditus aduersa ualetudine corporis, cū proficere [d] nequeat in regimine pastorali, de superioris authoritate ad monasticā uitā descendat: psequutionis, uel ægritudinis īpedimēto cessante, [e] ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem. Idem Iuris est si quis propter doctrinę defectum locum regiminis deserens authoritate Apostolica ad ociū se contulerit monachale. Nam si per exercitiū lectionis sciētiæ reperit margaritam, proculdubio denuo uocatus ad Cathedram pastoralem redire poterit. [f]

Assecutus Episcopatum simoniacè, sed ignorāter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti nō possit, alium tamen Episcopatum consequi poteſt.

Rursus si quis inscius cupiditate parētum, [g] fuerit Episcopatū adeptus, & hoc cōperto de licentia superioris illum dimittēs, [h] obseruantiā elegerit regularem, & si ad Ecclesiam eandem redire nequeat, [i] ad aliam tamen promoueri poterit, Constantinopolitani Concilij

a Concilio.vij.q.j. §. item cum aliquis.& c. nequaquàm.& ext.eo.c.translationem.

b Valebit. Monachus tamen qui nunquàm fuit episcopus bene potest esse episcopus, ut xvj.q.j.c.uos autem.& viij.q.j.in scripturis.& xviij.q.j.c. unico. Item si plebanus quidam posteà fit monachus potest posteà fieri plebanus.ut xvj.q.j.c.si quos à clericatu. Dicunt autē quidam quòd ubi qs dimittit episcopatum ubi proficere potuit, præsumit hoc facerē propter conscientiam criminis, sed ut not. in cap. hoc nequaquàm.vij.q.j.c.nequaquàm, hoc nō est uerum: quia sæpe ingreditur quis monasterium propter merita augēda.xxvij.q.ij.cap. sunt qui dicūt. Intellige ergo quod hic, & in d. c. hoc nequaquàm.dicitur de eo qui conuictus est de crimine,& ob id detruditur in monasterium.cap. post translationē.eod. Vel intellige de eo qui humilitatis causa transiuit & de licentia Papæ, qui licet per se non possit redire ad episcopatum, poterit de licentia Papæ. Sed nunquid talis poterit esse abbas? respond. sic,cum possit esse etiam plebanus,per ea quæ not.in d.c. hoc nequaquàm.

c Cęterū.c.post translationem.§.cęterū.eo.

d Proficere. Differunt autem ista proficere & sufficere,multa enim proficiunt quę non sufficiunt:ut per Doct.in c.j.de post. præla.

e Cessante.arg. quód cessante causa cessat effectus.j.q.vij.c.quod pro remedio. & j.q.j.ca. pro necessitate.& c.cum cessante. de appellat. de quo dic ut not.plenius in c.post translationem.eo.& passim per Doct.

f Poterit.arg.q sufficit electū habere scientiam cōuenientem tempore quo electio superiori confirmāda præsentatur. facit ca. qualiter.de elect. Sed contrarium placet Abb. in d.cap.qualiter. quia si electus patitur defectum in sciētia electio est nulla, ut in c.cum in cunctis.de electio.unde non potest conualescere ex idoneitate superueniēti. c.si eo tēpore.de rescrip. in vj. nec obst.hic text. propter illa uerba denuo uocatus non ob.d.cap. qualiter.ibi,postquàm,&c. quia illa uerba ad sequētia referri debent, non ad præcedentia.

g Parentū. Data pecunia uel promissa.j.q.v.c. quæcunque.& c. præsentium.

h Dimittēs. Statim atq; de simonia resciuit licentia obtenta à Papa,ut hic dicit, & in cap. post translationem.de renuntiat. aliàs nisi uel statim uel intra breue tempus hoc agat, ratihabitio sibi præiudicaret, quanuis tacita cap.sicut. de simoni.& not.in d.cap.post translationem. uersi.rursus.

i Nequeat.Etiam dispensatiuè, cum erga simoniacos nulla misericordia sit adhibenda. j. q.j.c.

constitutione nõ obstante, quam tunc obtinere oportet,[a] cum pœnitentiæ cã, quam Episcopatum retinẽs peragere nõ ualebat, uitã quis elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renuntiatio ad quem spectat confirmatio.h.d.

Abbas quoque qui Romanæ immediatè subditus est Ecclesiæ nisi licentia à Romano Pontifice legitimè ĩpetrata sui regiminis oneri renuntiare minimè poterit,[b] quòd si Episcopo subiectus sit, cum eiusdem[c] permissione locũ suũ licito Iure poterit relinquere, & hoc generale[d] est in præbendis, & cæteris minoribus beneficijs, ut apud eũ fieri debeat renuntiatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio,[e] ex quo apparere potest, quòd resignatio facta laico nullam[f] iuris obtinet firmitatem.[g]

Papa potest renuntiare Papatui.h.d.

De Romano Pontifice quęsitum est, an quia nullum habet superiorem in cuius manibus renuntiare possit,[h] Pontificatui ex causa cedere ualeat: & super hoc Calestinus quintus hæsitationis cuiuslibet uolens occasionẽ amputare statuit, & decreuit Romanum Pontificẽ posse liberè resignare.

Per procuratorem renuntiari potest, & quatenus ualeat renuntiatio facta à procuratore reuocato.h.d.

Potest autem quis non solum per semet ipsum resignare, uerũ

q.j.c.erga simoniacos.& vij.q.j.c.præsentium. & c.super eo.de elect.& c.nobis fuit. de simonia. Sed immo cõtra uidetur quòd possit cum simoniacis dispensari: ut j. q.v.c.quicunque.& c.præsentium.& c.de simoniacè. de simo. & c. si alicuius. de electio. Sol. ut prolixè not.in ca. post translationẽ.uers. rursus. de renunc.

a Oportet. Hæc interpretatio tenẽda est, exclusis opinionibus not. in ca. hoc nequaquàm.vij q.j.

b Poterit.c. fin. eo. ratio est, quia ad eũ fieri debet, &c. ut immediatè sequitur. & xviij. q.ij. c.Abbas.

c Eiusdem. concor.c.Ab.ij. xviij. q. ij. c. admonet. eo.xvj q.ult.c.fin. & dist.lxxj.c. j. & c.ij. & xix. q. ij.c. duæ.

d Generale. Hãc regulã ponit Host.in summa eod. col ult.in fin.& ad illam probandam multa & multa allegat, quæ tamen etiam si quibusdã casibus fallere deprehenderẽ, non propterea minus bona regula esset: argu. not.in l.j.ff. de re iudi.

e Confirmatio. Nisi essemus in simplici electo & non confirmato, qui si iuri suo renuntiare uelit, potest resignare in manibus eligentium: ut per Abb.in cap. cum uenissent. de resti. in integ.

f Nullam. Quia scilicet est ipso iure nulla.

g Firmitatem. Est hoc uerum quantum ad ecclesias, & quantum ad superiorem, quoniam ecclesia uel superior potest sic renunciãtem repetere si uolunt.vij. q. j. capit. non oportet.& xxxiij.q v.ca.mulier. Sed renuntians non potest ecclesiam repetere, & ita quo ad renuntiãtem uidetur tenere talis renuntiatio, in tantũ ut Abb.in c.quod in dubijs.eo.dicat hunc ipso iure priuatum ita ut non egeat nisi spoliatione. Ergo renuntians repetere non põt: quia & si renũtiatio inutilis in se sit, habere tamen uidetur in se tacitum pactum, sicut acceptilatio inutilis.l.si unus.§.penul.ff. de pact.l.si acceptolatum. ff. de acceptilat. Quidam tamen dicũt ꝙ re integra potest renuntiantem pœnitere, dic ut ꝑ Abb.in d.c. quod in dubijs.

h Possit. Nõ solum hæc erat dubitandi ratio, ut c. admonet.eod.sed etiam aliæ plures quæ ponũtur per Gloss. & Doct.in cap.j.eod.in vj.& ad hanc quæ hic ponitur responde tur quòd uerum ẽ quòd renuntiatio fieri debet in manibus sup̃ioris ubi est superior, sed in Romano Pontifice propter impossibilitatem hoc non seruatur.fac.c. indemnitatibus.§.penul.de elect.in vj.& cap.licet. in fin. ext. eod.tit. Item inferiores prælati à suis prælatis confirmantur & instituuntur. unde etiam non est mirum si sine ipsorum licentia renuntiare non possunt. Sed Papa à nullo confirmatur. Vnde sicut sine superiore instituitur, ita sine superiore renuntiat, ad not.in cap. primo. de re iudic.

Procura-

a Procuratorem. Nec intererit unus constituatur an plures, in solidum uel coniunctim, clericus uel laicus.c.j. de procu.in vj.tutius tamen erit clericum constituere:ut not.in c. accedens.de procurat.

b Ad cedendū. Quid dicetur in procuratore dato solum ad petendā licentiam cedendi? resp.ut not.in Cle.uni.eo. unde sumitur.

c Sponte.Secus ergo si per iustum metum.

d Libere.Potest hoc respicere libertatē constituētis. & fac.ca.accedens.de procurat. & libertatem constituti, scilicet pure non in diē uel sub cōditione.sed & hoc casu idē uidetur dicendum, si tamen ante cessionem & notitiā reuocationis dies uel conditio euenisset, cum ex tunc censeatur pura.ff.qui pot.in pig.habe. l.potior.ij resp.& fac.c.si pro te.& quod ibi nota.de rescrip. in vj.

etiam per procuratorem: [a] qui si ad cedendum [b] Pontificali, aut alij cuilibet dignitati, uel beneficio spōte [c] ac liberè [d] constitutus fuerit, si postmodum ignorans [e] reuocatus [f] fuerit, tenebit [g] cessio per eum facta antequā ad ipsius procuratoris uel illius in cuius manibus [h] cessio fuerat facienda [i] notitiam reuocatio huiusmodi fuerit deducta, [k] nisi fortè per ipsos [l] aut alios [m] dolo malo factū fuerit, quominus ad eos, uel eorum alterum ante cessionem reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam compellitur renuntiare. hoc dicit.

Aliud Iuris est, si qui cedendi licentia cum instantia [n] postulata, atque ea obtēta, leuitate fortè cedere prætermittant: eos enim ad cedendum cō pellendos [o] esse generali Concilio [p] statuitur.

e Ignorans. Satis est ergo ꝗ reuocatio peruenerit ad procuratorem: quia talis procurator censetur cōstitutus ad negocium, unde sufficit quòd reuocatio ad ipsum peruenerit. l. si mandassem ff.mand.c.ex parte.de rescr. & no. in Cle.uni. unde sumitur.

f Reuocatus fuerit. Quomodolibet, ut declaratur in Cle.uni.eo.

g Tenebit. Nota hic duo, primò differentiā inter matrimonium spirituale & carnale: quia in tractatu spiritualis gestū à procuratore reuocato, non tamen certiorato, ualet, ut hic, & Cle.uni.eo. Secus in carnali: nā si procurator non certioratus de reuocatione contrahant nihil agitur c.fi.de proc.in vj.§. nō sic tamen.j. de procur. ratio ponitur in dd. iuribus. secūdò nota casum in quo tenet quod gestum est per procuratorem reuocatum non tamen certioratum, ratio est: quia uarietas & illusio in spiritualibus, & ecclesiasticis personis maximè est uitanda: ut in d. clem. Sed an idem sit etiā in alijs casibus? ar. ꝗ non in l.si pater. ff. de manumiss.uind.pro & contra in l.si pœnituit.ff.de diuor.dic ut not.in d.Cle.uni.

h Manibus. Scilicet Papæ si fuit dignitas episcopalis.c.j.& ij. de trāslat.& supra eo.tit. §. j. si inferior in manibus cōfirmatoris uel collatoris etiam si sit episcopo inferior, de hoc in cap.admonet.& ca. quod in dubijs.eo.& vij.q. j.c. episcopus.

i Facienda. Si ꝑsona in cuius manibus facienda erat cessio erat expressa in mandato illi facienda erat notificatio, si uerò mandatū erat generale, puta ad cedēdum in eius manibus qui recipere posset, non uidetur iuuare notificatio, nisi facta sit illi qui recipit, imputet enim sibi qui omnibus debuit intimari uel saltem procuratori.

k Deducta. & de hoc per ipsum fiat fides, simile in Cle.constitutionem.§.penul.de elect.

l Per ipsos. Scilicet superiorem uel procuratorem.

m Alios. Resolue plurale in singulare: ut c. ut priuilegia.de priui. fac. ff. de ui bon. rap.l. prætor ait.§.homines.

n Cum instantia. Ex eo quod aliqui cum instantia perseuerando petunt, magis contra eos præsumitur.c.diuortium.de pœni.dist. j. & l.si mulier.C.ad Velle.fac.c.quidam.eo.

o Compellendos.not.casum quo quis cogit renuntiare obtenta, scilicet cedēdi licentiā, & hoc ideò ne Papa illudatur, uel ex rationibus quæ ponuntur in c.quidam.eo. unde sumitur. Sic & cum Papæ præsentatur postulatio ab ea postmodum recedi non potest. cap. bonæ. de postul.prælat.

p Concilio.c.quidam.eo. arg.quòd licet Papa

pa sit in concilio nihilominus constitutio potest attribui concilio: nam d.c. quidam, deprehenditur conditum ab Inno.iij. in generali cō cilio, licet hic tantum habeatur de concilio, de hoc.i. quando constitutio debeat edi & attribui Papæ uel concilio per Ab. in c.j de spōsal.& per Moder.in c.j. de iudic.

DE DEPOSItione seu degradatione. a

Seu degradatióe. Licet depositio & degradatio uideātur idem, quod satis denotat ista alternatiua Seu, q̄ ponit diuersitatē nominis non rei, tamen secundum proprietatem est differentia. Nam degradatio propriè dicitur respectu ordinum, depositio uerò respectu honorū & dignitatum. Item depositio propriè est uerbalis, quæ non eximit clericum à potestate iudicis ecclesiastici, degradatio autem est actualis, quæ eximit clericum à manibus iudicis ecclesiastici. Speculat.in tit. de accusat.§.ij.uers. uel dici potest, & uers. deponitur. & uersic. degradatus, & per Abb. in ca. ad audientiam. ext. de crim. fal.& in c.at si clerici.§.j.de iudi. & per Firm.in tract. de episcopis lib.4.in octaua parte in princ. sæpe tamen promissiuè utimur his uocibus: ut per Ab.in d.c.ad audiēciā

DE DEPOSItione seu degradatione.[a]

Spirituale cōiugium dissoluitur per degradationem. hoc dicit.

PEr degradationē quoq; [b] cōiugiū Ecclesiæ, & Episcopi dissoluitur. Nihil enim est aliud degradare quàm de gradu deijcere: quod institutum ad similitudinē exautorationis eius q militiæ deseruit armatæ, [c] cui tam militaris ordo, quàm etiam insignia ob delictum detrahuntur.

[d] Duplex est degradatio, uerbalis, & actualis. h.d.

Est autem degradatio duplex, [d] uerbalis, scilicet, & actualis. Verbalis degradatio est cùm ab eo, qui authoritatem [e] habet assistente certo Episcoporū numero [f] depositionis fertur sententia. [g] Actualis uerò siue solennis est, cum non solum fertur sententia, uerùm etiā ab eo qui degradandus est uestes, & singula insignia sui ordinis

PER DEGRADATIONEM.

b Quoque. q. d. ne dum per translationem & renunciationem, de quibus dixit supra in duobus titulis proximis.

c Armatæ.l.ij.§.j. ff. de his qui not. infam. l.iij.§.pœna.ff.de re mili.§.fin.auth.Vt clerici apud proprios Episcopos.

d Duplex.concor c.ij.de pœn.in vj.

e Authoritatem habet, sed quis habet hanc authoritatem? respond. olim habebat metropolitanus cum numero episcoporum assistente cap. si quis episcopus criminaliter.vj.q. iiij.hodie uerò isti possunt cognoscere usque ad conclusionem duntaxat, & diffinitio reseruatur Papæ. cap. accusatus. capit. quāuis.& ca. multum stupeo. iij. q. vj. not. Innoc. in ca. quod sicut. de elect. Archid.in d. ca. siquis episcopus. & de hoc per Abb.in c. non potest.de re iud.& in c.ij. de accus.& in cap.excommunicamus. de hæret. circa hanc tamen materiā extat hodie reformatio cō cil. Triden. sess. xiij.ca. iiij.in decretis reformationum, ubi hanc authoritatē dat Vicario Episcopi cū assistentia Abbatum uel aliorum constitutorum in ecclesiastica dignitate.

f Numero.ad minus duodecim ultra Metropolitanum, si agatur de degradando episcopo: ut not.iij.q. viij. in summa & per Innoc. in cap.graue, de præb.& uidetur probari.xv.q. vij.c.felix. In presbytero degradando requirū tur sex ad minus.d.cap.felix & c.si autem. ead. causa & quæstione. In diacono uel subdiacono requiruntur tres: ut per Abb.in ca.non pōt. de sen.& re iud.& in c.ij.de cle excō.mini. & no. in c.ij.de pœnis.in vj.de ijs aūt qui sunt in minoribus ordinibus constituti dic ut statim sequitur. Hodie tamen sacerdotes, diaconi, & subdiaconi possunt degradari etiam sine interuentu numeri episcoporū, ut per concil. Trid. sess.xiij.c.iiij.in decretis reformat.

g Sentētia. de forma huius sententiæ uide p Firma.in tract.de episcopis lib.4.in tertia parte in princ.post Specul.& alios.

gradati auferunt. Cuius ordo ac series latissimè Bonifaciana constitutione [a] demonstratur.

Proprius solum Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus. hoc dicit.

Quod autem dictũ est Episcoporum numero assistente, sic intelligi oportet, si de Episcopo, [b] aut illo degradando agatur, q sit in maioribus ordinibus constitutus. Cæterum si de ijs agatur, qui minoribus [c] tantum insigniti sint proprij Episcopi sententia, absque ullorũ Episcoporum interuentu [d] satis erit.

In degradatione sacerdotum ob causam hæresis potest procedere solus Episcopus delinquentium cum suis minoribus prælatis. h.d.

Quinimò interdũ etiam si presbyter uel in sacris cõstitutus degradãdus pluriũ Episcoporum interuentus necessarius non erit: nam tales si pro hæresi [e] seculari curiæ tradendi, uel perpetuo immurãdi [f] sint, quia Episcoporũ numerus, facilè [g] conuenire non potest, solus [h] Episcopus cõuocatis Abbatibus, & alijs prælatis, uirisque suæ diœcesis pietate ac bonis artibus instructis, degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ seculari, et pro eo dẽt Ecclesia intercedere, & degradatus se miscens sacris excommunicatur. h.d.

Clericus igitur ob graue [i] flagitium degradatus, cùm ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus, seculari curiæ traditur [k] puniendus: Vnde celebranda erit talis degradatio seculari præsente potestate: & cùm perfecta fuerit pronuntiandum, ut secularis Iudex degradatum, tanquàm clericali priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum: pro quo tamen Ecclesia debet intercedere, [l] ut citra mor

a Constitutione. c. ij. de pœn. in vj.

b Episcopo. Intellige de episcopo consecrato, nam confirmatus tantum nõ potest procedere super degradatione: ut per Abb. & Docto. in c. at si clerici. in prin. de iudi.

c Minoribus. Sed an degradatus ab ordine maiori cẽseatur etiã degradatus à minori? puta degradatus ab ordine pontificali cẽseat degradatus à sacerdotali? resp. negatiuè: ut per Abb. in c. ueritatis. de dol. & cõtu.

d Interuentu. c. ij. de pœn. in vj. requiritur tamen interuentus capituli. c. qualiter. ij. de accusat. & ca. j. de excess. prælato. & xv. q. vij. c. episcopus, nisi de consuetudine sine capitulo hoc facere posset. c. iij. de consuetu. in vj. de hoc p Doct. in c. j. super ultima Glo. de hæret. in vj.

e Pro heresi. In alijs igitur criminibus si imminerẽt faciẽda degradatio seruarent iura ordinaria: quia hoc est in crimine hæresis specialiter constitutum. c. j de hære. in vj. unde sumitur. & c. in fidei. eo. titu. & libro.

f Immurandi. c. excõmunicamus. ij. de hæret.

g Facile. Bene est possibile licet difficile, lex enim non debet esse de impossibili. c. erit. distin. iiij. & hoc hodie non est amplius speciale in crimine hæresis, sed militat in quocunque delicto: ut per concil. Tri. sessio. xiij. c. iiij. in decretis reformationum.

h Solus episcopus. Dic ut not. in c. j. de hære. in vj immo solus uicarius, secũdum concil. Triden. sessio. xiij. capit. iiij.

i Graue flagitiũ. Puta hæresim, uel falsum. cap. nouimus. de uerb. sign. unde sumitur, per quem tex. improbari potest sententia dicentium speciale esse in tribus casibus, ut qs tradatur curiæ seculari: sed in alijs requiri incorigibilitatem. ut not. in c. ad abolendam. de hære. & per Abb. in ca. at si clerici. uersi. ad tertium. & in c. cum nõ ab homine. de iudic. & not. in d. c. nouimus. in uerbo tradifur.

k Traditur. Nota contra eos qui dicunt non debere fieri traditionẽ realem, ne uideatur ecclesia cõsentire effusioni sanguinis. de quo per Docto. in c nouimus. de uerb. sign.

l Intercedere. Verè & non fictè precibus, & non per excommunicationem. & sa. xvij. q. iiij. c. rerum. & l. præsenti. C. de his qui ad eccle. confugi. Sed an quod ista intercessio cum ipsamet ecclesia possit cum mitiori pœ

na punire? resp. ut per Abb. in c. nouimus. de uerbo. signi.

a Dudum. Hæc dictio ponit qualitatem de præterito, & remouet de præsenti, licet quandoque ponat etiam de præsenti: ut per Abb. in c. j. de cle. excom. mi. unde sumitur.

b Abscindẽdus. Id est, maiore excõmunicatione feriendus, & hoc siue depositio fuerit iusta, siue iniusta: ut no. in c. j. de cle. excom. mini. arg. tamen contra ij. q. v. cap. qua de causa: sed ibi dispensatũ fuit. fac. dist. lxiij. c. Salonitanæ, & intellige hoc quod hic dicitur præuia monitione alioqui non incurrit excõmunicationẽ: ut per Ab. in c. ij. de cle. excom. mini. officium autem dicere non solum non uetatur, uerum etiam grauiter peccat non dicendo. Itẽ si celebret etiã contra monitionem tamen conficit corpus domini cũ. Abb. in d. c. ij.

e Obiter. arg. quòd quæ aguntur incidenter non debent esse in consideratione. fac. l. j. ff. de author tut.

f Presbyteri. Licet autem episcopi & presbyteri æquè sint sacerdotes, & in sacerdotio conueniant, ordine tamen differunt, secundũ canonistas, licet Theologi teneant contrarium quòd ordine non differant: ut not. supra. de iu. perso. in uerbo ordine, in tantum ꝙ degradatus ab ordine episcopali non censetur degradatus à sacerdotali uel presbyterali: ut per Abb. in ca. ueritatis. de do. & cont. & not. s. tit. proxi. §. quod autem. in uer. minoribus.

g Ineleganter. Sic instit. de iure na. gent. & ciui. §. & non inelegãter.

h Sacerdotes. Not. ex hac litera quòd appellatione sacerdotum ueniunt etiã episcopi. facit. ca. olim. distin. xcvj. & cap. cleros. distin. xxj. & infra. §. proxi. & not. in cap. non potest. de re iudica. in materia tamen pœnali, uel odiosa appellatione sacerdotum uel presbyterorum non uenirent episcopi: quia habent alium ordinem, scilicet episcopalem, uide per Abb. in Rub. de uita. & honest. cle. & in d. cap. non potest. & in c. quia periculosum. & per Innoc. in capit. sedes. de rescript. fa. not. per Abb. in cap. ij. de pecul. cle. in princ.

tis periculum in eum sententia moderetur, & si ĩpetrauerit, & degradatus pœnæ superstes fuerit, ab administratione sui ordinis debet abstinere. Quod si cingulo militiæ cœlestis exauctoratus aut su temerario sibi dudum [a] commissum audebit in posterum attractare ministerium etiam ab Ecclesia ex canone Apostolorũ erit abscindendus. [b]

DE SACERDOTIBVS IN INferiori gradu cõstitutis.

Sacerdotes inferioris gradus sunt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. hoc dicit.

Vnc descẽdamus [c] ad sacerdotes in inferiore gradu constitutos: subsequẽter pósteà de ijs dicturi, ꝙ licet sacerdotes nõ sint, [d] in sacris tamen constituti reperiũtur: ac demum de his qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministerium exhibẽt: qui in minoribus ordinibus dicuntur constituti: de quibus omnibus si quid superius locuti fuimus, obiter [e] potius quàm ex professo locuti fuimus, Inferiores sacerdotes sunt presbyteri. [f]

Sacerdotum in duas classes diuisio sumpsit originem tàm à testamẽto ueteri, quàm nouo. h. d.

Et non inelegãter [g] sacerdotes [h] in duos ordines distributi esse uidentur: Hæc enim discretio tam ĩ ueteri testamento à Deo per Moysem [i] sumpsit exordium, qui ex præceptis Domini Aarõ in

DE SACERDOTIBVS in inferiori gradu constitutis.

c Descendamus. Appositè utitur hoc uerbo, cum simus in metaphora graduum & scalarum, & de superioribus ad inferiora fit descensus.

d Non sint. Scilicet propriè, abusiuè tamen & ipsi dicuntur sacerdotes. c. si quispiam. dist. lxxxj. & c. si quisquàm. de cohab. mul. & cle. & infra tit. j. §. fi.

i Per Moysem. Et sic non Moses sed Deus concor.

concor.dist.xxj.in prin. unde sumitur. & fac. c.esto.§.quod autem.dist.xcv.

a Christo. Et sic utroque tempore à Deo, & nō dicit à Deo per Christum: quia Christus qui instituit Deus est, nō sic Moyses.

b Septuaginta. duos. c. in nouo. in fi.dist.xxj.& c. quāuis.dist.lxviij.

c Tribuit.fa.§. fi. supra de episcopis, & sum. Ponti. & not. hic ꝙ ualet argumentū de clericis ueteris testamenti ad clericos hodiernos, quod intelligendum est ubi eadem est ratio: alias secus: ut disti.lxxxij. quasi per tot. & in cap. translat. & ibi no. de consti. & c. nouum. ubi Abb. notat. de decim.

d Affirment. distin.xciij.ca.legimus. & c. olim. distin.xcv. & c. quisquis. & c.porro.disti.lxxxiiij. sed uidetur quòd hæc litera contrarietur proximę præcedēti., cum ibi dicat quòd differentia fuit ab initio & ab origine sacerdotij, hic ꝙ à principio ijdē erāt presbyteri & episcopi. sol. ut not. in d.c. legimus. in uer. postea. uel hic loquitur referendo opinionem Hieronymi, quam tamen nec approbat, nec improbat.

e Obedire.c.j.dist.xcv.

f Habeantur. Et dicuntur tales Acephali, id est, sine capite: ut cap. nulla. & cap. qui suis. distin.xciij.& xxviij.q.ij.cap.abbatibus, qui tamen ex priuilegio Papæ non subsunt non sunt acephali: quia Papa episcopus est eorum: arg. ext. de priuil. quasi per tot. Tales ergo sicut excōmunicatos debet quilibet excludere ab ecclesia.cap.ij.de paroch. & alien.paroch. & not. in d. cap.nulla. & facit hęc litera pro prælatis quòd etiā exemtitæ subsint episcopo in cuius territorio sunt. xvj.q.j.cap.qui uerè.& no.in d. cap. nulla.

summum Pōtificem, filios uerò eius inunxit in minores sacerdotes, quàm etiam in nouo ab ipsô Christo, a qui duodecim Apostolos tanquā maiores sacerdotes, septuaginta b duos quasi in minores īstituit. Petrū uerò quasi summum sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus, & pro omnibus claues regni cęlorum tribuit. c

Presbyteri & Episcopi olim erant ijdem, sed in remedium schismatis de presbyteris, unus electus est qui Episcopus dicitur. h.d.

Presbyterum autē, & Episcopum sunt ꝗ eundem olim extitisse affirmēt, d & aliud ętatis aliud dignitatis fuisse nomen. Sed cū multi in singulis Ecclesijs presbyteri constituti essent in remedium schismatis factū esse, ut ꝑ illos unus eligeretur, qui cæteris, esset præponēdus. Electum autem Episcopi retinuisse nomen: eligentes presbyterorum: quorum erga Episcopos usque adeò creuit honor, ut illis tāquàm filij cœperint obedire. e Nec iā pro sacerdotibus habeantur, f qui nullius Episcopi disciplina & ꝓuidentia gubernātur.

Presbyter appellatur potius à prudentia quàm ab annis. hoc dicit.

Presbyteri g uerò nomē quāquàm à senectute sit sumptum, magis tamen sapientiæ h indicat maturitatem quàm corporis canitiem. i

Quæ sit presbyterorum potestas, & authoritas. h. d.

Episcopi k igitur ac presbyteri non penitus est absimilis circa sacra ministeriorū dispensatio. Illorum l enim quæ gerere pōt Episcopus, quædam presbyter suo iure, quædam illius per missione exequitur,

g Presbyteri. Cōcor.cap. quisquis. & ca.porrò. dist.lxxxiiij.

h Sapientiæ. xxv.quæst.vj.cap. ij.sic.xx. dist.cap. de quibus.

i Caniciem. Vnde quanuis nōgentis & amplius annis ab Adam usque ad Abraham uixisse homines legamus, nullus alius appellatus ē presbyter nisi Abraham qui multo paucioribus uixit annis, quàm sui antecessores. Nec obst. quod legitur de Melchisadech: quia fuit Abrahæ contemporaneus.cap.porrò. alias fin. & ibi not. dist. lxxxiiij.

k Igitur.q.d.nō mirum si est similis dispensatio uel potestas episcoporum & presbyterorum, cum sint ferè idem.

l Illorum enim &c. Not. hic quasi duo estrema cum suo medio.

quædam uerò nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis ac sanguinis cõsecrationem, [a] etiam Episcopo præsente celebrat: infantes baptizat, [b] sanctificato oleo inungit, benedicit, [c] & de occultis peccatis pœnitentes, uel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittẽdi potestatem habet, Episcopo permittente aut ultima cogẽte necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & virgines Deo dicare presbyteris cõceditur, Ecclesias uerò erigere, consecrare, reconciliare, sacrũ chrisma cõficere, Clericos ordinare, excõmunicare, pœnitentes publicè [d] reconciliare, solis Episcopis [e] reseruatur. [f]

DE IIS QVI in sacris [g] sunt constituti.

In sacris constituti sunt Diaconi, & Subdiaconi, & Diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus assistere, nouum testamentum prædicare, Eucharistiam uerò præsente Episcopo uel presbytero populo erogare non possunt. h.d.

SIcut autem Episcopis p̃sbyteri: [h] ità etiam utrisq; debent obedientiã, Diaconi [i] ad quos Ep̃um prædicantem ab insidijs custodire pertinet, ne aut ipse quoquo modo lædatur, aut diuina uerba per

a Consecrationem. ut. c. legimus. dist. cxciij. & c. ecce. d. xcv.

b Baptizat. c. ij. & c. iij. de offi. Archipresby. ubi probantur plura quæ hic ponuntur.

c Benedicit. non tamen benedictione solenni. & pro uerificatione, ac declaratione omniũ quæ hic ponuntur, & cumulantur, uide in d. xci. c. j. c. ecce. & ca. presbyteros. d. xcv. c. ministrare. xxvj. q. vj. & no. in c. ij. & iij. de offi. Archipresby. & per Host. in summa de offi. Archipresby. uersic. quinto. & c. peruenit. d. xcv. & per Firma. in tractatu de episcopis lib. 3. in prima parte num. 14.

d Publicè. c. mi nistrare. xxv. q. vj.

e Solis episcopis. Diuersimodè tamen hæc episcopis reseruantur. Nã potestas excõmunicandi ita reseruatur episcopis ut possit etiã transire in non episcopos, etiam meros laicos, si Papa tribuat hanc potestatem: ut per Ab. & alios I ca. ecclesia. S. Mariæ. & in. ca. ij. de iudi. & in c. fi. de cle. ægro. mini. alia uerò quę hic dicũtur reseruata non possunt per non episcopos exerceri. c. aqua. de consecr. eccles. uel alt. & per Doct. in locis suprallег. & in ca. quanto. de consue. fac. c. quanuis. d. lxxxviij.

f Reseruatur. nota ergo ex hac litera cõiuncta cum. §. presbyterum. suprà eod. quòd ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire characteris impressionem: nam si simplex presb yter ordines conferret, nihil conferret: ut c. quanto. de consuet. ubi etiã Abb. no. cum tamen post mortem Christi idem esset presbyter & episcopus, & promiscuè presbyteri conferrent omnia sacramenta: ut c. olim. d. xcv. & c. legimus. d. xciij. sed discretio fuerit inuenta ad schismata sedãda & tollenda.

DE HIS QVI sunt in sacris cõstituti.

g IN sacris. s. ordinibus, sed nonne omnes ordines ecclesiastici dicuntur sacri? ut not. d. xxxij. i summa. & per Ab. in c. tuis. de præben. dic q̃ per excellentiam a subdiaconatu inclusiuè supra dicuntur sacri: quia magis participant de sacramẽto corporis Christi: ut p Ab. in c. si quis clericorum. de cle. coniug. & præcludunt uiam pœnitẽtiæ. ut j. tit. prox. § fi. ca. cum ex eo. de elect. in vj.

SICVT AVtem.

h Presbyteri. ut suprà tit. prox. §. presbyterum ad quem filus orationis uidetur continuari.

i Diaconi. cap. à subdiacono. distin. xciij. facit cap. statuimus. de maio. & obed. hoc enim suadet iustitia ut maiori seruiat minor, xxxiij quæst. ultima ca. est ordo. nisi tamen minor administratione maior sit; distinct. xcv. cap. primo. uel nisi teneat locum superioris distinct. xciij. cap. fin. & hi in unaquaque ciuitate debent esse septem. cap. diaconi. ij. & iij, distinct. xciij. & legitur in actis

Apostolicis

detractores polluantur. [a] Sacerdotibus quoque celebrãtibus in omnibus assistent. [b] Euangelium ad populum prædicabunt. Sed nec baptizare præsente [c] Episcopo, aut presbytero, nec Dominici corporis Eucharistiam pupulo erogare audere debẽt, nisi prædictis omnibus longius fortasse constitutis, necessitas [d] ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia non habuit subdiaconos, & apud antiquos Subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines: sed postea & is ordo inter sacros cœptus est haberi, & Subdiaconus potest eligi in Episcopum. h. d.

Subdiaconos licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse, [e] talis tamen ordo apud antiquos inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporũ curricula cœptus est, & subdiaconatus inter sacros ordines reponi. Eisque ad similitudinem tàm presbyterorum, quàm diaconorũ continentia fuit imperata. [f] Cumque à multis an in Episcopum subdiaconus eligi ualeret hęsitaretur: nouissimè post Vrbanum Innocentij processit constitutio, [g] quæ ut is quoque in Episcopum liberè eligi ualeat declarauit ac statuit.

Circa quæ uersetur officiũ Subdiaconi. h. d.

Diaconum igitur subdiaconus subsequitur: [h] ad quem calicem & patenam ad altare deferre pertinet, [i] & leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque, & aquam manile, & manutergium tenere Episcopo, presbyteris, & leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimo octauo anno, Diaconus i uigesimo, Presbyter in uigesimo quinto. hoc dicit.

Sicut autem subdiacono minus creditur [k] quàm diacono, & diacono minus quã presbytero committitur: ita ad subdiaconatum minor ætas [l] quàm ad diaconatũ, & ad diaconatum minor quàm ad presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie quis nisi aliud cano-

Apostolis. c. vj. & hoc si facultates ecclesiæ sufficiũt: aliàs sufficiũt duo: ut vij. q. j. c. illud.

a Polluantur. c. diaconi. ij. distin. xciij.

b Assistent. dis. xxv. ca. perlectis. §. ad diaconum.

c Præsente. Vt dist. xciij c. diacones. & c. præsente.

d Necessitas. nota. quòd ubi necessitas exigit, & presbyter est absens, diaconus etiam iure suo baptizat. c. diacones. & c. præsente. dist. xciij & eucharestiam erogare si præcesserit consecratio presbyteri, sed præsente presbytero in ecclesia non potest etiam si subsit necessitas, nisi p̃sbyter iusserit: ut no. in c. diacones. & c. peruenit. distin. xciij.

e Habuisse. c. episcopus. distinc. xxxv. & dist. xxv. c. j. & c. si.

f Imperata. Vt distin. xxviij. c. decernimus. & c. nullum. & c. j. de cler. coniug. & c. à multis. de ætat. & qualita. & cap. miramur. de seru. non ordin. Sed quomodo ecclesia imperauit continentiam cum illa uoti sit, non præcepti, ut xxxij. quæstio. j. cap. integritas? respond. ecclesia nemineẽ cogit continere, sed in ordine quẽ dat potest imponerẽ legem quam uult, sicut quilibet alius in traditione rei suæ. l. in traditionibus. ff. de pact. ex quo enim honoratur dignũ est ut oneretur. xvj. quæstio. vj. cap. de lapsis. & not. in d. cap. nullum. interdum tamen cum subdiaconis dispẽsatur. cap. presbyterum. dist. xxviij. & ca. sanè. de cle. coniug.

g Constitutio. Quæ est in capit. à multis. de ætat. & qualit.

h Subsequitur. Inde & subdiaconus dicitur.

i Pertinet. Sic ca. perlectis. §. ad subdiaconum. distin. xxv.

k Creditur. cõmittitur. l. quod uulgo. ff. ad Maced. & statim sequitur in hac litera.

l Aetas. Quia ab ætate arguitur maturitas iudicij. Sed quid si impubes & iudicio carens ordinetur ad ordinem sacrum, an suscipiat characterem? respond. suscipit, nec enim quod suscepturus ordines sacros de-

beat haberẽ annos discretionis est de substãtia ordinis: sed de necessitate præcepti. unde licet in tali collatione peccetur tenet tamen collatio, de hoc. uide in capit. uel non est. de tẽpor. ordin.
a Decimo octauo. Et sufficit ꝙ sit inchoatus: ut not. in cle. fin. de ætat. & qualit. unde sumitur. Sed hodie hæc materia est tota per cõcil. Tridentin. reformata. nec enim ad subdiaconatũ quis ordinari potest ante uigesimũ secũdum annum, ad Diaconatũ ante uigesimum tertium, ad presbyteratum ante uigesimum quintum, etiam si quis sit regularis, ut per d. Concil. Trident. sessio. xxiij. capit. xij. quidquid dicatur in capit. j. & in cap. peruenit. dist. lxxvij. & in capit. j. cap. iij. & cap. fi. disti. lxxviij. & in cap. de his. distin. xxviij. Sed quæ est ætas minorum ordinum? respõ. maior infantia. cap. de his. dist. xxviij. & c. nullus. de tẽpo. ordin. in vj.
b Appellatur. Vt distinct. lxxxj. capit. si quispiam. & c. si quisquàm.

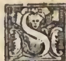
nicum obsistat impedimentum decimo octauo [a] natus anno ad primum sacrum ordinem: uigesimo ad secundum: ad presbyteratum uigesimo quinto promoueri.

Propriè sacerdotes appellãtur qui Eucharistiam conficiunt, impropriè etiam diaconus, & subdiaconus.

Diximus autẽ diaconum, & subdiaconum non esse sacerdotes proprietatem sermonis attendentes. Propriè enĩ sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis, & sanguinis Domini in altari conficere permittitur. Cęterum & ipsi interdum sacerdotes appellantur, [b] sed per abusionem. Vidimus hactenus de ijs qui in maioribus sunt ordinibus constituti: nunc uideamus de ijs, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE IIS QVI SVNT IN MInoribus ordinibus constituti.

Minores ordines sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus. h. d.

SVnt igitᵉ [c] in Ecclesia alij minores ordines, qui sine sacramentali unctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam uasorum, uel indumẽtorum distributione præstantur: ut sunt, Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius: Acolytus [d] est is ad quẽ præparatio luminum, & qui cæreũ, à quo nomen quoque ducit [e] deferre debet, quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis pręparat. Exorcista is est, qui exorcismos memoriter retinere debet, manusque super energumenos, & catechumenos & in exorcizando [f] imponere. Lector autem is appellatur, qui lectiones [g] debet pronunciare, & ea quæ Prophetæ uaticinati sunt populis prædicare. [h] Ad Ostiarium pertinent claues Ecclesiæ, ut claudat, & aperiat tẽplũ Dei, & omnia quæ sunt intus extraque custodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & in-

de cohab. mul. & cle. & not. de hoc. supra tit. proxim. in princ.

DE IIS QVI SVNT IN MInoribus ordinibus constituti.

SVNT IGITVR in ecclesia.

c IGitur. cõcor. ca. & si illa. §. fin. j. quæstio. vij. & inde sumitur.
d Acolitus &c. Vt cap. perlectis. distin. xxv. & cap. à subdiacono. distinction. xciij. & acolito subest exorcista &c. ut d. c. à subdiacono.
e Ducit. Vnde & ceroferarius latino nomine appellatur.
f Exorcizando. Hoc uerbum hic designat ordinem apud iuristas appellatur uerbũ impostorum: ut l. j. ff. de uarijs & extraord. cogni. sed fortè cum Iurisconsultus esset paganus sic loquebatur quasi illudens aliena religioni.
g Lectiones. Legendas in matutinis.
h Prædicare. Id est, legere, ne sit contra. xvj. quæstio. j. capit. adijmus.

fideles [a] prouido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo & potest conferri à solo presbytero.h.d.

Est & Psalmista, id est, Cantor, qui absque scientia Episcopi, presbytero solum iubente officium suscipit cantandi, [b] qui & ipse licet apud antiquos dubitatum fuerit, inter minores ordines cœptus est annumerari. [c]

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt sed constituti in minoribus possunt, sed si contrahant priuantur beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis.h.d.

Horum autem, & sacrorũ ualde dispar est conditio si quidẽ illis, ita est continentia imperata, ut nunquàm ad matrimoniũ aspirare ualeant: [d] his [e] autem, si ad superiores ordines prouehi noluerint, matrimoniũ contrahere minimè interdicitur: [f] sed eo casu nõ solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes [g] admittendi non sunt: sed etiam beneficijs, quæcunque fortè habuerint, priuandi erunt: nam nec ea sine prauo exemplo possunt, & graui scandalo retinere: & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent. Hucusque singulariter tam de maioribus ordinibus, quàm de minoribus breuiter tractatum fuit: exponamus nũc aliqua, quæ tam maiorũ ordinum quàm minorũ sunt communia.

COMMVNIA TAM MAIOrum quàm minorum ordinũ.

a Infideles. Sed contra. capit. episcopus nullum. de consecra. distin. j. respon. quidam quòd ille canon uel est correctus, uel abijt in desuetudinem; uel dic ut not. in d. cap. episcopus nullum. & quomodo. & quibus cæremonijs hi ordines conferantur habetur. distinct. xxiij. per tot.

b Cantandi. Et in hoc differt à lectore, cuius officium non est cantare, ut supra in princ. ubi not. est enim iter hæc differentia, ut per Abb. in cap. quod in te. de pœnit. & facit hoc ad statuta, & contra eos qui tenentur cantare officium. non enim satisfaciunt legendo simpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

c Annumerari. Vt cap. psalmista. distin. xxiij. & hic ordo psalmistatus uidetur confundi cum prima tonsura: ut per Hostiẽs. in summa de ord. ab episcopo q renun. episcopat. & Abb. in cap. cum contingat. de æta. & qualit. & ut hic innuitur ualde fuit dubitatum an esset reponendus inter ordines. & cõmunis est sententia quòd sit ordo: quod quomodo procedat uide per Ioan. Lupum in tractat. de libert. ecclesiastica in quinta quæstione. & per Nic. plo. in tractat. de sacramentis. in cap. j. vj. partis. nume. 3. & per Docto. in d. cap. cum contingat.

d Valeant. capit. j. de cler. coniug. cum multis eod. titu. nisi Papa dispensaret, per ea quæ ponit Abb. in cap. cum olim. ext. eod. titu. ubi ponit quòd non solum Papa potest singulariter dispensare: sed potest uniuersalem legem facere quòd sacerdotes possint ducere uxorẽ, & quòd etiam deberet facere, ratione de qua per eũ ibi, quam tamen non puto necessariam, nec ueram.

e His. Scilicet constitutis in minoribus ordinibus.

f Interdicitur. Ext. de cle. coniuga. per totum.

g Administrationes. Vnde nec Vicarius episcopi poterit esse talis, cum nõ possit habere administrationem ecclesiasticam: quod tenent Doct. tam in cap. ij. de cler. coniug. quàm in cap. j. eo. titul. in vj. nisi in temporali iurisdictione: ut per Abba. & alios in cap. secundo. de iudi. ubi quòd quanuis cum his Papa dispẽsaret quòd possent retinere beneficia, eis tamẽ causa criminalis clericorum non potest cõmitti. Sed an etiam & in eo sint dissimiles quòd non teneantur dicere officium? resp. ut traditur per Ab. in cap. j. de celeb. missa.

COMMVNIA TAM MAIORVM QVAM minorum ordinum.

IN PRIMIS ETC.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiam, maiores uerò minoribus amorem, & charitatem. h.d.

N primis admonēdi sūt ij, q minori ſub ordine cōſtituti ſunt, & officio, ut ijs qui aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiam, & obediētiam [a] exhibeant: nec per temeritatem alter alterius partes ſibi uindicet. [b] Maiores quoque meminerīt ſe maiores eſſe non dominos, & ob id inferioribus non tanquam ſubditis dominentur, ſed quaſi clericos honorent, [c] & diligant, & tales ſint qui non ſolum pręſint: uerùm etiam proſint. [d]

Ordinatores debēt inſtruere ordinandos in diuinis. h.d.

Item ſub grauis ultionis comminatione ex ordinatione generalis concilij [e] debēt Epiſcopi [f] promouēdos in ſacerdotes per ſe ipſos, uel alios [g] idoneos uiros ſup diuinis officijs, Eccleſiaſticiſq́ue ſacramentis diligenter inſtruere, & informare. *Sanctius enim* (inquit) *eſt paucos* [h] *bonos quàm multos malos* [i] *habere miniſtros, quia ſi cæcus cæcum ducet, ambo in foueam dilabentur.*

Ordinationem præcedere debet diligens ſcrutiniū. h.d.

Præcedet autem ordinationem diligēs ſcrutinium [k] nec niſi

a
Bedientiam. cap. à ſubdiacono. diſtin. xciij. & per tot. ſolet tamen diſtingui utrū aliquid prælatus præcipiat ſententiādo an extraiudicialiter, de his quæ pertinent ad officiū, an de his quæ non pertinent ad ſuum officium, ut latè per Anton. de Butr. in c. ad aures de temp. ordi.

b Vindicent. Vt cap. j. de ſepult. & quomodo dicatur quis trāſgredi terminos quos poſuerunt patres. no. in d. cap. j.

c Honorent. Vt diſt. xcv. cap. eſto. ubi recenſetur illud Craſſi, nō erit mihi conſul, cui ego non ſim ſenator. Pone igitur q epiſcopus aliter ſe habeat contra clericū quàm debeat, nunquid clericus ſuo iure poterit obedientiam negare? & uidetur argu. c. cum beatus. diſt. xlv. & d. cap. eſto. §. j. & xxij. q. v. c. de forma. & fides nō eſt ſeruanda non ſeruanti. c. peruenit. ij. de iureiu. & fruſtra petit debitum, qui quod debet non impēdit. xxviij. q. j. cap. ſi infidelis. cum multis concord. poſitis. in d. cap. eſto. in uerbo eſto. Conſultius tamen erit clerico ſi per ſuperiorem agat: argu. xj. q. iij. cap. ſi epiſcopus. & ix. q. iij. cap. nunc uerò, & tolerandus eſt prælatus uſque ad ſententiam: ut viij. q. iiij. cap. non ne.

d Proſint. Agnominatio. ut & illa, non eſt hic orator ſed arator. & illa Cicer. quis non potius hæc ficta credat quàm facta?

e Concilij. Vt in c. cum ſit. de ætà. & qualit.

f Epiſcopi. Immo uidetur quòd hoc ſit munus Archidiaconorum. cap. ad hæc. de offi. Archidia. Sol. examinationem bene facit archidiaconus: ut in contrario, ſed inſtructionem facit ſolus epiſcopus. unde dicit Inno. quòd non excuſatur epiſcopus ab hac inſtructione, licet archidiaconus examinauerit; uel forte poſſet dici quòd hic loquitur quando in eccleſia non eſt archidiaconus: ut p Abba. in cap. cum ſit. de æta. & qualita. ubi & alia de hoc, uel fortè nō repugnat hoc: quia archidiaconus facit ut epiſcopi Vicarius. ut ſupra. d. of fi. Archi. in prin.

g Alios. Scilicet clericos ſuos, & d latere ſuo miſſos. xxiiij. diſtin. cap. quando.

h Paucos. Pauci autem uel multi dicuntur ſecundum ſubiectā materiam: ut no. in c. latores. ubi etiam Abb. de cle. intermini.

i Malos. ar. q melius eſt habere paucos bonos ſcholares, quàm multos ignorantes: ſic Abb. in c. cum ſit. de æta. & quali. ſimil. xxiij. diſtin. c. tales. Item eſt arg. contra eos qui multa inutilia allegant. de conſecr. diſtin. v. cap. non mediocriter. & xxiiij. q. j. cap. odi. & proieci. & l. iij. §. cōtrarium. C. de iu. uet. enucle. & in Authen. de tabel. circa medium. & no. in l. fin. C. de uſufr. & multitudo oneroſa nihil habet honeſti. authen. de refor. ad fi. col. ij.

k Scrutinium. De hoc ſcrutinio uide in c. j. de ſcruti. in ordine facien. ubi ponitur ordo & ſeries. & diſt. xxiiij. c. nullus. c. epiſcopus. & c. quando. & de hac materia uide nouiſſimè per Concil. Tridē. ſeſſio. xxiij. c. v. & c. vij. & c. xiij. & c.

& c.xiiij.in decret.reforma.& sess.vij.c.xiij.
a Testimonio. Immo isto casu quo quis haberet testimonium totius populi, posset promoueri sine examinatione:arg.c. nullus. dist. xxiiij.Sic & aliàs dicitur quòd scholaris notoriè peritus potest transire sine examinatione,uel saltem leui per forma.c.constitutis. ubi Ab. de appel. fac.c. de Petro.di stin.xlvij.& c.ualde.dist. xciij. & c. mandata. extr. de præsumpt. & not. in d.c. nullus.
b Sacerdotes. Sed contra. c. inter corporalia. de translat.& xv. q. vij.c.fi.ubi episcopus licet solus auferre honorem nō posiit, dare tamē potest? respon. dictio solus, non excludit suos clericos sed alios clericos uel episcopos:ut not.in c.episcopus.distinct. xxiiij.
c Genus.Cognationem:quia pater filio similis præsumitur.l.ꝙ si nolit. §.quia assidua.ff. de ædil.edict.
d Patriam.fac.l. quod si nolit.§. qui mancipiū.ff.de ædil.edicto.Vnde illud intererit multū dauusne loquatur an heros.& J.Colchus an Assirius Thebis nutrif an Argis,facit & illud. Quippe domum timet ambiguā tiriosq; bilingues,& illud nunquid à Nazareth,aliqd boni?
e Ordinati. Sed quomodo eundem appellat ordinatum & ordinandum? resp. unus & idem respectu diuersorum ordinum potest esse ordinatus,& ordinandus.
f Inuestigent.Quam rigidè,& ad quem modum sit facienda hæc inuestigatio. not. in cap. quando. dist.xxiiij.& an,& quando, & qui teneantur scire contenta in fide explicitè uel implicitè per Abb.& alios in Rub.de sum.Trini. & fi.catho.& per Card.Ara.in suis instit.Theologicis.c.iij.& nouissimè per Concil.Triden. sessio.vij.c.xiij.& sessio.xiiij.c.iij & sess.xxiij. c.v.& c.vij.& c.xij. & c.xiiij. in decretis reformat.& in sess. xx. iiij.cap.xviij.

qui tam uerbo fidei quàm rectè conuersationis exemplo, Episcoporum uel populari testimonio [a] probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat secum diuinæ legis peritos sacerdotes, [b] & in Ecclesiasticis sanctiobibus exercitatos, qui ordinandorum genus, [c] patriam, [d] ætatem,locū ubi ordinati [e] sunt, si litaras callent, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligēter inuestigent [f] si fidem catholicā firmiter teneant.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum.

hoc dicit.

Quod & in beneficiorum [g] collationibus obseruādum erit: q enim beneficijs Ecclesiasticis præficiendi fuerint, à suo prius Archidiacono examinari [h] debent,& per ipsum postmodū Episcopo præsentari.

Tàm simoniacè ordinatus quàm ordinans sunt puniendi.h.d.

Ipsi uerò quibus talis cura committitur cauere debent, ne aut cuiusquam gratia,aut cuiuscunque muneris cupiditate illecti à uerò deuiēt,ut indignū, & minus idoneum, aut non examinatū [i]

g Beneficiorū. nedum ordinū. ut supra.§.proxi.
h Examinari. c. adhæc. & c.ut nostrū.de off. Archi. Sed alibi dr ꝙ istud est officiū sacerdotū.xxiiij.disti.c.qñ. Sol.illud uerum ubi eps specialiter ad hoc eligit sacerdotes. vel si nō est in loco archidiaconus,ut in multis ecclesijs.videtur ergo ꝙ eps non sit puniendus sed potius Archidiaconus q examinat & pñtat epo: ar.c.si seruus.dist. liiij. sed nō est ita quia eps tenet de facto illius q examinat,cum id fiat de mādato illius. sicut exercitor nauis tenet de facto magistri.l.j.§. magistrū.ff. de exerci. nisi fortè examinator talis fuisset,ut non sit uerisimile ipsum mentiri: ar. c.significante. de pigno. secundum hoc si talis ordinatur sine titulo episcopo ignorante,examinator qui præsentauit eum tenebitur ei prouidere. Sed si ille non sit soluendo habebit regressum contra ipsum:& hoc ideò,quia adhuc reseruatum est episcopo ius examinandi illū: arg.c.accepimus.de æta.& quali.ta. ne ordinatus in obbrobrium clericalis ordinis mendicet.cap.ad supplicationem. de renun. & capit. diaconi.distin.xciij.& not.in d.capit.ad hæc.
i Non examinatum. Sed an si non examinatus idoneus sit in oibus, habet adhuc locū qd hic dicitur, & non uidetur, cum culpa sit tantum

tum in ordinante, nec alieno uitio debeat quis prægrauari.l.sancimus.C.de pœn.& arg. in c. cum secundum. de præb. sed in contrarium facit hæc litera hic,& c.quãdo. d.xxiiij. & non propter suum uitium,sed ordinantis:ut lxx.d.ca.j. & xvj. q.vij.ca.decreuimus. Item cum nõ intrauerit per hostiũ debet mo ri, sicut Remus.l. fi.ff.de re.diuis.& no.i c.fi.d. d.24.

a Sacros.Idem si ad minores or dines.ca. fi.d.xxiiij. uel appellat hic sacros omnes ordines, & ita non est necessaria extẽsio,fac. not.dist. xxxij.in sum. & s. de his qui sunt in sacris.&c.in Rubrica.

b Remouebitur. Si quis tamen in minori crimine existens ordinari se permiserit, nõ deponetur sed pœnitentia ei impo netur:ut d. lxviij. c.j. & d. lxxxij.c. presbyter.& ext. de renuntia.c. ni si.§. propter criminis cõsciẽtiã.

ad sacros [a] gradus sũscipiendos Episcopo præsentent. Quod si aliter fecerint, & qui indignè accesserit ab altari remouebitur, [b] & qui donum Sancti Spiritus uendere conati sunt coràm Deo iam condemnati [c] Ecclesiastica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus seruari debent. h.d.

Igitur [d] per tres continuos [e] dies diligenter examinentur, & demũ sabbato qui probati sunt Episcopo præsentẽtur. Qui tamen secundum diuersitatem ordinũ, tẽporis quoq; seruabit diuersitatẽ: non enim

c Condemnati Sunt ergo tales ipso iure suspensis, ut j.q.j.c.reperiuntur, & concor.cap. quando.& c.fi.dist.xxiiij.

d Igitur.Fac.c.quando,ante fi.d.xxiiij.

e Continuos.Licet hoc uerbum significet ut non detur aliquod interuallum: ut in cap. cæterum, de rescript. tamen quòd hic dicitur non est ita hebraicè intelligendum: argu. l. quòd dicimus. ff. de solut. & cap. quia propter. de elect. poterit ergo interuenire probabile interuallum, cum id nec in stipulatione negetur. l. continuus. in princip. de uerbo. oblig. intellige ergo continuationem esse debere de die ad diem, scilicet, ut nulla de tribus diebus non examinetur,non de continuatione momenti ad momentum, ut dicimus in usucapione.

f Festiuis diebus.Sed an omnib.festiuis diebus possint minores ordines conferri?respon. ut per Abb. in d. ca. de eo. ext de temp.ordi.in fin.

g Die. scilicet in sabbato sancto, & sabbato ante dominicam de passione.c. de eo.de tem.ordi.

h Romano Põtifici. Nota ergò ꝙ tempus nõ est de substantia ordinis: quia tẽporis determinatio circa ordines est inducta de iure positiuo,ideò nõ astringit Ro. Põtificẽ. Ita Abb.in c.de eo. de temp.ordi.

i Consuetudo. Indulgeretur tñ quando consuetudo esset antiqua & multi essent ordinati extra tempora: ut in cap.ij.de temp.ordi.ubi nor.

k Ordinandi.c. ij.de temp.ordi.

omnes ordines quibuslibet tẽporib.conferri possunt, nã Dominicis & alijs festiuis diebus [f] unũ, aut duos ad minores licebit promouere, sed ad subdiaconatum nisi in quatuor temporibus, & una & altera statuta die, [g] nulli Episcoporum præterquàm Romano Pontifici, [h] licet aliquos ordinare,nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo. [i] Quod si fortè secus factum fuerit, ordinans quidem potestate priuandus est ordinandi: [k] & ordinatus cum characterẽ [l] minimè dubitetur recepisse,pœnitẽtia [m]

l Characterem. cap. pen.de tempor. ordin. & sic not. quòd aliquid factum tenet, licet id fieri non deberetur, simile est, quòd puer non est ordinandus ad sacros ordines, si tamen ordinetur character imprimitur.cap. uel non est comp :s.de temp.ordin.& nor.in cap. uni.de cle.per sal.prom.& per Abb. in ca.pro illorum de præbend. sic non debet quis à iudæo uel pagano,baptizari, baptizatus tamen non est rebaptizandus.ca.j. de summ.Trin.& fide cath.& de conf.dist.iiij. cap.à quodam.& cap.Romanus.

m Pœnitẽtia. s. arbitraria cum non sit à iure determinata,l.j.§.ait prætor.ff. de iu. delib.

Con-

tantum præuia in susceptis ordinibus ministrare substinendus erit.

Nec una, nec duabus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt.

Sed nec uno die, nec duobus cōtinuato [a] ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri arbitrariæ ordinanti suspensionis imminēte pœna.[b]

Minores ordines omnes simul conferri possunt.h.d.

Diuersum statuitur de minorib. qui omnes [c] uel unica die conferri possunt.

Cum promoto per saltum potest prætermisso ordine repetitio dispensari.h.d.

Per saltum uerò si promotus fuerit quis solenniter ordine prętermisso repetito [d] ex misericordia ministrare permittendus erit.[e]

Promotus ad sacros ordines furtiuè cōtra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus, secus si non contra prohibitionem, quia tunc potest Episcopus pro arbitrio dispensare, & qui non ordinatus se miscuit diuinis, nunquam poterit ordinari.h.d.

Quod si furtiuè [f] ad sacros ordines qs irrepserit, dispiciendum erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio. tunc enim nulla ratione ad sacerdotalē poterit [g] ordinem promoueri, nisi regulari habitu suscepto laudabilem aliquandiu duxerit uitam, quo casu secum misericorditer, dispensari poterit: alioq nulla pcedēte inhibitione, condigna satisfactione imposita p suo arbitrio cū illo poterit eps [h] dispēsare. Quòd si is, q nullū adhuc penitùs attigit ordinē, diuinū aliqđ officiū [i]

a Continuato ieiuno. Quia continuatio ista fac.de duobus unum, & illa coniungit decimasexta quæstione tertia. §.potest.uersi.hinc. de præscriptionibus.& septima quæstione prima.c.illud.& c.nihil. sic cum bisextus occurrit duo dies pro uno cōputantur: ut infra de uerb.signi. c.quæsiuit.& ff.de min.l. deniq;. §. minorē. Sed arg. cōtra l.cū hæres. §. Stichus. ff. de statulib. Itē contra. c.quod à patribus. dist. lxxv. Sol. ibi inordināte diuersos, hic in ordināte eosdem.

b Pœna. Cōcor. ca.literas. de tēp. ordin. not. quòd dispositio pœnalis loquens de uero, extenditur ad fictum. quod uerum est, quādo in utrisq; militat eadem ratio: ut traditur per Cano. in c. cū dilectus. & in c.ad audientiam. de elect. & per Io.And. in c. fi. de cōsuet. per Legistas in l.oēs. populi ff.de iust. & iure. & in l.si is qui pro emptore. ff.de usucap.

c Omnes. Habetur in c. de eo. de tēp.ordi. & in c.pen.& c.fi.de eo qui furt.ord.susc. & utrobiq; not.hoc tamē obtinebit nisi in contrarium extaret consuetudo, illa enim ea quæ de se sunt licita reddit illicita. c.cum olim.de cleric.coniu.& cap.super eod.de cogn.spiritu.

d Repetito. Sed quid; si nullum quis minorem ordinem habuit, & promoueatur ad sacerdotium, nunquid recipit ordinem? Quidam quòd non: argu. c sicut. distin. xl. Alij contra in omnibus sacris præter episcopali, sed alij nec episcopalem ordinem uidentur excipere, cum is etiam sine præsbyterali possit conferri: ut p Abb.in cap.ex literis.de exces.prę lat.dic ut no.in c. uni.de cle. p sal. prom. & in d.ca. ex literis.

e Erit. c. uni. de cle. p sal.perom. & c.solicitudo. distin.lij. & hoc casu solus episcopus dispensare poterit suo iure: ut no. in d. c.uni.

f Furtiuè. Furtiuè promouetur qui citra cōscientiam sui episcopi, & sine examinatione pmouetur. lxiiij.dist. c.extra cōscientiam. & c. quādo.dist.xxiiij. & c. fi.& p.tot.de eo qui furt. ord. suscep.

g Poterit, Ingressus ergo monasterij nō tollit irregularitatē, licet facilitatē dispensandi pbeat, de quo in c.ij.de apostat. & fac. c. fi. de eo qui furt. ordin. suscep.

h Episcopus. no. casum in quo eps suo iure dispēsare pōt, de quo dic ut per Abb.in c.j.de eo qui furt.ord.sus. Item intellige hoc nisi Romanus Pontifex manum apposuisset secundū ea quę ponit Ab.in c.postulatio.ext.de cle.excom.ministr.num.10.

i Officium. Nisi ex necessitate forte baptizaret, quod est licitum cuilibet xxx. q.prima.c.

ad limina.& dist.xciij.c.diacones. etiam hæreticus.c.à quodam.de consec. distin.iiij. dummodo in forma ecclesiæ.xxiiij.q.j.c.si quem,& de sum Trin.& fid.catho.c.j. §.sacramentum. fac.c.si quis per ignorantiã.j.q.j.& infra de sacramen. §.pen. & §.fin.

a Abijciendus. Verbum hoc designat tria secundũ Host.uide licet excõicationẽ, priuationem beneficij, & depositionẽ, ut per Ab.in c.j.de cle.excom. mini.

b Ordinandus. Adde quòd tenebitur etiã de falso sicut simulans se habere dignitatem, & non habens. Leos. ff.de fals.& per Abb.in cap.primo. de eo fur.or.susce. Sed contra hoc quod hic dicitur facit quod fieri uidemus quotidie, uidelicet quod simplex clericus dicit epistolam, & non est subdiaconus. Sol. secundũ Host. quòd hoc quod hic dicitur habet locũ, quando in solenni apparatu non subdiaconus dicit epistolam, uel non diaconus euangelium, uel non præsbyter missam: secus si non in solenni apparatu.fac. capitu.ut quisquis.extra.de uit.& honesta.

c Dubitatum est. Vt in cap.fin. de presbyt. non baptiz.

d Iterum ordinetur. Ex hoc apparet quòd nullum ordinem recepit, & quod dicit iterum, ad factum refertur.fac cap.j.de presbytero non baptizato: nam si primo ordinem suscepisset, non ordinaretur iterum.j.q.j.cap. quòd quidam.

exercuerit, & ab Ecclesia erit abijciẽdus [a] & nunquàm ordinandus. [b]

Qui nondum baptizatus ordinatus est,debet baptizari,& rursus ordinari.h.d.

De eo qui non baptizatus ordines susceperit, ualdè dubitatũ est:[c] de quo post multam tandẽ discussionẽ obtentũ & constitutum fuit,ut baptizetur,atque iterum [d] ordinetur, & meritò cum enim baptismus omnium sacramẽtorum ianua sit & fundamentum, superædificari [e] nõ potuit ubi fundamẽtum [f] defuit.

Sacros ordines tantum episcopus confert. minores interdum & alij, & Episcopus qui loco non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest: secus si etiam dignitati, quia tunc solum minores confert.h.d.

Illud postremò omittendum non est, quòd inter minores & sacros ordines illa est differentia, quia maiores ab episcopis, minores uerò etiam ab alijs [g] quandoque conferuntur. Vnde de eo quæsitum est, qui Episcopatui renuntiasset an & quales ordines conferre posset: in qua specie obtinuit distinctio:ut si quidem loco tantum quis renunciasset, eos quos ante renuntiationem poterat, rogatus conferre posit. [h] Quòd si non solum loco, uerùm etiam dignitati renuntiauit, minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores si reperiatur idoneus poterit promoueri.Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit, quia indignũ se fecit, officij non habebit executionem, [i] ubi autem

e Superædificari. prima quæstione prima. capit. cum Paulus.

f Fundamentũ. Vt distin. xxxij. §.uerũ. Sed quid si iste nollet de nouo ordinari. Respon. remanet laicus, licet non deberet matrimonium contrahere, licet si contraheret matrimonium esset ualidum. ut per Ab. in cap.j.de præsbyt.non baptiz.

g Alijs.Vt Abbatibus: ut cap. quoniam. distin. lxix. & cap. cum contingat.de æta. & qualita.

h Posit. Sed quomodo id poterit, cum careat obiectis & subiectis? Resp. ad inuitationem & requisitionem alterius.

i Executionẽ. Characterem autem imprimit, quod satis innuit hęc litera, & secundum hoc apertè probatur quòd episcopatus est ordo, & imprimit characterem:aliàs ut quid positiuum in totũ tolleretur renunciatione:not. Ab.per illũ tex. in c.uni.de ordin.ab epo qui renũt. epatui, & de hoc notaui supra de iu.perso. Est ergo suspensus qui à suspenso recipit ordines. j.q.j. c.statuimus.

c.statuimus. & resignatio non abstulit sibi ordinem, sed executionem.

a Crassa. Vt quando quid publicè notum est latè. ff. de uerb. sign. si tamen clericus aliquandiu fuisset extra prouinciam, adhuc possit dici quòd non esset sua ignorantia crassa, licet fuisset res publicè in loco nota. arg. l. optimá. C. de contrah. & cō. stip. & c. ex tenore. de testi. & c. cū in tua. qui mat. accus. pos.

b Ignorantia. Sim. de cle. excō. min. cap. pen. & cap. j. & fin. de or. ab episcopo qui renunc. episcopatui.

c Dispensare. immo non uidetur necessaria dispensatio, cum probabilis facti ignorātia ex toto quē excuset. l. error. & l. ignorantia. ff. de iu. & fact. ignor. Respō. licet probabilis sit ignorantia est nihilominus necessaria dispensatio: quia cum talis ordinatur, non haberet executionē sui officij, cum alijs conferre non potuit. j. q. j. c. statuimus. & j. q. vij. cap. Daibertum, & l. traditio. ff. de acqui. re. dom. & pro non dato debet haberi quod ab illo datur qui de iure dare non potest: ut de iure patron. c. quod autem. in fi. alij aliter: ut not. in cap. j. de ordi. ab episcopo qui ren. ep.

non scienter (nisi crassa [a] & supina fuerit ignorantia) [b] discretus Pontifex dispensare [c] poterit.

QVI PROMOVERI NON possunt.

Ponit quatuor causas: sine respectus ob quos prohibentur homines ordinari. h. d.

Voniā uerò præcaueri [d] debet, quod uel infirmari, uel uituperari potest: sciendum est quosdam esse qui non sunt ad Ecclesiasticos ordines admittendi: quod fieri contingit quatuor ex causis: [e] aut enim quis promoueri impeditur ratione subiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut suspicione futuri lapsus, aut ob corporis læsionem.

Seruus & libertus non possunt ordinari, & seruus ordinatus sciente domino fit ex hoc liber & ingenuus. h. d.

Ratione subiectionis promoueri impediuntur serui [f] eos enim nisi à dominis libertatem consecuti fuerint nullo debet ordine Episcopus insignire: [g] liber enim esse debet, qui diuinæ aggregandus est militiæ. [h] Qua propter non solum serui, sed nec qui retēto obsequio [i] manumissi sunt, cum adhuc seruitutem quandam seruire uideantur.

QVI PROMOVERI NON possunt.

d QVONIAM VERO. Præcaueri. No. futura esse præcauenda. xxiij. dist. c. in nomine domini. & dist. lxiij. c. cum Hadrianus. & j. q. vij. c. conuenientibus. circa princ. & not. in c. j. de seru. non ord. unde sumitur.

e Causis. No. uerbum causæ, & uerbum rationis, promiscuè sumi. Cice. in epist. famil. lib. 15. ad Catonē. Cū autem ad Cybistra, propter rationē belli quinque dies essem moratus. fa. l. eas obligationes. ff. de cap. dimi. quidam tamē inter hęc differētias ponūt: ut per Ioan. Monach. in c. fi. de iura. calū.

f Serui. Intellige de Christianis: nam de alijs nulla est dubitatio, cum careant baptismate, ut supra titulo proxim. §. de do. de iure enim etiam fideles iusto bello capti, capientium fiunt serui: ut per Inno. in c. sicut. de iureiur. licet cōsuetudo seruet cōtrarium: ut per Ab. in cap. j. de cōuer. infidel. fac. tit. de coniu. seru. p tot.

g Insignire. Sed uidetur quòd nō sit curandū de origine, uel nobilitate. c. uenerabilis. de pręb. & c. ad decorē. de inst. Sol de origine alia non seruili nō curatur. sed de seruili bene curatur, ut hic. & c. j. de ser. nō ordi. & c. cōsuluit. eo. ti. & c. j. de fil. presbyt. Simile est ꝙ de notabilitate sanguinis non curatur, sed bene de nobilitate cōuersationis. c. cū deputati. de iud. & de cle. pere. p tot. ut p Ab. in. d. c. j.

h Milite. Sic c. nullus. dis. 54. fac. illud Euag. non potestis duobus dominis seruire.

i Obsequio. Vt c. quicūq;. dis. 54. sed cōtra. c. nullus. ext. de ser. non ord. Sol. l. operas spirituales pōt dominus in seruo ad ordinandū manumisso

tur, sunt ad clericatus ordinem promouendi. quòd si contra factum fuerit, tam ordinantis quàm eius qui sacro præcinctus est cingulo, canonicis pœnis[a] coercenda est audacia. Si tamen seruus sciēte[b] Domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit & ingenuus.[c]

Manumissus ab Ecclesia, ut eidem seruiat in diuinis non potest se transferre ad aliam Ecclesiam, secus si simpliciter fuerit manumissus: hoc dicit.

Quòd si quis Ecclesiæ seruili cōditione obnoxius ab eadē manumittatur, ut insignitus ordine clericali in ea perpetuo seruiat[d] in diuinis, liber factus & ordinatus ad aliam se transferre nō poterit, sed si absolutè[e] manumissus fuerit ad aliam transeundi non erit licentia deneganda.

Monachi non ordinantur nisi de licentia Abbatis.

Monachi quoque nisi de sui fuerint Abbatis[f] uoluntate præpositi, ad Ecclesiastica nō sunt officia promouendi.

Licentia concessa à superiore religioso, ut possit consentire prouisioni de se factæ, non ualet. h.d.

Strictius[g] adhuc agitur cum religiosis non solum circa ordines, sed etiam circa electionem, uel prouisionem[h] quamlibet si cui enim à superiore suo licentia concedatur, ut electioni, uel prouisioni, si quàm[i] de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit

missso retinere, ut ibi: sed non temporales, ut hic, dū tamē dictas spirituales operas retineat in continenti post manumissionem: ut per Ab. in d. cap. nullus.

a Pœnis. Vt in cap. rebus. & c. ex antiquis. & c. si seruus. & per tot. dist. liiij.

b Sciēte. Arg. de taciturnitate quòd præiudicet. fac. cap. ij. de his, quæ fi. à prælat. & xxvj. dis. c. diaconus. ubi no. & dis. xxviij. c. diaconi.

c Ingenuus. Sed quomodo erit ingenuus, cum ingenuus is sit, qui liber nascitur. inst. de ingen. in prin. expone ingenuus, id est, plenè liber, adeò ut dominus nullum sibi obsequium deberi possit prætendere: ut not. Abb. in ca. j. ext. de ser. non ordi. Quid si ingenuus factus operas pactas detractet præstare? Respon. ut in c. nullus. de ser. nō ord.

d Seruiat. Sed immo non uidetur posse tradi libertas sub conditione, ut quis ecclesiæ seruiat, uel ordinē suscipiat, nec temporali pro spirituali tradi. j. q. ij. c. quàm pio. & capitulo primo. de serui. non ordinan. & cap. fin. de pact. quidam quòd hic est modus non conditio, quòd satis designat dictio, ut, ad not. per Bart. in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de cond. & demon. uel aliter spiritualis res est libertas, & ideò potest uenire in commutationem cùm alio spirituali, uel aliter quòd hic ponitur potius sonat in moditionem, quàm in modum, uel cōditionem. c. significasti. de ele. uel dic ut no. per Gloss. & Ab. in capit. eo libentius. ubi ponuntur & aliæ solutiones.

e Absolutè. Id est, absque ullo pacto ut ecclesiæ seruiat, uel absolutè, id est, simpliciter ut seruiat ecclesiæ non addendo quòd perpetuò seruire debeat.

f Abbatis. Et non solum Abbatis sed etiam monachorum requirenda uidetur uoluntas. xix. q. iij. c. statuimus. hæc enim est quædam alienatio, unde non potest fieri sine consensu omnium. xij. q. ij. c. fine. fac. c. j. & quòd ibi not. & c. ij. dis. lviij. & xvj. q. j. c. si quis monachus. & c. cum pro utilitate. poterit autem talis monachus ordinari nō solum à prælato in cuius diœcesi constitutum est monasterium, uerum etiam eius diœcesis ī qua natus est, secundum Ab. in c. postulasti. de fo. compet.

g Strictius. Id est, strictè uel strictius quàm regulariter cū cæteris pᷣsertim secularibus clericis.

h Prouisionē. Latū uerbū, & comprehendere potest nominationem, postulationem, præsentationem, & collationem, & fac. quod not. de elect. in vj. c. si compromissarius. §. idem.

i Si quam. Licet hic uideat̄ reprobare licentiam generalē & meritò, quia forsan eligeret ad locū cui nō expediret illū præfici, & forsan prælatus

ipse prælatus licentiā specialē daturus nō esset ad illū, tamē idē uidet dicendū de speciali, uel si exprimat locus, puta, ꝙ consentire posit si eligat ad talē platurā, forte uacantē, cū ibi sit eadē ambitionis ratio: ut no. in Clem. fi. de elect. unde sumitur.

rum ipsorum: ut per Abb. in capitulo ex tuarum. & in capitulo quia nos. de aut. & usu pal.

f Superioris. Superior autem hoc casu dicitur episcopus: ut in c. cum nullus. de temp. ord. in vj. excipit tamē ab hac generalitate casus qui ponitur in dicto cap. cum nullus. §. fin. Datur tamē cautela ad recipiendum ordines ab episcopo non suo sine proprij episcopi licentia, uidelicet, ut quis beneficium obtineat prius ab alio episcopo, nam tunc enim cum ratione beneficij incipiat esse subditus conferentis, poterit ab eodem ordinari, de quo latè per Abb. in cap. cum iam dudum. de præbendis.

consensum, [a] quia ambitionis [b] uitio uiā parat talis licētia nullius [c] firmitatis [d] existet.

Non pōt quis ab extraneo Epo ordinari, nisi de licentia sui ordinarij, quā cōcedere poterit etiā Vicarius & capitulum, si sedes uacet, uel qui administrat. h. d.

Pari rōne cōstitutū est, ne qs alienæ [e] diœcesis uirū pter ꝓprij supioris [f] licentiā ordinare audeat, quā tamē Epo in remotis [g] agēte, dare poterit ipsius in spūalibus Vicarius gñalis, uel sedeuacāte capitulū [h], seu is ad quē [i] tunc tpis administratio spiritualium noscit ptinere.

Itali Epi nō debent ordinare Vltramontanum, nisi de licentia Papæ, uel sui ordinarij. hoc dicit.

Et hoc quidem non solum obtinet Italis ordinari flagitātibus uerum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus [k] Eps ordinare debet, nisi uel à Sūmo Pōtifice specialē hēat licentiā, uel ab

a Cōsensum. Pōt tamē & debet ex post facto intra tēpus, iudicis arbitrio moderandū, quærere plati sui licētiā, ut electioni possit suū consensum accōmodare: aliàs amittet ius sibi ex hmōi electione quæsitū: ut in extrau. Benedicti xj. sub tit. de elect. quæ incipit si religiosus.

b Ambitionis. Quæ sæpe religiosorū oculos excecat: ut c. quorundam de election. in vj.

c Nullius. Per hoc dicendū est, ꝙ etiam electioni prius factæ ipso religioso ignorāte, cōsentire nō posset, quasi sup certo danda sit talis licentia. fac. c. j. de cōcess. præb. in vj. in uerb. subiunctum. in fin. & not. in Clem. fin. de elect.

d Firmitatis. Si ergo ex tali licentia cōsentiret, cōsensus nō ualeret, & priuatus esset omni iure sibi ex electione quæsito. c. si religiosus j. resp. de elect. in vj. uidetur tamē ꝙ talis licētia data clerico seculari de cōsentiēdo & transeundo ualeret: quia quo ad solū cōsensum nō est necessaria. propter uim enim professionis magis notatur ambitio in professo, & licet actiua potestas eligendi nō detur ad beneficiū non uacans. c. constitutus. de concess. præb. passiua bene datur, ca. fi. de fil. presby. cap. primo. & capitulo secundo in vj. & not. in Clemen. fi. de electio.

e Alienæ. Quid si proprium quidem clericum ordinare uelit, uel iudicare, sed tamen in aliena diœcesi? Respon. non poterit id facere, nisi de consensu diœcesani, & clerico-

g Remotis. Erit autem arbitrariū iudici quis locus dicat remotus: ut not. & post multorum opin. terminatur in dict. cap. cum nullus. de temp. ordin. in vj.

h Capitulum. Quod sede uacante succedit & administrat. cap. penultim. & cap. fi. de sup. nego. præla. in sexto. hanc tamen licentiam non dabit hodie capitulum, uel alius sede uacante administrator, nisi post lapsum anni à die obitus ipsius episcopi, nisi in casu, ita disponente concilio Tridentino sub Paulo tertio. sessione septima. capitulo decimo. & intra annum contra tenorem dicti concilij ordinati, si sint in minoribus nullo clericali beneficio gaudent; in maioribus uerò ab executione ordinum ad beneplacitum futuri prælati sunt ipso iure suspensi.

i Ad quem. Puta uisitator. cap. quoniam. distinctione sexagesimaprima. & capitulo fin. de supp. negli. prælat. in sexto. & cap. is cui. de præbend.

k Italicus episcopus. Vel alius qui habeat potestatem

testatem conferendi ordines, ut sunt abbates, iusta not. in cap. cum contingat. de ætat. & quali & dist. lxix. cap. qm̃ uidemus. & habet in ca. abbates. in fi. de priuil. Itẽ interdũ & præsbyteri habẽt talẽ facultatẽ: ut no. in c. j. de tẽp. ord. in vj. unde sumitur. Sed quid ecõtrà, si episcopus ultramõtanus ordinare uelit Italicũ? Respondeo ut not. in d. c. j. Item quid si Italicus eps, laicum ultramontanum ordinet in clericum? Respõdeo ut not. in eodem cap. j.

Episcopo, de cuius diœcesi traxerit originẽ ordinandus, uel in cuius diœcesi beneficiatus existit, p eius parentes, literas [a] causam rationabilem cõtinentes, quare ipsum nolit uel nequeat ordinare, & ij qui contrauenerint cẽsuris canonicis coercentur, prout latius ex Clementis IIII. constitutione [b] apparet.

Homicida uoluntarius nõ potest promoueri, & promotus est deponendus, secus de necessario. h. d.

Patrati delicti ratione quis ordinari ꝓhibetur: ut cum homicidium, aut aliud capitale [c] crimen facto, [d] aut præcepto, [e] aut consilio [f] perpetrauerit, & per surreptionem promotus, deijciendus erit. dicẽte Domino, [g] *Si quis per industriam,* [h] *aut per insidias hominẽ occiderit, ab altari meo euelles* [i] *eum.* De eo itaque homicida intelligendum est, qui uoluntate committit homicidium. [k] Cæterum si qui necessitate maxima [l] arctati effugere [m] nullo pa-

a Literas. Nota duo episcopalia, primò casum in quo scriptura requiritur, de quo habes ext. de probat. cap. iij. & no. in cap. j. de cẽs. in vj. Secundo ꝙ nõ sufficit licẽtia nisi exprimatur causa. simile, ca. cum medicinalis. de sententia excom. in vj.

b Constitutione. Vt in ca. j. de temp. ordi. in vj. ubi habetur quòd circa ordinatos contra illam decretalem dispensari non potest, nisi per Papam, uel de speciali licentia Papæ. adde tu quòd nouissimè quòd etiam cum licentia sui ordinarij non poterunt ordinari ab alio, quã ab episcopo qui resideat, aut ab eo qui pro eo pontificalia exercet, & diligenti prǽuio examine tur in concilio Tridentino sub Paulo III in vij. sessione, cap. xj.

c Capitale crimen. Vt si chartam falset, aut falsum testimonium dicat, c. si episcopus. dis. l. & cap. in memoriam. distin. xix. & v. q. vij. cap. præsbyteri.

d Facto. Vt miles.

e Præcepto. Vt iudex.

f Consilio. Vt assessor, & ita ex consilio punitur aliquis, contra illud. l. ij. in fi. & l. deniq; ff. mand. Idẽ intelligo & multo magis de præcepto, uel de consilio, ꝙ quis dedisset tanquã priuatus, per not. in l. j. C. de ser. fugi. de accusante autem dic ut infra. eo. §. idem & de clericis, & p Ab. in c. accusasti. de accusatio. de auxiliãte minor uel nulla est dubitatio, p ea quæ traduntur in ca. j. de offic. de leg. & per Abb. in cap. j. de postul. prælat.

g Domino. Vt in exodo c. xxj. & in cap. j. de homicid. & de hac materia uide latissimè per Specul. in tit. de dispensationibus. §. iusta. numero 39.

h Per industriã. Nota ꝙ uerbum industria, sumitur quandoq; in malam partem, & expone per industriam, id est, ex proposito, sic dolus aliquando in bonam partem, puta si sit dolus contra hostes, l. j. ff. de dolo. ma.

i Euelles. Licet ista uerba multiplicẽ habeãt intellectũ, ut per Ab. in c. j. de homi. oẽs tamen aliquo pacto ad hanc materiam adaptari possunt.

k Homicidium, quod & tũc dicet admissum cũ quis dat abortioni cãm, c. sicut. ij. ubi Abb. de homicid. & infra. de homicid. §. pen.

l Maxima. Quo casu etiam si esset in actu celebrandi liceret clerico se ipsum defendere, & aggressorẽ interficere, & ad celebrandũ redire, si nõ possit se aliter defendere, secundũ Io. de ligna, quẽ sequit Ab. in c. ij. de ui. & honest. clerico. & not. ꝙ debet esse maxima hæc necessitas, ut excuset, concor. c. de his, & §. quod uerò. dist. l. & Clem. uni. in fi. de homicid.

m Effugere. Tenetur enim potius fugere, q̃ seipsum defendere, ut per Abbas, & alios in cap. suscepimus. de homicid. Sed quomodo probabitur hæc ineuitabilis necessitas? Respondeo in foro contentioso non crederetur

cto ualentes homicidium admiserint, nullam ex hoc irregularitatem incurrunt. [a]

Fortuitum homicidium eo in sum dum dabatur opera rei illicitæ impedit quem promoueri h.d.

Quod si neque uoluntarium fuerit, neque necessarium, sed fortuitum, distinguendum est, num is cuius occasione [b] perpetratum fuerit illicitæ rei daret operam an licitæ? Si illicitæ rei dans operam, ut putà, uetito ludo [c] incumbens, casu homicidium perpetrauerit, uel bello etiam contra infideles [d] sese immiscens, uolens [e] Christiani nominis hostem interfecerit, nec ad sacros ordines promouendus est, & promotus non solùm ad superiores [f] ascendere prohibendus est, uerùm etiam in suo ministrare, planè ex dispensatione [g] in inferiore ministrare substinendus erit.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia, homicidium commisit, irregularitatem incurrit, secus si non ex negligentia, sed mero casu. h.d.

Sed & si licitæ rei opera dabatur, nec tamen debitã quis operi suo adhibuit diligentiam, [h] ex quo homicidium sequutum est, ab omni ministerio altaris excludendus erit, quod in eo responsum est, qui puerum intuitu disciplinæ ita percussit, ut ex percussione expirauerit, [i] uel

occidenti: sed per circunstantias occurrentes esset hoc iudicandum, in foro autem pœnitentiario crederetur hoc asserenti, cap. significasti. ij. de homicid. c. tua. de sponsal. not. in Cle. unica. de homicid. quomodo autem fiat defensio tutelæ inculpatæ, habetur per Abbat. in ca. olim. de resti. spolia.

a Incurrunt. Ut Clem. uni. de homic. Sed cõtra d. l. §. quod uerò. & c. de his. ubi talis homicida purgatur per pœnitentiã. Solu. illud de iure antiquo, hoc nouo, uel illa pœnitentia iniungitur ad cautelam. Vel ibi de clerico homicida, hic de laico, prima uidetur uerior: ut not. in d. Clem.

b Occasione. Occasio quandoque sumitur in malam partem, scilicet pro excusatione friuola, cap. solitæ, de ma. & obed. quandoque in bonam: ut in cap. j. ut eccles. benefi. sin. dim. confe. ubi Abb. hoc est pro causa impulsiua, de quo per Doct. in d. cap. solitæ, & per Moder. in Rubrica. C. qui admitti ad bon. posse.

c Ludo. Arg. quòd & contra. An clericis sit licitum ludere, fac. ad hoc cap. continebatur, ca. de cætero. & cap. dilectus. & capit. exhibita. de homicid.

d Contra infideles. Quòd pariter est illicitũ clericis, de quibus est intelligendum quod hic dicitur, cap. pe. ubi Doct. de homi. & per Abb. & alios in cap. quod in dubijs. de pœnit. & in cap. sententiam, ne cle. uel monach. ubi quid si hortatus est alios ad bellum, quid si præparauit arma? quid si fiat capitaneus? & ratione personæ etiam chirurgica dicetur res illicita, cum clericus non debeat illam exercere, cap. tua, ubi Abb. tam in princ. quàm in §. j. de homicid.

e Volens. Secus si coactus, ut supra. eo. §. proxi. & Cle. j. de homicid. & per Abbas in ca. quod in dubijs. de pœn.

f Ad superiores. cap. lator. de homicid. contra solue. ut not. in c. continebatur. eo. titulo.

g Ex dispensatione. Sed utrum circa hoc ordinarius dispenset iure suo? Respondeo circa sacros ordines non. Sed tanquã Papæ cõmissarius, qui potest & promouere ad maiores ordines dispensatiuè: ut in cap. continebatur. de homicid. sed circa minores ordines ordinarius dispẽsat proprio iure. Ita no. in d. c. continebatur. & cap. ad audientiam. & per Abb. in cap. presbyterum. eo. titulo.

h Diligentiam. Ergo si medicus laicus qui uelit nunc clericari adhibuit ęgrotantibus debitam diligentiam, licet ad manus suas aliqui mortui sint, non propterea efficitur irregularis, de quo per Abbas in capit. sententiam. ne cle. uel monach. & in capit. ad aures, de æta. & qual.

i Expirauerit. Et ita excessit fines disciplinæ. unde in culpa fuit, l. præceptoris. ff. ad leg. Aquil. leuis enim tantum castigatio permissa est docenti. l. sed & si. §. fina. cum. l. seq. ff. eod. titulo, xxiij. quæst. v. capit. j. circa fi. & de sententia excommuni. capit. cum uoluntate. Arg.

contra, capit. si quis non iratus.xv.quæst.j sed ibi quātum ad gratiam innocens est, non quātum ad legem promotionis:ut not.in cap. presbyterum.de homi.un.'e sumitur.

ex ea in aliā [a] infirmitatem incidit, ex qua compertum fuit expirasse, Præceptoris [b] cuī nimia sæuitia culpæ assignatur. Diuersum statuitur si nulla culpa subsit, ut in eo accidit [c] quo campanas pulsante, ut signo dato conueniret [d] populus ad diuina, tintinabulum cadens, ita subiectum puerū percussit, ut ex uulnere decesserit, nam cum is culpæ penitus expers fuerit, nullam incurrisse noscitur irregularitatē, [e] etiam si de homicidio ueniam postulauerit. [f] Bonarum enim mentium [g] est ibi etiam culpas agnoscere ubi culpa non est.

Infantes, furiosi, dormientes, ex commisso homicidio nō incurrunt irregularitatē. h.d.

Idem constitutum est de infantibus, [h] furiosis, [i] & de dormiētibus, [k] qui si hominē mutilent, uel occidāt, nullam ex hoc irregularitatē contrahūt.

a Aliam. Arg.quòd ita puniēdus est qui causam causæ præstat, sicut & qui proximam causam, cap. de cætero. de homicid. arg. contra ff. si quad.paup. fec.dica, l fi. sol. ut no. in cap. presbyterum. de homicid. Quid si percussus conualuit, & postea recidiuauit? Respōdeo ad huc idem: ut not. in d. capit.presbyterum.

b Præceptoris. l. præceptoris ff. ad leg.Aquil.

c Accidit. c.dilectus: cap Ioannes.c tua.§.fi.ext. de homicid.

d Conuenire. Secus fortè si importunè per lasciuiam pulsaret, nec enim pulsari debet nisi pro certis negocijs, & ad certos actus de quibus per Abb.in cap.j.de offic.custo.ante fi. Idē fortè si habuit campanam quis, cum sibi nō liceret, campana enim signum est loci publici, uel sacrati, licet,& in oratorijs priuatis haberi possit campanella: ut per Ab. in c.patētibus. de priuil. & per Bart. in l.ij.C. de decur.lib.x.

e Irregularitatem. Absit enim quòd ea quæ propter bonum facimus nobis imputentur, si præter uoluntatem nostram alicui quicquam mali contingat, xxiij.q.v.c.de occidendis.

f Postulauerit. c. uenerabilem. de election. contra sol.ibi iudicialiter hīc extra judicium secundum Host.& Ab.in c.exhibita. de homi. unde sumitur: Vel hic postulata fuit uenia ad cautelam, unde culpa non arguitur, ca.solet.de sententia, excom.in vj. Ab.post Inno.in c.cum dilectus. de ordi.cogni.& per Doct. in cap.ueniens.de renunt. Alij dicunt quòd in cap.uenerabilem, non probatur id ad quod allegatur:ut per Ab.in d.cap.exhibita.

g Mentium.c.ad eius.in fi.d.v. & xxij.q.ij.c. cum humilitatis.

h Infantibus. Id est, minoribus septennio l. si infanti.C.de in. delib. cap.uni.de spon.imp. lib.vj.nā quidquid illa ætas uidet ignorat, l.j. C. de fal. mo.nisi sit doli capax, qd uix pōt accidere, Ab.i c.j.de delict. puerorū. Inde est quòd ex taliū spōsalibus nō cōtrahitur publica honestas, ca.literas. de spon.in pub.

i Furiosis. Furiosus enim siue cōtinuo furore laboret, siue per interualla, q̄ diu furit, pati pōt iniuriā; sed non facere: ut ff de iniu.l.illud. ca nonizata. xv, q.j. c.illud. & quod p eū sit habetur perinde ac si casu aliquo accidisset sine facto psonę: ut ff.de admi.tut.l.fi.unde si damnum dat non tenetur Aquilia: sed est perinde ac si quadrupes fecisset, uel tegula cecidisset: ut.ff.ad l.Aquil. l.sed & si quæcūque.§.ij.& idem ibi dicitur de infante,& alibi dicit quòd infans uel furiosus si hoīem occiderit lege Cornelia non tenetur, cū alterū innocentia cōsilij, alterū fati infelicitas excuset.satis ergo suo furore punitur.l.pe. in fi.ff.de parri.& l.diuus.la.j.ff.de offic.psid.& afflicto nō est addenda afflictio.vij.q.j.ca.cum percussio,& c.pe.de cle.ęgro.& l tam de mētis C.de epis.audi. Sicut ergo furiosus non testatur, l.furiosum. C.qui testa.fa.poss.c.fi. de success.ab.intest.nec religionem profitetur. xvij. q.j.c.Consaluus.& de regulari.c.sicut tenor. Nec matrimonium contrahit, cap.dilectus. de sponsal. Nec baptizat, j.q j.§ ecce quando, Nec baptismum recipit nisi in casu, cap.maiores.de baptis. Ita nec occidendo irregularitatē contrahit, ut hic,& Cle.j.de homi.fac.iij.q.ix. cap.indicas,& no.in d. Cle.j.

k Dormientibus. Sunt enim quidā qui dormientes agunt, ut recenset Bart. de quodā in

ciuitate

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si Iudex mortem illis inferat. h.d.

Idē & de clericis, qui de iniurijs sibi illatis apud Iudicem cōqueruntur, protestātes [a] quòd ad uindictā, seu sanguinis pœnam non intendunt. Nam si Iudex Iustitia exigente [b] mortē delinquentibus inferat, accusatoribus imputari non debet: alioqui si propter huiusmodi metum, quia scilicet Iudex ad pęnam sanguinis posset procedere, sic conqueri [c] nō auderent, daretur [d] plerisque materia trucidandi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publicè pœnitentes nō possunt promoueri, possunt tamē ex necessitate deputari in aliquo minorum ordinum. h.d.

Pęnitentes [e] quoque tàm ad sacros ordines, quàm etiam infimos promoueri non debent: quod utique nō de omni pœnitente intelligendum est, sed de eo tantum quē publicè, ac solenniter [f] pœnituit: quæ pœnitentia semel [g] tā tum in Ecclesia conceditur. Placuit tamē Toletano Concilio, si necessitas, aut usus [h] exegerit inter hostiarios, uel lectores huiusmodi pœnitentes posse collocari. [i]

Qui exercuerunt officia secularia, si honesti sunt post reddita ratiocinia, possūt ordinari, secus ē de usurarijs. h.d.

Ijs illi similes sunt qui negotijs, [k] & officijs secularibus [l] seruiunt: quorum tamē uita si post deposita onera, [m] & reddita ratiocinia depræhensa fuerit inculpata, omnibus possunt muneribus honestari. Quòd

ciuitate Pisarum in l. ut uim. ff. de iusti. & iure. fac. c. maiores. §. uerum. de baptismo, & Cle. j. de homi. & l. j. §. furiosus. ff. de acqui. possessio.

a Protestantes. Not. quòd requiritur quòd expresse ptestēt. nec sufficit tacita ptestatio. ad idem cap. nullus. & cap. indemnitatibus. de elect. in vj. & cautè faciet clericus si de hac protestatione faciet fieri publicū instrumentum fac. ca. ex diligenti. in fin. de simo. & quod not. in c. cū in iure. de offi. deleg. & cap. ij. de homic. in vj. unde sumitur. an aūt, & quō possit clericus postulare in causa criminali, uide per Abb. in cap. j. de postul.

b Exigente. Vt est casus in ca. postulasti. de homicidi. Idem si contra iustitiā iudex processisset ad pęnam sanguinis, ut not. in cap. ij. de homicid. in vj.

c Sic conqueri. Scilicet protestātes expressè: ut in hoc §. in prima notula.

d Daret. Quod esse nō debet l. cōuenire. ff. de pactis. do. facit xxiij. q. v. c. unū solum.

e Pęnitentes. Concor. c. ex pœnitentibus. & cap. canones. cum pluribus simil. dist. 50. & dist. lv. cap. ex pœnitentibus. cum tribus seq. & c. j. ext. de bigam. vtrum autem excommunicatus possit ordinari, per Ab. in cap. cum illorum. de sententia excomm. ubi & an religionem ingredi.

f Solenniter. Vt in c. si quis post §. j. & c. placuit. ante fi. dist. 50.

g Semel. c. uir autem. ubi Ab. de sec. nupt.

h Vsus. Id est, utilitas. necessitas enim & utilitas inducunt dispensationē, j. q. vij. c. tali. & supra de translat. in prin. uel usus; id est cōsuetudo: sic arg. quòd consuetudo attenditur circa ordinandos: ut no. d. xij. c. nos cōsuetudinē.

i Collocari. Vt c. placuit. j. d. 50.

k Negotijs. Secus si det operam artificio. quod licet clerico. differt enim artificium à negotiatione: ut ponit Ant. de But. & Ab. in c. fi. in fi. in quadam additione. de uit. & honest. clerico.

l Secularibus. Quales sunt procuratores, actores, executores, tutores pupillorū, de quibus plenè p Ab. & doct. in ca. j. de obli. ad ratioc. redd.

m Post deposita onera. Idem si ante si parati sunt dare idoneos fideiussores pro administratis, secundū Vinc. Host. & Ab. in ca. j. de obli. ad ratiocin. red. per l. rescripto §. debitores. ff. de mu. & ho. & p l. quisquis emersis, C. de epi. & cleri. p quæ iura dicit Host. obligatum ex cā mutui uel simili ab ordinando nō repelli. Sed quid si debitor ex dissimili cā, puta ex administratione uniuersali fuerit promotus? Resp. φ non patietur p hoc: sed bona eius dabūtur creditoribus

in solutum, quæ si non sufficiant tenebitur eps de suo. quia abstulit ordinato occasionē negotiandi & lucrandi: ut plenè not. in d. c. j.

a Vsuras. c. j. e. de Petro. & c. si quis. d. xlvij.

b Obtulerit. c. maritum. in fi. dist. xxxiij.

c Pertinaces. Nota q̄ hoc uerbum non ponitur in cap. seditionarios. dist. xlvj. unde sumitur, sed ē omnino necessarium, uel saltem ualde oportunum ex duobus, primo quia si quis aliq̄ū ultus fuerit iniuriam & pœnituerit, non est repellendus ab ordinatione. Vnde pertinax dicitur qui uult persistere in suo errore, & nō uult se corrigere, cap. qualiter. j. ubi Abbas in pric. de accusat. Secundo dantur casus i quibus quis pōt iniuriam ulcisci sine peccato: ut no. in cap. & qui emendat. dist. xlv. & in ca. si quis erga. ij. q. vij. quibus casibus nō poterit appellari pertinax, cum id faciat lege permittente.

d De fure. No. in hoc §. quiq; q̄ requiruntur ad hoc ut fur promoueri possit. Primum, quòd sponte cōfiteatur. secūdū, quòd satisfaciat dānum passo. tertium q̄ egerit pœnitentiam. quartum q̄ sit aliàs idoneus. quintū ut non sit infamia aspersus. Idem no. per Ab. in c. fi. de furt. q̄ mihi seruata fuerunt in famulo quodā meo fure qui me spoliauit pecunia, & nūc est clericus dictor me.

e Spōte. Mitius ergo agit̄ cū eo qui est spon te cōfessus, q̄ cū conuicto c. presbyterū. d. so. & xij. q. j. c. non dicatis, qd intellige nisi confiteatur timore futurarū probationū, tunc. n. nō vr̄ spōte cōfessus. l. nouissimè. ff. qd̄ fal. tut. aut. & per Ab. in c. de hoc. de simo. & in ca. at si clerici, de iudic. arg. contra quòd non sit parcendū si delictum sit ex malitia perpetratū nō ex lapsu & simplicitate, ex his quæ ponit Ab. in ca. inter corporalia. de translat.

si quis usuras [a] dū negotiaretur exercuisse compertus fuerit non solùm ordinandus nō est: uerùm etiam ordinatus deponendus. Mens enim auida, nec abstinere nouit ueti tis, nec gaudere concessis.

Simoniaci, seditiosi, & iniuriarum ultores ordinari nō possunt. h. d.

Idem statuendū est de eo, qui quasi dona Dei empturus pecuniam ad imitationem Simonis obtulerit, [b] idem & de seditiosis, & his qui propriarum iniuriarum pertinaces [c] fuerint ultores.

Fur occultus potest post restitutionem, & pœnitentiam ad sacros ordines promoueri, hoc dicit.

De fure [d] an ad sacros ordines promoueri posit, quæri potest. & si quidem sponte [e] furtum confessus damnum [f] passo satis fecerit, [g] & pœnitentiam peregerit, si alio qui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus sit infamia, [h] ad sacros ordines proculdubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter, & rebaptizati nunquàm ordinantur. h. d.

Sed etsi nullū quis delictū perpetrasse deprærhendatur, quod illum à sacris excludere ualeat ministerijs, adhuc tamen si uel de fide eius, uel continentia suspicio sit, promouendus non erit. Vt ecce si quis in ægritudine [i] constitutus, baptizatus fuerit, quia fides eius non ex uoluntate, [k] sed ex

f Damnum pas so. Intellige ergo quod hic dicit̄ de eo qui rem alienā surripuisset, nō de eo q surripuisset rem propriam ab alio possesā: hic enim quāquā ma lè faciat, & pœnitere debeat, tamē ad restitutionem nō tenetur. cū nemini dannū inferat retinēdo suū, ut per Ab. post Inno. & Io. And. in ca. olim. de restit. spol. in fi.

g Satisfecerit. Aliter enim pœnitere nō pōt dum modo satisfacere possit. xiiij. q. vj. ca. j. & de homic. cap. sicut. § eos, & de usur. cap. cum tu.

h Infantia. Scilicet facti quæ grauat opi. l. ij. ff. de obseq. à lib. præst. & à promotione repellit, ca. tantis. dist. lxxxj. & ca. laici. dist. xxxiij. & cap. omnipotens. de accusat.

i In ægritudine. hoc intellige de adultis. nam pueri etiam ab hæreticis baptizati promouentur, j. q. iiij. cap. placuit.

k Ex uoluntate. Scilicet libera ne sit contra cap. maiores. §. fi. de baptis. & eius effect. & de hoc

hoc dist. in. lvij. per tot.

a Ex necessitate. Scilicet p̃sumptiuè, qa præsumitur non uerè pœnitẽs qui est mortis causa pœnitens, & sic præsumitur peccata ei non esse dimissa, & sic in deteriorem partem, ca. aliter. xxx. q. v. si tamen statim moreretur præsumeret ecclesia ei peccata esse dimissa, ca. nullus. de pœnit. d. vij. & sic not. ꝙ ecclesia circa idem factũ habet contrarias præsumptiones, sed diuerso respectu. facit c. pro latum. de cons. dist. iij. Sed cũ hęc irregularitas proueniat à peccato, & cũ baptismus tollat peccatũ, quare non tollit in hoc talem irregularitatẽ? Resp. ut no. in c. si quis. d. lvij.

b Postea. Per sequens .n. factũ eliditur præsumptio præcedens, sic ca. tunc ualere. de cõsecrat. dist. iiij. & xxxiiij. q. j. c. cum per bellicam. fac. c. j. d. lvij. unde sumitur, & l. diuus ff. de resti. ĩ integ.

c Raritas. Arg. ꝙ pp hoium raritatẽ aliqua cõceduntẽ quę aliàs nõ cõcederentẽ: ut in c. præsis. d. lv. & c. j. d. lvij. & j. q. ij. c. tali.

d Rebaptizatis. Cõc. c. cõfirmãdũ. & de cõs. d. iiij. c. q bis, erunt tñ semp in habitu clericali, c. dictũ. de cõs. d. v. & not. in d. c. cõfirmandum.

e Presbyterorũ. De hoc de fil. p̃sbyterorũ. p to. & d. lvj. p to. & quod hic dr̃ amplia ẽt ĩ diaconis & subdiaconis, cũ in his eadẽ sit rõ q̃ in p̃sbyteris. s. odium paternũ: & quia timent in eis exẽpla paterni criminis, vj. q. j. c. si quis cũ & xv. q. ult. c. cum multæ. & d. xxiiij. c. quando.

f Filij. Sed nũquid & nepotes? & idẽ vr̃. l. libe-

necessitate [a] uidetur esse presbyter ordinari non debet, nisi fortè posteà [b] ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas [c] hoc exegerit. Sciẽter autem rebaptizatis, [d] ut ad clericatus gradum promoueantur, pmittẽdũ nõ erit.

Filij presbyterorum nõ possunt ordinari nisi fiant regulares, uel monachi, uel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, uel sint ualde morati. h.d.

Presbyterorũ [e] quoque filij [f] à sacris ministerijs arcendi sunt, nisi aut monachi fiãt, uel congregatione canonica [g] regulariter uiuentes religiosè [h] probati fuerint cõuersari. Sed hoc de ijs intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. Vnde si uel ex legitimo nati sunt matrimonio, [i] uel morum honestas eos commẽdabiles fecerit exẽplis, & authoritatibus, non solum sacerdotes fieri possunt, [k] sed etiam summi Sacerdotes. [l]

Bigamus & qui uxorem duxit uiduã, eiectã, uel meretricẽ, ordinari nõ possunt. h.d.

Itẽ repellendi sunt bigamus, [m] & qui uiduam, uel eiectam, meretricem, uel ancillam uxorem duxerit. Vidua [n] est cuius cognitæ maritus mortuus est. Vnde is, qui ab alio quidem ductam, sed minimè cognitã [o] duxit uxorem, propter hoc impediri nõ debet, quin possit ad

rorũ. ff. de uerb. signi. & l. filiũ. ff. ad s.c. Maced. tu dic cõtra cũ odia sint restringẽda, c. odia. de re. iu. in vj. facit. ff. de ri. nupt. l. lege Iulia. §. j.

g Canonica. d. lvj. c. ij. & c. j & c. ad abolẽdã, de fil. p̃sby. & hoc, qa religionis igressus irregularitatẽ tollit. qdã tñ contrariũ allegant, tenẽtes ꝙ talis ingressus nihil aliud opaẽ nisi ꝙ cũ talibus facilius dispẽsaẽ: ut no. plenè d. lvj. in princ.

h Religiosè. Bene dicit religiosè: qa locus nõ sanctificat hoiem, ca. nõ loca. d. xl. & cõuersati ĩ monasterijs sæpè sunt deteriores alijs cap. q̃tũlibet. d. xlvij.

i Matrimonio. habetur in ca. adhæc de fil. p̃sby.

k Fieri p̃nt. Nõ tñ ppterea deseruire ĩ eccle. paterna, c. ad extirpandas. de fil. p̃sby. & c. iter cęteras. ubi Abb. & alij de res.

l Summi sacerdotes. ca. osius. d. lvj.

m Bigamus. ext. de bigã, nõ ordi. p to. & xxxiij. d. p to. & aliàs multis in locis, est autẽ quadruplex ratio ob quam bigami prohibentur ordinari: ut per Abb. in Rub. de big. non ordin.

n Vidua. Sic c. uidua. d. xxxiiij. aliqñ & q̃ nũquã uirũ habuit. l. malũ §. uidua. ff. de uerb. sig. aliqñ quæ hẽt maritũ ĩ utilẽ, ut no. in l. fi. C. ad l. flaui. de plagi. r. ex cõi tñ loquẽdi usu uidua dr̃ cuius maritus est mortuus, & ita sumereẽ in statutis: ut p Ab in c. ne pro defectu. de elect. & ĩ c. ex tenore. & in c. sanè in fi. de for. compe. & p Doct. ĩ c. significãtibus, de offi. deleg. uel si diuertit. l. mulier. ff. de donat. in er ui. & uxo.

o Cognitã. Fortè, qa maritus ante mortuus

est quã illã duceret,uel religionẽ,ingressus est, c.uerum. & ca. ex publico.de conuers.coniug. uel fortè frigiditate est separatum matrimonium,concord.c.debitum.in fi.de big.non ordi.& dist.xxxiiij.c.uidua.

sacerdotium promoueri, cũ neuter carnẽ suã diuiserit ĩ plures. [a] Eiecta est q̃ uiuẽte marito eijcit̃, Meretrix [b] q̃ multorũ [c] libidini patet, & cuius turpitudo publicè uenalis [d] est: qđ non de ijs intelligendũ est, q̃ tales adhuc uxores retinẽt,nã in ijs alia [e] rõ est: quia scilicet cõiugati nõ possunt in sacris esse cõstituti. sed de ijs,quorum uxores defunctæ sunt.

Bigamus est qui duas duxit uxores, et qui secundas nuptias tãtũ de facto cõtraxit reputatur bigamus, idẽ si cũ uidua de facto contraxerit.h.d.

Est aũt bigamus,q̃ duas habuit uxores, siue baptizatus [f] ambas, siue etiã ante baptismũ [g] alterã. Si q̃s tñ laicus primam duxerit, [h] in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputãdus hæsitatum est. Ex facto [i] aũt respõsum est, hunc quidẽ nec bigamum esse, nec maritum uiduæ, [k] quia tñ quãtum in ipso [l] fuit secundas nuptias contraxit, & uiduã duxit, tanq̃ [m] de bigamo fore cõstituendum. [n]

Fornicatus cũ pluribus concubinis,non incurrit irregularitatem bigamiæ.h.d.

Aliud Iuris est de cõcubinis, quas si plures quis habuerit irregularitatem bigamię non incurrit, [o] sed cum eo tãquam sim-

a In Plures. Qui ergo duceret à se prius corruptã nõ reputaretur bigamus, cum eo casu non possit dici diuisisse carnem suã in plures,& ita tenet Ab. in c.debitũ.ante fi. de big. non ordi. & in c. ij. de cle. coniug.
b Meritrix. Sic cap.uidua. distin. xxxiiij.
c Multorũ. Sed q̃ nã multi dicentur, in hac materia? quidam quòd duo.§.fi.instit. de iu. person. alij ꝙ quadraginta, c.latores. de cle. exc. uel iterd. mini. alij ꝙ longè plures. arg.c.disciplina.d.xiv. tu dic ꝙ id relinquet̃ arbi.iudicis, cũ lege non sit determinatũ l. j.ff.de iu.delib.
d Venalis. Est nã si non quæstus gr̃a sui copiam faceret, sed amoris uel libidinis non esset propriè meretrix,cũ non mereat,à quo actu meretrices sunt appellatę,facit xxxij.q.iiij.cap.meretrices, sed uidetur hic de bono opere lapidari. est enim opus charitatis meretricem ducere,& peccatorum operatur remissionẽ:ut ca. inter opera. de spons.unde non debuit ob opus bonum fieri irregularis. Sol, quòd hoc operatur excellentia sacramenti ordinis quod appellatur dignitatis, j.q.j.c.remissionem.§.sed notandum. & infra de sacram.§.fi.
e Alia rõ. Simile est qđ habet̃ i §.affinitatis. instit.de nupt.& concor.c.iij.de bigã, nõ ord.
f Baptizatus. Distin. xxxij.q.ultima cap.fi.

g Ante baptismũ. Mirũ tñ in proposito uiderí põt quòd si quis ante baptismũ homicidium cõmiserit,si sequat̃ baptismus non remanet irregularis post homicidium baptizatus, Ab.in cap.presbyterum.de homicid. sed dic ꝙ bigamia contrahitur post baptismum, homicidiũ ante.
h Duxerit. Et cognouerit, Abb.& Doct. in cap.fi. de bigam. nõ ordin.
i Ex facto. ut ĩ c. nuper.& in c.fi.de bigam.non ord.
k Viduæ. Scilicet si ponamus illũ uiduã duxisse.
l In ipso fuit. No.ergo ꝙ i delictis affectus punitur, & habetur ꝓ facto,l.si quis seruo.C.de furt.l.diuus.ff.ad leg.Cor. de sicar.c.fi.d.49. c.ij.de spon.imp. in vj.l. si quis non dicam rapere.C. de epis.& cleri.
m Tãquã. Similitudinariũ est nõ ueritatis expressiuũ. nota ergo paria esse, esse talem & haberi pro tali, de quo per Bart.i l.si maritus.§.j.ff. ad l.Iul. de adult. & per Ab. & alios ad eũ in c.nuper.i fi.ext.de big.nõ ord.
n Cõstituendũ. Idẽ esset si ex alio impedimẽto non tenuisset matrimonium,propter affinitatẽ fortę uel affinitatẽ,ut tenẽt Doct.com. in ca.nuper.& c.fi.de big.non ordi.& not. ꝙ pęna cõmittitur ex actu nullo,ut hic,& per Ab.in c. cũ Apostolica.de sponsal. facit c.per uenerabilẽ,qui fil.sint legi,& per Fely.in c.ex tenore.de rescrip.Sed contra ur̃ facere c.sanè ext. de cle. coniug.Sol.ut per Ab. ĩ d c.nuper.post Glos.ĩ
o Non incurrit. Immo cõtra,c.nuper.ext.de bigam.non ordin. Sol.ibi loquitur qñ utraque solenniter fuit ducta, & sic peccatum fuit in sacramento,hic & in ca.pe.de big. non ordinãd.

in

in eo qui non contraxit sub specie matrimonij,& sic nota unum mirabile,quòd plus uidetur habere luxuria quã castitas, contra tex. in Aut. de restit. & ea quæ parit &c. de ratione uide quæ ponuntur in cap.ut debitum. de big. non ordi. & not. quòd clericus concubinarius posset absoluere concubinam propriã de peccato fornicationis cum se ipso, licet honestius faceret si alteri cõmitteret, ut p Hug. & Ant. de Butr. in c.fi.de ordin. ab epõ qui renun.epatui.

a Simpliciter. Sed quæ est in pposito simplex fornicatio, & cur ita appellatur? Resp. simplicem fornicationẽ admittere dicuntur laici, & constituti ĩ minoribus ordinibus,& dicitur simplex, quia per eã non uiolatur uotum uel coniugiũ spirituale, in diacono uerò & subdiacono est duplex, immo in presbytero est triplex,secundũ Ab,post Host. in cap.quia circa.ext.de big.non ordin.

b Dispensari. Nec solum ab Apostolico uerũ etiam ab eius legato ad quẽ dirigitur decretalis c.quia circa.ext.de bigam. non ordi. immo & ab inferioribus: ut not.ibi per Abb.

c Vitia. Nota quòd uerbum uitium, refertur tã ad animum q̃ ad corpus. fac.l.j.§.sed sciendum.cũ seq.& l. ob quæ uitia.ff.de ædil edict. corporis aũt uitium cõtingit alicui ad esse quadrupliciter,uidelicet ex defectu mẽbri, ex inhabilitate,ex diminutione, ex augumento: ut per Abb.in cap.fi.de corpo.uitiat.

d Exiguam partem. Fac.c.j.& fi.de corp. ui. & l.j.uersic.proinde.ff.de ædil.edict.

e Digiti. Qui cum non habeat officium in corpore per se distinctum nõ debet membrum appellari, uel pro membro haberi,cap. singula.distin.lxxxix.& per Abba. in capit.j.qui cle. uel uouent.& ĩ c. clericis. ne cle.uel monach. & in cap cum illorum.de sent.excommun & in cap.ego.de iureiuran.& per Legist.in l.ij. ff.de publ.iudi. & in l. nõ sunt liberi.ff. de sta.hominũ.& in Auten. sed no uo iure. C. de ser. fugi.

f Non erunt. Sed quis declarabit, an sit scandalum uel non, ex uulnere manus, uel alia corporis debilitatione? Respondeo secundũ Innoc.Io.And.& Abbas in ca.fi.de corpo.uiti, quòd declarabit episcopus.

g Virilia.cap.ex parte.j. & ij. ext. de corp.uitiat.

h Volentes. Vt cap. si quis absciderit, cum pluribus seq. distinc. lv.

i Fortè. Affirmatiuè & dubitatiuè potest hic sumi uerbum hoc fortè, de quo latè per Doct.in cap. accedens, ut lit. non contest.& c.

k Homicidæ. Non quòd homicidẽ uerè sint facti, sed propter homicidij periculum quod sectionem sequi poterat dicuntur homicidæ, sicut & qui infantem exponit, homicida dicitur. distinctio.lxxxvij. capitulo fina. Argumen. quòd non est considerandum quid eueniat sed quid euenire possit, ut xxij.quæstione prima capitulo in nouo, & distinctio. xxj. capitulo denique. & xxiij. quæstione.v. capitulo relegentes & ff. de his qui deiece,l. si uerò.§.pen. & C. de usufruct. leg. si ambiguitatem & nota in capitulo si quis absciderit.distinct.lv.argum. tamen contra, xxiij. quæstione.v.capitulo de occidendis. uide tex. in cap.fi.xv.quæst.j.

plicíter [a] fornicatus sit,quo ad executionẽ sacerdotalis officij dispensari [b] poterit.

Corpore uitiatus,nisi modica sit læsio,ordinari nõ potest hoc dicit.

Cauenda sunt autẽ ijs, qui Ecclesiasticis mancipandi sunt officijs, non solùm animi, uerùm etiam corporis uitia. [c] Vnde aliqua parte corporis læsi ad sacerdotiũ ascẽdere nõ ualẽt. Hoc tñ tunc obtinet cũ euidẽs & notabilis est læsio. Cæterum si modica sit, ut putà, quia exiguam partem [d] digiti, [e] uel unguem nolẽtes amiserint, ita ut sine scandalo possint celebrare, à sacerdotio repellendi non erunt. [f]

Abscisi ex necessitate promoueri possunt, secus si ex uoluntate,h.d.

Idẽ Iuris est de eo cui uel ui,uel in cunabulis, uel de medicorum cõsilio metu imminentis periculi uirilia [g] fuerĩt amputata, q̃ si uolẽtes, [h] & carnali uitio repugnare, fortè [i] cupientes se ipsos absciderint, q̃a sui homicidæ [k] sunt ad Clerum peruenire nõ possunt. Corpore enĩ uitiati non casu, sed

propria uolũtate sunt intelligẽdi, & sicut in illis ueniã casus impetrat, [a] ita uindictam in ijs uoluntas postulat. [b]

Oculo priuatus indistinctè promoueri non potest, licet retineat ordines, si posteà talis priuatio contingat.

Hæc autem distinctio [c] nõ in oĩbus mẽbris [d] sibi locum uendicat. Cui enim oculum [e] abstulit casus, licet uoluntas desit, sacerdotium tamen cõsequi nõ [f] potest. Cæterũ si sacerdotali in ordine constituto, tale quid [g] acciderit, qđ olim integer acceperit, non amittet. [h]

Olim furiosus uel aliter uexatus, non potest ordinari, clerici qui aliquando fuerunt demoniaci, non possunt ad ulteriores ordines promoueri. h. d.

Is quoque qui ĩ furorem aliquando uersus ĩsaniuit, [i] aut quolibet modo uexationis incursibus effert̃, aut quod propè furorem [k] accedit, in scæna [l] luserit, uel afflictione diabolica uexatus fuerit, ordinari nõ poterit, Clerici [m] etiã qui in adolescentia à demonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorẽ gradum ascẽdere non possunt.

DE PRAEBENDIS ET ALIIS beneficijs. [n]

Connexa & dependentia sunt simul tractanda. h. d.

Ost hęc [o] uideamus de præbẽdis, & illarum concessione, quæ pars Iuris extra

---

a Impetrat. Sic & simplicitati & ignorantiæ uenia tribuitur. de consecrat. distin. ij. cap. iij. & cap. cum uniuersorum. de rerum permut. casus tamen non excusat in amotione terminorum, l. ij. ff. de term. moto. & not. in cap. qui partem. distin. lv. unde sumitur.

b Postulat. cap. qui partem. dist. lv.

c Distinctio. Inter casum uel infortunium & spõtaneam uoluntatem.

d Membris. Quid autem ueniat membri appellatione not. supra proximo. §. in uer digiti.

e Oculum. Vt c. fi. dist. lv. si quis tamẽ oculũ amitteret, non propterea excusaretur à tutela, ut C. de excus. tuto. l. frater tuus.

f Non potest. Et licet consueuerit curia dispensare, præsertim quã do quis amisit dextrum oculum, & sic nõ oculum canonis uel euangelij, non propterea tamen minus recte dicitur nõ posse talis ad sacerdotium promoueri, cum non dicatur illud posse fieri, quod potest solum fieri per remedium extraordinarium, id enim dicimur posse facere, quod de iure possumus. xxij. q. ij c. faciat homo. & l. filius. de cond. instit. & traditur per Abbas in capit. pastoralis. in fi. de caus. pos. & propri.

g Tale quid. Refert ad supradicta omnia corporis uitia.

h Non amittet. Licet res deuenerit ad eum casum à quo incipere non potest, de quo in L. pluribus. §. & si placeat ff. de uerb. obli. & in ca. ij. de cle. ægrot. amittet tamen executioné ordinis ob deformitatem & scandalum: ut in ca. ij. & c. iij. de cle. ęgro. uel debilit.

i Insaniuit. c. maritum. dist. xxxiij. in fi. hic tamẽ promotus nõ deponitur, vij. q. j. capit. quãuis. & not. in d. ca. maritum, & supra. eo. §. proximè antecedenti, & xv. quæst. j. cap. fi.

k Propè furorẽ. Not. furiosos & scenicos æquiperari. facit cap. maritum. dist. xxxiij. cum seq.

l In scęna luserit. Quid aut sit scæna, uide per Ab. in c. ad honorem. de aut. & usu pal.

m Clerici. Facit ca. clerici. dist. xxxiij. unde sumitur.

DE PRAEBENdis & alijs beneficijs. n

Lijs nota uerbũ: quia includit ꝙ præbendæ sunt beneficia, quod & uerũ est, p ea quæ Ro. Ro. Decis. viij. aliàs 247. in no. Quod habens sed. an simplex canonia solum sine ulla præbenda dicatur beneficium? dic ut per Ro. Ro. Decis. 16. alias Decis. 445. in nouis. fac. not. per Abbas & alios in ca. tua. de uerb. signi. & c. postulasti. de rescrip.

Post hæc uideamus.

o Post hęc. Scilicet quæ diximus supra à titulo de iure personarum usque huc, & sumpta est imitatio, ab institutionibus ciuilibus. in titulo de leg. in princ.

Lo-

a Loquimur. Id est, locuti fuimus. & sic tẽpus pro tempore sumitur. ut C. de his, qui no. infam. l. si possidonium, & ibi not. Vel loquimur, id est, loqui deberemus si materiam præcedentem prosequeremur, sic in Aut. de consang. & uter. frat. §. si igitur. col. vj. uel loquimur, id est sumus i tract.

b De iure personarum. Nota ergo quòd uirtus illius Rubricæ de iure personarum extenditur usque ad hunc titulum, immo usque ad finem libri, cum in ultimo titulo tractetur de regul. & monachis, q sunt in numero personarum ecclesiasticarum.

c De dignitatibus. Quid autẽ sit dignitas, & quo differ à persona-tu, uide per Host. in sum. eo. § quid sit dignitas, & per Abbas in capit. de multa. ext. eod.

d Videtur. Fortè ideo positum est uerbum uidentur, quia potest fieri ut quis sit pfectè canonicus sine præbẽda. ut latè habetur per Abba. & alios in ca. cum M. Ferrariensis. de constitut. ideò posuit notam improprietatis.

e Annexæ. Vt in cap. relatum. & capit. dilectus. eo. & in cap. cum super de concess. præb. & per Host. in sum. eo. in princ. & quomodo se habeat ista connexio uide per Ab. in ca. maioribus. & in c. dilecto, ext. eod.

f Sine cã. Immo satis bona occasione, cũ ea q sui natura iunguntur non debeãt disiunctis tractatibus. cõprehẽdi, ar l. eũ actũ. ff. de neg. gest.

g Præbenda. De ista descriptione uide per Host. in sum eo. & per omnes in c. cum M. Ferrariensis. de cõsti. & per Archid. in c. si iusta. de resc. in vj. & p Anc. in Rub de cõcess. pbẽdæ.

h Quam ius. Nota ergo ꝙ præbenda est nomen iuris: ut in c. cũ M. Ferrariensis, de cõstit. & in c. maioribus. & c. dilecto. de præb. Sed cõsueuit quæri an sit ius spirituale, & resp. ꝙ quãdo est annexa canonicatui vr ius spirituale: secus qñ nõ est annexa, cũ etiã laicus possit hr̃e prębendã, de quo latè in locis supra alleg.

propositam quidẽ materiam fortasse uideri poterit, loquimur [a] enĩ in præsenti de Iure personarum. [b] Sed cum supra de dignitatibus [c] Ecclesiasticis, quibus præbendæ uidentur [d] annexæ, [e] locuti fuerimus, non sine causa, [f] sequenti loco pót hæc iuris materia tractari.

Qui in altari laborat, de altari debet & uiuere. h. d.

Prębẽda [g] nihil est aliud, quàm Ius [h] percipiendi prouẽtus Ecclesiasticos, tanquàm uni [i] de collegio cõpetens, & ex canonia [k] procedens. Cum enim ut lex diuina [l] præcipit, qui altari seruit, de altari debeat & uiuere. [m] dignum est, ut qui diuinis asscribuntur obsequijs. Ecclesiæ substententur stipendijs. [n] Et ideò institutũ olim [o] fuerat, ut ordinationes eorũ, qui sine certo titulo ordinati essent, in iniuriam ordinantium inanes [p] essent. Paulatim tamẽ benignius agi cœptũ. Constitutum [q] est enim, ut si Episcopus aliquẽ sine certo titulo, unde uitæ necessaria [r] percipiat, ordina

i Tanquã uni. Per ista uerba excluduntur præbẽdæ quę possunt assignari puris laicis, qui non competunt tãquã personis de collegio nec descẽdunt ex canonia: ut not. in cap. cum M. Ferrariensis. de cõstit.

k Ex canonia. Sicut descẽdit actio ex obligatione, l. licet. §. ea obligatio. ff. de procur. habetur in ca. cũ M. Ferrariẽsis. de const. & in ca. maioribus. eo.

l Lex diuina. Cõcord. c. ex his. xij. q. j. & c. ecclesiasticis. xij. q. ij. & c. cum secundum. & c. extirpandæ & cap. relatum. eo.

m Viuere. Sed nõ luxuriari facit. dist. xliiij. in princ. & not. per Ab. in cap. cum secundum. ext. eod. facit xij. q. iij. cap. j. & cap. ij.

n Stipendijs. Not. ergo ꝙ prębẽda siue bñficium est clerico quædã merces sibi debita rõne oneris. ex quo vr̃ posse inferri ꝙ clericus pauper licitè locat opas suas spũales, nec committit simoniã, ex quo nõ intẽdit uẽdere diuina, sed uiuere. Ita Ab. in cap. cum scd̃m eod.

o Oli. c. neminẽ. & sctõrũ. d. 70. & c. cũ scd̃m ext. eo. & nouissimè p cõci. Trid. sess. 23. c. 16. in decretis reformat. & sess. 21. c. ij. in dec. ref.

p Inanes. Nisi pmoti fuissent ad titulũ patrimonij. c. tuis. & c. eps, eo, & infra. eo uersi. nisi, & dic inanes quãtum ad executionem.

q Constitutum. c. ij. c. eps. c. cum scd̃m. eo.

r Necessaria. Secundum facultates eccle. & clerici

uerit, tam diu ipse aut eius successor, [a] ordinato necessaria subministret, donec ei in aliqua Ecclesia cõueniẽtia clericalis militiæ [b] stipendia [c] assignẽt.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdẽ prouidere de beneficio, sed mandans: secus si sit mandatũ generale, uel ordinandi licentiam concedens.

Quod si Episcopus mandato [d] alterius in aliena diœcesi ordines [e] celebret, distinguẽdum est an de certis [f] personis mandatum susceperit, an generale & expresso nomine. Primo enim casu mandans, [g] secundo mandatũ suscipiẽs, [h] inopi ordinato uitę tenebitur necessaria ministrare, eis autẽ quibus à diœcesano datur licentia, ut à quo uoluerint [i] Episcopo ad sacros ordines promoueri possint, ad præmissa nõ qui ordinãt, sed qui licentiam tradũt [k] obligantur, [l] nisi tñ ordinatus de paterna hęreditate [m] uitæ possit hr̃e subsidiũ. [n]

clerici dignitatem: ut not. in c. episcopus. eod.

a Successor. Sed quare conuenitur hic successor ex delicto defuncti, cum regulariter crimina morte extinguantur. dist. xxiij. c. quorũdam. & C. si re uel accus. mor. fue. l. ij. & l. uni. C. ne ex delict. defun. Item nũquid si iste ordinator habet hæredes respectu patrimonij sui, an prius sint compellendi hæredes, quàm successor in dignitate? resp. ut latè per Glos. & per Abb. in d. c. cum secundũ. ext. eodem.

b Militiæ. argu. quòd clericalis ordo est dignitas, cũ sit militia: ut in c. eo libentius. ubi Ant. de But. de ser ui. non ordi.

c Stipendia. Sicut ergo miles seculi habet stipendium à domino tẽporali, sic miles Dei habere debet ab ecclesia. Vnde infertur quòd clericus debet gaudere priuilegio militaris, intellige de priuilegijs congruentibus ipsis clericis, scilicet ubi in eis eadem est ratio, uel maior. Abb. in c. cum secundum. eod. & not. in l. miles. ff. de re iudi.

d Mandato. Aliàs enim id sine pœna facere non posset. ut c. j. de temp. ord. in vj. concor. c. si episcopus. eod. in vj. Differt autem mandatum à præcepto: ut per Ab. in c. eam te. de resc.

e Ordines. Intellige de sacris: quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur: ut not. in c. si episcopus. eo. in vj.

f Certis. Et expressis: quia si cõmisisset ei ordinare clericos talis uillę uel loci, adhuc non essent personæ certę unde haberet locũ quod hic dicitur, & in c. si episcopus. eod. in vj. unde aliud est certum, aliud certum & expressum. facit. c. ne captandæ. de concess. præben. in vj. & quod not. in d. c. si episcopus.

g Mandans. Qui est in culpa cum præuidere deberet an ordinandus haberet titulum. c. si episcopus. §. si uerò. eo. lib. vj.

h Suscipiens. Immo uidebatur quòd puniri deberet mãdans, & imputare sibi debeat quòd talẽ elegit, & per alium fecit. unde idem esse deberet, ac si per seipsũ elegisset. c. qui per aliũ. de reg. iu. Sed hęc uera ubi mãdauit de certo. facit ext. de elect. c. si compromissarius. §. j. & l. si procurator. in prin. ff. de cõd. indeb. ubi uigore generalis mãdati nõ põt ĩdebitũ solui.

i Voluerint. Dũ tamen sit catholicus. c. ueniens. de præscr.

k Tradunt. Cũ illam dare nõ debeant in titulũ nõ habẽti. c. si episcopus. eo. in vj.

l Obligant. Quid si clericus ad sacros ordines sine titulo ꝓmotus ꝓmisit ep̃o sup hoc nõ inquietare eũ, nunquid tali renuntiatione non obstante agere poterit? resp. ut not. in c. si episcopus. eo. in vj. uidetur tamẽ hodie tota hæc materia immutata per Concil. Trident. per quòd statutum est neminem ad sacros ordines posse promoueri, nisi legitimè constet eundem sufficiens beneficium ecclesiasticum possidere: ut apparet sessi. xxj. in decretis reformationis. c. ij.

m Hæreditate. Sed nunquid quando quis habet sufficiẽs patrimonium sit necesse ꝙ expresse ordinetur ad titulũ patrimonij: quidã quòd non: ut not. in c. si episcopus. eo. in vj. Io. Goff. Inn. contra, & horum opi. uidetur nouissimè ꝑ Concil. Trid. probata sessio. xxj. in decretis reformationis. c. ij. Sed nunquid si ordinato ad titulum patrimonij gratiosè beneficium conferatur possit licitè cõseruare fructus patrimoniales pro suis hæredibus, & uiuere de redditibus beneficij? respond. potest, dum tamen honestè uiuat, de hoc latè per Abb. in quadã sua disputatione incipit Titius. & in cap. ep̃s. eod.

n Subsidium. Idem dicas si habeat pensionẽ ecclesiasti-

ecclesiasticam, sed nec tale patrimonium, nec huiusmodi pensio poterit extingui, uel alienari sine licentia episcopi, donec tales beneficium ecclesiasticum non sint adepti: ut per Concilium Triden. sessio. xxi. i decretis refor mat. c. ij. & taliter ordinati gaudebút priuilegio clericali non solú in psona, uerú ét in rebus. xij. q. ij. ca. ecclesiarú seruos. & xvj. q. j. ca. sunt, quia de foro ecclesiæ facti sunt, licet non habeát ecclesiá: ut habeĩ in c. eṗs. in fi. ext. eo.
a Modis. Immo tribus. c. cú i illis. §. cum auté. eo. in vj. Sol. præsentatio & istitutio có ficiunt unum modum, cum una nó possit stare sine altera, qđ satis apparet ex descriptione institutionis, quæ statim sequitur, nec præsentatio patroni aliquod ius spirituale trásfert, sed est initium quoddam seu quædam seruitus. ca. quod auté. de iu. patro. ius. n. spirituale transfertur per solam institutioné, de quo per Ab. in c. ij. in fi. de cócess. præbé. Sed adhuc contra; quia é modus electionis: ut ext. de elect. c. j. & per tot. respó. hic non tractat de electiuis: quia de his satis dixerat supra de elect. cum titulis seq. Quomodo aút differant electio, præsentatio, institutio, collatio, & inuestitura. dic ut p Ab. in c. autho ritate. de institution. & J. tit. ij. §. sunt autem. & §. dissimiles. & per Io. de Sel. in tract. de bene fi. in prima parte. q. xiiij.
b Præbendæ concessio. Intellige uel alterius beneficij.

Præbendæ conceduntur per collationem, & per institutionem, & singulis rebus singula sunt imponenda nomina. hoc dicit.

Conceduntur autẽ Præbendæ, ut beneficia duobus modis,[a] per Collationẽ, & per Institutionem. Collatio est libera quædam præbendæ concessio.[b] Institutio est præbendalis iuris ad præsentationem patroni facta translatio: quæ licet & ipsa collatio possit appellari,[c] cómodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus[d] distingui.

DE COLLAtionibus.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, & ordinarium Collatorem facit lex uel consuetudo. h. d.

Onferuntur autẽ præbendæ, uel beneficia, aut ab ordinario, aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut pontificio rescripto. Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo[e] approbauit, aut Iuris[f] designauit authoritas, ut Episcopus[g] capitulum.

Si Episcopus & capitulum habeant potestatem conferẽdi coniunctim, nõ potest unus sine altero, nisi in uno subsit impedimentum conferre, & si Episcopus possit conferre, tamen de consilio capituli, ét quod sit impeditus capitulum non potest se in collatione intromittere, nisi Episcopus sit negligens in remouendo impedimentum, & mortuo uel absente eo, cuius consilio interueniente est conferendum, non est ob id differenda collatio. hoc dicit.

Quam conferendi potestatẽ Episcopus, & capitulum interdũ habent communiter, interdum disiunctim, si communiter, alter sine altero illam exercere non poterit.[h]

c Appellari. Sed minus propriè.
d Appellationib. i. proprijs nominibus. & fac. §. alio. instit. qb. mo. test. infirmen. & l. Labeo. § fi. ff. de sup pel. leg.

DE COLLAtionibus. Conferuntur.
e Consuetudo, q̃ dat iurisdictionem. l. more maiorú. ff. de iuris. om. iu. c. cú dilectus. de có suet. c. cú ecclesia. & cap. scriptú. de elect. ét priuatæ psonæ. c. cú cótingat, ubi Ab. & cæteri de fo. comp.
f Aut iuris. Sed quare est ṗposita i ordine literæ consuetudo authoritati iuris? rñs. fortè, quia consuetudo i puisione beneficiorú ṗfertur iuri cói, c. fi. de inst. c. ea noscit. de his, q̃ fi. à præl. & c. abbate sanè, de uerb. si. & c. cú ec. ubi etiá Abb. de elect.
g Episcopus. ca. omnes basilicæ. cum ibi alleg. xvj. q. vii.
h Poterit. c. uni. ne sed. uac. aliq. inno. ubi summit. Mortis. idẽ si quocúq; alio mó uacẽt sedes, ut renútiatióe, & depositióe, uel alio quouis mó, ut vii. q. j. §. ecce i qb. & 23. q. 2. i pric.

Suspensio-

nisi uel mortis, uel suspensionis, [a] uel maioris [b] excommunicationis [c] impedimẽtum in altero adesse contigerit. [d] Cum uerò ad solum Episcopum cũ cõsilio [e] sui capituli, uel assensu [f] præbẽdarum spectat collatio, eo defuncto, uel suspenso: nisi Episcopus in petẽda relaxatione suspensionis [g] sit in mora, [h] capitulum se nõ potest intromittere. [i] Vbi uerò collatio ad aliquem cũ cõsilio Episcopi pertinet, si quid illi humanitus contigerit, nõ erit ob hoc uacãtis beneficij collatio differẽda. [k] Idẽ Iuris est Episcopo, adeò in remotis [l] agente, ut breui non possit illius haberi pñsentia: quia in petendi, uel expectãdi mora uacanti beneficio, posset imminere periculum. [m]

Si ecclesia steterit uacans per sex menses, beneficiũ de-

a Suspensionis. Pone quòd fuerit peccatum in c.graue, de præben. & an episcopus suspensus conferat, late Host. in sum. de elect. §. quis possit eligere. uersi. item iure impedit, & per doct. in c. tanta de excess. prælat. & in cap. cum bonæ. de ætat. & quali. & in c. si celebret. de cle. excom. mini. & in c. inter. de elect.

b Maioris. Aliud si minoris: ut s̄. q elig. eligi ue pos. §. j. & ca. si celebret. de cle. excõ. mini.

c Excommunicationis. Sed quõ poterit hoc eẽ, cũ collegium & capitulum non possit excõicari, ca. Romana. §. in uniuersitatẽ. de sententia excom. in vj. rñs. intellige si singulariter omnes de capitulo sint excommunicati, ut dicitur in ca. uni. in princ. ne sed. uacan. in vj.

d Contigerit. Quo casu unus sine altero cõferet, & intellige hoc etiam si episcopus interesse deberet ut prælatus. fac. c. uni. ne sed. uac. in vj. & uide per Ab. in c. ex parte. de constit.

e Cum consilio. Est autem magna differentia utrum consilium interuenire debeat, an consensus, ut habetur in ca. cum olim. de arb. & in c. cum in ueteri. de elect. & in c. uenerabili. de offi. deleg. & in c. quanto. & ca. ea noscit. de his quæ fi. à præl si. con. cap. & in ca. ne pro defectu. de elect. & in omnib. dictis locis Ab. Et not. ꝙ si is cuius authoritas requirit in actu explicando consilium accommodet, censet ẽt pstitisse authoritatẽ, Ab. in c. dilecti. de arbit.

f Assensu. Maioris partis. ca. j. de his quæ fi. à ma. part cap & not. in c. j. ne sed. uac. in vj. §. j. & hoc uidetur de iure communi in præbendis cathedralis ecclesiæ. secundum Compostel. in c. cum eccl. Vulterrana. de elect.

g Suspensionis. Si cõtingat illũ esse suspẽsũ.

h In mora. Sed quando dicetur esse in mora? resp. cum q̃ cito potuit relaxationem non petijt. l. ij. §. confestim. ff. ad Tertul. non tñ amara uel calumniosa facienda est interpretatio, ut. ff. de dou. inter ui. & uxo. l. si id quod. §. si quis secundum. & l. pe. ff. ad exhib. ca. ex his. de priuil. arbitrabitur ergo iudex. l. j. ff. de iu. delibe. si autẽ maliciosè impediatur petere, subuenief ei cum non sit in mora. ca. postulastis de conces pb. nisi hoc ipse procurasset. l. ij. §. fin. ff. si quis caution.

i Intromittere. Si ergo fuerit in mora episcopus, poterit capitulũ se intromittere. Sed quæritur an statim canonias possit conferre, an debeat expectare sex menses post moram, iuxta c. quia diuersitatem. de conces. præb? respond. ut not. in cap. uni. ne sed. uacan. ali. inno. in vj.

k Differenda. Cum ab eo non possit tunc peti consilium: ut cap. j. §. fi. ne sed. uacan. ali. in. vj. argum. cap. si gratiosè. de rescrip. in vj. & de pœniten. dist. j. § hoc idem. uersic. idem à mortuo. Contrarium tamen esset si collatio pertineret ad aliquem cum consensu episcopi. ut not. in d. § fi.

l Remotis. Hæc autem distantia erit metienda iudicis arbitrio ex ratione quæ statim sequitur. An autem, & quando absentes sint ad actum uocandi, per Doctor. in cap. cum omnes. de const. & in c. j. de his, quę fi. à ma. parte cap. & in c. ij. de testib. in vj.

m Periculum. Simile cap. si is qui. de offi. deleg. in vj. Sed contra: quia non seruata forma, actus ualere non debet. l. parui. ff. de arb. cap. cum dilecta. de rescrip. cum materia. resp periculum imminens immutat quod aliàs esset seruandum sic. ca. ij. de testam. in vj. & habetur per Legistas in l. j. ff. de offic. eius cui &c. & in l. j. ff. de dam. infect. & per Cano. in c. j. de constit.

Ratione.

...uoluitur. hoc dicit.

Eadem ratione, [a] ubi ad ſolum Epiſcopum ſpectat [b] collatio, ſi per ſex menſes conferre diſtulerit, ad capitulum [c] deuoluitur. Ex contrario ſi ad ſolum capitulum pertinuerit, & infra præſcriptū terminū hoc nō fecerit, [d] Epiſcopus cū religioſorum [e] uirorum conſilio exequet, quod ſi omnes fortè neglexerint: Metropolitanus [f] abſq; contradictione diſponet. [g]

Regularibus prælatis non conferentibus infra ſex menſes, fit deuolutio ad ordinarium. h. d.

Idē ſtatuitur in regularibus prælatis: ſi enim quæuis beneficia ad illorum diſpoſitionem [h] ſpectātia intra conſtitutum [i] tēpus cōferre negligāt, locorum [k] diœceſani in non exemptis [l] ꝓpria, in exemptis uerò Apoſtolica [m] authoritate eorūdem negligentiam iuxta præſcriptū in Vienneſi Cōcilio [n] modum ſupplebunt.

Tempus deuolutionis currit ſolum non impeditis, & a die notitiæ. h. d.

a Ratione. Scilicet quia periculoſa eſt diuturna eccleſiarum uacatio: ut c. quàm ſit. & c. cupientes. de electio. in vj.

b Spectat. Intellige iure proprio, non autem ſi ſpectet ratione deuolutionis, puta deuoluto iure cōferendi ob negligentiam uel delictum inferioris collatoris: qa hoc caſu etiam negligēte epiſcopo, non fit deuolutiō ad capitulum: ſed ad proximū ſuperiorem. Ratio diuerſitatis: quia in his deuolutis non eſt tanta communio inter capitulū & epiſcopū, quanta in ſpectantibus iure ꝓprio: ut no. Abb. in c. ij. de cōceſ. præb. poſt antiquos.

c Ad capitulū. No. caſum in quo īferior ſupplet negligentiam ſuperioris. Aliū habes ix. q. iij. c. cum ſimus. & hoc eſt ꝓpter magnā communionem quæ eſt inter epiſcopum & capitulum. c. requiſiſti. de teſtam. & per Abb. in c. ij. de conceſ. præben.

d Nō fecerit. Sed quid ſi fecerit poſt lapſum tempus ſex menſium, an tenebit collatio & electio. quidā quòd ſic. Contrarium eſt uerum: ut c. licet. & c. ſi. de ſupp. negli. prælat. niſi de patientia toleraretur. c. literas. de conceſ. præben. quia pro non dato habetur quod ab illo datur, qui non poteſt de iure donare. c. quod autem. in fin. de iu. patron. arg. contra. ff. ſi quis caut. l. & ſi poſt tres. & l. Celſus. ff. de arbit. & ita not. in c. ij. ext. de conceſ. præb.

e Religioſorum. c. ne pro defectu. de elect. & c. obeuntibus. diſt. lxij. & intellige religioſos largo modo, & non pro his tantum qui uouerunt tria uota, ut habetur in locis ſuprall eg. & per Abb. in c. dilecta. de maio. & obed.

f Metropolitanus. Intellige hoc ſi epiſcopus non ſit exemptus: aliàs deuolutio ſit ad Papam non ad Metropolitanū: quia non ſuperior non poteſt ſupplere negligentiam alterius. c. licet. de ſupp. negli. prælat. Nec ob. quòd capitulum ſupplet negligentiam prælati, licet non ſit ſuperius: quia illud ratione magnę cōmunionis, ut dictū fuit ſupra hoc eodem. §. in uerb. ad capitulum.

g Diſponet. Etiam dando poſſeſſionē. c. ex parte. ubi Ab. ī prin. de conceſſ. præb.

h Diſpoſitionē. Id eſt, collationē, uel prouiſionem: quia ſi ad ſolam præſentationem, uel electionem ipſorum ſpectarent, tunc ad confirmātem, uel inſtituentem deuoluetur poteſtas, ſiue ſit diœceſanus, ſiue alius.

i Conſtitutum. in capit. ſecundo. de conceſ. prębendæ.

k Locorum. Non perſonarum, ſi ergo prælatus alterius diœceſis habet prioratum quem conferre negligit in diœceſi Perusina, epiſcopus Peruſinus, qui nunc eſt Excellentiſsimus Doctor, & præceptor meus Ro. Rom. auditor. Iulius Oradinus ſupplebit, licet fortè collator ſit Bononienſis.

l In exemptis. Olim ſecus. capit. ſicut. de ſuppl. negl. præla. & cap. cum ſingula. de præbend. in vj.

m Apoſtolica. fac. cap. irrefragabili. de offic. ordin. & c. ad abolendam. de hæret. & cap. uni. de cle. ægrot. in vj. & eod. lib de ſtat. mona. cap. unico. & Cle. attendentes. de ſta. mona. & Cle. quia contingit. de reli. domi. fortè conferre poterit etiam legatus, per ea quæ dicit Abb. in cap. uenerabilis. de præb.

n Viennenſi concilio. Cle. uni. de ſupp. neg. prælat.

Tempus autem sex mensium, nec currit legitimè impeditis, [a] & à die notitiæ, [b] nõ à tempore uacationis erit computandum. [c]

Deuolutio nõ habet locum in Ecclesia non numerata, uel quando dignitas est suppressa. hoc dicit.

Hæc autem ita demùm obtinẽt, si in Ecclesia erat distinctio prębendarũ, & certus canonicorũ numerus. Cæterũ si neq; distinctæ præbẽdæ, nec certus sit canonicorũ numerus. Lateranẽsi Cõcilio de beneficijs ultra sex menses uacantibus locus non erit, [d] Idem etiam obtinet si per capitulum uacans dignitas legitimè fuerit sublata. [e]

Sede uacante capitulũ non fungitur uice Episcopi in conferendo, & cessante causa cessat & effectus. h.d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi, conferẽdi potestas ad capitulum deuoluat; [f] sede tamen uacante in collationibus p̃bendarũ Episcopi uice non fungitur, [g] cũ eo casu nullius superioris possit argui negligentia. [h]

a Impeditis. Impedimento tam iuris quàm facti: quia præscriptio.c.ij. de conces. præben. est inductum contra negligentes, ut dicitur in c.quia diuersitatem eo.tit. sicut cætere cap.uigilanti.de præscript.& xvj.q.iij §.potest.& sic istud tẽpus semestre est utile certo respectu: sed alio respectu est continuum.currit enim & diebus feriatis: ut not.Abb.in ca.ij.de concess.præben.& hoc nisi qs sit negligens in remouendo impedimento: ut not. in d.c.quia diuersitatem.ar.c.quoniã.dist. 100. & l.qui potest.ff.de re.iu.& l non omnes.§.qui captus. ff.de re mil.

b Notitiæ. Sic c.licet.de sup.negli.prælat.& habetur in c.nulla.& c.quia diuersitatẽ.de conces. præbẽ.fac.l.annus.in fin.ff.de calum. & ca.biduum.ij.q.vj.& l.cum sex menses.ff.de ædi.edict. Sed an præsumatur hæc scientia, puta uacat in diœcesi suffraganei beneficium, an præsumatur Metropolitanus habere notitiã? dic ut per Abb.in c.ex parte.de conces. præb. & in c.sicut.de accusat.

c Computandum. Idem in executore Papæ. ut not.in Clem.si de beneficio. de præbend. & Cald.consi.xxxiij.de prében.Sed an quod hic dicitur de collatione militet etiam in institutione? respond.non:ut per Abb.in c.ij.de concess.præbendæ.& in c. pastoralis. de iu.patro. Quid si patronus per sex menses non præsentauerit, nunquid his qui habent liberè conferre dabitur integrum semestre? respond. ut per Abb.in c.quia diuersitatem.de conces. præb.

d Non erit.c.ex parte.de conces. præb.quia tunc non dicitur præbenda uacare. Vnde non mirum si non habet locum Concilium Lateranense, quod loquitur de præbendis & beneficijs uacantibus. Et sic nota quòd in ecclesijs regularium ubi numerus non est statutus nõ dari uacationem. Item d. Concilium non habet locum in dignitate episcopali. & Ecclesia collegiata regulari, datur enim breuius tẽpus ob maius periculũ.c.ne pro defectu. de elec. consueuit notã.in cap.ij.de concess.præb. Sed nunquid impetrãs in tali non numerata ecclesia, ut sibi prouideatur de canonicatu, & præbenda si uacat, uel quàm primum uacauerit, uel se in tali ecclesia facultas obtulerit, recipietur per has literas? respon.ut no. in c. si. de conces. præb.in vj.in uer. distinctio.

e Sublata.ea.cũ accessissent. de cõstit.

f Deuoluatur. Cõpetit enim episcopo hoc ius cõmuni iure, unde transfertur in capitulum sed.uac.secus si competeret iure consuetudinario, uel speciali: ut not.in cap.scriptum.de elect. & in cap.at si clerici.§.primo.de iudi.& in cap.uerum. de foro comp.per Dect.

g Fungitur. Immo uidetur contra.c.his quæ & c.cum olim.de ma.& obe. Sol. ibi sumus in authoritate confirmandi, & instituẽdi quæ est jurisdictionis necessariæ: hic sumus in potestate liberè conferendi, quòd totum est gratiosum. Ita Abb.in cap.illa.ne sed.uacan.licet alij aliter ut ibidem not.& in contrarijs. fac.infra titu.secundo.§. dissimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis ut per Abb.in d.cap.illa. ubi ponitur regula quòd capitulum non fungitur uice episcopi, nisi in casibus à iure expressis.

h Negligentia. Ad quem igitur erit recurrendum ut prouideatur uacanti ecclesiæ? respon. secundum Hosti. ad Papam, & de hoc plenè Abb.

Circa collationem factam post deuolutionem, dispensari potest. h. d.

Is quoque qui nimium cessando conferendi Ius amiserit, si post Ius collationis deuolutum nihilominus uiris idoneis [a] de beneficio prouidere uoluerit, quanquàm ob tẽporis lapsum collatio mero Iure nõ teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari [b] poterit.

Legati missi uel nati uigore suæ legationis, non conferunt nisi sibi specialiter cõcedatur, secus est in legatis de latere qui conferunt, & sine mandato speciali etiam inuito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex legationis quoque munere conferẽdi competit facultas, quod tamen non indistinctè obtinet: nam siue missi fuerint, siue suarum prætextu Ecclesiarum, [c] aliqui legationis sibi uendicãt authoritatem, ex ipsa legatione nullam hábent conferendi potestatem, nisi hoc alicui specialiter indultum fuerit. His autẽ quos Romani Pontificis latus, & comitatus illustrat [d] legatione fungentibus sine speciali [e] concessione, etiam Ecclesiastico patrono inuito [f] conferendi facultas competit. Sicut .n. honoris prærogatiua [g] lætant, sic eos authoritate fungi cõgruit ampliori. [h]

Legatus de latere non confert cathedrales Ecclesias regulares, nec dignitates post põtificalem maiores, nec pôt eõdem tempore in eadem Ecclesia plures reseruationes facere. hoc dicit.

Sed tamen nec cathedrales, nec regulares, aut collegiatas Ecclesias, [i] nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas

Abb. in c. illa. ne sed. uac. nam capitulum, uel Archiepiscopus non succedit nisi in casu negligentiæ: uel quando episcopus delinquit cõferendo indigno. c. ij. de conces. præben. c. cum in cunctis. de elect. & de materia Paui. in tract. de potestate. cap. sed. uacan.

a Idoneis. Nam aliàs non haberet locũ quod hic dicitur. c. literas. de sup. neg. præl.

b Tolerari. Nota ergo quòd multa per patientiam tolerantur, quæ si in iudicium uenirent corruerẽt. c. cum iam dudum. de præb. c. literas. de sup. negl. præl. unde sumit, & sic nota quod sola patientia dat ius talibus institutis, nõ institutio perperã facta. sic l. obserua re. ff. de offi. procons. in fi. & ij. q. j. ca. in primis. fac. not. per Abb. in c. super his. de consang. & affinita. & hoc itelligitur de patiẽtia Papæ, nõ inferiorum, ut per Abb. in d. ca. literas. Inferiores enim possunt quidem de nouo conferre. sed non ratificare.

c Ecclesiarum. Nota tres esse species legatorũ, natos, missos. & de latere. Nati sunt qui simul atque promoti sunt ad aliquam ecclesiam, ipso iure sunt legati Papæ in sua prouincia: ut Cantuarien. cap. primo. de offi. leg. ubi declarat Abb. Eboracen. cap. primo. de appel. Missi sunt qui cum non sint cardinales mittuntur ad aliquam prouinciam, ut sunt qui dicuntur Nũcij Sed. Apostolicæ. De latere uerò secundum communem opinionem dicuntur legati Cardinales, Papa enim & Cardinales faciunt unum corpus, cuius caput est Papa. Vnde Bernard. ad Eugenium. Non dico te sanum dolentem latera, de his per Abb. in c. ex communicatis. de offic. legat. & Butriũ in c. dilectus. de fil. presby. & in c. j. de offic. leg. in vj. ubi habetur de singulorum potestate.

d Illustrat. Sic l. quisquis. C. ad l. Iul. maiesta.

e Legatione. Scilicet ecclesiæ Ro. ubi ergo est legatus de latere in prouincia, uel alius habẽs specialemã datũ, possunt tres concurrere in collatione beneficij, Papa scilicet Legatus, & ordinarius, unde posset hic esse locus. cap. si à sede. de præbend. & §. item si à sede. infra eodem.

f Inuito. cap. dilectus. de offic. legat. & infra titulo secundo. §. primo.

g Prerogatiua. Concordan. capi. fin. §. primo. de offic. legat. in vj & capitu. ne aliqui. de priuile. eodem libro.

h Ampliori. An autem legatus de latere conferre possit beneficia per Concilium Lateranense ad Papam deuoluta. uariæ sunt opiniones: ut nota in capitul. primo. de offic. legat. in sexto.

i Ecclesias. Id est, prĩcipales dignitates in ecclesijs,

per electionẽ promoti, primũ [a] post episcopũ obtinẽt locũ, ueluti Archidiaconatum [b] suæ dispensationi, aut prouisioni reseruare possunt. [c] Nec plures beneficiorum reseruationes eodem tẽpore, in eadem cathedrali [d] uel collegiata Ecclesia, uel ad eiusdem [e] collationem pertinentium faciet.

Reseruationes legatorum expirãt finita legatione. h. d.

Ille quoque quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam uacantium collationem non sit processum, eo ipso quòd illorũ finitur [f] legatio, penitus euanescent, nec executores [g] dati, amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidas prouisionẽ legati non ordinari. h. d.

Sed nec aliter beneficium obtinẽti ab Apostolicæ sedis legato [h] facta collatio ualebit, quàm si de eo quod tunc prouisus obtinet, mẽtio facta sit specialis, [i] li-

clesijs, puta Episcopatum, Plebaniam, Abbatiam, Prioratum: ut not. in cap. deliberatione. de offic. lega. in vj.

a Primum. Nota duo debent concurrere, ut Legato ligentur manus circa has dignitates, Primo; q debeat concedi per electionem: secũdo quòd obtineant primũ locũ post episcopum.

b Archidiaconatum. Loquitur inspecta dispositione iuris communis, secundum quam post episcopum primum locum obtinet Archidiaconus, ut habetur supra de offi. Archid. & c. sedes. de rescrip. aliàs tamen est inspicienda consuetudo ecclesiæ, ut bene not. in c. deliberatione. de offi. leg. in vj.

c Possunt. Quãtumuis plenariã obtineant legationem. c. deliberatione. de offi. leg. in vj.

d Eadem cathedrali. Siue spectent ad collationem unius, siue diuersorum, ex quo enim fuerit in eadem ecclesia pendente una reseruatione non fiet alia: ut not. in cap. præsenti. de offi. leg. in vj. unde sumitur.

e Eiusdem. Ergo siue sit identitas in ecclesia, licet sit diuersitas in collatoribus, siue sit identitas in collatore, licet sit diuersitas in ecclesijs semper impeditur legatus facere plures reseruationes. c. præsenti. de offi. leg. in vj.

f Finitur. Quòd potest esse multis modis, puta, quia fuit legatus ad tempus, nam finito tempore finita est legatio. c. de causis. de offic. deleg. Item quia fuerit reuocatus. l. iudicium soluitur. ff. de iudi. Item quia egressus sit legationem animo non redeundi: secus si egressus sit unam prouinciam cum esset legatus in pluribus, ex quo enim non est egressus legationem, adhuc eius iurisdictio non expirat. c. nouit. de offi. lega. in vj. Legatus enim in qualibet parte legationis existens, legationẽ exequitur sicut episcopus in qualibet parte diœcesis. c. cum episcopus. de offi. ord. in vj. & infra de iudi. §. est & alia. Item si sit personalis finitur morte legati. c. legatos. de offi. legat. secus si realis. not. in cap. præsenti. eod. tit. & libro.

g Executores dati. Sed cũ iurisdictio delegati à legato perpetuetur per citationẽ, uel alium iudicialem actum, cur notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iurisdictionẽ executoris? Resp. reseruationes iudiciorũ sunt odiosæ ex duobus: & quia p eas datur uia ad uacatura, & quia præiudicant ordinariæ potestati, igitur sunt restringẽdæ, aliud in Papa: quia potestas executorũ ab illo datorũ sup gratia facta, & re integra & sup faciẽda re nõ integra, bene durat post illius mortẽ: qa Papa põt ius ad uacatura dare: sed nõ sic legatus. c. si sup gratia de offi. deleg. in vj. & c. sicut. de præbẽ. eo. lib. bene ergo põt legatus donec durat in officio suo impedire ordinariũ in cõferendo: sed non finito officio, ut hic, & c. psenti. unde sumitur & ubi not. de offi. leg. in vj.

h Legato. Scilicet de latere: quia alias legationis iure, quis cõferre nõ põt. ut supra eo. §. ex legationis. & c. j. de offi. lega. in antiq. & c. j. eod. tit. in vj.

i Specialis. Etiam si legatus conferat motu proprio, idque literis expresserit secundũ aliquos. Alij tamen contra: ut not. in cap. si. de offi. leg. in vj. & Clem. fin. de offi. ordi. & nota ex hac litera quòd non sufficit generalis expressio. An autem de qualitate iure beneficij quod habet impetrans sit facienda mentio.

not.

not. in Clemen. prima. de præben.

a Aliorum. Nota quòd legatus est iudex ordinarius, quod implicat ista dictio aliorū fac.not.in l.si fugitiui. C.de ser.fugi.de quo dic ut in proxima sequenti notula.

cet id in aliorū [a] ordinariorū collatiōibus minimè requiratur. [b]

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo Ius, tamen collator de eo alteri primo non consentiente, prouidere non potest, tamen primo prouiso præfigi terminus ad acceptandum, quo lapso poterit beneficium alteri conferri, nisi primus etiam lapso termino acceptauerit. h d.

Illud autem tàm in ordinario, quàm etiam in legato statutum est, quòd sicui [c] beneficium contulerint, licet is, donec collationem ratam [d] non habuerit nullum Ius in eo, acqusiuerit, in persona tamen alterius [e] primo non consentiente de beneficio non libero ab ipsis facta prouisio non subsistet, [f] planè notificata collatione, & ad cōsentiendum termino g copetenti præstito, si primus non consenserit, eo lapso [h] beneficium liberè cui uiderint expedire conferre poterunt. Antequàm tamē ipsum alij contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum. [i]

b Requiratur. Quæ est ratio diuersitatis huius iuris diuersi legatorum ad alios ordinarios? Respō. licet legati de latere per potestatem in iure expressam, & alij legati ex speciali cōmissione quādoq; beneficia cōferant, faciūt hoc Apostolica authoritate, nec sunt collatores ordinarij, immo propter factum ipsorum fit præiudiciū illis ad quos collatio pertinet: ergo collatio ut extraordinaria superinducta, & collatoribus ordinarijs præiudicans, est restringenda, ordinariorum uerò collatio ut naturalis & fauorabilis amplianda.fac.c.ad hoc.de rescript. & c.fi. de re.iudi.c.odia. de re.iu.in vj. & not. in Cle.fi.de offi.ordin. & est similis differentia in c.statutum.de rescri.in vj. Vel dic quòd ordinarius præsumitur facere magis ex certa scientia cum sit ordinarius, & perpetuus, & præsumatur cognoscere oues suas, quæ ratio non militat in legato.

c Sicui. Absenti fortè, uel si præsenti dicenti tamen se uelle deliberare: ut not. in c.si tibi. de præb.in vj.unde sumitur.

d Ratam. Acceptando, uel consentiendo, uel ratum habendo, si negociorum gestor, uel procurator generalis, uel consanguineus fuerat inuestitus de beneficio, sed si specialis procurator inuestitus fuerit, statim debuit dici suum, de quo dic ut not.in cap.accedens. ext.de præb.& in c.si tibi.eod.tit.in vj.

e Alterius. Aliqui tamen dixerunt quòd si iste alius prius acciperet possessionem, uel prius consentiret, quòd in eius persona teneret collatio: argumen.l.quoties.C.de rei uen. alij uerò contra, ut plenè not.in capitulo si tibi absenti. de præben.in vj.

f Non subsistet. Sed nunquid alteri poterit collatio fieri saltē sub conditione, scilicet si primus non acceptauerit. Respon. Negatiuè. cap.ij.de elect.in vj.fac.c.ij.de concess.præben.& ca. pastoralis. de rescrip. Item nunquid poterit de beneficio aliter disponere quàm cōferendo, puta uniendo, uel locū religiosum faciēdo. Resp.non nisi sicut posset post acceptationē, cū sit eadem ratio. capit. ad audientiam.ij. de eccle. ædifi. & not.in c. si tibi.de præben.in vj.

g Termino competenti. Sed non ne statutus est terminus à iure, scilicet unius mensis. capitulo quam sit. de electíon. in sexto. quem non uidetur episcopus posse breuiare. capitulo indultum. cum suis concordan. de re iud.in sexto. Respon. illa loquitur in electiuis, hic de his quæ conferuntur. fac. capitulum cum in illis. §. prim. de præbend.in sexto.

h Eo elapso. Quasi tunc dissensisse uideatur. sic cap.ab eo.de appel.in vj.

i Consensum. Sed quid si prius expresse dissenserit, an rursus mutato proposito possit consentire. Respon. poterit manente conferente in eadem uoluntate: ut not.in capitulo si tibi.in fi.de præben.in sexto. fac.no.in cap. licet. de procura. & in l.mancipiorum. ff.de optim.leg.

Per rescriptum Apostolicum præbenda confertur purè in diem, & sub conditione & pura collatio est, cùm alicui simpliciter de beneficio prouidetur. h.d.

Per rescriptum [a] Apostolicum mandatur fieri collatio, aut purè aut adiecto die, aut sub conditione.[b] Purè, ut cùm mandatur simpliciter, ut alicui de beneficio, aut præbenda prouideatur.

Collatio Apostolici in diē facta accedente decreto irritante ligat manus ordinarij. hoc dicit.

Dies adijcitur collationi, ut cùm præbenda confertur, quā quis intra [c] mensem aut alio tempore à uacationis notitia [d] duxerit acceptandam, [e] quo casu cùm temporis appositio fauorem afferat [f] impetranti, si decretum irritans fuerit appositum. [g] Collatio per ordinarium alteri facta intra præfixum tēpus nullius obtinebit roboris firmitatē. Decreti enim appositio, [h] reseruatio, [i] executoris inhibitio, [k] & lis mota [l] beneficium affectum reddunt.

Publicè notum, præsumitur notum etiam priuatis. hoc dicit.

Interpretamur autē quem prædictæ uacationis habere notitiā, ex quo ipsa uacatio in loco [m] uel ecclesia [n] huiusmodi beneficij publicè nota erit. Imputet enim sibi si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, uel per alium [o] scire

a Rescriptum. Quid sit rescriptum per Ab. & alios in Rub. de rescrip.

b Sub conditione. Nota quòd hæc triplex distinctio quę ponitur hic, nō fit supra in alijs collatoribus: quia solus Papa potest beneficia & prælaturas, sub cōditione, & ad tēpus, & sicut uult conferre: ut vij. q. j. c. pastoralis. & ca. ueniens. ext. de filijs præs. & not. in c. si gratiosè. de rescrip. in vj. in Gloss. in uerbo à Romano. fac. Cle. j. de conces. præben.

c Intra mensem. Vt est de stylo curiæ. Sed quæri cō sueuit, an talis expectans possit acceptare etiā post mēsem beneficiū adhuc uacans. de quo dic ut latissimè not. in Clem. uni. de concess. præbēdæ. in Glo. in uers. infra mensem. ante mediū usque ad finem.

d Notitia. Et poterit talis obtinere, non solū beneficium quod uacabit post rescriptum, sed etiam illud quod tempore rescripti deprehenditur uacans, etiam si in reseruatione diceret.

Quod uacabit.] Nam & illud uacabit, quod uacans reperitur, fac. l. uerbum erit. & l. uerbum oportebit. ff. de uerb. signi. & not. in Cle. uni. de concess. præb. & per Fely. in cap. constitutus. de rescrip.

e Acceptandam. Acceptare autem intelligitur & petendo sibi conferri. Clem. uni. de concess. præb. uersic. quin etiam.

f Afferat. Sic in Clem. uni. de concess. præb. & in cap. si Papa. de priuil. in vj.

g Appositum. Secus si non sit appositum. c. si soli. de concess. præb. in vj. & quando est appositum decretum, etiam ante præsentationē literarum est affectum beneficium: ut not. in d. c. si soli.

h Apppositio. c. tibi qui. de rescrip. in vj.

i Reseruatio. De concess. præb. per tot.

k Inhibitio. c. tibi qui. de rescri. in vj.

l Lis mota. c. j. & c. ij. ut lit. pend. in vj. sunt & alij modi quibus beneficia afficiuntur, puta si commendata fuerit Rom. consi. eccl. si quis fuerit in canonicum receptus. c. si postquā. de præb. in vj. cū concor.

m Loco. Quid si locus ubi sita est ecclesia caret habitatoribus? Respond. ponderanda esset notitia loci uicinioris. arg. c. ubi periculum. §. porro. de election. in vj. & Clem. quāuis. de fo. competen. nota. in Clemen. uni. de concess. præbend. in fine.

n Vel ecclesia. Not. alternatiuam, quia satis est quòd uacatio sit nota in ecclesia, licet in loco, uel oppido sit occulta.

o Per alium. Vbi ergo nec per se, nec per alium scire potuit uacationem non uidetur habere locum quod hic dicitur, cum cesset ratio legis: & ita nota. in Clementina uni. de concess. præbend. super uerb. nota erit.

Potuerit.

potuerit [a] ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto non impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h.d.

Sub cõditione mãdatur fieri collatio, ut cum alicui si per exequutoris inquisitionẽ [b] repertus fuerit uitæ laudabilis, [c] uel si consensus accesserit Capituli, [d] uel alia adiecta cõditione, de beneficio prouideri committitur, & eo casu etiam apposito irritante decreto, non impletis [e] adhuc cõditionibus, uacans beneficium per ordinarium [f] aut per executorem [g] ad prouidendum de tali beneficio datum, liberè conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij etiam modici, nisi prouisio sit facta motu proprio.

Sed multum interest motúne [h] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. [i] Si enim proprio motu, longè pinguius erit mãdatum: nam etiam de beneficijs, [k] quæ impetrãs obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio ualida, [l] qualiacunque fuerint beneficia, & in numero quantocunque [m] quæ habebat [n] impetrans, cum sibi prouisio facta fuerit. Quòd si ad petionem gratia huiusmodi facta sit, quantum-

a Potuerit. Imputatur ergo illi qui scire potuit inquirendo. fac.l.in bonorum. ff.de bon. possess. & l.pupillus. ff.de priuil.cred. cũ simi.

b Inquisitionem. Et ista est prouisio quæ dicitur in forma pauperum, in qua fit examinatio quomodo ꝓuidẽdi legãt, cantent, construant, hæc aũt erit quædã inquisitio quæ fiet sine solennitate iudiciali, & proptereà non requiretur quòd præcedat infamia aliqua iuxta.ca.qualiter, & quando. de accusat. nec testes exiguntur iurati: nec erit inquisitio super certo crimine, sed solum de ætate legitimitate. de moribus, scientia, & similibus, erit in summa informatio. Ab.in ca.j.in fi.de postul.prel. ubi etiam alij, & in cap.postquam. de elect.

c Laudabilis. Sed uidetur quòd hæc clausula non inducat cõditionem, cum tacitè insit, quilibet enim præsumitur idoneus, c.fi.de præscri.l.iij.ff.de leg.j.Sol.hic quando est appositum decretum irritans.in d. cap.fi.erat rescriptum sine decreto. Vel ibi dicitur quòd is pro quo scribitur non debet probare, non autem quòd collator, uel executor non debeat inquirere, & sic conditionem implere, uel dic quòd intrinseca idoneitas præsumitur: ut in dict.capitulo fi. ubi Abb.non autem extrinseca. Idem tenet Abb.in ca.postq̃. de elect.& uide latè per Ant.de But. in cap. primo. de scrut.in ord.fac.

d Capituli. Dicetur autem consentire capitulum si maior pars cõsenserit.c.j. de his quæ fi.à ma.part.cap.c.duobus.de rescrip.in vj.

e Non impletis. Secus ergo impletis.

f Per ordinarium. Vt c.j.de conces. præb.

g Per executorem. Non mirum, quia si istud decretum non impletis conditionibus non afficit potestatẽ ordinarij, minus afficiet potestatem alterius executoris qui maior est ordinario. c.sanè. ij.de offi.deleg.

h Motúne proprio. Quo casu uerba etiam solũ enunciatiua Pontificis disponunt: ut per Ab.in c.dudum.de priuil.

i Mandetur. Per Apostolicũ, non eius legato, an habeat locum quod hic dicitur, sunt opi.not.in cap.fi. de offi.delega. in vj. Cle.si Romanus. de præbend.

k De beneficijs. Largè hic sumitur hoc uerbũ. c.j.de re.iu.in vj.

l Valida. Id est, nõ surreptitia, aliam enim inhabilitatẽ eius ꝓ quo scribitur non tollit motus ꝓprius ubi aliud non addatur, etiam si talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat: ut, quia sine dispensatione habebat pluralitatem dignitatum, uel curatorum contra extrauag. Execrabilis. satis est ergo illi clausulæ quòd certum habet effectum, nec alium operabitur præter intentionẽ scribẽtis. Cle.j.de pbẽ.not.in c.cũ adeò. de rescr.

m Quantocunq;. Ratio enim motus proprij excludens surreptionẽ prouisionis ita adaptatur curatis ut simplicibus, ita multis ut uni, ꝓ hoc tamẽ non censetur in retentione dispensatum. cap.non potest.in fi.de præb.in.vj.

n Habebat. Re uel spe. Cle.gratiæ. de rescr.

cunque modicum [a] beneficium scienter [b] taceatur, ueluti surreptitia non ualebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficijs in eadem Ecclesia simul uacantibus, intelligitur facta de maiori, si beneficia sint aequalia ad eum spectet electio, cui gratia est concessa. Collatio uerò facta ad petitionem alterius ad minus beneficium restringitur, si sint aequalia eligit qui aliàs cōferebat, & motu proprio, tūc cēsetur gratia fieri cū id exprimitur. h.d.

Item si pluribus in aliqua Ecclesia uacātibus [c] dignitatibus, uel praebendis, Rom. Pontifex de hac uacatione incertus, [d] dignitatem uel praebendam, [e] si qua nulli debita in ipsa uacat Ecclesia, cui quàm motu proprio conferat fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem, seu praebendam erit habenda relatio, quae inter illas maioris [f] censeatur esse ualoris, quòd si forsan aequales sint, ad eam quam is cui confertur infra decē dies, post habitam de dicta uacatione notitiam, [g] duxerit eligēdam: si uerò ad petitionē alterius, [h] gratia huiusmodi facta fuerit, ad illā erit habēda relatio, quae minoris [i] ualoris extitit, & si sit aequalitas ad eam, quam is ad quē ipsarum spectat collatio, infra dictum [k] tēpus elegerit, [l] postquàm sibi huiusmodi gratia erit nota. Motu autem proprio, tūc solùm gratia fieri censetur, cū hoc expresse [m] cautum fuerit.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs uacaturis. h.d.

Sed siue motu proprio, siue ad alterius petitionē per rescriptum apostolicū fiat

a Modicū. Nota casum in quo modicū est in cōsideratione. cōtra. l. scio. ff. de resti. in integ. & c. in nostra. ext. de rescr. Idē etiā si tacitum fuerit de pēsione. e. ad audientiam. de rescrip.
b Sciēter. Secus si ignorāter, ut in terminis. c. gratia de rescri. in vj. facit. e. si motu. de praeb. in vj. unde sumitur, & c. si proponentes. de rescrip.
c Vacātibus. Idē dicēdū esset quando scriberetur de prima uacatura, & duę simul uacarēt, ita qꝫ neutra primo, ex identitate rationis: ut not. in e. si pluribus. de praeben. in vj. unde sumitur.
d Incertus. Dato tamen qꝫ Papa esset certus, nisi tamē declarasset staretur huic diffinitioni.
e Vel praebendā. Nō sunt uerba literarū: sed est haec alternatiua legis, scilicet. e. si pluribus. de praeben. in vj. ut quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates uacant, uel mādauit de prębēda, & plures pbēdę uacāt.
f Maioris. Licet maioritas consistat i multis. e. su per eo. de testib. el secondo. & not. in c. sedes. de rescrip. hic tamen inspicitur maioritas ualoris, clerici enim hanc maioritatem magis attendunt. c. quia nō nulli. de cler. non resid. c. auaritiae. de praeben. & c. auaritiae. de elect. in vj.
g Notitiam. Non ergo currit ignoranti hoc tempus, sic & in decendio dato ad appellandum. c. concertationi. de appel. in vj. facit. ca. quia diuersitat em. ext. de conces. praeb.
h Alterius. Scilicet ipsius cui fit gratia, uel etiā alterius: ut e. si motu pprio. de praeb. in vj.
i Minoris. c. in obscuris. de re iu. in vj. l. semper. ff. eod. titu. c. ex parte. de cēsib. l. nummis. ff. de lega. ij.
k Dictum tempus. Scilicet decē dierum.
l Elegerit. Nota quòd seruatur optio solū quando est aequalitas. unde in primo quādo est inaequalitas nō posset cōferri minor, nec in secundo casu maior, perinde enim est ac si primo casu Papa expressisset de maiori, secūdo uerò de minori, sicut ergo si expressisset mutari nō posset, ut e. cui. de nō sacerdotali. de prębend. in vj. ita nec habetur pro expresso: ut not. in cap. si pluribus. de pręben. in vj.
m Expresse. cap. cum aliquibus. de rescrip. in vj. c. ij. ad fi. de praeben. & hoc locum habet etiam si probaretur aliàs quòd Papa motu proprio collationē fecit, qui enim scire possumus quòd Papa fortè ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio. Sic etiam contra si Papa exprimit quòd facit gratiam motu proprio, si aduersarius uelit probare quòd immo ad alterius petitionem non audietur: ut not. in cap. si motu. in fi. de praeben. in vj.

Antequam

prouisio cæteris lõgè præstat. Nã cũ ex Lateranẽsi Cõcilio, ministeria & beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti nõ debeãt, antequàm uacent. [a] Ro. Pontifex etiã in ipsis ius potest tribuere uacaturis. [b]

Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium, legatum, & summum Pontificem.h.d.

Est ergo inter ordinariũ [c] Legatũ, ac summũ Pontificẽ circa collationis potestatẽ quasi per gradus [d] ascensus quidam. Nã ad Epm omniũ [e] qdẽ. basilicarũ, quę in eius territorio positę sũt, collatio regulariter [f] ptinet, uacaturã tamẽ præbendã suæ dispositioni reseruare nõ põt, [g] & lõgè minus in eadẽ alicui ius tribuere. Legatus autem nõ modo uacãtes intra suæ legationis terminos Ecclesias conferre, uerũ etiã uacaturas (iuxta ea quæ supra [h] diximus) reseruare poterit, licet eidẽ in uacaturis alicui ius tribuendi, nulla sit facultas. At Apostolicus & ubiq; uacãtes donare, & uacaturas suæ prouisioni reseruare, & ĩ uacaturis ius tribuere [i] põt, cũ in ipso plenitudo resideat potestatis. [k]

Si clericus, cum mandatur prouideri de beneficio uacaturo negligat petere præbendam, non poterit postea aliã petere, nisi fuerit in canonicum receptus.h.d.

Quo tamen casu summus Pontifex de uacatura præbẽda alicui prouideri mãdat, si is, in cuius gratiam mãdatũ obtentũ est, præbendã quãdo uacat, negligẽter [l] omittit, [m] non poterit postmodũ prætextu dicti mandati, nisi anteà in canonicũ fuę

a Antequam uacent. c.ij.c.relatum.c.ex tenore.de concess.præben.& per tot.ut euitetur uotum captandæ mortis.fac.l.fi.C.de pac.Sed contra de c.relatum. de præben. Sol.illud ibi operatur receptio in canonicũ:ut clarius not. in d.c.relatũ. ubi signatum est contrarium, & not. in d.cap.ij.de concess.præben.

b Vacaturis.ca. secundo. de præben.in vj.non tamen legatus de latere potest hoc casu facere quod ipse Papa.cap.dilectus filius. ext. de præbend. & dicitur.in §. sequẽ.

c Inter ordinariũ.Idest, episcopo.sunt enim etiã alij ordinarij, ut sunt minores collatores, & ij.quos consuetudo facit ordinarios:ut supra eod. in princ. ubi not. hic autẽ intellige de episcopo: ut demonstrant sequentia.

d Gradus.Sumpta à scalis similitudine, prout dicimus de gradibus affinitatis.

e Omnium. xvj. q.vij. cap. omnes basilicæ.

f Regulariter. Aliquando enim non ad episcopũ: ut in c.cum olim. ubi not. Abb. de cau poss.& propri.& de hac materia ad quem scilicet iure communi pertineat collatio dignitatum & beneficiorum habetur per Abb. & alios latè in capitulo cum ecclesia Vulterrana.de election. not.etiam in capitulo quãquam.de elect.in vj.& per Ioan.And.in regula. quod alicui. de re. iud.in vj. in mercurial. præsertim in solutione quæstionis.

g Non potest. Habetur in cap.secundo.de concess.præbend.

h Supra. In §. ex legationis. & seq. supra.eo.

i Ius tribuere. c.secundo.de præben.in vj.quod tamen hodie uidetur immutatum per Concilũ Tridentinũ. Session. xxiiij.c.xj.

k Potestatis.Vt traditur in cap.significasti. de election. & in cap. proposuit, de concess præbend.

l Negligenter. Quia desidiosus erat, execrabatur lites, ignorabat ius, si autem infirmitate laborabat magna, uel alienatus erat mẽte, uel alia iusta causa impeditus, ita ut non possit dici negligens, præbendam non perderet. fac.cap. commissa de election.in vj.& cap. fi. de election. in antiq.cap.quia diuersitatẽ. de concess. præben. erit autem iudicis arbitrio statuendũ unum quid possit dici negligens. capitulo cupientes. de elect. in vj.& not. in capitulo si clericus.de præben.in vj.

m Omittit. Adde & illa est alteri collata: nam si neglexi debitam petere, adhuc tamen illa non est alij collata, adhuc eandem petere po-

re potero. ca.si tibi absenti.in fi.de præben.in vj.& not.in capitulo si clericus. de præbend. in sexto.

a Receptus. Quia tunc habet locum quod dicitur in cap.si clericus. uersi.uerum. usq; ad fi. de præb. in vj.

b Petere. Quia gratia Papę est extincta, & cum ea executoris potestas, sicut è cõuerso.c.si clericus.de præb. in vj. & de offi.deleg.c.si super gratia. & c.ac cessorium.cũ suis concor.de reg.iu. in vj.& meritò extincta est talis potestas, cum enim sibi forma tradita fuerit per rescriptũ super uno beneficio tantũ proximè uacaturo, illo omisso nihil superest rescripto. c.ex parte.j.de offi.deleg. & not.in cap.si clericus. de præb.in vj.

c Executoribus deputatis. siue ad prouidendum, siue ad compellendum dati fuerint, non est hic curandum, licet aliàs distinguatur in capitulo executor.de conceß.præbend.in sexto, & de natura horum executorum. per Ab.in c. si.de præsump.

rit receptus, [a] aliam in ipsa Ecclesia uacaturam petere. [b]

Habens expectatiuam potest acceptare beneficium uacaturum primum, uel secundum, uel alterius, certum tamen acceptare non potest, hoc dicit.

Poterit tamen is cui certis super hoc executoribus [c] deputatis ab Apostolica sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere [d] uacaturum beneficium, uel præbendam: uerũ etiã si rationabilis [e] causa subsit, secundũ & ulterius acceptare, certũ tamẽ & expressum, priusquàm uacet acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarũ, sedis Apostolicæ tribuatur, [f] quòd si dè certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem: Vt Bonifacianę constitutionis [g] tenore, latius continetur.

Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitatẽ beneficiorum, maxime circa literatas personas. h.d.

Inde [h] etiam licet beneficiatæ [i] personæ de alio beneficio, nisi primò illud, quod obtinet omnino dimittat, prouideri nõ possit, [k] nisi aut Cardinales [l] sint, aut Regum [m] filij: per tale tamẽ rescriptum [n]

d In genere. Et sic licet in genere, quod non licet in specie, interdum est è conuerso de quo dic ut c.si sacerdos.de offic.ordin.& xxiij. distin.cap.quanquam.

e Rationabilis causa. Sed quæ erit causa rationabilis? fortè, quia prima debebatur alteri, uel dubitabatur an deberetur, & hoc possunt Inno.Hostien.& Archid. & Ioan.And.ut not.in cap.ne captandæ. de conceß.præben. in sexto.

f Tribuatur. Contra Concilium Lateranense, ut in cap.ij.de conceß.præben.& in cap.de testanda. & cap.ne captandæ.de conceß.præb. in sexto.

g Constitutionis. c.ne captandæ.de conceßsio.præb.in vj. unde sumitur.

h Inde. Id est. eadem ratione: quia scilicet prouisio facta per rescriptũ, sed.Apostolicæ pstat cæteris, ut supra.eo. §.sed siue.

i Beneficiatæ. Quæ tamen habeat beneficiũ sufficiẽs: aliàs secus: ut not. in c.is cui. in prin.de præbẽ. in sexto.

k Non posit.c. de multa. extr.de pręb. ca. is cui.de præb.in vj.extrauag. eod.tit.

l Cardinales sint. Quia Cardinales inseruiendo uniuersali ecclesię singulorũ ecclesiarum cõmoditatibus se exhibent, ut dicitur in extraua. execrabilis.fac.c.cum dilectus. de cler. non resid. Item, quia sunt, uel tenentur esse sublimiores cæteris in uirtutibus, & bonis moribus. cap.miramur. distin.lxj.& in auth.de defens.ciui.§.nos igitur. & not.in d.extrauag.execrabilis.

m Regum. Scilicet catholicorum: ut not.in extraua.execrabilis.de præb.& hoc ob generis claritatem, generis cuius quomodo sit habenda ratio dicitur, & not.in d.extrauag. execrabilis.

n Rescriptum. A cõtrario sensu uidetur hic inferri, q; episcopi non dispẽsant circa pluralitatem, quòd multi tenent: ut latè not.in c.de multa.ext.de præben.circa fin. quidam tamen contra,

maxime [a] circa literatas [b] personas, sup hac pluralitate dispẽsari poterit.

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non constat, primò possessor, deinde maior prærogatiuæ preferturhoc dicit.

Item si à sede Apostolica, aut legato; [c] & ab ordinario eodẽ die idem beneficium cõferatur; & quæ fuerit primò facta collatio non appareat, nemine possidente [d] is erit cæteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. [e] Hac ratione [f] & ij qui in aliqua Ecclesia in canonicos sunt recepti, debent in præbendarũ assecutione cæteris siue legatorum, siue aliorum quorumcunque authoritate antea [g] fuerint admissi anteferri.

Qui dicatur receptus authoritate Apostolica.h.d.

Authoritate [h] autẽ Apostolica receptus, & is intelligitur qui legati uel alterius mãdato [i] cui specialiter ĩ ea re authoritas apostolica cõcessa fuerit recipit. Sed & si mandatum legati ratũ habeat Ro.Põtifex, atq; id authoritate sua muniat, [k] ex eo receptus

contra, cum quibus si teneas. Responde ad hanc literam, quòd arg.à contrario sensu non est sumendum ubi resultat prauus intellectus uel iurium correctio: ut not.in l.cõuenticula. C.de epis.& cle.& in l.j.ff.de offi.eius: uel expone quòd facilius dispẽsatur p rescriptũ apostolicum, quàm per alios collatores, & ita pręstat alijs: ut dicit supra eo. §.sed siue. Vel posset quod hic dicitur restringi ad curata. secundum opi. eorũ qui uolũt episcopos posse dispensare tantum sup simplicibus. Vel dic quod episcopus dispensat circa pluralitatem ex necessitate, sed per rescriptum apostolicũ, etiam si non subsit necessitas, quod multi tenẽt in d. c.de multa.

a Maxime. Implicat etiã nõ literatas. quod quotidie & frequentius fit, cũ literati nõ indigeant tali dispensatione, cũ uel unum interdùm non assequantur & coguntur sæpe mendicare: ut dicit extrauag. execrabilis, de præbendis.

b Literatas. Quibus ecclesia Dei permaximè noscitur indigere, ut circundata muro inexpugnabili pugnatorum & bellatorũ. &c. c. super specula.§.fi.de magist.facit, c.nisi.§.pro defectu.de renunt.& c.inter cætera. de offi. ordin.& c.de multa. §.fi.de præb.& not.in extrauag.execrabilis.de præbend.

c Legato. Scilicet de latere, per ea quæ not. supra.§.ex legationis.

d Possidente. Aliàs enim possessor pręfertur; c.si à sede.de pręb.in vj.unde sumitur. magnũ ergo est cõmodũ possessionis.l.res alienas. C. de rei uẽd. insti.de interdictis.§.retinẽdæ.c.in pari.de re.iu.in vj. nisi illi qui possidet fuisset prouisum p concessum.& non possidenti eadem die perfiat. Cassad. in regul. Cancel. decis.xiij.Rebuf. in praxi beneficiaria in secũda parte signaturæ.nu.11.& nu. 12. Idẽ si uterque possideret, nec appatet quis primo. c.duobus. ij.respõ.de rescri.

e Prærogatiua. fac. c.per tuas.de ma. & obe. & c.si à sede de præbẽ. in vj. sed quid si duobus confertur ab eodem sub eadem data, nec appret cuius supplicatio fuerit à Papa signata. Resp. cõsulendus est Papa ipse, & secundum eius responsum procedendũ. secũdum Io. An. in d.c. à sede. sequitur Ab. in c.sanè. de offi.deleg. in princip.

f Ratione. Scilicet quòd is habet maius priuilegium cui facta est collatio à digniori.

g Antea. Sed cõtra. ca. qui prior. de re.iu. in vj. Sol. illud procedit in his quorũ par est causa. c.quoties utriusq;. de re. iur. in vj.& not. in d.c.qui prior. secus si dispar sit causa, ut hic, unde dicit lex priuilegia considerari non tam ex tẽpore quam ex causa.l.priuilegia.ff.de re.iu.fac.l fi. C.qui pot.in pign.habe.& l.interdum.ff.in qui cau. pig.uel hyp.ta.contrah.

h Authoritate. Cõcor.c.hi qui.in 6.de pręb. in vj.unde sumitur.

i Mãdato. Id est, literas reseruationis. Legatus.n.uacaturã præbendã nõ cõfert.c.dilectus filius. Tex.de præb.sed bene reseruat suæ collationi, & super ea, cõferenda cũ uacabit dat executores.c.iij.& c.iiij.de offi.deleg. in vj. & c. si apostolicæ.de præb.eod lib.& not.in cap.si eum.eod.tit.& lib.in princ.

k Muniat. Dicendo expressè quòd prouisus

non legati, sed Apostolica [a] intelligitur authoritate receptus: atque ideò est in assecutione præbēdæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus. [b]

Expressio eius quod tacitè inest nihil operatur, nisi per alium modum, quàm quo tacitè inest fuerit facta expressio. h.d.

Aliud Iuris est, si ijs ad quos aliàs pertinet [c] canonicorum receptio facultas concedat ab Apostolico, ut aliquē recipiāt in canonicū eiusdē Ecclesię ordinationibus fortè certū numerū [d] canonicorū pręfingētibus nō obstātibus: hoc enī casu nō Apostolica, [e] sed recipiētiū censēt authoritate receptus, nisi q eū authoritate Apostolica recipiāt in literis caueat expressè. [f] Quòd si ad eos aliàs talis receptio nō ptinebat. [g] Apostolica dicet authoritate receptus. Aliàs uerò si literę impetratæ certi numeri canonicorū nullā fecerint mentionem, [h] quod illarū occasione factū fuerit, nullā obtinebit firmitatē.

Papa non onerat aliquem pluribus prouisionibus, nisi id exprimat. h.d.

Illud etiā omittendū nō est nō solere [i] Apostolicū eūdē collatorē pluribus onerare prouisionibus, nisi id uelle se suis literis expressè [k] fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præiudicium prouisi. h.d.

Sunt aūt Apostolici mādati [l] fines diligenter custodiendi, ideoq; nō debent ad casus alios q̄ expressos extendi. Vnde cū iniungitur, ut alicui de præbenda certi ua

recipiatur authoritate Apostolica. c. si eum. & c. si apostolicæ. de præb. in vj. & confirmando non in forma communi, sed ex certa scientia. c. pe. de confirm. util. uel inutil.

a Sed apostolica. c. si apostolicæ. de præben. in vj. fac. l. j. ante mediū C. dē iu. ue. enucl. Sed qūo ponit hic aduersaria, cū etiā sine tali confirmatione prouisus à legato dicatur prouisus authoritate Apostolica: ut ca. hi qui. de præb. in vj. & hoc eodem. § in princ. Respon. cōtrarium fortè procedit quādo legatus pūdet ex speciali Papæ commissione nō iure legationis, uel dicitur prouisus receptus authoritate Apostolica respectu prouisi ab ordinario, non respectu prouisi à Papa, nisi interueniat confirmatio Papæ, quo casu erit tāquàm à Papa īmediatè prouisus.

b Præferendus. ca. si eum. in fi. de præb. in vj.

c Pertinet. In c. cōstitutus. ext. de rescrip.

d Numerū. Qui nō debet excedere facultates ecclesiæ, ut ī c. quoniā. de uit. & ho. cleric. & in c. ex parte. de concess. præben. & in Auth. ut determinatus sit canonicorum numerus. col. penul.

e Non Apostolica. Censetur enim Papa uoluisse solū tollere impedimentū, cū potestatē iam hi ad quos literæ dirigebantur haberent.

f Expressè. Quo casu non erit locus coniecturis.

g Non pertinebat. c. hi qui. de præb. in vj.

h Mentionē. Sed quid si fecerint literæ mentionem de numero, cum tamen ecclesia non esset numerata? resp. dic ut p Ab. in c. constitutus. de rescript.

i Non solere. hoc non uidetur habere locū temporibus nostris, quibus multum possunt ordinarij conqueri de grauaminibus: ut dicit Abb. in cap. mandatum. ext. de rescrip. & fac. tex. in d. cap. mandatum. & in cap. literis. & in cap. Abbatem. de rescript. nouissimè tamen in multis per Concilium Tridentinum est ordinarijs residētibus restituta & ampliata potestas & iurisdictio.

k Expressè. Et ita seruat stylus Curiæ: ut not. in ca. mandatum. de rescript. quidam tamē dicūt quòd in rescripto Papæ semper intelligitur illa clausula, si pro alio nō scripserimus. alij tamen contra.

l Mandati Apostolici. Vt etiam cæterorum mandatorum: ut l. diligenter. ff. mandati: & hoc probatur multis infra subiectis exemplis. fac. capitulū cum dilecta. de rescript.

loris prouideatur, in præbēda minoris ualoris [a] etiam impetrante uolente [b] mandatum impleri nō poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non poteſt trahi ad præſentationem uel inſtitutionem.h.d.

Idē obſeruari oportet, ſicui de beneficio, quod ad alicuius collationem ſpectat, prouideri mandatur, hoc enim caſu de eo quod ad eiuſdem pręſentationem, uel inſtitutionem pertinet, prouideri minimè poterit, nec etiam è conuerſo. [c]

Caſus reſignationis non includitur nec uerificatur in caſu mortis.h.d.

Eodem ſpectat, ſi quis ab Apoſtolica ſede [d] mandatum ſuſcipiat, ut ab aliquo beneficij reſignatione recepta, idem beneficium alteri [e] conferat. Si enim is qui reſignaturus erat, rebus eximatur humanis, [f] mandato locus non erit. Cum non [g] per reſignationem uacauerit, ſed per mortem.

Caſus futuræ uacationis non uerificatur in caſu nouæ creationis.h.d.

Idem obtinet ſi literæ [h] Apoſtolicæ ſuper conferendo [i] beneficio proximè uacaturo fuerint impetratæ. Nam ad illud, quod poſt illarum impetrationē [k] fuerit creatū, [l]

a Minoris ualoris. Vt c.cui de non ſacerdotali.de præben.in vj. & ſic quod eſt inductum in fauorem uidetur in odium retorqueri, contra l.quòd fauore. C. de legibus. hoc propter naturam mandati.

b Volente. Nota caſum in quo uidetur quis non poſſe ſuo fauori renunciare, contra l. ſi quis in conſcribendo. C. de epiſcopa. audien. & l. ſi quis in conſcribendo. C.de pact.

c Econuerſo. c. cum in illis. § cū autem.de pręben. in vj. unde ſumitur. Nam ut ibi dr magna eſt inter collationem & inſtitutionem differentia. hinc eſt quòd capitulum uacante ſede non confert beneficia quæ ſpectant ad collationem epiſcopi. cap. ſecundo. ne ſede uac. & c. uni. eod.tit. in vj. & infra de inſtit. §.diſſimiles.& tamen ſede uacante inſtituit inſtituendos. c.j. de inſtit. in vj. & ca. cum olim. de maiorit.& obedien. . Idem uidemus in generali Vicario.capitulo ex frequentibus. de inſtit.& capitulo ſi.de offi.uica.in vj. & no.in d. §.cum autem.

d Apoſtolica ſede. Idem ſi ab alio qui hoc mandare poſſet, puta Legato qui ad hoc haberet ſpeciale mandatum: aliàs legatus hoc non poteſt, ut capitulo penultimo. §.prohibemus de offic.legat.in ſexto.& not in capitulo ſuſceptum. de reſcr. eo.lib.unde ſumitur.

e Alteri. Expreſſo uel non expreſſo non curatur, licet interdum ſit differentia. c.is cui. de offic.deleg.in vj.& c. is cui.de præb.eo.lib.

f Humanis. Arg. contra cap. ſi delegatus. j. reſpon.de offi.deleg.in vj. Solu.de propria ſignificatione uocabuli abeſſe dicitur, q non eſt in reb.humanis.l.mulieris.§.ſi.ff.de uerb.ſign. nō ſic in propria ſignificatione dicitur is renuntiaſſe, q mortuus eſt, cū renunciatio ſit uoluntaria, mors coacta, & neceſſaria, ideò ſecus, & ſtrictiſsima ſit interpretatio in reſcriptis ad beneficia.cap.quāuis.de præben. in vj. facit l.commodiſsimè. ff. de liber.& poſth.& not.in c. ſuſceptum. de reſcrip.in vj.

g Cum non.&c. Ratio: ſecus eſt ſi apparet aliud eſſe de intētione mandantis. cap.ſuſcepiū.de reſcr.in vj.

h Literæ apoſtolicę.idē multo magis i literis reſeruationis legati ut notatū fuit. ſ.

i Conferendo. Siue certæ perſonę, ſiue incertæ, idē ſi contuliſſet fructusbeneficiorum primi anni: quæ uacare contigerit in diœceſi, uel prouincia, cum in his eadem ſit ratio. ut not.in Clem. literas.de reſcrip.

k Impetratione. Id eſt, poſt datā literarū. c.ſi eo tpe.de reſcri.in vj.& Cle.literas.ubi not.de reſcri. & procedit hoc etiā ſi paulo poſt fuerit beneficium creatū. Iuſpicimus ergo an extaret beneficium tpe datæ, ſicut inſpicimus ætatem impetrantis tēpore impetrationis.c.ſi eo tēpore.de reſcr.in vj.habetur in c.dilectus ij.de præb.& in c.eam te.de reſcrip.

l Creatum. Creatur noua dignitas.cap.cum olim

olim.de consuet. & nouum beneficium. Cle. literas. de rescrip. noua ecclesia construitur cap. ad audientiam. de eccles. ædifi. noua præbenda constituitur. cap. dilecto. & ca. uacante. de præbend.

a Non extenditur mãdatum. Sed quid dicẽdum de beneficio oli crea to sed tẽpore datæ suppresso nũc autem renouato? pro & contra quæ not. in capit. quã uis. de rescrip. in vj. & magis est ut extendatur: arg. not. in capit. cum accessissent. in fi. & not. per Host. & Io. And. in cap. significauit. ante fi. de cens. & Cle. literas. unde hæc litera sumitur de creato loquitur non de renouatõ. fac. quæ ponunt Legistæ super Rubrica. de noui ope. nunciat. Sed quid si dubitatur an data p̃ cedat creationem beneficij, uel contra, puta: quia eadem die factum est utrunque? nec apparet de prioritate, an obtinebit impetrans, respondeo sic: ut latè not. in d. Cle. literas, non obstantibus quibusdam in cõtrarium facientibus, quæ ibi confutantur.

non extenditur. a

Appellatione beneficij non uenit pensio. h. d.

Et si quis literas super obtinendis beneficijs, usque ad certam summam b impetrauerit, eidem non in pensione, c sed in beneficijs Ecclesiasticis erit prouidẽdum, nisi de pensione in literis mentio habeatur.

b Vsque ad certam summam. Aliud si Papa scribat ut pro uideatur impetranti usque ad talem summam. aliud si scribat ut prouideatur de præbenda tanti ualoris uel summæ. primo enim casu potest prouideri de minori, sed non de maiori: quia mandati forma seruanda est, cap. cui de non sacerdotali. de præbend. in vj. & cum dictio usque ponitur in literis intelligendum est quòd ueniat ascensiue, quasi scribendo Papa quòd prouideatur de summa usque ad centum libras, uelit quòd prouideatur usque summam centum, & non ultra, fac. cap. j. de arbi. in vj. cum suis concord. & forma liter not. in cap. quãuis. de præben. in vj. unde sumitur.

c In pensione. Videtur enim Papa mandasse ei prouideri, de eo quod prouidens per se non potest retinere, ut sunt beneficia, & per quæ quis intitulatur & obligatur ecclesiæ. & tenetur ad continuã residentiam, capit. fi. de cle. non resid. per pensionem autem quis non intitulatur, nec ad residentiam tenetur, xvj. quæstione prima cap. possessiones. & quæst. vj. cap. illud. cum illa ẽt laico concedi possit, ut probatur ibi, & licet in conferendo fit liberalitas, nõn tamen est in ipsa collatione: sed in eo quod magis isti quàm illi confertur, quod dic ut in capit. relatum. de præben. & in capit. fina. de institut. & licet in fauorem impetrãtis dictum uideatur de beneficio, huic tamen fauori non potest renunciare propter intẽtionem papæ, & propter formam mandati quæ diligenter est seruanda, ut supra. eo. §. sunt autem.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens, & mentio potentiæ intelligitur de præsenti. h. d.

Eodem etiam spectat quòd si de conferendo alicui beneficio ad Episcopi d collationem spectante rescribatur, e illud ei cõferri non poterit, cuius collatio ex negligentia f ipsius Episcopi g ad eiusdem Capitulum deuoluta

d Ad episcopi. Quorumcũq; siue sint exempli, siue non exempti, siue etiam sint episcopis superiores, Cle. si de beneficio, ubi etiam not. de præb. & dig.

e Rescribatur. Siue executori, siue epo, idem enim est in utroque casu, saluo q̃ si rescribatur epo cum beneficium est deuolutum ad Papam distinguitur an per literas excitetur officium, an cõstituat delegatus. c. licet & c. pen. de offi. ordin. & cap. cum aliquibus. de rescrip. in vj. & not. in Cle. cum de beneficio de præbend.

f Ex negligentia. Idem si ex delicto, licet sint opi. an hoc casu deuoluatur ad capitulum. ut per Doct. in ca. cum incunctis. in fi. de elect. Vbi uerò ex commissione epi capitulum uel alius haberet conferre, hoc nõ impediret executorem cap. fi. de præb. in vj. aliàs facile posset eps eludere impetrantem: ut not. in Cle. cũ de beneficio, de præbend.

g Episcopi. Sed nunquid negligentia ipsius executoris quando scilicet. eo sciente ultra sex menses uacauit beneficium quod conferre poterat oberit ei? Respondeo ut not. in Cle. si de beneficio. de præben. in uer. episcopi.

Fuit.

a Fuit. Intellige tempore prouisionis suæ non datæ,& sic potestas huius executoris uariatur secundum tempora. simile in Cle.unic. de concess. præb.quam diu enim beneficium est in collatione episcopi confert illud, illo ad aliū deuoluto nō confert illud. ita est & de beneficio ad inferiores spectante, quod ipse non confert donec ad episcopum deuoluatur. Ratio: quia cum episcopum Papa grauare uoluerit,confert executor quā diu est in manibus epi, licet enī ex deuolutione, proprium tamen est pro ea uice, & ipse nunc ex collatione grauatur, quando est in manibus alterius nō confert executor. quia Papa illum grauare noluit,ut not. in Cle. si de beneficio. de p̄b.

fuit [a]: quanquàm ex contrario de eo cuius ad Episcopum ex Capituli, uel alterius cuiuscunque [b] siue ad sedem Apostolicam [c] ex ipsius Episcopi, [d] uel aliorum in hoc eidem succedentium [e] negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Mandatum Apostolicū restrictionem recipit ex persona prouisi.h.d.

Interdum tamen licet mandatum generale sit ex persona impetrātis recipit restrictionem. Vt si cui de præbēda proximè uacatura, simpliciter [f] prouideri mandatur: nam si talis nōdum [g] in ea ætate [h] existat, ut ad sacerdotiū promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco sumitur rescripti interpretatio.h.d.

Ex loci quoque expressione rescripti sumit declaratio,& ideò quāquàm sub nomine Ecclesiarum Ciuitatis etiam Ecclesia [i]

b Cuiuscūque. Hoc dicit: quia per quotcūque gradus siue p̄ximos,siue mediatos ad episcopum deuenerit,executor confert, q̄ diu est in manibus episcopi. Cle. si de beneficio. de præbend.& ibi Io.And.

c Ad sedem Apostolicā. Nota ergo quòd beneficium deuolutum ad Papam semper cōfert executor, ex quo primus collator est de his qui per literas grauabantur: secus tamen est in beneficij spectantibus ad collationem Papę: quia uacarunt in curia,ut in cap.ij. de præb. in vj. tunc enim Papa confert iure proprio non deuoluto: nam Papa dando executorē ad prouidendum auferebat collatori potestatem,cap. si capitulo.de concess. præben. in vj. ex quo ergo collatio de illo deuoluta est ad Papam,cōfert executor, ut hic, & Cle. si de beneficio. de præben.& licet aliàs in beneficijs fiat stricta interpretatio, capitulo quamuis. de præbend.in vj. hic tamen fit larga contra concedentem,cap.cum dilectus. de consuet. & not. in d.Cle.si de beneficio.

d Episcopi.Primi scilicet collatoris.si enim de archidiacono uel capitulo ad episcopum, & demum per ipsius negligentiam gradatim ad Papam perueniatur, non confert executor cui de collatione episcopi scribebatur, & ita not. in Cle. si de beneficio.de præbend.

e Succedētium. Et sic habemus primò tempus episcopi.Secūdo tempus medium aliorum facientiū gradum inter ipsum & Papam. Tertio tēpus papale. primo & ultimo tempore confert executor, medio uerò non. & semper intelligas q̄ tempus acceptationis elapsum non impediat executorē Cle. uni. de concess.præben.

f Simpliciter. Secus si in literis diceretur non obstantibus aliquibus, per quæ effectus gratiæ nostræ ualeat impediri uel differri: ut not. in capit.ei cui.de præbend. in vj. unde sumitur.

g Non dum. Ergo non inspicimus tempus datæ, sed tempus uacationis, ut si tempore uacationis sit idoneæ ætatis sequentem expectet etiam sacerdotalem si tempore secūdæ uacationis sit idoneæ ætatis. Sed immo contra de c. si eo tēpore. de rescrip.in vj. Sol. ut not. in cap.ei cui.de præbend. in vj.

h Ætate.Scilicet in uigesimo quinto anno, Cle. generalem.de æta.& qualit. & supra de sacerd.in ser.gra.constitutis §.pe. Sed quid dicemus si iam sit sacerdos ordinatus, licet non sit in legitima ætate? an poterit conferri sacerdotalis præbenda? Respondeo ut not. in c.ei cui, de præben.in vj. uide etiam not.in capit. licet canon.de elect.in vj.

i Ecclesia cathedralis.c.pallium.d.c.& c.j.de. aut.& usu pall. ubi de hoc, & per Host. in cap. requisisti.

requisisti.de testam.ad hoc capit. cum tibi. de uerb. signifi. immo interdum sola cathedralis comprehenditur: ut cap.cum clerici.de uerb. signi. quod tamē est speciale ibi ob periculum quod potest imminere ex periurio: ut ibi not. & in ca. quanuis. de præbend.in vj. unde hoc sumitur. Item fit differentia i hac materia utrum simus in literis gratiæ uel Iustitiæ: ut p Butr.in cap. accepimus. de æta. & qualit. & latè de hoc habetur in c. Rodulphus. j. de rescript.

cathedralis cōprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mandatur in aliqua Ecclesiarū ciuitatis, uel diœcesis prouideri, ad cathedralem Ecclesiam mandatum huiusmodi non extenditur, [a] secus est si in aliqua Ecclesiarum prouinciæ [b] prouideri mandatur, tunc enim & Metropolitana [c] & cæterę cathedrales Ecclesiæ tali mandato includuntur.

a Non extenditur. Simile in cap. qa periculosum. de sententia excommunic. in vj. Sed num hoc casu prouideri poterit in capellania, uel māsionaria cathedralis ecclesię? quidam quòd sic, alij contra. ut no. in cap. quāuis. de præb. in vj.

b Prouinciæ. c. pro illorum. de præbendis.

c Metropolitana. Immo uidebatur contrarium per ea quæ supra hoc eodē.§.Quæ est ergo diuersitatis ratio? tex.in c.cum qui.de præb. in vj. reddit hanc rationem uidelicet, quia Papa uidetur hoc casu uelle facere uberiorem gratiam, quā casu superiore, quæ ratio in metropolitana ecclesia nō cōcludit, unde expeditius est dicere quòd lex ita posita est.l.prospexit ff.qui & à quibus, capitulo. in causis. de re iudi.

d Ad collationem. Ergo non ad præsentationem cap.cum in illis.§.cum autem.de præbend.in vj.

Ordo scripturæ declarat mandatum.h.d.

Ex ordine quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, ueluti cùm Ioanni de beneficio ad collationem [d] suam, uel Pauli pertinente, ut alicui prouideat mandatur.

e Simul. Pone mortuus uel promotus est clericus qui habebat illa duo beneficia, uel duo clerici simul mortui sunt, puta, facto naufragio, uel promoti, uel renuntiauerunt, nec potest apparere quis prius. facit cap. duobus. de rescript. in vj.

Nam si plura simul [e] beneficia uacare contigerit ad utriusq; collationē separatim spectantia, tunc ordo scripturæ [f] seruādus est, & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannem [g] noscitur pertinere.

f Scripturæ. Simile capitul. si quis iusto.§.primo.de elect.in vj. & capit. si rector. di.xliii. in si. & ff. de usufrud. quoties. & supra. de elect.§.quid si pluribus.faciunt not. in capit. in alternatiuis. de re.iu. in vj & ff. de leg. ij.l. cum pater.§. finā.& l. hæredes §.si.ff.ad Trebel. & quod not. in capitulo cum dilecta. de rescript. argu. contra in l. ij.§. si prius ff.de uulg.& pupili.

g Ad Ioannem, id est, ad collationem Ioannis: aliàs si non simul uacent de primo uacante prouidendum erit: ut not. in cap. mandato. de præbend. in vi. unde sumitur.

Cum mandatur prouideri de beneficio spectante ad prouisionem plurium intelligitur coniunctim.h.d.

Si uerò [h] de beneficio ad aliquorum collationem, uel præsentationem spectante, non adiecto [i] cōmuniter uel diuisim prouisio iniungitur facienda, in beneficio, quod ad collationem uel præsentationē alterius tantum [k] pertinet ad impleri non poterit.

h Si uerò.capit. cum in illis.§. si. de præb. in vj. unde sumitur.

i Non adiecto. Ex quo enim Papa non addit, alterum tantum grauare nō intendit, not. in cap.cum in illis.§.si.de præbend. & hoc intellige secundum determinationem quam habes in cap.si.de præb.in vj.

k Alterius tantum. Sed quid si spectaret quidem ad omnes, sed non successiuè, iusta ea quæ not.in capitulo ad audientiam. de eccles. ædific. puta, si Papa mandet prouideri de beneficio spectante ad præsentationē plebani & ab-

Ex insertione causæ dicitur interpretatio rescripti, hoc dicit.

Item insertio causæ declarat rescriptū, sicut accidit, cum clerico nullum beneficium obtinēti ob paupertatem [a] per Episcopum de beneficio prouideri mandatur. Nam si antequā ei ꝓuisum sit, beneficium fuerit assecutus, cessante causa [b] mādati prouidere sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simplici mādato de prouidendo non potest prouideri obtinēti aliud beneficium, nisi fuerit id expressum, quo casu solum unicum & non curatū beneficium obtinenti prouideri poterit, & pluralis locutio restringitur ad duo.h.d.

Nam & is cui conceditur, ut idoneo [c] possit in sua uel aliena Ecclesia prouidere beneficiū, [d] aliud obtinenti prouidere nō potest, nisi uel primò ille beneficium, quod optinet oīnò dimittat, [e] uel in concessione huiusmodi sit expressum, quòd etiam beneficiatæ ualeat ꝓuidere personæ, quo casu unicum [f] dūtaxat beneficium, atque illud nō curatum ob-

& abbatis, sed plebanus præsentat abbati, & abbas præsentat episcopo, poterit ne de huiusmodi beneficio prouideri, respondeo affirmatiuè, sufficit enim quòd ad eos simul spectet præsentatio ita quòd non ad alterum tātum, c. cum in illis.§.fin. ubi Perusin. secus tamen esset si plebanus & abbas inter se pepigissent alternatim ꝑsentare, iuxta Cle.ij. de iure patro.& §. sed ut facilius.infra titulo proximo. & Papa scriberet ut prouideatur de beneficio ad utriusque præsentationē spectāte: quia tunc secundum aliquos in d.§.fi. non pro cederet quod hic dicitur. at si de beneficio spectante ad collationem unius ꝓuisio fuisset iniuncta, impleri non posset in beneficio cuius collatio ad eum simul cū alio pertineret d.§.fi.

a Ob paupertatem. Non est otiosum hoc uerbum, loquitur enim hic de literis in forma pauperum: aliàs appellantur literæ in forma, cum secundum quæ dicūtur literæ iustitiæ uel quasi c.cum secundum. de præbend. Sed si de gratia speciali prouisum sit alicui, & postea ante uacationē adipiscatur aliud beneficium, nō expiraret gratia. Ita not. in c.si pauper. de pręb. in vj. unde sumitur. Et nota quòd clericus pauper faciens pro beneficio non potest notari de ambitione, nisi postularet dignitatem aliquā: ut per Abba. in capit.si per inquisitionem. de elect.

b Cessante causa. Quæ erat quòd clericus nullum habebat beneficium, concord. capit. cum cessante.de appel.cum similibus. Sed nunquid idem sit si pauperi clerico prouisum sit de Vicaria? respondeo aut Vicaria est perpetua, ut cap.extirpandæ. de præbend.& tunc idem, capit.postulasti. de rescrip.aut temporalis pone in terminis capituli cum ex eo. in fi.de elect.in vj.& cap.beneficium. de re. iu. in vj.& capit. peruenit. secundi de appell. capit. fi. de uoto extrauag. execrabilis, & tunc non expirabit mandatum: quia beneficiatus nō est, cū bñficia sint perpetua. Ita not.ī c. si pauper. de prębend. in vj. & facit ad hanc literam cap. si episcopus. de ꝑbend. in vj. & quòd ius beneficiatum nō beneficiat, capit. quia in tātum. de præbend. Cle.gratiæ.de rescrip.

c Idoneo. Idem est si hoc uerbum non apponatur, c. causam quæ. de elect. ca.cū adeo. de rescrip.c.fi.de præsumpt.

d Beneficium. Scilicet sufficiēs, cap. is cui.de præbend. in vj.unde sumitur.aliud enim si non esset sufficiens: ut ibidem not.facit cap. quia in tantum. ext.de præbend. & quod not.supra.§. proxi.

e Dimittat. Si ergo dimittat sibi prouideri poterit. Sed contra uidetur cap. si motu. uersiculo, secus.de præb.in vj. Sol. ibi à principio, impetrauit ille cui prouidetur, quo casu non sufficit beneficium primum dimittere si tempore impetrationis tacuit hic, is cui prouidetur, non fuit is ad cuius petitionem gratia facta fuit, & ideò cum nulla in eo possit notari surreptio, sufficit quòd postea dimittat. & dixit Io.Monach. quod per hoc rescriptum nihil habetur actualiter, sed potentialiter: & ideò satis est quòd sit habilis persona, quando potentia redigitur ad actum.

f Vnicum. No. strictam interpretationem. ad idem cap.cum in illis. de præb.in vj.

Non

tinenti prouideri poterit. Sed si concessum fuerit, ut prouidere illi ualeat, qui & alia beneficia noscitur obtinere, huiusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata [a] restringi.

Mandatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, uel electiuum. h. d.

Ex natura quoque & beneficij qualitate Apostolicum rescriptum restrictionē recipit, nam si de quibuscunque beneficijs prouideri mandatum fuerit de animarū cura mentione [b] non habita, de ijs prouidendum non erit, [c] quibus huiusmodi cura noscitur imminere. Illis quoque pro quibus scribitur, ut de personatibus & dignitatibus [d] ad collationem, prouisionē, præsentationem, uel dispositionem pertinentibus quorumcunque prouideatur, de ijs ꝓuideri non poterit, ad quos per electionē [e] ꝑficiēdi assumūtur. [f]

Gratia alicui concessa, ut prouidere possit personis idoneis in certa Ecclesia personis non expressis, non expirat re integra per obitum concedentis, secus si personæ essent expressæ. h. d.

Illud quoque omittendum nō est. Quòd sicut nulla facta personarum expressione [g] sit gratiosè concessa facultas, ut authoritate Apostolica, aliquibus personis idoneis, in certa Ecclesia prouidere possit, uel beneficia, quorum collatio est ad sedem Apostolicam, legitimè deuoluta, [h] conferre: huiusmodi concessio etiam re integra, per obitum concedentis non expirat: [i] secus si sup ꝓ-

a Non curata. Si igitur utrūque uel alterum sit curatum, tali non poterit prouideri. fac. ca. pluralis. de re. iu. in vj. & l. ubi numerus. de testib.

b Mentione non habita. Etiam si in literis prouideri mandetur, quòd animarum cura si qua beneficio immineret, non negligatur, not. in cap. cū in illis. in princip. de præbend. in vj. unde sumitur. quod dic ut habetur in Cle. si dignitatem. primo resp.

c Nō erit. Quia maior idoneitas exigitur in curatis, quàm in alijs, cap. cum in illis. in princ. de præb. in vj. Hinc est ꝙ cum patientibus defectum in ætate dispensant episcopi in dignitatibus non curatis: secus in curatis, cap. uni. de æta. & qual. ord. in vj. & est simile de filijs presbyterorū capitulo primo. Sed quid si mandetur alicui simpliciter prouideri de beneficio, nunquid poterit executor prouidere de tali beneficio quod requirat sacrum ordinem? & p hanc literam uidetur ꝙ non, sed dic contra, capitulo ei cui. & capitulo si pro clericis. de præbend. in vj. & not. in d. capit. cum in illis.

d Et dignitatibus. Etiā si curam habeant animarum, cap. cum in illis. §. j. de præb. in vj.

e Per electionē. Electio igitur non continetur sub uerbo prouisionis, uel dispositionis. simile in capit. deliberatione, primo responso. de offic. deleg in vj. facit quod not. in cap. si. de elect in vj. & cap. cum in illis. § j. & §. ij. de præb. in vj.

f Assumuntur. Etiam si inhibeatur in literis ne electores eligant, Cle. si dignitatē. de præbend.

g Expressione. Nota quòd personarum expressio multum operatur. facit ca. si cui. & capit. si eṗs. de præb. in vj. & cap. is cui. de offic. deleg. eod. lib.

h Legitimè deuoluta. Scilicet secundū statuta Lateranensis, uel generalis cōcilij, c. ij. de cōces. ꝑben. c. ne ꝓ defectu. de elect. & talia beneficia legati de latere conferre possunt. ca. uenerabilis. de præbend. & not. in cap. j. de offi. de leg. in si.

i Non expirat. Quia cum specialem gratiam contineat decet esse mansuram cap. si cui. de præben. in vj. c. decet. de reg. iu. eod. lib. Sed qd si fuerit generaliter cōcessa ptās dispensandi cū filijs sacerdotū, si is cui talis ptās cōcessa est dispēsauerit quo ad unū, an si moriatur concedens, talis potestas expiret morte concedentis? an uerò per dispensationem quo ad unum sit perpetuata? Resp. ut per Butr. & alios in capit. ex tua. ante fi. de fil. pres-

presbyt. Et in materia nota unam regulam quã ponit Abb. in c. fin. de precar. quòd ubi actus ualiditas dependet à uoluntate alterius non reuocatur per ipsius mortem, præsumitur enim quis durare in uoluntate in qua decedit. c. maiores. de baptis.

uisione certæ personæ facienda eidem sit data potestas, non ob suam, [a] sed eius cui prouidetur gratiã uel fauorem. Illa enim expirat omninò, si concedens re integra moriatur. [b]

Mandatarius cuius non est electa industria potest alteri mandare. h. d.

Illud etiam [c] interest, Vtrũ cui ab Apostolica sede prouisio [d] de beneficio in certa Ecclesia, diœcesi, uel prouincia [e] certę personæ facienda cõmittatur, an de certa Ecclesia incertæ tamen personæ. Primo enim casu licitè qui uices suas, alteri committere poterit, secundo uerò cũ in eligenda persona mãdatarij electa uideatur industria, p uisionem sibi cõmissam alteri demandare nõ poterit, [f] nisi forma cõmissionis id habeat, ut per se, uel per alium [g] hoc expedire ualeat.

Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri. hoc dicit.

Postremo illud sciẽdum est tàm Turonẽsi [h] Concilio cautum esse ne præbendæ aliquam sectionem patiantur, [i] quàm ex La

a Ob suã. Quando ergo gratia est eius cui scribitur non expirat: secus quando alterius, puta pro quo scribitur, ut hic.

b Moriatur. Vel renunciet. capit. j. de renuntia. in vj. Sed contra. cap. si super gratia. de offic. deleg. in vj. & cap. si apostolica. de præbend. in vj. respond. ut not. in cap. si cui. in fi. eo. tit. & lib.

c Illud etiam. Sumitur ex cap. is cui. de offi. deleg. in vj.

d Prouisio. Etiã si committatur ei quòd inquirat de illius uita, & conuersatione. Cle. iudices. de offic. deleg. not. in cap. is cui. de offi. deleg. in vj.

e Prouincia. Ergo non requirimus quòd beneficium sit certum: sed sufficit quòd sit certa persona ut habeat locum subdelegatio, & hoc casu non habet locum. cap. fin. de offi. deleg.

f Non poterit. Et sic intelligatur. cap. fin. §. fin. de offic. deleg. is enim cuius industria est electa subdelegat. fac. l. inter artifices. de solut. & latè in d. c. fin.

g Per alium. Ergo quod de iure communi non potest, poterit ex potestate commissionis. cap. is cui. & cap. fin. §. uices. de offi. deleg. in vj. Et faciunt hæc ad quæstionem, an delegatus ab alio, quàm à principe habens speciale mandatum subdelegandi, subdelegare possit, & quidam quòd sic: ut Ioan. And. in d. cap. is cui: quia sicut isti non habent à lege quòd subdelegare possint tamẽ si ad hoc haberent speciale mandatum hoc possent. Sic dicendum uidetur quòd licet delegatus ab alio quàm à principe non habeat hoc a lege, & si loquuntur contraria, tamen si habet hoc ab homine, subdelegare poterit. fac. cap. j. ij. respons. de procur. in vj. & c. fi. eod. tit. & c. penul. § porrò. de electi. in vj. & cap. j. de offic. leg in vj. & c. ij. & ca. iij. de offi. leg. in vj. & c. qui per alium. & capit. potest quis. de regu. iur. in vj. standum erit igitur regulæ, cum contrarium nõ reperiatur. Nam & lex dicit, non referre an ipse ordo decurionum elegerit, an is cui ordo negotium dedit. ff. quod cuiusque uni. nom. l. item eorum. §. si decuriores. facit. capit. cum aliquibus de rescript. in vj. & de præbend. ca. hi. qui. primo. respons. & instit. de Attil. tuto. §. sed quod ueteri.

h Turronensi Concilio. capit. maioribus. de præbend.

i Patiantur. Sine iusta causa, ex iusta enim causa potest una præbenda diuidi in duas cum uacat, si facultates sufficiant. capit. uacante. de præbend. fac. cap. cum causam. & cap. significatum. eodem. titulo. & cap. ad audientiam. de ecclesi. ædific. & sic erunt duo iura, sed duo ad unam præbendam eligi non possunt, ut unus unam medietatem habeat, & alter alteram: uel quod unus expectet quousque alia uacabit, immo cassanda est talis electio. capit. tuæ. & capit. dilecto. de præbend. & ita formaliter nota. in capitu. maioribus. de præbend. & ibi declaratur, & disputatur per Abba. & Doctor. facit. capitu uni. ut ecclesi. bene. sine dimi. confe.

Lateranensi.

a Lateranensi.c.prohibemus. de censib.& c. uni.ut eccle.bene. sine dimi. confe.

b Suis usibus:nisi sint de mensa Cle.quia regulares.§.j.de sup. negl. prælat. uel nisi sit aliquis laudabilis usus.Abb.in c.j.ut eccles.bene. sine.dimi. confe.

teranensi, [a] ne quis conferẽs beneficium Ecclesiasticum partẽ prouentuum suis usibus [b] retineř audeat, cum sine ulla debeant diminutione cõferri.

DE INSTITVTIONIBVS [c] & iure patronatus.

Quando dicatur prouideri per Institutionem, quid sit Ius patronatus, & quibus modis constituatur. h.d.

ACcidit autẽ interdũ ut p̃lati [d] liberam de uacantibus beneficijs disponendi facultatem non habeant, quod tunc euenit cum ea uacare contigerit, in quibus aliquis Ius obtinet patronatus: tunc enim strictè sumpto uocabulo nõ conferre, sed instituere [e] dicentur eos quibus præsentante patrono, prouidendum erit. Est igitur [f] Ius patronatus potestas præsentandi instituendum ad beneficium uacans. Constituitur autem tale Ius uarijs modis: ueluti Ecclesiæ ædificatione, [g] dotatione, [h] & similibus. [i]

Aedificans rite uel dotans acquirit Ius patronatus, et eũ sequi debent commoda quem sequuntur incommoda. h.d.

Aedificatione acquiritur Ius patronatus, cum quis Ecclesiam de consensu diœcesani Iuris ordine seruato [k] cõstruxit. Do

DE INSTITVtionibus,&c.

c DE institutionib. latè patet hoc uerbum, adaptatur enim hoc uerbum instituo, ad contractus.l.j.ff.si certũ.pet. Ad obligationes.l.ex hoc iure.ff.de iusti.& iu. Ad actiones.l.j.ff. de inter.actio. Ad ultimas uolũtates § ante hæredis.in sti.de leg.& in sũma omnis ordinatio potest appellari institutio.Vnde etiam hic liber est liber institutionũ. Sed in hac materia beneficiali alia est institutio iuris translatiua,ut hęc de qua in tit. pręsenti. Alia iuris iã translati executiua, ut ea quæ fit p Arch. ut c.ad hęc.& c.ut nostrum. de offi. Archid. est & institutio authorizabilis,quæ & ipsa uidetur executiua iuris: ut in c.uni.de capel. monacho.Sumitur autem continuatio ex.§.fi. de præbend

d Prælati.Qui ueniant appellatione prælatorum.not.supra de uita & honest. prælat.

e Sed instituere.Supra.de præb.§.fi.

f Est igitur. Ista diffinitio sumpta est ex mẽte Hostię.in summa huius tit. qui tamen addit unum uerbum quod hic non ponitur, scilicet uerbum simplex,dum dicit,ad beneficium simplex & uacans. & si per uerbum simplex Host. uellet solum excludere ecclesias collegiatas, bene sentiret:quia in illis non cadit ius patronatus ita ut patronus possit præsentare: ut habetur communiter.in cap. cum in terra.ext.de elect.& in c.nobis. eod. Sed cum sint quædam beneficia non simplicia, in quibus uerè cadit ius patronatus, ut declarat Paul. de Citta di.in tract.de iure patr.in tertia parte sub Rub.ex quibus causis acquiritur ius patronat', consultius fuit illud uerbum nõ apponere, & ita placuit cuidam auditori Rot. Rom.ex primarijs quẽ cõsului sup illo uerbo. Aliter tamẽ diffinit Abb. post Io.And. in Rubr. extra eod. sed eã diffinitio uidetur nimium prolixa.

g Aedificatione. c.nobis.ext.eo. c. Frigentius. c. piæ mentis.& c.monasterium.xvj.q.vij. & hoc procedit ẽt si fundans sibi tale ius expresse nõ reseruauerit. c. significauit. ubi Abba.in j.not.ẽ test.

h Dotatione.cap.nemo.de consecr. dist. j.c. filijs.xvj.q.vij.

i Similibus. Puta fundatione, id est, dum quis præbet solum,& agrum ad fundandam ecclesiam:ut not.in cap.piæ.xvj.q.vij. & per Ab. in cap.ad audientiam.j. de ecclesi. ædifi. Item ditatione, id est, cum quis dotatæ ecclesiæ facultates auget:ut habetur in d.c. ad audientiã, & latè locis suis per eos qui in hac materia cõfecerunt uberrimos tractatus.

k Seruato. Quis sit iste iuris ordo, dices ut infra.de construen.consecran. eccle. uel altar. & c.nemo.de consecr. dist.j.

tatione acquiritur ut cùm is qui non fundauit, Ecclesiæ pro dote certa bona asſignauit. [a] Sicut.n. in carnali matrimonio ad onera [b] substinenda dos aſsignari debet, ità etiam cōcedenda sunt Ecclesiæ q̄ ad luminaria, [c] & ad custodiam, & ad stipendia custodū, [d] & ad cætera sacræ domui necessaria sufficiant. Institutū est igitur, ut quasi cuiusdā loco remunerationis [e] ad præsentationem patronorū in fundatis, uel dotatis Ecclesijs sacerdotes instituanť, nullo profeſsionis, [f] uel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandum menses sex, laicus quatuor. Ecclesiasticus non poteſt uariare, laicus poteſt.h.d.

Sūt tñ [g] inter Ecclesiasticos & laicos patronos, pleræq; differentiæ. Nam Ecclesiastico ad præsentandū sex mēsiū [h] concediť spatiū. Laico quadrimestre [i] tēpus datur, & uideť optima ratione [k] inductum, ut lōgius præfigatur tēpus Ecclesiasticis, quippè quib. semel facta præsētatione amplius uariare minimè licet, [l] quod in laicis diuersum statuitur. [m]

Episcopus qui instituit secundo loco præsentatum in pœnam tenetur prouidere etiam primo præsentato. hoc dicit.

Sed si laicus, cui plures præsentandi tributa est facultas, primo Ioannem instituēdū offerat, secundo loco [n] Paulum utrunque idoneum. [o] Ordinarius aūt secūdo loco præsentatū instituat. Videamus an primus appellare ualeat, [p] & statutum est de se-

a Aſſignauit. Vt de consecr.d.j. ca. nemo.& ca.ad audientiam.el primo.de eccle.ædifican.
b Onera.l.pro oneribus.C.de iu.dot.
c Ad luminaria. Aut. ut nullus fabricet oratorium do.§.j.coll.v.
d Custodum. i. sacerdotū.fac. ca. de monachis. ext. de præbend. & erūt ad minus duo clerici.ca.'præposuit. de filijs presb.e.illud. vii.q.j.
e Remunerationis. Ad quam tenemur. l. sed etsi lege. §. consuluit. ff.de peti.hæred.
f Professionis.s. utrum sit laicus, uel clericus, uel aliàs religiosus, facite.fi.de inst.
g Tamen.q.d.licet non sit habenda differentia inter laicos & personas ecclesiasticas quo ad ius patronatus obtinendū, sunt tamen inter eos plereque differentiæ.
h Sex mensiū. c. uni.eod.in vj.
i Quadrimestre. c.uni.eod.in vj.
k Ratione. Quia .s.qui in uno grauatur in altero releuatur.l.eum qui ff.de iureiu. & ita uidentur dicere Doct.in c.uni eo. in vj.& in Cle.plures.eo. & uide qđ not.in c.cum uos.de offi.ordin.
l Licet.c.cum autem,& c.quod autem.c pastoralis.eo.& sic secundum Inno. præsentatio facta à patrono ecclesiastico habet uim electionis, in qua non admittitur uariatio.e.publicato.de elect.ut per Abb.in d.ca.cum autem. & not.in Cle.ij.eod.tit. & est ratio : quia clerici patroni pinguius ius habent quàm laici: argu. xvj.q.ij.cap.si quis episcoporum. uel hoc: quia clerici uariare non debent, ideò hoc in pœnā eorum statutum est: ut not.in d. c. cum autem, per gloss. Host. & Abb.
m Statuiť. Qui possūt uariare nō recedēdo à primo p̄sentato, sed accumulando: ut habetur in c.cum autē. eo.c.quod autem. eo & itellige hic patronū ecclesiasticum cui competit præsentatio iure ecclesiæ: secus si iure patrimonij, etiā ꝙ sit clericus : quia tunc idē per omnia in eo qđ i laico: arg. c.cū dilectus.eod. & not. Abb. in d. ca. cum autem. & not. etiam in cle. ij.eod.tit.& in ca. cum dilectus.ext. eod.
n Secundo loco. Etiam post appellationē iterpositā à primo p̄sentato, nam & tunc quoq; pōt laicus uariare. Abb.in c. pastoralis.eo. unde sumitur.
o Idoneum. Sed quid aget prælatus si timet ꝙ non idoneū sibi p̄sentatus fuerit, fortè ad p̄ces aliquorum? resp.ut per Ab.in c.cōstitutis.in pri. de appel. ij. Sed nunquid peccet patronus qui idoneum quidem præsentat, poterat tamen magis idoneum præsentare ? respō. ex not.per Abb.post alios in d.e.constitutis.ij.de appella.
p Appellare ualeat, licet expreßè ad hoc hic

non respondeatur, tamen implicitè satis bene habetur quid operetur hæc appellatio. fac. c. pastoralis.eod. datur ultra appellationem etiã aliud remedium,ut scilicet presentatus. primo loco adeat superiorem debētis instituere per uiam querelæ, & petat compelli recusantem institue re, pro hoc quod legitur. & not. in c. ex parte hasten sis,& in c. cū Bertoldus. de re iudi. & per Abb. in d.c. pastoralis.

cundo factam institutionem infringi non posse. [a] Episcopū tamen qui primo loco præsentatū dolo [b] recusauit admittere,recusato,ut in competē ti beneficio ꝓuideat compellendum: [c] ut in eo puniatur,in quo [d] eū deliquisse cōstat.

Legatus de latere potest derogare Iuri patronatus Ecclesiasticorum non laicorum, Ecclesiastico patrono reddatur ratio prouentuum patronatæ ecclesiæ,secus laico.h.d.

a Non posse. Secus tamen esset in patrono ecclesiastico,secundū Ab. in cap. pastoralis. eo. Sed quid si habens instituere nō instituit intra sex menses, an fiet deuolutio ad superiorem,sicut dicimus in collatione? respond. non, tempus enim ad instituendum est arbitrarium.Abb.in d.c.pastoralis.

b Dolo. Sed quis probabit quòd episcopus malitiosè & dolosè non instituerit?Glo.& Docto.in c.pastoralis.eo. uariè distingunt, dicunt ibi.& nota ex hoc.§. quòd licet aliàs contradictio sine iusta causa habeatur pro consensu; ut not. Archid.in c.j.de constit.in vj.& Abb.in c. quoniam.in fi.de uit.& hone.cleri. tamen hoc non habet locum quando contradictio nō stetit in puris terminis contradictionis, sed processum est etiam ad actum contrarium: uel nō procedit hoc ubi requiretur non solum cōsensus,sed actus perficiens consensum,ut in fi.huius.§.in quo non sufficeret episcopi consensus sed ulterius requiritur institutio.

c Compellendū. Sed si essemus in electo qui peteret à superiore confirmationem, posset eūdem præcise compellere ad confirmandum,electus enim innititur pleno iure, & petendo confirmationem in nullo petit gratiam.Vnde dicit Io.And.in cap.postulationem.de postul. prælator.quòd canonice electus si confidat de idoneitate personæ suæ potest superbe accedere ante superiorē etiam caputio uel bireto non eleuato, & comminari quòd nisi confirmetur habebit recursum ad superiorem, & hoc intellige in superiore citra Papam.Præsentatus uerò consequitur ius, sed non adeo plenum,cum patronus uariare possit.c. cum autem.de iu.patro.unde debet cū humilitate petere institutionem, unde petit gratiã ex peditionis, id est, ut expediatur cito ne alius interim p patronum præsentet,unde debet leuare caputium, & se curuare.Postulatus uerò debet etiam genua flectere: ut per Doct.in d.c. postulationē.

d In quo.c. quãto.& c. translationem. de translat. c.fi.de immun.eccles.xvij.q.iiij.ca. frater. & coepiscopus.

Legatus etiam beneficium in præiudicium Ecclesiastici patroni,ut supra tetigimus [e] cōferre potest: cum in laicis diuersum accidat. [f] Itē Ecclesiastico patrono d̄ tēporalibus rebus ratio debet exhiberi, [g] quod in laico minimè obtinet.

Patronus laicus potest deferre ad superiores clericos qui dilapidant bona Ecclesiæ cuius est patronus.h. d.

Licebit tamē [h] pa-

e Tetigimus.In § ex legatione.ꝟ.de præben.

f Accidat. Vt probatur in c. cum dilectus.& per ea quæ ibi habentur. Sed quid in Papa. dic quòd potest cōferre etiam ecclesiastico patrono inuito:ut not.per Abb in d.c. cum dilectus.post not in Cle.literas.de præben. sed Papa non solet hoc facere quin saltem mentionē faciat, & aliter collatio tanquàm surreptitia non ualeret.faciunt quæ not.Abb.in c.iij. in j. not.de iur.patro.& in c.illud. eod.tit.in fin.

g Exhiberi. Vt in c. in Lateranensi. de præben.& in c.ex literis.ext.eo.& habetur in cap. cum & plantare.ext.de priuil. & quomodo sit reddenda ista ratio,uide tam per Inn. & alios in d.c.cum & plantare, quàm per Abb. in d.c. ex literis.& no.ex hoc quod hic dicitur, quòd quo ad quid pinguius est ius patronatus ecclesiasticum quàm seculare.

h Licebit tamen. Quanquàm sibi de temporalibus rebus ratio exhiberi nō debeat,& sic dictio tamen,rectè aduersabitur.& not.differentiam in iure,& in facto,& de eius natura habet in l.si quis ex argentarijs.§. si initium. ff.de edend & per Bart.& Doct.in l.j.ff.si quis ius dicent.non obtemp.

trono laico, [a] si sacerdotem ex collatis in Ecclesiam rebus fraudare cognouerit, aut honesta illum conuentione cōpescere, aut Episcopo uel competenti Iudici corrigenda denuntiare, quòd si talia agere temptet & Episcopus. Metropolitano eius hæc insinuabit, sin autē & Metropolitanus talia gerat, Principis [b] hęc auribus (si aliter Ecclesiæ consuli non possit) [c] intimare non differet.

Ius patronatus transmittitur ad quoscunque heredes, et plures succedentes uni habent uocem unius, nec heres patroni institutum mutare potest. hoc dicit.

Successione quoq; Ius patronatus acquiritur, [d] quod quidem procedit siue sui, siue extranei, [e] siue ex testamento, siue ab intestato sint hæredes. [f] Plures tñ ab uno [g]

a Patrono laico. c. constitutum. xvj. q. j. & c. filijs. xvj. q. vij. immo quilibet de plebe poterit sacerdotem dilapidantem accusare: argu. c. plebs. dist. lxiij. & cap. ex parte Adæ. de testib. cum de rebus ecclesijs dentur actiones populares. Sed dic q̄ in concursu semp erit patronus, & eius descendentes præponendi: arg: l. ij. §. fi. cum ll. sequent. ff. de adult. & l. j. ff. de lib. causa. Et idem poterit patronus facere in ecclesia conuentuali: arg. cap. Reatina. & c. nobis. & c. lectis. distinct. lxiij. Sed in hoc est differētia: qa in ecclesia conuentuali patronus non pręsentat, nec eligit. c. nobis. extra eo. nec est contra. xviij. q. ij. cap. Abbatem. quia ibi intelligitur electio possessoris, id est, requisitio, quia facta electione requiritur consensus. c. cum interra. de elect.

b Principis. Etiam secularis, puta regis, cum sacerdos per ecclesiasticum iudicem compelli non potest: ut xj. q. j. c. petimus. & dist. xvij c. nec licuit. Vel etiam cum iudex ecclesiasticus deest, uel aliàs est deses. c. ex transmissa. de fo. comp. & in c. filijs. xvj. q. vij. unde sumitur hæc litera, habetur uerbum regis non autem Principis, sed non inconuenienter fuit illud uerbū immutatum, & repositum uerbum Principis. Primò, quia Principis uerbum est latius respectu secularium, & includit non solum Regem sed Imperatorem, Duces, Marchiones, & Barones: ut not. in Cle. uni. de baptis. qui nō sunt excludendi ab hac dispositione, maximè si nō recognoscant superiorem. Secundò, quia includitur etiā Papa qui interdum appellatur Princeps. c. corpora. de conse. dist. j. & not. in d. Cle. uni. de quo si intelligas non sunt necessariæ supradictæ subauditiones & suppletiones.

c Non possit. Hæc parentesis non est in c. filijs. xvj. q. vij. sed si uerbum Principis, referatur ad seculares, est omninę ualde oportuna, & quasi necessaria, p ea quę. i s̄. proxima notula.

d Acquiritur. c. j. c. ij. c. iij. ext. eo. & Cle. plures. eod. & bene dicit acquiritur non constituitur, ut dixerat in principio.

e Extranei. Sed contra uidetur. l. j. §. sub conditione. C. de lat. liber. tol. & l. filij. ff. de iu. patro. Sol. facilius transmittitur ius patronatus ecclesię, quàm libertorum, quasi hebeat plus realitatis, quàm ius patronatus libertorum, quod uidetur habere plus p̄sonalitatis, cum hinc inde uersetur respectus personæ & hinc ius patronatus ecclesię trāsfertur cum uniuersitate rerum. Item donari potest, ut in cap. cum speculum. & c. illud. eo. quod non accidit in iure patronatus personarum, licet pater possit uni ex liberis libertum assignare. l. j. & per tot. ff. de liber. assign. & pro hac opi. uidetur tex. in Cle. plures. eo. ubi ius patronatus transfertur in hæredes, nec distinguitur in quos, merito & de hoc per Abb. in cap j. & in d. c. cum seculum. de iure patro. ubi post antiquos (inquit) quòd si filia dotata non succedit patri: quia renuntiauit hæreditati, non succedit in iure patronatus unà cum masculis. Item quòd ius patronatus regulatur ab hæreditate, etiam inter filios. Vnde si in loco pro ut in Anglia, esset cōsuetudo quòd solum primogenitus & non alij succederet in hæreditate, idem esset in iure patronatus.

f Sint hæredes. Et in quocunque numero. Cle. plures. eo. Sed an alio titulo quàm hæreditario poterit hoc ius patronatus relinqui, puta legari, & respon. est affirmatiuè, cum etiam donari possit, unde & legari, cum legatum donatio sit. instit. de leg. post prin. & ita Io. And. Ab. & alij in c. cum seculum. eo.

g Ab uno. Secus ergo si plures à pluribus, uel unus à pluribus: ut nota in Clement. fina. eodem.

ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, uocē duntaxat unius habebunt in præsentatione Rectoris, [a] nec iā institutos, mutare poterunt. [b]

Si patroni in præsentatione non sint concordes, attenditur maior & melior pars. hoc dicit.

Et si fortè in plures partes patronorū se uota in p̄sentando diuiserint, [c] ille præficiendus est Ecclesiæ, qui maioribus [d] iuuatur meritis, & pluriū approbatur consensu.

Si Ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis. h.d.

Quod si ita simultates īter eos [e] ortæ fuerint, ut sacerdos suo ibi officio canonicè fungi non possit, si aliter prouideri non poterit, præcipere debet Episcopus, ut ibi missarum solennia [f] non celebrētur, donec patroni ad concordiam redeant, quod si intra quatuor menses factū non fuerit, tunc ordinet [g] Antistes Ecclesiam sicut melius eam secundum Deum iudicauerit ordinādā. [h]

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secundum certam formam commēdare. hoc dicit.

Quod si necessariū, aut expediens esse duxerit, poterit etiam interim Ecclesiam alicui commendare, [i] ita tamen ut si parochialis sit Ecclesia [k] nemini commēdetur, qui non sit in sacerdotio [l] constitutus, nec huiusmodi commen-

a Rectoris. Et clerici cum eadem sit ratio, licet quidam contra: ut not. in c. postulasti. ext. eod. & in Cle. plures. eod. tit.

b Poterunt. Nec mirum, cum nec hi quibus succeditur à prima præsentatione resilire possint, quod est multo minus: ut not. supra. §. sint tamē & concor. c. querimoniam. eod.

c Diuiserint. An autem requiratur quòd patroni tempore præsentationis simul conueniant, an uerò q̄sque possit præsentare. per Abba. in c. quoniam. eod. in fin.

d Maioribus. c. si forte. dist. lxiij. & c. quoniam. eo. An autem requiratur quòd maioris sint meriti, & plures eum præsentēt copulatiuè, dic ut habetur in ecclesia uestra. de electio. & in ca. ij. de offi. custo. & in c. j. de his quæ fi. a ma. parte cap. Et nunquid saluēt cōscientiam qui eligunt, uel præsentant idoneum, cū possint præsentare magis idoneū: not. in cap. licet. viij. q. j. & ponit Abb. in c. constitutus. de appel. & not. remissiuè. supra eo. §. sed si laicus.

e Inter eos. Quid si non inter eos, sed inter Episcopum & patronos? respon. ponendus est œconomus in ecclesia donec sopita fuerit contentio. cap. cum uos. de offic. ordi. & per Abb. in c. j. ext. eod.

f Solennia. Sic ca. considerandam. & capit. si plures. xvj. quæst. vj. ubi diffusè de materia notatur.

g Ordinet. De uirtute, & efficacia huius uerbi. uide per Ant. de But. in cap. si archiepiscopus. de temp. ordi. & latius per Abb. in c. super eo. super glo. ij. de offi. deleg.

h Ordinandam. c. quoniam. eo. & patronis non præsentantibus post quatuor menses, liberū ius instituendi & prouidendi deuoluetur ad episcopum. Secus tamē est in materia electionis, ut latè disputat Panormi. in d. ca. quoniam. post antiquos.

i Commēdare. Idem est quod deponere. l. commēdare. ff. de uerbo. signi. & l. Lucius. ff. deposit. & xxij. q. ij. c. nequis arbitre. ur. & c. j. de depos. quandoq; cōmendare est laudare. l. si uerò. §. cum quidam. ff. de pos. l. sciendum. ff. de ædil. edic. & l. ea quæ. ff. de contra. empt. sed hic cōmendare est ecclesiam alicui custodiendam committere: ut not. in c. nemo. de elect. in vj. ubi de materia p Glo. & Doct. latissimè, & uide per Abb. in ca. bonæ. de appelat.

k Parochialis ecclesia. Habes hic unum speciale parochialis ecclesiæ. concor. c. nemo. de elect. in vj. de alijs in c. licet. de elect. in vj. & c. si Apostolica. de præb. in vj. & c. extirpande. §. qui uerò. de præb. in antiq. & Cle. uni. de offic. Vicar.

l In sacerdotio. Vt possit interim ipsi ecclesiæ in sacerdotali ordine deseruire, & no. quòd parochialis ecclesia potest intitulata dari etiā

non,

nō presbytero.c.licet.& c. cum ex eo. de elec. in vj.& c.ij.de instit.eod.lib. commendari au tem non,quod fuit inductum per c. nemo. de elect.in vj unde sumitur,& ibi not.

a Semestris temporis.Sed nūquid finitis sex mensibus poterit ordinarius eā ite rum eidem uel al teri commendare?resp. ut not. in c. nemo. de elect. in vj.

b Vnica. Ergo duas commendatas habere nō licet,sicut nec duas intitulatas, sed ꝙ quis possit habere unam commēdatam,& aliā intitulatam non prohibetur: ut xxi.q. j.c.qui plures.

c Episcopo. Ad quem regulariter spectāt collatio, unde ad eundem spectabit uacātis ecclesię custodia: ut per Ab. in c.ad aures. de exces.ꝑlat.& in c.cum uenissent. de instit. & in c. bonæ. de appel. not. etiam in c. cum uos. de offi.ordin.

d Ecclesiastica ꝑsona. Hoc ideò dicit:quia persona ecclesiastica facilius cogitur, puta per suspensionem, uel subtractionem beneficij.cap consuluit.d.lxxiiij.& not.in c.cum uos.de offi.ordin.

e Minus idonei. Sic patet quod patronus laicus licet præsentet indignum non est priuatus, nec priuandus potestate præsentandi: secus in collegio, uel persona ecclesiastica.cap. cum in cunctis.de elect. & not.in ca. cum uos. de offi.ordin.

f De causa. Puta scandalum magnum: argu. cap.j.& c.ij.eod. sed pro modico scandalo nō dimittet episcopus ecclesiam ordinare. cap. quoniam. de iu. patro.& not.in cap.cum uos. de offi.ordin.

g Oeconomos. Patronus.n.se de rebus ecclesiæ intromittere non debet, nisi quo ad defensionem.xvj.q.vij.c.decernimus.& c.filijs.sed is custodiet qui habet ecclesiæ institutionem: ut hoc §. in prima notula. constituet aūt hic œconomus ad conseruandū non ad agēdū.c.qm̄ d. lxxxv. licet qñq; ēt ad agēdū,c.Imperatorum. de iuram.calum c.dilectus.de c.monac.

... da ultra semestris [a] temporis spacium uires suas porriget, nec in unius persona, nisi unica[b] fieri poterit.

Episcopus in Ecclesia Iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere Oeconomos,qui colligant fructus erogandos in utilitatem laicorum.h.d.

Erit etiam Episcopo [c] facultas in Ecclesijs, in quibus Ecclesiastica [d] persona præsentationem non habet,si uel minus [e] idonei præsententur, uel alia de causa [f] aliquos in eis instituere non ualeat, Oeconomos [g] ponere qui fructus ꝑcipere debeant in Ecclesiarum utilitatem erogandos, aut his q quandoque instituentur fideliter reseruandos. [h]

Patroni possunt conuenire de præsentando alternis uicibus, & plures simul possunt præsentari,ut de ipsis Episcopus eligat instituendum.h.d.

Sed ut facilius prouideatur Ecclesijs, [i] non inconueniens uisum fuit patronos [k] ipsos inter se posse liberè [l] conuenire de Rectore ab eis alternis uicibus [m] præsentando, quibus etiā ex eadem causa permittitur, ut plures ad uacātem Ecclesiam præsentare ualeant, itá ut unus ex eis eligi possit per Episcopum [n] & admitti.

Ius patronatus donari potest, sed ob donationem non præiudicatur Iuribus Episcopalibus,uendi autem non potest,nisi cū uniuersitate.h.d.

h Reseruandos. c.hæc huius placiti,& ca.charitatē. xij.q.ij.& d.lxxv. c. quoniā quidā. & x q.ij. c. si quis eps, nisi sint talia quæ seruando seruari non possint. l.lex quę tutores. C.de admi. tuto. & ff. de pet. hære. l.diuus. & x. q.j. c.si qs episcopus.

i Ecclesiis. Quarum dispendiosa est uacatio. cap. quam sit de elec. in vi.

k Patronos. Omnes, facit quod not. in cap. qūia propter. uersic. uel saltem. de elect.

l Liberè. Id est, sine superioris authoritate. Item liberè.i.etiam si nō uacet ecclesia:ut not. in Cle.plures.eod.unde sumitur. Eadem ratione uidetur quòd patroni plurium ecclesiarum possint inter se diuidere. scilicet unus sit patronus in una,alius in alia:arg. tamen contra in l. quædam.ff.famil.ercis. & in l. quædam. ff. de alim.leg.dic ut not.in d.Cle.plures.

m Vicibus. fac.c.si.de præb.in vi.

n Episcopum. Vel alium habentem ius instituendi cum eadem sit ratio.

Donatione a quoque Ius patronatus acquiritur. Vt cùm Ius quod quis in Ecclesijs habet in aliquem liberaliter cōfert, quę si fiat Ecclesiæ, aut loco religioso, b quamuis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Episcopalibus Iuribus in aliquo non derogatur. Sed si quis dato pretio huiusmodi sibi Ius comparare ausus fuerit, talis contractus irritus erit & inanis, c nisi tale Ius cum uniuersitate d rerum temporalium transferretur.

Episcopus non potest spernere patroni præsentationē. Patronus nō potest quem pro pria authoritate instituere, sub pœna excommunicationis. hoc dicit.

Quemadmodū autem ad præsentationē e patroni, debet Episcopus clericos instituere, f & quod spretis fundatoribus de uacanti Ecclesia disposuerit, erit irritum: ita etiam patronus authoritatem Episcopi negligere nō dēt. Quòd si laici g ausu temerario propria authoritate ad institutionē processerint, tàm ipsi anathemate h feriendi, quàm etiam perperā instituti clerici communione sunt priuandi, i qui si etiam adhuc perstiterint, à ministerio Ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præsentatio tenet. h. d.

Interdum accidit, ut eius qui patronus nō est, k præsentatio tamen rata sit habenda. Vt cùm ordinarius ad eius præsentationem clericum instituit, qui & Iuris patronatus erat possessor, l

a Donatione. cap. ex insinuatione. eod. cap. uni. eod. in vj.
b Religioso. Idem si eidē uel alteri ecclesię. c. uni. eod. in vj. unde sumitur. Idem si laico sed compatrono. cap. ex insinuatione. eo. quan quàm tunc nō est propriè donatio: sed potius proprij iuris relaxatio, cū quilibet patronus habeat ius insolidum: ut per Ab. in d. c. ex insinuatione. secus si laicus non sit compatronus. c. illud. & ca. cum laici. ext. eo.
c Inanis c. quia clerici. eod. adeò quòd emptor poterit de facto, & sine iudiciali processu spoliari, cum in actibus notoriè iniustis possit iudex extra iudicialiter procedere. fac. c. quoniam. de fil. presbyt. & not. per Abb. in d. cap. quia clerici.
d Cum uniuersitate. c. ex literis. c. cum seculum. ext. eo. l. fa. l. j. ff. de fundo dot. & l. in modicis. de cōtra. emptio. & l. quædā. ff. de acqui. re. do. Ius ergo patronatus potest esse accessoriū rebus tēporalibus, & sic magis dignum potest accedere minus digno, & de hoc per Abb. in d. c. ex literis. aute fin.
e Ad præsentationem patroni. c. illud. in fi. eo. c. decernimus. xvj. q. vij. Sed cōtra de supp. negli. præla. Sol. illud propter negligentiā patroni ob quam potestas deuoluitur ad eum ad quem institutio pertinet, etiam si non sit episcopus. not. in Cle. j. de supp. negli. præl. Ab. in c. illud. eo. An autem sit idē si indignum præsentauerit. no. s. eo. §. erit. & in c. cū uos. de off. or.
f Instituere. An & restituere depositum, & idem uidetur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & uidetur hoc sentire Butri. in c. ex trāsmissa. in fi. de renunc. uide not. in c. quā uis. de rescri. in vj.
g Laici. Quid si sit clericus patronus nō laicus? res. idē. ut in ca. j. xvj. q. v. & tenet Ab. i c. præterea. j. eod.
h Anathemate. c. preterea. il j. eo.
i Priuādi. Et ita nō est ipso iure suspensus q recipit ecclesiam à laico: ut plenius not. in c. præterea. eo.
k Nō est. Et hoc est quod faciebat dubitādi rationē, cum ius præsentādi pertineat ad patronum. c. decernimus. & c. filijs. xvj q. vij. & hic p tot. Sed cum præsenta re fructus sit iuris patronatus, uelut fructus rei materialis pertinet ad possessorem bonæ fidei, & non ad dominum. §. si quis à non domino. inst. de re. diui. & not. in c. graui. de rest. spol. ita & iste fructus iuris præsentandi, ut latius per Abb. in c. consultationibus. eo. unde sumitur.
l Possessor. Et bonæfidei secus si malæ: quia tūc institutus est remouendus, ut tradunt omnes in c. consultationibus. eo. quia uelut possessor malæfidei non facit fructus suos. sic nec qui est in quasi possessione præsentandi malæfide.

& patronus credebatur, a nam si postea Ius patronatus alius in iudicio euicerit. Institutus non debet propter hoc ab Ecclesia remoueri. b

Nemo potest seipsum præsentare. h.d.

Licet autem patronus alios præsentet, se ipsum c tamen quanquàm clericus d sit p̄sentare e non potest quantumuis idoneus sit, & quibuscunq; studijs iuuetur, & meritis. Cum nullus Ecclesiasticis sese officijs ultro immiscere f debeat. g

Nemo sibi beneficium confert, uelut nemo se præsentat. nec uacaturi beneficij tenet collatio, aut præsentationis promissio. h.d.

Sunt autem institutiones collationibus ĩ quibusdam similes, in quibusdam uerò dissimiles. Similes sunt, quemadmodũ is, qui se ipsum præsentat instituendus non h est, ita etiam is, ad quem pertinet collatio, se ipsum non potest instituere, i cum inter dãtem & accipientem k distinctio debeat esse personalis. Item quemadmodũ uacaturæ p̄bendæ, non tenet re-

fide. Quãdo autẽ quis dicatur esse in bona uel mala fide, dic ut per Doct. in d.c. consultationibus. Cald. consi. xiij. hoc tit. Old. cons. j. Ro. Roma. decisio. cclxxviij.

a Credebatur. Sola ergo credulitas sine possessione non sufficit, & sic debet limitari quod habetur in l. Barbarius. scilicet ꝙ com. error fac. ius. fac. c. querelã. de ele. & c. cum olim. de cã pos. & propri.

b Remoueri. q̃a quod legitimè factum est nõ debet irritari, licet ad eũ casum deueniat, à quo incipere non potest. dist. lv. c. p̄cepta. l. j. §. casum. ff. de postu. & xxx. q. vij. c. neq; furiosus. fac. l. sancimus C. de admin. tuto. & l. Gracchus. C. de adult.

c Se ipsum. Sed nunquid saltem filium. & non uidetur, cum cẽseatur una persona cum patre. xxxv. q. iij. §. hac authoritate. & l. fi. C. de imp. & alijs subst. communiter contra, ut per Abb. in c. ex ore, de his quæ fi. à maio. par. cap. & in c. fi. de institut. & in c. consuluit. eod. per Glo. & per Glo. & Inno. in c. quia clerici. eo. & facit quòd suffragium patris proficit filio. l. illud. ff. quod quisque iu. Nec ob. quòd pater & filius uideatur eadem persona: nam hoc est iuris fictione non uerè. Sed uidetur adhuc cõtra: quia quidquid quærit filius, quærit patri. §. j. instit. per quas person. no. acqui. cum simil. res. non quærit patri in spiritualibus, in quibus nõ curatur de patria ptãte. c. si annũ. de iudi. in vj.

d Clericus. Quia ex ui iuris patronatus solũ consequitur præsentationem, licet sit clericus ipse patronus. c. fi. eo.

e Præsentare. Non solum ob rationem quæ sequitur, uerum etiam, quia differentia debet esse inter præsentatum & præsentantem, baptizatum & baptizãtem, dantem & recipientem. c. fi. de inst. c. debitum. de baptis. l. ij. ff. de stip. seruo. plures tamen patroni possunt unum ex ipsis præsentare: ar. c. cum in iure. de offi. deleg. Sic et decuriones possunt dare tutorem unũ ex se ipsis. l. ubi absunt. ff. de tuto. & cur. da. ab his. & electores eligunt prælatum ex se ipsis c. ne pro defectu. & c. quia propter. de elec. & ita not. ca. consuluit. ext. eodem.

f Immiscere. Immo hoc ipso tanquàm ambitiosus debet repelli. viij. q. j c. in scripturis & j. q. vj. c. sicut. l. quanquàm. C. de epi. & cle. & l. quæ omnia. de procur. fac. l. cõtra remp. C. de re milit. lib. xij. & c. miramur. dist. lxj. Sed cõtra uidetur quod dicitur in c. cum in iure. de elect. resp. il le non eligit: quia fuit primo ab alijs electus, & posteà ipse consensit.

g Non debeat. Et si aliter faciat perderet ius conferendi uel præsentandi, per ea quæ Abba. in capitulo ad aures. de exces. prælat. in fi. Si tamen episcopus motu proprio conferat beneficium patronatum ualebit collatio. Item potest patronus supplicare episcopo quòd sibi beneficium conferatur, fortè propter indigentiam: ut per Abb. in cap. per nostras. eod. unde sumitur.

h Non est. Vt supra eo. §. proxi.

i Instituere. Aliàs iure instituẽdi priuabitur ut per Abb. in c. ad aures. de exces. pra lat. fac. cap. fin. de instit. poterit tamen conferre filio uel alijs consanguineis idoneis: ut not. supra in præcedenti. §. caueat tamen hic conferens ne carnali moueatur affectu. c. graue. de præben. & supra de confir. §. illud.

k Accipientem. concord xxiiij. q j. c. didicimus.

mus.& l.j.ff. de aut.tut. Nec potest quis uicem plurium personarum sustinere. xvj.q.j.c.presbyteros.l.nemo.C.de asseff. c. singula. distin. lxxxix.& l.si plures.ff.de pact. argu. contra.ff. de adopt.l.si consul.c. cum inter canonicos.de elect. Sed si ordinarius collator cõferret alij potestatem conferendi, nunquid possit ab illo beneficium recipere, ut sic non uideatur sibi ipsi conferre? resp.distinguendum est, an collator transferat omnimodã potestatem in alium, & tunc potest ab illo beneficium recipere, cũ ille conferat iure proprio, aut trãstulit tãquam in suũ commissariũ, tũc secus: quia repræsentat p̃sonã collatoris. Nec facit cõtra quòd Papa dat potestatẽ suo confessori, & nihilominus põt ab illo ligari, & absolui: ut habetur in c. ex parte. il j. & in c.sanè.ij. de offic. deleg.& c. nemo. xj. q. iij. quia respondetur: ut per Abba.in cap. fin. de institut.

gulariter [a] collatio: ità etiam promissiones [b] de non uacantibus beneficijs Ecclesiarum, in quibus quis Ius obtinet patronatus nullo Iure subsistunt.

Capitulum sede uacãte potest instituere præsentatos, idẽ potest uicarius sine speciali mandato Episcopi.h.d.

Dissimiles sunt, q̃a & si capitulũ sede uacante, beneficia, quæ ad collationem Episcopi [c] pertinent, conferre nõ possit: [d] præsentatos tamen à patronis potest, si idonei [e] sint admittere, & instituere. Idem obtinet in uicario, quia licet sine speciali concessione [f] cõferre nõ possit, præsentatos tamen instituere [g] minimè prohibetur.

In Rectorẽ parochialis Ecclesiæ potest præsentari etiam non in sacris constitutus, licet secus in libera collatione, in qua tamen potest dispensari cum eo qui est constitutus in minoribus.h.d.

Sunt etiã in eo dissimiles quòd in Rectorẽ parochialis Ecclesiæ, & nõ in sacris constitutus [h] præsentari potest, dũmodo aliàs sit idoneus, & infra tempus à Iure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiæ cura requirit promoueri ualeat. Collatio autem fieri nõ potest, nisi in persona eius, q̃ saltem sit in subdiaconatu [i] constitutus: cũ his tamen, qui in minoribus sunt ordini-

a Regulariter. Vt cap.ij.& c. constitutus.de concef. præb. Papa tamen tribuere potest ius etiam in uacaturis.c.ij.de præb.in vj. & supra tit. px.§.est ergo,& p̃pterea dicit regulariter.

b Promissiones.concor.c.nulla. c. relatum. c.ex tenore.c.constitutus.& c.fi.de concef.prę ben.nam quæ ratio militat in collatione, scilicet ut uitetur uotum captandæ mortis.ca. ij. de concef.præb.militat etiam in præsentatione, posset tamen patronus fortè absuturus dare uni potestatem præsentandi in genere, licet episcopus ius conferendi soli uicario generali possit committere: ut per Abb. in c. constitutus.de concef.præbendæ.de ratione diuersitatis dic ut per eundem in c.fi. eod.tit.

c Episcopi.Solus.c.uni.ne sed. uacan.

d Possit.c.illa.ext. ne sed.uacan.

e Idonei. Hoc intelligitur etiam si non fuisset appositum: ut l. ut gradatim. ff. de mu. & hon. & c. causã quæ. de elect. arg. est ergo quòd poterit examinari instituendus.de quo uide per Ab. in c. in Lateranensi.de pręben.post prin.

f Concessione. c.fi.de offi.uica.in sexto.

g Instituere. ca. ex frequẽtibus. de instit. ratio differentiæ est: q̃a collatio est quædam donatio, ideo in Vicarium non trãsit, per rationem quæ ponitur in c. fi.de offi. Vica.in vj. Institutio uerò est quædam collatio non libera, ut supra. de præben. §.fi.fac.c. decernimus. xvj. q. vij.& c.nobis.eo. Et q̃ i quibus capitulum episcopo succedat sede uacante, habetur in capit. cum olim, & in cap. his quæ. de maio. & ob.& in capit.cum uos. de offic. ordi. per Abba.& per eundem in capit.uerum. de fo. competent. & est de ea re tractatus Francisci de Pa uinis.

h Constitutus. Et sic apparet quòd capitu. præterea. de æta. & qualit. quantum ad institutionem est correctum: ut not.in c.fi.de insti. in vj.& in c.j.de const.in vj.in uer.facti.

i In subdiaconatu. Nec mirum, cum & in episcopum possit subdiaconus eligi.c.à multis.de æta.& quali.& supra de elect.§.igitur.

Breuæ

bus cōstituti, si tales sint, qui infra breue tempus a possint in presbyteros ordinari, dispensari b poterit.

Patronis defertur circa honorem, & uita necessaria sub ministranda. h.d.

Defertur c autem patronis non solū circa pręsentationem uerùm etiā circà honorem processionis, d & circa necessarium uitæ subsidium. Nam si aut ipsi, aut illorum filij ad inopiam e redacti fuerint, illis erit modestè f ab ecclesia succurrendum. g

Ius patronatus tollitur cessione, collegio, constitutione, Ecclesiæ destructione, delicti perpetratione. h.d.

Tollitur Ius patronatus cessione, ut putà cum quis id Ecclesiæ, in qua Ius hēt huiusmodi, conferendū duxerit. h Itē si quis Ecclesiam sine sui reseruatione i Iuris collegiatam k fieri patiatur, l eo amplius constat, si ædes sacræ incendio cōsumptę fuerint, uel etiam terræ

a Breue tempus. argu. quod non interest fiat quòd in præsenti an breui tempore post, censentur enim inesse quæ fiunt incontinenti. l. lecta. ff. si cert. pet. Et habetur pro accincto proximè accingendus. l. pen. ff. de mil. test. & qualiter interpretabimur hanc breuitatem temporis, uide q̄ traduntur in cap. præterea. de ætat. & qualit.

b Dispēsari. Per episcopum: nā ex quo ius permittit dispensari, nec Papa ius dispēsandi sibi reseruauit, dicetur id etiam inferioribus concessum, secundū Io. And. in c. licet canon. de elec. in vj. & sequitur Ab. in d. c. præterea.

c Defertur. No. ex hoc. §. tria quę consequitur patronus ex iure patronatus. Primum ꝙ præsentat. Secundum honor processionis. Tertium quòd cōsequitur alimenta si deueniat ad inopiam. Adde & quartum quod ponitur supra eo. §. licebit, scilicet ius defendendi: ita enim sibi ecclesiæ suæ incumbit defensio, ut possit presbyterū denuntiare si fit delapidator, uel aliàs inhonestus: ut habetur. xvj. q. vij. c. filijs. & per Abb. in capit. nobis. eod.

d Processionis. Sed qualis est hic honor processionis? resp. quidam intelligunt quòd cum patronus uadit ad ecclesiam debet prælatus cum clericis sibi obuiam procedere, quod intellige si patronus sit magnus, & cui hoc conueniat, puta Rex uel magnus princeps, & hoc seruatur Venetijs in ecclesia . S. Marci in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter, quia patrono debetur honor præ cæteris laicis in sessionibus, uel actibus similibus, uel dic ut per Abb. in ca. nobis. eod. unde sumitur.

e Ad inopiam. Sed quale est illud priuilegiū patroni pauperis, cum ecclesia teneatur subuenire pauperibus indistinctè. xvj. q. j. c. quoniā. & xij. q. ij. c. aurum? resp. largius subueniet patrono quàm alijs. c. cùm in officijs. de testa. & not. in c. quicunq;. xvj. q. vij. Item pauperes nō habent actionem contra ecclesiam: ut not. in c. sicut hi. dist. xlvij. & c. exigunt. j. q. vij. & per But. i c. j. de emp. & uend. sed patronus habet actionē per c. quicunque. & c. nobis. eod.

f Modestè. Habita ratione qualitatis psonæ ipsius patroni: ar. l. ius alimētorū. ff. ubi pupil. educa. deb. & magis ei qui quandoq; fuit diues, q̄ ei qui nūquàm: ut ca. non cogantur. dist. xlj.

g Succurrendū. Intellige quandò patronus in summa egestāti deductus est, ut accidit Perusiæ in nobili ciue de familia Guidalotorū, cui ad extremam inopiam redacto subuentū fuit à mag. sapiētia noua, in qua habebat præsentationem quorundam scholarium, & quæ fundata fuit à quodā epō illius familiæ. Item intellige qn̄ familiæ sit pest: ut no. in c. qcunq;. xvj. q. vij. & c. nobis. eo.

h Duxerit. Quo casu ecclesia remanebit libera: ut habetur in c. j. eod. in vj. & idem esset si patronus uēderet ius patronatus ipsimet Ecclesiæ: quia adhuc remaneret libera, non ratione contractus qui improbatur à iure, sed quia patronus ob delictum suum uenit spoliandus. unde consequenter ecclesia remanet libera, ut per Abb. in c. quia clerici. eo. in fin.

i Reseruatione iuris. Ergo si reseruabit sibi ius poterit p̄sentare in ecclesia collegiata, uel coeligerē qđ satis uī posse fieri. e. nobis. eo. Sed cōtra c. sacrosā. & c. Messana. de elec. Sol. ut ibi.

k Collegiatam. Quod quādo accidat, dic ut per Abb. in c. nobis. eod.

l Patiatur. Bene patiaē, qa alias eo inuito nō pōt ecclesia patronata fieri collegiata, ut cōcludiē in c. nobis. eo. & in c. cū accessissēt. de cōst.

Necesse

a Necesse est. Quia sublata substantia necesse est accidens interire. fac. l. si seruum. §. j. ff. de act. emp. & instit. de usufru. §. fi. fortè idem si ecclesia detineretur ab infidelibus: arg. l. cum loca. ff. de reli. & sump.

b Pœnas. Quæ ponuntur. in c. in quibusdam. §. fin. de pœn.

c Amissionem. Et sic ius patronatus deuoluetur ad ecclesiam cui facta est iniuria. xvij. q. iiij. ca. si quis deinceps. & c. quisquis. & habetur in c. in quibusdam. & in cap. ad aures. de pœn.

d Confiscanda. Vt c. excommunicamus. j. & ij. de hæreti. in antiq. & c. cum secundum. de hære. in vj.

e Vniuersitate. Cum qua, & aliàs ius patronatus trãsit. c. ex literis. eo. & supra eod. §. do natione.

motu, uel uitio suo corruerint, extingui ius patronatus necesse [a] est. Sed & si patronus ausu nefando Rectorem uel clericũ ipsius Ecclesiæ per se, uel per alios occidere, uel mutilare ausus fuerit, tàm alias pœnas, [b] quàm Iuris patronatus amissionẽ [c] substinere debet. Idẽ iuris est si patronus efficiatur hæreticus: cũ enim bona hæreticorum uniuersa sint confiscanda, [d] meritò cũ ista uniuersitate [e] etiã Ius patronatus interibit.

DE CLERICIS non residentibus.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & prouisus priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate. h. d.

Debent autẽ hi quibus Ecclesiastica ministeria sunt cõmittenda tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demãdati sibi officij per se ipsos [f] ualeant exercere, quod si aliter actũ fuerit, & qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit amittet, & qui dederit, largiendi potestate priuabitur. [g]

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi. h. d.

Si tñ ab initio idonei ad residendũ reputati, posteà Ecclesias, [h] uel præbendas sibi concessas, sine iusta & necessaria [i] causa de-

DE CLERICIS non residentibus.

Debent autem.

f Per se ipsos. xxj. q. prima cap. primo & dist. lxx. c. sanctorum. & dist. lxxj. c. clericos. & dist. xcj. c. Eleuterius. & c. iij. eo. Quandoque tamen potest quis deseruire per Vicariũ, ut cũ parochialis ecclesia annexa est dignitati uel p̃bendæ. Item si rationabilis consuetudo aliud induxerit: ut per Abb. post antiquos in d. c. iij.

g Priuabitur. Non ipso iure, sed per sententiam, quod uerbum futuri temporis est, secundum aliquos in c. Rodulphus. de rescrip. & per Alex. in l. Imperator. ff. de iu. fisci. Sed immo contra quòd ipso iure. c. cum in cunctis. ext. de elect. Sol. illud capitulum procedit solum in dignitatibus ibi positis, & quãdo fuit facta collatio patienti defectum in ætate in moribus in scientia, & in natalibus, in alijs uero nõ habet locum illa pęna q̃ imponitur ipso iure, quod autẽ hic dicitur habet locum in conferente beneficiũ ei qui nõ ualet per se in beneficio residerẽ: aliàs tamen est sufficiens: ut not. Ab. in c. iij. ext. e. in fi.

h Ecclesias. Sed uidetur species simoniæ quod residere i ecclesia uel non residere est cã consequendi fructus, uel non consequendi? respõ. q̃ hoc fit lege pmittẽte. c. cum secundum. de preb. & supra de præbẽ. §. j. uel dic quòd non debet quis residere ad consequendos fructus, principaliter, sed gratia inseruiẽdi diuinis, in consequentiam tamen consequiẽ fructus: aliàs si canonicus principaliter accederet ad ecclesiã propter lucrũ esset simonia saltem mẽtalis. not. in c. uni. de cle. non resid. in vj, & per Abb. in c. ex parte. ij. de offi. deleg.

i Necessaria. Sed & si subsit huiusmodi necessaria causa debet nihilominus peti licentia ab episcopo. cap. relatum. eo. & de consecra. dist. v. cap. non oportet. & not. in c. inter quatuor. extr. eod. propter necessitatem tamen subbito occurrentem posset quis se absentare sine licentia prælati, habetur in d. cap. relatum. & in capit. inter quatuor. Idem secundum aliquos

quos si consuetudo esset quòd non requiratur licentia, Episcopus autem non dabit licentiã nisi ex causa, & non nisi reliquat uicarium is qui uult abesse, ut per Abb. in c. fi. eo. & in ca. licet. de præbend. & in ca. quoniam. §. j. ut lit. non contesta.

ferant, si moniti, [a] & congruo tempore [b] expectati [c] non redierint, eis priuari [d] poterunt. Iustæ non residendi causæ sunt, uelu ti si quis aut Romano Pontifici, [e] aut proprio Episcopo [f] obsequiũ exhibeat. [g] Item si iura, & negotia Ecclesiæ suæ fideliter ꝓsequatur, [h] aut si ut studiorum cã [i] abesse possit est alicui specialiter [k] indultum,

a Moniti. Et ista monitio sufficit quòd sit per uiam simplicis requisitionis, nec requiritur solennis citatio, sed sufficit quòd sit extra iudicialis, Abb. in cap. peruenit. ij. de appel. & in c. ex tuæ. ext. eod. & in cap. qualiter. eod. tit. & an requirantur plures uel sufficiat una, per Abb. in ca. cum causam. de offi. deleg.

b Congruo tempore. Quod erit arbitrio episcopi computandum, qui considerabit circunstantias debitas uiarum, & distantiæ. c. cum sit Romana. de appel. & in c. cupientes. post prin. de elect. in vj.

c Expectati. Puta per mensem post receptionem literarum. c. qualiter. ubi not. ext. eod.

d Priuari poterunt. ut. c. inter quatuor. eod. & habetur in c. ex parte. eo. & hoc intellige nisi monitus legitimam habeat excusationem superuenientem, ob quam uenire non potuerit, ut quia erat infirmus. vii. q. j. c. præsentium. uel ob capitales inimicitias. ca. bonæ. ij. de elect. uel ex alia causa simili: ut in c. inter. & c. fi. eod. in quibus casibus si procederetur contra ipsũ non præiudicaretur ei: arg. cap. in nomine domini. ext. de testi. & est ualde not. quòd impedimentum superueniens ei qui dedit operam rei illicitæ, non sit ei imputandum, contra. l. ij. ff. si quis caut. sed secundum Abb. in d. c. inter quatuor. potest dici quòd imputabitur isti ab sentia ut puniatẽ alia pœna quàm priuationis.

e Romano Pontifici. c. dilectus. eod. & per Abb. in c. olim. de uerb. signi. seruientes enim Papæ uidentur seruire uniuersali ecclesiæ. Sed quid dicemus de eo qui est in seruitio legati de latere? Doct. uidentur sentire quod sit idẽ quo ad suam prouinciam, uide per Abb. in d. cap. cum dilectus, ubi & quid in seruientibus Archiepiscopis.

f Proprio Episcopo. c. de cætero. eod. Idem in prælatis inferioribus: ut per Abb. in d. cap. de cætero. quotidianas tamen distributiones non habebit, dantur enim non residentibus, aut his qui habentur per residentibus, sed intereffentibus tantum diuinis, ut in d. c. de cætero. & in c. olim. de uerb. signi. per Abb.

g Exhibeat. no. ergo quòd episcopus licitè utitur seruitio aliquorũ suorum canonicorum, etiam subtrahendo eos ab officio diuino quotidiano, & illi reputantur præsentes, & de numero, no. in cap. ad audientiam. eod. sed non debent esse plures, quàm duo, licet quidam dicant hoc esse arbitrariũ.

h Prosequatur. ca. ex parte. ij. eod. Sed nunquid hic qui abest intentus negocijs ecclesiæ percipiet quotidianas distributiones? & non uidetur cap. cum non deceat, de elect. in vj. & not. supra hoc eodem. §. in uerbo proprio episcopo. In contrarium tamen facit cap. j. eod. in vj. dic ut ibi.

i Causa. Vera non palliata, ut existentes in studio, sed non intrantes scholas, & non attendentes, non gauderent hoc beneficio, Abb. in c. j. ante fi. de iudi. per tex. in l. si quis. C. de domest. & protect. lib. xii. Idem Bald. in proœm. ffrorum. & per Card. in proœmi. Clement. & Archi. in c. de quibusdã. d. xxxi. Idẽ si inhoneste uiueret. Ab. & supradicti per l. agentes. aliàs incipit ꝑ id tẽpus. C. de curi. & stationar. lib. xii. immo fortè si talis absens studiorũ cã reuertatur ignarus poterit beneficio priuari, secundũ Butr. in c. quãuis. de æta. & qual. Sed de quib. studiis intelligenda est hæc litera? & uĩ de studiis Theologię. c. fi. de magist. & c. licet. de præb. Sed an & de studio iuris scientiæ, & idẽ uidetur. c. cũ ex eo. de elect. in vj. uide per Abb. in c. tuæ. eod. & in c. licet. eo. tit. & per eũdem consi. octuagesimonono. & ꝑ Card. in cle. sanè. §. sanè. in vj q. de sta. monach. & hic percipiet & quotidianas distributiones si in ecclesia nulli alii sunt prouentus ꝑter q̃ quotidianæ distributiones: ut not. in d. c. licet de ꝑbẽ. & per Guil. de monte Laud. in ca. uni. de cle. non resid. in vj. Fely. in consi. xviij. Rebuf. in tract. de priuil. scholar. in priuil. 3 1. nu. 1 2.

k Specialiter indultũ. licet hic dicat licentiã hunc

& si quæ sint aliæ similes. [a]

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio. h.d.

Hęc de præbendis, & dignitatibus, atq; illarũ ꝓuisionibus [b] dixisse nos sufficiat. Verũ quia in hoc tractatu diffusè immorati sumus, ut sequentia præcedẽtibus melius contexámus, [c] quædã in memoriam [d] reducemus. Personarum ergo quidã laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum quidã sunt in sacerdotio cóstituti, quidam in sacris licet non in sacerdotio, quidam nec in sacris nec in sacerdotio. Eorũ rursus qui in sacerdotio constituti sunt, quidã sunt in celsiore gradu, ut Episcopi, quidam in inferiore ut præsbyteri. In sacris uerò dicuntur cõstituti Diaconi & subdiaconi. Qui uerò nec in sacerdotio nec in sacris reperiuntur, ij sunt qui sunt in minoribus ordinibus cõstituti. Cæterum quoniã adhuc quidam in Ecccleſia sunt, qui nõ minus in laicatu [e] quàm in clericatu constituti domino deseruiunt: ut sunt regulares ac monachi: restat ut & de his pauca [f] subijciamus.

DE REGVLARIBVS AC Monachis. [g]

Regulariter ualet argumentum à regulari ad monachum, & contra. h.d.

hunc specialiter indulgeri, non tamen debet prælatus petenti illam denegare: ut per Doct. in cap. relatum. eo. & cap. licet. de præbend. Sed immo contra ca. si. de magistr. ubi ipso iure sine aliqua licẽtia uidetur competere hæc facultas? Sol. ut per Abb. in d. ca. licet.

a Similes. Vt puta si detinet quis aliqua corporali infirmitate. c. ad audientiam. eod. & c. uni. eod. in vj. Idem si terreretur metu tyranni existentis in loco. Abb. in cap. tanta. de excess. prælat.

b Prouisionibus. Non dicit collationibus, uel institutionibus; sed prouisionibus. latum enim est hoc uerbũ aptũ comprehendere nõ solum supradicta, uerum & electionem, postulationem, & nominationem, & præsentationem. not. in Clem. fin. de election. Domi. cõs. xv. reuerende, & in summa omnẽ modum per quẽ ecclesiæ prouidetur. Domi. & Perusi. in c. cũ in illis. §. j. de præbẽ. in vj. & per Fely. in ca. in nostra. & in cap. eam te. de rescript. fac. not. per Bal. ĩ l. Barbarius. ff. de offic. præto. col. penul. Immo hoc uerbum prouideas. not. prouidentiam non solum ecclesiæ impetratę, sed etiam impetrantis. Bald. in c. fi. de præsump.

c Contexamus. Arg. quòd Rubricæ sunt continuandæ. l. ij. ff. de stat. homi. & quòd continuatio siue subordinatio potest fieri etiã à remotis. l. j. ff. si tab. testa. nul. ex tab. & not. in Rubrica. C. qui admit. & traditur in Rubrica. ff. de leg. j. dum tamen interiacentes materiæ nõ sint multum diuersæ. l. ij. §. quartus. C. de iu. uet. enucl. quod certè non est hic, ut supra de præb. in prin. & fac. instit. de leg. in prin. & §. fi. institu. per quas personas nob. acquirit.

d In memoriã. Quam uelut euagatio impedit, ita intellectus ordo artificiosè reformat: ut nota. in proœmio institu. ciuil. §. igitur. alioqui labilis est, lege peregre. ff. de acquirend. possess. & lege prima. §. si quid autem in tantam. C. de iur. uet. enucle.

e In laicatu. Clericatus enim non est de substantia regularitatis uel monachatus: sed solum tria uota de quibus habetur in capitulo cũ ad monasterium. de sta. monach. immo canones antiqui uel non admittebant, uel ægrè admittebant monachos ad clericatum, capitulo nemo. decimasexta quæstione prima. & per totum.

f Pauca. Respectu eorum quæ traduntur in compilationibus Gratiani, Gregorij, Bonifacij, Clementis, & aliorum, uel etiam multiloquium interdum appellatur breuitas: ut not. in l. fi. C. de usufruct. & habit.

DE REGVLARIBVS ET MONACHIS. g

De regularibus & monachis, cũ copula ponatur inter diuersa, dubitari potest qui sint regulares, & qui monachi, & quidem regulares dicuntur omnes qui regulam & tria substãtialia uota cuiuslibet religionis approbatę profitentur, uidelicet pauperteté, castitatẽ, & obediẽtiam: ut in c. cum ad monasterium. de statu. regu. & in hoc monachi cum regularibus conueniunt. Vnde hoc respectu aliquando monachorum appellatione omnes regulares continentur. Abb. in capitulo secundo. in prin. de postul. per illum tex. ibi. & per text. in ca. primo. & c. monachi. xvj. q. j. sed dissident in eo quòd quo ad cætera uotis exceptis, regulares sunt cuiusdam laxioris regulæ, ut habetur in cap. quòd Dei timorem. de stat. monacho. & in §. fugitiuos. infra eod. Alij uerò licet aliqua promittant, non dicuntur propriè monachi, uel regulares, uel regulam habere: sed potius certum uiuendi modum, licet modus ille sit ab Apostolica sede comprobatus, & de hoc not. in Clem. prima. de relig. do. & in Cle. cũ ex eo. de sent. excom. & per Abb. in Rubrica. eo. ubi infert an & quando dispositio loquens de regularibus, comprehendat fratres de tertio ordine, iesuitas, & mulieres mantellatas, & similes.

Voniã uero siue de regularibus agendum sit, siue de monachis, eadem fere [a] Iura seruant, ne uerbosa fiat euagatio, [b] dirigamus sermonẽ in personas monachorum, idem etiam [c] intellecturi & de regularibus cæteris. Nam si quid in ijs [d] propriè seruetur, separatim ostendemus. [e]

Ex triplici capite quis fit monachus, & impubes a patre traditus monasterio, post annum pubertatis, potest redire ad seculum si uelit. h. d.

Monachi [f] fiũt aut ex paterna [h] deuotione, aut ex propria professione, aut ex uoti emisione. Ex paternag deuotione monachus quis efficitur cũ pr. filios impuberes monasterio offert. [h] Quo casu si impuberes sacrã tonsurã, uel uelamina susceperint

a Fere. Quia non per omnia eadem seruantur iura cum regulares regulæ interueniant laxiori, & posint parochialibus ecclesijs præponi. c. quòd Dei timorem. de sta. monach. fac. §. fugitiuos. infra eo. & cap. ij. de postul.

b Euagatio. Simile est inst. quòd cũ eo qui in aliena potestat. & est arg. contra legentes, & consulentes, qui utunẽ multiloquio. fac. l. ij. §. contrarium. C. de iu. uet. ennel. & quòd habetur in l. ampliorẽ. §. in refutatorijs. C. de appel. & Aut. de referẽd. post princ. & in Aut. de tabel. post medium. & c. tales. dist. xxiij. licet pro illis faciat. l. antiquitas. & quòd ibi not. C. de usu. & hab. & §. fi. in fi. supra tit. proximo.

c Idem etiam. Nam similium eadem est disciplina, ut hic, & instit. quod cum eo qui in alie. in prin. & ff. de in rem uers. l. iij. §. proinde. & §. quoties.

d In ijs. Scilicet regularibus.

e Ostendemus. Quod facit infra eo. §. fugitiuos.

f Monachi. &c. Sumitur ex c. monachũ. xx. q. j. & fa. c. cum uirum. ext. eod. habetur per Doct. in c. ij. eodem.

g Ex paterna. &c. Dictio ex, quæ hic ter inculcatur, non semper uniformiter aut propriè sumitur: nam cum impropriè remotam causam significet, ut in l. j. §. ex incendio. ff. de incend. rui. & naufr. ubi Bart. & propriè propinquã. ut in l. non dubium. C. de ll. & in l. j. C. si ser. extero. ue. & per Abb. in ca. qualiter. de electio. & per Bart. in l. prætor. §. j. ff. de bon. aut. iud. possid. hic & impropriè sumitur & propriè, impropriè. quo ad paternam deuotionẽ uel uotum simplex, hoc enim quo ad monachationem habet se potius inchoatiuè quàm perfectiuè, quo uerò ad profesionẽ, uel solenne uotum sumitur, propriè, & causam designat proximam, cum ista faciant quẽ monachum uerè & irreuocabiliter ut infra eod. per tot. alio tamen loquendi modo utitur tex. in c. monachum. xx. q. j. unde sumitur.

h Offert. Sed an id posit matre inuitã, uel mater inuito patre? quidam quòd præfertur uoluntas contradicentis. l. Sabinus. ff. com di ui. c. in re communi. de re. iu. in vj. Alij quòd uoluntas patris: arg. de patri. potest in princ. instit. j. communior. nec enim in spiritualibus patria potestas est magnopere in consideratione secundum Inno. & alios in cap. secundo. eod. cum Deus sine distinctione precepe-

rit

quintodecimo [a] ætatis anno moneri debẽt, & inquiri utrum in ipso habitu permanere cupiãt, si permansuros se professi fuerint, [b] uel professionem à se prius factam ratã habuerint, [c] ulterius pœnitendi locũ non habebunt. Si uerò ad secularem habitũ reuerti maluerint, redeundi licentia cõcedenda erit, quia satis inutile est, ut coacta [d] seruitia Domino præstẽtur. Qua etiam ratione constitutũ est ne quis inuitus [e] ordinari debeat.

Si impubes præter parentum uoluntatem monasteriũ fuerit ingressus, possunt parẽtes intra annum reclamare, secus si sit pubes. h.d.

Quòd si impubes præter parentum uoluntatem tõsuram acceperit monachalẽ, parentes [f] id factum irritare [g] ualent, sed si intra annum ad proprium Episcopũ, uel alium competentẽ iudicem nõ reclamauerint reuocare amplius non poterunt. [h] Si uerò in grãdiori ætate [i] adolescentes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibendi. [k]

Professio est duplex, tacita, & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h.d.

Propria ꝓfessione monachus efficit̃ qs aut expresse aut tacitè. Expresse ut si quis

rit honorari patrem & matrem. faciunt nota in cap.j.xx.quæst.j. Sed an sola mater patre non contradicente. Respond. com. quòd sic & pro hac fauor religionis. l.sunt personæ.ff. de reli.& sump.fun. Sed an pater qui habet filium in potestate patris sui, & sic aui possit offerre auo inuito? com. quòd possit:ut in d.cap.ij.uide quæ not.Ab. in c.officij.de elect.

a Quintodecimo. Hodie decimoseptimo, cum per Conciliũ Tridentinum nemo ꝓfiteri possit ante xvj.annũ. & antea facta ꝓfessio nullũ pariat effectũ, ut in sess.xxv. sub tit. de regula. & monial. ca.xvj. unde tollũtur no. in c. illud. xx.q.j. & ĩ c.j.de cle. per sal.prom.per Ab. Sed nunqd aliqs petere restitutionẽ in integrũ? arg. ꝙ sic. c.ad nostrã. eo. Tu dic cõtra, nec enim deceptus ẽ q Chro se cõiunxit, & in talibus cẽset qs maior, ut & ĩ mrĩmonio. c.ex parte. de rest.spol.

b Professi fuerint. Expresse uel tacitè: ut infra eod.§.per propriam.& in c.cum uirũ.eod.

c Habuerint.c.significatum.de regula.

d Coacta. Arg. quòd quis ad bonũ cogi nõ debet. hilarem enim datorem amat Deus. Sed si filius oblatus põt exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatem non poterunt exire sine consensu parentum quod posset nisi interuenisset huiusmodi oblatio: ut no. in ca.ij. & c.significauit.eod.

e Inuitus. c.ubi.dist.lxxiiij.& per.tot.

f Parentes. Sed an & tutores. Fed. tenet tutorem posse quidem reuocare pupillum à monasterio, sed non offerre. Inno. cõtra, cum contrariorum sit eadem disciplina, uide per Ab. in c.ij.eod.& facit quod legitur.xx. q.ij.c.ij.

g Irritare. Not. ergo quòd impubes inuitis parentibus monasterium ingredi, nec per ingressum factum ante eã ætatẽ, desinit esse in patria potestate, secus postea. xx.q.ij.c.j.& c.ij. Sed quid erit contra si parentes uelint offerre impuberem inuitum. Inno. ꝙ nõ ualet oblatio. & quòd quandocunq; poterit impubes exire: sequitur Ab. in c.ij.eo. arg.c.ij.xx. q.j.

h Non poterunt. nisi ita longe absit monasteriũ, ut intra annale tempus non possit inueniri, tunc enim maius spaciũ habebit. arg.xvij. q. ij.ca.si quis incognitus.& not. ĩ c. ij. xx. q. j. Sed à quo tempore curret annus iste? Itẽ nunqd erit cõtinuus ita quòd cedat ignorãti? Res. ut no.in d.c.ij.

i Aetate. Id est, adolescentia, quòd satis exprimit.

k Prohibendi. Soluitur enim per talem ingressum patria potestas: ut not.in cap.j.xx. q.j.& in l.si ex causa. §.Papinianus. ff.de min. & per Abb.post alios in cap.ij.eod. mortuus enim quo ad mundum fingitur. xvj.q.j. c.placuit. Idem esset si pater intraret monasterium, nam incontinenti soluitur patria potestas: quia cum pater transeat in potestatem Abbatis, nõ põt alium habere in potestate. l.si arrogator. ff.de adopt. not.in Aut. Ingressi. & in Aut.si qua mulier. C.de sacrosan.eccles. facit. c.cum simus.eod.

post annum [a] probationis habitum suscipiens monachalem regulis monasterij obstringi se uelle profitetur. [b] Si tamen ante tempus [c] probationis regulariter præfinitum, is qui conuerti desiderat habitũ recipit, & professionẽ emittit. Abbate [d] per se uel per alium professionem recipiente regulari obseruantia obligatur, [e] & uerè monachus est censendus.

Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus, per monachationem fit liber. h. d.

Quemadmodũ autẽ discretus Abbas ex causa [f] ante probationis tempus [g] professionem recipere potest, ita ex causa interdum proferre. [h] Vnde si qs incognitus monasteriũ ĩgredi uoluerit, ante trienniũ [i]

a Post annum. Post tamen ætatem legitimã concor. c. ad apostolicam. eo. & c. Consaldus. xvij. q. ij. quandoq; statuitur biennium. xix. q. ij. c. monasterijs. quandoq; triennium ut infra eo. §. proximo. & cum iura uaria sint circa temporum constitutionẽ, uidetur id esse arbitrarium, quod satis p Docto. admittitur. in d. ca. ad Apostolicã. licet quidam inter casum & casum distinguant, regulariter tamẽ seruatur spacium anni. Sed an dicatur annum cõpleuisse, qui postquã stetit in monasterio per sex menses exiuit, & interuallo interposito stetit p alios sex menses, & sic possit ad professionem recipi? & uidetur posse: arg. l. si §. qui sæpius. ff. de abig. In contrarium fac. l. interdum. §. quoties. ff. de publi. & hoc tenet Ab. in d. c. ad Apostolicã. licet quidam primam teneant.

b Profitetur. Per quæ autẽ uerba possit professio fieri, & quæ sint de illius substantia, habetur per Doct. in c. porrectum. eo.

c Ante tempus. Sed contra: quia professio facta ante annum non tenet. c. Cõsaldus. xvij. q. ij. iuncto. c. uides. dist. x. & c. quæ contra ius. de re. iu. in vj. & l. non dubium. C. de ll. Item contra de c. ij. & c. iij. eod. in vj. Sol. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis causam, ideò actus in contrarium gestus non annullatur, not. in d. c. uides. & in c. tua. de spons. duorum. & per Ab. in c. ad Apostolicã. ext. eod. Vel dic secundò quòd prohibitio de qua in contrario cum concernat solum fauorem prohibiti, habet uim exhortationis tantum, & cum concernat fauorem prohibiti, nõ mirum si potest per eundem renunciari. fac. distinct. quarta. §. hæc & si legibus. l. si quis in conscribendo. C. de pact. Vel aliter dic, quòd ubi prohibitio fit simpliciter fauore prohibiti non impeditur obligatio, quæ quæritur Deo principaliter, sed tantum obligatio quę quæritur homini: quia in dubio non uidetur de hoc lex cogitasse. fac. capitulũ debitores. de iureiuran. Aliter etiam sol. Ioan. And. ut habetur in dict. capitulo ad Apostolicam. distingue tamen hanc materiam, ut habetur in dict. cap. secundo. & cap. iij. eod. in vj.

d Abbate. Sed nũquid solus Abbas sine capitulo põt recipere quẽ in monachum, & uidetur posse. ca. ad Apostolicam. eo. & uidetur innuere hæc litera. Plures contra ꝙ immo de necessitate teneatur requirere cõsilium capituli: aliàs receptio nõ ualeat: ut habetur in ca. nouit. ext. de his quæ fi. à prælato. tale tamen consilium non tenetur sequi, uide per Ab. in c. porrectum. eo. & quod not. in cap. fi. eo. in vj.

e Obligatur. c. non solum. & c. cõstitutione. eo. in vj. quæ sunt contra. Sol. licet in monasterio mendicantium ante annum professus non obligetur, in spẽ eorũ religioni, obligatur tamen in genere ad religionem, quam elegerit, & hoc speciale est in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

f Ex causa. Iusta & rationabili non autem si inhiet ad patrimonium monachãdi, nã hoc casu licet professio ualeat, respectu tamen finis male faceret, & ob id bona monasterio nõ applicarẽtur. c. constituit. xx. q. iij. Ab. in c. prę ter. de of. deleg. & in c. in p̄sentia. de proba. & in c. cum dilectus. de his quę ui. met. cau.

g Tempus. Scilicet ordinariũ unius anni, cũ alioqui sit arbitrarium: ut not. s̄. eo. §. proxim. & in c. Consaldus. xviij. q. ij. & innuit hæc lr̄a.

h Proferre. Id est, protelare. & in longius ducere, fac. qa cõtrariorum eadẽ est disciplina.

i Ante trienniũ. Sed cũ iste dep̄hẽsus seruus furtũ fecerit sui corpis, quo. rẽ furtiuã usucapit triennio, cum nec spacio longi temporis possit

possit seruus fugitiuus præscribi: ut l.j. C.de ser.fugit. Resp.operatur hoc fauor ecclesiæ.posset tamen dici quòd ecclesia debet recompensare dãnum domino. xiiij. q.vj.c.coperimus. simile est in c.quæsti.avij. q.iij.

f Euadet. No. ergo hic quòd in habentibus symbolũ facilis est transitus, nam hic seruus si fiat de laico monachus licet domino illũ intra annũ recipere ut hic & in c.si seruus. dist.liiij. sed si fiat primo clericus & postmodũ monachus remanet monachus etiã dño inuito, forte hoc operatur characteris impssio, nõ tñ ut in seruitute.sic à cõtractu uel de licto ante ingressum pperato liberaret, ut p Ab.i c.j.de eo qui furt.

monachalis habitus [a] concedendus nõ erit, ne si fortè post annũ statim præstetur, posteà seruus, aut aliàs inhabilis [b] ad monasterium deprehendatur. [c] Quod si seruus [d] per triẽnium [e] in monasterio cõmoratus, posteà monachus effectus fuerit ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino si fiat monachus. fit liber, alias dominus potest intra annum recipere seruum. hoc dicit.

Quinimò si prius ignorãte domino ad sacra ministeria ordinatus monachus fieri elegerit, iugum serui tutis euadet [f] aliàs intra unius anni spatiũ domino & seruilem fortunam probare, [g] & seruum suum recipere licebit.

Prædicatores minores, & mendicantes, non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes professionem puniuntur hoc dicit.

Quod tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, non est perpetuum. Prædicatores enim & Minores, [h] aliiq; mendicantium [i] ordines ante annum [k] probationis elapsum quẽquam ad sui ordinis professionem, uel seculi renuntiationẽ faciendã, recipere non possunt, quòd si fortè cõtra fecerint & is qui sic receptus fuerit eorundem ordini minime alligabitur, & receptores à receptione ad professionẽ quorumlibet suspensi, tã excommunicationi, quàm aliis pœnis, [l] quæ huiusmodi regularibus pro culpis infligi solent [m] grauioribus subijci ẽdi erũt.

Deletio habitus tacitam ostendit professionẽ, & unusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit. h.d.

a Habitus. Videtur ergo quòd tẽpore probationis debeat esse in habitu in priore & proprio, non monachali.ca.legem.dist.liij.& c. multos. dist.liiij. & c.super eo.ext. qui cle.uel.uoue. probabilius tamẽ uidetur quòd debeat esse in habitu monachali cũ non aliter possit experiri asperitatem ordinis, & quòd hic dicitur concedendus nõ erit, intellige cũ effectu, ita ut eũ reijcere non possit:ut not.in c.fin. xvij.q.ij.

b Inhabilis. Puta oneratus ære alieno.de quo dicit latè per Ant. de But. in cap.j. de oblig.ad ratio. redden.

c Deprehendatur. Caueri ergo debet quòd infirmari uel uituperari potest supra. qui pro mo.non pos.in princ.

d Quod si seruus. Sumitur ex c. si seruus.ij.uersic. debent.n.distinct.liiij.

e Per triennium. At ad clericatũ, extra claustrũ annus sufficeret.ut no.in c.seruus.ij.uers. debent.n.dist.liiij. diuersitatis ratio est: quia clerici sunt in publico monachi latent.

g Probare. Puta probãdo quòd illũ cœpit in bello licito. nã & fideles ita cœpti serui fiũt, ut per Ab. in. c.j.de conuer. in fid. licet cõsuetudo nõ uideatur hoc seruare, uel alio modo legitimo.& fa.ca.si seruus.dist.liiij. Annus aũt iste incipit dño currere à die sciẽtiæ nõ aũt ordinationis ipsius seruit:ut no.in d c si seruus.

h Et minores.c. ij.& c.iij.eo.in vj.

i Mendicantiũ. c.iij.eod.in vj.

k Ante annum. Sed an post annum præsumatur professio nisi probetur. Resp.negatiuè cum sit facti, & ita Abb.in c.nuper.de testib.

l Alijs pœnis. No.quòd quis multiplici pœna punitur. Ratio:quia altera per se non sufficiebat, not.in c.at si clerici.in fi.ext.de iud.

m Solent. Inspecta ipsa consuetudine, & ordinationibus quæ sunt secundum regulam.

Coniecturis.

Tacitè profitetur quis, cùm idoneis cõiecturis [a] apparet, q perpetuo uult domino in religione [b] seruire, & uitam ducere monachalem, ut putà habitum post annum [c] retinendo, ubi is nouitijs, & professis, communis & indistinctus [d] est, uel professorum [e] habitum suscipiendo, ubi is distinctus habetur. Vnde [f] & Toletano Cõcilio [g] inductum est, ut clerici qui se fingunt [h] habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, & ueri monachi [i] fiant.

Ponit differentiam inter expressam, & tacitam professionem. h.d.

Vtrum autem quis expresse pfessus fuerit, an tacitè interdũ [k] multũ interest. Ex-

a Coniecturis. Quales sunt quæ hic ponuntur statim, uel quia ipsemet fuit confessus, uel confitetur nunc q uoluit relinquere seculum secundum Innõ. & Host. in c. statuimus. eo. uel quia dimisit beneficium quod habebat nõ protestãdo q non intẽdit p hoc dimittere seculũ, uel de bonis proprijs disponẽdo. ut no. in c. cõsulti. & c. statuimus. i antiquis & in c. nõ solum. eod. in vj. habitus ergo ẽt nouitiorũ cum ppposito mutãdi uitã obligat quẽ religioni, saltẽ i genere, ut nõ possit ad seculum amplius redire. Sed an talis usque adeò sit uerus monachus, ut matrimoniũ postea cõtractũ nõ teneat? Respondeo ut latè not. per Ab. in d. c. cõsulti. & per eundem in c. cõsuluit. qui cle. uel nouẽt.

b In religione. Scilicet approbata, c. uni. de uoto in vj. & Clem. j. eod. secus ergo, si extra religionem quãtocũq; tẽpore portauerit talẽ habitũ: ut in c. ut clerici. eo. & in Cle. eos. eod. ubi not.

c Post annum. Scilicet completum, licet nõ excesserit: ut not. in Cle. eos. eo. debet ergo is qui nõ uult obligari talẽ habitum intra annum deponere, quod intellige de pubere, & de eo qui sponte recepit, uel saltem portauit, ut ibidem not. Item intellige nisi deferens contrarium fuerit protestatus: ut per Abb. post antiquos in c. ut clerici. eod.

d Indistinctus. Etiã si esset aliqua distinctio latens, ut quia licet nõ sit differentia in colorẽ & scissura, differentia tñ est, quia habitus professorum benedicitur non autẽ nouitiorũ, uel quia habitus professorum datur ante altare, nouitiorum in alio loco, uel quia habitus professorum datur per Abbatem, nouitiorum per alium, & hanc materiam intellige ut habetur p Abb. in ca. ex parte. eod. & in Cle. eos. eod. ubi copiosè scribitur.

e Professorum. Hoc casu secundum Abb. in c. ad nostram. eo. in fi. debent quatuor concurrere. s. diuersitas habitus, scientia, libera uoluntas, & tridui perseuerantia, quibus concurrentibus obligatur quis religioni in genere nõ in specie. Idem tenet Ab. in c. super. eod.

f Vnde. Id est, hac rõne delationis habitus, de qua dixerat imediatè.

g Cõcilio. Vt i c. ut clerici. ext. e.

h Fingunt. Ex cã non honesta, puta iocosè, uel cã explendæ libidinis: no. p Glos. & Ab. in c. ex tuarum. de priuil. & fac. xxvij q j c. uidua, & c. ex literis. de sponsal. Vel intellige de his q deferunt habitum ext. monasteriũ, scd̃m Host. & Inn. quos sequitur Io. And. i Cle. eos. eod. & ponit Ab. in c. porrectũ. eo. Vel loquitur de his qui ptestant q p delationẽ habitus nõ intendunt profiteri, ut p Abb. in c. ut hi qui. eod. Vel intellige de his qui ingrediuntur monasterium, ubi nõ seruat regula antiqua: ut ibidẽ per eundem, & de hoc latè p Arehid. & alios in cap. quod interrogasti. dist. xxvij.

i Veri Monachi. Supple uel ueri clerici, ut i c. ut clerici. eo. unde sumitur. dat. n. optio utrũ uelint esse clerici uel monachi, simi. in c. cum cãni. de elect. & arg. xvj. q. j. c. nemo põt. arg. cõtra xxvij. q. j. cui duo. & c. quid interrogasti. d. xxvij. Sol. ut no. in d. c. ut clerici. & not. hic, & in c. tuarũ. de priuil. ubi Glos. & Ab. quod ubi cõstat de aio deferentis habitum. s. qđ nõ intẽdit profiteri, talis delatiõ quãtumuis diuturna non inducit professionem. Secus tñ si quis monialium habitu indutus in monasterio monialium profiteretur: quia secundum. Io. And. quẽ etiam sequitur Abb in d. c. tuarum, ualet talis professio, licet is cõpellatur intrare monasterium monachorum.

k Interdum multum. Interdum ẽt nihil quo ad quædã, ut ecce professio tacita inducta per lapsum anni non habet triduum ad pęnitẽdũ, prout nec expressa, licet aliud sit in tacita quæ

pressa enim professio etiā seculari habitu nō mutato, [a] illi religioni ꝑcisè [b] obligat quā quis professus fuerit. Tacitè uerò facta infra probationis annū, ꝑ habitus qui profitētibus tm̄ datur susceptionē, non illi specialiter, cuius est susceptus habitus, sed generaliter religioni recipientē obligat, dū tn̄ legitimę sit ætatis ac sciens & prudens [c] triduo [d] in eius habitus delatione ꝑseueret.

Beneficium non uacat per religionis ingressum antè professionem, nisi de consensu ingreßi.h.d.

Et si contigerit eū qui religionē ingreditur beneficium retinere, intra probationis [e] annū nō erit alicui cōferēdū, [f] sed interim per alium assignata sibi cōgrua de prouentibus portione, [g] beneficio [h] inseruiendū erit, si tamen ingressi ad id accedat assensus, [i] aut ꝙ uitā mutare uoluerit liquidò appareat, aut legitimā professionē [k] emiserit beneficium alteri liberè cōferri poterit.

Qui uitam regularem uouit monasterium ingredi debet non obstante quod fuerit prælaturam consecutus.h.d.

Is quoque qui uotum de ingressu religionis cōpos mētis [l] emisit, [m] ut monachus fiat cogendus erit. Vsq; adeò.n.Deo

per assumptionē habitus intra annum inducit: ut no. in c.iij.eo.in vj.vnde sumitur.itē quo ad dissolutionem postea contracti matrimonij nihil inter expressam & tacitā interest: quia semper dirimit, Io.And.in d.c.iij.Ab. in cap.cum uirum. eo.in anti. ius nō creditur perire, ut ibidem ab eodē not. Sed nunquid contra cōstituto in ꝓbatione poterit beneficium conferri. & nō puto cum hic sit statu dubius, l.qui status.ff.de re mili. & l.q de libertate.ff.de lib.cau.& quia per hoc induci posset ad religionem dimittendā, qđ esse nō debet, xij.q.ij.c.bonę rei. & ca. quorundā. de elect. & c.cum & plātare. de priuil. quod intellige de beneficio quod per regulares possideri nō posset, ad ep̄atum aūt in seculari uel regulari ecclesia eligi posset, c.nullus. de elect.ī vj.& §.propterea.infra eo. Sed nūquid talis uocandus erit ad electionē ep̄i sede uacāte si sit ī monasterio uicino? Resp. ut ꝓlixè not. ī d.c.bñficiū.

a Nō mutato.c.sicut. eo in antiq. c.iij.eo. ī vj.habitus.n.nō facit monachū sed professio regulæ, c.porrectū. de regulari.

b Pręcise.Id est, absolutè, & necessariò, & sine distinctione:ut no.in c. contra Christianos.de hære.in vj. & per Ab in c.ex parte. de rescript. fac.l.miles.§. decem.ff.de re iudi. & l.sed & hæ.§. pen.ff. de procur. & de hoc uerbo traditur per Legistas in l. oēs populi.ff.de iusti. & iu. & in l. stupulatus sum damam.ff.de uerb. obli. p Bal. in Aut. hodie. de iudi. & ī l.ij.C.de execut.re.iudi.

c Sciens & prudens.Secus si forte laboret furore, c.sicut.eo.uel inuitus deferat ea.cum uirum.eo.& xx.q.iij.c.præsens.

d Triduo.Similis dilatio temporis in l.fi.C. de erro.aduo.

e Probationis annū.Sumit ex c.bñficiū.eo.ī vj.& ꝑ hāc literā dici posset ꝙ si minor xiiij. ann.religionē ingrediat beneficium suum antefinē anni xvij.stāte cōcilio Triden.sess. xxv. sub titulo.de regul.c. xvj. cōferri non poterit: ut not.per Io.And.in d.c.beneficium.

f Conferendum.Immo cōtra c.ex trāsmissa. de renunt.ubi tenuit collatio facta intra annū probationis.Sol.ut not. in c.beneficium.eo.in vj.& idem erit si ingressus non habeat quidem ius in re, sed ad rem tm̄:quia eadem rōne tale

g Portione.Sed quid fiet de reliqua portione, respondeo scdm aliquos, reseruabit cōstituto in ꝓbatione, licet actualiter dari non debeat, nā sic nō bñ ꝓbaret. Alij ꝙ ī utilitatē ecclē.expēdet. Alij alr, ut no.ī c.bñficiū.eo.ī vj.

h Beneficio.Etiam si sit curatum.

i Assensus.Et in his terminis est fortè intelligendum c.ex trāsmissa. de renunt.

k Professionem. Non solum expressam, sed etiam tacitam, c.beneficium.eod.in vj.

l Cōpos mentis. Licet sit corporis ipotens, īfirmitas.n.quātūuis grauis nullitatē actus nō inducit, nisi mētis exiliū inducat c.ex trāsmissa.ubi Ant.& Ab.de renunt.facit c.Gonsaldus. xvij.q.ij.sed furiosus etiā si benefaciat sane mētis nō pręsumitur.c.sicut.ubi Abb.eo. fac.not. ꝑ Legistas in l.furiosum.C.qui testa.fac.poss.

m Emisit.Vel furore liberatus ratā professionem

uoti ligat emiſsio, ut etiã ſi quis poſt uotũ prælaturam fuerit cõſecutus; Domino tamen promiſſa reddere ſit cõpellendus. [a]

Per uotum ſolenne derogatur ſimplici.h.d.

Illud quęri poteſt. Si quis poſt uotum de certa religione intranda [b] emiſſum, aliã religionẽ etiam laxiorẽ [c] ingrediatur, & ĩ eadẽ profiteaᷣ, ibidẽ ne poſſit uoto non obſtante priore licitè remanere? [d] in qua ſpecie cũ per ſecũdum ſolenne uotum priori ſimplici derogari potuerit, reſponſum eſt poſſe monachũ in ea religione, in qua profeſſus eſt remanere: eidem tamen pro uoto non cõpleto, pęnitentiam [e] imponendam. Eſt autẽ [f] in ꝓpoſito uotũ ſimplex qđ nõ eſt aliqua profeſsione munitũ. Solenne uerò eſt, qđ quis per profeſsionẽ tacitã, uel expreſſam comprobauit.

Semel factus monachus, cogitur remanere in monaſterio.h.d.

Is igitur qui legitima in ætate conſtitutus, habitũ ſemel [g] induit ſpontè, [h] religio-

nem habuit, ut c.ſicut.eo.ſed an ſufficiat tacita ratihabitio? reſpondeo ut no. per Abb. in d.c. ſicut.in fine.

a Compellendus. Quia debet prælaturã dimittere, & monaſterium ingredi, licet poſtea canonicè electus epãtum recipere poſſit, c.per tuas. de uo. & uot. red. & ex hoc nota differentia inter matrimoniũ carnale & ſpirituale: nam carnale tollit uotũ prius emiſſum matrimonio non cõſonũ.c.j.de uoto & uoti red.ĩ vj. ſecus ĩ ſpirituali, ut hic, & in d.cap. per tuas. nã inter epm̃ & eccle.contrahitur mr̃imonium ſpirituale, c. ij. de trãſlat. & ſ̃. de cortep.uſu. ſubl.§ j. & tñ p hoc mr̃imonium non eſt ſublatum uotũ religionis præcedens, & ſic carnale vr̃ fortius. Sed contra vr̃ cap. qui poſt. eo. in vj. & infra.eo.§.proxi.Sol. ut ibi in uerb.remanere. An aũt quod dicitur habeat locum in alijs dignitatibus diuerſis ab epãtu, uide per Abb. in d.cap.per tuas.

b Intranda. Nota uerbum: quia aliud eſt religionem profiteri, quod põt fieri etiam habitu non mutato, c.ſicut.& c.porrectũ. eo.ĩ antiq.& c.cõſtitutionẽ.eo.ĩ vj.qa habitus & c.aliud uouere de intrãdo uel profitẽdo & tũc loquitur hic, & c.qui poſt.eo.in vj. ſicut & diuerſum eſt uendere à promiſſione de uendendo.

c Laxiorem. Quia de arctiori nõ dubitatur: quia etiam ꝙ eſſet profeſſus poſſet ad ſtrictiorem tranſire c.licet, eo.uoluntas.n.& propoſitum nõ infringit, qui cõmutat in melius, c.per uenit.de iureiu.capit.ſcripturæ.de uo. & uo.redempt.& ſic non eſſet locus tunc pœnitentiæ imponendæ.de qua hic ſecundum Archi. ut not.in c.qui poſt.eo.in vj.

d Remanere. Sed cõtra ſupra.eo.§.proxi.& c.per tuas.de uoto & uoti redempt.ubi coniugium.ſpirituale quod nõ vr̃ minus eſſe efficax profeſſione, nõ præiudicat ſimplici uoto de religione intrãda, immo debet quis prælaturam deponere ut uotũ impleat.Sol.in cõtrarijs promotus habebat cõſcientiam erroneã, quã deponere nõ poterat, unde erat ſequẽda, facit quod not. in c.per tuas. de ſimo.uel ſol.ut per Abb. in c.per tuas.eod.

e Pęnitentiam. Quæ tanto debet eſſe durior quãto fuit uotum manifeſtius.cap.uni.de uot. & uo. red. in vj.c.j. de pęnit. & remiſ.& not.xxij. q.iiij. ca.nemo.& d.lxxxj. c.clericus ſolus. & d.xix.ca. Anaſtaſius.& c.de hoie.de cele.miſſ.

f Eſt autẽ.c.uni. de not. in vj.unde ſumitur.

g Semel. Immo cõtra: quia adhuc habet triduum ad deliberandum poſt talis habitus ſuſceptionẽ, c.ad nr̃am.eo.Sol.hic in eo qui prius uouit ingreſſum religionis, & poſtea habitũ ſuſcepit, ibi ĩ eo qui exorſus eſt a ſuſceptione habitus, & cũ dubitari poſſit quo id aio fecerit, ideò daᷣ triduum ſecundum Ab. in contrario. uel in contrario fuerat quis illectus, & erat uicinus pueritiæ, & non fuerat in probatione, ut not.in c.ptocliuius.xx.q.iij.

h Sponte. Secus ſi coactę, c.j.& quę ibi Doct. & c.ad nr̃im eod.& xx.q.j.ca.ſicut.& q.iij.perto.dummodo talis ſit coactio quæ cadat in cõſtantẽ uirum, c.cum dilectus, quod me.cã. ſed & cõditionalis coactio impedit, c.prolatum, quod me.cã.niſi quis ex timore propter maleficium intraret religionẽ, ut no.ĩ c.j.d.q.iij.Sed cõtra vr̃ quia coacta uoluntas, uoluntas eſt, c. merito.xv.q.j.l.ſi mulier.ff.quod me.cau. reſ-

pondeo in hac materia debet esse spontanea: fac.no.in c.abbates.quod me. cau. arg.contra in c.maiores.§.item quæritur.de baptis.

a Abbati. Sine cuius licentia nec literas quidem audebit à quoquã recipere:ut per Abb.in c.cum I. & A. de re iudi. & aliter faciens uel delinquens punietur solo Abbatis arbitrio sine consensu capituli. Ab.in ca. repræhẽsibilis de appel. sed latius per eundem in ca. Ioannes.eod.

b Proprium. De facta & tanquam proprium, sed quid dicet monachus proprium habere? Respon. secundum. Io. Andr. & Abb. in c.cum ad monasterium . de sta. mona. quãdo non habet administrationẽ, & aliquid tenet illud celando Abbati. Vnde si habet administrationem, uel est in studio cum licentia superioris licitè aliquid detinet, nec ob id dicitur habere proprium si paratus sit illud dimittere ad nutum superioris. facit, quia idem uidemus in seruo, qui nõ dicitur habere aliquid proprium, licet habeat peculium l.quam Tuberonis.ff.de pecul. & per Ab.in c. Ioannes.eod.

sum propositum ultro susceptum, deserere non poterit, sed ꝓprio Abbati[a] obediẽs in castitate ĩ proprio deget monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec cõtra hoc potest Papa dispensare.h.d.

Sed nec aliquid ꝓprium [b] possidere debet, & si quid habet totum in continenti resignabit. Nã abdicatio proprietatis, adeò est annexa regulæ monachali, ut cõtra eã [c] nec summus Põtifex [d] possit licentiã indulgere. Et si proprietas apud quẽquam inuenta fuerit ĩ morte, is est Christiana sepultura priuãdus, [e] & sepultus exhumandus, [f] prout etiam beatus Gregorius, se fecisse narrat.

Potest monachus transire solum in arctiorem religionem. & si dubitetur, an sit arctior, in quam monachus uult migrare, statur iudicio Abbatis hoc dicit.

Sed nec temerè [g] monachus de monasterio ĩ monasterium [h] migrare permittendus est, nisi monasterium ad quod trãsitũ facere cupit, districtius [i] existat. Quo casu nullo obstante

c Contra eam. Etiam si sibi fuerit aliquid relictum: quia non debet illud capere sine licentia superioris, cum tale relictũ acquiratur monasterio, secundum Ab. in c.cum ad monasterium.eo.& latius in c.ij.de sta.mona. & de hoc uide concilium Tridentinum sess.xxv.in tit.de regularibus c.ij.& c.iij.

d Summus Põtifex. Aliqui dicũt ꝙ Pontifex põt prius facere de monacho nõ monachũ, & eidẽ postea permittere ut possit hẽre ꝓprium.

e Priuandus. Nisi in puncto mortis ostenderit contritionẽ:arg.c.à nobis.de s̃nia excom.

f Exhumandus. Si possit fieri sine scandalo cap.super.de sta.monach.

g Temerè. Nota duo quæ requiruntur ad hoc ut quis possit trãsire in aliam religionẽ, Primo, ut absit temeritas & leuitas. Secundo ꝙ religio in quam uult trãsire sit strictior, & fac. c.Ioãnes.& c. super eo. & c.sanè. & cap.licet.eo,&xx.q.iiij. per tot.

h In monasterium. Sed contra uĩ ꝙ transire de uno monasterio ĩ aliud non est apostatare, c.ex parte. de temp. ordi. nec debet iste trãsitus prohiberi, cum tã in primo q̃ in secũdo: tria substantialia religionis obseruentur. Sed immo largè est apostata, ut no. per Ab. in c.Ioannes. ante fi.eod. & licet hic in substantialibus nõ sit præuaricator, est tamen quo ad obedientiam quã debet prælato, c.sicut. de iureiu. Sed cui ex duobus monasterijs applicabuntur bona istius transeuntis de uno in aliud, maximè si licitè transeat? resp. ut per Ab. in c.quod à te. de cle.coniug.& in c.ne religiosi.de regul.& in c.cum olim.ij.de priuile.

i Districtius. Quid dicemus de eo qui intrauit religionẽ ubi non seruabat regula antiquitùs instituta, demum monasterium reformat, nunquid is qui fuit ingressus dissolutionis tempore, possit cõpelli ad obseruantiam regulę reformatæ? resp. ut per Ab. in c.super eo.eod.tit. Item sciendum ꝙ per licitum transitum ad secundum monasterium trãsiens est penitus à primo separatus, etiam intra probationis tẽpus, & anteaq̃ profiteatur in secundo monasterio, Ab. in c.ex transmissa. de renun.l.fac.not.per eundem in c.Abbate.de uerb.signi. & fortè nõ poterit amplius ad priorem religionẽ reuerti, de

de quo dic ut per Butr. in cap. intelleximus. de ætat. & quali.

a Priuilegio. Concor. ca. licet eo. & si c no. ꝙ ubi priuilegium posset diuinę inspirationi pręiudicare parum aut nihil operatur.

b Indulgere. Et si nō indulgeatur nihilominus poterit monachus exequi propositū suū, sic not. per Ab. in c. admonet. de renuntiat. ubi ampliat quod hic dicitur in clerico seculari uolente trāsire ad regularem uitam. Sed quid si talem licentiā nō petijt, an per Abbatē reuocari possit? quidam quòd sic: ut not. in c. intelleximus. de ęta. & quali. & in cap. mandamus. xix. q. iij. Alij contra, c. sanè. eod. dic ut p Abb. in cap. licet. eod.

c Diuinitus. Facit ad illud ꝙ monachus electus in Papam possit inuito Abbate acceptare, cum talis electio credi debeat inspirata diuinitus, de quo in ca. quàm sit. xviij. q. iij.

d Superioris. Non intelligas de abbate qui immediatus superior est monachi: quia non debet esse iudex quodāmodo in causa propria: sed de eo ad quem religiosus appellaret, si grauaretur à superiore immediato: ut per Abb. in c. licet. eod. simil. xj. q. j. c. peruenit. & c. nullus. de iu. patron. Aut. de sanctis episc. pis. §. si à clero. col. ix.

e Lucis. c. nec mirū. xxvj. q. v. & xxix. q. j. §. j.

priuilegio [a] prælatus monacho sine difficultate debet transeundi licentiam indulgere, [b] ne uideatur propositum impedire diuinitus [c] inspiratū, Quod si fortè probabiliter dubitetur, utrum quis uelit ad ordinē arctiorem transire, an ad laxiorem, ex charitate, an ex temeritate, superioris [d] est iudicium requirendum, ne fortè angelus Sathanæ in lucis [e] Angelum se transformet.

Mendicantes solum in ordinem Carthusiensium migrare possunt. h.d.

Mendicantibus uerò approbatis, [f] qui prætextu arctioris ducendæ uitæ ad monasterium confugiunt, etiā si authoritate Apostolica fuerint muniti, Clemens [g] quintus sacro approbante Concilio interdixit, ne uocem aut locū in Capitulo talis monasterij haberent, neuè ad prioratus administrationes, aut quęcūque officia assumi possint. Sed nouissimè Martinus [h] quartus omnino uetuit Mendicantes ad aliquē monasticum ordinem, excepto ordine Carthusiensium sine speciali sedis Apostolicæ concessione transire, tàm recipientibus, quā receptis, ipso facto, excōmunicationis pœnam incursuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos, & monachi non possunt præesse Ecclesiis parochialibus, licet secus sit in regularibus. h.d.

Fugitiuos [i] uerò debent Abbates sollicitè perquirere, [k] & ut ad monasteriū, & frugem melioris uitæ reuertantur oportunis remedijs [l] prouidere,

f Approbatis. Quales sunt prædicatores, minores, Eremitæ S. Augustini, Carmelitæ. de quibus in c. uni. §. sanè. de relig. domi. in vj. ubi habetur qui sint mendicantes, & not. in Cle. j. eodem in Glo. in uerbo quoslibet

g Clemēs. Cle. j. eo.

h Martinus. Vt in extrauagantibus communibus in extrauag. quæ incipit uiam ambitiosæ cupiditatis.

i Fugitiuos. Sed quis dicetur fugitiuus? Resp. secundum Io. Andr. & Ab. in c. fi. eo. ille, qui moratur extra monasterium, & celat se abbati. facit l. quis sit fugitiuus. ff. de ędil. edict. & eo ipso ꝙ religiosus recedit de monasterio, & non est sub obedientia prælati est apostata. Inno. in cap. fi. de renunt. Ab. in c. fi. eod. No uitius tamen si sine licentia superioris recedat de monasterio, non pôt fugitiuus appellari: ut per Ab. in c. statuimus. eo.

k Perquirere. Et uagabundum recipere ne aiæ incurrat detrimentum. Sed contra xxvij. q. j. c. si qua monachorum. & c. si quis rapuerit. Sol illud ubi priora monasteria redarguuntur de dissolutione. ita not. in c. Ioannes. eod.

l Remedijs. Puta excōmunicādo, & faciendo excōmunicatum denunciari ab ecclesiarū prælatis: ut per Ab. in c. fi. eo. & circa hanc materiā plura remedia oportuna inuenit, & introduxit

nec ordinarios [a] qui eorum suppleant negligētiam expectare. Singuli quoque monachi per uillas, & oppida non debent discurrere, nec per quascunque [b] parochiales Ecclesias disponi, qđ in regularibus, cum regulæ inseruiant laxiori, specialiter cautum non inuenitur. Ideoq; illis cum minori difficultate parochialibus Ecclesijs præesse permittitur. [c]

Quomodo & qualis sit eligendus in Abbatem. h. d.

Vt autem inuiolabiliter monastica disciplina custodiatur, de cōgregatione monachorum [d] Abbas eligendus est, quem ordo uitæ & meritū magis poposcerit ordinari, ut uni [e] tantū præsit monasterio, q cautus [f] sit in regimine, humilis & discretus, & cui monachi cum omni obedientia, & deuotione subiaceāt.

Non professus, non potest eligi in Abbatem sed bene in Episcopum. h. d.

Et propterea cū in magistrum [g] assumi non debeat, qui formā discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, [h] qui subesse nō nouit. Religiosus qui regularē ordinē ante non fuerit expresse [i] ꝓfessus in Abbatē, uel ad aliam regulariū prælaturā [k] eli-

nouissimè Concil. Tridenti. in sess. xxv. sub tit. de regularibus. c. iiij. & c. v. & c. xj. & c. xiiij.

a Ordinarios. c. quanto. de offi. ordin. & per Concilium Tridentinum sess. xxv. in tit. de regula. c. xiiij Sed an monachus possit de licētia abbatis perpetuò extra claustrū morari? Resp. ut per Abb. post. antiquos in cap. ex rescripto. de iureiurando.

b Quascunque. Istam generalitatem declara, & intellige ut latè habetur p Glos. Ab. & alios in c. ij. & i cap. quod Dei timorem. de sta. monach. unde sumitur, & uide per Ant. de Butr. in c. sicut. de sup. neg. præla. & uidetur notabilis hæc determinatio, cum liceat monachum de monasterio detrahere gratia docēdi immo (quod longe minus est) ut sit epī cubicularius, Ab in c. clerici. ij. de uita & hon. clericorum.

c Permittitur. Vt latè habetur in c. quod Dei timorem. de sta. monach. & aliquid per Ab. in c. cum ad nostram. de elect.

d Monachorum. Clericus ergo secularis nō eligetur in abbatem, ca. cum ad nrām. de elect. & in c. cum in magistrum. eod. tit. immo nō solum debet esse professus uerum etiam expresse professus ut possit in abbatem eligi d. c. cum i magistrum. ubi Abb. & not. supra eo. §. utrum & infra. §. ꝓximo. Immo debet esse de eadem cōgregatione. c. abbate, ij. xviij. q. ij. & per tot. nisi forte in tali cōgregatione non reperiatur idoneus: quia tunc sumetur de alio, c. quā sit. xviij. q. ij. ubi not. & c. officij. de elect. uel nisi monachi huic fauori scilicet de suo gremio eligendi Abbatem renuntiarent, ut per Ab. in d. c. officij. arg. nor. in c. cum inter canonicos. de elect. electus tñ in abbatem in alieno monasterio nō habebit amplius uocem ī primo monasterio, etiam si ex consensu capituli sibi hoc reseruauerit: ut per Ab. in cap. constitutus. de elect.

e Vni tantum. Cōcord. xx. q. iiij c. fi. & xxj. q. j. cap. unū. Sed cōtra c. j. de priuil. in vj. & ca. cum singula. de ꝓbend eod. lib. Sol. hic loquitur ī monasterijs separatis, & ī cōtrarijs loquitur in connexis & unitis: ut per Ab. in c. fi. de reli. domi. fac. no. in c. cōstitutus. de ele. uel dic quod non pōt: ꝑesse duobus monasterijs, quod nō negat in cōtrarijs. simil. capit. de multa. de præb. & in ca. cum nostris. & c. literas. supra. de concess. præb.

f Cautus. Fac. c. siquis. & cap. abbates. xviij. q. ij.

g In Magistrū. c. cū in magistrum. de elect. & c. ordinatos. dist. lix. & cap. miserum. distin. lxj. & xvj. q. j. cap. si clericatus.

h Præficiendus. Simul. c. indecorum. de ætat. & qualit. & l. fi. C. de legi. tuto. & l. sic eueniet ff. de adult. & l. filium habeo. ff. ad Macedo. & j. q. j. c. estote.

i Expresse. c. nullus. & c. indemnitatibus. de elect. in vj. unde cautela est, ut huius modi professio fiat in scriptis, ut electioni obsistentibus scriptura obuiet, ut xxvij. q. j. ca. omnes fœminæ. & j. q. vij. cap. saluberrimum, & not. in d. ca. nullus.

k Prælaturam. Puta prioratum, guardianatum, uel magistratum, secundum diuersa no-

mina

mina talium prælatorum: qui religiosis præsunt, c. fundamenta. & c. quorundam. & cap. nullus. ubi & not. de elect. in vj.

a Eligi. Posset tamen iste non expressè professus postulari, secundum Io. And. & Ab. in c. ij. de testam. quia ius nouum, capit. nullus. de elect. in vj. loquens de electione cum sit pęnale non extenditur ad postulationem. Item poterit hic eligere si sit saltem tacitè professus: not. in d. ca. nullus.

b Regularibus. Quasi dicat inter dũ cathedralis ecclesia secularis ẽ, id est, secularium canonicorum, interdum regularis, & utroq; casu tacitè professus, immo & non professus, in episcopum eligi poterit. Sed quę ratio quòd in cathedrali regulari eligitur nõ professus, in alijs non? Resp. secundum Laurent. Tant. Goff. Comp. ob excellentiam episcopalis dignitatis, ut eps etiam secularis immediatè præsit monachis: ut not. in capit. nullus. de elect. in vj. unde sumitur.

c Concilij. c. pe. ext. de sta. monach. & ad hoc uide quæ statuit Concil. Tridentinum in sess. xxv. c. xx. sub tit. de regularibus.

d Exequantur. Sed quæri potest an hi uisitatores habeant iurisdictionem ordinariam, an uerò delegatam? quidam ut Innoc. & Goff. quòd ordinariam, cum habeant à lege, iuxta not. in capit. cum ab ecclesiarum. de offic. de leg. & in l. more maiorum. ff. de iuris. om. iudi. & infra de iudi. § est & alia. Alij quòd delegatum, cum in cap. pe. de sta. monach. unde hic sumitur dicat Rom. Pontifex. [*Vice nostra studeant uisitare.*] & hoc tenet Host. quod & uerius uidetur cum talia uerba delegatam iurisdictionem designent: ut no. in c. j. de cle. ęgrot. in vj. & cap. cum aliquibus. de rescrip. eod. lib. & hanc uidetur firmare Abb. in d. c. pen. in uisitatoribus, licet secus dicat in præsidentibus.

e Viennensi Concilio. Quod habetur in Cle. j. de sta. monach.

gi [a] non poterit, quãquam ad Episcopalẽ dignitatem, talis in secularibus uel regularibus [b] Ecclesijs eligi minimè prohibeatur.

Visitatores creãdi, & quid agere debeant. h. d.

Visitatores quoque in capitulo creandi sunt secundum formam generalis Concilij, [c] qui uisitationis officium exequantur, [d] & omnia quæ Viennensi Concilio [e] constituta sunt fideliter obseruari faciant, & de statu monasteriorum, & obseruantijs regularibus diligenter inquirant, [f] & tàm in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment, quæ uiderint corrigenda, & omnia secundum Honorianæ constitutionis [g] tenorem prosequantur.

Non debet quis inuenire uel fundare nouam religionem. h. d.

Nouissimè [h] sciendum est generali Concilio semel, atq; iterũ [i] cautum esse, ne quis in posterũ nouã religionem [k] inueniat. [l]

f Inquirant. An autem per hãc potestatem quæ reperitur data uisitatoribus derogetur iuri episcopi, uide quod not. in c. pe. de sta. mo.

g Constitutionis. Quam habemus in cap. fin. de statu monach.

h Semel. Vt ca. fi. de relig. domi. in antiquis.

i Iterum. Vt ca. j. de relig. domi. ĩ vj. Adde & tertiò ut in extrauag Io. xxij. incipit sancta Romana.

k Nouam religionem. Sed contra l. j. ff. de colleg. illici. Sol. illud de iure ciuili, hoc de iure canonico, cui in hoc stare debemus, & intellige qd' hic dicitur non habere locum si quis inueniat nouum uiuendi modum, non facta professione, ut sunt fratres S. Francisci de tertio ordine, qui appellantur fratres de pœnitentia, quia tales non dicuntur inducere nouam religionem, nec sunt propriè & strictè religiosi, no. in Cle. j. de relig. dom. Ab. in cap. causam quæ. de iud. ubi & alij, Fely. in cap. ecclesia. S. Mariæ. de cõstit. in princ.

l Inueniat. Sed quid si inuenerit quis quæ pęna erit contra inuentorem statuenda? Resp. primò non est tutus in foro poli, & apud Deum nam in errorum baratrum facile ruit qui conceptus proprios patrum diffinitionibus anteponit, cap. ne innitaris. de constit. & apud homines fortè ipso facto incurrit excommunicationis sententiam, per extrauag. Ioan. xxij. quæ incipit sancta Romana. dico fortè: quia illa extrauag. uidetur loqui in casu speciali. un-

Sed quòd quicunque ad religionē conuerti uoluerit, unā de probatis assumat. [a] Similiter etiā de ijs qui religiosam domum de nouo fundare uoluerint cautū est, ut regulam & institutionē de probatis assumant. [b]

de posset aliquis dicere quòd tanquā pœnalis & odiosa sit restringenda, generaliter tñ illam intelligit Abb. in cap.fi.de relig.domi.

a Assumat. Sed quid si assumat quis religionem de non approbatis, & professionē emittat, an sit huiusmodi professione ligatus? & non uidetur secundum Host.in cap.is qui monasterium. tu de hoc. uide quæ dicuntur p Doct. in cap.quod uerum de uot.in vj.

b Assumant. Sed nunquid epš possit dispensare contra id quod hic dicitur. Et in iuribus concord. Respondeo negatiuè, cum epš non dispenset contra generale concilium, cap.cum dilecti.de elect. immo fortè talis episcopus incurreret sententiam excommunicationis per extrauag. Ioannis xxij quæ incipit sancta Romana Ecclesia. Simile est quòd nemini citra Papam licet sanctum Canonizare, cap.j.& cap.ij. de reliq. & uene. sanct. & sunt hæc contra eos qui cogitata sua sanctorum patrum constitutionibus anteponunt: sunt enim magistri errorum: quia ueritatis discipuli esse noluerunt, cap.quod autem iniquius.xxiiij.quæstione ultima.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM [a] DIVISIONE ATQVE ILLARVM ADMINISTRATIONE.

Res Ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut tẽporales. h.d.

SVperiore libro [b] de Iure personarum [c] exposuimus, modo uideamus [d] de rebus Ecclesiasticis, illarumque tractatione, & administratione. Summa rerum Ecclesiasticarum diuisio, [e] in duos articulos deducitur. Nam aut spirituales sunt, aut temporales. Spirituales sunt [f] quæ spiritui deseruiunt, atq; aĩæ cã sunt institutæ, ut Sacramenta Ecclesiæ, altaria, & his similia. Temporales sunt, quæ non tã spiritus q̃ corporis [g] gratia pro Ecclesiasticis ministerijs, sacrorumq; ministrorũ usu sunt cõparatæ, ut sunt prædia, domus, [h] & fructus decimales. [i]

Res spirituales sunt, aut incorporales, aut corporales, & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas, & religiosas. h.d.

Rursus [k] spiritua-

DE RERVM a DIVISIONE ATQVE ILLARVM administratione.

REerum. Accipe uerbum hoc largissimè ut comprehendat res temporales & spirituales, corporales & incorporales, iusta ea quæ habentur in l.rei. ff.de uerb. sig. & ĩ l.j.ff. si cer. pet. & per Abb. in c.j.de re. iu. & not.in c. ij. de reb. eccles. non alie.in vj. & possim.

Superiore libro de iure.

b Superiore libro. Imitatio principij libri secundi institutionum iuris ciuilis, & est arg. quòd etiam ĩ principijs librorum facienda est continuatio.

c De iure personarum scilicet à titulo de iure persona usque huc, licet interferti sint aliqui tituli, qui licet principaliter nõ tractẽt de personis, habent tamen materiam annexam & dependentem, ut est ille de præbẽdis cum aliquibus sequentibus. ut in d. titulo. in princ. fac. l. cũ de lanionis. § asinam. ff. de instrum. leg. quæ religiosis. ff. de rei uendi. l. arbor. ff. com. diuid. c. super eo. de paroch. & per Ab. in cap. quãto. in princ. de iudi.

d Videamus Sicut promisimus supra. de eccle. constitu t. §. fi.

e Diuisio. Hæc diuisio sumpta fuit ex his q̃ ponit Abb. & Doct. in cap. consulere. de simon. & in c. quanto. de iudi. faciunt quæ ponit Io. de Sel. in tract. de beneficio parte prima q. vij. nu. 76 & num. 34. & Gamma. in tract. de permut. beneficiorum in princ. num. 75. & Rochus. de Curte in tractat. de iu. patrona. in uerbo ius. num. 2.

f Spirituales sunt. No. tamen quòd licet plures & plures sint res spirituales, diuersimodè tamen sunt spirituales. Quædam enim secundũ essentiam: ut dona Dei, cap. j ubi not. j. quæst. j. Itẽ sanctorũ reliqæ. Quædam propter statutum, ut est religio. Quædam quia dependent à potestate spirituali. Quædam ratione officij. Quædam quia annexa spiritualibus, de quibus omnibus per Abb. in c. consulere. de simon. ubi ponit quis sit effectus an uno uel alio modo res sit spiritualis.

g Quam corporis. In consequentiam tamen bene comparatæ gratia spiritus, cum spiritualia sine temporalibus subsistere nõ possint. j. q. iij. cap. si quis obiecerit. & infra. de reb. eccles. alie. ĩ prin. & propterea non dixit simpliciter huiusmodi res comparatas causa corporis & non spiritus, sed nõ tam, &c. q. d. quòd & spiritui deseruiunt, licet principaliter & immediatè corpori.

h Domus. Intellige de domibus profanis, quæ tamen sunt in dominio ecclesiæ, & forte alicui locatæ, non autem de religiosis quæ magis sunt de membro spiritualium rerum.

i Decimales. Fructus dicit non ius decimandi: quia illud spirituale est: ut infra. de decim. in princ. capitulo ad hæc. ext. de decim. fac. not. per Abb. in capit. ij. de iuramen. calum.

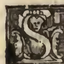
k Rursus. Sub diuisio.

Virtutes.

lium quędam sunt incorporales, quædam uerò corporales. Incorporales sunt, quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt, quales sunt uirtutes; [a] & dona Dei, aut quæ in iure consistunt. [b] Corporales sunt, quæ tangi, & humanis sensibus percipi possunt, harum autem quædã sunt, Sacraméta, [c] quæ dã sacræ, [d] sunt, & sanctæ, quædam religiosæ. [e] Videamus igitur nũc de spiritualibus, [f] & quidem incorporales, cum de his tàm suprà opportunis locis loquuti fuerimus, quàm etiam infra suo tẽpore dicturi simus, specialem tractatũ minimè exigunt. [g] Itaq; tractemus iam de corporalibus, ac primũ de Sacramentis, de sacris, sanctis, & religiosis, consequenter etiã loquuturi: ac demùm de rebus tẽporalibus, atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS.

Quid sit Sacramentũ. h. d.

Acramentum [h] est inuisibilis gratiæ uisibilis forma; [i] ita q eius similitudinẽ gerens & cã existat. [k]

Sacramentorum quædã necessaria sunt, quædam uoluntaria. h. d.

Sacramentorũ summa [l] diuisio hæc est, q aut sunt necessaria, aut uoluntaria. Ne-

a Virtutes. j. q. j. c. j.

b Consistunt. Vt est ius eligendi, ius patronatus secundum quosdam, præbenda quatenus consideratur tanquam ius, & alia similia de quibus sparsim fuit dicendum tam supra quam infra secundum oportunitatem materiæ, ut proximè immediatè dicitur.

c Sacramenta. Immo contra q sacramenta non sunt corporalia ut capit. inter corporalia. de transl. Sol. accipe ibi corporalia, id est, temporalia & profana, uel aliter sacramétum, id est, gratia quæ confertur per susceptionem sacramentorum est incorporalis, & sic tollitur contrarium. Sed adhuc contra: quia sacramétum pœnitentiæ nó potest dici corporale; cum nihil ibi sit quod tãgi possit? Resp. licet in tali sacraméto nihil sit qd tangi possit, tamen potest & debet sensu corporeo percipi & explicari per enunciationem uerborum: quæ faciunt ut hoc quoque sacramentum possit dici corporale, ut per Beatum Thomam de Aqui. in suis opusculis in tractatu de Sacramentis. fac. illud Lucre. de rerum natura lib. j.

Nec uoces cernere suemus
Quæ tamen omnia corporea constare necesse est Natura,

d Sacræ. Ita quòd non sacramenta, nam & sacramenta sunt sacra.

e Religiosę. De quibus infra. de rebus sacr. sanct. & relicut tit. seq.

f De spiritualibus. Tanq̃ dignioribus. fac. §. aliã. instit. de bon. poss. l. j. & l. ij. ff. de alb. scrib.

g Exigunt. Arg. contra. l. si seruus seruum. §. inq; lex. ff. ad leg. Aquil. & fac. l. sanctio legum ff. de pœ. & l. doli. ff. de uerb. obli.

DE SACRAMENTIS.

Sacramentum est &c.

h SAcramentú est. Multæ dant sacramenti diffinitiones, ut uidere est per Host. in summa super tit. de sacram. iterand. §. j. sed quæ hic ponit uidet esse recepior, ut per Nic. plo. in tractatu de sacramẽtis in prę ludijs ubi uidendum pro declaratione. Item uidendus est Beatus Antoninus i sua summa in tertia parte in tit. xiiij. cap. xj. & fac. c. sacrificiũ & quod ibi not. p Doct. de cós. d. ij.

i Visibilis forma. Idest sensibilis, ponit tñ de uisu: qa excellentior omni sensu.

k Existat. Hæc postrema uerba nó ponũtur ĩ canone sacrific. de cós. d. ij. sunt tñ apposita ad designãdã dñiam inter sacraméta legis ueteris, quę significabãt quidé grãm: sed nó cóferebãt, & sacraméta nouę legis, q̃ & significant & cóferunt, ut habet ĩ locis cógestis ĩ superiori notula, & nouissimè p cócil. Trid. in vij. sess. sub tit. de sacramétis, in generẽ ĩ cano. ij. & vj. & vij.

l Summã diuisio. Hæc diuisio ponitur in ca. ueniens. per Glos. & Doct. de transaction. alij tamé aliter diuidunt, scilicet q sacramẽtorum

quædam

cessaria sunt, quæ sine interitu salutis eternę prætermitti, [a] & contemni non possunt, ut sunt Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Eucharistia, extrema Vnctio. quę omnia ad particularem cuiusq; profectum sunt principaliter [b] instituta. Voluntaria sunt quæ sine salutis dispendio, pro cuiusque arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt Ordo Sacer, & Matrimoniũ & hæc ad totius Ecclesiæ [c] profectum, & subsidium principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quædam deseruiunt ad ingressum Ecclesiæ, quędã ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia. hoc dicit.

Et rursus [d] necessariorum quędam, ad ingressum Ecclesię sunt comparata, ut Baptismus, [e] quædã ad progressum in Ecclesia, ut Confirmatio, [f] Pęnitentia, [g] Eucharistia: [h] quædam ad egressum ab Ecclesia, ut postrema Vnctio. [i]

Secunda distinctio Sacramentorum, quòd quædam characterem imprimunt, quæ iterari non possunt, quædam nõ imprimunt quæ iterationem admittunt, h.d.

Rursus [k] Sacramẽtorum quædam characterem [l] imprimunt, quędã uerò non. Quæ characterẽ imprimũt iterari non possunt, ut Baptismus, [m] Cõfirmatio, [n] Ordo sacer. [o] Cætera uerò quæ characterem nullum imprimunt, iterari minime prohibent, [p] ut

quædam sunt necessitatis, quædam dignitatis, & dignitatis sacramenta appellant ordines: ut not. in d loco, & per Hostien. in summ. de sacram. non iterand.

a Prætermitti uel contemni. Id est, prætermitti ex contemptu, nam secus si ex necessitate, ut infra titul. j. §. sed quanquàm. & c. debitum. de baptis. & c. baptismus. de consec. dist. iiij & cap. fi. de presby. non baptiz. & uide de necessitate sacramentorũ cõcil. Triden. sessio. vij. in tit. de sacramentis in genere. c. iiij. & sub tit. de baptis. c. v.

b Principaliter. Bene principaliter: quia in consequentiam tendũt ad profectum totius etiã ecclesiæ. Arg. auth. ut iud. sine quoquo suffr. post princ.

c Totius ecclesiæ. Et propterea magis accuratè dãda. ut j. q. j. §. ecce. & c. præter. in fin. dist. xxxij. & magistraliter traditur hæc materia in cõcil. Triden. sessio. vij. & multis alijs locis in quibus antiquæ, & modernę hæreses sanctissimè damnantur. Itẽ traditur compendiosè. hæc materia per Euge. Quartum in unione Grecorũ Versiculo quinto ecclesiasticorum sacramẽtorum ueritatem.

d Et rursus. Substinguit necessaria, & quæ principaliter tendunt ad cuiusque particularem profectum.

e Baptismus. dist. xxxij. c. pter hoc. §. porrò.

f Confirmatio. De conse. dist. v. c. spiritus sã.

g Pœnitentia. Quæ & ad reditũ est cõparata. xxvj. q. vij. c. his qui. & de pęn. dist. iij. c. ij. §. ij.

h Eucharistia. Quod propterea & uiaticũ dicitur. xxvj. q. vj. c. qui recedunt. & c. de his.

i Vnctio. xxvj. q. vij. c. ab infirmis.

k Rursus. Hæc est secunda principalis diuisio quæ cõplectitur omnia septem sacramẽta.

l Characterem imprimũt. Id est, signum quoddam à cęteris distinctũ animæ indelebiliter insigunt, ita exponitur in unione Græcorum, & Aronen, uersiculo Quinto Ecclesiasticorum. & per Concilium Tridẽtinum. sessione septima. in titul. de sacramentis in genere. cap. ix. & sessio. xxiij. c. iiij.

m Baptismus. j. q. j. c. sacramenta. & c. manus.

n Confirmatio. j. quæ. j. c. manus. & licet tam in baptismate & confirmatiõe character ęquè imprimatur hoc tamen accidit diuersimodè; nam per baptismum participat quis spiritualia, & disponitur anima ad facilius suscipiendum gratiam Dei. Sed in sacramento confirmationis efficitur fortior, & infunditur gratia contra diaboli insidias. Ita Abba. post diuum Thom. in c. quanto. de consuet. & in Rub. de baptis. post Inno.

o Ordo sacer. cap. de homine. & cap. de his. & cap. dictum. de consecrat. dist. quinta. & per Hostien. in summ. de sacram. non iterand. §. & quæ sint iteranda.

p Prohibentur. Quemadmodum tota die uidemus iterari, & facit uersus.

Fons, ordo, Chrisma non, cætera sunt iteranda.

Eucha-

a Eucharistia. De consec. dist. ij. c. quotidie. & c. si non frequentius.

b Vnctio. Per ea quæ allegat Host. in summa de sacrament. non iterand. §. & quæ sint, & not. quòd licet hoc sacramentum supra dicat necessitatis hoc uerũ est respectu cõtemptus: aliàs secus: ut per Abb. in c. quanto. de consf.

c Pœnitẽtia. Sed contra c. incapite. cum seq. dist. 50. & cap. quanuis. de pœni. dist. iij. Sol. hic loquitur de pœnitẽtia priuata & non solenni, quæ non modo iterari potest, uerum etiã debet. c. omnis. extra. de pœn. & remiss. contraria de solenni quæ non debet iterari. & facit. supra qui promo. non pos. §. pœnitentes.

d Matrimoniũ. c. aperiant. xxxij. q. j. & de secun. nupti. per tot.

e Constant. fac. j. q. j. c. detrahe.

Eucharistia, [a] Vnctio, [b] Pœnitentia, [c] Matrimonium. [d]

Sacramenta constant elemento & uerbo. h. d.

Constant [e] autem Sacramẽta elemento, & uerbo. [f] Elementũ hic accipimus quicquid [g] sub uisibili natura, inuisibilem gratiam designat & continet. Verba sunt quæ formæ uisibilis efficaciam exprimunt, [h] ergo [i] accedente uerbo ad elementum sacramentum fiet. [k]

Non ecclesia, sed Christus instituit Sacramenta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ, quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h. d.

f Et Verbo. Vnde si aliquis proferat uerba & non immergat, non baptizat: quia nec sola uerba, nec solum elementum sacramentũ faciunt. c. detrahe. j. q. j. Vnde falsa est Gandulphi opinio dicentis solum elementum constituere sacramentum: arg. c. sacrificium. de consec. dist. ij. & quòd asinus bibens illam aquam dicitur bibere sacramentum, sicut de mure dicimus. c. qui bene non custodiunt. de consec. dist. ij. nam ut quidam dicunt aqua baptismatis in eodem instanti incipit ac desinit esse sacramentum, scilicet in ultima prolatione ipsius formæ, ego te baptizo &c. ut no. in c. j. de conse. dist. iiij. & in d. c. detrahe: arg. l. quod autem. §. si. ff. de dona. inter ui. & uxo. & l. debitrix. ff. ad Velle.

g Quidquid. Vnde in hac materia appellatione elementi continetur nõ solùm aqua, sed etiam panis, uinum, oleum, & sic de singulis.

h Exprimunt. Non ergo omnia uerba quę in confectione sacramentorũ proferuntur dicuntur constituere sacramentum, sed ea quæ sunt formalia, de quibus intelligit, puta ego te baptizo in nomine &c. hoc est enim corpus &c. sed per alias orationes quæ primo fundũtur super aqua, uel pane, & uino, non constituitur sacramentũ: ut not. in cap. detrahe. j. q. j.

i Ergo. Reassum ptiuè stat non illatiuè.

k Fiet. Sed quæritur si in littore maris baptizetur quis, an tota aqua consecretur an nõ? & uidetur quòd illa solum quę baptizandum tãgit: ar. l. ij. §. Celsus. ff. de relig. Vel põt dici quòd & illa quæ istã tangit: ar. l. qui relig. ff. de rei uendi.

l Domino instituẽte. Vt & in Cõcil. Trid. sessi. vij. in tit. de sacramẽtis in genere in c. j. unde ecclesia numero sacramentorum nec addere nec detrahere potest.

Illud quoque scire nos oportet, quòd nõ Ecclesia, sed ipso Domino [l] instituente Sacramentis utimur, sed tamen ideò Ecclesiæ Sacramenta nuncupamus, tum quòd per eã sanctificata, & cœlesti spõso matrimonij [m] fœdere coniuncta sit, tum quòd illorum dispensatio [n] eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h. d.

Ergo qui baptizat, [o] qui absoluit, [p] & in singulis Sacramentis diuinitus operatur Dominus [q] est, ministri

m Matrimonij fœdere. Vnde sicut uxorẽ societas uitæ rerum mariti quodammodo dominã fac. l. j. ff. re. amot. sic & Ecclesia quæ est quædam spiritualis uxor potest dici domina sacramentorum.

n Dispensatio. Ratione ergo dispensationis dicuntur sacramenta ecclesiæ. Sic & ius Papirianum fuit appellatum ratione cõpilationis, licet Papirius nihil de suo adiecerit: ut not. in l. ij. post princ. ff. de or. iu. fac. quod not. in l. ij. C. in quib. caus. coloni. censiti. &c. lib. xj.

o Qui baptizat. Per uirtutem non per ministerium. c. aliud. de conse. dist. iiij.

p Qui absoluit. Per uirtutem. c. aliud. de conse. dist. iiij. j. q. j. c. intra æt.

q Dominus est. c. panis. de conse. dist. ij. & c. baptis-

uerò Ecclesiæ in conficiendis sacris misterijs, uel dispensandis, præter nudum ministerium nihil sibi uēdicare ualent, [a] cum nō propriam, sed eius qui sacramenta instituit, personā referant, [b] nec ulla ex ipsis sanctificandi uirtus emanet. Vnde quanquàm eos inculpatos esse deceat, [c] si tamen mali sint, uel à catholica cō munione seiuncti, nihilominus, & conficere sacramenta, & dispensare poterunt: [d] ueluti [e] enim per lapideos canales ad areolas aqua trāsfunditur, & solis radij per loca fœtidissima transeūtes, nulla cōtactus maculatione contaminātur, [f] sic multò magis Sacramenta nulla ministri fęditate commaculantur.

Spiritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione Ecclesiæ. h. d.

Hoc tamen sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesiæ concordē [g] habeant. Cæterum si aliud agere intendāt, putà sacris illuderē misterijs, uel aliud, quod Ecclesiæ non consentiat, nihil agitur, [h] sine fide [i] enim spiritualis potestas exercę ri quidem potest, sine Ecclesię intētione nō potest. His circà Sacramēta generaliter [k] cognitis, exordiamur nūc de singulis ēt specialiter dicere, & quia Baptismus fundamentum [l] est, & ianua cæterorum, meritò ab eo principium sumamus.

DE BAPTISMO ET EIVS effectu.

baptismus. de consec. dist. iiij. & c. uerbum. de pœni. dist. j. & per Abb. in c. extirpandæ. §. qui uerò. de præb. in repet.

a Valent. Nam neq; qui plantat aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat. j. q. j. cap. multi.

b Referant. c. baptismus. de conse. dist. iiij.

c Deceat. Cum lumen sint mūdi, c. sacerdotes. dist. xciij. & aliorū patres ac magistri. c. quis dubitet. dist. xcvj. & quia necesse est ut munda sit manus quæ aliorum sordes diluere curat. j. q. j. ca. necesse. & c. in grauibus. iij. q. vij. & quia ad exemplū bonæ actionis instituuntur. c. quia episcopus. v. q. iij. & j. q. j. c. si qui episcopi talem.

d Poterunt. j. q. j. c. significastis. & c. multi. & c. dedit & traditur ꝑ Abb. & alios. in ca. uestra. de cohab. mulie. & cleri. Quantum tamen ad receptionem sacramentorum ab hæreticis distinguendum est num sciēter quis recipiat quo casu non confertur gratia, an ignoranter, quo casu confertur: ut per Inn. & Abb. in c. fraternitatis. de hęret. & hoc quod hic dicitur refirmatur nouissimè per Concilium Tridentinum sessio. vij. in tit. de sacram. in genere. c. xij. & eadem sessi. in tit. de baptis. c. iiij. & sess. xiiij. sub Rub. de ministro huius sacram. & absolutione. c. vj.

e Veluti. j. q j. c. intra. cum pluribus seq. & c. secundum. dist. xix. & j. q. j. c. hanc regulam. in fin. fac. xv. q. ult. c. fi. & c. nihil. in fi. dist. lxxxiij.

f Contaminantur. Immo contra. dist. 49. ca. sacerdotes. & j. q. j. c. sic populus. cū simil. Sol. non polluitur sacramentum fęditate ministri, nisi opinione uulgi, uel nisi quantum est in ipso ministro: ut per Ab. in c. uestra. de cohab. mul. & cleri. uel in ipso suscipiente: ut j. q. j. ca. multi. §. siue ergo malorum, tamē ministrorum orationes potius nocēt quàm ꝓsunt: ut per Abb. in Rubri. de ui. & hone. cleri. fac. c. fi. in fi. dist. lxxxiij.

g Concordem. Vnde commendatur factū Alex. epi Alexādrię de quo j. q. j c. spiritus sanctus. & c. sic autē cum pluribus seq. & quod hæc concors intētio requiratur determinat nouissimè Conciliū Tri. sess. vij. in tit. de sacramentis in genere. c. xj. & anathematizat tenentes contrarium.

h Agitur. fac. c. quod autem ait. xxij. q. ij.

i Sine fide. j. q. j. quod autem. cum multis seq. & alijs sparsis ꝑ tot. d. q.

k Generaliter. Et bene cum generalium cognitio debeat præcedere cognitionē particularium. §. his itaq; instit. de iusti. & iur.

l Fundamentum. c. ueniens. ext. de presbyt. non baptiz. quo fundamento deficiente super deificari non potest. j. q. j. c. cum Paulus. c. fi. de presby. non baptiz.

DE BAPTISMO ET EIVS effectu. Baptismus est &c.

Baptis

Baptismus operatur animæ ablutionem, & in locum circumcisionis est institutus. h. d.

BAptismus [a] est ablutio [b] corporis exterior, quæ, adhibita certa uerborũ forma, [c] interiorem animæ ablutionem [d] designat & operatur. [e] Veluti enim circuncisio [f] in populo Dei, in fidei iustitiæq́ue signaculũ instituta, ad significationẽ [g] purgationis originalis ueterisq́; peccati paruulis ualebat, sic & baptismus ad hominis innouationem, ualere cœpit.

Licet in baptismo plena cõtingat peccatorum remissio, non tamen contingit plena nouitas. hoc dicit.

Nõ tamen [h] ex quo quisq; baptizatur, statim etiã in eo omnis uetus infirmitas [i] absumitur, sed renouatio ad remissionẽ peccatorum incipit, & ad intelligentiam, & operationem spiritualiũ, cætera uerò sũt in spe donec recompleãtur, qđ erit in resurrectionis tempore. Quãuis ergo ĩ baptismate plena [k] fiat peccatorum remissio, non propterea plena nouitas, [l] & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare. h. d.

Baptizandi autem

a BAptismus. Ita paucis immutatis uerbis diffinit Host. in summ. eo. in prin. & Nic. Plo. in tractatu de sacramentis in prima parte. c. j. dantur & aliæ plures diffinitiones: ut per Car. Ar. in libro institutionũ Theologicarum lib. ij. ca. xj. Et quinque sunt de substantia baptismi baptizãtis intẽtio siue generalis siue specialis, baptizandi fides si sit adultus: aliàs baptizari poterit in fide parentum, & ecclesiæ, expressio uocalis formæ à Christo institutæ. Ablutio per elemẽtum. Et q̃ ablutio & uerborũ prolatio sint actus cõtemporanei, quæ latè prosequitur Nic. Plo. loco supra citato.

b Ablutio. Et sic operatio transiẽs, ubi baptismus nõ est aqua, quia tũc esset res pmanẽs.

c Forma. Quæ sunt ista. Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, q̃ in tantum sunt in forma: ut si dicatur ego te baptizo in nomine genitoris & geniti & procedẽtis ab utroque non sit baptismus. Idem si dicatur in nomine Iesu Christi. Vel in nomine Trinitatis. uide latè per Car. Aracel. in suis instit. Theologicis. lib. ij. c. xj. & per Plo. in tractatu de sacramentis in prima parte. cap. j.

d Ablutionem. Inest ergo in baptismate duplex ablutio, exterior corporis, interior animę quæ fit per spiritum sanctum. Nam aqua & uerba nil prodessent nisi spiritus sanctus baptizaret interius. c. per aquam. de conse. dist. iiij. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptismo, una exterior in qua baptizans est pater, alia interior in qua spiritus sanctus est pater, & ideo omnes Christiani dicuntur filij Dei, & inter se sunt fratres spirituales: quia habent eundem patrem spiritualem in ista secunda natiuitate. facit quod not. in capit. ad mensam. xj. q. iij. & ponit Abb. in cap. debitum. in ult. not. eod.

e Operatur. Ad hoc uide Concil. Tridentinum session. vij. in titulo de sacramentis in genere. capit. secũdo. & capit. vj. & cap. viij.

f Circuncisio. Simi. in capitu. ex quo. de consec. distinct. iiij. facit capitu. maiores. ext. eodem.

g Ad significationem. Alij ad sanctificationem. ut capit. ex quo. de consecrat. distinctio. quarta. prima uerior.

h Non tamen. Pro intelligentia istius literæ uide Concil. Tridentinum in v. sessione in primo decreto de peccato originali in fi. & per totum illud decretum, & fac. capit. non ex quo. de consec. dist. iiij. unde sumitur.

i Vetus infirmitas. Id est, originale peccatum quod contrahitur in ipsa infusione animæ: quia tunc tres uires principales animæ debilitãtur de quo in c. quæris. de conse. dist. iiij. & in cap. non ex quo. d. distinct. iiij. remissiue.

k Plena. Quo ad reatum mortis æternæ, & omnem pœnam originalis peccati. uide per Abba. in cap. j. §. una uerò. de summ. Triuitat. & fid. catho.

l Nouitas. Nam relinquitur originale peccatum ad pugnandum dum sumus in uia, sed debilitatum, & superatum, & ad mortem æternam non imputabile. cap. per baptismum. de consec. dist. iiij.

Sacer-

cura ad solos sacerdotes [a] pertinet: eiusq; ministerium, nec ipsis diaconibus explere permittitur, absq; Episcopo uel presbytero [b] nisi his procul absentibus ultima languoris cogat necessitas [c] quo casu & laicis fidelibus, atque ipsis mulieribus baptizare permittitur. [d] Presbyter uerò cuius negligentia commissum est, ut quis sine baptismate ex humanis excesserit, deponendus erit. [e]

Baptizatus ab hæreticis, schismaticis, paganis, uel aliàs facinorosis, non sunt denuo rebaptizandi. h. d.

Sed & si quis ab hæreticis, [f] siue schismaticis, uel etiã à paganis, [g] aut aliàs facinorosis baptizati fuerint, quasi baptizati non fuerint, iterum baptizari [h] non debent. Antiqua [i] tamen patrum induxit institutio, ut qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad sanctam Ecclesiam redierint, aut unctione chrismatis, [k] aut impositione manus, [l] aut sola ꝓfessiõe [m] fidei ad sinũ matris ecclesię reuocenẽ.

Nemo seipsum baptizare potest. h. d.

Sed quanquàm [n] baptismus ab hæreticis, schismaticis, uel paganis susceptus ualeat, ipsum tamẽ se baptizare nemo poterit, sicut enim in carnali generatione, [o] qua

a Sacerdotes. c. constat. de consec. distin. iiij. unde sumitur, & nouissimè per Concil. Tridẽ. sessio. vij. in tit. de sacramentis in genere. c. x. Sed contra. c. sanctum. de consecr. dist. iiij. respon. ibi in casu necessitatis, ut hic etiam statim dicitur. fac. c. in necessitate. de dist. iiij.

b Presbytero. Id est, licentia ꝑsbyteri. Sed contra c. diacones. & cap. diaconi. dist. xciij. respon. ut ibidem not

c Necessitas. Quæ legem nõ habet. fac. de conse. dist. iiij. c. sanctũ. & c. ĩ necessitate.

d Permittitur. c. diacones. distin. xciij. sed quid si diaconus uel etiã laicus baptizat nõ instante necessitate? resp. ualet baptismus, sed usurpatores alieni muneris puniendi eruntq; ut per Ab. in c. quanto. de consuet.

e Deponẽdus erit. j. q. j. c. neq; & c. si quis per ignorantiam, & de consec. distin. iiij. cap. quicunque.

f Ab hæreticis. concor. c. siue. c. a quodam. c. romanus. c. hi qui. c. de Arrianis. de consec. distin. iiij. cum plurimis simil. & nouissime idem firmatur per Concil. Triden. sessio. vij. sub tit. & Rub. de baptismo. c. iiij.

g A paganis. c. quos à paganis. de consec. distin. iiij. Sol. ibi non in forma ecclesiæ fuerat traditus baptismus. Item contra dist. lxij. c. nulla ratio. & j. quæst. j. capit. j. & l. traditio. ff. de acqui. re. domi. & de consec. dist. iiij. c. quomodo. quomodo ergo paganus baptismum tradere dicitur quem non habet? respond. fit hoc authoritate legis. sic & creditor in casu dominium rei sibi obligatæ in alium trãsfert, quod tamen non habet. instit. quib. alien. lic. uel nõ. §. j. Item hoc casuale, contrarium regulare. j. q. vij. c. Daibertum. & not. in cap. Romanus. de consecr. distin. iiij. paganus tamen leuare non posset, ut declaratur Concilio Maguntino.

h Iterum baptizari. c. rebaptizari. de consecr. dist. iiij. & nouissimè per Concil. Trid. sessi. vij. de baptismo. cap. xj.

i Antiqua tamẽ. Et in cap. ab antiqua. de conse. dist. iiij. c. hi qui. j. q. j. à qua antiquitate nõ est recedendũ, nisi euidens error ostendatur. fac. c. utique. dist. xix. & per Ab. post Glo. in cap. quanto. de translat.

k Chrismatis. c. ab antiqua. de cõsecr. dist. iiij. & c. hi qui. j. q. j.

l Impositiõe manus. Reconciliatio sic fiet, imponẽt eis manus ab episcopo, & dicetur Accipe spiritum sanctum. sicut in actibus Apostolorum factum esse legitur baptizatis à Ioanne, cum ipsi dicerent Apostolis, neque si spiritus sanctus sit audiuimus, manus eis Apostoli imponebãt dicentes, accipe spiritum sanctũ, & si non erant Chrismati chrismabantur: ut not. in c. ut hi de quibus. de consec. dist. iiij.

m Sola professione. Si manus erat ei imposita, aliàs suppleretur. j. q. j. c. ecce, & tunc dicitur fieri professio, cum interrogantur, ut sciamus an ipsi recte credant.

n Sed quanquàm &c. Ratio est dubitandi ad decisionem sequentem.

o Carnali generatione. Not. ergo ꝙ spiritualis

lis generatio imitari debet naturalem inquantum potest sicut etiam legitima,& ex hoc Ab. in cap.debitum. eod. tenet quòd nemo possit alium baptizare, uel de sacro fonte leuare, si idem non potest esse suus pater carnalis, & si præcedat baptizandum in plena pubertate. simile in §.minorum.insti. de adopt Ancharanus, tamen putat sufficere si 14. annis. baptizans præcedat baptizandum. Idem forte in leuante secundum Abb. cuius tamen interuentus non uidetur de substantia baptismi.secundum eundem. in d. ca. debitum.

formæ non uitiat actum,not. in cap. sacro. de senteu.excomm.& per Abb.in ca. porrectum. ante fi.de regul.Sol illud apud ecclesiam triumphantem, hic militantem, quod satis innuit etiam hæc littera.

a Qui generet. Concor. c. p tuas. alias per nostras. de iure pat. & §. interdũ. s.eo.tit. & c.fi.de instit. & l.ij. ff.de stip. ser.

proles ex uiro & fœmina nascitur, alius est qui carnaliter gignit, alius qui gignitur: sic in sacramentali generatione, qua soboles, ex aqua,& Spiritu sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generet, alius qui generetur. [a] Vnde de Iudæo, qui in mortis [b] articulo constitutus,in aquam se ipsum immergendo [c] dixerat, *Ego me baptizo in nomine Patris, & Filij,& Spiritussancti.* responsum [d] est, denuo [e] ab alio illum baptizandum [f] esse,ut ostendatur, quòd alius est qui baptizatur, alius qui baptizat, quanuis si talis continuò decessisset, ptinus ad patriam euolasset,[g] non propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis.h.d.

Quod quidem & de illo rectè creditur,qui uisibiliter non

c Immergendo. Quid si aliqs immergat se ipsum alio tñ dicente. Ego te baptizo, &c.nunquid satis fiat formæ? respõ. negatiuè, nisi enĩ ipse qui uerba illa profert immergat,nõ potest uerè dicere ego te baptizo &c. secũdum Ab.in c. debitum eod.

d Responsũ est. Vt in c. debitum. eod.

e Denuo. Non tamen illicò, sed debet aliquo tempore differri, ut appareat an habeat rectam intentionem: & differendus est baptismus saltem per quadraginta dies: ut in capitulo. ne quod absit. distinct. quarta. licet multi hoc non seruent. Vnde festinanter baptizati quiescente calore primæ deuotionis sæpe ad erroris uomitum redeunt: ut per Abb. in cap. debitum. eod. & comparari possunt tritico qui cecidit super petram, quòd & cito natum fuit, & cito etiam exaruit: ut in Euangelio.

& nemo debet oriri à semetipso. capitu. dicimus.xxiiij.q.j. argum. contra in l.si consul.ff. de adopt.

b Mortis articulo. Et sic nota, quòd ubi aliqua requiruntur ad substantiam, & pro forma actus, nisi formalia illa & substantialia interueniant,non tenet actus, etiam si ex necessitate substantialis & formalis solennitas obseruari non possit, necessitas ergo non facit desinere solennitatem substantialem. Sed contra c.sanctum.& c.in necessitate,de consec. distin. iiij.& suprà eod.§.baptizandi. Sol. sacerdotiũ in ministro non est de substan ia baptismi. sicut & alia quædam de quibus in §. pen. infrà, Sed adhuc contra,infrà de pœnit. §. quod autem.& §. seq. ubi qualitas in ministro sacramenti pœnitentiæ est de substantia, talis sacramenti. & per Concil. Trident. sessio.xiiij.cap. vi.ubi agitur de ministro talis sacramẽti.Sol. aliud in sacramento baptismi, aliud in sacramento pœnitentiæ. Sed adhuc contra: quia ubi cunque obligatio dirigitur in Deum,defectus

f Baptizandum esse. Primò tamen restituere debet extorta per usurariam prauitatem, et illicitè. capit. Iudæi. ubi not. de consecr. distinct. quarta. alia uero licitè quæsita non tenetur relinquere: sicut multi simplices credunt, pro hoc. capi. sicut iudæi. de iudæ. sequitur Abb. in capit. l. debitum. eod.

g Euolasset. capitu. debitum. eod. & de pœnitent. distinct. septima. cap. fin. uersic. nullus expectet, cap. Apostolicam, et cap. fin. de presby. non baptiza.

Martiri

baptizatus martirij [a] subijt sacramentum. Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quẽ non contemptus religionis, sed terminus necessitatis [b] excludit. Vnde scitè scriptum à quibusdam [c] reperitur baptismum alium esse fluminis, [d] alium flaminis, [e] alium uerò sanguinis. [f] Cum baptismi uirtus & efficacia, non tàm ablutione corporis, quàm si de cordis contineatur, [g] & aliud [h] sit per ministerium baptizare, quod sacerdos exequitur, aliud per potestatem quam Dominus, non usq; adeò sacramentis adiũxit, ut sine illis eorundem gratiam tribuere non possit. [i]

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiæ, & non debet minor esse uirtus baptismi, quàm circuncisionis. hoc dicit.

Non tamen, [k] quia fide cordis baptismatis uirtus continetur, ideò minus paruulos, [l] qui credere ob ætatem non possunt, unda salutaris abluit, cum & ij non per usum, sed per habitum [m] fidei, quem suscipiunt in baptismate, credere nõ malè credantur. & in fide parẽtum & Ecclesiæ alio profitente baptizati ob fidei [n] sacramentũ rectè fideles [o] dici possunt, & cũ circuncisio [p] tàm adultis, quàm paruulis ex precepto Domini cõferret, ne baptismus qui succedit in locũ ipsius, & generalior tamen existit cum tã uiri, quàm fœminæ [q] stinct. quarta.

a Martirij. c. baptismi uicem. c. cathecuminum. c. non dubito. de consecra. distin. iiij.

b Necessitatis. c. fi. de presbyt. non baptiz. & c. baptismus. de consecra. dist. iiij. fac. illud Aug. in psalmo 103. Coronat Deus intus uoluntatem cũ non inuenit facultatem, affectum enim Deus pensat non effectum.

c A quibusdam. Vt per Augustinum libr. iiij. de baptismo, contra Donatistas. c. xxiij. & per Host. in summa eod. uers. quot sint eius. & iam ab omnibus hoc dictum usurpatur.

d Fluminis. Id est, aquæ cum uerbo. j. q. j. c. detrahe. & c. debitum. eod.

e Flaminis. Id est, spiritus sancti. ca. apostolicã. de presby. non baptiza.

f Sanguinis. ca. martirij, & c. baptismi uicem. cũ simil. de consecra distin. iiij.

g Contineatur. c. uerus. de consecra. distinct. iiij.

h Aliud. c. aliud. de conse. dist. iiij.

i Non possit. & sic reuincitur praua quædam opin. quæ temporibus Bernardi inualuerat, neminem scilicet sine actuali baptismo saluari posse, cuius errorem idem confutauit epistola lxxvij. ad Hugonem scribens: & de hoc etiam uide Magistrum sententiarũ. lib. j. distin. iiij.

k Non tamẽ. Ratio est dubitandi eius quod hic continetur: & de hoc uide nouissimè per Concil. Tridenti. in v. sessio. in decreto de peccato originali, quod est primum, uers. si quis hoc Adæ.

l Paruulos. Concor. c. maiores eod. & c. paruuli. cum pluribus seq. & c. quæris. dist. iiij.

m Habitum. Id est, aptitudinem, & sic illa uerba qui nõ crediderit & c. referuntur ad aptitudinem. Sicut etiã cum dicimus matrimoniũ est maris & fœminæ cõiũctio indiuiduæ uitæ consuetudinẽ retinẽs. xxvij. q. ij. § j. inst. de patria potes. i prin. nam uerbum retinens, intelligendum est quo ad aptitudinem. sic etiam cõsueuit dici de iustitia quatenus est in creatura. l. iustitia. ff. de iusti. & iu.

n Ob fidei sacramentum. Baptismus sacramẽtum fidei dicitur, quia in fide Christi consecratur, & in fide ecclesię cõfertur, uel quia in nomine Trinitatis confertur, quã offerentes & oblati tenentur credere, & confiteri, uel etiam alia ratione prout not. in capitulo nihil. de consecra. di-

o Fideles. Sic in c. paruuli fideles. de cõsec. distinct. iiij.

p Circuncisio. Argum. à maiori, & concor. c. maiores. eod.

q Fœminæ. Quæ licet non circunciderentur, offerebantur tamen uigesimooctauo die in templum, & ibi nomen imponebatur, baptismus igitur generalior est.

baptizentur, minoris uideatur effectus, tã adultis q̃ paruulis est conferendus. a

Tam mater quàm filius in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. h.d.

Is quoque, cuius mater, uel prægnans, uel in ipsa hora, qua parturit mortis urgẽte periculo, b baptismatis gratiam perceperit, baptizari poterit, c nec propterea bis baptizatus reputabitur. Cum utiq; ad maternum corpus cũ esset in utero, pertineret, d nec ibi regeneratio reperiri possit, ubi generatio nõ præcesserit, nec in hoc infanti qui nascitur aliquid mater participat, cũ uniuscuiusq; propria uolũtas e in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & ægrotantes baptizari possunt. h.d.

Muti quoq; & surdi, item ægrotantes, f qui pro se respondere non possunt, alijs pro se profitentibus rectè baptizari poterunt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt. h.d.

De dormientibus, & amentibus quæsitum est, & planè si priusquam dormirẽt, aut amentiam incurrerent, non baptizandi propositum haberent, quia in eis eadẽ perdurare g uoluntas intelligitur, si sic immersi fuerint, characterem sacramẽti nõ suscipiunt, h secus autem si prius cathecumeni extitissent, & baptizandi propositum habuissent, tales enim in necessitatis articulo baptizare consueuit Ecclesia. Tunc ergo characterẽ sacramẽtalis imprimit operatio, cum obicem uo

a Conferendus. Sed an cum adoleuerint paruuli & nolint baptismũ ratum habere sint eorum arbitrio relinquendi, uel cogendi ad Christianam uitam? & quidam hoc sunt ausi affirmare, quorum tamen opin. dãnata & anathematizata fuit per Concil. Trident. in vij. sessio. sub titu. de Baptismo. c. xiiij.

b Periculo. Concor. ca. baptizari. de consecr. d. v.

c Poterit. Licet contra teneret Iulianus hæreticus. Sed contra, quia si mater manumittitur & partus censetur manumissus. institu. de ingen. §. ij. Itẽ partus est pars uiscerum matris l. j. ff. de uent. inspi. Sol. ut not. in ca. si ad matris. de cõsecr. dist. iiij.

d Pertineret. Fac. cap. si ad matris. cum seq. de cõsec. d. iiij. & l. j. ff. de uent. inspic.

e Propria uoluntas. Intellige propriam uerè si baptizatur adultus, & intelligẽs: aliàs dicetur propria iuris & diuinæ legis interpretatione, si baptizandus sit paruulus uel non intelligẽs alio profitente, ut infra eo. §. proxi. & ca. paruuli. cum seq. de consecr. distinct. iiij.

f Aegrotantes. No. quòd infantes, muti, surdi, ægrotantes, æquiparantur, quos satis conueniens est ignorantes quodammodo & per alios liberari cum & ignorantes & per alios fuerint obligati: ut de consecr. distinct. quarta. c. quæris. facit quòd & pro ignorante fideiubere possum: ut l. fideiubere. ff. de fideiuss. & ignoranter etiam actio acquiritur. l. si à furioso. ff. si cer. pet. & concord. cũ hoc. capitulũ paruuli. & capitulũ ægrotantes. de consecr. distinct. quarta.

g Perdurare. Simile de sententia excommunic. cap. à nobis. nam semper perdurare præsumit uoluntas nisi probetur mutata: ut capitulo perlatum. de his quæ ui metusve cau. fi. & lege eum qui. ff. de probat. & lege Lucius. ff. de leg. secundo. in fin. Sed quid si quis ab infantia fuit amẽs, nunquid prodest ei si baptizetur? argumen. quòd sic. ff. de lega. secundo. lege cum pater. §. surdo. quia perinde habetur ac si tunc sit infans: quia nullo peccato grauatur nisi originali. tertia quæstione nona. capitulo indicas. & not. in capitulo maiores. §. finali. eodem.

h Non suscipiũt. Sed quid si excitati somno ratũ habeant? Resp. non prodest: quia nihil recipit, & ideo non est quod ratum habeat, sed iterum erit baptizandus: ut not. in cap. maiores. in fin. eod.

Obsistentem.

luntatis contrariæ nõ inuenit obsistentẽ. [a]

Inuitus baptizatus characterem suscipit, & cogendus est ad obseruantiam fidei, secus si penitus sit coactus. h.d.

Sed & si quis non spontè, dum tñ non omnino coactus [b] baptismatis susceperit sacramentum, Christianitatis characterem suscipit, utputà cum quis terroribus, atque supplicijs ad undam salutarem trahitur, & ob id tanquam [c] conditionaliter [d] uolẽs, licet absolutè nõ uelit, est ad fidei Christianæ cogendus obseruátiã. [e] Ille uerò qui nunquã consentit sed penitus contradicit, nec rem nec characterem [f] sacraméti suscipit. Plus est enim [g] expressè cõtradicere [h] quàm minimè consentire.

Is de quo non est præsumptio quòd sit baptizatus, debet sine metu iterationis baptizari. h.d.

Illud in dubium uenire nõ debet [i], quoties nulla extant indicia [k] inter propin-

a Obsistentem. Simile de consecr.distinct. iiij. cap.quæris à me. & ff.ad S.C.Maced. l.si filius.& ff.de acquir.hæred.l.ij.§.si is.

b Omnino coactus. Vt puta si ligatis pedibus ac manibus baptizaret.fac.l.qui testamento.§.fi.ff.de testa.

c Tanquam. Veritatem denotat hæc dictio, non similitudinem.sic in c. ex parte. ubi Ab.not. de sponsal. unde, si dicatur Titius ab omnibus uitetur tanquàm excommunicatus, dicetur uerè excõmunicatus. argu. not. per Ab.in cap.si. ne cle. uel monach. in princ. natura tamen sui similitudinem denotat.

d Cõditionaliter uolens. Et sic coacta uolũtas, uolũtas ẽ, cócor.l.mulier. §.fin.ff.quod me.cau.& xv.q.j. c.merito quæritur. Idem est in sacramento matrimonij.xxij.q.iiij.cap.inter cætera, & c.ueniret.de sponsal.uidetur tamen impedire matrimonium spirituale. cap. perlatum. de his quæ ui.metusve cau. sed ibi fuit iustus metus mortis qui caderet in constantem uirum. sed datis terminis paribus idem esset in utroque. Item hæc coactio conditionalis nõ impedit sacramentum ordinis. distinct.lxxiiij.capitulo ubi ista.& not.in cap. maiores.§.fin.eod. Sed nunquid ille qui conditionali coactione recipit ordinẽ tenebitur continere? Respon. ut not.in d.§.fi.

e Obseruantiam. Vt cap.de iudæis.distinct. xlv.& cap.maiores. §.fi.eod.multo magis igitur si sponte baptizatus est. cap.quidam. de apostatis.

f Characterem. Sed quare amens, uel dormiens, uel absolutè coactus baptismi sacramentum non recipit, cum in baptismo non requiratur intentio baptizati sed baptizantis. j.q.j.c.sicut ficti. & de consecra.distinct.iiij.c. solet. Hæc quæstio soluitur per literam superioris.§.& per §.fin.c.maiores.eo.quia amẽs, & dormiens qui ante cathecumini fuerunt, recipiunt bene sacramentum, qui uerò semper inuiti fuerunt & cõtradixerunt, non recipiũt quia adhuc præsumuntur inuiti, & nemo inuitus ad fidem cõpellitur. Nec ob.d.c.sicut. & cap.solet, quia ficti ore exprimũt licet corde dissentiãt: & ideo sacramentum recipiunt: quia ecclesia dare intendit, sed tale sacramentum non proficit ad remissionem peccatorum, nisi cum fictio recesserit.ca. tũc ualere.de consec.dist.iiij.& per Ab.ca.fi.eo.cuius dicta procedũt in foro poli.

g Plus est enim. Sic ca.sicut de fimo.& ca.Petrus.de homi.& j.q.iij.c.quia præsulatus.cum concor.allegatis in c.maiores. §. fin.de baptis.

h Contradicere. Arg.quòd ad fidem nullus debet compelli inuitus, sed sicut libera uoluntate perijt, ita libero arbitrio conuertatur: ut c. de iudæis.& cap.qui sincera.distinct. xlv.& xxiij q.v.c.ad fidem. Arg.contra.xxiij. q vj.c.j.ubi habetur quòd Paulus coactus uenit ad fidem. Sed illud diuino iudicio fuit factum, cuius facta ad consequentiam trahi non debent, uel dic, ut not.in c.maiores. §.fi.eod.

i Non debet. Vt in c paruulos. cum quatuor seq.de consecr.distinct.iiij & cap.fin.de præsbyt.non bapt.

k Indicia. Bene dicit indicia: quia non requiritur plena ꝓbatio, immo sufficeret unus testis ueluti in consecratione ecclesiæ, secus tamen in ordine.c.afros. dist xcix.de ratione diuersitatis dicitur. j.q.j. §.ecce. Sed quid si probet quis se ordinatum, & contra eum excipiatur illum non fuisse baptizatum, nun-

K 2 quid

quid tunc crederetur unius testimonio quo ad baptismum? quidam quòd non ubi fieret alteri præiudicium. Vnde non sufficeret unicus testis ad probandum baptismum, si sub ea conditione ei esset relictum legatum, si esset baptizatus: quia hæredi præiudiciũ fieret: ut not. in cap. placuit. de conse. distin. iiij. cum autem sufficit unus testis is debet esse Christianus non iudęus uel paganus. not. in c. cũ itaq;. de conse. dist. iiij.

a Iteratum uideatur. Cócor. c. cum itaq;. & cap. si nulla. & ca. fi. de presbyt. non baptiz. ubi infert Ab. quòd qui nõ recordatur utrũ dixerit aliquam horam puta tertiam uel sextã, tenetur iterare. Item si nõ apparet quòd ecclesia fuerit cõsecrata, quòd debet consecrari. & generaliter ubi actus ex necessitate debet explicari, si de eo ambigitur, debet iterari licet ꝓpriè nõ possit dici iteratus. & facit ratio quę immediatè sequitur. Qua autẽ forma sit baptismus cõcedendus si probabiliter dubitetur an quis sit baptizatus; uide tex. & quæ ibi Doct. in c. ij. eo.

b Probatum fuerit. No. primum quòd uiolenta præsumptio transfert onus probandi in aduersarium. fa. e. ut nostrum, ut eccles. bene. Item quòd uiolenta præsumptio admittit probationem in contrarium. xxxv. q. iij. c. ex-

quos, & familiares, quibus aliquos baptizatos esse doceri possit, eosdem baptizari minimè prohibẽdos esse. Quod enim factũ esse nescitur nulla ratio sinit, ut iteratum [a] uideatur, nec temeritas interuenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. De eo tamen qui Christianis parentibus natus, inter Christianos est fideliter conuersatus, tam uiolenter præsumitur ꝙ baptizatus fuerit, ut hæc præsumptio pro ueritate sit habenda, donec euidentissimis argumentis contrariũ probatũ [b] fuerit.

Iterum scienter baptizatus debet seuerissimè puniri, ignoranter uerò bis baptizatus, non potest ordinari nisi ex necessitate h.d.

Quòd si quis sciẽs & prudens iterum baptizari sustinuerit arctissimæ pœnitẽtiæ [c] subijciendus erit, ꝙ si ignoranter, nulla quidem imponenda erit pęnitentia, sed nisi magna cogat necessitas, ordinari non poterit. [d]

Iterãtes Baptismum sunt deponendi ab officio, & beneficijs h.d.

Illi quoque qui ausu temerario, in homine iam baptizato cœleste lauacrũ iterare ausi fuerint, excómunicationis mucrone percussi ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico deponentur. [e]

Multa sunt in baptismo, quæ non sunt de eius substantia. hoc dicit.

Postremo sciendũ est, quòd licet uerbo tantum, & elemento baptismatis substantia contineatur, & forma, [f] multa tamen à

traordinaria. & xxvij. q. j. c. nec aliqua. c. proposuisti. & ca. causam matrimonij. de probat. & per Gloss. in ca. ferrum. dist. 50. & per Ab. in c. is qui. de sponsal. debet tamen probatio talis esse euidẽtissima, ut hic, & c. fi. de presb. non baptiza. & c. quia uerisimile. de præsump. & l. non est uerisimile. ff. qđ met. cau.

c Pœnitentiæ. Quam habes in c. qui bis ignoranter. de consecra. distin. iiij. & uide de nõ rebaptizandis paruulis Conc. Tridẽ. sessio. vij. in titu. de baptis. c. xiij.

d Non poterit. Erit ergo i ptãte cuiusq; mihi ordines auferre: quia poterit me dormientem rebaptizare: quod uidetur durum, ideò quidam dicebant quòd hic intelligitur de ignorantia iuris, quæ nõ excusat, tu intellige prout litera iacet, & indistincte, & hic est unus casus in quo alicui fit sine sua culpa prĕiudiciũ: arg. j. q. v. c. j. fa. l. prospexit. ff. qui & à quibus. Sed contra j. q. iiij. ca. placuit. uide Ab. in capitulo ex literarum. de apostat.

e Deponentur. c. fin. eo. & per Ab. in cap. ex tuarum. de apostat.

f Et forma. cap. j. & c. penul. eod. & j. q. j. c. detrahe. & cũ de substantia baptismi sit elementum, sequitur quòd non posset quis baptizari in aqua rosata, cum non sit elementum, licet

posset

possèt in aqua aliquantulum transformata: ut in lixiuio, uel brodio, uel aqua lutuosa: ut per Abb. in dict. cap. penul.

a Patribus. Etiam à tempore Apostolorum: ut per Diony. de ecclesiast. Hierarch. & tradit nouissimè p duos Reuerēdissimos Cardinales secundum Vuarniensem, in tractatu de sacramentis. c. xxxvij. & Aracelli. in tracta. iridē de sacrameu. capitulo xiij.

b Exorcismi. c. siue ca. ante. ca. sicut. de consecra. distin. iiij.

c Exufflationes. c. siue. de consecr. dist. iiij.

d Salis. ca. exhinc. ca. sal celestis. de consecra. dist. iiij.

e Contactus. c. posteà. de conse. dist. iiij.

f Inunctio. c. j. §. quia uero. de sacra un ci. c. deinde. de conse. dis. iiij. sunt etiam & alia puta cereus & patrinus, quæ omnia constituunt numerū octenariū, & his uersibus cōcludunt.

Sal, oleum, Chrisma, Cereus, Chrismale, saliua.
Flatus, uirtutem baptismatis ista figurant,
Hæc cū patrinis nō mutant sed tñ ornant.

g Concilio. Cle. j. eo. unde sumitur.

h Domibus. Concor. Aut. Vt in pri. domi, sact. my. non fi.

i Deputati. De maio. & obe. c. his quæ. c. jj. de ca. mona. & tales ecclesię dicunt baptismales. c. j. de no. ope. nunciat. & quia renascimur per baptismū dicunt matrices. c. ex trāsmissa. de psc. & Cle j. de sent. excō. & not. i Cle. j. eo.

k Regum. Simile c. si. de offi. deleg. & ca. ne aliqui. de priuil. in vj.

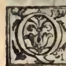
sanctis patribus [a] ad eius decorem fuerūt solenniter constituta ut immersionis numerus, exorcismi, [b] clericorum exufflationes, [c] salis [d] benedicti exhibitio, saliuæ cōtactus, [e] inūctio, [f] quę si ex neglectu prętermissa fuerint, omissio culpę reos arguet.

Baptismus non debet conferri in priuatis domib. nisi ex necessitate, uel ob magnā nobilitatem. h. d.

Illud etiam nouissimè Viennensi Concilio [g] constitutū est, ne quis ī priuatis domibus, [h] sed dumtaxat in Ecclesijs in quibus sunt ad hoc fontes specialiter deputati, [i] aliquos audeat baptizare, nisi Regū [k] uel Principum [l] liberi baptizandi fuerint, uel talis necessitas [m] emerserit, propter quā ad Ecclesiā absq; periculo [n] accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO chrismatis.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari, hoc dicit.

Vāuis autem continuò trāsituris regenerationis sufficiat beneficium, uicturis tamen etiā confirmationis auxiliū est necessarium. [o] Ita enim

l Principum. Non aūt tyrannorum. & intellige hic de principe qui habeat notabilem potēriam: & quòd sit quasi cōparandus regiæ potestati: arg. l. j. ff. de re. dub. licet principis appellatio multipliciter sumatur: ut not. in Cle. uni. eod.

m Necessitas. Not. quòd necessitas & nobilitas æquiperantur. alibi nobilitas & literatura. cap. de multa. de præb. extrauag. execrabilis. eod. tit.

n Periculo. Fortè pueri baptizandi existētis in mortis articulo: ut c. pe. eo. uel de ferētiū q sint obsessi. Sed qd si deferens puerū ad baptismū remotū uidēs in eo signū futurę mortis nec habēs secū aquā proijciat puerū in puteum dicendo. Ego te baptizo. &c. nunquid puer sit baptizatus. & ita possit sepeliri in sacro? Resp. ut habetur per Ab. in c. pen. eod. Ar si baptizetur in domo priuati exceptis casibus permissis puniri poterit contrafaciens pœna arbitraria: ut not. in Cle. uni. eod.

DE SACRAMENTO CHRISMATIS, QVANVIS.

o Necessariū. Quia uicturis in hoc mundo inter inuisibiles hostes & pericula gradiendum est, & in baptismo regeneramur ad uitam, post baptismum confirmamur ad pugnam, capitulo secundo. de consecra. distinctione quinta.

coniuncta sunt hæc duo sacraméta, ut unum ab altero nisi morte præueniéte separari non debeat. [a]

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ et soli epi chrismant. h.d.

Igitur omnes fideles [b] post baptismũ [c] paracletum per manus impositionem accipere debent, ut perfectè Christiani inueniantur. Spiritus Sãctus enim, qui super aquas baptismi salutifero descẽdit [d] lapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiã, [e] in confirmatione robur & augmentũ præstat ad gratiam. Vnde cum ceteras unctiones simplex sacerdos [f] uel presbyter ualeat exhibere, hanc nõ nisi summus sacerdos hoc est episcopus cõferre debet, alioqui nulla excusante consuetudine [g] chrismatio irrita habebitur, & uacua, nec inter ecclesiastica sacramenta reputabitur, [h] cũ manum [i] imposuisse præter Apostolos, quorũ hodie uicem substinent Episcopi, nulli alij legantur.

Ieiunis & à ieiuno debet dari chrisma, nisi necessitas aliud cogat. h.d.

Accedẽt igitur qui legitimæ [k] sunt ætatis ad confirmationẽ ieiuni, ut à ieiunis [l] episcopis sacro chrismatur.

a Non debeat. Fac. c. j. & c. de his de consecra. distinct. v.

b Omnes fideles. Scilicet adulti, uel saltem alicuius capacitatis: ut j. eo. §. proximo. ar. l. ut gradatim. ff. de mu. & ho. & l. j. cũ ibi no. C. de sacros. eccl. nã ĩfantib. uel paruulis, sufficit solus baptismus. c. quæris. de cõse. di. iiij. & no. i. c. j. de cõsecra. dist. v.

c Post baptismum. Sic olim ostia prius lauabatur in littore & postea offerebãt in holocaustum: ut not. in ca. j. de consec. dist. v.

d Descendit. Cõferẽdo aquis uim generatiuã. c. nunquam. de consec. dist. iiij. & c. ij. de consecr. dist. v.

e Innocentiã. Ad quam denotandam baptizatis statim datur uestis candida. c. accepisti. & ca. uenit. de consecra. dist. iiij. & not in c. ij. de cõse. di. v.

f Simplex sacerdos etiam episcopo delegante, sed bene delegante Papa, ut latè per Doct. in c. quanto. de consuet. & per Archiepiscopum Floren. in tertia parte summæ tit. xiiij. in §. de ministro. fac. ca. presbyteris. cum seq. de consecr. dist. iiij.

g Consuetudine. c. quanto. de cõsuet. nam præscriptio quantumuis longissima requirit capacitatem in præscribente: ut per Io. Andr. in cap. ij. de præben. & sic limita. c. j. de rescri. in vj. & l. j. §. ductus aquæ. ff. de aqua quo. & æsti. Secus est in competentibus ratione iurisdictionis uel dignitatis episcopalis, non autem ordinis: ut in dicto capitulo quanto. & in capitulo accedentibus. de excess. prælat. & in cap. cum contingat. de fo. compe.

h Reputabitur. Et meritò cum nullum caracterem imprimat, & sic nota quòd ordinatio & ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire carasteris impressionem: ut per Ab. in cap. quanto. de consuet. Sed quid si Roman. Põtifex prohibeat episcopos conferre tale sacramentum, an ualeat collatio facta post prohibitionem? Resp. ut per Abb. in d. cap. quanto.

i Cum manũ. Ratio, ab antiqua patrũ ordinatione. est & alia ratio quæ ponitur per Abb. in cap. quãto. de consue. quia perfectio actus communiter reseruatur superiori, unde cũ hoc sacramentum sit cõfirmatio & perfectio baptismi, ut hic, congruum fuit illud reseruari superioribus. fac. c. nihil. cũ ibi traditis. de elect. & quòd huius sacramenti exhibitio est episcopis reseruata, uide nouissimè per Concil. Trident. sessio. xxiij. circa princip. c. iiij.

k Legitimæ ætatis. Sed quæ erit ætas legitima? quidam dicunt de xiiij. annis, quo tempore etiã ad minores ordines promoueri possunt. c. ij. dist. lxxvij. Alij de xxv. arg. l. j. ff. de mino. & not. in cap. ut ieiuni. de consec. dist. v. neutra tamen seruari uidetur in practica, cum etiam trimi & quatrimi deferantur ad episcopos chrismates, quòd forte non bene fit.

l Ieiunis Epis. Quod ieiunium & in aliorũ sacramentorũ exhibitione seruandũ est. xxij. q. ij. c. honestũ. & de cõserc. dist. ij. c. liquido. quod tamen malè uidetur seruari. fac. c. ut ieiuni. & c. ut episcopi. de consec. dist. v.

te in fronte [a] deliniti per manus impositionem paracletum reci piant. Planè infirmis, & morte periclitantibus, [b] uel qualibet causa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In Baptismo, Confirmatione, & Cathecismo debent patrini interuenire. hoc dicit.

Illud commune est tam his qui baptizandi sunt, quàm etiã illis, qui confirmationis munus recipere debẽt, ut aliquẽ in patrinum [c] habeãt, qui eosdem in religione Christiana, & fide dominica instituat, & pro eis apud Deum quasi fideiussor [d] existat, quod & in cathecismo [e] obseruandum erit.

Patrini non debent esse plures, uel non baptizati, uel confirmandi. h.d.

Admonendi tamen sumus, quòd nec plures [f] quenquam in baptismo, aut in cõfirmatione suscipere debent, sed unus tãtum siue uir, siue mulier, nec quenquam quispiam tenere, uel leuare poterit, qui ipse baptizatus [g] non sit, uel confirmatus.

Parentes non possunt esse patrini propriorum filiorũ, nec Abbates uel monachi alienorum. h.d.

Parẽtes [h] quoq; ꝓprios filios, uel abbates, [i]

a In fronte. Quo in loco non licet presbyteris.c.presbyteris. de consecr. distin.iij.cum seq.& de significatione locorũ & uitium quibus quis inungitur. uide in cap.nouissime. de consecra.distinct.quinta.

b Periclitantibus. Vitãda enim mora est ubi periculum timetur.c. baptizari.de consecra. dist.v.c. ne quod absit. de cõsec. dist.iiij. c.de Syracusanæ. dist. xxviij. Argu. contra. l.si debitori. ff. de iudi. & l.qđ dicimus. ff.de solu. Sol. illud in contractibus, hic in periculo animæ. ut not.in dicto capitulo baptizari.

c In patrinum. c. in cathecismo, cũ pluribus seq. de consec. distin. iiij. & de cogn. spi. per totũ, sed isti patrini non sunt de substãtia: ut not. supra tit. proxim. §. postremo.

d Fideiussor. De cõsec. distin. iiij. c.uos ante.& hæc est causa quare in cathecismo & confirmatione quòd qui non est Christianus non offerat puerum, cum enim nostram fidem quis non tenet qualiter docebit, & qualiter erit obses pro puero? quæ ratio cessat in baptizante.

e In cathecismo. c.in cathecismo. de consecra. distinct. quarta, & capitulo peruenit. xxx. quæstione prima.

f Nec plures. c non plures. de consecr. dist. iiij. Sed contra c. quod autem. xxx. quæstione quarta. Sol. maritus & uxor pro uno reputantur, cum sint una caro. iusta illud, & erunt duo in carne una. pro qua sol. facit. c. si qs ex uno. dist. iiij. Vel dic aliter ut no. in d. c. quod autẽ. Sed an unus possit esse patrinus in baptismo, & idem in confirmatione? Resp. tantum ex necessitate. c. in cathecismo. de consecr. distin. iiij. qua cessante singuli per singula sunt habendi. ita enim latius se extendit charitas. Sed an actus ualeat, si idẽ sępius interueniat. Respon. affirmatiuè, quéadmodum & si plures patrini eidẽ actui interueniãt cum omnibus contrahitur cognatio: ut in cap. fin. de spi. cogn. in vj. & per Ab. in ca. contracto. eod. tit. quod tamen hodie uidetur correctum per Conciliú Tridentinum, quod ita arctauit hanc materiá ut unus tantum possit interuenire in patrinum, & si plures interueniant, non contrahitur spiritualis cognatio: ut in sessione xxiiij. in decretis de reformatione matrimonij. capitulo ij.

g Baptizatus nõ sit. Si tamen aliter fiat non impeditur propterea baptismus, cum talis in casu baptizare possit: & patrinorum adhibitio non sit de substantia: ut no. supra titulo proximo. §. postremo, sed fuerunt instituti ratione, de qua in §. proximo. ubi not. & fa. distinctione quadragesimaseptima. §. necesse.

h Parentes, capitulo si uir. de spi. cogna. possent tamen ex necessitate: ut in capitulo ad limina. xxx. quæstione prima. & not. Abb. in d. cap. si uir.

i Abbates. capitulo nou licet. de consecra. distinct. iiij.

a Monachi. xvj.q.j. c.placuit. & xviij.q.ij. c.peruenit. Idem forte in alijs regularibus. ut supra de regular. in prin. Sed contra c.doctos. xvj.q.j.& c.omnes.xxx.q.j. Sol. ut not. in c.nō licet de consecra. distinct.iiij.

b Iterari. c.non licet. & c.rebaptizare. & c.dictum. & c. de homine. de consec. distin. iiij. Sed contra. j. q.j.c.manus. Sol. ibi agitur de manus impositione consecratoria nō confirmatoria, ut ibi not. si tamen fuerit iterata confirmatio mitior pœna imponitur quàm si fuerit iteratus baptismus, de quo uide per Archiepiscopum Florentinum in sua summa sub titulo nostro. uers. effectus autem.

c Imprimunt. Vt supra de sacramen. §.j.

d Suo loco. Vt infra de eccles. interdicto. §. pen. & fin.

uel monachi [a] alienos de sacro fonte suscipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptismus, nec chrisma possunt iterari, & utrunque conferri potest tempore interdicti. hoc dicit.

Commune etiam illud est utrisq; quòd & neutrum (ut paulò ante diximus) iterari [b] potest, quippè quòd ambo characterē imprimunt, [c] & quod interdicti tēpore ob imminens ex dilatione periculum utrunque conferri, & pro utroque chrisma confici poterit, ut infra suo loco [d] latius exponemus.

DE POENItentijs & remissionibus.

Pœnitentia est.&c.

e Pœnitētia. Multę ponūtur pœnitentiæ diffinitiones seu descriptiones: nam præter hāc, alia ponitur in c.ecce.§.fi.de pœni.dist.j.alia in c.pœnitentia.de pœni.dist. iiij.plures ponit Host. in sum.eo. aliam Magister sententiarum.lib.iiij. dist.xiiij. de quibus per Archiepiscopū Flor. in sua summæ. eo.tit. & per Nicol.Plo. in suo tractatu de sacramen. in princ. quartæ partis. sed & hæc satis rem ipsam demonstrat, licet forte regulis logicorum examussim non respondeat.

DE POENITENTIIS ET remissionibus.

Quid sit pœnitentia, & effectus pœnitentiæ. h.d.

Oenitentia [e] est sacramentum, qd contritione, confessione, & satisfactione cōcurrentibus peccatorū operat remissionem. Multiplex [f] enim Dei misericordia, ita lapsibus humanis subuenit, ut nō solum per baptismi, & confirmationis gratiam, sed etiā per pœnitentiæ medicinam, spes ęternæ uitæ reparari uelit. Vnde qui dona regenerationis uiolauerint, proprio se iudicio [g] condemnantes, per sacramētum pœnitētiæ ad criminum remissionem, quasi ex naufragio [h] arrepta tabula [i] ad portū peruenient.

Tres sunt species pœnitentiæ, & pœnitentia solennis iterari non potest, & pœnitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. hoc dicit.

Sunt autem pęnitentiæ tres [k] species, quę dam enim est solennis, quædam publica,

f Multiplex. Id est, multipliciter subueniens. facit cap.multiplex.de pœni. distin.j.

g Iudicio. Idest, proprio motu, ut c.non pōt.c.ecce. c.porro.& c facilius.de pœni.di.j. non q pœnitētes ipsimet ipsismet iniūgant pniam: quia si ita intelligatur frustra claues essent datæ sacerdotibus: ut de pœni. distin.j. §. alij.& cap.agite.

h Naufragio. Scilicet peccatorum.

i Tabula. Duæ sunt tabulæ, prima est baptismus. ubi purgatur uetus homo, & nouus induciτ, ut c. deinde.dist.xxvj. secunda est pœnitentia qua lapsi post baptismū p pœnitentiā resurgimus.c.secunda. ubi etiam not. de pœni.dist.j.alij q prima tabula est nauis, secūda est scapha qua naufragio periculum euitatur.

k Tres species. De quibus p Ab. in c.j.eo.& per Nic. Plo. in trac. de sacramentis.c.j.in quarta parte, & per Arch. Flor. in tit. de pœni. uers. de partibus.& per Host. in summa eod. uers. his prælibatis.

Maiora

quædam priuata. Solennis est, quam propter maiora [a] scelera Episcopus [b] in capite ieiunij seruata certa rerum serie [c] delinquẽtibus solet imponere, quæ quidem ne Ecclesiæ uilescat [d] authoritas, iterari nõ debet: & tales pœnitentes ad sacros ordines (ut suprà exposuimus [e]) inhabiles reddit, quippè [f] quę nec aliter põt sacerdotibus imponi, q̃ si prius cœlestis militiæ cingulo exuti [g] fuerint.

Publica delicta, & publica pœnitentia lui debent. h.d.

Publica pœnitentia est, q̃ publicè nulla seruata iuris solẽnitate [h] peragẽda iniungitur, qualis est peregrinatio, certi habitus delatio, & his similia. Cum enim manifesta peccata non sint [i] occulta correctione purganda, rectè constitutum est, ut qui publicè peccãdo proximo [k] suo scandalum præbuerint, publicã etiã pœnitentiam, à proprijs sibi sacerdotibus impositam peragẽtes emendationis exẽplũ præbeant. [l] Apparet itaque ex his, quòd licet oĩs solennis pęnitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis. [m]

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat h.d.

Priuata aut secreta pœnitentia est, quæ in occulto Deo fit & sacerdoti. [n] Statutum est. n. generali Concilio, [o] ut omnis fidelis, quàm primũ sapere [p]

a Maiora scelera. Et uulgata, quæ auté sint hæc habetur in cap. ut si clerici. §. j. de iudi.

b Episcopus. Non autem inferiores.

c Serie. De qua in c. in capite. d. 50.

d Vilescat. Cum frequentia & iteratio contemptũ pariant. l. obseruãdum. ff. de offic. presi.

e Exposuimus. §. pęnitentes. supra qui promo. non poss.

f Quippe quæ. Bona ratio: nam si fabricatum destruit, multo fortius impedit fabricandum: argum. l. patre furioso. ff. de his, qui sunt sui uel alie. iu.

g Exuti. capitu. confirmandum. d. 50. & in cap. sacerdos. de pœni. dist. vj.

h Solennitate. De qua habetur in capit. in capite. dist. 50.

i Non sint. Vt capit. plurimos. dist. lxxij. cap. si illud. d. xlv. fac. ij. q. j. cap. si peccauerit. & l. nihil. ff. de re. iu. & per Abb. in cap. j. eo.

k Proximo suo. Scilicet homini Christiano, qui propriè uidetur dici posse ꝓximus, sed & de infideli erit hoc intelligendum, si peccatum qđ scandalum induxit consistat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ Abb. & Doct. in cap. nouit. de iudi. in tertio not.

l Præbeant. Dic ergo quòd aut delictum est graue, & scandelizans totam urbem, & tunc laico imponitur pęnitentia solennis, quæ & publica est, ut statim dicitur capit. in capite. distin. 50. & xxvj. quæst. vj. cap. si. Aut est graue sed non generat scandalum: & hunc aut est occultum, & tunc non imponetur pęnitentia neque solennis, neque publica, siue delinqués sit clericus siue laicus. dicto. capitu. in capite, & per Abb. in cap. j. de pœnit. & remiss. Aut est publicum, sed nõ scandalosum, & tunc imponenda erit pęnitentia publica, sed non solennis, dicto. capitul. si. iuncto. d. cap. j. & ita firmat Abb. in capit. quæsitum. de pęnit. & remis. & uide de hoc per Concil. Tridentinum. sessio. xxiiij. in decretis reformationis cap. viij.

m Solennis. Cũ in simplici publica non seruentur quæ ponuntur in capite. in capite. distinct. 50. & de hac uide qui citantur supra. in proxi. §. in prima notula.

n Sacerdoti. Tãquam Deo uel Dei ministro.

o Cõcilio. cap. omnis. eo.

p Sapere. Sunt auté annorum discretionis tres gradus, secũdũ Host. & Abb. in capit. omnis. eo. Primus cum quis est doli capax, & hic sufficit ad confessionem, & solet hoc contigere in septennio uel post, capit. j. & capit. ij. de delict. puero. l. j. C. si aduer. delict. l. iij. C. si mi. se ma. dixe. fac. c. cos. de consecr. distinct. iiij. & l. j. C. de fal. mo. & cap. literas. & quod ibi not. de spons. in pub. Secundus gradus est pubertas, & hic requiritur ad matrimonium & religionis ingressum, capit. ij. de despons. impub. cap. j. de regu. in vj. Tertius est exacta

exacta adolescentia, ut in l. j. ff. de mino. & hic seruatur quo ad bonorum administrationem: obseruantia tamen uidetur habere quòd quo ad confessionem seruetur primus gradus, quo ad Eucharistiam secundus, & hoc forte non est malum, secundum Abb. in d. c. omnis. propter reuerentiā tanti sacramenti.

a Omnia. Bene omnia: quia confessio non debet fieri per partes cō fitendo uni sacerdoti partem peccatorum, alteri aliam partem: sed oīa uni sunt confitenda: aliàs confessio parum prodesset: ut per Ab. in cap. omnis. eo. immò debet nō solum uni omnia confiteri, sed etiam eodem contextu si recordetur: ut per Ab. in capit. ex parte. de offic. ordina.

cœperit: omnia [a] sua [b] peccata proprio sacerdoti [c] confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs uiribus [d] adimplere studeat, suscipiens reuerenter ad minus [e] singulis annis in Paschate [f] Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de sacerdotis [g] consilio, ex causa duxerit abstinendum, alioqui & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, [h] & moriēs Christiana carebit sepultura. [i]

Pœnitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h. d.

Cōstat [k] igitur pœnitentiæ sacramētum tribus partibus, contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio [l] nihil aliud est quàm dolor pro peccatis uolūtariè assumptus cū proposito cōfitendi, & satisfaciēdi. Confessio [m] (ut Augustino placet) est per quam morbus latens spe ueniæ aperitur, uel Confessio est canonica [n] peccatorum co-

b Sua. Non autem aliena. & facit contra mulieres impudicas reuelantes etiam participes, & hoc uerum nisi proprium peccatum nō posset bene detegi absq; participibus: ut puta si cō cubuit cum matre, sorrore, nam hæ circunstantiæ cum aggrauent peccatum sunt manifestandæ. facit. de pęniten. distin. v. in princ. & per Doct. in cap. omnis. eo.

c Proprio sacerdoti. Sed quis est proprius sacerdos? Respondeo presbyter parochialis, episcopus, eius uicarius generalis, Legatus prouinciæ, & ipsius pęnitentiarius, Archipresbyter: ut per Ab. in cap. omnis. eo. & no. in ca. ij. eo. in vj. & in c. ij. de offi. leg. in vj.

d Proprijs uiribus. c. pęnitētia. de pęni. d. iij. & c. omnis. eo. posset tamen pater adimplere p filium cum censeantur una persona. xxxv. q. iij. §. hac authoritate. & not. in d. c. pęnitentia, & per Tiraq. in l. si unquam. in præfat. nu. 15. C. de reuoc. dona. quod forte & in extraneis posset admitti urgente necessitate.

e Ad minus. Melius tamē esset sæpius quod olim fiebat ut infra tit. proxi. in princ. & in c. & si frequentius. de consecr. d. ij. & quod hic dicitur habet locum ī laicis. de religiosis dic. ut in Cle. ne in agro. §. sanè. de stā. regul.

f In pascate. Facit contra eos qui suscipiunt sacramentum in die Iō uis sancti de quo narrat Ab. in cap. omnis. eo. uidisse se inter ualentes Theologos magnam. q. & se fuisse super hoc consultum, qui respō dit ut ibi per eū.

g Sacerdotis. Scilicet proprij. secundū Ab. quod multi malè aduertunt. c. omnis. eo. unde sumitur.

h Arcebitur. Nota casum ī quo nō excommunicatus arcetur ab ingressu ecclesiæ, & non ociosè dicit arcebitur, quod uerbū denotat uiolentiā: quia & brachium seculare ad talem arcendū inuocari poterit c. j. de offic. ordin. & xxiij. q. v. c. administratores.

i Sepultura. Hoc est contra regulam illā cui cōmunicamus uiuo cōmunicamus & mortuo. Fal. etiam in alio casu xxiij. q. v. c. placuit, & c. monachi. de sta. monac. & c. j. de torneamētis. & c. quia in oibus. de usur. & c. sup eo. de rapt.

k Constat. Fac. de pęnit. d. iij. c. perfecta. & de pęnit. d. j. § alij. & §. ex his.

l Contritio. De hoc latè per Archi. Flo. in sum. in tit. de cōtritione, Plo. in tract. de sacra. in quarta parte c. ij. Host. in sum. eo. §. quot & quibus, in uers. prima igit, quibus locis habetur quid contritio ab attritione differat.

m Confessio. De his descriptionibus p Plo. in tract. de sacram. in quarta parte ca. iij. & per Archiepiscopum. Flo. in sum. in tit. de cōfess.

n Canonica. Sed an sit canonica si quis uelit per nuncium uel epistolam confiteri. & vř ut xxx. q. v. c. qualis. Tu dic contra e. quē pœnit.

de

de pęnit.d.v.& hic est unus de casibus in quo non potest quis per alium quod pōt per seipsum.fac.l.inter artifices.ff.de solu. Nec ob cōtrariū quia nō dicitur ibi ꝙ in scriptis cōfessio recipiat,sed ꝙ accepta in scripturam redigantur ne mandentur obliuioni.

ram proprio sacerdote facta declaratio.

Tribus casibus potest quis confiteri non proprio sacerdoti, si obtineat licentiam ab eodem, uel ab Episcopo, *uel si cōfiteatur fratribus, habentibus generalem potestatem audiendi confessiones.h.d.*

Quod autem dicit *coram proprio sacerdote*, ità demū obtinet, si nulla legitima [a] causa subsit eius declinandi iudicium. Cæterū si quis uel proprij sacerdotis imperitiam [b] uereatur, uel aliàs eius uitam & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti [c] cōfiteri uoluerit, licentiam prius postulet, & obtineat [d] à proprio, cùm aliter illum alienus, quacunque suffragante consuetudine [e] non possit absoluere, uel ligare. [f] Si quis tamen regularibus generalē audiendi confessiones ptātem habentibus, [g] & locorū ordinarij pręsentatis, & ab ijsdē approbatis, confessus fuerit. Parisiensis Doctoris [h] reiecta sententia, non magis eadē peccata tenebit iterum confiteri, quā si ea proprio sacerdotì iuxta generalis concilij dispositionē confessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem.h.d.

Episcopus [i] quoq; subdito suo, ut quemuis idoneum sibi deligat confessorem facere potest.

a Legitima cā. Puta si plebanus sit hæreticus, sollicitator ad malū, pronū ad reuelandū, de quibus cau. per Plou.in tract. de sacra.in quarta parte cap.x.

b Imperitiam. Quo casu secūdū quosdam pęnitēs nō tenetur petere licentiā à proprio sacerdote, cū habeat à iure: ut no. ī c.fi.de pęn.d. vj. Sed id vr̄ expresse cōtra c.oīs.§.pars autem.eo.& cōtra hāc literā quæ inde sumitur.

c Alieno sacerdoti. Executionē .s.habenti ob ea q̄ not.in c.oīs.eo.aliàs nō pōt hr̄e locū prorogatio ut ibi per Ab.nisi ꝑprius sacerdos alij commiteret ꝙ audiret, tunc enim nō requiritur quòd habeat executionem. fac.not. per Abb. in capit.si. de offi.ordi.

d Obtineat. Quid si ille malitiosè recuset, uidetur quòd possit ire ad alium, c.licet.de regular.uel ibit ad superiorem si potest ut illum compellat. Vel superior ipse dabit licentiam: arg.cap.nullus. de iu.patro.& not. in capitulo omnis eod.

e Consuetudine.c.si episcopus. eod.in vj.esset enim hæc consuetudo ecclesijs onerosa, unde nō ualet,c.ij.de consuet. & ex ea infrigeretur neruus ecclesiasticæ disciplinæ,c.cum uenerabilis.de consuet.esset etiam hoc contra obedientiam principis præscribere, meritò & in cap.cum non liceat. de præscript.& hoc forte etiam procederet ī Imperatore qui subest suo parocho.ut per Abb.in cap. nouit. de iudic.& in Regibus: ut per Abb. in capitulo omnes. de maio. & obedien. Quid de monialibus? Respondeo ut per Ab. in capitulo ij. de capel. monach.

f Ligare.c.quod aūt.supra.eo.&ix. q.ij.c.j.& ca.ij.& de paroch.ca.nullus,& ideo dixit ligare: quia cuicūq; uolo possum cōfiteri peccata mea petēdo salubre cōsilium aīæ. Sed ille non pōt ligare uel absoluere, ut ī c.si eps̄.eod.in vj. Sed nū sacerdos nō proprius tenetur credere ei qui dicet se licentiam habuisse à ꝑprio? Respondeo affirmatiuè: argumen. no.in c.fi.de pęni. distin.vj.& not.in Clem.j. de priuil. ī Glos.quarta nec enim præsumendum est mentiri eum qui statim uult confiteri.

g Habentibus. De qua potestate apparet in Cle.ij.uers. statuimus de sepult. uel apparebit ex proprijs priuilegijs.

h Doctoris. Id est, Ioannis de Poliaco cuius sententiæ reprobatio tanquam hæreticæ habetur in extrauag. commun. in tit. de hæreticis, incipit. Vas electionis. quidam tamen dicunt ꝙ non sufficit priuilegium nisi etiam concurat licentia proprij sacerdotis, quod tn̄ cōiter non tenetur secundum Ab. in c.oīs.eod.

i Episcopus quoq;. Non solum parochialis sacerdos:ut habetur in c. si eps̄.eo.in vj.& ibi traditur & in Cle.religiosis.de priuil.

Mi-

cultatem concedere poterit. Cum non minoris a esse debeat efficaciæ ab episcopo obtẽta licẽtia, quam à parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. h.d.

Sed & si pœnitendi urgeat necessitas, b nec desiderãti locus, aut tempus propriũ sacerdotẽ offerat, & si is cui quis cõfitetur soluendi nullã potestatem habeat, tanta tamen est uis confessionis, ut dignus fiat uenia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri nõ refugit. Votum c enim pro opere reputatur, cum operis perficiẽdi facultas deest.

Imperpetuum est in monasterium detrudendus, qui reuelat confessionem. h.d.

Sed siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut uerbo, aut alio quouis d modo confitentem prodat, quoniã qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, non solum à sacerdotali officio deponendus erit, uerum etiam ad agendã perpetuò pœnitentiã in arctum monasterium detrudendus. e

Sacerdos non debet quem absoluere, de casibus reseruatis Papæ, uel Episcopo. h.d.

Illud etiam animaduertere sacerdotẽ oportet, ne quem scilicet ab his criminibus absoluendo liberare tentet, quorũ absolutio aut Apostolico, aut proprio ordinario est reseruata, f ut putà si pœnitens clericum enormiter læserit. g Ecclesiam combusserit, uel fregerit, h falsum i cõmiserit, Cardinalẽ k uel episcopũ l insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit; & in alijs casibus. m

a Minoris. Immo maioris, cum ei & parochus subsit.

b Necessitas. Concor. c. quem pœnitet. uers. tanta. de pœni. dist. j. & c. qui uult. de pœni. dis. vj. c. sanctũ. de consec. dist. iiij. fac. not. in ca. si episcopus. in fin. eod. in vj. & in ca. pastoralis. de offi. ordi. §. j. ubi Ab. & idem in capit. j. de his qui fil. occi. & i c. Deus. eo. & c. ij. de furtis ubi de magna ui contritionis, & nouissimè per Concil. Triden. sessio. xiiij. c. iiij.

c Votum enim. sic in cap. quis aliquando. uersic uotum enim de pœni. dist. j.

d Quouis modo. Sed quid si sacerdos indigeat prudentiori consilio? Respon. debet illud requirere sine expressione personæ. c. omnis. eod. Quid si episcopus excommunicat oẽs huius criminis conscios, an confessor debeat reuelare? Resp. ut not in ca. sacerdos. de pœni. dis. vj. & est differẽtia utrum quis quid sciat in pœnitentia an in confessione, nam si quis sciat in pœnitentia citra confessionem adductus in testem debet reuelare: secus si in confessione sciat: quia potest libere iurare se nescire, ut per Ab. in cap. sacerdos. de offi. ordin. de pluribus similibus. qq. unde per Ab. in c. omnis. eod.

e Detrudendus. Immo uidetur quòd suscipere debeat ignominiosam successionem. c. sacerdos. de pœni. dist. vj. Sol. illud iure ueteri hoc nouo. ut no. in c. omnis. eo. licet quidam dicãt utranq; pœnam imponendam, quod nõ uidetur uerum. argum. l. j. C. de fur. & l. ubi repugnantia. ff. de re. iur.

f Reseruata. Nemo enim debet suos terminos trãsgredi. ca. j. cũ cõcordãtibus ibi alleg. de sepult. & de huiusmodi reseruationibus ui de nouissimè per Concil. Trident. sessio. xiiij. c. vij.

g Læserit. Vt c. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. cap. si quis in clericos. de sent. excom. excipiuntur tamen multi casus ut ibi not. & infra de sent. excõ. per tot.

h Fregerit. Quo casu postquã delinquens fuit denunciatus nõ potest ab alio absolui quàm à Papa, ante potest etiam ab episcopo, habetur in c. cõquesti. & in c. tua. de sent. excom.

i Falsum. Habetur in capitulo dura. §. finali. de fals.

k Cardinalẽ. c. felicis. de pœn. in sexto.

l Episcopum. c. si quis. de pœni. in vj.

m Casibus. De quibus not. in c. si episcopus. eod. in vj. & per Nic. Plo. in tract. de sacram. in quarta parte. c. v. & c. vj.

Quæsitum.

In generali concessione nō ueniunt ea, quæ quis non esset uerisimiliter in specie concessurus. h.d.

De eo tamen quęsitum [a] est, si Episcopus subdito suo concesserit, ut sibi possit idoneum [b] eligere cōfessorem, an tunc ille quē is elegerit in casibus, qui eidē Episcopo specialiter reseruātur absoluēdi habeat facultatem, & cum in generali [c] concessione illa minime ueniāt, quæ non esset quis uerisimiliter i specie cōcessurus, respōsum est electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio, & confessio sine satisfactione parum proficiunt. h.d.

Sed nec contritio [d] multum [e] proficiet, nec confessio nisi ambabus adiuncta fuerit satisfactio, quæ nihil aliud [f] est quàm quædam iniurię illatæ cōpēsatio, nullus [g] enim delictorum accipit ueniam, nisi (si nulla necessitate fuerit impeditus) qualemcūq; & si lōgè minorē quàm debeat pœnam soluerit. [h] Nec sufficit mores in melius cōmutare, & à præteritis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt Deo satisfiat per contriti cordis sacrificiū, cooperātibus eleemosynis, [i] orationibus, & ieiunijs. [k]

Medici qui ęgrotos ad pœnitentiam non inducunt, sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi, hoc dicit.

Medicos etiam admonere oportet, ut cum eos ad infirmos uocari cōtigerit, ipsos antè omnia [l] moneāt, & inducāt, [m] ut me-

a Quæsitum. c. si episcopus. eod. in vj. unde sumitur.

b Idoneum. Qui sciat soluere & ligere, c. quē pęnitet. de pęni d. j. uers. quare. & c. qui uult. de pęni. d. vj. & cap. sanctum est. in princ. de cons. d. iiij. c. omnis. eo.

c In generali. c. si. de offic. uica. in vj. c. in generali de re. iu. in vj. & in c. frater. xvj. q. j. l. si. C. quę res pign. oblig. pos. unde p Fely. in capit. si. de offic. ordin. Et de his casibus episcopo reseruatis an possit Vicarius aliquid decernere uide per Cōcilium Triden. in session. xxiiij. cap. vj.

d Contritio. Incipit nunc dicere de tertia parte pęnitentiæ, scilicet de satisfactione.

e Multum. Cum nihil credatur actum cum aliquid superest addēdum l. tu. C. ad Sylla.

f Nihil aliud est. Descriptio est ex mente Diui Thomę super iiij. dist. xv. q. j. qui addit & hęc uerba, *Secundum iustitia æqualitatem uel quantitatem.* Aliam ponit Petr. de Palu. aliā Ansel. de quibus per Archiepiscopum Florent. in titulo de satisfactione, & per Nic. Plo. in tractatu de sacram. in quarta parte cap. vij. aliter etiā diffinitur in cap. satisfactio. de pęnit. d. iij. & c. quærat §. quod autem d. d.

g Nullus enim. c. nullus. de pœni. d. j. unde sumitur, & hoc intellige quātum ad ecclesiam.

h Pœnam soluerit. Quam pęnam pōt sacerdos moderari & terminare, & si in canone certa sit: ut per Abb. in cap. ij. dę empt. & uend. & in cap. Deus. eod. & capit. mensuram. de pęnit. d. j. non debet tamen de facili recedere: ut per Abb. in d. c. ij. Sed quod hic dicitur utrum intelligatur de interiori an exteriori pęnitentia? Resp. ut no. in c. nullus. de pęnit. d. j.

i Eleemosynis. Ad quæ etiam citra pęnitentiā aliquam uel satisfactionem tenemur pauperibus. & in tātū ut licet pauperes non habeāt aliquā actionē cōtra diuites ad uictualia communicanda, possint tamē implorare officium iudicis ut eos compellant, capit. sicut. ubi et not. d. xlvij. & per Abb. in capit. j. de empt. & uend.

k Ieiunijs. c. nō sufficit. de pœnit. d. j. unde sumitur.

l Ante omnia. Nimirum cum anima sit corpore longe pręciosior. xij. q. j. cap. præcipimus. & xxiiij. quæst. iij. capit. si habes. & l. sancimus. C. de sacros. eccles. ideò prius consulendū aīę q̄ corpori. arg. c. ubi periculū. de elect. in vj. & d. xlij. c. quiescamus. & c. si. vij. q. vij. & l. j. §. ij. ff. de carb. edict. Item quod dicit ante oīa exponit Host. antequā curā corporis medicus aggrediatur, aut de salario paciscat, qđ nō improbat Ab. ī c. cū infirmitas. eo unde sumit.

m Inducāt. Intellige hæc uerba cum effectu. nec enim sufficit medicum leuiter monere,

nisi

nisi & cum effectu ægrotum inducat ad uocandum sacerdotem, ut traditur in cap. cum infirmitas. eod.

a Animarum. Id est, sacerdotes. sicut enim homo constat anima & corpore, ita habet medicum animæ & corporis.

b Salubrius. Cũ infirmitas corporis non nunquam ex peccato procedat. c. cum infirmitas. eo. Obuenit infirmitas corporis & ex alijs quinque causis: ut p Ab. d. loco.

c Arcebitur. per sentẽtiam nõ ipso iure: habetur s c. in pœnis. de regu. iur. in vj. in ca. quisquis. de elec. l. in criminali. C. de iurisd. om. iudi. Sed cum nullo modo seruetur quod hic dicitur, quæritur an hæc dispositio uel eius effectus sit ipso iure sublatus. Respon. negatiuè secundũ Host. cum consuetudo iuri non præiudicet nisi sit rationabilis: ut supra de iu. na. consuet. & constit. §. sed hæc. de ea, cum ibi not.

d Satisfecerit. Ad arbitrium iudicis cum pœna certa non statuatur. c. de causis. de offi. deleg. l. j. in fin. ff. de iu. delib. ubicunque enim pœna non statuitur, ad arbitrium iudicis imponitur, not. in cap. sane. de celeb. missa.

e Pœnitentiã. Id est, absolutionem, sic xxvj. q. sexta. capitulo is qui.

dicos uocent animarum.[a] Vt postquam fuerit ęgrotãti de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius[b] procedat. Si quis autẽ medicorum secùs fecerit ab Ecclesiæ ingressu arcebitur,[c] donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.[d]

Qui habuit propositũ confitendi, potest absolui, si sanitia morbi non posset confiteri. hoc dicit.

Si quis autem in infirmitate constitutus pœnitẽtiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, uel in phrenesim conuersus fuerit, & pœnitentiam[e] moriturus, & per manus impositionẽ reconciliationẽ[f] accipere poterit.

Deputatis ultimo supplicio sacramentum pœnitẽtiæ, & Eucharistia non negatur. hoc dicit.

Nec infirmis solũ, sed etiam ultore gladio morituris in hac parte iura[g] subueniunt, cũ ultimo damnatis supplicio, pœnitentiæ sacramentũ si petant[h] non solũ negari non debeat, uerũ etiam sint censura[i] Ecclesiastica ab ordinarijs locorum coercendi, quicunque aduersarentur, quo minus id consequantur, quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligendum erit. Cũ quibuscunque pœnitentia non negetur, uiaticũ quoq;, quod uerè pœnitentibus exhibetur, intelligatur[k] esse concessum.[l]

DE EVCHARISTIA.

Maximum est Eucharistiæ Sacramentum & saltem semel in anno debet assumi. hoc dicit.

f Reconciliationem. Quæ fit priuatè & per simplicem sacerdotem, ne sit contra. c. qui recedunt. xxvj. q. vj. sic Turrecre. Archid. & Bellem. in capitulo is qui. d. causa. & q. unde sumitur quibusdam tamen omissis.

g Iura. Vt in Clemen. prima. eod. capitulo secundo. de furt. xiij. q. ij. capitulo antepenul. & capitulo quod in te. eod.

h Si petãt. Not. uerbum. & fac. capitulum significasti. in fi. & quod ibi not. ext. de eo qui duxit in ma. quam per adul. pol.

i Censura. c. quę renti. de uerb. signific. & infra de eccles. censu.

k Intelligatur. Non tamen de proprietate uerborum. nam uiaticum non intelligitur propriè appellatione pœnitẽtiæ, immo sunt duo sacramenta separata, quod satis apparet ex diuersitate titulorum, & ita not. Abb. in capitulo quod in te. eod.

l Concessum. Idẽ & multo magis de sepultura ecclesiastica. capitulo antepenultimo. decimatertia quæstione ultima. & not. per Doct. in capitulo ex parte. ij. de sepult. & in Clemen. prima eod. licet suspensus non debeat deponi sine licentia iudicis, quàm tamen facile concedet. lege prima; secunda, & tertia. ff. de cadau. punit. secus tamen in his qui se ipsos confodiunt,

diunt, uel occiduntur à iudice. sed impœnitentes moriuntur, cap.placuit.xxiij.q.v.

DE EVCHARISTIA

Est autem inter cætera.

St autẽ inter cætera, Eucharistiæ sacramentũ maximum, [a] & oblationes omnes longè antecellit. Vnde sicut præstantius est cæteris, ita etiam diligentius excoli [b] debet. Et quidem circa prima fidei cunabula frequentißima [c] erat apud fideles sanctißimi uiatici susceptio, sed cum posteà paulatim tepescente charitate rarius homines communicarent, constitutum fuit, ut nisi qs maioribus fortasse criminibus impediretur, [d] tribus saltẽ uicibus [e] in anno cõmunicare deberet, donec refrigescente penitus religionis ardore, eo tandem uentum est, ut semel [f] saltem singulis annis, unusquisque cœlestis mensæ debeat esse particeps.

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantum non pluries, nisi ex magna causa, uel in Natiuitate Domini.h.d.

Inualuit [g] tamen, ut Deo quotidie Sacerdotes pro populo hanc oblationem facerent. Quoniam enim quotidie labimur, [h] ideò etiam Christus quotidie misticè pro nobis immolatur, [i] in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos quacunq; præfulgeat dignitate, amplius quàm semel in die celebret, nisi aut aliter faciendum Domini natiuitas [k] suadeat, aut urgẽs cogat necessitas. [l] Satis enĩ

a Maximum. Non sunt ergo omnia sacramenta inter se paria, ut quidã ariolãtur. quod anathematizat Tridentina synodus ĩ sexta sessio, ca.vj. sub titulo de Sacramentis in genere. Eucharistiæ igitur Sacramentũ est cęteris maius ratione sanctitatis & contenti: quia continet uerum corpus Saluatoris, j.q.j.c.multi. At baptismus est maior ratione efficacię.c.nullus. de pęnit.d.vij. matrimonium ratione significationis cap. debitum. de bigamis. cap.Acutius.distin.xxvj. licet quidam hunc modum non admittant. Chrisma ratione conferentis, capit. de his. cum seq. de consecr. distinct.v. & supra. de Sacram. Chrismatis.§.j. ordo ratione status in quo cõstituit, unde uersus,

Maior in effectu Baptimus corpus inesse
Cõiugiũ signo maius sed chrisma ministro.

Charitas tamen cum nõ sit in sacrificijs nihilominus plus cõfert no.ĩ c.nihil.de cõs.d.ij.

b Excoli. Arg. quod honor proportione meritorum est exhibendus.

c Frequentissima. Vt c.quotidie. cum seq. de consecr.dist.ij.

d Impediretur. Vel nisi ratione pęnitentiæ iniunctæ in illis diebus à communione cessasset, xxxij.q.ij.ca.admonere.& not. in cap.& si non frequentius.de consec.d.ij.

e Vicibus. Scilicet in Pascha, in Pentecoste, & in Natali Domini: ut in ca. & si non frequentius. & ca.omnis. de consecr.d ij.

f Semel saltem. Scilicet in Pasca c.omnis. de pęni. & remis. & supra tit.j.§.priuata. & dicit saltem, quia melius est sæpius.

g Inualuit. Qui usus multũ commẽdat nouissimè per Concil.Trid. sess.xxij.c.vj.

h Labimur. Saltẽ uenialiter, c.si .n. de pę.d.ij.& c. p quotidianis. d. d.ij. imo pluries ĩ die, iusta illud septies ĩ die.&c.

i Immolatur. Id est, Christi immolatio facta pro nobis in Sacramẽto corporis & sanguinis eius representatur. facit cap. iteratur. de cõs. d.ij.

k Natiuitas. c. te referente. de celebrat.miss.

l Necessitas. Sed quæro exemplum necessitatis? Respondeo ut si parochianus infirmus uellet communicari, nec esset reseruata Eucharistia in prima missa. Item quando in ecclesia consueuerunt duæ missæ cęlebrari, & presbyter qui debebat alteram celebrare deficit, facit capitulũ cum creatura. de celebrat. miss. Item si superueniret episcopus aut alia magna persona quam non decere diem pertransire sine missa: argumen. capituli primi. de celebrat. miss. Item in casu

fœlix[a] est qui semel[b] dignè celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam, non inferior, nisi subsit necessitas. h. d.

Sed nec ab omnibus, nec passim omnibus, tantum sacramētum exhiberi debet, nam ueluti solus[c] sacerdos illud conficit, ità etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quòd si presbyter aliter quàm pꝛ semetipsum infirmū, uel alium communicet, ex Rhemensis Cōcilij dispositione, sui gradus periculo subiacebit,[d] permisit tamē Laodicense Cōcilium,[e] si necessitas urgeret, ut diaconus præsente presbytero Eucharistiā iussus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quo ad seipsum est suspensus, non quo ad alios. hoc dicit.

Imò & sacerdotes si qua criminali macula se se infectos eē sentiant ab huiusmodi exhibitione abstinere debent.[f] Quanquàm si peccato mortali, uel minori excōmunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet grauiter peccet,[g] nullam tamen irregularitatis[h] notā incurrit, & sacramenta ab eo collata uirtutis effectu non carent.[i] Cū non à collatione, sed à participatione, quæ in sola perceptione consistit, uideatur esse remotus.[k]

Scenicis & histrionibus non est danda Eucharistia, pro cæteris autem, maximè infirmis semper debet esse parata. hoc dicit.

Item[l] quanuis regulariter nullus, ēt si quem sacerdoti[m] peccatorem, & in pœ-

su. c. sufficit. de consecr. d. j. & not. per gloss. & Doct. in c. consuluisti de celeb. miss. Sed aduerte in omnibus casibus in quibus licet celebrari plusquam semel, intellige si prius non recepit uinum purificationis etiam in die natiuitatis Domini, pro hoc quod not. in d. c. sufficit. & per Abb. in d. ca. consuluisti. & in c. ex parte. de cele. missa, & in hoc dicit Host. errare se ui disse magnos uiros: Falsa enim illa opi: quòd quid qd sanguini Christi commiscetur sanguis sit, not. in d. ca. sufficit. & in in d. c. ex parte.

a Fœlix. c. sufficit. de consec. d. ij. ca. te. referente de cele. miss.

b Qui semel. Et ideò Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec uitupe rat. c. quotidie. de consec. d. ii. Vnde ob difficultatem huius frequentationis statutū arctans sacerdotem ad quotidie celebrandum non ualet, quod est notādum pro institutionibus beneficiorum, dequo pꝛ Abb. in ca. significatum. de præb. & in ca. consuluisti. de celeb. missa.

c Solus sacerdos. Contra eos qui mentiuntur omnes Christianos in sacramentis ministrandis habere parem potestatem: quos anathematizat Concil. Tridenti. in septima sessio. c. x. in tit. de sacramentis in genere.

d Subiacebit. c. peruenit. de cons. c. d. ij.

e Concil. ca. præsente. d. xciii. & nota ꝙ quando presbyter est præsens non sufficit necessitas, sed requiritur etiam iussus. ca. diacones. d. xciii. sed presbytero absente sufficit sola necessitas, & erit exemplum de ista necessitate si tot sint q̄ uelint cōicare, ut nō possit presbyter omnib. sufficere. & idem intelligas de baptismo: ut not. in d. ca. diac.

f Debent. Quia quo ad se ipsos sunt suspensi. c. fi. ubi etiam not. de coha. muli. & cle.

g Peccet. Et ob id puniendus sit ad sui prælati arbitrium: ut not. in ca. fi. de cle. excō. uel dposito mini.

h Irregularitatis ca. fi. de cle. excō. mini.

i Non carent. Quia à quocunq; etiam criminoso sunt recipienda. xv. q. v. c. fi. dū tamen toleretur. xxviii. d. c. consulendum. fac. s̄. de sacrament. §. pe. ubi not. & c. fi. de cle. excom. mi. unde sumitur.

k Remotus. Dūmodo non in cōtemptum ecclesiasticæ disciplinæ. &c. ut in ca. fi. de cle. excom. mini. & de hac materia sanctè ac copiosè statuit Concil. Trid. sess. xxij. in princ.

l Item quanuis. Dixit qui possent exhibere, nunc quibus possit.

m Sacerdoti. Secus si notoriè esset in pœnitens. xxiii. q. v. c. placuit. & not. in ca. pro dilectione. de consec. d. ij.

Liqueat.

nitētem esse liqueat, [a] ab altari sit arcēdus. Scænicis tamen, atq; histrionibus, [b] cæterisque personis huius modi quandiu tam detestandas artes exercuerint, sacra communio deneganda erit. Nec enim Euangelicę disciplinę cōgruit, ut pudor, & honor Ecclesiæ tam turpi & infami [c] contagione fœdetur. In cæteris ꝑspiciet presbyter, [d] ut si quis infirmatus fuerit, ità Eucharistiā paratam habeat, ut nemo sine communione moriatur.

Sacramentum Eucharistiæ constat uisibili forma, ueritate corporis, & spirituali uirtute. Et in calice poni debet uinum aqua mixtum. h. d.

Constat [e] autē Eucharistiæ sacramentū uisibili forma, ueritate corporis, & uirtute spirituali. Forma uisibilis est panis, [f] & uini: uinum uerò hoc loco intelligimus aqua permixtum, [g] nec enim in calice Domini aut uinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum utrunq; [h] ex latere illius profluxisse legatur. Illud etiā rationabilis consuetudo [i] generalis habet Ecclesię, ut plus in eo uini quam aquę sit ponendum.

In sacramento altaris panis & uinum fiunt uera caro & sanguis Domini. h. d.

Veritas est carnis, & sanguinis, [k] sicut enim ante consecra-

a Liqueat. Intellige hoc quando ille quem sacerdos scit esse impęnitētem posceret eucharistiam in manifesto, nec enim sacerdos negando debet peccatorem prodere; nam & Dominus noster Iudam impœnitentem communicauit. c. sicut Iudas. de consec. distin. ij. & j. q. j. cap. Christus. Sed si impœnitens in occulto peteret sacramentum, sacerdos cōscius denegare debet, secū dum Tho. in iiij. sentent. dist. ix. q. v. & de hoc uide plenè per Archiepiscopum Flor. in summa in titu. de singulis sacramentis. uers. quibus sit danda. & per Nic. Plou. in iij. parte. cap. iiij.

b Histrionibus. Intellige de his q turpibus & illicitis uerbis ludunt: secus si honestis licet iocosis, quos audire non est peccatum mortale: ut not. in ca. donare. dist. lxxxvj. immo talibus potest dari aliquid ꝑ mercede, secūdum diuum Thom. ij. secundæ quæst. lxviij. articu. iij.

c Infami. Tales enim sunt infames. l. ij. §. ait prætor. ff. de his qui not. infam. fac. c. pro dilectione. de consec. dist. ij. unde sumitur.

d Presbyter. c. presbyter. de consec. dist. ij. & de hoc nouissimè per Concili. Trid. sesion. xiij. c. vj. sanguinem tamen sacerdotes seruare non præcipiuntur: quia opus esset nimia cautela in eo seruando: ergo ne fundatur ad cautelam non seruatur: ut not. in d. c. presbyter.

e Constat. c. cum Marthæ. uersi. distinguendum est. de celebr. mis. & uide de hoc & quæ sequūtur per Concil. Trid. sessi. xiij. c. j. & seq.

f Panis & uini. Vt in c. j. & in c. in sacramento. de consec. distin. ij. & per tot. & c. cum Marthæ. de celeb. missa.

g Aqua permixtum. cap. j. & cap. ij. & cap. in sacramento. de consec. distin. ij. & per tot. Sed quid si sacerdos ꝑ obliuionem omisit aquam, uel econtrà, omisit uinum, & posuit aquam, an conficiatur sacramentum. prolatis uerbis canonis? respon. ut not. per Abb. post alios in cap. cum Marthæ. in fin. de celeb. miss. & uide prolixè de hoc in c. cum omne. & in c. in calice. & per tot. de consecrat. distin. ij.

h Verumq; Immo malè: quia uinum nō exiuit de corpore domini, sed sanguis, & aqua. tu expone utriusque sacrificiū uel significatū sic. ca. j. de consecrat. distin. ij. ubi etiā sic exponitur & latius.

i Consuetudo. Not. quòd etiam in sacramentis attenditur ecclesiæ consuetudo: ut late not. in cap. perniciosus. de celebr. missar. multa enim obseruantur ab ecclesia generali de quibus non reperitur aliqua scriptura, credendum tamen est quòd ab ipso Christo, uel Apostolis, uel alij sanctis & antiquis patribus illa obseruantia emanauerit. fac. capit. cum Marthæ. de celebr. missa. & capitu. ecclesiarum. disti. xj. & supra. de iu. na. consue. & constit. §. consuetudo.

k Sanguinis. c. in quibus cap. panis. cap. ante cap. nos autem. & per plura alia capitula. de consec. dist. ij. & uide nouissimè per Concil. Trid. in sessio. xiij. c. j. & c. iiij.

tionē panis ē & uinū, quod natura formauit, ità etiam post cōsecrationē, uera Christi est caro & sanguis, quem benedictio consecrauit.

Virtus sacramenti est charitas, & unitas. h. d.

Virtus est charitatis, & unitatis, [a] nam ueluti ex multis granis unus fit panis, & ex multis racemis unum uinū, ità & nos per hoc charitatis sacramētum Christo incorporati, unum euadimus.

Ponit quomodo & quando tria quibus constat sacramentum Altaris sint sacramenta. hoc dicit.

His igitur repetitis apparet, primū quidem sacramentum [b] esse non rem, secundū [c] & rem esse simul & sacramentum, tertiū [d] uerò rē esse, sed non sacramentum. Sed primum [e] quidem sacramentum est geminæ rei, secundum [f] est sacramentum unius, & alterius res, tertium [g] uerò res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Extrema unctio solet exhiberi ijs, de quorum morte dubitatur, & duplex unctio exterior & interior, & interiorem exterior designat. h. d.

Actenus loquuti fuimus de his sacramentis, q̄ ad ingressum, [h] & ad progressum [i] in Ecclesia cōparata sunt. Cōsequēs nunc est, ut de ijs uideamus, quæ propter egressum [k] ab Ecclesia sunt cōstituta. Sciēdum est igitur grauiter ægrotantibus, [l] &

a Vnitatis. c. quia passus. c. hoc sacramentū. c. corpus. cum pluribus seq. de conse. dist. ij. c. cum Marthæ. de celeb. miss.

b Sacramentum. Id est, sacræ rei signum. c. sacrificium. de conse. dist. ij.

c Secundum. Id est, ueritas corporis & sāguinis dominici, quæ designat unitatem in Christo. c. hoc est. & c. dupliciter. de consec. dist. ij.

d Tertium. Id est, unitas & charitas.

e Sed primum. Scilicet forma panis, & uini est sacramentum geminæ rei, id est, corporis Christi, & unitatis, & ita est figurans tantum.

f Secundum. Id est, corpus Christi est sacramentū scilicet unitatis, & est res sacramēti, scilicet specierum panis & uini, & ita est signans & signatum.

g Tertium. Scilicet unitas, & res siue signatum gemini sacramenti, id est, duorum sacramentorum præcedentium, id est, corporis Christi quod est sacramētū unitatis, & specierum panis & uini: quæ sunt sacramentum corporis Christi, & ita illud tertium est tantum signatum per illa duo sacramenta species panis & uini & corporis Christi. primum uerò est tantum sacramentum signans, scilicet est signans, & signatum. tertium est signatum tantum.

DE EXTREMA VNCTIONE. Hactenus &c.

h AD ingressum. Vt est baptismus.

i Ad progressum. Vt est confirmatio, pœnitentia, Eucharistia.

k Ad egressum. Vt est extrema unctio. Sed cum unicum sit sacramentum constitutum ad egressum, cur de eo plurali numero loquitur, contra l. ubi numerus. ff. de testi. fortè respectu multiplicis unctionis quæ fit in uarijs locis. Sic aliàs licet ordinis sacramētum sit unum, tamen de eo loquimur numero multitudinis: quia plures sunt ordines: ut legitur & not. j. q. j. c. remissionem. §. sed notandum, & hoc uidetur de mēte Florent. Archiepiscopi. hoc eod. titul. in prin. dum dicit quod licet sit unicum fundamētum tamen sunt plures unctiones. Vel fortè posuit numerū pro numero propter antecedētem pluralem locutionem. Vel, quia cū iterari possit: ut habetur in c. presbyteros. dist. xcv. & supra. de sacrament. §. rursus. uidetur q̄ ad eā adaptari possit pluralis locutio.

l Grauiter ægrotantibus. Et propterea appellatur extrema unctio: quia confertur constitutis in extremitate uitæ ut statim subditur. Sed nunquid conferri poterit hoc sacramentū propinquis morti ex alia causa quàm ex infirmitate naturali: puta suspendendis, uulneratis? respond. non secundum Scotum in iiij. dist. xxiij.

nisi

nisi tn quis uulneratus in longã infirmitatẽ in cidisset, de quo per Nic. Plo. in suo tract. de sacram. in v. parte. c. j. ubi & alia. Itẽ uide per Archiepm Flo. hoc eod. tit. uers. quibus debeat dari. & quod dicit ægrotantibus, adde & pœnitentibus. ca. illud. dist. xciij.

a Partes. Idest, locis & organis qn que sensuũ. s. i oculis pp uisum, in aurib. propter auditum, in naribus propter olfatum, in ore ꝓpter gustum. in manibus propter tactũ. inungitur tñ à quibusdam renes uel scapulæ ob uim appetitiuam, & pedes ob uim motiuã. Sed hæc postrema non sunt de necessitate, unde in eis seruabitur consuetudo ecclesiæ: ut per Archi. Flo. in summa eod. tit. uers. in quibus partibus. Quid si aliqui mutilati sint in illis organis? respõ. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amissa. Sed quid si q̃dã membra nunquam habuit? puta quod sit cæcus natus? uidetur ꝙ omitti possit inunctio in illo loco, quia per uisum nunq̃ deliquit, uel secundum Archi. põt dici, quòd cum peccatum essentialiter sit in uolũtate nõ in sensu cæcus natus dr̃ per uisum, cæcus natus non secundum operationem imperatam, sed elicitam: quia fortè concupiuit uidere inordinatè, & de hoc sacramento uide per Concil. Trident. sessione xiiij. per to. in ij. parte.

de quorum morte ꝓbabiliter timeri põt, certas corporis partes [a] sanctificato [b] oleo a presbyteris [c] ex institutione [d] diuina iniungi debere, quæ quidem inunctio, nõ minus [e] interius animæ q̃ exterius corporis sanitatem operatur. [f] Sunt. n. unctionis duæ species, [g] Exterior q̃ materialis, & uisibilis, & interior q̃ spiritualis est, & inuisibilis. Exteriore uisibiliter inungitur corpus. Interiore inuisibiliter cor inũgitur. [h]

b Sanctificato oleo. Scilicet oliuarum, non autem nucum, uel lauri: ut latè per Archiepiscopum Flo. in summa hoc eod. tit. uer. materia. Sed quid siquis non habeat oleum & inungit chrismate an teneat inunctio? resp. ut not. in c. presbyteros. d ist. xciij.

c Presbyteris. An idem licebit Episcopis? & non uidetur: arg. l. cum prætor. ff. de iudi. tu dic contra. c. illud. dist. xciij. & quod hic dicit presbyteris fit expressio gratia maioris frequentiæ, quo casu non procedit arg. l. cũ prætor. Aut. Cassa. & irrita. C. de sacrosf. ecc. cap j. ubi Abb. de iniur. Item licet hic plurali numero loquatur, tamẽ i casu necessitatis unus sufficiet. c. quæsiuit. ubi not. Abb. de uerb. signifi.

d Diuina institutione. Bene diuina institutione. nemo enim potest instituere sacramẽta nisi Dominus Iesus Christus, ut s̄. de sacram. §. illud, quod est contra eos qui dixerunt ꝙ Iacobus Apostolus instituit hoc sacramentum cum in c. v. suæ epistolæ dicit, infirmatur quis in uobis & cap. cũ nullus Apostolus potuerit instituere sacramentum, sed bene publicare institutum, qđ in hoc sacramẽto patet, cum & ante epistolam Iacobi uideatur de eo constare: ut Marci. vj. ubi dicitur ꝙ ungebant Apostoli infirmos & sanabantur, ut latè traditur tam per Nicol. Plo. in suo tractat. de sacramen. in præfatione quintæ partis, quàm per Archiepiscopum Flo. in summ. eiusdem tituli in prin. & de hoc uide nouissimè per Concil. Trident. sessi. xiiii. cap. j. & c. iij. & iiij.

e Non minus. Immo principalius, cum enim duo sint huius unctionis effectus, sanitas animæ & sanitas corporis, prima est principalis, secũda accessoria, & inde est quod ex hoc sacramento non semper sequitur corporis sanatio: quia illa non conceditur nisi quatenus conferat spirituali sanitati: ut Nicol. de Plo. in suo tractatu de sacramen. cap. v. quintæ partis, & per Archiepiscopum Floren. in summa eod. tit. uersic. effectus. ubi latè, & aliquid per Abb. in c. j. de sacr. unctio.

f Operatur. Nam quemadmodum ob peccatum citius præsumitur quis mori. c. qua frõte. ubi no. ext. de appel. c. cum infirmitas. ext. de pœnit. & remis. sic ob perceptionem sacramentorum in quibus dimittuntur peccata credendum est quòd recuperet sanitatem, cum contrariorum eodem sit disciplina.

g Duæ species. ca. j. in princip. de sacr. unct. in princ.

h Cor inungitur. Locum ponit pro locato: quia pro corde animam intelligit: quæ sedem habet in corde, uel forte ideo facit cordis mentionem: quia non frutificat unctio in anima, nisi ex corde, & uoluntate procedat, sa cit. illud Euangelij, non quòd intrat &c. ex cor de autem procedunt &c.

a Nomen. Quod rei debet esse consequens.

b Admistum. Quia sacrum tanquam dignius trahit ad se non sacrum. c. quod in dubijs. de cons. eccle. uel altar. & xiij. q. ij. ca. non æstimemus. fac. l. quæ religiosis. ff. de rei uẽdi. l. si alieni. ff. de solu. arg. contra in c. ex literis. de iu. patro. & quod hic dicitur de oleorũ commistione, nõ habet locum si uinum commisceatur sanguini dominico: quia uinũ admixtum nõ trãsit in sanguinem. de ratione differẽtiæ per Abb. in d. c. quod in dubiis. & fac. not. in cap. presbyteros. dist. xciij. & in ca. cum Marthę. de celeb. missa.

Hæc quòd in extremitate uitæ constitutis exhiberi cõsueuit, meritò extremæ unctionis nomẽ[a] est sortita.

Magis dignum trahit ad se minus dignum.

Sanctificatum autẽ oleum hoc loco accipimus, non modo qđ ipsum totum consecratum est, sed etiam quod est consecrato admixtum [b]. Postquàm hucusque de ijs sacramentis, quæ quoquo [c] modo necessitatis sunt, tractatũ habuimus. Reliquum nunc est, ut de ijs loquamur, q̃ dignitatis [d] sunt & uoluntatis.[e]

c Quoquo modo. Hoc ideò dicit, quia non sunt necessitatis, necessitate præcisa, adeò quòd nullo casu saluari quis possit sine illis; Sed quia sunt necessaria quando potest quis illa consequi, nec potest quis illa omittere spernendo, & de industria, & uoluntate, & fac. c. debitum. de baptis. ca. apostolicam. de presbyt. non bapti. & cap. sæpe uicem. & c. cathecuminum. de consecratione distin. iiii. & supra. de baptis. §. sed quanquam, & cap. qui uult. de pœni. d. vj. & de pœni. d j. c. quis aliquando. uersic. uotum pro opere, & supra de pœnit. §. sed etsi.

d Dignitatis. Referas ad ordinem solum, qui appellatur sacramentum dignitatis, quod non nisi dignis dignè & à dignis conferri debeat. cap. remissionem. §. sed notandum. & j. q. j. c. si quis episcopus. §. ecce.

e Voluntatis. Referas ad utrunque. scilicet tam ad matrimonium, quàm ad ordinem.

DE SACRAMENTO ORDINIS

Voluntatis sacramenta.

DE SACRAMENTO ordinis.

Quid sit ordo. h. d.

Oluntatis sacramenta sunt (ut paulò [f] ante exposuimus) Ordo sacer & matrimoniũ. Est autem ordo[g] nihil aliud quàm signaculũ [h] quoddam Ecclesiæ, p qđ spiritualis potestas [i] tradit ordinato, de cuius specieb. diffe

f Paulo ante. suprà de sacramentis in generali. §. j. fac. cap. ueniens. & quod ibi not. de transactio.

g Est autem ordo. Istam diffinitionem posuit Magister sententiarũ in quarto. distinction. uigesimaquarta, quæ communiter recipitur, ut per Archiepiscopum Florentinum in sum. hoc eod. tit. in princip. & per Nic. Plo. in trac. de sacrament. in sexta parte. cap. primo.

h Signaculum quoddam. Declara secũdum Pet. de Palu. quem sequitur Archiepiscopus Floren. in summ. eod. titu. quia in collatione cuiuslibet ordinis adhibetur aliquod signum uisibile, per qđ unus ordo ab alio distinguitur: puta clauis, liber, calix, & similia, & de hoc sacramento uariè statuitur nouissimè per Concil. Triden. sessione. xxiij.

i Spiritualis potestas. Per hoc uerbum designatur differentia, quæ est inter characterem baptismi qui est potentia passiua, & characterem ordinis qui est potentia actiua. Cum enim potentia sit nomen commune, ad actiuam, & passiuam potentiam potestas importat actiuam tantum. Archiepiscopus Floren. in summa. eodem in principio. Item per hoc uerbum demonstratur quòd prima tonsura non est ordo, cum per eam nullam tonsorato conferatur potestas, sed solum capacitas ad ordines. & secundum Pet. de Palude est quædam dispositio congruitatis ad ordines, sed necessitatis respectu beneficii, & iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ non cadunt in laicum,

cum, ut latè per Archiepiscopum. d. loco. Nec ob.c.cum contingat.ext.de ætate & qualita.quia ibi ordo accipitur largè, prout dicimus de regularibus quòd sunt ordinis S.Francisci,uel S.Dominici,idest,asciti in capitulum illorum monasteriorum.Sic tonsuratus tantum deputatur inter clericos solū ad chorum sine speciali officio.

a Superiore libro. à titulo de iure personarum usque ad titulum de præbendis exclusiuè:latissimè per Archiepiscopum in summa eo.tit.cap. xvj.& per Nic. Plo. in suo tract.de sacrament. in sexta parte.

rentijs, & gradibus, satis uidetur superiore libro [a] dictum esse. Vnde solum nunc restat ut ad matrimonij materiam orationem uertamus.

DE SACRAMENTO matrimonij.

Quid sit matrimoniū. b.d.

Atrimoniū [b] est uiri,& mulieris [c] coniunctio [d] indiuiduā [e] uitæ [f] cōsuetudinem [g] continens,cum diuini, [h] & humani iuris communicatione.

Matrimonium præcedit alia sacramenta, ratione loci in quo institutum est, temporis, latitudinis, & misterij. hoc dicit.

Et meritò inter alia Sacramenta matrimonium quoque annumerari meruit, [i]

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

Matrimonium est &c.

b Matrimonium est. Concor.xxvij. q.ij.in prin.c.illud. de præsum. l.j.ff.de ri.nup.& instit.de patr. potest.in prin.l.aduersus. C.de cri.expil.hære.l.j ff.re.amo.

c Viri & mulieris.Quia in pari sexu non potest esse matrimonium,licet legatur de Nerone scelestissimo imperatore, quod duxit in uxorem uel matrimonio sibi coniunxit Sporum quendam adolescentē forma conspicuū, quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, instit.de iu.nat. gent.& ciuili. in princ. l. cum uir.C.de adulr. Authen.ut non luxurientur homi.contra nat. Et ideo non fuerunt ab initio creati duo homines:uel duæ mulieres: sed primum homo,secundò fœmina.xxxiij.q. v.cap. mulierem.§.fi.& dicit uiri & mulieris,non uirorum & mulierum, nam eodem tempore mulierum & uirorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica detestatur.c.gaudemus.§.quia uerò. de diuort.licet in ueteri testamento de patriarchis aliter legatur.quod factum fuit diuina dispensatione & misterio,de ratione dispensationis per Archiepiscopū Flo.in tertia partæ summæ tit. xiiij.c.ix.§.sciendum.& Moder. in tracta.de sponsal. in prin.

d Coniunctio.Scilicet animorum.c.cum initiatur.& c.matrimonium.xxvij.q.ij.l.nuptias. ff. de reg. iur. Sed cum hic tractet de matrimonio quatenus est perfectū, nihil impedit uerbū coniunctio referri ad cōiunctionem corporum & animorum: argu. not.in l.ij.ff.de offi.proc.& fac. l.doli clausula. ff. de uerb. signifi.

e Indiuiduam. Scilicet quantum ad propositum: ut not.inst. de pa.potest. in prin. fac.l. j.ff.de iu. do. nam quantum ad exitum diuiditur interdum matrimonium de iure ciuili, apparet in l.consensu. C. de repud. Idem & de iure canonico quo ad thorum,ut in c.tuæ.de procur.& in c. j.,ut l.nō constet.Item quantum ad fœdus.c.ex publico. de conuers.coniug.ubi de hoc facit.cap.gaudemus.de diuortijs.

f Vitæ.Matrimonium igitur morte soluitur, ut §.deinceps.Auth.de nup.unde & si quis miraculosè resurgeret non rediret ad uxorem,maximè alteri copulatam:ut not.in cap.ij. xxxij. quæst.vij.

g Consuetudinem.Cuius indiuiduæ cōsuetudinis ratione non poterit unus sine alterius assensu orationi uacare,uel continentiam uouere:ut xxvij.q.ij.§.cum ergo. sed si ex consensu uouerent,& fracto uoto commiscerentur filius ex tali coitu spurius nasceretur:ut not.in c.ministri.dist.lxxxj.

h Diuini. fac.l.j.ff.de rit. nupt. & l. ne quis. C. de iudæ. ubi coniuges debent esse eiusdem religionis.& not.xxvij.q.ij.in prin.

i Meruit. Contra opi. hæreticorum qui negant coniugium esse sacramentum.cōtra quos nouissimè est Concilium Tridentinum. sessio. vij.c.j.& sessio.xxiiij in prin.& c. j. & sparsim per totum. Sed quæritur an hoc sacramentum conferant gratiam?quidam quòd non,quòd in co

cum cæteris [a] loci, [b] temporis, [c] amplitudinis, [d] & mysterij [e] ratione etiam pręcellat. Si quidem ab orbis primordio in paradiso à Deo ipso institutum est, ut esset omnibus etiam infidelibus commune, quod in alijs minimè cõtingit. His [f] illud quoq; accedit, quòd animorum consensus, & corporum cõmixtio, quę in matrimonio intercedunt: primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu, inter Deum & iustam animam, uel Ecclesiam. Alterum uerò sacrosanctum cõiugiũ designat, quod inter Christum, & Ecclesiam per incarnationis [g] misterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h.d.

Consequũtur & inde præter sacramentum, & alia bona, utputà fides, [h] & proles, [i] & quod humana infirmitas in ruinã turpitudinis ꝓpria, honestate excepta coniugij minimè læditur. [k] Initiatur autem matrimoniũ sponsione, cõsensu ratificatur, & copula consumatur, de quibus singulis distinctius dispiciamus.

eo pecunia interueniat. de quo dist.lxxv.§.j.& c.j.& c quod à patribus.& c.seq.& j.q.j.c. multi.& xxxv.q.v.c.aliter. & quòd etiam inter infideles, quibus gratia non imprimitur coniugium contrahatur, ut infra.§.j.& c. quanto.de diuort. & ita not. j.q.j. c. quidquid. & in cap. ueniens. ext. de presby. nõ bapti. & in c pen. qui matri accusare poss.& xxxij. q. ij.ca. honoramur. Tu dic contra per ea quæ not. Abb. in c.j.§.scire.de sacra un. post Theologos, & nouissimè per d. Concil. Tridentinum sessio.xiiij.ca. j. nam matrimoniũ fuit institutum in statu gratiæ, ut per Diuum Thom. in iiij.dist.xxvj.articulo iiij.& articu. viij. Nec ob. interuentus pecuniæ, quia id toleratur ob onera matrimonij.cap.salubriter.& ca.quia frustra. de usur. & ob id potius respicit carnalitatẽ quàm spiritualitatẽ, licet si pecunia reciperetur pro benedictione esset simonia.c. cum ecclesiæ.de simo. & quod ibi not.nec dos est de esse matrimonij. Infideles uerò contrahentes matrimonium non recipiunt gratiam, non quod id proueniat ex defectu sacramenti, sed ob eorum incapacitatem, ac si in peccato existens eucharistiam recipiat, uel fictus aut conditionaliter coactus recipiat baptismum, uide de hac materia per Beat. Tho. iiij. sent. dist. xxvj.q.ij.articulo iij.& post eum per Abb. in d.capit.j de sacra unctio.

a Cæteris. Scilicet sacramentis.

b Loci. Quia ordinatum in paradiso: ut statim dicit.& est xxxij.q.ij.§. his ita.

c Temporis. Et cum sit cæteris antiquius, hac etiam ratione proponendum: arg.not.in l. ninum.ff.si cer.petat.

d Amplitudinis. Quia consistit etiam inter infideles.c.gaudemus.de diuort.

e Mysterij. De quo subdit incontinenti. & not.in c. debitum de biga.& per Ab. in c.j.de sacr.unc.

f His. Scilicet q̃ matrimoniũ pręcellat cętera sacramenta ratione loci, temporis, & latitudinis, & ponit nũc triplex sacramentum, quod ꝑ matrimonium carnali copula consumatũ designatur. de quo per Ab. in c.debitũ. de biga. & not. in cap.acutius.dist.xxvj.& ꝑ Archiepiscopũ in sum. in iij.parte c. x.uersi.j.scilicet.

g Incarnationis. & respectu istius significationis, & finis, habet matrimonium inseparabilitatem: ut ꝑ Archiepiscopũ Flor. in sum. in iij.parte.tit.xiiij.c.x.uersi.primum. & sine hoc primo bono nũquàm est inter fideles matrimonium licet sine his quę sequuntur fide scilicet & prole possit esse: ut per Host. in summa de matrimonijs.§.& quare contrahitur. uersi. in sacramento.& concor.c.omne itaque.xxvij. q.ij.& xxxij.q.ij.§. his ita.

h Fides. Hoc bonum habet matrimonium à natura speciei, quo respectu habet pro fine fœdus humanæ societatis, fidem & amicitiam & communicationem in operibus ciuilibus.

i Proles. Et hoc habet à natura generis, quo respectu habet pro fine procreationem prolis & educationem. instit. de iu. na.gent.& ciuil. in princip.

k Leditur. Hoc tamen non obstante sacerdos & diaconus magis puniretur si matrimo-

nium

nium contrahat, licet de facto quãquàm si fornicetur.c.presbyteros.dist.xxviij. & not. in §. his ita.xxx.quæst.ij.

DE SPONSALIBVS.

Sponsalia sunt &c.

a Sponsalia. concord. l. j. & l.ij.ff. eo.& c. nostrates. xxx.q.v.Sed an sine spōsalibus possint esse nuptiæ?& non uidetur, cum res non possit esse sine suo principio:ar.l.j.ff.de origi. iu.Tu dic contra:ut not.in d.l.j. ff. eod. nec enim sponsalia sunt matrimonij necessarium & substantiale principium.

b Spondent.Scilicet forma stipulationis secūdum ueterem morē: ut in l. ij. ff.eodem.

DE SPONSALIBVS.

Quid sint sponsalia, & unde dicantur.h.d.

Sponsalia [a] sunt futurarum nuptiarū mentio, & repromissio, & dicta sunt à spondendo,quòd per ea sibi inuicem se futuros coniuges uiri & mulieres spondent. [b]

Sponsalia cōtrahuntur re, uerbis,literis,et consensu.h.d.

Cōtrahuntur [c] autē sponsalia uarijs modis,utputà re, uerbis, literis, & cōsensu. Re contrahuntur per nudam subarrationem, [d] uel anuli immissionem. [e] Verbis, [f] ut si inter uirum & mulierē promissio super futuro matrimonio intercesserit, ueluti alte ro alteri uice mutua dicente. *Ego te accipiā in meum [g] maritum, & ego te in meā uxorem*, siue in hunc sensum uerba similia [h] protulerint. Literis,ut cum absentes inter se de fu

c Contrahuntur. Sequens diuisio licet explicitè non reperiatur in textu aliquo, uel etiam per aliquem doctorem,uisa tamen est commodissima ad pertractādam magistraliter totam materiam & proculdubio est de mēte iurium: ut apparet ex sequentibus, & uidetur eam sensisse & quasi posuisse Abb. post Host. in c. j.de spon.duorum.simile.instit.de oblig. §.fina.

d Nudam subarrationem.Scilicet à consensu de præsenti: quia tunc esset matrimonium. subarratio enim regulatur secundū uerba præcedentia:ut per Abb.& Doct.in c.fi. de despō. impub.& ibidem per eundē diffinitur. Quod est desponsatio mutuo consensu interueniente facta per immissionem anuli, & dicit de mutuo consensu non exprimendo, an sit consensus super matrimonio de præsenti, uel de futuro: quia etiā per subarrationem interdum matrimonium contrahitur. ut ibidem per Doct. ille autem intendit diffinire subarrationem tā quando per eam contrahitur matrimonium, quàm cum contrahuntur sponsalia, ut apparet ibi per eum in sua distinctione in fi.capituli,& in dubio ex subarratione matrimonium præsumitur:ar.xxx. q.v.c. nostrates. & c. fœminæ.& dist.xxvij.c.quod interrogasti.& not. in d.c.fi. & in c.si quis uxorem. cum c. seq.xxvij q.ij.& licet Abb. in sua descriptione faciat solum mentionem de immissione anuli:tamen quandoque etiam aliarum rerū uel insignium datione fit talis subarratio:unde monasillaba uel in litera posita, uidetur posita inter genus & speciem: ut & in Rubr. C. de ser.& aqua. & de hoc ui de p Host.in sum. eo.§.quot sint species.& not. in c.tenor. de re iudic.& i c.fęminæ. xxx.q. v.et i c.si inter.eo.

e Immissionē. Quæ facienda est in quarto digito, in quo dicitur esse uena usque ad cor pertingens. ideò in signum mutuæ dilectionis eidem immititur anulus, et hæc anuli immissio est actus promiscuus, et ex se non designat contractum aliquem:sed regulatur secundum præcedentia.sicut dicimus in arrhis. instit.de contrah. empt. in princ. et quid operatur hæc anuli immissio uide latè per Abb. et Doct. in c.fi.de sponsal.impuber.

f Verbis.concor.c.si inter.eo.unde sumitur. et cap.is qui fidem.eod.titu.et cap.j. de spons. duorum.

g In meum.ar. quòd in contractu matrimonij prius debet fęmina loqui et interrogari. et hoc fortè bona ratione, cum enim illa sit uariabilis, cautius est prius perscrutari consensum eius, ne uir primò consentiens remaneat cum dedecore, ea postmodum consentire nolente:arg.contra in c.si inter.eo.et in c.licet.de spon.duorum.

h Similia. Nota ergo quòd in contractu matrimonij non est statuta certa forma uerborum, de quo nota.per Abba. in cap. si inter. eodem.

turis nuptijs per epistolam [a] paciscuntur, quod ipsum & per nūcium, [b] uel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium, non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h.d.

Procurator tamen ad hoc specialiter [c] cōstitutus, ob magnum quod ex facto tam arduo posset periculū [d] imminere alium substituere [e] nō poterit, nisi hoc ei specialiter commissum [f] fuerit.

Si duo impuberes quorum malitia non supplet aetatem, & qui pubertati non sint proximi, uel etiam alter tantum sit impubes, per uerba de praesenti matrimonium contraxerint. Talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro, & ex eo inducitur Iustitia publicae honestatis. h.d.

Consensu contrahuntur sponsalia, ut cum pubes, & impubes, uel duo impuberes, non proximi [g] pubertati, & in quib. aetatem prudentia [h] non supplet, [i] matrimonium per uerba contrahunt de praesenti. Licet. n. uerba in praesens matrimonium [k] sonēt. Iuris tamen interpretatiōe in spōsalia de futuro resoluuntur. [l] Quo casu dicta spōsalia, licet

a Epistolam. De hoc. uide latè per Host. in summa eo. §. qualiter contrahatur.

b Nuncium. Hic uidetur quintus modus, licet non explicetur in principio distinctionis, forte, quia comprehenditur sub modo uerborum, uel literarū: arg. not. in l. j. ff. quod me. causa. & hic modus uidet seruatus in Beatissima Virgine quę internuncio Gabriele facta ē spōsa Altissimi. Sed quid si illum qui nuncium misit ante pœniteat, q̄ puella consentiat: sed ipsa & illa post talem pœnitentiam forte ignorans de mutata uoluntate uiri consentiat? resp. ut per Hostien. in sum. eod. §. qualiter. uersic. quid si pęniteat.

c Specialiter. Nec enim aliter facta constitutio ualet, quo ad hoc etiam si sit mandatum generale cum quibusdam expressis clausula subsecuta, iusta. e. qui ad agendum. de procu. in vj. & not. in c. fi. eod tit. & lib. unde sumitur.

d Periculum. Vnde ubi periculū maius, ubi agendū est cautius. e. ubi periculū. de elec. i vj.

e Substituere. Fallit ergo illa regula. an idem in l. generali. ff. de rit. nup. in princ.

f Cōmissū. e. fi. de proc. in vj. cū cōco. ibi all.

g Non proximi. Intellige quòd haec duo copulatiuè debeant interuenire. nec enim sola proximitas aetatis sufficit ad contrahendum inter impuberes matrimoniū: sed requiritur quòd sint habiles ad se commiscendum carnaliter. e. de illis. ubi not. eod. nisi tu incipias à secundo. Sed quomodo deprehendi poterit haec coeundi potestas: quae aetatem supplet? quidam ut Tāc. si inter ipuberes copula itercesserit, alij ꝙ colliget ex corporis aspectu, & alijs signis extrinsecis. dic ut not. p Ab. in c. de illis. eo. & per Doct. in c. j. §. j. de despōs. impu. i vj.

h Prudētia. i. uigor quidā naturalis & coeūdi potētia, q̄ interdū malitia appellat. e. de illis, ubi Ab. & c. fi. eo. & arg. in c. nō i sola. xxxii. q. j. & notādū, est ꝙ iterdū eidē rei cōueniūt contraria noīa, sic & altū ꝓ fundū dicimus ꝓ fūdū altū, sic grāmatici obesū tā ꝓ macro q̄ ꝓ pingui usurpāt, sic Legistae creditū pro debito. l. eū i corpus. ff. de acqu. re. do. uenditionē ꝓ emptione. l. ex uēditiōe. C. de pac. l. ueteres. ff. de act. empt.

i Supplet Not. ergo ꝙ in matrimonijs malitia supplet aetatē. sic etiam in delictis doli capacitas supplet aetatē. e. pueris. de delict. puerorum. §. in summa. instit. de obl. q̄ ex delicto nascun. l. sed & si q̄cunque. § j. ff. ad leg. Aqui. l. iij. C. si mi. se. ma. dixer. l. ij. C. de his qui ue. aeta. impe. cap. monachus nouitius. distinct. lxxvij. & doli capacitas facit impuberem obligari ex iuramēto, habetur in e. ex literis. ij. eo. & in Aut. sacramēta puberum. C. si aduer. uendi. Non tamen supplet aetatem quo ad ingressum religionis: ut per Inn. in e. de illis. eo. & in cap. postulasti. de regulari. nec quo ad facultatem condendi testamentum: ut habetur in l. qua aetate. ff. de testam. fac. l. fi. C. de testam. milit.

k In praesens m̄rimoniū. Qd ob aetatē ualere nō pōt. unde uidebat ꝙ nec in uim sponsalio rū. e. eū super. de offi. deleg. l. quaesitū. ff. eod. l. multum interest. C. si quis alteri uel sibi.

l Resoluuntur. Nota ergo si quod ago non ualet ut ago, ualet ut ualere potest. ca. a nobis. de despon. impube.

Alium

contrahentes matrimonium celebrare intenderent, coniugiũ, quod ab initio ætate impediente, ut matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minimè conualeſcit, niſi per carnis copulam ſubſequutam, uel alium modum [a] contrahẽtes cum eiuſdem perſeuerantia uolũtatis, ad pubertatis tẽpora perueniſſe euidenter cõſtiterit. Per dictum tamen contractũ, qui ualuit ut potuit, non ſicuti agebatur, publicæ honeſtatis Iuſtitia cenſetur inducta.

In re denominanda potius effectũ attendimus quam modum. h. d.

Et ideo hoc caſu cõſenſu contracta ſponſalitia dicimus: quia ſi uerba ſpectes non ſpõſalia, ſed ipſum matrimonium contractum uideri poterit. Cẽſuerunt autem iura eos q cum non poſſent, coniugium de facto contraxerunt, uoluiſſe [b] etiam in caſu, quo poſſent contrahere ideoque ſaltem ut ſponſalia ualerẽ conuẽtionẽ.

Sponſalia cõtrahuntur tripliciter, purè, in diem, & ſub conditione & qui contraxerunt ſponſalia purè compellẽdi ſunt etiam matrimonium contrahere, & conſanguinei contrahentium, non debent cũ ipſis contrahentibus contrahere. hoc dicit.

Rurſus [c] contrahũtur ſponſalia aut purè, aut adiecta die, aut ſub conditione. Purè [d] ut cũ uir & mulier ſe inuicem futuros cõiuges pollicentur. Et hoc caſu nullus cõſanguineorũ [e] aliquo pacto alterum ex contrahentibus matrimonio ſibi copulare poterit: [f] imò qui contraxerunt, ut ſe inuicem recipiant, & mutua coniugali affectione pertractent, moneri, & niſi ralionabilis cã obſiſtet, Eccleſiaſtica cenſura compelli [g] poterunt.

a Alium modum. Puta: quia ſimul cohabitauerunt, uel ſe coniuges nominabant, & amplectabantur ut coniuges: ut not. in c. j. §. j. de deſpon. impub. in vj. unde ſumitur.

b Voluiſſe. Quia nemo præſumitur eligere uiam per quam iudicia ſua ſubuertãtur. l. iij. ff. de mili. teſta. & traditur in c. Quintauallis. de iureiu. & in ca. cum ordinem. de reſcrip. & in c. præſentata. de teſti. & in c. cũ ex officij. de præſcrip.

c Rurſus. Secunda diſtinctio ſponſaliorum. fac. c. ij. c. ſponſa. c. ex literis. c. requiſiuit. eo

d Purè. Immo contra: quia nõ uidetur quòd ſponſalia purè contrahi poſſint. c. quemadmodum. de iureiu. & §. unius. j. eo. reſp. cõtractus dicit̃ omnino purus, & ſine omni cõditione ex quo non fuit certa conditio expreſſa: conditio ergo ſub intellecta non facit actum conditionalem. l. cõditiones quæ extrinſecus. ff. de cõd. & dem. & c. ſignificaſti. & quod ibi no. de elect. & per Abb. in c. ij. eo. & diffuſe p Legiſtas in l. iij. ff. de leg. j.

e Nullus cõſanguineorũ. Reſtringe hanc generalitatem ſecũdum iura communia & antiqua ad terminos. c. non debet. de conſan. & affi. ne ſequatur abſurdum de quo per Doct. in c. ſponſam. eo. immo nouiſsimè hęc generalitas eſt reſtringenda ad primum gradum: ut per Conci. Trident. ſeſsi. xxiiij. c. iij. in decretis reformationis matrimonij: ubi diſponitur quòd impedimentum iuſtitiæ publicæ honeſtatis non excedat primũ gradum.

f Poterit. Si ſit in quarto gradu, iuſta. c. non debet. uel in primo ſecũdum Concil. Tri. in loco alleg. in pxima ſuperiori notula. & ſi de facto cõtrahat̃ nõ tenebit, cum publicæ honeſtatis iuſticia contrahendũ matrimonium impediat: ut per Ab. in c. ſponſam. in fin. eo. & c. j. §. j. eod. in ſexto.

g Cõpelli. Quidã hoc intelligũt cum ſpõſalia ſunt iurata: aliàs ſecus. cum c. ij. c. ex literis. ij. c. requiſiuit. cum alijs in compulſione ſemp uideantur ponderare iuramentum & fidei interpoſitionem. Sed cõtrariũ uidetur teneri cõmuniter, cum hęc compulſio fiat ratione peccati uitãdi, quod cõmittitur etiã ſi iuramentum non interueniat, cũ Deus non faciat differẽtiam inter ſimplicẽ loquelã uel pactum & iuramentum. c. j. c. ij. & c. iij. de pactis. c. iuramẽti. xxij. q. v. licet magis peccet ueniens contra iuramentum. c. pe. de iureiu. Vide per Ab. in c. ij. & in c. ex literis. ij. eo. & in c. ad

aures

Si per contrahentem ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia poſtmodum matrimoniũ contrahere poterit. h.d.

Dies adijcitur ſpõſalibus: cum quis intra certum temporis ſpatium aliquã ſe ducturum in uxorem cõuenit: in qua ſpecie ſi per eum non ſteterit quominus intra præfixum terminum [a] cũ eadem matrimonium contraheret, liberè ad nuptias alterius tranſire poterit.

Sponſalia contracta ſub conditione euaneſcunt conditione deficiente, niſi ab ea receſſum fuerit. h.d.

Sub conditione [b] celebrantur ſponſalia, cum quis, ſi quid fiet uel cõtigerit, nuptias ſe contracturum pollicetur: ueluti ſi dictũ fuerit. *Ego te in uxorẽ accipiam ſi centum mihi dederis,* [c] *aut ſi pater meus conſenſerit,* [d] quibus conditionibus deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit, [e] niſi cõſenſus de præſenti, aut carnalis ſit inter eos commixtio [f] ſubſequuta, cùm his caſi-

aures. ext. quod met. cauſ. Immo in tantum nõ eſt licitum reſilire à ſponſalibus, ut etiam ſi cũ alia poſteriore interuenerit iuramentum, debeat cum prima contrahere. Inn. & Ab. in c. ſicut. & c. requiſiuit. eo. & not. hic quòd compellitur qs ad factũ? quia nõ poteſt ſolui intereſſe. ſpiritualia enim æſtimationem non admittunt.

a Terminũ. Ergo ſi purè fuiſſent ſponſalia contracta tẽporis lapſu non finirentur: ar. l. Imperator. ff. de poſtul. l. obligationum §. placet. ff. de actio. & oblig. Sed contra fac. c. cum dilecti. de dolo. & contu. & l. Celſus. §. j. ff. de arbi. Sed hic aliud uidetur propter periculũ fornicationis. Vel aliter quãdoq; terminus apponitur obligationibus ad ſolicitandum implementũ, & tunc lapſus termini non liberat, & ſic loquitur. d. l. Celſus. Quandoque ad limitandam, uel finiendam obligationem, & tunc ſi per promiſſorem non ſtet, lapſus termini liberat ab obligatione. Sed quare cenſebitur terminus adiectus ad limitandam obligationem potiuſquàm ad ſolicitandum implementum adiectus? reſpon. ut per Abb. etiam cæteros in c. ſicut. & in c. de illis. eod. ille caſus uidetur dubius & not. ſecundum eundem quòd ſi à principio ſponſalia fuiſſent purè contracta, ſi poſtea ſponſus & ſponſa de certa die matrimonij contrahendi conuenerint, poſt lapſum dicti termini non eſſet obligatio diſſoluta. Sed adhuc contra l. ij. C. eo. & l. ſæpe. ff. eo. Sol. ut in d. c. de illis.

b Sub conditione. Et in hoc matrimonium carnale differt à ſpirituali: quia illud non poteſt contrahi ſub conditione, habetur in ca. ij. de elect. in vj. & debet ſtatim conditio apponi non ex interuallo: quia tunc reijcitur, not. in c. de illis. de cõd. appo. & nota quòd omnis cõditio à iure nõ reprobata poteſt apponi in matrimonio: ut habet in c. ſuper eo. de cond. app.

c Dederis. Dummodo iſta datio non ſit adiecta in modum pœnæ. c. Gemma. eo. l. Titia. ff. de uerb. obli. l. ſi. C. de ſponſal. l. ij. C. de inutil. ſtip. Sed contra de l. ſi ita ſtipulatus fuero. §. ſi tibi nupſero. ff. de uer. obli. Sol. ut per Ab. in c. de illis. de cõd. appoſit.

d Conſenſerit. Et ſic nota quod matrimonium cõferri poteſt in alterius arbitrium, & non ſolum parentis, ut hic, uerum etiam extranei. c. ſuper. eod. & c. per tuas. de cond. appoſi. & ex hoc habes unam differentiam inter actum matrimonij cõtrahendi & teſtamentum conficiendi, quod in alterius poteſtatem conferri non poteſt. l. captatorias. & l. illa inſtitutio. ff. de hæ. inſti. de quo in c. cum tibi. extr. de teſtam. ratio differentiæ eſſe poteſt, quòd matrimonium eſt de iure diuino, unde ſolus conſenſus ſufficit qualitercunque habeatur. Sed teſtamentum dependet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tempus, quo teſtator non eſt futurus dominus, ſcilicet mortem. unde ſatis eſt quòd ipſi ſoli permittatur libera diſponendi facultas: ut not. in d. l. illa inſtitutio. & per Abb. in d. c. ſuper. eo.

e Poterit. Adeò quòd etiam copula ſequens nihil operabitur: ut not. Abb. in c. ſuper. eo. de condit. appoſit.

f Commixtio. Operatur ergo copula duo: nam & purificat ſponſalia, & eodem momento ea transfundit in matrimonium: nota. Gloſ. & Abb. in cap. de illis. de cond. app. Item not. hic duos caſus in quibus conditio appoſita in ſponſalibus tollitur, ſcilicet quando interuenit

bus à conditionibus recessum [a] uideatur.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus uel matrimonio, non uitiant sed uitiantur, ni si sint contra substantiam & naturam coniugij. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet quæ honestæ [b] sunt, & canonicis institutis non contrariæ: nam si turpes sint, aut impossibiles [c] ob fauorē matrimonij debent pro non adiectis [d] censeri: si tamen non solum turpes sint, sed etiam contra substantiam, uel naturam cōiugij: putà [e] si alter dicat alteri, *Tecum contraho si*

nit consensus, & quando copula.

a Recessum. Huic literæ multa ob. & quòd non est præsumendum quem recedere à iure suo. c. super. hoc. de renunt. & quòd præcedens cōsensus præsumatur durare. c. maiores. de baptis. & ꝙ si pendēte conditione res tradatur & postea non existat conditio res tradita repetitur. ff. de cōd. indeb. sub. condit. & l. quod si. ff. de peri. & com. rei uēdi. & ꝙ conditionalis cōsensus nullus est ante conditionis euentum. l. cedere diem. ff. de uer. signi. & quòd qui primò & ultimò contradicit, medio tempore nō consentit. dist. xxviij. c. quia non sunt culpæ. & c. cū Marthæ. uersi. si tunc igitur in cœlum. de cele. mis. & j. q. j. c. iudices. Si ergo nullus præcessit coitus, solus consensus super coitu matrimonium non facit. c. fi. de spon. duorum. l. nuptias. ff. de re. iu. Sol. hæc omnia quòd fauore matrimonij inducta est præsumptio contra superiores regulas. c. is qui. eo. c. de illis. de cond. app. quia per carnalem copulam ipso facto uidetur consensum exprimere de præsenti, & à conditione recedere. fac. l. sed Celsus. §. fi. ff. de cōtra emp. & not. in c. per tuas. de cond. app. Quid si ante coitum protestetur se nolle propter hoc recedere à conditione? resp. neque hoc prodest. c. cum M. de constit. c. solicitudinem. de appel. Quid si contrahatur matrimonium sub conditione quæ est omnino extitura? Item quid si primò contraho cum una sub conditione, deinde cum altera purè? resp. de his & similibus quæ habetur in d. c. per tuas.

b Honestæ sunt. Not. ex hac litera duas regulas. Prima quòd cōditio inhonesta uel impossibilis, quæ non est contra substantiā matrimonij, fauore matrimonij habetur pro non adiecta, unde uitiatur & nō uitiat, licet regulariter in cæteris contractibus uitiet, & non uitietur. §. impossibilis. inst. de inutil. stip. Secunda, ꝙ omnis conditio apposita contra substantiā cōiugij, uitiat matrimoniū, & nō uitiatur, & multo magis alium cōtractum non ita fauorabilē. ratio est: quia remota substantia alicuius actus remouetur & ipse actus. c. tua. eo. & ad cognoscendā substantiā alicuius actus debemus semper inspicere utrum talis actus sine illo possit consistere. Bart. in l. prolatā. C. de sent. & interlo. om. iudi. & per Ab. in c. fi. de cōd. app. Sed cōtra uf. l. cum precario. ff. de precar. ubi pactum cōtra substātiā precarij uitiaē. Sol. illud ꝓcedit: quia pactū ibi apponiē in uim modi nō cōditionis. Bar. in aut. ingressi. C. de sacrosan. eccl. Imo. in l. ubi ita donaē. ff. de donat. cau. mort. forte, quia modus actum non suspendit: secus conditio. l. cum ab eo. ff. de contr. emp. Sed an consuetudo possit tollere substātialia actus, puta ꝙ fiat electio ad uoluntatē certæ personæ? resp. negatiuè. c. cum interra. de elect. ubi Ab. no. & fa. no. in c. ij. de cōsue. in vj. ubi consuetudo nō pōt inducere ꝙ à Vicario appelletur ad epm.

c Impossibiles. Impossibilitas aūt quotuplex sit, & quando dispositionem uitiet, uide per Abb. in c. fin. de pact.

d Pro non adiectis. facit. l. generaliter. ff. de uerbo. oblig.

e Puta. Per exēpla trium hic subiectarū cōditionū extinguunē tria bona matrimonij. s. proles, fides, sacramentum. de quibus. s. tit. proxi. in fi. Sed & alia reperiri possunt similia, puta si cōtrahatur cum aliqua sub conditione ꝙ si cōmittat adulterium, liceat ei à matrimonio recedere, & aliam ducere, nā licet hæc uideatur conditio resolutiua, idē tamen operatur quod suspensiua: ut per Ab. in c. fi. de cond. apposi. & hoc est mulieribus prædicandum, ne ob simplicitatem decipiantur, secundum Host. Et intellige hāc materiam quando uterq; cōsentit conditioni contra substantiā, si autē alter uel contradixit, uel etiā tacuit, tenet matrimoniū si fuit processum ad consumationem: ut ibidē per Abb. post alios. Item ex hoc intellige id, quòd hæc de quibus hic, ut impediant matrimonium debent deduci in pactum expressum: secus si sit propositum in mentem retentum: ut per

ut per Abb. in c. commissum. eod. Ex hoc infertur quòd inter beatissimam Virginem & Ioseph. fuit uerum matrimonium, licet omnino beata Virgo in copulam non consenserit, in hoc tamen multi multa opinantur de quo uide quæ habentur xxvij. q. ij. §. cum ergo. & c. beata, & per Ab. in d. c. commissum.

a Euitaueris. Hæc conditio est contra bonũ prolis.

b Inueniam. Hæc cõditio contra sacramentum quod esse debet indiuiduum.

c Adulterandã. & hoc contra bonum fidei.

d Effectu. Quid si quis ingrediatur religionẽ, & profiteatur sub hac uerborum forma profiteor talẽ religionẽ ita quòd possim proprium habere & matrimonio uti, an teneat monachatus. & ingressus? Resp. ut late habetur per Abb. & alios in capitulo fi. de cond. appo sit.

e Minores septennio. Id est, infantes: ut no. in procemio sexti. Qui uerò sunt maiores usque ad pubertatem dicuntur pueri: ut in dicto procemio: & per Abb. in capitulo ueniẽs. de uoto & uo. re. & concor. cum hoc capitulũ literas. capitulũ accessit. capitulũ ad dissoluendum. & capitulũ duo pueri. de despon. sat. impub. & xxx. quæstione secunda. per tot. & capitulũ j. de desponś. impub. in vj. Septennium autem debet esse completum nec sufficeret esse cęptum: ut in iuribus superallegatis. Sed dubitatur an hæc ætas ex prudentia præueniri possit, ut accidit in matrimonio, quidam quòd sic: ut not. in cap. sponsam. & ca. iuuenis. eo. & per diuum Thomam. iiij. senten. distinct. xxvj. articulo quarto. Sed certè in contrarium est com. opin. ut per Ab. in dicto capitulo iuuenis. & in d. capitulo literas. & in cap. Gemma. cum ætas præueniri non possit, cum illa requiritur respectu discretionis. l. ætate. ubi not. de testamen. & latè per Abb. in d. c. iuuenis.

generationem prolis euitaueris, [a] *uel donec aliam honore, uel facultatibus digniorem inueniam,* [b] *aut si pro quæstu adulterãdã* [c] *te tradideris:* matrimonialis contractus, quantumcunque sit fauorabilis, omni carebit effectu. [d]

Minores septennio non possunt sponsalia contrahere & contracta lapsu temporis non conualescunt, nisi noua uoluntas accesserit, aut nixus copulæ interuenerit. hoc dicit.

Non tamen omnibus cuiuscunque sint ætatis, licet sponsalia contrahere: nam inter minores [e] septẽnio celebrata, nullius roboris efficaciã sortiuntur: ideoq; si infantes, [f] uel unus maior septennio, alter minor sponsalia contraxerint ipsi uel parentes [g] pro eis, nisi per cohabitationẽ [h] eorum mutuam, siue aliàs uerbo, [i] uel facto, [k] eosdem in eadem uolũtate factos maiores perdurare liquidò appareat, sponsalia huiusmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapsum dicti tem

f Infantes. Idest, minores septennio. l. si infanti. C. de iu. delib. quæ ætas quidquid uidet ignorat. l. prima. C. de fal. mon. Et not. quòd licet quo ad pubertatẽ sit in sexu differentia in numero annorum. c. plures. de desponś. impub. & infra titulo primo. §. sed qui sint, tamen secus est quo ad infantiam: quia uterque tam masculus quàm fœmina debet esse septennio minor ut hic, & ca. literas. & ca. accessit. de despõ. impub. simile in ætate legitima quæ in utroque incipit post xxv. ann. in l. j. ff. de minor. l. j. C. si mi. se ma. dixe. in tit. de curat. in princ.

g Parentes. Concor. capitulũ fi. xxx. quæstione secunda. & cap. j. in princ. de desponś. impub. in vj.

h Cohabitatione. De hoc not. latè in ca. fi. xxx. q. ij.

i Verbo. Non solum ratificando expressè, sed etiam si post septennium ad inuicem se sponsos uocent: ut not. in cap. j. de despon. impub. in vj.

k Facto. Vt quia post septennium simul iacent, & osculantur inuicẽ, uel quia sponsus uenit ad domum sponsæ, uel mittit iocalia tanquam sponsæ, uel quid simile: ut in c. j. de desponś. impub. in vj. & per Ab. in c. literas. eod. tit. & sic nota quòd uerbo fiat uel facto. c. dilecti. & c. ut nostrum. de appellat. concor. cap. ex parte. de resti. spoliato.

Conualescunt.

poris minimè conualescunt: [a] & ideò cũ sint nulla ratione defectus consensus, publicæ honestatis iustitiam [b] non inducunt. Si tamen cum ea quã nondum septennẽ domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesserit, aliud [c] statuendum erit.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur. h.d.

Initiatũ igitur spõsalibus matrimonium fide consensus ratificari debet. [d] Quòd si qui de contrahẽdo matrimonio fidem sibi dederunt, se inuicẽ admittere omnino noluerint, [e] instar eorũ qui societatem [f] interpositione fidei [g] contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, dissolutio tolerari [h] poterit. Cum coactio [i] difficiles soleat exitus frequenter habere.

Non sunt audiendi impuberes uolentes dissoluere sponsalia, sed expectandum tempus pubertatis. h.d.

De illis qui infra annos aptos matrimonio sponsalia contrahunt, quæri poterit, & sane siue uterq; siue alter reclamet, & anteq̃

a Conualescunt. c. non firmatur. ubi latè per Ioan. And. de regu. iur. in vj. l. quid ab initio ff. de regu. iur.

b Iustitiam. Hoc impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, nec ex consanguinitate causatur, nec ex affinitate: quia ante carnis commistionẽ non est orta affinitas, sed ex consensu præstito in legitimis spõsalibus: & fuit hoc impedimentũ ab ecclesia inductum propter honestatem dumtaxat: quia quandoque graues inimicitiæ oriebantur inter consanguineos, cum uni despõsatam alius consanguineorũ quærebat in uxorem ducere: & appellauit ecclesia hoc impedimentum publicã honestatem: quia nõ poterat dari congruentius nomẽ, cum non posset attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripli. cogn. Istud ergo impedimentum est de per se ex sola honestate ab ecclesia inductum, & impedit matrimonium inter coniunctos usque ad quartum gradum. c. spõsam. eod. & ca. j de spons. in vj. hodie per Concil. Trid. sessione xxiiij. c. iij. incipit iustitia. non excedit primum, declarat Ab. in c. iuuenis. eo.

c Aliud. Quia inducetur publicæ honestatis iustitia ob nixum, licet ætas fortè in altera nõ sit legitima ad sponsalia. c. iuuenis. ubi Abb. eod. Host. in sum. eo. §. quis effectus, uers. effectus etiam, & in uersic. quis possit contrahere.

d Debet. Concor. c. ij. & c. requisiuit. eod. Sed contra. in l. j. C. eo. Quidam quòd illa lex est abrogata: ut not. xxvij. q. ij. c. desponsatas. Alij ut Cy. ibi, quòd contrarium procedit quando renuntiatum est sponsalibus, ut quod hic dicitur quando non est renunciatum tractat Abb. in capitulo requisiuit. eodem.

e Noluerint. Absolutè restiterint.

f Societatem. Nota arg. de societate ad matrimonium. fac. l. uerum. §. fi. & l. actione. §. diximus. ff. pro socio.

g Fidei. Siue p iuramẽtum: quia æquipollẽt. c. per uenit. de fideiuss. & xxv. q. v. c. iuramentum.

h Tolerari. Not. uerbum quod designat quandã dispensationem, & est quædam permissio comparatiua. fac. c. ueniẽs. qui cle. uel uo. multa enim tolerãtur ne deterius contingat. c. cum iã dudum. de præbend. aliàs mero iure deberẽt compelli, ut habetur in cap. ex literis. ij. eod. Tancre. tamen dicebat in c. ij. eo. unde sumitur hãc literã contineri ius cõmune, ut ibidem not. prima uerior. Ex quo nota casum in quo ecclesia non compellit quẽ ad pœnitentiam, sed patitur aliquẽ stare in peccato, ut euitetur maius malum futurum, & uidetur ex hoc notanter probari quòd tolerandum est minus malum certum, ut uitetur maius malum uerisimiliter futurum, licet posset illud non contingere: not. per Abbatem. in capitulo requisiuit. eodem.

i Coactio. Nota ergo ex hoc quòd matrimonium debet esse liberum nõ solum in principio contractus sponsaliorum, sed etiam ex post facto in contractu matrimonij: ex quo infert Ab. in c. requisiuit. eod. quòd si quis sponte contraxisset sponsalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendum matrimonium per uerba de præsenti, quòd tale matrimoniũ non tenet. plura tamen urgent contra de quibus in d. c. requisiuit.

ad annos matrimonijs aptos peruenerint separari postulent, non sunt audiendi,[a] si uerò alteruter istorũ ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existẽte, cum spõsalia contraherẽtur,[b] si is qui minoris est ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterum cõsentire uoluerit, iudicio [c] ecclesiæ separari poterunt.

Mulier uiripotens contrahens cum impubere, non potest resilire, sed impubes factus pubes. h.d.

Mulier quoq; quæ nubiles annos attingens ei qui nondum matrimonio erat aptus, nupsit,[d] cum in eum semel [e] consenserit, amplius dissentire non poterit, nisi ipse cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum.

Contrahens sponsalia cum impubere coacte, non tenetur expectare impuberem. h.d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quæ spontè cum minoribus sponsalia cõtraxerint. Si qua enim non tam sponte sua [f] quàm à parẽtibus coacta cũ impubere cõtraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquando ibi inuita permanserit, si puerũ usque ad annum decimumquartum minimè expectandum duxerit, ei alium sibi uirũ accipiẽdi libera cõcedẽda facultas erit.

Sponsalia contracta à parentibus, non tenent, nisi filij assentiant & ratificent. h.d.

Non absimile est, qđ de spõsalibus, quę parẽtes ꝓ filijs puberibus [g] frequenter contrahunt, statuitur, nam si quidem ip-

a Audiendi. propter facilitatem ætatis, & est argu. quòd impubes de eo quod facit ante pubertatem reclamare non ualet: argu. dist. xxviij. c. de his. & xx. q. j. ca. illud. & ff. de neg. gest. l. Pomponius.

b Contraherentur. Declara ut in c. de illis. j. de desponsa. impub. unde sumitur.

c Iudicio ecclesiæ. Sic c. de illis. & cap. à nobis. de desponsa. impube. & sic oportet quod sponsalia dissoluantur iudicio ecclesiæ tantum, nisi forte uinculum superueniat: puta matrimonium cũ alia: uel uotum solenne: tũc enim ipso iure soluta sunt: argu. cap. si inter. eodem. & c. j. de spõs. duorũ.

d Nupsit. Id est, sponsalia contraxit: quia matrimonium contrahere nõ poterat. sic c. de illis. j. cũ c. seq. de spon. impube.

e Semel. Arg. quòd semel probatum non possum amplius reprobare. iij. q. iiij. c. offeratur. & viij. q. ij. d. lectissimi. & xx. q. iij. ca. eos qui. & xxxij. q. v. c. horrẽdus. & dist. iiij. c. in istis. Item arg. quòd contractus claudicat, quòd licet aliquando contingat, tamẽ non accidit in matrimonio, quod non potest cõstare nisi ex duobus cõsensibus. c. tua. eo. & quod hic dicitur, & in c. de illis. unde sumitur, de desponsa. imp. nõ accidit ratione uel ex natura matrimonij, sed ratione promissionis. unde si contraheret cum alia teneret etiam si iuramentum interuenisset. c. si inter. eo. & not. plenius in dicto capitulo de illis.

f Non tam sua. Electiuè stat uerbum nõ comparatiuè, id est, non sua sponte, sed coacta à parentibus. & sic nota quòd etiam minæ parentũ inducunt iustũ metum, maximè in muliere, habenda tamen esset ratio qualitatis parentum & minarum, & de hoc habetur in ca. ex literis. de despõs. impub. & in c. accedẽs. de cõuers. cõiug. & in c. fin. qui cle. uel uou. per Inno. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. per Perus. in cap. primo. §. fi. de spons. impub. in vj. per Legistas in l. prima. §. quæ onerandæ. ff. quarum re. act. non detur, & in l. quæ dotis. ff. solu. matrim. & in l. Titia. ff. de uerb. oblig.

g Puberibus. Quid si impuberibus, uidetur quod omnino sequi debeant uoluntatem paternam: ut in capitulo primo. de desponsa. impuber. immo dic quòd in effectu iuris non est differentia: ut per Abbatem in dicto capitulo primo. & quatenus ibi dicitur impuberem omnino implere debere uoluntatem paternam, intelligitur ex debito honestatis, non necessitatis.

Contradixerint.

si filij expresse consenserint, uel tacitè, ut si præsentes fuerint, nec contradixerint,[a] obligātur: & ex eis oritur publicæ honestatis iustitia. Idem etiam obtinet si filij tempore sponsaliorum absentes, & etiam ignorantes eadē spōsalia post scientes, & prudētes ratificauerunt[b] tacitè,[c] uel expressè, aliàs ex sponsalibus cō tractis à parentibus pro filijs, nec ipsi obligantur,[d] nec publicæ honestatis iustitia inde exoritur.[e]

Sponsalia dissoluuntur ipso iure, quando non habetur ratio uoluntatis contrahentium. h. d.

Dissoluūtur[f] sponsalia, aut ipso iure, aut facto hominis, Ipso iure tunc dicunt sponsalia dissolui, ut cum nulla habita ratione uoluntatis, & consensus partium, ex certa superueniēte causa distrahuntur, ut ex contractu matrimonij, sacrorum ordinum susceptione, religionis ingressu, cognationis interuentu.

Matrimonium per uerba de præsenti contractum, tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata: sed matrimonium contractum per uerba de præsenti, non irritatur etiam sequuta copula. h. d.

Si quis igitur eam, quæ tibi desponsata fuerat per uerba sibi iniunxerit de præsenti, etiam si inter te & ipsam sponsalia iuramento firmata extitissent, dum tamen copula[g] non interuenerit, nihilominus per secundū matrimonium etiā te inuito, tolluntur: licet fidem frangentibus salutaris sit iniungenda pœnitentia, quāquàm si prius per uerba contraxisses de præsenti, ità fir-

a Contradixerint. Ergo qui tacet hoc casu consentit, cap. qui tacet. de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibili.

b Ratificauerunt. Ex hoc nota quòd licet ad contrahendum matrimonium requiratur specialissimum mandatum, tamen gestum sine ullo mādato pōt ratificari, & ualet, & sic nota generaliter quòd subsequens ratihabitio specialissimo mandato æquipollet: ut hic, & c. j. §. fi. de spōs. impub. in vj. ubi Perusi. & in ca. cū quis. de sent. excommu.

c Tacitè. Interuentu alicuius actus, sola enim taciturnitas non sufficeret, Perus. in c. j. §. fi. de despōs. impub. in vj.

d Obligantur. Not. filios non esse in potestate parētum quo ad matrimonium, ca. fi. de iudic. in vj. secus de iure ciuil. l. sicut proponis. C. de. nupt. & instit. eod. tit. & l. Paulus. de sta. homi. Sed in hac materia stamus iuri canonico: ut not. in §. sexto gradu. instit. de gradi. & cap. pe. de secun. nupt. Sed consueuit quæri an pater teneatur dotare filiam quæ nupsit? in hac q. multipliciter distinguitur, ut per Abb. in cap. j. de desponś. imp. & Perusi. in cap. j. §. fi. eod. tit. in vj.

e Exoritur. Licet hæc litera loquatur de sponsalibus contractis per parentes, idem tamen est si per alium quemlibet: ut not. in cap. j. §. fi. de despon. impub.

f Dissoluuntur. De hoc dicit usque ad finem tit. & uide. de hac materia per Host. in summa eod. §. qualiter dissoluantur. & causæ ex quibus sponsalia dissoluuntur cōprehenduntur his uersibus.

Crimen, dissensus, fuga, tempus, & ordo, secunda
Morbus, & affinis uox publica cūque reclamat
Quodlibet istorum spōsalia soluit eorum
Alij ponūt uersus qui sequūtur
Lepra superueniens furor ordo, sanguis & absens,
Lesaq; uirginitas, membris damnum, minor ætas,
In hæresim lapsus, fideiq; remissio prius
Sponsos dissocіant, & uota futura retractant.

Quorum uersuum declaratio apparet tā ex his quæ sequunt & p̄cedunt, quā ex his quæ not. Host. d. loco.

g Copula. Cuius uirtus est ut faciat transire sponsalia per uerba de futuro contracta, in sponsalia contracta per uerba de præsenti ut supra. eo. §. sub conditione. ubi not. & in c. is qui, eo. nisi tamen sponsa de futuro fuisset ui præcisa, uel metu cognita, arg. not. p Inno.

& per Abb. in c. insuper. qui, má. accusare poss. & per eundem Ab. & alios in c. consultationi. eod. & concor. cum hac litera c. sicut. & c. si inter. & c. is qui, eo. & c. j. & c. fi. de spon. duorum cum pluribus ibi adductis.

uag. Io. quæ incipit Altercationis antiquæ. & habetur in cap. ex parte secundo. de conuers. coniug. diuersitatem inducit religionis fauor: & quia religiosi & professi sunt mortui mundo, xvj. quæst. j. ca. placuit. & latè not. in d. c. j.

mum maneret matrimonium, ut per secundum etiam secuta copula tolli non possit. a Nec enim ut pactionis fidem b interdum frangi iura sustinent, ità etiam fidem consensus c aboleri permittunt.

Per susceptionem sacrorum ordinum, & ingressum monasterij dissoluuntur sponsalia, hoc dicit.

Item ex contrario. Si quis sacris ordinibus fuerit insignitus, aut religionem fuerit ingressus, pari ratione soluuntur sponsalia. d Consultius e tamen egerit, qui certam mulierem se ducturum in uxorem fortè iureiurando firmauerit, si anteà contrahendo iusiurandum seruauerit, posteaque nulla subsequente carnali copula religionem f ingrediatur.

Affinitas superueniens dirimit spōsalia de futuro. h. d.

Item g si inter sponsum, & sponsam affinitas superueniat, utputà si sponsum propinquam sponsæ cognouisse, aut manifestum h sit, aut de hoc sit publicè

a Non possit. An autem hoc habeat locum in foro poli. uide per Ab. in cap. is qui. eod. & an Papa possit approbare consuetudinē contra id quod hic dicitur, u de per eundem in capit. fi. de sponsal. duorum.

b Fidem pactionis. Id est, sponsalia de futuro facta per pactū. omnis enim pactio quantumuis simplex fides potest appellari. hinc ueniens contra promissionem dicitur uenire contra fidē l. j. ff. de pact. l. j. ff. de constitu. pecu. & promissio appellat fides religionis instar. quia sicut in religione credimus quod non uidemus, ita in promissione credo te facturum quod promisisti, licet non uideam. Vnde Tullius fides à fiēdo dicitur, id est, quod fieri debeat quod est promissum, uel secundum Abb. in capit. j. de fideius. à duorum firmitate.

c Fidem consensus. Id est, matrimmonium contractum per uerba de præsenti.

d Sponsalia. Hoc uerbum diuersimode terminatur: nam in quātum respicit religionis ingressum, potest intelligi non solum de sponsalibus de futuro, sed etiam de præsenti: ut habetur in cap. ex publico. de conuers. coniug. & ita potest procedere quod dicitur de Machario in cap. scripsit. §. ecce. xxvij. q. ij. & facit cap. commissum. eod. Sed in quātum respicit sacrorum ordinum susceptionem intelligitur solum de sponsalibus de futuro, ut not. in capit. j. de uo. & uot. redempt. in vj. per extra-

& alia est cā monachi, alia clerici xvj. q. j. capit. alia, facit pro diuersitate: quia si aliter diceremus non esset æqualitas inter mares & fœminas: quia uiri duplici remedio possent matrimoniū impedire, & sponsalia dissoluere, scilicet per ingressum religionis & susceptionem ordinum, fœminæ solo religiōis ingressu, cum sacrorum ordinum nō sint capaces.

e Consultius. c. commissum. eo. & pōdera hoc uerbum quod importat consilium, unde quod hic dicitur non est positum in necessitate, & consilium eo tendit ne is qui sponsalia cōtraxit notetur de periurio uulgi opinione, unde sine peccato potuisset religionem intrare, & non contrahere, alij tamen aliter: ut latè in d. c. cōmissum.

f Religionem. Scilicet approbatam, & in qua promittantur tria uota, nec enim sufficeret si fieret de tertio ordine, uel si mulier esset, si fieret mantellata: ut per Ab. in cap. ex parte. de conuer. coniu.

g Item si. Concor. cum hoc cap. ij. de consangui. & affini. & cap. ueniens. primo & secundo. & cap. ex literis. de eo qui cogno. consang. uxo. cap. præterea. eo.

h Manifestum sit. Quidā exponunt ita quòd notorium quasi non sufficiat impedimentum manifestum: ut not. in capit. ij. de consang. & affinit. sed malè ut ibidem per Abb. nam cum manifestum in plus se habeat quàm fama: ut not. in cap. uestra. de cohab. mul. & cle. & fama

per

per se sufficit, ut hic, & d. capit. ij. ergo multo magis manifestum.

a Diffamatus. Nota quòd sola fama probat impedimentum matrimonij, & licet hic habeatur solum de fama circa affinitatem, idem tamen dicendum est de quolibet alio impedimento, cùm sit eadem ratio; cap. cum dilecta. de confir. utili. uel inutil. nō est; quia agit de modico præiudicio cum sit de futuro matrimonio, uel ibi ob periculū animæ, ut latè per Ab. in c. ij. de consangui. & affini.

b Cognatio. ca. ueniens. de spiri. cognat.

c Poterit. In tantum quòd ille qui allegat hoc impedimentū affinitatis nō possit repelli, quasi allegās propriam turpitudinem, cum illa regula non militet hoc casu ob periculum animæ, ca. præterea. ij. eo, & per Ab. in cap. ij. de consanguin. & affi.

d Facto hominis. Sed non ne in superioribus casibus facto hominis dissoluuntur sponsalia, ut cum quis aliam ducit per uerba de præsenti, uel religionem ingreditur, uel ordines suscipit. uidetur ergo quòd hæc sectio non sit uera? Respondeo quòd diuersimodè interuenit: nam in superioribus casibus est causa remota factum hominis dissoluendi: quia ius dissoluit, etiam quod homo nolit, hic contra: nam si nolint partes dissoluere in casibus sequentibus sponsalia nō dissoluuntur, cum dissoluitur igitur in casibus sequentibus dissoluūtur mero hominis facto, id est, uoluntate, & sic causa dissolutionis propinqua est in homine; secus in superioribus casibus, in quibus causa propinqua est iuris dispositio, etiam si homo nolit.

diffamatus, a uel aliqua spiritualis inter eos cognatio b intercesserit, dissoluentur inter eos sponsalia, nec ad matrimonium perueniri poterit. c

Ponit quo facto hominis sponsalia dissoluuntur. h.d.

Facto hominis d dissoluuntur sponsalia, uel contrario utriusque contrahentis consensu, uel cum legitima emergente causa, dissolutio alterius tantum uoluntati permittitur, ueluti ex fornicatione, absentia, membrorum amissione, incurabilis morbi interuentu.

Sponsalia dissoluuntur contrario consensu, nec pœnæ appositio sponsalibus apposita aliquid operatur. h.d.

Si cōtrahentes igitur, uel se se inuicem liberent, e uel impubes contrahens adueniente pubertate, ratū nolit f habere matrimonium, dissoluentur sponsalia, nec aliquid proderit, quod sub certa pœna contracta fuerint. Cū enim libera matrimonia esse deceat, pœnarum inanis omnis est adiectio. g

Ob fornicationē post sponsalia etiam iuramento firmata commissā, potest ipsis licitè resilire, & id quod copulandos disiungit, multò magis impedit coniungendos. h.d.

Vnius quoque tantum dissensu etiam iurati soluuntur interdum sponsalia, ueluti si quis aliquā se i uxorem ducturum iurauerit, & ea postmodum fornicata h fuerit: nā

e Liberent. Quod possunt & si sponsalia sint iurata. Nam iuramentum præstitum ad commodum hominis, potest ab homine remitti ad cuius commodum iuratum fuit: ut per Ab. in c. ij. eo. & per Moder. in ca. j. de iureiu. quod intellige ante incursum periurium, non postea, Bald. in Aut. qd eis. C. de sec. nupt.

f Nolit. Vt in c. de illis. de despon. impub.

g Adiectio. l. Titia. ff. de uerb. obli. c. Gemma. de spons. Nūquid autem & quādo possit arrha interuenire, & quando pignus, & an peti possit interesse, uide latè in d. capit. Gemma. & d. l. Titia. Solum illud hic nota quòd si extraneus promittit sub pœna quòd Titia cōtrahet cū Sempronio, quo casu ualet pœnæ appositio, si facit quātum in eo est, non incurrit pœnam. difficultas enim impedit commissionem pœnæ. l. si uehēda. in fi. ff. ad leg. Rhod. l. ij. ff. si quis caut. & per Ab. in d. cap. Gemma, quod & in alijs contractibus locum habet. fac. not. in c. delegantibus. de offi. delega. & in ca. sicut. eod.

h Fornicata fuerit. Sed quid si per uiolentiam opprimatur sponsa de futuro? Respondeo uidetur quòd nihilominus teneatur cum ea contrahere: argum. xxxij quæst. v. cap. reuera. & l. si uxor. §. si quis planè. ff. de adul. sed nō est uerum, xxvij. quæst. ij. cap. raptor. & capit.

licet eidem fornicationem non posit opponere præcedentem, ᵃ ob subsequentem tamen poterit eandem in coniugem non ducere, quia illi iuramento talis inest conditio, ᵇ si illa contra regulam desponsationis non uenerit, alioqui si post huiusmodi iuramentum publica meretrix fieret, teneretur eam in uxorem ducere, quod est prorsus absurdum. ᶜ Nam si post contractum coniugium, uir propter fornicationem licitè potest à sua cohabitatione recedere, longè fortius ᵈ ante coniugium celebratum sponsus sponsam ᵉ poterit non admittere.

Carnalis, & spiritualis fornicatio æquiparantur. h.d.

Idem ᶠ erit si sponsus uel sponsa idolatrando, uel hæresim sequendo in spiritualem fornicationem inciderit. ᵍ

Si sponsi contrahant se ad remotas regiones sponsæ, possunt se ad aliorum nuptias conferre recepta si peierauerint pœnitentia. h.d.

Sed & si qui præstito iuramento promittant aliquas se mulie-

sequen. & xxxij. quæstione quinta capit. sugest. & capit. ille. & ita sine culpa quis punitur; licet non sine causa, & per hac determinatione secundum Ab. in capit. quemadmodum. de iureiu. facit ratio: quia non est cogendus quis contrahere bigamiam: secus tamen si fuisset sponsa de præsenti.

a Præcedentem. Argum. quòd contrahens non possit allegare debitorem suspectum propter paupertatem præcedentem, seu mores præcedentes, fac. l. si creditores. de priuil. credi. l. fina. C. de sponsal. ubi Bart. & per Ab. & alios in cap. quemadmodum. de iureiu. Item arg. secundum Host. non posse prælatum repelli prætextu criminis præcedentis promotionem suam, de quo in cap. præterea. de testib. cogend. & in cap. si. de purg. cano. Et quod dicitur hic quòd non posset dimittere, amplia quòd non posset etiam illam accusare. l. si uxor. §. si quis uxorem, & §. si. ff. de adult. & l. propter uiolatam. C. eo. tit. tarde enim quis accusat mores quos semel probauit, facit xxxij. quæst. v. cap. horrendus. nisi ex superuenienti causa, c. accepimus. de ætat. & qualita. c. insinuante. de offi. deleg. & iiij. q. iij. §. si quis testibus.

b Conditio. Nota quòd subintelligunt conditiones in iuramentis. fac. c. uenientes. c. peruenit. c. sicut. c. breui, & c. Quintauallis de iureiu. & xxij. q. ij. c. ne quis. & l. cum quis. ff. de solu. & l. quæro §. inter locatorem. ff. locat. l. indubitati C. de non nume. pecu. & l. stipulationem. C. de iu. doti. l. si libertus. ff. de oper. libert. & l. j. §. quæ onerandæ. ff. quar. re. act. non detur, sed hoc non intelligitur de specialibus conditionibus. l. si repetendi. C. de cond. ob. tur. cau. & xxxij. q. ultima capit. si. in fi. nisi ubi lex aliquid præsumeret tacitè inter contrahentes agi: quia tunc id habetur pro expresso l. cum quid. ff. si cer. pet & l. triticum. ff. de uerb. obli. Et hæc uera in iuramentis promissorijs: secus in assertorijs: nam in his nulla conditio intelligitur, & de his in cap. si. xxxij. q. ultima & facit l. si mulier. C. de iu. dot. Non tamen quia in promissorio iuramento quædam conditiones intelliguntur; ideò conditionale poterit appellari. l. conditiones. ff. de cond. & dem.

c Absurdum. Ideò non dicendum l. nam absurdum. ff. de oper. libert.

d Fortius. Nam cui damus actionem multo magis exceptionem, ff. de re. iu. l. inuitus §. cui damus, & ff. de superfic. l. j. §. planè. facit capit. quemadmodum. de iureiu. unde sumitur.

e Sponsam. Nam & sponsus potest sponsam accusare de adulterio, quasi matrimonio iam initiato: arg. l. propter. C. de adult. nisi in casu. l. miles. §. quærebatur. ff. de adult. & quia facta est ei iniuria l. item apud. §. sponsum. ff. de iniu. nam nec matrimonium nec species matrimonij uiolare permissum est l. si uxor. §. diuus. ff de adult.

f Idem erit. Transit de fornicatione carnali ad spiritualem.

g Inciderit. ut cap. non solum, & cap iam nunc. xxviij. quæstione prima. & hoc intellige de simplicibus sponsalibus: ut & per Ioan. And. in tract. de sponsal. ante, si. quid autem in ipso matrimonio habetur in cap. quanto. de diuort. & dicetur infra. de diuort. §. multum autem.

a Procul. Sed quādo dicentur procul recessisse? Respondeo stabitur consuetudini & communi reputationi: ut not. per Glo. Goff. Ab. & alios in c.nihil. d elect.

b Liberum. Immo tenentur expectare per tres menses, l.ij. C.de repud.& quidam hoc admittunt, alij quòd illud secundum leges: secus secūdū canones: ut not. in ca.de illis.eod. unde sumitur. & ex hoc quod dicit liberum, collige quòd non tenetur alicuius expectare licentiam: aliàs nō esset liberum: ut not. Abb. in d. loco, & in sponsa de futuro non de præsenti, capit. in præsentia. & cap. dominus noster. de secundis nupt.

c Migrare. Et sic non tenentur sequi sponsos uagabundos, l.ij.C. de repud. Sed quid de uxore? Respondeo, aut sciebat maritū uagabundum tempore contractus, & tenetur sequi. xxiij.q.ij.cap. unamquæque. ubi de hoc not. aut ignorabat, uel ex post facto est factus uagabundus, & non tenetur sequi. Abb. in capit. de illis. eo. Bart. in l.Mæuia.§.fi.ff.d.ann. legat. Doct. in l.si cum dotem.§ maritus.ff.solu. matri. si tamen mutaret domicilium etiam sine causa tenetur eum sequi. de hoc not. in capit.j. de coniug. leproso.

d De periurio. Nota quòd periurium non impedit contractum matrimonij, ex quo generaliter infertur quòd actus spiritualis gestus non est nullus ipso iure, licet de periurio sit iniungenda pœnitentia. facit c.sicut.& c.de illis.eod. hoc tamen uidetur contra Inno. in c.dilecto.de præben. uide per Io.And. in c.quod semel.de re.iur.in vj. in Mercurialib.

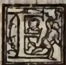
res ducturos, posteaque illis non cognitis, procul a recedētes ad alias partes se trāsferant, liberum b erit mulieribus ad alia migrare c uota, recepta tamen de periurio, d si fortè iuramentum præstiterint, pœnitentia, si per eas steterit, e quo minus fuerit matrimonium consumatum.

Lepra uel similis morbus sponsalia dirimit, licet non dirimat matrimonium hoc dicit.

Item si sponsus, f aut sponsa leprosus fiat, uel leprosa, paraliticus, uel paralitica, aut nasum, uel oculos amittat, aut qd sibi turpius eueniat, ad consumandam maritalem copulam cōpelli non debent: g licet iam contractū matrimonium h superueniens lepra, uel alius morbus nō dirimat. i

DE NVPTIIS.

Ponit subordinationē præsentis Tituli ad præcedentia, & sequentia. h.d.

Xposuimus hactenus qd esset matrimonium, quaue ratione inter sacramenta reponat, admonentes illud initiari spōsa-

e Steterit. Sed si per eas stetit quare dat ecclesia licentiam cōtrahendi? Resp. ne deterius contingat ob periculum fornicationis. Simile in c.ueniens.qui cle.uel uo. sed si certum esset per eas non stetisse, non imputaretur eis periurium, cap sicut. eo. in dubio tamē ad cautelam esset imponenda pœnitentia, cap. de illis.eo.

f Si sponsus. Cōcor.cap.fi. de coniug lepros. & cap. quemadmodum. de iureiu.

g Non debent. Arg. quòd ea quæ de nouo emergūt, nouo indigēt auxilio l. de ætate.§.ex causa .ff. de interrog. actio l. si mulier in iure.ff.ad Velleia. l. j.ff.de uent.in spi. cap.insinuante. de offi.deleg.

h Contractū matrimonium. Etiā quòd non sit secuta copula, c.quēadmodum. de iureiu.licet contrarium uideatur innuere in cap.fi.de coniug. lepros. sed respondeo ut ibi per Abb.

i Dirimat. Parcitur tamen non leproso ut nō debeat indesinenter ad lectum compelli, sed sufficit si leprosus suo debito non fraudetur: ut not. in cap. j.de coniug. lepros. & xxxij.q.ij. cap.si uxorem. Et not. regulam quòd nulla infirmitas quātūcunque grauis præstat facultatem matrimonij dissoluēdi, etiam quo ad thorum & mutuam seruitutem. fac. capit.ij.& per tot.de coniug. lepros.& capitulo hi qui,& cap. hi uero xxxij.q.vij. Ethicus tamen, uel alia ægritudine detentus, non tenetur uxori reddere debitum, cum non possit nisi cum periculo uitæ: nam ordinata charitas, incipit à seipso, cap. nisi.de auto. & usu pal. capitulo non satis dist. lxx.

libus, consensu ratificari, & copula consumari.[a] Sed cum proximè de sponsalibus, tanquàm[b] de principio tractatum habuerimus, reliquum nūc est, ut de consensu & copula, quibus substantia,[c] & perfectio[d] matrimonij continetur disseramus. Quid impediat nuptias contrahi, uel contractas dirimat cum cæteris quæ tractatui adiacēt recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum.h.d.

Nuptias igitur siue matrimoniū inter se contrahunt, uiri puberes, & mulieres uiripotentes, simulatque in se inuicem consenserunt.[e] Vbi[f] enim nō est utriusque consensus, non potest esse matrimonium: ideòq; si ex altera parte pater puellæ tantū consenserit, ex altera, qui se cupit maritū fieri, nihil agitur,[g] quāquam honeste[h] faciant filij, si paternæ uolūtati minimè reluctentur.

Pubertas existimatur non tam annis, quàm corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium, nisi pro bono pacis & ex necessitate hoc dicit.

Sed qui sint puberes uideamus, & quidam ex annis tantum pubertatem iudicandam asserūt, eum esse puberem rati, qui quatuordecim annos impleuerit, & uiripotentem quæ duodecim, quāuis tardissimè pubescant.[i] Præualuit tamen opinio existimātium ex habitu corporis pubertatem debere censeri, atq; eos qui generare possint, etiā si minores annis sint, in proposito puberes reputari.[k] Itaq; si malitia ætatem suppleat etiam minores[l]

D E N V P T I I S.

a Consumari. Vt supra de sacramen. matri. per tot.

b Tanquam. Veritatē hic denotat, sicut & uerbum quasi, in l.j.ff. de transactio.

c Substantia. Referas ad consensum.

d Perfectio. Referas ad copulam.

e Consenserūt. Exprimendo ipsum cōsensum uerbis, ut infra.eo.§. licet.& no. de hoc in ca. sufficit. cum seq. xxvij.q.ij.

f Vbi &c. Cōcor. ca. ij. xxx. q. ij. & c.j. de despons. impub.

g Nihil agitur. Secus est in sponsalibus capit.j.de desp.impub.& in. cap.j.eod.in vj.

h Honeste. Hoc quod de iure canonico, est honestatis, ob paternā reuerentiam, de iure ciuili erat necessitatis: ut insti. de nup. in princ. l. ij. C. eo. tit. Sed an si filia nubat sine cōsensu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere uitium, ut ex hoc possit à patre exheredari, & an teneatur pater illā dotare? de hoc p Ab. in cap.j.de despons. impub. per Bart. & cęteros in l.ij.§. quod si ī patris.ff. solu. matri. Archi. in cap. de raptoribus. xxvj.q.j. Io. And. Ant. Imol. & cæteri in c. accedens. de procurat. quod satis admitti potest, si & primo & indigno nupserit, alioqui constitutio de honestate loquens, ut facit hæc litera, regulariter contrafacientes non ligat, Ab. in c.j. de uita.& honesta. cleri.

i Pubescant. c. puberes. de despon. impuber. xx.q.j.c. illud. & ad nostram. de regular.

k Reputari. Dū tamē adeò sint capaces: quòd matrimonij uires agnoscant, cum matrimonij substantia in consensu consistat, ut supra. eo. in princ. & §.j.& capit. cum locum. de sponsali. & per Abb. in cap. de illis.ij. de desponsa. impub. unde fortè puer ille ix. annorū, qui (ut refert Grego. in dialago & Glos. xx. quæst. j. ī summa, & Ab. in ca. puberes. de desponsa. impub.) reddidit nutricē prægnantem, si non fuisset capax matrimonij non potuisset contrahere, sicut nec furiosus, l. patre. ff. de his qui sunt sui uel alien. iur.

l Minores. Quid si apparet maiorē xiiij. non posse generare? & contrahat, nunquid matrimoniū teneat? quidam quòd nō: quia non est pubes ut hic. & cap. puberes. ubi latè not. de desponsat. impub. Contrarium tenetur communiter ex quo enim est ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de impedimento perpetuo, tenet matrimonium, capit. laudabilē. de frig. & ma. debet igitur expectari usq; ad

ad plenam pubertatem, id est, usque ad xvij. ann. illa enim est plena pubertas. l. item Mela ff. de alim. & cib. lega. §. arrogator. instit. de adopt. quòd si non generaret tunc posset instari pro dissolutione cum praesumatur impedimentũ perpetuũ: & haec opi. est aequior, licet praecedens si forte uerior.

a Pacis. Nota ꝙ pro bono pacis admittẽdum est qd aliàs prohiberetur, concor. capit. ij. de despons. impube. & iij. quaest. vj. cap. hoc quippe. & xxix dist. per tot. unde uersus

Vt pax seruetur moderamen iuris habetur.

b Necessaria. Quo ad probationem, ut not. xxvij. q. ij. cap. sufficit, & quo ad ecclesiam, ut hic subditur, nõ autem ad substantificandum actum, ut apparet hic in fi. dum loquitur de muto: ergo si alter appareat de consensu, non curamus de modo dum habeamus effectum. facit cap. cũ apud. eo. ubi dicitur quòd sufficit consensus, illud enim dicitur sufficere quo posito nihil aliud requiritur ad substantiam: not. in cap. statutũ. de rescriptis. in vj. Item matrimonium est de iure diuino, capit. j. de uot. in vj. quo iure non est distinctio, & ualentem loqui merito &c. & quòd non sint necessaria uerba necessitate praecisa, tenet Host. & Abb. in capit. tuae. de spons. contra Innoc. & idem Abb. in capit. ecclesia uestra. de electio. ubi etiam ponit, quinam sint actus de quarum substantia sunt uerba.

ea aetate coniungi possunt. Idem si fortè urgentissima necessitas interueniat; utpotè, quòd pro bono pacis a talium cõiunctio sit toleranda.

Quantum ad Ecclesiã etiã uerba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium, ac muti & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.

Licet autem per solum legitimum uiri & mulieris consensum matrimonium contrahatur; attamen quantum ad Ecclesiam uerba praesentem cõsensum exprimentia sunt necessaria, b si contrahentes loqui poterũt. Muti uerò, & surdi qui loqui nõ possunt, & exaudire, si contrahere uelint, & quod uerbis ostendere nequiuerint, signis declarauerint, procul dubio legitimas nuptias contrahent. c

Ponit quasdam uerborum conceptiones aptas ad matrimonium cõtrahendum. h. d.

Verba autẽ ad hoc apta sunt, uerbi gratia. *Ego te in meã uxorem accipio: & ego te accipio in meum maritum:* uel *promitto quòd te ab hoc tempore pro coniuge tenebo,* d *& tibi sicuti uxori meae fidẽ seruabo:* & contra, *Promitto me te pro marito habituram, & tibi tanquàm uiro proprio fidẽ seruaturam:* uel similia consensum de praesenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiam. h. d.

Inde quęrit, si alter coniugũ ita loquutus fuerit, ut quod propo

c Contrahent. Sed quid dicemus de eo qui est mutus & surdus & cęcus simul, & uidetur posse contrahere, cum possit mulierem carnaliter cognoscere. Item quia habet naturalem rationem. In contrarium tamen facit, quòd nunquam uidit uel audiuit matrimonium contrahi, cum igitur ignoret non uidet posse consentire, respondeo si potest aliquo pacto consentire ꝙ discretus iudex forte ex aliquibus gestis & signis poterit colligere, poterit cõtrahere: aliàs secus, in dubio tamen consulendus erit superior, ut p Ab. post Host. in capitulo cum apud. eod.

d Tenebo. Immo uidetur dicendum quòd haec & similia uerba non sint idonea ad matrimonium, cum respiciant tempus futurum, & hoc uidentur firmare Bart. Laud. & Magister sententiarum in quarto distinct. xxvij. ut per Archid. xxx. quaestione quinta §. si quis diuinus. post Glos. & per Abb. in capit. ex parte, eod. Contra tenetur communiter. pro cuius rei intelligentia sciendum est quòd si uerba futuri temporis denotant principium actus, quòd in dubio solum sponsalia contrahuntur de futuro. ut si dicam promitto quòd te ducam in uxorem. sed si uerba futura respiciunt matrimonij executionem, ut si dicam promit-

situm est, altera pars non intellexisse se affirmet, quid agēdum sit, tali prætextu[a] causę dissidij[b] quærātur? in qua specie si matrimoniū cōtracturi iudicio, & ætate[c] sint idonei, si alter quod alter proposuit non intellexerit,[d] statutū est ad communē[e] uerbi intelligentiam[f] esse recurrendū, cogendiq; erūt ambo uerba prolata in eū sensum accipere, quem solent rectè intelligentibus[g] generare.

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequijs hoc dicit.

Illud quoq; explorati iuris est, quòd matrimonia inter se contrahunt, non solum liberi homines, uerum etiam serui.[h] Sicut enim neque liber, neque seruus est ab

to quòd te habebo pro legitima coniuge uel uxore, tunc hæc uerba important matrimonium, nec enim aliqua pro legitima uxore teneri & haberi potest, nisi præcedat matrimonium. Abb. in cap. iurauit. de probat. Sed quid si sic dictum fuerit. Non habebo aliam uxorem nisi te, nunquid per hæc uerba sic concepta sit cum muliere contractum matrimoniū? Respon. ut per Ab. in d cap ex parte. Quid si dicatur placet mihi te habere in uxorem, uel uolo te habere in uxorem, uide per Abb. in c. ex literis. eodem.

a Prętextu. Quia dicat se non intellexisse uerba prolata à parte. fac. c. ex literis. eod.

b Dissidij. Id est, matrimonij nō cōtrahēdi.

c Aetate. Idest, xiiij. annorum in masculo, in muliere. xij. ut supra. eod. §. j. & c. continebatur. & c. attestationes. de spon. impub. nisi malitia suppleat ætatem. c. de illis. & c. fin. de despon. impub. & d. §. j. supra eod. & nota quòd duo requiruntur ad ualiditatem matrimonij scientia & ætas.

d Non intellexerit. Id est, non intellexisse se dicat, siue contrahatur matrimonium inter eos qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem, cum & per interpretem matrimoniū possit contrahi: ut not. in capitulo ex literis. eodem.

e Communē. Not. ergo quòd uerba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singularium, sed communem, ad quod faci. not. per Bartol. in l. Labeo. ff. de suppel. leg. & per Abbatem in capitulo ex literis. eo. Item argum. quòd iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas. & fac. pro hoc quod hic dicitur. capitul. intelligentia. de uerbor. signific. & lex non aliter ff. de lega. tertio. & capitulū retulerunt. de consecration. distinct. iiij. & l. prospexit. ff. qui & à quib. quia non ex opin. singulorum, sed ex communi usu nomina sunt intelligenda, d. l. Labeo. & l. si quis in fundi uocabulo. ff. de lega. j. & cap. ad audientiam. de deci. l. cum quidam. C. de uerb. signific. c. in calice. de consecrat. distinctione quarta.

f Intelligentiā. Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudicijs, aliud si in contractibus, ut latè no. in d. capitulo ex literis. & in lege quoties in stipulationibus. ff. de uerb. obligat.

g Intelligentibus. Et secundum Abbatē. fac. hoc contra eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse uim uerborum per notarium prolatorum. habēt enim uerba uim secundum iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quando alter proposuit uerba sophistica. Puta. *Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos.* Nec enim sufficit, ad dissoluendum matrimoniū quoad terram suis oculis superponat, nam illam uerba à recte intelligentibus accipiuntur pro morte naturali, nisi adeò appareret de dolo ꝓferentis, quòd sit clarum de dissensu: ut per Alexan. consi. clij. uolum. quinto. fac. quod dicit Innoc. in ca. ueniens. de iureiuran. ubi ait, quòd in foro poli iuramētum recipit interpretationem secundum intentionem iurantis: secus in foro fori. fac. c. tua nos. eod. & quod ponit Abb. in ca. ex literis. eod. ante finem.

h Serui. Et in hoc ius canonicum dissidet à iure ciuili, quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia, instit. de nupt. in princip. No. igitur quòd serui iure canonicum approbantur ut hic, & in capit. primo. & ꝑ tot. de coniug. seruo. & hoc procedit non solum in personis infideliū, sed etiā Christianorum:

norum : nam si fidelis in iusto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis seruus efficitur, licet cõsuetudo generalis Christianorum hoc non uideatur seruare: ut per Abb. in cap. j. de conuers. in fid. Immo quandoque per solam Iuris Canonici dispositionẽ inducitur seruitus : ut in cap. ita quorundam. de iudæ.

alijs a sacramentis Ecclesiæ remouendus, b ità nec inter seruos c matrimonia prohiberi debent: ideoq; quãquam contradicentibus dominis, & inuitis contracta fuerint, nulla ratione propterea sunt dissoluenda. d Serui tamen qui cõtraxerint proprios dominos debitis, & consuetis obsequijs e minimè fraudare debẽt.

Si unus coniugum comperiatur post contractum matrimonium seruilis conditionis, potest dissolui matrimonium nisi post talem cognitionem fuerit renouatus consensus, uel sequuta copula. Et liberi sunt ex libero uentre nati, nisi aliud inducat lex, & mos regionis. h. d.

Si quis tamen, uel si qua insciens eum, uel eam sumpserit in coniugem, quam uel quem posteà seruilis compertum sit esse cõditionis, f nec post g diem ueræ cognitionis h habitæ se inuicẽ cognouerint, aut aliter facto i inuicem in se consenserint, ità separari poterunt, ut uterque libera cum alijs contrahendi facultas non denegetur. k Liberi autem sunt qui

a Alijs sacramẽtis. Scilicet quæ recipientis causa cõferuntur, non autem si conferũtur gratia aliorum, ut & est ordo: quia tali sacramento serui remouẽtur ut supra qui prom. nõ poss. & not. in cap. j. de cõiug. seruo.

b Remouendus. §. hinc uobis. ĩ authen. de monach.

c Inter seruos. Nec etiam inter liberum, & ancillã si contrahere uoluerint scienter, ut xxix. q. ij. c. si quis ingenuus. & ea. ij. de coniug. seruo. & infra. §. sequen.

d Dissoluenda. fac. l. possessionum. C. com. utri. iudi. partus tamen penes dominum ancillæ remanebit. l. & seruorum. ff. de sta. homi. licet quidam contra: ut per Abb. in c. j. de coniug seruo. Sed prima receptior.

e Obsequijs. Etiam si uxor debitum peteret & concurreret cum domino iubente: quia obtemperãdum est domino secundum quosdam. Alij tamen contra, dic ut per Abb. ca. j. de coniug. seruo.

f Conditionis. Et sic matrimonium nullum fuit, si erat ancilla quam credebat liberam: ut xxix. q. ij. per tot. & infra tit. proxi. in princ.

g Nec post. Nihil enim refert si ante, nam copula carnalis non firmat matrimonium: imputandum est enim ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. ij. C. si ser. uel lib. ad decur. aspi. ubi punitur quis ingerendo se actui quem exercere non potest non detegendo qualitatem personæ suæ, uide de hoc quod not. in e. sciscitatus. de rescrip.

h Veræ cognitionis. Non enim cuilibet referenti credere tenetur: arg. xxxiij. q. iiij. c. quàm magnum. & l. ij. ff. quod fal. tut. auto. & titubãs pro ignorante reputabitur. l. si. C. de cond. indeb. l. ij. §. is qui. ff. de lib. hom. exhib. c. dominus. de secundis nupti. Vnde si quis habet cõsciẽtiam seruitutis ex discreta & probabili causa, tunc sibi præiudicat copula carnalis subsequens: secus si ex leui & indiscreta: ar. e. inquisitioni. de sent. excom. & not. in c. ij de coniug. seruo. An aũt uito status quæstionem mouente possit mulier pendẽte lite debitum exigere? plenè no. in d c. ij.

i Facto. Per qđ cognosci potuerit coniugalis affectus: ut not. supra titul. proxi. §. non tamen. Sed immo uidetur quòd uerba sint necessaria. c. tuæ. eod. & supra eod. §. licet. Sol. ut ibi not. & ut not. in ea. si. de coniug. ser. Item nota quòd matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac. cap. literas. & c. accessit. de despon. impub. & c. ij. de coniu. seruo. Sed contra. fac. l. obligationum. §. ferè. ff. de act. & obli. Sol. non est solum tempus quod ualidat matrimonium, sed consensus expressus uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone quòd aliquis contraxit cum ancilla ignoranter, & dominus posteà illam manumittat uiro ignorante, nunquid est matrimonium? respõ. non: quia adhuc commiscetur ei ex priori cõsensu qui fuit nullus: arg. l. quanuis. C. ad Velleia. & l. si mulier. eo. tit. & l. ij. §. scio. de minori. & not. in e. si. de coniug. ser.

k Non denegetur. Et detectæ ancillæ quod putatiuè marito pro dote dederit erit restituẽdum:

sunt ex libero uentre [a] nati, nisi quis patris conditionem secundum leges, [b] & consuetudinem prouinciæ sequatur.

Error in persona impedit matrimonium.h. d.

Multò magis [c] matrimonium inualidatur, cum quis in persona [d] errauerit, utputà si existimans se cū Gēma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animo decipiendi mulierem, & eā postmodum carnaliter cognoscit, indicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali.h. d.

De eo quæsitū est, qui cum nō aliter mulierem, ut sibi carnaliter commisceret perducere [e] posset, quàm si eandem desponsasset, proprium mentitus nomen illam per hæc uerba desponsauit: *Te Ioannes desponsat*, an quia uir illo nomine non uocaretur, nec ullum nubēdi haberet propositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimonium sit celebratum, cum tamen mulier in uirum consenserit. Et respōsum est, non debere ex isto facto coniugium iudicari, [f] cū in eo nec substantia coniugalis cō-

dum: ut in cap. ij. in fin. de coniug. seruo.

a Libero uentre. c. j. de na. ex lib. uent. fall. tamet hoc pluribus casibus: ut not. per Gloss. & Doct. in d. c. j.

b Leges. Scilicet municipales uel prouinciales, cum aliter sit de iu. com. l. partum. C. de rei uendi. & l. & seruorū. ff. de stat. hom. & instit. de iure person. post princ. & ca. j. de na. ex lib. uent. & c. fi. de ser. non ordin. Et sic nota ꝙ ualet statutum uel consuetudo quòd quis sequatur conditionem patris. Sed q̄ est iuris communis ratio ꝙ partus sequatur matrem? respon. secundum Bal. in l. fin. C. de ser. fugit. quia mater potest prodesse filio tribus temporibus. d. l. & seruorum. §. igenuū. ff. de stat. homi. & instit. de iure person. §. serui.

c Magis. Quia maior est error in substantia quam in qualitate.

d In persona. Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia: ut not. xxix. quæ. j. post princ.

e Perducere posset. Nota igitur ex hac litera ꝙ licet duæ sint principales causæ ob quas est institutum matrimonium, scilicet causa sobolis procreandæ, & euitandæ incontinentinentiæ: ut not. xxv. q. j. in summa, tenet tamen matrimonium etiam si quis alia de causa inducatur ad contrahendum, puta ob dotem, parentelam, pulchritudinem mulieris, & libidinem. concor. c. tua nos. ubi Abb. eo.

f Iudicari. Immo uidetur hoc iudicandum matrimonium, cùm plus ualeat quod agitur, quàm quod simulatè concipitur. C. plus ualere quod agitur, quàm quod &c. Item simulatio siue dolus matrimonium spirituale non impedit. c. quod interrogasti. dist. xxvj. Sol. quòd in prima parte litera loquitur in foro pœnitentiario, cōtraria procedunt in foro iudiciali in quo loquitur postrema pars huius. §. ut not. in c. tua nos. eo. unde sumitur in uersic. qualiter. & latius Abb. in prima op. po. licet alij aliter ut ibi per eū. Sed pone quòd protestetur coram pluribus quòd omnia quæ faciet uel dicet, non faciet animo contrahendi matrimonium, & postea in publico dicat cōsentio in te, nunquid hic est matrimoniū? respon. affirmatiuè, cum recurrendum sit ad cōmunem uerbi intelligētiam supra, eo. §. inde quæritur. & c. ex literis. eo. & quia potuit qs à priore uoluntate recedere, & uidetur recessisse p id, qd publicè facit, nec credetur ei affirmanti adhuc se esse in priore uoluntate ob dolum suum, cum sit contra dolosum facienda interpretatio. Alij ut Hostien. & Abba. in cap. tua. eo. distinguūt, quòd si fuit idonea causa protestandi, puta iustus metus, prodest protestatio, nec per contrarium factum ab ea uidetur recessum. cap. primo. quòd met. causa. & in cap. Lotharius. xxxj. quæst. ij. hoc tamen uerum nisi sequatur copula: quia tunc indistincte uidetur recessum à protestatione, sed si nō fuerat iusta causa protestandi procedit prima opinio. nam si contractus procedit ex consensu duorum, non ualet protestatio facta ab uno in præiudicium alterius, nisi ille consentiat: not. in capit. Cumana. & cap. in Genesi. de ele. & in l. non solum. §. morte. ff. de no. ope. nunc. & per Abb. in d. c. tua.

Forma

tractus, nec forma a cōtrahendi coniugiū inueniri ualeat, quoniam, ex altera parte solummodo dolus adfuit, consensus omnino defuit, sine quo cætera fœdus coniugale perficere nequeunt. Sed donec expressè non appareat, quòd is qui mulierem desponsauit in propria persona, sub nomine tamen alieno, b quo uocari tunc se finxit, dissensit, interim erit ꝓ matrimonio præsumendum. c

QVAE MATRIMONIVM IMpedire possunt.

Error personæ, & conditionis impedit matrimonium, nō autem qualitatis, & fortunæ, hoc dicit.

Ergo non omnis error d matrimonium impedit, nam si quis corruptam in uxorem accipit quam uirginem arbitratur. Vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam, uterque quidem errat: neutro tamen casu ob errorem matrimonium infringitur.

a Forma. Not. quòd ad esse matrimonij duo sunt necessaria, scilicet substantia & forma, sicut ad esse hominis pro substantia est consensus, pro forma uerba apta ad exprimendum consensum: ut in cap. si inter. eod. & cap. licet. præter. de spons. duorum, & quia in casu nostro utrunq; defuit nullum fuit matrimonium. Idē esset si alterum defuisset. cap. cum apud. eo. cap. tuæ. eod. & c. ꝙ sedem. de frig. & malefi. quamuis autem matrimonium duo exigat res tamen est simplex & indiuidua. xxvij. quæst. ij. §. j. & in matrimonio præsumpto ipsum factum habetur pro substātia, & per ipsum factū præsumitur consensus. cap. is qui. eodem.

b Alieno. Nota ergo quòd non uitiatur cōtractus si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia persona de se ipso. fac. c. quod autem. & cap. dudum. de iu. patron. Item quòd contrahens in propria persona efficaciter obligatur, licet dolosè mutauerit sibi nomen. nomina. n. inuēta sunt significādorū hominū gratia. l. ad recognoscendos. C. de ingen. & manumiss. & §. si quis. instit. deleg. sed ex quo constat de corpore non curamus de nomine. d. §. si quis. & habetur latè in c. tua. eo. unde sumitur.

c Præsumendum. fac. c. j. de despon. impub.

QVAE MATRIMONIVM impedire possunt.

d Error. Pro huius materiæ intelligentia dic, quòd quadruplex est error conditionis, ut infra. eod. §. ij. & capit. proposuit. de coniug. ser. Personæ, ut supra titu. proxi. §. multo magis. Fortunæ, ut d. §. ij. Qualitatis, ut in hoc princ. duo ultimi errores non impediunt, ut hic in prin & §. ij. & xxix. q. j. in prin. Secundus impedit d. §. multo magis. & c. tua. eo. Primus autem error, scilicet conditionis, aut est error in libero, ut, quia liber credit cum libera cō trahere, & contraxit cum serua, & in dubio non tenet matrimoniū, & hoc fauore libertatis: ut supra. titu. proxim. §. illud quoque. cum §. sequen. & xxix. quæst. ij. per tot. aut ecōtra seruus credebat se contrahere cum serua, & contraxit cū libera, & hoc casu sunt opinio. quidam enim dixerunt quòd non est matrimonium: qa error est in dispari conditione, asserentes idem esse ubicunque contingit consimilis error: secus dicunt si sit error in pari conditione. puta: quia seruus credebat contrahere cum libera, & contraxit cum ancilla: nam ex quo ambo sunt serui error non habet impedire. ità not. xxix. quæst. ij. in summ. Communis tamen doctrina habet quòd tantum fauore libertatis impediatur matrimonium, & sic ubi contrahentis conditio deterioratur, secus si melioratur, uel conseruatur in qualitate, & hoc plus placet Abba. in cap. secundo. de coniug. seruo. quia ex quo consensum est in personam isti errores extrinseci nō debent impedire hoc sacramentum, & in dubio est pro matrimonio iudicandum: ut in cap. licet ex quadam. de testib. Sed quid in adscriptitio? respon. communiter tenetur quòd talis error non impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera, & inuito domino potest stare in possessione: l. iubemus. & auth. Adscriptios. C. de epi. & cler. & tenet Abb. in d. c. ij.

Prudentes

Ei qui scienter ducit in uxorem publicam meretricem, peccata remittuntur. h. d.

Quin potius qui scientes & prudentes, [a] mulieres publicas [b] de lupanari extraxerint, & in uxores duxerint, quod agent in remissionẽ proficiet [c] peccatorum. Cum inter opa charitatis nõ minimum sit errãtem ab erroris semita reuocare. [d]

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ, & qualitatis. hoc dicit.

Solum igitur [e] personæ, & cõditionis error obstat matrimonio, qualitatis uerò & fortunæ non obstat. Est autem error personæ, cum hic qui est Ioannes, Paulus putatur. Conditionis, cum is qui seruus est, liber creditur. Fortunæ, ut cum is qui pauper est diues existimatur, uel contra. Qualitatis, cũ is reputatur bonus, q tamen est malus. Sunt & alij [f] plures modi, quibus matrimonia impediuntur, utputà conditio apposita, & non impleta, secundũ ea quæ supra [g] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & uotum solẽne impediunt matrimonium contrahendum, & contractũ dirimunt: uotum autem simplex solum impedit contrahẽdum, & pro uoto simplici fracto imponenda est pœnitentia. hoc dicit.

Item uoti solennis [h] emissio, & sacri ordinis susceptio, [i] tã matrimoniũ impedit cõtrahendum, quàm postea contractum dirimit. Secus uerò statuitur in uoto simplici, [k] quanquam enim cõ

a Prudentes. Secus fortè si per errorem, cum tunc actus non procedat ex charitate, hoc tamen uerbum non ponitur in c. inter opera. de spons. unde sumitur nisi implicitè.

b Publicas. Quas quidem nulla necessitas excusat, l. palam. ff. de ri. nupt. & xxxij. q. v. cap. ita ne, & not. quod meretricium quantumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonij: nã hoc est prohibitorium certarũ personarũ. vnde quilibet potest contrahere qui expressè non prohibetur. cap. cum apud. de spons. immo inuẽtum est in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis: ut legitur, & nota. supra de sacra. matri.

c Proficiet. Scilicet quoad remissionem peccatorũ secundum Abb. in cap. inter opera. d spons. Sed an hoc intelligendũ sit d remissione omniũ peccatorũ: quidã quòd sic cũ sit hic indefinita locutio quæ uniuersali æquipollet. c. ut circa. de elect. in vj. & hæc est materia fauorabilis, & extendenda. c. odia. de re. iu. in vj. Alij contra: quia cum Papa indulget remissionem omnium peccatorũ solet apponere plenam uel plenissimam, quod hic non ponitur: ut not. Io. And. in c. ad liberãdum. de iudæ. & not. in Cle. ij. de pœni. & remis. & pro hac fac. litera hic in uerb. proficiat. secundum Abb. in d. c. inter opera.

d Reuocare. Est enim hoc unum ex tribus generibus eleemosynæ. cap. tria sunt genera. distin. xlv. hoc tamen crimen meretricij sub dissimulatione pertransit ecclesia.

e Igitur. De hoc dic ut not. supra eo. in prin. Sed an in casibus in quibus error nõ inualidat matrimonium, si minor contrahat possit petere restitutionẽ in integrum, si fuerit seductus? resp. negatiuè, & de hoc per Abb. in ca. ex parte. de rest. spo.

f Alij plures. De quibus. infra eo latè.

g Supra. Vt supra de sponsal. §. sub conditione. & c. super eo. de con di. app. & per tot. & capit. de illis. de sponsal.

h Solennis. Dicitur autem uotũ solenne in proposito, quod est susceptione sacri ordinis, uel professione tacita uel expressa munitũ. ca. uni. de uot. in vj. & supra de reg. §. illud quæri. & concord. cum hoc. c. meminimus. cum seq. extr. qui cler. uel vouen.

i Susceptio. Ex hac æquiparatione susceptionis sacrorum ordinum & ingressus in religionem, quidã tenebant q per susceptionem sacri ordinis soluerentur sponsalia contracta per uerba de præsenti, uelut & per monachationẽ. c. ex publico. de conuers. coniug. sed contrarium est uerum: ut not. in c. j. de uoto in vj. & s̃. de spon. §. item ex contrario.

k Simplici. Quia fortius matrimonij uinculum superueniens tollit primum debilius. suo tum simplex. c. j de uoto in vj. licet ante matrimonium contractum sit quis cõpellendus uotum

tum implere:ut c.ex parte de censib.c. porrectum.de regu.c.rursus qui cle.uel uouen.

a Susceptus. Ab eo qui incorporandi religio ni potestatem non habet.c.consuluit. ubi Ab. qui cle. uel uouen.

b Tollit. Arg.c. quemadmodū. de iureiur. & l.patre. ff. de his qui sunt sui uel ali. iu. Sed cōtra. c. super eo. de rēg. & c.uidua. q cle.uel uo. Quidam ꝙ hic & in c. consuluit.qui cle. uel uo.loquitur de habitu probationis, in cōtrarijs ḋ habitu professionis.tu dic aliterut per Abb.in d.cap. consuluit.

c Manifestius. Sic ca. j. de uot.& uo.redemp. in vj. unde sumitur. no. ergo ꝙ ex manifestatiōe grauius sit peccatum ad hoc. supra de pœnit. §. j.& §.ij. & not. in cap.nemo.xxij.q. iiij. & ca. clericus solus.distin.lxxxj. & c.de homine.de celeb. missa.

d Coniugali societate. Circa hãc materiam dicas ꝙ si Christianus uel

trahendum impediat, non tamen contractū dissoluit. Sic & religionis habitus sine ꝓfessione susceptus [a] ne contrahantur impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit. [b] Huic tamē qui nubendo uotum simplex fecit irritum quãto illud manifestius [c] emiserit,tãto propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus,& si nubant, sunt excommunicandi. h.d.

Cultus quoque disparitas matrimoniū, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit, si quis enim Iudeæ con iugali [d] societate iungi uoluerit, siue Christiana Iudæo,uel aliàs infideli, siue Iudæa uel aliàs īfidelis Christiano carnali consortio misceatur, quicunque eorum id cōmisiſſe deprænhenditur, à Christiano cętu & Ecclesiæ communione protinus segregandus erit.

Si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem,et alter uolit sibi cohabitare, uel non sine peccato mortali, soluitur coniugium, & conuersus cum alia contrahere poterit, & proles communis conuerso assignabitur. h. d.

Item si alter [e] infidelium coniugum ad fidem catholicam cōuertatur, & alter qui in infidelitate remansit, uel nullo pacto, uel non sine blasphemia [f] diuini noīnis,uel ut catholicū ad mor-

Christiana miscuerit se cum hebræo, uel hebræa, si quidem in figura matrimonij & ignoranter,tunc nulla eos manet pœna cum darent operam rei licitæ,& ignorantia facti legitimã præstet illis excusationem:ut per Abb.& alios in c.in nonnullis.de iudæ.ita tamen quòd post quàm habuerint notitiam de tali impedimento statim se separent:aliàs secus. l. qui contra, ubi latè traditur.C.de incest.nup.Aut sciēter, & tunc pęna est dissolutio matrimonij,& excōmunicatio,ut hic.xxviij.q.j.c.caue. cum seq.& in d.c.nonnullis.& in foro pœnitentiali pœna septem annorum pęnitentię. c.hoc ipsum.xxxiiij.q. ij. Hebræus uero quo puniaẗ sunt opi. ut dicetur statim.Si uerò se cognouerūt in actu fornicationis & sciēter,quidam dicunt hebręū morte mulctandum.ij.q.vij. c.nos si incompetenter.§. sed notā dum.uers. Nathã. & §.his ita.uersic. multa enim. & xxiij.q v.c. reos.§. Nathan.& tenet q̄dam in d. c. in nō nullis. Quidã mitius sentiunt secū dum Ol.Petru.de Perus. & Roma. scilicet ꝙ sit pœna uel pecuniaria, uel temporalis iudicis arb. & refert Ol.cōs.cccxxxiij. ꝙ in casu isto uidit hebræo amputari uirilia.Tertij melius ꝙ habēda est diligens cōsideratio singularum qualitatum, si mulier sit honesta & nobilis, an meretricula & uilis, an iudæus semel coierit, an sæpius, an iuuenis sit,an maior natu, num unam cognouerit an plures, & pro uarietate casuum uariè statuēdum: ut per Paul. Ghirl.in tract. de pœnis omnifa. coitus illi.q. xij. Et quòd dicitur de hebræis idem erit de turcis,moris,saracenis & simi.ut in hac litera.

e Si alter.Not.hic cãsum in quo constat matrimonium inter fidelem & infidelem,scilicet si infidelis cohabitare uellet cū fideli sine peccato,hoc ideò,quia matrimonium ab initio tenuit : argu.l.patre furioso.ff.de his qui sunt sui uel alie.iu.c.quemadmodum.dē iureiur. aliàs non teneret,ut supra eo §.proxi.

f Blasphemia. Puta astringendo coniugē ad aliquem iudaicum ritū,uel paganicum,uel idolatriam,

latriam, & in hac materia habes hoc versus.

Desere spernenté, uel blasphemare uolété,
Vel te credété scelus ad mortale trahenté.
Nam sunt absque mora sic uincula rupta
priora.

tale peccatum protrahat, ei cohabitare uoluerit, conuersus quasi [a] priore matrimonio dissoluto licitè ad secunda uota conuolare poterit, [b] & communis proles ipsi conuerso assignabitur. [c]

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alii legitimè coniunctus fuerit, alius quoque conuertatur, debent se inuicem recipere. h.d.

Quòd si cóuersum ad fidē & uxor cóuersa sequat̄, antequā pp causas [d] prædictas legitimam maritus ducat uxorem, eam recipere compelletur, [e]

a Quasi. Fortè ppterea adiecta est nota ĩ proprietatis: quia non potest omnino dici dissolutum matrimonium, cum possit infidelem pœnitere, ut statim subdit.

b Poterit. cap. quanto. & c gaudemus. de diuort. Ex hoc habes casum quotidianum in iudæis qui ueniunt ad fidem uxoribus remanentibus in iudaismo. possunt n. cú alijs mulieribus denouo contrahere ex causis hic positis. Sed contra uidetur: nam inter infideles matrimonium est uerum. d. ca. quanto. & s̃. de sacram. matri. §. j. unde uidetur ꝙ non possint separari ob defectum baptismi. Nam Christus interrogatus à iudæis qui non habebant baptismum, respondit quos Deus coniunxit homo non separet. ca. de infidelibus. de consang. & affi. Item matrimonium fuit institutum longè ante baptismum: scilicet in statu innocentiæ in paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam, cum fuit dictum, & erunt duo in carne una: ut habetur in cap. j. de uoto in vj. & in cap. fraternitatis. xxxv. q. x. Sol. secundum Ab. in d. cap. quanto. quòd ideò consideratur baptismus pro indissolubilitate: quia ubi non est fides Christiana, matrimonium non habet suá significationem, matrimonium enim consumatum denotat unionem & conformitatem quæ est inter Deú & ecclesiam per assumptionem carnis humanæ. ut in cap. debitum. de bigam & supra de sacramé. matrim. §. j. Vnde sicut figuratum est indissolubile: quia carnem quam Deus assumpsit nunquam dimisit, ita & matrimonium illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratum. facit quod not. in cap. quia propter. xxvij. quæst. ij. Matrimonium autem inter infideles non habet hoc significatum: quia negant carnis assumptionem. & sic matrimonium inter eos non est ita firmum: quia cessat ratio indissolubilitatis.

c Assignabitur. Scilicet post triennium: nam ante indistinctè remanet apud matrem siue conuersa sit siue non. capitu. fin. de conuers. infideli.

d Causas prædictas. Scilicet uel quia infidelis nolit cohabitare cú marito, uel id nolit facere sine creatoris contumelia, ut supra. §. proxi.

e Compelletur. cap. gaudemus. de diuor. Videtur ergo quòd contumelia creatoris non soluat matrimonium. ipso iure. nec enim si fuisset solutum prius conuersus compelleretur postea conuersam recipere, Io. dicit quòd licet ea nolente uiro cohabitare matrimonium sit ipso iure solutum, restituitur tamen quasi iure postliminij: argument.. capitu. cum per Bellicam. trigesimaquarta quæstione secunda. Sicut hæretico reuerso restituuntur alia bona. Authen. de Nestorianis. C. de hæretic. & licet non sit matrimonium inter eos, tamen eam recipere compellitur ex consequentia prioris matrimonij in fauorem fidei. Alij dicunt quòd matrimonium ipso iure non soluitur, sed soluitur ius matrimonij, id est, ius debitum exigendi. pro qua opin. uidetur capitulú quanto. de diuorti. ibi, contumelia creatoris soluit ius matrimonij. uerè autem tunc matrimonium soluitur cùm contrahit cum secunda, & non ante: quia si esset ex toto solutum non compelleretur eam recipere. Item si ex toto esset matrimonium solutum, superfluum esset meminisse de quauis fornicatione præcedenti, de qua hic, & in dicto capitulo gaudemus. in fine. & capitulo quemadmodum. de iureiur. Sed nunquid conuersus posset intrare religionem ea inuita anteaquam cum alia contrahat? respond. affirmatiue, cum iudicio ecclesiæ separati fuerint, cap. fin. in fin. de conuer. coniug. & not. in dicto capit. gaudemus.

nec quicquam conquerso proderit, quòd iã secundum ritum suũ eãdem repudiauerit, cum repudiũ ipsum ueritas Euangelica repudiauerit, [a] sed nec fornicationem dimissor dimissę poterit obijcere, propterea quòd alij post repudium nupserit, [b] nisi alias fornicata fuerit. [c]

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidem susceptã adhærebit primæ. h.d.

Quia uerò pagani in plures simul fœminas affectum cõiugalem diuidunt, utrum post conuersionẽ omnes, uel quam ex omnibus conuersus retinere ualeat, non immeritò dubitari poterit. Et cum nulli unquam [d] licuerit plures habere simul uxores, nisi cui diuina fuit reuelatione [e] concessum, nec cuiquã uxore etiam ob fornicationem dimissa, aliã liceat superinducere, euidẽter apparet, pluralitatem in utroque sexu, (cum inter coniuges seruanda sit æqualitas [f]) circa matrimonium reprobãdam, & de pluribus primam tantum retinendam. [g]

Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso. h.d.

Alia sanè causa est eorum coniugũ, quorum alter uel in hæresim labitur, uel ad infidelium transit errorem, neque.n. hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias descendere poterit.

a Repudiauerit. Nota ergo quòd lex diuina etiam infideles cõprehendit. Vnde infert Ab. in c.gaudemus.de diuort. quòd tales infideles delinquentes contra legem diuinam possunt puniri: secus si delinquerent contra legem Canonicã disponẽtẽ super spiritualib. Ita fac. not. per Inno. in cap. super his. de uoto.

b Nupserit. Quia intelligitur legitimè contraxisse quia authoritate legis contraxit. xxiij.q.iiij.ca.qui peccat. fac. ca. fraternitatis. de frig. & malef. & l. Gracchus. C. de adulte. & l. iuste. ff. de acqui. pos. Sed contra facit quia iuris diuini ignorantia neminẽ excusat. ca. ea. d. xxxviij. Sed iure diuino non est licitum repudium: ergo repudiata alteri nubendo committit adulterium? resp. repudium erat approbatũ lege antiqua, qua lege utentes excusantur ab adulterio, quia non committitur sine dolo: ut xxxiiij.q.ij.ca.i lectũ. & l.pen. de adulte. & ita sol. Abb. in c.gaudemus. de adulter.

c Fuerit. Sed cum omne peccatum & sequela peccati in baptismo deleatur. xxvj. distinct. c. deinde. & xxxij. q. j. cap. quod autem. & dona baptismi sint sine omni luctu. cap. ij. & cap. sine pœnitentia. de consec. distinct. iiij. qualiter reuertenti ad fidem poterit fornicatio ante baptismum commissa obiici? Dicas quòd in baptismo tollitur omne crimen & peccatum quo ad Deum: sed quatenus peccatum respiceret interesse tertij, uel reip. non tollitur, & sic marito ius excipiendi saluum remanet. Simile est in sacramento pœnitentiæ per quam tollitur crimen fornicationis quo ad Deum, & tamen post quancunque pœnitentiam potest maritus illam accusare. xxxiij.q.ij.c. admonere, nec eam etiam post pœnitentiam recipere compellitur: ut ca. gaudemus. de diuort. An autem & quãdo per baptismũ tollatur irregularitas ante contracta, uide per Abb. in d. c. gaudemus.

d Nulli unquã. Vnde etiam lex plura coniugia prohibet iudæis, l. nemo iudæorũ. C. de iudæi. & l. j. C. de incest. nupt.

e Reuelatione. Vt legitur de Iacob, & de alijs antiquis patriarchis: ut in c. gaudemus. de diuort.

f Aequalitas. Nota, quòd matrimonium nõ debet claudicare, ut hic, & in cap. quãto. de diuort. quãdoque tamẽ claudicat quoad debitum reddendũ, cap. quædam. de conuers. cõiug. uel quo ad obligationem expectandi alterum. ca. de illis. de despons. impub. & supra. de spons. §. de illis.

g Retinendam. Hoc expresse non dicitur in cap. gaudemus. de diuort. unde sumitur, sed non potest aliter hæc materia intelligi, ut apparet ex his quæ ibi dicunt omnes Docto. Sed quid dicemus si fidelis dicat pluribus mulieribus duco uos in uxores, & illæ pariter respondeant & nos te in maritum, quæ illarum erit uxor? respond. nulla, etiam si una tantum

sit

Nam etsi [a] matrimonium uerum inter infideles sit, non tamē [b] est ratum, inter fideles autem, & uerū & ratum existit; quia sacramentū fidei, quod semel est admissum, nūquàm amittitur, [c] sed ratum efficit coniugij sacramētum, ut ipsum in coniugibus, ipso durāte perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum. h.d.

Nec refert quod à quibusdā forsan obijci posset; quòd fidelis relictus, nō debeat Iure suo sine [d] culpa priuari, cū idem multis casibus [e] contingat, ut si alter coniugū incidat. [f] Ex hoc quoque quorundam malitiæ occurritur, qui odio coniugum simularent [g] hæresim, ut postmodum nubētibus coniugibus ab ipsa resilirent. Quinimò qui in fide permanserit, ad eum qui ab hęresi, uel infidelitate ad ecclesiam reuertitur, uel inuitus redire cogendus [h] erit, nisi ad religionem [i] transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum, & non ratum, aliud legitimum & ratum, aliud ratum & non legitimū hoc dicit.

Ex his apparet [k] coniugium aliud esse

fit apta matrimonio: quia iste uir non habuit præcisè animum obligandi se uni: ut per Ab. in d. cap. gaudemus.

a Nam etsi. Occurrit tacitè obiectioni: nam potuisset dici quòd quando unus ex duobus infidelibus ad fidem conuertitur, si remanēs in infidelitate nolit cohabitare cū conuerso, uel non sine cōtumelia creatoris, permittitur ecōuerso aliā ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæresim quòd remanens catholicus posset aliam ducere. huic obiectioni respondetur ut hic habes.

b Non tamen est ratū. quia potest dissolui, ut hic, & c. quanto. & capitulo gaudemus. de diuor. & xxviij. q ij. ca. item illud.

c Amittitur. xxxij. q. vij. c. j. & ca. ij. & j. q. j. cap. quod quidam.

d Sine culpa. Licet nemo sine culpa suo iure regulariter priuari debeat. c. quāto. de diuor. xvj. q. si. c. inuerum. & dis. lvj. c. satis puersum, & de eo qui cogn cōsang. uxo. suæ. c. discretionem. & c. si. & c. ij. de constit. quandoque tamen ex causa priuatur etiam sine culpa. ca. quoniam. §. ij. ut lit. non contest. & c. antiqua. de priuil. & dist. xxij. c. renouantes.

e Casibus. fac. xiiij. q. vj. ca comperimus. & dist. liiij. c. frequens. & xxxiiij. c. si cuius. & xvj. q. vij. decernimus. & dist. lxx. cap. neminem. & xviij. q. ij c. diffinimus. & c. tua. de cler. ægrot.

f Incidatur. xxxij. q. vij. cap. illi.

g Simularent. Hæc est causa quare priuatur quis iure suo sine culpa, simile xxxij. q. j. cap. dixit dominus.

h Cogendus erit. Sed contra in cap. gaudemus. de diuor. ubi separatā ob fornicationē nō cogit quis recipere, licet emendatā. Sol. illud in carnali fornicatione, hic sumus ī spirituali. Sed quæ est diuersitatis ratio? Rñ. in spirituali fornicatione sola anima polluit, in carnali anima & corpus, & uir magis scādalizat de eo quod fit in corpore, q̃ ex eo quod fit in anima: & ita causa maioris scādali illati uiro fit, ut post carnalem fornicationē etiā emendatam recipere non compellatur: quæ ratio nō militat in simplici spirituali. Ita not. in c. si. de conuers. coniug. uel dic ut no. infra de diuort. §. multum autem.

i Ad religionē. Vt c. si. de cōuers. cōiug. Quæri solet si uxor separata ob fornicationem à uiro commissam, postea & ipsa adulterium committat, nunquid marito reuerso possit intrare religionem, & nō uidetur, cum paria delicta mutua compensatione tollatur. l. uiro. ff. sol. matrim. Tu dic ut per Ab. in d. c. si. Et quod dicitur de religionis ingressu altero coniugū inuito faciendo in casu spiritualis fornicationis, intellige cūm interuenit separatio facta iudicio ecclesiæ: ut habetur in d. c. si. Vel licet non præcesserit talis separatio, res tamen non est integra. & amplia quod hic dicitur ut habeat locum etiam in fornicatione carnali: ut scilicet innocens possit peccante inuito religionem intrare. fac. xxvij. quæstione secunda. capitulo agatho sa. & cap. ueniens. de conuers. coniug. & per Abb. in dict. cap. si.

k Ex his apparet. Rectè hoc infertur ex superioribus. & sumitur ex c. si. xxviij. q j.

a Quia.&c. Ista ratio à quibusdam non probatur: ut not xxviij.q.j.c.si posset fortè alia ratio adduci, scilicet, quia si alter fiat christianus & infidelis nolit cohabitare, dissoluetur matrimonium: ut supra eo. §.item si alter. & in c. quāto. & ca. gaudemus. de diuort.

b Contracta. & cōsumata.

c Traditur. xxx. q.v.c.aliter.

d Quanquā enim. &c. De tota ista materia uide p Glo. Ab. & ceteros in c.qđ nobis.qui fil. sint legit. & ca.ij.& per tot. de matrim. contract. contra interdict. eccles. & in ca.non oportet. xxxiiij.q.iiij. & c.pen.de fer. & nouissimè p Cōcilium Tridentinum.sessio.xxiiij. in decretis reformationis, quod fortè ex parte corrigit quod hic dicitur, scilicet respectu matrimonij clandestini.

e Pœnitentia. c.j.de matrimon. cont. contra. interd.eccle.

f Coactio. Est autem coactio cū uiolentia corporali uel captura, metus uerò est præter aliquā uiolentiam & captionem.

g Metus. Iustus autem metus dicitur qui potest cadere in cōstantem uirū. fac.l.si quis ab alio.ff. de re iudi.& l.metū.ff.quod me.causa.& quod not.in c.de muliere.de spons.uel in constantē mulierē, cū ob sexus imbecillitatē minor metus in muliere sufficiat ad impediendum, ꝙ in uiro.arg.c.indignamur.xxxij.q.vj. & ca.sicut dignū.de homic.& per Ab.in c.causam.de offi.deleg.

legitimum, & non ratum, aliud legitimū, & ratum, quoddā uerò, quod ratum quidē est, sed non legitimū. Legitimum, & non ratum coniugium est, quod legali institutione, uel prouinciæ moribus contrahitur, hoc inter infideles ratū nō est, quia [a] dissolui potest dato libello repudij, lege fori, & non lege poli, quam nō sequuntur. Inter fideles uerò semper ratum est coniugium, cum coniugia semel inter eos contracta [b] nunquam solui possint. Horum uerò quædam sunt etiā legitima, ueluti cum seruatis nuptialibus ritibus, uxor sponso traditur. [c] Illorū uerò coniugia, qui contemptis legitimis solennitatibus, solo affectu aliquam sibi deligunt in coniugem non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur: quanquā [d] enim spretis ritibus ecclesiæ, matrimonium contrahi nō debeat, non tamen ob id solum sacramentū coniugij dissolui debet. Quin potius si tale matrimonium fuerit ab ecclesia postmodum comprobatum, filij generati, & legitimi iudicandi erunt. & heredes, aliqua tamē illis erit imponenda pœnitentia, [e] qui contemptis ecclesiæ præceptionibus matrimonium contraxerunt.

Iustus metus nisi purgatus fuerit impedit matrimonium, hoc dicit.

Coactio [f] quoque & iustus uiolētiæ metus [g] matrimoniū impediunt. [h] Cū enim solo consensu coniugiū contrahatur, plena debet [i] ille securitate [k] gaudere, cuius est animus indagandus, ne metu impulsus dicat, sibi placere quod odit. Plane quę inuita probat se spon

h Impediūt. Et qdē ipso iure, ut in c.cū locum.de spon.sed cōtra uidetur:qa regulariter metus actū ipso iure non infringit, sed ope dūtaxat exceptionis. ff de eo qd me. cau. p tot. & hoc quidā admittunt. ut Cardi. cōiter tn̄ contra de ratione uide p Ab.in d.c. cū locum. Et nota ꝙ si ambigat de metus interuētu magis creditur duobus testib. deponētibus de metu, ꝙ mile deponētibus de spontanea uolūtate:ut p Ab. in c.j.de his, quę ui.met.cau.

i Debet. Necessitatē importat, non honestatem. & hoc est regulare ubi materia est indifferens. not. in Cle.attendentes. de sta.regul.& p Ab. post Glos. in c.si uir. de adulter: quandoque solam honestatem. c.j.ubi nō.de desponsi. impube.

k Securitate. Et sic in materia matrimonij uolūtas coacta non habetur pro uoluntate.c.de muliere.ubi Ab.not.de sponsal.

Sponte.

salia contraxisse, si cō periatur postmodum sponte [a] cognita, ad matrimonij dissolutionem proclamare, & metum causari nō poterit. [b]

Furor impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h.d.

Furor quoque quia consensum impedit, nuptias contrahi prohibet, [c] contractas autem non dirimit. [d]

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt. h.d.

Item frigiditas, & coeūdi impotentia [e] legitimum matrimonijs impedimētum afferunt. Sicut enim [f] puer qui debitum reddere non potest, non est aptus coniugio, sic qui ita sunt natura [g] impotentes, ut nec ope medicorum [h] sine mortis periculo iuuari possint, apti ad contrahenda matrimonia minimè putantur. Ea igit quæ adeò est arcta, ut mulier fieri, & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisionē, ad matrimonium cōtrahendum nō debet idonea iudicari. [i]

Leprosi possunt matrimonium contrahere. h.d.

Alia est causa leprosorum, nam si mulierem inuenerint quæ sibi uelit nubere, uel mulier leprosa uirū, liberum erit illis coniugali uinculo [k] colligari.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum; & contractum dirimit. h.d.

Publicæ quoq; honestatis iustitia, tā matrimoniū contrahen-

a Sponte. Aliud si inuita. c. consultationi. ubi per Ab. & in cap. insuper. qui ma. accu. pos. & per aliquos in cap. pen. de probation.

b Poterit. Ex quo enim carnali copulæ consensit, omnis uiolentia sublata intelligitur: & matrimonium tenet. cap. illis. de despons. impub. & c. ij. de eo qui duxit uxo. quam pol. per adult. & ita ratihabitio ualidat quod nō ualebat à princ. c. cum uirum. de regula. de hoc per Concil. Trid. sessione. xxiiij. c. ix.

c Prohibet. Interueniens, scilicet tempore contracti matrimonij. xxxij. q. vij. c. neque furiosus. si mile in c. sicut. de regula.

d Dirimit. c. neque. xxxij. q. vij. fac. l. qui furere. ff. de sta. homi. l. patre. ff. de his q sunt sui, uel alie. iur. Sed pone q mulier contraxit cū furioso, & eo reuerso ad sanam mētem perduret in eodem consensu, nunquid erit matrimoniū? Respó. uariè de hoc per Doct. traditur in capitulo dilectus. eod.

e Impotentia. Argum. quòd licet allegare impotentiam sine expressione generis ipsius impotentiæ: ut not per Abb. in cap. quòd sedem. de frigid. & malefi unde sumitur.

f Sicut enim. &c. Nota quòd idem operatur impotentia corporalis quoad tempus, quod perpetua in perpetuum, fac. cap. à nobis. & cap. puberes. de despons. impub. & supra de spons. §. qui sunt puberes.

g Natura. Sed an senes qui calore naturali sunt destituti possint matrimonium contrahere? Respon. affirmatiuè, l. sancimus. C. de nupt. c. nuptiarum. xvij. q. prima. & senibus matrimonium dicitur esse legis obsequium, & humanitatis solatium. xxxj. q. j. ca. aperiant. & cap. quid si. dormierit. & senex quandoque habet habitum reducibile ad exercitium. sicut dicimus de spadone habente uuum testiculū. l. si serua. §. spadonem. ff. de iu. dot. & per Ab. in cap. qd sedē. de frig. & malefi. ubi habetur. & de eo q habet uirgam erectam sed non potest semen emittere, quòd contrahere non potest, iusta not. in cap. hi qui. xxxij. q. secunda.

h Ope medicorum. Ita ut tale adiumentum nō sit sine mortis periculo. c. fraternitatis. de frig. & malefi. & not. in c. ex literis. eod. tit. & statim subditur in hac litera. modicam autē uexationē & molestiam debent coniuges sustinere, ut matrimonium sortiatur effectum: ut habetur in dictis locis.

i Iudicari. De hoc in c. fraternitatis. eod. in fi. de frig. & malefi.

k Vinculo. Vt c. ij. & per tot. de coniug. lepros. & sic nota quòd infirmitas quantumcunque grauis non impedit matrimonium contrahendum, immo & in articulo mortis potest quis contrahere matrimonium, adeò q

dum impedit, q̃ contractum irritat. [a] Est autem publicæ honestatis Iustitia, quæ ex legitimis spõsalibus [b] oritur mulieris, quæ ll. coniuncta [c] est cũ qua nũc uir matrimonium contrahere desiderat, ut ecce cũ Berta sponsalia contraxi, uolo nunc cum Gemma, quæ Bertæ cognationis uinculo est coniuncta, matrimonium contrahere, publica honestate impedior. Inhonestum enim ac turpissimi uisum est exempli, ut ei quis nubere ualeat, cuius coniunctã sponsalia frangendo decreperit, ne in eandem eius nubendo coniunctæ, quasi iniuriam cumulet.

Sponsalia pura, & certa ex consensu ualida licet alias nulla inducunt publicæ honestatis Iustitiam, quæ sequentia sponsalia dirimit, nõ præterita. hæc dicit.

Vsque adeò autem ex puris [d] & certis [e] sponsalibus, impedimentum Iustitiæ publicæ honestatis exoritur, ut etiam si illa consanguinitatis, [f] affinitatis, [g] frigiditatis, [h] religionis, [i] aut alia [k] quauis ratione nulla sint, dũ tamẽ nõ sint nulla ex defectu cõsensus [l] nihil-

filij etiam ante geniti legitimãtur: ut not. in c. tãta. qui fil. sint legi. & per Io. And. in c. cul. pa. de re. iu. ĩ vj. & fac. pro hoc q̃ edictũ de matrimonio prohibitoriũ est certarũ personarum. c. cum apud. de sponsalib.

a Irritat. Huius autẽ publicæ honestatis iustitiæ plures sunt species: ut not. in c. non debet. de consangui. & affini.

b Sponsalibus. De futuro, & multo magis de præsenti. & sic nota q̃ tam ex sponsalibus de futuro, q̃ ex matrimonio de præsenti oritur publica honestas inter spõsum seu maritatam & consanguineos spõsi seu mariti. Superueniente uerò inter eos carnis copula oritur aliud uinculum, scilicet affinitatis. Vnde oẽs consanguinei uiri sunt affines uxoris, & ecõtra, c. super his. de cõsang. & affini. & durãt hæc uincula etiã post mortem alterius. ca. fraternitatis. xxv. q. x. & c. j. de spons. in vj. Oritur ergo quandoq; publica honestas sine affinitate, quandoque affinitas cum iustitia publicæ honestatis, quandoque oritur affinitas sine honestate publica, ut si quis citra sponsalia seu matrimonium cognoscat mulierem, nam inter eum & consanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra. ca. discretionem. de sponsal. & de eo qui cogn. consangu. uxo. suæ. per totum. nec oritur hoc casu publica honestas. Et fac. hæc ad q. illam an sufficiat in dispensatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat, & de publica honestate, de qua per Abb. in capitulo nõ debet. de consang. & affin.

c Coniuncta. Non tamen quocunque gradu usque in infinitum, sed usque ad quartũ. cap. non debet. de consang & affini. & per Ab. in capitulo sponsam. de sponsal. hodie tamen Concil. Trident. session. xxiiij. capitulo tertio. in reformationibus matrimonij ualde restrinxit huius impedimenti efficaciam, noluit excedere primũ gradum quod puto rectissimè factũ.

d Puris. Conditionalia enim nõ inducũt publicæ honestatis iustitiam: ut in c. j. in fi. de spons. in vj.

e Certis. Vt si promisit ducere Bertam filiam Titij, incerta uerò sunt quando promisit ducere unã ex filiabus Titij. fac. c. ex literis. ij. de spons.

f Cõsanguinitatis. Scilicet intra quartũ gradũ de iure decretaliũ, c. nõ debet. de cõsang. & affi. uel usq; ad primũ secundum Concil. Tridẽ. sess. xxiiij. in decretis reformationis matrimonij. c. iij. p quod uidetur quasi in totum tolli, & corrigi qđ ponitur in hoc §. cum disponat quòd quacunque ratione sponsalia nulla sint, nullam inducant publicæ honestatis iustitiam.

g Affinitatis. Scilicet præcedentis in primo gñe & usq; ad quartũ gradũ iure decretaliũ, c. non debet. de consan. & affin. facit c. discriptionem. de eo, qui cogn. consan. uxo. suæ. secus nouissimè per Concil. Triden. in loco allegato in superiori notula.

h Frigiditatis. Vt de frigid. & male. per tot.

i Religionis. Scilicet præcedẽtis & approbatæ: ut not. in c. j de spons. in vj. in princ.

k Alia. Puta ex cognatione spirituali & legali.

l Ex defectu cõsensus, Puta: quia cõtracta ab infante,

infante, uel furioso.c.dilectus.de sponsal.& supra eo.c.literas.& c.accessit. de despon.impu. sed nouissimè per Concil. Triden. non est distinctio quæ ex capite nullitas procedat.

a Idem fecit. Quia contraxit per uerba de futuro, sed si contraxit cum primo per uerba de futuro, & posteà cum secũda primæ cõsanguinea, eodẽ modo in gradu prohibito cõtraxit & secundã cognouit, nec primam habere potest ob affinitatem superuenientem, quæ soluit sponsalia de futuro.capitulo ueniẽs.el primo. de eo qui cogn.consang. uxo. suæ. & capitulo ex literis. eod.tit. secundam habere non potest: quia publicæ honestatis iustitia impedit, ut hic, & cap.j.de spons. in vj. & ibi not.

lominus, & impedire, & dirimere sequentia sponsalia, uel matrimonia dignoscantur, licet præcedentia dissoluere non ualeant. Quare, qui sponsalia purè, ac determinatè cum aliqua muliere contraxit, & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, [a] ex priorũ sponsaliorum uigore, ad matrimonium contrahendum cũm prima remanet obligatus. [b]

Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedunt patri scienter contrahenti. hoc dicit.

Filij quoque nati ex matrimonio, quod publicæ honestatis iustitia impediente contractum fuit, cum nec Ecclesiæ permissionem, [c] nec patris allegare possint ignorantiam [d] ad successionem bonorum paternorum minimè admittentur.

DE TRIPLICI COGNATIONE.

Cognatio est triplex, spiritualis, legalis, & naturalis, & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit.h.d.

b Obligatus. Secus si cum alia non ipsius consanguinea contraheret per uerba de præsenti.cap.si inter.de sponsal. Et ex hoc quod hic dicitur nota quòd licet superueniens affinitas dissoluat sponsalia de futuro, tamen iustitia publicæ honestatis ipsa non dissoluit, & meritò. secunda enim sponsalia tolluntur per publicæ honestatis iustitiam ex primis inductam, non ergo ex secundis potest esse honestas quæ tollat primã. simile.c.si quis.distin.lvij.

c Permissionẽ. Id est, dispensationem. potest enim Papa dispensare super impedimento publicæ honestatis. nam illud impedimentum nõ est à iure diuino sed humano, circa qđ Papa põt dispensare. c.proposuit. de concess. præb.& dispẽsando Papa super matrimonio, in consequentiam dispensat super legitimitate filiorum, etiam respectu hæreditatum & successionum, de quo in c.per uenerabilẽ.& in c.referente.qui fil.sint legit.& in c.quia circa. de consangui.& affinit.& xxxv.q viij.c.j. & ex hoc quod hic dicitur, ampliatur dispositio.c. sponsam.de sponsal.

d Ignorantiam. Nota quòd ignorantia prodest, & interdum ualidat actum, l. & liberi. & lege liberi. ff. de contrah. emp.concor.c.ij. & ca.referente. & c. ex tenore. qui fil. sint legit. Sed an quælibet ignorantia excuset? & certè ignorantia facti probabilis excusabit, fortius ignorantia iuris & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Respond. ut not.per Abbatem in dicto capitulo referente. hodie tamen paterna ignorantia non excusat filios ob ommissam solennitatem.capitulo cum inhibitio. de clandest. despons. Et hæc impedimenta matrimonij quæ colliguntur tam ex supradictis, quàm ex his, quæ habẽtur infra & sparsim per alia loca concluduntur his uersibus.

Error, Conditio, Votũ, Cognatio, Crimen.
Cultus disparitas, uis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis uel si coire nequibis.
Hæc socianda uetant Connubia iuncta retractant.

Quorum uersuum declaratio & sensus patet ex his quæ supra & infra dicuntur & seriosè declarantur per Ioan. Andr. in summa quarti Libri Decretalium.

DE TRIPLICI COGNATIONE.

Multo

Vlto magis [a] cognatio matrimonio interdum est impedimento. Est autē cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis [b] cognatio est attinentia quædam proueniens ex sacramenti [c] collatione, uel ad sacramentum detentione. Non solum igitur inter baptizantem, & illum qui eum de baptismo suscepit [d], item inter baptizatū [e] & suscipiētis filios, & uxorē [f] ante susceptionem, à suscipiēte carnaliter cognitā. [g] Verū etiā inter

a Multo magis. Bene multo magis cū cognationis uinculum fortius sit, quàm iustitia publicę honestatis.

b Spiritualis. Hanc diffinitionem siue descriptionem ponit Gloss. in cap. j. de cogna. spiri. in vj. Abb. in Rubrica. eód. eādem ponit, sed latioribus uerbis ut ibi per eum. & sua descriptio est quædam declaratio siue paraphrasis eius quæ hic ponitur.

c Sacramenti. Non cuiuslibet, sed baptismi tantum & chrismatis, ut infra dicitur. quod ideò est secundum Ab. in Rubrica. eod. quia hæc spiritualis cognatio imittatur naturalem in quantum potest. Vnde sicut cognatio naturalis oritur per natiuitatē carnis, sic spiritualis per natiuitatem quæ consistit in spiritu. & in sacramento baptismi dicitur quis renasci, id est, iterum nasci: quia iam quis natus est semel carnaliter. Vnde illud euangelij. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. ex confirmatione autem oritur hæc cognatio quatenus habet connexitatem cum baptismo.

d Suscepit. Nota quòd patrinus dicitur baptizatum suscipere de sacro fonte, alibi quòd eum tenet. c. contracto. de cogna. spiri. & alibi quòd leuat. c. ueniens. eo. tit. quandoq; ꝙ pro prijs manibus sustinet uel tenet. xxx. q. j. ca. de his. & c. ad limina. Quæ loquendi formulæ cùm denotent actum proprium & personalē. fac. pro ea opi. quòd non possit hæc cognatio contrahi per procuratorem, quam multi tenuerunt: ut per Abb. & alios in capitulo ueniens. eod. & per Legistas in l. Gallus. §. forsitan. ff. de lib. & posthum. Consuetudo tamen præcipue in magnis uiris contrarium approbauit: ut per Perusin. in capitulo uni. de cogn. spir. in sexto. Abb. ante factum putat negatiuam tenēdam post factum affirmatiuam. Sed nunquid per uniuersitatem possit hæc cognatio contrahi?& non putat Federi. de Sen. cum uniuersitas non sit baptizata. capitulo baptismate. de consecra. distinct. quarta. capitulo Romana. §. uniuersitatem. & cap. si sententia. de senten. excommun. in sexto. Abb. contrarium tentat si per syndicum contrahat quia dispositio concepta in uniuersitatem resoluitur ut concernat personas singulares de uniuersitate, si actus non cadit in uniuersitatem, ne res effectu careat, dicto capitulo si sententia. facit. quod no. in dicto §. in uniuersitatem. & capitulo nouerit. & cap. graue de sententia excommunic. prima uidetur receptior in dicto §. forsitam. hodie cum uno tantum patrino potest hæc cognatio contrahi, ita disponente Cōcilio Tridentino sessione uigesimaquarta, in decretis reformationum matrimonij. cap. secundo.

e Baptizatum. De personis quas innectit hæc spiritualis cognatio, dicut nouissimè per Concilium Tridentinum. sessio. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap. ij. & contrahitur, uidelicet inter patrinum ac baptizatum, & illius patrem ac matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem ac matrem, & non inter alios. unde sublatæ sunt multæ disputationes inter filios patrinorum & alias personas, de quibus per Doct. in capitulo Martinus. eo.

f Vxorem. Idem uidetur & de concubina. c. contracto. de spi. cognatio. comm. contra ut habetur in cap. j. & c. Martinus. eod. nec enim conuenit ut spiritualis cognatio extendatur ad coitum illicitum, uir ergo & coniunx sibi communicant actiones spirituales. xxx. q. iiij. c. si quis unus. & d. c. Martinus. licet non passiones, unde si filius alterius tantum leuetur de sacro fonte, leuans alteri cuius filius non est compater non est. d. c. j. & d. c. Martinus.

g Cognitam. Secus si post fiat uxor, uel etiā si prius erat uxor, sed non cognita: quia per unionem carnis sequentem nō pōt transire in unionem spiritus præcedentem. xxx. q. iiij. c. post

c.post uxoris. & latius per Ab. in c.Martinus. eod post.Gloss.ibid.

a Suscipientem. Supple & uxoré eius prius carnaliter cognitam, ut hic, & c.Martinus.eo. xxx.q.iiij.ca.si unus.

b Eisdem modis. Id est, inter easdem personas ut not.supra proxim.in prin. & in ca.j.§.j. de cogn. spiri. in vj.Ex quibus elicitur quòd cópaternitas spiritualis pertinet ad paternitatem & filiationem, & fraternitatem, secundum iura decretalium, auos uerò uel nepotes spirituales non habemus: ut not.in d. ca.j.§.j.immo hodie secúdum Concilium Tridentinum, nec fratres habemus spirituales, ut in locis supra annotatis.

c Sacramentorum. De ratione not. in principio. in uerbo sacramenti.

d Per cathecismum. Cathecismus est illa instructio quæ fit ante baptismum.Nam cathecizzare dicitur esse idem, quod instruere, & habet locum maximè in adultis & capacibus, de consec.dist.iiij. c.ante uigesimum. hodie fit ante fores ecclesiæ, & in infantibus antequam baptizentur: ut per Abb.in Rubrica de cogna.spirit.

e Dissoluetur. Vt in cap.contracto. de cog. spiri.& c.ij.eod.tit.in vj.

suscipientem [a] parentesq; baptizati cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit posteà contractum. Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizãte sunt intelligéda.

Excepto baptismate,& confirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impeditiua matrimonij.h.d.

Eisdem modis [b] ex confirmatione spiritualis cognatio contrahitur, matrimonia similiter impediens, contrahenda, & posteà contracta dirimens. Ex datione uerò aliorum sacramentorum [c] cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, uel dissoluat.

Cognatio spiritualis per Catherismum contracta impedit matrimonium cõtrahendum, sed non dirimit contractum.h.d.

Per Cathecismum [d] an spiritualis cognatio contrahatur, dubitatum est, & constitutum est contrahi quidem illam, sed nó tantam: licet enim ex ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minimè dissoluetur. [e]

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium anteà contractum.h.d.

Diximus autem huiusmodi cognationẽ matrimonia contracta dirimere non simpliciter, [f] sed posteà contracta, nam si uir, uel mulier ex ignorantia, [g] uel dolo proprium [h] filium de sacro fonte susceperit, propter hoc separari non debent, nec alter alteri debitum subtrahere, [i] nisi ad continentiã seruandam possint induci, quia si ex ignorantia [k] id fa-

f Simpliciter. Id est, non purè & sine aliqua distinctione, cum enim cum distinctione uel aliquo addito quid affirmatur non dicitur simpliciter affirmari, ut per Anr.de Butr.in c.j. de scrut.in ord.fa.& de hoc uerbo uide per Imolam & Doct. in l. j.§.si quis simpliciter. & per Bart. & Legistas in l.j. in prin.ff.de uulg. & pub. & in alijs sexcentis locis.

g Ignorãtia. Nota igiť quòd quo ad compaternitatem requiritur animus & certa scientia: Arg. ꝙ si quis credens tenere filium unius tenuit filium alterius, non efficitur pater spiritualis baptizati, saltem ad dirimendũ matrimonium postea contractum. de quo uide per Ab in c.ij.& in c. ueniens. de spir. cognat.

h Proprium filium. Nota hic ꝙ parentes non debent proprios filios de sacro fonte leuare. alius enim esse debet pater spiritualis, alius carnalis, instante necessitate licitè baptizant proprios filios. xxx. q.j.c.ad limina. nec oritur inter eos aliquod impedimentum. Abb.in cap.ij.de cog.spi.

i Subtrahere. Sed nunquid possit exigere? Respon. ut latè not. in capitulo secundo. de cognat.spiri.

k Ex ignorantia. Scilicet probabili: aliàs non excusaretur.

excusaretur à peccato. ca.j.in fi.de eo qui re. epat.& c.apostolicæ. de cle.excom.mini. c.ij. de cogni.spi.

a Patrocinari.c.j. de eo qui duxit in mat.& c.audiuimus.de collus.& xxx.q.j. c.dictum.& c.sedes. de rescri. cap.ij. de cog.spi.

b Pœnitentia. Facit c.cótracto. de cogn.spi.& no. hic quòd pœnitentia imponitur ob solam delinquédi affectioné, licet intentio nó habuerit effectû. fac. c.sicui.& cap. si propterea. de pœni. distin.j.l.si quis nó dicam rapere. C.de episc.& cler.

c De filijs. Est hodie huiusmodi dubitatio superflua, cum inter filios indistinctè huiusmodi cognatio non contrahatur,ut per Concil. Trident. sess. xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. c.ij.habetur tamen de hoc in c.super eo.de cogna. spiri.& in c.ex literis.& utrobique Abb.in d.tit.

ctum est,eos ignorantia excusare uidetur, si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari [a] non debet. Quinimò pro tali ausu matrimonio sua firmitate duráte pœnitétia[b] imponéda erit.

Filij pro quorum neutrum uentum est ad compaternitatem copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat. hoc dicit.

De filijs [c] quoque per quorum neutrum ad compaternitatem uentum est, an copulari possint quæsitum est, & sanè nisi consuetudo [d] ecclesiæ, ubi de contrahendis nuptijs agit, uel aliarum [e] uicinarum aliter se habeat, tali coniugio minimè obsistendum [f] erit.

Licet plures non debeant esse patrini, si plures tamen fuerint cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur.

De eo quoque [g] ad monédi sumus, quòd licet nó plures quàm unus [h] uir uel una mulier [i] ad suscipiendû de sacro fonte infantem accedere debeát, si tamen plures accesserint, spiritualis cognatio contrahitur.

d Consuetudo. Consuetudo ergo personas alioqui legitimas ad contrahendum reddit illegitimas. c.j.& c.super eo.de cognat. spirit. c.cum olim.de cle.coniug. & intelligo de tali consuetudine quæ nó obseruata scandalum generaret: ut dicitur in dd.locis. & facit,quia cum ex prohibitione talis matrimonij nullû resultet peccatum:ergo si scandalum est quòd huiusmodi personæ coniunganť,propter scandalum sunt prohibédi,& uidetur rationabilis ista consuetudo ex quadam affinitate contracta ex compaternitate unius filiorum: ut etiá alij coniugi non possit, uel ex nouissima dispositione Concil.Trident. ex affinitate contracta cum parentibus: argum. d.cap.primi. & xxx.q.iij.cap.post susceptum. Vnde fortè simili modo posset dici si in aliquo loco esset magnum scandalum, si quis contraheret in quinto gradu, non enim deberet contrahi, non obstante eo quod disponitur in capitulo non debet.de consangui.& affin. quia ob scandalum multa alioqui permissa omittuntur: ut not. in d.c. super eo, quod multum commendat ibi Abb.

e Vel aliarum. Not. ergo quòd cósuetudo unius loci pôt extédi ad alia loca, quod quando, & quomodo procedat, latè per Anto. de Butri. in c. fin.de offi.Archid.

f Obsistendum erit. Si ergo consuetudo obsistat aliud dicendû erit, ut supra proxi.not. quod quidem quò ad matrimonium contrahendum non habet magnû dubium. Sed an matrimonium contractû cótra consuetudiné teneat, & non uidetur.c.fi.de cósue. tu dic ut latissimè per Abb.in ca.super eo.de cognat.spiritua.

g De eo quoq;.&c. Quod hic dicit est hodie correctû p Concil.Trid.sess.xxiiij.in decretis reformationum matrimonij.c.ij ubi statuitur q huiusmodi cognatio non contrahitur nisi quoad unum & ad summum unum & unam.

h Vnus. c.nó plures.de cósec.di.iiij. Sed an unus possit esse patrinus in cathecismo,baptismo,& confirmatione? Rñ. potest si necessitas urgeat:ut not.in c.fi.de cogna. spi. Sed consuetudo Romana hoc non recipit.

i Mulier. Ex hoc nota uná differentiá inter cognationé spiritualé & legalé: quia spiritualé pôt fœmina cótrahere,ut hic,& c.fi.de cogn. spi.& p Cócil.Trid.in loco allegato in suprascriptis notulis,legalem aût non pôt.§.fœminæ.instit.de adop.de ratione diuersitatis.uide per Abb.in cap.ueniens de spirit.cognat.

gnatio æquè quo ad omnes inde contrahitur,[a] tam matrimonia contrahenda impediens, quàm etiam posteà contracta dissoluens. Circa quod idem[b] statuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimonijs, modo perpetuum, hoc dicit.

Legalis[c] cognatio est proximitas per adoptionē proueniēs.[d] eius autem duæ sūt species. Vna quæ temporalem impediendi matrimonij causā cōtinet. Alia quæ perpetuam. Temporalem causam impedimenti continet ea, quæ inter te & eam quæ tibi per adoptionē soror esse cœperit īntercedit. Nā per adoptionem quæsita fraternitas, eousq; nuptias impedit, donec[e] manet. perpetuā prohibitionis causam continet, ut puta quæ inter adoptantem & adoptatum. Item inter adoptantem, uxoremq; adoptati, & inter adoptatum, uxoremque adoptantis[f] intercedit. Nam & p emancipationem, dissoluta adoptione matrimoniū impeditur.

Quid sit naturalis cognatio, quid consanguinitas, quid affinitas. h. d.

Naturalis[g] cognatio est, quæ medio cōsanguinitatis, uel affinitatis contracta reperitur. Est autem consanguinitas[h] attinentia personarum ex eo proueniens, quòd una descendit ab altera, uel ambo ab eadem, uel cōsanguinitas est uinculum personarū ab eodem stipite descendentium carnali propagatione contractum. Et dicitur consanguinitas, quasi sanguinis unitas, quia scilicet consanguinei de cōmuni sanguine de-

a Contrahitur. Scilicet cum omnibus iure decretalium, quia multa impediuntur &c. cap. quemadmodum. de iureiur. l. patre. ff. de his qui sunt sui uel ali. iur.

b Idem. Scilicet ut plures in confirmatione tenere nō debeāt, tamen si teneant omnes sint cōpatres, & compatrini iure decretaliū.

c Legalis. Hic secunda pars principalis huius tit.

d Proueniens. Hæc diffinitio siue descriptio est Host. in tit. de lega. cogna. Sed in Rubrica eiusdem tituli dicit quòd est quædam propinquitas à lege inducta per quàm efficitur quis filius, uel nepos, uel deinceps. seu frater uel affinis, qui non est naturam imitans, allegat. l. adoptiones. ff. de adopt. Et not. secundum eundem ibi quòd lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio. quandoque inducit impedimentū habile ad uetandum & dirimēdū matrimoniū. Sed tamen uerius id non procedit in uirtute dispositionis iuris ciuilis. Sed ex approbatione legis canonicæ expressa, unde licet ius ciuile prohibeat matrimonium inter tutores & pupillam, rectorem prouincie & subditam, nihilominus inter istos coniugium teneret, cum lex canonica specificè has dispositiones non approbet. faci. not. xxx. q. iij. c. j. & per Abb. & alios in d. Rubrica.

e Donec manet. Sic ca. uni. de leg. cogn. & cap. per adoptionem. & cap. ita diligere. xxx. q. iij. & l. per adoptionem. ff. de rit. nupt. cessante ergo causa cessat effectus. ca. post translationem. de renuntiat. Sed nunquid adoptiui possint inter se contrahere? quidam quòd sic ut not. in d. c. uni. Item nunquid dissoluatur matrimonium ob impedimētum legalis cognationis? quidam quòd non, cum sit impedimētum temporale, ut hic. alij contra, quod uidetur uerius: ut per Abb. in d. ca. unico. & intellige hæc omnia de adoptione solenniter facta, & in forma: ut per Abb. in d. c. uni.

f Vxoremq; adoptantis. Ex eo quod hic inculcat de uxore uidetur innui quòd sacerdotes non possint adoptare: argum. not. per Iacob. Butri. in l. mancipia. C. de ser. fug. p quo uidet. §. illud. inst. de adop. Communiter cōtra, ut per Abb. in c. uni. de leg. cogna. & traditur in l. si quis posthumos. ff. de lib. & posthu. fac. l. si pater. ff. de adopt.

g Naturalis. Tertia pars principalis tituli.

h Consanguinitas. De hac diffinitione uide quæ not. xxxv. q. v. p Glo. in arbore affinitatis, & per Host. in sum. de consang. & affinita.

Affinitas.

scendunt. Affinitas [a] est quædam personarū proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta, [b] quasi duorū sit ad unum finem unitas. Cum enim duæ cognationes diuersę per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis quasi quosdam fines accedere uidet.

Affinitas & consanguinitas cōtrahitur etiam ex damnato coitu.h.d.

Nec intererit quòd ad cōsanguinitatem, uel affinitatem cōtrahendam, ex iustis nuptijs aliqui, an ex damnato [c] coitu inuicem copulati fuerint.

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusiuè sunt prohibita, & de facto contracta temporis cursu non ualidantur.h.d.

Constitutum igitur erat olim,[d] ut quicunque uel septimo consanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicem contingerent, legitimas nuptias contrahere non possent, quod ipsum non solū in primo, uerum etiā in secundo, & tertio affinitatis genere [e].

a Affinitas. Hanc descriptionem ponit Hostien. in summa de affini. sed addit hæc uerba omni carens parentela. & dicitur simpliciter ex coitu non ex matrimonio uel nuptijs; quia hic ponitur descriptio non modo legitimæ affinitatis, uerum etiam illegitimæ, & uerbum coitus, est aptus comprehendere utranque speciem affinitatis, licet quidam dicerent ex iniusto coitu non contrahi affinitatem, sed publicæ honestatis iustitiam: ut per Host. loco supra citato.

b Ex eo dicta. l. non facile. §. affines.ff.de grad. affini.& per Abb.in cap, quod super.d consangui. & affinitat.

c Ex damnato coitu.cap. primo. & cap.descriptionem. de eo qui cogno. consanguin, uxor, suæ, etiam si ignoranter fuerit talis coitus habitus. d.capit, primo. est tamen nouissimè hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentū contractum, nec enim excedit secundum gradum: ut per Concilium Tridentinum session.xxiiij. in decretis super reformationibus matrimonij.cap.iiij.

d Olim. Vt cap. j. & cap. nullum.& per tot. xxxv.q.ij.

e Genere. Vt melius intelligatur hæc litera, uidendum est quod sit primum genus affinitatis. quod secundum, quod tertium, de quibus secundum Io. And in c.non debet. de consan. & affi. dic sic, & sume hanc regulā. Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus attinentiæ & non gradum. Verbi gratia, ego & frater meus sumus consanguinei in primo gradu consanguinitatis; frater meus ducit uxorē, illa est persona addita personæ per carnis copulam, illa mutat genus attinentiæ, id est, alio genere attinentiæ attinet mihi quàm frater meus; quia ille est mihi consanguineus, & illa est affinis: sed non mutat gradum: quia sicut frater est mihi cōsanguineus in primo gradu, sic & illa mediante fratre meo est mihi affinis ī primo gradu primæ affinitatis. Ergo si uis habere primum genus affinitatis adde per carnis copulam alicui de tua consanguinitate aliquam personam, & illa persona est affinis omnibus consanguineis uiri sui in primo genere affinitatis, & solum hoc genus hodie prohibitionem habet, ut hic & capitu. non debet.de consangui. & affin. unde mortuo uiro illius mulieris, illa non potest habere aliquem de consanguinitate uiri sui. Ergo patet quòd omnes consanguinei & consanguineæ uxoris meæ sunt mihi affines primo genere affinitatis, & econtrà. Si uis habere secundum genus affinitatis adde personam per carnis copulam primo generi hoc modo. Vxor fratris mei est mihi in primo genere affinitatis, mortuo fratre meo, adde illi alium uirum, & ille erit mihi affinis in secundo genere affinitatis, & ille secundum antiqua iura mortua illa non poterat accipere aliquam de consanguinitate prioris mariti usque ad quartum gradum, & de isto secundo genere habes.xxxv.q. iij.c. de propinquis. sed hodie non prohibetur: ut hic dicitur.& in d.cap.non debet. Si uis habere tertium genus adde personam personę per carnis copulam secundo generi, & sic habebis tertium genus, uerbi gratia, Seius fuit maritus relictæ fratris tui, mortua illa relicta maritus eius qui est tibi in secundo genere accepit aliam, illa est tibi in tertio genere, & illa olim mortuo uiro suo nō

Sibi locum uẽdicabat, nec soboles ex secundo matrimonio suscepta, cognationi præmortui uiri copulari poterat. Sed cum huiusmodi prohibitiones difficultatem frequenter inducerẽt, & aliquando periculum parerent animarum, euidenti utilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatæ fuerunt, sancitumq́; ut prohibitio copulæ coniugalis quartum [a] consanguinitatis gradum primi duntaxat generis non excedat. Vir igitur qui à stipite quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere distat quinto, licitè coniungi poterunt. Aliàs si propriore gradu sese inuicem contingant, temerè contractum matrimoniũ adeò erit irritũ, quòd nullo poterit annorũ numero [b] defendi.

Infideles intra quartũ gradum coniuncti si conuertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima. h. d.

Si tamen infideles, qui secundum ueteris, uel propriæ legis instituta, circa gradus consanguinitatis, uel affinitatis à canonibus notatos, [c] coniuncti sunt, Domino inconspirante conuersi fuerint matrimoniũ anteà contractum non erit post baptismi lauacrum irritandum. Cùm per sacramentũ baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur. [d] Vnde & proles inde nata legitima [e] censebitur.

Propinquitas uiri reputatur uxoris, & propinquitas uxoris reputatur uiri. h. d.

Admonendi etiam sumus perinde uirum à consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, & uxorẽ à propinquis uiri, atque à proprijs. [f] Hu

poterat copulari alicui de cõsanguinitate tua, cum illa esset tibi, & consanguineis fatris tui in tertio genere usque ad secundum gradum. de hoc genere habes xxxv.q.iij.c. porro.& primum genus contrahitur tantum ex una parte, secundum, & tertium genus quandoque ex una parte, ut in prædictis exemplis, quando que ex utraque parte, ut in uxoribus duorum fratrum, quæ sunt inter se in secundo genere ex utraque parte appositum, altero fratre mortuo si illa copulatur alteri ille erit in tertio genere uxoris alterius fatris. Primum genus dicitur: quia primo emanat de consanguinitate, uel, quia una persona mediante cõtrahitur. Secundũ dicitur, quia secundo loco emanat post primum, uel, quia duabus personis mediantibus cõtrahitur. Tertium, quia in tertio loco, uel quia tribus personis mediãtibus emanat.

a Quartum. Vt cap. non debet. & cap.fin. de consangui.& affini. uidetur ergo q̃ ascendentes post quartum gradum possint contrahere cum descendentibus, & contra, quod admittit Goffr. ob generalitatem.d. c.non debet. Tene contrarium cum Io.Andr. Host.& Abb.d.loco, & de hoc est tex. in l.nuptiæ.ff.de ri.nup.ubi not. quòd si Adam hodiẽ uiueret non reperiret uxorem, quæ lex cum nõ reperiatur correcta specialiter, non debemus per generalem iuris Canonici dispositionẽ dicere contrarium: ar.c.ij.de despon.impub.hoc tamen propter breuem hominum uitã uix posset in facto contingere.

b Numero. Et ita nulla præscriptio currit contra matrimoniũ, quẽadmodum nec cõtra uotum.c.quod Deo.33.q.v.& ca. sicut nobis. de regular. immo diuturnitas temporis auget peccatũ. ca. quanto. & c. fi.de consue.& c.non satis.& c.seq.d fim.

c Notatos. Vt xxxv.q.ij.c. contradicimus, cum alijs.& q.v.c.ad sedem.& c. non debet.& c.fi.de consan.& aff. Et no.q̃ circa sacramenta & spiritualia aĩam cõcernentia iudei nõ astringuntur lege canonica, unde licitè contrahunt matrimonia in casibus humana tantum lege prohibitis. fa. c.gaudem⁹. de diuor. & latè p Doct.in ca.iudæi. ij.de iudæis.

d Dimittantur. xxvj.dis.c.deinde. & c.gaudemus. de diuor. etiã quo ad pœnã, ita q̃ si baptizatus statim moreretur non sentiret aliquam pœnã purgatorij secundum Aug.in c.fi.de pę.dist.vij.& per Ab. in d.cap.gaudemus.

e Legitima.c.fi. qui fil. sint legit.

f Proprijs. Vt cap.j. de consangui. & affin.&

xxxv.

ius autem rei manifeſta [a] ratio illa eſt, qa ſi ſecundum diuinam ſententiam ego, & uxor mea una caro ſumus, profectò mihi & illi, mea ſuaq; cognatio una propinquitas efficitur. Quocirca ego & ſoror meæ uxoris in uno, & primo gradu erimus, filius uerò eius in ſecundo gradu erit à me. Nepos tertio, & ſic deinceps. Vxorem uerò ꝓpinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quē admodum eiuſdē gradus fœmina propriæ ꝓpinquitatis exiſtat, quod nimirū & uxori meæ de propinquitate mea, in cunctis cognationis gradib. conuenit obſeruare.

Coniuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cū cōiunctis uiri, h.d.

Quanquàm autem omnes conſanguinei uiri, uxoris ſint affines: inter conſanguineos tamen uxoris, & uiri, nulla intelligitur eſſe affinitas contracta, propter quam inter eos matrimoniū debeat impediri. [b] Pater igitur, & filius, cū matre & filia. Itē duo cognati cum duobus cognatis licitè contrahere poterunt.

Qui cognouit conſanguineam uxoris ſuæ, non poteſt debitum petere, licet reddere teneatur, & uxori ſuperſtes, carebit ſpe coniugij. h.d.

Si quis [c] autem cō tracto matrimonio, cōſanguineam uxoris ſuæ cognouerit, [d] ut putà ſi uitricus priuignam, uel maritus ſororē propriæ uxoris adulterauerit, matrimonium quidem anteà contractum nō dirimitur. ſed qui ſe ità contra leges alteri cō miſcuit, [e] à coniuge nunquam debitū petere poterit, [f] nec cū aligua legitimas un-

xxxv.quæſt. ij.cap.æqualiter. cum ſequen.

a Manifeſta ratio. Vt xxxv.q.v.c.porro.c.debitum.de bigamis.

b Impediri. Vt c.quod ſuper. de conſang. & affi. & quemadmodum non oritur affinitas inter cōſanguineos uiri & conſanguineos uxoris, ita nec inter maritū, & uxorem, ſunt enim ipſi affinitatis cauſa, & una caro, ideoque uir cōmunicat conſanguineos ſuos uxori, & uxor communicat uiro ſuos. Et fac. hoc ad q. an ſi ſtatutū faciat mētionem de affinibus comprehendat uirum & uxorē, de qua per Docto. in l. non ideò. C. de hære. inſtit. & in l. affinitatis. C. com. de ſucceſ. & in l. j. C. unde uir. & uxor.

c Si quis autē. Viſum eſt hucuſque qualiter ſpiritualis & legalis cōgnātio īpediat matrimoniū. Item ēt carnalis, & qualiter īpediat affinitas legitima, nunc qualiter illegitima, quę in ſumma hoc tātum poteſt quòd dirimit ſpōſalia de futuro uſque ad quartū gradum iure decretalium, uſque ad ſecundum. per Concil. Triden. ſeſſio. xxxiiij. in decretis reformationum matrimonij. c. iiij. non autem de præſenti. Item priuat facultate amplius matrimonium contrahendi, & poteſtate debitum exigendi, ut hic apparet, & per totum titulum de eo qui cogno. conſangui. uxo. ſuæ.

d Cognouerit. Scilicet ſcienter. cap. j. de eo qui. cog. conſan. ignorantia tamen non impedit quin oriatur affinitas. ut in c. deſcriptione. eo. tit. Sed operatur quod ignorans non priuaretur iure exigendi debitū, nec inhabilitarer ad cōtrahendū ſi ſuperuiueret uxori, ut per Abb. in d. c. j.

e Commiſcuit. No. uerbum, quia aliud eſſet ſi ſe nō cōmiſcuiſſet, ſed tantum cognouiſſet mulierem circa fęmora & naturalia non intrando clauſtra pudoris: quia tunc non oriretur affinitas, licet emiſſio ſeminis interueniſſet. fac. c. diuinæ conſtitutionis. xxvij. q. ij. & c. extraordinaria pollutio. cum ibi no. xxxv. q. iij. Immo Innocentius tenet requiri emiſsionem ſeminis utriuſq; & commiſtionem intra clauſtra pudoris, nec unius tātum ſufficere. Cōmuniter tamen tenetur ſufficere unius: ut per Ab. in ca. fraternitati. de eo qui cogno. conſangui. uxo. ſuæ.

f Petere poterit. Sed nunquid hoc erit uerum ſi alter cōiugum dederit cauſam huic illicito coitui, ut ſi ęgrotus mandet uxori ut patiatur ſe cognoſci à medico ſuo conſanguineo, uel carceratus mandet ut ſe patiatur cognoſci à iudice? reſpon. ut not. in c. deſcriptionem. de eo qui cogn. conſang. uxo. ſuæ.

Contra-

quam nuptias contrahere, a licet propriæ uxori superuixerit.

Uxor cuius consanguinea à proprio uiro cognita est, monenda est non cogenda ad continentiam. h. d.

Uxor quoque cuius consanguinea à proprio marito fuit cognita, diligenter est commonenda, ut à cōmixtione uiri abstineat, & in continentia maneat, donec uir uiā uniuersę carnis ingressus fuerit. Quòd si fortè monitionibus parere recusans, talis fuerit, ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, uir eius & poterit & debebit debitum sibi soluere b coniugale. Cum affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat, c quę iniquitatis particeps nō existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimoniū, sed præcedens legitimè probata. h.d.

Ergo præcedens affinitas non subsequēs dirimit d matrimonium. sed nec id quidem indistinctè obtinet, nam etsi utriusq; coniugum constet assertione, e acclamante etiam uicinia, quòd coniugatus ante contractum matrimoniū uxoris suæ consanguineā cognouerit, propterea coniuges separari non debent, nec enim talis confessio momentū habere debet, f cum alioqui facilè fieri possit, ut quicunque inter se contra matrimonium uelint colludere, ad confessionem incestus facilè prosiliant, si suæ assertioni Ecclesiæ iudicium accessurū credant. Rumor autem uiciniæ non est adeò iudicandus ualidus, g ut nisi fide dignæ probationes accedāt, possit rite cōtractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA h DEsponsatione.

a Contrahere. Poterit tamen cum hoc Papa dispensare, cum hoc sit impedimentum iuris positiui.c.proposuit.de concess.præbendæ. Immo interdum & episcopus:ut not. per Abb.in c.j.& c.ij.de eo qui cogn.consan.uxo. suæ.

b Soluere. Sed non exigere.c.j.& c.fi. de eo qui cogno. consang. ux. suæ. c. inquisitioni.de sent.excom.

c Non debeat. Nota quòd affinitas superueniens inter uirū & uxorem priuat solum culpabilē iure exigendi debitum.

d Dirimit. Quia non solum uxor, & maritus efficiūtur una caro per copulam, sed etiā fornicarius, & fornicaria.cap. de illo. de eo qui cogno. consanguin. uxo. suæ. ubi Ab. & clarius. xxxij. q.iiij. per tot.

e Assertione. nota ergo quòd ad confessionem cōiugum non debet fieri separatio: quia matrimonium habet dependētiam nō ab homine sed ab ipso Deo recipit indissolubilitatem xxxiij. quæst. ij.cap.quos Deus. & xxxv. quæst.x. capit j.

f Habere debet. Immo uidetur q debeat cum confessus habeatur p iudicato.l.j. ff. & C.de confess. Sed dic quòd in casu isto non statur confessioni contra matrimonium propter rationem quæ hic subijcitur: & quia non potest quis pro se testificari, ut xiiij. quæst. ij.§. j.& ff.da interrog.act.l. de ætate.§.j. & in casu nostro considerata ratione tex. quilibet diceretur testificari uel confiteri pro se,& non cōtra,cum uterque appetat dissolutionem, & sic iure communi nō prodest ei talis cōfessio. de hoc tamen latè per Abba. & reliquos in capit. primo. & in capitu. super eod. de eo qui cogno. consanguin.uxor. suæ. & in cap per tuas.qui fil. sint legitimi.

g Validus. Immo contra capit. illud.& capit. tertio loco. de præsumptio. Solu. ibi de contrahendo matrimonio, hic de contracto. facit cap.super eod. de consanguinitat. & affinitat. uel ibi fama, hic rumor, qui minor est quā fama, ut per Doct. in capit. qualiter, & quando, de accusatio.& in capitul. super eo. de eo qui cogno. consanguin.uxor. suæ. & per Archidia.xxxv. quæstio. v.cap.si duo. Legistæ. in l. de minore.§ plurimum.ff. de quæstio.& in l. iij.§.eisdem. ff.de testib. & in l. fin. ff. de hære. instituend. Alciat. in parergis libr. primo.cap. sexto.

DE CLANDESTINA h desponsatione.

B clandestina. Clandestinum dici tur tribus modis. Primo cum non habentur testes iusta tenoré. ca.ij. eo. Secundo cum non fit cum solé nitate.c.aliter.xxx.q.v. Tertio quod fit contra tenorem c.fi. eod. unde sumitur hic tit. qui nouissimè per Concil. Trid. corrigitur sessio. xxiiij. in decretis reformationū ma trimonij. c.j.

a Retractari.facit supra qui promo. non poss. in princ. cum ibi allegatis.

b Incurrat. Vt cap.fin.xxx.quæs. v.& esset adulterium si quis cum alia contraheret: qa huiusmodi ma trimonium ualet coram Deo & militante ecclesia iu te decretalium, quanquàm peccent clandestinè contrahentes. ca. aliter. xxx. quæst. v.ubi not. hoc tamen est nouissimè immutatū in Concilio Tridentino sessione xxiiij. in decretis reformationum matrimonij. cap.j. ubi statuitur matrimonia contracta sine solennitatibus positis hic. & in cap. fin.eod.unde sumitur,& in d.cap. primo.sessionis xxiiij.esse irrita & inania.sed loquendo de iure decretalium simile est in clandestina collatione quæ quanquàm non careat suspitione,tenet tamen si de ea quoquo modo fides fieri potest.c.uni. ut eccle. benefi. &cæ. licet secus sit in electione quæ facta clam non ualet, ut traditur in cap. quia propter. de electio. & in c.fin.eod.titu.in sexto.& per Abb. in c.j.eo.

Prohibentur matrimonia contrahi clandestinè, ne postea oporteat illa dissoluere. hoc dicit.

NE tamen post secutā copulā, & susceptam prolem de tectis quibusdam impedimentis, non sine graui scandalo contracta matrimonia, retractari [a] oporteat, neue si alter coniugum,qui clam contraxerint,cōiugium negauerit legitimis ꝓbationibus deficiendibus,Iudicis sentétia ritè fuerit ab solutus, uterque alijs nubendo reatum incurrat [b] adulterij,con sultissimè constitutū est, ut nullus fidelium occultè nuptias [c] cōtrahat.Sed cum matrimonia contrahenda fuerint,per presbyterum proponantur [d] publicè cōpetenti termino præfinito,intra quē qui uoluerit, [e] & ualuerit legitimū impedimétum opponat, & ut ipse quoq; presbyter per se inuestiget, utrum aliquod futuro matrimonio obsistat impedimentum.

Suspenditur contractus matrimonij,donec extat præsumptio quòd non possit contrahi.hoc dicit.

Cuius si apparuerit probabilis [f] coniectura, contractus expressè interdicetur, donec quid fieri debeat manifestis constiterit documentis.

Nati ex clandestinis,et in terdictis matrimonijs nō sunt legitimi,licet nati ex matrimonio contracto in faciem Ecclesiæ ante sententiam diuortij sint legitimi, nisi uterque coniugum nouerit impedimentum.h.d.

c Nuptias. Et sic loquitur de matrimonio. Sed nunquid quod hic dicitur habeat locum etiam in sponsalibus de futuro; communiter tenetur habere locū propter identitaté rationis.fac.l.oro.ff.de sponsa.Vnde Ab. in c.fin.eo. not.ꝙ contrahétes clandestina sponsalia peccanr, & iudex pōt illa iterdicer.

d Proponantur. Sed cū in multis locis quod hic dicitur non seruet, quæri potest, nunquid ex hoc matrimonium dicatur clādestinum, & per Ab. in c.fi. eo.post alios antiquos determinat non esse matrimonium clādestinū, dūmodo illud sit cōtractum coram fideliū collectione,quę ecclesia appellari potest. ca. ecclesia.de conse- cra.distin.j. quod forte hodie non procederet stante Concilio Tridẽn. quod expressè irritat huiusmodi matrimonia.

e Voluerit. Cū ergo quilibet admittat quasi publicū crimen uſ. immo quilibet teneſ saltem denunciare. c.tua.de cogna.spi.& c.cum in tua.de spon.Sed quid si unus agit contra huiusmodi matrimonium & succubuit, an alius debeat audiri præponens idem impedimentum?quidam ꝙ non: quia actio popularis consumitur uno agente.l. eum qui.§.in popularibus. ff. de iureiu. tu dic melius ut not.per Abb.in cap.fin.eod.

f Probabilis.Not. ergo quòd probabilis causa

sa impedit matrimonium contrahendum, facit c.præterea. de sponsali. & c.cum in tua. & cap. super eo. de consangui. & affini.

a Clandestina. Scilicet non præmissa denunciatione.

b Interdicta. Post probabilem causam allegatam nec finitam.

c Affectatores ignorantiæ. Quia præsumitur malè agere qui clandestinè contrahendo fugit lucem. & facit, quia paria sunt scire impedimentum & scire posse l. Iulianus. ff. ad Macedonia.

d Legitimi habeantur. c.cum inter. ubi etiam no. qui fil. sint legiti. immo & si unus tãtum ignoret, c. ex tenore. eod. tit.

e Idem iuris. Scilicet quòd proles erit illegitima.

f Ambo. Et ideò non pdest opinio ecclesiæ si ambo parẽtes sciant impedimentũ quod filij sint illegitimi. Sed qd si unus scit & alter nescit, dicunt Bar. & Laur. quod quãtũ ad scientem sunt illegitimi, quãtũ ad ignorantem legitimi: argum. C. de incest. nupt. qui contra, tu dic quòd sunt absolutè legitimi: ut in capit. ex tenore. qui fil. sint legi., monstrum autem esset si quis esset partim legitimus & partim illegitimus, sicut si aliquis esset partim seruus & partim liber. l. si duobus. ff. de statu homi. & ita not. in cap. fi. eod.

g Tales. Scilicet post allegatũ impedimẽtũ.

h Postulauerit. c. fi. §. fi. eod. unde sumitur.

Quicunque uerò huiusmodi clandestina,[a] & interdicta[b] cõiugia inire ausus fuerit, etiam ignoranter, proles ex huiusmodi cõiunctione suscepta prorsus illegitima censebitur, nec de parentum ignorãtia ullum est habitura subsidiũ, cum sic cõtrahentes, uel nõ expertes scientiæ, uel saltem affectatores[c] ignorantiæ uideantur, licet alioqui si ignorantes in faciẽ Ecclesiæ cõtraxerint ante latam sentẽtiam diuortij nati, & legitimi habeantur,[d] & in bona paterna hæreditario Iure succedant. Idem Iuris[e] erit, si in conspectu quidem Ecclesiæ contraxerint, sed impedimentũ ambo[f] nouerint.

Sacerdos contemnens constitutiones Ecclesiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandestina matrimonia si publicentur recipit Ecclesia. h.d.

Sane si parochialis sacerdos tales[g] coniunctiones prohibere cõtempserit, per triennium ab officio suspẽdendus erit, grauius etiam puniẽdus, si culpæ qualitas postulauerit.[h] Verum (ut supra indicauimus) si cõtrahẽtes clãdestina matrimonia publicare uoluerint, nisi alia causa[i] impediat, ab Ecclesia recipienda sunt, tã quàm à principio[k] in Ecclesiæ cõspectu cõtracta.

QVI MATRIMONIŨ accusare possunt, uel cõtra illud testificari.[l]

Non admittitur ad accusandum matrimonium qui tẽpore denuntiationis siluit, nisi

i Causa. Puta consanguinitas, xxxij. q. v. cap. horrendus. & xxxv. q. iij. capit. contradicimus. uel affinitas, uel aliud, capit. super eo. de eo qui cogn. cons. ux. suæ. facit capit. ij. eod. unde sumitur.

k A principio. Arg. quòd id qd à principio nõ ualebat, tractu tamẽ temporis conualescit, ca. quod sicut §. si autẽ. de elect. argum. contra de elect. c. dudũ. primo. ubi de hoc not. & c. scientes. de censi. Sed in casu nostro iure decretalium matrimonium etiam à principio ualebat quo ad Deum, licet non quo ad ecclesiam, sed solũ cum primum declarat, sic de frig. & malefi. c. fraternitatis. in fi. & ff. si ser. uendicetur. l. sicut. §. sed si quæritur. & ff. de acq. rer. domi. l. adeò. §. cum quis. in fine. hodie autẽ potest habere dubitationem qd hic dicitur, p ea quæ statuit Concilium Tridẽtinum in sessione xxiiij. in decretis reformationum matrimonij cap. j.

QVI MATRIMONIVM ACCVsare possunt, uel contra illud testificari. l

Testificari. Quoniam factis denunciationibus de quibus in titulo præcedenti, interdum comparent qui matrimonium accusant, & testes qui contra matrimonium testificantur, ideò post titulũ præcedente m

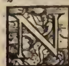
cedentem congruè ponitur hic tit.

a Tempore. Et ita qui intra tempus constitutum non proponit ius suum, postea repellitur & ab accusatione, & à testimonio: arg. capit. fi. de cland. desponf. & c. licet. de probat. & l. diffamari. C. de ingenuis. Sed nunquid saltem admittuntur ad denunciandum? uidetur q; sic, cùm iuramentum ei non obstaret c. quemadmodum. de iureiur. & i ca. tua. de cogna. spir. Dicas, q; non est admittēdus cū sit suspectus, ut in c. fi. eo. & suspectae personae remoueātur à denunciatione sicut ab accusatione, c. cum dilectus filius. infra. de accusat. & ca. cum in tua. de simo. & cui una uia aliqd prohibetur. & c. c. cum quid. de re. iu. in vj. & ca. tuae. de procu. cū concor. ibi alleg. & ita not. in d. c. fi.

b Concedendum erit. Nam existēs in dioecesi, praesumitur habere notitiam eorum quę palam fiunt in ciuitate. facit c. qd dicitis. d. xv. & xij. q. ij. c. qui & humanis. & d. lxxxij. ca. proposuisti. & nota quòd ualet citatio generalis per edicta, quando nescitur quis specialiter sit citandus, l. j. cum Aut. quae sequitur. C. si minor ab haere. se absti. quod facit pro consuetudine scholarium uolentium à studio discedere, qui faciunt fieri edicta & proclamata in studijs, de quo uide per Ab. in c. fi. eod.

c Iuramento. Sic. de testi c. praesentium. & c. pastoralis. de except. & capit. fi. eo. ex quo nota quòd plus ualet iuramentum unius quàm praesumptio iuris, quia per istius iuramentum eliditur praesumptio iuris, xxxv. q. iij. c. extraordinaria. & not. in d. c. fi.

iuret de calumnia, & quòd post denunciationē nouit quae obiecturus est, & negligentia authoris mei non intelligitur esse mea. h. d.

NOn tamē quandocūq; aut indistinctè omnes ad matrimonium impugnandum admittendi erūt. Nam si quis tempore [a] factae à sacerdote denunciationis in ipsa dioecesi constitutus, nihil contra matrimonium dixerit, eidem mox coniunctos impetere minimè concedendum [b] erit. Nisi proprio firmauerit iuramēto [c] quòd ea quę obiecturus est, postea didicerit, quodque ad accusandum, dolo nō psiliat, quo casu etiā si, qd obiecturus est, ab illis didicisset qui denunciationis tempore siluerunt, claudi non debet ei accusandi aditus, [d] quoniam etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, authores excludat, iste tamē qui culpa caret amoueri non debet.

Ex causa etiam post denuntiationem potest quis matrimonium accusare. h. d.

Idem Iuris [e] erit, si tempore denunciationis, uel extra dioecesim commorabatur, [f] uel aliàs denunciatio ad eius notitiam peruenire non potuit, ut putà si nimiae infirmitatis feruore [g] laborans, mentis non erat compos, uel in annis tā teneris [h] cōstitutus erat, ut ad talium rerū perceptionē, eius ętas sufficere nō ualeret, siue alia legitima causa [i] fuerit impeditus.

d Aditus. Hic habes quòd aliquis admittitur ad accusandū cuius author repellitur: secus est in testibus, c. licet. de testi. c. fraternitatis. de haeretic. Sed quae est ratio diuersitatis? Respōdeo ad dictum accusatoris nulla fit condemnatio nisi adsint legitimi testes, sed ad dictum testis quis condemnatur, & ideò debēt esse tales authores ut ipsorum dicta sufficiant, ad hoc ut illi admittātur qui habent causam ab eis: arg. l. uitia. C. de acquire. poss.

e Idē iuris. No. tres casus in quibus praesumitur ignorantia eorum quae fiunt in ciuitate.

f Commorabatur. Facit quòd statutum poenale nō comprehendat absentes.

g Feruore. xv. q. j. c. illa. & xvij. q. j. c. Gonsaldus. & c. sicut tenor. de reg.

h Tam teneris. Sed quae erit talis aetas? quidam ut Inno. quòd quādo quis est doli capax. Abb. quòd iudicantis id relinquendum arbitrio, qui discernet aetatem & discretionem pueri, an sufficiat ad comprehendendum hoc factum.

i Causa. Vt, quia tempore denunciationis factae erat excommunicatus, & sic non poterat matrimonium contrahendum denunciare, secundum

Ad accusandum matrimonium non ex causa delicti, soli coniuges admittuntur hoc dicit.

Sed nec omnes ad accusationẽ, testimoniumue dicendum admitti debent, nam [a] si de tali impedimento agendum sit, quòd neque coniugum in se delictum contineat, nec ob id matrimonium dissolui cuiusquam intersit, præterquàm ipsorum coniugum, utputà si erratum in cõditione status [b] fuerit, uel si mulier ità sit arcta, ut cognosci nõ posit, uel uir ità frigidus, ut coire nequeat, soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandum matrimonium ex causa delicti, omnes admittuntur, sed potissimum coniunctiores, antiquiores, & honestiores.h.d.

Quòd si delictum contineat ut quia aliqui in gradu uetito, uel contraxisse, uel cõtrahere uelle dicãtur. Tunc quilibet [c] quidem ad accusandum recipitur. Sed omniũ maximè parentes, [d] & si ij desint proximiores, id est, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumque descendentes. Quòd si ꝓgenies tota defecerit, ab antiquioribus, [e] & honestioribus, quibus eadẽ propinquitas nota uerisimiliter esse debeat, accusatio [f] testimoniumue [g] recipi poterit. Ideò autem omnium maximè parentes, & coniunctiores admittuntur, quoniã unusquisque suam genealogiam [h] cum te-

secundum utrúque Abb. facit cap. quia diuersitatem. de conces. præben.

a Nam si de tali. Distinctio quæ hic ponitur an impedimentum matrimonij concernat delictum uel non, uerificatᷓ ex his quæ post Innono. Ab. Rub. eo. & Host. ĩ sum. Quis admittatᷓ ad accusationẽ matrimonij ubi uidendum.

b Status. Vt puta: quia credebatur alter coniugũ liber, cum tñ esset seruus. & fac. ĩ. de spõs. §. illud. & §. si quis tamen. & supra. quæ matri. imped. pos. in princ.

c Quilibet quidem. Vt supra tit. j. in prin. ubi not. ĩ uerbo uoluerit.

d Parẽtes. xxxv. q. vj. c. vñ & c. vñ. eo. & ex hac litera not. regulã quòd in causa matrimoniali sunt idonei testes & parentes, & cæteri coniuncti, si agatur de coniungendo uel separando matrimonio ratione de qua hic. uidendi tamẽ sunt de hoc Doct. in dicto capitulo uidetur, ubi Abb. in fi. dicit quòd ĩ hac materia non potest dari certa regula.

e Antiquioribus. Nota quòd testes seniores præferuntur iunioribus, de quo in l. uinum. ff. si cer. pe. fac. l. si chorus. ff. de leg. iij. & per Ab. in c. quoties. de test.

f Accusatio. In propriè secundum quosdam: arg. l. parentibus. ff. de in offi. testa. ubi accusare ponitur pro agere. Matrimonialis enim causa nec criminalis est, nec ciuilis. sed mixta, capit. tuæ. de procurat. & not. xxxv. q. vj. cap. consanguineis. unde sumitur, & per Abb. in capit. ij. ut li. pendente.

g Testimoniumue. Ex hac litera, & ex c. consanguineos. xxxv. q. vj. unde sumitur, uidetur summi posse argum. quòd idem possit esse testis & accusator in causa matrimoniali, quod quidam admittunt, dicentes esse hoc speciale in causa matrimonij, in qua sunt etiã alia specialia, cum non iuretur de calumnia cap. literas. de iuram. calum. admittuntur consanguinei, ut hic. non seruatur ordo iudiciarius per omnia, c. ad hoc deus. ut lit. non contesta. ualet testimonium de auditu xxxv. q. vj. ca. de parẽtela. ĩducunᷓ testes post publicationẽ, c. series. & ca. licet. de test. & not. in d. c. consanguineos. & hoc tenuit Innó. & Io. And. Sed specul. quẽ refert Ab. in Rubrica eod. dicit se nõ posse cõcipere quòd accusator qui tenetur saltem ad expensas si succubuit, sit idoneus testis, sed ipse Ab. in d. Rubrica & in cap. curauit. de probat. saluat Innó. duobus casibus. primo quando officialis publicus denunciauit uel accusauit c. præterea. de testibus. cogend. secundo quando quis ductus cõscientia denunciauit impedimentum iudici, & iudex ipse ex officio inquirit quod nota.

h Genealogiam c. uidetur. eo. & ca. vñ xxxv. q. vj. & ex hac præsumptione infert Ab. in d. c. uidetur. ꝙ allegans ignorantiam consanguinitatis non est de facili audiendus.

a Sciunt. Scilicet ipsam consanguinitatem. nã de consensu ita bene posset testificari extraneus sicut suus:ut not.in c.uidetur.eod.

b Legitur.l.testis idoneus.ff.de test.& iiij.q. iij.§.item testis idoneus. fac. c.uidetur.eod.

c Coniungendo. Ex hoc uidetur quòd ad probãdnm matrimonium esse cõtractum admittãtur parẽtes,& ad hoc à pluribus allegatur. c.super eo.de testi. unde hic sumitur. contra tamen not.in c.uidet.eo. ubi Bern. intelligit illum tex. quando ageretur de consanguinitate. Host. tamen & Abb. & magis commun. tenent quòd super omni articulo, & indistinctè possint esse testes cum moderamine tamen quod statim hic sequit, & de quo ꝑ Doct. in dict. eap. uidetur.& in d.eap.super eo.& per Anton. de Butr. in c. j.de fil presbytero.

stibus & chartis, tum uerò ex recitatione maiorum scire laborat. Nulli igitur decentius admitti debent, quàm qui melius sciunt. [a]

Speciale est in causa matrimonij quòd pater admittitur in causa filij,& econtra. Et testimonium parentum interdũ non debet admitti, ubi est disparitas inter coniuges.h.d.

Quod autem legitur, [b] pater non recipiatur in causa filij, nec filius in causa patris, in criminalibus causis,& contractibus sibi locum uendicat. In matrimonio uerò coniungendo [c] & impediendo, ex ipsius cõiugij prærogatiua, & qa fauorabilis res est, cõgruè admittuntur. Vbi tamẽ alter coniugum diuitijs, [d] honore, [e] nobilitate, [f] & potentia [g] superior esset,testimonium illius qui parens esset inferioris, adeò suspectũ redditur, ut illud nullo modo [h] sit admittẽdum. Cum parentes filiorum [i] incrementũ, & honorẽ affectare ꝓcul dubio cõperiant.

Quales esse, & qualiter iurare debent testes super consanguinitate.h.d.

Quoties ergo aliqui propter cognationẽ ꝓpinquitatis [k] separari petunt, duobus [l]

d Diuitijs. Nota quòd diuitiæ exaltant hominem quæsitæ tamen bonis artibus. fac.c.in hoc scripsimus. d.xxx.& ea. habebant.xij.q.j. & not.in cap.clericus. eadem causa & q. si tamen affluant non est eor apponẽdum,secundũ Solomonem. Et an requirantur ad essentiam nobilitatis? arg. hic quòd non, eum ponantur tanquam diuersa, dic tamen ut per Bart.in l. prima. C. de digni.lib.xij.

e Honore.Puta quòd sit doctor.Nam doctoratus est honor,& põt dici dignitas, Bart.in l. fi.C.de iudæ,& in l.j.C.de no. Cod. comp. & per Ab.in c. quantu.de magist.

f Nobilitate.Nobilitas ergo etiam secundũ canones esse debet in consideratione.fac.ca.de multa.& cap.pe.de præben. & cap. quæ contra pacem. & quod ibi not.xxiiij.quæst.j.est tamen nobilitas multiplex: ut per Bart.in l.j. C.de digni.lib.xij.& contra nobilitatem generis pro nobilitate uirtutum uide tex. in capitulo nunquam. distinctione.lvj.& in capitulo quoniam uetus.xxiiij. quæst.j.

g Potentia. Puta amicorum copia: ut eap. constitutus ij.& quod ibi not. de appell. facit ca. officij.de elect.

h Nullo modo. Licet uerbũ hoc sit ualde præcisum, debet tamen intelligi cum temperamento. nam Doct.i e.super eo. de testi. unde hic sumitur dicũt hãc rem multum pendere ab arbitrio iudicis, ut per Abba. in dict.capitu. super eo. super Glos.prima.

i Filiorum. Et propter magnam communionẽ uiri & uxoris id quod est unius, censetur quodammodo esse alterius, facit l. fina. Cod.de incolis libro decimo l. fœminæ.ff. de senat. capitulũ licet.§. mulier. de sepult. in sexto. Et quod hic dicitur de matrimonio, habet multo magis locum in sponsalibus, scilicet quòd circa ea idoneum sit parentum testimonium: ut per Abb. in capitulo super eo. de testi.Sed an super matrimonio spirituali? Respondeo ut not. per Ab.in d.cap.super eo.

k Propinquitatis. Accipe intransitiuè, id est, propter cognationem quæ est propinquitas, xxxv.q.iij.c.j.& c.ij.

l Duobus. Nota quòd etiam in actibus, qui sunt grauissimi præiudicij, duo testes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio enim

uel tribus eiusdem cō sanguinitatis testibus adhibitis, uel totidem senioribus, & melioribus eiusdē loci id debet legitimè comprobari. Testium autem examinatio in hac causa duplicis [a] interuentu iuramenti fieri debet. Vt iurent, scilicet & se non priuato [b] odio, neque amicitia, nec alicuius proprij commodi intuitu, ad hoc iurandum inductos: & sicut ipsi dicunt, rei ueritatē à maioribus accepisse, & se credere [c] ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. h. d.

Præstitis autē iuramentis, & impedimento matrimonij legitimè ꝓbato, si quis contra præcedentem probationem, partibus publicatam quasi matrimonium impediri Iure non ualeat, probare uelit, audiendus nō erit, [d] sed priori standum erit probationi.

enim matrimonij est res grauissima, capitulo licet ex quadam. in fi. de testi. capitulo debitum. de bigamis. Idem etiam numerus sufficit contra Papam: ut not. in capitulo præsul. ij. quæstione iiij. quod reputat ualde not. Ab. in cap. quoties. & capit. super eo. de testit. & in rep. ca. cum esses. de testa. Nec secundum eū dē interetit utrū isti duo testes sint mares an feminę: nam d. c. super eo. uidetur probare de feminis, immo quod plus est, sufficit quòd deponant de auditu. debent tamen esse rogati no. xxx. quæstione prima cap. prostratos.

a Duplicis. Id est, in tali iuramento duo articuli continentur.

b Priuato odio. Ergo non omne odium repellit, sed priuatum tantum: nam publicum, puta, si quis aliquem prosequeretur odio tanquam peccatorem, hoc nō eleuaret dictum testificantis, secundum Abbas in capitulo quoties. de testi. facit capitulū odio. distinct. lxxxvj. & xxiiij. quæstione iiij. capitulū duo ista nomina. & idem dici potest de amicitia: ut latè per Abbat. in d. capitulo quoties.

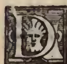
c Credere. Nota casum in quo ualet testimonium de credulitate. facit c. licet. de testibus & capitulū literis. de præsumptio. de quo an, & quando, & qūo procedat, latissimè per Abbat. in cap. quoties. de testibus.

d Audiendus non erit. c. iurauit. de probat. unde sumitur. Sed contra uidetur capitulū series. de testibus. Doctor. tam in d. capitulo iurauit, quàm in contrario multum pro solutione laborant, & uarias conciliationes afferunt, ea uerò uidetur esse præcipua quòd contrarium loquatur quando impedimentum est probatum ad separandum matrimonium iam contractum, tunc enim in fauorem matrimonij etiam post publicationem admittuntur testes ad probandum contrarium, ob maximum periculum quod est in separando matrimonio legitimè contracto cap. licet ex quadam. in fi. de testi. hic uerò & in capitulo iurauit, loquitur ꝓbato impedimento circa sponsalia de futuro, quo casum nullum sub est periculum si non contrahant, ideò debet seruari regula ordinaria de non examinando post publicationem, sed hæc non omnino placet Hosti. & Abb. qui in d. cap. iurauit. deducit eādem interdum esse in spōsalibus rationem quæ est ī matrimonio. Vnde inquit quòd ubicunque in causa matrimoniali siue agatur occasione sponsalium siue matrimonij sententia transit in rem iudicatam, ibi obstabit publicatio attestationum, si uerò talis sententia non transit in rem iudicatam, tunc nec publicatio attestationum impediet nouas probationes. Sed quando est quòd sententia in causa matrimoniali transit in rem iudicatam? Respondeo ubicunque uitium sententiæ est per partes, contra quas fertur remissibile, ubicūque uerò tale uitium non est per partes remissibile, tunc non transit, id autem accidit ubicūque ueritate non manifesta imminet peccatum, hoc igitur casu nūquam afficit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur, & in d. c. iurauit. ubi Ab. clarè exemplificat omnia supradicta. in casibus tamen in quibus non obstabit huiusmodi publicatio examini faciendo super ijsdem, uel directo contrarijs, non debet iudex admittere nouas probationes, nisi cum aliqua causæ cognitione, ad euitandam igitur testium subornationem examinabit quare prius non produxit

xit testes quos intendit nūc producere,& quales sint,& si uiderit legitimam causam admittet; & non aliàs. & ita etiam accidit in d.cap. series, ubi suberat legitima causa producendi de nouo,& ita Ab.in d.c.iurauit.

DE DIVORTIIS.

Diuortium est dissolutio matrimonij. Et separatio thori potest appellari diuortium hoc dicit.

Diuortium est dissolutio matrimonij, quæ utroque uiuente, [b] coniuge cōtingit. [c] Sed &. simplicem thori separationem diuortium non malè [d] appellamus.

[a] Matrimonium regulariter dissolui non potest, & nisi sequuta sit copula, soluitur per ingressum monasterij, ita ut remanens in seculo possit alteri liberè nubere.h.d.

Sciēdum est igitur legittimè contractum matrimonium dissolui non posse, quippè à Deo coniuncti ab homine separari nec debent, nec ualent: [e] si tamen alter coniugū, qui per uerba contraxit de præsenti, copula non secuta, [f] sese ad obseruantiam regularem uoluerit astringere, poterit id altero etiam inconsulto, efficere,& ei, qui in seculo remanere uoluerit, alteri se iungere permittendum erit, nec causari poterit religionem ingressus, se falsa [g] ad id causa inductū, purà quòd coniugem lepra percussam crediderit,& ob id eius abominatus cōplexus fuerit, cum & sine [h] causa,id ipsum facere potuerit.

a DE DIVORTIIS. De diuortijs. Quia ex accusatione matrimoniorū deuenitur ad diuortia & repudia; congruè post titulum præcedentem & i calce huius tractatus ponitur de diuortijs,& sic de materia quæ concernit nouissimà matrimonij excepta morte. Diuortium est dissolutio.

b Viuēte. Quia si per mortem dissoluatur matrimonium, non est diuortium,& differt diuortium à repudio qđ hoc respectu matrimonij iā contracti illud respectu sponsaliū, ff. de uerb. signi.l. inter stuprum §. diuortium. sed tamen sæpe his uocabulis promiscuè utimur: ut not.xxxij.quæstio.septima capitu.j.

c Contingit. Vt perpetuò duret, cap.diuortium.de pœnit.dist.j.

d Non malè. Vt xxxij.q vij.cap.interueniente.& per Ab.in Rub.eod.& separatio thori alia est perpetua, alia temporalis: ut not.in d,cap. interueniente.

e Necualent.cap.quos Deus.xxxiij. q.ij.& l. eius.& l.nihil, ff.de reg.iu.

f Non secuta. Nam si copula secuta fuisset, etiam de consensu uxoris non posset ingredi. capit. ex parte primo. de conuers. coniug.de quo tamen die ut in cap. cum sis. & in capit.ad Apostolicam. & cap.uxoratus. eod.titulo de conuers.coniug.

g Falsa &c. Sic dicimus falsam causam non uitiare legatum, l.ij. C. de fals. cā adie.& l. falsa. ff. de cond.& demo. Facit quòd mendacium se obligantis obligationem non impedit ca.ueniens.de cōuers. coniug.l.j.& l. si rem alienam. l.de pigno. actio. Item nō uitiat dispēsationem, cap. quia circa. & ibi Ab. de cōsangui. & affi. & facit pro hac litera l.uni.in pri. C.de rei uxo. actione. Sed contra capit. ex parte Astensis.de cōcess. prēb. nā ubicūq; quis pōt agere aċtū uno iure.si explicat alio iure in cōpetenti, non ualet actus, cū in pēdētibus à uoluntate magis cōsideretur opinio, q̄ ueritas,d.ca.ex parte? Resp.quidā φ falsa cā nō uitiat in spūalibus,sicut nec dolus. sed hæc nō bona cū sit contra d.c.ex parte.Vnde alij melius φ falsa causa nō fuit expressa. sed in mente retenta. facit l.si repetendi.C.de cond.ob caus.Vel dic tertio φ hic,& in d.c.ex parte. unde sumit, cā falsa erat potius impulsiua, quàm finalis, finalis enim credi debet,ut quis seruiat Deo, ideoq; ingrediatur religionem, cessante igitur causa impulsiua, non cessat uotū & dispositio. facit l.j.§.sexum.ff.de postul.& §.affinitatis.in stit.de nupt.& quæ no.Inno.in cap. in præsentia.de renuntiatio.

h Cū & sine.Fac.l.uni.i pri.C.de rei uxo.act.

O Tempus.

Dicenti se uelle ingredi religionem, est certum tempus præfigendum, intra quod uel ingrediatur, uel ad uxorem redeat. h.d.

Ei autem qui se ad religionē transire uelle dictitat, certū est præfigēdum tempus, [a] intra quod [b] legitimè caueat, [c] q̧ aut ad religionem se transferet, [d] uel redibit ad coniugem.

Reddit rationem cur non secuta copula per religionis ingressum matrimonium dissoluitur. h.d.

Neque mirum [e] uideri debet, quod post legitimum de præsenti præstitum consensum, carnis non secuta commistione, alter coniugum etiam altero inuito ad uitam regularem transitum facere ualeat, quia cum nōdum una caro [f] effecti sint, satis probabiliter, uno ad Deum transeunte, alter in seculo remanere [g] poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum hoc dicit.

Diuersum [h] statuitur si quis posthabito canonico religionis ingressu, post aliquam per uerba de præsenti desponsatam, sacros ordines susceperit, q̃quàm enim uotū per sacri susceptionem ordinis firmatum, ad impediendum matrimonium futurum ac dirimendū postcà cōtractum, habeatur efficax, ad dissoluen-

a Tempus. Quod à iure taxatur duorū mensium, cap. ex publico. unde sumitur, de cōuers. coniug. sed dicas quòd istud remittendum est arbitrio iudicis, ut ibidem latè per Gloss. & Abb. licet iudex à dicto termino non debeat temerè & sine causa recedere.

b Intra quod. Videt ergo quòd lapso tempore nō possit is, cui est præfixum tempus, amplius intrare religionem. Sed cōtrarium ē uerius: quia semper licebit ingredi ante secutam copulam: ut not. in c. ex publico. de conuers. coniug. & iste terminus datur non solum ad ingrediendum monasterium, sed etiam ad profitendum, ut ibidem per Abb. aliàs nō esset sufficiēter prouisum sponso, cū non possit ad secūdas nuptias trāsire nisi altero profitente.

c Caueat. Datis pignoribus & fideiussoribus, sic enim intelligitur legitima cautio l. si mandato. §. si ff. māda. Vel hoc quoq; iudicis arbitrio relinquetur, adeò q̧ si quis non posset præstare aliam, quàm iuratoriam cautionem, deberet iudex esse contentus, cap. per tuas. de dona. inter uir. & uxo. Aut. generaliter. C. de episco. & cleri. Abb. in cap. ex publico. de conuer. coniugato. facit c. quāquam. dist. xxiiij.

d Transferet. An autem sit audiendus alter coniugum si dicat se uelle seruare religionem, sed remanere in propria domo, habetur in d. capit. ex publico. de conuer. coniug. & casu quo transeat fiet hinc inde restitutio acceptorum. d. cap. ex publico.

e Neq; mirum. cap. ij. unde sumitur de conuer. coniuga.

f Vna caro. Nota unum effectum secutæ copulæ: quia scilicet præcludit facultatem monasteriū ingrediendi. Alios plures effectus ponit Abb. in capit. ij. de conuers. coniugat. Sed quid si hæc copula fuit uiolenta? puta sponsus uiolenter cognouit spōsam, an possit ingredi monasterium inuito spōso? & quidā, ut Bart. Brix. hoc tenuerunt ne delinquens sit melioris conditionis, quàm sapiens: argum. capit. cum qui. de præbend. in vj. Item quæ inuita fuit cognita non uidetur cōmunicasse corpus suum, xxxij. quæstione quinta. §. j. cum cap. sequen. alij contra, uide per Ioan. And. in capitulo ea quæ contra. de regu. iu. in vj. in Mercu. per Bald. & Moder. in capit. pen. de probat. & per Abb. remissiuè in d. cap. ij.

g Remanere. Et cum alia contrahere, capitulo ex publico. de conuers. infid. Et dicunt quidam quòd nihilominus remanet uinculum prioris matrimonij, sed prorsus inefficax propter ingressum. alij quòd penitus soluitur per matrimonium: & hoc est receptius: ut plenè not. in capit. ij. de conuers. coniuga.

h Diuersum et cætera. Sumitur hic §. ex extrauag. Ioan. xxij. quæ incipit Antiquæ, ubi copiosè scribitur per Glossatores super ratione diuersitatis, licet autem matrimonium non soluatur per susceptionem sacrorum ordinum,

dinum, tamē matrimonium non impedit quominus character imprimatur: sed solum ordinis executio: ut in d.extrauag. Antiquæ. & sic est casus in quo sacerdos etiam apud latinos potest habere uxorem, quod procederet etiā si matrimonium esset cōsummatū: quia nihilominus imprimeretẽ character. fac. not. ꝑ Innoc. & Abb. in cap.placet.de cōuer. coniug. & in cap.ij.eo.tit.

a Diximus.§.pe. de spōs.§.si tamē. supra.de tripl.cogn.§.item si alter. supra quæ matri. impedi.poss.

b Quibus casibus. Respondet tacitæ obiectioni q̄ poterat fieri. de c. quos Deus.xxxiij. q.ij.

c Pontificis. Et sic nota quòd dicitur fieri authoritate Dei quod fit authoritate Papæ, quod est uerum si iusta causa faciat.xxiiij.q.j.capit. quodcunque. & quæstione iij. cap. si quis nō recto iudicio.& facit cap. inter corporalia. de transl. Sed cum diuersum sit de eo qui cum sit Christianus labitur in hæresim, uel in alium errorem gentilitatis: quia tunc non dissoluitur matrimonium, nec potest remanens in fide alteri nubere, capit. quanto. & capit. gaudemus.eo.& §. item si alter. supra. quæ ma. imped. poss. Quæritur an Papa & ecclesia possit hodie constituere ut altero fidelium in hæresim labente, possit fidelis ad alia uota transire? Host. quòd sic exemplo infidelium, inter quos etiam est uerum matrimonium.capit. de infidelibus. de consanguin.& affinit.eodem modo uidetur quod possit statuere inter fideles: nam ratificatio matrimonij quæ est inter fideles causatur ex sacramento baptismi·d. capit. quanto: ergo potest ecclesia aliter statuere, sed de hoc ualde dubitat Abbas in capitulo ex parte. secundo. de conuers. coniug. uide ibi per eum.

dum tamen prius contractū etiam non consummatum, inualidū censetur. Ideoque talium ordinum nō obstante susceptione, si ad profitendam probatam religionem induci non ualeat, & sponsa eius institerit contractum matrimonium consumare, per censuram Ecclesiasticam compellendus erit.

Cultus disparitas, & creatoris cōtumelia sunt iusta causa dirimendi, & quod facit Papa Deus censetur facere hoc dicit.

Sed & si inter infideles matrimonio cō tracto sequuta copula fuerit, si alter qui in infidelitate permanserit, uelit à fideli disiungi, aut non nisi cum contumelia creatoris, cum altero cōmorari, licebit Christiano non modo matrimonium dissoluere, sed etiam (ut suprà diximus [a]) alteri se matrimonio iungere. Quibus casibus [b] cum authoritate sedis Apostolicæ, & Romanæ Pontificis [c] matrimonium distrahatur, non iam humana, sed potius diuina potestate coniugium dissolutum intelligitur.

Ob ueram coeundi impotentiam, non ob pūtatiuam dissoluitur matrimoniū.h.d.

Item si quis ignarus [d] uirginem in uxorē duxerit, quæ adeò arcta sit, ut mulier [e] fieri non posśit, uel simile uitium à natura [f] contraxerit, ut ope

d Ignarus. Videtur ergo innuere hæc litera ꝙ impedimētum dirimens matrimonium debeat subesse tempore contracti matrimonij. Sed si tale impedimētum accideret post contractum matrimonium, licet nondum cōsumatum, non tribueret facultatem dirimendi. putat tamen Abb.in cap. ex literis. de frig. & malefic. quòd esset causa legitima ob quā Papa posset illud separare si multum timeatur de incontinentia sani.

e Mulier fieri. Id est, cognosci: nam uirgo prędicatur de fœmina non cognita, mulier de cognita, licet interdum uirginis appellatione intelligamus de ea quæ non est nupta, licet sit impudica, institution. de public. iudic. §. item lex Iulia. iuncta Glossa in uerbo uidua. & poeta.

Ah uirgo infęlix quæ te dementia cępit

f A natura. Idem si ab accidenti, dummodo matrimonium precedat, ca. quod sedem.c. consultationi, & c.ex literis. ubi not. per Glos. & Doct.de frigi.& malefici.

medicorum [a] nō possit adiuuari. Aut mulier uirum acceperit, qui adeò frigidę sit naturæ, ut eidem carnaliter commisceri non posit, poterunt inuicem separari, [b] & qui matrimonio aptus erit ad secūdas nuptias liberè transitum facere. Si quis tamē coeundi impotentiam causatus post separationem aliam acceperit, aut ea quæ arcta putabatur aliquem inuenerit, qui sibi seras reseraret, utroque casu post peractam pœnitentiam, ad priora cōiugia redire [c] compellendi [d] erunt.

Quam quis duxit uel retinuit sciens copulæ non idoneā, habebit ut sororem, si non potest habere uelut uxorem. h.d.

Plane si scienter qs cum ea, quæ maribus impotēs est commisceri, matrimonium contraxerit, uel alterius cōperta postmodum impotētia, simul morari consenserint, his casibus Ecclesia [e] iudicare consueuit, ut quas uiri tanquā uxores habere non possunt habeant ut sorores. [f]

Ob fornicationem carnalem, uel spiritualem non soluitur matrimonium, sed fit separatio thori h.d.

Sæpius [g] tamen accidit, ut matrimonij remanente sacramēto thori [h] tantū fiat separatio, [i] ut putà si alter

a Ope medicorum. De hoc dic ut supra. quæ matri. imped. Glos. §. item frigiditas, & in ca. ex literis. de frig. & malefi.

b Separari. Et potest separationem petere etiam is à quo impedimētum prouenit: ut per Doct. in cap. j. de fri. & malefi. Sed intra quātum temporis separatio peti poterit? Respō deo ut not. p Ab. in cap. j. & c. laudabile. de frig. & malefi.

c Redire. c. fraternitatis. de frig. & malefi. & intellige hoc quando esset à primo cognoscibilis, nam si primus esset adeo mentulosus, & instrumentum genitale haberet ita grossum quòd nunquā posset deflorare mulierem sine periculo mortis. Secundus autem ob suam gracilitatē posset eā cognoscere, tunc nō esset restituenda primo, licet p frequentem usum cū secundo habitum sit apta reddita primo, ita uterq; Abb. in capitulo fraternitatis. de frig. & malefi.

d Compellendi erunt. Quia cognita ab uno pręsumit cognoscibilis ab alio, secundū Doct. in c. fraternitatis. de frig. & malefi.

e Ecclesia. Ergo & nos sic iudicare debemus: ut cap. in causis. de re iud. de quo dic ut. habetur in capitulo consultationi. de frig. & malef. unde sumitur.

f Vt sorores. Id est, secum castè uiuent uelut cum sororibus. nam sicut ueri coniuges possunt promittere continentiam simul morando, xxxiij. q. v. cap. quod Deo. ita & isti morari simul poterunt in continentia. facit c. omnino xxxj. dist. ubi coniuges cum quibus Apostoli nō exercebāt carnale comercium appellantur sorores. Et no. q̄ cū huiusmodi impotentibus non pōt consistere uerum matrimonium. nam desinunt causæ institutionis matrimonij: nam nec ob spem sobolis, nec ut uitetur fornicatio, potest tale matrimonium prodesse. unde si hi qui contraxit cū impotente cum alia post contrahat, tenet matrimonium cum secunda. Simile in eo qui cōtraxit cum minore: nam licet sit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de sponsal. tamen si cum alia contrahat, tenet matrimonium, teneretur tamen primæ tribuere alimenta & alia necessaria: ut per Abba. in capitulo consultationi. de frig. & malefi. facit capitulū laudabilem. eod. titulo & capitulum ij. eo.

g Sæpius. Cum dupliciter sumatur diuortium, ut supra. eo. in princ. huc usque dixit de diuort. iusta primam acceptionem, id est, quatenus est separatio matrimonij. nunc iusta secundam, id est, quatenus est thori separatio, & concor. cum hoc capitulū ij. capitulū ex literis, eo. & capitulum interueniente. xxxij. quæstione vij. & quod ibi not.

h Thori tantum. Contra eos qui dicebant innocentem non esse solutum obligatione reddendi debitum: not. Ab. in c. ij. eo.

i Separatio. Quæ interdum est perpetua, interdum temporalis, ut not. in cap. interueniente. xxxij. q. vij.

Carnaliter

cōiugum carnaliter,[a] uel spiritualiter forni catus fuerit, quibus casibus matrimoniū minimè abolctur, sed sibi sunt inuicem con iuges, [b] etiam separati. [c]

Pendente iudicio super adulterio, non habet locum separatio thori. d.

Sed & separatio nō, instituta statim de cri mine accusatione, facienda erit: sed probata & peracta. [d] Interim enim pendente iudicio, coniugum alteruter, Iure, quod habet in altero priuari non poterit. [e]

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compellun tur coniuges se resumere, secus si ob spiritualem, nisi alter uelit monasteriū ingredi h.d.

Multum autem interest [f] utrum ob carnalem, an uerò ob spiritualem fornicationem thori sit facta separatio. Primo enim casu maritus adulterā uxorem etiam emendatam, nisi [g] & ipse simili fornicatione pollutus fuerit, recipere non cōpellitur, [h] sed fornicatrix ī claustris cum religiosis mulieribus, ad perpetuam agendam pœnitētiam erit collocanda Secūdo uerò, si fornicatus spiritualiter, ab in fidelitate reuertatur,

a Carnaliter. Sed an ob uitium sodomiticum possit fieri talis separatio? Resp. ut latè p Innoc. & Abb. in capit. j. & in cap. maritus. de adult. & not. in cap. omnes. xxxij. q. vij.

b Coniuges. Quia uinculum coniugij semel contractum & habitum nunquā amittitur uiuentibus coniugibus, xxxij. q. ij. ca. ij. & c. iij. Sicut nec baptisma, nec ordo j. q. j. c. quod quidam. uers. cūm uideamus. & facit hoc ad q. an Lazarus & alij resuscitati recuperēt uxores & liberos, de qua per Ab. in ca. fraternitatis. de frig. & malefi. & ī locis ibi per eum & alios allegatis.

c Separati. No. tamen quòd si lata sententia alter coniugum qui est innocens nō posset continere, deberet matrimonium redintegrari. secundum plurium opin. ut not. xxxij. q. vij. c. Apostolus. & per Ab. & alios in ca. ex literis. eo. licet quidam contra.

d Peracta. Id est, finita per cōdemnationem rei Moder. in l. transacta. ff. de uerb. sign. & sic nota quòd nō sufficeret probatio sentētia non lata, qđ tenēt Ala. Io. And. & Ab. in c. ij. ut li. pend. unde sumitur, Ant. de Butr. & Sicul. tenēt quòd & post cōclusionē in cā, cum tunc inducatur notoriū, quod sententiæ æquiparaī. facit c. cū olim. de uerb. sign. fac no. in c. significauerunt. de test. & per Inno. in c. pastoralis. de cau. poss. & prop. & not. in cap. cum dilectus. de fide instrum. dic ut in d. cap. ij.

e Non poterit. Sed contra c. tenor. de re iud. & c. ueniens. de regul. ubi lite pendente interdicitur carnale comercium. Sol. in contrarijs contractum fuit matrimonium lite pendente: & sic possessio non erat iure approbata, hic lis reperit coniuges in quieta possessione, ita per Ab. in c. ij. ut lit. pend. Item contra de ca. literas. de resti. spol. & in c. inquisitioni. de senten. excom. Sol. hic in iudice, in contrarijs in parte: ut per Abb. in d. cap. ij.

f Interest. Habes his unā differentiā inter spiritualem & carnalē fornicationē, de alijs uide p Ant. de Butr. in c. fi. de conu. coniug. fac. c. proposito. & qđ ibi no. xxvij. q. j.

g Nisi. Paria. n. delicta mutua cō pensatione tolluntur. xxxij. q. vj. ca. nihil. c. pe. & c. fi. ubi late tradit. de adul. l. uiro. ff. sol. ma. cū allegatis ī c. significasti. eod. & amplia hoc etiā si delicta eēnt differētis qualitatis: puta qp adulteriū uxoris esset notoriū, & uiri esset occultum, Ab. in d. c. significasti, hoc tñ non procedit quo ad uindictā publicā: ut p Ab. in ca. j. de iu iur. & p eūdē in c. cū olim. in fi. de resti. spolia.

h Non compellitur. Etiam si ei occasionem adulterium committendi maritus dedisset, capit. ex literis, eo. Nec enim prætextu paupertatis uel alterius incommodi turpiter agere debuit l palam. §. non est. ff. de ri. nup. imo potius debuit omnia mala pati, xxxij. q. v. cap. ita ne, nisi maritus fuisset causa immediata: puta: quia duxerit eam ad committendum adulterium, & præceperit: ut per Abbat. in capit. significasti eo, & per eundem in capitulo dilectionem. de eo qui cogno. consang uxo. suæ. Et amplia supradicta alio modo, ut procedant etiam si adulterium esset cōmissum in figura matrimonij, capit. constitutus. de conuer. coniug.

cogetur [a] quæ in fide remansit illũ resumere, [b] nisi & ipsa ad religionem trãsitum facere uoluerit, quod etiam nolente [c] uiro ad fidem reuerso, exequi liberè poterit.

Regulariter uxor & uir non possunt disiungi, ut alter sumat sacros ordines, aut monasterium ingrediatur; fallit hoc in casibus precedentibus & sequentibus.h.d.

His exceptis [d] casibus alter coniugum, altera in seculo remanente, nec ad sacros [e] ordines, nec ad regularem suscipiẽdus est obseruantiã, nisi fortè remanẽs eius sit ætatis, ut sine suspicione incõtinentiæ [f] ualeat in seculo remanere, aut ipsam cõtinentiam uouere uoluerit.

Alioqui quãquam de uxoris licentia [g] monasterium quis ingressus fuerit, & professionem [h] fecerit, non uxor ad continentiã cogi, sed uir ad uxoris thorum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata [i] fuerit. Aut se inuicem continentiam promittendo absoluerint. [k]

Qui inuita uxore ingressus est monasterium ab eadẽ uxore coactus, ea mortua, non cogitur rursus in monasteriũ reuerti, sed non poterit amplius uxorem ducere. Quòd si uxore non contradicente fuerit ingressus, illa mortua nõ poterit exire, præsertim si fuerit professus consentiente uxore.h.d.

Quæsitum tamen est, si quis uxore inuita monasteriũ intra-

a Cogetur. An autem sedes Apostolica possit hoc immutare dando licẽtiam quòd ei qui remansit in fide possit ad alia uota conuolare per Abb. & alios. in cap ex parte. ij de conuer. coniug.

b Resumere. c. quãto. & c. gaudemus. eo. Sed quæ est diuersitatis ratio inter carnalẽ & spirituale fornicationem? Respond. ut not. supra quæ matri. impe. poss. §. nec refert. Vel dic quòd spiritualis fornicatio per regressum ad gremium ecclesiæ penitus aboletur: sed fornicatio carnalis nullo pacto potest aboleri semel commissa. l. j. C. de rapt. uirg. & xxxij. q. v. c. si Paulus. l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & postli. reuer.

c Nolente uiro. ca. fi. de conuers. coniug.

d His exceptis. Huius. §. materia solet reputari ualde intricata, pro cuius elucidatiõe uide latè per Ab. in c. j. de conuer. coniug. & per eundem in ca. tua nos. ij. de iureiu.

e Ad sacros. Sed nunquid ad minores? & uidetur arg. l. cum prætor. ff. de iud. & dist. xxv. c. qualis. contrarium uidetur uerius cũ coniugati promoueri nõ debeãt. c. diuersis fallacijs. de cle. coniug. & promoti sunt priuandi beneficijs, ut c. j. eod. tit. fac. c. fi. de temp. ord. ubi ponitur pœna ordinãtis cõiugatũ. Sed quid si inuita uel ignorante uxore fuit promotus ad sacros ordines, nunquid illa defuncta contineri teneatur? Goffr. quòd non. Host. Ioan. And. Abb. & magis communiter contra, in tantum quòd si iterum nuberet non teneret matrimonium: argum contra in cap. placet. de conuer. coniug. & in §. sequen. Sol. ut per Abb. in dicto capitulo placet.

f Incontinentiæ. Sed quid si non sit suspecta incõtinentiæ, sed de alijs malis moribus: puta quia fiet incantatrix, malefica, aut usuraria, nũquid hoc casu maritus possit ingredi religionem uxore uouẽte continentiam? Ioan. And. negat, licet fateatur tenere ingressum si contra fiat, ut per Abb. in c. ad apostolicam. de conuers. coniug.

g Licentia. Et hic nota quòd nõ sufficit sola licentia nisi concurrat & uotum continentiæ. c. j. & c. cũ sis. & c. ad apostolicam. de cõuer. coniu. Sed cõtra uidetur. cap. Agathosa. xxvij. q. ij. Sol. secundum Inno. quòd id quod hic dicitur fallit in casu illius canonis, scilicet qñ uxor cõmisit adulterium, tunc enim cum maritus solutus sit à seruitute uxoris, quæ non potest debitum exigere, liberè potest ingredi religionem, sequitur Abb in d. c. cum sis.

h Professionem fecerit. c. accedens. de conuers. coniug. an autem iste qui non seruatis seruandis perfessus est, possit egredi propria authoritate, uide per Doct. in dicto capitulo accedens. & in capitulo quidam. eodem titulo.

i Fornicata. c. ueniens. de conuers. coniug.

k Absoluerint. c. dudum. de conuers. coniug. quo casu si se reintegrauerint maximè propria

propria authoritate, proles nata eſt illegitima:ut not.in c.miniſtri. diſt.lxxxj.& p Inno. in c.dudum.de cõuerſ.coniug. & per Ab.in c. tua nos.ij.de iureiurando.

a Coactus. Nota quòd quoad quid uxor habet in poteſtate maritum, cũ habeat maiorẽ poteſtatẽ corporis mariti, quam ipſemet. c.non debet. de cõſangui. & affi. & ſic uxor non eſt ſimpliciter in poteſtate uiri. ad hoc.l.ſi uxorem. C. de cond. inſert. ubi not. plus tamen obligatur uxor marito, quàm contra, cũ reſpectu ſeruitiorum ſit quaſi famula mariti. xxxiij. q.v.c.hæc imago. & c.mulierem. & per Ab.& alios in cã. iij.de conuer. coniug.

uerit, & repetitus ad eam redire coactus [a] fuerit, an eadem mortua, cogendus ſit ad monaſterium reuerti, an uerò aliam poſsit in uxorem ducere. Et in hac ſpecie reſponſum eſt, uotum quidẽ non tenuiſſe, & propterea ad monaſteriũ redire minimè illum teneri. [b] Sed cum ingrediendo monaſterium, debitum ſe non exacturum promiſiſſe uideatur, ulterius uxorem ducere non poterit. [c] Cum id uouere in ſua poſitũ uolũtate [d] fuerit. Quòd ſi quis [e] ſciente uxore, nec contradicente [f] uitam profeſſus fuerit monachalem, uxore poſtmodũ defuncta, nec habitum quẽ ſemel aſſumpſit, abijcere, nec aliquã ſibi matrimonio copulare poterit. Matrimonium quoque temerè contractũ dirimendũ [g] erit, quod in eo, qui conſentiente [h] uxore ꝓfeſſus fuerit

b Teneri. Scilicet taliter ut poſsit ab eccleſia compelli ſecundum quoſdam, peccat tamen ipſe ſi nõ perficit quod uouit, ex quo impedimentum ceſſauit: argu. xvij. q.ij.c.nos nouimus. Sed Abb. contra, quòd immo nullo modò peccat: quia tale uotum reſpectu ingreſſus monaſterij fuit nullum, cum tunc non haberet conſenſum habilem ad ſe obligandũ, & uenire contra factum proprium licet, quando tale factum non tenuit ex defectu poteſtatis:ut per Abb. in capitulo noſti.de electio. unde requiritur conſenſus de nouo.fac. quod in ſimili not.in cap.propoſuit. de coniug. ſeruo.& eſt hoc quod hic habetur mirabile, ſecundum Ab.in cap.iij.de conuerſ.coniug ſcilicet quòd ubi uotum impeditur aliquo facto intrinſeco,uotum non obligat ad implendum etiam ceſſante impedimento. Et fac. hoc ad q.utrum filiusfamil. teneatur exequi uotum, poſtquam fuit à patria poteſtate liberatus, ſi eſt tale quòd non potuit ſine conſenſu patris emitti, de quo uide in capitulo ſcripturæ.de uoto.Item nota ex hac litera quòd etiã in materia uoti ualet illa regula, ſi quod ago non ualet ut ago, ualet ut ualere poteſt.

c Non poterit. Sed quid ſi duxerit an tenebit matrimonium: quidam, ut Ant. dicunt tutius eſſe tenere quòd matrimonium non ualeat; quia licet hoc uotum uideatur ſimplex, tamen quantum ad continentiam ſeruandam cum fuerit determinatum ad certam religionem approbatam uidetur ſolennizatum. Sed hoc non placet Abb.in cap.iij.de conuer. coniuga. quia c.uni. de uoto in vj. requirit quòd uotum ſolennizet per profeſsionem tacitã uel expreſſam, & ſic quòd iſte uouens ſit effectus religioſus, quod non eſt in caſu noſtro:cum paria ſint non profiteri, uel inualidè profiteri:arg. c.ij.de transla.prælat. unde tenet ualere matrimonium, quod ſatis admitti poteſt, maximè cum declaratione.Gloſ.ibi, ſcilicet quòd ipſe debitum ab uxore non poſsit exigere,licet cogatur reddere:arg. c.literas.de reſti.ſpol.& c.inquiſitioni.de ſent excom.

d Voluntate. Vnde non poterit contra factum proprium à ſe dependente amplius uenire: arg.not. per Abb.in cap.noſti.de elect. & cap.quòd ſemel. de regu.iur. in vj cum ibi congeſtis.

e Quòd ſi quis. Hic uerſiculus ſumptus eſt ex.c.conſuluit.de cõuerſ.coniug.ſecundũ communem intellectũ,ut declarant adiectio quorundam uerborum.

f Sciente nec contradicente. Ita communiter intelligitur tex.in c.conſuluit. de conuerſ. coniug.licet dentur & duo alij intellectus qui uidentur prorſus diuinatiui.

g Dirimendum.c.iij.& c.ex parte.j. de conuer. coniug.

h Conſentiẽte.& cõſequenter etiã continen-

etiam uouente, si fuit certiorata de iuris communis dispositione. secundū Ab. in c. j. de con uers. coniug. & not. in capitulo ex parte j. ubi Abb. eo. ti.

a Quid statuemus. Dixit supra de altero coniugum consentiente. Item de inuito. Item de sciente & dissimulante, nūc de errante. fac. c. placet. de conuers. coniuga.

b Consultius. c. placet. de conuer. coniug. & nota quod lex consulit, ut not. in l. legis. ff. de legibus.

c Nō erit Quia uotū emissum tēpore inhabili nō obligat tempore habili: quia paria sunt nullum & minus efficax. ca. ij. de transla. præ. & tangitur supra. §. proximo. in notula super uerbo teneri.

d Licet autem. Cum hæc litera sumpta fuerit de c. ex multa. §. in tanta. de uoto, & uot. redempt. & ut ibi not. continet specialissimum casum in quo uir potest emittere uotum præter licentiam uxoris. contra. c. quod Deo. xxxiij. q. v. & xxvij. q. ij. c. si tu abstines. & fortè posset tētari ꝙ hodie non sit uerū quod hic dicitur: quia tempore quo fuit promulgata decretalis illa ex multa, Terra sancta erat in potestate Christianorum, licet multum obsideretur ab infidelibus. Vnde ad subsidium ferendum in illa magna necessitate indulsit summus Pontifex ut uiri possent uouere peregrinationem ad Terram sanctam præter uxorum licentiam, ut apertissimè colligitur ex dicto §. in tanta quoque necessitate & per totam illam decretalem. Vnde ille §. debet capere interpretationē à præcedentibus etiā sequentibus. l. si seruus plurium. & lege qui filiabus. ff. de lega. primo. & à præfationibus. l. 6. ff. de hæredi. instit. quæ ratio cessat hodie, cum Terra sancta absolutè sit in manibus infidelium, nec eò uadant Christiani gratia alicuius subsidij ferendi: sed solum ex deuotione, unde cessante causa & ratione & c. capitulo cum cessante. de appella. Sed hac ratione non obst. tene quòd etiam hodie habet locum quod hic dicitur, & in dicto §. in tanta. & ita declarat cō suetudo quæ est certa legum interpres. l. si de interpretatione. cū sequen. ff. de legibus, & fortè supradicta ratio nō fuit finalis sed impulsiua, quæ non facit cessare effectum. l. j. §. sexū. ff. de postul.

Quæ credens uirū esse mortuum, religionem est ingressa à uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h. d.

Quid statuemus [a] de ea quæ credens maritum mortuum, habitū religionis assumpsit, an si eo reuerso, de monasterio educta fuerit, post obitū uiri sit ad regularem obseruātiam compellenda? Et quidē huic consultius [b] ad salutem fuerit, si ad monasterium redeat, sed si ad hoc perduci non poterit, cogenda non erit. [c]

Etiam altero coniugū inuito potest quis uouere peregrinationem. h. d.

Licet [d] autem alter coniugum altero inuito religionis uotū non possit assumere. Viri tamen etiam præter uxorum [e] assensum peregrinationis ad terram sanctā propositum uouere, & implere [f] liberè ualent.

Vxor non plenè certificata de morte uiri contrahere nō potest, quamuis continere nequeat. h. d. in summa.

Et quāuis illi diutissimè in peregrinatione commorentur uel etiam ab hostibus capti [g] nuncientur, donec certum [h] nun

e Præter uxorum. Sed an monachi præter consensum Abbatis? dic ut traditur in c. fi. de uoto & uo. redempt.

f Et implere. Non tamen uxores tenentur uiros suos sequi. Ab. in capitulo ex multa. de uoto, & in capitulo de illis. de spons.

g Capti. Nota quòd de iure canonico per captiuitatem non soluitur matrimonium, licet aliud sit de iure ciuili. concor. capitulū in præsentia. de spons. unde sumitur. & capitulū dominus. de secund. nupt. l. non sicut. ff. de capt. aliud in sponsalibus. capitulo de illis de sponsali.

h Certum nuncium. Videtur ergo quòd per unum testem probari possit mors, quod satis admitti potest, quando non agitur de magno

cium de uirorũ morte uxores non receperint, ad aliorum coniugium conuolare nõ poterunt,[a] quãuis ut certiorarẽtur magnã adhibuerint diligentiam[b] & eius ætatis sint, & fragilitatis ut continere[c] nequeant.

Agenti petitorio ad coniugem obstat consanguinitatis exceptio, secus si possessorio: quia antequàm de exceptione cognoscatur plenaria restitutio est facienda, nisi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo casu fiet restitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h.d.

Ergo[d] nisi legitima subsit exceptio, coniugibus temerè disiunctis, alterum alterius repetẽdi semper integrũ ius manet.[e] Erit autem legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis[f] gradus obijcitur, quo quidem casu, licet si petitorio iudicio actum sit, anteà de ipsa exceptione[g] cognosci debeat. Si tamẽ possessorio quis experiatur, antequàm de consanguinitate discutiatur, plenaria erit facienda restitutio,[h] nisi is qui cõuenitur, & de malitia iuret, & super exce-

gno præiudicio. alioqui quomodo sit mors probanda, dic ut per Bart. in l. si quidem. C. solut. matrim. & in l. ij. §. si dubitetur. ff. quem ad. test. ape. & per Abb. in c. in præsentia. de sponsal. & c. quoniam frequenter. §. j. in fi. ut lit. non contesta. circa quod licet multa & uaria per Doct. dicantur in uarijs locis. Abb. tamen in d. cap. in præsentia, putat arbitrio iudicis remittẽdum, quando dicatur mors probata.

a Non poterũt. Si tamen non bene certioratus uel certiorata cõtraxerit matrimoniũ non debet propterea illico secundam dimittere uel secundum: sed debet debitũ reddere, non autem exigere: ut per Abb. in cap. dominus. de secund. nupt. quod intellige ubi uerisimiliter dubitat de morte prioris..

b Diligentiam. Nota ergo quòd non præsumitur quis mortuus etiam si magna adhibita diligentia ignoretur ubi sit, & ita amplia quod habetur in l. fin. C. de sacrosanct. eccles. Sed an in adhibenda hac diligentia, seruandus sit tenor Aut. hodie. C. de repud. Respõ. ut habetur per Abbatem, & alios in c. in præsentia. de sponsal.

c Continere nequeant. Nota quòd potius tolerandum est periculum quòd lædatur matrimonium non in figura matrimonij, quàm sub specie matrimonij. fac. quod habetur in capitulo nuper. de bigam. & supra qui promo. non poss. §. aliud, ubi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonij, quàm qui non sub tali figura fornicantur.

d Ergo. Inceptiuè & reassumptiuè.

e Ius manet. Sed nunquid illud erit uerum etiam si uir à se repulerit uxorem? & non uideatur, cum se ipsum hoc casu spoliarit: argu. xxvij. quæstione secunda. c. Agathosa. & hoc tenuit magister Abbatis antiqui. Communiter contra. Nec obst. quòd expellens animo amittendi possessionem perdit eam, etiam si habeat animum recuperãdi. l. si quis ui. §. differentia. ff. de acquir. poss. quia secũdum Hostien. in hoc est priuilegiata possessio de qua agimus. Vel secũdum Butr. hoc casu poss. est coniũcta pprietati nõ abdicabili nuda uolũtate. sapit ergo hæc possessio naturam proprietatis, ut non perdatur saltem itre uocabiliter: ut p Abb. in c. literas. de resti. spol.

f Consanguinitatis. Quod procedit etiam si à principio opponens sciuisset consanguinitatem: quia licet alleget turpitudinem suam, excusatur tamen & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati uitandi, & declinandi periculum animæ. c. lator. de re. iudi. c consanguinei. & c. tenor. & c. præterea. de sponsal. & per Abb. in capitulo literas. de restitu. spolia.

g Exceptione. Tanquàm peremptoria, ut habetur in c. j. de ord. cogni.

h Restitutio. c. ex cõquestione. de rest. spol.

i Iuret. Hoc est not. quòd licet in causa matrimonij & alijs causis spiritualibus de calumnia siue malitia non iuretur, iuratur tamen de calũnia super exceptionibus posteà emergentibus, si tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c cum dilecti. de elect. cap. fi. qui ma. accus. poss. cap. præsentium. de testi. l. qui bona. §. si quis stipulatus. ff. de dam. infect. de quo

pione promptas probationes [a] offerat. Quo casu excepta carnali cômixtione, tantum quo ad reliqua restitutio [b] facienda erit.

Si mulier restituenda timeat seu tiam uiri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non putetur sufficiens, dum causa plenè cognoscitur; uxor est deponenda in loco honesto & tuto.h.d.

Præstanda tamen erit idonea cautio, [c] quòd nullam restitutæ, [d] uiolētiam [e] uir inferet, quòd si tanta sit uiri sæuitia aut odio, tam capitali [f] uxorem prosequatur, ut trepidāti mulieri [g] sufficiens [h] securitas prouideri nequeat, usque ad causæ decisionem alicui probæ & honestæ mulieri studiosius custodienda committetur, [i] in loco ubi uir, uel eius cōiuncti mulieri, nullam possint iniuriam inferre.

Ob solam traductionem mulieris ad domum nullum ius oritur impeditiuū sequentis matrimonij.h.d.

Et hęc quidem obtinent, secuto inter uiros & mulieres matrimonio. [k] Cæterū si nullis præcedentibus spōsalibus, uel legiti-

quo dic ut per Gloss.& Ab.& Doct. in c.literas.de resti.spol.unde sumitur.

a Promptas probationes. Idest, intra breue tempus.nec enim mora modici temporis excluditur.c.exhibita.de iud. l.quod dicimus.& l. ratum. ff. de solut l.si debitori. ff.de iudi. nec requiritur quòd quis habeat probationes quasi in fintu:ut per Ab in c.literas. de test. spol.

b Restitutio. Nota ergo spoliatū restituendum, nō obstante ꝙ reus offerat probationes incontinenti super iure suo, & licet hic non fiat restitutio ad copulā, hoc fit gratia peccatum uitandi, quo respectu & alia specialia admittit. Sed contra de le.iij.§. ibidem. ff.ad exhib. Sol.ibi ī possessorio adipiscēdę.hic recupandę de hoc tamen latissimè per Legistas. in l.naturaliter.§.nihil. commune ff.de acquir.possess.

c Idonea cautio. Scilicet mediātibus pignoribus & fideiussoribus.l.si mādato.§.fi.ff.mād. l.ergo.§.adijci.ff.de fideicō.libert. nuda uerò cautio & simplex erit interuētu stipulationis. l.sancimus.ubi de hoc tradit. C.de uerb.sign. ad hoc quod nor.in c. qua fronte. de appel.& in c.j.de leq.poss.& fruct.& quod not. in c.de benedicto.xxxiij.q.j.fac.c.literas. in fi.& c.ex transmissa.de testit.spolia.

d Restitutæ. Etiā ꝙ restituta propria culpa recesserit à uiro suo: puta:quia cōmisit adulteriū: quia adhuc nō est restituenda sine idonea cautione:ut p Ab.in c.literas.& in c.ex transmissa,de resti.spol.hæc enim cautio præstatur ex noua causa, hoc est ob sęuitiā quæ timetur. fac.c.de benedicto.cum ibi not xxxiij.q.j.

e Violentiam. Nota hoc uerbum: quia cautione non obstante poterit maritus uxotem leuiter castigare, sicut & prius poterat, iusta ea quæ habentur in cap.quemadmodum. de iureiut. quia tunc non diceretur inferre uiolentiam, cum id iure permittente faciat: argum. xxxiij.q.ij. c.placuit.& xxij q.iiij. c.qui peccat. & l. Gracchus. C. de adult.

f Capitali. Vt qa oderit ad mortem, quàm fortè aliquando fuit cōminatus, de quo in cap. cum oporteat.de accusat.in c.bonæ j. de elec. per Bal.in cap. ueniens. de iureiu. per Abb. in cap. accedens. ut lit. non contest. per Legistas in l.iij. ff. de testib. & in l.iij.§.fi.ff.de adimen. lega. in l.licet.ff.de atbitris.

g Mulieri. Quid dicemus per contrarium si maritus uxorē timeat, an uxor cauebit, item quid si maritus timeat uxorem insidiantē uitæ suę? an possit illam dimittere? Respon. affirmatiuè: ut per Ab.in c.j.eo.

h Sufficiens. Cautio enim saluiconductus est satis fragilis.c.accedens. ubi Abb.ut lit.nō contest.& cap.literas.de restit.spol.& satisdatio non mutat animum maleuolum. instit.de suspect.tuto.§.nouissimè.

i Committetur. Nota casum in quo libera persona quodammodo sequestratur, & hoc ob sæuitiam, immo uxor iniustè à uiro uerberata debet aufugere, & petere se ali extra domum. Bal.in l.prima. C.de legibus.& aliqui in capitulo ex transmissa. de restitut. spoli.

k Matrimonio. Et per copulam cōsummato: ut not.in c.ex transmissa.de resti.spol.

Restitutio

a Restitutio. Quia petens restitutionem debet probare possessionem. c. consultationibus. de iu. patrona. c. olim. iij. de resti. spol. nec ista traductio operatur aliquam possessionem. ca. ex parte. ubi latè de resti. spol. immo etiam si ligaueris liberum hominem adhuc non possides. l. cũ hæredes. ff. de acqui. possessi.

b Fornicationis. c. ex tuarum. de eo qui dux. in matri. quam per adul. pol. Sed an contra repetentẽ possit opponi exceptio excommunicationis? respõ. ut per Abb in ca. inter alia. ante fi. de sententia excõ.

c Aliam. Quæ sit conscia quòd uir aliam habebat uxorem: aliàs non noceret ductæ. c. j. & cap. ueniens. de eo qui dux. in matri, quã per adult. pol. & §. seq.

d Vindicat. Vt in ca. ij. de eo qui dux. in uxo. quam per adult. pollu.

e Prohibeatur. De hoc concludẽdo dicas secundũ Abb. in c. j. de eo qui duxit quam per adult. poll. Aut solummodo præcessit adulterium, & non impedit matrimonium sequens, unde alio non interueniente quis potest ducere in uxorem quam polluit per adulterium. c. significasti. eo. tit. & xxxj. q. j. c. si uiuente. Aut quis contraxit cum muliere superstite ꝓpriã uxore, nec adulteriora fuit processum, & solus contractus matrimonij non impedit matrimonium contrahi mortua uxore, multo magis si

mo consensu mulier ad uiri domum iã traducta, posteà abscedens alij fortè nubere uoluerit, nulla facienda erit restitutio. [a]

Qui uiuente uxore etiam ab eo separata quo ad thorum secundam consciam duxit uxorem, etiam prima mortua separabitur à secunda, sed cum alia contrahere poterit. h. d.

Fornicationis [b] quoque repetenti obstat exceptio, thorique ob eam causam sequuta separatione, separata uiuente aliam [c] usque adeò super inducere quis prohibetur, ut si de facto duxerit exq; eã filios susceperit et mortua adultera eandem retinere non possit, ꝙ ipsum & priore uxore minimè cognita sibi locum uendicat, [d] licet aliam ducere minimè prohibeatur. [e]

de præsenti nõ cõtraxisset, sed solũ fidẽ dedisset: ut in c. fi. eo. ti. Aut contractui matrimonij fuit admixtũ adulteriũ, & tunc si cõtractũ fuit cũ ignorante põt inter eos esse matrimonium post mortẽ coniugis. c. j. eo. ti. & §. seq. qđ intellige si superinducta ignorauit toto tẽpore añ mortẽ primæ uxoris, sin ãt certiorata de uita primæ uxoris ꝑmisit se cognosci ab illo uiro, non põt amplius habere eũ in maritũ, c. fi. eo. tit.

f Fortè. Imò hoc requirit sine dubio, qñ i. mrimonio nõ fuit mixtũ adulteriũ, secũdũ Io. An. à quo non abhorret Ab. i c. j. de eo q dux. &c. fac. c. ueniẽs & c. significasti. & c. sup hoc e. ti. & §. seq.

g Viri. Sed bñ ad petitionẽ uxoris. c. j. de eo q duxit. &c. & simile ĩ c. ij. de adul. arg. ꝙ cõtractus ꝑ parte tenet, & ꝑ pte nõ. fac. c. đ illis. de despõ. ĩpub. cũ multis alleg. ĩ d. c. j. licet aliàs uir & uxor ad ĩparia iudicari nõ debeãt. c. tua nos. đ spõ. sed hoc facit culpa uiri. ut hic dicitur.

h Separãdi. Si uxor de nouo cõsentiat, nec. n primus ille cõsẽsus sufficeret. c. ueniẽs. ubi not. de eo q dux. in uxo. & c. sufficit tñ ꝙ iste cõsẽsus sit tacitus, immo nõ solũ ñ sũt separãdi, imo filij de tali matrimonio legitimi sũt cẽsẽdi c. ex tenore. & c. cũ ĩter. qui fil. sint legi. pp bonã fidem uxoris.

i Reportet. Simile in l. itaq; fullo. ff. de furt. & c. j. de eo qui dux. in uxo. quam, &c.

Si mulier matrimoniũ contraxerit cum eo quem ignorabat coniugatum, uxore prima mortua erit in eius potestate uirum retinere. h. d.

Hoc tamen de ea intelligi oportet, quã quis non ignaram aliam uiuere, & fortè [f] aliquid in mortem alterius machinatam, in uxorem duxit, nam si qua præcedentis matrimonij penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortium petat, ad petitionem uiri [g] non sunt separandi. [h] Nec enim sustinendum est, ut uir qui scienter in legem commisit, de proprio dolo commodum reportet. [i]

Cum ea, quam quis uxore uiuente cognouit, non sub specie matrimonij defunctæ uxore potest quis contrahere, si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctæ uxoris. h. d.

Cum

a Cum ea.concor.c.significasti.ca. super eo. de eo qui dux. in uxo.&c.

b Machinati. Sed an sola machinatio sine effectu sufficiat? & hoc quidam admittunt cum lex de machinatione tantum loquatur.l. prospexit. ff. qui & à quib. Tu dic contra, cũ uerba sint intelligenda cum effectu. capitu. siquis uiuente. xxxj. quæst.j. fac.l.j. ff. quod quisq; iur. c.relatum. de cle. non re.cap. fin de sponsſ facit secundum Abba. ratio. nam hoc est impedimẽtum iuris positiui unde non debet ita taxari ut restringatur facultas cõtrahẽdi matrimonium cõtra dispositionem iuris diuini:ar. cap. licet ex quadam. de testi. Sed quid si interuenit effectus mortis sine machinatione cũ proposito contrahendi cum coniuge superstite, nunquid poterit cum superstite coniuge cõtrahi per eum qui interfecit? respon. affirmatiuè. cap. laudabilem. de conuers. infid. Immo secundum Abba. in capi. super eo. de eo qui dux. quam &cæ. & in capit. primo. de conuers. infidelium, etiam si quis aliquem eo proposito interfecerit ut uxorem ducat, idem erit dicendum: quia machinatio unius tantum sine adulterio non sufficit ad impediendum.not.in §. fornicationis.supra eod. quanquàm Inno. aliter sentiat. Et facit contra eum quod legitur de Dauide & Bersabe, ut nota.in cap.olim.ij.de offi.deleg. ubi Dauid machinatus fuit in mortem Vriæ, & tamen habuit eius uxorem in coniugem, sed fortè hoc ex permissione diuina & in figura: arg.c.gaudemus.eo.

c Dederint. Quæ tamen datio non ualet: quia inducit uotũ captandæ mortis. Simile de promissione beneficij uacaturi, & sic de matrimonio spirituali.ca.ij. de concess.præbend.

d Copula. Et, sic not. quòd non secuto effectu, affectus nõ punitur. facit. capit.fin.de sponſ.& quod no. supra in uersi.machinati. & in cap. fin. de eo qui dux. quam &c.unde sumitur.

e Communicato consilio. Secus non communicato: quia unius tantũ machinatio nõ sufficit, ut supra. §.proximo in notula super uerbo machinati.

f Lucro. Nota ergo quòd non debet quis delictum committere propter bonum spirituale qđ inde sequitur.fac.c.quod ait.& quod ibi nota.dist.xiiij. & ca. nõ magno.ne cle. uel monach. & xxxiij.q.v.cap. si dicat.& j.q.j. c.non est putanda.& c.super eo.de usur.& xxij. q.ij.c.ne quis arbitretur.

g Ecclesia. Nota magnam potestatem quam habet ecclesia, potest enim ratione delicti inducere nouum impedimentum habile ad impediendum, & dirimendum matrimonium postea contractum. Simile in cap. fi.de eo qui dux in matri. &c.

Cum ea [a] aũt, quã qs uxore uiuente non prætextu matrimonij cognouit, si nihil in perniciem olim uiuẽtis uxoris. Vir aut mulier cognita, machinati [b] fuerint, nec fidem de cõtrahendo sibi inuicem dederint, [c] cõtractæ posteà nuptiæ, legitimæ reputãdæ erunt. Sed etsi fidem quidem sibi inuicẽ dederint, uel etiam de facto cõtraxerint, si nec ante, nec post legitima coniuge superstite, carnalis intercesſit copula, [d] quanuìs uterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pœnitentia. Matrimonium tamen contractum post uxoris obitum, minimè dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutũ præcedens delictum, & eius pœnam non ablet. h. d.

Vsque adeò autem machinatio in alterius coniugum obitum adhibita inter superstites machinatores matrimonij spem excludit. Vt si infidelis cum Christiana cõmunicato [e] consilio eiusdem maritum de medio sustulerit, licet posteà per studium superstitis uxoris ad fidem Christianam trãslatus fuerit, non tamẽ propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut contractas retinere poterit. Nec enim huiusmodi lucro, [f] tam de testandum damnũ Ecclesia [g] resarciri patiẽ.

Animus & propositum distinguunt maleficia. h.d.

Diuersa ratio est eorum, qui ad fidem

Certamine

conuersi, illorum sibi matrimonio iunxerūt uxores quos in belli certamine [a] occiderunt: eorumq; qui cōuersas duxerunt, quarum infideles maritos simili modo interfecerunt, nam cum tales uirorum defunctorū interitū specialiter nō quæsiuerint, [b] & matrimonium inter huiusmodi personas licitè potest contrahi, & sic cōiuncti diuortiū postulare nequeunt.

Punitur affectus, licet non sequatur effectus. h.d.

Sed etsi machinationem adhibitam in necem cōiugis effectus consequutus non fuerit, [c] si insidiator alteri superuixerit, spe cōiugij perpetuo destitutus, ad secundas nuptias nunquàm aspirare poterit, [d] sicut & in ijs accidit, qui incestum admiserunt, [e] sacerdotem interfecerunt, [f] & alijs pluribus [g] casibus.

Secundæ nuptiæ absque timore infamiæ intra annum luctus possunt celebrari, sed non debent benedici quocunque tēpore contrahantur. h.d.

Illud quoque admonendi sumus, quibus casibus secundarum nuptiarum permissa est celebratio, minimè uerendum esse nupturis, ne si intra annum luctus ad secūda uota transeant, aliqua notentū infamia. [h] Cum enim secundū Apostolum [i] mulier uiro mortuo sit ab eius lege soluta, eiusdē sententia, & authoritate, omnis legalis infamia censetur abolita, [k] cum in his præsertim seculares leges

a Certamine. Puta dum certant pro patria, & sic dant operam rei licitæ. nam usque adeò pro patria pugnare licet ut pater in filium, filius in patrem insurgere debeat. l. minimè. ff. de relig. & sump. fune, & maritus in uxorem xxviij. q. j. ca. uxor. in fi. quod facit ad q. an filius possit occidere patrem bannitum, stante statuto de bannitis impunè offendendis, de qua per Abb. in c. j. de conuer. infid. post Bartho. in d. l. minimè. & in l. amissione. ff. de cap. dimi.

b Quæsiuerint. Nā ad hoc ut matrimonium impediatur duo requirūtur copulatiuè, scilicet: affectus cū opere subsecuto. facit. l. ij. in fi. ff. de cond. & dem. Sed quid si ratum habuerit eos interfectos? idem uidetur: quia in maleficijs ratihabitio retrotrahitur, & mādato comparatur. l. j. §. sed & si cum quis. ff. de ui & ui arma. Communiter contra: Nam edictum de matrimonio est prohibitorium. ca. cum apud. de spons. & ratihabitio non retrotrahitur nisi concurrentibus extremo à quo, & ad quod habilibus, quod non est hic, ut declarat Abb. in cap j. de conuers. infideli.

c Non fuerit. Punitur ergo affectus licet effectus non fuerit secutus: quia licet non perfecerit quis sufficit peruenisse ad actum propinquū nec per eum stetisse quin delictum perfecerit, de quo plenè per Doct. in c j. de eo qui mit. in poss. & in c. j. de præsumpt.

d Poterit. cap. j. eod.

e Admiserunt. ca. j. & per tot. de eo qui cog. consang. qui tamen si contrahant ualet matrimonium, ut habetur in c. transmissæ. d. tit.

f Interfecerunt. c. ij. de pœnit.

g Pluribus. De quibus habes. no. in ca. ij. de pœnit. an autē inter hos sint pęnitentes. nota. in cap. hoc ipsum. xxxiij. q. j.

h Infamia. Quā ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit. l. consensu. §. si uerò. C. de repud. l. liberorum. §. j. ff. de his qui not. infam. & per Ab. in c. ecclesia. S. Mariæ. de constit.

i Apostolum. Nota quòd dicta Apostoli sunt pręferēda legibus ciuilibus etiā in decisionibus causarum, quod satis procedit in spiritualibus. faciūt no. per Docto. in c. ecclesia. San. Mariæ. de constit.

k Abolita. Etiā in foro ciuili ex quo per ecclesiā, & ex licentia Apostoli remissa est: argu. c. per uenerabilem. & ij. q. iij. §. hinc colligitur, & ampliabar quod hic dicitur Io. And. dicens extendi ad omnes leges ciuiles quę ex aliqua causa prohibent matrimonium, & propterea correctum esse hodie quod disponitur. C. de interdict. matri. inter pupil. & tut. eius, & C. si rector prouinciæ. & c quod est cōmuniter receptum. Sed cum lege ciuili præter infamiam multæ aliæ pœnæ infligantur transeuntibus ad secundas nuptias, ut apparet ex l. j. & ex l. ij. & in l. fœminæ. & in l. hac edictali.

&

non dedignentur sacros canones imitari. [a] Vir tamē & mulier ad bigamiam [b] transiens, nō debet à presbytero benedici, quia cum semel benedicti [c] fuerint, huiusmodi benedictio iterari [d] non debet.

DE REBVS SACRIS, SANctis, & religiosis.

Titulus sequens solum subordinat sequentia ad præcedentia. h.d.

Sacramentorū breuiter explicato tractatu, illorumq; sectione, ac natura cognitis, transeamus [e] iā ad res sacras & sanctas, quales [f] sunt Ecclesiæ, Altaria, Sanctorum in his conditæ reliquiæ, uasa, uestes, & similia ad diuinū cultū principaliter comparata. Paulò mox & de religiosis dicturi, ut sunt [g] religiosæ domus, Zenodochia, cœmiteria, & sepulturæ.

DE CONSTRVENDIS, CONSEcrandis, & reparandis Ecclesijs, & Altaribus.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, uel ex causa necessitatis. hoc dicit.

Ecclesiam hoc loco accipim' non tam Christianorum multitudinem, fideliumque congregationē, quàm manufactū ipsum templum [h] Dei, & orationis domum, ab eo qđ continetur eius quod

---

& l.fi.& Auth.ijsdem pœnis. C. de secun.nupt. & in Auth.de resti.& ea quæ parit, & in Auth. de nuptijs.§.quia uerò hactenus.& in l. omnē. C.ad Tertul.quæri potest utrum omnes hodie sint sublatæ per c.pe.& fi.de secund. nup.unde hic sumitur. Abb. in d.c.fi. tenet affirmatiuam, quod quidā admiserūt, quando ex secundis nuptijs oritur incertitudo ꝓlis. Sed Bartho.in l. j. C.de secund.nup. & in l.libertorum. ff. de his qui not. infam. distinguit inter pœnas q̄ sunt impositæ in odiū secundi matrimonij, seu propter nubentis festinationem, & eas q̄ sunt inductæ fauore filiorum, & primas quidē dicit sublatas, secundas autē non, & hæc receptior.

a Imitari.c.j.de no.ope. nunc.c.fi. de secund. nup.cū ibi not.Sic contra in causa ecclesiastica possumus uti legibus secularibus. ut habetur in c.j.de no ope.nū.

b Bigamiā.Nota quòd non solū uir, sed etiam mulier dicitur transire ad bigamiam.

c Benedicti.Sed quomodo benedicti cū possit esse quòd alter tantum fuerit benedictus? respon.quia cōiux aliàs benedictus in primo matrimonio communicat suam benedictionē secundo coniugi.ar.c.quòd in dubijs.de consec. eccle.uel alta.Sed hæc non uidetur bona ratio cum maritus communicet uxori solas actiones spirituales, non passiones, ut not. in c.j.de cogna.spi.in vj.& in c.Martinus.eo.tit.in antiquis. Vnde potest dici quòd hæc pluralitas resoluitur in singularitates: ar.not.in l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Trebel.& l.falsa.§.fi. ff.de cond. & demon.

d Iterari. Qua autem ratione prohibeatur iterari.not.in c.si uir.de secun.nupt.& hoc intellige nisi sit consuetudo in contrarium, & Papa toleret, licet cōtra sit, quod not. in c.leges.dist.iiij. sed illud non procedit in sacramentalibus secundum Abba.in d.c.si uir.

DE REBVS SACRIS, Sanctis, & religiosis.

e Transeamus iam. Iusta ordinē ꝓmissum in principio libri.

f Quales. Nota quæ res dicātur sacræ & sanctæ.

g Vt sunt.Nota quæ dicantur res religiosæ.

DE CONSTRVendis, consecrandis, & reparandis ecclesijs, uel altaribus.

h Templū Dei. Est igitur Ecclesiæ nomen æquiuocum, nūc dicitur congregatio malignantium. Vnde psalm. in ecclesiam malignantium non introibo, nunc fidelium collectio, ut hic, & in cap.ecclesia. de consecr.distin.j.nunc corpus Christi.j. quæst. j.in ecclesia.& xxvij.q.ij.cap. sed illud. Item prælatura ipsius ecclesiæ.cap.quoniam ne præla.uices suas. Item obuentiones ecclesiasticæ, ut cap.fin.ubi de hoc not.eod.tit. Item murorum ambitus.cap.de fabrica.& cap.ecclesia.de consec.distin.j.

Deno-

continet sumota denominatione.[a] Sicut [b] ergo non alij quàm sacrati Deo sacerdotes sacramenta ministrare debent, sic non in alijs quàm in Domino consecratis locis, cum suis altaribus, uasis, uestibus, & reliquis ad diuinũ cultũ explendum utẽsilibus, itidem consecratis, sacrificia offere licet. [c] Nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, uel summa coegerit necessitas, utpote, quia cõbusta sit Ecclesia, quo casu donec illa restauretur, in capellis [d] cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub Dio, & celebrans in priuatis domibus est deponendus. h. d.

In itinere quoque cõstitutis Ecclesia nõ reperta sub Dio, [e] siue in tentorijs, si tabula altaris, cæteraque sacra ministeria adfuerint, missarum solennia celebrari permittendum erit, alioqui si quis in oratorijs intra priuatas domos cõstitutis, sine consensu Episcopi hoc facere ausus fuerit, deponendus erit. [f]

Episcopus excrescentibus fidelibus, nouam Ecclesiam cõstruere potest, et unam in plures diuidere. hoc dicit.

Construuntur autem Ecclesiæ, uel ob incrementum populi, uel ob commoditatẽ plebiũ, uel certæ uniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium. Ob incrementũ populi tũc noua constituẽda est Ecclesia, cũ certis in regionibus adeò multitudo [g] fidelium excreuit, ut illorum curæ unica sit impar Ecclesia. Sicut enim ea ratione unus Episcopatus in duos Antistitis accedente uoluntate diuidi potest. Sic etiã Episcopus de baptismalibus, & parochialibus Ecclesijs Rectorum accedente cõsensu facerẽ põt, quod cum factum fuerit, illa pars populi, quę nouis Ecclesijs supponitur ã iure prioris Ecclesiæ absoluetur. [h]

Plures baptismales Ecclesiæ non debent fieri sub una terminatione, & terminationis controuersia dir.mẽda est iudicio plebiũ, uel forte. h. d.

Plures tamen baptismales Ecclesias in una terminatione [i] facere non poterit. Quòd si determinatione duarũ mar-

a Denominatio nec.fac.l.ius pluribus.in fi. de iusti. & iur. l. uoluit. §. quod ait.ff. de inter. actio.

b Sicut ergo. j. q.j.cap. sicut.cum sequent.

c Licet. c. tabernaculum.& c. missarum. de consec. dist.j.Contra c.ecclesiæ. de immun. eccle. ubi celebratur etiam in ecclesia non consecrata.Sol. ibi erat de proximo consecranda, hic de locis in quibus nulla spes consecrationis.fac. l. pe.ff. de mili.testa. & l. ligni.ff.de leg.iij. Vel potest celebrari in basilica de licentia episcopi, & non aliter. cap. nullus.c.unicuiq;. c.clericos. de consecr.dist.j. secundum Abb. in d.c. ecclesiæ.

d In capellis.Id est,in oratorijs nõ consecratis: ut nota in cap. concedimus. de consecra. dist.j. in quibus sine permissione episcopi celebrare non licet.ca. unicuique.& c.missarum.d. distin.j.Et hæc nomina oratorium, basilica, & ecclesia, interdum sunt æquiuoca, ut per Abb.in c.si.de eccle.ædi-fi. Sed quid opus est hac concessione? forte tempore d. c. concedimus. unde hic sumitur capellæ non erant consacratæ. ut ibi notã.

e Sub Dio. Id est,sub aperto aere:ut not.in c.concedimus. de consec.dist.j.

f Erit.ca. clericos.de consec. distin.j.

g Multitudo.xvj.q.j. c. præcipimus.& c.nulli.disti.xcix. & hoc de cõsensu episcopi, si regio i qua multitudo fideliũ crescit spectat ad aliquem episcopum: ut in c.multis. xvj.q.j:& not. in d. c. præcipimus. & c.quoniam Ioannes.de decim.

h Absoluetur. xvj.q. j. c. præcipimus.fac. l. j. C. de metro.Bery.li. xj.

i In una terminatione. Id est,in tra eosdem limites,puta quòd intra eosdem terminos sint duę ecclesiæ baptismales, in quibus promiscuè populus baptizari possit. fac. xiij. q. j. unus enim tãtum debet esse princeps. vij. q.j.c.

tricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes, [a] utrarumque discernent, [b] quòd si nō conuenerint, Dei iudicio [c] controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiam, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h.d.

Nec quicquam Episcopo obstiterit, ꝙ de rebus Ecclesiæ nō alienandis iurauerit: [d] nam, & tali non obstante iuramēto, [e] populo indigenti [f] super basilicarum institutione salubriter prouidere poterit, & debebit. [g]

Ob commoditatem plebiū noua Ecclesia ædificari potest, quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h.d.

Plebium commoditas tunc nouam ædificare suadet Ecclesiam, cū parochianorum pars adeò distat à ueteri, ut certis temporibus non sine magna difficultate, [h] & periculo illam adire, & ibi congruis tēporibus diuinis interesse & sacramenta percipere possint, quo quidē casu maximè [i] si ministro cōmodè pro sub

q.j.c.in apibus.& c.quoniam.de offi.ordi. Ar. contra in l.uni.C.de metropol.Bery.ubi in eadē prouincia sunt duæ metropoles ciuitates. Sed dic. aut dignitas additur rei, & procedit contrarium aut personæ, & procedit quod hic dicit. Sed hęc non uidetur bona solutio, cum hic prohibeatur addi dignitas, uel qualitas etiam rei. unde posses dicere ꝙ sicut Imperator i eadem prouincia facit duas metropoles, sic Papa potest duas baptismales ecclesias facere sub una terminatione: aliàs autē & nemo pōt facere plures metropolitanas ciuitates in eadē prouincia, nec plures baptismales ecclesias in eadem terminatione.

a Plebes. Quasi melius informatę fa.c.uidetur. qui. mat.accus. pos. & §.j.eo.tit.& c.ueniens.de test.in fi.& l.consensu.C.de repud.

b Discernēt. Vel per arbitrium: uel per amicabilem compositionem, superioris tamen authoritas est necessaria c.de cætero.& c.statuimus.de transac.& c.per tuas.de arbit.aliàs laicus non posset esse iudex in spiritualibus. & c. decernimus.cum c.seq.de iudi. & est hic, & in c.plures.xvj.q.j. unde sumitur arg. quòd spiritualis causa laico potest committi.disti. xxiij. §.uerum.

c Iudicio. Id est, sortibus, quibus Dei uoluntas ostenditur.xxvj.q.ij.§.j.& c.sors. facit.l.fi. C.com de leg.& l.si quæ cautiones. & l.hæredes.§. si incerto. ff. famil. ercis. & l. sed cum ambo.ff.de iudi.& per Abb.in c. fin. de sortil. & per Moder.in c. capitulum. de rescript.

d Iurauerit. De cuius iuramenti forma per Abb.in c.j.eodem.

e Iuramento. Quod est restringēdum ad alienationem illicitam, nō aūt trahendū ad necessariā: ut per Doct.in c.fi.eo.& in c.ut super. de reb.eccl.non alie.& in c.extirpādæ. §. quia uerò.de pbē. Idē esset dicendū in alienatione quæ fieret ad utilitatem ecclesiæ: nam necessitas, & utilitas in hoc æquiparātur. xij q.xj.c.sine exceptione. fac. qđ in simili not. Inn. & alij in c.cū omnes.đ cōst.restringit ergo iuramentum ad limites iuris: ut latè per Ab. i d.c.fi. Sed an idē sit đ iuramēto qđ præstatur hodie à prælatis de nō alienando Ro. Pōt. inconsulto? quidā ꝙ sic. Cōmu. contra, ꝑ quibus est illa rō ꝙ recipiens talē iuramentum uł sibi reseruare cōsiliū, ut patet ex forma & ui uerborū. Sed astrictus ad petēdum consilium sup aliqua re, non potest etiam licitè de illa re disponere consilio non petito.c.cū in ueteri.de ele.& c.cum olim. de arbi. & in c. nouit.de his quæ fi.à præl.& not. in c.si pro debilitate.de offi.deleg. Sed pdicta uera, nisi necessitas immineret, uel esset modica res: ut per Abb.in d.c.fi.& in c.olim.de restit.spolia.& dicetur.j̄.de reb.eccl.non alien.in.§.terrulas.

f Indigenti. Ex qua causa indigentię pōt construi eccl.etiā in præiudicium alterius.fa.c.iij. & c.fi.eo.& xvj.q.j.c.pcipimus.& q.vij.c.eccl.

g Debebit. Etiam constituta dote secundum unum intellectum.c.fi.ut ibi per utrunq; Abb.

h Difficultate. Difficultas ergo aliquid interdum inducit, quod regulariter prohibetur: fac.c.ad audientiā.j.eo.& dist. lxiij. c.cū lōgè. & dist.xciij.c.ista.cū alleg.in d.c. ad audiētiā.

i Maximè. Hoc ideò dicit: quia si immineret periculum animarum, etiam quòd à ueteri ecclesia non possent ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua ecclesia cō-

strui

cõmodè pro substentatione sua prouideri posit, noua quidem erit Ecclesia cõstruenda, sed à filiali matrici [a] Ecclesiæ, pro facultate loci competens honor [b] exhibendus erit.

Vniuersitatis intuitu potest noua ecclesia ædificari, utputa pro leprosis.h.d.

Vniuersitatis intuitu noua Ecclesia ædificari permittitur, ueluti cũ plures [c] simul leprosi sub communi uita congregati fuerint. Ijs enim quòd ecclesia cum cœmeterio, [d] & quod proprio gaudere ualeant priuilegio, permittendum erit. Caueбũt tamẽ hi, ut iniuriosi ueteribus [e] ecclesijs de Iure parochiali nequaquã existant. Nec enim quod eis ob pietatem indulgetur ad aliorum [f] iniuriã flecti conuenit.

Episcopo conceditur pro sepultura propria ecclesiam ædificare, aut nouum monasterium construere.h.d.

Episcopo quoque in sua [g] parochia [h] nouam Ecclesiã ædificare pmittitur, [i] sed multum intererit ecclesiam monasticis informandam regulis construat, an uerò ex

strui. secundũ Host. & dicet infra §.quacũq;.
a Matrici. Cathedrali ut per Abb. in c.fi.de offi. Archiprésby. uel baptismali. ca.ex transmissa, ubi not.de renun. uel intellige de ecclesia à qua nouæ subministrantur necessaria: nam hoc uerbũ sumitur secundum subiectam materiã: ut not. Abb. in c. uenerabili. de uerbor. significa.
b Honor. Sed in quo consistet huius honoris exhibitio? quidam in eo qđ antiquior ecclesia efficitur patrona, & clericum instituendũ præsentabit in noua., quod satis admitti posset, si solum in quo ædificata est noua ecclesia esset in dominio ueteris, licet laicus ædificet proprijs sumptibus: quia tunc ambo erunt patroni, & ambo præsentabunt: ut not. in c. ad audiétiam.eo. & in ca. piæ mẽtis.xvj.q.vij. secus si nihil cõferret, licet noua ecclesia sit intra suos limites. Idé putandum si rector construxit capellam uel ecclesiam in solo quidem alieno, sed de redditibus ecclesiæ: quia ius patronatus acquiritur ecclesiæ non sibi & consanguineis. Sed non uidetur quòd iste intellectus posit accommodari huic literæ propter illa uerba. *Pro facultate loci.* ideò exponẽ qđ debeat aliquid præstari annuatim in signum subiectionis: argu. c.omnis anima.de censib. moderandum arbitrio episcopi, uel aliter: ut per Abb. in d.ca. ad audientiam.
c Plures. Puta decẽ.x.q.iij.c.unico. uel etiã plures dummodo uelint ecclesiã dotare: argu. c.nemo.de consec.dist.j.& infra eo. §.quaecunque. Immo unus leprosus permittetur si uellet dotare secundũ Ab. in c.ij.eod. Sed tũc non diceretur cõstructa ecclesia gratia uniuersitatis. argu. hic quòd tales leprosi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in d.c.ij.
d Cœmeterio. Arg. ꝙ tales leprosi non debeant cũ alijs sepeliri: quia aliàs ista cõcessio non haberet causam rationabilẽ, habetur in c.sacris. de sepult.
e Veteribus. Veteres enim ecclesię propter nouas lædi non debent, xvj. q.j. c.quicunque. modicũ tamen dãnum respectu decimarũ ex rationabili causa sustinere debét: arg. §.prox. supra eod. & ca.ad audientiam.j.eo.
f Aliorum. Priuilegiũ enim est strictè intelligendum, quatenus cõcernit præiudiciũ tertij, etiam ꝙ sit cõcessum causa pietatis, quod nõ ta. fac. xxij. q.ij. primũ.l.nã hae natura.ff.de cõd.indeb. l. nec auus. C.de emãc.lib.& l.ij.§.si quis à principe. ff.ne quid in loco publi. cum alleg in c.ij.eod.
g In sua. Secus ergo si quis uellet uti hoc priuilegio extra suã diœcesim. Sed quid si uellet magnificare ecclesiam in sua quidem diœcesi constitutam sed exemptam. Resp. secundum Anto. quòd permittitur, licet enim nõ sit de diœcesi, est tamen in diœcesi, c.pe.de offi.ordina. sequitur Abb. in c.penul.de donat.
h Parochia. Id est, diœcesi. ut in c.pen. de donat. ubi Abb. & in c.pen.de rapt.
i Permittitur. Sed an hæc permissio debet intelligi accedẽte cõsensu capituli? & non uidetur hoc necessariũ. sufficit enim hoc à iure semel cõcessum fuisse: arg. l.j. C.de thesau.lib.x. & l.quæ sub conditione. §.fi.ff.de cond.instit. de hoc ut plenè habetur in c.pen.de donat. & xij.q.ij.c.bonæ.& in c.pastoralis. de his quæ

alia causa, & fortè pro proprijs exigere uelit sepulturis. [a] Cum primo casu eandem ex rebus Ecclesiæ [b] cui psi det usque ad quinquagesimam [c] tantū partem dotare debeat. Secundo uerò non amplius, quàm cētesimā conferre [d] licebit; ea quoque adhibita cautela, & unam tantum modo ex his duabus, remunerationem eligat. [e]

Quæ seruari debent in construenda Ecclesia, uel consecrāda, et quòd Ecclesia indotata consecrari non debet. h.d.

Quacunque tamen ex causa noua extruēda sit Ecclesia, obseruandum est in primis ut ciuitatis Episcopus, sine cuius assensu id inchoari non debet [f] ad locū ueniat, in quo crucem [g] ipse figet, & publice atriū designabit, nec illam anteà patietur ædificari, aut munus impendet consecrationis, quam dotem [h] basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartula cōfirmatam accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiā, & custodum stipēdia, sufficere ualeat. [i]

Construenti nouam Ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h.d.

Sed si quis dum noua construitur Ecclesia, aut proprium Ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nūciatione [k] cōsulere sibi poterit, post quam si legitima non sit impetrata remissio, [l] quidquid ædificatum

si à præl. quibus locis magis cōmuniter cōcluditur, quòd à principio episcopus non potest de nouo construere monasterium, nec ecclesiā secularem iam cōstructam monalticis regulis informare, sine consensu capituli. & ita procedit. xij. q. ij. cap. si eps. Sed postquàm hæc acta sunt sine consensu capituli, potest solus hanc donationem facere, quando tamen est necessaria. d. c. pe. quod declarat hunc. §.

a Sepulturis. Potest enim eps sepeliri etiam extra cathedralem ecclesiam: ut per Ab. in c. pe. de dona. Et ē hic arg. q̄ impensa funeralis episcopi est facieda sumptibus ecclesiæ; & nō de proprio patrimonio, de quo uide per Ab. in c. ut præteritæ. de ele.

b Rebus ecclesiæ. Vel etiam de rebus mensæ suæ: ut in c. pe. ubi declarat Ab. d' don.

c Quinquagesimam tantum. Sed d' quibus rebus dabitur ista quinquagesimā? Hugo. in c. bonæ. xij. q. ij. q̄ de fructibus annuis: Sed communiter tenetur quòd etiā de proprietatibus possit dari, immo secundum Abb. in c. pen. de dona. hoc erit cathedrali ecclesiæ expedientius. Sed an aliquod ius retinebit ecclesia cathedralis in ista quinquagesima uel centesima? resp. secundum Goff. directum dominium, quod tamen secundum Io. And. & Ab. non uidetur iure probari.

d Conferre. Scilicet donatione inter uiuos, non autem testamento, secundum Archi. in c. quia Ioannes. xij. q. v. & Abb. in c. pe. de dona. ubi diffuse de ratione differentiæ.

e Eligat. ut c. bonæ. in fi. xij. q. ij.

f Non debet. Fac. c. pastoralis. de priuil. si tamen nollet consentire posset recurri ad superiorē. ar. c. nullus. de iu. patro. & per Ab. c. ij. eo. in fi. & fac. j. q. ij. cap placuit. de conse. dis. j. c. nemo. xvj. q. ul ti. c. piæ. & e. Frigētius. c. cum sicut. d' conse. eccl. uel alt. Auth. ut de termi. sit cleri. numerus.

g Crucem. Aut. de mona. §. illud. & orationes eps dicet. Auth. de eccle. titulis §. siquis autem uoluerit.

h Dotem. Vt s. de iu. pat. post pri ci. Sed quid si dotis cōstitutio fuit omissa i fundatione: res. debet constitui in consecratione. Sed quid si & in consecratione fuit omissa dotis constitutio? resp. quidam q̄ cogēdus est qui consecrauit. sed secūdū Abb. in c. cū sicut. de conse. eccl. uel alt. ē prius ex qua si contractu cōueniēdus & cogēdus is, qui cōsecrari fecit, & obligatio trāsibit in hæredes ut ibi not.

i Valeat. Nisi ex necessitate construeret, quo casu posset cōstrui sine dote: ut not. s. eo. §. plebium. & hoc casu institueretur in ea sacerdos q sibi uictum manibus & industria, & eleemosynis quæreret: arg. c. clericus uictum. dist. xcj. & tenet Abb. in c. ad audientiam. j. eod.

k Nunciatione. c. j. & c. ij. de no. oper. nunci.

l Remissio. Vel nisi notorium sit de non iure nunciātis. ut per Abb. in c. j. de no. ope. nunc. &

hæc

hæc remissio quandoq; fit expressè, quandoq; tacitè, puta morte nunciantis ut ff. de no. ope. nunc. l. non solum. §. sciendum. Sed quid si denunciator non uult remittere nunciationem? resp. ut not. in c. ij. de no. ope. nunc.

fuerit, siue illud Iure, siue iniuria, a omninò ædificantium impensis destruendum b erit, negotiumque ipsum secundum legū, c & canonum statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi cōsensum Ecclesiam construit, facit iacturā iuris patronatus. h. d.

Diuersum statuetur in ea, quæ præter Episcopi consensum constructa fuerit: hæc enim si nemini nocet, destruenda quidē nō erit, d sed ob superioris neglectum e excluso Iure patronatus cū dotibus f suis Episcopalibus Iuribus g applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari. h. d.

Basilica igitur legitimè extructa non antè sacris est deputāda misterijs, quàm munus consecrationis acceperit, h qđ, ne qua diuino cultui afferāt mora quanto poterit citius i conficiendum erit.

Ecclesia consecranda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, ubi constructa est. h. d.

Et si dubitef à quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Episcopus antequam fundaretur, incolas baptizauerit, k & ad cuius consignationē sub annua đuotione cōcurrerit, l

a Iniuria. l. ij. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de no. oper. nūc. & c. j. ubi not. de no. ope. nunc. & est simile in excōicatione quę semp tenet, siue iusta sit siue iniusta. xj. q. iij. capit. j.

b Destruendum erit. Sed immo cōtra, nam attentata post appellationē extraiudicialē nō ueniunt irritanda nisi sint cōtra ipsā appellationē, & nisi prius iustificef appellatio. c. cum nobis. & quod ibi not. de ele. & in c. bonæ. de appel. & c. nō solum. de appel. in vj. ergo cū nūciatio sit hmōi, deberet expectari finis denūciationis ante, q̄ deueniri deberet ad destructionē. Sol. Ab. in c. j. de no. ope. nūc. ꝙ speciale est hoc in hac nūciatione ob rixas euitādas, & quia tractatur đ modico præiudicio: nam intra tres menses nūcians probare debet de iure suo. l. j. C. de no. ope. nunc. & ob neglectum iudicis, quæ rationes nō militant in appellatione extraiudiciali.

c Legum & canonum. Nota duo ex hac litera. Primū ꝙ in causa ecclesiastica possumus leges seculares allegare, & ꝙ pōt utriusque iuris dispositio allegari, de quo latè habetur in c. j. đ no ope. nūc. & in c. cū ecclesia S. Maria. de cōs.

d Non erit. Et hoc probat Ab. multis iuribus in c. j. in fi. de no. oper. nun. quidquid ibi dicat Glo. & uidetur tex. in c. cū olim. ij. de priuile.

e Neglectū. Accipe actiuè, id est, quia neglexit. & fac. c. cum olim. ij. ubi Abb. de priuil.

f Dotibus suis. Quas nō poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipsorum utilitatē conuertere, secundum Abb. in c. cum olim. ij. de priui.

g Iuribus. Non ut eps disponat ad utilitatē propriam, sed sicut de alijs ecclesijs, quia habebit ipse collationem, & alia iura episcopalia. x. q. j. c. regenda.

h Acceperit. Nī si tamen eps permiserit. c. missarū. de conse. dist. j. ne sit contra id quod habetur. ī. de immu. eccle. §. sed & conuiuia. in fine.

i Citius. c. fi. de cōse. eccle. uel alt.

k Baptizauerit. Quod officiū pertinet ad episcopū alio non apparente facit. capit. j. de relig. dom. & nota quòd per exercitiū unius iuris seu articuli cōprehensi sub uniuerso, infertur ad possessionem iuris uniuersalis. Sed contra uidetur. c. auditis. & c. olim. de præscri. ubi exercens certa iura episcopalia solum præscribit in illis quæ exercuit. faci. not. per Bald. in l j. §. si quis. ff. de itin. actuque priua. fac. cap. cum contingat. de decim. & c. cum consuetudinis. cum ibi not. de cōsue. Sol. ex mente Innocen. & Abb. quòd hoc quod dicitur hic procedit, ubi per ius commune nō fundatur intentio alterius: quia tunc per possessionē unius articuli probatur possessio uniuersalis: quia non apparebat ꝙ hic locus esset alterius: sed si alius aduersarius haberet fundatam intentionem in iure communi: quia esset clarū ꝙ esset possessum ab alio ius aliquid in sua diœcesi, tunc procedunt contraria, & ad hoc uide Inno. in c. cum dilectus. de cappel. monacho.

l Concurrerint. Id est, Chrismati fuerint, & sic nota ꝙ episcopus quolibet anno debet tene

atque is etiam ad consecrationem uocandus erit.

Ecclesia semel consecrata non debet amplius consecrari, nec dicitur iteratum quod ignoratur semel factum h.d.

Ecclesiæ autem uel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, quia uelut infans à sacerdote ritè baptizatus non debet iterum baptizari, [a] ita nec locus semel Deo dicatus, iterum cōsecrari. Planè si de Ecclesiarū, uel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura [b] appareat, aut testes [c] existant, sine ulla dubitatione erūt cōsecrāda. Nec talis trepidatio iterationē facit, quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum ignoratur. [d]

Ecclesia polluta debet reconciliari. h.d.

Sed si Ecclesia [e] aut ab igne exusta, [f] aut fusiōe sanguinis, [g] uel seminis, [h] uel excōmunicati humatiōe [i] polluta [k] fuerit, ēt si

re chrisma: ut per Abb. in c.j. de relig. domi. Sed an ista duo copulatiuè requirātur ad hoc, ut id quod hic dicitur habeat locum? an sufficiat alterum? resp. alterum sufficit, secundum Inno. & Abb. in d.c.j. licet quidam contra. Quid si nullus episcoporū exercuit aliquam iurisdictionem? resp. superior ipsorum litem dirimet, & cui voluerit id ius cōcedere poterit, uel etiam pro se retinere, secundū Hosti. & Abb. in d.c.j. arg. c. quoniam. de decim.

a Baptizari. di. lxviij. c. sicut. & xxxij q. vij. c. quēadmodum. & de consecr. d. j. c. ecclesijs.

b Scriptura. Arg. quòd id qđ scriptura uel testibus probari non potest, pro īfecto haberi debet. l. si maior. C. com. diuid.

c Testes. Sed an sufficiat unus testis. resp. sic, uelut & in baptismo c. paruulos. de consecrat. d. iiij. nisi essemus in cōtradictorio: ut not. in c. solennitates. de consecr. d. j. etiā quòd esset testis de auditu. Item sufficeret liber ecclesiæ uel lapis incisus xxiiij. q. ij. c. sanè ij. ubi no. & not. in d.c. solennitates. & per Abb. in c. proposuisti. de consecra. eccle. uel alta.

d Ignoratur. Sic c. solennitates. de consecra. d. j unde sumitur, & in c. ij. de baptis. Arg. contra clericum qui non recordatur utrum dixerit aliquā horā quod debeat illā dicere de nouo in dubio. fac. l. in lege. ff. de contra. emptio.

e Sed si &c. not. in hoc. §. casus in quibus ecclesia debet recōsecrari uel reconciliari, & de materia in c. ecclesię. de consecra. d. j. & not. in c. ꝓposuisti. de consecr. eccle. uel alta. & in hoc differt res inanimata ab animata, quę nunquā reconsecratur: ut per Abb. in c. j. eod. ubi de ratione diuersitatis.

f Exusta. pro maiori parte. aliàs secus, ut not. in c. ecclesijs. de cōsecr. d. j. quod intellige ut per Abb. in c. ꝓposuisti. de cōsecra. eccle. uel alta.

g Sanguinis. Humani & iniuriosi. fac. c. tuarum. in princ. de priuil. unde si ibi sanguis humanus casu effundatur, puta, quòd quis minorationem faciat, uel si occidatur canis, ecclesia non est recōcilianda; ut not. in c. uni. de consecr. eccle. uel altar. in vj. & per Abb. in c. proposuisti. eod. ti. Sed qđ si uulneratus extra ecclesiā in ecclesiam fugiēs sanguinē ibi spargat? resp. non est reconcilianda; ut not. in d. c. j. secus econtrà. Quid si homo occidatur in tecto, puta sagitta, scđm Hug. non facienda reconciliatio; quia id uidetur factum extra ecclesiam. Eadē rōe, si in cella, uel spelunca fuerit facta effusio. Sed quid si sanctus ibi occidatᷣ? uᷣ ecclesia sanctificata nō polluta. dic ꝙ est recōcilianda, licet nō lauanda: ut not. in d. c. j. Qđ si fuerit cōmissum homicidiū sine sanguinis emissione puta: qa fuit q̄s suspensus? resp. adhuc debet reconciliari, ut c. ꝓposuisti. de cōse. eccle. uel alta. & not. in c. j. eo. in vj. ubi de hoc latè. Itē intellige si homicidiū fuit uiolentū: secus si casuale, Abb. in d. c. proposuisti. & intellige quod hic dᷣ, non habere locū in modica sanguinis effusione, qđ sua det uerbū effusio, scđm Ab. in d. c. ꝓposuisti.

h Seminis. humani, nō canū, & quidā hoc intelligunt de semine fornicario; secus si uir cognosceret uxorē, quod tñ à pluribus nō ꝓbatᷣ: ut not. in c. j. de consecra. eccle. uel alta. in vj.

i Humatione c. consuluisti. de consecr. eccl. uel alta. ubi: Abb addit alium casum, uidelicet si ecclesia fuisset consecrata ab eo qui esset notoriè excommunicatus.

k Polluta. Immo ecclesia non pōt pollui. c. uestra. de cohabit. mul. & clerico. Sol. uerum

est

semel anteà consecrata appareat, nihilominus diligentissimè expurgata iteratò consecranda, [a] uel reconcilianda [b] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare non Ecclesia est iterum cõsecrãda.h.d.

De eo dubitari [c] cótigit, si altare motũ [d] fuerit, aut lapis super positus, qui sigillum [e] continet cófractus, [f] aut diminutus, an Ecclesia debeat iterũ cósecrari? Et responsum est, ob id Ecclesiæ nó esse consecrationẽ iterandam, sed ipsum solum altare denuò consecrandum. [g]

Quibuscunque diebus potest Ecclesia consecrari, sed solum ab Episcopis, qui ea quæ sunt iurisdictionis possunt demandare inferioribus, secus quæ sunt ordinis. hoc dicit.

Confici autem poterit Ecclesiarum. Altariumque consecratio quibuscunque [h] diebus tam dominicis, quàm priuatis, sed non à quocunque: licet enim aqua per Episcopum benedicta, per alium Episcopũ, qui aquæ benedictionem non impenderit Ecclesia reconciliari possit: idem tamen per sacerdotes simplices fieri non poterit, quia ea quidem quæ iurisdictionis [i] sunt, etiam inferioribus Episcopus demandare potest, sed quæ ordinis [k] sunt, inferioris gradus clericis committere non potest. [l]

Non debet consecrari Ecclesia ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius §.h.d.

est quòd ecclesia quæ non potest peccare, non potest etiam pollui à peccatis hominum, sed ista reconciliatio fit ad terrorem, ut homines inde intelligant, quòd ex facto atroci etiã sancta polluantur, ita ut inducantur ad cogitandú quãtum sit elaborandum pro expiatione proprij peccati. Vnde infertur per Doct. quòd ubi ista fierent occultè non est opus reconciliatione. fac. not. in c.unico eod. in vj. ubi etiã an polluto cęmiterio sit polluta ecclesia, & econtrà.

a Consecrãda. Referas ad casum totalis exustiõis, uel pro maxima parte, uel destructionis, nam his tribus casibus ecclesia reconsecratur, Abb. in c.proposuisti. eo.

b Reconcilianda. Differunt autem hæc reconsecrare & reconciliare, licet interdum confundantur: ut not. in ca. si motum. de consecr. dist. j. & hoc uerbũ referas ad omnes alios casus exceptis tribus de quibus in notula proxima superiori.

c Dubitari. c.j. c. quod in dubiis. c. ligneis. eo.

d Motum. Ita quòd formam primam amiserit: ut not. in c. si motum. de consecra. d. j.

e Sigillum. Qui fit lapis ille per Ab. in c.j. eo.

f Confractus. Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturã ut p Ab. in c. ligneis. eo.

g Consecrandum. Immo ẽt ecclesia tota. c. si motum. de consecra d. j. resp. ibi, uerbũ consecretur, exponendú est. i. reconcilietur. Sed hæc expositio non tollit ex toto cõtrarium. Vnde potes dicere, ꝙ hodie non stamus illi textui p c.j. eod quod uidetur illum corrigere. uel dic in d. c. j. & de hoc uide p Ab in c. proposuisti. eo. ubi plenè prosequitur omnes casus.

h Quibuscunq; diebus. ca. ij. eod. imo regulariter contra. xxj. q. j. c. deuotis. & c. j. de tẽp. ord. & s. cõmu. tã ma. cõ. q̃ mi. or. §. igit. res. hic sumus in cõsecratione rei inanimatæ, quæ est minus digna, in cõtrarijs in cõsecratione rei animatæ, q̃ est magis digna, & magis firma: ut per Abb. in d. c. ij.

i Iurisdictionis Puta iudicare, cognoscere, instituere, cõferre, excõicare, c. transmissam. ubi not. de electio. & i ca. pe. eod. fac. quod not. in ca. peruenit. dist. xcv.

k Ordinis. Puta clericos ordinare, uirgines cõsecrare, chrisma cõficere, & hmõi q̃ ministeriũ cõsecrationis desiderãt. vñ fac regulã generalẽ ꝙ ea q̃ sũt alicuius ordinis nõ possunt delegari nõ habẽti illũ ordinẽ, uñ Papa nõ posset dare potestatẽ nõ sacerdoti cõficiẽdi corpus Christi, no. i c. puenit. d. xcv. & p Ab. i c. fi. de cle. ægro. & i c. pe. eo. Sed an archieps, qui nõdũ ẽ cõsecratus sed solũ cõfirmatus, possit suffraganeorum cõsecrationem alteri demãdare, & non uidetur, cũ id per se nõ posset si uellet facere. dic ut p Abb. & Doct. in c. suffraganeis. de electio.

l Nõ põt. Rõ diuersitatis not. in c. pen. eod.

a Santificet. c. placuit. cũ pluribus seq. huius cõstitutionis rõ est: qa infideles uiui ab ecclesia repelluntur. xxj. dist. c. cleros. & dist. xxv. c. perlectis, ergo & mortui: quia quibus uiuentibus ecclesia non communicat, mortuis cõmunicari non potest. xxiiij. q. ij. c. j. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua, quidã ꝙ sepelietur in ecclesia: quia fœtus est pars uentris. l. j. §. j. ff. de uent. in spi. consueuit tamen aperiri, & fœtus extrahi, & seorsum sepelliri. fac. c. sacris. de sepult. & not. in c. ecclesij. j. de cõse. dis. j.

b Euulsis. Authoritate pricipis uel episcopi tãtum. l. ossa. ff. de relig. fa. de conse. distin. j. c. corpora.

c Rasis. Id est, dealbatis. nã mutata forma, interimitur substantia rei. l. Iulianus. §. sed etsi quis. ff. ad exhiben.

d Celebrandæ. c. solennitates. de consec. dist. j. s. in ipsis ecclesijs dedicatis, quod seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulij celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanæ, quæ & cuius capitulum occupata Hierusalẽ ab infidelibus fuit translatum in nostrã ciuitatẽ in ecclesiam S. Lucæ, ut extant publica monumẽta in dicta ecclesia, & meminit Bar. in l. j. ff. ad munici. & cũ hæc scriberem erat festum dictæ dedicationis.

e Tribuit. Nam eius operatio nostra est instructio. xj. q. j. c. Deus.

f Beneficium. Et sic non solum rector parochialis ecclesiæ de quo in c. de his. eo. & xvj. q. j. c. si monachus. sed etiam minores beneficiati in ipsa ecclesia. fac. c. j. ubi Abb. eo. & c. fi. de his quæ fi. à ma. parte cap & intellige deductis reditibus ꝓ necessitatib. bñficiati. d. c. de his.

g Pertinebit. Nisi consuetudo aliter disponeret: ut puta: quia trãsfunderet onus fabricę in populũ ut est Mediolani. ar. c. ad Apostolicam. de simo. Vel nisi aliqua disposițio specialis & localis aliter ordinaret. put uidemus hodie in multis locis, immo cõmuniter ecclesiæ habent prouentus distinctos pro fabrica: ut per Ab. in c. j. eo. & no. ꝙ si qs de proprio patrimonio, & non de fructibus beneficij reficeret ecclesiã, posset repetere, & testari de erogatis Abb. in c. cum pro causa. de proc.

h Tertiam partem. x. q. iij. c. priscis. cũ seq. & hæc portio modo tertia appellatur, ut hic, & d. c. priscis, modo quarta, ut xij. q. ij. c. uobis. & c. Vulteranæ. & c. quatuor. & ca. cognouimus. Sed hodie prælati neqꝫ tertiam, neque quartam soluunt, nec forte aliam portionem de consuetudine, quæ cõsuetudo ualet, secundum Inn. in c. fi. de his quæ fi. à maio. part. cap. & secundum Abb. in c. j. eo. ubi ẽt dicit ꝙ si aliter prouideri non potest, tenentur parochiani ex quo ibi percipiunt diuina: argu. ca. si episcopus. de offi. ordin. in vj.

Illud etiam animaduertere consecrantem oportebit, ne basilicã in qua infideliũ sepulta sunt cadauera sanctificet.[a] Sed si consecrationi apta uidebitur, euulsis[b] inde corporibus, & rasis,[c] parietibus, & tignis, consecrari poterit.

Festa Dedicationum Ecclesiarũ debent celebrari. h. d.

Solennitates quoque dedicationum ipsarum Ecclesiarum ꝑ singulos annos erunt celebrãdæ,[d] ipso Domino exemplum dante, qui dum ad festum dedicationis tẽpli celebrandum, cum reliquis populis accessit, omnibus idem faciendi formam tribuit.[e]

Reparatio Ecclesiæ pertinet ad possessorẽ beneficij, & Episcopus debet de sua tertia contribuere. h. d.

Hæc de ædificãdis & consecrandis Ecclesijs, uel altaribus delibasse sufficiat, nam si reparandæ sint, uel emendandæ, id oneris proculdubio ad eum, qui Ecclesiasticũ possidet beneficium[f] ꝑtinebit.[g] Sed & Episcopus tertiam partẽ[h] sibi obtingentẽ impẽdere debebit. Nũc de Ecclesiarum unionibus paucis despiciamus.

DE VNIONIBUS Ecclesiarum.

Quid sit unio, & quotuplex. hoc dicit.

Nio[i] nihil aliud est quàm duarum pluriumve Ecclesiarũ

DE VNIONIBVS ECCLESIA.

i
Nio. In iure, uel apud Doct. antiquos nõ reperitur diffinitio seu descriptio unionis. Primus oium Cacialupus

cialupus eam descripsit in suo tractatu de unionibus. sed sua descriptio longior est, quàm.§. Callimachus,quod ualde inconuenit. Aliá ponunt Moderni Galli in praxi beneficiaria sub tit.de unionibus, quæ cum non multum distet ab ea quæ hic ponit,(est enim hæc breuior aliquanto & simplicior)inde mutuari poteris q̄ ad huius declarationem sunt necessaria,& communiter hæc uerificatur quod iuristis uidetur sufficere. §.seruitus. insti.de sta.hom.& tenent Doct. in Rubr.de iudi.in antiq.

a Duæ sunt spés. Hæc diuisio licet explicitè non ponatur in iure, pro culdubio tamē est ex mente iurium, ut apparet ex c. j. ne sed. uacá. aliq. Inno. ibi, ne plus fauisse personæ,q̄ ecclesiæ,& in cap. quoniam abbas. de offi.deleg.& de tali diuisione uide per Petrum de Perus. in suo tractatu de unionibus, & per Rebuff. in sua proxi. in titu. de unionibus ecclesiarum. & Paris.consil. v. uolu. iiij. Et quomodo cognoscatur an unio sit ꝑpetua uel temporalis,& qualis in dubio esse ꝑsumatur, uide per Petrum in d. loco fac.not.per Abb.in c. cum inter.de elect.

b Vitam. Immo unio ad uitam uidetur perpetua.l.j.ff. pro socio. Solu. uerum hoc respectu personæ non actus qui geritur, & quo ad quid, non simpliciter. faci. not. per Abba. in cap.continebatur.de his quæ fin. à prælat.sine consens. capituli.

facta connexio, dicta ab uniēdo ex eo quòd plures Ecclesiæ in unum coniungantur. Vnionum autem duæ sunt species, [a] aut enim perpetuæ sunt, aut temporales. Perpetuæ sunt,quæ fiunt, ut sine præfinitione tēporis perdurent. Tēporales sunt q̄ ad certum tempus, puta ad alicuius uitam [b] instituuntur.

Causæ uniendi sunt, necessitas,& utilitas.h. d.

Velut ergo ex causa una Ecclesia,uel Episcopatus ī plures diuidi permittitur, [c] sic etiam rebus suadentibus plures Ecclesię in unā coniūgi possunt. [d] Causæ [e] uerò unionum sunt, aut urgens necessitas, aut euidēs utilitas. Necessitas ueluti cum duæ Ecclesiæ adeò sunt pauperes, ut impossibile sit earum prouētus ad uictum duorū sacerdotum sufficere, [f] Aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas,ut cum locorū oportunitas id exposcit,uel tēporis qualitas,[g] putà,quia in loco nunc Christianorum dicatur immunitus numerus: aut quia ob fructuum tenuitatem,non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandū inueniantur. [h] His igitur casibus,ne quid detrimēti diuinus cultus & animarum cura patiatur, debēt plura beneficia,uel Ecclesię in unum coniungi.

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem,sic minores Ecclesias ad Episcopū cui subsunt, inferiores uerò nō possunt unire.h.d.

Non tamen omnibus passim quascunque Ecclesias uniendi potestas indistinctè ꝑmittitur,sed certis dūtaxat seruatis regulis. Et quidē sicut unire Episcopatus,atq; potestati alienæ subijcerē

c Permittitur.c.ad audientiam. j. de eccles. ædifi. & supra eo. titu.§.plebium. & xvj.q.j. c. multis. & c. præcipimus.

d Possunt.Cum contrariorū sit eadem disciplina.ut supra de iu. perso. & ibi not.

e Causæ.cócor. cap.exposuisti.de præbend. capit.ij. de relig.domib.& xvj.quæst.j.capit. & temporis. & xxv.quæst. ult.c.si. & per Hostien. in summ.de religio. domi.uers.cui sub est.& ista duo frequenter dispensationem inducunt, ut j.quæst. vij.c.tali.& x.quæst.iij. c.unio.& de ætat. & quali.c.eam te, & not.in d.cap.exposuisti.

f Sufficere. c.exposuisti. de præb. & c. j. ne sede uacāte. & super hoc uide prouisionem nouissimè factam per Concili. Tridentinum. sessio. xxiiij cap. xiij.

g Qualitas. c.& qualitas.& c. post quàm.xvj. q. j.

h Inueniantur. fac.x.q.iij.c.unio. & Clē.j.§. adhæc. de stat. monacho. & quando dicatur ecclesia pauper, uide not.in c.clericus.xxj.q.j.fac. not. in Auth. præterea. C.unde uir. & uxor.

ad summum [a] Pontificem pertinere noscitur, sic ad Episcopum spectat Ecclesiarum suæ diœcesis unio atque subiectio. Ab Episcopo itaque inferiores [b] uniendi potestatem minimè sibi uendicare poterunt. Ideoque si prior uel Abbas monasterium monasterio subiecerit, uel unierit, Episcopi consensu minimè requisito, quod incósulto præsule fecerit, nõ subsistet, nec subiectionem, uel unioné Metropolitani [c] consensus, uel confirmatio substinebit, cum is in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones canonicas, attentare. [d]

Episcopus unire potest Ecclesiam alteri, uel loco religioso donare, etiam non uocato Rectore, uel defensoribus, sed propriæ mensæ no potest. h.d.

Vsque adeò autem Episcopo in propria diœcesi facultas unié di competit, ut si per eundem consentiente capitulo, [e] Ecclesia, Ecclesiæ, dignitati, uel præbédæ uniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quòd Rector ipsius ad hoc uocatus, [f] uel si uacabat [g] defensor [h] ei super hoc datus nó extitit, nequaquam impugnari ualeat. Aliud tamé obtinet si quam is Ec

a Ad summum Pont. Not. quòd multa sedes Apostolica ita sibi reseruauit, ut ab alijs impunè præsumi non possint, ut plenè habetur in c. sicut unire. de excess. prælat. & inter alia est ꝙ hic dicitur, quòd ad solum Papam spectat unire uel diuidere episcopatus. fac. xvj. q. j. c. præcipimus. & cap. & temporis.

b Inferiores ca. sicut unire. de excess. prælat. nisi tamé inferiores ius uniendi præscripsissent, hoc enim cum sit iurisdictionis, est præscriptibile, ad no. in Clement. ne in agro. §. ad hæc de stat. monacho. & Cle. ij. de reb. eccle. nó alien. Idem si iste inferior haberet potestatem in loco quasi episcopalem.

c Metropolitani. Sed an legatus de latere possit unire? Sol. licet magna sit dubitatio, cómuniter tamen tenet quòd possit ut per Abb. in c. sicut unire. de excess. prælat. & in c. fi. de confir. utili. uel in utili ubi Moderni deducunt esse com. opi. & tradunt Cacialupus & Petrus de Perus. in suis tractatibus.

d Attentare. Arg. quòd Archiepiscopus nó est iudex ordinarius totius prouinciæ. solum est enim suffraganeorum, non autem subditorum. c. pastoralis. de offi. ordina. nisi in casibus ibi not. fac. ix. q. iij. c. j. & c. ij. & c. archiepiscopus. cum seq. & c. Romana. de offi. ordin. & no. in c. sicut unire. de exces. prælat. Item habés hic quòd episcopi in suis diœcesibus possunt unire ecclesias sibi subiectas, quod est & per Concil. Trid. confirmatum, ut in sessi. xxj. c. v. est tamen differétia in eo quia Papa potest unire sine causa, & sine consensu capituli, uel cuiuscunque, secus episcopi. fac. c. pastoralis. de donat. & Cle. fi. de re. eccle. non alien. Ité Papa unit ad tépus. Ab. in c. cum inter R. de elec.

e Consentiente capitulo. Quod non requiritur in unione facienda à Papa ut est. not. in §. proxi. in fi. & hoc casu nó sufficeret cósilium petere, sed exigitur cósensus specificus: ut not. in Cle. fin. de reb. eccle. non alie. quid quid Host. dixerit adeo ut nó reputetur præscriptibile ꝙ prælatus in casu licito alienet sine cósensu capituli: ut no. i d. Cle fi.

f Vocatus. Rõ: qa nó uocato nó præiudicat. c. consultationib. de donat. & not. in Cle. fi. de reb. eccle. nó alie. & de rectore loquitur nó de ꝑlato cui ecclesia subesset.

g Vacabat. Sed cótra uidetur. c. j. ne sed. uac. Sol. illud in epalibus sedibus, hic in inferioribus, uel illud ibi statuit Papa ne argueretur de subita mutatione: ut not. in Cle. fi. de reb. eccle. non alien. aliàs etiam mortuo altero episcopo unit episcopatus. ut xvj. q. j. cap. & temporis.

h Defensor. Videbatur contrariũ: quia si res ecclesiæ uacantis ex causa dignitati donetur, oportet defensoré dari. c. dudum. de reb. eccle. non alie. in vj. Est ergo hoc de casibus in quibus minus prohibetur, ubi maius permittitur, ꝓõt. n. ecclesia uacás dari sine defensore, ut hic & Cle. fi. de reb. eccl. nó alie. Sed possessio, uel res ecclesiastica nó, ut in d. c. dudum. Simile in c. nemo deinceps. de ele. in vj. & quod no. in c. cũ dilectus. in Glo. iiij. de consue. & in c. fin. de translat.

translat.in Glos. pen.Sed contra uidetur c.pastoralis.in princ.de offi.deleg.& l.quæ de tota. ff.de rei uend.Sol.ut not in d.Cle.fi.post Host. in Glossa super uerbo defensor.

a Mensę suę.Nec enim debet eps posse auctorizare in facto ꝑprio, sicut nec œconomus, x.q.ij. c.hic usus. i fi. nec tutor l.j.& l.pupillus.ff.de autho. tutor. nec prælatus, ca.fi. de instit.Sed quæ bona dicentur de mensa epi uel capituli? respondeo quę ipsorum proprio & libero usui deseruiunt: ut per Ab. in c.ut super.de rebus ecclesi.nó alienand.

b Vtilitas.Nota quòd utilitas nostra inducit præsumptionem contra nos.

c Ledi possent. Qui sint isti ultra eos qui hic enumerantur, uide latissimè per Cacialup.in suo tractatu de unionibus i sexto articulo. facit cap.rationis.& cap.monasterium xvj.q.j.

d Comperiunt. Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illa fieri uarijs modis, ut per Ab. in c.j.ne sede uacante ali. inno. id qd hic generaliter dicitur, uarias etiā declarationes recipit, & quia breuiter tractari nó pót, sed multas chartas exigeret nó est hic ponendum, uide per Ab.in c.ij.de reli.domi.& per Cacialu.in suo tractatu, in octauo articulo & per Butr.in c.eam te. de ætate & qualita.

e Velit.c.cum olim.de consuet.cap.ex tuarū. de aut. & usu. pal. c.licet.de offi.ordin.l.ij.§.si quis à principe.ff.ne quid in loco pub. quia si unicuiq; epórum sua iurisdictio nó seruaretur, ecclesiasticus ordo conturbaretur, xj.q.j. c.peruenit. & ca. inter dilectos. de donat.Sed quæritur an eccle. unita collectanda sit in diœcesi ubi sita ē, an in diœcesi ecclesię cui est unita? respon.ut per Doct. in c.j.de im.eccle. in vj. Itē si immineat alienatio rei ecclesiæ unitæ, qs epórum authorizabitur in alienatione? resp.ut per Inno.in c.pastoralis.de priuil.& per Archi. in c.in uenditionibus. xviij. q.iiij. & per Bart. in l.j. C. de sum. Trini.& fid.catholica. Verū autem patronus principalis ecclesiæ efficiaē patronus unitę.habetur ꝑ Speculatorem in titulo.de iu. patro. in fi. & remissiuè per Ab. in c.ij.de relig. domib. unde sumitur. Sed omnes hæ & similes difficultates cessabunt in posterum in unionibus faciendis, si quidem Concilium Tridentinum sessione xiiij.in decretis reformationum capit.ix. statuit quòd ecclesia unius diœcesis ecclesiæ alterius diœcesis

clesiam mensæ [a] suæ, uel capitulo uniēdam duxerit: id enim (& si capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur) irritum penitus erit. Cū unientiū utilitas [b] probabilem non rectè factæ unionis suspicionem ingerat.

In unione facienda requiritur consensus non solum capituli, sed etiam eorum qui ledi possent h.d.

Nec solum capituli unictis Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex unione lædi possent. [c] Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit unienda, collegij, patroni, & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit unionis effectus hoc dicit.

Secuta uerò unione canonica, statim is cuius Ecclesiæ alia ꝑ unionem est applicata, eandem in unitam nanciscitur potestatē, & Ius quod ī eā olim habebat, cui ab initio præfuit, statimq; unitæ Ecclesiæ eadem priuilegia cōpetunt, quæ principali Ecclesię cōpetere cōperiuntur. [d]

Per unionem non preiudicatur Iuribus Episcopalibus hoc dicit.

Sed quæri poterit, si per Apostolicū Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis, ueluti Tiphernatis unita fuerit, an Ecclesia per unionem alteri connexa, per hoc à iurisdictione præsulis Perusini censeatur exēpta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est à iurisdictione prioris Episcopi unitam Ecclesiam non eximi. Cum Ro. Pontifex in huiusmodi unionibus singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari uelit. [e]

cessis uniri non possit, licet non tollat præcedentes ita factas uniones.

a Tempori lapsu. Vnde si fuerit facta ad uitam alicuius dissoluetur illo mortuo.

b Cessantibus. Facit Cle. ne in agro. §. adhęc. de sta. mona. unde bello cessante & ĩ frequentia populi ob quam fuit facta unio, cessabit etiam ipsa unio, cap. ij. de reli. domi. capit. fi. de parochia. capit. j. de uerb. sign. in vj. facit l. j. in princ. C. de cad. tol. & xxv. q. fi. c. ultimo uer. sed obijcitur. Idē quando unio resultaret in præiudicium Ecclesiæ, & ruinam, capit. j. ne sede uac. Sed an istis causis cessantibus unio dissoluatur ipso iure. Quidam quòd sic, ut Archid. in cap. unio. x. q. iij. alij contra quòd immo solum pręstat iustā causam dissolutionis, ut per Zenzel. ĩ Cle. fi. de rebus ecclesi. non alien. quod magis placet, & de hac materia plura per Caciaiup. in suo tractatu de unio. articulo nono. & p Modernos Gallos in sua praxi iudiciaria in cap. de unionis reuocatione post Petrum. de Perusio in suo tract.

c Conceditur. l. is potest. ff. de acqui. hære. & l. nihil tam naturale. ff. de re. iu. petere autem dissolutionem is poterit, qui poterit impedire, id est, is cuius interest, ut supra, §. nec solum. & capitulo. j. ne sede uaca.

d Vniri. Vt supra. eo. §. intantum. & Clem. fi. de reb. ecclesi. non alienan.

e Poterit. Hoc intellige iusta capit. j. ne sede uacan. cum his quæ ibi traduntur & not. quòd non semper eadē est doctrina contrariorum.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & causa cessatione, & ab his qui habent ius uniendi hoc dicit.

Dissoluetur autem unio, si temporalis sit, temporis lapsu, [a] quod si sit perpetua, cessantibus [b] eisdem causis ex quibus facta fuerit, ab ijs itidem dissolui poterit, quorum consensu & authoritate olim fuerit instituta: nihil est enim tam rationi cōsonum, quàm ut is destruēdi habeat potestatem, cui construendi facultas conceditur. [c]

Licet uacans Ecclesia possit uniri, unio tamen Ecclesiarū uacantium dissolui non potest hoc dicit.

Illud inter instituēdam, & dissoluendam unionem interest, quod licet etiam uacans Ecclesia alteri possit uniri, [d] si tamen Ecclesias per unionem connexas uacare contigerit, unio interim uacantium Ecclesiarum dissolui minimè poterit. [e]

DE IMMVNITATE ECclesiarū & subiectione.

Immunitas in hoc titulo largè assumitur, & quid sit immunitas. h. d.

Immunitas est à muneribus [g] indulta exēptio. [h] Sed hoc loco immunitatē largè accipimus pro quolibet Ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione, & priuilegio.

Triplex est species immunitatis Ecclesiarū, localis, personalis, & realis, & quòd immunitas localis est per quam profana in Ecclesiis, & nō consecratis, uel oratoryis exerceri prohibentur. h. d.

Est autem Ecclesiarum immunitas triplex, [i] localis, perso-

DE IMMVNItate f ecclesiarum.

De immunitate &c. Dictum est supra de pluribus pertinentibus ad eccle. & cum ipsas contingat ĩ pluribus priuilegiari & immunes reddi, meritò uidendū erat etiā de immunitate ipsarum.

Immunitas est et cætera.

g A muneribus. Multiplicem haber significationē uerbum munus l. munus. & l. inter donū. ff. de uerb. significatione. & inter alia quandoque capitur pro officio, quādoq; pro onere, & ita capitur hic. ut per Abb. ĩ Rubrica eod. unde ecclesia dicitur habere immunitatem, scilicet à muneribus & officijs secularibus.

h Exemptio. Dicitur enim immunitas quasi emunitas, id est, extra munia, uel munera, ut per Hostien. in summa eod. uers. & unde dicatur.

i Triplex. Licet hæc diuisio explicitè non reperiatur

reperiatur in iure, neque clarè ponatur etiam per Doctores, commodè tamen totam materiam complectitur. Sed quomodo una species ab alia secernetur? Respondeo inspicienda erunt uerba: arg.l.iiij.§.toties.ff.de dan.infecto, sed tamen secundum Butr. in capit. quanto. de translat. magis erit attendenda natura materiæ quã uerborum, facit quod not. idem. in cap.j.eod.titulo & Bart. in l.pe. ff. de serui. leg. & quod not. in cap. cum uenissent. de instit.

a Orationis. Facit.cap. cum ecclesia.eod. & d.xlj c. per simoniam. & quod ibi not.& c. decet. §. nullus. eod. in vj.

b Seculares. Secus ergo quo ad iudicem ecclesiasticum, ipse enim licitè iudicium exercet in ecclesia, capit. præceptum. ij.quæst.ij. & cap. qua fronte. ubi traditur. de appel. immo & Glos.& Abb. in capit. ecclesia.eo. tenent iudicium ecclesiasticum de honestate exercendum in ecclesia & non alibi, ut propter loci reuerentiam caueant homines a periurijs & mendacijs, licet possit & in alijs locis, puta in palatio episcopali, d.capit. qua fronte. Sed quid si uni parti, uel etiam utrique est ecclesiæ ingressus interdictus. Quidam quòd nihilominus possunt intrare: quia interdictum non extenditur ad hunc casum. Alij quòd iudicium debet exerceri extra ecclesiam, sed hæc non placet Ab. quia non uidetur conueniens quòd ob delictum partium debeat mutari locus iudicij. tenet ergo quòd actor debet facere se absolui: aliàs non debeat audiri: secus in reo qui uenit necessitatus: arg. cap. intelleximus. de iudi.

nalis, & realis. Localis immunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquibus sacrarũ ædium intuitu conceditur. Cum enim Ecclesia secundum Euangelicam ueritatem domus esse debeat orationis, [a] meritò à profanis usibus esse conuenit alienam.

Processus facti & sententia lata in Ecclesijs, uel cœmiterijs, sunt nulli.h.d.

Seculares [b] igitur iudices causas, præcipuè ubi de sanguinis agitur effusione, & de pœna corporali tractatur, in Ecclesijs, uel earum cœmeterijs agere sub anathematis interminatione prohibentur. Absurdum est enim ibi iudicium sanguinis exerceri, ubi est tutela [c] constituta refugij. Processus [d] quoque quos ibi legitima contempta prohibitione, & spreta ultione diuina faciendos duxerint, ac specialiter prolatæ sententiæ, omni firmitatis robore carebunt.

Consilia publica, nundinæ & negocia secularia non debent tractari in Ecclesijs.h.d.

Publicę quoq; quorũlibet societatum, & uniuersitatũ cõciones

c Tutela. Facit hoc pro consuetudine rusticorum qui tempore hostilitatis habent refugium ad ecclesias cum bonis suis & ibi fortificantur. Facit optimè argumen. de personis ad locum, capit.ij.eod. Item quod hic habetur facit ad quæst. an ecclesiæ debeant incastellari, quod ad alicuius offensionẽ fieri non potest x.quæstio.j.capit. sanctorum. in fi. secus ad defensionem Christianorum & bonorum uirorum, ut per Abb. in capit. ecclesia.eod. Et facit quod legitur ĩ Iosepho de bello iudaico ubi legitur quòd templũ Hierosolomytanum erat munitissimum.

d Processus. Quid de contractibus initis & celebratis in ecclesia? dic quòd licet fieri non debeant, facti tamen tenent, nam cùm hic simus in pœnalibus non erit facienda extensio: ut nota. in capitulo secundo. eo. in sexto. Ex quo nota quòd dispositio odiosa concepta super quasi contractu, non extenditur ad purum & simplicem contractum, secundum Abb. in capitulo qua fronte. de appel. nam in iudicio quasi contrahimus l.iij.ff. de pecul. Idem dic econtrà, ut per Abb. in capitulo cum ecclesia. eod. post Bart. in l.more. ff. de acquiren. hære. fac not. in l. apud Iulia. ff. ex quib. cau. in poss. eat. Sed ista omnia procedunt quotiescunque contractus & actus explicarentur per uiam uoluntariæ iurisdictionis: quia tunc bene ualent, licet fieri non debeant, nisi concernant pietatem, puta, quia sit dandus tutor, sit contrahendum matrimonium. Nec ob. capitulum decet. eod. in sexto: quia loquitur in strep. tu iudiciorum.

rum, pro ut & in hac litera, & tenet Bart. in l. actus. C. de ferijs. Sed si explicaretur per uiam contentiosæ iurisdictionis non ualeret, etiam si concerneret pietatem, debet enim iudex procedere in tribunali suo non in ecclesia: aliter lex annullat indistinctè quoscúque actus: ut per Abb. in d. cap. cum ecclesia, si tamen processus fieret in domo ecclesiæ ualeret, secundum Abb. in capit. j. eo. ubi latè de materia.

a Consilia. Not. contra consuetudinem populorũ Italiæ qui faciunt parlamenta in Ecclesijs.

b Negociorum. Nam dominus negociatores eiecit de templo, & mẽsasnumulariorum euertit, j. quæst. j. capi. ex multis. & distin. lxxxviij. capit. eiciens.

c Colloquia. Unde malè uidentur facere cucullati qui publicãt cõclusiones de rebus profanis, & eas in proprijs ecclesijs disputant, & facit decretum Concilij Tridentin. de obseruandis, & euitandis in celebratione missæ. sess. xxij.

d Non oporteat. Dist. xlij. per totam.

e Non poterunt. c. j. eo. cap. nulli. cum seq. d. xlij. nisi quis reseruasset sibi hospitiũ annuũ in ecclesia aliqua pro recognitione suorum beneficiorum. Idem in patrono, iusta ea quę post Inno. & Io. And. tradit Ab. in d. c. j.

f Reficiantur. Dist. xlij. cap. nulli. & sic possunt clerici causa necessitatis comedere in tabernis, d. xliiij. c. clerici. & cap. clerici. de ui. & hon. cleri. Sed utrum ad prandium inuitatus, & non perductus agere possit, & qua actione contra inuitantem? & si uiator acceptauerit, & propterea itinerari illa die intermiserit, uidetur dari posse actionem de dolo ad interesse secundum Ioan. And. licet aliàs ex nuda promissione non agatur, uide per Ab. in Rubrica proęm. de cre. uers. secundo quæritur de causa efficienti, & per Doctor. in c. fi. de renunc. facit l. sed hęc actio ff. si quis cautio.

& consilia, [a] nundinarum, aliorumq́; secularium tractationes, negotiorum [b] confabulationes, & profana colloquia [c] ab his penitus amoueri debent.

Conuiuia non debent fieri in Ecclesiis, nisi ex necessitate, et quod dicitur de Ecclesiis, intelligitur etiam de non consecratis, & oratorijs. h. d.

Sed & conuiuia, & hospitia, licet illa despicere nõ oporteat, [d] in sacris domibus celebrari, uel exerceri à laicis non poterunt, [e] nec etiam clericis, nisi fortè transeuntes ob hospiciorum necessitatẽ illic reficiantur, [f] quod & in oratorijs [g] obseruari conueniet, ut nomini opera iugiter impensa concordet, [h] & ne ubi peccatorum est uenia postulanda, ibi peccandi detur occasio. [i] Idem statuitur & de Ecclesia, [k] in qua diuina misteria celebrantur, [l] licet adhuc consecrata non fuerit, [m] quia cum obsequijs diuinis sit dedicata, nullius temerarijs ausibus est profanãda. [n]

Qui inuitum abstrahit à sacris locis excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur.

Sacrorum locorum intuitu illis conceditur immunitas, qui ad ipsam Ecclesiam

g In oratorijs. capit. pe. & cap. fi. dist. xlij.

h Concordet. Id est, ut nomen sit rei consequẽs.

i Occasio. Facit cap. immunitatẽ. eo, & cap. ij. eo. in vj, cap. qualiter, & quando. de accus. & Aut. ut li. ma. & auiæ. §. quia uerò ita, & l. meminerint. C. unde ui.

k De ecclesia. Nota quòd appellatione ecclesiæ uenit etiam non consecrata, capit. fi. de consec. eccle. uel alta. & not. in cap. ij. de relig. domi.

l Celebrantur. Unde si in basilica non dum essent celebrata diuina, non gauderet priuilegijs immunitatis: ut not. in capit. ecclesiæ. eod. per literam ibi, quæ est etiam hic, in qua &c. Communiter contra per rationem quæ ibi & hic redditur, quæ dictum ampliat, l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij. & uerbum *celebrantur*, exponitur *celebrari possunt*. facit l. Iulianus. ff. ad S. C. Maced. Abb. latè in capit. ecclesiæ. eodem.

m Non fuerit. Sed quomodo celebratur in ea si non est consecrata? Respondeo ut not. supra. de construen. consecra. & rep. eccles. in princ.

n Profananda. Domino enim consecratum non debet redire ad humanos usus. c. mãcipia. de rerum permuta.

Con-

a Confugiunt. Dist.lxxxvij.cap.eos.xvij.q. iiij.cap.reum.
b Seculares leges. Vt C. de his qui ad stat. confug. per tot. & §.fin.de his qui sunt sui uel ali.iur.
c Hominē. Sed an hoc locum habeat & in iudæo. quidam admittunt, si modo absque simulatione afferat se uelle fieri Christianum, per l.j.C.de his, qui ad eccles. con fug. quod tamen nō admittit Gloss. in d.l.j. etiam si esset simulatio, & respondet ad l.j. quatenus ponderat simulationē. p quo facit quod dici solet de Aut. cassa & irrita.C. de sacrosan.eccle. quatenus meminit de Italia, & quod not. Abb.in capit.fin. de iniur. post, princ. quam secundam opi.sequitur Ab. in c.inter alia. eod.ea potissimum ratione, quòd illa præsumptio simulationis de qua in d.l.j.est præsumptio iuris & de iure,nec admittit probationem in contrarium, iusta not.in cap. ferrum. dist. 50. faci. not.in c. uni.de oblig.ad ratiocin.reddend. & in capit. is qui fidem.de sponsal.
d Abstraxerit. Concor. xvij. qnæst.iiij.cap. diffiniuit. & capit.frater. & cap. sicut. & cap. constituimus, & capit. si quis contumax, & per tot.& de materia plenè per Abb. in cap. inter alia.eod.

confugiunt? [a] nam si eos qui ad statuā Principis se proripiunt,ab omni uiolentia leges seculares [b] uindicant, quantò magis conuenit ad templum Domini confugientes locis sancti reuerentia,& authoritate defendi? Quicunque igitur inde hominem [c] reluctantem, reclamantemque uiolenter abstraxerit, [d] tam alijs pœnis pro sacrilegio, quod admisit, quàm Ecclesiasticæ subiacebit excommunicationi.

Non potest quis inuitus abstrahi à domo Episcopi,uel ab Ecclesiæ circuitu, intra triginta passus h.d.

Nec ab atrijs tantum Ecclesiæ quēquā inuitū abstrahere non licebit, uerùm etiam nec à domo Episcopi, & ab Ecclesiæ circuitu intra triginta passus [e] ab ostio, qđ spacium Ecclesiæ reuerentia defendi sacri Canones uoluerūt. [f]

Liber homo non debet ab Ecclesia uiolēter abstrahi, nisi impetrata uita, & membrorum incolumitate.h.d.

Hæc tamen securitas nō omnibus æquè & indistinctè solet indulgeri, sed status habetur ratio & causarum, quibus quis fugiendum ad Ecclesiā duxerit. Si liber igitur quis sit quātumuis [g] grauia perpetrauerit, non est uiolenter ab Ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed Ecclesiarum Rectores uitam & mēbra debent fugientibus obtinere, alijs etiā pœnis de eo, quod insquè egerint puniendi erunt. [h]

e Triginta passus. xvij. quæstione vij.capi quisquis inuentus.
f Voluerunt. Sed quis interim prouidebit de expensis his qui se menibus ecclesiæ & priuilegijs tuentur? Respondeo ecclesia.l.præsenti. in fi.C.de his qui ad eccles. confugiūt, & custos carceris prouidet captiuis, l. ut iudices. C. de episco. audi. Sed an ecclesia posteà sumptus recuperabit? uidetur quòd sic, nisi confugiens sit pauper: quia tunc ecclesia etiam non confugientem teneretur alere, xij. quæstione ij.c. aurum habet ecclesia.
g Quantumuis grauia. Hanc generalitatem intellige ut infra.§.sequen.
h Puniendi erunt. Sed quæ nam erit ista legitima punitio? quidam quòd pecuniaria, uel omnis alia præter eam quæ est corporis afflictiua, puta, fortè exilium, quod sentit Gloss. in cap. inter alia. eo, & uidentur communiter sequi Doctor. dicentes quòd cum isto nunquam posteà poterit criminaliter agi, uel accusatio institui, etiam processu temporis. Sed hoc non placet Abbati in d.cap.inter alia. defendens etiam criminaliter procedi posse circūscripta pœna corporis afflictiua, ubi punit, & de modo & ordine executionis.

a Latronibus. Quales sunt Piratæ uel hi, qui publicè stant in uijs uel habentes castrum uel arcem, qui spoliant transeuntes, & aufugiunt ad loca munita.

b Populatoribus. Id est, qui fructus & uineas de nocte uastant: ut not. in l. j. C. quãdo lic. unicuiq; sine iudi. uendi. Vel secundum Innoc. qui segetes destruit, dum in illis se, & rapta de nocte abscondit.

c Poterunt. Immo uidetur quòd nõ solum qui hic enumerantur nõ debeant gaudere hoc priuilegio, uerum etiam adulteri, raptores uirginum, homicidæ §. quod si delinquentes. Aut. de mand. prin. Quidam quòd aliud iure ciuili, aliud iure canonico, & sic secundum hos corrigitur. d. Aut. Ancha. dicit non recedendum à dicta Aut. pro cuius opi. est quòd quoties constitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos casus excipit, non per hoc firmat regulam in non enumeratis contra ius commune antiquum, immo in casibus exceptis suppletur à iure communi cap. ad audientiam. de cler. non resid. cum ibi not. & faciunt quæ notantur per Legistas. in l. serui. ff. usucap. fac. c. quoniam frequenter. in princ. & quòd ibi not. ut li. non contest. non recedas à prima opin. quam latè defendit Ab. in c. inter alia. eod. ubi & quare hi casus magis quàm alij fuerunt excepti.

d Sperantes. Spe enim ueniæ peccantes fortius delinquunt, quàm alij. Vnde dicit scriptura maledictus homo qui peccat in spe. Vnde uoluerunt aliqui hoc esse peccatum in spiritum sanctum quòd tamen à Theologis non recipitur. fac. cap. illud. de cle. excom. ministr. & c. quando quis. de consecra. dist. iiij. & facilitas ueniæ incentiuum tribuit peccãdi. xxiij. q. quarta. capitulo est iniusta. & ca. ut clericorum. de uita & honesta. cleric.

e Membrorum. Nunquid quod hic dicitur locum habeat etiam in alijs delictis minoribus his quæ hic enumerantur? & uidetur cum & in his rõnes hic allegatæ militent. & in contrarium fac. quia sumus hic in odiosis, scilicet in adimendo beneficio ordinario, iuris communis, dic. ut per Abb. in ca. fi. eod.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis spe dicti delinquunt priuilegijs sacrorum locorum non gaudent. h. d.

Hoc autem de publicis latronibus, [a] uel nocturnis agrorũ populatoribus, [b] uiarumq; obsessoribus intelligi non oportet. Hi enim secũdum canonicas sanctiones nulla impunitate præstita uiolenter, & aggressionis adhibitis insidijs ab ecclesia extrahi poterunt. [c] Idẽ & de his statuendum erit, qui impunitatẽ suorũ excessuum obtinere sperantes, [d] homicidia, & mutilationes membrorum [e] in ipsis ecclesijs, [f] uel ipsarum cœmeterijs cõmittere nõ uerentur, quæ nisi per ecclesiã credererent se defendi, nullo pacto commissuri [g] fuerant, tales enim cum in eo, in quo quis deliquit, [h] puniri debeat, & frustra [i] legis inuocet

f Ecclesijs. Amplia hoc tribus modis. primo, quia sit idem in delinquente extra ecclesiam, sed in loco prope ecclesiã animo confugiendi ad ecclesiam, aliàs non cõmissurus: ut per Hostien. in summa eod. §. in quantũ. uersic. si uerò maleficium commiserit. & per Domi. in cap. decet. eod. in vj. Secundo in eo qui ui abstrahit existentem in loco immuni, & extra offendit: ut per Ab. eod. c. fi. in fi. Tertio si existẽs in loco immuni percutiat existentem extra, puta sagitta, uel missilibus, uel lapidibus: ut per Ab. in d. c. fi. ubi & quid in mandante.

g Commissuri. Quid si nõ commisit eo animo ut defenderetur immunitate loci? Resp. idem erit secundum Hostien. & Abb. in cap. fi. eod. & quia contra delinquẽtem est præsumptio iuris & de iure, & quia rationes quæ ponuntur hic, & in d. c. fi. militant etiam isto casu, & licet una cessaret, uidelicet propositũ delinquentis, tamen non cessant aliæ. fac. §. affinitatis. instit. de nupt. & c. quia frustra. de usuris. & c. cum olim. de offi. deleg. fac. quia qui fuerunt stulti in culpa fient sapientes in pœna. di stinct. xxxviij. cap. ea.

h Deliquit. Fac. c. literas. de temp. ordin. & c. pastoralis de iu. patro.

i Frustra c. quia frustra. de usu. & de sententia excommun. cap. in audientia. l. auxilium. ff. de minori.

Indignos.

auxilium, qui in ipsam legem committit; immunitatis priuilegio, quo se fecerunt indignos, a minimè gaudebunt.

Dominus praestito iuramento de impunitate, potest seruum suum etiam inuitum ab Ecclesia abducere. h. d.

Quòd si seruus sit qui ad Ecclesiam cōfugerit, postquàm de impunitate dominus clericis iuramētum b praestiterit, ad seruitium Domini sui redire compelletur, c alioqui si redire nolit à domino occupari d poterit: famuli enim qui dominos metuūt si ad Ecclesiae septa confugerint intercessionem debent quaerere, nō latebras, nec quenquam religionis reuerentia, proprio iure fraudari cōuenit.

Clerici & monachi deseruientes Ecclesiae sunt exempti à muneribus personalibus. hoc dicit.

Personalis immunitas est quę personis ecclesiasticis indulgetur. Cum enim in clericorū ministerio cōstituti, non nisi altari, & sacrificiis deseruire debeant, e rectissimè cōstitutū est, ut Deo dicati ab oībus personalibus muneribus reddantur immunes. Personalia autem munera f sunt, quae cum corporis labore, & animi solicitudine, ac uigilantia principaliter substinentur. Generaliter igitur episcopi, praesbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, g immunitate omnis tutelae, h

a Indignos. Fa. d. xvij. q. iiij. c. frater & c. coepiscopus. & seq. c. gratum. de postul. praelato. & habetur plenè in c. cum accessissent. de constit. etiam in cap. cum illorum. de sent. excom.

b Iuramentum. Intellige quando non est tanta saeuitia domini quin suo saramento posit credi: ut not. in c. de benedicto. xxxij. q. j. fac. c. lr̃as. & c. ex trāsmissa. de rest. spol. & ꝥ. de diuor. §. ꝑstāda.

c Compelletur. c. fi. eo. t. metuentes. & c. id constituimus xvij. q. iiij. Quod dicemus de eo qui de carcere fuit dimissus ut iret ad missam cū iuramento de redeundo, fuit ad ecclesiam, & nō uult redire, an teneat redire, uel possit extrahi inuitus de ecclesia. Respon. si iniustè detinebatur, uel à non habente potestatem, nō tenetur redire. Cle. pastoralis. de re iudi. in uerbo per uiolentiam. quod intelligit Abb. in d. c. fi. quando sub est timor mortis. secus si iustè, peccat enim tunc fugiendo de carcere. Bart. in l. relegati, ff. de poenis, debet tamen sibi idoneè caueri: quòd non patietur mortem uel membri mutilationem, etiam quòd iurauerit redire, quod nota.

d Occupari. Authoritate propria. arg. contra in l. iij. C. de his, qui ad eccle. confug. & l. extat. ff. quod met. causa. & cap. diffiniuit. in fi. xvij. q. iiij.

e Debeant. Fac. ne cle. uel monach. per tot.

f Munera sunt. Haec sunt uerba tex. in l. j. §. personalia: ff. de mun & honor. aliter tamen describuntur munera personalia in l. fi. ff. eod. titulo, uidelicet personalia munera sunt, quae animi prouisione, & corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento pertractantur. exempla ponuntur in d. l. j. & l. fin. & horum personalium est triplex species; quaedam habent honorem annexum, quaedā utilitatem sed non honorem, quae dicuntur sordida. quaedam nec honorem nec utilitatem, de quibus plenè per Abb. in cap. non minus. uersicu. ueniamus nunc. eod.

g Monachi. Et cū secundū communem opin. personae hic enumeratae possint esse tutores legitimi si uelint, licet nō cogantur, ut dicetur proximè de monacho, sunt qui hoc non admittant: ut Arch. in c. puenit. dist. lxxxj. & Bal. in l. generaliter. C. de epi. & cler. tum, quia mortuus est mundo, tū, quia si malè gereret non esset cautum pupillo. Idem dicit Gloss. de episcopo in d. l. generaliter. & tangit Glos. in cap. fi. distinct. lxxxvj. per §. Deo amabiles. Aut. de sanctis. episcopis, licet subdat quòd illa auth. sit hodie correcta.

h Omnis tutelae. Scilicet datiuae, testamentariae, & legitimae xvj. quaestione prima. cap. generaliter. & cap. fin. distinct. lxxxviij. Sed contra cap. fin. distinct. lxxxvj. Sol. commun. quòd tales personae possunt legitimam tutelam suscipere, sed non coguntur, & ita not.

in

& curæ ipſo iure [a] gaudebunt.

Miſerabilium perſonarū tutelam debent clerici ſuſcipere.h.d.

Viduarum autem & orphanorum curā ſuſcipere non ſolum non prohibentur clerici, [b] ſed etiam iubentur, cum ipſis cupiditatis [c] negotia nō pietatis interdicātur.

Ad murorum cuſtodiam etiam clerici tenentur, tempore neceſſitatis.h.d.

Excipitur etiam ab his muneribus [d] murorum cuſtodia, [e] à qua ſi magna immineat neceſsitas, neminem excuſari conſtitutum eſt, ut cunctis uigilātibus melius ualeat ciuitas cuſtodiri.

Perſonæ eccleſiaſticæ non poſſunt à ſecularibus poteſtatibus collectari.h.d.

Realis immunitas [f] eſt per quam res Eccleſiaſticæ à cēſu, uel colleſtis poteſtatum ſecularium liberæ redduntur. Si quidem tā profanis legibus [g] q̄

in d.c.ſi.& in c. generaliter.xvj.q j.& per Ab. in c.ex parte.ij.de ſepul. Sed hæc cō. ſolu.hēt duplicem difficultatem, prima eſt, quia uidentur poſſe cogi ad legitimam per d.c.ſi.ibi, *Ad tutelas & curationes inexcuſabiles attrahunt.* ponderando ultima duo uerba ex contrario. d. opi. uidetur contra generalitatem. d.c. generaliter. iūcta l. iam hoc iure.ff. de uulg.& pupil. cum ibi traditis. Fortè iura quæ dicunt quòd tales perſonæ poſſunt aut debent tutelā ſuſcipere, intelligi debēt largè, & impropriè ꝓ quadam protectione non pro cura, & tutela ſpecifica & formata minorū, & pupillorum, ad hoc pōderari poteſt. ca.j. diſtinct. lxxxviij. quatenus meminit uiduarum in quibus non cadit tutela, & cura propriè, & unum determinabile &c.l.precibus.& l.ſquanuis. C.de impub. & ali.ſub. fac. §. qui ſequitur immediatè, & quod licet clerici aduocare prohibeantur, tamen pro uiduis & orphanis non ſolum non prohibentur, ſed debent & gratis: ut per Ab. in cap.primo.ne clc.uel monachi. & §.poſtulandi, ubi etiam not.infra de procura.

a Ipſo iure. Adeò quòd non eſt neceſſarium quòd ad ſe excuſandum compareant, ſecundum Bal.in l.generaliter. C.de epiſcop. & cle. in prima oppoſitione, & ſi quis daret clericū tutorem in ſuo teſtamento incurreret pœnā. cap.ſi.diſtin.lxxxviij.quia non poſſet pro eius omnia fieri aliqua oblatio uel oratio, quod eſt ualde ſeuerum, & notabile.

b Clerici. Scilicet in ſacris conſtituti. nam conſtituti in minoribus poſſunt eſſe tutores & curatores etiam teſtamētarj, etiā ꝙ nō ſubſit cauſa aliqua ſpecialis pietatis. Sed quis dabit tales in minoribus conſtitutos tutores: non epiſcopus: quia pupillus nō eſt ſibi ſubiectus.l. neque. ff.de tut.& cur.da. ab his.nō poteſtas: quia clericus futurus tutor non eſt ſibi ſubiectus, non uterq;: quia cum ſint in iuriſdictionibus ſeparatis & ſingularibus iungi non poſſunt.l.j.C.qui num.tutel. Vide per Bal.in l.generaliter. C. de epiſc.& cleric.

c Cupiditatis. Concor. c.j.diſt. lxxxviij. & c.ſi.diſtin.lxxxvj.intelligitur autē ſemper id fieri cauſa cupiditatis, niſi neceſsitas probetur: arg.xij.q.j.c. j.& not.in c.ij.diſtinct. lxxxviij. quod not.etiā qđ hic dicitur de uiduis, intellige de minoribus, aut intellige de tutela & cura impropriè, ut in proximo §.fuit notatū.

d Muneribus, Scilicet perſonalibus.

e Murorū cuſtodia. Quilibet enim tenetur patriā defendere.fac.c.omni timore.& c.ſi nulla.xxiij.q.viij.& propter hoc excuſat pater occidens filium, & cōtra.l.minimè.ubi traditur. ff.de relig.& ſumpt.fun. Sed contra eſt. c.reprehēſibile.xxiij. q.viij. Sol.quod hic dicitur & in cap.ij.eod.unde hæc litera ſumitur, procedit tempore magnæ neceſſitatis, ut hic exprimitur contrarium regulariter, fac.l.nullus. C.de curſ.publi.lib.xij. & c.pe.de homic.

f Immunitas. Verificantur quæ in hoc §.dicunt ex c.in qualibet.& ex c.ſecundū.xxij.q. viij.& c.nō minus.& c.aduerſus.eo.& c.clericis.& c.quāq̄. eo.in vj. & cle.uni.eod. in quibus iuribus diffuſiſſimè Pōtifices dilatauerunt hanc materiam, & nouiſſimè uel confirmauit uel adauxit Concil.Trident. ſeſſio.xxv. c.xx. & trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, ſecundum multos habetur de hoc in c.ſi diligenti. de præſcript.& in c.eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit.aliquid in c ſi clericus.de foro.competenti.

g Legibus.l.ſancimus.C.de ſacroſ.eccleſ.

Excommu-

sacris canonibus sub excōmunicationis, a & interdicti b pœna constitutum est, ne quis eorum qui iurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque c exactiones, sub quouis titulo, uel colore imponere ecclesijs, uel personis ecclesiasticis, pro domibus, prędijs, uel quibuscūque possessionibus legitimè acquisitis, etiam si ipsę ecclesiæ, uel personæ, uel res sint intra illorum territoriū constitutæ.

Ob magnam necessitatem, uel utilitatem, consulto Pontifice possunt clerici sine tamen coactione laicis subuenire. h.d.

Si tanta tamen sit in Republica necessitas, aut utilitas, d ut Episcopus cum clero suo laicorum nō sufficientibus facultatibus, communes e utilitates per subsidia ecclesiastica subleuādas ducant. Rom. prius consulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterūt aliquid in commune conferre, & laici humiliter, ac deuotè cū gratiarum actione suscipere.

Ecclesiæ episcopo omnimodam subiectionem debet. h.d.

Quemadmodum f autē sacrosanctis domibus secularium potestatum intuitu omnimoda debetur immunitas tam locorū ratione, quàm personarum, & rerum, sic eisdem rationibus ab illis proprio episcopo omnimoda subiectio debetur. Nā quantum ad ipsa loca pertinet (ut paulò ante diximus g) nemo ecclesiam in diœcesi ædificare poterit, aut consecrare, præter sui pręsulis cōscientiā. Quò ad personas ecclesiasticas ipsi debetur canonica obedientia, h subiectio, i reuerentia, k ad eundem spe

a Excommunicationis. Scilicet contra particulares, & singulares personas, hoc tamen præcedente monitione, iusta ea quæ tradit Ab. in c. non minus. eod.

b Interdicti. Contra uniuersitates, quæ excōicari non possunt. ca. Romana. §. in uniuersitatē. de sententia excom. in vj. & cap. quanq. de cens. in sexto.

c Quascunque. Istā generalitatem restringe, & intellige: ut non cōprehendat onera perpetua & annexa, ut quia forte onus faciendi uel soluendi certum quid, & nisi forte prædium esset feudale: nam ratione feudi ecclesia subijcitur laico. c. solitæ. cum ibi not. de maio. & obe. ut per Ab. in c. j. de cens. in fi. & in c. fi. de ui. & honest. cler. & not. in c. tributū. xxiij. q. viij. & de materia latè per Abb. in c. non minus. eod.

d Vtilitas. No. necessitatē & utilitatem æquiparari. concor. c. nō minus. & c. aduersus. eod.

e Communes. Id est, alicuius uniuersitatis, etiam laicorum tātum, secūdum quosdā, Abb. tamen in c. aduersus. eod. unde sumitur uerbum communes, intelligit laicorum, scilicet & clericorum, & sentit nō procedere quod hic dicitur, quando uerteretur utilitas uel necessitas laicorum tātum. prima benignior, & fortè etiam uerior, cum dicat laicos debere suscipere cum gratiarum actione quasi beneficium solum laicorum, & cum exceptio debeat esse de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, ut in ca. aduersus.

f Quemadmodum. Huc usque posuit pertinentia ad primā partem Rubricę, quę sequuntur pertinent ad secundā partem, & sic ad subiectionem.

g Diximus. Supra de construed. consecr. & repar. eccles. per tot.

h Obedientia. cap. quāquàm. distinct. xxiij. & ad hanc non solum tenentur clerici, sed etiam laici, quantūcunque potentes, in his quę concernunt animam, cap. omnes principes. de maio. & obed.

i Subiectio. Quia ecclesiæ recognoscunt episcopum, in dominum. fac. c. grauem. de excess. prę la. non tamen debēt ei seruire tanquam principi seculari, sed tanq. filij suo patri, ca. cum Apostolus. de cens. & c. esto subiectus. cum ibi not. distinct. xcv.

k Reuerentia. Instar eius quæ debetur patrono

Q

ſtat institutio, [a] deſtitutio, [b] correctio, [c] reformatio [d] cauſarum omniū ad forum eccleſiaſticum de iure ſpectantium iuriſdictio, [e] eccleſiaſticarum cenſurarum [f] permulgatio, Sacramentorum exhibitio [g] Si res eccleſiaſticas ſpectes ipſi cenſus debetur, ipſi cathedraticum, [h] ſiue ſynodaticum, ipſi procuratio [i] annua ipſi mortuariorum, [k] & decimarū quarta.

Ad epiſcopum quædā pertinent iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege diœceſana. h. d.

Sed hæc omnis paſtoralis poteſtas in tria principalia membra contrahitur, quædam enim ad epiſcopum ſpectant iure ordinis, ut clericorum ordinatio, uirginum benedictio, altarium, & eccleſiæ conſecratio: quædam lege iuriſdictionis, ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, & inſtituēdi poteſtas: quædam lege [l] diœceſana, ut ius cenſus, & cathedraticum exigendi, decimam percipiendi, ius hoſpicij indicendi, & his ſimilia. Sed cum tam de locali, quam de perſonali ſubiectione, deq; his, quæ ad epiſcopos tàm iure ordinis, quàm lege iuriſdictionis pertinent, ſupra locis congruis loquuti fuerimus, transſeamus nunc ad eam ſubiectionem, quæ cognoſcitur ex ſolutione

---

wono à libertis. l. ſi. cum ibi not. ff. de obſeq. à lib. pa. præſt.

a Inſtitutio. Xvj. q. vij. c. omnes. & c. ſi quis princeps. & c. decernimus. & c. piæ mētis. & de hæret. c. ex iniuncto. in fi. Et de qua inſtitutione hæc litera intelligi debeat, habetur per Abb. in cap. cōquerente. de offi. ordi. unde ſumit. & de hoc uerbo not. ſupra in Rubrica de inſtitutio.

b Deſtitutio. Id eſt, poteſtas priuandi clericū beneficio: nā niſi aliud habeat cōſuetudo, ad epiſcopum pertinet deſtitutio omnium clericorum, licet alius habeat ius conferendi. c. j. de cappel. monach. & xvj. q. ij. c. uiſis. & quod ibi not.

c Correctio. Quia corrigit ſubditorum exceſſus & ea quæ deuiant. ca. irrefragabili. & c. licet. de offi. ord.

d Reformatio. c. irrefragabili. & c. licet. de offi. ordi. Et ſunt hæc diuerſa corrigere & reformare, adeò quòd data alicui poteſtate reformandi, non uenit poteſtas corrigendi, ut per Ab. in d. c. irrefragabili. & cap. conquerente. de offi. ord.

e Iuriſdictio. Fac. c. cum ab eccleſiarum. cū ibi not. de offic. ordin. & cap. conquerente. eodem titulo.

f Cenſurarum. Quæ ſint iſtæ cenſuræ eccleſiaſticæ, dic ut infra de eccle. cenſ. per tot. & c. quærenti. de uerb. ſignifi.

g Sacramentorū exhibitio. Poteſt hoc uerbum dupliciter intelligi. Primò de ſacramentis quæ ſunt ordinis epiſcopalis, ut ordinis collatio: nam tenemur ordines recipere à proprio epiſcopo, non alieno, ix. q. ij. per tot. & c. nullus. de paroch. Item uirginum benedictio, cap. ueniens. de præſcript. Secundo poteſt intelligi de omnibus ſacramentis: nam quilibet de diœceſi debet pro ſacramentis recurrere ad proprium epiſcopum uel parochum. Epiſcopus enim concurrit cum quolibet presbytero parochiali unde omnes eccleſiæ diœceſis cēſentur ſub una eccleſia. c. pē. & ibi not. de pœni. & remiſſio.

h Cathedraticum. Cathedraticum ſiue ſynodaticum eſt penſio duorum ſolidorū aureorum uel argenteorum, ſecundum loci conſuetudinem quæ datur epiſcopo à qualibet eccleſia: ut declarat Abb. in capitulo conquerente. de offi. ordin. & eſt c. j. x. q. iij.

i Procuratio. De qua dicetur in tit. ſeq.

k Mortuariorum. Id eſt, de his quæ relinquunt eccleſijs occaſione funerum, ſecundum Ab. in c. conquerente, uel dic ut per Gloſſam in d. c. conquerente. & de hac, & de quarta decimarum dicitur in titulo de canonica portione, & de omnibus ſuperioribus iuribus habetur latè in cap. conquerente. de offic. ordina.

l Diœceſana. Iſta nomina & diuiſio non reperitur

reperitur explicitè in aliquo textu. Sed ad facilioren traditionem ex mente & intentione iurium fuit à Doctoribus inuēta & usu recepta, & uidetur ualde cōmoda, & de ea uide latè per Abbatem in cap. dilectus. de offic. ordina. ex quo etiam poteris mutuari quaquid ratione dicatur ptinere ad episcopū tam lege iurisdictionis, quàm lege dioecesana, quàm iure ordinis.

DE CENSIbus exactionibus & procurationibus.

a Vel alteri[a] iuris. Not. ergo ex hac litera quòd census præstatio & receptio nō denotat de necessitate subiectionē. c. quanto. & ibi not. Ab. eo. & in c. quoniam. & c. recepimus. de priuil. & per Fely. in c. ad audientiā. de rescr post Ab. in ca. in causa. de caus. poss. & propri. ubi plura allegat.

b Nomine. Nō est nouū in iure, ut unum & idem nomen deseruiat generi & speciei, ut in adoptione. l. j. ff. de adopt. in iurisdictione, ut in l. imperium. ff. de iurisd. omn. iudic. iuncta Rubrica eiusdem tituli cum ibi traditis. & quidam idem dicunt de testamento.

census, & rerum quæ lege dioecesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS EXACTIOnibus, & Procurationibus.

Census generaliter sumptus continet omnem pensionem, specialiter uerò tantum cathedraticum. h. d.

Ensus appellatio generalis est, sumiturq; pro omni pēsione, quæ prælatis de ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signum subiectionis, uel alterius [a] iuris penditur. Speciali tamen nomine [b] census qui episcopo ab ecclesijs in argumentum subiectionis tribuitur. *Cathedraticum* [c] appellatur, eo quòd ob honorē cathedræ persoluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis potest cēsus constitui in ecclesiis. h. d.

Constituitur [d] autem census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ. Fundationis aut consecrationis tēpore census imponitur, quia ueluti præter Ordinarij consensum, nec fundari, nec dedicari [e] potest ecclesia: ita eodem tēpore certum censum episcopus, in subiectionis signum constituere [f] poterit. Sed nec illud insolitum, [g] aut nouum haberi debet, ut cum episcopi ecclesias pijs locis ritè concesserint, [h] aut exemptas fecerint, [i] aliquid sibi in eis pensionis nomine reseruent. Sedes quoque Apostolica cū libertatis priuilegium, uel etiam quibusdam ecclesijs ptectionis indulget præsidiū, censum gratis oblatū suscipit, & i literis Apostolicis, ad futurorū Ponti. memoriam [k]

ut ordinariè traditur in Rubrica. de lega. j.

c Cathedraticum. De quo in cap primo. x. q. j. & in cap. conquerente. de offic. ordin. & supra titulo proxim. §. pé. & per Host. in sum. eod. §. ex quibus. uersic. cathedraticum autem.

d Constituitur. No. quatuor tempora census constituēdi. & de his uide latè per Hostien. in summa eod. §. si quis census.

e Nec dedicari. Vt supra de construend. eccle. §. quācunq;. cum ibi no.

f Constituere. Habes de hoc. xviij. q. secunda. ca. Eleuterius.

g Insolitum. No. præsumendum pro his quæ diu agitata sunt in ecclesia Dei, patiente & tolerante superiore. fac. l. fi. C. de constit. principum. & l. minimè. ff. de legibus. & cap. constitutus. de relig. domibus, unde sumitur.

h Concesserint. ut in capitulo cō stitutus. de relig. domibus.

i Fecerint. Quod potest, sed non quoad omnia, ut per Abbatem in capitulo. cum uenerabilis. eo. & dicetur infra eo. §. & in tantum.

k Memoriam. Non ad obligationem cum dicatur gratis offerri. fac. l. contrahitur. ff. de pigno. action.

quantitas census exprimitur. Sed & patrono [a] fundationis tempore poterit episcopus [b] moderatos [c] sumptus constituere.

Simplices sacerdotes non possunt proprias ecclesias facere censuales, & qui de facto id fecerit, ab Ecclesia ipsa remouebitur. h. d.

Simplices [d] autem sacerdotes, uel clerici non possunt ecclesias quibus præsunt propria authoritate, præsertim [e] post eorum decessum, censuales efficere. Ideoq; qui ab eisdem quadā collusione pensionē annuam de ecclesijs receperint, illis defunctis super pēsionis receptione audiendi nō erunt, [f] si Rom. Pontificis, aut alterius qui de iure id facere potuerit [g] authoritatem super hoc non interuenisse constiterit. Quin potius si qui per collusionem [h] talia facere comperti fuerint, ab ipsis Ecclesijs remouendi erunt.

Episcopus non potest nouum censum imponere, uel ueterem augere, præter cathedraticum. h. d.

Sed nec episcopus [i] ipse, aut quilibet [k] alius ecclesijs nouos cēsus [l] imponere, aut

a Patrono. c. præterea. de iur. patron.

b Episcopus. No. quòd episcopi authoritate est facienda hæc reseruatio, propria enim authoritate patronus non potest aliquod seruitium uel temporale sibi reseruare in ecclesia. fac. c. cum dilectus. de consuet. & per Inno. in c. quoniam, ne prælat. uices suas. Et per hoc infert Abbas in cap. præterea. de iu. patron. quòd si quis mandauit in testamento ecclesiam construi, & reseruauerit aliquam annuam pensionem filijs soluendam, quòd nisi episcopus illud reseruet per statutum suum, filij non poterunt exigere, licet testator id disposuerit. fac. not. in c. significatum. de præbend. & ista reseruatio debet fieri ante consecrationem nō postea: ut not. in dicto capitulo præterea: argumen. l. perfecta. C. de donat. quæ sub mo.

c Moderatos. Quando scilicet aliquid plus contulit ecclesiæ, quàm sit dos necessaria. Abbas in capitulo primo. eod. & in capitulo præterea. de iur. patron. Necessaria autem illa dos dicetur sine qua ecclesia in statu debito & conuenienti substentari non debet: argumen. ca. j. tit. de institu. & not. in capitulo cum sicut. de consecration. eccles. uel alta. alioqui si episcopus quādo ecclesia nihil haberet ultra necessaria non ualeret reseruatio, & episcopi authoritas nihil suffragaretur: ut per Abbatem in capitulo primo. eod. argum. cap. uides. distinction. x. Immo si reseruatio esset legitimè facta à principio, inciperet autem ex post facto esse immoderata, poterit & debebit reduci ad moderationem: ut per Abbatem in dicto capitulo præterea. fac. c. j. de consuet.

d Simplices. Id est, qui non habent aliquam prælaturam, cuius prætextu id possint facere.

e Præsertim. Implicat quòd nec etiam inuita. Alij exponunt pro, tantum, asserentes quòd quis potest se obligare ad soluendum censum in uita sua. Sed hoc procedit ita demum si personaliter se ad soluendum censum obliget, non si ecclesiam: quia obligando ecclesiam diceretur alienare, quod non potest fieri nisi seruata iuris solennitate. xij. q. secunda. cap. sine exceptione.

f Non erunt. Quia illa pensionis cōstitutio successores nō ligat.

g Potuerit. Arg. quòd authoritate prælati potest poni nouus census, de quo infra §. proxi. & c. prohibemus. eod.

h Per collusionē. No. uerbū quia aliud si non per collusionē: qa tūc nō militat pœna hic posita, sed arbitraria. Abb. in cap. cum clerici. & in capitulo grauis. eod. uerbum autem, collusio, hic latè sumitur, non solum pro collusione quam contingeret fieri in iudicio, sed etiam extra, ut per Doct. in d. cap. cum clerici. licet ibi aliter not.

i Episcopus. Concord. cap. scientes. capitu. prohibemus. cap. significauit. cap. grauis. & ca. cum uenerabilis. eod. & cap. constitutus. de relig. domi. cap. ut nostrum, ut eccles. benef. sine dim. confer.

k Quilibet. Puta Abbas. fac. Clem. quam regulares. §. primo. de supplenda negligentia prælat.

l Nouos census. Sed quem dicemus nouum censum? Respon. qui non est impositus in fundatione

ueterem augere,[a] aut partem prouentuum [b] ſuis uſibus uendicare poterit, idq; adeo obtinet,ut etiam ſi iuramentum [c] de nouo cenſu pſoluẽdo quis ſuſceperit, non proptereà ſoluere , ſed abſolui ab illicito iureiurãdo debeat. Nec quicquam profuerit, quod Epiſcopus, uel quilibet de nouo illas de manibus laicorum eripuerit, [d] nam nec eo caſu præter cathedraticum, & quæ cæteris imponuntur aliquid exigi poterit. [e]

Ex cauſa & non in propriam utilitatem poteſt epiſcopus nouum cenſum conſtituere, uel augere ueterem accedente conſenſu capituli hoc dicit.

Quod autem diximus [f] epiſcopũ, nec nouum poſſe cenſum imponere , nec augere ueterem, ità intelligi oportet, ſi in propriam [g] uelit utilitatem conuertere. Cæterum ſi nõ in ſuum , ſed in alterius ſibi ſubiectæ Eccleſiæ commodum, ex iuſta cauſa,[h] uel nouum cenſum conſtituere, uel ueterem augere, uel etiam minuere [i] uelit.Capituli accedente conſenſu,[k] id ſibi minimè interdicit.[l]

Prouin ia, & Eccleſiæ de nouo conuerſæ, in perſoluen-

in fundatione ipſius eccleſiæ.xviij.quæſtione ſecunda.cap.Eleutherius, uel qui non eſt præſtitus tanto tempore,quod ad legitimam præſcriptionem ſufficiat, ut not in capitulo ſignificauit. eodem.

a Augere. Etiã quòd augerentur poſſeſsiones, qđ intellige in cenſu: ſecus in procuratione.c.quanto.eo. procuratio autem non dicitur propriè cenſus ſed penſio,quę uidetur poſſe augeri ex cauſa iuſta ẽt ſine epiſcopi authoritate. c. præterea. eod. & not. in cap. prohibemus. ubi Abb. not. rationem diuerſitatis.eod.

b Prouẽtuum. Fac.c.ut noſtrũ. in fin. ut eccleſ. benef. ſine di. & Cle. quia regulares. §.j. de ſupp. negli.prælat.

c Iuramentnm. De hoc habes in cap. ſignificauit, & in cap grauis. eod. Et idem dicas de fideiuſsiore pſtito, ut habeẽ in d.c.grauis.& fac. quia potius periurium, quàm iuramẽtum meretur hoc appellari.c.ſicut noſtris. de iureiur.

d Eripuerit. Puta, quia de facto à laicis detinebantur, & uſufructabant ſibi illas eccleſias:uel quia laicus epiſcopo liberè remiſit ius patronatus uel fortè cenſus debebatur patrono laico à quo liberauit eccleſiã ſuo ingenio.

e Poterit. Videri tamen poterat contrariũ prima facie,cũ quãdo quis liberat uel eximit eccleſiam poſsit nouum cenſum imponere.c. cõſtitutus.de relig.domi.& ſupra eo. § j.& idẽ quãdo fundaẽ de nouo, quod & hic uideẽ interuenire,cũ capiens eccleſiã de manibus laici uideatur eã de nouo adducere in libertatẽ, & quaſi fundare. Sed contrariũ hic deciditur, & in c.eccleſijs.unde ſumitur.eod.quia epiſcopus tenebaẽ ad hoc faciẽdũ à neceſsitate, quo caſu faciẽti aliqd laudabile ex proprio tñ officio non debetur aliqđ præmiũ.Vnde præmiũ pmiſſum capienti bannitum non debetur Bariſello & familiæ, qui ad hoc faciendũ tenentur ex officio.fac.l.cõgruit. ff.de offi. præſi. & in c.j.de offi.ord.

f Diximus. Pro declaratione & uerificatione huius §.ſunt uidenda quæ ponit Hoſtien. in ſumma eod.§.quis imponere poteſt.

g Propriam.ca. prohibemus. & ibi Ab.ĩ j.not.eo.

h Ex iuſta cauſa. Collige hic quæ ſint neceſſaria ĩ impoſitione noui cẽſus:Primò authoritas epĩ.Secũdò cauſa iuſtæ. Tertiò cõſenſus capituli: arg.c.paſtoralis.& c.tua. de his, quæ fi.à præla. ſine cõſen.capi. Quartò conſenſus eccleſiæ,cui imponitur cenſus, ſi eſt collegiata: arg.c.j.de reb.eccleſ.nõ alie.& c.j.de re.perm. Ab.tamen in c.ſignificauit.eod. tenet quòd ſi cauſa impoſitionis eſſet urgens,& eccleſia collegiata nollet cõſentire, poſſet epiſcopus hoc facere cũ conſenſu capituli: arg.Cle.ſi.de reb. eccleſ.non alien.& c.j.eod.tit. in vj.

i Minuere. Vt in c.auaritiæ. cũ ibi traditis. de præbend.

k Conſenſu.Fac.c.paſtoralis.& c.tua.de his, quæ fi.à præl. ſine cõſen.cap. & c.peu.de don.

l Interdicitur. Hoc intellige quãdo detracta penſione eccleſia cui cenſus imponitur poteſt congruè uiuere:aliàs non debemus diſcooperire unũ altare ut alius cooperiatur. c.cũ cauſam,

dis censibus seruabunt consuetudinem uicinarum.h.d.

Sed quis erit modus obsequiorũ Metropolitano exhibendorũ, si qua de nouo conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionẽ acc esserit?[a] & ex facto respõsum est, id obseruari debere, quod in uicinis prouincijs [b] obseruatum reperitur.[c]

Episcopis uisitantibus debetur procuratio.h.d.

Vlterius p̃latis diœcesim uisitantibus, ẽt procuratio debeť. Est aũt procuratio necessariorũ sumptuũ exhibitio. Nã cũ Apostolico testimonio[d] suffragãte cõgruũ sit, ut à quibus spiritualia recipimus, eisdẽ etiam tpalia nr̃a cõicemus.[e] Rectissimè constitutũ [f] est, ut cũ prælati diœcesim pagrãdo [g] diuina nobis exhibẽt, illi etiam à nobis exhibeantur.[h]

Episcopus remittens Ecclesia seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detractantes potest excommunicare, & procurationi non p̃scribitur.h.d.

Et adcò uisitationi annexa est p̃curatio, ut si Ep̃s alicui ecclesiæ oĩa seruitia remiserit,[i] cidẽ uisitãti nihil ominus moderata debeať p̃curatio,[k] quã si uisitati exhibere ne

sam, & c.extirpandæ.cũ ibi not.de præb. facit c.pen.de donat.

a Accesserit. Siue nũc primum, siue q̃ occupata ab infidelibus, fuit à nostris recuperata & sic quodãmodo postliminio redijt, secundũ Host. qđ Abb. putat, not.in quadã additione sup ca.super eo.eod.

b Prouincijs. c.sup eo. cũ cõcor. ibi alleg. Sed contra. c.illa. & c.illud. dist.xij. & c. utinã. dist.lxxvj. & c. de trina. de consecr. dist. iiij. Sol.: ibi apparebat de propria cõsuetudine loci: quæ p̃fertur cõsuetudini aliorũ locorũ, hic qñ nulla consuetudo apparebat. de hoc latè per Io.And.& Butri.in Rubric.de consuet.

c Reperiť. Hoc tamẽ non procedit, quãdo cõsuetudo uicini loci esset nimium onerosa: quia negligentia unius loci nõ debet nocere alteri nõ negligenti, secundũ Inno.in c.fi.de offi.ordi.& sequitur Ab.in c.super eo.eod. Itẽ nõ procedit in sacramentis ecclesiæ, uel articulis fidei: nã in his debet locus ad fidem ueniens tenere quod tenet ecclesia Rom.c.abolendæ.de hæret. cum his quæ allegat Abb. in dict.cap.super eod.

d Testimonio. j.Corint.c.ix. fac.c.cũ secundum.de præben.c.inter cætera.de offi.ord.c.si ep̃s.de offi.ord.i vj.c.cũ uolũtate.de sen.excõ.

e Cõicemus. Cum nõ sit ferẽdus qui lucrũ amplectitur & onus recusat.l.uni. §.pro secundo. C.de cad.tol.l.secundũ naturã. ff.de re.iu. c.qui sentit.eo.tit. in vj.& Cle.j.ubi not.eod.

f Constitutũ est.c.cũ Apostolus. & c.cũ uenerabilis.p tot.eod.& eo.tit.in vj.& Clemẽtinis.

g Peragrando. Sed quid si ecclesia adeò sit uicina ut nulla necessaria sit peragratio? an exigetur procuratio? & nõ uidetur, cũ cesset ratio laboris, & ita quidam tenuerunt: ut not. in ca.cum sit. de simon. Communiter contra per c.uenerabili.eod. Nec enim procuratio solius laboris intuitu exhibetur, sed etiam in signum superioritatis, & ut facilius prælati ad uisitandum inducãtur, ut per Ab.in d.c.cũ sit.

h Exhibeantur. Id est, alãtur.l.periculi. in fi.ff.de nautico fœno.& c.cum Apostolus. eod.& hęc allusio quædã siue agminatio sicut supra eo. §.sed nec ep̃s.

i Remiserit. Qđ tamẽ facere non poterit, nisi faciat ex causa cum sine causa & consensu capituli nõ possit episcopus alienare iura ecclesiæ suæ.c.pastoralis.de donat. & xij.q.ij.c.sine exceptiõe. & c.si.cũ ibi not.xij.q.iij.

k Procuratio. In gñali enim remissione nõ ueniũt ea, quę in spãli nõ remittunť, sicut in obligatiõe gñali.l.obligatione.ff.de pig.& huius naturæ sunt ẽt alia quę nõ ueniũt in remissione gñali, scilicet cathedraticũ.c.pastoralis. de don. qđ nec specialiter põt remitti, secundum com.opi.ut habetur in c.cũ uenerabilis. eo.licet Archi.cõtra in c.j.de præb.in vj. Itẽ nõ p̃t remittere charitatiuũ subsidiũ.c.cum Apostolus.eo.nec institutionẽ authorizabilẽ quo ad curã populi: arg.c.cum satis. de offi.arch.c.ij. de cap.mon.in vj. Itẽ quo ad ea quæ sunt ordinis ep̃alis, non enim põt ep̃s eximere subditũ, ut nõ teneať ab eo recipere quæ sunt ordinis ep̃alis. Dicas tñ secũdũ Io.And. q̃ licet ep̃s nõ possit à se in totum eximere ecclesiam tñ per modũ cuiusdã p̃petuæ Vicariæ põt concedere

inferiori

gauerint, si quam in contumaces ritè tulerit sententiam, [a] erit inuiolabiliter obseruanda. [b] Cū nec ullam aduersus procurationem, quæ ratione uisitationis [c] competit præscriptionem [d] currere dignoscatur.

Qui uisitare possint, & quòd Archiepiscopus potest uisitare prouinciam, etiā quòd suffraganei non sint negligentes. hoc dicit.

Visitandi uerò soli citudo non modo incumbit Episcopis, [e] uerum etiam Archiepiscopis, Patriarchis, sedis Apostolicæ legatis, [f] nuncijs, archidiaconis, & decanis: qui quidem ne nō tàm diuina, quàm propria [g] quæsisse uideri possint, cautè prospiciēt, ut ea quæ tàm generali, [h] quàm Lateranensi [i] Concilio continētur, & quæ Innocētiana [k] cōstitutione, atq; alijs canonibus salubriter cōstituta comperiuntur, inuiolabiliter obseruent. Quod autē diximus Archiepiscopis uisitare licerē prouinciam, ac procurationes à locis recipere uisitatis, tunc etiam sibi locum uēdicat, cum eius suffraga

inferiori prælato, etiam recipiēti nomine suæ dignitatis, omnia prædicta iura tribus exceptis, scilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo subsidio: ut per Abb. in d.c. cum uenerabilis. Per hanc tamen perpetui Vicarij constitutionem ex toto iura hæc non abdicanē ab episcopo: quia saltē illo neligēte poterit episcopus exercerē: arg.c.irrefragabili.§.excessus de offic. ordina.

a Sententiā. Sed an Visitator habeat etiā potestatem priuādi beneficijs? respō. ut per Abb. in c. dilectus filius. de rescript.

b Obseruāda. c. cum nuper. eod.

c Visitationis. Ideò dicit uisitationis: quia in procuratione, quæ cōpetit ratione institutionis, siue consuetudinis, bene currit pscriptio: ar. xviij. q. ij. c. Eleutherius, & c. seruitium. & not. in c. uenerabili. eo. habetur in c. cum ex officij. de præscript.

d Præscriptionem. c. uenerabili. & c. cum in instantia. eo. & c. cum ex officij. de præscrip. etiā longissimi temporis. d.c. cum instantia. posset tamen contra procurationem proficere priuilegium Apostolicum. Et sic præscriptio, & priuilegium Apostolicum non procedunt à pari. Vnde præscriptio nō reddit laicum capacem iuris spiritualis, sed priuilegium Apostolicū. sic Ab. in d.c. cum instantia. post Io. And. in c. ij. de præb. in vj. in nouella: ar. cōtra. J. tit. px.

e Episcopis. Not. quæ sint personæ quæ uisitare possunt subditos. fac. c. cum Apostolus. & c. procurationes. eo. & in c. j. cum seq. eo. in vj. Et quod dicit de archidiaconis & decanis habet respectum ad consuetudinem quorundam locorum, in quibus archidiaconi uisitāt aut iure proprio aut uice episcopi, & pōt in hac materia formari regula, quòd omnis prælatus habens iurisdictionē potest uisitare, pro hoc. c. in singulis. de sta. mona. fac quod habeē per Federi. cōs. cxlv. & consi. cxj. & per Cald consi. x. & per Old. cōs. cciiij. & per Ab. cōs. xxvj. Sed qd si plures ex illis concurrant in uisitando? an unus impediat alium? resp. ut p Ab. post Gl. in c. sicut. de accu.

f Legatis. In c. cū Apostolus. eo. unde hęc litera uidetur sumi, fit mētio non delegatis, sed de cardinalibus, quod in effectu in idē uidetur recidere, cum cardinales tantū credantur esse de latere legati, ut not. supra. de collat. §. ex legationis, de quibus uideē hic intelligere, & est tex. in c. procurationes. eo. Sed unū fac. dubium: quia in d. cap. cum Apostolus. habendo respectum ad numerum euectionū, ut facere non solum Archieps sed ēt simplices episcopos maiores Cardinalibus, qui si sint Apostolicæ sedis legati deberent esse multo superiores, & maiore honorē digni, immo ēt si sint simplices cardinales sine ulla legatione, quo casu non satis percipi pōt, quo iure possint uisitare, nisi fortè uisitēt proprium titulum. An autem episcopus sit maior uel minor Cardinali nō epo disputari solet, & not. in c. quanq. ij q. vij. & per Host. in c. ecclesia. ij. de ele. & remissiuē p Ab. in d.c. cū Apos.

g Quam propria. Argu. contra concionatores & alias religiosas personas: quæ recipiunt munera, qui tamen si indigeant, possunt non modo recipere, sed etiam ultro petere. fac. §. ulterius. cum concor. ibi alleg. supra. eod.

h Generali. c. ij. eo. in vj.

i Lateranensi. c. cum Apostolus. eo.

k Innocentiana. c. j. eo. in vj.

nei argui negligentiæ nomine non possunt. a Nec enim propterea minus suam liberè uisitare prouinciã poterunt. b

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob urgẽtem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. h. d.

Postremò admonẽdi sumus propter priuatum c oratorium, d in quo quis interdum celebrat procurationes, quæ uisitationis ratione debentur, à quoquam exigi, uel extorqueri e non posse, sed nec alijs exactionibus subditos suos Episcopi grauare debent, nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates, quibus casibus si manifesta, ac probabilis f causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidiũ substinẽdi erũt. g

DE CAPELLIS monachorum. h

Omnes Ecclesiæ positæ in diœcesi subsunt Episcopo, etiã monasteria, & monachorum capellæ, nisi defendantur priuilegio, uel præscriptione. h. d.

Sque adeò autẽ omnes basilicæ i per diuersa loca constructæ in Episcopi, in cuius territorio positæ sunt, potestate consistũt, ut si Ecclesia ubi monachi habitant, k populi curam habeat,

a Non possunt. c. fi. eo. in vj.

b Poterunt. Poterunt etiam dum uisitant audire cõfessiones subditorum suis suffraganeis, absoluere, & pœnitentias iniungere, non obstante quauis consuetudine: ut in cap. fin. eod. in vj.

c Priuatum. ca. fin. eo. & dicit priuatum, quia potest esse etiam oratorium publicũ, puta si sit constructum authoritate pontificis, quo casu non esset priuatum: ut per Abba. in d. capit. fin. nec posset trãsferri ad usus profanos, & priuatos.

d Oratoriũ. Sed qualiter cognoscitur oratoriũ ab ecclesia? respon. ecclesia est illa, quæ principaliter deputatur ad celebrandum & orandum, ac etiam cõsecratur per episcopum, & sibi pro ministris dos constituitur & diuino cultu. capi. nemo. de consecra. disti. j. ubi per Archid. & supra de constru. eccle. §. quacunque. oratorium uerò non consecratur, non cõstituitur sibi dos, nec principaliter fit ut ibi celebretur, sed ut oretur. unde sine licentia episcopi non põt in oratorjis celebrari, ut in cap. unicuique. cum sequen. de consecr. dist. j. nec possunt habere campanam publicam. cap. patentibus. & ibi Doctor. de priuileg. de quibus com. opi. est quòd non gaudeant priuil. ecclesi. uide per Dec. consi. cxlviij

e Extorqueri. Potest tamen episcopus accedere ad uidendum an illud priuatum oratoriũ honestè tractetur, & an sit rite constructum, & potest facere illud demoliri secundum Innoc. & Abb. in c. fi. eo.

f Probabilis. Not. duo requisita ad causam charitatiui subsidij indicendam, scilicet quòd sit manifesta, & quòd sit rationabilis. fac. cap. cum Apostolus. §. j. eod. & de isto subsidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum, ad quem erit recurrẽdum in casibus, & q̃stionibus emergentibus.

g Substinendi. Loquitur de episcopis, sed idem & multo magis habebit locũ in Papa: ut per Hostié. in summa eod. §. ex quibus causis. uersic. & breuiter. & p Bellé. i d. suo tract. in princ.

DE CAPELlis monachorum. h

Onachorũ. Ad titulũ de subiectione ecclesiarum subiecit præcedentem de censibus, qui pertinet ad subiectionem: sed quia & monachorum cappellæ sunt subiectæ, merito post præcedẽtes ponit etiam istum titulum.

i Omnes basilicæ. c. omnes. xvj. q. vij. & dist. lxj. c. obitum. & x. q. j. c. iij. & x. q. ij. c. episcopus. & xviij. q. ij. c. monasteria. & c. cum uenerabilis. & c. cum dilectus. de relig. domi. Nisi tamen ex speciali priuilegio sint exemptæ. c. cum & plantare. de priuileg. & de hoc uide late per Hosti. in summa eo. §. quid iuris habeant.

k Habitant. Secus si monachi ibi non cohabitarent. cap. quod Dei timorem. de stat. regula. Sed quæ est ratio quòd proprio monasterio plebem habenti non potest proponi, cum magis proprio monasterio obligetur, quàm ecclesiæ alienæ, & habeat nedum socium sed socios

socios & concurrat fauor ecclesiæ? unde uidetur magis idoneus ad explicandam curam imminentem proprio monasterio, quàm ecclesiæ foris sitæ. hæc est maxima difficultas, & Abb. in cap. primo. eod. unde sumitur pro solutione multū laborat, demum uidetur residere ut id quod hic dicitur, & in d. capitu. primo. habeat locum quoties esset copia clericorum secularium: aliàs in necessitate non procedere, sed raro non procedet, cum semper fuerit copia clericorum. c. legimus. di stin. xciij.

cum per monachum plebs regi nō debeat, Capellanus ad consilium [a] monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita ut consuetudine, [b] aut quouis statuto contrario non obstāte ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio eius, quàm depositio, [c] & totius uitæ pendeat conuersatio. Nec id mirum uideri debet, cum monasteria ipsa, & monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceantur exempta, [d] ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta. [e]

a Ad consilium. Quod tamen episcopus nō tenetur sequi, nam hoc est generale ꝙ quoties quis tenet qd facere de consilio alterius, teneť quidem consilium requirere nō sequi: ut in capi. dilecti. de arbitris, & cap. cum in ueteri. de electon. nec ideo minus ab eius arbitrio actus pendere uidetur, de quo per Legistas in l. si conuenerit. ff. de re iudica.

b Consuetudine. Hoc uerbum respicit inferiora, scilicet quòd non ualet consuetudo ꝙ alius ab episcopo ordinet uel destituat, & est sumptum de cap. j. eod. in vj. non autem respicit dictum superius, uidelicet quòd non ualeat consuetudo quòd monachus possit in ecclesia & monasterio in quo inhabitat curam habere, nam contrarium uidemus seruari de consuetudine, quæ est ualida, secundum Abb. in cap. primo. eod. in antiq. post Ioann. Andr. Laur. Ioan. de ligna, per tex. à contrario sensu. in Clemen. ne in agro. §. cæterum. de stat. regul. quid quid ibi sentiat Gloss.

c Depositio. Monachi enim si iste delinqueret non possent remouere, sed debet remoueri per episcopum ordine iudiciario, immo plures episcopi sunt necessarij ad ueram depositionem. xv. q. vij. c. felix. & cap. si quis tumidus, licet hodie secus per Concilium Tridentinum.

d Exempla. cap. cum uenerabilis. cum capi. sequen. & ca. constitutus. de relig. domi. ca. auditis. de præscr.

e Constituta. c. monasteria. xviij. q. ij.

DE RELIGIOSIS domibus.

Zenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopis subsunt, qui prouidere debent, ne illorum res dissipentur. hoc dicit.

Zenodochia [f] quoq; Orphanotrophia, [g] Bethotrophia, [h] Nosocomia, [i] Gerontocomia, [k] aliaque similia [l] loca, ad Episcoporum in quorū sunt diœcesi solicitudinem pertinent, [m] per eosdemque ad eas utilitates, quibus constituta sunt, ordinādа, ac dirigēda erunt, nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis usum, & pauperum prouisionē

DE RELIGIOSIS domibus.

f Zenodochia. Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

g Orphanotrophia. Vbi orphani id est, parentibus priuati nutriūtur.

h Bethotrophia. Vbi aluntur infantes pauperum.

i Nosocomia. Vbi ęgroti curantur.

k Gerōtocomia. Vbi senes alūtur, & sunt ista, secundum Host. in summa eo. religiosa nō consecrata, & de horum omnium uocabulorū significatione habes Host. d. loco, & not. in c. in qualibet. xxiij. q. viij. & in l. omnia. C. de episcop. & cle. & uulgo omnia ista hospitalia appellātur.

l Similia. Puta leprosarium, uel eleemosynarium. Cle. ij. eo. est tamen dubium an leprosorum collegium sit religiosum, ut apparet ex not. in d. Cle. ij. §. j.

m Pertinent. Si sint constructa authoritate episcopi, & sic religiosa: ut in c. quia monasterium. eod. Sed si sint ędificata sine episcopi authoritate, episcopus non debet se de his impedire iure decretalium. Abb. in c. de Zenodochijs. eod. sed patronus ad libitum disponet, secundum

ecundum Inno. & alios in c. inter dilectos. de donat. sed hodie per Concil. Triden. sessione xxij. c. viij. uidetur hoc immutatum. Si tamen patronus esset mortuus tunc proculdio ad curam episcopi pertinet quòd pia uoluntas defuncti mandetur exe cutioni: ut in Aut. de eccle. titulis. §. si quis autem pro redemptione. fac. c. ad hæc. & quod ibi not. eod.

a Poterunt. cap. nulli licet. xij. q. ij. & c. mancipia. de rer. permut. c. ligna. & c. uestimenta. de consec. dist. j. & xix. q. iij. cap. quæ semel. & ff. de reli. & sump. fun. l. si quis sepulchrũ. Ar. contra. c. ex antiquis. & cap. frequens. distin. liiij. Sol. ut not. in d. c. ad hæc. eod.

b Cum ea & cæ. q. d. si deputata ad certum usum piũ sacrum aut religiosum, non possunt transferri ad alium usum eiusdem qualitatis & naturæ sine licentia sedis Apostolicæ, licet sit facilis transitus in habentibus symbolum, quanto minus ad usum penitus profanum.

c Non ad aliũ. Etiam pium. faci. xxij. quæst. ij. cap. is autem. & distin. xlv. cap. licet. ij. & cap. inter corporalia. de translat. & c. ad nostram. ubi not. & cap. suggestum. de appel. arg. contra. c. quanuis. de pœn. in vj.

d Sedis Apostolicæ. Not. casum reseruatum sedi Apostolicæ de quibus omnibus in c. quod translationem. de offic. leg. hodie tamen per Concilium Tridentinum hæc potestas uidetur communicata etiam ordinarijs: ut sessi on. xxij. in decretis reformationũ. ca. vj. quod est factũ cũ ipsis tãquàm sedis Apostoli. legatis.

Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos usus conuerti poterunt. [a] Cũ ea [b] quę ad certum usum largitione fideliũ sunt destinata, ad aliũ [c] salua sedis Apostolicæ [d] authoritate conuerti non ualeant.

Ordinarij loca pia, & religiosa possunt reformare authoritate Apostolica, si opus sit reformatione. h. d.

Quinimò si talium locorũ Rectores excępti sint, si tamen illorum cura postposita, bona & iura ipsorum ab usurpatorum manibus uendicare [e] negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterunt ordinarij authoritate Apostolica [f] sibi ex Viennensi Concilio pręstita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in statutum pristinum redigantur, procurare: cõtradictoresque quoscunq; per censuram Ecclesiasticam, & alijs iuris remedijs [g] cõpescere, licet nullum per hoc exęptionibus, seu priuilegijs, quo ad alia [h] præiudiciũ generari debeat.

Zenodochia, et loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h. d.

Eodem cauetur cõcilio, [i] ut nullus ex huiusmodi locis secularibus clericis in beneficiũ [k] conferatur, etiam si consuetudine id fuerit, aliàs obserua tum, nisi in illorũ fundatione aliter constitutum fuerit, siue per electionẽ [l] sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum. Sed quia eorum gubernatio uiris prouidis, ac boni testimonij committatur, quos bona prędicta in alios usus conuertere, præsumptio uerisimilis nõ existat.

Administratores hospitalium æquiperantur tutoribus. hoc dicit.

Vt autem hi demãdatæ sibi curæ diligen

e Vẽdicare. Etiã in iudicio, & corã iudice ecclesiastico, quod possunt. c. cũ sit. de fo. cõp.

f Apostolica. Concord. Cle. ij. eo. cap. irrefragabili. de offi. ordin. & c. ad abolendã. de hæret. & c. uni. de cle. ægro. in vj. cũ allegatis in Clemen. j. de supplẽ. neglig. prælato. & uide quæ in hac materia statuũtur per Concil. Trid. in decretis reformationum. sessio. vij. c. xv. & sessio. xxij. c. vj. & c. viij. & c. ij. & sessi. xxv. c. iiij. & c. viij.

g Remedijs. Etiã inuocando brachiũ seculare si expedierit. c. j. & ca. quoniã. de off. or.

h Alia. Sic Cle. ij. de sta. monach.

i Cõcilio. Vt Cl. ij. §. j. eo. & pro plenissima cognitione eius quod hic dr, uidẽdus est Pet. de Perus. in suo trac. de canonica cpali & parochiali. §. ij. principaliter.

k Beneficium. Fac. Cle. per literas. de præb.

l Electionem. A superiore confirmandam.

Tuto-

tius insistant, instar tutorum [a] & curatorũ debent iuramentum præstare, [b] ac de bonis inuentaria conficere, & ordinarijs, seu alijs, quibus loca huiusmodi subsunt, uel deputandis, ab eis, singulis annis [c] de administratione sua rationẽ reddere, quòd si secus à quoquam fuerit attentatum, [d] prouisio, seu ordinatio minimè ualebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militariũ ordinum, aut religiosiorum. hoc dicit.

Prædicta uerò ad hospitalia militariũ [e] ordinum, uel aliorum religiosiorũ minimè extendũtur. Hi enim suorum ordinum institutiones, & consuetudines obseruare cogendi erunt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. hoc dicit.

Sed & si qua sint hospitalia, altaria, & cœmeterium ab antiquo habentia, [f] & præsbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperibus ministrantes, quo ad exercenda, & ministranda spiritualia prædicta, [g] antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari uoluit.

DE SEPVLTVRIS. [h]

Cur in Ecclesijs et locis sacris sepulturæ constituantur: hoc dicit.

Ractemus nunc de sepulturis, quæ quidẽ per fideles non nisi in sacris, & reli-

a Tutorum. Iurando utilia facere, & inutilia prætermittere inuentarium faciendo, & administrationis suæ rationem tempore debito reddere & residua reddere promittendo & cætera de quibus in l. de creationibus. C. de episcop. audi. & in l. fi. C. de curat. furi. & per Specul. in titulo de tutoribus, ut not. in Cle. ij. §. j. eod.

b Præstare. Sed an & satisdare etiã teneãtur instar tutorum? respon. negatiuè, cum dentur ex inquisitione. fac. l. orphanotrophos. in princ. C. de episc. & cler. & ita not. in Cle. ij. §. j. eo. nisi tamẽ hi suspecti essent propter uxorẽ, & filios, ut in ca. de Siracusane. dist. in. xxviij. sed tali suspecto cõmitti nõ deberet, uidi tamen seruari quòd huiusmodi personæ satisdent.

c Singulis annis. Per huius tẽporis designationẽ uidetur quòd ẽt non petitam administrationis rationem teneantur reddere, de quo not. in Cle. ij. eo. Sed cõtra, l. orphanotrophos. C. de episcop. & cler. & in Authent. de eccles. titulis. §. penul. Sol. Aut quæris an teneantur reddere rationem pauperibus ipsis & orphanis, & non tenentur, & ita procedunt contraria. Aut de ratione reddenda episcopo, uel alijs superioribus, & procedit quòd hic dicitur, & in. §. œconomos. Authent. de sanctiss. episcop. Alij quòd contraria corriguntur, sed prima uerior, ut not. in Cle. ij. §. j. eod.

d Attentatum. Respicit etiam præcedentem §. nedum istum.

e Militarium. Vt S. Io. Hierosolymitani, & S. Mariæ Calastrensium, & Cruciferorum, & similium: ut in Cle. ij. §. præmissa. eod.

f Habentia. Sic Cle. ij. §. fi. eo. unde sumitur.

g Prædicta. Cõcord. xxiiij. q. j. c. pudenda. & de electio. c. nihil est. in fine. & in Cle. j. de priuil. in fine.

DE SEPVLturis. h

De sepulturis. Dictũ est supra de reli. domi. Sed qa sepulturæ fiũt in locis religiosis, & faciũt ẽt locum religiosũ, toto tit. ff. de relig. & sum. fun. meritò sequitẽ & de sepulturis ẽt uidere, qꝫ autẽ sepultura faciat locũ religiosum fortè nõ ꝓcedit isto iure, ad not. in c. pe. eo. & in c. ecclesiastico. xiij. q. ij. sumitur autẽ sepultura pluribus modis, ut hr̃ i d. c. pe. In ꝓposito tñ nostro sepultura ẽ locus cõcauus in ecclesiastico &cę. ut p Ab. in Rub. eo. Sed quæritur utrum cum luctu & planctu sint mortui sepeliendi? res. non, sed cum psalmis & psallentium uocibus. c. qui diuina. & c. q̃ pręposterum. xiij. q. ij. ex officio tamẽ charitatis, uel cã pietatis & humanitatis si lachrymæ fundantur non est iure reprobatum. Nam de perisqꝫ sanctis legitur qꝫ lachrymas fuderunt, in exequijs carorum amicorum, dummodo nõ mulum lugeatur, ut in cap. qui diuina. & in capit.

ubicun-

ubicunque.xiij.quæst.iij. & de hoc per Abb. in Rubrica eod.

Tractemus nunc.

a .Constituuntur.Not.tres rationes ob quas fideles sepeliuntur in locis sacris. Prima quòd defunctorum corpora minus uexantur spiritibus immundis. Vnde in sepulturis dicitur esse requies mortuorū, xij.quęst.ij capit. aurum. Secunda, quia sunt muniti patrocinio illius sancti cui dicata est ecclesia. xiij.quæst.ij. cap. non extimemus. in fi. Tertia ut fideles uiuentes facilius mortuorū recordentur: ut in capit.cum grauia. xiij.q.ij.

b Monasteria. Sed quomodo apud monasteria, cum illa non habeant cœmiterium nisi pro suis. xvj.quæst.j.cap.j. Respondeo secundum Abb. in cap. fraternitatē. eod. quòd hoc intelligendum est de his monasterijs, quæ habēt populum, uel habent cęmiterium ex priuilegio: ut sunt hodie omnes regulares. Quis autē dare possit tale priuilegium, habes per Doct. in c.certificari.eo.

c Frequentius. capit.fraternitatē ubi Abb. eo. & in Clem.ij.§. huiusmodi. eo.& xiij.quæst.iij.cap.cum grauia.

giosis locis, ideò constituuntur, [a] & quòd minus ibi spiritibus uexantur immundis, & quod sanctorum illorum commendantur patrocinijs, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata. Accedit quòd defunctorum proximi ad sacra loca uenientes, sepulturamq; cōspicientes suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum sepultura, & cęmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria [b] ex antiquo disposita esse cōperiuntur, in quibus religiosorum cōuentus sunt constituti, ubi orationes, & missarum solennia, tàm pro uiuis, quàm pro defunctis frequentius [c] celebrantur.

Vnusquisque habet liberā facultatem sepulturam eligendi, & si quis non eligat, in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h.d.

Regulariter [d] igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendus erit, ubi maiorum [e] suorum sepulchra constituta reperiuntur: nulli tamen propterea propriam, [f] si contemptus [g] absit, negatur eligere sepulturam, quod usque adeò obtinet, ut antiqua dimissa, nouam posit quis etiam in loco minus religioso sibi deligere, nec propterea poterit hodie electio, talis impugnari, [h] licet antiqua iura super hoc diuersa esse uideantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam uiri, si uelit aliam eligere. h.d.

Nec ulla super hoc inter uirum & mulierem facienda est distinctio, [i] quasi [k] uxor capitis sui, sequi iudicium & sepulturam sit compellenda. Sed utrique æqualis [l] erit eligendi facultas, cum

d Regulariter. De hoc latissimè per Petrum de Vbald.in tractatu de cano.parochi.§.uenio ad nouum.

e Maiorum.Fac.xiij.q.ij.c.placuit. & c.j.eo. & c.is qui. & cap. licet, eo. in vj. Sed quid dicemus si auus & pauus & alij ab antiquo fuerūt sepulti i ali qua ecclesia, pater uerò elegit sepulturā in alia, filius decedēs erit ne sepeliendus i sepultura patris, an aliorū maiorū? Respond. v̄r ꝙ æquè commodè possit ī utraq; ecclesia sepeliri. de quo no. in cap.is qui, eod. in vj.

f Propriā. Quo ad possessionem, non quo ad dominium, nemo enim est sepulturæ dominus: ut per Ab. post. Glos.in cap.quanto. de iudicijs.

g Contemptus. xiij.q.ij.cap.contemptus.

h Impugnari.c. ij.§.fi. eod. in vj. unde sumitur.

i Distinctio.Immo iudicādi sunt ad paria cap.gaudemus. de diuort.

k Quasi dubitādi ratio.

l Aequalis.Arg. contra, xiij.quęst. ij. cap. unaqueq;. & xxxiij.q.ij.cap. quos Deus, Sol.illud intelligitur secundum istud, uel istud locum habet cum mulier

huiusmodi electio ad eum statū pertineat, quo mulier à lege uiri soluitur. a

Si uxor sepulturam nō eligat, tenetur sequi sepulturam ultimi uiri, si plures habuerit. h.d.

Si tamē ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures fortè uiros habuerit, cum uiro ultimo, b cuius domicilium retinet, tumulanda erit.

Filius familiâs licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, uel quasi: tamen potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illum ubi uoluerit, nisi sit consuetudo incontrarium. h.d.

De filio familiâs c an sibi sepulturam eligere ualeat dubitari poterit, & multum interest, an eius ætas intra pubertatis annos d contineatur, an uerò pubertatem excesserit: primo enim casu sepulturam eligere nō poterit, e permittendum tamen erit patri, si id loci consuetudo f patiatur, ubicunque uoluerit g illum sepelire, quòd si consuetudo id nō habeat, cum suis maioribus, uel in parochiali Ecclesia tumulandus erit. Secundo uerò casu, cùm pubertatem attigit, liberè absque patris assensu sibi sepulturam eligere poterit, h quanquam pro anima sua

lier eligit sibi sepulturam, secus si non eligat: arg. l. mulieres C. de digni. lib. xij. & ff. ad municip. l. j. primo. respons. & l. fi. & not. in c. de uxore. eo. unde sumitur.

a Soluitur. Et sic nota quòd paria sunt aliquid disponi tempore habili, uel tēpore inhabili, dūmodo effectus cōferatur ad tēpus habile. Sic contrà ueluti nō licet disponere tempore inhabili, ita nec tempore habili, si effectus dispositionis conferatur in tempus inhabile, facit l. qđ sponsæ. C. de dona. inter ui. & uxo. & l. in tēpus. ff. de hered. instit. quod limita ut no. infra. eo. §. impuberi.

b Vltimo uiro. Sed pone quòd uxor prius decedit quàm maritus an debeat sepeliri in sepulcro maiorum mariti, an uerò maiorum patris sui? hæc quæstio est dubia, & egeret declaratione, secundum Ab. in c. de uxore. eodem. ubi tamen esset consuetudo staremus consuetudini, si non extaret, tunc si appareret de uoluntate uiri uiuentis quòd uellet in aliquo loco sepeliri, puta: quia præparasset uel aliter declarasset intentionem suam, tunc secundum eū sepelienda esset in loco deputato à marito. Sed contra hoc facit, quia ambulatoria est uoluntas hominis usque ad mortem l. iiij. ff. de adi. leg. Aliâs in loco suorum maiorum sepeliri deberet, nisi ipsa sibi eligeret supulturam. Sed quid si uxor prædecedat electa sepultura, utrum maritus postea moriens sepultura non electa debeat sepeliri cum eadem? Respondeo ut per Abb. in d. c. de uxore.

c De filiosfamilias. Quid dicemus de patrefamiliâs impubere, an cum authoritate tutoris possit eligere sepulturam? Respondeo non, nec enim tutoris authoritas potest ea perficere, quæ porriguntur post mortem pupilli, quo tēpore tutela expirauit. Ita Petr. de Perus. in tractatu de Canonica Parochiali, ca. xj. & nota uerbū, *filio familiâs*, quia si esset naturalis tantum, qui non potest dici filius fam. non posset se pater intromittere: ut per Petr. in dicto loco.

d Annos. Videlicet. xiiij. in masculo xij. in fœmina.

e Non poterit. Sicut nec testari.

f Consuetudo. Not. quòd consuetudo dat ius eligendi sepulturam, sicut etiam dat iurisdictionem, & ius eligendi prælatum: ut in capitulo cum contingat. de fo. com peten. capitulo cum Ecclesia. de caus. poss. & proprietatis, & potest consuetudo dare hoc ius non solum patri, uerum etiam matri, & amicis: ut per Franc. in cap. licet. eod. in vj.

g Voluerit. Quid si impuberi uiuenti pater elegit sepulturam permittente consuetudine, & filius decedat factus pubes? Respondeo non tenetur sequi iudicium patris, cum res deuenerit ad casum à quo non potuit incipere. Ita Petrus de Perusio in tractatu de Canonica episcopali cap. xj.

h Eligere poterit. Quia electio refertur ad id tempus quo solutus est à patria potestate. facit capit. de uxore. eod. & supra. eod. §. proximo.

Pecu-

a Peculium. Et quid mirum q de his bonis possit pro anima disponere, quæ cunctis rebus est fauorabilior, si liberè potest de his testari ad quācunque causam, & in utilitatem cuiuscunque l.fi.C.qui test.fa.pos.& insti.quibus non est permiss.fa. testam. in princ.

b Nequeūt. Immo uidetur quòd isti religiosi possint eligere, cum ista electio conferat effectum suū in tempus habile, scilicet. quo ipsi sunt soluti à lege superioris: arg.c. de uxore. eo. & supra.eod.§.nec ulla. & per hanc rationē Host. olim tenuit quòd religiosi possent eligere, ut habetur in cap. nimis. primo de excess. prælat. Sed contrariū reperitur determinatum i c.fi. eo.in vj. Nec obstat ratio Host. quia nō procedit quando ius prohibet aliquid non solum attento effectu, sed etiam attento initio l.minor ff. de ser. exportandis, & not. Abb. in dicto capit. de uxore. & Perus. in capitulo fi. eod. in vj. Imol. in l. Gallus.ff. de lib. & post. Sed contra est capit.nimis. el primo de excess.prala. & in capit. ut priuilegia. de priuil. Sol. illa iura non loquūtur de ueris religiosis: ut not.in d.cap.fi.eod.in vj. An autem hæc dispositio comprehendat Abbatē. uide per Ab. in d.cap.de uxore.

præter patris assensum aliquid iudicare nō possit, nisi castrense, uel quasi castrense peculium a habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere.h.d.

Impuberi similes religiosi habentur: hi enim cū propriæ uoluntatis libertatē non habeant eligere sibi sepulturam nequeunt, b sed apud propria monasteria tumulādi sūt, nisi adeò fortè sint remoti, quòd ad ea cū moriuntur, commodè c exportari nequeant. d

c Commode Not. ratione incommoditatis id permitti quòd aliàs non permitteretur, sic capitulum is qui.eod.in vj.& xij.quæst.ij.cap. terrulas.

d Nequeant. Quo casu secundum opi. plurium poterit monachus eligere sepulturam, & ita sustinetur opi. Host. de quo per Ab. in c. nimis. el primo de excess. prælat. & in cap. ut priuilegia.de priuilegijs, licet multi contra,

Aliàs autem si nō eligant sepeliuntur in ecclesia parochiali loci in quo decedunt.

e Constitutione.c.j.eod.in vj.

f Promittendum. Nec enim Deus inter ista facit differentiam, xxij.q.v.capit.iuramenti.& not.in capit. debitores. de iureiur. & per Doct. in capitulo ad aures, quod met. causa, & i cap. peruenit. de arbitris. Vnde ueniens cōtra simplicem fidei præstationē nulla necessitate compulsus, potest beneficio priuari, c.querelam. de iureiu. & per Perusi.post alios in capitul.fi. eod.in vj. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento no. quòd Papa ex causa fac. interdum quòd iuramētum non liget. fac. ca. ij.de rebus eccle. non alie. in vj. & capit. ubi periculū.§.peni.de elect. eod.lib. Nec hoc mirum: quia et si quis sponte iuret non mutare sepulturam. pōt illam nihilominus mutare, secundum opi. quorūdam de quo plenè per Perusi.in c.j.eod.in vj.

Non potest quis etiam iure iurando à seipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem.h.d.

Aliàs autem sepulturæ usque adeò libera esse debet electio, ut Bonifaciana constitutione e cautum sit, ne qui ad uouendum, iurandum, uel fide interposita, uel aliàs promittendum f aliquos inducant, g ut apud eorū Ecclesias sepulturā h eligant, uel iam electam, ulterius non immutent, & secus factum omnino infringit. i

g Inducant. Si quis tamen esset inductus ad eligendum sepulturam in certo loco, non uoto, iuramento, uel promissione simplici, non haberet locum quod hic dicitur, secundum Ioan. And. & Ioan. de ligna, & Perusinum, in capitulo primo eodem in vj. argumen. l.j.& per tot. C. si quis ali. testari prohib.

h Sepulturam. Cum enim simus in spiritualibus pactio interuenire non debet, j.q.ij.cap. quàm pio.& cap.pactiones.de pact. hoc intellige inter sepeliendos & sepelituros, secus inter duas ecclesias. cap.j.de pact.in vj. & infra. de pact.§.j.

i Infringit.c.j.eo.in vj.ubi prolixè ponuntur pœnæ contrafacientium.

Mortuus ruri qui sepulturam non elegit, si sine periculo possit exportari, uel in parochiali Ecclesia, uel in maiorum sepultura, debet sepeliri.h.d.

Illud tamen in dubium uenire potest, si quem dum animi, uel agri colendi causa rusticatur, ruri inopino forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occumbere, an in Ecclesia ruri constituta, [a] an potius in alia sepeliri debeat, & responsum est, si absque periculo [b] defunctus inde ualeat exportari, non in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, uel in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit sepeliendum [c] fore.

Quibus non communicamus uiuis, nec mortuis communicamus.h.d.

Non tamen [d] omnes qui fato functi fuerint Ecclesiasticæ tradendi sunt sepulturæ, quibus enim nõ communicamus uiuis, nec defunctis communicare debemus. [e] Vnde carebunt Ecclesiastica sepultura, qui prius erant ab Ecclesiastica unitate præcisi. [f] Igitur nec Paganus, [g] nec Iudæus, nec hæreticus, nec qui usuras exercuit, [h] nec qui sibi mortẽ consciuerũt, [i] aut qui psonis Ecclesiasticis uiolentas manus iniecerunt, [k] nec homicidæ, nec incendiarij, aut Ecclesiarũ uiolatores, nec incestuosi, nec blasphemi, [l] nec ullus qui

a Ruri constituta. Quod uidebatur, quia ibi decesserat.

b Absq; periculo. Simile c.fi.eod. in vj. & ff. eod.§.impuberi. ergo periculum immutat ius cõe.faciẽ c.fi duo. §. sanè. de procura. in vj. & de eccles.ædific.c. ad audientiam.

c Sepeliendũ fore. Si quis igitur habeat in loco domiciliũ & se ex cã limitata ad tẽpus in alium locum transferat, nõ censetur illuc trãsferre domicilium, & parochiã cõstituere. Quod inducit ad scholares, ut ĩ dubio nõ censeanẽ transtulisse domicilium ad locum studij, de quo plenè not. in c. quod clericis. & in c.ex parte. de foro cõpet. de quibus ubi debeant sepeliri p Ab.in c.j.eod.Itẽ ex hoc infertur q, ecclesia loci i quo decedunt non debet habere parochialem, ex quo non habẽt ibi domicilium, & per consequẽs nec parochiam, prout requiritur: ut per Doctor. in cap.ij. & ca.iij.eod.in vj. & per Host.in cap.in nostra, eo.in antiquis.

d Omnes. Habes hic qui sint qui in sacro sepeliri nõ pñt, de hoc uide & Host.i summa eo. §.quibus interdicat, & per Petrum de Perusia in tractatu de canonica epali cap.ultimo.

e Debemus. Sic in c.sacris.unde sumitur eod. & xxiiij.q.j.c.j.& cap.ij. nisi tamen uiuentes reconciliationem petierint, nec per eos steterit quo minus ecclesiæ reconciliati fuerint: quia tunc etiam post mortem sunt absoluendi, xvj. q.vj.c.qui recedunt.ca. à nobis.de sent.excom. & per Abb.in cap.literas.de resti.spoliat. Not. ergo ex hac regula, q & cum defunctis potest esse communio, ut lauando mortuum, uestiendo, sepeliẽdo, associando ad sepulturam, & sic communicans incidit minorem excommunicationem, ut si cũ uiuo communicasset, & sic excommunicatio afficit nõ solum animã, sed etiam corpus. Abb. in c. adhæc. de priuil. & in d. capit.sacris, ubi & illud firmat leprosos nõ posse cum alijs in cœmiterio sepeliri, cõtra opin. Host. q licet possit admitti rationibus ibi p eũ redditis, si tamen quis cõtrarium faceret, non crederem illum incurrere pœnas d.c. sacris. & Cle.j.eod. & §. seq. & hoc casu ante factum tenerem opin. Abb. post factum uerò opi.Host.

f Præcisi. No. regulam. & præcisi dicuntur excommunicati, suspẽsi, & interdicti. facit cap.is cui. de sent. excommun. in vj. & Cle.eos. eod. & not. quòd eorum qui hic nominantur, quidam sunt excommunicati ipso iure, quidam ueniunt excommunicandi per sententiam iudicis, de quibus dicere non est hic locus, not. aliquid in cap. fi.eo.& plenius in c.tua nos.de sent.excom.

g Paganus.c.eccle.cũ c.seq.de cõsec.d.iiij.

h Exercuit.c.quia in omnibus.de usuris.

i Cõsciuerũt.23.q.v.c.placuit,& c.ex pte.eo.

k Iniecerunt.c.fi.eod.ubi & de incestis,& de ecclesiarum uiolatoribus,& de homicidis.

l Blasphemi.c.statuimus.de maledi.

pro manifestis [a] condemnatus est excessibus, Ecclesiasticæ sepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones sunt exhumandi, si illorũ corpora possint discerni à corporibus fidelium.h.d.

Et si contigerit aliquando horum corpora ĩ cœmeterio Ecclesiastico tumulari, si ab aliorũ corporibus discerni poterunt exhumari [b] debent, & ab Ecclesiastica sepultura procul [c] iactari. Quòd si discerni non poterunt, cum excommunicatorum [d] ossibus corpora fidelium extumulãda nõ erũt. [e] Cum licet non obsit iustis sepultura nulla uel uilis, celebris tamen uel speciosa non prosit improbis. [f]

Qui contemptis clauibus non humandos in locis sacris humauerit excommunicationem incurrit, à qua nõ est absoluendus antequam arbitrio Episcopi satisfecerit.h.d.

Si quis autem contemptis Ecclesiæ clauibus huiusmodi personas, aut interdicti tẽpore [g] quoslibet, in Ecclesijs uel cœmeterijs sepelire ausus fuerit, [h] ipso facto, [i] excõmunicationis sententiã incurret, à qua nisi prius ad arbitriũ diœcesani Episcopi eis quibus [k] iniuria irro-

a Pro manifestis.c.fi.eod.

b Exhumari. Quod poterit facere episcopus sua authoritate, etiam in locis exemptis, ut p Ab.in c.sacris.in fi.eod.aliàs effodientes sepulturas incurrunt sacrilegium, ut per Ab.in cap. adhæc.de auth. & usu pal. & spoliãs cadauer, uel aliter ei iniuriam inferens, ultra aliàs pœnas, faciunt iacturam legitimæ si sint personę quibus legitima debeatur, & omniũ sibi à defuncto relictorum, Roma. cons. clxxxv. & p Ant. Franc. in d. cap.adhæc.

c Procul. In tanta distantia ꝙ uoces clericorum cãtantium non possint inde exaudiri: argumen.capit. quod ĩ te. de pœn. & remiss. & p Ab. in c.sacris.eod.

d Excommunicatorum. Intellige etiam de excõmunicatis minori excommunicatione, ut habetur in Cle.j.eod. & per Inno. in ca. sacris.eod.& commu. Doctor.

e Non erunt. Not. ꝙ ratione dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs non admitteretur, xj.q.iij.cap.nolite. & xiij.q.ij.cap.si æstimemus.& ff.de adim.leg.l.iij.§.si duobus. Idẽ contingit ratione connexitatis, xiiij.q.v.cap. denique.& d.lxxxj.cap.cum omnibus. & ff.de solu.l.si alieni.& ff.de mino.l.etiam. Idem ratione difficilis separationis.ff.de neg.gest.l.cũ eum actum.& ff.de admi.tuto.l.tutorem qui tutelam. Idem ratione difficilis probationis, l. duo sunt filij.ff.de testam.tutel. Arg.contra de pœnit.d.v.& ff.ad leg. Aquil.l.ita uulneratus, & l.cum ex pluribus.ff.de manu.testam.& not. in cap.sacris.eod.

f Improbis. Si ergo non potest puniri malus quin etiam bonus puniatur, potius est tolerandus malus, quàm bonus puniẽdus.l.absentem ff.de pœn.& xxiij.q.iiij.c.quã magnum. Et fac. hoc ad q.de fratribus habentibus domum cõmunem pro indiuiso, quòd propter partem innocẽtis, pars delinquentis destrui nõ debeat. Sed contra facit c.sed ecõtratio.de pœn.dist.ij. ubi ob delictum Sodomitarum fuerunt cõbustæ quædam uicinæ ciuitates, de hoc uide quod ibidem not. & per Bart.ĩ l Attheius. ff.de aqua plu. ar. & per Doct. in l. & si seuerior.C. de his qui not. infam. & per Ab. & aliòs in ca.sacris. eod. & quod hic & in d.cap.sacris dicitur, quòd improbis speciosa sepultura non prodest, secundum Ab. ibi, dic quòd immo nocet. & facit capit. quibus. cum sequen. xiij. quæst.ij.

g Tempore. Quo tempore est interdicta ecclesiastica sepultura, capit. quod inte.de pœnit.& remiss.& cap. ut priuilegia. de priuileg.

h Ausus fuerit. Scilicet scienter, ut in Cle.j. de sepult.cũ ibi alleg. Sed an quod hic dicitur militet in portãtibus ad sepulturã, nõ tñ sepelientibus, an in concomitantibus, an in fodientibus, fabricantibus, uel sepulchrum aperientibus, an in prælatis, sacerdotibus, & ministris qui id non prohibent, sed patiuntur, an in his qui portant cereos, crucem, & similia? Respondeo hæc dubia potius principis declarationem exposcunt, quàm interpretantis opinionem, uide Glos.in Cle.j.eod.

i Ipso facto. No.casum in quo quis ipso facto est excõmunicatus, alij no.i Cle.j.de sent.exc.

k Eis quibus. Sed qui erunt hi? Resp. ut not. in Cle.j.eod.

gata fuerit satisfactio nem competētē exhibuerit, absolui nō poterit, nec ullum circa præmissa cōtrafacientibus priuilegium suffragabitur.

Reconciliati, licet alioqui Ecclesiastica sepulturæ non essent tradendi, post reconciliationem tradi poterunt. h.d.

Sed hæc de illis intelligēda sunt, qui impenitētes decesserint, nec in articulo [a] saltem mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Nam si dum forsitan in extremis agerent, legitimè [b] absoluti fuerint. Cœmeteriū his & alia [c] Ecclesiastica suffragia denegari nō debent: hæredes tamē [d] & propinqui ad quos ipsorum bona peruenerint, [e] ut pro eisdem satisfaciant, si casus exigat, Ecclesiastica sunt censura cōpellendi. [f]

Cadauera punitorum pœnitentium sunt tradenda sepulturæ Ecclesiasticæ. h.d.

Ex his apparet eorū cadauera, qui post confessionem [g] Deo peractam, pro sceleribus suis ī patibulis suspenduntur, ad Ecclesiam esse deferenda, & oblationes pro eis offerendas. Cum enim pro peccatis suis pœnam extremam soluerint, & dignè pœnituerint, non iudicat Deus bis idipsum. [h]

Deprehensi in scelere, & uulnerati si confessi ex uulneribus mortui fuerint. itē improuiso casu oppressi, non priuantur Ecclesiastica sepultura. h.d.

Quin etiam si dum in scelere comprehenduntur, uulnerati fuerint & sacerdoti, post

a In articulo mortis. Quo tempore poterit per sacerdotem à uinculo excōmunicationis, etiam in casibus Papæ reseruatis, Ab. & alij in cap. fi. eod.

b Legitimè. Secūdum formam c. ex tenore. & cap. cum desideres. de sent. excō.

c Et alia. Arg. ꝙ cui conceditur unum sacramētū uel negatur, & alia intelligunt ne gata uel concessa. fac. c. ad eius. dist. v. & ca. illud. dist. xcv. & xiij. q. ij. c. fi. sed cōtra de torneam. c. j. & de raptor. ca. super eo. ubi licet concedatur pęnitentiæ sacramentum & Eucharistiæ, ecclesiastica tamen sepultura denegatur: sed illud fit ad terrorē aliorum: ut not. in c. fi eo.

d Hæredes tamen. Nota limitationem ad cap. ex parte. primo de uerb. signi. ubi excommunicatus ꝑ manifesta offensa non debet absolui nisi prius satisfaciat: nam hoc non habet locum si quis sit in extremis, ut hic, & cap. fi. eod. Idem putat Abb. si satisfactio longum exigat tractatum, capit. quæstioni. de appell. ubi plenè per Abb. fac cap. qui recedūt xxij. quæst. vij. Item nota ex hoc § unam differētiam inter ius Canonicum & ius ciuile: quia de iure canonico hæres indistinctè tenetur pro delicto defuncti: secus de iure ciuili, quod tamen quomodo procedat latissimè per Ab. in d. cap fi.

e Bona peruenerint. Videtur ergo quòd hoc satisfaciendi onus sit non tam heredis, quàm bonorum. fac. c. fi. unde sumitur. quod fortè poterit procedere quando bona quę deuenerunt ad manus hæredis non sufficerent.

f Compellendi. Scilicet si decessit pęnitēs: aliàs si impęnitens, ecclesia se non impedit super ista satisfactione & defuncti exoneratione: ut per Ab. in c. à nobis. ij. de sent. excōmu. in ultimo not. Et nota hìc casum generalem in quo eccle. exercet iurisdictionē in laicos, uidelicet cōpellēdo hæredes ad satisfaciendum pro defuncto: ut ꝑ Ab. in d. c. a nobis, & in c. fi eodem.

g Post cōfessionem. Et Eucharistiā sumptam: quia si petant nō est deneganda, Cle. j. de pęn. & remis. Sed Quæri consueuit quare liberet ille qui fugit ad ecclesiam, & non ille q recipit corpus Christi, cum tamen Eucharistia multū præstet ecclesiæ? Respond. quia corpus Christi cibus est animæ nō corporis: ergo animam liberat non corpus. Vel dic ꝙ cum hoc sit priuilegium ecclesię ad cōsequentiam trahi non debet: ut xvij. q. iiij. cap. sicut. Vel dic quòd etiam corpus Christi aliquando liberat, puta si ductus ad patibulum fiat obuius sacerdoti deferenti sacramentum, secundum quosdam.

h Bis id ipsum. Immo uidetur contra: quia delictum punitum in foro pęnitentiali punitur

modum confessi, ex uulneribus acceptis decesserint, communio eis minimè denegabitur, [a] quãquàm si dum seipsos defendunt interfecti fuerint, aliud [b] sit statuẽdum. Is autem quem casus improuisus [c] opprimit, si nihil aliud obsistat Ecclesiastica sepultura nõ arcebit.

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec cõsuetudo in contrarium ualet, possunt tamen sponte oblatũ accipere. h.d.

Illud etiam atque [d] etiam admonẽdi sumus sacris Canonibus penitus interdici, ne quis terram pro sepulchro [e] uẽdere, aut pro hominibus sepeliendis, quoquo modo munera exigere audeat, nisi fortè sepeliendus Ecclesiæ in cuius atrio sepelitur aliquid uiuens tradi iusserit, [f] aut post mortẽ ipsius parentes, proximi, uel hæredes pro luminaribus, uel eleemosyna aliquid ultro dare uoluerint, quo casu spontè oblatum, licitè recipi poterit, peti uerò uel aliquid exigi est omnino uetitum, ne aut uenalis dicatur Ecclesia, aut clerici hominum interitu gaudere uideantur, si ex illorum cadaueribus studeãt habere compendium, [g] nec obtentu cuiusquã consuetudinis, [h] nisi

in contentioso, & econtrà: ut per Abb. in cap. si eo. Item punitus per iudicem Ecclesiasticum punitur per secularem, Doct. in cap. j. & in cap. at si clerici. de iudi. & in cap. tuæ. de procurat. & per Abb. in cap. cum in cunctis. §. si. de elect. Sol. quòd hic bis puniretur in eodem foro, scilicet penitentiali & ecclesiastico. Vel sol. ex his quę ponuntur per Doct. in cap. cum sit. de for. compet. & in alijs locis supra allegatis.

a Denegabitur. c. fures eũm capit. seq. xiij q. ij.

b Aliud. Fac. c. ex parte. ij eod. & xxiiij. q. v. cap. de occidendis.

c Improuisus. Not. quòd decedens sine confessione exteriori in extremo uitæ facta, debet sepeliri in cœmeterio ecclesiæ, ex quo confessionem non cõtempsit, sed est morte præuẽtus, nec est præsumendum quòd decesserit ĩ peccato mortali, cum quilibet præsumatur bonus, nisi tamen per annum confessionem cõtempsisset, iuxta formã ca. omnis. de pęnit. & remis. & sic not. ꝙ quis sepeliendus est in cęmeterio sine aliquo sacramento. quod putat notandum Ab. in c. ex parte. eo.

d Etiam atque etiam. Et sæpe ac sæpius, & utitur hac uerborum inculcatione: quia districtissimè ac sæpissimè quod hic dicitur à iure prohibetur, ut apparet xiij. q. ij. c. quæsta. cum pluribus seq. in capit. abolendæ. eo. c. non satis. & capit. ad Apostolicam. de simo. & alibi sæpe, licet tam multæ prohibitiones ob auiditatem sacerdotum malè seruentur.

e Terram pro sepulchro. Intellige secũdum Gloss. & Doct. in cap. abolendæ. eod. de terra & loco iam religioso & cœmeteriato, qui cũ saltẽ largè accipiendo sit sacer. non est mirum, si pro eo nõ põt aliquid accipi, cęterũ si sit locus merè purus & priuatus, tunc procul dubio poterit uendi etiam quod ibi fiat cœmeterium, uel ecclesia. xij. q. ij. ca. aurum. nemo. n. de suo beneficiũ facere cogitur, x. q. ij. c. p̃carie, est & alius casus quã do locus est religiosus inspecto solum iure ciuili illatione cadaueris, de quo latè p̃ Doctor. in c. abolendæ. eo.

f Iusserit. c. abolendę. eo. Sed quæritur an forte intuitu huius præstationis, uel ex simili causa, possit quis habere sepulturam in ecclesia, hoc ẽ aliquod ius ĩ persona sua, suorũq; hæredum radicatum? Respondeo respectu proprietatis non est dubium, quòd nõ cum locus sit sacer, uel religiosus, qui non est in comercio, Ab. in cap. quanto. de iudi. sed bene secundum quosdam habet ius sepeliendi, adeò ut nemo possit ibi eo inuito sepeliri, nisi in casu necessitatis, secundum Vincent. sed melior uidetur opinio quòd laici inuito epõ non possit aliquid iuris acquirere, & põt eps cõcedere ꝙ unus sepeliatur in sepulchro alterius, ut per Arch. in capit. præcipiendum. xiij. q. ij. & si aliter uideatur se habere consuetudo. sed hoc est potius ex quadam tolerantia, ut per Ab. in c. j. & c. abolendæ. eod.

g Compendium. Sic xiij. q. ij. c quæsta.

h Consuetudinis. Fac. c. abolendæ. eo. & cap. quando. & cap. dilectus. & cap. ad Apostolicã. & cap.

& capit. non satis. de simo. & de uiribus huius consuetudinis latissimè per Ab. in d.c.ad Apostolicam.& in c.suam.de simo.

a Nisi pia & laudabilis. Quo casu laici ab episcopo compelli poterunt illam seruare ut habetur in c.abolendæ.eod.& in c. ad Apostolicá.de simon.& sic nota aliú casum in hac materia in quo episcopus habet iurisdictioné in laicos ultra casum. §. sed hęc de illis. supra.eo. Sed qúo potest hoc procedere, cum ex his quæ sunt merę facultatis, uel ex datione annua gratis facta non inducatur aliqua consuetudo uel præscriptio, ut not. & legitur in l.j.C.de serui.& aqua. & p Bart. in l. cum de in rem uerso.ff.de usuris Io. And.in c.Ioannes.de cle.coniug. Innoc. in cap. bonæ.ij. de postul. prælat. & latè per Ab.in cap.suam.de simo. Hoc putatur fortissimum contrarium,& tribus modis respondet Abb.in d.capit.suam.& demum uidetur in hoc residere, quòd contrarium non procedat fauore ecclesię. Sed cuius erit iudicium an hęc consuetudo sit laudabilis? Respondeo episcopi, Abb. in d.capit.ad Apostolicam. ubi rationem etiam assignat, & in tantum seruanda erit hæc laudabilis consuetudo, ut non possit per contrarium statutum laicorum tolli, ut per Abb.in d.cap.abolendæ. post Bart.in l.priuilegia.C.de sacros.ecclesi. ex quo infertur quòd Senenses non possunt per statutum tollere quo minus fiat oblatio fieri solita in assumptione beatæ Mariæ.

pia & laudabilis [a] fuerit, reatum suum quis excusare poterit.

DE CANONICA PORTIONE. b

Quid sit canonica portio & quod est duplex parochialis, & Episcopalis, & quòd parochialis debetur curato de relictis factis Ecclesiæ, in qua quis posthabita propria Ecclesia elegit sepeliri. h.d.

Anonica portio [c] est, quæ de relictis, [d] & prouentibus Ecclesijs obuenientibus [e] detrahit, & prælatis [f] debetur. Est autem duplex parochialis,& Episcopalis. Parochialis est, quæ parochiali Ecclesiæ, uel ipsius Curato, & Rectori debetur. Sciendum est enim si quis in alia Ecclesia, quàm in ea, in qua diuina audit officia,& Ecclesiastica sacramenta percipit, sepulturam sibi elegerit. (Quod quibus casibus fieri possit, proximè exposui-

DE CANONICA PORTIONE. b

Ortione. Dictum est supra de sepulturis, quæ regulariter, & de iure communi debet fieri in parochialibus ecclesijs. sed cum contingat sæpe laicos posthabita parochiali ecclesia in alia sibi sepulturam eligere, quo casu parochialis detrahit quartam de relictis ecclesiæ in qua quis eligit sepeliri, meritò post dictum de sepulturis, uenit dicendum de portione canonica q̃ detrahitur occasione sepulturę.& quia canonica parochialis est in multis similis episcopali, ideò ĩ eo dẽ titulo tractat de utraque.

Canonica portio est.

c Portio. Sed quota est hęc portio? videtur quòd sit dimidia, ut x. q.j.cap. antiquos. & cap.ij.de sepul. Immo uidetur tertia portio, ut in c. de his. & cap. decernimus. xiij.quæst.j.& xvj.quæst.j.cap.constitutus. & d.cap.ij. Immo uidetur quarta, xij. quæst.ij.cap. Vulterranæ. & cap. conquerente.de offi.ordina.& cap.cum super.de sepult.& hoc magis communiter tenetur, ut per Abb. in cap.requisisti . de testamen. & per Petrum de Peru.in tractatu de canonica episcopali ca. ij. & in eodem tractatu cum tractat de parochiali, cap.v incipit uenio ad quintum. consuetudo tamen potest illam augere, in cap.certificari. de sepult.

d Relictis. Hoc uerbum respicit ea, quæ dantur per uiam ultimæ uoluntatis, l.j.in fi.ff. de tab.exhib. qui tex. mihi hoc nunquam probauit, cum ibi fiat uis in tempore præterito, non in qualitate & natura uerbi, unde forte non est uera. com. opi. de isto uerbo per.l.hoc sermone.ff.si lib.ingen.esse dicatur.

e Obuentionibus. Etiam alia uia quàm ultimæ uoluntatis cap.de his. de sepult. & infra eod.§.j.

f Prælatis. Accipe hoc uerbum largè ut cõprehendas etiam rectorem & curatum parochialis

mus) ne parochialium Ecclesiarum Rectores, quibus cura incūbit animarum, debitis fraudentur subsidijs, constitutum esse, ut Curatus de his rebus, quas defunctus [a] pro anima sua in ultima dispositione reliquit Ecclesiæ, in qua sepeliri elegit, quartā partē [b] præcipiat, [c] aut aliam quā legitima cōsuetudo [d] præfixerit.

De his quæ quis uiuens, & sanus contulit alicui Ecclesiæ Curato non debetur canonica portio secus si infirmus, & ex eadem infirmitate decedens. h.d.

Sed etsi nihil quidem testamento quis reliquerit, sed in ægritudine constitutus [e] cum bonis suis ad loca religiosa se transtulerit, [f] Ecclesiæ parochiali, canonica portio debetur, si modo ille de eadem ægritudine decesserit. Quòd si sanus ad ea loca se transtulerit, de his quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit [g] aliquid Ecclesiæ à qua discessit impertiri, qa liberum est eis tunc bona sua non solum religiosis, sed etiam quibuslibet [h] priuatis conferre. [i]

Canonica portio soluitur Ecclesiæ, in qua quis diuina percipit, & si duo quis habeat domicilia, diuidetur inter Ecclesias duorum domiciliorum hoc dicit.

Dubitari tamē potest, si cuius maiores antiquitus in aliqua

chialis ecclesiæ iusta eā quæ ponit Ab. in cap. de multa. de præbend. & in cap. requisisti. de testamen. & in c ij. de iudi.

a Defunctus. Et ex hoc not. secundum utrunque Abb. in c. j. de sepult. quòd uita laicorum est clericis passio, sed mors est consolatio: quia dum laici uiuunt debent eis sacramenta exhibere, prædicare, orare, & alia diuina facere, unde de eis scribitur. Peccata populi mei comedent, id est, orando delebunt, cap. què pœnitet. de pœnit. dist j. & j. q. j. cap. dictum. & cap. ipsi sacerdotes. mors uerò dicitur solatium respectu perceptionis temporalium.

b Quartam. c. cū super. de sepul. & not. supra eod. in princ.

c Precipiat. Sed quid si quis i una ecclesia audit diuina, in alia uerò accipit sacramenta, & iuridicè hoc facit, puta habet quis domum in confinio duarum parochiarum, uel habet duas domos contiguas quarum utrasque inhabitat, sed una est unius parochiæ alia alterius, quæ nam habebit canonicam? Respon. diuidenda erit, ut not. in cap. ij. de sepult. in vj. & per Ab. eodem titulo cap. j. in antiq. fac. not. per Innoc. & per Io. And. in capit. super eo. de parochia, & not. etiam in cap. de his. de sepult. fac. infra eo. §. dubitari.

d Consuetudo. Vt i cap. certificari. de sepul. ubi de hoc Petrus de Vbal. qui fuit ante Abb. in suo tract. de canonica parochiali cap. v. incipit, uenio ad quintum, ultra consuetudinem addit de præscriptione tanquam à consuetudine diuersa, & eius dicta possent intelligi iusta tradita per Abb. in d cap. certificari.

e Constitutus. Not. quem ingredi posse religionem dum est in ægritudine, quia talis ingressus uel uotum de ingrediendo pendet à sanitate mentis nō corporis. fac. cap. porrectum. de testamē. & c. de his. de sepult.

f Transtulerit. Hoc uerbum in c. de his. de sepul. unde sumitur, intelligitur duobus modis. primo. ut hæc trāslatio importet monachationem, & tunc ideò dari debebit canonica: quia p professionem & monachationem, cēsetur mortuus: ut per Ab. in c. ij. & c. de his. de sepult. Innoc. uerò intelligit solum qn quis ingreditur monasterium ut uiuat cū monachis, citra tn professionem, prima melior. cū uerbū transtulerit, designet plenā trāslationē, xxj. q. ij. c. si quis trāslatus.

g Non poterit. No. ergo q de relictis uel traditis alicui ecclesiæ in uita nō debet canonica portio, quod intellige nō solū de parochiali, sed etiam de epali, scdm Ab. i c. de his. de sep. dic tn ut p eundē in c. requisisti. de testam.

h Quibuslibet. Honestis tamen, & non hæreticis, dist. lxxxvj. c. donare, & l. ei qui, C. de apost. & c. si quis eps, cum c. seq. de hæret.

i Conferre. Pōt etiā bona sua cōsumere nisi tn faceret in fraudē filiorū: qa tūc reuocaretur alienatio usq; ad portionē filijs debitā, ut per Doct. in c. Raynutius. & in c. Raynald. de testa. & per Ab. in c. de his. de sepul. & est hic arg. q quis pōt in uita, quod non potest in morte.

a Ea dimissa. Quid si non dimiserit, sed in ea sepeliatur, & aliquid eidem relinquat? Respon deo adhuc parochialis habebit canonicam, secundum Lapum alleg. lx. in fi. quem sequitur Perusi. in cap. ij. de sepult. in vj. unde sumitur, Aliud enim est ius parochiale, aliud ius funerandi, ut patet in d. c. ij. secundum inductio ttem Perusi. & tenet ibidē expressè Glos. per cap. j. de sepult. eod. lib.

b Domicilia. Quod esse pōt, c. dilectus. ij. de rescript. not. in cap. ex parte. & in ca. fi. de fo. cōpet. fac. l. assumptio. ff. ad municip. posset etiam quis esse sine domicilio si naui get uel uagetur non dum constitu tum habens quo loco se collocet, l. Labeo, & l. eius. ff. ad munic.

c Collocat. Secus ergo si in uno tātum domicilio habitet: quia hic requiritur actualis habitatio secū dum Domi. & Perusi. in ca. ij. de sepult. in vj.

d Eligat. Idē si non eligat, sed aliàs de iure in ea ueniat sepeliendus, puta: quia in ea est sepulchrum maiorum suorū, secūdum Io. And. in c. in nostra. de sepulturis. sequitur Perus. in c. ij. eo. tit. in vj. Sed qualiter erit facienda diuisio, si in altera earum sepeliri elegerit? Resp. ut per eundem in d. c. ij.

e Diuident. Facit hoc ad q. de pluribus simul castrum intrātibus proposito unico praemio, quod debeant inter se diuidere. de quo Bart. in l. hoc articulo. ff. de haere. instit.

f Sunt tamē &c. De hac materia ultra ea quae dicuntur pro Doct. in c. requisisti. & in cap. officij. & in capit. fi. de testam. uidendus est Petrus de Perusia in suo tractatu de Canonica Episcopali in prima parte, c. vij & in secunda parte c. iiij. uer. uenio ad quartum.

Ecclesia sepeliri consueuerāt, ea dimissa [a] alibi sepulturam elegerit, num dimissae canonica portio debeatur, an parochiali, & statutum est illi persoluendā, in qua quis audire diuina, uel sacramenta recipere debet. Quòd si is qui duo habet domicilia, [b] seque in utroq; collocat [c] aequaliter in loco tertio sepulchrum eligat, [d] domiciliorū Ecclesiae inter se canonicam portionē diuident. [e]

Ponit de quibus rebus parochialis non detrahatur. h. d.

Sunt [f] tamen quaedam relicta [g] ex quibus canonica portio detrahi non debet, ut puta si quid pro fabrica, pro luminarijs, pro anniuersario, pro equs uel armis [h] contra infideles exercendis, uel aliàs ad perpetuū cultum diuinum, uel particulari personae legātur, de quibus omnibus, nisi ea machinatione facta fuerint, ut parochialis Ecclesia fraudetur huiusmodi portio detrahenda nō erit.

Minores, & Praedicatores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur. h. d.

Sed istud [i] quidē ita demum obtinet, si neq; in Minorū, neq; Praedicatorū quis Ecclesijs sepulturam sibi elegerit: hoc enim casu dictorū ordinū fratres de omnibus obuētionibus tā funeralibus, [k] quā quibuscūque, & quomodocunque [l] relictis distinctè uel indistinctè, ad quoscunq; certos uel determinatos usus, et de quibus canonica portio dari, siue exigi nō cōsueuit, uel de iure [m]

g Quaedam relicta. Regulariter ergo de quibuscūque. exceptio enī regulam firmat, l. nā quod liquidè, §. fi. ff. de pe. lega. & xxxij. q. vij. c. si dominus. & ca. ij. de cōiug. leproso.

h Et armis. cap. in nīa. de sepult.

i Sed istud. De hac materia latissimè per Petrū de Perus. ī suo tract. de canonica epāli & parochiali ī secunda parte cap. quoniam autē. & c. uenio ad quintum. ubi latè explicat materiam Cle. ij. §. huiusmodi. de sepult.

k Funeralibus. Funeralia sunt q̄ funeris occasione erogantur, etiam candelae quae dantur ad manus: ut not. in Clem. ij. §. huiusmodi. aliàs uerum.

l Quomodocunque. Ex ista tam inculcata generalitate uidetur dicendum, quod etiam de relictis pro dicendis missis sit facienda ista detractio: ut not. in d. Cle. ij §. uerum. de sepult.

m De iure. Vt supra. §. proxi. & capit. fin. de testamen. & sic patet quòd hic sumus in correctorijs,

ctorijs, meritò non est hoc extendendum ad alios, quàm ad fratres minores, & prædicatores, iusta not. in c. quæ à iure de re. iur. in vj. & not. in clemen. ij. §. uerum. de sepult. Abb. tamen in dicto cap. fin. dicit quòd hoc hodie est prorogatū ad fratres sancti Augustini & Carmelitanos.

nō debet, nec nō de datis [a] uel qualitercunque [b] donatis in morte, seu mortis articulo, in infirmitate donantis uel dantis, de qua decesserit, [c] quomodocunque directè uel indirectè, [d] quartam partem parochialibus sacerdotibus, & ecclesiarum Rectoribus integrè largiri [e] tenentur. [f]

Canonica episcopalis est quam detrahit episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio. h. d.

Canonica portio episcopalis est, quæ de relictis alicui ecclesiæ pro anima ab episcopo deducitur. Nā ueluti parochialis ecclesia pro labore, & cura quā gessit animarum certam portionem detrahit de relictis alteri ecclesiæ in qua quis sepulturam elegerit: sic etiam [g] licebit ipso episcopo, nisi sibi quadragenaria obstet pſcriptio, [h] curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima [i] cuiuslibet ecclesiæ [k] oblatis canonicam sumere portionem, [l] etiam si testator expresserit quòd non episcopi uelit esse relictū, sed tantū [m] ecclesiæ, cum priuata testatoris disposi-

a Datis. Etiam si testator legatū soluat ī uita: quia uidetur illud soluere ut legatum: ut not. in Cle. ij. §. uerum. in uerbo datis. de sepult.

b Qualitercunque. Quid si nil relinquitur, sed frater datur executor ad certam summam distribuendā arbitrio suo: uel sibi quid legatur distribuendum, quam summam, & quod ipse executor uel legatarius distribuit in eosdē? dic quòd ad huc debetur hæc quarta ob hanc uerborum generalitatē, & quia tunc accipitur à tali executore uel legatario, ut à ministro. l. si quis Titio. ff. de leg. ij. l. diuus. ff. si cui plus quàm per leg. falcid. Idem est si decedens mandet alicui executori ut aliquid det uel promittat, sicut & fideicommissum tacitum non capaci dimissum subiacet falcidæ. fac. l. tertia. §. si quis. & §. quando. ff. de iu. fisci. & ff. de his quib. ut indig. l. in fraudem. & l. iij. C. ad leg. fal. & not. in Cle. ij. §. uerum. de sepult.

c Decesserit. Et quòd petierit habitum in morte, immo etiam quòd fuerit professus, ut habetur in c. de his. de sepult. & not. supra eo. §. sed & si nihil. in uerb. transtulerit.

d Indirectè. Puta quòd detur mandando q detur nō facta de hoc mentione in testamēto.

e Largiri. Videtur ergo quòd istam quartā debeat Curatus accipere de manu istorum fratrum non heredum. sed dic quòd Curati hanc quartam uendicare possūt, & inhibere hæredibus uel per fideicommissum grauatis, ne illam soluant fratribus, præcipuè cum illos suspectos habere possunt q sibi eandē non soluant, ad hoc. l. hæres. in fi. ff. ad Treb. & l. linea. ff. ad leg. falc.

f Teneantur. Hoc fuit inductū in recompensationem damnorum, quæ sustinent ecclesiæ parochiales propter priuilegia concessa dictis fratribus: ut in Cle. ij. §. uerū. de sepult. & per Abb. in c. fi. in fi. de testam.

g Sic etiam. Nā similitudo causæ effectus similitudinē arguere debet, & uidetur ualere argum. de canonica parochiali ad episcopalem & contra c. fi. de testamen.

h Præscriptio. Vt habetur in c. de quarta. de præscription.

i Pro anima. Quòd præsumit eo ipso q relictum est ecclesiæ, ut per Ab. in c. requisisti. de test. & p Legistas in l. ciuibus. ff. de rebus dub.

k Ecclesiæ. Quid si pauperibus. Resp. distinguendū est utrū relictū sit pauperibus certi loci, an simpliciter pauperibus, ut p Ab. in c. dudū. de cōuers. cōiug. Quid si ecclesia cui relinquit sit exēpta? qd si sit relictū alicui hospitali? quid si istis fraternitatibus laicorum, dic ut per Abb. & alios in c. officij. de testam.

l Portione. Dignus est enim operarius mercede sua. c. j. de sepult.

m Tantum ecclesiæ. Sed quæ est ratio diuersitatis

sitio generalem canonis constitutionem immutare nequeat.[a]

Ecclesia debetur canonica portio de relictis episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h. d.

Item ex contratio, quemadmodum episcopo sua portio cōpetit, si quid ecclesiæ relinquat, ità si quid episcopo relictū fuerit, ecclesia de illo canonicam petere portionem poterit,[b] sed hoc casu si testator exprimat quòd uelit illud episcopi tantum esse non ecclesiæ, testatoris erit seruanda dispositio.[c]

Si quid simpliciter episcopo à coniuncto fuerit relictū in dubio non debetur ecclesiæ canonica portio, secus si ab extraneo. h. d.

Sed in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nā si simpliciter dixerit, *Rem talem relinquo*, distinguendum est, episcopi propinquus leget, an extraneus. Primo enim casu cū non ecclesię relictum præsumatur intuitu, nisi fortè id probet,[d] sed personæ, de relicto in uita episcopi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid episcopo relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur episcopo, & ecclesiæ sit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesia nisi stare uelint testatoris uoluntati quod ob fauorem ultimæ uoluntatis conceditur. h. d.

2 Quòd si cōinnctim dictum fuerit. *Relinquo rem episcopo &*

statis quòd quando ecclesiæ tantum relinquitur, nihilominus episcopus habet suam canonicam, ut hic. Sed quando relinquitur episcopo tantum ecclesia nihil habet, ut in §. seq. & in c. requisisti. de testam. cum tamē episcopus sit in ecclesia, & ecclesia in episcopo, ut c. scire debes. vij. q. j. Resp. quando relinquitur ecclesiæ quāuis apponatur taxatiua tantum, nihilominus episcopus non excluditur: quia continetur ī relicto: quia ipse est caput ecclesiæ. c. nouit. de his quæ fi. à præl. sine consen. capituli, impossibile est ergo quòd ita legari possit ecclesiæ quòd non & episcopo qui est pars & potissima ecclesiæ: argu. l. cum in diuersis. ff. de religio. & sump. fun. At cū relinquitur tantū episcopo, quia intuitu personæ non dignitatis intelligitur, nō magis ecclesiæ portio aliqua debebit, quàm si cuilibet priuato fuisset aliqd relictū, & ita uidetur notari in d. c. requisisti. ubi etiam aliter respondetur: sed tex. ibi uidetur dicere hoc esse iuris positiui, ut & hæc litera innuit ibi. *Cum priuata testatoris dispositio.*

a Nequeat. Xij q. iij. c. pontifices. l. nemo. ff. de leg. primo. cap. requisisti. de testam.

b Poterit. Hoc de facto hodie non seruatur secundum Abbatem, in capitulo requisisti. de testamen. quia episcopi omnia ferè iura capitulorum præscripserunt.

c Dispositio. Aliud est in casu contrario, cum relinquitur ecclesiæ tantum, quo casu episcopus habet quartam non obstante taxatiua, ut supra §. proximo. ubi de ratione diuersitatis. fac. c. requisisti. de testamen. unde sumitur.

d Probetur. Admittitur ergo probatio in contrarium, & sic non est præsumptio iuris & de iure. tollitur autē hæc præsumptio, puta, si probetur magna dilectio relinquentis erga episcopum. xij. q. tertia. cap. ij. Item ex qualitate rei, ut si donauit episcopo Falconem, uel canem uenaticum, quibus ille delectabatur. Sic econtra, quando propinquus relinqueret episcopo, licet hoc casu præsumatur reliquisse intuitu personæ non ecclesiæ. capitulo reliquisti. de testamen. & capitulo primo. duodecima quæstione secunda. & eo casu nil ecclesiæ acquiratur. l. item ueniunt. §. item ueniunt, § item non solum. ff. de petition. hæred. Aliud tamen diceremus quando præsumptio esset in contrarium, puta quòd propinquus legaret episcopo calicem, aut ornamentum ecclesiæ: quia una præsumptio tollit aliam, si sit uehementior. capitulo. literas, de præsumption. l. diuus. ff. de

rest. in integ. Et no. quòd in hac materia non est in consideratione utrum quis relinquēdò usus fuerit nomine proprio uel dignitatis, nā uidemus in c. requisisti. & hic quòd si episcopo relinquatur sub nomine dignitatis, adhuc episcopo acquiritur & non ecclesiae, de ratione per Ab. in d. c. requisisti. fac. not. in c. ij. de testam. in vj. & in l. cum quid. ff. si cer. pet.

a Canonica. Id est, aequalis. c. requisitti. de testa.

b Dispositione. Fauore ultimę uoluntatis. xiij. q. ij. c. fi. & l. cum duobus. § idē respon dit. ff. pro socio.

c Condecens. Sed non necessarium, decet enim ut quis pro modico non cōtendat. l. si merces. §. uis maior. ff. loca. & l. quintus. ff. mād.

d Nimium. Secus si in modico fraudaretur, cum nō sit curandū de modicis. l. scio. ff. de restit. in integr.

e Obtinebit. Nunquid autem idem sit in Canonica parochiali, hoc est quod presbyter parochialis possit capere relictum sibi à testatore factum, & petere canonicam portionē de relictis factis ecclesijs, in quibus relinquēs elegit sepulturam? ardua est q. & de ea latè Imol. in Cle. dudum. de sepult. & Ab. in c. officij. de testa. qui demum residet in negatiua.

f Non tanta. Probatur ergo hic, & in c. requisisti. de testamen. quod inter episcopum & ecclesias inferiores est communio, licet minor, quam sit cum cathadrali. Inde infertur quod d. inferiores ecclesiae nō possunt facere statutum sine consensu episcopi. c. cum consuetudinis. de consuet. qui tex. licet loquatur in cathedralibus. Doct. tamen extendunt, etiā ad inferiores: ut per Ab. in d. c. requisisti, quòd tamen intellige de statutis cōcernentibus statū ecclesiae. de quo plenè per Inno. in d. c. cum consuetudinis. & not. in c. constitutionē. de uerb. sig. in vj. Itē infertur quòd nō possunt dictae ecclesiae inferiores locare bona ecclesiae ad longum tēpus sine consensu episcopi: secus ad modicum tēpus. fac. c. querelam. & quod ibi not. ne prael. uic. suas. & cle. j. de reb. eccl. non alie. Item ob hāc communionē infertur quòd tales ecclesiae non possunt ardua negocia explicare sine consensu episcopi; arg. c. causam. de iudic. & xvij. q. iiij. c. in uē ditionibus. & per Ab. in d. c. requisisti.

g Quanta. Arg. quod non dicitur de gremio ecclesiae qui eligitur de minoribus ecclesijs, licet sit eiusdem ciuitatis.

h Acquirit. Xviij. q. j. c. j.

i Simpliciter. Sed contra hunc & praecedentem §. opponitur. de l. si cum dotē. §. si pater. ff. solut. matrim. ubi relinquens creditori uidetur relinquere animo compensandi: ergo cum hęc portio debeatur episcopo iuris dispositione, legans licet simpliciter uidetur legare in recompensationem eius quod illi debetur; argum. l. & magis. ff. de solution. Quidam soluentes

Ecclesiae, de ea inter ipsos canonica [a] diuisio facienda erit. Si uerò istud Episcopo, & illud Ecclesiae relinquatur, relicta inter Epm, & cathedralem ecclesiā ad canonicā diuisionem sunt redigenda, nisi ambo testatoris uelint esse dispositione [b] contenti, quam propter ultimae uoluntatis fauorem obseruare est satis condecens, [c] ubi neque fraus interuenit, nec alteruter nimium [d] debita portione fraudatur.

Cum Ecclesiis inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam de relictis dictis ecclesiis. h. d.

Secus autem est, si quid legetur Episcopo, & capellis, uel monasterijs, aut alijs pijs locis, nam hoc casu quod Episcopo legat eius praecipuum est, cum ecclesia cathedrali, & de illis quae alijs locis legantur, portionem canonicam nihilominus obtinebit. [e] Et haec ideò tam uariè, quia non tanta [f] inter monasteria aut capellas est communio, quāta [g] inter Ecclesiā cathedralē & episcopum qui cathedrali spirituali copulatus est coniugio, unde & quae acquirit Episcopus non illis, sed isti tantum acquirit. [h]

Si testator aliquid episcopo, aliquid ecclesiis, reliquit & iussit episcopum esse contentum suo relicto, posthabita detractione quarta, seruanda est testatoris uoluntas, nisi sit facta in fraudem. h. d.

Hoc autem tunc obtinere oportet si simpliciter [i] episcopo

soluentes distinguunt inter debitorem necessarium & uoluntarium: ut per Bart. in d. §. si pater. Sed tu dic, secundum Abb. in cap. officij. de testam. quòd testator in casu nostro nō est debitor episcopi nec necessarius nec uoluntarius: quia portio datē episcopo non à testatore, sed ab ecclesijs, quibus factum est relictum. c. requisisti. de testam. Vnde si testator aliquid simpliciter relinquit non poterit dici quod relinquerit animo compensandi cum debito, cum ipse nō sit debitor episcopi: oportet ergo quòd exprimat si uult compensationem fieri, scilicet quòd uult episcopum contentum esse illa portione & relicto: ut in d. c. officij. & hic dicitur.

legatum factum fuerit, cæterum si eā adiecerit conditionem [a] testator, ut episcopus suo sit legato contentus, & ipse legatum agnouit, quia per hoc alijs renūtiasse uidetur, de cæteris portionem [b] exigere nō poterit, sed si cōstiterit, quòd eadē adiecta cōditione in fraudē modicum cōstituit mortuarium, ut episcopus portione debita fraudetur in cæteris, quia dolus cuiquam patrocinari non debet, poterit is etiam ex alijs relictis exigere portionē à canone constitutam, saluis tn̄ indulgentijs, [c] quæ à Roma. Pontifice quibusdam regularibus sunt concessæ.

a Conditionē. Immo uidetur potius modus quàm cōditio illa adiectio, quòd sit contentus &c. iuxta not. in c. uerum. de cond. appos. & in Rubrica de donat. quę sub mod. & in l. quibus diebus. §. Termilius. ff. de cond. & demon.

b Portionē. Scilicet exigēdo supplementum: ut not. in c. officij. de testam. argu. l. si quando. §. generaliter. & l. omnimodo. C. de inoffic. testamen. & l. si arrogator. §. sed an impuberi. ff. de adopt.

c Indulgentijs. cap. fin. de testamen. capitulo fin. de sepul.

Relictum ei qui potest proprium possidere. non habenti prælationem, uel administrationem à quocunque præsumitur relictum intuitu propriæ personæ non Ecclesiæ. hoc dicit.

Illud etiā generaliter obseruandum est circa eū qui propriū possidere potest prælationem, uel administrationem ecclesiæ non habentem, [d] quòd, si ei aliquid relinquatur specialiter, non solum à propinquo, uerùm etiam ab extraneo, nō intuitu ecclesiæ, sed personæ esse relictum intelligitur, [e] nisi probatio in contrariū appareret, & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest inuita [f] eius sibi aliquid uendicare.

Episcopalis & parochialis pari passu ambulant. hoc dicit.

Item de quibus relictis parochialis portio nō detrahitur, nec episcopalis detrahenda erit. [g]

d Non habentem. Exemplum erit in canonicis. Canonici enim nec prælationē habent, nec administrationem in ecclesia, unde relinquendo canonico in dubio non uidetur testator habuisse respectum ad ecclesiā, nec enim est ueri simile ꝙ reliquisset ituitu ecclesię ei qui non habet administrationē ecclesiæ, nisi aliquo modo appareat contrarium, quo casu non curatur de prælatione uel administratione: ut in capitulo requisisti. §. fi. de testamen. Qui autem in hac materia ueniant prelatorum appellatiōe. not. supra eo. in principio.

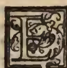
e Intelligitur. Siue habeat beneficium ecclesiasticum, siue non.

f Inuita. Secus post mortem si intestatus decedat: argument. capituli cum dilectus. de successio. ab intesta. ita tamen quòd nō habeat propinquos. xij. q. ultima. cap. fin. & in Aut. de ecclesiast. titu. §. si quis autem. cū allegatis in capitulo requisisti. de testamen. in fi.

g Erit. Ista æquiparatio probatur in ca. fi. de stamen. ibi, *ut ea episcopus seu parochialis ecclesia*, & quæ sint ex res, habetur in dicto capitulo finali. & supra eodem §. sunt tamen quædam.

DE DECIMIS.

Ponit subordinationem tituli ad præcedentiá, et sequentia.h.d.

Xplicitò Tractatu rerũ quæ spiritualitate quadam [a] continẽtur & censentur, [b] superest nunc ut de rebus ecclesiasticis quidem: sed temporalibus, illarumq; administratione dicamus. Sed cum decimę mediam quandam inter spirituales res, & temporales naturam obtineant, quippe [c] quòd ipsum decimandi ius spirituale sit, [d] fructus [e] uerò ipsi decimarum temporales & profani, meritò de his quasi in confinio [f] quodam tractatus habendus erit, & tàm præcedentibus, quàm subsequẽtibus annectendus. Quod eo etiam cõgruentius posse fieri uidetur ꝙ & proximè de ijs quę sacerdotibus, & ecclesijs [g] parochialibus debentur, & similem naturam habere uidentur [h] loquuti fuimus, & ipsarum quoque decimarũ ad parochiales ecclesias [i] iure communi spectat perceptio. [k]

Quid sit decima. h.d.

Decima [l] est quota [m] bonorum mobilium portio Deo tàm diuina, [n] quàm humana [o] constitutióne debita.

Decimarum alia personales, alia prædiales. h.d.

Decimarũ duæ sunt

DE DECIMIS.

a Vadam. Propterea dicit quadam, quod uerbum uidetur importare improprietaté: quia re uera multæ sunt res de quibus supra tractatum fuit, quę quidem quantum ad sui essentiam non sunt spirituales, sed solum certis respectibus, puta, religiosæ domus, sepulturæ, & si qua sunt similia. mere uerò spiritualia de quibus supra tractatum fuit, solú uidentur esse sacramenta, & illorum efficacia, & consecrationes.

b Censentur. Numerantur, reputantur, sunt in honore. simil. instit. de iu. na. gẽt. & ciuil.

c Quippe quòd. Declarat cur naturam mediam teneant decimæ.

d Spirituale sit. Concord. c.ij. de iuram calum. ubi Abb. c. cum olim. de præscrip. ca. fi. de re permut. & intellige de illo iure decimãdi respectu Dei & ecclesijs eiusdem in signum uniuersalis dominij. c. tua. eod. & §.j. infra eod.

e Fructus uero. c. nostra. de locat. cap. ut super. de reb. eccles. non alien. & per Abbatem, in cap. ij. de iuram. calum.

f Confinio. Sic. l. secunda. §. quod cœlesti. C. de iu. uet. enu.

g Ecclesijs parochialibus. Vt est canonica parochialis, de qua dictum est supra ti. prox.

h. Habere uidentur. Quia & ipsum ius percipiendi. d. canonicam est spirituale, & res perceptæ sunt temporales.

i Ad parochiales ecclesias. q.d. cum non solum canonicæ portionis, sed etiam decimarum perceptio pertineat ad parochiales ecclesias, meritò illarum coniungendus est tractatus.

k Perceptio. c. cum in tua. c. cum sint. & c. cum contingat. eod.

l Decima est. Hostiẽ. in summa eod. aliter diffinit, uidelicet, Decima est omniũ bonorum mobilium licitè quæsitorum pars decima Deo data, constitutione diuina debita, & in idem recidit cum ea quæ hic ponitur, licet sit aliqua diuersitas in uerbis.

m Quota. Non exprimit istã quotã, ut facit Host. Vel, qa ipsum nomen decimę satis id per se ostẽdit: nec idem uerbũ debet sæpius in diffinitione inculcari. Vel, quia cum hodie consuetudo attendatur in cognoscendo quotam istã: c. ad apostolicæ & c. in aliquibus. eod. nõ potuit id exprimi cũ consuetudo sit uaria & quid facti.

n Diuina. Vt xvj. q. j. c. j. & c. parochianos. & c. in aliquibus. & c. tua nobis. eod. licet autẽ decimæ diuina constitutione debeantur, potest tamen super eis fieri compositio ut minus, uel certo modo soluantur: sed hoc non nisi cum authoritate episcopi: ut per Abbatem, & alios in capitulo secundo. de transactionibus.

o Humana. Cõtra. c. parochianos. go. R si. originaliter

species, [a] personales, & prædiales. Personales [b] sunt, quæ ex ijs prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique solertia & industria obueniunt, utputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [c] sunt, quæ ex fructibus prædiorum soluuntur, ut de uino, tritico, & his similibus, [d] quas in signum uniuersalis sibi retenti dominij [e] reddi Deus præcipere uoluit.

Personales prebendæ debētur Ecclesiæ, in qua quis sacramenta percipit, prædiales uerò Ecclesiæ in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo. h.d.

Inter personales autem, & prædiales decimas hoc interest, ꝙ ꝑsonales illi solum parochiæ debentur, in qua quis Ecclesiastica sacramenta [f] percipit, tametsi lucrum alibi [g] contigerit. Prædiales uerò, si ex prædijs in aliena parochia constitutis, fructus collecti fuerint, ei debētur Ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prædia sunt constituta, [h] quanquam si consuetudo aliud introduxerit seruanda [i] erit.

Personales decimæ quæ soluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata soluuntur deductis impendijs, secus uerò prædiales, & fructus non nisi cum onere decimarū alienari possunt. h.d.

Itē si personales, q̄ de rebus acquisitis uel factis ex pecunia decimata, [k] si uendan-

ginaliter ab homine nō sunt institutę, sed sunt approbatæ. Sed uidetur inconueniens quòd approbatio exeat à minore, nisi dicas sunt approbatæ, id est, acceptatæ. Vel humana constitutio habet se circa decimas declarando & interpretādo iūs diuinum. Vel dic ꝙ hoc uerbum, humana, respicit personales decimas quæ uidentur inductæ iure positiuo: ut per Docto. in cap. causam. de præscrip. & in ca. de terris. eo.

a Species. Habes de his in c. ad Apostolicæ. eod. & in c. fi. de paroc. & alie. paroch.

b Personales sūt. De his habes in c. pastoralis. eod. & xvj. q. j. cap. decimæ.

c Prædiales sūt. De his habes in c. in aliquibus. & c. ad Apostolicæ. eod. & in c. fin. de paroch. & alie. parochi. Et nota ꝙ & reges debēt has decimas: ut per Abb. in c. omnes. de maior. & obedien.

d Similibus. Decimæ animalium personalibus an prædialibus annumerari debeant quæritur? & uidentur prædialibus annumerandæ, cum semper pascantur in prædiis, & hoc tenet Gloss. in c. ad Apostolicæ. eod. Hosti. in summa eod. §. quod sint eius species. putat mixtas esse, quia partim capiunt a ꝓdijs, scilicet pascuis. c. commissum. eod. l. pecoris pascendi. ff. de serui. rustic. prædior. partim à personis ob curam & custodiam. quæ si deficiat disperduntur animalia, ex hoc dubitabile uidetur esse, quod not. in dicto capitulo ad Apostolicæ, scilicet, quòd ubi continue pascuntur animalia ibi ex his decimæ solui debent: argum. cap. commissum. eod. & d. l. pecoris. & l. ij. C. de uerb. signi. cū secundum hoc nulla custodiæ ratio habeatur & personalitatis.

e Dominij. cap. tua. eod. & §. infrà eod.

f Sacramenta percipit. Addo & diuina audit, secundum Abb. in cap. ad Apostolicæ. eod. quia hoc duplici respectu soluuntur personales decimæ. facit c. ij. de sepult. in vj. & habetur in c. fi. de paroch. & alien. paroch.

g Alibi. cap. ad Apostolicæ. eod. quem ita intelligit ibi Abb. & Innoc. in capitu. ij. eod.

h Constituta. c. fi. de paroch. & alie. paroch. & in capitulo ad Apostolicæ. eod. & utrobique not.

i Seruanda erit. Concor. capit. ad Apostolicæ. & ca. in aliquibus. & c. cum sint homines. eod. & in cā. fin. de paroch. & alien. paroch. maximè si sit consuetudo præscripta, ut not. in locis supra allegatis, cum aliàs non deroget iuri communi capitulo cum dilectus. de consuetudine. & intellige quòd ualet ista consuetudo respectu ipsarum ecclesiarum. ualet enim consuetudo uni ecclesiæ adimens & alteri conferens: quia non magna est uis quæ ecclesia decimas habeat. Sed quo ad retentionem laicorum consuetudo non ualeret: ut per Abb. & alios in cap. in aliquibus, & in capit. ad Apostolicæ.

k Decimata. Quid si empta res esset de pecunia non decimata? uerbi gratia aduocatus de suo

tur, soluendæ sint, ut putà si uendatur domus,[a] ager, uinea, molendinum, grex, aut merces, quælibet expensę prius quas quis in rebus parandis fecerit deduci debent,[b] & de residuo, quasi de lucro[c] decimæ præstabuntur. Expensæ uerò etiam seminis[d] quæ fiũt pro percipiẽdis fructibus ex illis de quibus fructus perueniunt, etiã si decimatæ fuerint non deducentur, quoniã salua decima, fructus efficiuntur eorũ qui expensas ipsas faciunt, sed nec fructus ipsi nisi cum onere[e] decimarum alienari poterunt.

Non impensæ factæ pro instaurãdis rebus, de quibus soluendæ sunt decimæ tam personales, quàm reales. h.d.

Illud commune tamen est tam personalibus, quàm prædialibus, q expensæ quæ factæ fuerint pro restaurando detrimento rerũ, ex quibus decimę persoluuntur, ut si pars aliqua moriatur armenti, uinea fiat deterior, mercis depereat portio, de prouẽtibus decimandis minimè deduci debẽt.[f] Cuius rei illa est ra-

suo patrocinio lucratus est decem, de quibus posteà emit domum, quam deinde uendidit debet solui decima de toto pretio: quia pecunia ex qua domus fuit empta non fuit decimata, si autem de pecunia ante emptionem soluisset decimã, & de nouem emerit domum, quam posteà uẽdidit p uiginti, soluet decimã de lucro tantum, & sic de undecim. Si autem quis sibi retinet rẽ quam emit de pecunia non decimata, ecclesia habebit decimã partem illius domus: quia pro decima parte fuit empta de pecunia ecclesiæ, & sic nota q res efficitur ecclesiæ non solũ quando tota emitur ex pecunia ecclesiæ, ut in c.j. de pecul. cler. uerum etiam quãdo solum pro parte emit de pecunia ecclesiæ. & idem dici potest in pecunia militis uel minoris. Sunt enim in hoc istæ personæ priuilegiatæ. l. si ut proponis. C. de rei uend. l. iij. C. arb. tute. & not. in c. inquirendum. de pecul. cler. & est hoc quotidianum in practica, secundum Abb. in d.c. pastoralis.

a Domus, ager. Not. quòd negotiatio potest consistere etiam circa bona immobilia. An autem ista negotiatio sit licita cum emitur res integra & integra uenditur pro maiori pretio? uide in c. eiciens. dist. lxxxviij.

b Deduci debent. Sed quæ est ratio quòd expensæ deducuntur de mercimonijs, & non de fructibus & reditibus aliarum rerum? respon. in negotiatione operatur manus hominis, sed in alijs præcipuè operatur manus Dei: ar. c. nasci. dist. lvj. & c. non est. & c. cum non sit. eo. Aliam rationem ponit Gloss. in c. pastoralis. in uersi. deducuntur. in fi. quæ uidetur innuere q hæ decimæ non sunt personales, quod nõ uidetur uerum, cum soluantur ex negotiatione, c. in aliquibus. eo. nisi fortè Glo. habuit alium intellectum, uel dic de ratione, ut per Abb. in cap. pastoralis. eo.

c Quasi de lucro. Ex hoc uidetur quòd de omnĩ eo quod peruenit ad aliquem gratuito titulo decima sit soluenda, & sic hæres, legatarius, & donatarius de hæreditate, legato, & donato, soluẽt decimam, qđ intellige de hęrede extraneo, ut latè not. in c. pastoralis. eod.

d Seminis. Not. cõtra rusticos qui fundos excolẽdos conducunt p certa quota: quia tenentur ponere semẽ de suo. nec possunt deducere antequàm partiãtur cum domino, nisi sit conuentum in cõtrarium: ut per Inno. & Abb. in c. tua. ij. eo. fac. c. cum homines. eod.

e Cum onere. Regulariter enim res transit cum suo onere. xvj. q. j. c. si quis laicus. c. cum non sit. & c. pastoralis. eo. c. ex literis. de pign. l. alienatio. ff. de contr. empt.

f Debent. Sed contra. l. fructus. ff. solu. matrimo. ubi fructus intelliguntur deductis expẽsis. quidam quòd hoc speciale in decimis, sed hoc non placet Abb. per c. tua. eo. Inno. dicebat q l. fructus. & omnia iura quæ dicunt fructum esse quod superest deductis expensis, intelliguntur ex interpretatione ciuili non naturali: quia naturaliter quidquid percipimus ex re in fructu est & reditu, & ita accipimus in solutione decimæ. & hoc notandum est pro contrahẽtibus inter quos si fiat mẽtio fructuum, intelligetur expensis non deductis: quia contrahẽtes & rustici capiunt uerba naturaliter. l. librorũ.

§ quod

§.quod tamen Cassius.ff.de leg.iij. & per Ab. in c.pastoralis.eod. Host. dicebat aliter quòd ubi uerbum fructus, refertur ad partem quotā non deducuntur expensæ. & ita est in solutione decimæ,& procedit.d.c. tua. secus si agatur de omnibus fructibus restituendis, & hanc tenet Abba. in d.ca.pastoralis, reprobando Bar.in d.l.fructus.

a Poterunt.cap. cum non sit.eo.ūn de sumitur.

b Prærogatiuā. Quando ergo cōcurrunt duæ causæ quarum altera est potententior, illa pponenda est, minus potenti nā decima soluitur ī signum uniuersalis dominij, ttibutum specialis, cū autem causa solutiōis decimarum sit potentior, meritò pponitur solutioni tributorū. Ita not. Abb.in c. cum non sit.eod.

c Constitutum est.c. peruenit.ex. nunciòs. c. tua.ij. c.ex parte. c. non est.c.ex transmissa.eo.& xvj. q.vij. c.omnes.

d Pecoribus.De his dic ut not. supra.eo.§.decimarum. & per Doct. in c. ad Apostolicæ.eod.

e Venationibus. An aūt ista dcima uenationis, & aucupij sit prædialis uel personalis?Abba.& alij in c.non est. eod.

tio, quòd penes Dominum res instauratę remanent.

Census & tributa de fructibus quibus decimæ soluendæ sunt, non debēt deduci. hoc dicit.

Sed nec census, nec tributa de fructibus, de quibus decimæ soluendæ fuerint primitus deduci poterunt. [a] Cum enim in signū uniuersalis dominij quasi quodam speciali titulo decimas sibi Dominus reseruauerit, consequens est ut in prærogatiuam [b] dicti generalis dominij decimarū solutio censuum, & tributorum pręcedat exactionem, uel saltē hi ad quos cēsus uel tributa peruenerint, quoniam res cum suo trāsit onere, decimas soluere p cēsuram Ecclesiasticam compellantur.

De omnibus prouentibus decima solui debent.h. d.

Eadem ratione cōstitutum [c] est, ut non solum de uino & grano, fructibus arborū, & hortorum decimæ persolui debeant, sed etiam de pecoribus, [d] de uenationibus, [e] negotiationibus, de ipsa etiam militia, [f] & denique de omnibus bonis, & prouētibus omnibus, [g] ita ut qui de his eas cum integritate soluer neglexerint, Ecclesiastica districtione percelli [h] debeant.

Omnes tenentur soluere decimas, tam Christiani, quàm Iudæi: Iudæi tantum prædiales tenentur soluere. Christiani & prædiales, & personales. hoc dicit.

Illud etiam nullam recipit dubitationem ad solutionem earum quemlibet [i] teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exēptus. [k] Vnde non solum Christiani, sed ēt Iudæi tenebuntur: inter eos tamen illa est differentia, quod fideles ad personales & pdiales præstandas indistinctè tenentur, Iudei uerò ad prædiales

f Militia. Iusta tamen: nam siquis stipēdium acciperet in bello iniusto cùm illicitè recipiat ecclesia non debet recipere decimas talium, dē quo habes in c.ex transmissa.eod. Rex quoque de eo quod iustè acquireret in militia soluet decimam. Abb.in c.omnes. de maiori.& obed.

g Omnibus. Licitè tamen quæsitis, ut habetur in cap.ex transmissa. eo. concor. xvj.q. j.ca. decimæ.& q. vij.ca. quicunque. & c.omnes.

h Percelli. Et etiam ecclesiastica sepultura priuari, qui decimas non restituit.c. prohibemus.eo. & not. in c.non est.eo.un de sumitur.

i Quemlibet. Etiam reges, ut per Abb. in c.omnes. de maio.& ob.nulla obstāte temporis præscriptione. c. causam quæ. de præscri. clerici uerò ut dicitur in c. nouum.eo. fac.c.à nobis.ūde sumit.

k Exēptus. Sed cum decimæ tributum sint egentium animarum, & eas in signū uniuersalis dominij sibi Deus retinuerit. xvj.q j.c.decimę.& c.tua nobis. eo. & quæ debentur diuina constitutione §.j.supra. eod.& c. tua.eod. quomodo potest Papa cōcedere priuilegium de non soluendis decimis contra

contra præceptum diuinæ legis, contra quam dispensare non potest, immo usque ad animā & sanguinem debet defendere. xxv. q. j. ca. sunt quidem, & d. v. in princ. & d. viij. c. quæ contra, Sol. Papa non dat alicui priuilegium de non dandis decimis, sed concedit alicui administratio nem decimarum, ut inde suscipiat substentationem, & residuum conuertat in usus pauperum, & tali modo concedi monachis, & posset et laicis concedere, Vel dic quòd Papa contra ius naturale dispensare potest remittendo decimas alicui specialiter, nō tamen posset facere cōstitutionē quæ omnino tolleret illud præceptum: quia ius naturale immutabile permanet. d. v. in pri. uerum est uniuersaliter, sed non in indiuiduis: ut no. in c. à nobis. unde sumitur.
a Tantum. c. de terris. ubi traditur eod. Idem intellige de alijs infidelibus. Dicunt tamen com. Doct. quòd quanuis hi non teneantur soluere has decimas astringuntur tamen ad satisfactionem eius quòd ecclesia fuisset perceptura ab alio Christiano qui inhabitasset in eius parochia. cap. quanto. de usur. & not. in ca. tua. eod. ut bene ponderauit Abb. in d. cap. de terris. Immo supposito quòd personales decimæ sint de iure diuino (quod tamen non tenetur) defendit Abb. etiam iudæos ad eas esse obligatos, ut ibi per eum latè. Et not. ex hac litera quòd iure communi possunt infideles inter Christianos habere bona immobilia, de quo pulchrè per Innoc. in cap. quod super. de uoto, sed nouissimorum pontificum cō-

tantum. [a] quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones renuntiandas [b] compellendi erunt, ne fortè hac occasione Ecclesiæ suo iure fraudari ualeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas, & quod nouale est ager de nouo redactus ad culturam. h. d.

De monachis & regularibus, seu clericis communiter uiuentibus [c] uideamus, & sanè nulla sinit ratio, ut his de laboribus, [d] ac nutrimentis proprijs decimæ extorqueantur: ad prædiales tamen etiam de noualibus de quibus antea decimæ soluebantur, [e] tenebuntur. Est autē nouale [f] ager nūc primum præcisus & nuper ad culturam redactus, de quo ꝙ aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas soluere tenentur monachi, & alij communiter uiuentes etiam de prædijs de nouo acquisitis, & proprijs manibus excultis, nisi obstat aliquod priuilegium. h. d.

Sed & si ijsdē possessiones pia fidelium deuotiōe collatæ fuerint, aut pro monasterijs, de nouo fundandis [g] comparatæ, uel quo quo mō recēter acquisitæ, etiā si eas proprijs manibus aut sumptibus excolāt, nihilominus deci-

stitutionibus non possunt.
b Renuntiandas. Not. ergo ꝙ obligatus ratione oneris realis potest se exonerare rē onerātam relinquendo: ut per Abb. in c. de terris, eod. & ob hanc realitatem tolluntur contraria quæ possent fieri. Et quòd iudæi non percipiunt sacramenta unde non arctandi ad decimas. Et quòd q̄ extra nos nihil ad nos. c. gaudemus. de diuort. Et quòd ecclesia à facinorosis & usurarijs non recipit eleemosynas, ut habet in c. plerique. de immu. ecclesi. & infra de sent. excō. §. mercatores. ubi not.
c Communiter uiuentibus. Habent ergo clerici communiter uiuentes priuilegiū quod non haberent separati, & singuli habent et i absolutione petenda aliud priuilegiū cōe cū monachis. c. quoniā, in fi. de ui. & ho, cler. & cap. j. qui cle. uel uouent. & not. xvj. q. j. c. decimas. unde sumitur. concor. c. commissum. & c. pen. eo. & c. cunctis. §. j. xvj. q. j.
d Laboribus. De quibus qui uiuunt dicuntur pauperes. Abb. in ca. quod super. per illum tex. de uoto. & per Legistas in l. si constante, in princ. ff. solu. matr.
e Decimæ soluebātur. Aliàs monachi essēt imunes. c. cōmissū. & c. pe. eo. fac. c. j. & c. quod per nouale. de uerb. sig. & in ca. fin. de priuile.
f Nouale. Aliquando sumitur pro quolibet agro, unde poeta. Impius hæc iam culta noualia miles habebit, aliàs ager nunc primum proscissus. c. j. de uerb. sign.
g Fundandis. Concor. c. pe. eo. unde sumitur ubi

ubi Abb.dicit esset tex.fere apertum, quòd etiam de prædijs dotalibus ecclesiæ debet solvi decima illis ecclesijs,quibus prius soluebantur. fac.pro hoc quòd not. in c.j. de censib. & not. per Ab.in c.nouum genus.eod.

mas persoluent Ecclesijs,quibus ratione talium prædiorum anteà soluebantur, nisi super hoc speciali iure,[a] uel priuilegio muniti esse probētur.

Priuilegiū tollitur re iudicata et præscriptione.h.d.

Sed nec semper eis priuilegium suffragabitur, nam si res iudicata obsistat,[b] uel priuilegio muniti, decimas per quadraginta[c] annorum spaciū soluerint, cum liberum sit unicuique iuri pro prio renūtiare,[d] præstatione tanti temporis[e] proprio priuilegio detrahere uoluisse præsumuntur, & ea propter ad decimarū prçstationem compelli poterunt.

Priuilegia sunt interpretanda,ut nemini indebite dānum inferant. h. d.

Item si post initam inter aliquos[f] super decimis conuentionē,[g] certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur[h] expressè, illis non obstātibus erit inuiolabili-

a Speciali iure. Concor.c.j.§.cæterum.& §.6.eod. in vj.fac.Cle.j.eo.

b Obsistat. Et sic ualet sententia lata contra priuilegium principis, etiam si priuilegium fuerit in iudicio exhibitum. c.suborta.ubi scribentes. de re iudi. licet de illius iuribus non fuerit disputatum. præsumitur enim iudex ex causa rationabili reiecisse, ut p Ab.ī d.c. suborta.

c Quadraginta ann. c. accedentibus.de priuile. immo etiam triginta.c.si de terra.eo. tit.sed dic secundum Ab.in d. c.accedentibus, quòd ille tex. corrigitur, licet quidam hoc nō admittant.c.cum expediat. de elec.in vj.potes etiam dicere quòd licet hic dicatur de quadraginta.fac.quòd in maiori summa minor inest, non sufficit ergo una contrafactio uel contrauentio, ut priuilegium etiā concessum ad non faciendum tollatur, de quo tamen dic ut plenè per Cano.in c.cum accessissent. de constit. & per Legist.in l.fi.ff.de constit. princ.& intelligunt Io. And & Host.hoc procedere quando solutio est facta sponte non per ignorantiam, quod non placet Abb. & miratur quòd Doctores sequantur hoc dictum, quod putat falsum per c.uigilanti.cum ibi not.per eum. de præsc. & per l.fi.in fi. de præscrip. longi tempor.

d Renuntiare. Intellige quando non tangitur ius superioris uel tertij. Vnde priuilegio exemptionis non potest priuilegiatus expressè renuntiare sine licentia Papæ.c. cum tempore.de arbitr.& per Abb.in c.si de terra. de priuil. tacendo tamen & patiendo præscriptionē currere præiudicat ecclesiæ,is tamen qui cum posset impedire passus est contra ecclesiā præscriptionem currere potest per clericum conueniri ad satisfactionem de omni danno. Ita not.in c.placuit. xviij.q. iij. fac. quia prælatus tenetur de suo sicut tutor, si quid ecclesiæ potuit acquirere, & neglexit.ca. monemus. xij.q.ij.l. quidqd. C.arb.tutel. fac.l. nonignotum.C.de admi.tuto. sequitur Abb.in d.ca.si de terra.

e Tanti temporis. Sicut ergo cōtra ius commune non currit prçscriptio nisi.xl. anno. c.fi.de consuet.ita nec contra priuilegia indulta ecclesiæ.c.accedentibus. de priuileg. Nec etiam contra alia bona competētia ecclesijs. ī c. de quarta.de præscript. Aut.quas actiones.C.de sacrosan. eccl.

f Inter aliquos.Scilicet clericos.c. ex multiplici.eo.ubi Abb.

g Conuentionem. Not.ergo quòd licet solutio decimarum sit de iure diuino, super eis tamen potest pactum & transactio fieri, maximè cum superioris authoritate.cap.statuimus.ubi Abb.de transact. immo & citra superioris authoritatem, si non excedat uitam componentium.c.ueniens. de transact. ca. ex multiplici. eod.& hoc in clericis, quid autem sit in laicis not.in c.ij.de trāsact.& in c. cum homines.eo.

h Derogetur. Potest ergo Papa derogare pacto & conuentioni priuatorum.c.ex multiplici.eo.Sed contra ex conuentione oritur obligatio,quæ est de iure naturali.l.hoc iure.ff. de iusti.& iure.ergo non potest tolli etiam per principem.Cle.pastoralis.de re iudi. & per Inno. in c.quæ in ecclesiarum.de consti. Sol. Aut cōuentio sit inter personas ecclesiasticas super iuribus ecclesiarum, & tūc Papa potest tali conuētioni derogare: quia super talibus habet plenitudinem

nitudinem potestatis, & sua potestas in omnibus intelligitur excepta. c. uenientes. de iure iur. not. in c. constitutus. de rescript. fac. Cle. dudum. §. nos. de sepult. Aut conuentio fit super iure priuato, & tunc procedunt contraria. Abb. in d. cap. ex multiplici. & per Inno. in c. inquisitioni. de sent. excommu.

a Obseruanda. Quia priuilegium nunquam refertur ad specialem prouisionē uel dispositionē, nisi de ea fiat mentio expressè. cap. ueniens. de præscrip. & ca. ex multiplici. eod.

b Inferre debeāt. De quo dic ut in c. de monachis. de præb. & xxj. q. j. c. j. & fac. c. j. §. ubi autem. eod. in vj. unde sumitur. Et de pluribus casibus in quibus non obstāte priuilegio debēt solui decimæ. uide per Hosti. in summa eo. §. à quibus.

c Ordinarios. No. casum in quo episcopus cognoscit super rebus exemptorū, alios uide notatos in Cle. j. de sent. excom.

d Aliaque onera. Puta procurationes legatorum & nunciorum sedis Apostoli. collectarum & similium. ad idem. c. j. de præb. in vj. fac. c. sicut. de supp. neg. prælat. & c. de monachis. & c. auaritiæ. de præb.

e Prædijs. Sed contra. dist. lxxxvj. c. peruenit. & c. j. c. ij. & c. iij. ne cleri. uel mon. Sol. religiosi possunt conducere prædia quando propria non sufficiunt, ut hic, & in c. dilecti. eo. aliàs secus, ut in cōtrarijs.

f Persoluent. C. dilecti. eo. Nam priuilegium specialiter concessum non est ita accipiendum ut alteri infligat enorme dānum, immo tali casu priuilegiū non solum redigitur ad modificationem sed tollitur etiam in totū. c. suggestum. eod. ubi latè traditur, & in c. licet. eo. ti.

g Locauerit. Nota q in hac materia priuilegij qui per alium facit nō uidetur facere per seipsum. Quid autē in delictis plenè per Abb. in ca. mulieres. de sent. excom. & in cap. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. & in c. licet. eo.

h Efficatiā. Concor. c. tua. el. j cap. dudum. & c. prohibemus. eo. & c. cū & plantare. de priuileg. & c. ij. de rebus eccle. nō alie.

i Laicis. Not. q Imperator & Rex etiam post coronationē & unctionem, sunt meri laici, nec ullū ecclesiasticū ordinē recipiunt, & non solum non dant immunitatem, sed etiam ipsi debēt decimas soluere. Ab. in c. omnes. de ma. & obed.

k Facultas. c. ij de reb. eccle. non alienan.

l Incurrit. c. dudum. eo. & non excusatur isto

ter obseruanda, [a] ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, ut nemini læsionē præcipuè enormē inferre debeant. [b] Vnde si p huiusmodi cōcessiones parochiales Ecclesias adeò grauari cōtingat, ut Rectores de reditibus earū congruè substentari, & Episcopo debita p soluere non possint, per locorum Ordinarios [c] ita prouidendū erit, ut eiusdē Rectoribus tātum relinquatur, quòd & competētem substentationem habere, aliaque [d] onera debita supportare ualeant.

Priuilegiati super decimis tenentur illas soluere de prædijs conductis. & priuilegiatus super laboribus proprijs soluet decimas super prædijs locatis. hoc dicit.

Super decimis quoque non soldendis priuilegiati, si aliena prædia conduxerint, priuilegio minimè obstāte, de conductis prædijs [e] solicitas decimas parochijs suis integras persoluent. [f] Idemque erit de locatis prædijs, si priuilegiatus super laboribus quos proprijs, uel manibus, uel sumptibus excoleret terras suas alijs locauerit. [g]

Laici & etiam Imperator non possunt concedere priuilegium super decimis non soluendis. h. d.

Generaliter autem nisi huiusmodi immunitatum priuilegia ab Apostolica pōtestate obtenta fuerint, nullam habebunt efficatiam, [h] ideoque etiā Imperialis concessio quantuncunque concepta generaliter, cū nulla sit laicis [i] de spiritualibus disponendi facultas, [k] à solutione decimarum neminem poterit eximere, imò sacrilegij crimen incurrit, [l] qui de manu laicorum rem Ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas re

qui de manu ecclesiasticas res & decimas accipit, ex eo quòd habeat titulum: quia pro non dato habetur quod ab illo datur qui de iure dare non potest. c. quod autem. de iu. patro. c. Daibertum. j. q. vij. & per Abb. in d. c. dudum.

a Ex contrario. Ideò ex cõtrario: quia in superiori. §. dictum erat de laicis dantibus decimas, uel priuilegia super decimis nõ soluendis, nũc de laicis accipientibus.

b Laicus. Intellige de laicis in seculo remanẽtibus ut in c. quãuis. eo. ex quo secundum Abb. ibi potest inferri non existentibus in seculo uelu ti conuersis & religiosis potest ecclesia uel decima, uel oblatio conferri, & si laicus est conuersus, est capax iuris spiritualis. facit, quod not. in c. ex eo. de elect. in vj. & quod no. per Doct. in c. ij. de instit. Si tamẽ hi habeãt ecclesias, nõ debent regere per se ipsos sed p clericos, iusta not. in c. ij. de æta. & quali. remanentibus autẽ in seculo in tantum locum habet quod hic dicitur ut non possit episcopus domino domus in qua est pictura alicuius sancti, concedere ut de oblationibus sancto factis disponat ad libitum, secundum Doct. in d. c. quanuis.

Laicus decimas recipere, & in alium uelut hæreditario iure transmittere non potest: & si fecerit, & qui concesserit à statu suo deijcitur, & qui recipit ut ecclesiæ non restituat, uiuens excommunicationis uinculo innodabitur, & mortuus Ecclesiastica sepultura carebit: idemque de clericis id concedentibus, quod decimas nõ recipiant, sub pœna excommunicationis, & priuationis sepulturæ, & clericus concedens deponetur. h. d.

Ex contrario [a] quoque laicus [b] etiam à clericali potestate [c] decimas recipere, & in alium uelut hæreditario iure transmittere non poterit, & si se cus actũ fuerit, & qui cõcesserit à statu suo deijcietur, [d] & qui receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, & uiuens [e] excommunicationis uinculo innodabitur, & mortuus Ecclesiastica sepultura [f] carebit.

Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem. h. d.

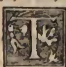
Si quis tamen cum Ecclesiæ suæ conditionem meliorem facere possit, decimarũ suarum prouentus [g] alicui locare uelit, dummodo huiusmodi locatio ad feudũ, [h] uel alienationem non uideatur extendi, id facere minimè impeditur.

Episcopo debetur à Rectoribus quarta decimarũ quas exigunt, nisi præscripta fuerit. h. d.

Postremo sciẽdum est quòd ueluti parochialibus Ecclesijs (secundum ea quæ proximè exposuimus [i]) decimæ debentur, ita etiam decimarum ipsarũ quarta [k] Episcopo à Rectoribus Ecclesiarum, nisi legitima obstet pscriptio, [l] persoluenda erit.

DE REBVS Ecclesiæ alienandis, uel non.

Regulariter Episcopus nõ potest aliquid agere sine consensu, uel consilio capituli. h. d.

Tractemus nunc [m] de rebus tẽpora-

c A potestate clericali. Excepto Papa, qui solus potest laicum reddere capacem iuris spiritualis. c. ij. & quod ibi not. de iudi. & distinct. xxx. §. uerum. ubi not. & habetur per aliquos in cap. ecclesia. S. Mariæ. de constitu.

d Deijcietur. Id est, suspendetur, secundum aliquos. Alij dicunt intelligendum esse de depositione & excõmunicatione: ut per Glo. Ab. & alios. in c. quanuis. eo. unde sumitur.

e Viuens. c. adhæc. eod.

f Sepultura. ca. prohibemus. eod. sic & usurarijs. ca. quia in omnibus. de usur.

g Prouentus. ca. ij. loca, & bene dicit prouẽtus: quia ius ipsum præcipiendi non transfertur in laicos, ut per Ab. in c. ij. de iur. calum. & in c. cum olim. de præ. & . s. eo. in prin. & in cap. Messana. de elec. & c. peruenit. de arbit.

h Ad feudũ. De hoc diffusẽ. not. in c. quanuis. eo. per Glo. quã ibi Abb. dicit ab omnibus approbatam, & p eundẽ in c. adhæc. eod. & per Fely. in c. quæ in ecclesiarum. uersi. quinta declaratio. de constitut.

i Exposuimus. s. eo. §. inter personales.

k Quarta. c. conquerente. ubi traditur. de offi. ord. & supra. de immu. eccle. §. pe. licet quidam contra, & malè: ut per Ab. in c. cum contingat. eo. ubi latè disputat ad quem iure communi pertineant decimæ.

l Præscriptio. c. de quarta. de præscript.

DE REBVS ECCLESIAE, alienandis uel non.

m
Tractemus nũc. q. d. uidimus hucusque de rebus ecclesiasticis merè spiritua-

spiritualibus, ut sunt sacramenta. Item de rebus ecclesiasticis, quæ quodam respectu sunt spirituales, quodam alio respectu sunt temporales: ut est canonica portio: ut sunt decimæ, ut supra. tit. proxi. in princ. restat nunc uidere de rebus ecclesiasticis merè temporalibus.

libus Ecclesiarum, illarumque administratione, & alienatione, sine quibus spiritualiũ dignitas, haud facilè cõsistere potest. [a] Et quidẽ illud in primis firmare nos oportet, nihil Episcopum regulariter [b] sine cõsensu sui Capituli, uel cõsilio [c] posse super his statuerẽ. Cum uelut caput ad membra, itá se prælatus habeat ad Capitulũ. [d] In eo autem totius uidetur esse consensus Capituli, cui & maior, & sanior [e] fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei Ecclesiasticæ facta sine utilitate Ecclesiæ, & clericorum consensu nõ ualet, & quid contineat alienationis uerbum. h. d.

Ex his consequens est, ut rerum Ecclesiasticarum absque clericorum [f] subscriptione, [g] & Ecclesiæ utilitate, [h] & Romano in-

a Consistere potest. j. q. iij c. si quis obiecerit. & dist. xciij c. legimus.

b Regulariter. Ideò regulariter: quia, quędam potest episcopus explicare absq; consilio capituli, ut sunt minora negocia, ut per Abb. in c. nouit. de his quę fi. à præl. sin. cons. cap. fac. not. p Inno. in c. fin. de ma. & obed. fac. c. edoceri de rescrip. Itẽ existente rationabili causa etiã ardua poterit sine consensu capituli explicare, puta si uellet procedere contra aliquem consanguineum & ualde amicum collegij. Item in notorijs non requireretur consilium capituli & multo minus consensus. Abb. in d. cap. nouit.

c Vel consilio. Per hanc alternatiuam reijcitur opi. Glo. in c. cum uos. de his quæ fi. à prælа. sine consen. cap. quæ dicebat quòd in omnibus negocijs ecclesiæ est necessarius consensu capituli, quòd est contra. c. quanto. & c. nouit. eo. tit. & illam reprælıẽdit Abb. in ca. cum nos. eo. titu. in quo etiam eleganter considerat differentiam inter iussum, authoritatem, consilium & consensum, dic ut per eum ibi.

d Ad capitulum. Sunt ergo episcopus & capitulum unum corpus fictum, & reprę sentatum in singulis de corpore. ex quo, secundum Abb. in c. nouit. de his quæ fi à præl. si. consf. capituli quòd dispositio concepta per uerba, si quis, & per uerba, si qua fecerit, &c. comprehendat etiam uniuersitatem, cum sit quodam corpus fictum, ut hic, & d. c. nouit. quod procederet in fauorabilibus non autem odiosis. ut ibi p Ab.

e Sanior. Quod tamen præsumitur si constet de uniuersitate, de quo in c. ecclesia. ij. de elec. Sed si minor pars, uel etiam unus tantum afferret aliquod multum rationabile & probaret, posset impedire ordinationem uniuersitatis, fac. c. Nicena. dist. xxxj. & l. j. §. sed neque. C. de iu. uet. enuc. & per Abb. in c. j. de his quæ fi. à ma. parte capituli.

f Clericorum. Sed de quibus clericis est hoc intelligẽdum? respon. secundum Abb. & Doct. in c. j. de his quæ fi. à præl. sin. consen. capitul. Si agitur de alienatione rei ecclesiæ cathedralis intelligas de clericis q sunt đ capitulo d. ecclesiæ. ad hoc. c. j de reb. eccle. non alie. in vj. & intellige de præsentibus, absẽtes enim non sunt uocandi necessario. x. q. ij. c. hoc ius. & Ab. in d. c. j. Si agatur de alienatione rerum inferioris ecclesiæ magna uarietas est opinionum. quidam enim dicunt quòd sufficit clericorum consensus dictæ inferioris ecclesiæ. quidam quòd exigitur consilium canonicorum cathedralis ecclesiæ, alij aliter, ut habetur in d. c. j. Sed quid si episcopus non habet capitulũ, quia propter bella ecclesia est destructa? resp. loco canonicorum adhibebit alios clericos honestos: arg. c. si fortè. dist. lxv. fac. c. nullus res. xvij. q. iiij. fac. l. ubi absunt. ff. de tuto. & cura. dat. & ab his.

g Subscriptione. Not. unum ex casibus qui indiget subscriptione. nec enim necessaria est nisi i casibus à iure expressis. regulariter. n. cõsẽsus sufficit. l. pact. C. de pac. nisi i casibus no. in c. j. de cẽsi in vj. Immo hoc quod hic de subscriptione dicitur, hodie in pluribus locis nõ seruatur, secundũ Ab. in c. j. de his quæ fi. à prę. si. conf. cap. quanquàm multi teneant consuetudinem per quam tollitur solennitas requisita in alienatione rei ecclesiasticæ non tenere. de quo in c. nulli. eod.

h Vtilitate. Sed an sufficiet utiliter alienationis

tionis negocium esse ceptum, licet effectus secutus non fuerit. & uidetur sufficere. l. sed an ultro. ff. de neg. gest. contrarium uidetur uerius: quia cum ecclesia comparetur pupillo, nõ sufficit negocium utiliter esse cœptum, nisi ecclesia sit facta locupletior. l. si pupilli. ff. de neg gestis. eo tamen ipso ꝙ non est damnificata, reputatur facta locupletior. l. si pupillo. ff. de solu & not. in ca. fine. xij. quæst. ij.

a Incõsulto. fac. c. ij. eo. in vj. & extraua. Pauli. ij. Veneti quæ incipit Ambitiosæ.

b Suppositio. c. ij. eo. in vj.

c Nõ teneat. Etiam si omnes clerici consentiũt. c. fine. xij. q. ij. ubi not. & l. iubemus. C. de sacrosã. eccle. Sed si alienatio fiat seruata forma in casu non cõcesso tenet alienatio licet ecclesia tanquàm læsa restituatur, per ea quæ no. in c. ad nostram. eo. Alienatio tamen à Rectore aliquo perperã facta ualet in uita sua, & in sui præiudicium. Abb. in cap. ueniens. de transact. ubi hoc dictum declarat.

d Ratã habeãt. c. cũ nos. de his quæ fi. à præ. si. conf. cap. quod quidã ut Inn. tenebãt hoc ꝓcedere in alienatione temporali tantũ: secus in perpetua. Sed tu dic id habere locũ ẽt in perpetua si ratificatio cõcernit fauorẽ eccl. & sic cõtract.ª hoc casu claudicabit, ut ꝑ Ab. i c. j. eo. ti.

e Procurator. xij. q. j. c. si. & q. ij. c. fine. & c. ij. de donat. & dicitur procurator prælatus ex eo ꝙ debet procurare utilitatẽ eccl. nam propriẽ non est procurator, secundum Ab. in d. c. ij. prælatus. n. habet dignitatem, & potest latius & liberius disponere de reb. eccl. q̃ procurator. fa. not. in c. si v. q. iij. & xij. q. j. c. duo sunt genera. & in c. præsenti. de off. or. in vj. patet, quia procurator nunquàm donat. l. procurator tutorũ. ff. de procura. prælatus uerò aliquando donare potest, secundum ea quæ habentur in ca. iij. de donat. & in §. licet. cum sequen tit. infra titu. proxi. & §. excipiuntur. infra. eod.

f Deteriorem. Sic c. j. de in integ. rest. & c. ij. de donatio.

g Non põt. In faciẽdo, nisi modicẽ. c. ij. & c. iij. de dona. ubi no. secus i omittẽdo. xvj. q. iij c. placuit. & de materia ꝑ Abb. in c. j. de do. & cõtu.

h Gestũ. Et inde secutũ. c. ij. eo. i vj.

i Sortieẽ. c. ij. eo. in vj. c. si quis ꝑsbyterorũ. & c. ad nostrã. eo. in antiq. c. ij. de re. permu. & ĩ extrauag. Paul. ij. incipit ambitiosæ.

k Alienationis. Accipitur autẽ largissimẽ in hac materia uerbũ alienationis. fac. c. nulli. eo. ubi latẽ tradit. & extrauag. Paul. ij. incipit Ambitiosæ, & per Abb. in c. j. de his quæ fi. à præ. sin. conf. capit.

l Conductionẽ. s. ad longum tempus. c. nulli. eo. l. j. ff. de superfici. & Cle. j eo. alij habent cõditionẽ. de cuius literę intellectu latẽ per Ab. And. Sicu & Moder. Bononienses. in d. c. nulli.

m Sed nec &c. Dixit de alienatione rerum, nunc de obligatione. Et dicitur ecclesia alicui commissa ẽt si cui sit commendata uel in administrationẽ concessa, & oibus his casibus habebit locũ qđ hic dr̃, & in c. ij. de solut. Sed qđ si intrusit se quis in ecclesiã? resp. idem cum nõ debeat eẽ melioris cõditionis, q̃. sit ille qui canonicẽ ecclesiã obtinuit, ut in c. cũ q. de pb. in vj.

n Debitis. Quæ dicanẽ aliena debita, uide ꝑ Inn. in c. pastoralis. de præb. & quod ibi etiã ꝑ alios not. põt tamen prælatus obligare ꝓ sua substentatione: quia hęc sunt ecclesię debita: ut ꝑ Ab. in c. j. & in c. ij. de solut. ubi de intellectu d. c. j. & d. c. ij. & huius literæ quæ inde sumitẽ.

o Literas. Per quas cõcedunt prælati ut quis possit

consulto [a] Pontifice, ab Episcopo facta donatio, uel alienatio, uel suppositio [b] non teneat, [c] nisi eã postmodum ratã habeant. [d] Prælatus enim Ecclesiasticarum rerum procurator [e] est non dominus, & conditionem Ecclesiæ meliorem quidẽ facere potest, deteriorem [f] nõ põt. [g] Quòd si secus factum fuerit, nec qđ gestum [h] est uires ullas sortietur, [i] & Canonũ temeratores tã secularium quàm Ecclesiasticarum legum pœnis subiacebunt. Alienationis [k] autem uerbum continet hoc loco uẽditionem, permutationẽ, hypothecam, donationem, cõductionem, [l] emphyteusim, & omnem cõuentionem, per quam dominium trãsfertur.

Ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis, & debita necessaria facta à prædecessore luenda sunt. Idem si clericus de mandato fideiusserit, aut in rem ipsius Ecclesiæ mutuum uerterit. h. d.

Sed nec [m] commissam sibi Ecclesiam ꝓ alienis grauare debitis, [n] aut literas [o] ali-

cui, uel sigilla [a] concedere, quibus Ecclesia possit obligari aliquis audere debet, alioqui nec Ecclesia ad taliũ debitorum solutionẽ tenebitur, [b] & qui id ausus fuerit, à spiritualium & temporalium administratione suspẽsus erit, [c] debita tamẽ à prædecessore [d] suo pro Ecclesiæ necessitate [e] contracta, soluere proculdubio tenebitur. Idem si clericus de mandato [f] fideiusserit, aut si non de mãdato, in rem tamen Ecclesiæ mutuum uerterit. [g]

Potest prælatus rẽ non magni ualoris in aliquem benemeritum transferre, & terrã gratia fabricãda Ecclesiæ, alicui concedere. h.d.

Excipiuntur tamẽ non nulli casus in quibus donandi, permutãdi, locandi, libertatẽ, feudum, & emphyteusim dãdi, aut aliter alienandi iure licentia cõceditur. Nam si quid prælatus [h] non magni ualoris [i] alicui fortè ob benemerita [k] donauerit, præsertim [l] suadente consuetudi-

possit sumere mutuo nomine suo & ecclesiæ. An autem & quando prælatorum literæ faciãt fidem latè in c. quoniam contra. de probat.

a Sigilla concedere. Nisi forsan honestæ personæ, cui posset prælatus committere. Abb. in c. scripta. de fid. instrum. & est hic argu. quòd sigillum probat procurationem, de quo per Abb. in c. ij. de solut. & in c. j. de syndico, & quæ detrahant fidei sigilli p Abb. & alios in c. inter dilectos. ubi de materia plenè de fid. instrum.

b Tenebitur. Nisi quatenus in eius utilitatẽ erit uersum. c. quod quibusdam de fideiusso. & concor. c. ij. de solut. & x. q. ij. c. ea enim. uers. creditor. quod tamẽ nõ præsumitur nisi probetur. Abb. in c. super hoc. de renuntiatio.

c Suspensus erit. Ipso iure, cum uerbum suspensus, sit uerbum præteriti uel præsentis temporis. fac. not. in regul. in pœnis. de re. iu. in vj. & not. in c. ij. de solutio. & not. pœnam committi ex actu nullo. simile in c. nuper. de biga.

d A prędecessore. Est enim quasi hęres ipsius. xxiij. q. viij. c. conuenior. & xij. q. ij. c. fin. Vnde iste successor, & hæres comparantur. Nam ut hæres succedit in uniuersum ius, ita & successor in beneficio succedit in uniuersum ius ecclesiæ, & sic ecclesia dicitur habere quid uniuersum, de quo not. in c. cum ad sedem. de re. sti. spol. Item quo ad sustinendum onera contracta per prædecessores. ut hic. Differunt tñ in quibusdam. Nã hæredis ius causatur à defuncto, successor uerò in beneficio nõ à defuncto ius habet, sed à superiore. Item hæres tenetur soluere omnia debita defuncti qualitercunque contracta: ut not. in c. j. de testam. successor in beneficio solum contracta pro necessitate ecclesiæ, ut hic, & c. ij. de solu.

e Pro necessitate. Aliàs enim non teneretur. c. quod quibusdam. de donat. c. ij. ubi not. de solut. Sed an hoc casu debeat probare creditor pecuniã in utilitatẽ ecclesiæ uersam? Inn. quòd sic. Host. Ab. & communi. contra. sufficit enim secundum eos probare necessitatem obligationis. c. j. de solu. & ita limitabitur quod not. idem Abb. in c. super. de renun. uide per Abb. in c. pen. de fideiussor.

f De mandato. Scilicet prælati & capituli. c. pe. de fideiusso.

g Verterit. c. pe. de fideiuss. & intellige hoc quãdo utile est ecclesiæ illã uersionem esse factam, ita quòd uerisimiliter ecclesia de suo expẽdisset, nisi esset facta illa uersio. l. fundo. ff. de rei uend. aliàs ecclesia teneretur solum illud refundere in quo est meliorata, non autẽ quantum esset expensum, quod intellige, quãdo particularis qui contraxit nullam habebat administrationem, uel peculium, ut latissimè declaratur per Abb. in d. c. pen.

h Prælatus. Intellige non solum de prælato seculari, uerum etiam de regulari. in regulari enim loquitur. cap. cæterum. de donatio. unde hic sumitur. de seculari probantur in c. fi. de peculi. cleri.

i Valoris. Scilicet mobiles & non pretiosæ, aliàs non procederet quod hic dicitur, nec etiã consuetudo: ut per Abb. in c. cæterũ. de don.

k Ob benemerita. c. fi. de pecul. cler. addit dictionem forte. quia idem esset dicendum si donasset ob aliam rationabilem causam. fac. c. relatum. ij. & quod ibi not. de testa. Abb. in cap. cæterum. de donat.

l Præsertim. Ideò additur dictio præsertim, quia non est semper necessaria consuetudo, si quid enim uellet donare de reditibus ecclesiæ,

siæ,quos facit suos,potest prælatus etiam sine consensu capituli,& sine aliqua consuetudine, pro hoc quod not.in c.præsenti. de offi. ordi. in vj. Idem esset de alia re minima, sed si non esset minima nõ posset aliquid donare sine cõsuetudine, nisi cũ causa probabili. ut est notatum su pra.

a Cõsuetudine. Iuri non cõtraria. dist.xij.c.scit sancta.& de re iudi.c. cum causa.

b Substinebitur. Sed cõtra:quia nil dat qui nihil habet.l. si uniuersæ. C.de leg.j. q. vij. ca. Daibertum.cũ alleg.in c. cæterũ. de donat.& est ca. ij.eod.tit.& xij.q. j.c. si priuatum.re spon. hoc intelligitur de erogatione in pauperes.sed hoc licet sit in se uerum, huic tamẽ literæ non conuenit, nec c.cæterũ. quia hoc casu nõ est necessaria consuetudo,& alia de quibus hic quia ad eleemosynam tenetur ecclesia de rebus suis.xvj.q j.c. quoniam.xij.q.ij.c.aurum.Vnde intellige etiã de donatione facta non pauperi, quæ erit ualida concurrente consuetudine, etiam quod res nõ sit minima, dummodo non magna.Facit simile de tutore,qui quanquam non sit proprietarius, ratione tamen liberæ administrationis aliqua donare potest.l.cum plures.ff.de admi. tuto.fac.l.filius.ff.de donat.& c. nobis. in fi.de elect.& c.is cui.eo.tit.in vj.

c Possunt.xvij.q iiij.c.in uenditionibus.& c. quæsti.

d Fructuumque. Differentia est inter fructus & reditus: quia quidquid est in fructu, est in reditu: sed non contra, ut not.in cap.genera li.in fin.de elect.in vj.& fac.Cle.j. in fi.eo.unde sumitur.

e Ad tempus modicum. Sed quod dicetur modicum tempus?resp.relinquendum erit iudicis arbitrio.l.j.in fi.ff.d iu.delib l.j.§.j.ff.de effract. c.de causis. de offic.deleg.c. inquisitionis.de accusat.& not.in l.j.§.quod ait. ff.de superficie. iudex autem arbitrabitur secundum subiectã materiã. & not. de hoc. in Cle.j. eo.in fi.

ne, [a] iure substinebitur [b] donatio. Multò magis idẽ erit statuendum si quid fortè soli ad Ecclesiæ fabricam erigendam cõcessum fuerit,quo casu tantũ donare licet, quãtum Ecclesiæ parietes concludere possunt. [c]

Prouentus Ecclesiastici possunt uendi ad modicum tempus,& ad precariam concedi, quæ renouanda erit de quinquennio in quinquennium. h.d.

Idem iuris erit, & de redituum fructuũque [d] uenditionibus ad tempus [e] modicũ faciendis,& de præcarijs, [f] quæ quandoq; de Ecclesiarum possessionibus fieri solent, quæ ne temporis longinquitate iuris Ecclesiastici pereat memoria, [g] de quinquẽnio in quinquenniũ [h] renouandæ erunt.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis, secus precaria, nisi sit irrationalis. hoc dicit.

Distat autem præcariũ à precaria, quia precarium tandiu cõceditur, quoad is qui concessit, patitur. [i] Precariç uerò nõ sunt pro uoluntate concedentium reuocandç [k] nisi sint irrationabi–

f Precarijs.Contractus iste præcariæ uel precarium est iure ciuili incognitus,& d eius natura uide p Ab. in c.j. d precarijs.

g Memoria.fac. xij.q.ij.c. longinquitate.& c. sæpe.

h In quinquennium. Non est de substantia contractus huius q fiat de quinquẽnio in quinquennium.ut per Abb. in c.j.de precar.

i Patitur. Nec pactum factum in cõtrarium ualet.l. cũ pcario. ff.de p̃ca. Item extinguitur morte eius cui precarium fuit cõcessum, & sic in hæredem non transfertur, nõ tamen concedentis morte finitur: nam ubi actus ualiditas dependet ab alicuius uoluntate, non extinguitur ipsius morte:quia pręsumitur decedere in eadem uoluntate.c.maiores. extr. de bapt.& concord.c fi.de precar.ubi Abb.latissimẽ de eius natura differit. Et quomodo à cõmodato differat, quæ materia cum sit meré iuris ciuilis non est hic ponenda.finitur etiam precarium cum res est alienata,& nouus acquisitor uult reuocare. d. capit. fin. & fac. decima quæstio.secunda.cap. precariæ. cum duobus sequen.

k Reuocãdæ.Host.in hac materia ponit hos uersus.Ria,ria,rium.tria sunt quibus caput unum.Riæ sunt solitæ post singula lustra renasci. Ria fit ad mortem,nec citra uult reuocari. Riũ finitur tunc quando uult suus author.Tertium tamen uersum non approbat Abb. in c. j. de preca.

de preca. nec differentiam singularis & pluralis numeri.

a Successor. Etiam ex officio, c. quoniam §. sunt. & alij, ut lit. non contest. ubi Abb. & absque timore pœnæ appositæ rescissioni à prædecessore. ca. ij. de precar. facit. xxxv. q. ix. c. quod quis.

les, quo casu poterit successor [a] à prædecessore concessam precariam rescindere, & reuocare.

Ruinæ, prædia inculta & syluæ extirpatæ, possūt sub annuo censu cōcedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, pōt emphyteuta expelli. h. d.

Ruinæ [b] quoque quas Ecclesia reficere non ualeat, & inculta prædia, aut extirpatæ syluæ in emphyteusim sub annuo censu his concedi poterunt à quibus uel suo uel parentum suorum labore constiterit extirpatas, nisi fortè possint alijs ad maiorem Ecclesiæ utilitatem, cum eodem onere cō ferri. Qui tamen si per biennium [c] in solutione canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione [d] postmodum sibi consulere studuerint, iure expelli [e] poterunt: nec quicquam eis proderit quod ut canonem soluerent si bi nunciatū non fuit, cum hoc casu præfixus dies pro domino interpellet. [f]

Terrulas incommodas, & minus utiles, item seruos fugitiuos potest prælatus alienare. h. d.

Terrulas quoque aut uineolas exiguas, [g] & Ecclesiæ minus utiles, [h] aut longè positas, uel domos, [i] quæ Ecclesiæ plus incommodi quàm utilitatis afferunt, si necessitas fuerit, distrahendi potestatē Episcopus habebit. [k] Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati, retineri non possunt, si uoluerint, [l] aut illi ex alio meruerint Episcopis distrahendi potestas erit. [m]

Feudum à uasallo alienatū, & difficilis recuperationis

b Ruinæ. x. q. ij. c. ea quæ. §. si quas uerò, fac. e. ad aures. eod. unde sumit, & fac. c. cum dilecti. cum ibi no. de empt. & uend.

c Biennium. ca. fi. loca. x. q. ij. cap. hoc ius. §. qui rē. in priuato uerò triennium requiritur. l. ij. C. de iu. emphy.

d Celeri satisfactione. Potest ergo emphyteuta purgare morā offerendo canonem post biennium. c. pē. & c. fi. de loca. quantum autē temporis dandum sit ad purgandā hāc moram, sunt opiniones, & dicitur latissimè in d. c. fi.

e Expelli. Sed iudicis ne authoritate an propria? dic ut latissimè in ca. fi. de loca.

f Interpellet. Non est ergo requirendus emphyteuta: quia tempus statutum ipsum admonet. l. magnam. C. de contr. & com. stip. & l. ij. C. de iu. emphy. quod tamen non militat in foro pœnitentiali, & quo ad peccatum inducēdum, ut per Abb. in cap. fi. de præscrip. ubi quòd in foro pœnitētiali dies non interpellat ꝓ hoie.

g Exiguas. Forte appellat exiguas non ualentes ultra xx. solidos, ut xij. q. ij. c. si quos. & not. in c. terrulas. d. causa, & q. unde sumitur, & in cap. anteriorum. ij. q. vj. Sed contra d. l. pen. ff. de reb. eorum, & l. cum hi. §. in annos. ff. de transact. & xvij. q. iiii. capitu. l. quicunque. Sou. in cōtrariis erāt res utiles, nec urgebat necessitas, hic quando stimulat necessitas, & res sunt inutiles.

h Minus utiles. Id est, non utiles, uel parum utiles. Fac. quia nullum & minus utile æquiperantur, ca. ii. de translat. prælat. hoc tamē non semper. ca. si proponente, & ibi Abb. de rescrip.

i Domos. Fac. xii. q. ii. ca. sine, & c. non liceat.

k Habebit. Sed nunquid debeat interuenire consensus capituli? & non uidetur. xii. q. ii. terrulas. In contrariū ꝙ interuenire debeat uidetur ꝓbare text. in ca. ut super. § j. eod. Sol. de necessitate non debet, sed de honestate. Vel expressus nō debet necessariò interuenire, sed bene tacitus, uel dicas ut no. in d. §. j.

l Si uoluerint. Episcopi.

m Potestas erit. c. terrulas. & cap. fugitiuos. xii. q. ii. non tamen dum sunt in fuga. l. in fuga. C. de plagr. fortè, quia tunc sunt in quadam libertatis specie. l. quis sit fugitiuus. §. idem recte. ff. de ædil. edicto. nisi forte sub conditione si apprehendatur: ut not. in dicto capitulo. fugitiuos.

fugitiuos. Host. tamen putat posse teneri quòd seruus ecclesiæ quanquàm in fuga uendi possit, idque fauore ecclesiæ, quod tamen non placet Abbati in c. iniustum. de re. permuta.

potest Episcopus alteri sub cōditione r. cuperandi concedere. hoc dicit.

Sed & in feudū certis casibus, & iureiurādo de non alienando [a] minimè obstāte res Ecclesiasticas concedere poterit, ueluti si feudum per uasallum alienatum [b] fuerit, & per Episcopum id facilè recuperari nó ualeat: poterit enim per Episcopum illud alicui concedi, [c] qui & ipsum recuperet, & in feudum ab Ecclesia recognoscat.

Feudum deuolutum potest per Episcopum alteri concedi. hoc dicit.

Quinimò etiam si talis necessitas nó immineat nihilominus alienantis [d] filium, [e] uel consanguineum, uel eiusdem feudi cōsortem poterit Episcopus inuestire. [f] Idem erit si per obitum [g] uasalli feudum ad Ecclesiam remeauerit, nam & eo casu inuestire prælatus alium liberè poterit, si Ecclesiæ uiderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, uel acquisiuerūt Ecclesiis, possunt pro modo collati, uel acquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate, & peculio remaneat in patrocinio Ecclesiæ. h. d.

Illud etiam Toletano Concilio [h] diffinitum reperitur, quòd si sacerdotes aliquid Ecclesiæ suæ relinquunt, uel nihil habētes, aliqua prædia, uel familias Ecclesijs suis acquirunt, [i] liceat eisdem aliquos iuxta collatæ modum

a Non alienando. Pontifice scilicet inconsulto: ut in cap. ij. de feud. unde sumit. & no. quòd hoc iuramentum refertur solum ad res q̃ sunt de mensa ecclesiæ. i. ad eas res quarum dominiū directū & utile est penes ecclesiā, nó autem ad bona in quibus habet tantum directū, quia ista si reuertantur ad ecclesiā potest p̃latus alicui rursus concedere nó obstante tali iuramento: ut per Ab. in d. c. ij. & fac. nota. per eundem in c. ut super. eo.

b Alienatū. Qđ regulariter non licet maximè si sit temporale secundum Hosti. potest bene in dotem dari ad uitam ipsius feudatarij. cap. nuper. de donat. inter uir. & uxor. & habetur p Docto. in c. ij. de feudis.

c Concedi. No. casum in quo licet iura cedere potentioribus, contra titu. C. ne li. potent. quod est fauore ecclesiæ, & odio eorum qui usurpant res ecclesiasticas. Sed an idem sit in re ecclesiastica occupata, & quæ non possit facile recuperari per episcopum, ut scilicet possit dari recuperatori, & recuperaturo in feudum, maximè stante tali iuramento? respon. secundum Ioan. Andr. & Abba. quòd non. ne scilicet uia fraudibus aperiatur: ut per eos in cap. ij. de feudis.

d Alienantis. Collige ex eo quod hic dicitur, quòd alienans feudum in casu non permisso ipso facto cadit à iure suo, nec alia sententia requiritur, quod probatur tam hic, quàm in d. ca. ij. de feud. dum permittitur episcopo feudum alteri concedere sine noua priuatione.

e Filium. No. q licet delictum patris priuet filium feudo, tamen illū nó inhabilitat ad feudum, de quo latè per Ab. in c. ij. de feudis.

f Inuestire. Qđ nó uidebatur quasi delictum patris noceret filio, & p pinquo, uel quasi sufficeret q filius ueniret iure successionis, ut not. plenius in c. ij. de feud. fac. c. p tuas. de donat.

g Per obitū. Intellige quādo feudum fuit personale, uel quādo fuit concessum uassallo, & filijs, & moritur sine filijs masculis, nam fœmina nisi sit expressè dictū de ea non succedit. c. j. đ success. feud. colla. x.

h Cōcilio. c. cōsēsus. eo. habet ergo Conciliū iurisdictionē & non solus Papa. Nā si non haberet nó posset diffinire uel statuere. l. si ff. de iu. om. iud. c. ij. de cōst. in vj. An aūt constitutio facta in cōcilio debeat ædi sub nomine Papæ, an uerò sub nomine cōcilij, uide p Ab. in c. j. de spō.

i Acquirunt. Quidam intelligunt de acquisitis intuitu ecclesiæ, ut Inno. Host. uerò & alij quidam intelligunt de acquisitis intuitu personæ. & ex propria persona, pro quibus uidetur facere litera hic, & in ca. consensus. eod. unde

sumitur ibi, *iuxta collatæ modum rei*. secundum quem modum non poterunt isti clerici libertatem dare, si acquisiuerunt primo sed intuitu ecclesiæ. Opin. tamen Inno. uidetur magis communis, pro qua facit, xij. quæst. ij. capit. episcopus qui mancipium, cum expediat. iura uiribus &c. cap. cum expediat. de elect. i vj.

a Manumittere. Etiam non benemeritos, benemeritos enim posset manumittere, etiam quòd nil ecclesiæ contulisset, cap. si quos de seruis xij. q ij. & supra. eod. §. excipiuntur, & i utroque casu requiritur superioris authoritas: ut not. p Ab. in cap. consensus. eod. & i c. tua. de his quæ fi. à præl. sin. cons. capituli.

rei de familia eiusdem Ecclesiæ manumittere, [a] ità ut manumissi cum peculio, & posteritate [b] sua sub Ecclesiæ remaneant patrocinio. Quòd si qui nihil de proprio Ecclesiæ contulerunt libertati seruos Ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodē Concilio Episcopus successor [c] ad Ecclesiæ [d] ius reuocare poterit. Impium est enim, ut qui lucrū de rebus suis Ecclesiæ non contulit, damnū inferre ualeat.

b Posteritate sua. Sed contra. l. antepen C. de ope. lib. Sol. quidam quòd ista posteritas fuit manumissa simul cum parentibus. Sed hæc diuinat, immo est contra capit. liberti. xij. quæst ij. Vnde alij quòd speciale in ecclesia, ut proles liberti sit semper ecclesiæ obnoxia, hanc non probat Glos. in d. capit. liberti, specialitas enim est cauenda, not. in l. filium. C. famil. ærciscund. Tertij dicunt quòd filij nati post manumissionē sunt ingenui, sunt tamen obnoxij ecclesiæ quo ad quasdam operas, quæ consistunt in honore exhibendo, puta, assurgendo, salutando: ut not. xij. quæst. ij. cap. de libertis. Vel dicas quartò, quòd hæc lex potest dici in ipsa manumissione uelut, & in traditione rei potest pactum apponi l. in tradendis. ff. de pact.

c Successor. cap. ij. de precar. & supra. eod. di stat. & xxxv. q. ix. c. quod quis.

d Ad ius ecclesiæ. Not. quòd licet alienatio non tenuerit, & sic dominium ab ecclesia non fuerit ablatum, nihilominus dicitur euocari res ad ius ecclesiæ. Quod facit ad quæst. si Papa committat delegato quòd ea quæ reperierit alienata de bonis talis ecclesiæ debeat ad proprietatem dictæ ecclesiæ reuocare, ꝙ talis delegatus habebit iurisdictionem super rebus inuasis, & de quibus possessio tātum trāsiuit ad alios, de quo uide per Abbat. & alios in capit. episcopi. eod. & p Felynū. in Rubrica de rescriptis.

Princeps potest rem suam æqualem, uel maiorem cū Ecclesiastica permutare, & serui Ecclesiastici, si frugi sint, præterquam ad libertatē commutari non possunt. hoc dicit.

Sed & Princeps [e] si causa probabilis [f] id poposcerit, cum re Ecclesiastica, & immobili rem suā maiorem, uel æqualē permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma, [g] Ecclesiastica tamen mancipia, quæ frugi fuerint, [h] præterquā ad libertatem commuta

e Princeps. Intellige de Imperatore qui cū munierit ecclesiam multis priuilegijs, non fuit magnum sibi hoc quod hic dicitur rependi, aliàs hæc uox princeps uariè sumitur. ut not. in Cle. j. de baptismo.

f Probabilis. Quidam intelligunt quòd in hac permutatione uersari debet utilitas ecclesiæ, & quòd aliàs non debet fieri: ut not. in cap. j. de re. permut. Sed commu. contra quòd non requiratur ecclesiæ utilitas. sed quòd sufficiat quòd non sit in damno. & quod dicitur de causa probabili, intelligendum est de causa ex qua mouetur princeps ad permutandum. puta quia ecclesia prope palatium principis habet prædium, & princeps uult ampliare ædificium. Immo plus dicunt Doct. quòd si prælatus nollet consentire, posset compelli per superiorem suum.

g Forma. Hæc est quædam annotatio uel significatio quam facit princeps super tali permutatione cum causæ cognitione, & hæc forma non tam requiritur ad substantiandam permutationem, quàm ad excusationem ecclesiæ, si diceretur quòd res ecclesiastica distrahi non debet.

h Frugi fuerint. Secus si fugitiua, c. mācipia. de rerum permut. & nota ꝙ ecclesia potest habere seruos etiam christianos. fac. §. ꝙ si quis. supra. qui promo. non poss.

ri non poterunt. a

Episcopus potest permutare terras duarum Ecclesiarũ suæ diœcesis illarum accedente consensu, & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoque b duarum suæ diœcesis Ecclesiarum terras inuicem ambarũ partium accedente consensu c permutare poterit, & si alterius partis prædiũ ualore præponderet ad æqualitatem inducendam ab altera parte pecuniam d refundi iubebit. De temporalibus autẽ ad spiritualia permutatio iure consistere nõ potest. e

Res Ecclesiastica potest propter scriptionẽ legitimã ab Ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

Præterea & si quis per tẽpora sacris Canonibus f definita rẽ Ecclesiasticã iusto titulo, & bona fide ita possederit, ut nullo tempore rei conscientiam habeat alienæ g completa præscriptione, res possessa à iuribus Ecclesiæ dubio procul intelligetur esse auocata.

Decimæ, & oblationes præscribi non possunt. h. d.

Prouentus h tamẽ primitiarum & decimationum i præscriptione tolli non poterunt, etiam si à Romano Pontifice laicus quilibet super his rescriptum impetrauerit.

a Non poterunt. Quod enim semel Deo dicatum est, ad humanos usus transferri nõ potest, capit. mancipia. cum capit. sequen. de re permuta.

b Episcopus quoque. Fac. c. j. eo. & c. ad quæstiones. de re. permuta. & x. quæst. ij. cap. hoc ius. §. sed & permutare.

c Consensu. Not. ergo quòd licet episcopus in ecclesijs sibi subiectis omnimodam habeat potestatẽ. x. quæst. j. per to. & supra. de immunit. ecclesiæ. §. pen. tamẽ nõ potest pro libito & sine causa rem earum alienare, ex causa tamen posset: ut not in cap. j. ubi Abb. eo. Sed nec econtrà possunt ecclesiæ res suas ad inuicem permutare sine superioris licentia. & sic est argumẽ. quòd canonici nõ possunt inuicem permutare domus sibi assignatas, de quo in cap. quæsitum. de re. permut.

d Pecuniam. Sed an hoc casu remanebit permutatio hic contractus, an uerò transeat in emptionem ob pecuniam numeratam. In hac quæstione uarij uaria tradiderunt, uidetur tamen primo contrahentium animus inspiciendus l. semper in stipulationibus. ff. de re. iu. & ita Ioan. And. & Abb. in cap. ad quæstiones. de r. permut. & Bart. in l. Aristo. ff. de donat. si autem non apparet, est recurrendum ad coniecturas, si enim maius sit pretium, quàm res data unà cum pretio uel pecunia, præsumetur emptio. contrarium si pecunia sit modica, & res magna: arg. l. cum quæritur. ff. de sta. hom. & de hoc latissimè Tiraq. in tract. de utroq; retract. in prima parte §. xxx. in Glos. prima super uerbo permutationis.

e Non potest. c. ad quæstiones. & c. exhibita. de re. permuta. sed spiritualia spiritualibus possunt bene permutari, traditur in d. capit. ad quæstiones.

f Canonibus. c. ad aures. cap. uigilanti. capit. cum nobis. c. si diligenti. de præscript. & per tot.

g Alienæ. cap. si. de præscrip. ubi ordinariè per omnes. & no. hic quæ requirantur ad legitimam præscriptionem.

h Prouẽtus. Sumitur ex cap. placuit. §. sic etiam. xvj. q. iij.

i Decimationũ. Immo uidetur quòd laicus decimas possit præscribere: nam ius habet. percipiendi eas, ex quo ei conceduntur ab episcopo, puta in feudũ uel beneficium ad tempus. ad not. in capit. quanuis de decim. Ad hoc quidam quòd laicus nullum ius habet in decimis, nec habere potest. j. quæst. iij. cap. peruenit. & §. ex contrario. supra in titulo proxi. & secundum istos plana est res, & nullum est contrarium. Alij dicunt quòd cum sic conceduntur laicis ab epõ, laici habent ius possidendi: sed illud ius nõ est spirituale, nec rõne illius iuris posset præscribere: quia alieno noĩe possidet, si uerò uellet interuertere possessionẽ iã inciperet esse malæfidei, c. si diligenti. de præscript. & ita nõ posset eas præscribere. Sed nõ ne ius spirituale percipiendi decimas habent leprosi qui sunt laici. c. ij. de eccle. ædifi. dic quòd nõ: sed tãtum a præstatione sunt liberi, quod ex eo patet, sed tantum à præstatione sunt liberi: ut not. in d. § sic etiam.

DE

DE PECVLIO CLERICORVM relictis, & successionibus eorum.

a De peculio. Licet peculium sui natura supponat habentem in aliena potestate. l. fin. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & instit. quod cum eo qui in alie. potesta. & sit quadruplex: ut i l. fi. C. de inoffi. testam. & per Ab. in Rubrica eod. hic tamen sumitur pro patrimonio ipso clericorum, & dicitur à pecunia quasi parua pecunia: quia fortè clerici ut plurimum nõ habet ampla patrimonia.

b Clericorum. Hic accipe strictè & propriè, ut non comprehendat monachos, sed solum seculares: ut per Abba. in capit. j. de instit. quorum est habere hoc peculium.

DE PECVLIO[a] CLERICORVM[b] relictis, & successionibus eorum.

Ecclesiastica reputantur etiam illa quas sacerdos acquisiuit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet, qui sub pœnis hic contentis curabit, ut de rebus à se emptis ad nomen Ecclesiæ scripturam conficiat hoc dicit.

Ergo[c] res Ecclesiasticas ab Ecclesiæ iuribus abdicare non licet.[d] Ecclesiasticas autẽ res intelligimus non modo quas Ecclesiæ rationibus sacerdos cõperit asscriptas, sed etiam eas[e] quas is emerit cùm tẽpore suæ promotionis nihil[f] haberet, cũ igitur & hæc tãquàm de bonis Ecclesiæ[g] quæsita eiusdem esse intelligãtur,[h] ne quãdo ius Ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos ut de his quę superemerit, & ad ipsius Ecclesiæ nomẽ[i] scripturam conficiat, & Ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedet. Qui uerò prætextu ꝓprij, uel alieni noĩs fraudẽ facere uoluerit, sacrilegij[k] crimen incurret.

Ergo res Ecclesiasticas.

c Ergo. Ex hoc principio patet continuatio ad præcedentia, & est inceptiuum uerbũ, uel coniunctiuum, uel illatiuum.

d Non licet. Xij. quæst. ij. per tot. & supra titulo proxim. per tot.

e Sed etiam eas. capit. j. eod. unde sumitur. & xiij. q. iij. per tot.

f Nihil. Paupertas ergo non obest quo minus quis promoueri possit. Ita not. xij. q. iij. c. j. & per Ab. c. j eo. licet aliud sit in tutore, instit. de excus. tuto. in fi.

g Bonis ecclesiæ. Non tamen hæc est præsumptio iuris & de iure, ut non admittat probationem in contrarium. Nam poterit p hæredem clerici probari quòd licet nõ habuerit patrimonium, lucratus tamen fuit ex aliquo licito artificio, & ex industria, quo casu non acquiritur ecclesiæ, cap. quia nos. de testam. & per Ab. in cap. j. eod. & latius in cap. iij. Simile est in uxore, quæ licet præsumatur in dubio quæsiuisse ex bonis mariti. l. Quintus. ff. de don. inter, ui. & uxor. l. etiam. C. eod. tit. ista tamen præsumptio recipit probationẽ incõtrarium: ut p Ab. in d. c. j. & per Neuiza, in syl. nuptiali lib. 4. & per Alciat. de præsumpt. Reg. iij. psumpt. xxvj. Aym. cons. 51. lib. j.

h Intelligãtur. Sed cõtra C. arbi. tutel. l. si defunctus? Respondeo aliud in tutore & curratore qui est temporalis, & licitè negociatur, aliud in clerico, qui non se immiscet negocijs secularibus, ne cle. uel mon. per tot. & est perpetuus & habet liberiorem administrationẽ, nam sic delictum præsumeres contra l. merito. ff. pro socio. & l. Quintus. ff. de donat. inter uir. & uxor.

i Nomen. c. ij. eod. Sed quid si conficiat scripturã sub noie proprio, uel alieno? Respondeo ad huc res efficitur ipsius ecclesiæ, & hoc speciale est in ea, ut res empta ex pecunia sua, licet sub nomine alieno, fiat ecclesiæ: nam regulariter contra l. si ex eo. C. de rei uend. l. & si de tua. C. de don. inter. ui. & uxor. l. si patruus. C. com. utri. iudi. habetur in capit. inquirendum. eod. Dicit tamen Hostien. non reperiri textum expressum pro hac exceptione, sed secundum Ab. est tex. in c. j. eod. & in c. j. de testa. fac. simil. iij. C. arbit. tutel. & C. de rei uendic. l. si ut proponis.

k Sacrilegij. cap. inquirendum. eo. & ibi de hoc no.

Sta-

Relictum Sacerdoti pro anima censetur relictum Ecclesiæ, secus est si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi hoc dicit.

Sed & si non emerit, sed pro anima quispiam intuitu Ecclesiæ sacerdoti reliquerit, adhuc idem statuendum [a] erit. Congruit enim ut quemadmodum sacerdos habet quod Ecclesiæ dimissum est, ita & Ecclesia id habeat quod relinquetur sacerdoti. Si quid tamen per fideicommissum, aut sacerdoti, aut Ecclesiæ relictum fuerit alteri postmodum profuturum, id inter Ecclesiasticas facultates computãdum non erit. [b]

Bona quæsita Sacerdotibus intuitu Ecclesiæ, debent remanere apud Ecclesiam, nec de his potest qui testari, & quid continetur nomine Ecclesiæ, hoc dicit.

Generaliter igitur bona quælibet ob Ecclesiam [c] acquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia, post illorum obitum debent apud eandem remanere, nec super his ullum de iure testamentum fieri poterit. Nomine [d] autem Ecclesiæ ubi clericorum est collegium, nõ Episcopus, [e] uel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur, quæ rerum illarum curam, & canonicam debet habere distributionem. Vbi autem in locum defuncti unus tantum substituendus erit, is ea bona, uelut & alia dispensabit. [f]

Clerici possunt maximè accedente iusta causa de bonis Ecclesiasticis facere eleemosynam, hoc dicit.

Licet autem clerici, nec de mobilibus ipsis testamentũ conficere possint, cõsuetudinis tamen est nõ improbatę, ut de his pauperibus, & religiosis locis, & his q̃ uiuenti seruiuerint, [g] siue sint cõsanguinei, siue extranei, aliqua [h] iuxta seruitij meritum cõferant, non testamẽti [i]

a Statuendum erit. De hoc supra. de cano. portione. §. sed in hac specie. & habetur in ca. requisisti. de testam. fac. xij. q. iij. c. pontifices.

b Non erit. Poterit tamen detrahi Trebellianica, ut instit. de fideicom. hære. §. sed quia, nisi fortè ecclesia uellet imitari principem, qui licet possit detrahere huiusmodi quartas, consueuit tamen donare. l. j. §. ad municipum. ff. ad leg. falcid. not. in l. & de legatis. C. eod. tit.

c Ob ecclesiam. Sic in ca. relatum ij. de testam.

d Nomine autem. No. unam significationẽ istius uerbi ecclesia, de alijs not. in c. quæ relam. ne prælat. ui. suas. fac. supra. de construen. eccles. & quę ibi no. in princ.

e Non episcopus. Qui tamẽ est in ecclesia, & ecclesia in episcopo. vij. q. j. c. scire debes.

f Dispensabit. Sed quæ diuersitatis ratio inter hũc casum & superiorem? Respondeo secundum Abb. in cap. relatum. ij. de testam. quia primo casu canonico datur præbenda ex bonis cõmunibus capituli principaliter ut inde sumat necessaria, nõ aũt ut sit administrator ecclesię. Ideò si aliqua remanent ultra præbendam debent cedere capitulo cuius sunt bona præbendarum. Nã satis est ꝙ successor habeat corpus præbendæ: quia datur sibi ut inde uiuat, & capitulũ administrabit bona acquisita, sicut alia bona cõmunia. Sed in alio beneficiato per se extra congregationẽ datur beneficium tã quã administratori ipsius ecclesiæ. Vnde quẽadmodum est administrator aliorũ bonorum ecclesiæ, ita & hæc quæsita intuitu ecclesię administrabit. quæ ratio satis hic innuitur in illis uerbis, uelut & alia. &c.

g Seruierint. Ad erogandum pauperibus & pijs locis sufficit sola charitas, in alijs requiritur quòd pręcesserit seruitium, cap. relatũ. ij. ubi Ab. & cap. ad hęc. de testam. & non est mirum quòd fiat hic remuneratio de rebus ecclesię: quia seruitium impensum prælatò censetur ecclesiæ impẽsum. fac. c. p tuas. & qđ ibi per Ab. de donat.

h Aliqua. Hoc uerbũ denotat moderationẽ, adeò ꝙ non posset oia mobilia eps errogare, Ab. & Doct. in c. relatũ. ij. & c. ad hęc. de testam.

i Non testamenti. No. quod qñq; aliquid cõceditur inter

ratione, sed eleemosynæ dumtaxat intuitu.

Potest quis tantum legare de bonis Ecclesiasticis, quantũ contulerit Ecclesiæ. h.d.

Item si tantundem de proprij Iuris facultate contulerit Ecclesiæ, quãtum de Ecclesiasticis bonis legauerit, legatum substinebitur. [a]

Clerici possunt testari de his, quæ acquisiuerunt non intuitu Ecclesiæ h.d.

De his uerò, quæ aut paternæ successionis, uel cognationis intuitu, [b] seu consanguineorum, uel amicorum munere respectu non habito ad Ecclesiam, [c] ad clericos peruenerint, [d] liberè [e] testari poterunt.

Clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totũ Ecclesia. h.d.

Quòd si decesserint intestati nec aliqui fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere ualeant, si ingenuis gaudeant natalibus, [f] in integrum tunc Ecclesia succedet, [g] nec cuiquam ex rebus eorum aliquid præsumere [h] licebit.

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quatuor partes. ut hic.

Si uerò seruus [i] ad sacros ordines promotus, libertatem nactus fuerit, idemq; posteà decesserit intestatus, nihil olim dominus de bonis eius uendicare poterit. Sed eius peculium ĩ quatuor partes diuidet, quarũ

inter uiuos, quod non licet in ultima uoluntate, & sic potest quis facere per se, quod nó põt relinquere alteri faciendum. fac. c. quia Ioannes, xij. q. v. & not. in c. Apostolicæ. de dona. & supra. de constru. eccles. §. epõ quoque. Ratio differẽtiæ est, quia testamentum confirmantur morte, c. cum Marthę. de celebra. miss. effectus ergo confertur in tempus in quo non est futurus prælatus, ideò nó põt de aliquo disponere de facultatibus ecclesię: arg. l. eum qui ff. de iurisd. om. iudi sed si uult disponere dũ uiuit, non prohibetur, quia est administrator ecclesiæ, licet ergo una uia quid non liceat, licet tñ alia, contra c. cũ quid. de reg. iu. in vj. sed illud est qñ quid prohibetur rõne effectus nó modi: ut per Ab. in cap. ad hæc. de testam.

a Substinebitur. xij. q. ij. ca. si quis qualibet. & q. v. c. si episcopus.

b Intuitu. Not. quòd clerici tam seculares, quàm religiosi retinent iura sanguinis, & ideò succedunt. l. Deo nobis. C. de episco. & cle. & xvj. quæst. j. capit. uno. hæc tamen est differentia inter religiosos & seculares clericos, quòd seculares sibi acquirunt. capit. quia nos. ubi Abb. de testam. religiosi monasterio, omnes in d. capit. quia nos.

c Ad ecclesiam. Quia tunc aliud esset cap. requisisti. de testam. cap. j. de succes. ab intesta. & §. sed in hac specie. supra. de cano. port.

d Peruenerint. Idem si ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta: quia assumpsisset lecturam, capit. quia nos. de testam. ubi Abb. & alij. fac. not. in c. j. de celeb. missarum. Sed quid erit si clericus lucratus fuerit ex illicita aduocatione, uel etiam ex ludo? Respondeo ut per Abb. in c. relatum. ij. in fi. de testam.

e Liberè. Etiam si sit filius famil. quia nihilominus de aduentitijs testabitur, quod intellige ut per Ab. & alios in capit. quia nos. de test.

f Natalibus. Aliud si non sint ingenui, ut in §. seq.

g Succedet. Cóncor. xij. quæst. v. c. si. & q. iij. cap. quicunque. & ca. j. de success. ab intesta. & in §. si quis. episcopus. Aut. de eccles. titul. quòd si quis habuit plura beneficia uidetur quòd hęreditas siue patrimonium decedentis clerici debeat diuidi, sed tu dic quòd succedit ecclesia ĩ qua ultimo loco clericus inseruiuit, ut per Doct. in ca. j. de succes. ab intestato. ꝙ si tempore mortis habebat duo beneficia tunc fortè facienda esset diuisio. Qđ si clericus nullam habet ecclesiam, nec successorem ab intestato? Resp. secundum Ab. in d. c. j. bona deuenient ad epm. Et ipse disponet secundum Deum. uide per eundem in cap. ij. de pęn. & in c. in præsentia. de probat. Fa. Aut. oẽs peregrini. C. com. de succes. Et quod dicitur de ecclesia. intellige largè ut comprehendat oẽ beneficium etiam sine cura. facit cap. relatum ij. de testam. & tenet Ab. in d. c. j.

h Præsumere. Ante sumere à sumo dictum q. d. expilare, surripere.

i Seruus. Facit. c. ij. de succes. ab intesta.

Capaces.

a Capaces. Puta hæretici.xxiiij.q.ij. c.sanè. & c.si quis episcopus.

b Episcopus. Et sic nota quòd illud quod uenit applicandum fisco de bonis clericorum non applicatur fisco Papæ, sed episcopo loci, ut diligenter distribuat ad usum ecclesiæ, ut hic. Item nota aliud quod Ab.in cap.ij. de successione ab intest. putat mirabile. quod in d.capitulo secundo. unde hæc litera sumitur, uidetur probari quòd si uni ex hæredibus aufertur sua portio tanquam ab indigno, non applicatur fisco seculari, licet hæres sit secularis. sed potius fisco ecclesiæ, habito respectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

una epo, altera ecclesiæ, tertia pauperibus assignabit, quarta parentibus, & si nō sint capaces a parentes, eps b eam recipiet, & in usum ecclesiæ diligenter distribuet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS ET ILLORVM DIVISIONE.

LIBER TERTIVS. DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid sit iudicium, & quid causa. hoc dicit. & quæ ecclesiastica. h.d.

Restat a ut uideamus de iudicijs. Potest autem iudicium ita describi, Iudiciū b est discusio causæ, quæ ritè fit in foro coram iudice. Causa c uerò est origo negotij, & materia iudicij.

Quæ sint iudicia secularia.

Summa diuisio iudiciorum hæc est, q aut sunt secularia, aut ecclesiastica. Iudicia secularia sunt, quæ coram iudice laico inter personas seculares exercentur. Ecclesiastica uerò sunt, quę coram iudice ecclesiastico inter personas d ecclesiasticas

a Restat. Quasi dicat, explicito tractatu personarum in primo libro. Item rerum in secundo iusta partitionem factā supra de iu.nat.consuetu. & constitut. §.fin. restat tractare solum de iudicijs, de quibus, quoniam materia est ampla, & admodum diffusa, tractat duobus libris, uno complectitur iudicia ciuilia, qui est hic, tertius alio criminalia qui est ultimus. Et licet hic terminus iudiciū uaria significet: ut per Doc. in Rubrica eod. tamen hic sumitur pro instantia causæ discutiendæ & partibus eius. l. properandum. C.eo. c. forus. de uerb. sig. iiij q.iiij.c.j.

b Iudicium est. Variè traduntur iudicij diffinitiones in Rubrica eod. hæc tamen non uidetur in sensu differre ab alijs, præsertim ab ea quæ traditur ibi per Abb. & licet fortè aliquæ possint fieri oppositiones si uelimus attendere naturam diffinitionum, prout strictè accipiuntur, & in sanas scribentium disputationes, sufficit tamen ut substineatur & uerificetur prout in pluribus, & tanquam descriptio, ponitur hic, quod apparet ex illo uerbo describi.

c Causa uerò. &c. c. forus. de uerb. sign.

d Ecclesiasticas personas. Vt infra eod. §. pari ratione, & in tantum clerici sunt ab ecclesiastico iudice iudicandi, ut nec Papa subijcere possit clericos potestati seculari. Inno. & Abb

agitantur. Duo enim sunt [a] quibus principaliter orbis regit. [b] Authoritas sacra Pōtificum, & Imperialis, ac regia potestas. Vnde sicut ciuilium legum non nisi ciuilis esse debet executor, ita etiam ecclesiasticarum ecclesiasticus Iudex est administrator. [c]

Laicus à laico coram seculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, uel similis: & literæ impetratæ ad iudicem ecclesiasticum nō tenent. h.d.

Laicus ergo à laico coram iudice seculari, non autem ecclesiastico cōueniendus erit, quod usq; adeò obtinet, ut etiam si alteruter litigātium ab Apostolica sede literas ad Ecclesiasticum iudicem impetrauerit, irritæ sint & inanes: [d] si tamen causa sit huiusmodi, quę ad ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonij, [e] usurarum, [f] periurij, [g] & similes, [h] licet inter

Abb.in c.ij.de maio.& obedien. nisi ex causa. Ab.in c.proposuit.de concessio.præbendæ.

a Duo sunt enim. Concor.dist.xcvj.& Aut. quomodo opor.& c. & pulchrè per Archid.in Rubrica Decreti.colum.j.

b Regitur. Et unum non dependet ab altero, & sic potestas Imperatoris ueri non uidetur pendere à Papa, sed immediate à Deo, & ita not. in c.duo. & c.si Imperator. dist. xcvj. de quo tamen dicut per eximium doctorem & præceptorem meum Dominum Restaurū Castaldum in tractatu de Imperatore. q.iiij.qui testatur communē hodie esse sententiam quòd Imperator & imperiū est ab ecclesia, & latius per eundem in eodem tractatu. q.50.facit quod not. Abb.in cap.licet.de fo.compe.

c Administratŏr. Xj.q j.c.sicut. & per tot. & c.nouit.eod.& hoc regulariter. Sunt tamen casus in quibus iudex clericus cognoscit inter laicos, & econtra, ut diffusè per Stefanum Aufrerium Tholosanum in tractatú de potestatè secularium super ecclesijs, & per eundem in tractatu de potestate ecclesiæ super laicis, & per Bernardum Laurentij in quadam recollecta casuum in quibus iudex secularis potest in personas ecclesisticas manus immittere, in tomo v. tractatuum, & per Doct.in cap.ij.de iudi.ubi quando laicus possit esse assessor iudicis ecclesiastici, & in cap. licet.& in c.ex tenore. de fo.compe. & in cap. ecclesia sanctæ Mariæ.de constit.& dicetur infra eo.in discursu uarijs in locis.

d Et inanes. Sed quæritur an sint irritæ & inanes ipso iure? quidam quod tales literæ sunt in suspenso; & quòd euentus declarabit an sint nullæ, scilicet si appareat iudicem laicum esse uel non esse negligentem: ut not. in c.licet.& cap.ex tenore.de fo.compet.& tenuerunt multi antiqui. Ab.in d.c.licet. distinguit an literæ sint impetratæ à personis miserabilibus: an uero non miserabilibus: ut secundo quidem casu irritæ sint ipso iure. primo uerò non, ratio autem diuersitatis est secundum eū (reiectis rationibus Io. de Ligna. & Anton. de Butrio.) quia in personas miserabiles seu delinquentes contra eas habet Papa iurisdictionem magis latā, quàm in alias nō miserabiles: quia miserabiles sunt sub eius protectione, ut hic, & cap. significantibus. de offi. deleg at. unde committendo uidetur exercere officium protectionis qua si comminetur seculari, quòd si non procedet, ipse per suum delegatum procedet, sicut in simili dat conseruatorem ante iniuriam illatam. capitu.j.de offic.deleg.in vj. sed alios laicos non sic habet in protectione, ideò nullo modo committit ante negligentiæ tempus. l.obseruare. §.nec pro eo.ff. de offic.proconsf.& cap. quod clericis.de foro compet.

e Matrimonij. c.causam matrimonij.de offic.deleg.& cap. ex literis. de consanguin.& affinit.

f Vsurarum. cap. quoniam.de usuris. & per totum.

g Periurij.c.si. de fo.competen. in vj. potest tamen de iuramento esse cognitio iudicis secularis, puta, si agatur de obseruantia iuramenti non de ualiditate. Abb.in cap.cum sit. de fo.com.sicut & si agatur mero possessorio, licet causa in petitorio sit spiritualis, iusta doctrinam. Abb.in cap.literas. uers.unde multum probabiliter.de iuram.calum.

h Et similes. De quibus habetur latissimè in c.licet.de fo.compet. fac.c.tuā.de ord.cogni.

Non

laicos disceptatio sit, Iudex ecclesiasticus adeundus erit. Idem iuris est si uel à seculari iudice iustitia impetrari non potest, [a] uel consuetudo [b] loci, uel miserabilitas [c] personarum ecclesiasticum iudicem compellandum suadeat.

Clerici habent priuilegium ne coram indice laico conueniri ualeant, cui non potest ullo pacto renuntiari, in indicem tamen ecclesiasticum non suum possunt consentire accedente consensu diœcesani. hoc dicit.

Pari ratione [d] tam Mileuitanēsi [e] quàm Carthaginensi [f] Concilio constitutum est, ne clerici clericos relicto suo Pontifice, ad publica [g] iudicia sub pœna depositionis, [h] & amissionis [i] propriorū iuriū pertrahant: [k] cui beneficio cum non sit personale, sed collegio [l] ecclesiastico indultum, pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest. [m] In iudicem tamen non suum si is persona sit Ecclesiastica, & episcopi diœcesani consensus ac-

a Non potest. Puta: quia uacat imperium. c.licet. de foro compe. uel ex negligentia iudicis secularis, ut in d.c.licet. & c.ex tenore. de fo.compet.

b Consuetudo loci. c.si duobus. de appel. & c.si clericus. de foro compet.

c Miserabilitas. c.ex tenore. de foro compet. & c.super. de uerb.sign. & c. significantibus. de offi.dele. & quæ sint hæ. & quando possint immediatè iudicem ecclesiasticū adire, per Abb. in c.licet. de for. compet.

d Ratione. Quę scilicet ponit in §. primo. supra eod.

e Mileuitanensi. Xj. q. iij. c.inolita. & c.si diligenti. de foro cōp.

f Carthaginensi Xj.q.j. cap.placuit. c.si diligenti. de foro comp.

g Publica. Secularia: ut per Docto. in c.si diligenti. de foro comp.

h Depositionis. Hoc quando traxit in criminali causa secundum quosdam.

i Amissionis. In causa ciuili secundū quosdam. Abb. tamen in c.si diligenti. §.fin. de fo. comp. in ultimo not. aliter declarat, dic ut per eum. Dubitatur tamen an ipso iure incurratur hæc pœna, an per sententiam, & communiter tenetur quòd per sententiam, ut traditur in d.cap.si diligenti. Quid tamen si laicus trahat clericum ad forum secularem. Respon perdet causam. Aut. statuimus. C. de epis. & cler. quod priuilegium Specul. trahebat etiā ad clericum coniugatum, de quo tamen dicas ut in cap.uni. de cle.coniug. in vj. Sed nunquid clerici qui consentiunt in iudicem ecclesiasticum non suum incurrant pœnam de qua hic? Resp. ut plenè habetur in c.significasti. de foro competen. Sed an possit clericus de consensu episcopi consentire in iudicem laicum? Respon. non ex ratione quæ statim subditur in hac litera. Ita not. in d.cap.significasti. Ar. cōtra. c.ij. de fo.comp. Sol. ut ibi p Ab.

k Pertrahant. Sed qn̄ intelligetur quis pertrahere, ut sit locus pœnis de quibus hic, & uidet quam primū quis clericum in iudicium uocauit. xj. q.j.c. inolita. unde sumitur hæc litera. & l.in criminali. C. de iuris.omn.iud. Alij quòd solum post litis contestationem. l. quanuis. ff. de in ius uocā. l.si conuenerit. ff. de iuris.omn.iud. & argu. xj. q.j.ca. placuit. & l. Papin §.meminisse. ff. de inoffi.testa. l. alia. C. de his qui. ut indig. l. si cum exceptione. §. hæc actio. & §. satis. ff. quod metu. causa. & hæc placet Bart. & Abb. per l.qui cum minor. §. accusasse. ff. de bon.libert. & per l.in seruitutem. § petijsse. ff. eod.tit. & hæc uidetur com.opin. quando sumus in dispositione, aliud si in dispositione hominis, de hoc plenè per Bart. in l.amplius. ff. rē rat.hab. & quod dicitur licere desistere usq; ad sententiam, intellige secundū Abb. in c.si diligenti. de fo comp. siue illa sit diffinitiua siue habeat uim diffinitiuæ, ubi & de quadruplici modo practicandi quod hic dicitur. Sed an uetentur clerici compromittere pręter conscientiam episcopi. Resp. non super rebus proprijs. An aūt idē sit super rebus ecclesiæ? dic ut not. in c.contingit. de transac. & in c.ij. & c.cum tempore. de arbitris.

l Collegio. Et tn̄ maior pars collegij pōt renuntiare fauori introducto ad honorē totius collegij. Ab. in c.cū inter canonicos. de elect. uers. ex hoc nota quòd maior pars. &c.

m Non potest. l.ius publicum. ff. de pact. c.si diligenti.

diligenti. de foro com. ubi latisſimè an, & quomodo hæc poſitio procedat. Sunt & aliæ rationes quòd clericus corā iudice laico conueniri non poſsit, de quibus in dicto capitulo ſi diligenti.

xxiij.in cap. quæ uerè. xvj.q.j. & hoc uidetur probare Innocent.& Archid. Contra Lauren. & Io.de Ligna. Nam à iuriſdictione ſeculari duplex actus eximit, ordinum receptio & conuerſi ad aliquam probatam religionem.c.ſi.de reli. domi. c. non dubium. de ſent. excō. xvij. q iiij. c.ſi quis ſuadēte, quorum neutrum in ſimplicibus eremitis concurrit, & hoc uidet iure uerius, licet primum forte uideri poſsit æquius, de quo per Abb. in d.c.ij. ubi quid de rectoribus hoſpitaliū & Ieſuatis.

a Sequatur.c.experientia. cū ſeq. xj. q.j. c.cum ſit. & c.ſi clericus.de fo.comp.l.in criminali. C.de iuriſd om.iud. hoc tamen non procedit pluribus caſibus not.in c.licet. & in c.ex tenore. de fo.compet.de quibus aliquid ſupra §.prox. Item non procedit ſi agatur de exceptione.l.ſi contendat. ff.de fideiuſſ. cap. j.de iureiur. de quo diffusè p Abb. in c.ſi quis contra clericum. tam in lectura, q̄ in repet. de foro compet. Item nō procedit hoc ſi cōſuetudo aliter diſponat: ualet enim conſuetudo quòd laicus conueniatur corā iudice eccleſiaſtico per clericū, etiam ſi non agatur de re eccleſiaſtica, uel patrimoniali ipſius clerici. d.c. ſi clericus. ubi not.fac.cap.nouit.eo.& ij.q.v.cap.ſi quis præſbyter.

ceſſerit clerici cōſentire poterunt.

Actor ſequi debet forum rei. hoc dicit.

Quòd ſi inter clericum, & laicum contentio ſit, ut cognoſcamus utrum eccleſiaſticus an ſecularis iudex cauſam dirimere debeat, diſpiciendum erit, quis rei conuēti partes ſuſtinet. Nam ſi clericus, apud eccleſiaſticum forū, ſi laicus apud ſecularem erit agitanda cauſa. Cum generale ſit, ut actor forum rei ſequatur. [a] Cauendum erit igitur laico iudici, ne quoquo modo clericum [b] condemnet, [c] quod ſi fecerit ab eccleſia, cui iniuriam [d] irrogaſſe noſcitur, tam diu ſequeſtrandus [e] erit, quouſque reatum ſuum cognoſcens emēdet.

Si delinquens captus prætendatur clericus, utrum ita ſit, debet cognoſcere iudex clericus uocato iudice ſeculari. hoc dicit.

Dubitari [f] tamen contingit ſi iudex laicus delinquentem captum detineat, & is ſe clericum aſſerēs ad curiam eccleſiaſticā remitti poſtulet, uel illum curia ipſa eccleſiaſtica tanquam clericum repetat, [g] ſi iudex laicus illum eſſe

c Condemnet. Sed contra iij.q. v.cuius in agēdo. & cap.at ſi clerici. eod. cum materia. Reſpon. hoc non procedit in cauſa reconuentionis, de quo late in d.c. at ſi clerici. Idem dicendum in cauſa feudali. c.uerum. de fo. comp. de quo dic ut per Abb. in cap.certum.eod.tit.& habetur in cap.cum nō ab homine. eod.

b Clericum. c.ij.c.ſignificaſti. & c.penul. de fo.compet.& intellige non ſolum de eo qui eſt in ſacris conſtitutus, ſed etiam in minoribus ordinibus d.c.ij.& c. cum non ab homine. Sed an idem ſit in clericis coniugatis? dic ut not in c.uni.de cler. coniug. in vj. & quod non ſit idem uidetur hodie per Concil. Trident. ſtatutum reſpectu certarum qualitatum ut ſeſſione.xxiij.c.vj.in decretis reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem uidetur quod de clericis, cum ſubſint epiſcopo in cuius ſunt territorio: ut not.in c.nulla. diſtinct.

d Iniuriam.ij.q.vij.c.accuſatio.in fi.& dices de hoc ut per Abb.in c.cum ueniſſent.eod.

e Sequeſtrandus. Id eſt, excommunicandus. xxiij.q.iij.c.certo.& ex hoc quod loquitur p uerba futuri temporis collige quòd talis iudex non eſt excommunicatus ipſo iure, ſed uenit excommunicandus per ſententiam, ut communiter per Doct.in c.ij de fo.comp.

f Dubitari.c.ſi iudex. de ſent.excom. in vj. unde ſumitur.

f Repetat. Sic ciuitas repetit ſuum ciuē.l.j. §.j.de rei uendi.& l.de iure. ff.ad muni. ſic & petit ciui ſuo iuſtitiam fieri, & uiolenter ablata reſtitui. xxiij.q.ij.c.dominus. ſic & pater petit filium. §.quid ſi impubes, ſupra de regul.& c.ſi.

c.fi.de conuerſ.infid. Sic miles armatæ militiæ per magiſtrum militum in ciuilibus & cri minalibus iudicatur.l.magiſteriæ. C.de iuriſ. omn.iud.unde & ſic clerici coram ſuo iudice. c.at ſi clerici. eodem.

uel eſſet bigamus, uel degradatus nō remittetur. Ita not.in c.ſi iudex.de ſent.excō.in vj. e Habeatur. Sic.ff ad Maced.l.iij. & ff.de off.præt. l.Barbarius.& de iu.patron. c. cōſultationibus,& §.interdum.ſupra eod.tit.

a Spirituali. De qua regulariter, nec principaliter nec incidēter debet ſe iudex laicus intromittere. c.tuam. de ordin. cogni. & c.per uenerabilē, qui fil. ſint legit. cum ſimil.

b Interſit. Puta aduerſarius qui illum detineri fecit, & pro aliquo prætenſo maleficio uult puniri facere. ſi autem nō eſt aduerſarius, puta: quia iudex procedit ex officio, tunc citabitur ſecularis iudex.con cor. cap.uenerabilibus. §.ij.& ca.ſi iudex.de ſent.excomm. in vj. ubi not. & fac. pro hac litera.cap.inter quatuor. de maio.& obed.& l. emptor fundi. C. de euict. & l. de unoquoque. ff.de re iudic.

c Notorium. Facti, ſcilicet quod nulla poſſit tergiuerſatione celari.c.ueſtra.de cohab.cler.& mulie. quia notoriè cognoſcitur pro clerico ut Archidiaconus, archipresbyter, uel his ſimiles, uel ſi eſt notoriū iuris.ad idē.c.cū olim.de uerb.ſig.& not.in c.ſi iudex. de ſen.excō in vj.

d Debeat. Hoc ideo dicit: quia ſi eſſet clericus buſo, uel goliardus, & artem illā per annū exercuiſſet, uel tertio monitus non deſtitiſſet, uel eſſet clericus uxoratus nō incedēs habitu,

clericum inficiatur, & propterea minimè remittēdum cōtendat, quis ſit huius dubitationis legitimus futurus iudex, & cum de re eccleſiaſtica, & ſpirituali [a] ſit controuerſia, ad iudicē eccleſiaſticum hmōdi cognitio pertinebit. Iudex tamen ſecularis, uel alius cuius interſit, [b] dum res huiuſmodi cognoſcitur, uocandus erit.

Delinquens captus habitu pro clerico ſtatim debet reſtitui Iudici eccleſiaſtico.h.d.

Sed ſi notorium [c] fuerit, uel fama publica extiterit reum captum talem eſſe clericum qui huiuſmodi priuilegio gaudere debeat, [d] aut ipſe pro clerico communiter habeatur, [e] ſtatim ante ullam de clericatu cognitionem [f] eccleſiaſticæ curiæ reſtituēdus erit.

Talis quis præſumitur in quali habitu reperitur, aliquandiu conuerſatus & captus.h.d.

Idem dicendū erit ſi ante deprehenſionē pro clerico publicè [g] ſe gerens, tōſuram & clericales ueſtes deferens deprehēſus fuerit, donec enim contrarium conſtiterit, talis qualem eum demonſtrat habitus præſumendus [h] erit.

Ex actu momentaneo non tollitur præſumptio, orta ex actu habente tractum temporis.h.d.

Aliud obſeruandū ſi antequam deprehenderet publicè ſe pro laico gerebat, & quaſi laicus communiter habebatur, nam quanquàm deprehenſionis tempore in habitu clericali [i] reperiatur

f Cognitionem. Determinat quod dixerat de fama: uel communi reputatione, quibus caſibus adhuc ē neceſſaria cognitio ſuper ueritate, ſed ſi eſt notoriū non eſt neceſſaria aliqua cognitio, ad not. in ca.ueſtra.de cohab.mulie.& cleri.& not. in cap. ſi iudex.de ſent.excom.

g Publicè. Id eſt corā populo: aliàs & quod fit corā duobus uel tribus dicitur publicè fieri.Abb.in c.ij. de purg. can.

h Præſumēdus. In quo ſtatu enim quis reperitur, in eo pro præſenti iudicandus, licet de alio ſtatu poſſit inquiri. ff. de iniurijs. l.cum apud. §.ſi quis. & multis ſimilibus. hoc probatur in c.ſi iudex. de ſent.excō. in vj. & de materia uide per Ab. in ca.ex parte.lij. & in cap.j de apoſtat.& in capitulo contingit. de ſenten.excommun.

i Clericali. Et ſic ultima poſſeſſio nil releuat ut remiſſio fiat: Argum. contra l.illud.ff. de peric.& com.rei uendi. Sol.quòd uehementior reſultat præſumptio ex anteriori diuturna laicalis habitus delatione, quàm ex iſto ultimo ſtatu, ut innuitur in hac litera. Item ſecundum Ioan.Mona. plura faciebant con-

T tra

tra deprehensum & solus habitus pro deprehẽso. unde non mirum si plura uincunt unum: argum. Auth. itaque. C. com. de successio. & ita nor. in c. si iudex. de sent. excom. in vj.

a Fecerit. Coram iudice ecclesiastico, secundum Archid. Io. Monach. & Ioan. And. in c. si iudex. de sent. excom. in vj. & sic continentia causæ diuiditur, contra. c. j. de sequestra. quod est ideo: quia natura causæ requirit alium iudicẽ, c. tuam. de ord. cogni. cap. lator. qui fil. sint legiti. Sed detentus in seculari curia quomodo litigabit corã iudice ecclesiastico? Dic relaxabitur fortè datis fideiussoribus. nec enim per hoc remittetur. c. si clericos. de sent. excom. in vj. uel litigabit per procuratorem. Natura enim facti hoc habet quòd interdum per aliũ quis prosequatur causam. c. mulieres. de iudi. in vj. & c. uni. de sta. regul. in vj. & l. diuus. ff. de custo. reo. Sed quomodo faciet hanc fidem. Respon. per publicum instrumentum suæ ordinationis. ij. q. j. c. legum. per testes etiam poterit hoc probare. c. tuæ. de cleri. peregrinan. fac. not. per Io. An. in c. nõ licet. de reg. iu. in vj. & in d. c. si iudex.

b Interim. Id est, pendente probatione de titulo clericali. est enim hoc præiudiciale de quo primitus debet cognosci, ut sciatur an ut clericus ab ecclesiastico, uel ut laicus à laico puniri debeat, & est simile. l. fi. C. de ordi. cogni. & iij. q. xj. in fine.

c Processus. Ergo non solum iudicare prohibetur, sed etiam procedere. fac. c. ut inquisitionis. §. penul. de hære. in vj. & c. si iudex. de sent. excom. in vj. unde sumitur.

d Diuisio. subdiuisio: quia hic diuidũt iudicia ecclesiastica: & licet hæc subdiuisio conueniat etiã secularibus iudicijs, de illis tamen tractare non intendit.

tus fuerit, ob præsumptionem quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, nõ anteà restituendus erit, quàm de clericali titulo fidẽ fecerit,[a] interim[b] tamen quiuis processus[c] iudicis penitus conquiescet.

Secunda Iudiciorum diuisio quòd quædam sunt ordinaria, & quædam extraordinaria. Et quis sit iudex ordinarius. h. d.

Est & alia diuisio[d] iudiciorum, nam ecclesiasticorum quædam sunt ordinaria, quædã uerò extraordinaria[e] siue delegata. Iudiciũ ordinariũ est quod coram iudicibus ordinarijs exercetur. Ordinarius[f] iudex est qui suo iure uel superioris beneficio uniuersalẽ iurisdictionem exercere potest, ut episcopus, archiepiscopus, legatus & similes. Constituit[g] autẽ à lege, uel

e Extraordinaria. Appellat delegata iudicia extraordinaria. sic & in c. quoniam contra. de probat. quod factum est ad collẽdum quandam amphibologiam, nã ordinaria interdũ alio sensu sumũtur, ut infra eo. §. fi. scilicet pro his in quibus proceditur exquisito iuris ordine: secundum quam significationẽ etiã iudicium delegatũ potest dici ordinarium, quãdo nõ procedit summariè, appellat ergo iudex delegatus, & iudicium delegationis extraordinariũ: quia exercet à iudice non ordinario unde fuit electa hęc uox: quia melius opponitur ordinario, nec satis sonare uidebatur si fuisset dictũ iudicium delegatũ. fac. d. c. quoniam contra. & iij. q. iij. §. spaciũ. uersic. ei autem.

f Ordinarius. &c. In istã descriptionem consentiunt Host. in sum. de offi. ordi. §. j. & Specul. eo. tit. in prin. & cõiter Legistæ in l. more maiorũ. ff. de iurisd. omn. iud. sunt tñ immutata duo uerba, primũ uerbũ superioris, nã Hostiẽ. & Spec. dd. locis, & Bal. in d. l. more. utunt uerbo Principis. Sed cõmodius usum fuit uerbum superioris, quia licet Principis appellatio latè pateat, ut in Cle. j. de baptis. in dubio tñ uidetur repræsentare Principẽ supremũ, & tamen alij sunt qui licet nõ sint supremi, nihilominus constituũt ordinariũ, ut pater in epo qui cõstituit Vicariũ, q secundũ com. opi. est ordinarius, & nõ habet iurisdictionẽ à Principe sed bene à superiore, abbas quoq; facit eps ordinarium in cõsequentiã, ut declarat Host. de offi. deleg. §. quis delegare. in summa uersic itẽ sciendũ. Aliud immutatũ uerbũ est, qđ hic dicit uniuersalẽ, cum tamen Host. Spec. & Bal. & alij dicant uniuersaliter, in quo tamen non uidetur magna uis.

g Constituitur. Pro declaratione & uerificatione

Principe,[a] Consuetudine, uel uniuersitate. Igitur cũ episcopus [b] in tota [c] sua diœcesi iurisdictionem ordinariã noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exempto per se uel per alium pro tribunali sedere, & ea quæ ad ipsius spectãt officium liberè exercere, & cũ opus fuerit auxilium publicũ implorare.[d]

Quid sit Iudicium extraordinarium, & quid Iudex delegatus. h.d.

Extraordinarium [e] siue delegatum iudicium est quod coram iudice delegato exercetur. Iudex delegatus [f] est is cui ab eo qui demãdare potest causa committitur.

Non solum Princeps sed etiam alij ordinarij possunt delegare, licet delegatus à Principe sit magis priuilegiatus. h.d.

Possunt autem iurisdictionem mandare non solũ Princeps uerum etiam alij ordinarij.[g] Is tamen cui à Principe [h] mandatur, cæteris longè præstat. nam & alteri ex causa [i] subdelegare, nisi illius electa fue-

tione huius uersiculi uidendus est Hosti. in summa de offi.ordi.§.quis possit cõstituere.& per Specul.eod.tit.§ j.& communiter per Canonistas in c.duo. eod.tit.& per Legistas in l. more. ff.de iurisd.omn.iud.

a A Principe. Cum autẽ possit Princeps & delegatum & ordinarium constituere, quomodo cognoscemus utrũ uoluerit ordinarium constituere uel delegatũ. Rñ. ut not.per Ab. in c.relatũ.de offic. deleg. & per Legistas. in l. & quia. de iurisd.om.iud.

b Episcopus. Idẽ intelligas de legato circa suam legationem. c. nouit. de offi. lega. Idẽ in Archiepiscopo circa propriam diœcesim. c.ut litigantes. de offi.ordi.in vj.sed non quo ad prouinciam. d.c.ut litigantes.& ix.q j. cap.j. cap.ij. & cap.iij.

c In tota. Ita quòd nullus in tota sua diœcesi sub eo iurisdictionem habeat in parte autem benè, quod dic ut not xxv. d.c.perlectis. & fac.quod not.Host. de offi.Archipres.c.ult. An autem inferiores prælati præferantur episcopis in cognoscendis causis subditorum, & quam iurisdictionem habeãt, late per Abb.in c.cum cõtingat de foro comp.& nouissimè in fauorẽ ordinariorũ multa cõstituit Conciliũ Tridentinũ, ut patet in sexta sessi.in decretis refor.c.iij.& sessio.xxiiij.c.xj.& c.xx.

d Implorare. No.ergo ex hoc uerbo quòd episcopus nõ põt habere officiales armatos, nisi haberet iurisdictionẽ tpalem:ut p Abb.in c.cũ nõ ab homine.de iudi. & in c.significasti. in fi.de offi.deleg.& de eo, & toto qđ hic dicitur plene habetur in c.j.de offi.ord.in antiq. & in cap.primo.eod.titulo.in vj.

e Extraordinarium. Fac.c.quoniã contra.de proba.& iij.q.iij.§.spacium.uersi.ei autem, & per Fely.in Rubrica.de offi.deleg. num.3.

f Delegatus. Hæc descriptio uidetur cõmuniter approbari ex his quæ tradunt Legistæ in Rub.ff.de offi. eius, & Canonistæ in Rubric.de offic. delega. post Host.in summa, licet sit aliqua uerborũ diuersitas, & hæc uideatũ simplicior qđ conuenit istituto operi.

g Alij ordinarij. Princeps ergo est ordinarius, cũ dictio alij, sit earũdem qualitatũ repetitiua, not.in l. si fugitiui. C. de ser. fugit. immo & ordinarius ordinariorum. xj. q iij.c.per principalẽ. & not.in c. felicis. §.fi.de pœni.in vj.

h A principe. Intellige hic principẽ quẽlibet nõ recognoscentẽ superiorem, saltem in tẽporalibus: ut per Ab. in c.pastoralis.de offi.& pot.iud.delega.

i Ex causa. Videtur ergo quòd sine causa delegatus à principe subdelegare nõ possit. Sed contra uidetur esse:quia hoc habet simpliciter à lege ut subdelegare possit.c.fi.de offi deleg.& l.uni.C.qui pro sua iurisd. Resp.ad hoc distinguendo ex mente Inno.& Abb.ꝙ aut delegatus à principe uult delegare ex causa,& nõ est dubiũ.c.si pro debilitate.ff.de offi.deleg. aut nulla iusta causa subest, & tũc aut non facit in fraudẽ alicuius, sed nõ uult se implicare litigijs,& põt subdelegare ac cõpellere subdelegatũ ad acceptandã subdelegationẽ. c.pastoralis.de offi.deleg.aut malitiosè uult subdelegare,& in fraudẽ alicuius, & tunc licet ualeat subdelegatio,tamen nõ põt cõpellere renitentẽ.d.c.pastoralis. secundum intellectum Abb.in dubio tamen non præsumitur in frau

dem subdelegare nisi saltem probetur ex con iecturis:ut not.in d.c.pastoralis.

a Industria. Quo casu non permittitur subdelegatio.c.fi.de offi.deleg.l.inter artifices.ff. de solu.quō aūt hoc cognoscat. p Fely.i d.c.fi.

b Potest.c.significasti.c.in literis. c.quęrenti. & c.sanè.de offi.delega. & in his locis latè traditur.

c Ciuili iudicio. Secus extra iudiciū,ut in notula seq.Item secus in causa criminali c.j.de iudi.in vj.nisi de crimine ageretur ciuiliter c.tuæ. de procur. c.sup his.de accu. si autē de crimine criminale iudiciū intentaretur, non interuenit procurator nisi in casibus. not. ij. quæst. vj. capit. si quādo,& de accu. c.ueniens.Sed qd si pcurator ī causa criminali admittatur,an q̄ facta sunt cū eo ualeāt.R.ut not.ī d.c.j.un sumit.

d Poterit. Cū hic loquatur in delegato principis à contrario sensu, uidetur secus in ordinario.xxv.dist. c.qualis. c.cum apostolica. de his quæ fi.à præla.tu dic idem in ordinario:ut not.in c.j.eod.in vj.unde sumitur, licet ordinarius extra iudicium multis casibus possit subditos personaliter coram se cōuocare, ut si eget illorum consilio, uel personali auxilio, & in alijs casib.in d.c.j.annotatis.Sed uidebatur quòd delegatus Papæ quo ad causam sibi delegatam,idem posset quod Papa, cū substitutus,&c.l.si eum. §.qui iniuriarum. ff.si quis caut.iuncto c. cum dilecti. de dolo, & contu. cum ibi not.& c.fi.de maio.& obed.& c.fi.de dilat.sed hoc obtinet tantum in papa, non in delegato eius:ut not.in d.c.j. potest autem delegatus quod Papa,hoc uerum quo ad illa sine quibus non potest causa expediri. c.j.& ca. præterea.de offi.deleg.& ita soluit Inno.& Archid.cum autē liberum sit cuilibet per se uel

rit industria, [a] renitentemque compellere, & propriam sententiam exequi, & contra ipsum ordinariū procedere potest, [b] quæ in cæteris delegatis nō obtinent.

Delegatus à Principe regulariter non potest quem citare ut compareat personaliter.h.d.

Nō tamē in ciuili iudicio [c] alterutri parti, ut coram se personaliter compareat iubere poterit, [d] nisi uel mādatum ad hoc speciale [e] receperit, uel nisi pro ueritate dicēda, [f] uel pro iuramento calumniæ [g] exhibendo, uel alia iuris necessitas partes corā exigat specialiter præsentari.

Delegatus à Papa non subdelegat nisi personis hic enumeratis.h.d.

Sed nec omnibus promiscue uices suas demādare poterit, sed illis dumtaxat quibus authoritate literarū sedis Apostolicę, [h] uel legatorū [i] eiusdē causæ cōmittunt, hoc est non nisi dignitate [k]

per procuratorem respondere.l.pręsenti.§.cū autē.C.de his qui ad eccles.cōfug.l.j.ff.de procur.c.fi.de iuram.calum.in vj. beneficiū iuris nemini fuit auferendum.dist.xviij.c.de his.c. indultum.de reg.iu.in vj.In causis uerò collegij, uel uniuersitatis de necessitate debet Syndicus interuenire, cap. in pertractandis. de iuramen. calū. & not. in c. dilectus. ij. de simon.

e Speciale.quia tūc sicut Papa potest & ipse similiter. c.pe. cum ibi not. de procu. & no. in c.j de iudi.

f Dicenda. Scilicet ad præstandum iuramētum de ueritate, quod solum olim præstabatur in spiritualibus, hodie secus. c.j. in fi.de iura. calum. hodie secus. c.j.de iura. calū in vj.Et in eo differt à iuramēto calūniæ: quia per illud iuratur de eo quod credunt & extimant respondentes.l.ij.§.fin autem.C.de iuram.calum.per istud de ueritate respōdetur prout litera sonat.c.dudum.ij.de elect.& not. in cap.j eod.in vj.

g Calumniæ. Quod principales psonæ præstare debent.C.de iuram.calum. Auth.principales.& de iuram.calum.c.in pertractandis.nisi procurator ad id habeat speciale mādatum. c.fi.de iuram.calum.in vj.quo casu delegatus principalem ad iurandum compellere nō poterit,cum hoc casu nulla sit iuris necessitas de qua hic,& in c.j.eod.in vj. nisi fortè principalis iustior sit, quàm procurator,& natura causæ hoc requirat,uel sciat melius ueritatem. l.fi. C.de procur.& fac.c.si quem.de procu.in vj.

h Sedis Apostolicæ. Vt in c.statutum.de rescript.in vj.

i Legatorum. Vt c.statutū.§.in nullo.de rescrip. in vj.

k Dignitate. Sumitur autē dignitas multis modis,

modis,ut traditur in c.de multa. de præbēdis. & p antiquos.in c.iij. de ele. non resid.& in c. denique.dist.iiij.sed quomodo ergo poterunt causæ cōmitti natis annos uiginti.c.cum uige simum.de offi.deleg. & l.quidā cōsulebant. ff. de re iud.cū tamē in dignitate uel personatu cōstitu tus natus esse debeat annos xxv. c.cum in cunctis. §.inferiora.de ele ction. Sol. obiectio nō procedit in canonicis, in quibus nō requiritur tanta ætas, habetur in ca.ex eo.de elect.in vj. Item dispensatiuè potest minor xxv.habere dignitatem, uel personatum. ea.uni.de æta. & qual.in vj.

a Obtinētibus. Idem de officialibus episcoporū principalibus & foraneis, & de prioribus religiosis cōuentualibus & claustralibus, Cle. & si principalis. de rescript. secus est de monacho, nisi detur ex certa scia Papæ. Abb. in c.per inquisitionē.de elect. & in c.causam. eod.& nisi in casu q ponit in sequēti notula.

prædítis, aut personatum obtinētibus, [a] uel ecclesiarū cathedralium canonicis. [b]

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto nō fuerit adiecta clausula. Quòd si non omnes, non ualebit processus, nisi simul procedant, secus si talis clausula fuerit adiecta. Quo casu procedere poterunt, si constet aliquos non posse, uel nolle interesse. h.d.

Itē mādari pōt iurisdictio, tā uni, q̄ pluribus [c] certis tamē, [d] sed si pluribus mandata sit non adiecto eo. *Quòd si omnes interesse nequiuerint uel noluerint reliqui exequātur,* nisi simul oēs coniunctim pcesserint, qdquid aliqui fecerint, nullam iuris habebit efficaciā. [e] Planè si is, qui interesse nō pōt, uel Cōiudici [f] suo, uel alij uices suas cōmiserit, perinde res accipiēda est, atque si oēs simul procedāt, Aliud iuris est si illud adiectū sit. Nā nec impeditorū collegarū, subdelegatos admittere [g] cogēdi erūt, & qđ pars illorū fecerit, ratū habendū erit, hoc tñ ita demū obtinebit, si reliquis procedere uolētibus quosdam uel interesse non posse,

b Canonicis. Idem si quis sit monachus in ecclesia cathedrali: quia ubi reperitur qualitas in monachis quæ requiritur in clericis cēsentur habiles:ut in Cle.etsi principalis.de rescri. sed hi cēsentur canonici ecclesiæ cathedralis. ut not.in c.j.dist.lxiij. & ita Ab.consuluit ut ipse refert in c.cum olim.de priuil.idem tenet in c.causam quæ. eod.licet Archid. in c.statutum.de rescri.aliter sentiat:aliàs igitur habentibus ppetuum officium in ecclesia cathedrali nō poterit causa p sedem Apostolicā delegari.d.c.statutū.& ibi etiā not.licet aliàs extraiudicium simplex religiosus possit esse cōmissarius Papæ.c.cum in ueteri.de elect. & ibi Ab. in ij.not.immo de potestatis plenitudine posset etiā mero laico cōmittere causam etiā spiritualem,& cōcedere excōicandi potestatem. Ab.in c.Messana. de elect. & in c.fi.de cleric. ægrot.& not. dist.xxxij.§.uerum. & in c.bene quidem.dist.xcvj. Hi aūt Canonici cathedralium licet possint esse delegati apostolici, cōseruatores tñ esse nō possunt.ca.fi. de offi. delega.in vj. Sed quid si tpe datæ quis esset canonicus, & nō tpe præsentationis, uel econuerso. Resp. initium attenderetur, & sic tēpus datæ:ut not.in d. c. statutum. super uerbo canonicis, in fi Circa hoc autem nouā & bonā fecit prouisionē Cōcilium Tridētinum.sess.xxv.in decretis reformationum.c.x. incipit, Quoniam ob malitiosam.

c Pluribus.c.sciscitatus.de rescri. c.causam. & cap. cum causa.& c.quanuis.de offi.deleg.

d Certis tamen. c.ad hæc. de rescript. ubi Doct. sic nec procurator incertus constituitur.l ij.ff.de procur.nec tutor. ff.de testamen. tutel.l.tutor incertus. nec arbiter. c.innotuit. de arbitris.

e Efficaciā Nō solū quo ad sniam diffinitiuā, sed etiā quo ad interlocutorias. c. causam.de offi.deleg.qđ loqtur indistinctè de snia. & qđ hic dr limitatur p Inno.Ab. & alios duobus uel tribus modis in d.c.causam. ubi uidendū.

f Cōiudici. Et sic diuersa authoritate in eodē iudicio poterit qs pcedere, scilicet & tanq̄ delegatus,& tanq̄ subdelegatus. Sed an tūc ea ratione poterit ferre duas sentētias. Respon. non: arg.c.pe.de elect.in vj.& ita Abb.& alij in cap quanuis. de offic.deleg.

g Admittere. c. coram. & ibi traditur per Doct.de offic.deleg.

uel omnino nolle legitimè constiterit, alioqui procedentes nihil [a] agent.

Si unus ex pluribus delegatis negocium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa. h.d.

Porro uno [b] illorũ cõmissum negotiũ inchoãte, [c] alij ulterius se intromittere nõ poterunt, [d] nisi aut infirmitate, uel alia iusta causa illũ qui causam tractare inceperit, cõtigerit impediri, aut idem nollet, uel dolo malo in eo procedere recusaret. [e]

Iurisdictio perpetuata per unum intelligitur perpetuata quo ad omnes. h.d.

Iurisdictione uerò p unũ uiuo mãdatore pperpetuata, quo ad oẽs [f] cõdelegatos iudices perpetuata intelligit.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati: & cũ quid cõmittitur cēsentur omnia commissa per quæ peruenitur ad illud. h.d.

Sed siue uni, siue pluribus, siue à Principe, siue ab alio mandata fuerit iurisdictio, mandati forma diligenter custodienda erit, nec aliquid cõtra quã sibi mãdatũ fuerit, delegatus tẽtare [g] audebit. Planè [h] iurisdictionẽ impedientes, [i] uel in iudiciũ uenire detrectãtes, delegatus à Principe ecclesiastica districtione, [k] etiã si literę cõmissionis id nõ cõtineãt, coercere poterit, uel pro delicti & causæ qualitate secundũ arbitriũ [l] suum, si certa pœna canonibus non exprimatur mulctare, quia ex eo quod alicui causa cõmittitur, sup omnibus [m] q̃ ad causam ip

a Nihil agent. De hoc latè in c. prudentiam. in princip. & §. j. de offic. deleg. & in cap. sciscitatus. de rescrip.

b Vno illorum. Idem de duobus uel de omnibus qui simul inchoauerunt quo ad quid, scilicet ꝙ si oẽs inceperũt oẽs finiant, nisi ex causa ut sequtur, & ita not. in c. cum plures. de offic. deleg. in vj.

c Inchoante. Qualitercunque, etiam si lis non sit contestata coram eo. c. gratum. c. licet. cap. quãuis. de offi. deleg. & c. si ď subdelegato. eod. tit. in vj. aliud in procuratore qui dicitur occupasse per litis contestationem, ut sit melior eius cõditio, c. si duo. de procurat. in vj.

d Non poterũt. Sic ĩ pluribus procuratoribus datis in solidum, l. pluribus. ff. de procu. l. creditor. §. duobus. ff mand. & c. nõ iniustè. de procu. in antiq & in c. si duo. eo. tit. in vj. aliàs sequi posset perplexitas si quilibet p se procedere uellet: quia forte eodẽ tẽpore ad diuersa loca citarẽt: c. si. de rescrip. unus excõmunicaret alter absolueret. c. si contingat. de rescrip. ut plenius not. in c. cum plures. de offi. deleg. in vj.

e Recusaret. Tum ergo poterunt alius uel alij procedere, nõ sic in procuratoribus datis in solidũ: qa uno occupãte, & postea impedito alij nõ possunt procedere, nisi dictũ fuisset in cõstitutione ꝙ nõ fieret melior cõditio occupantis. c. si duo. de proc. in vj. & qď hic dicit de delegato impeditó collegã procedere posse, intelligẽdũ est nisi ille qui inchoauit subdelegatum daret. arg. d. c. si duo. de proc. in vj. ut not. in c. cũ plures. de offi. deleg. in vj. Sed an si cesset impedimentũ in eo q inchoauit possit causam resumere. Rñ. nõ, ut not. in d. c. cum plures.

f Quo ad oẽs. Cõcor. c. cũ plures. §. fi. de of. delega. i vj. uñ sumit.

g Tẽtare audebit. Cõcor. c. uenerabili. de of. dele. & c. cũ dilecta. de rescr. l. si procurator. C. de pcu. l. diligẽter. ff. manda.

h Planè. Limitat dictum generale præcedens.

i Impedientes. Extendit ergo iurisdictio ad alios de qbus nõ habeť mẽtio i rescripto. fac. c. j. de of. delega. ubi de hoc latè habetur, sic excõicatio extenditur interdũ ad illos in quos lata nõ fuit. c. nup. de sent. excõ. & ca. si cõcubinæ. eo. tit. & rõ ponit in fine huius lĩæ. & cõe. c. pterea. c. significasti. c. prudentiã. in fi. ca. suspicionis. j. rñ. de offi. deleg. & c. tam literis. de testi.

k Districtione. Sed si esset lata ultra comprehensa in rescripto, esset ipso iure nulla: ut c. cũ olim. aliàs fi. de præb. Sed qd si est lata ultra intẽtionẽ delegãtis, an sit ipso iure nulla. R. ualet secũdũ Car. Ant. & Ab i d. c. fi. ubi uidẽdũ.

l Arbitrium. Qualitate delicti, causæ, & personæ inspecta. c. sicut dignum. de homi. fac. c. de causis. §. j. de offi. deleg. unde sumitur.

m Super oibus. Vnde nõ solũ sup accessorio uerum

uerum etiã super accessorio accessorij. c. prudentiam. §. fi uerò. de offi. deleg. & ibi Ab. not. concor. c. j. & c. prætereà. de offi. deleg. ubi etiam respondetur ad contraria.

a Plenam. Arg. quòd delegatus iudex potest compellere litigãtes ad soluendum salaria aduocatis in causa sibi delegata, quod tamen non tenetur communiter, nisi quãdo ipse in subsidium dedisset aduocatum non inuenienti, secundũ Imolam post Petrum de Perus. in ca. cum ab omni. col. fi. uersi. an autem iudex. de iud.

b Rationabiles. Arg. quòd magis procedendum est secũdum iuris ordinem, quàm secundum formam rescripti. Sed contra. c. cum dilecta. de rescript. Sol. ut not. in c. ex parte. ij. de offi. delega. unde sumitur. Itẽ arg. quòd si compromisi in aliquẽ promittens omnino stare mandato suo, intelligendũ est de rationabili & honesto. ca. ueniens. & c. Quintauallis. de iureiu. & l. si libertus. ff. de ope. libetto.

c Aequitate. A iure scilicet informata. Abb. in c. ex parte. ij. de offi. deleg. & Legistæ. in l. placuit. C. de iudi.

d Fuerit. Adde secundum quosdam, & cõstet talem fuisse intentionem Papæ, quòd uoluerit quancunque exceptionem remouere: aliàs nõ obstante generali remotione admitti poterũt rationabiles exceptiones: ar. c. audita. de resti. spol. & l. obligatione, ff. de pig. quod quo procedat latè p Doct. in c. ex parte. ij. de off. deleg.

e Ingesserit. Not. ergo quòd in odium uolentium eludere rescriptum per alienationem rei in alium factam, extenditur rescriptum ad personam in eo non expressam, & contra singularem successorem, quod est cõtra regulã, ut ca. P. & G. de offi. deleg. & cõtra ea quæ habentur in ca. quia. ubi latè Abb. eod.

f Cessio. c. ij. de alie. iudi. mut. cau sa fact.

g Facta. Et non solũ requiritur dolus ex par alienantis, ut habeat locũ quod hic dicitur, sed etiam ex parte eius in quem fuit alienatio facta: quod suadet hæc litera in uerbo ĩgesserit. & i c. j. de ali. iud. mu. ca. fact. unde sumitur. ubi etiã hoc uerbum Abb. põderat, & in hoc ius canonicum cõtinet prouisionem non cogitatã à iure ciuili: quia lex ciuilis bene pmittit eum in quẽ facta sit alienatio cõuenire: ut l. j. C. eo. sed coram suo iudice. Sed de iure canonico etiã coram delegato, etiã ꝙ rescriptũ de eo nõ faciat mẽtionẽ, sic fit prorogatio de persona ad personam, contra regulam. c. P. & G. de offi. deleg. unde per Abb. in c quia. eo.

h Prohibetur. ut ff. & C. de alie iud mu. cau. fact. & ext. eod. ti per totum. Quorum titulorũ remedium ut habeat locum tria debent cõcurrere, primum, ut alienatio sit facta causa mutandi iudicij futuri, & nõ eius quod iam est. l. hoc edicto. §. ait prætor. ff. de alie. iud. mu. cau. fac.

sam spectare noscuntur, plenam [a] recipit potestatem. [b]

Rationabiles exceptiones admittet delegatus, nisi uerba rescripti sonent in cõtrarium. hoc dicit.

Rationabiles [b] quoque & honestas exceptiones, & à iuris æquitate [c] non abhorrentes, licet id expressè mandato non compræhendatur, admittet, nisi quòd nullæ debeant exceptiones admitti, literis expressum fuerit. [d]

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum in quẽ fuit facta alienatio post impetratum rescriptum, licet rescriptum de eo itõ faciat mentionem. hoc dicit.

Sed etsi literas aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & is ut mandatum eludat antequam literæ ad iudicem datum perueniant, uel etiam posteà, antequàm citetur de possessione, de qua controuersia uertitur commutationem fecerit cum qui in possessionẽ sese ingesserit, [e] poterit delegatus cogere, ut coram se iuris pareat æquitati, nec quod rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit, generaliter enim omnis uenditio, cessio, [f] & alienatio iudicij mutãdi causa facta, [g] utroque iure prohibetur. [h] Aliàs delegata iurisdictio ad personas rescripto non cõpræhẽsas, etiã ipsis uolentibus, prorogari nõ põt.

Mandatum Apostolicum ex causa potest executioni mãdari, etiam in alio loco ab ex presso in mandato. h. d.

Similiratione statutum est, ut si is per quem ab Apostolica [a] sede certo loco inquisitio, uel quid [b] aliud expediri mandatur, ob illius potentiā, uel malitiam contra quem inquiri, uel procedi mādatur, uel fautorum eius eo loco securè mandatum executioni mādari neque at, ad id exequendum locū securū, [c] & idoneū [d] eligere ualeat, ne quis scilicet ex proprio dolo, uel fraude commodum reportet. [e] Quinimo idem faciet si alia probabilis causa [f] subsit, propter quam in loco decreto perfici commodè [g] nequeat qđ mandatur ne tali prætextu īpediri contingat mādatum Apostolicum, uel differri. [h]

Delegatio soluitur reuocatione iurisdictionis re integra. hoc dicit.

Soluitur autem delegatio multis modis, puta reuocatiōe, morte, impotentia delegati, executione sententiæ, propria pronuntiatione, temporis fluxu, reuocatione, cum is qui mandauit iurisdictionem, antequàm is cui mandata fuerit ea uti cœperit, [i] mandatum reuocat. [k] Cū eo casu iurisdictio in

quia si fiat alienatio rei litigiosæ committitur edictum de litigiosis. l. fi. C. de litig. & c. ecclesia S. Mariæ. ut li. pen. Item q̄ dolo fiat ut dictum est in superiori notula. Itē quòd mea uolentis agere intersit rem non fuisse alienatam. l. j. ij. & iij. & l. nō solū. §. hæc actio. ff. de alie. iud. mu. cau. fact. Ex his infertur q̄ si quis alienaret, uel ex necessitate, uel esset paratus subire iudicium ac si possideret, nō datur actio ex illo titulo: quia cessat dolus alienantis, uel interesse agere uolētis. l. nō solum. §. si quis. ff. eo. tit. & l. quia etiam. Sed nō ne contra possessorem competit rei uēdicatio, quo ergo competit actio in factū ex illo edicto, quę ē extraordinaria, cum remediū ordinariū cessare faciat extraordinarium. l. in causę. ff. de mino. resp. l. in causæ procedit respectu eiusdem personæ, sed respectu diuersarum remedium ordinariū bene potest concurrere cum extraordinario: ut not. Ab. in c. j. eo. tit. & not. in l. uni. C. eo. tit. de alien. &c.

a Ab Apostolica Sede. Quid si ab inferiori ordinario fiat talis cōmissio? satis idem debet uideri cum sit eadem ratio. l. à Titio. ff. de uerob. c. inter corporalia. de transla. communiter contra in c. statuimus. de offi. deleg. in vj. unde sumitur, ut hoc uerbū aliquid operetur ad hoc c. ad audientiam. de decr. c. si Papa. de priui. nec eadem est ratio: quia non sic de facili à delegato Papæ per uniuersum orbē recurritur ad Papam, sicut ad ordinarium de prouincia uel diœcesi sua potest recurri. Hinc quoque delegatus Papæ recusatur coram arbitris, quòd difficile sit ad Papam recurrere, delegatus ordinarij nō

item. e. si cōtra unum. de offi. deleg. in vj. si igitur delegatus ordinarij in loco exequi non potest insinuet ordinario qui sup hoc prouideat, uel expresſè committendo eidem quòd extra locum statutum id possit, uel alio modo.

b Vel qd aliud. Puta pronūtiatio, monitio, denūciatio, uel his similia.

c Securū. Locus ergo non solū debet eē securus partibus. c. ex parte. j. de appel. sed & iudici & inquisitori: ut in c. statuimus. de offi. deleg.

d Idoneū. Quia id non in taberna, uel in loco inhonesto expediri deber, quanuis tuto.

e Reportet. Cōtra. l. itaq;. ff. đ fur.

f Causa. Etiā sine dolo, & culpa eius contra quē id imminet expediē dū: ut not. in c. statuimus. de offi. de leg. in vj.

g Commodè. xxij. q. ij. c. faciat. l. nepos Proculo. ff. de uerb. signi.

h Differri. Prouideri igitur debet non solū ne impediatur in totum, sed etiam ne nimium differatur. concor. c. si super gratia. & c. statuimus. de offi. deleg. in vj.

i Vti cęperit. Qualitercunq;. e. quanuis. de offi. deleg. in vj. ubi not. & fac. c. licet undiq;. eo. tit. in antiq. adeò q̄ per solam rescripti præsentationem dicitur perpetuata iurisdictio, & sic etiam per actum ante citationem. contra tamē tenuit Archid. in d. c. quanuis. quem multi uidentur sequi, ut per Perusi. in d. c. quanuis. & inferunt q̄ per electionem notarij nō dicatur iudex usus iurisdictione, prima æquior, secunda de iure uerior, secundum Perus. in d. c. quāuis. ubi latè, & per Abb. in c. relatum. de off. deleg.

k Revocat. Non solum expresſè sed etiam tacitè, puta, si delegans ad partis petitionē citet, uel

cum efficaciter tranſiſſe non cenſeatur.[a]

Morte tàm delegantium, quàm delegatorū ſoluitur delegatio, & ſi unus ex pluribus delegatis moriatur, adhuc ſoluitur delegatio, niſi aliud expreſſum ſit in reſcripto, uel ſub nomine dignitatis facta ſit delegatio. h.d.

Morte [b] extinguit̄ delegatio tam eius ꝙ mādauit, ſi re integra [c] deceſſerit, quàm ēt eorū qui delegationē ſuſceperunt, quod ꝙdē adeò obtinet, ut ſi pluribus iudicibus datis unus rebus eximat̄ humanis, delegatio ēt quo ad ſuperſtites expiret, niſi aliud in delegatione compræhenſum fuerit. Aut ſub dignitatis [d] nomine nō proprio facta fuerit.

Mors & abſentia æquiparantur re non integra. h.d.

Quæſitū eſt ſi ab Apoſtolic. ſede datus iudex quoties eū abeē [e] contigerit uices tibi ſuas cōmiſerit, an ſi is rebus eximat̄ humanis, cōmiſſum tibi negotiū liberè ualeas diffinire: & cū tunc quoque cenſeat̄ abeſſe, reſcriptū eſt ſi illo uiuēte iuriſdictione uti cęperis, [f] poſſe te nō ſecus ac ſi is uiueret, & abeſſet in negotio ꝓcedeř. Idē iuris eſt ſi tibi uices ſub ea forma committat, donec eas reuocādas [g] duxerit.

Delegatio perim:tur impedimento delegati, tàm iuris quàm facti. h. d.

Sed etſi delegatus mortuus ꝙdē non fuerit, ita tamē impediat, ut omnino delegationis negotio intereſſe nō poſsit, extinguit̄ [h] delegatio. Impedimētum aūt intelligit̄ tàm

uel alio modo procedat, ſecundú Archi. & Io. And. in c. quanuis. de offi. dele. in vj. & ꝑ Doct. in c. intimaſti. de appel. & hoc quando in totú commiſiſſet uices ſuas: aliàs etiam re non integra poſſet reuocare. l. iudiciú ſoluitur. ff. de iudi. & per Peruſ. in c. iudex. & in cap. quanuis. de off. deleg. in vj. Videt̄ ēt neceſſe ꝙ iudici d̄legato intimet̄ reuocatio, ad hoc ut proceſſus corā eo factus non teneat, ut per Peruſ. in d. c. quāuis. poſt Bal. in l. mandatū. col. viij. C. mandati & aduerte ꝙ d. c. quāuis. loquit̄ in ſubdelegato à delegato pr:cipis, hic uniuerſaliter etiam in delegato, unde uel intellige hāc literam ſecundū illum tex. uel cū nō uideatur ratio diuerſitatis intellige etiam in delegato ab ordinario, & ſic uniuerſaliter.

a Cenſeatur. c. is qui. de procur. in vj. §. hęc aūt. j. eo. ti. quę ſunt cōtra. Sol. illud in procuratore, hic in iudice delegato, uel ſubdelegato. Quæ autē ſit diuerſitatis ratio. not. in d. cap. is qui. & dicetur in d. c. hæc autem.

b Morte. c. relatum. & c. ſi delegatus. de offi. dele. & intellige quod hic dr̄, quando ei cui ſit mandatū datur noua poteſtas ad actum, ita ꝙ in exercitio actus gerit uicē mandatoris: ſecus in præcepto quod ſit habēti aliàs poteſtatem. nā cum non detur noua poteſtas, ſed potius excitetur antiqua. c. licet. & c. pe. de offi. ordi. ceſſat ratio ſupradicta extinguendi mandatū. unde recipiēs præceptū tenetur illud implere nō obſtante morte præcipiētis. Bar. & Legiſtæ in l. & qa. ff. de iuriſd. om. iu. Cano. in d. c. relat.

c Re integra. Id eſt, poſtquàm deuentum eſt ad citationē. c. gratum. de offi. deleg. & c. ſi. de offi. legat. & hanc interpretationem ueram latè deducit Ab. ī c. relatū. de off. dele.

d Dignitatis. qa tunc mortuo eo ꝙ eſt ī dignitate cōſtitutus, iuriſdictio tranſit in ſucceſſorem, etiā re integra. c. quoniā. j. d̄ off. dele. Quid ſi is cui ſub nomine dignitatis facta eſt commiſſio tranſeat ad aliā dignitatem, an poſſit cognoſcere? de hac & pluribus ſimilibus quæſtionibus dic ut ꝑ Abba. & alios in d. c. quoniā. & per Peruſi. in c. quanuis. de off. deleg. in vj.

e Abeſſe. c. ſi delegatus. de off. deleg. in vj. ar. cōtra. in l. abſentē. ff. de uer. ſig. ubi captus ab hoſtibus, & ciuiliter mortuus, nō dicitur abeſſe. Sol. quòd hęc uox uariè ſumitur, & ſecūdum ſubiectā materiam, ut per Accur. & Alciat. in d. l. abſentem.

f Vti cęperis. Qualitercunq; etiam citra litis conteſtationem. c. relatum. & c. licet. de offi. deleg. ubi Doct. & not. ſupra. eo. §. proxi.

g Reuocādas. Reuocare eſt iuriſdictionis. l. iudiciū ſoluitur. ff. eo. retinendo ergo reuocandi poteſtatē aliquid de iuriſdictione retinuit: ut not. in c. ſi delegatus. de offi. deleg. in vj.

h Extinguitur. c. ſciſcitatus. & ibi latè Doct. de reſcri. dicimur aūt aliquid poſſe quinq; modis de iure: ut in c. faciat homo. xxij. q. ij. c. Agatoſa.

tosa.xxvii.q.ij ex natura.c.puberes. & c. à nobis. de desponsa. impub. ex officio, c.j.in fin. de consang.& affi. & c. cum inferior.de ma. & obed. ex merito,ut iii. q.vii. §. tria. ex diuina uoluntate,ut de pœni.d.ij.§.charitas.Vnde uersus.Posse quidem rebus dant ius natura ptās. Officium meritum demum diuina uolútas.& de eò quod hic dicitur, uide in d.§.tria. & l.cú prætor.ff.e.& per Spec in tit.de delegato.§. excipit.

a Infamis.c.sciscitatus. de rescri. c. p̄terea . de test. cogend. c.insinuāte. & c. uno & qđ ibi not.de of.del. & an hoc procedat si impedimentum proueniat in medio , & an iudex ipse possit allegare se infamē, Ab.et Doct. in d. c.sciscitatus.

iuris quàm facti . Iuris ut si infamis [a] factus , aut alio legitimo impedimento [b] detentus fuerit. Facti, ut si ineuitabili necessitatis articulo, puta infirmitate p̄pediat.

Iurisdictio delegati à Principe expirat per executionem sententiæ.h.d.

Idē iuris est si delegatus à principe [c] per se,uel p [d] aliū s̄niam executioni mādauit, [e] uel mādati p̄cepit . Tūc enim eius iurisdictio cessat, q̄a semel ē officio suo functus. [f]

Si iudex delegatus pronunciat se iudicem incompetētem expirat iurisdictio. h.d.

Item si iudex delegatus interloquēdo [g] pronuntiauerit se sup aliqua causa procedere non debere, usq; adeò iurisdictionē amittit, ut ēt ex litigatorū [h] cósensu illā reassumere non posit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino expirat iurisdictio.h.d.

Sed & cum causa intra certū terminū [i] decidenda committitur, termino transacto,mandatum expirat, [k] nisi tp̄s cōi par-

b Impedimento.Vt, q̄a fuerit excōicatus,uel sit suspectus,uel sit factus seruus,uel ēt sit iudex illiteratus,nec habeat consuetudinem causarū peritus.n.debet esse iudex, nec ex aliis dēt quærere quid eū loqui oporteat. Aut.de iudicibus, in prin.& c.ex literis de cósan.& aff.si tñ illiteratus habeat consuetudinē iudicandi,potest ei causa committi,l.certi iuris.C.eo.arg.l. parabolani C.de episc.et cler. et not. in c.sciscitatus.de rescrip. et not.hoc pro commissionibus quæ fiunt aliquādo à sede Apostolica quibusdam prælatis qui non habent nec practicam , nec theoricam: quia contra tales posset excipi q̄ non possunt esse iudices . Quòd si cessaret impedimentum,puta:quia infamis est restitutus,excommunicatus est absolutus? Respon.ut per Abb.et alios in d.c.sciscitatus.

c A principe. quia delegati ab aliis non exequunt c.pastoralis.de of.del. et §.possunt.s̄.e.

d Per alium . etiam quòd non sit ordinarius iudex,ut per Ab.in c.in literis.et in c.significasti.de offi.deleg.

e Mandauit. Et effectum habuit mandatum. Nam si mandauit et non est paritum , ipsemet postea exequetur,c. significasti.de of.dele.uerba.n.sunt intelligenda cú effectu,l.j §.hæc uerba.ff. qđ quisque iur. et ita not. in c. in literis. de offic.deleg.dic plenè per Abb.et alios i locis s̄.allegatis.

f Functus. Per s̄niam ergo solam nó dicit iudex officio suo functus , c.in literis .de off. deleg.Sed contra uidetur esse l. iudex postquā. et l. cum quærebat. ff. de re iu.Sol. quod ibi dr obtinet respectu cognitióis.

g Interloquēdo. S̄nia ergo per quā quis pronúciat se non iudicē est interlocutoria , habet tñ nim diffinitiuæ: quia prorsus estinguit iurisdictionem pronunciantis , adeò quòd talē interlocutoriā amplius reuocare nō pôt,et sic limitat.l.quod iussit ff.de re iudi.et c.cú cessante.de app.quæ tñ procedunt in ordinario , qui ēt q̄ se pronūtiaret in cōpetentē, pôt tñ suam pronúciā reuocare. l. si præses.C. quo,et qñ iud. ubi Bal nos hic sumus in delegato,uide de hoc per Ab. in c.significasti.et Fely.in c.ex parte de offic.deleg.

h Litigatorū.Qui cósensus litigatorū iudicē non facit eū qui nulli præest iudicio.l. priuatorū.C.de iur.om.iu.fac.s̄.eo.§. pari ratione. et c.si diligenti.de fo. compet. et l.ius publicum ubi latè Bart.ff.de pact.

i Terminū. Sed quid si terminus sit ita breuis ut non posit expediri causa nisi arctatis induciis & dilationibus, an poterūt arctari inuitis partibus ? Respond. ut per Innocen. in capitu. super eo. de appellation. & per Abb. in cap. de causis. de offic. delega. ubi distinguitur.

k Expirat.c.de causis.de offi.deleg. & per Legistas in l.properandum.C.de iudi.

Con-

tium consensu [a] prorogatum fuerit. Terminus autem tunc incipit currere, cum iudices literas recepisse contigerit. [b]

Potest quis conueniri uigore literarum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum, quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit usus h.d.

Non absimili [c] ratione cōstitutum est, ut si quis Apostolicas literas impetrans infra annum [d] postquā iudicum copiam habuerit dolo, uel negligentia [e] eius uti distulerit, authoritate posteriorum literarum, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit conueniri ualeat, licet in posterioribus nulla mentio [f] de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronunciatur. h.d.

Recusatione [g] quoque extinguitur delegatio, qđ eo casu accidit, quo iudex datus altero [h] litigatorum

a Consensu. quando terminus appositus est fauore partium: aliàs secus: ut per Inno. in c. de causis. de of. dele. & ꝑ Bar. in l. si quis ex consensu. C. de epis. aud. & in l. j. C. de iurisd. om. iud.

b Contigerit. c. super eo. & ibi Doct. de app. & hoc intellige quādo terminus est statutus per numerum dierū seu mensium uel annorum: secus si ad certum diem uel terminum. puta, usque ad festum paschæ. nam tunc semper terminus currit: quia post illum terminum expirat iurisdictio, & incipit currere absq; alia præsentatione: ut per Abb. in c. de causis de of. dele.

c Non absimili. Sed nec ꝑ omnia simili: quia in casu superioris. §. solus lapsus temporis facit iurisdictionem expirare: sed in casu huius. §. non solum requiritur anni lapsus, sed dolus uel negligentia non præsentantis, & ꝙ secundus impetrans præsentet suas: aliàs nō data impetratione secundi ualet primum rescriptum perpetuò. l. falso. C. de diuer. rescrip. Et ex hoc secūdum Ab. in c. plerunque, de rescrip. unde hæc litera sumitur. habes notabilem differentiam inter rescriptum & priuilegium: nam rescriptum non tollitur per non usum, licet sit datum ad aliquid faciendum: sed priuilegium tollitur spatio decem annorum si fuit datum ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud tempus non fuit usus, l. unica. ff. de nundi. plenè traditur in c. cum accessissent. de constitutio.

d Infra annum. Sed quando incipiet currere iste annus? Gl. in c. plerunque. de rescri. ponit quatuor opiniones, sed illa uidetur uerior & receptior ꝙ ad hoc ut currere incipiat duo requirūtur, primum ꝙ habuerit copiam iudicis, & ꝙ ipse ex parte sua uerè non fuerit impeditus: ut per Ab. in d. c. plerunque. non tamen sufficeret probare impedimentum nisi probetur diligentia tempore impedimēti, et ꝙ impedimētum fuit causa immediata quare non egit. quod satis probabitur per protestationem, & hoc uoluit Innoc. in c. ex transmissa. de rescript. Barto. in l. de pupillo. §. si qs ipsi prætori. ff. de op. no. nū. Sic nō sufficit ad obtinēdum quotidianas distributiōes, ꝓbare ꝙ canonicus de præsenti est infirmus, nisi appareat ꝙ infirmitas fuit causa nō interessēdi diuinis: ut quia tempore sanitatis residebat: secus si ꝑ prius nō solebat interesse diuinis: ut no. Innoc. in c. ad audientiam. de cle. non resid. & in c. j. de cle. ægrot.

e Vel negligētia. Sed quis ꝓbabit hāc negligētiā. rñ. trāscursus anni, nec alia interpellatio erit facienda. c. potuit. de loca. nisi ille uellet ostendere contrarium, sicut dicitur de anno appellationis, c. cum sit Romana. de app. An autē et quando quod hic dicitur practicari possit not. in c. plerunque. de rescrip.

f Nulla mentio. Notar. optimum secundum Abb. in c. plerunque. de rescrip. ꝙ literæ surreptitię ad lites non sunt ipso iure nullæ, de quo per Fely. in c. ad audientiam, ij. de rescrip. post Ab. in d. c. plerunque. antè fin.

g Recusatione. Materia recusationis iudicū latissimè patet, et habetur de ea in c. causam. et c. insinuante. et c. suspicionis. de of. dele. et in c. cum speciali. de app. et in c. si contra. et in c. si iudex. de of. dele. in vj. per Legistas in l. apertissimi. C. de iud. et in l. prætor. ff. de iuris. om. iudi. et Host. in summa de ea facit duos titulos, unum sub tit. de offic. deleg. ubi tractat de remotione iudicis delegati, alium sub titu. de appellation. ubi tractat de remot. iudi. ordin.

h Altero. Et sic etiam actor dicit suspectum iudicem, c. statutum. §. j. de rescript. in vj. et ibi not.

summaria, quædã ordinaria, & solennia. Summaria sunt in quibus subtili, [a] & solenni ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur. Vt sunt causæ electionũ, prouisionũ, matrimonij, usurarum, & similes, [b] in quibus nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano [c] sine strepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaque de his iudex, etiam tempore feriarum, ob hominũ necessitates [d] indultarum cognoscet, & litem, dilationes ampu tando, exceptiones, & appellationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quanto poterit faciet breuiorẽ, prout hęc duabus Clemẽtis luculentissimis constitutionibus [e] latius continentur, Iudicium ordinariũ & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine [f] seruato proceditur, ut puta libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius uisuri sumus.

DE PROCVRATORIBVS.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, uel syndicos, & quot sint procuratorum species. h. d.

Expositis generibus iudiciorum, consequens nunc est, ut uideamus per quas personas [g] illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia nõ solum per nosmetipsos, uerùm etiam per ꝓcuratores nostros, aut syndicos. Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, [h] uel quasi domini [i] administrat. Syndicus [k] est uniuersique; uni. no. & in c. j. de synd. & licet constitutus fuerit ad unam tantũ causam, nihilominus dicitur syndicus, secundum com. opi. licet quidã contra: ut per Ab. in d. c. j. de synd. & de differentijs

a Subtili. No. subtilitatem quandoq; reprobari, maximè in causis ecclesiasticis, ut hic, & Clement. dispẽdiosam. de iudi. c. literas. de iuram. calum. c. j. de dol. & contum. c. sæpe de resti. spol. fac. l. si fideiussor. §. quædam. ff. mand. quãdoq; tamẽ approbatur, ut per Ab. in ca. capellanus. de ferijs. circa quod distingue ut per Ab. in c. dilecti. de iudi.

b Similes. Puta super beneficijs, super decimis, & alijs quæ enumerantur in Cle. dispendiosam. de iudi. quæ solum procedit in enumeratis ibi, secundum Doctores ut per Cassa. decis. j. de iudi. pro quo fac. no. per Bart. in l. qui liberis. §. hæc uerba. ponderãdo uerbum subscriptis, ff. de uulg. & pupil. post Glos. in d. Cle. in uerbo subscriptis.

c Simpliciter, de plano. De uirtute horum uerborum not. in Cle. sæpe. de uerb. signifi. & per Bart. in extrauag. ad reprimendũ. ubi latè de singulis oibus uerbis huiusmodi.

d Necessitates. Secus in honorẽ Dei, & in hoc differunt: hæ causæ summariæ: quia ĩ his ꝓcedit iudex etiam inuitis partibus: secus in alijs quibus accedere debet partium cõsensus ad hoc ut derogetur ferijs. cap. fi. de ferijs. habetur in Cle. sæpe. de uerb. signifi.

e Constitutionibus. Cle. dispendiosam. de iudi. Cle. sæpe. de uerb. signifi.

f Ordine. Et propterea fortè appellatur ordinarium.

DB PROCVRATORIBVS.

g Personas. Imo prius de psonis debuit dici. J. quidã referunt. ff. de iure codicil. l. si quęramus. ff. de testam. & not. ĩ l. ij. C. edic diui Hadri. tollẽd. Sol. ille ordo nõ semp seruatur, ut apparet instit. testamẽtis iuncto tit. Quibus non est pmis. face. testa. & aliàs sæpe, & utique est inchoandũ a generalioribus, §. his igitur. instit. de iusti. & iu. & supra. de sacra. §. fi. & l. j. ff. si cert. pet.

h Mandato domini. c. j. eo. & l. j. eod. aliàs sine mãdato diceretur negociorum gestor, ut ff. de neg. gest. per tot. & not. in Rubrica.

i Vel quasi dñi. Vt est plãtus & administrator alicuius ecclesiæ, & similes, & de his uide per Host. in fi. princ. & traditur cõmuniter in l. j. ff. eod.

k Syndicus. l. j. §. j. & per to. ff. ꝙ cu

sitatis defensor, & procurator. Porrò procuratorum duæ sunt species, alij enim dantur ad iudicia, alij ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator cōstitui potest paterfamiliàs, & filiusfamiliàs, & ad negotia potest procurator cōstitui qui natus est annos xvij. ad iudicia solum natus xxv.h.d.

Potest autem ad iudicia [a] non solum paterfamiliàs, uerùm etiam filius familiàs [b] nullo intercedente patris cōsensu [c] fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post xvij.annum, [d] procurator ad negotia licitè constituatur, ad iudicia tamen nisi maior xxv.annis fuerit, constitui non poterit. [e]

Natus annos xiiij. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem non obstante patria potestate.h.d.

Aliud tamen iuris est in principali, nam si is ad quartum decimum [f] ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & alijs spiritualibus, [g] nec nō ab eisdem dependentibus, [h] ad agendum, defendendumque per se, uel procuratorem perinde admittēdus [i] erit, atque si uigesimū [k] quintū ætatis annū natus esset, nec ulla patriæ potestatis, uel uoluntatis erit habenda ratio, quanquàm aliàs regulariter [l] filiusfamiliàs [m] sine patris assensu, in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuordecim annis in causis spiritualibus in iudicio esse uelit.h.d.

Quòd si quartū decimum annum natus nō fuerit, in huiusmo-

ferentijs inter procuratorem, syndicum, œconomum, & actorē, not. in ca. si quis.ij.quæ.vij. & in capit. petitio. eod. & not. in § fi. instit. de curato. Et quæ sit differentia inter hos circa iuramentum calumniæ, habetur per Ab. in cap. quia.eod. in ca. in pertractandis. de iuram. calum. & ī capit. fi. ut lit. non contesta.

a Ad iudicia. Accipit primū membrum diuisionis.

b Filiusfam. l. si filiusfa. §. ipse quoque. ff. eod. c. non iuste. eo.

c Patris consensu. Quod nō uidebatur: quia q per se nō admittitur, non uidebatur pro alio admittendus, cū interdū quis pro se admittatur, & non pro alio. l. j. §. ij. ff. de postul. iij. q. vij. §. tria. & habetur de hoc ī l. fi. §. j. C. de bon. quæ lib. Sed fuit filius ad procurationē admissus: quia ob eā rē nihil deperit patri: ut not. in c. qui generaliter. §. j. de procu. in vj.

d Ad xvij. annū. §. iustę. instit. quibus ex caus. ma. non licet, facit l. j. §. pueritiam ff. de postul. & c. qui generaliter. §. fi. eod. in vj. iij. q. vij. §. uerum.

e Non poterit. Sed quare maior ætas requiritur in procuratore, quàm in aduocato, & quā in teste? Resp. quia procurator tenetur obligatione mandati. Item contra eum fertur sententia, quod nō est in aduocato, & in teste: not. in cap. qui generaliter. §. fi. eod. in vj. in l. j. §. initium. ff. de postul. in l. exigēdi. C. eod. p Specu. in titulo de aduocato. §. j. uers. item quòd est minor.

f Ad quartum decimum. In mare, in muliere duodecimum c. indemnitatibus. primo resp. de elect. in vj c. continebat, de despōs. impub. & sic intellige decre. ex parte. de restit. spol. & no. ī c. fi. de iudi. in vj. un desumitur.

g Spiritualibus. Puta matrimonio, & similibus.

h Dependentibus. Vt dote quæ depēdet à matrimonio c. ij. de do. post diuor. restit.

i Admittēdus erit. c. fi. de iud. ī vj.

k Vigesimūquintum. Et propterea ēt sine curatore.

l Regulariter. Ideò regulariter: quia aliqn non solum agit sine patris cōsensu uerū etiā contra ipsum patrē. l. lis nulla. ff. de iudi. itē cum impetrat ueniam ætatis. l. ij. C. de his qui, ue. ætat. in petra, & in momentanea possessione. l. fi. C. qui legi. person. Itē cū agit de thoro uiolato. l. lex Iulia. & l. inter liberas. §. pe. ff. de adult. Itē in interdicto de libero hom. exhib. l. iij. §. si mulier. Itē scd'm canones vř q indistinctē cōqueratur filius de patre, c. non est. de spons. & 33. q. vij. c. quærit. ubi de hoc. & xxiiij. q. iiij. c. si ecclesiæ. Itē in casu l. si longius. ff. de iudi. & de materia latē per Specul. in titulo. de actore. §. j. uers. item quòd est filius, & per oēs in l. fi. C. de bon. quæ liber.

m Filiusfam. Etiam maior, l. cum oportet, & l. cum

l. cum non solum. C. de bon. quæ lib.
a Per se poterit. c. fi. §. si uero. de iudi. in vj.
b Eiusdem. Non enim sufficit, immo nec requiritur patris authoritas, nec enim de patrimonialibus tractamus in quibus id locum habet. C. de bon. q̃ lib. l. non oportet & l. cum non solũ. Immo nec Imperatoris uel alterius secularis iudicis authoritas sufficeret cũ sit causa spiritualis & ecclesiastica. d. xcvj. c. bene quidem. & ca. at si clerici. de iudi. & de arbit. c. contingit: arg. ff. ad Trebel. l. ille à quo. §. fi. cũ. l. seq.
c Lites. Ad hoc C. de cur. i li. dãd. per tot. & C. de cu rat. furios. l. fin. in princ. & dicit ad has, quia de temporalibus & non depẽdẽtibus à spiritualibus se intromittere nõ debet nisi fortè ratione personæ, puta si clericus esset: ut not. in ca. fi. de iudi. in vj. unde sumitur.
d Maior infante. Id est, septennio, cap. literas, & capit. accessit. de desponsa. impub. minor enim ętas quidquid uidet ignorat. l. j. in fi. C. de fal. mo. Sed dices quã causam spiritualem tractare potest minor infante. matrimonium enim uel sponsalia contrahere non potest, ut dictis iuribus, beneficium ecclesiasticum habere non potest: ut not. in cap. super inordinata. de præbend. Qualis ergo erit hæc causa? Respondeo fortè dispensatione Papæ adeptus est benefici. de quo agit, uel defendit, uel fortè repetit, uel ab eo repetuntur usuræ, quæ causa saltem largè dicitur spiritualis: ut per Ioan. And. in Cle. dispendio sam. de iudi. & in cap. j. de usu. in vj. Vel dicitur natus de illegitimo matrimonio capit. tuã. de ordi. cogni.
e Eorundem. Episcopi. s. uel officialis.

di causis, nec agere, nec defendere per se poterit, [a] sed uel per Episcopum, uel eiusdem [b] officialem ad has lites [c] curator sibi dandus erit, uel si maior infante [d] fuerit cum authoritate alterius eorundem [e] procuratorem constituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicæ in causis quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem dare, uel authoritatẽ constituendi procuratorẽ. Et omnis qui non prohibetur, potest esse procurator. h. d.

Quinetiam Apostolicæ sedis delegatus & ab eodem [f] subdelegatus ad eas dumtaxat causas, quæ coram ipsis uentilandæ [g] fuerint, uel curatorem dare, uel procuratoris constituendi authoritatẽ pręstare poterunt. Constitui autem poterit non solũ clericus, uerũm etiam laicus. [h] Regulariter enim omnis qui non prohibetur, ad procuratoris officium idoneus habetur. [i]

Si duo dati sint procuratores in solidum occupantis erit melior conditio: nisi in mandato sit comprehensum cõtrarium: quo casu solũ altero non ualente, uel nolente prosequi poterit inchoatum negotium suscipere, nisi is qui non prosequitur alium substituerit, si non sint dati in solidũ, unus sine alio procedere non poterit hoc dicit.

Et tàm unus quàm plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen duo simul [k] non adiecto q̃ insolidum sint p-

f Ab eodem. Non dicitur delegato ordinarij, quasi ordinarius hoc delegare nõ possit, ad hoc. l. nec quicquam. §. ubi decretũ. ff. de offi. procons. fac. not. in ca. pen. de restit. in integ. & in c. licet. de offi. uica. in vj. & in c. fi. de iudi. in vj. unde sumitur.
g Ventilandæ. Delegata enĩ causa, & omnia delegata uidentur sine quibus cã &c. cap. præterea. de offi. deleg. §. sed siue, supra. titulo. proximo. ad cãm aũt pertinet q̃ persona legitima sit in causa. C. qui. da. tu. & curat. l. i uniuersis. ergo possunt per quod per uenitur ad illud l. ad legatũ. ff. eod.
h Laicus. Etiã purus, & qui nullum penitus habeat ordinẽ, nec sit ecclesiastica persona. xij. q. j. cap. duo. & cap. j. eo. in vj. & per Specu. in titulo. de procuratore uers. item quòd est laicus. Sed contra c. ij. de iudi. Sol. ibi nomine proprio, hic procuratorio, dic ut habetur plenè in d. c. j.
i Habetur. L. mutus. §. j. ubi de hoc. ff. eo, & instit. per quas person. Idem in teste, l. j. ff de testi. Idem in matrimonio, cap. cum apud. de sponsal.
k Simul. Secus si in diuersis tẽporibus: quia constituendo secũdum uidetur primum reuocare.

care.l.si quis tamen.§.fi.ff.eod.cap. non iniuſtè.eod.etiam ſi ſecundus nolit ſuſcipere man datũ: arg.§.poſteriore.inſtit.quib.mo.teſtam. infirm.& not.in cap.ſi duo.eod. in vj.niſi quis exprimat ſe nolle primum reuocare. facit l. ſi ſi qs pluribus. ff. de leg.j.& cap. ſi quẽ.eo in vj. limi ta tamẽ hoc duobus modis: ut per Peruſi. in c. ſi quẽ §.j. eod.in vj.

a Non admittetur. Quia hi duo cenſent pro uno, c.pe.§.j. de elect. in vj. aliud in executoribus ultima rum uoluntatum, c.ſi.de teſt.& ĩ cauſis ſpiritualibus, c.ſi duo.§ fi. eod. in vj. & in tutoribus, l decreto.ff. de admi. tuto. & ĩ his eſt hoc de benignitate recepium: not. in d.c. ſi duo.

b Conteſtatione. Quia tum demum vr̃ agi.l.am plius.ff.rem ra.haber.fac.ca relatũ. de offi. deleg. Interdum is dicitur occupare q prius ad ſententiam de uenit, l.ſi uerò.ff. de pecul.l.ſi quis à multis.ff.de no xal. & not.in ca.ſi duo.eo. in vj. unde ſumitur.

curatores, conſtituantur, unus ſine altero non admittetur. [a] ſecus ſi ſint inſolidũ cõſtituti: tũc enim illius melior erit cõditio, qui per litis conteſtationem [b] negotiũ primus occupauerit. [c] Et dominus litis factus alterũ excludet, niſi conſtituens dixerit, quòd occupantis [d] conditio melior eſſe non deberet. Tunc enim ſi eum qui occupauit, aut legitimè impediri contingat, aut proſequi fortè nolit, poterit alter negotiũ ab alio inchoatum [e] ſuſcipere ac perficere, dum tamen ab alio alius [f] non fuerit ſub ſtitutus.

Procurator cõſtitutus etiã ad ea quæ ſpeciale mãdatum exigunt, non poteſt explicare ea quæ exigunt mandatũ ſpeciale: niſi in procuratorio ſit facta expreſſio aliquorum articulorum ſpeciale mãdatum exigentium, quo caſu etiam non expreſſos articulos, poterit exequi procurator.h.d.

Sed ſiue unus ſit ꝓcurator, ſiue plures, fines mandati diligenter [g] cuſtodiẽdi erũt, uſque adeo ut ſi generaliter quis ad omnia, etiam ſpeciale [h] mandatum exigentia conſtitutus ꝓcurator fuerit, ex ui generalitatis huiuſmodi ad aliquẽ articulum, in quo mãdatum ſpeciale exigitur admitti non [i] debeat, niſi clauſulã generalem quorundã articulorũ ſpeciale mandatum exigẽtium ſub ſequatur expreſſio, puta tranſactionis, & iuſiurandum deferendi. Tunc enim & non expreſſos [k] caſus mãdatum complectetur. [l]

non poteſt c.requiſiſti.& c.tua.de teſtam.l.nemo.ff.de leg.j.ſi ergo nõ ualet in totũ ut aget, ualet quo modo ualere poteſt. fac.cap.j.§.j.de ſponſ.impub.& not.in c.ſi duo.eod.in vj.

e Inchoatum. Simile in c.cum in plures. de offi. deleg. in vj.

f Alius. Qui cũ uices potiores gerat alium excludet c. ſi duo. in fi. eod.in vj. cum cõcor.ibi alleg.

g Diligenter. L. diligẽter. ff. mãd. & §. ſed ſiue. ſupra tit.proxim. c. cum dilecta. de reſcrip. c.uenerabili.de offi.deleg.

h Speciale mandatum. Quæ ſint iſta, per Specu. in tit. de procuratore num. 4. & per Doct. in c. qui ad agendum. eod. in vj. & inſtit. de his ꝑ quos agere poſ.

i Non debeat. Vnde non ualet tãtum genus quo ad ſpeciem, quãtum ſpecies ipſa. fac.ca.ij.de appel. & l. Pomponius. & quod ibi no.ff. eod.in princ. & c. ſi ſacerdos. de offic.ordin.

k Non expreſſos. Non tamen omnes: quia matrimoniũ nec tũc contrahere poterit, capit.ſi.eo.in vj.nec contra electum uel prouiſum crimina uel defectus opponere, Clem. non poteſt. eo. not.in cap.qui ad agendum. eod.in vj. & §. crimina. infra eod.

c Occupauerit. In bona ſignificatione. ſic vij.q.j.cap.factus eſt Cornelius, aliàs in mala cap.generali.de elect.in vj.

d Occupantis. Et nihilominus tunc contra uoluntatem domini melior fiet conditio occupantis, cum alius non admittatur niſi eo qui occupauit impedito, uel agere deſiſtente: quia conſtituens in totum ſtatum iuris immutare

l Complectetur. Fac.ad hoc quod not.per legiſtas in l.ſed & ſi §. quæſitum.ff.ſi quis caution.dum dicunt quòd renuntiatio caſus fortuiti non ualet, quando eſt generalis, & nullus caſus

Mandatum non complectitur maiora, quàm sint in procuratorio expressa. h.d.

Crimina tamen uel defectus in personam electi, [a] siue eius cuius fauore, uel facienda, uel iam facta est prouisio, nec huiusmodi generalitatis, uel expressionis [b] obtentu, opponẽdi facultas cõpetit, nisi super hoc aliud in mandatis [c] habeat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora, [d] uel maiora [e] quã in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandocunque substituere. Procuratori uerò ad iudicia substituitur solum in casibus hic expressis h.d.

Sed & illud nõ est omittendum, quòd licet procuratori ad negotia [f] liberum sit alium, quandocunque constituere. [g] Iudiciario tamen minimè id concedi, nisi aut lis fuerit cõtestata, [h] uel in rem [i] suã datus sit, uel à domino substituendi fuerit concessa potestas: [k] quo casu etiam non expressam personam poterit in procuratorẽ eligere.

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator. h.d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire potest. In criminalibus enĩ causis neque accusator,

casus exprimitur, secus si aliqui exprimuntur: ut etiam not. in capit. qui ad agendum. eodem in vj.

a Electi. Vel eligendi ex quo contra certam personam, cap. qui contra certam, de elect. in vj. fac. ad hoc uerbum facienda. & idem dic de postulato, c. j. de elect. in vj. & ex hoc ꝙ solũ meminit de persona electi, sequitur ꝙ in personas eligẽtium uel prouidentium, iudicum, testium & his similium posset opponere. nã tales etiam ex ꝓbatione non puniuntur, cap. ij. de ord. cogni. ut no. in Cle. nõ potest. eo. unde sumitur.

b Expressionis. De qua supra. §. proxi.

c In mandatis. Quia scilicet habet mandatum opponendi crimina & defectus cõtra electum uel prouisum, nec est necesse quòd crimina uel defectus specificentur in procuratorio, & in hoc differt procurator solum excipiens uel opponens ab appellante, ille enim habere debet crimina & circunstantias specificatas in procuratorio, c. procurator. de elect. in vj. & not. in Cle. non potest. eod.

d Grauiora. Concord. cap. sedes. de rescrip. ubi per antiquos & modernos materia latissime tractatur.

e Maiora. Concord. l. fi. ff. de ui. trit. & oleo leg. & l. Plautius. ff. de auro & argent. leg. & d. xij. cap. nos consuetudinem. & cap. scriptum. de elect. Sed cũ anima sit corpore pretiosior, cap. cum infirmitas. de pœnit. & remiss. ergo expressa iuramẽta quæ ligant aĩam ad pœnã ęternam grauiora uidentur, quã isti obiectus qui ligant corpus ad pęnam temporalem. Sol. animam constituentis non ligatur ad periurium per procuratorem, nisi constituens sit in culpa. ut not. in Cle nõ potest. eod. & dic ut habetur in c. fi. de iureiu. in vj.

f Ad negocia. Idem si datum sit ad unũ negociũ, l. iij. ff. de neg. gest. & l. j. ff. eo. fac. l. ij. §. quod ait. ff. de ui bonor. raptor.

g Cõstituere. c. j. §. fi. eod. in vj. hoc tñ nõ procederet in casu c. fi. eod. in vj. & not. ĩ d §. fi. Sed quę est ratio huius differentię inter iudiciarium & extra iudicialẽ procuratorẽ? Respõdeo secundum Barr. in l. pe. §. accessio. ff. de diuer. & temp. præscri. quia in iudiciario uidetur electa industria personæ: arg. l. inter artifices. ff. de solut. secus in extraiudiciali. Alij aliã rationem afferunt, uide ꝑ Perus. post Bal. & alios in d. §. fi.

h Contestata. Scilicet ab ipso procuratore q̃ uult substituere. aliud. n. vr̃ esse si post litem a dño cõtestatam, fuisset quis datus procurator: qȧ tunc nõ posset substituere, c. j. §. pe. ubi not. eod. in vj. concor. l. nulla. & l. neq;. & l. pen. C. eod. & l. in causæ. ff. eo. & quod hic dicitur intellige uerum cum simpliciter fuit datus procurator uel non expressè prohibitus: ut not. in d. cap. j. § j. aliàs pen.

i In rem suã. Puta: quia mihi noĩe donatiõnis sint actiones cessæ, & datus sim procurator ad eas intentandas, l. illã. C. de donatio & põt dari procurator in rem suã etiam ex parte rei, de quo dic ut not. in l. Plautius. ff eod.

k Potestas. Tũc enim uidetur substitutus uel

nec accusatus nisi per se ipsos impetere,[a] uel defendere[b] permittuntur,[c] nisi uel ab illustri propulsanda sit iniuria,[d] aut rei contumacia sit excusanda,[e] uel contra accusatorē sit excipiendum,[f] aut de leui crimine[g] tractetur, aut si de graui agendū sit, ciuiliter[h] agatur.

Clerici & monachi non possunt esse procuratores, nisi propria Ecclesiæ urgente necessitate, & superioris iussu. hoc dicit.

Sed nec omnes ad ꝓcuratoris officium temerè admitti debent. Ideoq; Episcopus & uniuersi sacerdotes, cum ad solam Dei laudē, piorumq; operum actiones sint constituti[i] ab huiusmodi ministerio excludendi[k] erunt. Idē quoq; obtinet in monachis,[l] nam & illos, cum solitariam uitam degerere profitcātur, à forensi strepitu, ac litigijs summoueri conuenit.[m] Planè monasterij exigente utilitate, uel necessitate, & Abbatis accedente imperio[n] ad procurationis officium accedere minimè prohibentur.[o]

datus ab ipso domino, ad hoc l. item eorum. §. decuriones. ff. quod cuiusq; uni. no. & habet locum hoc etiam si in concessione huius potestatis non sit expressa certa persona, cap. j. §. j. eod. in vj. Arg. contra in l. item si unus. §. si in duos. ff de arb. & cap. innotuit. eod. tit. Sol. ut not. in d. c. j. §. j.

a Impetere. Accusator.

b Defendere. Accusatus.

c Permittuntur cap. ueniens. de accusat. c. tuæ. eo. v. q. iij. c. in criminalibus & ij. q. vj. ca. si quando. & l. pe. §. fi. ff. de pub. iudi. & ix. q. ix. cap. absens.

d Iniuria. iij. q. ix. § nisi. & l. fi. C. de iniur.

e Excusanda. L. pe. §. fi. ff. de publ. iudi. & c. ueniens. de accusat. & xxiij q. v. c. reos. & c. cū dilecti. de dolo & contum.

f Excipiendum. Habetur in capit. ueniens. & in cap. de his. de accusa.

g Leui crimine. ff. de accus. l. leuia. Idē si nō excedant pœnam relegationis: quia fortè tunc uidentur leuia l. j. ff. an per alium cā appellat. & pro intellectu huius materiæ dic, quòd delictorum quædam sunt leuia, quædam grauia, quædam grauiora, quædam grauissima, & quæ sunt ista uel illa declara magistraliter, ut per Abb. in cap. tuæ. de pœn.

h Ciuiliter. c. tuæ. eo. cap. super his. de accusat. & habet in hoc §. quinque casus, in quibus cum agatur de crimine tamen admittitur procurator, adnumerantur tamen & alij ut crimen suspecti tutoris, l. non solum. §. fi. ff. eo. Item cum agitur de ingratitudine, l. sed hæ personæ, §. j. ff. eod. de quibus & de alijs dic ut per Specul. in titulo. de procuratore, & latè per Glos. & Doct. in cap. ueniens. de accusatio. & in cap. si quando. v. quæst. iij. & in l. pen. §. fi. ff. de pub. iudic.

i Constituti. Vt v. q. iij. cap. quia ep̄s. aliàs fi.

k Excludēdi. Vt i §. Deo aūt amabiles. Aut. de sanctissi. ep̄is, immo nec tanquā principales possunt uel debēt interuenire, v. q. iij. capit. quia ep̄s, & p Host. in sum. eo. §. quis dare. §. sunt autem quædam. & hoc dupli ci ratione. primo per eam quæ hic ponitur, & in l. omnes. C. de epi. & cle. secundo, qa causæ & lites materiā criminibus creant l. properandum. in princ. C. de iudic. fac. cap. uni. de synd. & ij. q. vij. ca. sicut. fac. etiā quod execrentes lites noīe alieno uident quodā modo esse īfames, not. in §. fi. inst. de excep. & an indistinctè clerici repellant ab officio ꝓcurādi, p Ab. in c. ij, & in c. sed nec. & in c. sicut. ne cle. uel mo. & in c. per uenerabilē, qui fil. sint legit. & in ca. cum essent. de simon. & in c. j. de fideiussori.

l Monachis. Concord. c. j. de syndi. & xvj. q. j. c. qui uerè & c. monachi.

m Conuenit. Et ideò cōstituēdū est alicui salarium ut extricet negotia monasterij, expedit enim modico incōmodo magnā redimere uexationē, c. j. de syndi. c. qui uerò. xvj. q j.

n Imperio. xvj. q. j. c. monachi. & sic nō sufficit utilitas ecclesiæ, licet. n. aliquid bonū & utile sit, nō tñ est agendum nisi eo modo quo fieri debet, xj. q. iij. c. quid ergo. & xij. q. ij. ca. quatuor. & c non oportet. de cons. d. v. & l. iij. §. in bello. ff. de re mil. & not. in d. c. monachi. Et de hoc an scilicet monachus possit esse in iudicio sine licētia abbatis, habet i c. dilecta. de rescri. & in c. olim. & in c. ex parte. de accusat.

o Prohibentur. Sed contra de cap. j. de synd.

ubi monasterium potius cogitur non monacho constituere salarium, quàm monachos occupare. Sol. quod ibi dicitur habet locũ de honestate nõ de necessitate. Quid.n. si monasterium ob paupertatẽ non habet unde salarium commodè soluere possit? & ita tenẽ cõmuniter in d.c. j. sed an sine mandato põt pro ecclesia iteruenire? & vr̃ arg. l. exigendi. C. eo. sicut miles procurat cãm sui numeri qui aliàs non põt esse procurator, ut ff. eo. l. filiusfamil. tu dic contra, cũ monachus non possit cauere de rato, qua rõne forte nec syndicus fiet: arg. not. in d.c. j. nec etiam potest præstare cautionẽ de iudicato soluendo, ut not. in c. monachi. xvj. q. j. gestum tamen utiliter ab eo posset ecclesia ratum habere, secus fortè in clerico seculari: ut not. in c. j. eo. & facit c. Nicolao. de appell.

Clerici regulariter coram secularibus iudicibus postulare non possunt. h.d.

Postulandi quoq; officium clericis[a] qui stipendijs sustentantur Ecclesiasticis[b] coram seculari iudice in secularibus negotijs[c] interdicitur,[d] nisi propriam causam uel Ecclesiæ[e] suę prosequuti fuerint, uel nisi urgente necessitate pro coniunctis,[f] aut miserabilibus personis[g] postulare uelint.[h]

Excommunicati nec pro-

a Clericis. Sed cum multiplex sit ordo clericorum ut supra. de iu. person. per to. de quibus clericis intelligitur quòd hic dicitur? Resp. de omnibus, sed secundum distinctiones quæ ponuntur p Doct. in c. j. & in c. fi. de postul.

b Ecclesiasticis. Quid si non habet beneficiũ ecclesiasticũ, & tñ est in sacerdotio, uel sacris constitutus. an possit postulare ut inde uiuat? quidã ꝙ nõ: quia põt hic agere contra ep̃m ut sibi prouideat de beneficio. §. j. supra. de præb. ut not. i c. j. de postul. Cõtra tenet Host. & Ab. nã si clericus propter indigentiam licitè exercet opus rurale, c. j. de celebr. miss. & licitè emit materiam ut in formã traducat: arg. eorũ quæ not. in c. canonũ. xiiij. q. iiij. multo decẽtius poterit postulare, cũ hoc sit dignius munus. l. aduocati. C. de aduo. diuer. iudi. Nec quicquam obest ꝙ possit agere cõtra ep̃m: quia fortè non posset obtinere, uel propter impotẽtiã, uel indigentiã episcopi, uel ob aliam cãm. Idem diceremus in eo qui non haberet sufficientia stipendia, arguendo de toto ad partem.

c In secularibus negocijs. Secus igitur in ecclesiasticis, & dicitur negocium ecclesiasticũ ratione personæ: ut quia persona ecclesiastica sequendo forũ rei litigat corã seculari. Item rõne delicti, ut quia pro sacrilegro uult ecclesia cõuenire laicum corã iudice seculari, c. cum sit. de fo. cõpe. Item rõne rei de qua agitur, ut quia res est ecclesiæ: ut per Abb. & Host. in c. j. de postul.

d Interdicitur. Quid si exerceãt an amittant beneficium uel officium? Resp. negatiuẽ, c. j & c. fi. de post. immo nec si exerceãt tabellionatum qui est uilior: ut per Ab. in ca. sicut. ne cle. uel mona.

e Vel ecclesiæ suæ. No. ergo: ex hac litera, ꝙ causa Ecclesiæ nõ dicitur propriè causa rectoris, & hinc est ꝙ in cã ecclesiæ suæ potest quis esse iudex. ij. q. vij. c. si quis erga, & de hoc latè in cap. cum uenissent. de iudic.

f Pro coniunctis. Sed nec pro cõniuctis personis semper procurare uel postulare poterũt, ut si simus in casu in quo speciale mandatum requiratur: ut not. Ab. in cap. ex parte de cani. de rescrip. Idem si id fieret contra uoluntatem absentis. idem in cap. constitutis. eo. & l. Pomponius. in fi. ff. eo. Sed an quod hic dicitur possit intelligi de coniunctio. ciuili uel spirituali: ut, quia unus canonicus possit procurare, aduocare, literas impetrare pro suo canonico, aut cõpater pro compatre? Resp. ut fusè de hoc traditur in c. consulti. eo. in c. ij. & c. fi. de postu. & in c. nonnulli. de rescrip. & per Archid & aliòs in c. statutum. §. cũ autẽ. de rescrip. in vj. Sed an naturales tãtum uel aliàs spurij possint in hac materia appellari coniuncti? Resp. ut not. per Ab. & aliòs. in c. non nulli. §. sunt & alij. de rescript. ubi latè habetur.

g Personis. Quæ sint mirabiles habitu & actu, ut non solum sint miserabiles, sed etiam pro se ipsis nõ possint postulare, ut sunt uiduę, orphani, & diuites qui non reperirent aduocatum: ut per Ab. in cap. j. de postu. & in cap. significantibus. de offi. deleg.

h Velint. Quibus casibus possunt, sed tamen debent hoc gratis facere: ut dicit. Host. & sequitur Ab. in c. j. ne cle. uel mona. cũ permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc dic ut latius per Abb. in cap. j. in fi de post. ubi habes etiam an in criminalibus possit pro parte rei,

& ad defendendum interuenire sine metu irregularitatis.

prio nomine, nec alieno possunt esse in iudicio, nisi ad defensionem. h.d.

Hi uerò qui excommunicationis uinculo innodati sunt, non solum ꝓcuratorio nomine iudicio interesse non possunt.[a] Verùm etiam nec proprio, actore tamē inpugnante excōmunicato reo legitimæ defensionis copia [b] non est adimenda.

Procurator uniuersitatis in qua sunt excommunicati, non potest à iudicio repelli, nisi tribus casibus h.d.

a Non possunt. cap. intelleximus. de iud. ubi latè traditur, cap. excommunicamus. §. credentes. de hæret.

b Copia. cap. inter priorem. & c. uenerabilem. de except. ubi traditur ordinariè. Sed quid dicemus de infami an possit esse ꝓcurator, œconomus, uel syndicus, respondeo ut latè traditur per Abb. in cap. Imperatorum. de iura. calum. in fine.

c Maiores. Præsidentes, rectores, seu potestates.

d Iurati. Consiliarij præsidentes uel priores, qui sic appellantur à iuramēto quod præstant de officio fideliter exercendo, nō tamen est de substantia uniuersitatis ut habeat rectorem, & pōt esse uniuersitas sine aliquo capite, secundum Innoc. in c. cum nō ignores. de prębend. & sequitur Ab. in cap. fi. de procu. unde sumitur.

e Tempore quo &c. Not. ꝙ debet ponderari habilitas agentium tempore actus gesti. Vnde si tēpore quo constituitur quis procurator est excōmunicatus, nō reconualescit talis cōstitutio si talis desinat esse excōicatus. fac. cap. postcessionē. de probat. & Host. & Ab. in c. fi. eo.

f Innodati. Sed quæritur an excommunicatus ratione officij remaneat etiam deposito officio excommunicatus, ita ut excommunicatio transeat in successorem, & uidetur nō remanere, sed excommunicationē in successorē transire uelut & officium transit, cap. qm̄ abbas. de offi. deleg. & §. morte. supra. titulo proxi. Contrarium est uerum, c. aduersus. de immu. ecclesiarum, ubi ꝙ remanet adhuc excōmu: olim officialis, ut ibi etiā Abb. no. & fac. c. Romana §. caueant. de sent. excom. lib. vj. transiret tamen tunc in successorē si nollet de delicto cōmisso ꝓ prædecessorē satisfacere. Nec ob. c. quoniam abbas. quia ille tex. hēt locū quando dispositio concepta sub noīe dignitatis est dignitati ac personæ æquè proportionabilis, quod declara ut per Abb. in d. c. aduersus, uers. Sed contra hoc & contra tex.

Sed bellè dubitari contigit, an uniuersitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quòd maiores,[c] & iurati [d] per quos eadem uniuersitas regitur, tempore [e] quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati,[f] quasi [g] & ille repelli debeat, cuius non recipiunt authores? & responsum est huiusmodi procuratorē nō repellēdum,[h] nisi uel

g Quasi &c. Hęc ratio dubitandi, pro qua c. licet. de testi. & c. cū nō liceat. de pręscript. ubi ꝙ mēbra à capite ordinantur, sed decidendi ratio est, quia actus geritur noīe uniuersitatis, ius uerò uniuersitatis residet penes habiles, etiam si esset unus solus: ut not. in cap. gratum. de postul. prælat. & l. sicut. ff. qđ cuiusque uni. nom. inhabiles uerò nō sunt de uniuersitate, ideò actus gestus sub noīe uniuersitatis nō debet corruere ob inter essentiam inhabilium, nam habiles uidentur actū gessisse omni meliori modo: arg. l. iij. ff. de mil. testa. Non ob. adducta pro ratione dubitandi: quia quando actus exercetur ab uniuersitate, præsidentes intersunt ut singuli de uniuersitate, & actus spectat ad uniuersitatem principaliter, quod intellige quando ius uniuersitatis non est translatum perpetuò in pręsidentem, nec est principaliter penes præsidentem iure proprio sed iure uniuersitatis, nam tunc secus, ut per Abb. in cap. aduersus, uersi. primo igitur. de immun. ecclesiæ. Quid si actus explicatur à pluribus, ut à singulis & non nomine collegij? dic quòd si inter eos est aliquis inhabilis non ualet actus ex quo habilis & inhabilis exercent actum indiuiduum & inseparabilem, casus in capitulo cum super. de offi. deleg. & l Pedius. aliàs parui. ff. de arbi. Cessat enim hoc casu ratio quæ militat in uniuersitate.

h Non repellendum. Hæc regula pro qua c. fi. eo. c. nobis. ubi not. Abb. de simon.

Expressi-

illi ipsi excōmunicati in literis procurationis essent expresi, a uel aliàs eorum authoritate b procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa uniuersitas excommunicationis conscia c simul cū eis eundē procuratorem constituisset. d

Procurator reuocari potest expressè, & tacitè: & tacitè puta si dominus per se incipiat cām tractare.h.d.

Tam diu autē durat quis procurator, quamdiu is, qui eum constituit reuocet, siue expresè, siue etiā tacitè. Vnde si tu e Titium simpliciter f ꝓcuratorem constitueris, isq; in iudicio procuratorio nomine esse cęperit, deinde tu siue ante litem contestatam, siue post, g ad causam ipsam uenias, nō ut ipsis assistas, h sed ut cām eandē tractes: tractando causam Titium ꝓcuratorē reuocare censeris. i

a Expressi. Sed qualiter erit intelligenda hęc expressio? Respondeo ut latè per Abb. in cap. fi.eo.uers. uenio nunc ad secundum. & hæc est prima regulæ limitatio, pro qua fac.l.non nunquam. de condit.& dem.& ff. de reg. iur. l.expressa.

b Eorum authoritate. Puta: quia dicebatur in procuratiōe talis cōmunitas fecit Titium procuratorem suum ad tale negotium, & maiores ac iurati interposuerunt authoritatem suā, & est secunda limitatio ad regulam, cuius ea ratio est: quia ubicūque interuenit authoritas si illa non est legitimè præstita corruit actus: quia authoritas dat robur actui.§.tutor. insti tut.de autho.tut. & in l. obligari.§.tutor.ff.de aut.tuto.& xij.quæst.ij.cap.si qua de rebus.sed authoritas præstita ab excommunicatis non ualet: ut in cap.ad probandum.de re iudi.merito &c. Sed contra opponitur, uniuersitas cum sit domina suorum iurium l.in tantum.ff. de re.diuis.constituit syndicum sine authoritate superioris. cap. in causis.eod.l.j ff.quod cu iusq; uni.no.si ergo non erat necessaria hæc authoritas superiorum actus debebat subsistere: arg.l.uni.in princ.C.de rei uxo. act. Sol.secundum Inno.& Abb.in cap.si.eod. quòd ex quo isti de uniuersitate uoluerunt syndicum constituere authoritate istorum maiorum & curatorum, uidentur non uoluisse aliter actum explicare, quàm nisi illorum accedente authoritate ideoq; actus non debet ualere ex quo isti erant excommunicati, in actu igitur in quo de iure non requiritur authoritas si fuerit postulata & interposita à non habente potestatem interponendi, non ualet actus. Sed contra in capit.bonæ primo de elect. Sol.hic deficit uoluntas constituentium sine illa authoritate, secus in contrario, & ex hoc nota intellectum l.j.C.de re.ux.act.

c Conscia. Tertia limitatio, pro qua fac.c. scriptum est. in si. de elect. & hoc intellige de inhabilitate propter excommunicationem, & omni alia quam constituentes remittere & purgare non possent, secus si defectus esset talis qui posset purgari & remitti per habiles: quia tunc admittendo uidentur eos habilitare, ca.cum Vintoniensis. de elect.

d Constituisset. Quid si simus extra hos tres casus, si obijciat ab aduersarijs uniuersitatis quòd maiores cōstituentium & iurati sunt excommunicati, & sint parati hoc excipiendo probare, poterit nihilominus uigore impetratarum literarum agere? Respondeo affirmatiuè si agatur nomine uniuersitatis non excommunicatorum: ut not. in cap.fi.eod. in fi. Quid si impetrator ipse est excommunicatus? Respondeo ut plenè habetur in d.c.fi.

e Vnde si tu. Prosequitur solummodo membrum tacitæ reuocationis: quia de expressa nō uidebatur difficultas.

f Simpliciter. Non addendo, scilicet quoties me abesse contigerit, uel aliam similem conditionem uel modum, ut infra.§.proxi. & in cap.si quem.eod.in vj.

g Siue post. Contra cap.ij eod.in vj. Sol.illud quando procurator non contradicit, hic quando contradicitur per procuratorem: ut latius not.in c.si quem.eod.in vj.

h Assistas. Quod poteris etiā ꝓcuratore tuo inuito, c.ij.eod.in vj.in fi.& l.Paulus.ff.eod. & l.si suspecta.de inoffi.testam.

i Censeris. c.si quem. eod.in vj.tam si dominus incipiat causam tractare in prima instantia, quā si in secunda, secundū Perusi. post Ro. Rom.in d.c.si quē. Idem in procuratore substituente alium procuratorem.

Nisi quòd nō animo reuocandi facias, uel expresse professus [a] fueris, uel ex aliqbus appareat cõiecturis.[b]

Actus præcedens subsequentem limitat et interpretatur hoc dicit.

Sed si eundē Titiũ sub ea forma, quoties te abesse [c] contigerit, procuratorē cōstitueris: & postmodũ ꝑ te ipsum causam tractes, non propterea tamē ꝓcuratorē reuocare uideris. Quinimò Titius qñcunq; [d] abesse te cōtigerit, ꝓcuratoris assumet officiũ. [e]

Procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare, nisi et reuocandi habeat potestatē. Et procurator qui substituit in una causa, non prohibetur in alijs se intromittere.h.d.

Hæc aũt de reuocatione domini sunt intelligenda. Ná si à ꝓcuratore tuo alius procurator legitimè [f] substituatur, post mádatũ susceptũ etiá si eo substitutus usus non fuerit, ab [g] illo reuocari (nisi etiam potestas reuocandi fuerit eidem cōcessa) nō potest. Sed si cum ad plures, uel ad omnes causas Titium generaliter procuratorem cōstituisses, is in una, uel in altera substituerit, in reliquis procuratoris officium exercere minimè prohibetur.[h]

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent.h.d.

Ad hæc etiam admonendi sumus, ꝙ si ignorante iudice, uel aduersario post cōtestatã [i] litem man

a Professus fueris. No. ergo secundũ Perusi. in d.c.si quē. quòd etiam protestatio contraria facto iuuat protestantē, quádo factum est contrarium protestationi præsumptiuè tantũ nō uerè & expresse, cũ hic posset reuocare procuratorem id exprimendo. & no. ꝙ ꝓtestatio saluat quod sine ea perderetur.

b Coniecturis. Quæ coniecturæ ponuntur in ca.si quē. in fi. de procur. in vj.

c Abesse contigerit. Potest ergo procurator cōstitui ad actus iudiciales incertos, & sub hac eadē forma pōt delegatus Papæ dare subdelegatũ. c.si delegatus. de offi. deleg. & utroque casu si morit constituēs re integra mádatũ expirat. aliter tamen dicitur res nō integra in subdelegato, q̃ in ꝓcuratore. Itē aliter in procuratore ad iudicia, quã ad negocia. not. in l.mandatũ. C. manda. & in cap. si quem. in princ. eod. in vj.

d Quandocunque. Sed quid si sit cōstitutus ꝓcurator simpliciter, puta, dñs uolēs peregrinari fecit procuratorē ad negocia, postea rediens nihil dixit, sed iuit i aliã pegrinationē, an duret primũ mãdatũ. Io.An. refert fuisse de hoc disputatũ & terminatũ, ꝙ finita prima pegrinatione, tacitè cēsetur reuocatũ primũ mandatũ. Alij tñ distinguũt an pegrinatio sit causa ipulsiua an finalis mãdati, dic ut per Perusi. in c.si quē. eo. in vj.

e Officiũ. l. pē. C. de curat. furi. l. q mutuã. §. nó ideo. ff. mád. & no. ꝙ procurator dr habere officiũ. Qđ fac. ad statutũ disponēs sup habẽtibus officium, puta ꝙ qlibet de lucro officij teneatur soluere gabellã. de quo ꝑ Doct. i Rubr. ff. de offi. eius. & in c.transmissa. de decim.

f Legitimè. Ut qui habeat ptãtem substituēdi. c. is qui. eo. in vj. aliàs nō posset nisi in casibus. c.j. eo. in vj. sed an ꝙ hic dr habeat locum etiá in alijs duob. casibus. d.c.j. in quibus ēt legitimè substituit, puta si ꝓcurator sit factus dñs ꝑ litis cōtestationē. Vel qa sit datus in rē suã? Resp. nō. cũ in illis habeat ptãtem à lege nō ab hoie. Præterea. in d.c. is qui. unde. hæc lra sumitur, fit mētio solũ de uno casu: ergo &c. c. nōne. de psum. l. cũ ptor. ff. de iudi. ergo qđ hic dñ in duob. casibus. d c.j. limitatur ēt alijs tribus uel quatuor modis, ut per Perusi. in d.cap. is qui.

g Ab illo. Substituēte: secus aũt à domino secundũ tamen ea quæ tradũtur in c.quãuis. eod. in vj.

h Prohibetur. Sic & delegatus ab alio quàm à Pñcipe ad uniuersitatē causarum unam delegat, in alijs iurisdictione retinet. l.cum prætor. §.j. ff. de iudic.

i Post contestatam litem. Sic c.mádato. eo. uidetur ergo ꝙ si ante litem contestatã fuisset facta hæc procuratoris reuocatio, ꝙ non sit necessarium quòd ueniat ad notitiam iudicis & partis. Contrariũ tamen communiter tenetur in d.c.mandato. & quod ibi & hic dicitur post litis contestationē, subaudiēdũ est maximè

nam

datum reuocatũ fuerit, ratum [a] esse debet iudiciũ, in quo quis post ignoratã reuocationẽ quasi procurator uersatus fuerit.

Matrimonium contractũ per procuratorẽ reuocatũ nõ tenet, licet reuocatio non uenerit ad notitiã partiũ. h.d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur, nam si procurator ad contrahendũ specialiter [b] constitutus, antequàm contrahat à domino reuocatus [c] fuerit, contractum postmodũ matrimoniũ: licet tã procurator, quàm ea cũ qua cõtraxit reuocationẽ huiusmodi penitus ignorauerint, [d] nullius momenti penitus existet, [e] cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatẽ habere non potuit. [f]

Acta iudicij post reuocationem procuratoris nõ ignoratam non tenent. h.d.

Quòd si scientibus iudice & parte mãdatum reuocatũ fuit, & nihilominus est in iudicio processum, per procuratorem reuocatum, tam alia acta q̃ ipsa sentẽtia nullũ afferet domino præiudicium. [g] Cũ falsi ꝓcuratoris [h] exceptio [i] nõ solum ante sñiam, uerũ etiã postea possit obijci, qua probata iudicium prorsus nullum redditur. [k]

nam idem ante. ut not. in d. cap. mandato.

a Ratum. c. mandato. eod.

b Specialiter. Nec enim aliter esset idoneus procurator. c. si. in vj. eo. etiam si haberet mandatum generale cum quibusdã expressis clausula subsecuta, iuxta c. qui ad agendũ. eo. in vj. clausula enim illa generalis quæ sequitur specialiter expressa similia quidem includit, sed nõ longe maiora. Cle. non potest. eod. & supra eo. §. crimina. Sed nunquid sufficit speciale mandatum ad cõtrahendum, uel requiritur speciale de certa & expressa persona? & uĩ ꝙ nõ requiratur expressio personæ: argu. c. j. in ij. rñ. eod. in vj. Sed dic contra. l. generali. ff. de rit. nupt. fac. capitu. innotuit. de arbit. etiã quæ not. xxix. q. j. in summa. & ꝑ Abb. in c. in causis. uersic. ex isto textu. de elect.

c Reuocatus. Vel uetitꝰ ne cõtraheret. Quid si iurauerit dominus non reuocare uel pœnitere. Resp: idẽ, licet periurus sit, & de eo debeat sibi pœnitentia imponi. c. sicut. & cap. inter. de sponsa. defuit enim consensus: ut not. in c. si. eo. in vj. Vñ secũdũ Io. An. cautè agitur si post cõtractũ ꝓcuratoris fiat ratificatio constituẽtis.

d Ignorauerint. Speciale hoc, cũ aliàs reuocatio procuratoris ad negocia ad ipsum procuratorẽ uenire debeat, ut habetur in c. ex parte decani. de rescri. Ratio specialitatis continetur in proxima superiori notula, & hic in hac litera, & in c. si. eo. in vi. unde sumitur.

e Existet, Arg. contra. l. si pœniteat. ff. de diuor. ibi, *Nisi is qui recipit. &c.* Sol. in cõtrahendo requiritur utriusq; consensus: secus in diuertendo, ut in cõtrario, & l. cõsensu. C. de repud. reuocatũ est ergo mãdatum licet mãdatarius hoc ignoret, q̃q̃ agat ne sine culpa sua damno afficiatur. l. si uerò non remunerandi. & l. si mãdassem. ff. mand.

f Non potuit. c. j. & ca. ij. & per tot. xxvij. q ij. & c. cum locum. de spõs. & c. j. de desponś. impub.

g Præiudiciũ. c. in nr̃a. eo. & quia hæc materia diffusus per Doct. tractatur, q̃ ut breuibus notulis possit cõprehendi, uidenda sunt quæ ponũtur in ca. ex parte decani. de rescr. & in c. ex insinuatione. & ĩ c. in nr̃a. & in c. mãdato. eo. & in c. ij. eo. ĩ vj. & ꝑ Bart. & Legist. in l. uni. C. de satisda. & ꝑ Host. in summa eo. §. & qualiter mandatum. & alijs in locis.

h Falsi procuratoris. Quis autẽ dicatur falsus procurator, habetur in capitulo ex parte decani. de rescript.

i Exceptio. Triplex est exceptio procuratoria. Prima quem esse non posse procuratorẽ, puta, quòd sit miles, uel simili modo inhabilis. Secunda. ꝙ quis nõ habeat mãdatũ. Tertia ꝙ habuerit sed sit reuocatum, quod est peius. c. ex parte decani. de rescrip. prima põt opponi solum ante litem contestatã. l. filiusfamil. §. ueterani. ff. eod. & l. ita demum. C. eo. & no. in c. in nostra. eod. aliæ duæ etiam post sententiam, ut ibidem habetur, ubi Abb. ponit rationem diuersitatis.

k Nullũ redditur. Nec est hoc speciale hoc casu, sed idem obtinet in omni exceptione ꝑ quã

probatur retro nihil actũ esse.ut puta si lata sit sententia à iudice non suo. xj.q.j.c.j. & c.pen. § fi.C si à non cõpe.iud i.c.ad probandũ. de re iud.c.exceptione de excep.& not.i c i nſa.eo.

a Procurator. Tã ad iudicia quàm ad negotia. nec enim in c.licet.eod. in vj. unde sumitur, distinguitur, & est utrobiq; eadẽ ratio, ut ibi not.

b Nequaquam. obstante. Et sic nota speciale contra regulã, quod semel placuit de reg iu.in vj.

c Quãdiu. Si ergo mutasset uolũtatem uel causam agẽdo, uel alium procuratorem dãdo, uel id uerbis exprimendo, secus est: ut not. in cap.si duo.in princip. cum duobus sequen. eod.in sexto.

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandans perduret in uoluntate mandandi, hoc dicit.

Non idem iuris statuetur in eo qui absens procurator [a] cõstitutus præsentatum sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is enim refutatione huiusmodi nequaquã [b] obstante, quandiu [c] constituens in eadem uoluntate perstiterit, ad libitum [d] mandatũ acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operantur, quibus procurator non possit renuntiare mandato, sed teneatur defendere.h.d.

At literis, [e] uel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorem constituens pro te debitò modo [f] cauit, [g] simpliciter nulla facta protestatione, [h] à te scienter [i] receptis, [k] non potes postcà recusare illius defensionem.

d Ad libitum. Arg.contra.ff.de success.edic. l.j.§.quã semel.ubi si ille qui est primi gradus dixerit se nolle acceptare uel succedere, statim ius deuoluitur ad eum q est secundi gradus.Sol.ibi erat ad quem ex renuntiatione ius deuoluebatur,hic ad nullum aliũ q̃ ad procuratorẽ cõstituentem. Vnde satis dici põt quòd de quadã pseuerantia uoluntatis & æqtate ille uel nõ desinit esse procurator,uel si desinit: ut tenet Ioã.Mon.iure pmittente reassumere põt, & fortè ita statutũ fuit ne cõtingat ob procuratoris defectũ negocia protelari. Sed per hãc literã quãdiu & c.quæ sumitur ex c.licet.eod. in vj.si principalis diceret,constituo talẽ, qui si renuerit talẽ cõstituo,nõ haberet locum qđ hic dẽ.& in c.licet.eo.in vj. & est hic arg q si electus psentata sibi electione intra tẽpus de quo in c.quã sit.de elect.in vj.electoribus adhuc in eadẽ uolũtate manentibus poterit consentire,nec id mirũ cum à principio renuentes quasi inuiti trahãtur. viij.q.j. c.qui epatum. & c.in scripturis. Idem in delegato,& multo fortius cum ipsius officiũ sit necessariũ.c.scriscitatus.de resc.l.legatus. ff.de of.psid. l.legatus.L. pẽ. §.qui aũt.ff.de excus.mun.not.in d.c.licet.

e Literis. Per quas etiã constituitur procurator.l.j.ff eo.& c.sopite.de censib. & est casus quo literæ & sigillum priuati facit fidem.habetur.de hoc in l.si procuratorem.ff.eod.

f Debito modo. Secus si uitiosè cautum est. l.quoties.ff. q sat. cog. fac. quæ tradũtur in c.fi.de dilat.

g Cauit.Scilicet de iudicato soluẽdo,loquitur enim hic de procuratore rei, ut designatur per uerbũ defensionẽ, ad idẽ. ff.eo. l.filius. §.fi. & not.in Cle.j.unde sumitur, & de hac cautione. eo.

h Protestatione. Põt intelligi & de generali & speciali, de prima,puta, qa protestatur,quòd recipiẽdo instrumentum procuratorium uel literas nõ intendit se obligare sed uelle deliberare. fa.de rest.spol.c.olim.iij. de secũda, ut quia de certa clausula inclusa in procuratorio protestatur, q illã uel illius mãdatũ suscipere nõ intendit,& sic protestatio in utraqa nec primo nec secundo casu est cõtraria facto.Bene enim se cõpatiuntur instrumentum recipere & deliberare uelle.itẽ recipere & acceptare mãdatum in quibusdã & in alijs nõ, ubi uerò ,ptestatio & factũ se nõ cõpatiuntur ,ptestatio nõ iuuat,habeẽ, in c.cũ M.de cõsti.

i Scienter. Secus si ignoraret quid continerẽt in instrumẽto uel literis,nec enim ignorãs uel errãs cõsentit.dist.xxxviij.c. quãuis.c.si de beneficio.de præb.in vj. l.si p errorẽ. ff.de iurisd.om.iud.sicut nec cõtemnit.c.Apostolicæ. de excep.c.si uerò aliqs.c.ij.de cõstit.in vj. Requiritur etiã q spõte receperit: qa officiũ est uoluntariũ.l.inuitus.C.eo.& not.in Cle.j eo.

k Receptis. Etiã si prius recusasset & re integra pœnituit & recipit. c.licet. eod in vj. & supra eo.§.nõ idẽ,& nisi hoc casu interuenisset actus receptionis literarũ,tacẽs fuisset habitus pro cõtradicente, qđ bene declarat Ab.post alios.

alios.in c.non iniustè. sup Glos.ij.eo.post hāc aurē receptionē,cōpetit huic exercitium officij:sicut & de iudice dicitur. c.super eo.ij.ext. de appel.fac.c.is qui.eo.in vj.& iiij.q.v.c.uni. & quod no.de cle.excom.mini.c.pen.

nem,imò cogi [a] poteris illum defendere in oībus [b] causis, & negotijs, ad quæ prædicta instrumenta, seu literæ se extendunt, cum per hoc [c] ad omnia tuum præstitisse uidearis assensum. [d]

Morte constituentis expirat mādatum interdum etiā re non integra.h.d.

Morte [e] quoq; constituentis desinit quis esse procurator,quod interdū obtinet etiā re nō integra. Nam si prælatus uel Rector te pro beneficio suo, uel ecclesia [f] ꝓcuratorem cōstituat,& tu uiuente illo litem cōtestatus fueris,aut negotium aliter attigeris, post mortē tamen illius, etiam quo ad cœpta, procurator esse desinis. [g]

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS. [h]

Metu iudiciorum interdū deuenitur ad pacta,ad transactiones, & ad compromissa.hoc dicit.

a Cogi.Præcisè. licet enim regulariter procurator non cogatur ꝑcise dñm defendere, & si satisdedit de iudicato soluēdo, & de domino defendēdo. l.mutus. §. si ff.e. cum l.seq. sed satis est stipulationē cōmitti. ff.eo. l. nō cogendum. & eum teneri domino ad interesse. instit. mād. §. mādatum. In casibus tamē cogitur, scilicet cum dominus satisdedit ꝓ procuratore ꝑsente, & nō cōtradicēte. ff.eo.l.filius. §.fi.& hoc ne fallat fidem domino & aduersario, & idem si pro absente & postea procurator expressè uel tacitè ratum habet. l.si defunctus.j.rñ.ff.eod.ut i Cle.j.eo. & hic est & alius casus,scilicet quādo agit.cogitur enim defendere aliàs denegatur actio.l.mutus. §.fi. Alius casus est in actione peritura ut cogatur saltem litē cōtestari.ff.eo.l.sed etiā.& d.§.fi.Et ꝑ hoc soluitur quod obijci posset procuratorē etiā post susceptū mandatum re integra pœnitere priusq̄ intersit aduersarij. §.mandatum.instit. mād.qa illud uerū in procuratore pro quo cōstituēs non cauit:secus in illo pro quo cauit & ita loquitur hic & in Cle.j.eo.unde sumitur. Sed hoc intellige nisi iusta causa procuratorē excusaret.d.§.fi.cū l.seq.nā in casibus in dictis iuribus enumeratis,& dominus eū reuocaret, etiam post litem contestatam.c.ij.eo.in vj.

b In oībus.Tacita ergo acceptatio uniuersalis est ad omnia, & futura si sint inclusa, quod esse potest:ut in cap. iniustè.eod.

c Per hoc.Id est,per receptionem literarum & procurator ij.

d Assensu.Cle.j.eo.ubi de hoc habetur.

e Morte.l.inter cās.in pri.ff.mād.& de hoc ꝑ Host.ī sūma e.§.& qualiter mādatū finiat.Sed nunqd qñ procurator ꝑ mortē cōstituētis desinit esse procurator sit necessarium ꝙ iudex & aduersarius certiores, quēadmodū in terminis.§. ad hæc etiā. ī.eo. aliàs ualeat iudiciū?Rñ.Bart.ī l.si ꝓcuratorē. ff.eo. uī concludere ꝙ hæc certioratio nō sit necessaria, & ꝙ iudiciū ēt sine ea erit nullū,& placet ēt Ab. ī c. mādato. e. ꝑ l.pe. ff.q sent.sin.appe. re.qđ limita singulariter in casu. l.si defunctus. ff.eod.

f Ecclesia.Secus si ꝓ causa sua propria & priuata:qa tūc mandatum finiret morte re integra:secus nō integra.l.si defūctus.ff.eo.l.iter cās.ff.mād. §.itē si adhuc.insti.mād.& cōcor.Cle.fi.eo.uñ sumit.

g Desinis.Cōtrariū uidebat dicēdū secūdū Innoc.qa cū ecclesia nō moriat.xij. q.ij. c.liberti.c.si.gratiosè.de rescr.ī vj. & procurator sit datus ab eo q̄ pōt,scilicet à ꝑlato,etiā sine cōsen.cap.c.edoceri.de rescr. nihil uidebat esse ꝙ eū ꝓhiberet agere cām sibi cōmissā ēt si res esset integra:ut not. i Cle.fi.eo.Sed cōtrariū fuit decisū,cū sede uacāte nihil debeat innouari.c.j.& c.fi.ne sed.uac.q̄ loqtur ēt lite cōtestata.Immo Host.mirabat de hoc fuisse dubitatū,ut refertur in d.Cle.fi.die ut ibi. & per Doct.præcipuè Archid.in c.si duo.in.vj.

DE PACTIS ET TRANSACTIONIBUS. h

ET transactionibus. Copula hic ponitur inter genus & speciem. Pactū enim nomen est gñale, comprehendēs in se oēm conuentione & gñaliter sumptū diffinitur:ut in l.j.ff.eo.& in c.pactū. de uerb. sign.Vñ oīs contractus pōt gñaliter cōtineri noīe pacti:sed ubi pactū assumit sibi specificū nomen,

nomen non denominatur à suo gñe, sed à spécie tanq̃ à digniori. l. iurisgentiũ. ff. eo. Vbi uero cõuentio nõ põt habere nomẽ specificũ, cũ plura sint negocia q̃ uocabula. l. natura. ff. de p̃sc. uerb. stat in noĩe sui gñis, & est qñq; nudũ qñq; uestitũ. de quo tradunt exẽpla p Doct. ĩ l. iurisgentiũ. §. igit. nuda. ff. eo. & in Rubr. ff. de uerb. oblig. & in c. j. eo. Trãsactio est spẽs pacti, & diffinit: ut ĩ l. j. ff. de trãs. quæ declaratur ut per Ab. in Rubr. eod. Immo etiã arbitria siue cõpromissa quãdoque dicunt pacta siue trãsactiones, ut habetur in c. Quintauallis. de iureiu. & in Aut. si uerò cõtigerit. C. de iudi. Vnde aũt dicatur pactũ uel transactio, p Ab. in Rubr. eo.

Consequẽs [a] nũc est ut uideamus de serie, & actis ipsorũ iudiciorũ. Sed [b] q̃a ĩterdũ accidit, ut iudiciorũ metu litigaturi ad pacta & trãsactiões ueniãt, aut ad arbitros declinẽt, iõ prius paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt seruanda, et per ea etiam indultis Apostolicis derogari potest. h. d.

Et quidẽ pacta inter quoscunq; quacunq; de re [c] irrita, regulariter suã habere debẽt firmitatẽ: [d] neq; enim quisquã (ut diuinũ monet oraculũ [e]) ea quę de labijs suis ꝓcedũt, [f] irrita facere debet. Qđ quidẽ usq; adeo obtinet, ut Apostolicis etiã indultis pactũ deroget. [g] Inde cũ monasterio [h] ab Apostolica sede libera [i] sepultura cõcessa esset, pactumq; esset cũ Rectore [k] parochialis ecclesiæ, ne parochiani ipsius ad sepulturã reciperent. Rñsum est in dicto monasterio sepeliri eligentes ob-

a Consequens. Quasi dicat, uiso per quos exerceãtur iudicia, uidendũ est de actis ipsorum iudiciorum, & sic seruatur in parte quod dicitur in l. si quæramus. ff. de testam. quidquid. not. supra titu. proxim. in princ.

b Sed quia. Continuatio.

c Quacunque de re. Ista generalitas uariè restringitur: ut not. in c. j. eod. & infra eo. §. pen. fa. l. ut gradatim. ff. de mu. & hon.

d Firmitatem. Non tamen promittens potest cogi de eo quod promisit facere scripturam. c. legebat. & ibi not. Abb. de maio. & obe. Sed an tantam firmitatem habebunt, ut ex eis etiam actio oriatur, & de iure ciuili expeditũ est quòd non. l. iurisgentium. § igitur nuda. ff. eo. exceptis casibus not. in l. legitima. ff. eo. ti. de quibus p Legistas in Rubr. ff. de uerb. obli. Canonistæ tamẽ in c. j. eo. & in c. quæ in ecclesiarũ. de constit. cõtrariũ tenẽt, scilicet q̃ pactũ nudũ actionẽ pariat, licet quidã dicãt ius canonicũ non distare à ciuili: ut Saly. in l. legẽ. C. de pact. Ang. in §. in personam. instit. de action. & quidam alij in Rub. ff. de uerb. obl. g.

e Oraculum. Psalmus, in quo dicitur quæ procedunt ex labijs meis non faciam irrita.

f Procedũt. Ex hac gñalitate inferũt quidã q̃ qđqđ sit de iure ciuili, de iure canonico ẽt ex simplici pollicitatione quæ est solius offerẽtis promissio oritur naturalis obligatio, immo & actio. pro qua opi. fac. c. iuramẽti. xxij. q. v. & licet com. opi. sit in cõtrariũ, cõtra eã tamẽ egregiè pugnat eximius doctor & p̃ceptor meus Gui. pont. Perus. in Rubri. ff. de uerb. obli. ubi uidendũ.

g Deroget. Qđ intellige nõ solũ de pacto qđ subsequitur priuilegium. c. cũ olim. de p̃scri. sed etiam de pacto antecedenti, si in indulto de pacto non fiat mentio. c. ex multiplici. de decim. fac. Clem. dudum. circa fi. de sepult. & not. in c. j. eod. in vj. unde sumitur. idẽ si simus in dubio. Perus. in d. cap. j.

h Monasterio. Idẽ de alia ecclesia seculari uel parochiali: ut p Perusi. ĩ c. j. eo. ĩ vj. post Inno.

i Libera. Hinc dubitatio, ex quo enim ecclesia habet potestatẽ liberã sepeliẽdi, uidebaĩ q̃ oẽs possent sepeliri, qđ nõ est uerũ: nã nec eos posset sepelire quibus est sepultura interdicta, de quibus in c. ex parte. de sepul. & ĩ. eod. tit. §. nõ tamẽ oẽs. Sicut & ille qui habet liberã administrationẽ nõ habet potestatẽ donandi, c. si. de offi. vica. in vj. fa. l. si quãdo. C. de inoffi. testam. operatur tamẽ liberæ sepulturæ ius ut ecclesijs habentibus talem potestatem & priuilegium competat ius sepeliendi, ubi aliàs non haberet: ut per Perusi. in c. j. eod. in vj.

k Cum Rectore. Quod pactum erit perpetuum nec expirabit rectore mortuo: ut per Perusi. in c. j. eo. in vj. post alios.

Conuentione

stante conuentione,[a] uoti sui fieri non posse compotes.[b]

Pactum per quod filia dotata renunciat hereditati paternæ iuramento uallatum tenet. h. d.

Eodem etiam spectat quòd pactum à filia dum nuptui traditur,[c] cum patre[d] factum ut doté contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum, si iuramento[e] uallatum sit (licet lege[f] ciuili improbetur) seruari[g] debet: cum tale pactum non uergat in æternæ salutis dispendium.[h]

Pactum quod tendit ad periculum animæ nō ligat. h. d.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimentum, quia fortè sit pactū de re turpi, ueluti quòd post mortem Titij clerici, Seius in beneficio succedat,[i] uel aliter de iure, uel de facto sit impossibile,[k] nullam īducet obligationē.[l]

Transactiones quæ non sunt iuri contrariæ seruari debent, & partium iuribus derogant. h. d.

Trāsactiones quoque similē iuris firmi-

a Conuentione. Possunt ergo religiosi renunciare proprio priuilegio. fac. c. si de terra. & c. accedentibus. de priuil. secus si concerneret fauorem Papæ, iuxta not. in c. cum tpe. de arbit.

b Compotes. Sed contra, quia pactum inter ecclesias non debet nocere aliis non paciscétibus, c. ueniens. de trāsact. l. si unus. §. ante omnia. ff. de pact. Sol. secundū Perusi. in c. j. eod. in vj. quòd recipere ad sepulturam est in potestate ecclesiæ recipientis, si non sit ecclesia parochialis ī qua procederet contrarium: quia ipsa non posset præiudicare parochianis suis. sed aliæ ecclesiæ bene possunt præiudicare, cum non teneantur quenquam inuitè recipere, immo uerè non dicerentur eligentibus præiudicare, cum nullum habeant ius in eis inuitis.

c Traditur. Idem si iam tradita esset, uel si esset renūtiatum anteaquam traderetur: quia respectus iuramenti militat omni tēpore: ut per Io. And. & Perusi. in c. ij. e. in vj. unde sumitur. Et hæc materia uentilatur quotidie inter consulentes. Sed quid si renunciet adhibito iuro ea quæ est ingressura monasterium, dic ꝙ non ualet nisi fiat de licentia epi, uel eius uicarii intra duos menses proximos ante professionem: ut per Concil. Trid. sessione xxv. sub Rubr. de regularibus & monialibus. c. xvj.

d Cum patre. Idem si cum fratre uel aliis cōsanguineis propter identitatem rationis; ut latè per Doct. in c. ii. eo. in vj.

e Iuramento. Non extorto ui uel dolo, c. ij. eo. in vj. ubi latè quando dicatur uis uel dolus interuenisse. Et no. ꝙ ratione iuramenti Papa statuit etiam inter laicos, de quo in c. fi. de fo. comp. in vj. & in §. laicus. ī. de iud.

f Lege ciuili. L. pactum quod dotali. C. de pact. & l. pactum quod dotali, C. de collat.

g Seruari. Fac. Aut. sacramenta puberum. C. si aduer. uend. & c. cum contingat. de iureiu. in antiq. & c. licet. eod. tit. in vj. & c. ij. eod. titu. & libr. & possunt iudices seculares cōpelli per cēsuram ecclesiasticam ad seruādum hoc ius canonicū: ut not. in d. c. ij.

h Dispendium. Quo casu non esset seruandum. xxii. q. iiii. per to. & not. ex hoc uerbo ꝙ non solum non est seruādum iuramentū quando uergit in interitum animæ, sed etiam quādo uergit in damnum ēt modicum. Vnde iurās facere illud quod est peccatū ueniale non obligatur tali iuramēto: ut per Archid. Io. And. & Perusi. in c. ij. eo. in vj. unde sumitur.

i Succedat. Fac. c. accepimus. & c. fi. eo. hoc enim nemo potest facere sine authoritate Papæ, sed cū authoritate Papæ bene poterit hoc fieri, c. petisti. vij. q. j. & per Abb. in d. c. accepimus. Sed an Papa possit in uita sibi eligere successorem? Respō. negatiuē secundum com. opi. ut per Abb. in d. c. accepimus, & per Fel. in c. j. de consuet. Ratio: quia hæc electio porrigeretī ad tempus in quo quis non est futurus Papa, meritò. l. quod sponsæ. C. de don. propt. nup. c. uxore. & quod ibi Ab. de sepult.

k Impossibile. Not. imposibilitatem iuris, & imposibilitatem facti æquiperari, fac. l. filius. ff. de cond. instit. & l. nepos. ff. de uerb. sig. & c. faciat homo. xxii. q. ii.

l Obligationem. Fac. not. in c. j. & c. fi. eod. ubi Abb. reducit totam materiam ad quatuor regulas, dic ut per eum. fac. l. generaliter. ff. de. uerb. oblig. & l. si remunerandi. §. rei turpis. ff. mandati.

Obti-

tatẽ obtinent, [a] usq; adeò, ut iuribus omnibus, quæ partibus aut obtentu præscriptionis, aut priuilegij, seu quocunque modo suffragari poterant, uires adimant. [b] Sed & hoc de illis transactionibus intelligere nos oportet, quæ nõ sunt iuri contrariæ. Alioqui si aut super re sacra, [c] & litigiosa, aut in causa matrimonij [d] interpositæ sint, nullũ robur obtinent.

DE ARBITRIS.

Qui sint propriè Arbitri. hoc dicit.

Arbitri dicuntur ꝓpriè qui nullã potestatem [e] habentes, consensu litigantium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur.

Tàm in iudicem ordinariũ, quàm delegatum potest compromitti hoc dicit.

Sed etsi qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamẽ in arbitros eligi [f] poterũt. Quod non solum de eis intelligendum est, qui ordinariam exercent iurisdictionem, uerùm etiam de his qui delegatam [g] tantum obtinent.

Ponit personas in quas nõ potest compromitti. h. d.

Sed neque serui, [h] nec (qui seruis similes sunt) monachi [i] & regulares arbitriũ in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuũ labor, non autem causarum spectat cognitio. [k] Hæretici quoque apostatæ, schismatici, infideles, & excommunicationis uinculo ob delictum propriũ innodati, Arbitrorum in se officium assumere non poterunt. [l]

In Laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit clerico adiunctus, uel in eũ sit compromissum authoritate Apostolica. h. d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, laicus tamen est: de re spirituali cõ-

---

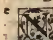
a Obtinent. Intellige quãdo altera pars trãslationem impleret: aliàs transigens posset uti iure suo. l. cum proponas. C. de transact.

b Adimant. Concor. c. j. de transact. ergo licet posteà reperiãtur instrumenta nõ tamen lis instaurabit. l. sub ꝓtextu. C. de transact. c. inter monasterium. de re iud. cum c. sequen. circa hoc tamen consueuit distingui utrum petitio super qua transigitur sit specialis uel generalis, addũt aliqui uel indefinita: ut p Legistas. i d. l. sub prætextu. & p Cano. in d. capitu. j.

c Sacra c. constitutus. x. super. eod. & c. prætereà. eo. possunt tamen litigãtes inter se gratis & amicabiliter componere, tradit in d. c. super. eod. ubi per Ab. quòd aliud est transactio aliud amicabilis compositio, de quo per eundẽ in c. si quando. de offic. delega. & per eundem in ca. j. de collus. deteg.

d Matrimonij. Fac. c. fi. de transa. quos. n. Deus coniunxit homo non separet. xxxiij. q. ij. c. quos Deus. c. iter corporalia. de transl. posset ergo fieri transactio, & cõpositio ẽt super matrimonio, quãdo non tẽderet ad dissolutionẽ: quia cessat tũc ratio ꝓhibitiua, & ita tenetur communiter in d. capitu. fina.

DE ARBITRIS.

e Nullam potestatem. Scilicet à lege. fa. c. à iudicibus. ij. q. vij. unde sumitur. reiecta tamen illa distinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorũ: quæ nec est necessaria nec recepta: ut ibi per Glo. & Doct. Sed contra. J. eo. §. proxi. ubi & à lege habent potestatem: Sol. quia nec tunc habent aliquã potestatem à lege tã quàm arbitri, sed solum tanquàm iudices.

f Eligi. Forte cũ potestate & facultate quòd procedant ut arbitri, uel arbitratores, & ut iudices, pro ut sibi uidebitur, iusta ea quę tradũtur latissimè per Ioann. Bap. Perus. in tractatu de arbitris libro xij.

g Delegatam. c. cum olim. & c. innotuit. eo. ca. nisi. de præben. c. literas. de præsumpt.

h Serui. l. Pedius. §. j. ff. eod. liber tamen postea factus posset pronunciare ex nouo cõsensu partium. l. sed & si seruum. in prin. ff. eod.

i Monachi. cap. monachi. & ca. de præsentiũ xvj. q. j.

k Cognitio. c. de pręsentiũ. xvj. q. j.

l Poterunt. No. quid de excommunicato

municato apostata & aliis de quibus hic, non sunt de omnibus in terminis & expressè iura loquentia, sed ex mente iurium fere indubitata communiter opinamur non posse hos arbitros fieri, ut apparet ex his quae disertè & eleganter tradit Petrusi. in tractatu de arbitris lib.4 c.6. & c.9. indigeret forte hoc pontificali decisione.

a Fieri potest.c. cum contingit. e. sicut nec iudicare potest, c.ij.de iud. nec etiam potest esse delegatus nisi iussu Papae, habetur in d.c.ij. Sed nec per uiam reconuentionis pōt cognoscere super spiritualibus, habetur in c.j. de mut. petit. immo nec ut arbitrator & amicabilis cōpositor. secūdum Abb.in d.c.cum cōtingit.ubi an possit cognoscere de causa usurarum.

promissum fieri pōt. a Si tamen is aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica authoritate compromissum susceperit, Arbitri partes exequi minimè prohibebitur. b

1 *In foeminas non potest cōpromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordines. Qui non prohibetur potest recipere compromissum h.d.*

Foeminae quoque licet illae summae opinionis existant, ab omni iudiciali c examine, usque adeò sunt separandae, d ut ex illarum sententijs nulla poena aduersus illius cōtemptores, nullaq; pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata consuetudo e talium munerum, participes illas redderet. Caeteri uerò quos neque sacrorum canonum, nec secularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi f erunt.

b Prohibetur.c.per tuas. e. Nota ergo duos casus in quibus potest laicus cognoscere de re spirituali, & amplia primum casum ut procedat etiam quòd plures sint laici quàm clerici. d.c.per tuas.ubi Abb.fac.c.quod in dubiis. de consecr.eccle.uel alt.& c.sacris.de sepult. traditur per recentiores in c.ij.de iudi.& in l.imperium.ff.de iuris.omn.iud. Sed contra uidetur ꝙ per ministerium clericorum laicus actuum spiritualium capax fieri nō possit, c. Messana. & c.sacrosancta.de elect. & per Io.And.in d.c. per tuas,& in c.nobis.de iure patro. Sol.arbitrium de re spirituali non est actus spiritualis: ut per Ab.in c.contingit.& c.per tuas.e.& eius laicus non est uerè incapax, sed prohibetur solum ratione honestatis: honestas aūt satis seruatur ex mixtura clerici. Sed adhuc contra de l.Pedius.ff.e.Sol.seruus est merè incapax unde non fit capax ex mixtura habili, sed in terminis nostris laicus non est incapax, sed solum ratione honestatis est prohibitus super tali re arbitrari, Abb.in d.c.per tuas.

c Iudiciali. Cum igitur arbitria sint redacta ad instar iudiciorum.l.j.ff.eo.merito nec arbitrium poterunt suscipere.fac.l.fi.C.eo.secus ergo esset si fieret compromissum in mulierē tāquam in cōem amicam & amicabilem compositricem.posset.n. tale compromissum mulier acceptare: quia coram procuratore non est iudicium, sed extraiudicialiter proceditur. ut i c. Quintauallis. de iureiur. & c. dilecti. a cōtrario sensu,eo. sumitur.

d Separandae.c. dilecti.eo. c. mulierem.xxxiii.q.v. pro Legistas in l. j.ff. de legib. & in l. foeminae. ff. de re.iu. & in l. j. C. de mulie. in quo lo.mu.sex.cōgru. &c. lib.x. Sed nūquid saltem cum iuramēto possit compromitti. Respond.non, ut per Abb.post Specu.in dict.cap. dilecti.ubi etiam reddit rationem.

e Consuetudo.Cōsuetudo ergo pōt dare iurisdictionē mulieri. Ex quo infertur ꝙ mulier prohibetur iudicare non rōne incapacitatis: quia tunc consuetudo non posset eas habilitare: arg.c.quanto.de fo.comp.& c.cām.de pscr. sed ratione honestatis.fac.no. in c.sciscitatus. de rescri.Sed tunc contra, consuetudo non debet ualere contra honestatem, c. cum decorē. & c.cum ab omni.de ui.& hone.cle.Rñ.id admittitur in mulieribus solum praecellentibus habentibus dignitatē, sicut uidemus de abbatissa, quae rōne dignitatis habet iurisdictionē, c.dilecta.de exces.praelat.Et quod hic dr̃ de cōsuetudine intellige de mulieribus pcellētibus nuptis principibus uiris, ita ꝙ principatus ptineat ad uirū: nam si mulier haberet principatum proprio iure, tunc non indigeret consuetudine, sed esset iure cōi munita: ut per Abb. post Inno.in c.dilecti.eo.

f Admittendi erunt.Est ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum personarum,

unde

unde oēs admittuntur qui nō sunt expressè ꝓhibiti, ut hic. fac. l. iij. §. tam & si. & l. Pedius. cum l. seq. ff. eo. l. j. ff. de test. l. cum prætor. ff. de iudi. c. inter corporalia de translat. prælat.

Reperiuntur quidam qui non possunt compromittere. hoc dicit.

Sicuti autē ij quos supra recensuimus arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum [a] quidam compromittere non permittuntur, qui tàm ex libris Pōtificij, quàm Cæsarei Iuris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas super quibus non pōt compromitti. Et quòd super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali. h. d.

Pleræque etiā causæ arbitrorum notionem effugiunt, nam liberales, [b] matrimoniorum, [c] filiationū, [d] monachationum, [e] conuersionum, in integrum restitutionū. [f] Itē criminales [g] & quæ maiores iudices exigunt, per arbitros cognosci nō possunt. Quòd autē diximus de matrimonijs compromitti nō posse, de carnalibus intelligendum est: nā quòd de spirituali matrimonio cōpromitti possit (secundum ea quæ supra diximus [h]) nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus si super uno tantum pronuntiet non expirat compromissum, nisi habuerit à partibus facultatem ita pronuntiandi. h. d.

Finiuntur [i] autem arbitria pluribus modis, utputa sententiæ prolatione, & temporis lapsu, sententiæ ꝓlatione finiuntur arbitria, cum de omnibus, de quibus cōpromissum fuerit, arbiter ꝓnuntiauit. Nam si de quibusdam tantū sententiam tulerit, nisi talem pronuntiandi potestatē à partibus habuerit, compromissum non expirat. [k]

Termini lapsu compromissum expirat. h. d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso compræhensus re

a Illorum quidam. Vt est seruus. l. non distinguemus. §. seruus. ff. eodem. l. iij. § si seruus. ff. de pecul. fac. l. seruus. C. de iudi. Itē monachi & etiam alij clerici. xvj. q. j. ca. monachi. & ca. de præsentium. quod tamen intellige secundum ea quę latissimè traduntur tam per Ab. in c. pertuas. eo. Item excommunicati secundum Io. And. & Specul. fac. c. dilecti. de excep. Itē hæretici, & ꝓ plenissima informatione personarum quę compromittere non possunt, uidēdus est Perusin. in suo luculēto tractatu de arbitris ī ij. lib. per totum.

b Liberales. l. nō distinguemus. §. de liberali. eo. l. ij. C. de pedan. iudi. ca. pen. eo. secundum unam lecturam, & hoc intellige principaliter. Nam si coram arbitro cō promitteretur de aliqua causa compromittibili, si incidenter esset necesse cognosceř super libertate, posset tunc cognoscere, ut no. in d. §. de liberali. ꝓ quo. l. cū ꝓponas. secūdm unā lect. C. de reb. cred. fac. secūdm quosdam. l. quoties. C. de iud. & l. ij. C. de ord. cog.

c Matrimoniorū. c. cā. in fi. de resti. in integ. tamen secundum aliquos posset arbiter cognoscere de tali causa incidenter, & de materia huius. § latissimè per Perusi. in tract. de arbitris libro iij. per totum.

d Filiationū. Fac. l. abdicatio. C. de patr. pōt.

e Monachationum. per Doct. in l. non distinguemus. §. de liberali. ff. eo. & per Perus. in suo tractatu de arbitris. lib. iij. capitu. iij.

f Restitutionū. l. fi. C. ubi & apud quem. ca. causa. in princ. de restit. in integ. poterit tamen secundū quosdam, & de hoc incidētet cognoscere. Abb. in d. c. causa. in princ. uers. secundo nota.

g Criminales. cap. causa. in fi. de restit. in integ. l. nō distinguemus. §. Iulianus. ff. eo.

h Supra diximus. §. per compromissum. de electio. & c. quia propter. eo. tit.

i Finiuntur. De materia huius. §. latissimè per Perusi. in tracta. de arbi. lib. xiij. per totum.

k Non expirat. Ideoq; sentētiam super una tantum causa latam mutare poterit. l. quid tamen. ff. eod. Sed an idem sit de iudice ordinario q. de pluribus simul quæstionibus fuerit aditus? respon. non: quia licet arbiter fines compromissi excedere non debeat. l. nō distinguemus. §. fi. cum l. seq. ff. eo. iudicium tamen redditur

in inuitum.l.inter stipulantem. §. Stichum. ff. de uerb. oblig. & ideò in quibusdam lata sententia tenet, licet de alijs nihil dicat.l. fin autem.§.fin.ff.de neg.gest.& not. in d.l.quid th.

a Labitur. Possent tamen partes terminum prorogare, licet arbiter non cogatur in se compromissum assumere, quando per eũ nõ stetit quo minus pnuntiaret in primo termino. l. si cum dies.ff.eod.

infecta labitur. a

Morte tàm arbitrorũ,quàm compromittẽtium expirat cõpromissum, nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium.h.d.

Mortis quoque interuentu compromissa irrirantur tàm arbitrorum b quàm etiã litigatorum. c Compromissum d enim in compromittentis hęredes non extenditur e nisi de his quoque specialiter caueatur. f Sunt & alij modi quibus compromissa finiuntur, quos tamen ut ad cœptum iudiciarij ordinis propositũ

b Arbitrorum. Et si fuerit in plures arbitros compromissum, etiam morte unius tantum, expirat compromissum.c. uno delegatorum, ubi etiam not.de offi.deleg.sicut & in iudicibus delegatis accidit, nisi expresse cautum fuisset quòd non deberet expirare. Quid autẽ sit in iudicibus ordinarijs & alijs officialibus, habetur per Doct.in c.prudentiam. de offi.de leg. Et quod dicitur de morte extende etiam ad diuturnam absentiam: quia diu absente arbitro uel expirat compromissum, uel certè illo non obstante potest pars recurrere ad iudicem ordinarium. Abb. in c. præsentata. uersic. not.ibi per duodecim,& per eundẽ in c. fi.eo.

c Litigatorum. Etiam alterius tantum. c. ex parte.eod. Sed nunquid erit idem si moriatur prælatus qui compromisit super rebus ecclesię suæ, ut expiret compromissum morte prælati? respon.distinguendo ut per Abb.in c.fin.eod.

d Compromissum. Sed an quod dicitur hic de ipso compromisso obtineat etiã in actis gestis coram arbitro, scilicet ut eorum uirtus expiret unà cum compromisso? Respon. quædam sunt acta litis, ut citatio, litis contestatio, satisdatio, & similia, & ista pereunt unà cum compromisso, sicut quando perit instantia iudicij: ut plenè per Inn. Abb. & cæteros in c. causam quæ.de testi. Quædam sunt acta causæ, puta attestationes, partium confessiones, & similia cõcernentia merita causæ, & ista non expirant, ẽt quòd expiret compromissum non solum morte uerum etiam alio quocunque modo. l. pen. C.eo.ubi Doct.Canonistæ in c.fi.eo. De testibus tamen distingue ut habetur in c. præsentata.de test.& in l.fi.C.eo.tit. Idem intelligas de effectibus compromissi productis de præterito. nam non extinguuntur. Vnde si fuerit corã arbitris interrupta pręscriptio per contestationem litis, uel alio modo legitimo, non expirat ille effectus expirãte compromisso, ut per Bal. in d. c. causam. & per Abb.in d.cap. fin.eodem.

e Non extenditur. Etiam si ante mortem esset conclusum in causa, & dies pfixus ad sententiam ferẽdam, ca. ex parte. & ibi Abb. eo. quanquã si esset sententia lata executio transit in hæredes. l. quanuis.& l.diem proferre.§.fi.ff. eo. & habetur in d.c.ex parte.& in c.fin.eo. & sic hoc casu sententia, & conclusum in causa non æquiparantur, licet aliquando contra, ut per Legistas in l.naturaliter.§.nihil commune. ff.de acqui. poss.l.emptore.ff.de action.emp. Et not.hic casum in quo obligatio contracta cum defuncto non transit ad hæredem, regulariter contra, licet de hærede non fuerit facta mentio in contractu.l.ueteribus.C.de contra. & com.stipul. de alijs similibus casibus.not. in l.iurisgentiũ. §.pactorũ.& in l.qui in futurum.§.j.ff.de pact. Et generaliter, quando pactum factum cum defuncto cohæret personæ defuncti, non transfertur obligatio in hęredẽ, Legistæ in l.eadẽ.ff.de uer.ob.& in l.si decesserit.ff.qui satisd.cog.in l. postulãte.ff.ad Trebel. Et fac ad q.an si conuenerit ut quis possit personaliter capi si non im pleuerit ex parte sua, possit ẽt illo mortuo hęres capi? Et ad statutũ disponens debitorẽ posse personaliter capi, de quo remissiuè per Ab. in c.fi.eo. Sed quæ est ratio quòd compromissum non transit in hæredes? Respon. secundum Abb.in d.c fi. quia arbitri plerunque eliguntur ratione confidentiæ & amicitiæ, quæ fortè nõ erit ita cum hærede meo ut mecum, merito si morior non debet cogi hæres meus stare compromisso, in quo cessat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Hostien. ut per Abba.in d. capitu.fin.

f Caueatur. Sed pone quòd sit cautum intelligetur ne de uno tantum hærede, an etiam de pluribus? & uidetur quòd de uno tantum. l. antiqui-

antiquitas.C.de usufr.l. boues.§. hoc sermone.ff.de uerb.sign.Spe.Abb.& communiter cótra.l.in annalibus.C.de legat.l.fi.C. de hær in sti.fac.l.qui per successionem.ff.de re. iur. Nó ob.l.antiquitas, quia illud speciale, ne frustra semper apud proprietarium sit ipsa proprietas. Itē nunquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilibus compositoribus? Specu.quòd non, contra Ab.in cap.fin eod.& hęc magis placet.

a Relinquimus. De his plenissimè per Perusin.in suo tractatu de arb. li. xiij.per totum.

DE IN IVS uocando.

b [P]Ræter mittātur.ca. causam.de iudi.c. quoniam contra. de probat.

c Duos uiros.Videtur ergo ꝙ tabellio æquiualeat duobus,ex quo loco eius adhibentur duo idonei: aliàs uidetur quòd æquiualeat tribus xvj.q.iij.§. potest.uersi.is autē,& sic uidetur ꝙ plus credatur scripturæ tabellionis, quàm scripturæ episcopi,uel alterius iudicis,nisi habeat testiū subscriptionem.c.cum à nobis. de testi. hoc ideò,quia tabellio cum iuratus sit, credendum est instrumento suo.c.ad audientiam . de præscrip.c. illud.de præsump.Sic consuetudo regionis interdum habet quòd credatur instrumento principis,ut in c.cum dilectus.de fi.instrum.Licet autem circa iudicia credatur scripturæ tabellionis,circa cōtractus tamen ei nó creditur, nisi habeat testium subscriptionem. § sancimus.Auth.de hære.& falci.tutius tamē

festinemus ex aliis iuris libris cognoscendos relinquimus. a

DE IN IVS uocando.

Iudex debet habere notarium, uel duos uiros idoneos, qui scribant acta iudicij: h.d.

Ergo si partes neque pactionibus, neq; transactionibus, neq; compromissis concordes reddi poterūt, ad iudicem deueniēdum erit. Illud autem imprimis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in iudicio prætermittantur. b Adhibebitque publicā personam, aut duos c uiros idoneos, qui uniuersa acta iudicij cōscribant, ut Innocētiana d constitutione, in generali concilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum est citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli. h.d.

Omnium e autem iudiciorum instituendorum principium,& fundamentum sunt citationes sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, uiribus carent. f Nam neque naturalis, g neque ciuilis ratio quēquam indefensum iudicari ꝑmittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contēdere uoluerit, ante omnia curar debet aduersarium itā moneri, ut

est quòd & in iudiciis adhibeantur si adhiberi possunt:ut not.in c.quoniam contra.de proba. unde sumitur.

d Innocentiana.c.quoniam.cōtra.de probat.

e Omnium &c.Sic inst.de pœna tē.litig.§.fi.

f Viribus carēt. Fac.l. de unoquoque. ff. de re iudi. Cle.pastoralis.co. tit.c.iter quatuor. ubi not. de mai.& obe.c. caueant.& c.omnia.iij. q. ix. intantum ut sentē tia lata in fauorē absentis non citati nó teneat:ut no. in l.ea quę.C.quo modo, & quando iudex.Ab. in cap. quoniam cōtra.de probat.licet uideatur contra.l.quod fauore. C.de ll.& l.nulla ratio. ff.de ll. non mirum cū sit de iure diuino, ut apparet in pri. libri Gene.in quo habet ꝙ Deus noluit Adam condēnare de inobedientia priusquàm illū citasset. Ideò ei nec per Papam derogari potest: & ꝺ hoc per Legistas pręcipuè recentiores in l.nec quicq̃. §.ubi decretum.ff.de offi.proconſ.Centum tamen & quindecim casus in quibus non est necessaria citatio colligit.Ant.Nicelli. in opere quod inscribitur concordia Gloss.q.lij.in primo Tomo tractatuum.

g Naturalis. Immo ratio naturalis uidetur permittere si sententia lata sit iusta: quia dummodo finem habeamus non curamus de modo.Sol.hoc uerum, quando modus non est de substantia,aliàs quando est de substantia, non sufficit habere solum effectum. Abb. in cap.uniuersitatis.uersi.in glo.pe.de sent. excom.fac. c.ecclesia.de constit.& ut lit.non contest.ꝑ to.

Teneatur.

sese coram iudice exhibere teneatur. [a]

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio:& citatus à non suo iudice non tenetur comparere. h. d.

Fit tamē interdum pluribus modis, ut qs uocationi de se factæ parere non compellatur, utputà [b] ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacem reddit citationem tàm ius dicentis, quàm etiam in ius uocati. Nam si te is in ius uocet, quem tibi iudicem non esse competentem manifestum [c] sit, dubio procul ad comparendum uocatio talis te minimè coarctabit. [d]

Qui legitimè citatus mutauit iudicem, non propterea potest declinare iudicem, cum sit præuentus. h. d.

Si tamen contigerit eum qui legitimè [e] citatus fuerit alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi præuentus [f] ius reuocandi forum nō habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere. hoc dicit.

Idem iuris [g] est si iudex quidē tuus sit, ex eo tamen te mādet uocari, ut in iudicio cū spoliatore tuo stare compellaris:nec enim anteà comparere cogeris, quàm ad omnia canonicæ restitutus [h] fueris.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum. hoc dicit.

Locus quoque ad quem uocatus fueris, tūc inualidam reddit citationem, cùm aut incertus [i] est, aut citā

a Teneatur. Quod tunc erit cum citatio habebit sua requisita, de quibus infra.eod. in progressu.

b Vt puta. No. quatuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.

c Manifestū fit. Hoc ideò dicit: quia aliud esset si dubitaretur, prętoris.n.est æstimare an sua sit iurisdictio.l.ij §.sed & si dubitetur. & l. si quis aliena. cum ibi not. ff.de iudi. l.cōtumacia.& ibi etiam not. ff.de re iudi.& faciunt tradita p Canonistas in ca.cū ordinem. de rescri.& in c.cū parati.de appella.

d Coarctabit. Et hoc procedit non solum in ordinarijs, sed potest procedere etiā in delegatis, puta, si sit cōmissa causa pluribus sine clausula illa, quòd si non omnes.& pars tantum eorum citet. ut in c.prudentiā. in prin.& ibi not. cum c.seq.de offi. deleg.fac.c.ex literis.eo.tit. & cap.si duobus. de appel. & habetur per Specul.in tit. de citatione.col.ij.uersi. item quòd est euidens. Sed quid si iudex qui citauit mortuus est, & alius in locum demortui substitutus, utrum citatus teneatur comparere absque noua citatione? Vel contra quid si aliquis citatus est sub nomine dignitatis, & mortuus est,& alius substitutus, an citatio coarctabit substitutum?respon.ut per Abb.in c.licet. in fi.de accusat.

e Legitimè. Vt, quia commissa ad petitionē partis:ut c.propo suisti.ubi Abb.de fo.comp.si iudex procederet ad utilitatem priuatam:alias esset nulla, & per consequens non perpetuaret iurisdictionem.c.cum plures.ubi not. de offic. deleg.in vj. nec etiam præuentionem induceret.Io.And.& Abb.in d.c. proposuisti. ubi an talis citatio debeat esse per tria edicta, an per unicam citationē peremptoriam.

f Præuentus.l.si quis postea. ff. de iudi. l. cū quædā. ff.de iurisdi. om. iudi.patet ergo q per solam citationē perpetuatur iurisdictio tam ordinarij quàm delegati:ut c.proposuisti. de foro comp. unde sumitur.& c.gratum.& c. licet. de offi.deleg. & c.si.de offic.leg.fac. c.ut debitus.de appellat.& c.capitulum.S. Crucis. de rescript. ut citatio præualet impetrationi literarū, qui ergo cōuenitur coram iudice competenti cogitur usque ad finem persistere etiam si mutauerit forū: quia præuentus fuit.

g Idem iuris. Supra dixit de nullitate, quæ obuenit ex persona iudicis, nunc de ea quæ ex persona rei conuenti.

h Restitutus fueris.c.j.& c.prius.iij q.ij Specu.in tit.de citatione.§.j. & ponitur hic unum tantum exemplum de spoliato, sed plura uide ri possunt in l.ij.& l.iij ff.eo. in quibus citatio non ualet ex qualitate personæ quæ citatur.

i Incertus est. Tūc.enim uidetur perinde ac si nullus locus constitutus fuisset.l. de ætate.§.nihil.ff.de interrog.act.& nimia generalitas reprobatur.c.ex literis. de do.& contu. Sed hæc

tis non subest iurisdictioni. [a] Idem etiam dici poterit, si citādus extra iudicis territorium [b] moram trahere comperiatur. Tunc enim ius dicenti impunè non paretur. [c] Quemadmodum et si locus citatione designatus pestilens [d] sit, aut aliàs ꝑ citato malè tutus. [e]

Diebus feriatis in honorē Dei etiam ex consensu partiū nō potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, uiciat citationem. h. d.

Sed etsi te iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, [f] aut quæ ueneranda sint diuini cultus gratia, [g] nullas uires habebit talis iussio. Quāuis enim non prorogare, sed expedire deceat quæstiones. [h]

citatio ad locum incertum nō est ipso iure nulla si non est omnimoda incertitudo, puta, quòd citatus fuerit quis ad uillam, & sint plura loca eiusdem nominis, ut in c. fi. de rescript. quia debet citatus comparere in locum in quo consueuit comparere. l. si locus. ff. de iudic. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de arbit. & habetur in d. c. fi. de rescript.

a. Iurisdictioni. l. fi. ff. de iuris. om. iudi. & c. cum episcopus. de offi. ordi. in vj. & hoc adaptari potest etiā ad delegatum. ca. statutum. §. in nullo. de rescript. in vj. & in tantū hoc procedit secundū quosdam, ut citatio nec ex partium consensu possit conualescere: ut not. in d. §. in nullo, & de hoc per Spec. in tit. de citat. §. j. uersi. item quòd iudex. & ibi etiam per Io. And. in apostil. Quod tamen hic dicitur non habet locum in terminis Cle. j. de foro competen.

b. Extra territorium. Poterit uideri fortè temerè hic istud positum cum si de uerbali citatione intelligendum sit, quemadmodum uidetur intelligendum, ita uideatur dubium ut nó defuerint aliqui Legistarum, ut Ang. de Perus. & etiam alij qui dixerint hoc egere decisione Cæsarea, ut per Ias. in l. fin. ff. de iuris. om. iudi. sed hoc fortè uerū fuerit apud Legistas certè; apud Canonistas uidetur clarum per Cle. pastoralis. de re iudi. & quando etiam apud eos id non esset clarum quod hic dicitur esset intelligendum iusta not. per Specu. in ti. de citatio. §. j. uersi. septimus. & per Bart. & alios in d. l. fi. ut puta, quando diuersi iudices non subsunt uni domino, sed sunt omnino separati, de quo nemo uidetur dubitare.

c Non paretur. Ratio. l. fi. ff. de iuris. om. iudi.

d Pestilens. Vt not. in c. communis. dist. xxiij. in uer. morari. & in Cle. quam diu. de appel. & per Specu. in tit. de citat. §. j. uersi. item excipitur. Sed quid si in loco pestis redderetur ius, an citatus excusaretur si non compareret? res. ut per Bar. in l. de ætate. quam legit cum l. recusare. §. si quis alio. ff. ad Trebel. & latius per Abb. in c. cum dilecti. uersi. ex hoc dicto not. d. Ant. quod si ius. & fac. not. per eundem Abb. in c. propter sterilitatem. uersi. sed dubium est.

e Malè tutus. Fa. cap. de cætero. de sentent. excom. & ca. ueniens. de accus. & utrobiq; Abba. nec distinguemus ex qua causa ortæ fuerint inimicitiæ, & an culpa non comparentis. Abb. in d. c. de cætero. fac. no. per eundem in ca. j. in ij. notab. de iudi. fac. Cle. j. de re iudic. & l. sententia. C. de iuris. om. iudi. Idem etiam esset si locus sit ī honestus: ut per Specu. in tit. de citati. §. j. uersic. item quod sit citatus.

f Tempora. v. q. ij. c. j. & cap. primates. & per totum.

g Diuini cultus gratia. Hoc procedit quando fuit facta citatio ut compareat tali die quæ est feriata in honorem Dei: secus si fuisset dictum compareas usque ad talem diem: quia licet illa dies esset feriata, tamen potest comparere ante diem feriatam, & hoc dicit esse uerissimum Abb. in c. fi. de fer. licet antiqui multis modis distinguerent, ut ibi per eum in prima. q. Quid autem sit ccōtrà, si sit facta citatio die feriata ad diem non feriatam, dic ut per eundem in d. c. fi. q. ij.

h Quæstiones. c. finem. & cap. uenerabilis. de dol. & contu. c. fi. eo. l. properandum. C. de iudi. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus & iurisdictionis uoluntariæ? respon. possunt etiam diebus feriatis in honorem Dei explicari, quantum ad hoc ut teneant, sed talem actum celebrantes peccant, nisi certis casibus, ut in notulis seq. Et uidi in doctoratu Illustrissimi Flauij Vrsini olim scholaris, & Domini mei, & posteà Auditoris Camere Apostolicæ meritissimi; & nunc Cardinalis amplissimi in collegio Perusino non modicam altercationem: quia d. Dominus cupiebat præsentari in

die

usque adeò tamen his diebus iudiciorum [a] strepitus debet conquiescere, ut nisi uel necessitas [b] cogat, uel pietas [c] suadeat, consentientibus etiam partibus, processus habitus non teneat.

Ferijs inductis hominum causa renuntiari potest. h. d.

Aliud tamen obtinet si ob hominum necessitates [d] feriæ indultæ fuerint. Tunc enim acta cuncta tenent, si de partium ꝑcesserint uoluntate. [e]

Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare auditorium. Secus est in ordinario. hoc dicit.

die feriata in honorem Dei, hoc est in Dies. Angeli de mense Septembris. & aliqui doctores multum reclamauerunt dicentes hoc non debere fieri quod esset peccatum, cum esset actus in quo iudex debet pro tribunali sedere; tamen obtentum fuit q fieret, fortè, quia magis cupimus hominibus placere quā Deo. & eodē ann. 1556. fuit doctoratus Illustrissi. Do. Andræas Matthæus de Aqua uiua ad pñs meritissimus Episcopus de Venafro, qui licet fuerit præsentatus die nō feriata sed iuridica, fuit tamē doctoratus in festo S. Augustini, nec fortè fuit indecens in festo doctoris fieri quē doctorem, de hoc latè per Abb. in c. fi. de ferijs. & in tit. de citat. §. j.

a Iudiciorū. Sed an idem sit in cōpromissis quod in iudicijs? resp. idē secundum Abb. in c. fi. de fer. & hoc intellige in uero arbitro: secus est arbitratore & amicabili cōpositore. c. j. de ferijs. Spec. in tit. de arb. §. fi. uers. in forma. Io. And. & Ab. in c. fi. de fer.

b Necessitas. Puta, quia sit res tempore peritura, plura exempla dantur in l. j. & ij. & l. iij. ff. de ferijs. fac. l. j. de ff. dan. infecto.

c Pietas. Puta, quia fit causa miserabiliū personarum, nec enim in operibus misericordiæ est habenda dierum distinctio: arg. c. utinam. distin. lxxvj. & c. nunquàm. dist. v. & alijs casibus per Abb. & Docto. in cap. fi. de ferijs, qui concluduntur his uersibus.

Hæc faciunt causas festis tractare diebus,
Pax, scelꝰ admissum, manumissio, res peritura.
Terminus expirans, mora, testis abesse uolentis,
Cumque potestatis patriæ ius filius exit.

Iam uerò multum interest delegatus ne citet, an Ordinarius. Ille enim cū aliena utatur iurisdictione, lōge remotos, [f] non nisi literis cōmissionis suæ tenorem continentibus, [g] & intra certa spacia [h] quem uocare poterit. Et cum proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi literis locū, ubi se citatus exhibere ualeat, designare illū oportebit. Cum in Ordinario nulla subsit hmōi necessitas. [i]

Ponit quid agendum sit de legato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio. h. d.

de quorum uersuum declaratione. Ab. & alij in d. cap. fin.

d Necessitates. Vt messium, uindemiarū. Sed quid dicemus si simus in loco ubi non recolligitur uinum, uel granum? Item quid si recolligitur quidem sed quæstio uertit īter milites uel clericos, an tunc possit procedi? respō. ut notat in c. fi. per Ab. & alios de ferijs.

e Voluntate. Idem etiā dicas de ferijs repentinis, puta, si sint indictę ob res prosperè gestas. Vel propter natiuitatē filij ipsius principis. Vel quia duxit uxorē. l. sed & si per prætorē. §. feriè. ff. q b. ex cau. maio. cum enim non sint inductæ fauore partium, meritò non potest eis per partes renuntiari. fac. l. omnes dies. in fi. & l. à nullo. C. de ferijs, & ita p Docto. in c. fi. de fer.

f Longe remotos. De quo p Abba. in c. præterea de dilat.

g Continentibus. Ad hoc ut reus possit instrui & deliberare quid debeat in termino respondere, habetur latè in capit. præterea. de dilat. & per Spec. in tit. de citat. §. sequitur. uer. utrum autem citatus. ubi allegat multa concordantia.

h Spatia. Id est, intra duas dietas. capit. non nulli. & cap dilectus. ij. de rescrip. cap. ex parte. de foro competen. cap. olim. de except. cum concord. & hic nihil fuit expressum de duabus dietis: quia ista materia de duabus dietis habet multa capita, & multas distinctiones, de quibus plenè per Specul. in tit. de citatio. §. j.

i Necessitas. Habes ergo quomodo differāt citationes ordinarij, & delegati. Sed de hôc dic plenius, immo plenissimè ut Spec. in titu. de citat. §. cum de citatione. & alibi in d. titu.

Item in delegato [a] quæri potest, si peremptoriè partes is citauerit, & earum altera (die data) sese absentat contumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in negotio procedendum, & utrum si duxerit expectandum, sit iterū citandus [b] cōtumax: & in hac specie multū interest duret iurisdictio post peremptorium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alterā æquitate [c] suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso, pars contumax citanda erit, nisi gratiam [d] eidem fecerit benignitas iudicantis: posteriore uerò ne frustra iudicialis instātia [e] euanescat, si partes cum id nouerint, sese iudici non præsentauerint, hora [f] qua congruè procedi possit ad exequendū, propter quod [g] eis legitimè terminum [h] perēptorium assignauerit, ad executionē liberè procedere poterit. Discretus tñ iudex ī assignatiōe perēptorij. [i]

a In delegato. Non autem in ordinario cuius iurisdictio tempore non expirat, & sic commodè annectitur superiori. §. in quo ponitur alia differentia inter delegatum & ordinariū. concor. c. consuluit. de offi. dele. unde sumitur.

b Citandus. Videbatē quòd perēptorium esset circūductum & sublatum ut iterum esset citandus: ut l. & post peremptoriū. ff. de iudi. Sed nunquid parte nō comparente circūducatur edictū ipso iure? resp. non, ut per Abba. in c. consuluit. de offi. deleg. super Glos. ij. Quod ergo remediū habet pars comparens cōtra absentem? respon. duplex. Primum quidem ut faciat circunduci terminum, & ab illa citatione absolui, nec enim debet ꝓpria authoritate recedere. Secundū est ut faciat se absolui ab instantia iudicij, est autem inter hæc duo remedia differentia non modica, ut prosequitur Abb. in d. c. consuluit. uersi. nunquid aut parte non comparente.

c Aequitate. Ergo æquum & honestum est in diem alterā, nec enim statim atque nō comparuit potest dici contumax: quia potest habere iustam causam absentiæ, & sic reuocabitur sententia. c. cum Bertholdus. de re iudi. nec prætor festinare debet ad decernendum ut iubeat possidere: ut l. si finita. §. si fortè. ff. de dan. infecto. non tamē est necessarium si nolit in diem alterum expectare.

d Gratiam. Ecce quanta potestas datur iudici circa iudicia, ut possit parcere contumaci in præiudicium alterius. l. j. C. quomodo, & quādo iud. l. si cum dies. §. si quis ex litigatoribus. ff. de arbi. Nō enim quidquid iudicis potestati permittitur iuris etiam necessitati subijcitur. l. non quidquid. ff. de iudi. & est contra id iij. q. ix. c. fi. Item licet iudex possit parcere in ferendo sententiam termino constituto, non tamen potest ei parcere in expēsis & sumptibus, alioqui ipse de suo restituet expensas. l. sancimus. C. de iudi. Sed uidetur quòd de iure mero teneatur expectarē usque in sequentem diem. l. qui hoc anno. ff. de uerb. obl. Vel saltem quòd suprema hora diei possit iudicare. ij. q. vj. c. biduū. dic ut not. in c. cōsuluit. de offi. delega. per Abb. & alios.

e Instantia. Id est, potestas.

f Hora. No. hic & ex cap. consuluit. de offic. deleg. quòd citatus pro certa die, hora tamen non determinata, debet comparere hora qua congruè possit iudex incipere & finire actum incumbentem, nam secundum qualitatē actus tacitè uidetur hora diei præfixa. Unde dixit Inno. & secutus est Abb. in d. c. consuluit. quòd canonicus citatus ad electionem faciēdam certa die, debet comparere de mane: quia electio solet fieri illa hora propter missam spiritus sancti: ut not. in c. cum nobis. de electio, citatus ergo ad certam diem, debet comparere hora qua iudex non solum potest, sed solet iudicare. fac. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict. fac. l. qui semissem. ff. de usu. & c. ex literis. de constit. & l. pen. ff. de iusti. & iure.

g Propter quod. Id est, id propter quod.

h Terminum peremptorium. Sine cuius assignatione non ualeret sententia. l. j. §. item cū ex edicto. ff quæ sent. si appel. rescind. nisi ipsemet iudex partes in sua præsentia constitutas moneret. hæc enim monitio uim habet trinæ citationis.

i Peremptorij. l. nunquàm ff. de iudi. c. tam ex literis. de resti. in integ.

Coar-

non debet iurisdictio nem suam, nisi necessi tas urgeat adeò coarctare. a

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere, quo tamen cessante debet se iudici præsentare. h. d.

Adhuc tam etsi omnia solenniter peracta fuerint, nec uocatus accedat ad iudicē qui busdam casibus excusandus erit, utputa si facto aduersarij impeditus, b aut ad maius tribunal c uocatus, uel uinculis, d aut infirmitate e detentus, aut alijs similibus f causis implicatus non accesserit: Debet tamen cessante impedimento, quanto potuerit citius iudici sui copiam facere. g

DE DOLO ET contumacia, & in possessionem missione.

Quis dicatur contumax, et quid sit contumacia, & quibus pœnis puniatur. h. d.

Ergo iuridicè h uocatus, nullà legitima i causa impeditus k si se iudici præsentare neglexerit, l aduersario m accusante, n

a Coarctare. c. constituit. de offi. deleg. c. repræhensibilis. de appellat. ij. q. vj. c. appellatore. l. non tantum. ff. de excus. tutorum.

b Impeditus. Exemplum habes. in c. ex literis. de in integ. resti. fac. c. pastoralis. §. j. de offi. deleg. si tamen citatus tardè arripuit iter non excusatur ob impedimentum post tarditatem contingens. l. j. ff. si quis caut. in fi. fac. not. per Innoc in c. P. & G de offi. deleg. de iudice qui nimium se arctabit in petendo consilio, & notata per Abb. in c. cum in ueteri. uersic. ulti. not. de elect.

c Tribunal. l. cōtra pupillum. §. j. ff. si quis caut. & p Legistas in l. ij. §. j. ff. eo. titulo. nisi procurasset se citari per maiorem iudicem. c. pastoralis. circa fi. de offi. deleg. & per Specu. in titu. de citatio. §. j. uersi. item quòd uocatus fuit.

d Vinculis. Fac. l. succurritur. ff. ex qui. cau. maio. l. ij §. fi. cum ll. seq. ff si quis caut.

e Infirmitate. c. si episcopus. dist. xviij. cum ibi not. c. querelam. de procu.

f Similibus. Puta quòd iussus fuerit esse in legatione à Rege. cap. si episcopus. dist. xviij. c. cum parati. de appel. & de his similibus casibus per Specul. in tit. de citatione. §. j. & per Abb. in sua practica cap. xvij. uersic. & multi. & per Fely. & alios in c. cum olim. de re iud. calores tamen inmmoderati non excusant. c. cum dilecti. de dolo & contu.

g Facere. c. cum dilecti. de dolo & contuma. debet etiam mittere ad iudicem ad faciendam fidem de impedimento, ut per Abb. & alios. in capit. querelam. de procu. & hæc excusatoris missio multum operatur, & maximè quòd sententia lata à iudice per excusatorem certificato non tenet Abba. & alij d. loco.

DE DOLO ET CONTVMACIA ET IN POSSESSIONEM missione.

h Vridicè. Id est, secundum ea quæ supra tit. proxi.

i Legitima causa De quibus causis supra tit. prox. §. fit tamē. cū seq.

k Impeditus. Poterit autem de legitimo impedimēto constare nō solum per legitimas ac ordinarias probationes: sed etiā per solum iuramētum impediti. c. ex literis. de resti. in integ. quod forte non procederet de iure ciuili: ut p Abb. ibi, uersi. licet plenè non probetur. & fortè solū in causis fauorabilibus: ut in d. cap. ex literis.

l Neglexerit. Aut etiam postquàm uenerit il licentiatus recesserit. Abb. in c. constitutis. in prin. de procur. & in c. pro ut. eo. & in sua practica. c. xviij. Quis dicatur contumax post Specul. in titu. de contumacia in princ. Abb. in ca. consuluit. de offi. deleg. uersi. & ideò.

m Aduersario. Not. quòd collitigans ciuiliter dicitur aduersarius, & sic ex facto à iure nō improbato quandoq; oritur inimicitia, nec inspicitur iustè quis litiget an iniustè: ut per Ab. in c. j. de indi. & in c. j de plus petio. & in c. pro posuisti. de fo. comp. & fac not. in c. cū super. de off. deleg. puto tamen q̄ mitior sit appellatio aduersarij quàm inimici, & quòd licet omnis qui est inimicus sit aduersarius, qui tamen est aduersarius non semper est inimicus.

n Accusante. Hoc ideò: quia si aduersarius non accusaret quis non posset dici contumax. l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. ubi

Bal.l.consentaneum.& ibi Bart.C. quomodo, & quando iud. immo non veniente actore in ultimo peremptorio circunducitur citatio, adeo ut necesse sit reum ex integro citari. l. & post edictum. ff.de iudi. Legistæ in l.fi.§. sed si stipulator. ff. de eo per quem fact. erit. Sed contra uidetur quod no. Abba. in c.j.uersi.nota iudicē posse. de iudi. ubi ait quòd iudex potest mulctare cōtumacem etiam parte nō petente. Sol.contumax quis non est parte non accusante. sed per accusationem partis redditur contumax, iudex mulctat ēt parte non petente contumacem mulctari, quod tamen fieri nō poterit in continenti. Sed in ipsa mulcta imponenda debet cōtumax de nouo citari. Abb. in c.ueniens. de accus.fac.c.cum contumacia. de hære. in vj.

contumaciæ crimē [a] incurrit. Est [b] enim contumacia erga iudicem uel prælatum cōmissa inobedientia. [c] Hæc autem uariè [d] iuribus coercetur: nunc enim litis damno, [e] nunc multa, [f] nunc expensarum refectione, [g] & rei sequestratione, [h] uel Ecclesiasticæ sententiæ innodatione [i] ob contumaciam suam conuentus afficitur.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, et post annū efficitur uerus possessor, reseruata quæstione super proprietate. h.d.

Illud quoque uidetur ordinariū, ut cōtumace aduersario tuo existente, in possessionem earum rerum, de quibus quæstio uertitur, uel quæ aliàs sunt in patrimonio rei, ꝓ mō debiti si ꝑsonalis [k] instituat actio, custodiæ cā [l] inducaris, [m]

a Crimen. Not.quòd contumacia est crimē, & quidem interdum capitale.l.omne.§. contumacia. ff.de re milit. & est peccatum mortale. Abb.in c.j.uersi.nota contumaciam. de iudi.

b Est .n. &c. Hanc diffinitionem siue descriptionem ponit Host.in summa eo.sequitur Abba.in sua practica.c.xviij. quis sit contumax.

c Inobedientia. Contumax tamen in uno articulo citādus est ad alios, nisi à principio fuisset citatus ad totam causam. Abb. in c.aditis. de procur. & sic ista inobedientia non egreditur actum in quo quis fuit in obediens.

d Variè. Adeò ut possit colonis interdici ne dominis de fructibus respondeant, uel ne colant agros contumacis. Abb.in cap.grauem.de senten.excom.

e Litis damno.l. contumacia. ff. de re iudic. Item nec poterit litis in qua est contumax pendentiam allegare: ut per Abba.in capit. ex tepore. de rescript. in fin. uersic.nunquid autem conuentus,&c.

f Multa. l.j.ff.si quis ius di.non obtemp.l.iij. ff. si quis in ius uoc.non ierit. Sed hæ duæ pœnæ non habent locum nisi in uero contumace, non autem in ficto. Doctor.comm.in d.l.j.§. fi. & in l.iiij.§.prætor. ff.de dam. infect. Quis autem sit uerus contumax uel fictus, Legistæ in l. fi.ff. de resti. in integ.& in l. properandum.§. fin autē reus.C. de iudi.

g Refectione. l. sancimus. ubi traditur.C. de iudi.

h Sequestratione.c.ij.eod.

i Innodatione. c.quoniam frequēter.§.fi. ut lit.non contesta.c.j. eo.in vj.ca. constitutus. ubi not. de sentēt. excom.in vj.& iudex si uiderit hāc pœnam magis timere debet illam imponere: pars tamē nō posset hoc petere: quia cum excommunicatio proferatur loco mulctæ, nulla actio ad hoc competit parti. Bar. in l.iij.ff.si quis in ius uoc.non ierit. & per Abb. in c.j.de iudi. & in c.prout. eo.in fi. ubi etiam hoc limitat uno modo. hodie tamen non est ueniendum ad hanc pœnam excommunicationis nisi cum non potest aduersus reos realis uel personalis executio fieri:ut per Concil.Trid. sessio. xxv.in decretis reformationum. c. iij.

k Si personalis. Quo casu prius incipiendum est à possessione mobilium, demum si nō sint res mobiles uenitur ad immobiles: ut latè per Legistas in l.à diuo Pio.ff. de re iudic.& per Canonistas.in c.quoniam frequenter. §.fi. ut lit. non contest.

l Custodiæ causa. Vnde hæc missio non est ualde præiudicialis, unde non mirum si fit etiam contra absentem reipub.causa.l. ignorare.C.de restitu.in integ. nisi tamen absens accessisset ad Sed. Apostolicam. capit. meminimus. de appel. & ibi Abb. uersic. ex his potest responderi.

m Inducaris.c.fi.de eo qui mit.in pos.c.quoniam.frequenter.§.fin. ut lit. non contest.hæc tamen inductio in possessionē potest facilè impediri,

ut tædio [a] affectus reus ueniat aliquãdo responsurus. Quòd si ad huc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente uerus [b] possessor efficieris, super proprietate dumtaxat aduersæ parti defensione reseruata. [c] Sed si missus in possessioné fructus dilapides, sequestrandi erunt, [d] & quod distractum, in pristinum statum reuocandum. [e]

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, uel illam amiserit, nihilominus efficitur uerus possessor elapso anno. h. d.

Si tamen [f] propter rei potentiam siue do lum contigerit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non possis, uel etiã acquisitam amittas, ne contumax melioris, [g] quàm obediens conditionis existat, de canonica æquitate sancitũ est, ut hoc etiam casu uerus elapso anno possessor actor [h] constituatur. [i]

Si reus contumax dederit cautionem de stando iuri, nec multandus est quòd aduersarium non fuerit passus esse in possessione. Et missionem passus restituetur. h. d.

Hoc tamen tunc obtinet cum reus nullam cautionem prestitit, nam si de stãdo iuri cauerit, [k] nec multãdus quòd in posses-

pediri, nam si uel amicus aliquis rei compareat pro absente audiendus erit: ut per Abb. in in d. §. fin. Sed an huiusmodi amici sint citandi antequam fiat huiusmodi missio? resp. Legistæ multi tenent hoc non esse necessarium, neque contrarium alicubi probari, contrarium tamé not. in c. causam. de dol. & cont. & tenet hoc Abb. in c. consultationibus. de offi. deleg. í uers. tertio[.] not. quòd amici, per illum tex.

a Tædio. Tædium autem consistet in hoc: quia actor missus in possessionem expellet reũ de possessióe, percipiet fructus, & conseruabit eos. ca. ij. & ca. iii. de sequest. poss. & fruct. in personali uerò actione tędiũ erit: quia cum cultura spectet ad contumacem missus erit cum eo í agro ne ille consumat fructus. l. is cui. §. qui legatorum. ff. ut í post. leg. l. si finita. §. si quis autem. ff. de dam. infec. & not. in c. quoniam frequenter. §. fi. ut lit. non contest. & in c. contingit. eod.

b Verus possessor c. quoniam frequenter. §. fi. ut lit. non contest. an autem incommutabiliter, dic ut ibi not.

c Reseruata. c. quoniam frequenter. §. fin. ut lit. non contest.

d Sequestrandi erunt. Hoc intellige si ante annum missus in possessionem distrahet, ut in c. dilectus. de seq. poss. & fruct. & no. ex hoc q̄ missio in possessionem non reuocatur licet missus peruersè se gerat circa conseruandos fructus, sed fit sequestratio. Sed quid si non dilapidet adhuc, sed sit suspectus de dilapidatione, an erit facienda sequestratio? respon. non, sed erit ab eo qui missus est in possessioné dan da cautio de fructibus debito tempore restituendis, not. in cap. suscitata. de resti. in integ. & per Abb. in d. c. dilectus.

e Reuocandum. Not. q̄ ille qui mittitur in possessionem causa custodiæ, siue reali actione agatur, siue personali, ĩfrà annum non facit fructus suos: sed custodire eos debet, ut si intra annum reus recuperare uelit possessioné, ei fructus restituantur, expensæ tamen necessariæ pro fructibus percipiẽdis factæ primò debent deduci. l. fundus in princ. ff. fami. ærcis. anno auté elapso lucratur omnes fructus: ut no. in cap. contingit. eod. & hoc in reali.

f Si tamen. Not. casum in quo quis sine aliqua apprehensione nanciscitur possessionem, concor. capitu. contingit. eo. unde sumitur. de alijs habes per Legistas in l. j ff. de acqui. poss. Item not. remedium unum contra eum qui non admittit alium in possessionem, de alijs pluribus habes in cap. tuæ. ut lit. non contest.

g Melioris. Fac. c. cõtingit. eo. & l. iij. §. j. ff. de don. inter ui. & ux. l. seruius. ff. quod ui aut clã l. non solum. ff. de noxa. l. itaq; fullo. ff. de furt. c. ad hæc. de postu. xvj. q. j. c. legi.

h Actor. Siue agat reali siue personali, de quo tamen dic ut latè in c. contingit. eo.

i Constituatur. Sed an ipso iure? uel requiratur sententia? resp. ut in c. contingit. eo.

k Cauerit allegando se nõ esse contumacẽ, & ha-

sione actorē esse passus non fuerit, & missionem passus ilico restituendus [a] erit.

Actor anno lapso non reputatur possessor, si per eum steterit quominus intrauerit possessionem. h.d.

Idem iuris est, si annus lapsus esse proponatur, per reum tamē non steterit, [b] quominus ante terminū, & possessionem receperit, & cautionem dederit.

Excommunicatus à delegato Principis, etiam delegato mortuo non potest ab Ordinario absolui, uel alio praterquàm in mortis articulo, uel de mandato Papæ. h.d.

Quæri contigit si delegatus [c] qui reum propter contumaciā manifestam excommunicationis [d] uinculo innodauit, uel petitorem causa rei seruandæ in possessionē induxit, rebus eximatur humanis, an eidē iuri parere uolenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius absolutionis beneficium impertiri & possessionem restituere ualeat? Et responsum [e] est quòd (cum delegatus quò ad hoc sit Ordinario maior [f]) excommunicatus ab eo, non potest [g] per alium præterquam in mortis articulo, [h] sine mandato sum. Pontificis absolutionis gratiam obtinere, uel possessionē recuperare, nisi alius ei in onere

& habetur de hoc in cap. cum uenissent. de eo qui mitt. in poss. & hoc quando dubitatur de contumacia: aliàs si contumacia sit manifesta non audiretur, nisi etiam expensas reficeret: arg. in c. uenerabilibus. §. idem. & §. secus. de sent. excô. in vj. & per Abb. in d. ca. cum uenissent. & fac. hoc ad limitandum. cap. quoniam. §. in alijs. ut lit. non cōtest. Idem dicas etiam si non cauit per eum tamē non stetit, ut statim sequitur.

a Restituendus erit. Nisi missus in possessionē sit necessario & causa reip. absens: qa tunc non est restituenda possessio. c. dilecto. de uer. sign. & not. in ca. ij. de eo qui mitt. in poss. &c.

b. Non steterit. Paria ergo sunt aliquid per me fieri, aut per me non stare quo minus fiat. fac. c. imputari. de reg. iu. in vj. & c. quia diuersitatem. de cō cess. præb. c. plerūque. de rescr. c. qm̄. in prin. ut lit. nō contest. c. ex insinuatione. & c. ex tenore. de appel. ii. q. vii c. anteriorum. §. ad hoc. Vicini ergo qui fecerunt. quantum potuerunt ut malefactorem caperent, si non ceperint, non tenentur, etiam stante statuto, Barto. in l. ne quid. ff. de incen. rui. & naufra. Abb. in cap. ii. de eo qui mit. in poss. Arg. tamen contra in c. j. de eo qui mit. in pos. rei ser. causa. Sol. ibi uoluntas stetit in puris terminis uoluntatis, hic quando uoluit cauere, & obtulit cautionem, sed defuit qui reciperet. & sic habes unam limitationem ad id. quod hic dicitur & ad d. c. ij. Idem etiam esset ubi plures conueniri possunt, & unus tantum esset contumax: quia non est facienda missio, nisi omnes uocentur. l. Aemilius. ff. de mino. & argu. in l. hoc autem. ff. qui. ex cau. in pos. ea & per Abb. in c. cum. deputati. uersic. & subiicit unum notabile. de iudi.

c Delegatus. Scilicet à principe, ut patet ex sequētibus, & concord. ca. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin. unde sumitur.

d Excommunicationis. Habet ergo talis delegatus quo ad causam sibi commissam ea quæ sunt meri & mixti imperii, de quo dic ut per Doct. in c. quod sedes. de offi. ordin.

e Et responsum est. Vt c. pastoralis. §. præterea, de offi. ordina.

f Maior ca. sane. de offi. deleg. cap. pastoralis §. præterea. de offi. ordin.

g Non potest. Not. hic, & ex cap. pastoralis. §. præterea. de offic. ordina. regulam, quòd ab excommunicatione ab homine lata ille duntaxat potest absoluere qui excommunicauit, uel successor, uel superior eius. licet excommunicatio non sit specificè excommunicatori reseruata: secus est in excommunicatione lata per constitutionem, legem, uel statutum: quia quilibet episcopus superior excommunicati absoluere pôt, si absolutio non est reseruata statuenti. fac. c. nuper. de sent. excom. & not. Abb. in d. §. præterea.

h Articulo. Quo casu de quolibet genere excommunicationis, & à quolibet ecclesiastico pôt absolui: arg. xvii. q. iiii. c. si quis suadēte. & c. quod de his. de sent. excom. & c. sanctum est. baptisma.

baptisma.de consecra.d.iiij. Sed nunquid tran fretare uolens, uel obsessus, uel prælium campestre ingressurus absolui possit, quasi constitutus in mortis articulo? Resp.ut not.in c.pastoralis.§.præterea.de offi.ordin.

successerit, [a] & honore.

[1] Passus missionem si mortuo delegato præstet infra annum cautionē de parendo iuri, etiam post annum recuperabit possessionem.h.d.

Sed ne missus ī possessionem uerus [b] efficiatur post annum possessor, missionem passius coram Ordinario, uel (si eius copiā habere nequiuerit) coram publicis [c] & honestis uiris, ut quasi præscriptionem interrumpat annalem, [d] offerre, ac præstare poterit [e] de parendo iuri cautionem, [f] ut sic etiam post annū per Apostolicā sedem possessionem recuperare mereatur.

[2] In causis beneficialibus nō habet locū missio in possessionem, sed in locum eius poterit procedi lite non contestata.

[2] Sed ista quidem tunc procedent, cum de profanis [g] rebus erit disceptatio: nam qui super dignitate, psonatu, uel bñficio [h]

a Successerit.c.quoniam abbas.de offi.deleg.cap.aduersus.de immu. eccles. fac.l.mortuo iudice. & l. proponebatur. ff.de iudi. & l.quędam.§.nihil interest.ff.de edend.

b Verus &c.Solus ergo anni lapsus uidetur quem facere uerum possessorem, nec requiritur, secundū decretum, c.quoniam frequenter.§.in alijs, ut lit.non contesta.arg.contra in ca.j.de eo qui mitt. ī pos.cau.rei ser.de hoc not. in capitulo pastoralis.§.præterea. de offi. ordin.

c Publicis.l.ut perfectius.C.de anna. excep. xvj.q.iij.§.potest.l.sancimus.C.de epis. audi. & c.fi.de appell. & licet utatur numero plurali sufficiet tamen unicus notarius cum testibus, ut per Ab. & Doct. in cap. pastoralis.§.præterea.de offi.ordin. in fi. uersi. quæ autem dicantur. & uers.not.hoc ultimum.

d Annalem. Sed usque ad quod tempus poterit postea petere rem sibi restitui, siue recipere possessionem? quidam constituunt differentiam inter ius canonicum & leges, ut secundum illud usque ad spacium quadraginta annorum, secūdum hos triginta, Ab.in c.pastoralis.§.præterea. de offic. ordi. tenet quòd usq; ad decem cum posteà sit cōpleta præscriptio. dic ut ibi.

e Poterit.c.pastoralis.§ p̄tereà.de offic.ord. unde not. quod lex consulit. simile.in l.is qui destinauit.ff de rei uendic.& in l.fi.ff.de præt. stipul.Et not. quod dicit offerre ac præstare: quia oblatio sola non sufficit nisi factum sequatur, capit.j de eo qui mit. in poss.caus.rei ser. sicut nec etiam sufficit offerre pecuniam ad interrumpendum cursum usurarum, nisi deponatur in ęde sacra l.acceptum.C.de usur.

f Cautionem. Sed cum cautionis uerbum includat stipulationem.l.sancimus.C.de uer.obli.quis stipulabitur? Respon. secūdum. Antiquos in cap. pastoralis.§.præterea. de offi. ordin. ordinarius causæ, unde si causa est temporalis, iudex secularis, si ecclesiastica iudex ecclesiasticus. Alij quòd quilibet ordinarius: ut per Specul. in tit. de primo & secundo decreto.§.iam de effectu. uers.& nota quòd præmissa. cum uersicul. seq.Ex quo dicto nota secundum Abb.& aliòs in d.§.præterea. quòd ordinarius potest stipulari ei qui non est sibi subditus. est enim publica persona. & stipulationis actus est uoluntarius, de quo per Ant.Ab. & aliòs in capit.dudum.de cōuers.coniug.& ijdem in proœ. decretalium,& per Imol.in c.fi.de sepult.

g Profanis rebus. Immo & in ecclesiasticis rebus habet locum hæc missio, si agatur de ecclesia uel rebus ecclesiæ, non tanquàm de beneficio, sed tanquā de proprietate, c.ij.ut li.nō contest.capit.dilectó.de uerb.signifi.& capit.j.de eo qui mitti in poss.in sexto. unde sumitur, qui tex. restringitur ad causas beneficiales, unde quod hic & ibi dicitur non procedet in iure patronatus, ut per Perusi. ibi. Et quod exprimitur de rebus profanis fit gratia frequentioris contingentiæ: argumen. Aut. cassa & irrita.C.de sacros.eccle.& capit.j.cum ibi not. per Abb.de iniur.

h Beneficio. Quātumuis modico, secundum Hostien.ad hoc capitulum maioribus.de præben. & capit. penul. de uerb. signifi.& nota in capitulo primo. de eo qui mit. in poss. in vj.

Ecclesiastico [a] obtinendis [b] cum aliquo litigat possessore, ob partis aduersę contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne [c] per hoc ad ea ingressus uitiosus parrat. Licebit tamen iudici hoc casu etiam lite non [d] contestata diligenter examinato [e] negotio, ipsum fine debito [f] terminare cō tumaciam absentis diuina replente præsentia. [g]

Contra reum cōtumacem si de causa liqueat, potest ferri sententia etiam in cā profana lite contestata: contra actorem uerò etiam lite non contestata. h.d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit, [h] utputa si contestata lite reus contumax fuerit, & de causa liqueat, [i] uel actor ipse contumaciæ crimen incurrat, quo cāsu etiam lite nō [k] contestata instante reo iudex & testes recipere, & sentētiam ferre debebit.

Si actor non uenerit in termino ad quem reum citari fecerit, debet reo reficere expensas & cauere de in posterum comparendo, aliàs non admittitur ad aliam citationē. h.d.

Idem quoq; actor si ad terminum [l] ad quē aduersarium ci-

a Ecclesiastico. Secus in præbenda, uel beneficio temporali, quod possit sine canonica institutione obtineri.

b Obtinendis. Idem in obtentis, ut habetur in c.j.de eo qui mit.in poss.in vj.

c Ne p hoc &c. Hac eadem ratione agens recuperandæ non est restituēdus, nisi primo probata colorata possessione ex titulo: ut per Archid. & Perusi. in cap.j.de eo.qui mit.in poss. in vj. habetur plenè in ca. ad decimas. de rest. spol. in vj. & in c. in literis.eo. tit. in antiquis.

d Non contestata. Et hoc uidetur tradi pro regula, q ubi de remedio in possessionem missionis non est prouisum contra contumacem absentem, possit procedi ad sentētiam diffinitiuam lite non cōtestata, ut per Bart. in Aut. qui semel. C.quomodo, & quando iudex. Perusi.in cap.j.de eo qui mis.est in poss.in vj.

e Examinato negotio. Nota quòd ubi deueniri potest ad sententiam lite non contestata, iudex potest supplere de facto pro absente adducendo probationes not. in Aut. qui semel. C.quomodo, & quando iudex, & in l.ampliorem.C.de appel. Regulariter contra: quia iudex non supplet in his quæ sunt facti, l.j.C. ut quæ desunt. per Doct. in capi. ad nostram. ij.de iureiur. & not. in capit. bonæ. primo de postul. præla. In beneficialibus autem ubi uertitur periculum animæ iudex semper ex officio supplere debet, c.cum nobis olim.de elect. Perusi. in cap.j.de eo qui mit.in pos.in vj.

f Fine debito. Vt in c.prout.eod.

g Præsentia. cap.quoniam frequenter.§.j.ut lit.non contest. cap.ij.de arb.in vj.cap.j.de eo qui mit.in pos.in vj.l.properandum.§.cum autem.C.de iudi.

h Obtinebit. Scilicet quòd pōt per iudicē deueniri ad diffinitiuam sententiā reo contumace, & hoc est unum ex remedijs q̃ dantur cōtra reū cōtumacem. fac.c.prout.eod.de alijs uide not.i d. c.prout. & p Bar. in l.consentaneū. C. qūo, & quando iudex.

i Liqueat. Vel liquere possit: ut p. Ab. i c.prout. eo. Sed vr̃ q semp liqueat. Aut enim actor pbauit, & liquet p eo. aut nō pbauit, & liquet cōtra eū. cū actore nō pbāte &c.c. fi. de iureiur. Sed resp. cōtrariū hēt locū, qn actor habuit oēs dilationes ad probandū, ita q fecit quidquid potuit, & demū reperitur non pbasse: secus ubi ob contumaciam partis aduersę nō recepit oēs dilationes iuridicas: q̃a fortè multa potuisset probare si reus fuisset præsens, ut per Ab.in d.cap. prout.& in cap. causam.eo.

k Lite non contestata.c.causam. eod. secundum communem & uerum intellectum.not.ergo differentiam inter reū contumacem & actorem, per quam magis fauemus reo, quo instāte pōt ferri sententia etiā lite nō contestata actore cōtumace: secus cōtra. Rationes plures redduntur in d.c.causam.per Glos & Doct.quę tñ oēs uidentur tendere ad hoc q hoc accidat: quia maior est contumacia actoris quā rei. unde seuerius etiam cum eo agitur. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quædam dilationes, tamen id non uidetur necessario seruandum de iure canonico; secundum Abb. in d.cap.causam.

l Terminum. Siue peremptoriè, siue nō, siue in

in principio cauſæ, ſiue in progreſſu, cum lex loquatur generaliter.l.de pretio.ff.de publi.& ita not.in c.j.eo. in vj. unde ſumitur.

a Venienti. Ergo nō uenienti nō condemnabitur, ſed cōtumacia cum contumacia cōpenſabitur.l.ſi duo.ff. de dolo.l.ſi ambo. ff. de compenſ.& erit circūducta citatio.l.& poſt edictum.ff. de iudic. quod tamen intellige in ſpeciali: ſecus in generali ad totā cauſam: quia licet quo ad terminum à quo neuter comparuit ſit circunducta citatio, non tamē quo ad alios actus, & totam cauſam: ut ꝑ Peruſi.in d.c.j.eo. in vj.poſt Rotā.

b Propter hoc. Idem ratione cōtumaciæ, ca.j.de excep. in vj. cap. finem.& c.cum dilecti.eo.aliàs autē etiam ad expēſas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas quis tenetur, cap. in noſtra.ubi Innoc. de iureiur. & & in l.nō ignorat.C.de fruct.& lit.expens, cum tamen quis condemnatur ob contumaciam ſecus eſt, cap.j.eod.in vj.ubi Peruſi.

tari fecerit, uenire cōtēpſerit, uenięti a reo in expenſis propter b hoc factis, legitimè c condemnabitur: ad aliam citationem minimè admittendus, niſi de fideliter d in poſterum comparēdo, idoneam cautionem e dederit.

Iudex debet eſſe contentus una pœna ex pluribus quæ aduerſus contumacem competunt: & excreſcente contumacia poteſt etiam ad alias procedere hoc dicit.

Quod autem diximus iuribus uariè cōtumaciam coerceri, non eſt ita accipiendū quaſi omnes ſimul pœnas ius dicens infligere contumaci debeat, ſed quòd uariarū pœ-

c Legitimè. Quod dic ut not.ij.q.j.ī primis.& in c.finē.eod.ubi an in condemnatione expēſarum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bart.in l.iij.§.ſi ad diem.ff.de re mili.& in l.j.ff.ſi quis ius di.non obtem.

d Fideliter. Præſumitur autē malitiosè quis abeſſe, niſi probetur legitimū impedimentū.c. cū Bertholdus,& c.querelam.de re iudi.

e Idoneam cautionē. Ex eo ꝙ dicit idoneā, intellige ꝙ pignora uel fideiuſſiones dentur l. ſi mandato.§.ſi.ff.mand. licet aliàs uerbo cautionis intelligamus ſimplicem promiſſionem

l.ſancimus.C.de uerb.ſignifi.ſi quis tamē hoc dare non pōt det iuratoriam, uel quā poteſt ut traditur in cap.j.eod.in vj.

f Optio. Hoc intellige iuſta ea quæ not. in c.à crapula.de uit.& hon.cleri.& in c.fraternitatis.d.xxxiiij.& ꝑ Ab.ī c.inter cętera.de reſcript.& ꝑ Legiſtas.in l.quūq;.C.de fer. ſugi.& vr̄ hoc intelligēdū qñ ad hęc remedia uel pœnas contumaciæ nulla parti cōpetit actio: aliàs vr̄ ſecus: ut ꝑ Ab.ī c. prout.eo.col.pen.& in ſi.

narum ſibi datur optio, f unde alterutra quæ magis timeri g debeat, iudex à principio contentus erit, ad aliam h nihilominus ꝓceſſurus ſi hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE, i & OBLATIONE.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid ſit libellus, hoc dicit.

IN primis igit reo in aſſignato termino comparēte iudici k libellum actor of-

g Timeri. Illa eni eſt potius inſligēda xxiij.q.v.ca.ꝓdeſt. Arg.cōtra. c.ſanè.& c.paſtoralis.j.reſp.de off. deleg. Sol. ut ibi. hodie datur modus ꝓcedendi per Concil. Trid.ſeſſ. xxv. in decretis reformationū c.iij.

h Aliā. Vſq; ad tertiā uicē ꝑ cōtumacia eiuſdem actus.l.ſi.C.de mo. mulct.& per Ab. in c.j.de pœnis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE ET OBLATIONE.

i Onceptione. Non malè fuit in hac Rub.adiecta hęc dictio, licet nō ponatur in decretalibus: quia in hoc tit. non tractatur ſimpliciter de oblatione libelli.ſed etiā qua forma debeat cōcipi, continua aūt ſic, ſupra uiſum fuit de contumacia, ſed quia non ſemper contingit reum uel actorem eſſe contumacem, ideo uidendum quid agendum cōparente reo, & ſic non contumace.

k Iudici. Et à iudice poſteà offeret reo, & hęc eſt bona practica ſcdm Ab.i c.j.eo. ubi & aliæ plures practicæ ponuntur, de hoc per Legiſtas in Aut. offeratur.C.de lit.conteſtat.

Clarum

ferret, & illum ita clarum [a] & planū, ut ex eius inspectione deliberare [b] reus ualeat, utrū cedere uelit, an contendere, atque ut si contendendum sit, dispicere ualeat iudex quemadmodum à se concipienda sit sententia. [c] Nihil [d] enim aliud est libellus quā breuis [e] scriptura claram [f] actoris intētio nem continens, & cōtra aduersarium necessario concludens.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij cōuentionales. h.d.

Porrò libellorum duæ sunt [g] species, alij enim sunt accusatorij, alij conuentionales. Accusatorij sunt quibus quis aliquos apud iudicē alicuius criminis reos defert, [h] de quibus quidē in præsenti nobis nō est institutus sermo, sed infrà suo loco, [i] & ordine dicetur. Conuentionales sunt quibus in ciuilibus disceptationibus utimur, dum rem nostrā, [k] aut quā nobis deberi [l] putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus, & quòd ineptus, uel obscurus libellus nō obligat ad respondendum. et quòd iudex illum potest lacerare. h.d.

Exprimet [m] igitur oblatus libellus nō solū agētis, [n] & cōuēti [o]

a Clarum. Cauendum ergo erit à nimia generalitate, c.ij.eo. Item cauendum quòd nō sit alternatiuus. l. prætor edixit. §. quod autem. ff. de iureiu. Nec conditionali. §. ex conditionalis. instit. de uerb. oblig. Item q nō habeat uerbum prægnās uel duplex, cap. fi. de rescript. l. fi. is qui ducenta. ff. de reb. dub. Et generaliter q non ponat aliquid unde obscuritas oriatur, not. in c. constitutus. de in integ. restit. per Inno. & p Abb. in c.j. eod.

b Deliberare. Fac. l.j. ff. de eden. nec enim incontinēti compellitur respondere, maximè si tale est factum quod indiget matura deliberatione. fac. ca. proposuisti. dist. lxxxij. & per Ab. in c.j. eo. & habeē infra. eod. §. fi.

c Sentētia. Quę debet esse conformis libello. l. fi. C. de fideicom. liber, & traditur latè per Legistas in l. uinum. ff. si cer. pe. l. ut fundus. ff. com. diui. cap. licet Hely. de simo. capit. cum dilectus. de ord. cogni.

d Nihil enim &c. Variæ quidem dantur diffinitiones libelli, ut per Abb. in Rub. eo. & per Host. in sum. eo. & p Spe. in tit. de libel. cōcep. tñ hæc uisa est cæteris cōmodior, & eam ponit Ab. in sua praxi in capit. xxxviij. pro qua allegat. l. ampliorem. §. j. C. de appell. & declaratur per eundem in d. Rubrica.

e Breuis scriptura. Libellus ergo dandus est in scriptis, iij. q. iij. c. offeratur. & Aut. offeratur. C. de lit. contest. & capit. ij. eo. & per Abb. in Rubrica. & capitulo primo. eo. Hoc tamen non procedit in causis uilioribus, in quibus nulla scriptura requiritur ut in supra alleg. locis.

f Claram. Sed si breuis quomodo clara? iusta illud Oratij. breuis esse laboro obscurus fio. Sol. illud procedit in breuitate nimia.

g Duæ sunt species. Ita diuidunt Gloss. & Doct. in cap. j. eod. & Spec. de libellorū cōcep. in c. quot sunt species libellorum.

h Reos defert. De his habes in l. libellorū. ff. de accus. ubi latissimè per Bart. & ij. q. j. c. legum. & q. viij. c. libellorum.

i Suo loco. Infra de accus. post princ.

k Nostram. Ratione dominij uel quasi, uel ratione alicuius alterius iuris ut designet libellū super omnibus realibus actionibus, & sic uerbum nostrūm stat hic largè, nec significat solū dominium, sed omne aliud ius cuius occasiōe quis potest agere, fac. no. in l. ij. C. in quib. cau. colo. censi. domin. accus. poss. lib. xj. & in l. ij. in princ. ff. de ori. iu. in uer. Papirianum.

l Deberi. cap. fi. eo. & designat per hæc uerba libellum in personalibus actionibus.

m Exprimet. Materia huius. §. cumulatè traditur per Hostien. in sum. eo. §. quid continere debeat. & per Spec. in sua pract. in tertia parte in titulo. de libel. concept. & in capit. quid libellus continere debeat, & communiter. in cap. j eod.

n Agentis. c. quærelam. de elect.

o Conuenti. Specu. in sua pract. in tertia parte in c. quid libellus continere debeat. allegat ad hoc in arg. iij. q. iij. c. nullus, & l. in his tribus. ff. de iudi. l. fi. C. de edend. l. j. ff. eod. titulo cap. ij. de ord. cogn. & cap. querelam. de elect. sed iura per eum allegata interdum non multum faciunt.

a Ius dicentis. Non intelligas necessariò de nomine proprio: sed sufficit quòd exprimatur nomen dignitatis & officij, ita ut reus intelligat coram quo conuenitur. Sed cautius ui detur ut & nomen proprium exprimatur, & id uidetur seruari in practica, quæ est optima legum in terpres, & hoc est primendum, ut sciat reus an sit iudex cōpetens: ut infra eo. §. fi.

b Petitæ rei. Vt habetur in c. significantibus. de appel. & c. ij. eod. quod est idem ad uerbum.

c Exprimenda erit. Vt traditur latè in c. fi. eo. & dātur per Specul. quàm per Host. Gloss. Abb. & oēs hi uersus qui cōprehendunt quid debeat libellus cōtinere uidelicet.

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur. & à quo

Rectè compositus quisque libellus habet.

Vel clarius sic.

Conuenti nomen, & nomen conuenientis.

Iudicis & nomē scribet causamq; petendi.

Et quascunque petet res istas scribere debet.

Dicit tamen Hosti. in summa eod. §. quid debeat continere, uersi. ideoq; apponendus est, quòd de consuetudine in libellis apponitur solum quis, quid, à quo & qua de causa petat.

d Non tenebitur. c. ij. eo. c. significantibus. de appellation.

e Destruere poterit. xj. q. j. c. sacerdotibus. & ibi Glo. in uerbo incendit, & passim p Doct.

f Solennis. Quia licet non sit necessarius libellus in forma, est tamen necesse fieri in litis exordio petitionē, siue in scriptis siue sine: ut possit inde nasci pronunciatio petitioni conformis, & ut possit haberi plenior certitudo super quibus petitiones & articuli formari debeant, ut in Cle. sæpe. de uerb. signi. ubi latè traditur. Qūo autem differat ista petitio à libello solenni, habetur in d. Cle. sæpe. & per Abb. in sua pratica. c. xxviij.

nomen, sed & ius dicentis, [a] & petitæ [b] rei, & actionis qualitatē. Et si personali experiendū sit actione, petendi quoq; causa exprimenda [c] erit, alioqui nec conuentus respondere tenebitur. [d] Et iudex libellum nō legitimæ conuētionis formam cōtinentem concerpere ac destruere [e] poterit.

Plures dātur casus in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria. h. d.

Sunt tamen casus in quibus solennis [f] hæc libelli oblatio minimè est necessaria, [g] ueluti in quibus de plano ac sine strepitu, & figura [h] iudicij procedendum erit, & in quibus etiam non cōtestata [i] lite testes recipi possunt, & alij plures. [k]

Benefaciet iudex si rem terminare quæret sine tela iudiciaria. h. d.

In his quoq; casibus, in quibus libelli est necessaria porrectio, probè [l] iudex fecerit, si principales personas, [m] uel in sub

g Necessaria. In casibus ergo non exceptis libellus uidet de substātia iudicij, de quo tamen latè not. in Cle. sæpe. de uerb. signi. in uerbo necessario. circa quod tamen multæ sunt uarietates apud Doct. ut per Ab. & alios in c. j. eo.

h Et figura iudicij. Vt in Cle. sæpe. de uerb. sig. & de ratione nō. ibi in uerb. figura.

i Non contestata lite. De hoc uide per Specul. in sua pratica in tertia parte in tit. de libel. concept. & in c. in quibus casibus sit offerēdus libellus ante finē, uersi. & gñaliter.

k Alij plures. Vt puta si sint causæ uiles. Aut. nisi breuiores. C. de sent. ex breui reci. Si ex cōsensu partium fuisset remissa hæc solennitas, si consuetudo haberet, ut non detur libellus. sunt & multi alij: quos enumerare sit magis laboriosum quàm subtile, & latius per Spec. in tit. de libel. concept. in c. in quibus casibus uel causis sit offerendus libellus uel non in iij. parte sui operis.

l Probè fecerit. Quod hic dicitur sumitur ex c. pastoralis. de iudi. non tamen secundum intellectum quem ibi cōmuniter uidentur tradere Doct. Sed secundum intellectum & opi. Abb. in sua practica. c. xxxvj. quod est sub ista inscriptione. *Quod reus petat libellum offerri per actorem.* qui ualde post Speculat. commendat practicam faciendi quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, uel minuendarum, & breuiandarum.

m Principales personas. No. quòd ea quæ consistunt in facto debent non per aduocatos.

uel

uel procuratores proponi, sed per principales personas.fac.uo. per Gloss.& Doct. in l.ij.de iuram.calum.ex quo infertur per Abb.in c.pastoralis.de iudi.unde hæc litera sumitur, quòd cum litis contestatio fiat per propositionem negocij, petitionem & respõsionem ad illam. l. uni. C.de lit.con test.per ipsas principales partes nõ autem per procuratores & aduocatos fieri debet, quod tamen limita ut ibi per eum, & per ea quæ habentur infra de lit. contest. §.de illo.

a Etiam aduocatos. Vel procuratores: ut not.in cap.pastoralis.de iudi.& per Ab.in sua practica. cap. xxxvj.sub Rubri. *Quòd Reus petat libellum offerri per actorem.* & erit hoc cum principales sunt indiscreti& nimię simplicitatis : quod intellige, ut per Ab. in d.c.pastoralis.

b Terminare. Et ista terminatio non fiet per sententiam diffinitiuam, casu quo sine tela iudiciaria liqueat iudici de negocio: sed faciet iudex præceptũ parti confessæ ut satisfaciat intra certum tempus: secus si præcessisset libellus, & secuta esset confessio: quia tunc debet ferri sententia: ut not.per Glos. & alios in cap.dudum. el secondo.de elect.refert, & commendat Abb in sua practica in loco in præcedenti notula allegato.

c Induciæ.Scilicet uiginti dierum. Aut. offeratur.C.de lit.contest.uidetur tamen in hoc standum consuetudini ipsius Curiæ secundum Bart.in d.Aut. & in Aut. qui semel. C.quõ,& quando iudex. & in l.ij.ff.de re iudi. erit ergo hoc arbitrio iudicis. Ab.in c.cũ in ueteri.uersicu.quinto.nota de elect. Quandoque etiam nullo modo dantur tales induciæ, puta, si citatorijs literis libellũ continentibus (ut quibusdam locis & casibus practicatur) potuerit reus instrui, & ex eis deliberare: ut per Legistas in d.aut. offeratur. & per Cano.in c.ij. & c. literas.de dilat.

sidium etiam aduocatos [a] factũ ipsum proponere iusserit & sine tela iudiciaria controuersiam terminare [b] tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum, & ad euitandam obscuritatem, una materia est uno in loco tractanda. h.d.

Oblato tamen secundum iuris ordinẽ libello, certæ reo conuẽto indulgẽdæ sunt induciæ, [c] quibus deliberet cedendum sibi sit, an contendendum, acceptandus an recusandus iudex', de nique ut proponat si quas habet exceptiones. Quæ propterea comparatæ sunt, ut ij aduersus quos instituũtur actiones defendantur. [d] Harum uerò quædam ante litis cõtestationem opponendæ erunt, quædã uerò etiã post contestatam litẽ. Sed ne si qui inter has alieni tractatus medij fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatem [e] pariat. Videamus nunc generaliter de exceptionibus.

DE EXCEPTIONIBVS ET replicationibus.

Quid sit exceptio, & quòd duplex eius est species, dilatoria, & peremptoria. Et quòd dilatoriarum, quædam respiciunt iudicem, quædam actorem, quædam reum, quædã causam. h.d.

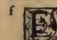

Xceptio est actionis uel intẽtionis exclusio. [f] Exceptionum summa diui

d Defendãtur. Vt instit. de except.in princ.

e Obscuritatẽ. Quasi dicat tractatum illarũ exceptionum quæ proponũtur post litem contestatã, debeat pręcedere tractatus ipsius litis cõtestationis: sed quia facere diuisionem et tractare prius de his quæ præponũtur ante litem contestatam, & postea de litis contestatione, & postea de exceptionibus quę proponuntur post litem contestatam, pareret obscuritatẽ, meritò eius uitandæ gratia, tractemus semel de omnibus exceptionibus. Est autem huiusmodi situatio arbitraria: ut per Abb.in Rubrica de except.post Io.And.

DE EXCEPTIONIBVS.

f

Xclusio. Declara hanc descriptionem sequendo Abb. in Rubrica, eo, ut exceptio dicatur actionis exclusio, cum in ueritate competit actio & eam

per

per exceptionem excludi oportet, ut cũ promitto tibi uel metu compulsus uel dolo: nam ex stipulatione mero iure ciuili oritur actio: sed aduersus eam excipitur de dolo uel metu: ut in princ. instit. de except. dicitur, etiam exceptio exclusio intentionis quando actio in ueritate non competit, actori agit tamen de facto, ut si petas a me decem, & ego excipio me soluisse: nam si hoc uerum est nulla tibi competit actio, cum solutione eius qđ debetur tollatur omnis obligatio, instit. quib. mod. toll. obli. in prin. erit ergo tũc exceptio exclusio non actionis quæ nulla est, sed intẽtionis quæ solum est facti hoc casu non iuris. uide de hoc quod habeẽ in l. ij. ff. eo. & aliquid per Bart. in l. Iulianus. ff. de cond. indeb. & per Inno. in c. cum dilecti. & in cap. dudum. ij. de elect. ubi appellat exceptionem intentionis. quando excipitur contra eum qui non petit: ut refertur per Abb. in Rubric. eod.

sio in duo genera [a] deducitur. aut enim sunt dilatoriæ, aut peremptoriæ. Dilatoriç sunt quæ rem [b] & iudicium [c] differunt. harum quædam iudicis personam respiciunt, quædam agentis, quædam rei conuenti, quædam uerò actionis, & causæ qualitatem. Personam iudicis respiciunt, uel quæ illius incompetentiam [d] arguũt, uel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundum ea quç supra [e] suo loco latius exposuimus. Et hæ declinatoriæ quoq; poterunt appellari. Actoris partẽ illæ spectãt, quæ illum non legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant, quales sunt procuratoriæ, ut puta si quis per monachum, aut regularem, aut clericum agere [f] uelit. Item si quis ut tutor, uel curator, uel procurator, uel syndicus comparcat, & illum tutorẽ, uel curatorẽ, uel procuratorem, uel syndicum esse negetur. [g]

a In duo genera. In hanc primam sectionem omnes conueniunt, ut apparet ex not. per Gloss. & Doct. in cap. exceptionem. eo. & per Host. in summa eo. §. quæ sit exceptionum diuisio. & per Specul. eod. titu. §. j. & passim per Doct. Verum est quòd prædicti ultra ista duo membra addunt tertium dicentes alias etiam esse quas appellant mixtas uel anormalas, de quibus etiam hic dicitur: ut infra eo. §. sunt & quædam. & §. sunt & aliæ. Sed non placuit statim hic in ista prima sectione huius generis meminisse, tum ob exemplum institutionum iuris ciuilis in §. appellantur. eod. titu. tunc etiã quia ille quas uel mixtas uel anormalas appellant, sunt uel dilatoriæ, uel peremptoriæ quantum ad sui essentiam licet participent de alterius natura, ut dicimus de petitione hæreditatis, quæ proculdubio est realis quo ad sui essentiam & substantiam, licet participet de personalitate. l. hæreditatis. C. de petit. hæredi. uel si habet substantiam separatam non possunt dici mixtæ, ex natura dilatoriarum & perẽptoriarum, uel si constant ex substantia utrarumq; ueniunt sub enumeratione simplicium. fac. §. j. de action. ubi non fit mentio de mixtis in prima sectione & merito. si enim sunt anormales merito & modo quodã anormalo debuit de his tractari.

b Rem. Vt si sit factum pactũ de non petẽdo intra certũ tẽpus: quia hæ nõ solum differunt iudicium oppositæ, sed etiã rem: ut in §. appellantur. instit. eo. & per Ab. in c. exceptionem. uersi. secundæ dilatoriæ. eod.

c Iudicium. Vt sunt illæ quæ specialiori nomine appellãtur declinatoriæ, de quibus statim hic dicit, quæ licet iudicium differant, tamen non differunt rem principaliter.

d Incompetentiam c. si diligenti. & per tot. titulum. de foro compet.

e Supra. Vt s. de iudi. §. recusatione. cũ seq. c. cũ speciali. de appe. c. suspicionis. de of. deleg.

f Agere uelit. c. j. de synd. c. qui uere. xvj. q. j. & supra de procur. §. sed nec oẽs. & per Host. in sum. eod. tit. §. quis dare. uersi. sunt aũt. & §. quis dari. uersi. item monachi. & fac. §. pen. instit. eod. fac. C. qui leg. perso. hab. standi in iudi. per tot. & l. fi. §. necessitate. C. de bon. quæ lib. & ibi per Doct.

g Esse negetur. Vt per Bart. in l. iij. §. defendi. ff. ex quib. caus. in poss. eat. & hæc quæ prouenit

uenit

uenit ex defectu mandati, potest opponi etiã post latam sententiam: ut infra eo. §.ergo in initio. Ab. in c. in nrã. uersi. item nota. de proc.
a Non interesse. Quæ pariter est dilatoria: ut not. per Glos. & Abb. in c. ex parte. de testi. & per Abb. in c. j. de accu. per Bart. in l. posthumus. §. si quis ex his. ff. de inoffi. testam.
b Audiri non debere. Vt p Ab. in c. quia frustra. de usu. in fi.
c Cautionẽ postulet. Vt l. q proprio. §. qui alium. ff. de procur. l. exigẽdi. C. eo. tit. de procurat.
d Spoliatum esse. c. cũ dilectus, ubi latissimè per Abb. & Doct. de ordin. cogni.
e Reuocet. Vt ca. fi. de fo. compet. & l. ij. ff. de iu dic.
f Libelli. Hæc autem licet sit dilatoria poterit tamen interdũ opponi etiam post sententia, uidelicet cum talis est ineptitudo libelli: quæ non cõcludit ius agendi, nec super eo sententia formari potest uel firmari: ut per Ab. in c. cũ dilecti. de emp. & uẽdi.
g De litis pendentia. Vt per Bal. in l. peremptorias. in fi. C. sent. rescind. non posse. & in l. senatus. C. qui accus. non possunt. Fely. in ca. exceptionem. eod.
h Diem solutionis. Vt in l. j. in fi. ff. quando dies ususf. ced. hoc tamen quandoque opponitur ad processum, quandoque ad merita causę, itaq; secundũ modũ ꝓponẽdi uariandũ erit & tẽpus: ut p Ab. & alios in c. exceptionẽ. eo.

uel sua nõ interesse, [a] uel audiri non [b] debere protestetur, & si quæ sunt his similes, Ex persona rei deducuntur, ueluti si quis ab eo, qui alienam litem defendit, de iudicato soluẽdo cautionem postulet, [c] aut si ab actore se spoliatũ [d] esse reus conuentus coram iudice queratur. Et propterea restitutionis beneficiũ imploret, uel si actorem ex legitima causa domum reuocet. [e] Actionem & causam respiciunt, ut cũ proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli, [f] aut de litis pendentia, [g] aut cum non diem solutionis [h] uenisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionẽ, alioqui amplius opponi non poterunt. h. d.

Hæ uerò regulariter [i] omnes ante litis contestationẽ proponi debẽt. Sed quas declinatorias appellauimus non modo ante litem contestatam, uerũ etiam ante omnem [k] dilatoriam exceptionem opponere reum oportebit: alioqui si aliam [l] primo proposuerit, cũ per hoc in iurisdictionem eius coram quo proposuit consensisse uideatur, eiusdem iurisdictionem sero declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones nõ declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem contestatam, quandoque tamen etiã potest. h. d.

Ergo [m] in initio litis declinatoriæ opponi debent & proba

i Regulariter. Hoc ideò dicit: quia quãdoq; etiam post litem contestatã proponuntur, ut patet ex superioribus notulis, & habetur latissimè per Canonist. in c. exceptionẽ. eo. & infra eo. §. proxi. uide aliquid per Legist. in l. naturaliter. §. nihil. cõmune. ff. de acqui. poss. super cõbin. Bart.
k Omnem. iij. q. vj. §. exceptio. c. pastoralis. eod. c. inter monasterium. de re iudi. l. apertissimi. & l. cum specialis. C. de iudi. l. fi. C. eo. l. exceptionẽ. C. de prob. & ibi habetur. & in c. quoniam contra. de probat.
l Si aliam. Puta dicendo quòd aduersarius eius qui excipit est excõmunicatus, & sup hoc sñia feratur, & sic approbatur persona iudicis, unde ipsum postea reprobare excipiens non poterit. iiij. q. iij. §. itẽ si quis testibus. & iij. q. viij. c. cuius in agendo. fac. l. sed etsi susceperit. ff. de iudi. & habes latè in ca. inter monasterium. de rei iud.
m Ergo. Bene ergo: quia hoc ex supradictis infertur: & not. in hac materia quatuor tẽpora ante litis ingressum, & tunc regulariter proponuntur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ: ut infra eo. §. harum. post litis ingres. ante contestationem, & tunc proponuntur regulariter dilatoriæ illę quę nõ cõcernũt personã iudicis. Tertium post litẽ contestatã ante sententiã, & hanc regulariter proponũtur peremptoriæ. Quartum post sententiam, & tunc proponi

proponi possunt, quædam dilatoriæ, puta quæ retroactum processum nullum redderent: ut hic in fi. & quædam peréptoriæ: ut per Specul. eod. tit. nostro. §. dicto. num. 14. & per Bal. in l. j. C. de iur. & fact. igno.

e Iureiurando. No. casum in quo iuramentum est legitima probatio. Vtrum autem hoc habeat locum in peremptorijs uariè loquútur Doct. ut habetur in c. pastoralis. eo. & per Specul. in §. dicto. eod.

a A iudice. No. iudicem ex causa posse abbreuiare terminum à iure statutum. nam ad proponendas dilatorias ius præfigit terminum litis cõtestationis, c. inter monasterium. de re iudica. l. fi. C. eo. & tamẽ iudex potest abbreuiare ut hic & cap. pastoralis. eo. unde sumitur. & hoc tenet Bart. in l. ij. ff. de re iu.

b Probari. Immo dilatoria solutionis ꝓbabitur, postquam actor fundauerit intentionem suam. l. exceptionem. C. de probat. & tertia q. vj. §. exceptionem. habetur in cap. exceptionem. eod.

c Nuper. Nihil est enim quòd imputetur reo quòd non proposuerit ante litem contestatam. fac. cap. insinuante. ubi Doct. de offic. deleg. & cap. pastoralis. eo. argu. in l. de ætate. §. ex causa. ff. de interr. actioni. & in l. j. in prin. ff. de uent. inspic. c. cæterum. de iuram. calum. & distin. 50. c. ut constitueretur. fac. l. ij. C. de consort. eiusdem lit.

d Postmodum. Id est, post terminum intra quem omnes exceptiones dilatoriæ proponi debent, sic c. præsentium. de testib. latè habetur in c. pastoralis. ubi inquit Abb. quòd non posset proponi hæc dilatoria si diceretur orta post conclusionem in causa.

ri. Cæteræ post oblatum libellum ante litem contestatã intra terminum à iudice [a] assignatum, quandocunq; opponi, & probari [b] poterunt. Sed & lite cõtestata quandoque eas opponere licebit, ueluti si qua nuper [c] reo competens exorta fuerit, uel is qui eam opponere uoluerit, se postmodum [d] ad eius notitiã peruenisse iureiurando [e] fidem faciat, uel esset huiusmodi quæ retroactũ processum nullum [f] redderet, ut est ea quæ uel mandati uel iurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus ducuntur exceptiones. h. d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones non solum ex supra positis causis, sed etiam ex loco, [g] ex tempore, [h] & ex alijs pluribus, [i] ut tã Pontificij quàm Cæsarei iuris libris facilè est legẽtibus cognoscere. [k]

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamẽ potest opponi & ante & post litem contestatam. h. d.

His annumeranda est etiam excommunicationis exceptio, quæ licet & ipsa dilatoria [l] sit, à cæteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprẽhenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante contestatam litem uelut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi poterit [m]. peremptorio

f Nullum redderet. Habetur latè in cap. in nostra. de procura. Host. in summa. eod. §. hæc de dilatorijs. uersi. sed certè. Idem si partes fuissent protestatę uelle se aliquis huiusmodi exceptiones opponere. c. pastoralis. eo. uide latè ꝑ Fely. in ca. exceptionem. eod. per Legistas. in l. ita demú curat. & in l. licet. C. de ꝑcu.

g Ex loco. Vt, quia dicatur non tutus. Cle. pastoralis de re iudic. & supra de in ius uoc. §. locus. ubi not. uel quia alio loco sit quid soluendum. c. uni. de plus petit.

h Ex tempore. Vt s̄. de in ius uocãd. §. sed etsi. te.

i Pluribus. Vt puta ratione rescripti, ut ꝑ Spec. eo. tit. nr̄o. §. j. uersi. dilatoriarum autẽ. & sunt plures exceptiones q̃ actiones: ut per eundem. eod. tit. §. uiso. ante fin. uersic. postremo. no.

k Cognoscere. Sic instit. eo. §. hæc exempli.

l Dilatoria sit. Quo ad sui substantiã, & regulariter opponitᷣ tñ quãdoq; in uim peréptoriȩ, puta ad perimendam electionem propter excõicationem eligentiũ, uel electi, quo casu non haberet locũ qđ hic dicitur, & in c. j. eo. in vj. & ibi etiam not. & not. in Cle. j. eo.

m Opponi poterit. c. exceptionem. eod. c. j. eo. in vj. Cle. j. eod.

termino ad proponẽdum exceptiones declinatorias, & dilatorias, pręfixo minimè [a] obstante. Quod est in hac exceptione specialiter obseruãdum, ne quisquam in periculum [b] animæ suæ excõmmunicato cõmunicare compellatur, quòd si eam reus omiserit, ut actor [c] sumptibus & laboribus fatigetur, in expẽsis legitimis [d] cõdemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, seruanda est certa forma. h.d.

Sed cum per malitiam [e] hæc exceptio in iudicijs opponeretur frequentius Innocentiana constitutione [f] cõsultissimè cautum est, ut certa in ea proponẽda forma seruari debeat, uti ex ipsius constitutionis tenore facilè apparere potest.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de cæteris dilatorijs. h.d.

Hæc tamen in prima tantum instantia sibi locum uindicant: quòd si succumbens actor appellauerit prętextu excommunicationis oppositæ à prosequutione appellationis minimè excludendus [g] erit, quod & in cęteris dilatorijs multò magis locum ubtinet. [h]

Reus excommunicatus licet reconuenire non poßit, admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. hoc dicit.

Reus autẽ [i] nullo

a Minime obstante. No. quòd terminus præfixus simpliciter ad aliquid faciendũ seu proponendum ad id ex cuius omissione imminet animæ periculũ, uiã nõ præcludit. Et hæc est ratio ob quã in causa matrimoniali sententia abnegatiua matrimonij nõ transit in rẽ iudicatã. c. lator. & c. consanguinei. de re iudi. ubi etiã not. de quo plenè per Abb. in c. iurauit. de probat. & aliquid in ca. exceptionem. eo.

b Periculũ animæ. No. quòd etiam ĩ iudicio nõ sine periculo communicatᷓ: de quo dic ut not. in c. intelleximus. de iudi. & ex hac ratione aliter dicendũ est de suspẽso quã de excommunicato, de quo latè p Abb. in c. Apostolicæ. eo.

c Vt actor. Requiritur ergo ꝙ reus malitiosè distulerit opponere: aliàs non procederet quod hic dicitur. Vnde si destiterit opponere ex causa rationabili, puta, quia non habebat in promptu probationes, cessaret hæc cõdemnatio. pro quo allegat Hostien. l. argentarius. §. pen. ff. de æden. Ab. uerò in c. exceptionem. eo. adducit bonũ tex. in c. plerunque. ij. q. vij.

d Legitimis. Quę aũt sint expensę legitimę, dic ut per Ab. & alios in c. exceptionẽ. eo. Sed nunquid iudex teneatur cõdemnare in expensis, etiam si non fuerit petitum. Item si non cõdemnauerit an pars possit appellare? uide per Abb. in c. significauerunt. uersicu. sed circa prædicta. eod.

e Malitiam. Quæ semper crescit. xij. q. j. c. omnis ætas. & xx. q. iij. c. procliuus. & §. mitiores. Aut. de nupt.

f Constitutione. Vt in c. j. eo. in vj.

g Excludendus erit. Sed cõtra. c. per tuas. de sent. excom. Sol. contrarium procedit quãdo quis appellat à sententia excõmunicationis, quã dicit iniustam, hic loquitur cum appellatur ab alio grauamine, & de excommunicatione nihil ipse dixit, nec cõfitendo eã iniustam, neque nullam: sed aduersarius opponit de excommunicatione ad finem istũ repellendi: quod non debet admitti, cum iste se defendat. Ita solu. Ab. in c. significauerũt. & in cap. fi. eo. Sed quid dicemus si qs sit excõmunicatus ob illam eandem causam ob quam appellauit? Respon. adhuc habet locũ quod hic dicitur, nec procedet. ca. per tuas. ut per Abb. in d. c. fi.

h Locum obtinet. Vt habetur in l. ita demũ. C. de procur. aliquid etiam per Abb. in ca. pastoralis. eo. & in c. coram. de resti. in integ.

i Reus autem. Intellige hoc de reo necessario non autem de uoluntario, secundũ ea quæ diffusè not. per Ab. & alios in c. cum inter. eo. ubi ponit quòd in tantum necessitas uel præiudicium imminens aditum præbet ad essendũ in iudicio, ut ob hanc causam admittatur quis etiam tanquam actor: ut puta. si reus esset fugitiuus, si res esset tempore peritura, cum enim quis stimulatur ad agendum ex imminenti

nenti periculo, potest dici hæc actio defensio quædam, quod tamen penitus non firmat.

a Legitimas defensiones. c.cum inter. eo.c. intelleximus.de iudi.ubi ordinariè.

b Absurdum. No.arg.ab absurdo.simile in c.ex ore.de priui. & c. quemadmodum. de iureiu.c. cum inter. eo. l. nā absurdum. ff. de bon.libert.

obstante excommunicationis uinculo, uelut rectè conuenitur, ità ad legitimas [a] defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum [b] esset, si actore impugnāte defensionis copia reo denegaretur. Quia sic multoties condemnaretur [c] absoluendus. Recōuentionis tamē potestas eidem minimè permittitur. [d]

Superius dicta de excommunicatione,intelliguntur de maiori.h.d.

Cæterum quæ supra de excommunicatione diximus, non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea

c Condemnaretur. Quod est absurdum: arg.l. absentē. ff.de pœ. Sed an reus excōmunicatus possit petere à iudice sententiam ferri pro se & uidetur, cum enim permittatur ei esse in iudicio, uidetur etiam permitti ut faciat oēs actus quos potest facere tanquam reus in iudicio. Contrarium teneť cōmuniter: ut per Doct.i c.cū inter. eo. & in cap.intelleximus. de iudi.

d Permittitur. Vt ca.cum inter. eo.& §.fi.infra de mut.peti. An autem possit excōicatus compensare. not.in d.ca.cum inter.in fi.& in d.§.fi.

e Separat. Hoc est de maiori quæ appellatur anathema,ut infra de sent.excom. in prin. & c.si quem,eo.ti. & huius decisionis ratio est in promptu:quia scilicet minor excommunicatio non separat à communione fidelium, sed tantum à participatione sacramentorum: ut not.in locis supralleg. Vnde non mirum si potest esse in iudicio excōicatus minori, cum non uetetur communicare cæteris fidelibus. fac.c. Engeltrudam. iij.q.iiij. & habetur per Specul.in §.uiso.uersic.& minor.

f Demonstrant. c.j.eo.in vj.

g Peremptoriæ. Simile.in §.appellantur.eo.

h Elisoriæ. Vt intelligamus quid sibi uult ista duplex appellatio,sciendū est, quòd Ab. in sua praxi.c.xvj.ubi tractat de peremptorijs exceptionibus,facit differentiam inter peremptorias & elisorias,& perēptorias putat eas appellari oportere:quæ funditus,uel in totū (ut hic dicitur) perimūt,& tollūt obligationem ciuilē & naturalem: ut exceptio solutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicendas defensiones, q̄ exceptiōes: quia non sunt actionū exclusiones. Aliæ uerò & pacti conuenti,doli metus, quæ non perimūt sed elidunt, putat melius appellari elisorias,q̄ perēptorias, & licet hæc differētia de nominationis nō sit seruata in §.appellantur. institu. eo.tamē, quia nō est cōtraria iuri, immo adiuuatur rationibus, non fuit uisum ab re, hanc differentiā quasi digito ostēdere, quæ uidetur etiā de mente Spec.ut per Ab.ibi,& fac.ad hoc quæ dicit Ab.in Rubr.eo. & not.s̄.eo. in prin.& per eundē Ab. in c.exceptionē. uersic. circa perēptorias,& quòd not Glo.ij.in c.j.de lit.contest.in vj ubi etiam Doct.

tantum quæ à perceptione sacramētorū, & à fidelium communione separat, [e] ut etiam ipsa Innocentianæ cōstitutionis uerba demonstrant. [f]

Peremptoriæ exceptiones sunt quæ ius actoris perimūt, & semper agētibus obstant. hoc dicit.

Peremptorię [g] seu elisoriæ [h] exceptiones sunt, quæ in totū ius agētis perimūt, [i] & semper [k] agētibus obstant, qualis est doli mali, metus, pacti conuenti, [l] solutionis,iurisiurandi, præscriptionis,trāsactionis,& rei iudicatæ, & si quid cōtra leges, [m] factum esse dicatur.

i Perimunt. Vt solutionis acceptilationis.

k Semper. Id est, sine præfinitione tēporis, ut.ff.de doli except.l.purè.§.fi.

l Pacti cōuenti.Scilicet de amplius nō petendo, quæ tanq̄ peremptoria non impedit litis cōtestationē,ut per Bart. in l. si tibi. §.pactus ne peteret.ff.de pac. Sed an exceptio pacti de non agendo impediat litis contestationem? Resp.Doc.uariè sentiūt,de quo post alios uide per Perusi.in c.j.de lit.contest.in vj.

m Contra leges.Verbi gr̃a contra legē Iu-

liam fundi dotalis. institu.quib. alien. li. uel non.l.iij.& ibi not.ff.eod.

a Ingressum. Scilicet si ante litem contestatam opponantur & in uim declinatoriarum, sed oppositæ post litẽ contestatã censetur oppositæ ad merita causæ. Bal.& Docto. in l.postquã liti. C.de pact.& l.exceptionẽ. C. de probat. Legistæ communiter. in l.nam postea. ff.de iureiur. & in l.eleganter. §. si quis post transactionẽ. ff.de cõd. indeb. & l. fin.ff. pro suo. & plerasque differẽtias quæ resultãt utrũ tales exceptiones opponantur tanquam declinatoriæ uel tanquam peremptoriæ per Perusi. in ca.j. de lit.contest. in vj. post Glo.& alios. Si aũt non appareret utrum sint oppositæ tanquã peremptoriæ, uel tãquam declinatorię, in dubio quales sint reputandæ per eundem ibidẽ. Debet tamen esse cautus is qui opponit exceptionẽ litis finitæ tanquam declinatoriã, ut offerat se paratũ in continenti probare: aliàs si aduersarius negaret dictas exceptiones esse ueras, tũc non impediretũ litis cõtestatio: sed deberet reseruari post litis contestationẽ: ut tradiẽ in l. nã postea.§.j.ff.de iureiu.& latè Perusi.i d.c.j.

b Transactionis.c.j. & ibi.Ab.de transact.& not.in c.fi.eo.in vj.

c Iurisiurandi. Siue sit pactũ iuratũ de non petendo, siue de non agendo, siue simplex iuramentum de non petendo, omni casu exceptio ex iuramento descendens impedit litis cõtestationem, & ad rescriptũ, & ad processum opponi põt, ut sic periurium uitetur: ut tenẽt cõiter Doct. quos refert Perusi.in ca.j. de lit. contest.in vj. reiecta distinct. Io. And.& fac.l. ij.ff.de iureiu.& l.non erit.§.dato.ff.de iureiu. c.etsi Christus.eod.tit. & c.ueniens. de accus. de hoc p Spec. i §. dicto.eo. tit.nostro.nu.45.

d Rei iudicatæ. Ab eo. scilicet cui fuit ius iudicãdi.l.iiij. §.cõdemnatũ. ff.de re iudi.l.nõ putauit. §.non quæuis. ff. de bon. poss.contratab.aliàs nõ tenuisset sñia. c.at si clerici.de iud. Vn de sñia lata ab excommunicato & schismatico non pareret hãc exceptionẽ, p not in c.j. de lit. cõtest. in vj. Idẽ si sit iudicatum non seruato iuris ordine, ij. q.vj. §.diffinitiua. Idẽ si simus i causa cuius natura repugnet huic exceptioni, ut est causa matrimonialis in casibus, c.lator. de re iud. Et procedit quod hic dr̃ tam in causa ciuili, quàm criminali. cap.de his. de accus. Perusi.in dicto cap.primo.

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum. h.d.

Harum quædã dicuntur peremptoriæ litis finitæ, quædam simpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ litis impediunt ingressum, [a] & aduersus agẽtem omni tempore opponi possunt, qualis est exceptio transactionis, [b] iurisiurandi, [c] & rei iudicatæ, [d] quæ uel in ipso limine iudicij proponi poterunt. Cum enim super negotijs, transactione, iureiurando, & sententia decisis, aliàs lis inchoata terminata fuerit, ualde absonũ uisum [e] fuit, super eisdẽ nouũ assumi debere iudiciũ, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quòd ut aliquis esset finis litium institutæ fuerint. Idẽ iuris est in alijs etiam peremptorijs exceptiõibus, quæ uulgo manifestę sint, & notoriæ [f] habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiã. h.d.

Cæteræ uerò litis contestationem minimè impediunt, [g] at-

e Visum fuit.l.causas.& l.fratris.C.de trãsac.

f Notorię. Fac.not. per Ab.in c.j.de no.ope. nunci.uersi.fac.qđ no.in simili, post not. in l. post rem iudicatã.ff.de trãsac. & in c.j.de lit. cont.in vj.& per eundẽ Abb. in c.exceptionẽ. num.16.eo.& in c.j.de ordi.cogni.ubi reassumit totam materiam.fac.c.quĩ. de fil.presbyt. & Perusi.in d.c.j.ponit regulam q peremptoriæ debent opponi post litem contestatam, cui accommodat quadraginta tres limitationes.

g Impediunt. Ergo per talem exceptionem non fit litis cõtestatio: aliàs nõ requireretũ an impediret uel nõ.c.ij.de lit.cõtest.in vj.& quẽadmodum hæ perẽptoriæ nõ impediunt litis contestationẽ, ita etiã illarum taciturnitas nõ faceret rescriptum ad lites surreptitium, quominus

minus saltem procedatur secundum formam iuris. Inno. in c. ex parte. de lit. contest. Perusi. in c. j. eo. tit. in vj. nisi essent litis finitæ, uel nisi essemus in rescriptis gratiosis ad beneficia, secus in rescriptis ad beneficia iustitiæ: quia tūc stamus iuri communi, ut latius p Perusi. in d c. j. in prima col.

a Regulariter. Ideò dicit regulariter: quia dantur multi casus in quibus tales exceptiones etiā post sententiam opponi possunt, ut est exceptio falsitatis. c. cum uenerabilis. eo. per Ab. in c. licet. de proba. & plures casus posuit Accur. in §. appellantur. institu. eo. & per Spec. §. dicto. nu. 14 hoc eod. tit. & per Bal. post Accurs. in l. j. C. de iu. & fact. igno.

b Denegabitur. Secus si non dolo proponere distulerit: quia poterunt opponi. l. per hanc. C. de temp. appel. c. cū Ioannes. de fid. inst. & hoc q differens dolosè opponere in prima instātia nō poterit post in secunda opponere, uidetur audacius; forte appositum hic, cum non sit de hoc in promptu tex. aliquis nisi c. exceptionem. eo. arguendo à speciali. Sed hoc & æquissimū uidetur, & tenet Io. And. & Hostien. in c. inter monasterium. de rę iudi. & Ab. in c. j. eod. & idem Abb. & Ant. de Butri. in d. cap. exceptionem. nume. 17. & uidetur commun. opin. Canonistarum.

c Appellari possunt. Et sic eas appellat Abb. in sua practica. cap. lxj. quod inscribitur de exceptionibus peremptorijs. fac. §. præiudiciales. institut. de action. & nob. per Abb. in capitulo tertio. de ordin. cogni.

d Petat. Et sic libera persona uendicari potest adiecta tamen causa, ut quia filius meus est, maritus meus est fac. l. prima. ff. de rei uendit. & not. in capitulo ex parte. de restit. spol. ubi Innoc. & alij, & not. per Abb. in capitulo primo. de ordin. cogni. unde hic sumitur. & not. uerbū petat, qđ designat q id qđ dicit hic habet locum cum agit petitorio, secus enim esset si mulier ageret possessorio: quia tūc nō admitteretur exceptio consanguinitatis, seu alia concernens defectū proprietatis, c. ex conquestione. de restit. spol. & per Abb. in dicto cap. j.

que ante sententiam erūt regulariter [a] proponendæ, quas quidem si dolo malo, suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiā in causa appellatiōis opponendi sibi facultas denegabitur. [b]

Praiudiciales exceptiones sunt quæ alteri causæ praiudicium afferunt, puta exceptio consanguinitatis, causa restitutionis uiri, exceptio nataliū, petitioni hareditatis h. d.

Sunt etiam quædā exceptiones, quæ præiudiciales appellari possunt, [c] ex eo quòd alteri cognitioni præiudicium afferūt, utpote, si qua mulier Titium in uirum petat, [d] qui ad mulieris intentionem [e] elidendam consanguinitatis obijciat exceptionē, qua probata, cū quæstio principalis perimatur, de ipsa est cognoscendū ante, quā ad diffinitionis [f] articulum procedatur. Idem si petenti hæreditatem nataliū obiecta sit exceptio. Cum enim successionis causa à causa natalium dependeat, posteriore quoque loco cognoscenda [g] erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis, nō cogitur respondere ante quā sit restitutus. h. d.

Sed etsi quæstio spolij in modū exceptionis, [h] petentibus

e Intentionem elidendam. Quæ prius est fundata unde reus condēnādus ueniret, nisi se defenderet. debet enim iudex iudicare secundū merita causæ, quę panduntur assertione partiū. l. fi. C. si per uim uel alio modo. Vnde ut appareat utrum reus sit absoluendus uel nō: debet discuti sua exceptio, & hæc est decidendi ratio hoc casu, secundum Abb. in c. j. de ordin. cogni.

f Diffinitionis. Scilicet causæ principalis & matrimonij, sup qua sufficit ut pnuntiet, de quo tamen latè per Abb. in c. j. de ordin. cogni.

g Cognoscēda erit. c. iij. de ord. cogni. & ibi p Glo. & Doct. fac. c. lator. qui fil. sint legit. & iij. q xj. § si de hæreditate. & §. si crimen. & l. ij. C. de ordin. cogni. & l. quoniam. C. de adul. & l. præses. C. de plagi.

h Exceptionis. Et ista exceptio spolij est dilatoria. Ab. in c. dilectus. unde sumitur. de ordi.

obiecta fuerit, probationes sup spolio primitus erunt audiẽdæ. Eoque legitimè probato, reus nõ cogetur respondere positionibus donec integrè restitutus [a] fuerit.

Non debet iudex in causa supersedere obtentu exceptionis spolij, nisi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus: in criminalibus uerò potest etiam obijci de spolio à tertio facto, si quis dicatur uel tota sua substãtia, uel maiori parte spoliatus, nec agenti super rebus Ecclesiasticis, potest opponi exceptio spolij rerum priuatarum, uel contra. h.d.

Sed quia huiusmodi exceptionem nõquam in iudicijs calumniosè propositam causas Ecclesiasticas continebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causæ cognitionẽ perimere, [b] consultissimè Innocentiana [c] constitutione decretum fuit, ut in ciuilibus negotijs spoliationis obiectu ab alio, quàm ab [d] actore factæ, iudex in causa principali procedere non postponat. In criminalibus uerò etiam si à tertio [e] spoliatus fuerit, dum tamen uel tota sua substãtia, uel

cogni. & per Doct. in c. uenerabilis. de offi. deleg. & per Lanfr. in Rub. de caus. poss. & propri. Et licet uideatur hic poni inter peremptorias, tamen ponitur respectu quo sapit naturã præiudicialium exceptionum. Et quod hic dicit in modum exceptionis, procedit in iudicijs ciuilibus, in quorum tractatu sumus, in criminali autẽ ꝓcedit quod hic dicitur, etiam si per uiam actionis spolium intẽtetur. iij. q. j. per tot. & ij. q. ij. per totũ. & per Abb. in c. ij. uersi. quæro, hic tex. dicit. de ordi. cogni. & de hoc. §. inter scholares. ĵ. eod.

a Restitutus fuerit. Quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. cap. j. de restit. spol. in vj. Sed non habet locum quod hic dicitur ubi notoriè constat de nõ iure spoliati. Innoc. in cap. constitutus. de fil. presbyt. Perusi. in c. proposuit. de appel. & per eundem in d. c. j. §. fi. in prin. Abb. & alij. in c. ij. de ordi. cogni. Item in causa depositi secundũ quosdam, quod satis potest admitti, si constaret de deposito. Item non habet locum quando quis conueniretur ex sua obligatione iurata. Sunt etiam alij casus in quibus non militat quod hic dicitur pro quibus recurrendum est ad ea quæ Doct. in d. c. ij.

b Perimere. De facto intelligas non de iure, hoc est, quia multi propter tot impedimenta, & timorem expensarum ius suum indiscussum relinquebant, nec enim spoliationis exceptio est peremptoria, sed dilatoria: ut no. supra. eo. §. proxi. Nec ob. l. si quis in tanta. C. unde ui. quia licet priuatio dominij insurgat conditione ex illa lege, non tamen oritur ex exceptione: ut not. in cap. pastoralis. de caus. poss. & propri. & in cap. j. de rest. spol. in vj. unde sumitur, uel dic perimere, id est, differre, ut not. in d. c. j. prima placet.

c Innocentiana constitutione. ca. j. de resti. spolia. in sexto.

d Ab actore. Esset. n. iniquũ quòd reus exciperet cõtra actorẽ de spolio facto à tertio, cùm in hoc nõ deliquerit actor, & ideò factũ alterius sibi nõ debet obesse. l. si quis in suo. §. fi. C. de inof. test. & l. non debet. ff. de reg. iu. & peccata suos authores tenere debẽt. l. sancimus. C. de pę. & procedit hoc ẽt si res spoliata peruenerit ad ipsũ agentem, licet contra eum possit agi remedio. c. sæpe. de rest. spol. secundũ Io. An. & Perus. in c. j. eo. tit. in vj. in princ. Itẽ ẽt si spoliatio facta esset à ꝓcuratore ipsius agentis suo proprio nomine spoliante. l. procurator. ff. de except. doli. Et idem si spoliatio sit facta à syndico collegij, etiã si ipse syndicus sit de collegio, cum nec tũc de tali spoliatione excipi possit, per plura alle. per Perusi. in d. c. j. licet possit opponi secũdum quosdam executionem sententiæ. Bern. tamen in d. c. j. dicit se nõ uidisse aliquem sic excipientem in ciuilibus, ut ibi refert Io. And.

e A tertio. Hæc est differentia inter causam ciuilem & criminalem, & intellige hoc ut non habeat locum quando denuntiaretur ad pœnitentiam, uel quando ex crimine ageretur ciuiliter ad interesse agentis, sed solum qñ ex crimine ageretur criminaliter, & ꝑ accusationẽ. Sed quid si procedatur inquirendo? & cõiter uidetur teneri quod hic dicitur obtinere, etiã hoc casu, ueluti & si accusaretur, & per Perusi. in c. j. de resti. spol. in vj. licet quidam contra.

Maiori

a Maiori parte. Not. quòd spoliatio omniũ bonorum & maioris partis ęquiperantur.l.omnes. §. lucius. ff. quę in fraud.credi.iuncta.l.in summa.ff.de pecul.& l.j.C.de iu. emphy.& qđ habetur in c.potuit.de locat.latissimè per Tiraq. in l. si unquã. C.de reuo. donat. in Glo. uel partis.

b Per uiolentiã. Requirit ergo ꝙ talis spoliatio sit facta per uiolẽtiã expulsiuã uel ablatiuam: secus ergo si esset spoliatio tãtum dolosa: quia non haberet locũ quod hic dicitur secundum Io. An. & Perusi.in c. j.de resti.spon. in vj.

c Priuatũ. Not. ꝙ requiritur ꝙ tẽpore quo agitatur iudicium quis sit spoliatus omnibus bonis, uel maiori parte: secus ergo si recepisset bona uel maiorem partem bonorum, & hoc si opponatur de expoliatione facta à tertio. Sed si de expoliatiõe facta ab accusatore, tunc requiritur ꝙ spoliatus sit integraliter restitutus, sicut esset quando ageretur ciuiliter. Perusi.in c.j.de resti.spol. in vj.

d Pœnis statutis. Expensarum uel etiam arbitrarijs,ut not.in c.j.de resti spol.in vj.

e Certa tempora. Scilicet quindecim dierũ ut in c.j.de resti.spol.in vj. Sed an hæc tempora possint prorogari? respon.ut per Doct. in d. c.j. & in c.pia. de excep. in vj.

f Opponatur.c.j.§.si de resti.spol. in vj. ubi etiam not. quæ sit ratio.

g Scholares. Sic c. j. §. solet. de resti.spol.in vj. & not. quod fuit responsum ad consultationem scholarium,nec mirum,cum illorum authoritas sit probabilis: ar.l.quæsitum. in pcin. ff.de fund.instru.& l.cum scriptum, ff. de dot. præleg. & in casu præponitur scholaris doctoris:ut not.in l.j.C.de anno.ciuil.lib.xij.

h A tertio. Id est,ab alio quàm ab accusatore.iij.q. j.c.episcopi.& q. ij. c. cum ecclesiæ.& not.in c.j. de rest. spol.in vj.

maiori parte [a] ipsius se per uiolentiã [b] priuatum [c] affirmet, obiecta exceptio processum differet, pœnis [d] statutis, si eandem intra certa [e] tempora non probauerit obijciens. Eo quoq; salubriter adiecto,ut rerũ priuatarum spoliatio, agenti super Ecclesiasticis,uel ex cõtrario, non opponatur. [f]

Accusato excipienti de spolio à tertio facto,debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petat, & causam si potest finiat, quo elapso non obstante tali exceptione accusari poterit.h.d.

Inter scholares [g] olim dubitari cõtigit, si spoliatus à tertio [h] contra suum accusatorẽ de spolio excipiat, an ei tempus [i] indulgeri debeat, infra qđ restitutionem imploret,ne fortè sic existẽs omnem accusationẽ eludat:& id æquitati, & iuri satis consonum uisum fuit. Vnde si infra tempus indultum restitutionem non petierit: & causam cum posset ad finem non perduxerit, [k] non obstante exceptione [l] spolij, deinceps accusari poterit.

Exceptiones contra testes, peremptoriarum naturam sapiunt, ideò ante sententiam proponendæ. hoc dicit.

Sunt & aliæ exceptiones, quas propriè neq; dilatorias, [m] neque peremptorias, [n] appellaueris,cuiusmo

i Tempus. Iudicis arbitrio statuẽdum, cum non reperiatur iure determinatum. l. j. ff. de iure deli.

k Perduxerit. Not. casu in quo quis compellitur agere. fac. not. in l.uni.C. ut ne.inuit,age.uel, accu. & decem & septẽ hmõi casus ponũtur per Io. And.in c.j.§.solet.de rest. spoliat. in vj.& de hoc per Bald.in l. diffamari. C. de ingen.manumis.& latissimè ibidẽ p Cæsar. Contard. Celebrem aduocatũ in Romana Curia,& per Bar.in l. ij. ff. de re iudi.

l Exceptiõe spolij. Not. quòd exclusus per lapsum temporis ab agendo, uidetur etiam exclusus ab excipiendo, quod ideò est secundum Perusi.in c. j.§.solet.de restit. spol. in vj. quia terminus tendebat ad exclusionem exceptionis:aliàs annalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum.l.ij.in fi.ff.de dol. except. l.j.& l.inuasor.C. unde ui. ubi Doct. & habetur in Cle.j.de resti.in integ.

m Neque dilatorias. Quia non differunt pcessum super principali sicut faciunt dilatorię. fac.simile de iudi.cap.exhibita,& quia non est necesse eas proponere ante lit. contestatam sicut dilatorias.§.j.supra. eo. c. inter monasterium.de re iudi.

n Neque peremptorias. Cũ non concernant

actionē & eius exclusionem, quod faciunt peremptoriȩ.l.j.& l.ij.ff. de except. & supra eo in prin. Item non possunt opponi publicatis attestationibus.c.de testibus.de testi. & not.Abb. in c.præsentium.eo.tit.in prin. licet contra uideatur id quod notat Abb.in c.j.eo. ut in notulla sequenti, sed dic ut per Abb. in secundo not.

a Ad naturam. Quia si non directè saltem per obliquum actionē perimit, sublata enim probatione remanet ius partis inutile.c.sæpe. de restit. spol. l. duo sunt Titij.ff.de testam.tutel.& ideo pōt dici quasi peremptoria:arg.iiij. q.iij.hermatroditus. ideoque usq; ad sententiam potest opponi, sicut aliæ peremptoriȩ. l.ij.C.sent.rescin. non pos. Ab.in c. j. eo. licet hoc uideatur contra id quod not. Abb.in c. præsentium. de testi. in prin.cum dicit publicatis attestationibus opponi non posse, ut in superiori notula.fac.not.per Abb.in c.finem.de dolo, & contum.uersi.dico ergo ponendo.

b Exhibenda.Statim, uel infra terminum cōpetentem à iudice statuendum.c. licet.de probatio.& c.prudentiam.§.sexta. de offic.deleg. argu. seruata distinctione illius authen. C. de testib.Authen.si dicatur.& not. in cap. j. cod. unde sumitur.

c Per sententiam.Nisi fuerit appellatum.l.fi. C.de fid.instru.& not.in c.j. eo. unde sumitur, & quidam intelligunt quod hic ut Tanc.de illa exceptione quæ obijcitur in personam testium, quæ ante sententiam debet probari, secus si testes arguerentur de falso, uel etiam actor: quia usq; ad uiginti annos poterit oppo ni.l.querelam.C.de fal. dic ut not.in d.c.j.

di sunt quæ aduersus productos testes opponuntur, utputà, si quis Mæuium examinatum, infamem, excommnnicatum, uel aliàs criminosum esse dicat. Quæ tamen cū ad peremptoriarū naturam [a] adcedere uideantur, ipsæ quoque ante sententiam proponendæ erunt.

Ponit differentiam utrum testi obijciatur crimen, de quo nunquam aliàs fuerit conuictus, uel obijciatur crimen de quo aliàs quis confessus, & conuictus fuit.h.d.

Multum tamen interest an per exceptionem tantum testibus opponantur crimina de quibus nunquā accusati fuerint, an uerò ea de quibus aliàs conuicti, uel confessi fuerunt. Primo enim casu, obiectorum criminum probatio anteà exhibenda [b] erit, quàm causa per sentētiam [c] terminetur, & si conuicti, uel confessi [d] fuerint, ordinaria cessante pœna, sufficiet [e] quòd à perhibēdo testimonio repellātur, præsertim [f] cum obiectum crimen minimè causam contingat. [g] Posteriore uerò, cum non sit cuiquam cōtra alios credendum, nisi se prius probauerit innocentem [h] à ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

d Confessi. Vnde repelluntur si hoc ostendatur sine aliqua probatione. c. testimonium.de testi. secundum quod intelligendum est quod hic dicitur:ut not. in c.j.eo.& in d.c. testimonium.

e Sufficiet. ca.j. eo.Sed immo contra quòd nō sufficiat. Primò, quia litera tam in d. c. j. quā hic uidetur innuere quòd debeat imponi pœna extraordinaria arguendo ab exclusiōe unius ca nonne.de præsump.& l.cū prætor.ff. de iudi. Secundò ob.c. ecce. xxiiij.q.iij. ubi dī crimina esse puniēda ubicunque clā fuerit. Tertiò ob. tex.in c. cū supeȩ. de confess. Quartò ob.l.ij. §.si publico. ff. de adult. Sol.ut not. in c.ij. de ord. cogni. ubi latè.Abb.in uersi. nūc uenio ad Gl. in uersi. restitutio omissa præcedēti.

f Præsertim. Id est, tantum secundum Host.& Goff.qui tenent quòd tantum tunc non punitur cū crimen causam non contingit, aliàs indistinctè.Sed secundum Inno.hæc dictio præsertim, stat pro maximè, quasi idem sit si crimen contingat causam de qua agitur.quod dic ut per Abb.in c.j.eo:uersi.ex his uidetur uelle.

g Contingat.Quod erit quando testis nō solum confiteturse inuolutū eodē crimine: ut uoluit Inno.sed etiam circa idem factum, ut uoluit Hosti.& sequitur Ab.in c.j.eo.in fi. Bar.autem in l.ij.§.si publico.ff.de adult.uidetur exigere quòd tangat idem delictum, & easdem personas, dic ut per Abb.in d. c.j.

h Innocentem. Sed quomodo si est quis conuictus

uictus uel confessus, poterit probare se innocentem, cum & talis negatiua non admittatur contra testes. c. ad nostram. de probat. nec possit quis infirmare quod dilucidè uoce sua est protestatus. cap. per tuas. de prob. l. generaliter. C. de non nu. pecu. & confessioni primæ sit standum. cap. literas. de præsumpt. Ab. antiquus dixit probari posse talē innocētiam si testis probet absentiam à loco delicti. Sed hoc nō placet Io. Andreæ: quia licet hoc procedat respectu uerbi conuicti, non tamen procedit respectu uerbi confessi. q. d. licet admittatur ad probādum contra probationē, non tamen cōtra propriam confessionē. Sed Ant. defendendo Abb. dicit quòd etiam respectu cōfessionis potest admitti, non tamen perimendo confessionem sed potius excusando, iuxta ea quæ habentur in capi. cum dilecti. de accusat. Sed Panorm. non probat supradicta, nec respectu probationis, nec confessionis. loquimur enim nunc, quando testis alio tempore fuit conuictus uel confessus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum est autem quòd ex quo non probauit tūc contrarium, nec excusauit confessionem, nec nūc debet admitti: quia nunc appellando uidetur simpliciter acquieuisse conuictioni & confessioni: argu. cap. quo ad consultationem. de re iudic. & cap. j. de frig. & malefic. Sed dicta per Ant. & alios procedunt ubi nouiter conuinceretur testis de crimine, uel confiteretur. Vnde dic quòd & tunc probat se testis innocentem, cùm probat se emendatum, & pœnitentiam egisse, etiam si aliàs fuisset conuictus uel confessus. & hoc probari poterit per proprium sacerdotem. cap. in capite. distin. 50. & ij. q. j. cap. si peccauerit. in fi. & c. nemo. de simo. fac. cap. ferrum. d. distin. 50. & ita not. in ca. j. eod. ubi etiam Abb.

Opponens exceptionē quæ aduersus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc si proprio nomine excipiat, secus si nomine suæ Ecclesiæ. h. d.

Cauebit autē reus ne quam cōtra aduersarium suū exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus implicetur. [a] Cum scire debeat nullum hanc esse iuris effectum habituram, ueluti si plura beneficia possidēs de eadem pluralitate aduersus alium excipiat, [b] uel si periurium, [c] aut excommunicationē is obijciat, qui peierauit, [d] uel Ecclesiastica sentētia innodatus fuerit. Hoc tamen ita accipiendum est, cum proprio nomine conuentus excipit, cæterū si suam defendens Ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiendus [e] erit, nec quod opponēs eisdē sit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit non confitetur agentis intentionē, & potest quis plures etiam contrarias exceptiones opponere, & si iudex non admittat, potest appellari, & iudex puniri. h. d.

Postremò sciendū est eū qui excipit non propterea agentis in-

a Implicetur. Vt xxxij. q. vj. c. nihil. cum pluribus seq. & distin. xxvj. cap. si. & iij. q vij. cap. iudicet. cap. cum ecclesiasticæ. eod. & cōtra tales solet illud obijci Clodius accusat mechos Catilina Cethecum. fac. c pro illorū. de præb. & c. cū omnes. & quod ibi not. de consti.

b Excipiat. c. cū ecclesiasticę. eod. an autem pluralis possit de pluralitate nomine ecclesiæ excipere, latissimè traditur ibi, & hic statim subditur.

c Periurium Videtur ergo quòd periurus repellatur ab agendo, & facit capitulū dilecti. eod arguendo à speciali, quod intelligas non indistinctè, sed ut appellat quemadmodum & alia crimina, à multis enim repelluntur criminosi. capitu. primo. & capitu. cum dilectus. de accusat. & quarta quæstio. sexta. capitu. omnibus. unde criminosi non possunt alios denuntiare, uel accusare, ut iuribus præallega. & ita hanc materiam intelligit Abba. in capitu. dilecti. eodem.

d Qui peierauit. Et sic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. §. Marcellus. ff. de exceptio. doli. Sed contra fac. l. cum mulier. & l. uiro. ff. solut. matrimo. & capitu. penul. & capitu. fin. de adult. solue ut prolixè. nota. in d. l. cum mulier. & l. uiro. per Barto. & Doctor. & diffusè per Abba. post Gloss. in capitu. dilecti. eo. ubi notanter infert ad decisionem plurium quæstionum.

e Audiendus erit. Vt habetur in capitu. dilecti. eodem.

Confiteri.

a Confiteri.cap.cum uenerabilis.eod.l.non utique.ff.eod.& ibi Docto.

b Plures.l.nemo.ff.eo.l.nemo.ff. de reg.iur. & c.nullus.eod.tit licet secus sit in actionibus: ut not.in d. legibus.

tentionem confiteri [a] illum uideri, cum eidem non solum unã, sed etiã plures [b] quanquam contrarias [c], ponere liceat, quę si legitimæ fuerint, & iudex nõ admiserit reo quidẽ per appellationis remedium succurrerẽ, & iudex ipse meritis pœnis [d] coercendus erit.

Aduersus exceptiones dantur replicationes.h. d.

Dantur aduersus exceptiones replicationes, de quibus multis agere superuacuum [e] esset, cũ institutæ sint ad similitudinem exceptionum quę aduersus actiones opponuntur, de quibus si quis plenius uelit intelligere ex his quę superius diffusè de exceptionibus posuimus mutuari poterit.

c Contrarias.l.nemo.ubi not.ff.eo. hoc autem potest intelligi uarijs modis.Primo secundum Dy. in cap.nullus. de re.iur. scilicet quando tales exceptiones non sunt prorsus contrariæ: aliás secũdum eum non possunt opponi nec simul, nec successiuè:qa reus cõuincitur de mẽdacio ad hoc Authen. contra qui propriam. C. de non nume.pecun. l. j. ff. si quadru. pauper.fecis.dica. & l.fin. C. de noxal. Sed hanc declarationem reprobat Bart. in d. l.nemo.post Glo. & ponit aliam declarationem distinguẽdo ut per eum ibi, & refert Abba. in cap.pastoralis. eod. qui in summa residet in hoc ut possit quis uti contrarijs exceptionibus, cum contrarietas resultat ex diuersis exceptionibus, & onus probandi incumbit excipienti, de quo habes exempla ibi per Abba.Tertio momo potest intelligi quod hic dicitur ut possit reus uti pluribus exceptionibus contrarijs eodem tempore non pure, sed sub conditione & disiunctiuè, ueluti si excipiens dicat propono talem exceptionem, & si hæc non procedat, propono talem, & hic est bonus modus practicandi secundum Abb.in c.fi.in fi. de reli.dom.

d Pœnis.De quibus per Specu.§.fi. uersi.punitur enim &c.

e Superuacuum. Meritò resecandum. l. j. & quod ibi not.ff. quod me.caus.§. quibus.in prima const.C.ar.contra.in l.j.§. fi. ff. de uent.in spi.& instit.de repli. per tot.

DE MVTVIS petitionibus. [f]

Si reus conuentus nolit uel non possit excipere, si habeat unde actorem reconueniat, poterit illum reconuenire. h. d.

Igitur oblato ab actore libello, si reus cõuentus nulla sit exceptione munitus, quæ uel iudicium differat, [g] uel litis ingressum impediat, [h] mutuis petitionibus aduersarium suũ fatigare poterit, & agentem co-

DE MVTVIS PETITIONIBVS. f

De mutuis petitionibus. Cõtinuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur quæ sit mutua petitio? respon.conuentio ex parte actoris, reconuẽtio ex parte rei, nam reconuentio est secunda conuentio. Sunt ergo duæ petitiones, & cũ ex utraque parte fiat petitio, potest merito appellari. Cõtra petitio secundum Ab. in Rub. eo.secundum quẽ ista denominatio mutuæ petitionis est largior aliquã to quàm appellatio reconuentionis:quia mutua petitio põt dici non solum reconuentio uerum etiam simplex conuẽtio: ut quia secunda inchoat quando prima est fere in fine, tunc enim non est proprie reconuentio, cum non possint simul tractari, & una sententia terminari. sed habet locum regula qui prior appellat prior agat.l.qui prior.ff.de iudi.& c.ij. uersi.nos autem.de ordi.cogni.& ita Abb.in Rub. eo. fac. Gloss.in c.dispendia.§.fin. de rescript.in vj. in uerbo uel conuentionis & sic uidetur posse intelligi opi.Specu.in tit.de reconuentione. §.sequitur.dum tenet quòd reconuentio possit fieri usque ad conclusionem in causa, hic tamen uidetur tractari de reconuentione, & sic de mutua petitione strictè sumpta.

g Differat. Vt sunt declinatoriç & dilatoriç.

h Impediat. Vt sunt exceptiones litis finitç.

Iudice

a Iudice. Vt. c. dispendia. §. fin. de rescrip. in vj. & hæc est una ratio qua nititur reconuentionis materia, q̃ facit pro actore cõtra reũ, iusta ea quæ declarat Ab. in c. j. eo. in primo not.
b Contestetur. Vel etiã post statim tamẽ ac fuerit lis contestata, & antequam de calumnia iuretur, secundũ Bal. in cap. cum uenisſent. de iudi. Ias. in l. non solum. §. morte. ff. de nou. op. nunc. & nota quòd per hanc literam reijcitur opi. Spec. in tit. de reconuent. §. sequitur. & gloss. in c. j. eo. dicentiũ usque ad conclusionem in cã posse locum habere reconuentionem,

ram eodem iudice, [a] antequam litẽ contestetur, [b] reum constituere. Cuius [c] enim quis in agendo obseruat arbitrium, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio [d] dedignari non debet, pro posita ergo actoris intentione, & responsione [e] facta super quæstionibus rei monitione [f] præmissa, incontinenti [g] actor respondere compellendus erit, ut uicissim [h] posteà rationes partium iudex audiens concordia, [i] uel iudicio utriusq; [k] negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h. d.

Nec solum coram Ordinario reconuen

quod põt procedere in reconuentione in propria: ut tactum fuit suprà eo. in Rub. & not. de hoc in Cle. sæpe. §. uerum. de uerb. signi. & latissimè per Moder. in c. j. eo. & fac. cõtra Spec. & sequaces ordo titulorum in Decretalib. in quib. prius ponitur de mutuis petitionibus, q̃ de lit. contest. quod & in hoc libro seruatur. simile not. in Rub. ff. de eo per quem fact. erit.
c Cuius. n. & c. Sic. iij. q. viij. ca. j. §. cuius. & l. cum Papinian. in fi. C. de sen. & interl. & de duplici rõne recõuentionis quæ uirtualiter hoc uersiculo includitur per Ab. in c. j. eo. in j. not.
d Negocio. Sed non ne alia causa est conuẽtionis principalis alia reconuentionis? respõ. utique c. j. & ca. ij. eo. quomodo ergo appellat idem negotium? resp. quia idem iudex, ijdem litigatores, eadem instantia cum una sententia terminandum sit utrunque. c. cum dilectus. de ordi. cogni. &, quia prohibita appellatione in uno, censetur prohibita & in alio. d. c. ij. & infrà eo. §. utriusque, uel dic ut not. in l. cum Papin. in fi. C. de sent. & interloc.
e Responsione. Quæ responsio uel confessio non præiudicat confitenti, uel respõdenti, nisi respectu interrogantis. l. fi. ff. de interro. actioni. & ꝑ Ab. in c. quãuis. uers. quarto q̃ro. de sen. uide tamẽ circa hoc qđ not. Inn. in c. qualiter. ij. de accus. & in c. per inquisitionẽ. de elect. & per Abb. in cap. fi. de confess.
f Monitione præmissa. Sic. c. j eo. unde sumitur, ex quo no. ibi Ab. sufficere unicã monitionẽ ad hoc ut actor teneatur respõdere libello rei in causa recõuentionis, & regulariter monitio iudicis facta in pręsentem, hẽt uim trinæ citationis, & sufficit ẽt ubi requiritur peręptoriũ: ut no. in c. consuluit. de offi. deleg. & probat i l. ij. C. quõ, & quando iud. iũ cta Glossa.
g In continenti. Id est, nullo actu medio interposito uel eodẽ durãte iudicio. vel dic ut latissime habetur in ca. j. eo. ubi de natura huius dictionis per Abb. & alios.
h Vicissim. Scilicet, eodẽ tempore ordine tamen successiuo, ita ut non concurrat in temporis momento. Gl. & Ab. in ca. j. eo.
i Concordia. Debet. n. iudex primò si potest partes reducere ad concordiã. fac. c. j. eo. & habetur de hoc. ij q. v. ca. si primates. & xxiiij. q. iiij. in c. si quis mẽbrorũ. l. æquissimum. ff. de usufr. c. querelam. de simon. habetur in c. fi. de transact. & per Abb. in ca. humilis. de maio. & obed. & c. cũ inter. de elect. & in c. si quãdo. de offi. deleg. & in c. cũ pridẽ. de pact. & in Rub. de treuga. & pac. ubi latissimè ꝑ Moder. & hoc uerũ in principio litis, quo tẽpore iura partiũ sunt incognita. Sed quid si iã est cõclusum in cã, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre sentẽtiã, an possit cũ bona cõscientia hortari partes ad concordiam? Spec. in tit de præparatorijs iudiciorum. §. excipitur. reliquit hoc in decisum. tu pro solu. uide per Abb. in ca. fi. de transact. uers. secundo quæro.
k Vtriusq;. Etiã si quantũ ad reconuentionis cãm aliàs iurisdictionẽ nõ habeat. fit. n. iudex per reconuentionẽ siue sit ordinarius siue delegatus. c. j. eo. c. prudentiã de offi. deleg. in tãtũ ut ꝑ uiã recõuẽtionis possit qs sit iurisdictionẽ i clericos: ut no. i d. c. j. & i c. at si clerici. đ iu di. si tñ natura causæ patiatur ut j. eo. §. iterdũ.

Delegato

tio talis sibi locum uẽdicat, ucrùm etiam coram delegato, [a] unde nisi reus literas impetrare malucrit, [b] actorẽ sibi obnoxium [c] eodem durante iudicio corã datis iudicibus rcconuenire poterit.

Actoris & rei conuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio. h.d.

Vtriusque aũt tam actoris quàm rei recõuenientis æqua debet esse conditio, [d] unde cum cã appellatione remota committitur, si reus actorem reconuenerit, uno eodemq; iure circa appellationis remedium, [e] uterque censendus erit.

Coram arbitris non habet locum reconuentio. h.d.

De arbitris dubitari poterit an coram eis reconuentioni locus esse posit? & cũ arbitri iudicare [f] non posint, nisi de his tã-

a Delegato. Vt in c.j.eo. & in c.dispendia.§. reus. de rescript. in vj. unde sumitur.

b Maluerit. Esset tamen stultus si faceret, cũ per literas actoris possit suum negotium expedire: ut not. in cap. dispendia.§.fi.de rescript. in vj. arg.§. sed nostra. instit. de hære. quali. & dif. & l.fi.§.pe.C.de iu. de lib. posset tamen casus dari in quo compelleretur impetrare nouas literas, puta si esset causa quæ non caderet in cognitionem delegati sine speciali mandato Papæ. vj. q. ij. c.si eps, & c.j. eo. c.ij. de consit. uti, uel inulti. & c. pe. de restit. in integr.

c Obnoxium. Etiã actione reali, secundum quosdam, ut not. in d.c. dispendia. §. fi. in vj. & per hoc uerbum dicunt communiter Doct. ꝙ cùm qualitas adiuncta uerbo debeat intelligi secundum tempus uerbi l.in delictis.§.si extraneus. ff.de noxal.act. & in rescriptis attendatur tempus datæ. c.eam te. de rescript. in antiq. & cap. si eo tempore. de rescript. in vj. quòd solum habebit locum reconuentio in causis & actionibus cõpetentibus tẽpore impetrati rescripti: secus aũt in his quæ sunt ortæ post datam rescripti, ut latè Perus. in d.§.fi. qui in tantum putat hoc uerum, ut post Anch. dicat ꝙ si fuisset in iudicio processium etiam non opposita exceptione, scilicet quòd non potuerit actor reconueniri occasione actionis natæ post datam rescripti nihil ualeat sententia, de quo latè per Ab. in cap.fi. in fi. eod.

d Conditio. Cũ in iudicijs nõ debeat esse ꝑsonarum acceptio, c.nouit. de iudi. iij. q. iiij. c. ij. nec debet actori licere quod reo nõ permittitur, l. nõ debet. ff. de re. iu. fac. l.fi.C.de fruct. & lit. expens. & l.j. cum seq ff. quod quisque iu. & c.cum omnes. de constit. concor. ca.fi. eo. unde sumitur. Sed an si actor super una tantum causa rescriptum impetrauerit possit à reo super pluribus reconueniri, & non uidetur ratione seruandæ æqualitatis, contrariũ est uerius, & tenetur communiter in d.c.fi. Item nunquid actor reconuentus possit iterum reconuenire reum super causa in rescripto non expressa, cum efficiatur reus in causa reconuẽtionis & cõmu. tenetur quòd non, ut per Legistas in Aut. & consequenter. C. de sent. & inter locut. om iudi. & per Cano. in d.c.fi.

e Appellationis remedium. Idem intellige in alia procedendi formula, ut puta, si quis sit priuilegiatus ne possit extrahi extra diœcesim, ut ꝑ utrũq; Ab. in c.fi. eo. Sed cõtra fac. l. quæ fauore. C. de ll. Sol. ut cõiter in d.c.fi. quod contrariũ ꝓcedit ubi priuilegium fuit concessum motu ꝓprio: secus si ad petitionẽ partis: quod ualde notandũ putat Panor. in d.c.fi. licet subtiliter tẽtet tenere contrarium in ista materia reconuentionis.

f Iudicare. Impropriè uidetur arbiter iudicare, cũ corã eo propriè non sit iudiciũ, cũ id nõ sit sine iurisdictione, quam non habet arbiter, sed habet tantum notionem. l. prætor. ff. de rei iudi. l. priuatorum. C. de iuris. om. iudic. Itẽ impropriè fert sententiã. l. quid ergo. §. ex cõpromisso. ff. de his qui no. infam. Vnde stãte ordinatione ꝙ à duabus cõformibus sentẽtijs non appelletur, non cõprehenderet pronuntias arbitrorum: ut not. aliqui in Rub. de arbitris ad Ab. post Andr. Sicul. in c. super qõnũ. in princ. de offic. delega. & Io. de Ana. in cons. 16. uiso puncto. Tria enim requiruntur ad hoc ut propriè dicatur sententia. Primo quòd infamet si causa sit eius naturæ. Secundo quòd ex ea detur actio. Tertio quòd qui succubuit possit agere de euictione, quę omnia cessant in sententia arbitri. Primo non infamat, d.§. ex compromisso. Ex ea non datur actio l. prima. C. de arbit. Non competit regressus

de

de euictione.l.si dictum.§. si compromisero. ff. de euictio. Ex hoc tamen uerbo collige ꝙ debet arbiter procedere in forma iudicij: ut latè declarat Abb.in cap.cum dilectus.de arb. & fac. not. per eundē in cap.ex parte. in quarto not.eod.tit.

a Fuit. Sed non uidetur hæc bona ratio. Nā & delegatus non pōt cognoscere nisi de rebus expressis in rescripto. c. cū olim.c.P.& G. capit.de causis.de offic. deleg. & tñ corā eo habet locum reconuētio, ut supra.eo.§.nec solum.& c.dispēdia.§.fi.de rescri. in vj. sic uidebatur etiam in arbitro. Sol. secundū.Ab. in c.j.eo. & in ca. cū dilectus. de arbit. Primo ꝙ diuersitas est inter iudicē delegatum & arbitrum: quia iurisdictio delegata procedit à iure, meritò succedit iuris dispositio edita in materia reconuentionis, at potestas reconueniendi datur beneficio iuris, sed arbitrium procedit ex mero facto, & sola uoluntate partium, ideò non debet extendi ultra ea: quæ partes uoluerunt, ex quo.n.partes recesserūt à dispositione iuris adeundo arbitrū relicto iudice recesserunt, & ab alia iuris dispositione, ideò ius in cōpromisso nō suppletur arg. l.si.C.de pact.cōue. Vel seculo solue subtilius, Iudex cōiter aditur ab actore, & iudicium exercetur in reū inuitum.l.inter stipulantē.§.si Stichū.ff.de uerb. obli. unde meritò fuit ipsi reo subueniendū uolenti aliquid petere, cū ab eo petatur, cōpromissum aūt fit cōi consensu partium, ideò non debet hīc locum reconuentio: quia est quòd imputetur reo quare cām reconuentionis non curauit exprimi in cōpromisso, & sic cessat ratio super qua fundatur recōuentio. Hinc dixit no. Bart.in Aut. & consequēter C.de sent. ꝙ corā delegato impetrato cōi consensu partium non habet locum reconuentio: quia est ꝙ imputetur reo cur cām reconuentionis non fecit exprimi in rescripto, sequitur Ab.in d.c.cum dilectus.ubi latè de hoc.

b Non posse. Et hoc in arbitris uoluntarijs procedit indubitanter. An aūt sit idē in arbitris iuris? dic ut per Abb. post Specul.in c.cum dilectus.de arbit. & in c.j.eo.

tum, super quibus in eos cōpromissum fuit, [a] responsum est coram eis reconuentionem locum habere non posse. [b]

Reus conuentus coram iudice laico, non potest reconuenire actorem super causa spirituali.h.d.

Interdū etiam accidit, ut nec corā Ordinario, nec corā delegato iudice reo actorem reconuenire sit potestas, utputa si coram iudice [c] laico conuentus actorē super causa iuris patronatus, [d] decimarum, [e] matrimonij, [f] aut alia spirituali reconuenire uelit.

Excommunicatus non potest reconuenire.h.d.

Idem iuris est si cōuentus excommunicationis [g] uinculo innodatus existat. huic enim licet alioqui excipiendi facultas minimè sit interdicta, actorē tamen reconuenire non cōceditur, [h]

c Iudice laico. Qui cognoscere de spiritualibus nō pōt.c.ex tenore, & c.si diligēti. de fo.compet. & habetur in c. at si clerici.de iudi.
d Iuris patronatus. cap.quāto. de iudi.
e Decimarum. cap.tua.j.& ij.de decim.
f Matrimonij.c. j.de consangui.& affi.fac.ca.relatū, §.ad hoc. de iure patro. & sic nota ꝙ iudex cōuētionis nō pōt cognoscere uirtute reconuētionis de eā de qua alias cognoscere nō poterat. Accur.tñ in Aut.& cōsequenter. contrarium tenet p l.quoties.C.de iudi.& fac.l.si idē cū eodē.post princ.ff.de iurisd.om.iudi. Sed tu dic scḋm Bart. ī d.Aut.& consequenter.C.de sent.& interlocu.& Ab. in c.j.eo.ꝙ opi.Accur. pōt procedere in causis in quibus nō poterat cognoscere nisi de cōsensu partium.actor.n per electionē sibi præiudicat, cū pati debeat eūdē esse iudicē cōtra se.l.cū Papinianus.C.de sent. Sed qḋ hic dicit̄ ꝓcedit si actor recōueniret̄ super re uel cā de qua iudex non posset cognoscere, etiā utraq; parte uolente.& ita ꝓcedit com.opi.Canonist. ut late per Ab.in d.c.j.hoc tñ casu.s.qn iudex conuentionis nō pōt cognoscere ex natura causę de ipsa recōuētione admitteret̄ reconuētio corā alio iudice, licet pēdeat cōuētio ī alio iudicio.& sic limitat̄ ca.dispendia.de rescrip.in vj.de quo tamen uide plenius per Ab.in d.c.j.eo.
g Excōicationis. Scilicet maioris, ut p Arch. d.xxiij.c.j.& p Gemi. & alios ī c.j.de resc.ī vj.
h Non concedit̄. Missionē ıñ passus, & cōparens petēdo sibi restitui possessionē est audiendus

dus, secundum Ab. in ca. cum inter. de except. quidquid distinxerit Bart. in l. de pupillo. §. fi. ff. de no. op. nunciat. Sed an possit excōmunicatus saltem cōpensare? Resp. uarij uaria sentiunt, ut per Ab. in d. c. cum inter, uidentur tamen Doct. in hoc conuenire, quòd aut cōueniens debitum confitet, & cōpensationi acquiescit, & admittitur cōpensatio, uẽ. n. tūc solutio q̃dā. l. si debitor. ff. qui po. in pign. habe. nec. n. refert qualiter satisfiat l. si rē. §. ois. ff. de pign. actio, aut aduersarius negat & cōpensationi non acquiescit, & tunc nō audiretur reus su per compensatione, licet Ab. ĩ d. c. cū inter. dicat æquū sibi uideri ut etiā hoc casu audiatur excōicatus, dic ut p Canon. ibi, & p Legistas in l. amplius. ff. rē ra. habe.

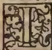
ne quod (ut supra diximus) in defensionis remedium sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur. a

Super causa criminali non permittitur recōuentio, idem in causa depositi. h. d.

Illis quoque qui coram iudice criminaliter b cōuenti fuerint, uel super deposito, c nisi se prius innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, uel conueniendi licentia non conceditur.

DE RESTITVtione spoliorum.

Intentās spolia nō pōt reconueniri, nisi super cā spolij. h. d.

IS quoque d qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri nō poterit, e nam f super spoliatione conuentus, aduersus restitutionem petentem, nō est, nisi super quæstione spolij g audiendus. Restitutionis enim petitio in hoc priuilegiata esse noscitur, ut ipsam intentans, non cogatur ante restitutionem h spoliatoribus respondere. Unde cū quis se de beneficij possessione i uiolenter eiectū apud iudicē cōqueritur, si aduersarius eundem nō canonicè dicat institutū, de uiolenta prius k

a Extēdat. Nisi q̃d excōicato debeat ex eodē contractu ex quo cōuenitur, puta si ab eo petatur res uendita, poterit ipse pretium petere, Inno. in cap. si uerè. de sent. excō. & per Ab. in c. cum inter. de excep.

b Criminaliter. Habes hic quòd in causis criminalibus non hēt locū reconuentio, quod tū intellige prout habetur per Bart. in l. is qui reps. ff. de publ. iudi. & per Ab. in c. j. eo. & in c. cū dilectus. de arbit. materia. n. diffusior est, quàm ut breuibus notulis possit explicari.

c Deposito. L. si quis pecunias. C. depos. & c. fi. eo. tit. quæ iura licet loquantur in cōpensatione, tamen multo magis procedere debent in reconuentione, quæ plus est quā sit cōpensatio: ut not. supra proxi. & habetur per Abb. & Doct. in c. cum inter R. de excepr.

DE RESTITVTIONE SPOLIATORVM.

d IS quoque. Continuatio.

e Non poterit. c. j. eo. & c. fi. de ordi. cogni. ubi latè de materiā.

f Nam super &c. Sic cap. fi. de ordi. cogni. unde sumitur.

g Spolij. Q̃d priuilegiatus nō utitur priuilegio suo cōtra pariter priuilegiatum. q̃d intellige quando uterq; est pariter priuilegiatus respectu eiusdē causæ: quæ agitur, ut in l. j. ff. quibus ex cau. maio. & fac. l. in fraudem. in fin. ff. de mi li. testam. ubi generalis dispositio cōprehendit etiā personā priuilegiatā in casu in quo loquitur dispositio, & de hoc plenè p Bar. & Legistas i Aut. quas actiones. C. de sacros. eccle. & per Cano. in cap. ad aures. de rescriptis. & in c. in prę sentia. de probat.

h Ante restitutionē. Et sic hoc priuilegium non tollitur per sententiam nisi sit secuta realis restitutio. ex quo infertur quòd agens actione iudicati super possessorio consequitur ut nō teneatur respondere ante restitutionē factam quod tenet Spec. in tit. de reconuentione. §. ij. uersi. quid si conuentio. & Ab. in c. fi. de ordin. cog. fac. qa subest eadē rō post q̃ subeat ante sententiam. s. ne nudi & inermes contēdamus, c. frequens. eo. in vj. & ij. q. ij. per tot.

i Possessione. Quæ in beneficialibus potest haberi, etiā sine canonica institutione, ut hic, & in cap. in literis. eo. & ibi bene deducit Ab. in quarto not.

k Prius. Hoc uerbum intelligi potest duobus modis.

modis. Primo, ut denotet prioritatē respectu diuersarum instantiarum. Secundo, ut denotet prioritatem respectu eiusdem instantiæ. prima melior ut latè deducit Ab. in c. in literis. co. in quinto not.

qui propulsauit uim incontinenti, & sic ab eo qui nunquam perdidit possessionē, iuxta tex. in l. j. §. uim ui. & l. iij. §. eum igitur. ff. de ui & ui arma. secundum unum intellectum, quem in hoc sequitur ibi Bart.

eiectione,[a] quā de canonica īstitutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia, et quo ad oīa restituēdus. h. d.

Sed etsi spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato cōsistat, sed criminali iudicio[b] ab aduersario lacessitus spoliationis cām proponat,[c] ita demū super petitione iudex ꝓcedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit: omnes enim leges tā Ecclesiasticæ quàm seculares ante omnia cunćta spoliatis uel eiectis reintegranda, & damna sarcienda[d] esse præcipiunt,[e] fructus[f] quoq; nō tm̄ à uiolento possessore ꝑceptos, sed etiā qui à ueteri possessore percipi uerisimiliter potuissent, restituendi erunt, nec restitutionis solum sentētia sufficiet, nisi re ipsa oīa iudicis officio restituantur, ita ut eiectus uel spoliatus etiā naturalē possessionē[g] recipiat, cūctaq; quæ sibi ablata fuerint, eo dē unde surrepta fuerunt reuocentur.

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita non impedit processum super alia causa ciuiliter institutū. h. d.

Quòd si ciuiliter cōuentus aduersario spolij quæstionem regerat,[h] cum mutuæ tūc intelligantur pe-

a Eiectione. Id est, de possessione uiolenter ablata, ut exponitur, & not. in cap. in literis. eo.

b Criminali iudicio. Secus ciuili, ut statim dicit, & hæc litera procedit secundum com. intelligētiā Doctorū qui ita intelligunt oīa iura. ij. q. ij. per tot. & iij. q. j. per tot. ut apparet ex no. per Spec. de caus. pos. & propri. §. j. uers. illud. per Gl. & Ab. in ca. cum dilectus. de ordi. cognit. ubi dicit Ab. ꝙ d. Glos. nemo nunquam reprobauit excepto Ant. Butr. & fac. bona ratio, ꝙ in hoc casu eā spoliationis proposita per uiam actionis operetur supernaturaliter, id est, etiam effectum exceptionis excludēdo criminaliter agentem: quia non debet quis contendere criminaliter cum suo aduersario spoliatus, posset enim ex defectu facultatum perdere causam, habeat ergo locum illud, *Nec nudi contendere nec inermes inimicis nos opponere debemus*. cap. j. eo. in vj. & hæc ratio redditur per Ab. in d. c. cum dilectus.

c Causam ꝓponat. Scilicet ꝑ uiam actionis.

d Damna sarcienda. cap. grauis. eo. cap. accedens. ij. ubi, Ab. in pen. not. ut lit. non contesta. Rot. Decis. xxv. & non solum ad damna & expensas passas post spolium, sed etiam ad factas in conuocandis amicis, & parādis armis ab eo

e Præcipiunt. Vt ij. q. ij. c. oēs. & e. nullus. & ꝑ tot. & iij. q. j. c. reintegrāda. & per tot. l. si quis in tātam. C. unde ui. l. si qs ad se fundum. C. ad leg. Iul. de ui. publi.

f Fructus. Vt in cap. grauis. eo. ubi Ab. & Doct. Ab. in ca. accedens. ij. ut lit. non cōtest. Bart. ī l. si quis ad se fundū. C. ad l. Iul. de ui publi.

g Possessionem. Nec sufficiet dare pignora, cap. cum aliquibus de sent. excom. & not. in ca. epi. §. j. iij. q. j. unde sumitur, immo de æstimatione rerum ablatarum stabitur iuramento spoliati c. fin. de his quæ ui met. causa.

h Quæstionem regerat. Id est, ꝑ uiam actionis opponat. & facit c. cū dilectus. §. nos aūt distinguendum. de ordi. cogni. unde sumitur. & intellige qn̄ reconuentio est facta ante litē contestatā, iuxta not. supra tit. proxi. in princ. immo idem quando esset actum de spolio post litem contestatā ab alio quātū ad non impediendū, processum primo institutū ab aduersario, ut i d. §. nos aūt, sed nō quātum ad id quod hic dicitur determinatione facienda unica sententia: quia cū se istę causæ nō cōtingāt, procedit regula, qui prior appellat, prior agat, quā declara ut per Ab. in d. c. cū dilectus, adeò quod non est ius in litis cōtestatione quātum ad effectum de quo quærimus.

Idem

titiones in idem iudicium [a] deductæ, uicissimque tractatæ, unica simul erunt sententia [b] terminandæ.

Cum spolium proponitur in modum exceptionis nulla fertur restitutionis sentētia: sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere. h.d.

Sed hæc quidē obtinēt cum in modum actionis spolij quæstio proponitur, sed si citra litis contestationē, de spolio quis excipiendum [c] duxerit, super ipsa quidem exceptione ꝓbationes primitus recipiendę [d] erunt, ea tamen legitimè probata nulla restitutionis erit ferenda sententia, [e] sed tādiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogēdus nō erit, donec ab ipso restitutus fuerit: quemadmodum [f] enim si in modum exceptionis aliquod crimen testi obijcitur, ut à testimonio repellatur, & si crimen contra eū ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, [g] sed eius dūtaxat testimonio non creditur, sic spoliatione in modum exceptionis tantum probata restitutionis sententia, minimè ferenda erit.

a Idem iudicium. Sic supra. titulo proximo in princ. ubi not.

b Sententia. Immo uidetur ꝙ sint plures sententię l. etiam §. ex causa. ff. de mino. c. cum ecclesia. ca. cum super. de caus. pos. & propri. Sol. re uera duæ sunt sententiæ, sed dicitur unica propter tēporis unitatem & identitatē: quia inter easdem personas eodem tempore ab eodem iudice feruntur. fac. l. sciat debemus. ff. de uerb. obli. Sed q̄d si iudex pronuntiauit super conuentione, & nō super reconuentione? quidam ꝙ nō ualet sententia, tu dic quòd ualet licet possit appellari, ut not. & latè traditur in d. cap. cum dilectus. magnum enim. in eo uersari pōt partis interesse in cuius causa nō pronuntiauit iudex propter cōpensationem directè, uel indirectè faciendam, ut latius per Ab. in d. c. cum dilectus. Nunquid aūt supposito ꝙ sit uerum non tenere sententiam possit peti executio antequā pronuntietur super alia causa, per Doct. in d. cap. cum dilectus.

c Excipiendum. Ergo qui excipit non contestatur litem, & sic patet ꝙ qui negat non excipit, nec qui excipit confitetur. l. non utiq; ff. de except. ca. cum uenerabilis. de except. & infra. de lit. contesta. post princ.

d Recipiendę. c. cū dilectus. de ordi. cogni.

e Ferenda sententia. Nec enim ad hoc fuit actum sed de hoc exceptum, attenditur autem semper id q̄d agitur, & secundum modū agēdi fertur sententia, cap. licet Hely. de simon. & c. quando. de accus. nec potestas iudicandi extenditur ultra id quod est libello comprehensum, l. ut fundus. ff. com. diuid. Sed pone quòd ego succubui in exceptione, nunquid possum posteà directè agere possessorio? uidetur quòd non: quia eandem quæstionē uolo refricare licet alio genere iudicij quod non licet l. si quis cū totum §. fi. ff. de except. rei iudi. contrarium not. in c. cum dilectus. de ord. cogni. ubi de hoc latè. Sed an tunc probationes factæ super exceptione i qua quis succumbuit fidē faciant in iudicio in quo quis agit ad faciendam fieri restitutionem? Resp. non nisi aduersarius consentiret, de quo in d. c. cum dilectus.

f Quemadmodum enim. Sic c. cum dilectus. de ordi. cognit.

g Ordinaria. Secus de extraordinaria: quia testis inhabilis gerens se ꝓ habili offendit authoritatem iudicis testificando, secundum ea quæ tradit Abb. in c. cum dilectus. de ordi. cogni. ubi latissimè rem tractat. Immo si ob crimen obiectū grauaretur. opi. testis repelleretur is à promotione, secundum quosdam: ut per Ab. in d. cap. cum dilectus. Sed contra id quòd testis obiectu criminis repulsus non sit puniendus uidetē esse cap. ecce. xxiiiij. q. iij. ubi dicitur ꝙ ubicūque crimina claruerint sunt punienda. Sol. illud est intelligendum quòd claruerint modo legitimo, ut per accusationem, denuntiationē, uel inquisitionem. Item contra cap. cum super de confess. Sol. illud ob confessionem, secundum quosdam. Item contra cap. per inquisitionem. de elect. ubi fuit punitus is contra quem principaliter non agebatur. Sol. ibi fuerat formata

mata inquisitio, etiam contra illum punitum cum fuisset mandatum procedi tam in capite quàm in membris. Item contra l. ij. §. si publico. ff. de adult. Sol. ut per Bart. & Legist. in d. §. si publico, & per Abb. & Canonist. in d. cap. cum dilectus.

Tribus casibus priuatus à iudice dicitur spoliatus, si non seruauit iuris ordinem, si nulliter pronuntiauit, si erat iudex incompetens. h. d.

Spoliatus autē nō solum is intelligitur qui à priuato quocunque homine rerū quarundā possessione indebitè priuatus fuit; sed etiam ille quē iudex ipse iuris ordine prætermisso, [a] beneficio, uel alijs rebus carere coegit, uel is qui licet iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetēs, [b] uel si iudex sit competēs circa priuationem tamen nulliter [c] pronuntiauit.

Spoliasse & is intelligitur qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum, ratum habuit, uel spoliatori successit in uitium. h. d.

Is quoque [d] spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit, aut spolium suo patratum nomine ratū habuerit, [e] unde & is re

a Prætermisso. Secus si processit iudicialiter & sententia allegetur in iusta ex iniustitia causæ: quia tunc proculdubio contra iudicem possessorium non cōpetit, sed necesse est uenire per uiam appellationis: aliàs sententia transiret in rē iudicatam, etiam si esset iniusta, nec ulterius reus audiretur. cap. cum inter. de re iudi. l. res iudicata. ff. de re iudic. & l. ingenuũ. ff. de stat. homi. Aduertendum tamen est, quòd aut processit merè extraiudicialiter, & sibi incumbit onus probandi legitimitatē causæ, cap. conquerente. eo. unde sumitur. Aut processit iudicialiter, sed allegatur processus nullus, & sic quòd iniustè & uiolenter spoliauit, & tunc dicens debet probare nisi appellauerit: quia pro iudice præsumitur ex quo processit in figura iudicij: & nō fuit appellatum. faciunt no. in cap. quoniam contra. de probat. & cap. cum in iute. de offi. deleg.

b Incompetens. Vt per Doct. in cap. conquerente. eo. Specular. in titulo. de petitio. & possess. §. quoniam. Legistæ in l. naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acquiren. possessio.

c Nulliter pronuntiauit. Habetur in capit. conqueren. eod. & in capit. causam matrimonij. ubi per Glos. & Doct. de offic. deleg. & cap. cum causam, ubi Abb. in quarto not. eod. titulo qui dicit quòd potest condemnatus de facto resistere aduersus executionem sententiæ nullæ, immo ingrediens possessionem uirtute sententiæ latæ parte non audita sine causæ cognitione priuatur iure suo. l. meminerit C. unde ui. l. fi. C. si per uim uel alio modo. est enim in lata culpa qui utitur sententia nulla; nimirum si tenetur de uiolentia §. j. instit. de ui bon. rapt. Hinc est quòd statutum puniens ingrediens possessionē alterius de facto locum habet contra ingredientem possessionem alterius uirtute decreti iudicis inualidi: ut p Bart. & Legistas in l. iustè possidet ff. de acqui. poss. ubi in fortioribus terminis ampliatur materia nostra ut procedat etiam in spoliato uigore sententiæ ualidæ & iustæ: nam ingrediens possessionem de facto resistente possessore, & uirtute ualidæ sententiæ priuatur iure suo, secundum Doctor. in d. l. iustè. fac. not. per Bart. in l. si creditores. in iij. quæst. principali C. de pigno. & Bal. in l. omnino. in penul. col. C. ne uxor pro marito quod secūdum eos procedit etiam si alicui sit data licentia ingrediendi possessionem propria authoritate, licet in hoc contrarium teneat Fely. in capit. de cætero. col. pen. de re iudi. Tu pro concordia uide Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. col. x. ff. de acqui. poss.

d Is quoque. De hoc in capit. cum ad sedem. eo. & in l. j. §. quoties. ff. de ui & ui arma.

e Ratum habuerit. Nota quòd ad hoc ut qui non spoliauit nec spoliari mandauit teneatur interdicto unde ui, tria concurrere debent. Primo, quòd spolium sit suo nomine factum. Secundo quòd illud ratum habeat. Tertiò, ꝙ illud habeat ratum tanquam factum suo nomine, ut per Accur. in l. j. §. sed & cum quis. ff. de ui & ui arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cōe. col. viij. ff. de acqui. poss.

a Obligabitur. Immo & cōtra possessorem, qui nec uerè nec fictè spoliauit potest implorari officium iudicis. not. in capitulo quod sedem. & in capitulo sæpe. de restit. spol. & in capitulo post electionem. de concess. præben. contra quem datur & remedium d. cap. sæpe. ut statim subditur.

rem alterius & non restituens tenetur furti. uel uti si ab alio subtraxisset l. falsus, §. qui alienum. ff. de furt. xiiij. q. v. cap. si quid inuenisti. not. in cap. quia frustra. de uso. fac quod not. in cap. sæpe. eod. in fine.

stitutioni obligabitur, [a] quemadmodū & ille qui rem indebitè occupatā [b] scienter [c] recipiendo spoliatori succedit in id uitium. Licet enim is non spoliauerit, cū tamen quo ad periculum animæ, non multum intersit, [d] utrum quis iniustè detineat, an alienum inuaserit, cōtra huiusmodi possessorē [e] spoliato per restitutionis beneficium, non obstante iuris ciuilis [f] rigore succurritur. [g]

Renuntiatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem, secus si ante fuerit renuntiatum, & testes super spontanea renuntiatione non sunt admittendi ante restitutionem. h. d.

Illud quæsitum est si post spolium Ecclesiæ renuntiasse quis dicatur, an ob huiusmodi renuntiationē spoliato sit deneganda restitutio, & cum non sit uerisimile, [h] q

b Occupatam. Siue sit res clericorum siue laicorum, & in hoc remedium capit. sæpe. de restitut. spol. unde hic sumitur est generalius quàm remedium canonis reintegranda. iij. q. j. ut per Abb. in d. capit. sæpe. & in capit. cum sedem. eod. & habetur per Senens. in l. rē quæ nobis. ff. de acqui. poss.

c Scienter. Concordat cap. quia. V. de iudi. aliàs si ignoranter non haberet locum prouisio cap. sæpe. eod. sed capit. reintegranda. iij. quæst. j. quia ratio illius capit. sæpe, est fundata super peccato quod non contingit fieri sine scientia. Sed quid si ab initio quidē ignorauit uitium, sed ex post facto sciuit, an contra talem possessorem habeat locum talis prouisio? & nō uř, cū uidetur exigi scientia tempore receptionis, ut hic, in illis uerbis, scienter recipiendo. & in d. capit. sæpe. fac. in delictis. §. si extraneus. ff. de noxal. & l. ex facto. ff. de uulg. & pupil. & quod no. in capitulo statutum. de præscript. in vj. super uerbo, *Canonicis*, & in capitulo decreuit. de hæret. in vj. & in Cle. j. de consanguin. & affinit. Tu dic satis esse subesse scientiam tempore quo agitur. pro qua opin. facit ratio text. quæ uult obuiari peccato tum quod sic subuenitur spoliato oppresso, & sic sumus in materia fauorabili, & extendenda cum hic non agatur de aliqua pœna imponenda spoliatori, ut latius differitur per Abb. in d. cap. sæpe.

d Non multum interest. Hinc reperiens

e Possessorem. Not. casum in quo ius agendi personale in rem tamē scriptum sequitur successorem singularem, & hoc accidit ratione peccati quo quis se inuoluit recipiendo rem uitiosam scienter, ut subueniatur oppresso, & habet locum hoc. non solum si immediatè uenerit in manus possessoris ab ipso spoliatore, sed etiam si per multorum manus prius ambulauerit, ut per Ab. in cap. sæpe. eo.

f Iuris ciuilis. L. cum à te. C. de ui & ui arm. & ita secundum Canones rigor iuris ciuilis non est seruandus. fac. cap. j. de dolo & contum. & cap. dilecti. de iudic. & l. pe. C. ad Trebell. & distin. xlix. cap. hinc etenim. & not. in cap. sæpe. eo.

g Succurritur. Remedio condictionis ex c. sæpe. eod. ut latè ibi per Ab. deducitur, ubi defendit illius capituli prouisionem à superfluitate demonstrans quæ sit differentia inter d. cap. & l. si coloni. C. de agri. & cens. lib. xj.

h Verisimile. Ex his uerbis, & ex hac ratione Abb. in cap. ij. eo. unde sumitur, putat hanc materiam restringendam, ut non habeat locum, quoties renuntiatio fuisset facta etiam post spolium in manibus tamen superioris, tum quia illa præsumitur spontanea: argumen. l. non est uerisimile. ff. quod me. cau. & eorum quæ not. in l. transactionem. C. de transact. tum quia ex quo constat illum non habere ius in proprietate non debet sibi restitui beneficium. Quando autem renuntiatio beneficij sit in manibus non superioris non perditur

perditur ius quòd renuntians habent in benefi cio immo tenet talis renuntiatio, iusta not. in capitulo quod in dubijs. de renuntiat. nec superior in odium renuntiantis posset talem renuntiationem ratam habere, ut latè deducit Ab. in d. c. ij.

concludit ad possessorium, renuntiando enim dum quis existit in possessione habet rem ex toto pro derelicta, & perdit proprietatem, & possessionem l. si quis ui. §. differentia. ff. de acqui. poss. unde ista exceptio admittitur tanquam concernēs proprietatem & possessionem: secus si renuntiatio fiat postea: quia cōcernit proprietatem tantum nō possessionem, quā quis non potest renuntiare cum non habeat: ut per Abb. in capit. ij. eo.

spōtè proprio iuri renuntiauerit, qui renū tiat, spoliatus huiusmodi non obstāte renuntiatione, [a] restituendus erit. Testes etiam partis alterius de iuramēto & renun tiatione spontè facta, non ante admittendi erunt, quàm spoliatus plenariè fuerit restitutus. [b] Quòd si an te [c] spolium Ecclesiā spontè abiurasse [d] reperiatur, perpetuum ei super negotio silen tium imponēdū erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, spoliatus ante omnia est restituendus. hoc dicit.

Sunt & alij casus, [e] quibus iure denegabi tur spoliatis restitutio, utputa, cùm agen ti per modum exceptionis de alia spoliatione opponitur, [f] aut tam super proprie tate, quàm super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, [g]

a Renuntiatione. Quid si ante spolium spoliato ri fecisset pactum de non agendo iu dicio possessorio? Respondeo pactū nihil proficit, quasi det delinquendi materiam l. si unus. §. illud ff. de pact. dotal. secus si post, secundum Ab. post alios in capitulo ij. eod.

b Restitutus. Sed cōtra hoc op ponitur ex mente Innoc. in cap. super hoc. de renun tiat. & Doct. in c. ij. eo, quia uidetur quòd renuntiando post spoliationem purgetur uitium spolij Simile in l. ij. C. quod met. caus. & in l. si ob turpem. ff. de cond. ob. turp. caus. ubi promittens ob metum uel turpem causam sponte soluens uidetur pur gasse uitium praecedens. Sol. in contrarijs solutio subsequens est executio actus praecedentis, nec ad aliud posset ordinari solutio nisi ad solutionis promissionem praecedentem, ideò sponte soluendo cum non teneatur uidetur libere docere & purgare uitium praecedens: argumen l. cuius per errorem. ff. de reg. iu. sed re nuntiatio sequens post spolium non ordinatur ad actum praecedentem ut executio illius, cum ad multa alia possit fieri spoliatio quàm propter renuntiationem praecedentem. Item per renuntiationem sic factam non accrescit ius spoliatori, Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. possess. & per Ab. in cap. ij. eod.

c Quod si ante &c. Fac. cap. accepta. eo. unde sumitur. Sed quae est diuersitatis ratio, inter hunc & superiorem usum? Respondeo exceptio renuntiationis factae ante spoliationem

d Abiurasse. Id est, renuntiasse. & idem secūdum Lapum si quis cō stituisset ante spo lium procuratorem ad renuntian dum, & ante renūtiationem fuisset factū spolium: ut per Ab. in cap. ij. eo.

e Alij casus. De quibus latissimè per Legistas in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de ac qui. poss. & ponit Glos. summae iij. q. j.

f Opponitur. cap. fi. de ordi. cogni.

g Consenserit. cap. j. eo. Vnde cautela est ut spoliatus protestetur quòd non consentit ꝙ spolians probet de suo dominio, ut per Veron. cautela lxxxij. Sed an iudex possit impedi re tunc consensum? Respondeo secundum Abb. in dicto capitulo primo non debet impe dire nisi ob periculum animae & timorem pec cati. Sed quid si spoliatus non consenserit expressè tamen non replicauerit cōtra exceptio nem proprietatis, an tunc censeatur tacitè con sentire & talis consensus ualeat? Respondeo Bart. in l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de ui. publi. tenet sufficere: quia ita se habet repli catio ad exceptionem, sicut se habet exceptio ad actionem l. ij. ff. de exception. sicut ergo actio non excluditur nisi exceptio proponatur, ita non debet excludi exceptio nisi proponatur replicatio. Simile est quòd licet contra praesumptionem iuris & de iure non admitta-

aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit. [a]

Probatio spolij, absentia spoliatoris, & lapsus temporis, non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, uel dolum. hoc dicit.

Item [b] si spoliatore non per contumaciam, [c] uel per dolum absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si eum spoliatū iudicibus cōstiterit, intra certum temporis spatium restituatur, si reus intra præfixum terminū se se iudici exhibere nō posit, quāquam temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem, & deiectionem [d] probare paratus, nihilominus restituendus [e] non erit.

tur probatio in contrarium nisi per confessione partis, ut not. in Aut. sed iam necesse. C. de don. ante nupt. & in cap. is qui fidem. de spons. si tamen parte tacente fuerit probatio admissa, illi standum erit, ut per Innoc. in capitulo fraternitatis. de frig. & malefi. & in capitulo cum Bertholdus. de re iudi. Sic etiam licet ad impediendam executionē trium conformiū non possit nullitatis exceptio opponi, si tamē fuerit opposita parte tacente impeditur executio, dic ut per Ripā in l. naturaliter. §. nihil cōmune. ff. de acquirend. possess.

a Succubuerit. De hoc latissimè per Legistas. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. possessio.

b Item si &c. In quo spoliatus non restituitur ante omnia. concord. c. consultationibus. de offi. deleg. unde sumitur.

c Per contumaciam. Quid si per contumaciam obesset? Respondeo idem si non esset adhuc lis contestata: ut not. in capitulo consultationibus. in principio & fine de officio delegati. licet ad illum text. unde hic sumitur dentur multi intellectus: ut ibi per Ab. in fi.

d Et deiectionem. Not. quòd duo probare tenetur qui petit restitui, scilicet se possedisse, & se spoliatum fuisse, cap. consultationibus. de offic. deleg. & cap. olim causam. eo. & capit. causam quæ. qui fil. sint leg.

e Restituendus non erit. No. ergo quòd licet iudici non posit liquere de causa infra tēpus sibi præfixum per delegantem, non tamen propter hoc debet omittere solennitates iures substantiales. Sed contra uidetur l. ignorare. C. de restit. milit. & ff. de priuil. credi. l. fi. & l. Fulcinius. §. si fundum. ff. quibus ex cau. in poss. eat. ubi absens etiam ex iusta causa si non defendatur patitur missionem in possessionem. Sol. aliud est in possessionem mitti, aliud possessionem restituere, missus enim in possessionem non efficitur possessor, sed custos, supra de dolo & contumaci. §. primo. & l. is cui. ff. ut leg. no. caue. unde cum sit modici præiudicij non mirum si fit etiam contra absentem ex iusta causa, sed restitutus uerè possidere & consequeretur multa possessionis commoda de quibus per Ab. in capitulo consultationibus. de offic. de leg. & in §. commodum. institut. de interdict. Sed adhuc cōtra nam iussus possidere ex secundo decreto efficitur uerus possessor. l. cum proponas. C. de bon. aut. iudi. posi. & in dicto §. primo. supra. de dol. & contum. & capitulo quoniam frequenter. in fi. ut lit. non contest. & tamen tale decretum interponitur contra absentem & lite non contestata iuribus suprralleg. unde multo magis idem uidebatur dicendum de restitutione possessionis cum hic concurrat fauor spoliati. Solut. in casa restitutionis requiritur sententia diffinitiua: quia principaliter quæritur de spoliatione, & regula iuris est, quòd lite non contestata non debet procedi ad sententiam diffinitiuam: ut in titulo. ut lit. non contesta. per tot. sed cum interponitur secundum decretum non fertur sententia diffinitiua, unde non pronuntiatur principaliter super debito, sed in odium contumacis iudex per interlocutoriam suam dat possessionem, uel bona in solutum, quod fit per interlocutoriam, Inno. in ca. dilecto. de uerb. signifi. Ioan. And. & Ab. in d. ca. consultationibus. Vnde si iudex uideret se deceptum, quia cā propter quā fuit secundum decretū interpositum non fuit uera, ipsemet iudex pōt decretum reuocare, qđ nō posset si sentētia esset diffinitiua,

Si contra agentem spolio opponatur electio, per quam concludatur actorem non possedisse, spoliatus ante omnia non restituitur. h.d.

Sed etsi talis opponatur exceptio quæ agentē minimè possedisse concludat, tam diu substinēda erit restitutio, donec super tali exceptione cognitum [a] fuerit. Vt ecce nec laici spiritualia possidere, [b] nec sacerdotes uxores habere possunt. Vnde si uel illi se beneficijs spoliatos, uel hi ab uxoribus se destitutos corā iudice conquerantur, & ab aduersarijs de secularitate, uel de sacerdotio agētibus opponatur, procul dubio differenda erit restitutio. [c]

Cum pro spoliatore militat iuris præsumptio, spoliatus non est ante omnia restituendus. h.d.

Quinimò & cū sola iuris præsumptio pro spoliatore contra spoliatum militat, [d] impedienda erit restitutio: ex quo apparet eum qui (exempli gratia) restitui postulat, [e] ad decimas quas intra alienæ parochię limites possedisse asserit, nequaquam restituendum esse, nisi euidenter [f] docuerit, quòd earum possessionē legitimè assequutus [g]

diffinitiua, ut per Cano. in c. literis. de offic. de leg. & per Legistas. in l. quod iussit. ff. de re iudic. Quid ergo faciet iste spoliatus? Respon. faciet ad domum absentis legitimè denunciari, & si non sit qui eum defendat, mittetur in possessionem causa rei seruandæ, reo posteà ueniente, & iusta probata causa absentiæ restituetur in integrum, uel ad appellandum. nec enim hæc missio prohibetur in d. cap. consultationibus, ut ibi not.

a Cognitum. Et hæc exceptio cū opponi possit nō minus ad possessorium quàm ad petitorium, consueuit à Doct. appellari anormala, ut per Abb. in ca. ex parte. col. fin. eo. fac. ad hoc no. per Bal. in titulo. de pace Constantiæ in uers. restituitur. & in l. j. C. si de mo. poss. & in l. ij. C. de edicto di. Hadri. tollen.

b Spiritualia possidere. c. cām de præscrip.

c Restitutio. Ex hoc inferunt communiter Doctor. ꝙ exceptio spacialis reseruationis beneficij impedit restitutionē, etiam quòd spoliatus iustificare possit possessionem titulo colorato: quia reseruatio Apostolica inficit titulum, & possessionem, c. si eo tempore. de elect. in vj. & ita tenet Rota Rom. decis. xvj. in nouis. sequitur Lap. alleg. xxiiij. & Ab. in cap. in literis. num. 28. eo. & licet hanc decisionem impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquiren. poss. num. 82. & contra Aret. est com. opinio.

d Militat. Fac. capit. fi. eo. in vj. & intellige hoc quando hæc iuris præsumptio non solum ostendit iniustitiam possessionis ex parte spoliati, sed etiam iustificat possessionem spoliatoris. & ita procedit exemplum hic positum, & d. cap. fi. Secundo intelligo nisi præsumptio iuris quæ est contra spoliatum elidatur contrarijs præsumptionibus: ut per Ab. in c. cum ecclesia Sutrina. de caus. poss & propriè. Tertiò intellige in spolio facto ante litē motam: secus in spoliato lite pendente agēte remedio attentatorū, cap. si constiterit, ubi Aret. de accusat. Franc. in cap. bonæ. de appell. & ꝑ Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. pos. Quod tamen non procedit in beneficialibus in quibus iuris præsumptio impedit restitutionem, etiam per uiam attentatorum petitam: ut per Gemi. in d. cap. fi. & per Rot. dec. ccccxl. & per Rip. ubi supra.

e Postulat. Et per hoc uerbū apparet ꝙ illud quod hic dicitur habet locum in spoliato agente, non autē in reo se defendente: quia licet ius commune faciat contra eum, potest tamē se defendere ex legitima præscriptione, & alijs legitimis difensionibus, ut per Francum post alios in d. c. fi. in quarto not.

f Euidenter. Quod dicitur fieri etiam si aliæ efficaciores pręsumptiones sint in contrarium ut supra in prima notula huius. §. fa. l. si quis locuplex. ff. de manumis. testam. & l. pr̨etor ait. §. prætor ait, & quod ibi no. ff. de dam. in fecto. iuramentum autem partis non faceret rem euidentem, Abb. in cap. ex ratione. in quarta q. in fi. de appel.

g Assecutus fuerit. Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obstat agenti possessorio recu-

recuperandæ, licet regulariter exceptio dominij non obstet, cum etiam prædo sit restituendus ad suam possessionem. c. in literis. eod. de quo dic latè ut per Perusi. in capitulo. fin. eod. in sexto. ante fin.

a Pertinere. Xvij. q. vij. cap. omnes basilicæ. cap. cum olim de præsump. cap. du dum. de decim.

b Ostēsum fuerit. Regulariter ergo quando ius cōmune facit cōtra actorem pro reo, debet iustificari possessio, ut hic, & c. fi. eo. in vj quam regulam limita notabiliter quinque modis ut per Perusi. in d. cap. fi.

c Sunt casus. De quibus latissimè per Legistas præcipuè Moder. in l. naturaliter. §. nihil. commune. ff. de acquir. poss.

d Deprehenditur. c. quo iure. distin. viij. & xiij. q. j. §. j. ratio est: qa exceptio hæresis concludit etiam in possessorio: qa hæreticus nihil potest possidere. ca. j. & ij. xxiij q. vij. ergo obstat agenti interdicto recuperandæ. ut supra eo. §. sed etsi talis. & ostēde. quod hic dicitur ut procedat nō solū in crimine hæresis, uerū etiā in omni crimine quę induceret beneficij priuationē ipso iure: ut p Ab. in c. itē cum quis. eod. ubi etiam habes quid iuris sit in profanis.

e Immineret. Vt puta: quia spoliatus est: quis uxore quæ excipit de cōsanguinitate in gradu prohibito, adeo φ facta restitutione pōt timeri de cōiunctione illicita & incestuosa. c. literas. eo. iūctis not. per Glo. in c. j. eod. qđ procedit omnino, quando super tali coniunctione non posset Papa dispensare: ut per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poss.

f Scandalum. Maximè graue, & de hoc per Ant. de Butr. in c. ex parte. eod. & no. i c. in primis. ij. q. j. & in sum. iij. q. j. & in ca. ad petitionē. de accu. & per Fely. in c. nihil. de pscrip.

fuerit, quia eas occupasse iniustè uerisimiliter præsumitur. Cū ex prædijs peruenïant intra alienā parochiā constitutis, manifestumq; sit, eas iure cōmuni ad eandem ecclesiam pertinere: [a] nisi aliud ostensum [b] fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia: Idem si in restitutione timetur de periculo animæ, uel scandalo: quia differtur restitutio. h. d.

Plures ꝓtereà sunt casus: [c] quibus spoliatus ilicò non restituitur, ueluti cū hæresis labe pollutus deprehenditur, [d] uel facta restitutione, animæ periculum immineret, [e] uel scandalum [f] timeri posit. Et alij qui non minus secularibus quàm Pōtificijs legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium, secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici uideatur. h. d.

Postremo [g] sciendum est in spoliantis odium cōstitutum esse, si spoliatus proprietatis litem ingressus fuerit, [h] nullā de illata sibi uiolētia mētionem faciens, antequam renūtiatum sit, aut conclusum [i] in proprietatis iudicio ut idē debeat sup possessorio (etiam petitorio suspenso) audiri, quòd si renuntiatum fuerit, uel cōclusum, ut iam posit causa proprietatis sententia terminari, ne lites litibus inculcentur, & uia posit fraudibus

g Postremo. Sumitur hic §. ex c. pastoralis. de cau. poss. & propri. & ex Cle. uni. eo. ti. ubi p Doct. diffusè tractatur materia cumulationū petitorij & possessorij, quam Legistæ ponūt in l. naturaliter. §. nihil cōe. ff de acqui. poss. quæ qiā diffusior est, φ ut breuibus notulis possit cōprehēdi, nō tangeē hic, sed sufficiet remissio ad prædicta loca.

h Ingressus fuerit. Immo etiā si simus in causa appellationis: ut in Cle. uni. de caus. poss. & proprie.

i Conclusum. Fac. Aut. de testi. §. qa uerò multi & c. cū dilectus. de fid. instr. & exponūt aliqui, qui tenēt φ renūtiare & cōcludere sint idē, uel pro id est, ut in c. pastoralis. de cau. poss. & pro pri. sed tu dic secundū Inno. Io. And. & Ab. φ hæc differūt, nā dicitur quis renuntiare cū renuntiat probationibus facti, cōcludi uerò cū renuntiatur tā probationibus facti, φ allegationibus iuris, de quo tñ uidēdus est Fely. in c. cū dilectus. de prob. & p Dec. in c. j. de iud. Ias. in l. admonēdi. ff. de iureiu. & dicūt Ab. in cap. pastoralis.

aperiri, causa non decisa [a] possessorio non erit utendum, nisi iudex qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa uiderit expedire, puta cum ex perspicuis indicijs iniquitas inuasoris facilè arguitur, & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta [b] fuerit.

DE LITIS contestatione.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quo deficiente frustra super ædificatur. Et quā do dicatur lis contestata. h. d.

Actenus ea cōplexi fuimus q̃ plerunque [c] ante causarū discussionē uertuntur, quæ non tam iudicij partes [d] habentur, quàm iudiciorum præparatoria: [e] perueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium constituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum [f] quoddam litis contestatio: nam si illa à partibus prætermissa fuerit, proculdubio omnia quæ sequuta fuerint corruent, seque ipsos litigatores inanibus laboribus, & sumptibus uexabunt, [g] unde nec testes re-

pastoralis. de cau. poss. & propri. q renūtiatio dicitur, quādo fit à parte, cōclusio, quādo fit à iudice. pōt enim iudex datis sufficientibus dilationibus inuitis partibus cōcludere in causa: ut not. in Cle. sępe. de uer. sig. Sed ad impediendum, hoc possessoriū sufficiet alterū tantū. Rñ. nō secundū Ab. in d. c. pastoralis.

a Causa non decisa. Si ergo aliqs succubuit in iudicio proprietatis, adhuc post sniam pōt redire ad possessorium, sicut è conuerso: arg. c. querelā. de elect. quia alius est modus agēdi, & aliud petit q̃ prius. l. cū queritur. cū l. seq. ff. de excep. rei iudi. Arg. contra in c. cum dilectus. de cau. poss. & propri. Sol. ut not. in c. pastoralis. eod. titu. super uerbo causa.

b Subtracta fuerit. Si non potuit pbare dominiū, ut hic dicit. Qđ proderit redire ad possessoriū cū uideat condēnandus: quia snia sup proprietate trahit ad se sniam sup possessione. c. cū dilectus. de caus. poss. & propri. Rñ. pōt ualere quo ad fructus quos recuperat à tpe deiectionis. Item quia ex quo habuit possessionē habebit cōmodū tenetionis, nisi aduersarius proprietatē pbauerit. l. res alienas. C. de rei uend. & quia si spoliator rem petat potest ei obijci q amisit ius si quod habebat, per l. si quis in tantam. C. unde ui.

DE LITIS CONTESTATIONE.

c Plerunque. Ideò plerūq;: quia nō semper ante discussionē causæ contingit locū esse pœnis statutis contra cōtumaces, de qbus dixit s. de dolo & cōtum. nec semper proponūtur exceptiones, nec semp mutuę petitiones fiūt ante litē cōtestatā: ut no. s. de mut. peti. in prin. nec semper spoliati ante litē cōtestatā restituunt. s. tit. proxi. §. fi. fac. dicta per Specul. in tit. de lit. contest.

d Iudicij partes. Fac. not. in l. iudiciū. ff. de iudic. & l. amplius. ff. rem rat. habe. & c. ex parte. ij. de uerbo. signifi. Sed quo ad hoc ut confessio uel quid aliud dicatur factū in iudicio, seu in iure satis est q iudex iuris dicendi, uel reddēdi gratia licet lis non sit contestata. Abb. post alios in Rubrica. de iudi. uersic. ex quo etiam infero. & in capitu. super qq. in princip. in Gloss. in uerbo, exordium.

e Præparatoria. De quibus dic ut habetur per Legistas in Rubrica. C. de edend. & per Canon. in Rubrica. de iudi. & per Specul. in Rubric. de præparatorijs iudiciorū.

f Fundamentū. Immo fundamentum est citatio, ut s. de in ius uoc. §. j. Dic q citatio est fundamentum iudicij in quantum est primum principium, & sine ea iudicium nō ualet, sed re uera ante litis contestationē nō sumus certi an illi actus sint portio iudicij, cū possit esse q partes non contendant, diuersis ergo respectibus hoc uerbū fundamentum iudicij potest prædicari de utraque, uidelicet tā de citatione, quàm litis contestatione. & fac. pro hac litera. c. ex parte. ij. de uerb. sign. & c. relatū. de offi. de leg. & §. omnē. Aut. de litig. & quòd ante litis contestationem iudicis officium non imploratur. c. significante. de appel. & fac. not. in d. cap. ex parte.

g Vexabunt. Simile in l. j. ff. de inoffi. testam. & de hoc per Host. in tit. de lit. contest. §. quid sit litis contestatio.

cipi, nec ad sententiã, per iudicem procedi poterit. [a] Ea uerò [b] fit per petitionem in iure [c] propositam, & congruam [d] responsionem sequutam, animo [e] contestandi litẽ factam, cum iudex [f] per narrationẽ negotij causam audire cœperit, unde si quis positionibus simpliciter respondeat, [g] aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta cõtestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes, possunt litem contestari, hoc dicit.

Fit autem litis contestatio non solũ per principales, sed etiam per procuratorem, [h] tutorem, & personas similes. [i]

Aduocati responsio nisi sit statim reuocata, facit litis cõtestationem. h.d.

An aduocati [k] responsio litis contestationẽ faciat dubitari

a Procedi poterit. Vt lit. non contest. p tot.

b Ea uero fit. &c. Verba hæc quibus uidet̃ litis contestatio diffiniri uel describi sumuntur ex c. j. eo. & ex c. dudum. de elect. ij. & ex l. j. C. eo. fac. c. prout. de dolo & cont. & c. cũ causam. de iuram. calum. & p Spec. eo. tit. § j. & per Host. in summa eod.

c In iure. De significatione huius uerbi habes in l. ius pluribus. ff. de iusti. & iure. & expone hic in iure, id est, in iudicio, & iudice sedente pro tribunali: ut per Ab. in ca. j. eo. in ultimo no. & super prima Glos. uide tamen de hoc Abb in c. cum causam. de appel. in princ.

d Congruam. Respon. Hoc uerbum congruam, non est in c. j. eo. nec in c. dudũ. ij. de elect. unde hic sumitur, sed uisum fuit cõgruum & ualde oportunum inserere ex mẽte Host. in sum. eo. §. j. quia deseruit ad tollẽda plura contraria de quibus in locis præallegar.

e Animo. &c. Non tamen est necessarium quòd reus dicat respondeo ad libellum animo contestandi litem: nã in dubio talis animus debet præsumi ex quo respondetur ad libellum, nisi protestatio fiat in contrarium: ut p Inno. in c. cum M. de cõstit. & Io. An. & Ab. in c. dudũ. ij. de elect. uersic. nota qualiter. & in c. uni. eo. licet tamẽ talis expressio nõ requiratur, talis tamen animus requiritur, ideò sunt hic hæc uerba adiecta ex intentione Host. in sum. eo. §. j. & licet non ponant̃ in iuribus unde sumitur hæc litera, uisa tamen fuerunt inserenda ad tollendam oẽm ambiguitatem. Et, quia si quis proponat factum coram iudice nõ ea mente ut litem cõtestetur, uel respondeat saluo iure suo, uel sine præiudicio, nõ erit propterea litis contestatio, cum hoc fiat nõ ad iudicis interrogationem, sed motu proprio: ut not. in cap. uni. eo.

f Cum iudex. Vel etiam arbiter. l. j. ff. de arbitr. ut not. in l. j. C. eo. unde postrema ista uerba sumuntur, de quorum intelligentia & declaratione, uide quæ ibi scribuntur.

g Respondeat. Ratio ponit̃ in c. uni. eo. quia qui ponit aliquid dictum uel factũ nihil petit ab aduersario, nec etiã ostendit per hoc uelle agere, atque ita per hoc non posset ferri sentẽtia condemnationis uel absolutionis, cum nil petitum sit per positionem, sed ostenditur aliquid esse factum, uel dictũ uel promissum, & sentẽtia est ferenda secundum modũ agendi. c. qualiter. de accus. c. licet Hæly. de simon. & condemnatio non est facienda nisi ad hoc sit actum. c. cum dilectus. de ordin. cognit. Afferuntur & aliæ plures rationes de quibus per Abb. in d. c. uni. in prin. Excipitur tamen ab eo quod hic dicitur unus casus secundum Host. Bart. & quosdam alios scilicet quando fieret positio generalis de omnibus quæ continentur in libello, quam non tenet Abb. in cap. uni. eod.

h Per procuratorem. c. cum ad sedem. de rest. spol.

i Similes. Puta actores uel syndicos. & facit ad l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudi. ca. prout. de dolo & cont. c. cũ causam. de iuram. calum. l. si cum procurator agit. ff. de except. dol. l. procuratoribus. & l. neque. C. de procura. l. licet. ff. de iudi. quæ iura alleg. ad hoc per Specul. in titulo. de lit. contest. §. sequitur.

k Aduocati. Not. ergo hinc quòd etiam per responsionem aduocati fit litis contestatio, nisi sit reuocata. c. causam. de appel. unde sumitur, sic & confessio aduocati præiudicat parti non reuocanti. c. olim. ubi Abb. de cens. fac. l. j. C. de erro. aduo. & not. per Abb. & alios in cap. pastoralis. de iudi.

potest? & ex facto responsum est, nisi statim a reuocata b fuerit, illius quoque responsione contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione instituitur est necessaria litis contestatio .h.d.

Nec solum, c cum per actionem iudiciū instituitur, erit litis cōtestatio necessaria: sed etiā ubicunque d iudicis officium pro ipsa proponit actione, e ueluti cum restitutio in integrum nō incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione.h.d.

Igitur f sequuta cō testatione reus, & iudici subijcitur, g &

a Nisi statim. Sed quando intelligetur statim reuocata? Respon. aut responsio aduocati prę iudicat ad processum, ut quia inducit contestationem litis & sic praecludit uiam dilatorijs praeponendis, & tunc oportet quòd pars illā reuocet antea; quàm pars faciat aliquid quod soleat fieri post litem contestatam: uidet enim pars ipso facto responsionem aduocati approbare, cum plus sit aliquid facto approbare quàm cū uerbo. c. dilecti. de appel. Aut confessio aduocati prędiudicat ad merita causae, & debet reuocari infra triduum .l.iij. C.de erro. aduoca. Sed & post triduum, & usque ad sententiam poterit reuocare si uelit docere de errore, & ita procedunt no. xxxv. q. ix. §. his ita. fac. cap. fi. de confess. & l. uenditor. §. iussus. ff. de appella. sed & hoc etiam intellige quando non esset secutus alius actus per quem per partem induceretur approbatio responsionis ipsius aduocati, quemadmodum dictum est proximè, quando concernit processum: quia eadem, & in hoc casu uidetur ratio secundum Perusi. post alios in dicto capitulo. cum causam. de appellation.

b Reuocata. Sed an ad reuocandam aduouocati responsionem sit necessarium docere de errore aduocati? & uidetur necesse. cap. fi. de confess. & l error. C. de iu. & fact. igno. Contrarium uerius. contrariū enim loquitur de personis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuersitatis est, secundum Hostien. quia aduocatus non habet mandatum ad confitendum, uel ad procedendum in causa, sed solum patrocinandi. Item aduocatus nunquàm fit dominus litis. l. j. §. primo. ff. de post. Perusi. post Bal. in c. causam. de appel.

c Nec solum. Sumitur ex cap. fi. de offic. iudic. & continet duas regulas, unam expressam & affirmatiuam, secundum quod in officio iudicis principaliter intentato requiritur litis contestatio, aliam tacitam & negatiuam à contrario sensu, quòd in officio incidenter implorando non est necesse litem contestari. Et concludendo materiam secundum Abb. in dicto cap. fin. dic. Aut officium iudicis imploratur incidenter, & non est necessaria litis contestatio, nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tunc, aut super iam liquido, ita quòd non est necessaria causae cognitio, & non debet fieri litis contestatio. Exemplum, cum filius petit alimenta à patre, uel contra. debet enim de plano procedi. l. nequicquam. §. de plano. ff. de offic. proconsul. uel cum petitur executio sententiae à iudice qui iudicauit, aut petitur super non liquido, & tunc, aut aduersarius & certus est & pręsens, & procedit quod hic dicit, ut cum petitur restitutio in integrum aduersus contractum: aut aduersarius est absens, & certus, & tunc, si aliquid petitur dari uel fieri in praeiudicium partis, uel à parte debet fieri contestatio: ut not. in dicto cap. fin. aut non petitur aliquid dari uel fieri. Exemplum, cum minor uult abstinere ab haereditate adita: & potest procedi lite non contestata. Aut. si omnes. C. si minor ab haere. se absti. Idem si aduersarius est incertus: ut in d. Auth.

d Vbicunque. Idem, ubi deficit actio: ut not. in c. fi. de offi. iudi.

e Actione. Quod est cum actio nulla competit. si enim communis auxilio, quis munitus est, non debet ei extraordinarium remedium concedi. l. in causae. ff. de mino. ex quo infert, quòd actio & officium iudicis sunt diuersa, de quo per Legistas in l. j. ff. de iurisd. omn. iud. & per Cano. in c. fi. de offi. iudi. & est hic arg. ꝙ actio secundū Cano. est ꝓponēda. de quo in c. dilecti. & in c. examinata de iudi.

f Igitur. Hic ponunt aliqui effectus qui proueniunt ex litis contestatione, de quibus per Spec. eod. titu. §. fi. incipit effectus.

g Subijcitur. Ita ꝙ post litis cōtestationem

non

non potest amplius recusari, per ea quæ Speculator in tit.de recusatione iudicis. §.fit aút. & per eundé.in tit.de exceptionibus.§.uiso.& habetur supra de excep.§.hæ uerò. & c.inter monasterium. de sent.& re iudi.

hendit omnia supposita sine aliqua exceptione.pro hoc cap.uenerabilem.de elect uersicu. est enim, ubi hæc ponuntur tanquam diuersa, & per Abb. in cap. quoniam frequenter, ut lit.non contesta.

actori obligatur, dilatorijs exceptionibus uia præcluditur, [a] actiones perpetuant, [b] præscriptio interrumpitur, [c] alij quoque effectus [d] emanát, ut tam ciuilibus quàm Ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cùm ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testiũ, uel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes etiam lite non contestata, hoc dicit.

Admonendi [e] tñ sumus quod traditum est lite non contestata non posse testes recipi, aut ad sententiam perueniri, non esse perpetuum. [f] Nam si forte de morte [g] testiũ timeatur, uel absentia diuturna, [h] cũ ciuiliter [i] est agendũ, ne ueritas [k] occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur, [l] senes, & ualetudinarij, & alij testes de quibus ex ꝓbabili [m]

a Præcluditur. Vt supra de excep. §. hæ uerò. ubi not. & in c.inter monasterium. de sent. & re iud. l. Pomponius. §. rati. ff.de procur.

b Perpetuátur. l. ordinata. ff. de lib.cau.l. si eũ. §. qui iniuriarũ. ff. si quis caut.ubi latè Doct. Aliud in exceptione doli. l.fin. C. de dolo. Item aliud etiam in officio iudicis quod pro actione proponitur: quia litis cótestatione non perpetuantur, not.in c. si.de offic.iudi. & ibi declaratur per Ab.

c Interrũpitur. l.more.C.de rei uéd. l.sicut. ubi Bald.de præscrip.xxx. uel xl.annorum.l. naturaliter.ff.de usucapi.

d Alij quoque effectus. Vt, quia constituit aduersarium in mora quantũ ad fructus. l.certum.& l.l.more.C.de rei uendi.l.litigator.C. de fruct.& lit.expens. Item quia post non pôt reuocari procuratorium mádatum nisi certis de causis.l.post litem.ff.de procu. Sequũtur & alij plures effectus de quibus per Specul. §.pe. & §.fi.eod.tit.nostro.

e Admonendi. Hic §.uenit declaratiuè ad principium huius tituli, ubi dicitur quòd lite non contestata non possunt testes recipi. nam hoc fallit pluribus casibus, ut hic patet. & in c.qm̃ frequenter.ut lit.nó cóteſt. uñ sumitur.

f Perpetuum.Id est, generale, sed bene regulare. Nam differunt hæc inter se, ná ad constituendam & uerificandam regulá non requirit quòd nullam habeat exceptioné, sed sufficit illam uerificari, prout in pluribus habetur. in l. j.ff.de re iud.aliud obtinet in uerbo generaliter, & in uerbo genus: quia illud compre-

g De morte. Quod accidit nó solum ob senium & ægrotationé, sed etiá ex alijs causis, puta, si mulier sit prægnás, si mare quis sit ingressurus. & hoc plurimũ resi det in iudicis arbitrio. Doct.in c. quoniam frequenter.ut lit.non contesta.

h Diuturna.Puta, si quis peregrinetur ad sanctum sepulchrũ, uel aliò, arbitrio iudicis.

i Ciuiliter.Hoc ideo: quia in criminalibus nũquam recipiuntur testes lite nó contestata.cum enim tunc agatur de maximo præiudicio, non est aliquid faciendum inordinatè.v.q.vj.c.Epiphanium.& l.fi.C.de proba. Alij alias rationes reddunt, de quibus per Abb.in c.quoniá frequenter. ut lit.nó côteſt.

k Veritas.c.quáquàm.xiiij.q.ij.

l Subtrahatur. Curare enim debet iudex ut salua sit rerum probatio. l.curent. ff.de testi. & in Aut. de testi. §.his uero. & §. penultim. cum concord.

m Probabili causa. Sed quæritur an sit causa probabilis quòd pars uereatur ne ex mora uarient fidem uel obliuiscantur. Quidá quod non, tum, quia talis casus non est exceptuatus, tum, quia semper allegatur talis timor, & sic uacuaretur effectus regulæ, quòd testes non examinantur ante litis contestationem. Communiter contra. Et fac.pro hac opin. l. tertia.§.dux.ff de carbon. edicto. & l.hac consultissima. §.at cum humana. C.de testamen. & latè hanc partem tuetur Abb.in capitulo quoniá frequenter. ut lit.non conta. Idé procederet si periculum esset in fuga. Ab. in c.cũ non

non ab homine, uersic. & in quantum. de iudi. etiam sine citatione. ut ibi per Abb.

a Timetur: Quo casu solum ij recipiuntur de quibus timetur non alij nisi in casu. c. significauit. de testib. & in ca. quoniam frequenter. §. sunt & alij. ut lit. non contest. & ibi Ab. declarat.

causa timetur,[a] etiã lite non contestata[b] sunt admittendi.[c] Seu pars conuenta[d] sit cõtumax, seu sine dolo sit absens, ut conueniri non possit.[e]

Qui testes examinauit ad perpetuã rei memoriã, debet intra annum, uel conuenire aduersarium, uel examen denunciare. h. d.

b Contestata: Licet his casibus testes lite non cõtestata recipi uideantur, ueritate tamẽ inspecta, & quo ad effectum non intelligũtur recepti lite non contestata: quia non publicantur nisi lite contestata, & cum alijs, si alij lite contestata inducti fuerint. Nec ob tales testes ad sententiam procedet iudex, nisi in casibus specialibus: not. in d. c. quoniam frequenter.

c Admittendi. Scilicet per iudicem rei, Ab. post Fed. de Sen. in cap. si quis contra. de for. comp. uersi. item quod supra uoluit.

d Conuenta. Idem si nondum est conuenta, sed conuenienda.

e Non possit. Plures alii casus enumerantur in c. quoniam frequenter, ut lite non contest. & xxxvj. enumerat. Specul. in titul. de teste. §. nunc tractemus.

f Intra annum. Not. præscriptionem annalẽ. sic. c. plerunq;. de rescript. c. pastoralis. de offi. ordin. cum concor. alleg. in c. qm̃. ut lit. nõ cõtest. non proce. &c. Sed quæritur an iste annus sit utilis uel continuus? resp. à princ. utilis est, quod satis hic probatur, & in d. cap. quoniam: cum fiat mentio de potestate conueniendi. Sed in processu erit continuus. fac. not. super Rubrica. ff. de diuers. & temp. præscript. ubi ponitur regula, quòd istarum præscriptionum tempora semper sunt continua, nisi aliud specialiter lege caueatur. ut uidetur caueri in d. c. quoniam frequenter.

g Aduersarium. Cũ fuerit absens & non contumaciter: ut no. ĩ c. qm̃ frequẽter. ut li. nõ cõ.

h Denunciare. Hoc intellige secundum Innoc. quando aduersarius fuisset absens, ita ꝙ commodè citari non poterat: nam si fuisset præsens non esset necessaria ista citatio, ipse enim interfuisset receptioni testium iuramẽto ab eis præstito. c. ij. de testi. ij. q. j. c. in primis. sequitur Abb. in c. quoniam frequenter. ut lit. non contest. uersi. septimo quæro.

Debet tamen actor intra[f] annum, ex quo facultas sibi data fuerit aduersarium[g] conuenire, aut saltem huiusmodi testium receptionẽ eidẽ denunciare,[h] alioqui attestationes sic receptæ nõ ualebunt,[i] ne fortè hoc procuretur in fraudẽ,[k] ut scilicet processu

i Non ualebũt. Sed an ipso iure non ualent, an potius requiritur sẽtentia? resp. necessarius est interuẽtus sentẽtiæ, quoties enim ius dicit quid non ualere ꝑpter aliquod omissum, q̃d debet fieri post expletionem actus, non corruit actus ipso iure: sed opus est sententia, uel exceptione: not. in l. uniuersa. C. de prec. Imp. offe. & per Barto. in l. j. ff. de testi. Vnde in casu nostro ex non facta denunciatione, uel conuentione intra annum, attestationes non annullantur ipso iure: sed per sententiam. uel opus est exceptione, unde ualeret sententia postea lata earum prætextu, & sic in fauorem non seruantis hanc solennitatem. non enim annullantur ipso iure. quod est ualde not. secundum Abb. in c. quoniam frequenter, ut lit. non contest. Sed an annullentur tales probationes, et respectu alterius partis quæ nõ fuit in culpa, scilicet, ut & illæ, quæ faciunt in sui fauorẽ non teneant? resp. Innoc. Hosti. Antonius, & cõiter tenent, quòd non, cum non sit in dolo. xiiij. q. v. cap. non sanè Cardi. uidetur tenere contrariũ. putat enim quòd si aduersarius recipit has probationes pro se, necesse esse quòd recipiat etiam contra se. Ab. tamen in d. c. quoniam frequenter. tentat opi. concordare duplicis fœdere distinctionis. dic ut per eum. Et fac. hæc ad q. si statuto caueatur quòd gabbella non soluta nõ ualeat contractus, si alter tantum pro parte sua soluat gabbellam, an ualeat contractus saltem pro parte soluentis.

k In fraudem. Sed quid si pars uelit probare quòd nõ fecit in fraudẽ, an e admitti debeat? resp. non: ut not. in cap. quoniam frequenter. ut lit. non contest. Sed bene admitteretur ad probandum quòd non habuit copiam

conueniendi

temporis exceptiónes legitimè ad repellendum testes, [a] uel aliæ, [b] locum habere non possint.

Nota ex isto paragrapho bonam regulam ad cognoscendum, quãdo non est necessaria litis contestatio.h.d.

Sunt & alij [c] casus in quibus absque litis contestatione legitimè possunt testes produci,& lis sentẽtia terminari, quos tã ex his quæ supra de cõtumacia diximus, quàm ẽt ex alijs locis cognoscere licebit. Et generaliter [d] ubicunq; libellus non exigit, aut ius agendi contra certam personam non dirigitur, litis tontestatio nõ est necessaria.

DE IVRAMENTO [e] calumniæ. [f]

Actor recusans subire iuramẽtum calumniæ cadit ab actione, reus habetur pro confesso.h.d.

Ed ut ueritate prę uia iudicia expediãtur institutum est, ut litigatores in exordio [g] litis,đ calũnia [h]

conueniẽdi cum iste annus à principio debeat esse utilis:ut supra.not.fuit.

a Ad repellendũ testes. Testibus humanis rebus exceptis per quos testes recepti reprobarentur siue eorum dicta.c.ex tenore. & c. præsentium.de testib. & l. optimam. C. de cõtrahen. stip. uers.& si inter pręsentes partes. Vel qa se absentarẽt, uel quia efficerentur inimici actoris.l.iij.§. duæ. ff. de carb. edict. & plenius de hoc nota.in c. quoniam. ut lit.non contest. in fi. principij.

b Vel aliæ. Exceptiones elidentes principale negocium, ut puta, pręscriptio,quam tunc poterat probare, uel pactum de non petendo, uel consimiles,qa posset esse ꝙ tunc temporis probationes sup his haberi non possent:arg.l.in lege.ff.ad leg.Aquil. & l.quidam.ff.de furt.

c Alij casus. Qui sint isti casus habetur in c. quoniam frequenter.ut lit.non contest.§.porrò in princ.ubi adnotantur.xx.casus. & xxxvj. casus ponit Specu.in titu.de teste. §. nunc tractemus.

d Et generaliter. Nota duas regulas generales,in quibus comprræhenduntur casus in quibus non est necessaria litis contestatio. quatuor ponit Abb.in cap.quoniam frequenter.ut lit. non contesta.

DE IVRAMENTO CALVMN.

e De iuramento &c.Quia post contestatam litem statim iurãdum est de calumnia.c. cum causam. eod. meritò post superiorem titulum,& de hoc est dicendum secundum Specu.eo.in prin.& secundum Abb.in Rub. eod.

f Calumniæ. Scilicet uitandæ, sic exponitur & illud, habeat unusquisque suam propter fornicationem, scilicet uitandam. ut distin.xiiij. c.nerui.in fi.& per Specu.& Abb. in Rub. eod. & exprimitur.infra.eo. in prin.

g In exordio litis. Id est, post, tunc enim uerè incipit esse lis, ut supra tit. proxi. in prin.not. in l.j. §. j. ff. si qs ius di. non obtemp. & c. super.qq. §. quid si.de offi. deleg.c. ex parte.ij. de uerbo.signi.Arg. contra.infra.tit.prox. Sol.ut apparet ibi in litera, sciẽdum tamen est quòd si præstitum sit ante litis contestationẽ super tota causa, nõ est opus ꝙ denuo præstetur. Item si iuretur lõge post litem contestatam, non per hoc uitiatur iudicium,& in summa secundum multos quandocunque ẽt post sententiá pręstari poterit tale iuramentum:ut per Legistas in l.qui bona.§.si alieno.ff.de dan.infect.& per Abb.& alios.in c.j.eod. Et quod dicitur de tẽpore post litis contestationem est frequentius. & fac.infra.eod.§. & non tantum, & in terminis.c.j.eod. in vj.

h De calumnia. Continet autem hoc iuramẽtum quinque capitula. Scilicet quòd credit se iurans bonam causam habere, quòd interrogatus non negabit quod uerum credit, quòd nõ utetur scienter falsa probatione,& quòd dilationem non petet in fraudem, nec dabit, nec dedit,nec promisit, nec promittet aliquid pro causa, nisi quibus leges dari permittunt. ut in l.ij.circa prin.& Auth.principales.C. eo. Authen.ut litig.iu. in prin. Vnde uersus
Illud iuretur quòd lis sibi iusta uidetur
Et si quæretur uerum non inficietur
Nil promittetur, nec falsa probatio detur,
Vt lis tardetur dilatio nulla petetur
Specu.tamen in §.nunc dicamus.eo.titu.consulit

fuluit quòd omittatur capitulum de dilatorijs frustatorijs non petendis:aliàs raro eueniet ꝗ litigantes non sint periuri.quod & Ab.probat in d.c.j.eo. Nec enim ubi uerisimiliter potest de transgreßione timeri deferendum est iusiurandum. ca.clericos.de cohabita. mul. & cleri. & c. ille.xxij.q.v.

uitanda [a] iurare debeant.Quod iuramen tum si quis pręstare recusauerit,actor quidé ab instituta cadet actione, [b] & pro confesso reus habendus [c] erit.

In causa sua Ecclesia clericus non cogitur iurare de calumnia,secus in propria, quo casu iurat propositis tantum scripturis non tactis. h. d.

In hac tamen parte quibusdã casibus clericis iura pepercerũt.

Vetuerũt enim ne dũ propriæ Ecclesiæ causa peragitur inconsultis illorum prælatis [d] huiusmodi subire iusiurandum cogantur,licet in proprijs causis huiusmodi priuilegio minimè gaudere noscantur, [e] sed & quo casu hoc iuramẽtũ subire, uel permittũtur prælati,uel iubentur, non [f] tactis,sed tantũ propositis scripturis [g] id implebitur.

a Vitanda.Non ergo iurabit de pterito ut uerbum futuri tẽporis demonstrat,& quia facta pro infectis non possunt haberi.l.in bello. §.factæ. Quidam tamen ꝗ & de præterito debet iurari.l.ij.C.eo. ponderando uerbum mouisse,& fac.secũdum eos ratio: quia uidens se iurare falsum desistet à iuramento, & per consequens à causa.Item sciens se iuraturum non calumniabitur etiam à principio litis.Abb.tamen in c.j.eo.tenet primam opi.licet dicat hoc non esse magni. momenti.dic ut per eum ibid.

b Cadet actione.c.fi.§.fi. eo. unde sumitur. Sed nũquid ipso iure, an potius requiratur sententia? dicas quòd per sententiam:ut not.in d. §.fi.quod intellige tam de reo qui habetur pro confesso, quàm actore, qui cadet actione, ut hic. Sed ad quid requiritur sententia cum confitens habeatur pro condemnato.l.j.ff. de conf.& l.j.C.eo.titu.& l.debitoribus.& l.post rẽ iudicatam.ff. de re iudi. respon.contraria procedunt in confessione ante litem contestatam:secus in ea quæ emanauit ante contestationem:quia tunc secundum com.opi.requiritur sententia:ut not.in l.j. ff. de suppel. lega.& in c.dudum.de elect.& ij.q.j.ca. nos in quenquàm,at in casu nostro supponimus litem cõtestatam: quia aliàs non fuisset iuratum de calumnia uerisimiliter,& ficta confessio non debet plus operari,quàm uera.

c Habendus erit. Poterit tamen contumax in iurando usque ad prounnciam iudicis purgare contumaciam:ut latè in c.fi.eo.& per Legistas in l.ij.C. eo. & not. quòd talis confessio ficta causata ex contumacia nõ transit ad hæredes, nec eis præiudicat si principalis non fuit condemnatus:ut per Abb. post alios in c.pe.& & c.fi.eodem.

d Prælatis. Et ita episcopus non iurabit inconsulto Romano pontifice, quod satis exprimitur in c. j. eo.unde sumitur. sed cum ista requisitio sit ualde difficilis de consuetudine hoc non seruatur, unde iurãt episcopi etiam irrequisito Papa, ut traditur in d. ca. j. quam consuetudinem seruandã dicit Abb.ibi,etiam in iferioribus clericis sicubi extaret, licet nõ sit admodum uerisimile quòd inducatur, cum ipsi facile adire possint proprium prælatum. quod tamen si non faciant non propterea uitiatur iudicium,ut not.in d.c.j. & intelligitur hoc non solum de episcopis,sed etiam de prælatis inferioribus:quia d.c.j. non se restringit ad episcopos,ut ibi aduertit Ab.in fi. ubi etiam latè examinat, an dispositio habeat locum in quocunque iuramento.Consuetudo autem uidetur admisisse in omnibus clericis.

e Gaudere noscantur. Vt in c.cæterum.eod. secundum com. intellectum, etiam quòd extaret consuetudo in contrarium, ut latè ibi traditur.

f Non tactis. Not. casum in quo in iurando non requiritur tactura scripturarum. regulariter contra. An autem talis tactura aliàs sit de forma iuramenti,not in c. ut circa. de elect.in vj.super uerbo corporali,& per Glo. in Cle.j. de hæret.in uerb.tacta.& per Abb.in c. laudabilem.de frigi.& malefi.& per Abb.in c.ad aures.de his quæ ui.metusve cau. ubi & quid distet iuramentum à fide præstita.

g Scripturis.Id est,euangelijs ut per Abb.in c.etsi Christus. de iureiura. Sed de consuetudin

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia. hoc dicit.

In causis spiritualibus [a] olim de calumnia minimè iurabatur, [b] sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertū est, nouissimè sancitū [c] est, ut in eis id quod in cæteris constitutū est, obseruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quādocūque iudici uidebitur. h. d.

Et non tantū principales, uerùm etiam procuratores, & syndici [d] huiusmodi iuramentum suscipere cōpellendi erunt, etiam si quid ponere, aut respondere debeāt, à dominis instructi [e] fuerint, aut post hoc præstitum iuramentū deputati fuerint: nec enim illud intra certa iudicij tempora coarctatum reperitur, sed poterit iudex exigere, quoties expedire uiderit. [f]

De calumnia iuratur etiā in causa appellationis. h. d.

Præterea quanquā in prima instantia partes iurauerint, non tamen propterea in causa appellationis [g] hu-

dine sufficit quòd testis tangat quamlibet scripturam: ut per Abb. in c. fraternitatis. & in ca. tuis. in fi. de test. & in c. j. eo. & tales scripturæ sunt tangendæ manibus, adeò quòd non sufficeret tangere brachio. Abb. in c. cum in causa. eo. Sed qualiter iurabit iudæus qui non credit Euangelio? respon. secundum Spec. eo. §. restat. uersic. sed pone, super decē præceptis Moysi, uel per Deum patrem, quod probat etiam Abb. in d. c. j. Vel forte etiam iudæis seruabitur consuetudo de qualibet scriptura.

a Spiritualibus. Vt puta de ecclesijs, de decimis, & similibus, ut in c. ij. eo. Sed an in criminalibus sit iurādū de calumnia? latè tradit p Doct. in l. j. C. eo. & in c. j. eod.

b Iurabatur. Forte, quia in spiritualibus præsumebatur quòd Deus semper esset in memoria, & propterea ꝙ litigantes non calumniarentur. Tres alias rationes ponebat Inno. in c. ij. eo. Prima: quia rigor in spiritualibus non seruatur. c. j. de dolo & contu. Secunda: quia licet iuramentum non sit peccatum, ex frequenti tamen iuratione sæpe sequitur peccatum. c. & si Christus. de iureiur. maximè cum de credulitate sit hoc sacramentum. Tertio: quia hoc iuramentum est à malo non credentis. c. significasti. de elect. Sed parum ualent hæc rationes, & militant ēt in non spiritualibus causis, unde illis non obstantibus tanquàm friuolis antiqua iuris dispositio fuit immutata. ut in §. fi. c. j. eo. in vj.

c Sancitum est. Vt in c. j. §. fi. eo. in vj.

d Et syndici. c. cum causam. eo. c. ij. §. j. eo. in vj. Et idem est in tutore & curatore. l. ij. §. tutores. C. eo. Idem & in patre, quando habet legitimam administrationem: ut per Abb. in c. pe. eo. Idem in aduocatis. l. ij. C. eo. l. rem non nouam. C. de iudi. Sed hoc in patronis causarum de consuetudine non seruatur, quæ consuetudo, tanquàm peccati nutritiua non ualet. c. ex parte. & c. fi. de consuetu. & optimum esset secundum Ab. quòd ea nō obstante deferretur iuramentum calumniæ, etiam aduocatis: q̄a si ita fieret temperarēt à patrocinio causarum iniustarū quod suscipiūt, uel propter amicitias, uel ob alias causas.

e Instructi fuerint. Nota ergo ꝙ ꝓcurator licet habeat specialissimū mandatum ad iurandū nomine domini, uel respondendum, uel agendum, nihilominus tenetur iurare in animam suam de calūnia: quia procurator nō debet causam iniustā suscipere. l. rem non nouam. C. de iudi. de quo latè habetur in c. ij. eo. in vj. & differt hoc iuramentum calumniæ ab alijs: quia procurator in alijs iuramentis iurare debet in animam domini: ut plenè not. in c. præsentium. §. j. de testib. In iuramento autē calumniæ & in animam domini, & suam iurare tenetur. Ita Rota Rom. deci. xxxvij. incipit quidam procurator. refert, & sequitur Perusi. in d. capitu. ij.

f Viderit. Sic in cap. j. eod. in vj. & dictum est supra in princ.

g Appellationis causa. Not. quòd causa appellationis dicitur esse diuersa à principali. Hinc est ꝙ procurator causæ principalis non cogitur prosequi causam appellationis. c. non iniustè. de procur. & in causa appellationis fiunt nouæ probationes. Cle. testibus. de testib. & dicitur instantia esse diuersa à causa principali. cap. ex ratione. de appel. est etiam diuersitas iudicis. l. eos. C. de appel. & tribunalis. c. ij.

de

iusmodi iuramẽtum [a] declinare poterunt, cum rursus & de calũnia uitanda, & dicẽda ueritate [b] iurare partes sint compellendæ.

Iuramenti de calumnia omissio non uitiat processum. hoc dicit.

Illud postremò ad monẽdi sumus, quòd propter omissum tacitè [c] in tota causa calũniæ iuramentum, iudicialis processus aliàs factus legitimè, nec est nullus, nec ob eam causam uenit annullãdus: [d] cũ huiusmodi iuramenta prẹstari de substantia [e] ordinis iudiciarij non existat.

VT LITE [f] PENDENTE nihil innouetur.

Lite pendente nihil innouandum, & lis tunc pendere dicitur, cum citatio legitima peruenit ad partem citatam, aut per eam factum est, quominus perueniret. h. d.

Nstituta ergo lite, & solẽnibus [g] prẹ

de cõsuet. in vj. & uide per Perusi. in cap. ij. eo.

a Iuramentum. Quod non uidebatur, cum cauendum sit à frequentia iuramenti, iuxta not. in c. & si Christus. de iureiu. & in ca. ij. de probat. & licet hoc secundum uideatur superfluum, sed re uera non est, cum causa appellationis sit diuersa, ut in proxima notula.

b Veritate. No. quòd iuramentũ calumniæ & iuramentum de ueritate dicenda sunt diuersa. Et in pluribus differunt, & primo: quia hoc iuramentum calũniæ præstatur in causis ciuilibus, & pecuniarijs. c. cæterum. & ca. cum causam. & c. si. eo. de ueritate uerò ĩ spiritualibus. c. literas. eo. & c. dudum. de elec. Itẽ, quia in iuramẽto de ueritate respõdetur de credulitate. Aut. de his qui ingre. ad app. §. pen. & §. fin. sed in isto non, nisi de scientia. iiij. q. xj. c. hortamur. & c. præsentium. de testi. in vj. Item iuramentũ ueritatis continet multa capitula, de calumnia uerò solum quod ipsum uerbum sonat. Item ad iurandum de ueritate non datur dilatio: qa statim potest iuraturus dicere credo, uel non credo. Ad iurandum uerò de calumnia datur. l. qui interrogatur. ff. de interro. actio. de quo dic ut per Abb. & Cano. in c. pen. eo. de ueritate iurant principales personæ, de calumnia ẽt procuratores: ut supra eo. §. proxim. Item de ueritate iurat syndicus uel actor in animã propriam. c. in patrandis. eo. de calumnia uerò ẽt in personam domini & uniuersitatis, habetur in c. ij. eo. in vj. & in c. præsentium. de testi. in vj. Et has differentias cum alijs quibusdam ponit Spec. eo. titulo. §. j. uersic. dicit autem. quas subtilius examinat declarando, & limitando, & quasi quodam sarculo extirpatiuo prosequitur Abb. in c. literas. eo.

c Tacitè. Secus si expressè: quia sic remitti non potest. l. ij. §. sed quia. C. de iuramen. calum. immo consuetudo de ipso non præstando non ualeret, traditur latè in cap. tuis. de testib. & hæc species iuramenti est tota in hoc contraria iuramento testium, quod expressè potest remitti. d. c. tuis, nõ tacitè. c. licet. de testi. quædam ergo possunt tacitè fieri & nõ expressè de quo in ca. si. de uit. & hon. cle. & xj. q. j. c. inclyta. Licet tamen hoc iuramentum calumniæ possit tacitè omitti, si tamen petatur, & dimittatur iudicium est nullum quia tunc est de substãtialibus, secundum Barto. in l. de pupillo. §. q opus. ff. de noui ope. nunc. & post alios sequitur Perusi. in cap. j. eod. in vj. ubi dicit quòd malitiosi procuratores petunt à principio quòd iuretur de calumnia, & posteà non curant ulterius insistere, ut sic posteà in fine si non appareat iuratum sit iudiciũ nullum, & de his per Imol. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de damno infecto.

d Annullandus. c. j. eo. in vj.

e De substantia. Et ideò poterit huiusmodi iuramentum remitti per rescriptum supremi principis, dum tamen in eo dicatur non obstante tali lege, traditur in l. ij. C. eod. & per Abb. in c. cæterum. eo. in fine. ubi quid etiam in legato.

VT LITE PENDENTE NIHIL INNOVETVR.

f Lite. Scilicet iudiciali: nam aliàs uerbum lis, adaptatur etiam ad controuersias extraiudiciales: ut per Abb. in cap. sæpe. de appella. Quod facit ad statuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. not. per eundem Abb. in ca. ex parte. ij. de uerb. signi.

g Solennibus. Id est, præstari solitis.

Satis-

stitis satisdationibus [a] & calumniæ iuramẽto exhibito, ad probationes, & merita causæ descẽdendum erit: & interim pendente lite nihil innouari poterit. [b] Lis autem [c] pẽdere hoc respectu [d] tunc dicetur, non modo cum lis contestata fuerit, uerùm etiam postquàm [e] à iudice competenti [f] citatio

a Satisdationibus. Quarum aliquæ præstantur ex parte rei conuenti, partim ab actore, à reo satisdatur de iudicio sisti, quæ satisdatio fuit inuenta suspicione fugæ, ut per Doct. in l. sciendum. ff. qui satisda. cog. cum reorum sit fugere. l. properandum. §. si. C. de iudi. & ppttereà possidens immobilia releuatũ ab hac satisdatione, cũ tũc non sit probabilis suspitio fugæ. & de hac in authen. offeratur. C. de lit. contest. & in toto tit. qui satisd. cog. & in l. j. ff. si quis in ius uoc. non ierit. Item ex parte rei est illa fideiussio de iudicato soluendo, quam licet non præstet reus conuentus. Instit. de satisd. §. sed hodie. præstant tamen defẽdẽtes rem alienam. l. qui proprio §. qui alium. ff. de procur. l. exigendi. C. eod. tit. nisi dominus releuet procuratorem in mandato ab hoc onere, uti inoleuit comm. practica, ut per Bart. in Rubr ff. iudic. sol. Ex parte actoris præstatur satisdatio de expensis reficiendis in casum succumbentiæ, de hac in Authen. generaliter. C. de episco. & cler. & in Authen. de litig. §. ad excludendas. & hanc præstat etiam si immobilia possideat. Abb. in cap. quoniam frequenter. §. in alijs, ut lit. non contesta. Item satisdatio de rato quæ præstatur ab eo qui comparet pro actore, cum dubium est de mandato. l. j. C. de procurat. l. Pomponius. §. ratihabitionis. ff. eod. titu. & generaliter ab omnibus qui agunt alieno nomine. l. non solum §. alieno. ff. de procurat. l. Pomponius. §. sed & is. eo. titulo. Sunt & aliæ species satisdationum de quibus prolixè per Specul. in titu. de satisda.

b Innouari poterit. Vt ext. eo. per tot. & eod. titu. in vj. per tot. Quod intellige de his quæ pertinent ad iudicem, & causæ processum, Ro. Rom. hoc eod titu. decisio. iij. Item innouatio lite pendente nemini præiudicialis ualet, ut per Felyn. in cap. cæterum. nume. 15. de rescript. quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius nouum impetrare non est attentare Staphil. in titu. de gratijs & spectatiuis. §. subsequenter. nume. 33. Quando aũt tacita litis pendentia uitiet rescriptum uel priuilegium, & quando illa allegari possit, Felyn. in cap. j. & in capitu. super literis. de rescript. & est notandum quòd facta lite pendente sunt odiosiora, quàm si aliàs facta fuissent. Hinc licet contra spoliatum possit opponi exceptio alterius spolij. cap. fin. de ord. cogni. & supra. de resti. spolia. in prin. contra spoliatum tamẽ lite pẽdente nõ potest talis exceptio opponi. no. in Clemen. ij. de appel. & per Ab. in cap. bonæ. de appella. Item contra spoliatum lite pendẽte non potest opponi exceptio excommunicationis, secundum Rotam Rom. deci. ij. de restitu. spol. Additur quòd restitutio de spoliato facta lite pendente fit officio iudicis. capit. penul. & capit. fin. eod. Nec mirum quia spolians lite pẽdente non solum offendit partem, sed etiam iudicem, unde magis peccat. not. in l. j. C. de pact. latè Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. nume. 67. ff. de acqui. possessio.

c Lis autem. Sic Cle. ij. ut lit. penden.

d Hoc respectu. Scilicet quo ad innouationem impediendam, & fortius quo ad iurisdictionem perpetuandam. cap. proposuisti. de foro competen. cap. gratum. de offic. delega. sed quo ad quædam alia non sufficit citatio. sed requiritur litis contestatio: ut supra titu. secundo. §. igitur.

e Postquàm. In pendentia ponderamus principium, & finem, hic determinat principium aliud autem, id est, quando desinat, patet in ca. j. eod. in vj. & cap. quia res. xj. q. j. scilicet lite finita, quod esse potest per sententiã à qua non est appellatum, uel aliter: ut not. in cap. j. de lit. contest. in vj. & in locis allegatis. in Cle. ij. eo.

f Competenti. Competentem hoc loco appellamus iudicem, qui causæ iurisdictionem habet cum exercitio daro quòd illa posit per exceptionem elidi, siue exceptio contingat personam, ut quia suspectus, siue iurisdictionem, ut quia rescriptum surrepticium, ualet enim hoc casu processus in principali si nõ excipiatur. capit. inter monasterium. de re iudic. & capit. ad audientiam. secundo de rescript. sicut autem requiritur competentia in iudice, sic & in citatione, ut hic, & in Clemen. ij. eodem. ubi not.

Emana-

a Emanarit. Limita hoc duobus casibus qui ponuntur per Fely in c.super literis.nu. 32. de rescrip.ubi & alia ualde notanda in materia.& fac. ad hoc c.causam. & quod ibi not. de testi. Item limita in electione secundũ ea quæ ponit Ab.in c. cũ uenisset de rest.i integ.

b Peruenerit.Licet ergo quo ad perpetuandam iurisdictionẽ sufficiat citationẽ emanasse, secundum Canones:ut not.in c. gratum. & in cap. fi. de offic. deleg. & in ca. proposui.isti.de fo. comp.tamen quo ad inducendam litis pendentiam non sufficit emanasse nisi peruenerit.

c Factum.Scilicet dolosè.

d Perueniret. Concor.Cle.causam. de testi. cum alleg.in Cle.ij eo.

e Expressa. Concor. Cle. non potest. de procur. cũ alleg. i Cle. ij.eo. Et est cõsilium quod actor inserat citationi libellum.de quo dic ut not.in d.Cle. ij.

emanarit, [a] & ad partem citatam peruenerit, [b] uel per eam factum [c] est,quominus ad eius notitiam perueniret, [d] dum tamen in citatione ea sint expressa, [e] per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio conuenitur.

Ob dilapidationem etiam lite pendente fit sequestratio. hoc dicit.

Plane ab eo,qui post quàm à sententia prouocauit, possessionis fructus dissipat etiam lite pendente sequestrari [f] poterunt.

Litis pendentia non inualidat matrimonium contractum.hoc dicit.

Sic etiam [g] si dum super matrimonio lis pendet, secundũ quis matrimonium ritè [h] contraxerit, si primũ non tenuisse declaratum [i] fuerit,pendentis litis obtentu secundum irritari non poterit. [k] Ei tamen qui in contemptum contraxerit competens pœnitentia [l] imponenda erit.

f Sequestrari poterunt.c.fi.de seq.poss. & fructu.l.ab executore C. quorum appel.nõ recip. & hic est unus ex casibus in quibus fallit hic titu.Et an sit opus in sequestro quòd res sit in iudicium deducta.Item num cadat in rebus corporalib.per Ab.& alios in c. examinata.de iudi.

g Sic etiam. Ponit alium casum in quo litis pendentia non operatur. de his supra. eod. in princ.in uerb.emanarit.fac.c. cum in Apostolica.de sponsal. unde sumitur.

h Rite. Et rectè.

i Declaratum fuerit. Et uerè non tenuerit filij tamen concepti lite pendente ante sententiam diuortij sunt legitimi cap. cum inter.ubi Abb.qui fil.sint legit.

k Non poterit.c.cum in Apostolica. de sponsa.& fac.simile de electione,secundum opi.illorum qui dicunt quòd electio facta lite pendente non retractatur sed differtur eius executio, ut in c.cum uenissent in & super Glo. fi.de rest. in integ.sed illud ob possessionem. Sed contra uidetur c. considerauimus.& c. auditis. de elect. Solu. secundum Host.& Abb. in c. cum in Apostolica. cõtrarium procedit in uinculo instituto per ecclesiam,contra quod ecclesia statuere potuit ad libitum,hic & in d. c.cum in Apostolica in matrimonio carnali, quod fuit institutum à Deo, circa quod ecclesia non tantã habet potestatem

l Pœnitencia. Et intra tempus pœnitentiæ sibi carnali comercio interdicetur.c.cum in Apostolica.de sponsa.& ibi not.

DE PROBATIONIBUS. [m]

Quid sit probatio, & quibus modis fiat.h. d.

Robatio igitur [n] est idoneis argumẽtis, [o] & legitimis me-

DE PROBATION.

m De probationibus. Cõtinuatio sumitur ex præcedenti tit.in prin. & sub hoc titulo comprehenduntur plures tituli,qui tam in Gregoriano,quàm in sexto ponuntur separatim & distinctè.Itidem fecisse uidemus Iustinianũ in tit.de legatis,& alijs, ubi sub unius Rubricæ inscriptione concludit plures titulos digestorum,& C. Additur quòd ita rubricando cessant angustiæ & oppositiones quas ponunt Doct.in Rub. eod.

n Igitur. Reassumptiuè ad principium tituli præcedẽtis. Fuit autem per antiquos descripta probatio ut uidere est tã per Host. in sum. eo. quàm per Ab in Rub.ex quibus hæc fuit elicita,de cuius declaratione ibi uidendum.

o Argumentis. Sume pro indicijs præsumptionibus & alijs adminiculis, uel secundum Host.pro omni specie probationis.

dijs [a] facta demõſtratio. Contingit autem quid ꝓbari uarijs modis, utputà confeſsione partium, depoſitione teſtium, inſtrumentorum exhibitione, iuriſiurandi religione, inſpectione iudicis, notorietate rei, ſuſpicione uehementi, fama, atque alijs adminiculis.

Quomodo naſcatur probatio ex confeßione, & quæ ſint poſitiones. h.d.

Partium confeſsione [b] tunc conſtat probatio cum reus poſitionibus [c] reſpõdẽdo, uel aliàs in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt [d] autem poſitiones breues quæ dam narrationes, facti ſeriem continentes, ad eliciendam ueritatem conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario [e] reſpõderi, [f] quas ad faciliorem expeditionem litium propter partiũ confeſsiones, [g] & probationum defectũ [h] uſus longæuus in cauſis admiſit, & iuris ꝓbauit authoritas. [i]

Recuſans reſpondere poſitionibus, habetur pro confeſſo. hoc dicit.

a Legitimis medijs. Puta teſtibus, & inſtrumentis.

b. Confeſsione. Nota ergo quòd appellatione probationis continetur etiam confeſsio, qđ quidam negant propriè, cum potius ſit releuatio ab onere probandi, de quo dic ut per Doctor. in Rub.e. & hoc principium eſt ueluti ſummariũ totius huius tituli.

c Poſitionibus. Pro intelligentia ſciẽdum eſt quòd poſitiones differunt ab articulis, & libellis. ab articulis differunt: qa poſitiones sũt breues &c. ut hic dicitur. Sed articulus eſt pars intentionis, continens id quod quis probare intendit, puta, per teſtes, uel ſcripturas. Bal. in l. generaliter. §. iuramento. C. de reb. credi. Spe. in ti. de teſte. §. nunc uidẽdũ. col. j. uerſ. ſciendũ eſt igitur. & habetur plenè in c. pręſentiũ. de teſt. in vj. Et fiunt poſitiones ꝑ uerbũ pònit, ad eliciẽdam cõfeſsionem ab aduerſario. Articulus fit per uerbũ probare intendit, & reſpicit probationes faciendas per teſtes, uel ſcripturas, caſu quo poſitiones negẽtur. Item poſitio fieri poteſt merè negatiuè, & tenetur illi pars reſpondere. c. j. de confeſ. in vj. Sed articulus nõ poteſt concipi negatiuè: quia eſſet in probabilis, niſi cohæreret loco & tempori. Alex. in l. inter ſtipulantem. in prin. ff. de uer. obl. Item ponens poſitum confitetur, ſi poſitio fuit in iudicio præſentata; nec poteſt reuocari niſi doceatur de errore, ſiue poſitio fiat in ſcriptis ſiue non. Spec. in tit. de poſitionibus. §. decimo uerſ. quid ſi actor, & uerſic. quid ſi ponens. Bal. in l generaliter. §. ſed iuramento. uerſi. not. ſuper uerbo. &c. C. de reb. cred. & not. in c. cum. contingat. de offic. deleg. & habetur per Abb. in c. examinata. de iudi, & in c. cauſam. de iuram. calum. Sed articulans non cenſetur fateri quod dicit in articulis. Abb. in c. cum uenerabilis. in fi. de except. Io. And. in c. fi. de iureiu. in vj. Doct. in c. fin. de confeſſ. Bart. in l. ij. §. qđ obſeruari. C. de iu. cal. Bal. in l. ſicut in fi. C. de repud. hære. A libello autem differunt poſitiones; qa libellus habet concluſionẽ, & reſpõdens libello litem cenſetur conteſtari, ut not. ſupra de lit. conteſt. in princ. niſi forte eſſemus i ſummarijs. habet de hoc in c. ij. de confeſſ. in vj. Capitulorũ autem generalior eſt appellatio (licet interdum promiſcuè his nominibus utamur) & comprahendit tã articulos, quàm poſitiones. Vnde terminus datus ad capitulandum cenſetur datus tã ad ponendum, quàm ad articulandum. Bald. in d. §. ſed iuramento.

d Sunt autem &c. Iſta deſcriptio ſumitur ex his quæ ponit Spec. in tit. de poſitio. §. j. iunctis not. per Bal. in l. generaliter. §. ſed iuramento. C. de reb. credi.

e Ab aduerſario. Nõ autem ab aduocato, uel alia tertia perſona, niſi tamen pars ſit ſimplex, & probabiliter timeatur ne capiatur. nam ſecundum Hoſt. poterit reſpondere per aduocatum. Idem ſi ſit perſona indiſcreta, ſecundũ Inno. ut per Ab. in c. paſtoralis. in fi. de iudi.

f Reſponderi. Quod clarè fieri debet: aliàs fiet interpretatio contra reſpondentem. Abb. in c. cum cauſam. de iu. calum.

g Confeſsiones. Fac. Cle. ſæpe. de uer. ſig. unde ſumitur. Sed ſi pars negat quod petitur, qđ releuat poſitiones facere, quas etiam negabit? reſ. ut not. in d. Cle. ſæpe. in uerbo cõfeſsiones.

h Defectum. c. j. de confeſ. in vj.

i Authoritas. ut in c. dudum. ij. de elect. c. j.

de

de lit.contest.c.j.& c.ij.de confes.in vj.& Cle. sæpe.de uerb.signi.

a Si quis igitur &c.Siue reus sit siue actor, secundum comm.resolutionem. quidam tamen hoc intelligunt in reo tantum & eius procuratore, pro quibus uidetur c.fi.de confes.in vj. qui text. solū meminit de reo.Hæc litera deseruit utriq; opin.

b Requisitus.Scilicet per iudicem nō per partem: ut not.in c.j.de confess. in vj. Valeret tñ spontanea confessio si fieret ad instantiam aduersarij iudice non præcipiente. l. si sine. ff. de interrog. actio.Doct.in c.,p̃sit.de do. & cōtu. & plura alleg. Perusi.in c.fi. de confess. in vj.

Si quis igitur [a] positionibus sibi factis respondere requisitus [b] recusauerit, uel ne responderet se per cōtumaciā subtraxerit, pro [c] confesso habendus erit. Hoc tamen ita demum obtinet, si à iudice [d] respondere iussus, illum absentem fieri contigerit: sed si antequàm [e] iuberet contumaciter abscesserit, tunc pro confesso minimè reputabitur, sed contra eundem tā quàm contumacem, procedēdum erit, pro ut iuris ratio dictauerit. [f]

Confessus & probationibus conuictus æquiparantur: & confessio erronea si statim reuocatur non affert præiudicium.hoc dicit.

Redditis igitur [g] circa exhibitas positiones respōsionibus, diligēter ab actore dispiciendum erit, an à reo [h] super cōtrouersia legitimam [i] con-

c Pro confesso.Sed quæritur,an ipso iure an potius per sententiam? Archid. & Io.Andr.ꝙ ipso iure.Contra Io. Monach.quòd immo requiritur declaratoria,& eius opi.uidetur sequi Abb.in c.cum causam.uersi.item aduerte.& iu c.cum in causa.uersi. quæro hic dicitur.de iur. calum & Legistę.in l.ij.§.quod si actor.C.eo. tit. pro quo fac. not. in l. eius qui debitorem. ff.de iu.fisci.& c.j.de homi.& c.si felicis.de pę. in vj.& in c.cum secundum. de hæret. eod.lib. ubi quantūcunq; pœna imponaſ ipso iure,semper tamen requiritur declaratoria, sed possunt opi.concordari,ut per Perusi. in c. fin de confess. in vj.qui limitat quod hic dicitur quinque modis,dic ut per eum.

d A iudice.Ergo quod hic dicitur non habet locum in citato per nuncium uel epistolam:ut not.in c.fi.de confes.in vj.& tenent Archi.Dy. & Perusi.ibi,qui tamen limitat hanc opi. duobus casibus.Primo cum contumax dixit se nolle respondere uel uenire. Secundo quando iudex in citatione fuit comminatus ꝙ nisi compareat habebit positiones pro confessatis, per allegata ibi per eum intelligentem hoc quādo quis est citandus secundo, secus si primo tantum:quia nō haberet locum quod hic dicitur. Intellige ergo cum iudex ipse interrogat in tātum quòd si notarius et ex commissione iudicis interrogaret non haberet locum quod hic dicitur nisi iudex esset præsens.

e Sed si antequā. No. casum in quo quis non respondens positionibus non propterea hā betur pro confesso. de alijs pluribus habetur in ca. fi. de confessis per Gloss. & Docto.

f Dictauerit.Qđ habes in c. pro ut. de do. & contu.& ꝭ.de do. & contu. per totum.

g Redditis igiſ. Sic Spec. in tit. de confess.in princ.

h A reo.Vel pro curatore eius, licet non sit semper eiusdē efficaciç cōfessio ,p̃curatoris cuius est rei,ut,quia nō facit fidē in alio iudicio uelut confessio principalis: ut per Ab.in c.per inquisitionē nu.12.de elect.

i Legitimam confessionem.Sed quæ nā concurrere debent ad hoc ut dici possit legitima confessio? resp. multa. & primo ꝙ fiat à pubere uel maiore. nec enim tenet cōfessio facta à pupillo.xxij.q.v.c paruuli.c. ex parte. de corpo. uitiat.& c.cum uirum.de regulari.fac.l.j.C.de falsa mone.l.certum.§.si à pupillo. ff. de confess.Minor tamen. xxv. ann. licet obligetur ex sua confessione:tamen restituitur. l.si ex causa. §.ij.ff.de min.& multa in materia per Host.in summa de confes.in prin.Secundo, ꝙ sit spōte facta aliàs non teneret.c.j.de his quæ me. cau. l.j.§.diuus.& §.si quis ultro. ff.de q̃sti. & xxxj. q ij.c.Lotharius.Tertiò, ꝙ non sit facta per errorem.c.fi.de confess.& hic.Quartò,ꝙ non faciat pro cōfitente sed contra. l. de ætate.§.j.ff. de min. Quintò,ꝙ fiat coram suo iudice,aliàs nō teneret.c.at si clerici. ubi Abb. de iudi.Hoc intellige si pro tribunali sedeat,ut ibi traditur. Sed quid si processus in quo emanauit cōfessio sit nullus? resp.nihilominus tenet confessio:ut in d.c.at si clerici.& per Ab. in c. dudum.ij.de ele.

fessionem extorserit:[a] quo quidem casu, & ipse probationũ oneribus releuabitur, & iudicis in cognoscendo[b] partibus cessantibus statim super tali confessione pronunciandum[c] erit. Planè si per errorem[d] facti huiusmodi confessionem emanasse doceatur confitenti (sed tamen cõfessionem suã statim reuocanti) nullum præiudicium generabitur,[e] alioqui quod sua quisque uoce dilucidè[f] testatus est, proprio non ualebit amplius testimonio infirmare.[g]

Reus nõ tenetur edere actori, nisi instrumẽta cõmunia. h.d.

Non tamen[h] quia positionibus reus respõdere compellitur,[i] documenta quoque quæ ad causam pertinẽtia penes se detinet, nisi sibi cũ actore sint communia,[k] exhibere compellendus erit: nam graue nimis[l] esset illum ad eorum exhibitioné urgeri per quæ sibi posteà præiudiciũ fieret. Sed actor ipse inficiãte reo sumptis congruis, dilationum temporibus intẽtionis suæ proprias ꝓbatiões afferet,[m] uel testes inducendo, uel ĩstrumẽta, & alias scripturas producendo.

elect. nisi causa nullitatis percutiat, & afficiat etiam confessionem, puta: quia facta tempore feriato, uel coram non suo iudice. Ab. in c. Pisanis. de resti. spol. Sexto, ꝙ fiat in iudicio per ea q̃ supra, & per Spec. in tit. de confes. §. nunc uidendum restat. ubi distinguit. Septimò, ꝙ fiat præsente aduersario: ut in l. certum. §. si qs absente. de confess. Octauo, ꝙ fit certa. d. l. certum. Requirunť & alia de quibus diffusè per Spec. in tit. de confes. § sequitur. & per Host. eo. tit. §. qualiter. ꝑ quatuor col. per Doc. in c. olim. de resc. & in c. fi. de cõfes.

a Extorserit. Dicetur autem extorta confessio nõ solum quo ad id qđ qs est expressè cõfessus, sed etiã omne id quod sequiť ex illo. Ab. in cap. cum uenerabilis. de except.

b In cognoscendo. Et etiã in pronuntiando, aliquãdo sumus in ciuilibus: ut per Ab. in c. querenti. de off. deleg. licet secus in criminalibus, quo casu confessus non habetur pro condẽnato, ut per eundem in c. at si clerici. de iud. de quo latè per Host. in summa de confes. §. fi. ubi habes ꝙ ẽt in ciuilibus sæpe in cõfessum est pronũtiandũ.

c Pronuntiandum erit. Vt in c. præterea. ij. de transact. & tenet Spe. de confes. in prin. hoc tamen non procedit indistinctè ut in proxima notula, & per Host. in §. fi. de confes. & per Docto. in l. j. C. de confes. Sed uidetur habere locum cum confessio fit post litem contestatam: ut per Bar. in l. j. ff. de confess. & per Doct. communiter in c. quærenti de offi. deleg.

d Per errorem. Vel iracundiam, uel nimiam festinantiam. Ab. in c. cum uenerabilis. de except. uersi. opp. uidetur enim statim. Forte usque ad diffinitiuam sententiam non post, licet post præceptum iudicis de soluendo confessio possit reuocari. Abb. in c. ex parte. de uerb sig.

e Generabitur. c. fi. de confes. ubi Abb. subtiliter distinguit an, & quando possit confessio prætextu erroris reuocari, post Bar. in l. non fatetur. ff. de confess. & per Host. in summa de confes. §. an error.

f Dilucidè. Quid erit etiam si respõdeat per uerbũ credo si interrogetur super facto ꝓprio. Ab. in c. literas. & c. cum causam. de iuram. calum.

g Infirmare. ca. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de non num. pecu.

h Non tamẽ &c. Hic ponitur ratio dubitãdi. §. istius. uidebatur enim ꝙ quemadmodũ dũ reus cogitur respõdere positionibus, possum ab eo quã quàm inuito, confessionem extorquere contra seipsum, ita etiam possimus cogere eundem ad edendum quanquàm possit ex tali editione damnum pati, quę ratio uisa est adeò fortis quibusdam legistis. in l. j. C. de eden. quòd fuerunt ausi tenere quòd reus hodie teneatur actori edere, quod tamen expressè est contra iura in d. l. j. & l. nimis. C. de testi. & in c. j. eo. ubi plenissimè de tota materia per Abb. & alios.

i Compellitur. Vt c. ij. de testi. in vj.

k Communia. Not. casum in quo reus edit actori. fac. c. G. perpetuus. de fid. instru. & de alijs habes per Cano. in c. j. eo. per Legistas. in l. j. C. de edend.

l Graue nimis. Sic in l. nimis. C. de testi.

m Afferet. Sed contra uidetur l. si post. C. de assess. Sol. ibi non probationem sed personæ præsentiam pars exigit, uel illud est speciale:

ut

ut not. in l. nimis. C. de testibus.

a Admoneri. Personaliter uel ad domum, nō tamen semper sufficit citatio ad domum, de quo per Abb. & Doct. in c. causam. de dolo & contu. & in c. fi. de eo qui mit. in poss. Sed si nō fuit pars citata nō ualet depositio, ut hic. Excipiuntur quidam casus per Doctor. in cap. ij. de testi. & inter alios casus quē ponit Bar. in l. Theopompus. ff. de do. præl. ut si testator mādet stari super aliquibus dicto alicuius, quem dicit informatū: qa sine ulla citatione poterit deponere, hoc tamen bonis rationibus reprobat Abb. in d. ca. ij. Sed num sufficiet unica citatio, uel potius requiratur trina? respon. ut per Ab. in c. consuluit. de offic. deleg.

tur tamen mero iure depositiones tenere licet legitimè impeditus sit restituendus ad opponendum contra testes, secundum Abb. in cap. ij. de testib. restituetur etiam aduersus depositiones ipsas testium.

Reus citandus est ad uidendum iurare, et deponere testes, et testi iniurato non creditur, nisi fuerit remissum iuramentum à parte. h. d.

Debet autem in primis si ex dictis testiū rei sit eruenda ueritas admoneri [a] aduersarius, quòd auditurus [b] iuramentū ueniat, [c] ne si prætermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem. [d] Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quàm prius iurisiurandi religione firmauerint, ꝙ tantum quę uera nouerint ꝓfessione suæ testificationis aperient: [e] nullius enim testimonio quantuncunq; religiosus [f] existat nisi iuratus [g] deposuerit in ꝑiudiciū credi dēt alteri, [h] nisi fortè iuramētū ab aduersa parte [i]

d Firmitatē. Ita ut nec indiciū quātumuis modicū faciāt depositiones. Abb. in c. ij. de testi. Bar. in l. maritus. ff. de quæsti. not. ergo quòd actus gestus contra legem est ipso iure nullus. l. nō dubium. C. de ll. ea. quæ contra. de reg. iu. An autem hoc uerū sit ubi est apposita pęna? dic ut per Bar. in l. prætor. ff. de oper. no. nunc. & per Ab. in c. ij. de testi.

b Auditurus. Immo contra: quia testes audiendi sunt in secreto, & sigillatim recipiendi. c. uenerabili. de testib. c. inquisitionis. §. j. de accusat. c. nullum. C. de testib. Quomodo ergo ueniet pars testes auditura? Solu. secundum Glo. & Doct. in c. ij. de test. unde sumitur, quòd hęc litera non intelligitur ita iudaicè ut pars debeat audire dicta testium, dum ipsi deponunt: sed potest audire testes iurantes, & post publicationem uidebit etiam dicta testium. Vel aliter hoc intelligitur quando testes deponunt in causa publicationis, id est, ad perpetuā rei memoriam. ut in c. quoniam. §. sunt & alij, ut lite non contest. prima uerior secundum Ab. in d. c. ij. & fac. pro prima not. in capit. constitutus. de fideiuss.

c Veniat. Quid si nolit uenire? res. recipientur, & ualebunt depositiones ac si uenisset cum uenire, uel non sit in potestare partis nisi in casu ut not. in c. constitutus. de fideiusso. Et hoc etiam intellige quando lis fuit contestata, ut in titu. ut lit. non contest. & not. in c. ij. de testib. Quid si pars non possit uenire? an depositiones ualeant? respon. de hoc sunt opin. uiden-

e Aperient. Vt iij q. ix. c. hortamur. sunt & alia plura quæ debet testis iurare antequam deponat, de quibus per Specul. in tit. de teste sub capite de testium iuramento. & per Hosti. in summa de testib. §. quid debeant iurare.

f Religiosus c. nuper. de test. etiam si esset episcopus uel Cardinalis. Ab. in c. cum olim. nu. 5. de priuileg. licet hi non tangāt scripturas. c. fi. de iur. cal. & §. In hac tamen parte. ſ. eo. tit. dictum tamen magni uiri iurati faciet præsumptionem. Ab. in c. cùm olim de do. & contu.

g Iuratus. Licet non citatus. Ab. post Spe. & Domi. de Ro in c. ij. de test. uers extra Gl. q̃ro.

h Alterius. Secus forte si dictum testis non esset in præiudicium alterius, puta: quia deponat quem baptizatum, uel ecclesiam consecratam: quia crederetur forte uni etiam non iurato. c. paruulos. & ibi not. & c. cum itaq;. de con sec. dist. iiij. Item ubi quis uult probare se egisse pœnitentiā per cōfessorem suum. c. nemo. de simo. fac. c. omnis. de pęni. & remis. uel deponeret tanꝗ peritus in arte. Ab. in c. ꝓposuisti. eo.

i Parte. cap. tuis. de testi. unde sumitur, licet autem & ibi & hic fiat mentio in singulari numero de parte, debet tamen utriusq; partis interuenire cōsensus, testis enim iurat pro utraq; parte

parte uerum dicere, & ex falso eius testimonio potest utraque pars lędi:ergo.c. quod omnes.de reg.iu.in vj. Sed an requiratur consensus etiam iudicis?quidam quòd sic, ne circunueniatur illius authoritas,pro hoc.l.acta.ff.de re iudi.Contra tenet Abb.in d.cap. tuus. quando scilicet causa est merè priuata, tum,quia iuramētum debet esse necessariū. ca. & si Christus. de iureiur.quæ necessitas cessat ex quo partes de quarum fauore principaliter agitur, remittunt, tum per l. si conuenerit. ff. de re iudi. & respon. ad l.acta.ut ibi p eum.Et pro hac opi.fac.quòd iura non meminerunt de iudice. Sed si non apparet remissum uel præstitum,an præsumatur interuenisse? respon.non, cum solennitas intrinseca non præsumatur.ca.dudum.ij de elect. ibi, non inuenimus esse factam. per Legistas latè in l. sciendum.ff de uerb. oblig.

remittatur. [a]

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogēdi,et iuramentū de non deponendo non tenet.h.d.

Quòd si testes à iudice moniti [b] sese,uel odio,uel gratia, uel timore à ferendo testimonio subtraxerint, per censuras Ecclesiasticas testificari compellendi [c] erūt, nec [d] audientur ꝙ sese quo minus deponant proprij iuramēti [e] uinculo inodatos [f] afferāt.

Diligens debet esse index examinando super oibus que litatibus totius causæ. h.dicit.

Interrogabit ergo iudex testes ī qualibet cā ad min⁹ duos [g] (nulla [h] enim cā est regulariter, ꝗ unius testimo

a Remittatur. Cum igitur iuramentum possit remitti, patet.quòd non est de solennitate formali ipsius testimonij, & ut quidam dicunt est magis de ordine quàm de substantia. Sed contrarium tenet Abb.in c.tuis.de testib. per cap.de testibus. eod. titu. & cum per hanc suam opinio. uideatur dicendum quòd nō possit à partibus renuntiari tanquàm formæ: arg. not.in l.j ff.de uer.obl.& in c. cū dilecta.de re scri. limitat ipse illa dicta, ut non procedant quandò forma principaliter coñcernat fauorē partis.fac.l.fin. C. de fideicomm. cum ibi not.

b Moniti.Not.quòd testes antequàm cogātur moneri debent.fac.c.super. de test. cogen.

c Cmpellendi.c.fi.de test.cogen.& per totū.

d Nec audientur.Non ualet ergo iuramentū de non testificando.fac.c intimauit. & c.constitutis.de testi.& c. quia pleriq;. de offic.ord. in vj. Cum enim testimonium ferre sit munus publicum, compelli quis potest uel inuitus. l. si quando.C.de test.& de test.cogen. per tot.& xj.q.ij.c.quisquis.& c.j.de crim.fal. & de hoc per Abb.in c.qualiter. de accusat.etiam in ca. omnis.de pœnit.& in c.dilectus.de excef.prælato.& in c.ij. de offi. ordi.

e Iuramenti. Sed uidetur quòd tales iurātes non sint compellendi contra iuramentum proprium deponere.c.debitores.c.etsi Christus.c. quanto. de iureiu. Et si dicatur ꝙ nō tenuit iuramentū: ergo tales iurando peccauerunt, & sic peccatum debet eos arcere à ferēdo testimonio? res.secundum Ab. in c. intimauit.de testi.ꝙ istud iuramentum tanquàm illicitum non pōt obseruari sine peccato, cū celare ueritatem sit peccatum. Non obstat temeritas iurantis:quia sicut temerarium iuramentum nō remouet à promotione.c.sicut.de iureiu.Sic nec à testimonio. Vel solue distinguendo:ut per Ab.in c.constitutis.el.j.de test.

f Innodatos. Cum uerè non sint innodati,ut in superioribus notulis,ideoque secūdum Ancha.in c.intimauit. de test. non erit necessaria absolutio,licet cautè faciant qui petunt. Spec. in tit.de teste.§. de testium compulsione.uersi. quid si quis iuramento.

g Duos. Quia in ore duorum uel trium &c. c.licet.de test.

h Nulla enim &c. Intellige hoc regulariter. Nam triginta casus in quibus dictum unius facit plenam probationem enumerat Specul. in titu. de teste. §.restat.uersic. hoc tamen fallit. plures enumerant Legistæ in l.admonendi.ff. de iureiur.& Canon. in cap. ueniens. de testibus. Et Abb.in cap.super eo. de testib. per illum textum ponit regulam. quod ubicunque agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius læditur,sufficit dictum unius.fac.not.in cap.nuper.de testi & cap.solennitates.de consecra.distin.j.& ij.q.j.capitu.multi. & not.per Abb.in cap.acti clerici.de iudi. & allegatur bonus text.in cap.qnicunque.xj.q. j. de cuius intellectu.per Abb in d.c.nuper. & in cap ij.eo. An autem ualeat cōsuetudo quòd uni testi credatur,per Abb.& posteriores.in d. c. ij. & per Iaf.in l.de quibus.ff.de ll.

Diligen-

nio quantūuis legitimo terminetur) eosq; diligenter [a] examinabit de singulis circunstantijs[b] diligenter inquirens de [c] causis, uidelicet de personis, [d] loco, [e] tempore, uisu, [f] auditu, [g] scientia, [h] credulitate, [i] fama, & certitudine, cæterisq; q̃ ad rē facere, [k] & negotio conuenire existimabit. Illud quoq; subtiliter animaduertere non omittet, quo uultu, qua cōstantia, quave animi trepidatione testes deponāt, cum interdūm ex his, uel ipsis inuitis testibus magis quàm ex uerborum serie rerū ueritas elucescat.

a Diligenter. Hæc diligentia cōsistit in multis quę hic ponuntur, quibus adde quòd debet eos sigillatim examinare & de per se.c.uenerabili.de testi. quod intellige pro ut per Abb.in c.causam.& c.sicut.de testib.

b De singulis circunstantijs. Aliàs nō perueniē ad ueritaté. ca.occidit. xxiij.q.viij.& de his habes in l. iij. ff de testi.& in §. si testes.iiij.q.iij. Sed an sint examinādi testes etiam super occultis circunstantiis? dic ut per Inno. Host.& Ab. in c. qualiter. j.de accusat.

c De causis. Debet.n. iudex quærere de causis scientiæ, quam si testis non reddiderit non ualebit dictum eius. iiij.q.iii.§.solam.& xxiij.q.iij.c.si habes.& in Aut.de testi. §.& licet dudum. nec faciet quidem præsumptionem. Idem erit si reddiderit rationem, sed inutilem, Abb.in ca.cum causam de testi. Sed quid si iudex non quæsiuerit, & testis simpliciter responderit se scire? resp. ualebit eius testimonium.c.sicut.ubi de hoc de re iudi.& cōmuniter in c.cum causam. de testi.& not.in l. iij ff.de testi. Vel distinguendum est: ut per Innoc.in d.c.cum causam.

d De personis. Scilicet ipsorum testium, an sint honesti uel turpes personæ.iiij.q.iij.§.ij. uel dic de personis, id est, de contestibus.

e Loco & tempore. Id est, quo loco, & quo tēpore actus de quo q̄ritur fuit gestus. Nā si in his testes essent diuersi, non ualeret eorū testimoniū.c.nihilominus.& ibi not.iij.q.ix. ubi hoc limitat glo.& declarat Ab.in c.cū cām.de testi. uel dic de tpe. id est ex qualitate uel tarditate tēporis qua testis utitur in respōdēdo. Nā ex tarditate deponendi redditur testimoniū suspectū.iiij q.iij.§. idem in testibus. fac.not. per Ab.in c.nihil.de uerb.signi.de teste qui loquitur præmeditatum sermonem. uel per omnia se remittit, prima accommodatior literę.

f Visu. Accipe hic de sensu uisus speciali, quem habemus per organum oculorum. Nā aliàs sensus uisus est generalis ad omnem sensum, unde si deponatur per hunc sensum uisus super re perceptibili alio sensu non uitiaretur testimonium, de hoc not.iij.q. ix. cap.testes.Bart.in l.ij.§.idem Labeo.ff. de aqua plu. arcend.& per Bal.in l.solam.C.de test. Abb.& alios in d.ca. cum causam.eo.tit.

g Auditu. Sed an cæcus possit esse testis super re p ceptibili auditu, si habeat notas voces contrahētiū? resp. comm. quòd sic, ut per Abb.in c.cum causam. de testi. licet ille distinguat, Ang.tamen in l. si non speciali. C. de testam. tenet quòd ista depositio cæci non facit plenam probationem.

h Scientia. Et debet reddi causa scientiæ per illum sensum corporeum, quo percipitur actus super quo deponitur, ut si deponendū sit super re perceptibili uisu debet dicere: quia uidi, si super re perceptibili auditu; quia audiui, & sic de singulis, licet sensus uisus sit generalis ad omnem sensum: ut in notula in uerbo uisu. Et idem in sensu tactus, secundum Bal.in l. solam. C. de testi. Ias. in l. manumissiones.ff. de iusti & iur.

i Credulitate. Scilicet an credant ea quæ deponunt. Sciendum est tamen quòd de auditu, fama, & credulitate interrogantur testes ad præsumptionem, non ad plenam probationem: ut per Abb post Goffr.in cap.cum causam. de testi.& de hoc per Vero. in caut.45.

k Ad rem facere. Fac l.de minore.in fi.ff.de quæstio.l.iij.§.j.ff.de testi.cap.constitutus. in in fi.de fideiuss.& quæ ponit Specu. in titul.de teste.§.nunc tractandum. uersic. sæpe pallor. & illud Nasonis. Heu quàm difficile est crimen non prodere uultu. Et ea super quibus examinari debent testes clauduntur his uersibus.

Auditus, uisus, persona, scientia, causa.
Fama, locus, tempus, ac certū credulitasq;
Dū testes recipit iudex hæc cūcta notabit.
Sed nunq̄d teneaē respōdere testis utrū sit cri

 minosus?

minosus? uel talis qui nō possit testificari? Respondeo de hoc sunt multæ ac multæ opin. & sex refert Ab. in cap. cum causam. de testib. uide per Cano. in cap. ij. de confes. in vj. præcipuè per Bellenzin.

a Valetudinarij. Valetudinarij autē qui sint, relinquitur iudicis arbitrio: ut p Ab. & alios in ca. quoniam frequenter, præcipue uers. quarto quæro: ut lit. non contesta.

b Senes. In casu nostro senes dicūtur post septuagesimum annū: quia ante non excusantur à muneribus tutelis & similibus. l. maiores. ff. de iu. immu. & ita tradit Ab. in cap. si qui. de testi. unde sumitur. Aliàs autem multæ sunt opi. qui dicantur senes: ut per eundem in c. quoniam frequenter. uers. tertio principaliter quæro.

c Depressi. Immo non uidetur quòd ad testē pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat quin possit se conferre ad iudicē? Respondeo fortè hoc dicitur: quia testis posset esse nobilis, & pudore afficeretur si senius & pannosus compareret coram iudice. Ita not. in ca. si qui. de testi. Ex quo nota ꝙ pauperes nobiles excusantur a muneribus publicis quæ palā explicanda sunt, si ob paupertatem domo non egrediuntur. Sed adhuc contra: quia paupertas repellit à testimonio. ij. q. j. cap. in primis. & iiij. q. iij. cap. si testes. Sol. contrarium procedit quando testes essent aliàs suspecti: secus si sint honesti uiri, licet pauperes. Ita commu. in d. cap. si qui.

d Non possint. Idem si sint egregiæ personæ. debet enim iudex ad eas mittere, nisi illæ suo priuilegio renunciare uelint, l. ad egregias ff. de iureiu. Vel nisi sit causa criminalis. Vel aliàs ita ardua ut testis debeat deponere in præsentia iudicis: quia tunc potius debet egregia persona ire ad eum quàm contra: ut per Abb. & alios in cap. si qui. de testi. Et quibus casibus iudex mittit ad examinandū citanda erit pars aduersa, ut uadat ad uidendum iurare ad domum testis. Bart. in l. ad egregias. ff. de iureiu. nisi testis sit mulier. quod Ab. in d. c. si qui. admittit de honestate, non de rigore.

Ex causa delegabit iudex examen testium. h. d.

Si qui tamen eorum qui interrogandi sunt ualetudinarij, [a] uel senes, [b] uel debilitate confecti habeantur, uel etiam ita pau pertate depressi, [c] ut ad præsentiam iudicis uenire non possint, [d] idoneum deliget iudex quē ad suscipiendas illorum attestationes dirigat. [e]

Testes considerantur conditione, natura, & uita. h. d.

Testes uerò nō omnes recipiendi sunt, sed fideles [f] dumtaxat, & idonei. [g] Cēsentur [h] aūt testes conditione, natura, & uita. Conditione si liber testis sit nō [i] seruus: seruus enim sæpè metu dominātis ueritatis testimonium supprimit. Natura, si uir sit, non fœmina. [k]

e Dirigat. Nota ergo ꝙ articulus receptionis testium est delegabilis, Clem. un. de offic. delegat. Sed hoc non procedit in causa criminali. pro quo fac. not. in cap. at si clerici. de iudi. in & super Glos. ij. & hoc procedit regulariter: ut in Aut. apud eloquentissimum. C. de fid. instrum. nā si talis sit iudex quem non deceat ire ad domum testium, & testes ita grauantur ut non possint accedere ad iudicē, poterit tunc iudex mittere ad eos, licet causa sit criminalis: ut per Ab. in cap. si qui. de testi. fac. not. in cap. mulieres. de testi. in vj. alij tamen putant distinguendum: ut habetur in d. cap. si qui.

f Fideles. Fac. l. j. ff. de testi. & ij. q. vij. c. non oportet. & cap. si hæreticus. sic nec ad accusandum c. alieni. & c. quærendum. eadem causa & q. excipe tamen casum in cap. contra Christianos. de hæret. in vj. & ibi not.

g Idonei. Id est, integri debent autem quatuor concurrere ad hoc ut dicantur idonei uel integri, de quibus per Ab. in c. i. de exceptio.

h Censentur. Reputantur sunt magis & minus in pretio respectu illorum trium quæ hic ponuntur. fac. instit. de iu. na. gent. & ciuil. in fi. princ. in uerbo censeri, secundum expositionem Guil. Bud. fac. tex. in c. forus. de uerb. sign. unde sumitur, ubi est uerbum non censentur, sed considerantur ꝙ in idem recidit.

i Non seruus. iiij q. iij. c. ubi. §. item serui. & c. item idonei. & xj. q. iij. c. quatuor. Aut. si dicatur. C. de testi.

k Non fœmina. Intellige diuerso modo. secundum diuersos respectus. Nam respectu testamenti

menti fœminæ penitus arcetur. §. testes. instit. de testam. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testam. Idem in causis criminalibus, secundum Canones. xxxiij. q. v. cap. mulierem. licet arg. fit contra xv. quæst. iij. capit. ex eo. sed illud secundum leges: ut not. in cap. forus. de uerb. signifi. & hoc regulariter. Aliquando enim admittitur in criminali causa etiã mulier, etiam malæ famæ, ut meretrix: ut in cap. tanta. de simon. Respectu tamen casuũ in quibus mulier intestem admittitur, quòd est regulariter d. §. mulier. & latè per Fely. in capit. quoniam. de testi. intellige quod hic dicitur quòd fęmina in comparationem masculi non est perinde idonea, nec facit tantam fidem. Vnde si sunt duo uiri ex una parte, ex alia duæ fęminæ, præferrendum est testimonium uirorum: ut per Ab. in d. capit. forus, quod intellige quando testimonium fœminarum non tenderet in fauorem rei: aliàs secus: quia præferentur fęminæ. Bell. in d. capit. foros. Glos. in cap. clerici. distin. lxxxj. Mars. in l. unius. §. in ea causa. in fin. de quæstio.

nam uarium, [a] & mutabile semper fœmina.

Mulieres nõ sunt in forum trahẽde gratia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio. h. d.

Cuius tamen testimonium si quãdo necessarium [b] fuerit, cũ mulieres honestas [c] ipsa, ac naturalis pudor uirorum cœtibus immisceri [d] ꝓhibeat, quacunque authoritate [e] testimonij ferẽdi causa, uel alia quę iure non exprimatur [f] in iudicium personaliter euocari, uel trahi [g] non poterit, sed ad eam mittendus tabellio, [h] & iuxta Boni-

a Varium. &c. Verba sunt Poetæ lib iiij. Aeneid. & habentur in cap. forus. de uerb. signifi. unde sumitur. Fac. l. filia. C. de inoffi. testam. & est arg. in l repræhendenda. C. de institutio. & substi. Vnde uersus.

Quid leuius fumo? flamen. quid famine? uentus.
Quid uento? mulier. quid muliere? nihil.

b Necessarium. Vt quia non sunt alij qui ueritatem sciant, uel non ita bene sciunt. xiiij. q. ij. cap. quãquam.

c Honestas. Ergo quod hic dicitur non habet locum in omni muliere: sed tantum inhonestè uiuentibus. Sic aliàs licet mulieres pro debito ciuili personaliter capi nõ possint, Aut. sed nouo iure. C. de custo. reorum. Nec possint tali priuilegio renunciare, nisi pro reddenda administratione tutelæ, ut per Bart. in Authẽ. matri. & auiæ. C. quando mul. tutel. offic. mulier tamen inhonestè uiuens poterit indistinctè pro ciuilibus debitis personaliter capi. Gl. & Bal. in l. consentaneũ. C. quomodo. & quando iudex.

d Immisceri. Periculosa est enim sexuum commistio. xviij. quæst. ij. cap. diffinimus. l. maritus. C. de procur. l. fi. C. de arbit. & not. in capitul. ij. de iudi. in vj. unde sumitur, facit l. prima. §. sexum ff. de postulando.

e Quacunque authoritate. Etiam literarũ sedis Apostolicæ, uel legatorum ipsius, cap. ij. de iudic. in vj. nisi literæ Apostolicæ specialiter hoc continerent, ꝙ non intelligas de literis legatorum. legatus enim de latere, uel alij inferiores, non possunt causam committere contra iuris formam: ut not. in cap. fi. de hæret. in vj. & tenẽt Domi. & Perusi. in d. c. ij.

f Exprimatur. Exprimuntur autem hæ causæ in capitulo primo §. fi. de iudic. in vj. secundum aliquos, quos tamen reprobat Perusi. post Ancha. in cap. ij. de iudi. in vj. putantes causas expressas esse omnes criminales: ut in Auth. sed nouo iure. C. de custo. reo. Item casus. l. j. §. ex hoc. ff. de uent. inspici.

g Trahi. Scilicet inuitas, quod satis per se denotat hoc uerbum, uolentes, ergo possunt ad iudicem accedere, nisi simus in fęminis religiosis, quæ nec si uelit debẽt iudicijs personaliter interesse, cap. ij. de iudi. in vj. unde sumitur. Et nota hic casum in quo mulieres sunt melioris conditionis quàm masculi. Ad idem cap. mulieres, & capit. ea noscitur. de sent. excommu. & cap. ex literis. de pigno. de quo latissimè per Legistas in l. secunda. ff. de re. iu.

h Tabellio. Vel alia idonea persona, puta, presbyterum, uel alium honestum uirum: ut legitur, & not. in capitulo secundo. de iudi. in vj & not. hinc quòd licet de iure ciuili examinatio testium, non possit committi nisi habenti iurisdictionem: ut per Bart. in l. iudices C. de

C.de fide instrum. de iure tamen canonico potest committi etiam tabellioni, & priuatæ personæ.primo tamen debet iudex committere tabellioni si eius copia haberi poterit, Perusi. in d.cap.ij.post Innoc.in capit. quoniam contra.eod.

a Constitutionis. Vt in capitulo.ij. de iudic. in vj.

b Integer. Quatuor concurrere debēt ut testis dici possit integer. Primo quòd sit omnino immunis à crimine, qđ intellige ut per Ab.in capitulo testimonium.de testi. & dicetur aliquid in sequenti notula. Secundo quòd procul sit ab infamia : & an hoc procedat in infamia facti, Abb.in d.cap.testimonium. Suspicione, id est, inimicitia.iij.quæst.v.cap. accusatores. dicens fraudulenter se inimicum,ut se à testificando subtrahat, licet mortaliter peccet:quia dicit mendacium in causa proximi. xxij.quæstione secunda,cap.ne quis. & capit.j.de crim. falsi.nihilominus fraude comperta reciperetur, & ei crederetur, Ab. in cap.inquisitionis. §.j.de accus.uers.ulterius. Quarto suspicione criminis : quia non debet in aliquo uacillare, sicut opinio ordinandi. distinct.lxxxj.cap.tantis. & declarat Abb. in capitulo primo.de except.in.tertio not.fac.illud Oratij Integer uitæ scelerisq; purus.

c Carebit. Ergo peccatum mortale repellit à ferendo testimonio, cap.testimonium.de testi.& capit.j.de accus. Sed hoc non est indistincte uerum, sed prout declarat Ab. in d.capitulo.testimonium. & in capit. illa. de elect. & in capit.accusationis.§.j. ubi bonus tex. in materia.de accus. Illud not. ꝙ enormiter peccans non facit fidem etiam cum iuramento, Ab.in capit.j.de purg.cano.nec famam inducunt,tales testes, Ab.in d.capitulo inquisitionis.§.ij.

d Prohibentur.Not.quod edictum de testibus est prohibitorium certarum personarum, & permissorium regulæ. quilibet enim admittitur nisi prohibeatur, ut hic. facit capit.cum. apud. ubi Ab.in primo no. de sponsal. & cap. j.de testibus.

e Clerici. Tam seculares quam regulares religiosi & conuersi, nec enim in materia ista inter hos est differentia, Ab.in cap.insuper.in prima q. de testi.Item tam clerici inferiores, quàm prælati Ecclesiarum, quod satis probatur in d.c.insuper. ponderādo inscriptionem d. cap. insuper, quæ est Priori & fratribus. Et cum prælatus possit esse iudex in cā ecclesiæ suæ, ij. quæst.vij.cap.si quis. & ibi not.& in cap. cum personæ.de priuil.in vj. ergo multo magis poterit esse testis. cum facilius repellatur quis à iudicando, quàm à testificando. & ita arguit Abb.in d.cap.insuper.facit cap.cum R. de offi. deleg.Hoc tamen limita primo non habere locū si prælatus promoueret causam in qua uult testificari,d.cap.insuper. Item quando ageretur de causa quæ spectaret specialiter ad mensam episcopalem : ut per Abb.in d.capit.insuper.uersiculo ex his infertur, & de materia latissimè in dicto capitulo insuper, & cap. cum. nuncius.de testi.

f Vniuersitatis.Etiam secularis,eadem enim est in omnibus ratio : quia scilicet causa non est singulorum l.in tantum.ff.de re. diuisio. & xij.quæst.ij.cap.qui manumittitur. & per Canonistas.in cap.insuper.& capit.cum nuncius. de testi. Legistæ in l.parentes.C.eod.titulo.

g Non erunt.cap.insuper.cap.cum nuncius. & cap.tuis.de testi.cap.etsi Christus. de iureiuran.& hoc intellige in ciuilibus. distinguendo tamen plenè, ut per Ab.in d.cap. insuper. Secus in criminalibus. ca. super pendentia.xiiij. quæst.ij.nisi esset res & criminalis quæstio inter eosdem de uniuersitate : quia par affectionis causa omnem excludit suspicionem,l.non solum.ff.de ri.nupt. & latè per Abb. in d.cap. insuper

facianæ constitutionis [a] tenorem procedendum erit.

Testis mala uita caret fide hoc dicit.

Vita cēsetur testis, si innocens sit, & integer, [b] nam si uita bona defuerit, fide carebit. [c]

Clerici possunt testificari pro Ecclesia, et singulares personæ pro uniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat.h.d.

In summa quicunque iure minimè prohibentur [d] ad testimonium perhibendū sunt admittendi. Clerici [e] ergo à ferendo testimonio super negotio propriæ Ecclesiæ, uel aliæ singulares personæ, in causa suæ uniuersitatis [f] arcendi,non erūt, [g] nisi

insuper, immo secundum plerosque non sunt omnino integri, maximè quando per aduersam partē perducerentur testes in contrarium: ut per Ab. in d.c. insuper.

a Instituti. Quo casu non poterit testificari: quia nemo debet habere duplex officium in causa. iiij. quæst. iiij. cap. j. & ca ij. fac. capit. singula. distinct. lxxxix. & xvj. quæst. j. capit. presbyteros. Et l. ille à quo. §. tempestiuū. ff. ad Trebell. l. si plures. ff. de pact. l. nemo. C. de asseß.

b Alia causa. Sed quæ tam erit ista alia causa? Respondeo multiplex: ut excommunicatio, crimē graue, periurium, infamia, cap. testimonium. de testi. & cap. ex parte. cod. titulo. Vnde nota quòd habilitatus ad certum actum respectu unius causæ, uidetur habilitatus solum respectu illius non aliarum causarum pariter impedientium fac. cap. ex tuarum. de aut. & usu pal. l. si domus. ff. de serui. uerb. prædio. fac. quod not. in capit. statutum. de rescript. in vj. & per Abb. in capitulo cum nuncius. de testi. in prin.

ad agendum, respondendumue fuerint instituti, a uel ipsos alia causa b probabilis impedierit.

Monachi de consensu Abbatis, possunt testimonium dicere. h. d.

Monachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia c constituti sunt, de sui præsulis licentia, d rectè testimonium dicēt.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed non contra. h. d.

Christianorū quoque testimonia aduersus Iudæos in omnibus causis recipienda e erunt, nullis sibi cōtra hoc principum priuilegijs f suffragantibus. Sed contra Christianum, nec Iudæus, nec Paganus, nec Hereticus, aut aliter infidelis, g neque excōmunicatus, h aut

c Sub obedientia. Vt sunt canonici regulares, conuersi, & alij religiosi huiusmodi: ut per Specul. in titulo. de teste. §. j. uersic. Item excipitur quòd est monachus. ubi multa iura allegat in materia, suæ tamen allegationes sæpe plus ualent numero, quam pondere.

d Licentia. Sed quid si non habuerint licentiam? Respondeo quidam distingunt inter testimonium exhibitum in iudicio, & testimonium adhibitum contractui, magis tamē commun. tenetur quòd ualeat: ut per Specul. in titulo. de teste. §. j. uersicu. item excipitur quòd est monachus, quia non reperiuntur prohibiti, immo potius permissi, cap. nuper. de testibus, cap. etsi Christus. de iureiu. cum simili, & hoc tenet Accurs. in §. cogitandum. in Aut. de monachi. Bal. in Aut. ingressi. C. de sacros. ecclesijs, Abb. in capit. cum nuncius. de testi, per cap. Abbate. de uerbo signifi. & cap. ueritatis. de dolo & contum. Et quod hic, & in capitulo monachi. xvj. quæst. j. dicitur. de licentia intellige secundum eum, quòd à principio debent habere licentiam prælati, cum nec legere literas debeant si ne licentia prælati. xij. quæst. j. cap. non dicatis. Sed si testificati fuerint ualebit testimonium cum lex illud non annullet. Simile est, quòd licet non debeant fieri plures quàm unus patrinus, si tamen fiant plures cum omnibus contrahitur spiritualis cognatio, ut supra. de tripli ci cognatio. §. de eo. & ibi not. licet hoc sit nouissimè per Concilium Tridentinum immutatum. Vel intellige de licentia quæ procedat de honestate non de necessitate. Quemadmodum etiam dicimus de teste qui debet deponere ieiunus cap. j. de testi. fac. cap. j. de desponsf. in pub. in fi. Nec sumendum est hic arg. contrario sensu.

e Recipienda erunt. c. iudæi. de testi. An autem iudæus possit contra Christianum de crimine excipere. dic ut per Ab. in d. cap. iudæi.

f Priuilegijs. Vt habes in Cle. j. de testi.

g Infidelis. Vt cap. j. & c. licet. de testi. l. quoniam. C. de hæret. cū Aut. ibi posita. & per Specul. in titulo de teste. §. j. uersiculo item quòd iudæus. Sed contrarium uidetur probari in capitulo iudæi. eod. titulo. Sol. uerbum præsumant, tollit difficultatem ut ibi not. Item contra cum in iudicio sit seruanda æqualitas, cap. ij. de mutu. peti. cap. cum inter. de except. ergo uidetur iuridicum quòd sicut Christiani iudæos non recipiunt contra se, sic nec ipsi contra iudæos recipi debeant. Sol. ut not. in Cle. j. de testib.

h Excommunicatus. iij. quæst. iiij. c. conspiratores. cum concord. alleg. per Specul. in titulo de testibus, §. j. uersiculo item quod est excommunicatus. Et idem dicas de suspenso: ut per

ut per Specul. in d.§.primo uersiculo quod de suspenso.

a Criminosus.Quod intellige ut in §. seq. & concord.iij.q.xj.c.neganda. & cap. non est. & iij.q.vij.c.qui sine. & cap.postulatus. & xxxij. q.v.c.præceptum.

aliter criminosus [a] rectè testimonium [b] dicent.

Criminosus perseuerãs in crimine non potest testificari, emendatus uerò in causa ciuili potest, nisi fuerit reus perijurij, uel nisi sit affectus infamia. in causa uerò criminali, licet emendatus difficilius admittitur.h.d.

Plane [c] quod de criminoso diximus distinctionem recipit: nam si is cui ab aduersa parte opponitũ, adhuc in ipso crimine [d] perseuerat, tàm in ciuili quàm in criminali cã ab omni prorsus testificãdi officio [e] excludẽdus erit, si uerò sit de crimine emẽdatus, [f] nec eũ comitetũ infamia, [g] non est in cã ciuili, uel etiam cũ de crimine ciuiliter [h] agitur, præterquàm

b Testimonium dicent. Sed nunquid orthodoxus poterit huic iuris dispositioni renũtiare, & contra se admittere testimonium infidelis? Specul. in titulo de teste, uers. sed nũquid orthodoxus, quòd sic. Cõtra tamen Io. And. ibi in additionibus: quia sic daremus fauorem infidelibus, contra cap. excõmunicamus, & cap.si aduersus.de hæreti.Est tamẽ sciendum ꝙ si testis dicatur excommunicatus, infamis, fur, raptor, uel ita criminosus ut non debeat admitti, nihilominus productus statim examinabitur, & in fine discutietur an obiecta sint uera. quilibet enim donec contrarium appareat bonus præsumitur cap. uni. de scrut. in ordi.faci.& latè per Specul. in tit. de teste.§.j. uers.sed quid si dicitur.cũ uersiculis seq.

c Plane &c.Iste.§.continet septem casus in ꝗbus quis repellitũ a testimonio in cã criminali, & tres casus in quibus repellitur in causa ciuili. & sumitur ex cap. testimonium. de testi, quasi aduerbum, in quo Ab.ualde diffusè explicat materiam prosequendo sigillatim casus singulos.

d Crimine. De quo autem crimine sit hoc intelligendum, uariè loquuntur Doct. in cap. testimonium de testi.Sed quid si testis tempore præstiti iuramenti fuerit non criminosus, sed bene tempore depositionis? Respondeo non est legitimus testis, nec admittendus. Aliud est in casu conuerso, scilicet si criminosus fuisset tempore iuramenti, & non fuit oppositum, non potest repelli tempore depositionis. Nam iuramentum astringit eum licet criminosum. Ita Abb. in d.capitulo testimonium. uersiculo circa hunc casum. post Specul.& Ioan. Andreæ. crederem tamẽ quòd iudex impedire posset ex officio, uel eidem fidem uel modicam uel nullam adhibere deberet.

e Officio.Non sic facile criminosus repellitur ab alio officio quàm testificandi, de quo latissimè per Canonistas in cap. sciscitatus. de rescriptis.

f Emendatus. In causa ergo ciuili emendatus nõ repellitur: quia iam incipit esse quod non fuit ca. ferrum.distin. 50. Sed qualiter probabitur quis emẽdatus? Respõdeò per sacerdotẽ cui confessus est, qui de ipso debet testimonium perhibere, c.in capite.dist.50.& ij.q.j.cap. si peccauerit. in fi. & in cap.nemo.de simon. ut per Glos. fi. de test. in cap. testimonium. ubi latius Doct. ubi specialiter inquit Ab.quòd confessio quidem probabitur per sacerdotem: sed satisfactio per familiares & alios qui uiderunt. Quid si emendatio contigit per dispensationem? Respond. communiter quòd prosit quo ad omnes quæstiones ciuiles & criminales. Sed Ab.in d.cap. testimonium putat consultius esse si inspiciantur uerba dispensationis.

g Infamia. Not. quòd infamia cõcomitatur & associat infamem, adeò quòd eum sequitur quocunq; se uertit tanquã lepra leprosum: arg. j.q.j.c.cito turpem.unde in quolibet loco poterit tãquã infamis repelli, fac.ad hoc not. per Inno.in c.qualiter,& quando. de accus. & per Ab.in ca.testimonium.eo.uers. unum &c. Sed cum tria sint genera infamiæ, quædam iuris quæ dicitur ciuilis, quædam quæ dicitur canonica, quædam quæ est infamia facti, quæ probè appellabitur infamatio, de qua erit intelligendum quod hic dicitur? Resp. secundum uarietatẽ casuum uariandæ erunt & responsiones ut prolixè per Ab.in d.c.testimonium.uers. *Venio ad secundum*, & uers. *Ego in hac materia*.

h Ciuiliter agitũ. No.hic ꝙ appellatiõe cãę ciuilis

uilis nō uenit causa, in qua agitur de crimine licet ciuiliter agat̄, ponunt̄ enim hic ista, ut di uersa, & dic ꝙ ista causa est quasi mixta inter ciuilē & criminalē. c. tuę. de procu. c. super his. de accus. quod est notandū pro interpretatione statutorum, & aliarum similium constitutionum.

pro reatu [a] periurij, repellendus. In criminali autē quæstione, si in alio iudicio contra ipsum accusatione de crimine instituta confessus, [b] uel conuictus [c] fuit, uel si tūc per exceptionem conuincatur, [d] aut eius grauata sit opinio, [e] ex eo quòd quandoq; fuit tali modo repulsus, quanuis hoc casu non excluderetur, in causa ciuili potest à testimonio licet egerit pœnitentiam [f]

a Reatu periurij. Fac. vj. q. j. ca. quicūque. & xxij. q. v. ca. paruuli. & c. si quis. cum simili. & procedat hoc quoties quis uiolauit iuramentum licitum, uel de quo dubitatur an sit licitum. si uero iuramentum sit illicitum & temerarium, secūdum com. opi. nō repellit à testimonio, nec infamat, sicut nec à dignitate repellit. c. sicut. de iureiuran. & fac. quod no. in c. Florentinum. distin. lxxxv. Sed unde aduenit ista specialitas in periurio cum secus sit in alijs criminibus grauioribus? sufficit enim quòd quis sit emendatus. Respon. secundum Io. And. & Goff. quòd in teste pura & simplex requiritur ueritas. iij q. viij. cap. pura. & iiij. q. iiij. c. j. & iuramentum est ueritatis confirmatio. c. etsi Christus. de iureiuran. Sol. nihil est æquè ueritati contrarium ac falsitas quæ est ueritatis immutatio. Aut. de instrum. caut. in princ. Item periurus quodam respectu uincit homicidam. xxij. q. v. c. ille qui. & hoc maximè, quando quis commisit periurium in testificando. nam ex quo semel commisit in illo officio suspectus est semper in illo, l. si aliquid. C. de suscept. & arch. lib. x. & cap. quicunque sciens. vj. q. j. & per Ab. in c. testimonium. de testib. sed uidetur quòd tam hic quàm in c. testimonium. sit superfluitas. sufficiebat enim meminisse de infam. cum quilibet periurus sit infamis. c. infames. vj. q. j. Sol. ut per Ab. in d. c. testimonium. uersic. sed contra.

b Confessus. Ex hoc nota quòd confessio facta in uno iudicio etiam criminali, facit fidē in alio contra confitentem, quo ad hoc ut repellatur à testimonio quasi suggillet opinionem ipsius: secus quo ad alia. l. pen. ff. de interrog. action. Item talis confessus non admittitur ad purgationem alicuius, c. constitutus. de purg. cano. & c. deniq;. §. j. de except. quod intellige secundum hunc. §. & fac. c. super eo. el primo. de testi.

c Conuictus. Multo magis si condemnatus, secundum Io. And. & Ab. in cap. testimonium. de testi. & intellige hoc etiā si sit emendatus ut ponat aliquid speciale in causa criminali, quod satis innuit litera in fi. fac. ca. sup eo. j. de testi.

d Conuincatur. Quia tunc etiam si esset emendatus non admitteretur, si causa esset criminalis, licet durum uideat̄, ꝙ semel delinquens quantūcunq; sit emē datus remaneat supiciosus, si tamen intrasset religionem fortè remota esset omnis causa suspicionis. c. pen. & fi. xix. q. ultim. & sentit Ab. in c. testimonium. de testi.

e Opinio. Et ideò is cuius opin. est grauata ad testimonium admitti non debet in causa criminali: quia omni infamia debet testis carere. c. denique. de excep. & ij. q. viij. c. testes. & præcipuè in causa criminali, nec etiam tales sunt admittendi ad honores. lxxxj. distin. c. tantis. & infra de accus. c. omnipotens. & ca. fi. de testib. in nullo enim debet uacillare opin. ordinandi. distin. xxxiij. c. laici. arg. l. reum criminis. C. de procur. & l. eos. ff. de decurion. & est hic argum. quòd res siue sententia inter alios acta facit fidem in alio iudicio, sed dic quòd sola repulsio non sufficit, sed infamia inde orta ipsum repellit: aliàs iterum oportet crimen probari ut repellatur: ut not. in c. testimonium. de testib. unde hæc notula sumit̄.

f Pœnitentiam. No. ergo quòd emendatus de crimine non remanet omnino integer, unde non restituitur pristinę præsumptioni naturæ qua quilibet bonus præsumitur. c. fi. de præsumpt. immo in arduis remanet præsumptio contra fac. c. forus. in fi. de uerb. signific. & ex hoc limi. ca. ferrum. distinct. 50. & not. quòd non pręfigitur aliquod tempus sed sufficit probare quòd aliàs erat criminosus. Ex quo infertur quòd peractio pœnitentiæ etiam cum interuallo longi temporis, non sufficit ut purgetur ex toto præsumptio contra eam ex delicto orta. Argu. contra in Aut. de monach. §. humana

remoueri. [a]

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur etiam noua superueniente causa. hoc dicit.

Illud in dubium non uenit eius testimonium qui integer deposuit [b] infringi debilitarive minimè posse, quãquam illũ post depositionem factum esse contigerit criminosum. Nec enim quòd rectè semel factum est ex huiusmodi euentu posteà debet infirmari, [c] cũ culpandus non sit qui idoneum nunc in testem producit si aliquando eundem futurum malum non diuinauerit. [d]

Domestici & similem habentes causam, non possunt esse testes. h.d.

Domestici [e] quoque, & qui similẽ habentes causam consimili quoq; morbo [f]

humana autem natura, de hoc per Abb. in c. testimonium, in tertio not. de testib.

a Remoueri. Et circa hoc datur per Abb. in c. quæstioni. de appel. in fi. talis regula & conclusio, quòd omne iuramentum honoris est regulariter periuro interdictum, per ea quæ alleg. per Gloss. in d. c. quæstioni. sed iuramentum oneris quod tendit ad obligandum tenetur præstare periurus sicut alius. c. cum in ecclesijs. de maio. & obe. nisi sit præsumptio quòd iterum deieraret. hunc enim nunquam est deferendum iuramẽtum etiam oneris, ca. clericos. de coha bi. mulie. & cle.

b Deposuit. No. tẽpus depositionis attendendum. concor. l. ad testium. §. j. ff. de testam. ubi not. & l. iij. circa princ. ff. de test. & de hoc per Specul. in tit. de teste. §. j. uersi. quid si post datum. & est argu. quòd pubes factus non fert testimonium de eo quod uidit ante pubertatẽ, de quo not. in d. l. ad testium. §. j.

c Infirmari. Et meritò: quia factum legitimè infirmari non debet, licet casus postea eueniat à quo non potuit inchoari. c. factum. de regu. iu. in vj. fac. xxxij. q. vij. c. neque furiosus. ff. de his, qui sunt sui uel ali. iu. l. patre. fac. ca. pen. de eo qui cogn. consang. uxo. suæ. & l. in ambiguis. §. j. ff. de re. iu. & l. adoptiuus. & l. si qua. ff. de ri. nup. & l. nec enim. ff. de itin. actuq; priua. Contra tamen uidetur. c. communiter. & c. usque adeò. distinct. xxxiij. & c. presbyterum. & c. tua. de cle. ægrot. Sol. non infirmatur & retractatur totaliter, sed quo ad effectum tantum, & ita not. in d. c. factum. Sic etiam cõtra licet quid ad eum casum ueniat à quo potuit inchoari, non tamen firmatur quod ab initio non ualebat. c. non firmatur. de regu. iu. in vj. de quo dic ut ibi.

d Diuinauerit. No. quòd non tenetur quis diuinare. fac. c. uni. ut eccles. benef. sin. dimi. confe. & l. si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mandа. l. si putator. ff. ad leg. Aquil. Nam & Paulus licet esset spiritu Dei plenus, non tamen potuit secreta diuini consilij perscrutari. xxij. q. ij. c. beatus. diuinare autem sumitur in malam partem: ut. j. q. j. c. nunqnam.

e Domestici. Concor. l. pen. ff. eo. l. ij. C. eo. & c. in literis. de testi. & iiij. q. iij. §. testes. Sed qui nam dicuntur domestici uel familiares. Respon. propriè ij quibus imperari potest ratione patriæ uel dominicæ potestatis: ut not. in d. c. in literis. hic tamen non adeò strictè sumitur domesticus: nam & alij seruitores q stant in domo ad seruiendum, & sunt liberi, comprehenduntur in dispositione huius tex. ut per Ab. in d. c. in literis. in iij. nota. per l. ij. §. familiæ. ff. de ui bono. raptorũ. & l. pronunciatio. §. j. ff. de uerb. signi. licet idem in eodem capitulo. uersi. sed contra prædicta. in fi. uideatur adhærere primæ expositioni & significationi. Quidã tamen circa hos seruitores distinguũt an habeant salarium uel nõ habeant, ut quod hic dicitur locum habeat in primo casu non in secundo: ut per Specul. in tit. de teste. §. j. uersi. sed quid de mercennario. Verbum tamẽ familiares secundum aliquos latius patet, quã uerbum domestici: ut per Iuristas. in l. ij. C. eo. Sed an subditus testificabitur in causa domini. Respon. affirmatiuè: ut per Ab. & Doct. in c. accedens. ut lite non contest.

f Morbo. Id est. delicto. secundum quosdã. fac. iij. q. v. ij. c. qui sine. & c. postulatus. §. porro. in fi. & j. q. j. c. multi. in prin. & ca. cũ in tua. extra de sponsal. Sic non potest alium corripere qui in simile delictum corruerit. distin. xv. c. fi. Sed certè licet hæc dispositio uera sit in se, non tamen uidetur quadrare huic literæ: nam cum agitur de repellendo testem, nõ est necesse ponderare similitudinem siue con-

formitatem delicti, cum etiam dissimile repellat.c.testimoniũ de testi. Vnde uidetur me lius intelligi posse de similitudine causae, non tamen de qualibet similitudine, puta, quòd is qui emit non possit testificari in causa alterius qui emerit. Sed quoties est tanta causarum similitudo q; ex decisione causae in qua est testis infertur ad decisionẽ causae in qua est principalis, non sufficit ergo similitudo in genere, uel in qua non cadit affectio ut per Abb. in capitulo personas.de testib.

uerisimiliter laborare existimandi sunt, si [a] certum id sit, aut super eo legitimè conuinci posint, si ab alterutra partiũ testes adducti fuerint, ad testimonium admittendi non erunt. [b]

Non potest quis esse testis in causa, in qua fuit aduocatus uel procurator.h.d.

Is quoque qui in prima instantia [c] alicuius causae aduocationem [d] & patrocinium susceperit, [e] licet aduocatus, [f] & procurator [g] esse desierit, quia tamen ad-

a Si certum. Sed quid agendum si certum sit me super contractu non habere nisi testes de mea familia? Rñ.secundum Ab. in c.in literis.quòd debeo eos expellere, & post producere eos in testes.satis enim uidetur quòd tempore testimonij non sunt mihi familiares.haec tamen expulsio non debet esse de fraude suspecta, secundum Doct.in l.j.§.si seruus. ff.de qq. & in d.c.in literis.

b Non erunt. Et sic infertur quòd interrogandi non erunt. putat tamen Abb.in c.personas.de testi. in fi.non absurdè dici posse q; isti admitti poterunt, sed quanta sit adhibẽda fides iudex ex uarijs circũstantijs arbitrabitur:arg.not.in c.insuper. & in c.in literis.de testib. erunt ergo testes huiusmodi non omnino integri.Et quod dicitur eos non admittendos, intelligendum erit quo ad effectum plenę probationis. Et fac.pro eo quòd hic dicitur.c.causam.ij.de iud.ubi iudex.qui habet causam consimilem potest recusari.

c Instantia.Instantia bene dicit instã:ia quae durat à litis contestatione usque ad sententiã, ut etiam per triennium, secundum ius ciuile. l.properandum. C.de iudi. secus enim esset si datus esset procurator ad unum actum tantũ, puta, ad impetrandum: quia poterit in alijs articulis disiunctis testificari, secundum Io. Andr.& Perusi.in ca.fi.de test.in vj. post Rot.

d Aduocationem.Quod intelligerem etiã si tantũ scriberet in camera & non compareat coram iudice, licet hic propriè non possit dici aduocatus, secundum Abb. in Rubrica.de postul.& prohibitus aduocare nõ censeatur prohibitus domi scribere. Sed hic uidetur eadem in utroque casu ratio:ut supra in notula super uerbo praesumitur.

e Susceperit. Si quis ergo fuerit quidem procurator cõstitutus mãdatum tamen nõ receperit testificari poterit. c.dilecto. de testi. Idẽ etiam in aduocato, & de hoc no. in l.fi.ff.eo.ti.immo & si suscepisset mandatum & re integra renunciasset, idem esset dicendum, secundum Inno.in c.insuper.de testi. fortius secundum Hostien.ibi idem diceremus si procurator agere incepisset, dummodo ante litem contestatã destitisset, & etiam si dictus procurator posset causam resumere secundum formam ca.si duo.de procu.in vj.expone ergo susceperit.ita q; dominus litis factus fuerit, uó aliàs,de hoc plene habetur in c.insuper.de testi.& in ca.fin. eod.tit.in v.

f Aduocatus. Intellige de aduocato qui intentionem suam propalauerit ex intẽtione Innocen.& Abb.in c.irrefragabili.de offi.ordin. qui ita etiam intelligunt. l.praetor. ff.de iurisd. omn.iud.potest tamen esse testis in instrumento transactionis, & descriptus in instrumento potest esse aduocatus cum agitur ad executionem, sed si in aliquo dubitetur de iuribus instrumenti non potest testificari. Abb.in c.ex literis.de transact. & sic nota quòd cuius uiui uox non fac.fidem facit descripta.Et fac.ad q. an notarius procurãs possit producere instrumentum à se confectum in fauorem sui principalis, de quo per Io.And.in c.cum quid una. in Mercu.fac.no.per Barto. in l.deferre.§.idẽ rescripserunt.ff.de iu.fisci.

g Procurator. Patet quòd hic loquitur de procuratore ad iudicia. Sed nunquid sit idem de procuratore ad negocia? Respon. secundũ Hostien.quòd in negocio quod procurauit de consensu partium potest admitti, sicut & iudiciarius & mediator. §.quoniam uero. Auc. de testi. in alijs uerò etiam parte inuita cum non

non prohibeatur. l.j.ff.eod. & not. in ca.fi.de testib. in vj. Notarius quoque qui scripsit acta non prohibetur esse testis, habetur in d.c.fi. Iudex quoque potest deponere coram alijs iudicibus de gestis corã se. c.inter dilectos. ubi Ab.de excess.prælat.& in c.non sine. de arbi. plenius in c.cum nobis. de testib.

a Præsumitur. Sed quõ hoc præsumit cum cesset lucrum? Respon. quia huiusmodi personæ reputant uictoriam causæ ad honorẽ & perditionem ad dedecus: quia memores sui officij fortè ueritatem nõ deponerent, & sic nota quod honor & causa affectionis non minus repellit testem, quàm lucrum. Perusi.post Bal. in c.fi. de testi.in vj.fac. c.statuendum. ij.q.vj. & fac. quia aduocatus dicitur offendere eum contra quem aduocat, unde tanquàm non amicus uidetur repellẽdus, per ea quæ dicit Ant.in c.cum sacerdotis.de post.ubi inquit quòd promittẽs sub certa pœna non offendere, incidit in pœnam accipiendo contra eum officium aduocationis: quòd nota pro instrumẽtis pacis. Contrariũ tamen ibi & melius tenet Ab. Sed quid si uehementiores præsumptiones urgerent in contrarium? fortè non procederet quod hic dicitur.l.diuus.ff.de restit.in integr. nisi dicas hanc esse præsumptionem iuris & de iure, quæ non admittat probationem in contrarium.

b Appellationis. Videbatur tamen dicendũ contrarium, cum causa appellationis uideatur diuersa à causa principali propter diuersitatem iudicis, aduocati, & procuratoris, sed dic quòd non est simpliciter alia, sed quo ad quid.not.in c.fi.de testi.in vj.

c Non erit. Fac.quod not. Ab.in c.cum uenerabilis. uersic. *ex prædictis etiam inferatur*, ubi inquit quòd si approbaui aliquem, possum eũdem reprobare respectu alterius dissimilis. Vnde si approbaui aliquem in iudicem possum reprobare si producitur contra me in testem: quia persona criminosa potest esse iudex, ad not.in c.sciscitatus.de rescri. non autem testis §.uita.supra eod.& c.testimonium. de testib. Sic approbatus in Rectorem studij potest reprobari in examine, nec statutum uniuersitatis in contrarium ualeret.

huc affectus causæ præsumitur, a in iudicio appellationis b in testem recipiendus nõ erit. c

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quartam sub certo tamen iureiurando.h.d.

Dabunt autem iudices tã in Ecclesiasticis, quàm in ciuilibus d causis ad exhibendos testes non solum unam, sed ex causa e secundam etiam & tertiã dilationẽ, f quartam uerò disceptantibus nõ largietur, g nisi præstito ab eo qui postulat

d Ciuilibus. Id est, quæ aguntur in foro seculari, eccclesiasticis quæ aguntur in foro ecclesiastico, uel ciuilibus, id est, quæ aguntur de rebus temporalibus ecclesiasticis, id est, spiritualibus, uel criminalibus, utranq; expositionem amplectitur Ab.in c.in causis. de testib. unde sumitur. c. secundũ primam expositionem nota quòd regulariter causæ ecclesiasticæ regulantur ad instar ciuilium.fac.Cle.dispendiosam.de iudic.per locum à speciali. & in c.j.de iuram.calum. in vj. fac.not.in d.ca.j. de nou.oper.nunciatio.

e Ex causa. Fac.not.in d.c.in causis. & in ca. pen.de test.& in l.fi.ff.de fer.

f Dilationem. Aliàs productionem, & ita reperitur litera in c.in causis. & in c.pen.de testib.unde sumitur.& erit sensus quòd etiam in unica tantum dilatione non poterunt fieri nisi tres productiones. & hunc intellectum sequitur Ab. & alij magni uiri tam in d.c.in causis. quàm in d.c.pen.multis comprobans, consuetudo tamen quæ est optima legum interpres. c.cum dilectus. de consuet. approbauit alium intellectum, scilicet ut in dd.iuribus exponamus productionem, id est, dilationem, in qua scilicet fiunt productiones. & ob id hic ad tollendas difficultates meminit de dilatione. & pro hac intelligentia.fac.quòd not.iij.q.iij.c. spatium.pro alio tamen intellectu fac.c.significauerunt. de testi. & Auth.qui semel. C.de probation.

g Largiẽtur. Sed quid dicemus si iudex hãc quartam largiatur ommissa solennitate iuramenti, de qua hic dicitur. Resp.licet uarij uaria senserint, comm. tamen est opi.quòd teneat ista quarta productio, si à parte non fuerit reclamatum & appellatum. & ita Butri. & alij in c.pe.de testi.c.per Ab.fusè in c.in causis.

fis.eod.tit. Idem erit si productio fuerit facta post terminũ assignatum tacente parte. Imol. in c.fraternitatis. de testib.

a Iuramento. Sed cur exigitur hoc iuramen tum cum semel sit iuratum de calumnia. Respon.ut not. in c. pe.de testi. & est not. secundum Innocen. quòd hæc quarta dilatio nõ datur indistinctè seruata solennitate de qua hic dicitur. sed oportet ꝙ petatur intra tẽpora statuta de quibus in l.j. C. de dilat. & iij.q. iij.c.spacium. sequitur Ab. in ca. pen.de testi.

b Productionẽ. Id est, dilationẽ in qua fit productio, uel secundũ alios capi debet hoc uerbum prout iacet:ut not supra in uerbo dilationem, secundum quem intellectum sequitur quòd si quis habuisset tres dilationes tamen non potuisset facere nisi unam aut alterã productionẽ, quòd in danda quarta dilatione non haberet locum quod hic dicitur de iuramento exhibendo, sequitur Ab. in cap. in causis.de testi.uersicu. ex his habes clarè intellectum, &c.

c Nequiuerit. Simile in c.pastoralis. de excep.& in c.præsentium.de testib.

d Per alium. Nec enim refert utrum quis faciat per se uel per alium, ubi idem resultat effectus, quòd procedit etiam in pœnalibus: ut xvij.q.iiij.c.si quis suadente. iuncto. c.mulieres.de sent.excom.& quod ibi per Abb.& per Iuristas.in l.j.C.de ser.fugi.

e Subtraxerit. Eo enim ipso quòd subtraxit testificata, præsumitꝰ ꝙ didicerit. pręsumitꝰ enim cõtra subtrahentẽ ex delicto, secundũ Inno Host.& Ab. in c.in causis.argu. l.si de possessione. C.de proba. si igitur cessaret ista ratio, puta, ꝙ in dilationibus uel productionibus testes nõ fuerint examinati, nõ haberet locum quod hic dicitur, secundum Ab. in d.c.in causis. uersic. ex hac ratione.

iuramento, [a] quòd non per caliditatem aliquam quartã productionẽ [b] postulet. Sed quia illorũ, quos instat nunc de nouo producere prius notitiam habere nequiuerit, [c] quodq; neq; per se, neque per [d] alium testificata subtraxerit, [e] uel didicerit, quo casu quartam quoq; dilationem accommodabit [f] iudex maximè si ꝓductioni testiũ nõ fuerit à partibus renuntiatum. [g]

Multa conceduntur ne probationes intereant, quæ aliàs non concederentur. quod probatur hic tribus exemplis. hoc dicit.

Siquidem ne [h] probationes depereant multa permittuntur, quæ alioqui nõ concederentur, ut ecce si is in causa [i] iudex datus fuerit, quẽ in testẽ ꝓduci sit necessariũ [k]

f Accommodabit. Sed quid si pars simpliciter petit quartam productionem uel dilationem, non adiecto cum solennitate legali? In no.dicit quòd est iniusta petitio, & iusta denegatio, & si à denegatione appellaretur esset iniusta appellatio: de hoc tamen latè per Ab in c. significauerũt. de testi. Nota tamen unũ ꝙ dispositio huius §.non seruatur in Romana Curia: quia in ea tales ꝓductiones siue dilationes dãtur pro iudicis arbitrio, ut accepi ab Antonio Massa censore huius operis & excellentissimo practico.

g Renuntiatũ. Tunc enim pars quæ probationibus renuntiauit, non est ad hoc ulterius admittenda. c.cum uenisset.& ibi not.de testibus.

h Siquidem. &c. Quasi dicat non mirum si superiore casu datur etiã quarta dilatio: quia multa sunt inducta ne probationes pereant. fac.l.quoniam.C.de hæret.& mani. & l.curet. ff.de testi.& ff.ad leg. Aquil.l.in lege.& c.quoniam frequenter: ut lit.non contesta.

i In causa. Etiam criminali licet in ea testes non cogantur: ita tenetur communiter in c. dilecto.de testib.

k Necessarium. Vt quia ille qui probare intendit non habet nisi unum testem, nisi remoueatur iudex datus: ut in cap.dilecto.de testi. Sed nunquid idem sit dicendum si iste qui uult iudicem remoueri haberet duos testes præter istum? & non uidetur, cum duo testes sufficiant.l.ubi numerus. ff.de testi.c.licet.eod titu. c.relatum.de testamen. Sed satis potest dici illum posse & debere remoueri à iudicio, præcipuè si illi duo non sint maiores omni exceptione, & quia testes non habent omnia in memoria. l.ij. §.si quid autem in tanta. C.de iu.uet.enucl. & l.peregrè. ff.de. acquirend.possess. Si autem plures haberet nõ deberet remoueri: quia ubi quis habet sufficientes

remouendus, a & alius in eius locum substituendus erit. Sic & aliàs citato b aduersario recipiuntur, & publicantur testes quos reus c inducēdos duxerit, sic & ecclesia necessariæ probationis omissione læsa etiam aduersus ecclesiam restituenda d erit.

Publicato processu nō possunt testes examinari super eisdem nec in prima nec in secūda instantia, secus super emergentibus de nouo h.d.

Elapsis igitur tribus dilationibus post quàm renunciatū est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter e producendi testes, rursus nō erit f dāda copia, & sicut non licet super eisdem, uel directo cōtrarijs g articulis, alios, uel eosdem testes in principali causa producere, h.

cientes testes alij non compelluntur.c.de testib in 6.de testi. nisi tamen aduersarius meus in fraudem procuret ut causa committatur ei, quo ego uolebam uti in testem: quia tunc remouebitur, licet habeam plures, quos uolebam & poteram in testes producere ne meo aduersario sua fraus prosit. c.nobis. & c.sicut. de simon. c.super literis.de rescript.l.itaq;.ff. de furt.

a Remouendus erit. Nisi iudex uellet iurare, quod nihil scit in illa causa: ut not. in c.dilecto.de testi.

b Citato. Citari enim debet pars non modo quando producūtur testes directè in causa in iudiciū deducta. c.ij.de testib. Sed etiam quando producuntur indirectè quadam uia extraordinaria ad futuram rei memoriam: ut in Auth. sed etsi quis. C.eo.tit.secundum unum intellectum: quia eadem est in utroq; casu ratio. Semper enim præmitti debet citatio ubi agitur de præiudicio absentis. iij.q.ix.c. caueant.& c.omnia.& cum hæc qualitas citationis sit extrinseca, non præsumitur nisi probetur, habetur in cap.tuis. de testib.& in l.sciendum.ff.de uerb.oblig.

c Reus.&c.c.significauit. de testi. secundum intellectum magis communem, & minus dubium, licet secundum aliquos ille tex. possit intelligi & in actore & in eo qui potest esse actor & reus.

d Restituenda erit. c. auditis.de restitu.in integr.

e Regulariter. Concor.cap.causam. ij.cap. constitutus. & cap.cum uenissent.de testib. & dicit regulariter quia dantur aliqui casus in quibus non habet locum, quod hic dicitur, de quibus per Abb.& alios in suprallegatis capitulis præcipuè in capitulo cum uenissent. & in capitulo fraternitatis. ubi Ioann.Andr.enumerat sexdecim casus in quibus non procedit dispositio huius literæ, duos addit ibidem Abb.in dicto loco. Sed nunquid sola publicatio impediat productionem, an uerò etiam requiratur quòd pars didicerit testificata? Quidam quòd non sufficit sola publicatio, sed quòd requiritur quòd pars inspexerit dicta testium, magis tamen communiter cōtra quòd sola publicatio sufficiat: ut per Abb.in dicto capitulo fraternitatis. & deducit, & defendit nouissimè Ioann. Bapt. Feret.consil.153.

f Non erit. Admissa tamen probatio licet contra iuris dispositionem ualebit, secundum Ioannē Andreę, & Sozin. in capitulo fraternitatis. de testi. & per Abb.in capitulo cum contingat. de offic.delega. Excipiuntur & alij plures casus: ut per Doct.in dicto capitulo fraternitatis. & per Sozin.in suis regulis & fallentijs si tamen illæ Sozin.sunt.

g Contrarijs. Vt esset probatio furoris, & sanæ mentis, uirginitatis & corruptionis, præsentiæ & absentiæ, quando scilicet talia & similia de eisdem personis & actibus, & eodem temporis instanti sic contrariæ formarentur, indirectam uerò contrarietatem bene licet per testes probare post attestationes publicatas puta absentiam testis, uel partis à loco eo tempore de quo deponit: ut in capitulo ex tenore. de testi. & l.optimam. C.de contra.& comm.stipul. super directa uerò contrarietate non licet. Clemen.ij.de testi.unde sumitur, nisi opponeretur falsitas directa ipsius testis cum corruptione: ut not.in dicta Clemen.secunda.& in capitulo licet. de probat.& per Abba.in capitulo fraternitatis. de testib.

h Producere. Parte scilicet inuita: ut per Ioannem Andreæ in capitulo fraternitatis. de testib.

sic non debet in causa appellationis [a] licere, cum non minus in ea, quàm in principali testium sit timenda subornatio. [b] Quòd si noua [c] contingat emergere capitula super quibus partes testes nouos uelint inducere, recepto solenni iuramento [d] testium non obstante publicatione super ueteribus facta, nec in primo, [e] nec in secundo [f] iudicio reijciendi erunt.

Qualiter & quando possit in testes obijci. h.d.

Sed interdum accidit, ut eos qui iure in testes recipi non debuerant admissos tamen esse ab aliqua partium [g] prætendatur, in qua specie statutum est, ut

a Appellationis. Clem. ij. de testi. unde sumitur. damnatur itaque ex hoc opin. plurium Legistarum tenentium, quòd in iudicio appellationis possint super eisdem capitulis noui testes examinari: contra quam fac. etiam textus ipsorū dominorum iuris ciuilis in Auth. de testi. §. quia uerò. cui satis friuolè ipsi respondent: ut not. & habetur in c. fraternitatis. eod. titu. & in dicta Clemen. ij. & cum Canonistis tenet Bart. in l. per hanc. C. de temp. appella.

b Subornatio. Sed quare magis timetur de subornatione post publicationē, quàm ante, cum semper à principio potuerint partes testes ipsos subornare: argumen. capitu. sicut de testi. & capitul. licet. eo. Respon. secundum Ioan. Andr. & Ab. in c. fraternitatis. de testi. ante publicationem non est tantus timor, cum pars uerisimiliter speret se posse probare intentionem suam, uel aduersarium defecturum in probando, sed post publicationem probationum cum uidet se succubiturum: quia non probauit, uel quia aduersarius plenè probauit facilius inducitur ad corruptionem testium, tanquam omni alia spe destitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri, cum necessario testes essent producendi ad causæ instructionem, quod non est in iudicio appellationis, cum potuerit instrui ex actis prioris instantiæ.

c Quòd si noua. &c. Duplex considerari potest species nouorum capitulorum. quidam enim sunt omnino noui, ut sunt illi qui nō eō cludunt, nec adiuuant intentum articulantis, & de his non intelligit hic: quia super his non admittuntur testes, siue sint publicatæ depositiones, siue non. Nec enim quis admitti debet ad probandum, quod probatum non releuat. capitu. cum contingat. de offic. delegat. l. ad probationem. C. end. fac. quod not. in capitulo primo. de confess. in sexto. Secunda est species nouorum capitulorum dependentium ab antiquis, ut sunt ij qui fundant, uel adiuuant intentionem articulantis in eadem causa. exemplum in capitulo cum Ioannes. de fide instrumentor. & plura exempla ponunt Ioannes Andreæ & Antonius de Butr. in capitulo fraternitatis. de testi. ubi etiam Abbas & not. in capitulo causam. eodem titulo. & Legistæ latè in lege per hanc. C. de tempo. appellation.

d Solenni iuramento. Hoc tamen nō habet locum duobus casibus. Primo si tale iuramentum à parte remittatur. capitulo tuis. de testib. Secundò, quando testes simpliciter super tota causa fuerunt producti, & super tota causa iurauerunt: quia tunc non solum iurare non tenebuntur, sed nec produci poterunt: quia non possunt emergere noua capitula cum testes fuerint generaliter examinati: ut per Abb. in capitulo fraternitatis. de testib. uersicu. omnia prædicta limita. ubi etiam uide in quo consistere debeat solennitas & forma talis iuramenti post Glossam. ibi in uerbo iuramentis.

e Nec in primo. cap. ex tenore. & ibi not. de testi.

f In secundo. Clementin. secunda. de testi.

g Partium. Ex hoc quòd dicit partium plurali numero, uidetur hæc litera inferre quòd etiam actor poterit opponere contra testes quos produxit, quod nō uidetur permittendū, cum producendo adeò illos approbet, ut non possit postmodū eosdē reprobare. ut iiij. q. iij. c. si quis testibus. Sed dic quòd hoc non infertur necessariò ex hac litera: quia licet actor re-

si quid in [a] eos habent, ante publicationem debeant obijcere, postea uerò tunc demum id licebit, cum [b] iuramento partes firmauerint, quòd non dolo uelint ad opponendum descendere. Sed & si ostendere [c] quis paratus fuerit post publicationem didicisse se quod in personas uult obijcere, tūc quoque opponendi patere debet aditus. Idem iuris est, si fortè quis ante publicationem id fuerit protestatus. [d] Cæterum cum quis protestatus fuerit uelle se post publicationem depositionum personas testium repellere, si quid in fauorem protestantis dixerit non de facili [e] fides adhibebitur.

gulariter producat testes: tamen etiam reus producit ad probandas suas exceptiones, quo casu est actor. l. j. ff. de exception. unde & reus opponet contra testes actoris, & actor contra testes rei: unde rectè dicit partium & non partis. Vel dic aliter quòd non solum reus obijcit in personas testium quos examinauit actor, uerum etiam quandoque ipsemet actor, utputa, si uellet reprobare tales psonas producenti tempore productionis uerisimiliter incognito: ut In capitulo nulli. de electíon. in sexto. Alium casum habes per Abb. in capitulo in præsentia. de testibus, ut latè de materia. per Antonium, & alios.

a In eos. Puta quòd sint periuri, infames, serui, inimici, conspiratores, & alia de quibus habetur in capitulo testimonium. de testi. Et bene dicit in eos: quia in dicta eorum obijcere possunt, etiam illi qui testes produxerunt. quarta quæstione tertia. §. si quis testibus. Et est ratio differentiæ: quia cum produco testem personam eius approbo: & ideo contra personam eius dicere nō possum. Sed quid sit dicturus ignoro, & idcò in dicta dicere possum si uideo quòd contradicit sibi ipsi, uel etiam alijs testibus meis, uel facit pro aduersario meo, licet argumen. sit contra in capitulo præsentium. de testi. & ibi not. Sed an idem sit in producente instrumenta, ut posit producens contra illa obijcere. Respond. non. diligenter enim debuit prouidere an instrumenta facerēt pro se, uel contra, antequam produceret, quod in teste fieri non potest: quia testes frequenter dicunt se scire quod nesciunt, & nescire quod sciunt. potest tamen quis protestari dicendo quòd non intendit uti instrumento producto si falsitatis arguatur: ut in l. iij. C. de fide instrumen. & not. in dict. cap. præsentium.

b Iuramento. Iuramentum est hic legitima probatio: quia quilibet præsumitur bonus nisi probetur malus. cap. uni. de serut. in ord. fac. cap. dudum. de præsump. Sic etiam conscientia, uel fides, probatur per iuramentum. cap. si uerò. ij. de sent. excōmunic. fac. cap. pastoralis. de exception. fac. ca. fin. quod met. causa. Sed non uidetur hoc iuramentum præstandum cum semel de calumnia iuratum fuerit, quod iuramentum nō est iterandum. Authen. in hoc sacramento. C. de iuramen. calumn. Sol. contrarium procedit in iuramento calumniæ, quod hic dicitur in iuramento malitiæ. quod declara ut per Ab. in c. præsentium. de testib.

c Ostēdere. Sed quomodo poterit id ostendi? Respon. per iuramentum, ut in casu proximo. fac. cap. pastoralis. de except. & not. in capitulo præsentium. de testib. fac. c. nulli. de electíon. in vj.

d Fuerit protestatus. Sed qualis erit protestatio ista, ut admmittatur quis post publicationem ad opponēdum? Respon. quòd quis protestetur, quòd uult testes repellere tanquā non idoneos, & si ita concipiatur non est necessarius consensus partis uel iudicis: nam per eam tollitur suspicio malitiæ. At si quis generaliter protestetur quod liceat dicere in personas testium, prout habet communis practica, non releuat talis protestatio nisi iudicis & aduersarij accedente consensu, iusta not. in capitulo cum M. de constitut. & in capitulo Cumana. de elect. & latè deducitur per Inno. & Abb. in capitulo præsentium. de testibus.

e Non de facili. &c. Et meritò, nam per præcedentem protestationem uidetur quòd noluerit adhibere fidem dictis illorum contra

tra

tra se, non ergo debet habere pro se.c.si Romanorum. distinct. xix.& iij.q.viij. cap.cuius in agendo.& c.cum olim.de censib.l.penul.C. de solut. l.qui falsas. C.de falsis.l.Papi.§ meminisse ff.de inoffi.testamen. & est absurdum redire ad renuntiatum. l. si quis iusiurandũ. C. de reb.credi. Sic contra, semel probatũ reprobare non possum. vij. quæstione secunda. c. dilectissimi.l.Pomponius. ff.de neg. gest. l.si uxor. ff. de adult. c.quemadmodum. de iureiuran. Et quod hic dicit de facili uariè cõsueuit exponi. quidam enim dicunt de facili, id est nullo modo. Simile. ij. q.vj.cap.biduum. uersic. si aduersarius.cum concor. alleg. in cap. præsentium. de testi.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, sed reprobatorios, reprobatoriorum nõ licet. h.d.

Illud etiam admonendi sumus quòd nõ solum testes [a] super principali negotio deponentes alijs testibus licebit repellere, sed etiam cõtra secundos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis [b] remedium licitum erit interponere. Vlterius autem partibus ad reprobationem testium aspirare minimè [c] licebit, ne si producendi quartos contra tertios, & sic deinceps partibus licentia tribuatur negotium cõtingat in infinitum [d] protelari.

Qualiter iudex pensare debet dicta testium, & quòd potest illos repetere, & interrogare, usque ad sententiam. hoc dicit.

Publicatis igitur attestationibus non solũ ad multitudinem [e]

Sed hęc expositio non uidetur omnino literæ cohærere. Vnde dic quòd circa hoc plurimũ potest arbitrium iudicis: ut per Abb.in dicto capitulo præsentium. unde sumitur, licet circa hoc magna sit controuersia inter Host.Io. And.Goffre.Inno.Abb. & alios in d.cap.præsentium. ubi uidendum.

a Non solum testes. Concor.ca.licet.iij. de testi.unde sumitur. Sed an quod hic & ibi dicitur habeat locum in reprobatione dictorum. Item in reprobatione instrumentorum? dic ut per Abb. in d.c.licet.

b Appellationis remedium. c.ex parte.de testi.uidetur autem esse in iudicis arbitrio an primo admittat testes, an exceptionem contra eos quibusdam casibus exceptis, de quo latissimè per Doct. in d.c.ex parte.

c Minime licebit. Videtur quòd hæc iuris dispositio contineat absurditatem. Nam in iudicijs debet æqualitas seruari. capitulo.j.& ij.de mut.peti.cap.non licet.d. regu.iur.in vj. l.fi. C.de fruct.& lit.expens. sed secundum id quòd hic dicitur & in c.licet.iij.de testi. actor habebit duas productiones testium, scilicet probatoriorum & reprobatoriorum, reus uerò habebit solum unam, scilicet reprobatoriorum. Respond.ut not.in dicto capitulo licet. reus sibi debet imputare qui non produxit testes in principali: quia si produxisset fuisset æqualis cum actore. Vel dic quòd semper seruatur æqualitas. Nam aut reus probat in principali, & tunc indubitanter seruatur æqualitas respectu eius, aut solus actor produxit testes in principali, & tunc etiam seruatur æqualitas respectu facultatis reprobandi: qa quælibet pars habet unam dumtaxat reprobatoriam, & in potestate rei fuit producere testes in principali, & in hoc potuit sibi præiudicare. Nam & idem uidemus in reo quando ipse solus produxit testes super exceptione sua. actor enim habebit solum unam productionem reprobatoriorum, & reus duas productiones habebit, scilicet probatoriorum & reprobatoriorum & sic quocunque te uertas inuenies æqualitatem.

d Infinitum. Nota infinitatem uitandam, l.inter diuinum. C.de sacrosanct.ecclesi.& per Felynum,laté in capitulo licet. tertio de testibus.

e Ad multitudinem. Nota ex hac litera tria ex quibus testes testibus præferuntur. Primo ex eorum qualitate: quia sunt honestiores, ditiores, & famæ melioris. Secundo ex depositorum qualitate: ut quia sunt iuri communi consona, uel aptiora negotio de quo agitur cap.si testes.quarta quæstione tertia.c. licet.eo. & per Innocentium in capitulo auditis.de præscrip. Tertio ex eorum multitu-

testium respicere iudicem oportet, sed etiam ad qualitatem illorum. item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex his, quibus potius ueritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit, [a] quòd si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit. [b] Et generaliter iudex usque ad prolationem sententiæ interrogare sub facto poterit ubicũque aliquid dubitationis inciderit. [c]

Testi statim seipsum corrigenti, non adimitur ob id fides: & potest iudex testem repetere super omissis. h. d.

Eum quoque qui non studiosè, [d] sed linguę lubrico errauerit,

dine, quæ licet hic in ordine literæ ponatur primo loco, si tamen loquendi modus perpendatur in ordine sensus & intellectus uidetur posita tertio loco. Primo enim loco recurrendum est ad authoritatem testium. Nam ut dicebat Host. & sequitur Abb. in capitulo, in nostra. de testib. possent ex una parte esse centum ribaldi, & uiles homines, ex alia duo tantæ authoritatis & honestatis quòd eis potius staret quàm malorum multitudini, licet aliud esset dicendum si esset multitudo testium idoneorũ, licet pauciores essent magis idonei, secundum Innocentiũ, & alios in dicto capitulo in nostra. Secundo est recurrendum ad uerisimilitudinem: argumen. cap. quia uerisimile. de præsump. cap. super hæc. de renunt. cap. solicitè. de resti. spol. Tertio ad multitudinem. Addebat & Hostien. & quartã qualitatem, scilicet personæ producentis, ex qua dicebat posse præsumi de testium corruptela: dic tamen quòd in his re uera certa doctrina tradi non potest, sed iudex ex uarijs causis animi sui motum informabit: ut hic & in l. tertia. ff. de testib. & in dicto capitulo in nostra. Et not. circa hoc quòd modicus excessus in probationibus actoris non facit quo minus reus debeat absolui. Abb. in capitulo ex literis. eod. & idem Abb. in cap. ad nostram. in fin. uersic. ex quo infero.

a Informabit. c. in nostra. & cap. præterea. de testi. capit. in præsentia. de renuntia. & iiij. quæst. iij. capitulo. si testes. & l. tertia. ff. de testibus.

b Reuocare poterit. Concor. c. cum clamor. de testi. qui licet loquatur in causa criminali, & cum proceditur per inquisitionem: tamen communiter tenetur procedere, etiam in causa ciuili. per multa quæ ibi allegantur. sed contra uidetur obstare quòd non sit testis rursus reuocandus ad examen: quia si testis obscurè deponit, fieri debet interpretatio contra producentem. cap. in præsentia. eod. cap. contra eum. de re iud. in sexto. Secundo, quia est timor subornationis, cap. fraternitatis. de testib. Sol. quod hic dicitur obtinet, quando iudex procedit & mouetur officio suo non ad instantiam partis. Nam iudex potest interrogare quandocunque sibi uisum fuerit. xxx. quæstione quinta. capitulo iudicantem. l. ubicunque. ff. de interro. action. & §. 6. infra eo. nec impedit quòd disceptatio est iter partes, dummodo repetitio non fiat ad illarum instantiam: ut per Doct. in dicto capitulo cum clamor. fac. no. in dicto capitulo in præsentia. & in capitulo per tuas. de testi. & d. cap. iudicantem. & in hoc multum prodest habere iudicem fauorabilem: nam licet possit hoc facere ex suo motu proprio: tamen non tenetur hoc agere ad partis instantiam ob timorem subornationis, nisi in casibus not per Abbatem in dicto capitulo per tuas. & quibus casibus testes repetuntur debent denuo iurare: ut per Butr. in capitulo primo. de sacra. unctione.

c Inciderit. Concor. capitu. cum Ioannnes. de fid. instrumen. & l. ubicunque. ff. de inter. action.

d Non studiosè. Sed an docere habeat testes quòd non studiosè errauerit: & afferre debeat probabilem causam erroris? Respond. non: ut per Abbatem in capitulo præterea. de testibus cogend. unde sumitur. Et idem erit in parte reuocantè incontinenti confessionem suam, pro quo est hæc ratio, quòd difficilius testis corrigit errorem suum, quàm pars confessionem suam, & hoc propter timorẽ subornationis: arg. d. cap. præterea. iuncto c. si. de confess. Sed testis potest

test incontinenti etiam non docto de errore: ergo fortius pars. fac. c. ex literis. & quod ibi notat. de diuort. & c. diuortium. de pœni. distin. j. debet tamen iudex multum diligenter attendere modum & causam correctionis, de quo per Innocētium, & Abb. in dicto capitulo præterea.

& sese confestim [a] correxerit reprobare iudex non debet: secus autē si correctioni suæ tempus interposuerit. Repetere autem non solum obscurè deponentem poterit, sed etiam si à principio super certis capitulis [b] eundem interrogare postulante aduersario, uel negligentia, uel caliditate [c] prætermiserit.

Probationes fiunt non solum testibus, sed & instrumētis: & instrumentorum appellatione non largè sumpta continentur solum scripturæ quæ in iudicio exhibentur. h. d.

At si partes [d] uiuæ uocis adminiculo in probando destitutę fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit, & licet instrumentorum adeò latè pateat appellatio, ut hoc nomine etiam testes contineantur, [e] quippè & ipsi cām instruunt. Nos tamen in præsenti pro scripturis [f] in iudicio exhibēdis magis utimur, quæ qui-

a Confestim. Id est, in eadē instantia, secūdum quosdam. Alij quousque nullum actum est interpositum contrarium depositioni: argument. l. continuus. ff. de uerborum obligationi. & l. quod ait. §. fi. ff. de adult. Alij quòd usque ad sententiam quem admodum & principalis. Innocen. distinguebat an testis uellet corrigere dictū suū, an addere, ut habetur in capitulo præterea. de testi. cogen. Alij exponunt confestim, id est, prius quàm depositio & dictum fuerit redactum in scriptis: ut uidetur not. xxxij. q. j. c. apud. Tu dic quòd hoc erit iudici arbitrarium considerata qualitate personæ, & spacio interualli, colloquio partium, & reliquis circunstantijs, & hæc placet Abb. in d. c. præterea. Quid enim si causa est inter uiles, & episcopus, & alia notabilis persona producitur in testem, qui ex interuallo corrigit dictum suum: quia melius tunc recordatur, debemus ne dicere quòd præsumatur corruptus à uili & rustico? certè nō arg. cap. etsi quæstiones. de simo. & fac. ad hoc quod dicit Bal. in c. iurauit. in iij. col. eod.

b Certis capitulis. Non impertinentibus & captiosis, sed concernentibus substantialia negocij. Immo & super inclusis & connexis ipsis capitulis debet interrogare, secundum Inno. & Ab. in c. per tuas. de test. unde sumitur. Vnde si pars articulauit simpliciter de præscriptione, interrogabit iudex de titulo, bona fide, & temporis continuatione, ex quo hæc sunt necessaria ad præscriptionem, & si non fecerit debent testes repeti. fac. ad hoc not. per Inn. & Ab. in c. fraternitatis. de test. Idem erit si non exhibitis capitulis testes fuerit examinati solū super petitione, per eandē rōnem de qua hic, & in d. c. per tuas. Nō procedit tamen quod hic dr, quando iudex à pricipio correxit capitula, uel interrogatoria, & patefecit partibus & nemo appellauit: quia non pōc peti ut testes sup resecatis iterū examinentur, etiam si iniustè iudex resecauit: quia illa resecatio hēt uim interlocutorię, unde imputādū est parti, quæ non appellauit. Ita Abba. in d. c. per tuas. uersic. circa tamen.

c Caliditate. Nota casū in quo malitia & negligētia æquiperātur: aliàs differūt, ubi agitur de puniēdo dolosum uel negligentem. c. super literis. de rescri. & in c. ad falsariorum. de crim. falsi.

d At si partes. Dixit hucusque de probationibus faciendis per testes, nunc de faciendis per instrumenta de quibus usque ad. §. quod si nec testibus. infra. eo. exclusiuè.

e Contineantur. Secundum latam significationem. concor. c. peruenit. j. de test. cogen. l. j. ff de fid. instru. l. notionem. §. instrumentorū. ff. de uerb. sig. c. forus. eo. titu. Secus secundum strictam significationem: quia sunt diuersa. c. cum Ioannes. de fid. instr. & c. forte. in fi. xxiiij. q. iiij. & hoc etiam apparet ex diuersitate titulorum: ut ponderat Abb. in Rub. de fid. instru. inde uidemus quòd post publicationem attestationum possunt instrumenta produci, testes uerò non. c. cum dilectus. de fid. instr. fac. l. testium. C. eo. tit. quod not. pro interpretatione statutorum. quandoque hoc uerbum sumitur latissimè: ut in c. fraternitatis. & c. ex literis. de frig. & per Abb. in d. Rub.

f Scripturis. Etiam priuatis dummodo fidē faciant:

faciant:ut per Ab. in Rub. de fide instru. in fi.

a Eandem. c. cum Ioan. de fid. instr. §. inexer cendis. C. eo. tit. quod dic uerũ nisi in probatio ne facti antiqui & perplexi & dubij: ut per Spe. in tit. de prob. §. iij. & nisi scriptura esset de sub stantia actus, de quo p Bal. in l. iij. C. si mi. se maio. dix. & p Doct. i l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & in l. optimã. C. de con tra. & cõ. stip. Spe. in tit. de instrum. edit. §. restat. uers. sed si alij.

b Postea. c. cum dilectus. de fid. in strũ. uñ sumit. dubitatio forte fuit illa: quia forte diu tacuit cũ protesta ri uel edere debuis set. l. j. §. edere. & §. edẽda. ff. de edẽ. uel illa erat dubi tatio: quia post pu blicationẽ testiũ non licet produce re alios testes, unde uidebatur quod non liceret producere in strumenta: quia nomine instrumentorum & te stes continẽtur. c. peruenit. de test. cog. & t̃. eo. §. prox. ubi not. Sed nõ est ita: quia in instrumẽ tis non timet̃ subornatio sicut in testibus: quia ex multis causis & facilius depręhendit̃ falsitas instrumentorum. c. inter dilectos. de fid. instr. & c. licet. eo. & not. in d. cap. cum dilectus.

c Conclusum fuerit. Sed an testium publica tio, & conclusio in causa ita sint de substãtia iu dicij ut illis non præcedentibus, sententia lata non ualeat? resp. cõmuniter tenetur non esse de substantia, sed de iustitia: ut per Bar. in l. prola tam. C. de sent. & alios quos recenset Ab. in c. cum dilectus. de fid. instr. An autem procedat quod hic dicitur etiam si certum terminum iu dex productioni præfixerit? inde ibidẽ per Ab. in d. c. cum dilectus. uers. nunc quæro an liceat.

d Renuntiatũ fuerit. Cõcor. c. cum dilectus. ubi not. de fid. instr. c. auditis. & c. pastoralis. de caus. pos. & propr. & per Spe. in tit. de renun. & conclusione. §. j. uers. & not. & intellige quod hic dicitur, ꝙ post conclusionẽ nõ licet instru menta producere. s. in causa in qua facta est cõ clusio: secus in causa appellationis. c. cum Ioã nes. de fid. instru. & not. in c. j. de except. de ra tione per Ab. in d. c. cum dilectus. post Specu.

dem in litibus exercẽ dis eandem [a] cum de positiõe testium uim obtinent.

Instrumenta possunt exhi beri usque ad conclusionem in causa. h. d.

Exhiberi autẽ in iu re poterunt, instrumẽ ta non solũ ante atte stationũ publicationẽ sed & postea [b] usque ad diffinitiuæ sñiæ cal culũ, antea tamen quã in causa conclusum [c] fuerit. In cã autem cõ clusum esse tunc dici mus, cum à partibus oĩbus probationibus renũtiatum [d] fuerit.

Scriptura solum publica in iudicio fidem facit, & quæ sit scriptura publica. h. d.

Nõ tamen oĩs scri ptura in iudicio pro ducta fidẽ faciet, sed ita demũ si per manũ publicã [e] scripta fue rit, ita ut appareat pu blica, [f] aut authẽtico sigillo [g] muniat̃, alio qui nullius roboris fir mitatem obtinebit.

Exempla solenniter sum ta, fidem faciunt. h. d.

Idem & de exem plis [h] dicendum erit, quæ tamen si solenni-

e Manũ publicã. Id est, per notariũ q est seruus publi cus. l. j. ff. de rẽ pu pil. sal. so. & no. in c. ij. de fid. instr. un de sumit̃, & de re quisitis pluribus ad hoc ut instrumen tum & notarius fa ciat fidem latè ha betur in c. j. & ca. cum P. tabellio. de fid. instrumento.

f Appareat pu blica. Idẽ si appare ret authẽtica licet non publica, ut sta tim in sequẽti uer bo. non .n. omnis scriptura authenti ca est publica. Au tentica est quæ fi dẽ facit, quasi ex se authoritatẽ ha bens, secũdum Ab. in c. j. de fid. instr. siue ex ap positione sigilli authentici, siue alio modo, ita ꝙ ad sui ualiditatem nõ requirit aliud admini culum, ut est scriptura priuata confessata & per testes iurata. Item in scriptura confecta ab ali quo officiali super pertinẽtibus ad officiũ suũ. Vel in scriptura reposita in Archiuo publico: nam his casibus cũ non sit scripta manu publi ca nõ dicetur scriptura publica: sed quia fidem facit bene dicetur authentica. Abb. in d. cap. j. post Bart. in l. quædam. §. nummulario. ff. de e dend. & in Authen. etsi contractus. C. de fid. in strum. priuata uerò scriptura dicetur quælibet quæ ex se fidem non facit.

g Authentico sigillo. Puta sigillo epi. c. post cessionem. eo. & xj. q. iij. c. curæ. Itẽ capituli. c. iij. eo. & dist. lxxiij. c. in nomine. Itẽ & secularis principis, creditur. n. ei ex consuetudine. c. cum dilectus. de fid. instr. cum not. in c. j. eo. tit. & de materia sigilli diffusè in c. ij de fide instrumẽ.

h De exemplis. c. j. de fi. instr. auth. si quis in aliquo. C. de edend.

Sumpta

ter sumpta fuerint [a] eandem [b] cũ originalibus habitura sunt authoritatẽ. Solenniter aũt tunc dicẽtur sumpta, cum coram Ordinario [c] iudice, uel ad hoc ab ipso specialiter [d] delegato pręsentata fuerint, atq; is diligenter [e] inspecta, dũ nulla parte sui uitiata [f] comperit, per publicã personam [g] exempla sumi præcipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fidem. h.d.

Eandem etiam authoritatem, & ea obtinebunt quę ad petitionem eorum, ad quos pertinent permissu iudicis ordinarij in publicam formã [h] redacta fuerint, si tabellio morte pręuentus [i] ea non perfecerit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non uitiatis, & de uitio non suspectis creditur, & error unius literæ, et rasio in loco non suspecto, non uitiat instrumentum. h.d.

Exhibebũtur ergo instrumenta publica non cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui uitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quãquàm si exceptor literã [k] imprudens omiserit, aut documentũ in loco non suspecto [l] interleuerit, nõ propterea ueri fides, & instrumenti

a Sumpta fuerint. Quod tamen non permittitur nisi ex iusta causa, ut puta, quotiescunque uerisimiliter timeť ne pereat probãdi facultas propter uetustatem originaliũ, ut ĩ c.fi. de fide instru. uel ob aliam causam, ut ibi not.

b Eandem. Not. effectum exemplationis. Vnde infertur ꝙ post exemplationem solẽniter factam non est opus ꝑducere ipsa originalia, si tñ sit exemplatum totum instrumentũ, secundum Inn. & Ab. in c. fi. de fide instrumento.

c Ordinario. Et administrationem habente, secũdum Host. Ab. in c. pe. de fid. instru. in ij. not. & an talis iudex esse debeat ecclesiasticus uel secularis? per Abba. in cap. fin. eo. titu.

d Specialiter. Nota uerbum. Ex quo infertur ꝙ delegatus. deputatus ad causam non poterit præstare authoritatem huic exẽplationi, etiã si instrumẽtum faciat ad cãm illam, ut tenẽt Doct. ĩ c. fi. de fi. instr. Ar. cõtra in l. ij. ff. de iur. om. iu.

e Diligẽter inspecta. Nõ sufficit ergo simplex authoritas iudicis, sed requiriť officiũ & opera in inspiciendo. Quod nota contra practicam Modernorum. Nam tabellio qui transcribit attestatur quòd ipse diligenter inspexit, & nullũ uitiũ reperit: nã hoc est officiũ iudicis nõ notarij, ideo deberet dicere ꝙ iudex diligẽter inspexit, & nullo uitio reperto, mãdauit sibi notario ut exẽplaret, licet nõ sit dãnosum, si etiam notarius attesteť de sensu suo: ut per Ab. in c. fi. de fi. instr. fac. uot. ꝑ Inn. & Ab. in c. qm̃ cõtra. eo.

f Vitiata. Puta quòd sit rasura in loco suspecto: ut per Ab. in c. cũ uenerabilis. de reli. dom. in fi. uel simile uitium, de quo per Fely. in c. ex literis. de fide instr. & latissimè per Legistas in l. fi. C. de edict. di. Hadr. tollen.

g Personã. Et si publica ꝑsona nõ posset haberi, poterit instrumentũ exẽplari authoritate iudicis ꝑ honestas aliquas personas: ar. c. qm̃ contra. eo. & not. in c. fi. de fide instrum.

h In publicã formã. No. loquendi modũ: quia nõ dicit exẽplata fuerit, sed redacta ĩ publicã formã: nam instrã aliàs publica diciť exemplari nõ aũt publicari, cũ iã sint publica, exẽplum tñ ẽt debet esse publicũ aliàs nõ faceret fidẽ ut hic, priuata uerò & nõ authẽtica diciť publicari, uel in publicã formã redigi, ut hic & in c. cũ P. tabellio. de fid. instr. ubi Inn. & Ab. in j. no. Insinuatio aũt differt & ab exemplatione, & à publicatiõe, de qua dĩc ut per Bar. in l. Modestinus. ff. de dona.

i Præuẽtus. Si n. uiueret non posset alteri committere completionẽ instrumenti, sed ipsemet deberet complere instrumentum prout reperitur in ꝓtocolo nihil addẽdo uel diminuendo: ut in Aut. de tabel. col. v. & no. in c. pe. de fi. instr. post mortem uerò fiet ut hic dř & in d. c. pe. & in l. contractus. C. de fid. instru.

k Literam. Exemplum in c. ex parte. de fid. instru. qui tex. licet loquatur specialiter in literis do. Papæ: tñ multo magis obtinet in alijs scripturis, in quibus non tanta adhibeť diligentia quanta in literis Papæ, in quibus nihil dẽt esse diminutum: ar. c. cum adeò. & c. ad audientiã. de rescrip. & c. apostolicæ. xxxv. q. ix. & ampliatur quod hic dicitur tribus uel quatuor modis de quibus per Abb. in d. cap. ex parte.

l Nõ suspecto. Sed qui diceť locus suspectus? respon.

authoritas uacillabit.

Ad supplendam probationem potest iusiurandum deferri. hoc dicit.

Quod si nec testibus, nec instrumentis intētionē suam actor legitimè [a] deduxerit permittēte iudice nō plenè probationes iurisiurādi religione suppleri, [b] & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramētū, quàm ueritatis cōfirmatio, [c] cum aliquid Deo teste asserit.

Iuramentum aliud uoluntarium, aliud necessarium: & necessarium nisi ex causa recusari non potest. h.d.

Sed cū sit iuramentū multiplex, [d] duplex tantū in proposito cōsiderari poterit: aut enim est necessariū, aut uoluntarium. Necessarium est quod ad supplendas probationes [e] à iudice parti [f] defertur, quod ꝓptereà necessariū nuncupat̄, & ꝙ à iudice illud omnino deferri partibus [g] oportet, & quod ritè delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Quæ sint iusta causa recusandi iuramentum. h.d.

Sūt autem iustæ recusandi causæ, utputa si actor plenè [h] probauerit, aut si sibi nō plenè cognitam rem ipsam asserat, [i] & si quę sunt huiusmodi. [k]

res.in nominibus iudicū, in data, in remotione appellationis, in nominibus partiū, rerū de quibus agit̄, & in multis alijs, super quibus discretus iudex arbitrabitur: ut not. in c. inter dilectos. & in c. ex literis. de fid. instr. & no. ꝙ magis reddit suspectā scripturā rasura, q̄ cōsumptio, scd̄m Doct. in d.c. inter dilectos. ꝑ c. fi. de fid. instr. & c. cum dilecta. de confir. util. uel inutilit.

a Legitimè. Id ē, plenè ut statim innuit̄ ex sequēti.

b Suppleri. c. ex literis. & c. fi. de iureiu. & de hoc latè ꝑ Legistas in l. admonēdi. de iureiu. & in l. ī bonæ fi. C. de reb. cre. & ꝑ Cano. ī c. fi. de iureiu.

c Cōfirmatio. c. etsi Christus. uers. sic. & iurm̄ &c. de iureiur. & uide qđ not. xxij. q. j. ī summa. Hosti. in sum. eo. tit. §. j. aliter describit iuramētū, aliter Cy. in Aut. sacramenta puberum. C. si aduer. uēdi. uide per Abba. in Rubr. de iureiurand.

d Multiplex. De ista multiplicitate uide no. in Rub. ff. de iureiu. & in c. fi. eo. tit. latissimè ꝑ Venus. in spe. aureo in ij. par. iudicij. in ix. actu.

e Probationes. Fac. c. ex literis. ca. etsi Christus. & c. fi. de iureiur.

f Parti. Sed cui parti actori ne an reo? res. circa hoc quot sunt capita tot sunt sententiæ: ut per Legistas in l. admonendi. ff. de iureiur. per Cano. in cap. fin. de iureiu.

g Partibus. Scilicet petentibus, scd̄m Bar. in l. admonendi. ff. de iureiu. Nec. n. tenetur iudex impendere officiū ad cōmodum partis nō petentis. l. iiij. §. hoc aūt iudiciū. ff. de dan. infect. Tu dic cōtra secundum Ab. s. quòd ēt non petēte parte tenebitur iudex hoc iuramentum deferre. l. in bonæfidei. C. de reb. credi. ponderando uerbum oportet. secundum unam literam. Nec ob. ratio Bart. quia satis est partem à principio petijsse iustitiam, iudex autem debet cuncta rimari, & modis omnibus laborare pro ueritate habenda. xxx. q. v. c. iudicantem. l. nullus. C. de testi. ut per Abb. in ca. fin. §. j. de iureiu. in quarto not. & in fin.

h Plenè probauerit. Sed quando dicetur actor plenè probasse? resp. quando iudex ex his: quæ sibi ostensa sunt est adductus ad fidē & credulitatē eius quod intenditur. l. ad fidem. ff. de testib. l. quinquaginta. ff. đ proba. qualiter autem ad hoc adducatur non pōt dari certa doctrina, uide per Legistas in l. admonēdi. ff. de iureiu. & ꝑ Ab. in c. tertio loco. e. & in c. fi. §. j. de iureiu. uer. scd̄o q̄ritur. Sed an saltē iuramentum sit deferendū eo casu quo actor plenè probauit intentionem suam, & reus semiplenè defensionem? res. ut per Doct. in l. in bonæfidei. C. de reb. cred. & in d. l. admonendi. & per Cano. in d. §. j. præcipuè per Ab. in uersi. sed quia supra, & per Bar. in l. manifestæ. ff. de iureiur.

i Asserat. Not. unum de sex requisitis ad hoc ut huiusmodi iuramentum deferri ualeat, scilicet quòd requiritur quòd pars sciat uerisimiliter ueritatem per sensum corporeum, ut not. in l. admonendi. ff. de iureiu. in uerb. exacto. & in l. in bonęfidei. C. de reb. cre. & ideò non defertur hæredi: quia uerisimiliter ignorat ueritatem negotij, de alijs requisitis latissimè in locis supra alleg.

k Huiusmodi. De quibus per Legistas in l. manifestæ. ff. de iureiu. & per Canonistas in c. fin. eod. titu.

Persona-

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi aliter index arbitretur.h.d.

Sed etsi pro reo p̄sumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum,[a] & causæ [b] qualitatibus, illud actori deferendum censeat.

Voluntarium iuramentū quod defertur à parte parti, quod deferenti potest referri, nisi simus in famosis actionibus.h.d.

Voluntarium est quod à parte [c] parti in iudicio defertur. quod quia litem terminat, decisorium [d] quoque nūcupari poterit. Et appellatur uolūtarium quia pars non nisi uolens deferet, [e] & ab eo cui defertur licitè recusari, ac referri poterit. Planè si reus famosis actionibus [f] conuentus fuerit, huiusmodi iusiurandum agēti referre minimè permittetur, cum non actor, sed ipse qui conuenitur facti proprij, [g] cōscius esse debeat.

Ponit exempla plura in quibus probationes respiciūt personam iudicis.h.d.

a Personarum. Quia non cuilibet defertur hoc iuramentum, sed requiritur quòd is cui defertur sit persona honesta, & bonæ uitæ: qa uili & suspectæ de periurio non defertur, ut habetur in c.fi.§.planè de iureiu. & in l. admonēdi. de iureiu. & p Bal. in l. qui accusare. C. de edend. concord. cū hoc d.c.fi. in fin. & inde hæc litera sumitur. & ca. fi. de testi. in vj.

b Causæ. Vt, quia causa nō sit magna sed modica. Nec. n. huiusmodi iuramentū defertur in causa ardua uel criminali, ut traditur ī l. admonendi. ff. de iureiu. & in l. in bonæ fidei. C. de reb. cred. dicitur autem parua uel magna causa secundum conditionem personarum, secūdū Bart. in Aut. nisi breuiores. C. de sent. ex breui. reci.

c Parte parti. Iudice tamē approbante, alioqui quod sic dicitur de necessitate suscipiendi iuramentum, uel referendi, non haberet locū secundum Hosti. in c.fi. de iureiu. quem ibi sequitur Abb. & Bart. in l. manifestæ. ff. eod. tit. probatur in d.c.fi. & in l. generaliter. §. sin autem. C. de iureiu. Ratio; quia pars non potest necessitare partem ad iurandum, uel referendum: arg. eorum quæ not. per Abb. in c. prout. de dolo. & contum. secus si & iudex concurrat, Abb. in d.c.fi. uers. sed contra prædicta.

d Decisorium. Videtur hoc esse præter uel etiam contra id quod dicit Abb. in cap. fin. de iureiu. ubi in principio summando text. uidetur inferre quòd tam necessarium, quàm uoluntarium appelletur decisorium. immo idem ibidem in prima col. uersic. appellatur istud etiam. uidetur uelle quòd solum necessarium dicatur decisorium: sed, quia id conferat ad litis decisionem. Sed rē uera hæc appellatio potius conuenit iuramento uoluntario: nam necessarium licet conferat ad litis decisionem, id tamen accidit non principaliter sed in consequentiam: quia scilicet ex probationibus lis deciditur principaliter tamen & immediatè, respicit p̄bationes, ideò dicitur supplere p̄bationes semiplenas, non sic uoluntarium, in quo pars efficitur iudex, & propterea dicitur non minorem habere authoritatē, quàm res iudicata. l. j. & l. ij. ff. de iureiur. & l. non erit. §. dato. ff. eod. titul. Docto. in l. j. C. de reb. credi. & regulariter non admittitur probatio in contrarium, & ideò nō est curandum de dictis per Abbat.

e Deferet. Et sic tam respectu partis deferentis, quàm eius cui defertur, quàm etiam iudicis dicitur uoluntarium, fac. l. manifestæ. ff. de iureiurando. & ibi per Legistas latè.

f Actionibus. Vt in actione furti, & alijs famosis actionibus. Item actione rerum amotarum non refertur iuramentum. ff. rer. amor. l. Marcellus. §. fin. cum ll. seqq. Idem ubicunque lex defert ius iurandum. l. fin. C. de fideicomm. & C. de iu. delib. l. sancimus. §. licentia. & C. de iu. dom. in pet. l. fin. & C. de his, qui ad Eccle. confug. l. præsenti. §. sicubi, & C. de bon. aut. iu. possi. l. fin. §. fin. nisi eadem lege permittatur referendi potestas. Itèm sciendum quòd qui defert iurabit quòd per calumniam non defert, ut not. in cap. fin. de iureiur.

g Facti proprij. Nota rationem cur in actione famosa non liceat referre iuramentū, quid-

Iudicis [a] inspectione consistunt probationes, utputa, cũ pro terminãdis finalibus [b] quæstionibus proprijs [c] oculis loca iudex subijcit, aut ex aspectu corporis ætatem [d] colligit, aut cũ ex literis Ordinarij, uel Apostolicis excõmunicatus, aut dignitatibus honestatus q̃s deprehenditur, [e] uel cum ad probandã uirginitatẽ ab honestis, & prudẽtibus matronis, uice sua iudex inspici mulierẽ [f] iubet.

Notorium probatione non indiget. hoc dicit.

Sed & si quid notorium fuerit testium depositionibus, uel instrumentorum exhibitione amplius declarari [g] non debet, [h] cum talia probationẽ, uel ordinem iudiciarium non requirant. [i]

Iudex debet aduertere ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

Sed cum multa dicantur notoria, quæ non sunt, prospicere debet iudex ne quod dubium est pro notorio recipiat. [k]

Vehemens suspicio interdum habet uim notorij. h. d.

quid aliqui dixerint uolentes alias rationes reddere, de quibus per Abb in cap. fi. de iureiurand. in princ. uersic. uenio nunc. Et cum ex ratione legis etiam coniecturata restringatur & amplictur legis dispositio. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij. & not. in l. non dubium. C. de ll. & per Bart. in l. item quæritur. §. qui impleto. ff. locat. infertur quòd si actio famosa est talis in qua accusator seu actor potest esse ita bene uel forte melius informatus, quàm reus potest referri. ut si accuso te quòd intuleris mihi iniuriam. Ita Barto. in l. iusiurandum & ad pecunias. §. ait prætor. ff. de iure iu. & in l. lex Cornelia. §. hac lege. ff. de iniu. sequuntur Butri. & Abb. in c. fi. de iureiur.

a Iudicis. Habes hic aliquos casus in quibus fit probatio p aspectum, maximè iudicis. plures alios cumulat Mandosius in suo commẽto in regulas Cãcellariæ in reg. De ætate pro canonicatibus, q̃ est xviij. nu. 4. uers. aspectu atrox iniuria.

b Finalibus. L. si irruptione. §. ad officiũ. ff. fin. reg. fac. l. iij. C. eod. tit. & c. quia indicante. ubi Abb. ponit practicam, de præscrip. & c. ex literis. & c. cum causãm. de probat.

c Proprijs oculis. Vel etiam si mandet peritis, ut suo nomine inspiciant, ut hic in fin. Sed an debeant iurare ut alij testes? resp. non iurãt de ueritate, sed de credulitate. Abb. in c. fraternitas. post Bart de frig. & ma.

d Aetatem colligit. L. minor xxv. an. adito præside. ff. de mino. & plenè per Barto. in l. de ætate. eod. tit. & in l. tabularum. §. si dubitetur ff. quemad. testa. ape.

e Deprehenditur. Cle. j. eo. Hosti. in summa huius tit. §. fi. uers. decimo fit etiam.

f Mulierem. Not. casum in quo facienda est mulieris inspectio. fac. c. causam. & c. proposuisti. eo. Alius casus est an sit idonea matrimonio. c. fraternitatis: de frig. & male. Item an sit prægnans. l. j. §. j. & §. de inspiciendo. ff. de uent. inspic.

g Declarari. Licet autem notorium releuet ab onere probãdi, ut hic dr̃, & in c. super eo. de testi. cogend. non tamen releuat ab onere proponendi, & allegandi: ut not. in Cle. appellanti. de appel. in uerb. iudicis. & ibi per Card. q. v. Idem tenet Perus. in ca. ut debitus, eod. tit. in vj. & per Gemi. in c. j eo. tit. in vj.

h Non debet. Nec distinguitur utrum pars neget uel confiteatur. Vnde infertur secundum Abb. in capit. super eo. de testi. cog. quòd negatio partis non inficit notorium, nec reddit rem dubiam. fac. quod not. Inno. in c. tua. de cohabi. mul. & cle. & de materia latissimè per Doct. p̃sertim per Butri. in c. uestra. de cohab. mul. & cle. & secundum Bal. in Aut. quod locum. C. de collat. decẽ testium depositio uidetur facere notorium.

i Non requirant. Quantum ad probationem sicut nec in confitente necessariæ sunt partes iudicis. l. proinde. ff. ad leg. Aquil. sententia tamen est necessaria. l. j. ff. de confes. ca. porro. de diuort.

k Recipiat. c. cõsuluit. de appel. Est aũt notoriũ triplex facti, iuris, & p̃sumptionis, facti q̃ ita se exhibet hominũ cõspectui q̃d nulla põt tergiuersatione celari. c. tua. & c. fi. de cohab. mul. & cle. & ĩ tali appellãs nõ audit̃. c. cũ Romana. i fi. & c. puenit. de app. Et ĩ tali notorio credit̃ simplici officiali. iiij. q. iiij. § aliqñ. Nec requiritur scientia omnium sed plurium. fac. ij. q. j.

ij.q.j.cap.scelus.& cap.manifesta. Iuris est de quo aliquis condemnatur. uel est in iure confessus, ut in cap.uestra.& cap.fi.de cohab.cle.& mulie.l.fi.de sta.homi.& l. res iudicata.ff.de re iudic.& in hoc notorio quandoq; requiritur probatio si negetur, ca.sicut.de re iudic. Notorium præsumptum est paternitas filiatio.ff.de i ius uoc. l. quia semper.ff. de in ius uoc. fac. l. Lucius.de cond. & dem.& cap.cõquerente. de fil. presbyt.& consanguinitas, cap.porrò.de diuort.

Ad notorium propè accedit uehemens suspicio, nam si (exempli gratia) de carnali copula quæratur,[a] & sint qui solum cũ sola, nudũ cum nuda in eodẽ lecto iacentẽ locis secretis, & ad hoc cõmodis, & horis electis se uidisse[b] deponãt: procul dubio ex suspicionibus[c] tã uehemẽtibus sequutam copulam pronuntiari poterit.[d] Planè si de graui crimine[e] actũ fuerit propter solã suspicionem quãquam uehementem[f] nemo condemnabitur.

Fama præstat adminiculũ cæteris probationibus. Et iudex ex varijs debet animum suum instruere. h.d.

Fama quoque si de aliquo facto inuul-

a Quæratur. Sumitur qđ hic dicitur ex cap.literis. cum c.seq. de præsump.& ex c.præterea.de testibus.

b Vidisse. Et quod se inuicẽ cognouerint credere, ut not.in c.literis.de præsumpt. & sic nota casum in quo ualet testimonium de credulitate, quando scilicet est coniunctum actibus propinquis rei probandæ.fac.not.per Ab.in c. quoties.de testi. Sufficit enim dictum testis cõcludere præsumptiue, qñ præsumptio est uiolenta, & iuridica, no. per Legistas i l.j.ff.si cer. pet. Sed quid si nihil deponãt de uisu, sed dicãt quòd audiuerũt ipsos cõmiscentes? Resp. licet testimonium de auditu proprio sit aliàs per se sufficiens, xiiij.q.ij.c.quãquã & not.in l.in summa.§.idem Labeo.ff. de aq.plu. arcend. hoc tamen casu nõ sufficeret: nã actus copulæ nõ percipitur sensu auditus tantum, sed requiruntur & alia adminicula, puta, fama publica, risus, iocus, missio nunciorum, & munerum, amplexus, oscula, & similia: ut per Ab. post Host. in cap. præterea.de testibus. Sed posset dici ꝙ possent testes deponere de talium uerborum auditu ꝑ quæ probaretur copula, puta, si alter coeuntium fuisset auditus interrogans alium, an adhuc semen emiserit, uel quam moram interponat emissioni, instrumẽtum totum uuluam fuerit ingressum, & alia uerba quæ inuenit effrenatus libidinis ardor.

c Suspicionibus. Nec.n.aliter potest probari hoc delictum nisi per suspiciones uehemẽtes, licet.n.testes uiderint uirũ supra mulierem, nõ per hoc necessario infertur ꝙ illam cognouerit, forte.n.uir erat frigidus, uel maleficiatus, uel nõ potuit tunc coire, licet aliàs esset potẽs: qa fortè erat mulier arcta: ut per Io. And. & Abb. in ca.præterea.de testibus.

d Poterit. Immo Bart. in l.furẽ ff. de furt.dicebat posse pronuntiari, etiam si tãtum quis fuisset repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter sentiat post Glos. in l. capite quinto.ff de adul. aliter etiam sentit Ab. in c.tertio loco.eo.uers.sed ego addo. & in c. tertio loco uers.sed quero hic.de ꝑsumpt. Et amplia quod hic dicitur ut habeat locum etiam si agatur super adulterio. & incestu criminaliter: ut per Ab.in c.literis.de præsumptio.

e Graui crimine. Vt est crimen hæresis: ut in c.literas.de præsumpt.unde sumitur. uidetur ergo à contrario sensu inferri primum, quòd in crimine non graui possit ex uehemẽtibus præsumptionibus sequi condemnatio, de quo dic ut latè per Ab.& alios in cap. quanto. de præsumpt. Secundo infertur quòd adulterium non uidetur esse graue crimen, quod satis uidetur posse admitti, per cap. at si clerici.§.de adulterijs.de iudi. Contra tamen uidetur xxxij.q. vij.cap.quod in omnibus, Sol.ut not.in d.§.de adulterijs.& in d.c.quid in omnibus.

f Vehementem. Secus si sit uiolenta: quia plus est quàm uehemens, ut not.in cap.literas. de præsumptio. Sed tu dic ꝙ uiolenta & uehemens idem sunt in proposito, ut in dicto capitulo literas. & in capitulo cum contumacia. de hæret. in vj. & deducit Ab. in cap. quanto. de præsumpt. uersiculo. *Ego autem.* & in uersiculo. sic ex his etiam concludo. & in hac litera diuersitatem inducit criminum grauitas, & diuersitas non autem uehementia suspicionis, & uiolentia.

Cæteris

a Cæteris præsumptionibus. Vt puta si agatur de matrimonio, & dicerentur uir & mulier diu simul habitasse, se coniuges nominasse, anulos detulisse: ut in ca. illud. & ibi plenè not. de præsumptio.

b In quibusdā. Puta cum agitur de matrimonio carnali & spirituali: ut per Ab. in c. illud. uersiculo. tertium intellectum.

c Confirmabit. cap. Præterea. de testi. l. iij. ff. eo. titulo.

d Cuncta. Videtur ergo φ à teste possit inquirere an talis sit qui testificari possit, ut ij. q. vij. c. quærendum: ut not. in ca. iudicātem. xxxv. quæst. v. unde sumitur.

e Plena inquisitione. Scilicet in petitorio: secus ī possessorio: quia sufficit summatim negocium tangere. l. iij §. sciendum. ff. ad exhibend. l. à diuo Pio. ff. de re iudi. cap. quoniam frequenter. in fi. ut li. non contest.

gata fuerit cęteris pręsumptionibus a nō leue præsertim in quibusdā b præstabit adminiculum. Demum circunspectus iudex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex uarijs argumentis, & testimonijs, quę rei aptiora esse compererit, cōfirmabit. c Iudicaturum enim oportet cuncta d rimari, & ordinem rerum plena inquisitione e discutere, nec sententiam prius ferre, quàm ꝑ actis oībus nihil habeat in quæstione qđ proponat. f

f Proponat. Et tam diu actio uentiletur quousque ad rei ueritatem perueniatur, ut in c. pit. iudicantem. xxxv. q. v. In tantum quòd sententia lata non uisis uidendis non ualet, licet postea appareat, quòd illa quæ erant uidenda nō faciant ad rombum: arg. eorum quæ habentur per Abb. in cap. prudentiam. in fine principij super Glos. in uerbo constare.

DE SENTENTIIS ET RE IVDICATA.

g De sententijs &c. Quia ex probationibus deuenitur ad sententias, & ex sententijs ad rem iudicatam, ideò de his subnectit. Differt autem sententia à re iudi. secundum Ioan. Andreæ; quia sententia propriè & strictè appellatur cum adest appellandi facultas, cum uerò non subest remedium retractatiuū appellatur res iudicata largè, tamen uidetur quòd etiam si subsit remedium appellationis possit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de appellat. de quo tamen pro resolutione uide ꝑ Legistas in l. j. ff. de re iudic. & per Ab. & aliòs. in Rubrica. eod.

DE SENTENTIJS, g & re iudicata.

Duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & diffinitiua: & interlocutoria potest reuocari ante diffinitiuam. h. d.

Videamus nūc h de sententijs, i & re iudicata. k Est aūt sententia nihil aliud quā controuersię propositæ à iudice ritè l

h Videamus nūc. Quasi dicat postquam uidimus de probationibus, uideamus de sententijs, quæ subsequuntur probationes.

i Sententijs. Tam interlocutorijs, quàm diffinitiuis, ut infra per totum.

k Re iudicata. Quæ differt à sententia, ut supra eodem in Rub.

l Rite. Sed cur non dixit rectè? Resp. quia hoc uerbum respicit iustitiam ex causa, rite iustitiam ex ordine l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bon. poss. cō tratab. omissio autem iustitiæ ex causa nō reddit sentētiā nullā, & nō sententiā. l. j. ff. de app. Sed omissio uel defectus iustitiæ ordinis, ita officit ut pronuntiatū non sit sententia. l. iiij. §. cōdemnatū. ff. de re iudi. & per Bart. in l. prolatā. C. de sent. & ꝑ Ab. in cap. cū olim. uers. Sed in contrarium. Et in tantum omissio substantialis processus releuat, quòd quāuis iudex appellationis regulariter sententiam ex quocūq; etiam iurisdictionis aut citationis defectu nullam reformare possit, secundum communem opinionem. Alexan. in consi. lxvij. lib. vj. & consil. cix. lib. v. & consil. lxxix. lib. ij. sententia tamen nulla ex defectu ordinis iudiciarij substantialis per dictum iudicem reformari non possit, sed duntaxat pronuntiari nulla, Ab. post antiquos in cap. cum dilecti. de empt. & uend.

Dux

facta diffinitio. Sentētiarum duæ sunt species, [a] aut enim interlocutoriæ sunt, aut diffinitiuæ. Interlocutoria [b] est illa, quæ inter principium, & finem causę fertur super his quæ incidunt, uel emergunt: [c] qualis cum iudex dandā, uel negandam dilationem [d] ad examinandos testes, uel exhibenda iustrumenta interloquitur, uel super aliquibus exceptionibus [e] pronuntiat, quā nec inscriptis [f] ferri oportet, & ante diffinitiuā sentētiam quādocunque iudex reuocare poterit. [g]

Diffinitiua sententia est quæ condemnando uel absoluendo liti finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea uerbum condemno, uel absoluto, sed sufficit equipollens. h.d.

Diffinitiua uerò sententia est diffinitio iudicialis, [h] quæ condemnando, uel absoluēdo principali controuersiæ finē imponit. [i] Diffinitiua enim quæ nec condemnationē, nec absolutionem cōtinet pro nulla habetur: [k] hanc simul ac tulerit retractandi copia iudici denegabitur. [l] Non tamen ut sententia ualeat cōdemnandi, uel absoluendi uerbum necessario continere debebit, sed satis erit quòd uerbum æquiualēs [m] cōtineat. Vnde rescri-

a Duæ sunt spēs. Immo plures. Nam præter diffinitiuam & interlocutoriam sententiam numeratur etiam species quarundā quæ habent uim diffinitiuarū: ut per Ab. in Rub. eod. Item sententia præcepti: ut not. ij. q. j in summa. Itē quasi diffinitiua: ut sentētia lata super possessorio, ad not. in c. consultationibus. de offic. deleg. & p Ab. in c. fi. de iudi. Resp. hic ponitur Cardinalis distinctio & sectio, ad quā omnes cuiuscunque generis sentētiæ redigi pñt. sicut dicimus in actionibus, q aut sunt reales, aut psonales, & licet reperiantur etiā mixtæ, uel quæ hñt alias qualitates præter realitatem uel personalitatē, oēs tñ redigūtur ad illā bimēbrem distinctionē. fac. not. per Host. in sum. eod. i princ.

b Interlocutoria est. Hæc diffinitio siue descriptio sumit ex his quæ ponit Spec. in tit. de sent. prolatione in princ. & ex Glos. in Clem. prima. de seq poss. & fruct. & sequitur Abb. in Rub. eod. & ideo dicit interlocutoria: quia iudex nō diffinit cām, sed loquitur inter principium & finē causæ, uel quia iudex inter partes loquēdo sine solennitate scripturæ pnūtiat: ut p Host. post Goff. in summa eo. §. ij. in prin. & p Ab. i Rub. eod. & not. p Legistas in Rub. ff. de re iud.

c Emergunt. Vsq; adeò ut omnis uox iudicis faciens ad cām possit dici interlocutoria. Bal. i l. arbitro. ff. q satisd. cog. & p Legist. i Rub. eo.

d Dilationem. c. significauerunt. de testi.

e Exceptionibus. Siue dilatorijs, siue peremptorijs, ut not. in Clem. fin. de appell. licet lata super peremptoria habeat uim diffinitiuæ.

f Nec in scriptis. Licet aūt non sit necesse interlocutoriam ferri in scriptis, debet tamen in scriptis redigi ut appareat in actis, ca. qm contra. & ibi no. in uerbo interlocutiones. de probat. Spec. i tit. de sent. §. iusta. uers. quid de interlocutoria. not. in l. ij. ff. de app. recip. p Doct. in l. necquicquam. §. ubi decretum. ff. de offic. proc. & not. in cap. fi. eod. in vj.

g Poterit. L. qd iussit. ubi latè per Legistas. ff. de re iudic. & per Cano. in ca. cum cessante. de appella. & §. sed & si iudex. infra tit. px.

h Diffinitio iudicialis. Hoc uerbū stat tanq̃ genus. Nam conuenit ēt sententiæ interlocutoriæ, nā & interlocutoria aliquid diffinit i iudicio nēpe id sup quo fertur.

i Imponit. Terminat. n. iurgantiū controuersias l. j. ff. eo. c. iurgantiū. ext. eod. l. qualem. ff. de arb. xj. q. iij. c. summopere.

k Habetur. j. q. vj. §. diffinitiua. qñq; nō ualet etiam si contineat cōdemnationem, ut si iudex percipiat solui debitum, & quando sententia est incerta, ut C. de sent. quæ si. cer. quanti. quandoq; tenet etiam si nō contineat condemnationem, uel absolutionē. ij. q. vj. §. biduū. & not. in d. §. diffinitiua.

l Denegabit. L. iudex postq̃. cū materia. ff. eo.

m Equiualens. Non enim tam uerba consideranda sunt, quàm uoluntas, cum non intentio uerbis, sed uerba deseruiant intentioni capitulo intelligentia. & capitu. præterea. de uerb. signifi. & j. quæst. j. cap. marchion. quod habet locum

locum etiam in sententijs, Abb. in cap. in his. de uerb. signifi. sed an possit iudex pronuntiare per uerbum uidetur, ut puta, uideri sibi &c. Respondeo ut per Abb. in cap. j. de iudi. in ultimo notando post Bart. in l. quid tamen. §. sed arbiter. ff. de arbit.

a Firmitatem. cap. in his. de uerbis signifi.

b Vocatis. cap. cum olim. de testi. aliàs lata sine citatione esset ipso iure nulla. Cle. pastoralis. de re iudicata. etiam si esset lata in fauorem non citati: not. in l. ea quæ. C. quomodo, & & quando iud. & per Ab. in ca. causam quæ. de iudi. ante fi. & in c. quoniam contra. de probat.

ptum est eius diffinitionem, qui ita se statuere, & præcipere pronuntiasset, legitimæ sententiæ obtinere firmitatem. a

Sententia debet ferri sedendo, & descripti recitatione, aliàs non ualet: & Episcopus facere potest quòd alius pro se recitet. h. d.

c Loco. Est autem locus congruus iudicis is in quo prædecessores sui sunt soliti ius reddere: aliàs sententia non ualeret l. pe. ff. de iusti. & iu. & ibi per Legistas. & in l. cum sententiam C. eo. quod intellige in ordinario, uel etiam in delegato ad uniuersitatem causarum: secus in delegato ad causam particularem: quia is ex quo non habet certum locum potest ubicunque uult etiam in camera locum deligere. habetur in locis præalleg. Itē locus erit cōgruus si sit tutus & non aliter, Bal. in l. j. C. de sent. ex breui, reci. cap. statuimus. de offic. deleg. in vj. Alios plures casus in quibus iudex dum fert sententiam in loco ordinario uel certo residere non tenetur ponit Venus. in spec. aureo in princ. tertiæ partis princ. iudi. sub num. 72.

d Tempore. Vt, quia tunc ius dicatur: aliàs non ualeret in l. fi. C. de fer. & in l. ij. ff. si quis in ius uoc. non ierit, & in l. j. C. quomodo, & quando iudex. Item quòd feratur sententia die & hora qua facta est citatio: aliàs non ualeret l aut qui aliter. in princ. & in l. si uitem. §. fi. ff. quod ui aut clam. & l. cum non eo die. C. quando prouoc. non est necess. Item consideratur tempus ut feratur sententia non perempta instantia, ut per Legist. in l. properandum: in princ. C. de iudi. fac. simile de arbitro l. si cum dies §. si intra. & l. non distinguemus. §. compromisso. & §. fi. ff. de arbit. Item ut feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano ff. de ferijs, & in c. consuluit. de offi. deleg. Item quòd non sit lata pendente dilatione. l. siue pars. C. de dilat.

e Sedens. Anima enim sedendo & quiescendo fit prudentior. Vnde Hieronymus super Daniele ca. octauo super illis uerbis *Antiquus dierum sedit.* sic dicit, sedēs describitur ut maturitas sententiæ comprobetur.

Vocatis b igitur partibus, loco c & tempore d cōgruis iudex, ipse sedens e sententiam de scripti f recitatione proferet, aliàs si nō iudex, sed alius g legerit, uel scriptam litigatoribus tantum ediderit, h uel stando nō sedendo i tulerit,

f De scripti. Scribenda est autem sententia nō ut melius probetur. ut alia gesta: sed ut cum maiore deliberatione & maturitate feratur, Ab. in cap. sicut. eod. ante fin. uersiculo uel tertio.

g Alius legerit. Quid si iudex nouiter excecatus est, uel nescit legere? cum tales iudicare possint l. cæcus. ff. de iudi. ubi de hoc, & l. certi C. eo. titulo. Solu. deleget causæ diffinitionem alteri, uel faciat per alium legi petitionem & allegationem partium, & per se ipsum ab alio instructus proferat uerba diffinitionis causæ, scilicet absoluo uel condemno, quod licet nō uideatur probare Host. in sum. eod. §. qualiter. approbatur tamen ab alijs communiter, & à consuetudine ut not. in c. fi. eod. in vj.

h Ediderit. Scilicet iudex, nec est aliqua uis an edita fuerit aperta uel clausa: ut not. in c. fi. eod. in vj. Arg. contra in cap. appellatio. de appel. in vj. Sol. ut ibi per Ioan. Andr. & de hoc l. j. C. de sent. ex breui. reci.

i Non sedendo. Et hoc non solum cum iudices diffinitiuē pronuntiant, sed etiam quoties res plenam cognitionem desiderat, l. ij. §. dies. ff. quis ordo i bon. pos. ser. & §. sancimus. igitur. Aut. ut ab illustr. & qui super eam digni. sunt §. sedebunt Aut. de iudi. xxiij. q. j. cap. paratus. ibi, sedes me iudicare. Quid si iudex sedeat in alta turri, uel palatio, & partes erant inferius? Dic quòd ualet sententia. potuit enim sibi prouidere de tuto loco si forte timebat, arg. cap. cum locum. de sponsal. cap. bonæ. primo. de elect. & l. quod meo. § si uenditorem. ff. de acqui. poss. & arg. l. iij. C. ubi sen. uel claris, ante medium, ad hoc etiam cap. statuimus. de offic.

offi.deleg.in vj.& cap.fi.de hæret. eod.lib.Idē possumus affirmare de eo qui sederet super equum: arg.l.qui sella.ff.de serui. rusti. præd. & cap.dilectus. & cap.significasti.de homicid. & not.de hoc in capit.fi.eo. in vj. & dicitur sedendo & non in sede: quia debet actu sedere, nec sufficeret si super ftaret uel iaceret, sed si culus iudici doleret ita quòd non posset sedere, dic ut not. in d.cap.fi.unde hæc notula sumitur.

a Necesse. Vt ij.q.j. cap.in primis. in fi. & c. fi. eod. in vj. cũ ibi notat.

b Apex. Nec enim est dignitas in ecclesia Dei episcopatu maior. & fac. cap.sanè.ij. de offi. deleg. & cap.ij. eod. tit. in vj.cũ concord. alleg.in c.fi.eod.in vj.

nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse. [a] Episcopo tamen, quem tantę dignitatis apex [b] attollit,instar personarum illustrium, [c] sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit quod unus recitet sententiam usus plurali numero, secus in actu electionis.h.d.

Sed & si plures iudices [d] sint, uel arbitri, [e] si cæteris pręsentibus,ac mādātibus [f]

c Illustrium.L.ij.C.de senten.ex bre.reci.§. sancimus.in Aut.ut ab illustr.& qui super eam digni.sunt. habes ergo casum in quo iudex nō recitat per se sententiam, sunt & alij in quibus ualet sententia sine his solennitatibus: ut not. in cap.fi.eo.in vj.

d Iudices. Siue ordinarij siue delegati: ut not.in cap.pe.eod.in vj.

e Vel arbitri. Nota æquiparationem inter iudices & arbitros. Ad idem cap.uno delegatorum. de offic.deleg.& §.j.institut.de action. interdum tamen magna est differentia.c.fi.eo. in antiqui.& c.ij.de arb.in vj.

f Mandantibus. Ergo si alij præsentes essent sed non mandarent, secus, & sufficit ita esse scriptum.ff.qui & à qui l.prospexit.vj.quæstione iij.cap.scriptum est, & sic taciturnitas hic non habetur pro mandato. & fac. cap.qui tacet. de reg. iu. in vj. & quod ibi Ioan. And. Nec enim in sententijs procedit ratihabitio sicut in alijs actibus, de hoc ix. quæstione.ij. cap.j.cap.cum uos. de his quæ fi. à præl.&c.

cautè ergo facit is pro quo lata est sententia ab uno solo recitata si de mandato aliorum possit fidem facere, sicut de sententia, & pro hoc fa.quod not.in capitulo cum in iure. de of fic.deleg.& in capitulo pen. eo. in vj. unde sumitur hæc notula.

per unum tantum sententia recitetur, si plurali [g] numero perlegendo usus fuerit perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit,licet aliud in electione [h] seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo,nisi actoris causa sit fauorabilis. si uerò delegati sententia pendet ex uoluntate delegantis. si uerò arbitri neutra tenet: si uerò unus tantum ex pluribus pronuntiauerit,nulla erit sententia.h.d.

Ex facto [i] dubitatũ fuit duobus [k] iudi-

g Plurali numero. Idem si singulari, si collegæ qui hoc possent illi uices suas commisissent non solum in recitando sed etiam in pronuntiando: ut nota.in cap. pen.eo. in vj.i uerb.oportet.

h In electione. In ea enim(ut cēseatur unica & communis) est ab uno uice omnium, siue per cō promissum, siue per scrutiniũ procedatur, electionis pronuntiatio per uerba singularis numeri facienda,cap. pen. eo.in vj.Sed quid dicemus in collationibus,si ad plures spectet collatio, erit necesse fieri ab uno, & per uerba singularis numeri? Respondeo negatiuè: nam ubi non habet locum capit.quia propter. de electio. ibi non habet locum quod hic dicitur, & in capitulo penul. eod.Sed in collationibus non habet locum decretalis illa, quia propter. & ita fusius not.in d.cap.pen.

i Ex facto. Vt in cap.fi. eod.in antiq. unde sumitur.

k Duobus. Idem si sint plures in numero pari, puta quatuor sunt iudices duo pronuntiant pro una parte, alij pro alia: aliàs si pronuntient in numero dispari, uel etiam pari, & sint præsentes, & appareat quæ sit maior pars, tenebit sententia maioris partis, capitulo primo & capit.ij. distinctione lxv. & l. duo ex tribus.ff.de re iudic. & l.ij.in tres. cum l.sequen.& l.diem.§.si plures.ff.de arbit. Fall. in casu capitu. pastoralis. primo responso de rescript. Item secũdũm quosdam fallit in cau-

 sa

sa criminali episcopi, quia tunc non ualet sententia nisi omnes concordent, vj. quæstione.iiij.cap.j.& cap. si quis episcopus criminaliter.not.in cap.fi.eod.& per Legistas latè in l. duo ex tribus,ff.de re iudi.

a Proferẽtibus. Hoc intellige qñ omnes sunt præsentes: alias uel uno absente lata sententia erit nulla, capit. causam matrimonij.de offi.deleg. & not.in cap.fi.eod.

b Sententias. Quid in alijs ordinationibus puta ecclesia posita est in limite duarum diœcesum ita quòd subiecta est duobus episcopis, quid erit agendum si non conueniant in ordinando? Respondeo superioris erit officium prouidere ut alternis annis disponant: argum. l.quoties.ff.de usufru. & not. in capitulo licet. xvij.quæstione ij. & sequitur Abb. in capit.fi. eod. uersiculo in alijs. Ad materiam uide not. per Bart in l.Pomponius, aliàs in l.si uni.ff.de re iudicata & Abb. in capitulo prudentiam.de offi deleg.

c Ordinaria. Vt si sint duo comites, duo consules, & similes, in ecclesiasticis, potes ponere exemplum in duobus uicarijs eiusdem episcopi qui habent ordinariam, not. in capitulo perlectis. distinctione xxv. & in capitulo licet.de offi.uica. in vj. & per Innoc.in cap. suam.de offi. uicar. Item in duobus episcopis qui ex speciali dispositione Papæ possunt præesse uni episcopatui.not.in capitulo nõ autem. vij.quæstione.j.Item in duobus episcopis diuersarum diœcesium quibus est eadem ecclesia subiecta,quod potest esse de iure communi,ut not.in proxima superiori notula. Item in duobus eiusdem coadiutoribus: ut habetur in cap. j.de cle.ægrot.

d Pro reo. Hoc ideò quia sumus in fine causæ: nam si essemus in principio faueremus actori in medio utrique: ut per Bart. in l.de die.ff.qui sat.cogan.per Abb. & alios in capitulo examinata, de iudic fac.l.fauorabiliores. ff. de re. iu.l.non est nouum.C.de edend. cap. ex literis. de probat. capit. cum sunt iura, de reg. iur.

cibus diuersas proferentibus [a] sententias, [b] utra sit habenda potior, in qua specie responsum est quòd si ex iurisdictione ordinaria [c] processerunt, tenet pro reo, [d] non pro actore lata sententia: nisi agẽtis causa sit fauorabilis, ut puta, [e] libertatis, [f] dotis, [g] matrimonij. [h] Si uerò ex delegata utraque ex delegantis pendebit arbitrio. [i] Quòd si ex compromisso, [k]

e Vt puta. Not. uerbum exemplificatiuum. unde cum exempla non restringant regulam l.ita uulneratus. & l.illud.ff.ad leg. Aquil.not. in capitulo primo ne cle.uel monac. Idem etiã erit in alijs causis fauorabilibus, cum casus à regula excepti extendantur ad similes, ad not. in l.j.C.de cond. in deb. cap. cum dilecta. de confirma. utili uel inutili. sequitur Ab. post Vinc. in cap. fi.eo.

f Libertatis. Quæ omnibus rebus est fauorabilior l.libertas.ff de reg.iu.fac.cap.ex literis. de probat.l.inter pares.ff.de re iud.

g Dotis.L.j.cum materia ff. solu. ma.quæ in tantum est fauorabilis, ut dicat ibi Paul. de Castro quòd cum ad tollendam aliquam ambiguitatem nõn succurrit aliqua responsio, bona erit responsio hoc speciale est fauore dotis.fac. cap.nuper.de dot post diuor. resti.cap.ex literis.de pignori.

h Matrimonij. Scilicet si fertur sententia in fauorem matrimonij: nam in dubio standum est pro matrimonio,cap.licet ex quadam.in fi. de testamen.Inde Hostien. in cap. super eo.de cogna. spi. dicit quòd si reperitur aliquorum opin.pro matrimonio, illa sequenda est, licet multi teneant contrarium. quod sequitur Ab. in cap.fi.eo.nisi esset euidenter falsa, aut possit conuinci rationibus probabilibus.fac.quod ponit Ioan.And.in d.capit.fi.& alij in capitulo pe.de desponsa.impub.uidelicet q; si non apparet quando furiosus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium: præsumetur contraxisse tempore dilucidi interualli.

i Arbitrio. Ita ut possit neutram approbare, per ea quæ Abb.in capitulo fi. eo. uersiculo si uerò, ubi & de delegato ad uniuersitatem causarum,& de ordinario procedente cum delegato Papæ.

k Compromisso. Intellige hoc de compromisso uoluntario, non autem necessario, secundum Ioan. And. Vnde quod hic dicitur nõ habebit locum in arbitris iuris,de quo plenius per Ab.in cap.fi.uersiculo circa ultimam.eod. Sed quid in arbitratoribus? Respondeo idem quod

quod in arbitris uoluntarijs, cum sit eadem ratio, secundum Ab. in d. c. fi. uersiculo & idem.

a Vtraque. Simile not. in cap. si duo. in tertia. Glos. de procur. de duobus procuratoribus alicuius quorum unus negat alter confitetur, nam nihil putantur egisse.

utraque a firmitatis robore destituetur. b Quòd si pluribus iudicibus c datis unus tantum ex ejs pronuntiasse proponatur, adeò nullas sententia uires obtinebit, ut nec prouocationis remedium necessarium sit futurum.

Iudicare secundum leges, & consuetudinem debet quilibet iudex, & sum. Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.

Sed siue ordinarius sit, siue Delegatus iudex ī primis illud obseruare debet, ne contra id iudicet quod legibus, d aut canonibus proditum sit, alioqui ipso iure sententia e non subsistet. f In causis quoque quæ summi Pontificis g iudicio deciduntur, cum in similibus h causis cæteri teneantur iudicare similiter, iuris ordo, i & ui-

b Destituetur. Sed quæritur de ratione diuersitatis? Respondeo ut not in capit. si. eo. i. Glos. fi. & ibidem per Abb. uersiculo. unde ego puto quòd ratio fundamentalis decidendi &c.

c Iudicibus datis. ij. quæst. vj. §. item si plures. unde sumitur. & de hoc ibi plenè not.

d Legibus. Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione ueniunt iura ciuilia, appellatione canonũ ueniunt canonica, & largè sumpto uocabulo omnis constitutio ecclesiastica potest appellari canon. cap. j. ubi Ab. eo. & ca. j. de constit. & cap. Nicena. dist. xxxj. uide de hoc Glos. in sum. distin. iij. Item canones possunt dici leges d. cap. Nicena. argumen. contra d. ij. c. lex est. Et mirum probatur hic & in d. cap. j. unde sumitur quòd sententia lata contra leges ciuiles est nulla etiã in foro ecclesiastico. Quid autem si sit lata contra extrauag. contra simile legis, contra rationẽ expressam, contra statuta loci, diffusè in d. cap. j. & in cap. pastoralis. §. quia uerò. de offi. deleg. & in cap. pastoralis. de fide instrum. & fac. instit. de offic. iud. in princ. Quid aũt si sit lata contra consuetudinẽ? habetur in dicto cap. j. & in capit. cum causa. eod. & alibi sæpe.

e Sententia. Nota q sententia nulla appellatur sententia, sed hoc largè & in propriè, secus strictè, l. sancimus. C. eo fac. l. iiij. §. condemnatum. ff. de re iudi. not. in Clem. j. de seq. poss. & fructu.

f Non subsistet. c. j. eo. ubi de hoc latissimè per Abb.

g Summi Pontificis. Id est, Papæ Romani. Interdum enim & simplex episcopus appellatur summus sacerdos, & Pontifex maximus, dist. xxj. c. cleros. uersiculo. Pontifex. fac. cap. in causis. eo. unde sumitur.

h Similibus. Sed cõtra l. nemo. C. eo. Solu. contrarium procedit in sententia inferioris: secus in sententia principis ut hic. & in capitulo in causis. eo. & in l. fi. C. de ll. ratio diuersitatis: quia quidquid principi placuit &c. §. sed quod principi. instit. de iu. na. gent. & ciuili. Et quia non præsumitur quòd processus principis habeat maculã, c. in sede. & c. hæc est fides, xxiiij. quæstio. j. omnia enim præsumuntur per eum plenè examinata, cap. Apostolicæ. xxxv. quæstione ix. argumen. l. uni. ff. de offi. præfect. præto. Sed inferiorum non sic præsumitur iudicium integrum, nec habent legis condendæ potestatem, uel interpretandi quo ad aliõs. fac. quod not. in capitulo primo. de postul. præla. & per Inno. in cap. cum speciali. de appell. Immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorum, cap. si quis. eod. cap. fi. ubi etiam Glos. d. xx. l. si de interpretatione. ff. de ll. tenet Abb. in d cap. in causis, ubi prolixè & p distinctionẽ multorum membrorum hoc declarat, scilicet quando sententia principis faciat ius quo ad alios.

i Iuris ordo. Hoc intellige respectu præiudicij quod generaretur si princeps non seruaret leges, æquitatem, & iuris ordinem, non quòd ipse sit magis astrictus quam cæteri, cũ sit supra leges. l. digna uox. C. de ll. & l. princeps ll. ff. de ll. cap. proposuit. de concess. præbend. Immo sententia lata per principem non seruato iuris ordine ualet, secundum tamen distinctionem Ab. & Doctor. in d. l. princeps. & l. fi. C. de ll.

gor æquitatis subtiliter obseruādus erit, [a] nisi cum ille aliquid causa necessitatis, [b] & utilitatis dispensatiuè duxerit statuendum.

Licet sententia lata cōtra ius constitutionis, sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris. Et quando dicatur lata contra ius constitutionis, uel contra ius litigatoris. h.d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expressè [c] à iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis medijs retractanda [d] erit. Dicitur [e] autem iudex contra ius cōstitutionis pronuntiasse, ueluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, [f] & testamentum iure fecisse pronuntiatur. Contra ius uerò litigatoris, ueluti cum minor quatuordecim annis, annum quartum decimum impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam corruptus iudicat, uariè punitur. h.d.

Is aūt [g] qui in grauamē [h] partis alterius in iudicio [i] aliqd in-

a Obseruandus erit. De hoc xxxv. quæstione. ix.

b Necessitatis. Vel saltem utilitatis; nec enim Papa debet sine causa dispensare. traditur in cap. de multa. de præbend.

c Expressè. cap. cum inter. eod. uidetur ergo requiri ad hoc ut sententia sit ipso iure nulla, quòd cōtineat iuris errorem expressum in ea. & pro hoc l. si expressim. ff. de appellat. l. ij. C. de senten. quæ si. appellar. rescind. & ij. quæstione vj. cap. diffinitiua. §. sententia. & ita tenetur communiter, in capitulo primo eod. & in dicto capitulo cū inter, licet Ab. in d. cap. primo non putet materiam hanc ita strictè accipiendam.

d Retractanda. Immo uidetur quod hæc sententia sit ipso iure nulla: quia & ipsa est contra ius constitutionis, & ius commune: nam ius commune mandat iustam sententiam ferri, ut infra. §. proximo. & in capitulo forus. de uerb. signifi. Sol. quòd lata sententia contra ius litigatoris licet mediatè & implicitè uideatur contra ius commune, tamen non est expressè contra, quæ expressio requiritur ad inducendam hanc nullitatem, cap. cum inter. eo. ratio diuersitatis est: quia quando nil exprimit contra ius commune præsumitur sententia iusta, maximè cum pars uideatur acquiescere non appellādo, cap. causam, cum seq. eod. sed quando exprimit causam contra ius tollitur omnis præsumptio sententiæ, meritò tanquam notoriè iniusta dicitur nulla.

e Dicitur autem. Concor. ij. quæst. vj. §. item si sententia.

f Asseritur. Quo casu non sufficit ad concludendam iniustitiam sententię ostendere ex actis probationem contra quam sententia est lata: quia non semper iudex in sententiando applicat mentem ad unam speciem probationis. Ant. de Butr. in cap. in præsentia. de renuntiat.

g Is autem. Dixit supra quomodo debeat se gerere iudex ut sententia ualeat, nūc dicit de pœnis q. debent infligi male iudicanti. Et cōtinet hic. §. quædam requisita ad hoc ut possint habere locum pęnæ, de quibus hic. Primum est quòd decernat in grauamen partis. Secundum quòd in iudicio. Tertium quòd fecerit. idē tamen esset si omisisset, secundū Ioan. And. Anch. & Perusi. in cap. j. eo. in vj. cum etiā omittens dicatur facere l. si mora. ff. solu. matri. Quartum quòd per gratiam uel per sordes. Quintum quòd contra iustitiam. Sextum quòd contra conscientiam, & si unum istorum deficeret non esset locus dispositioni istius. § argumen. l. si quis ita stipulatus. ff. de uer. obli. l. si hæredi plures. ff. de cond. & demon. Sed mihi uidetur quòd ultimum requisitum destruat totam materiam, cum cuilibet sit in promptu dicere se non fecisse contra conscientiam.

h In grauamen. Primum requisitum.

i In iudicio. Secundum requisitum. Sed quid de arbitro, nunquid hæc pęna in ipso locum habebit? Respondeo non. de ordinario enim & de delegato tantū cauetur, & hæc est pęna, ideò non amplianda cap. pęnæ. de pęnit. dist. j. cap. odia. & capit. in pęnis. de re. iu. fac. noc. in capitulo primo de for. compet. in sexto & hoc

hoc communiter probatur, licet contrarium uideatur sentire Glossa.in cap.j.de confess. in uerbo iudices.in vj.uide ibidem per Perusi. & hoc intellige in arbitro compromissario: secus in eo qui succedit in locum iudicis ordinarij, uel delegati.ad hoc cap. ab arbitris. de offic. deleg.& not.in c.j.eo.in vj.

a Fecerit. Tertium requisitum. Idem si omiserit.

b Per sordes. Id est, prece, uel pretio, uel aliter ex corruptione, & est quartum requisitum.

iustè fecerit [a] per gratiam, uel per sordes, [b] siue ordinarius, [c] siue delegatus [d] sit ab executione officij [e] per annū [f] suspendendus erit, & ad æstimationē litis parti quam læserit nihilominus condēnabit, [g] & si suspēsione durāte diuinis [h] sese ingesserit, [i] irregularitatis [k] quoq; laqueo īnodabit, à qua nō nisi per summū Pontificē [l] liberari poterit, alijs quoq; legum aīaduersionibus coercebit, cum dignū sit, ut qui in multis [m]

c Ordinarius. Fallit hoc in episcopis, qui licet cæteris delinquendo grauius peccent, cap. cum quidam. de iureiur. tamen aliqua suspicionis pœna à canone inducta non comprehēduntur, nisi de ipsis caueatur nominatim, cap. si cōpromissarius. §. huiusmodi. de elect. in vj. & ca. quia periculosum. de sent. excom. eod. lib. & infra. de suspen. §. fi.

d Siue delegatus. Quid in auditore & mero executore? Resp. secundum Host. & alios in c. j. eo. in vj. non habet locum quod hic dicitur, cum hi non sint iudices, cap. super qq §. j. & §. uerum. de offi. deleg. secus si esset executor mixtus, iuxta not. in Cle. j. de offi. deleg. i Glos. magna. & per Perus. in d. c. j.

e Officij Quid de beneficio? Respondeo secundum Host. hoc non extenditur ad beneficia: quia si Papa uoluisset utique expressisset, c. ad audientiam. de decim. & de hoc per Gloss. in cap. cupientes. de pœnit. in uer. suspensi. & per Butri. in ca. inter solicitudines. de purg. cano. in princ.

f Per annum. Ex tunc inchoandum capit. cupientes. §. cæterum. de electio. in vj. & de hoc not. in capitulo ij. distin. lv. & in capitulo quæ fuit. de uerb. signifi.

g Condemnabitur. Fac. l. fin C. de pœna iud. qui malè iudic. & infamis est d. l. fi. & l. si filius fam. ff. de iudi. & iure Authenticorum condemnatur in triplum si ciuilis sit causa, si criminalis in confiscationem bonorum, capit. in exilium agitur, Authen. Vt litig. in exord. li. iurent. §. si quis autem. Authen. sed nouo iure C. de pœna iud. qui malè ind. Si autem per imprudentiam iudex malè iudicauerit, tenetur ex quasi maleficio in quantum uisum fuerit iudici l. fin. ff. de uar. & extraordin. cognitio. & institut. de oblig. quæ ex quasi delict. in princ.

h Diuinis. Scilicet officijs non beneficijs, secundum Hostien. & hoc intellige nō solum de officio missæ, sed etiam de alijs, puta de uesperis, & matutino, & similibus, secundum Ioan. And. & Perusi. in capit. j. eo. in vj.

i Ingesserit. Videlicet afficiendo, secus si priuatim, & solus dicat illa officia: quia non solum non incurrit pœnas hic positas, & irregularitatem, uerum etiam tenetur dicere licet suspensus, ut nota. in capitulo presbyterorum. distinctione xxviij. & sequitur Archidiaconus & Perusi. in capitulo primo eodem in sexto. Sed an incurrat irregularitatem, non dicendo officia diuina? Respondeo non, secundum Glos. in Cle. ij. de priuil. in uerbo celebrari debet.

k Irregularitatis. An, & quando suspensus incurrat irregularitatem ingerens se diuinis, uide per Perusi. post alios in capitulo primo. eo. in vj.

l Summum Pontificem. Nota casum Romano Pontif reseruatum, de alijs pluribus habetur in capitulo primo. eod. in vj. & ibi Ioan. And. & Domi. & Perusi. ponunt unum quod est ualde not. scilicet quòd si ista absolutio non esset reseruata summo Pontifici, nihilominus episcopus talem ad tempus suspensum non posset absoluere, & ualet hoc ad limitationem capituli nuper. de sententia excommunicationis & fac. not. in ca. j. eod. titulo.

m In multis. Quæ sunt Deus, Iustitia, debitum, officium, humana natura. fac. capitulū primum. de crim. falsi. & capitulū cordi. in fi. de appellat. in vj. & not. per Ioan. And. in capitulo ad Apostolicæ. eodem in vj.

audet offendere, pœnę etiam multiplici [a] subdatur.

Sententia lata postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest. h. d.

Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutū suspensa fuerit, amplius reuocari nō poterit. [b] Cū enim post decem dierum spatium [c] sentētia in auctoritatem rei iudicatæ [d] transeat, qui ad prouocationis subsidium intra id temporis spatium nō recurrit, ideò appellandi sibi aditum pręcludit, quia per hoc uidetur interpretatione iuris uelle latæ sententiæ obtēperare. [e] Excipiuntur tamen multi casus in quibus sententiæ etiam post decem dies rei iudicatæ firmitatē sibi uendicare non ualent, ueluti cum de matrimonio [f] est quæstio, aut seruata sententia salus animæ in discrimen [g] adducitur, & alij plures. [h]

a Multiplici. Si ergo lex noua inducat nouam pœnam, non censetur abrogare ueterē: sed potius accumulare: de quo per Bart. in l. prima. ff. ui bon. rapt. & per Bald. in l. in eum. C. de furtis.

b Non poterit. Via, scilicet ordinaria, & iure ordinario: sed p supplicationē, in integrū restitutionem, bene quandoq; potest, ut infra de restit. in integr. §. fi. & p tot. ubi de hoc.

c Spatium. Qđ currit à die latę sententiæ, & sic non excluditur à numero dies illa in quo fuit sententia lata: sed tempus currit de momento ad momentum à principio, tamen hoc tempus est utile: sed in progressu est continuum. l. j. §. dies. ff. quando appel. sit ubi not. & ij. q. vj. §. biduum. ubi Gloss. in uerb. dies. si enim iudex à quo, & ad quem sui copiā non facit, tempus non currit. consuluit tamē Bart. quòd pars protestetur, & appellet coram publicis personis. sequitur Ab. in c. quo ad cōsultationem. eo. pro quo uidetur tex. in c. pastoralis. §. prętereа. de offic. ordin. & in c. fi. de appel. & ibi latè habetur. dic ut ibi.

d Iudicatæ. Ante sententiam: ergo non est reperire rem iudicatam, si ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio. c. non solum. ubi not. de appel. in vj. quod habebit locum etiam in causa criminali, tenet Abb. in c. quo ad consultationem. eo. fac. not. per Bart. in l. qui ultimo supplicio. ff. de pœnis. & not. per Abb. in cap. consanguinei. uersicu. ultimo. quæro. eod.

e Obtemperare. Sententia enim tunc demū post decē dies transit in rē iudicatā, quādo uitium fortè in ea cōtentū est per partes remissibile, & non aliàs. Ab. in c. iurauit. de proba. cōcord. l. fi. C. de sent. quæ sine cer. quāti. & l. ab eo. C. qūo, & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex sententia condemnatoria iniusta oriatur naturalis obligatio? uidetur enim ꝙ oriatur: quia ex consensu oritur naturalis obligatio. l. j. ff. de pact. dic ut per Bart. in d. l. ab eo. & per Abb. in c. quo ad cōsultationē. eo. Nota tamē quòd omissio appellationis prætertim ex causa, nō purgat uitiū sententiæ quo. minus pars possit habere regressum contra iudicem: quia iste consensus nō est uerus, sed interpretatiuus: ut per Ab. in c. pastoralis. §. quia uerò. de offic. deleg. Idem si pars fecit quantum potuit, puta: quia bis appellauit.

f De matrimonio. c. lator. ubi de hoc latè habetur. eod. causa tamē matrimonialis trāsit in rem iudicatam quo ad instantiam: quia nō potest amplius sup dicta causa procedi ex primis actis. Ab. in c. ex literis. de restit. in integrum.

g Discrimen. c. inter monasteriū. ubi in fi. not. eo. Ab. in c nouit. de iud. Ratio: quia hoc non est per partes remissibile. Abb. in c. iurauit. de prob. & not. s̄. in uerb. obtemperare.

h Plures. Puta si simus in causa beneficiali respectu superioris. Ab. in c. cum Bertholdus. eo. & in cap. nisi. de præbend. & in c. j. de concess. præb. & in c. cū olim. de dolo & contum. & in cap. cum contingit. eod. tit. & in c. cum dilecti. de elect. Idem in sententia censuræ ecclesiasticæ. Abb. in c. ad reprimendam. de offic. ordin. & in alijs pluribus, de quibus per Ias. in l. admonendi. ff. de iureiur. & uigintiquatuor similes casus enumerant Venusini in suo speculo aureo in princ. tertiæ partis principalis iudicij.

iudicij. Nota tamen quòd in omnibus casibus in quibus sententia non transit in rem iudicatam, debet nihilominus appellari infra decem dies sicut ab alijs: aliâs lapso dicto termino appellari nō poterit: sed solum per uiam querelæ poterunt tales sententiæ reuocari, nec potest adiri iudex appellationis: q̄a per lapsum dicti termini tollitur remedium deuolutiuū. not. in d. c. ad reprimendā. & per Ab. in cap. consanguinei. & in ca. ex parte. de resti. spolia. uersi. concludo breuiter. Fely. in d. c. lator. Perusi. in c. directè. de appel. un de non uidentur dictæ causæ ab alijs differre.

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non adfert. hoc dicit.

De eo quoque admonendi sumus [a] q̄ & si sententia [b] transierit in rem iudicatā præter eos inter quos dicta fuerit regulariter [c] neminē lædet, [d] si quis tamē cum sibi primū de ea re actio, uel defensio competeret sustinuit sequentem agere, aut passus est eum à quo causam habuit experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata præiudicium.

a Sumus. Hic §. & c. quāuis. eo. unde sumitur, materiam continent subtilem, & prolixam, & copiosiorem, quàm ut per notulas tradi possit, ideoq; pro eius clariore & pleniore lucidatione, recurrendum est ad not. per Doct. in dicto capitulo quanuis.

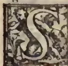
b Sententia. Quid dicemus de alijs actis causæ, utputa de attestationibus, & similibus? dic quòd regulantur à sententia. Vnde quibus nocet uel prodest sententia, nocent uel prosunt acta, cap. inter dilectos. uersicu. nec attestationes. de fide instrumen. Innocen. & Abb. in capitulo causam quæ. de testibus, per Legistas. in l. sæpe. ff. de re iudi. Idem de confessione: ut per Doct. in capitulo quāuis. eo. quæ ratione publicæ utilitatis facit fidem etiam in alio iudicio. Abb. in dicto capitulo causam quæ.

c Regulariter. Bene regulariter: quia hoc habet satis multas exceptiones, de quibus per Gloss. in capitulo quanuis. eodem. in uerbo, res inter alios. & prolixius, & exactius ibidem per Abbatem.

d Lædet. Respectu pleni præiudicij: sed quo ad præsumptionem inducendam beno præiudicat: quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum, contra quem faciunt Abb. in capitulo cum inter canonicos. de electiō. & not. in c. dilectus. ij. de simon. & in capitulo interrogatum. ij. q. v. & per Legistas in l. si duo. ff. de iureiu. Immo Bart. in l. admonendi. ff de iureiuran. tenet q̄ illa sententia faciet semiplenam probationē. Ab. in capitulo quāuis. eo. dicit hoc relinquendum in dicis arbitrio. Sed an saltē prosit? Respon. non. l. res inter alios. C. quibus res iudi. non no. & fac. illa regula, contrariorum est eadem disciplina.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali uerò post quatuor menses, qui terminus potest breuiari, & prorogari. h. d.

Igitur sententiæ latę legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandāda [e] erit. Sed multum intererit utrum super reali, an uerò super pſonali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu statim: [f] secundò, nō

DE EXECVTIONE REI IVDICATAE.

e

Andanda erit. Quia parum est iura esse in ciuitate, nisi sint, & per quos iura mandentur executioni. l. secunda. §. post originem. ff. de orig. iur. & de materia uide per Hostien. in summa eo. §. quādo. & à quibus. & per Specul. in §. uidendum. & in capit. quoad consultationem. eodem. unde sumitur. & alibi sæpe.

f Statim. Vt not. in capitulo quærenti. de offic. delega. Et idem in causa criminali, ut ibidem habetur, & undecima quæstione tertia in capitulo cum apud. Et habetur hæc materia clarè per hos uersus.

In personali post menses quatuor in re

Protinus est omnis sententia perficienda,
Sic in criminibus, sed casus excipe quinque.
Confessus, prægnans, iratus & insula seruus.
Quorum uersuum declarationem habes in dicto capitulo cum apud.

nisi post emensa quatuor mensium a spatia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa b tamen nonnunquam c & arctari, & prorogari d potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte e breuiorem, sibi id imputare f debebit, cum ex uoluntate propria iuris beneficium cōtempsisse uideatur. Vnde postea non audiet appellās, nisi fortè aduersus eū modus executionis canonicus excedat. g

a Quatuor mensium. Sed an hoc tempus dandum sit & his, qui à principio confitentur debitum, cum hic non feratur sententia: sed solum fiat præceptum de soluendo, iusta not. in cap. dudum.ij.de elect. eo. & ij. q. j.cap.nos in quēquam. & in l.j. C.de confess. Qui dam quòd non: ut not.in l. si debitori.ff.de iudi.& in §.omnes.insti.de uerb.obl. Sed in contrarium uidetur tex. in l.certum. §.fi.ff.de confess.dic quòd primam opin.approbat consuetudo, quæ dat confesso solum decem dies. Secunda est de iure uerior: ut per Bart. in dicta l. si debitori. si ergo cessēt consuetudo seruabitur.d.l.certum.§.fi.is autem cui hæc tempora indulgentur, ut euitet omnes molestias, debet satisdare de soluendo. d.l.si debitori. ubi Bart. & per Abb.in dicto capitulo.quo ad consultationem.eo.uersic. sed quæro iusta prædicta.quod putat uerum Abb. quando talis debitor esset de fuga suspectus, uel non esset soluendo.

b Ex causa. Quis autem probare debeat in causa appellationis, an appellans quòd sine iusta causa iudex terminos iuris breuiauerit, an appellatus quòd ex causa fecerit, uide per Abb. in capitulo quo ad consultationem. eo. uersic. qui autem probare.

c Nonnunquam. Non ergo semper & indistinctè, sed cum causæ cognitione: iusta not. in l. à procedente. C. de dilat.& per Abb.in e. quo ad consultationem, eo.uersic. sed ego.& uersic.& fac. hæc litera. & in c. cum sit. de appella. Bart.in l. ij. ff.de re iudi. & in e. quærenti. de offic. delegat.

d Prorogari. Poterit autem prorogatio fieri etiam sine causa, cū sit fauorabilior coarctatione. Ita not. in l.iiij.§.si quis.ff.de re iud.qđ intelligit Abb.quātum ad hoc ꝙ factum iudicijs ualeat nisi appelletur. poterit tamen secundum eum appellari: quia non debet alium partem sine causa grauare, de quo latè per Legistas.in d.§.si quis.& per Nattam in Clemen. sæpe. de uerb. significa.

e Sponte. Secus si contradixit & inuitus recipit, secundum Hostien. sed secundum Inno.in dubio præsumitur quis sponte recepisse, de quo dic latius p Abb. in cap. quo ad consultationē eod.

f Imputare. Sed contra: quia immo uidetur quòd lex suppleat factum hominis.l.iiij.§.si quis condemnatus. ff.de re iudi. Sol.secūdum Glo. in e.quo ad consultationē. eò.quòd id quod hic dicitur procedit quādo iudex arctat cum causa: ut not. hic in uerbo. *Nonnunquam*. contrarium quando sine causa. sed hæc non placet Abb. quia si ponderentur uerba uersiculi,& qui ab initio. clarè ibi innuitur ꝙ etiam si sine causa iudex decurtauit spacium imputandum est sponte recipienti: aliàs uersi.ille superflueret: quia ubi iusta causa subest, non requiritur quòd iudicium exerceatur in inuitum. secundum Hostien. quem sequitur Ant. uis ergo tota uidetur in hoc, scilicet an pars sponte receperit terminum breuiorem, an non sponte: ut per Abb. ibi. uersic. & tam circa primam. fac. l. ad solutionem. ff. de re iudic.

g Excedatur. Sic ij.q.vj. §. sunt quorum. & §.ab executore. & ca.nouit.de appella. & cap. super qq. §.nos autem. de offic.deleg. & l.ab executione.C.quorum appell.non recip. Sed uidetur quòd nunquam sit necessaria appellatio: quia aut executor facit quod mandatur,& tunc non excedit, aut facit aliud, & tunc nulla est sententia sua, unde non est necesse appellare.cap.j.de senten. & re iudi. quia non fuit seruata forma mandati, ut cap.cum dilecta.de rescript. capit. examinata. de confirm. util. uel inutil. Respond. iudex potest excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando

aggrauando illum contra quem fit executio · nam tunc tenet sententia & necessaria est apellatio. Item si obijciatur excommunicatio.xj. q.iij. cum excommunicatio.& cap.cum inter. de except.& cap pia.eod.tit.in vj.Item si inuocatio facta esset post rem indicatam,nam tūc mutatur ordo executionis. l. iiij. §.si ex cōuentione.ff. de re iudi. Item si præuenire uelit tempus quadrimestre. d.l.iiij.§. si quis condemnatus. Item si malè interpretareť sententiam. l.ab executore. ff.de appella.Item si obijciatur quæstio falsi. c.de cætero. extra de sent. & re iudi.& l.iudicati. C. si ex fals. instrumen.& c.super eo.de falsarijs. Itē si fiat exceptio per quam retro nullū fiat iudicium: ut c.in nostra.de procura.& hæc not. in c.quo ad consultationem. de sent. & re iudi.super uerbo,excedatur. Sed adhuc contra de l.diligenter. ff.mand.ubi dicitur quòd qui excessit mandatum aliud quidem facere uidetur. Solue: ut per Abbatem, in dicto capitulo. quo ad consultationem, uersicu. sed contra præcedens dictum.

siue ab ordinario,[a] siue à iudice delegato, siue etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus à Principe potest propriam sententiam intra annum exequi. h.d.

Sed si ordinarius [b] ad mandatū [c] iudicis à Principe [d] delegati nolit, aut quibusdam obsistentibus sententiam ab eo latam suo effectui mācipare nequeat, datus ipse iudex illam executioni mandare poterit, [e] & resistentes Ecclesiastica [f] sentētia coercere,[g] & nō solū usq; ad quadrimestre tempus quod ad soluendum debitum à lege reo conceditur, sed usq; ad annum [h] integrū ad exequendum.

a Siue ab ordinario. Vt per Hostiensem in summa. eod. §. quando, & à quibus, uersicu. & à quibus. & per Speculato. eo.§.nunc dicendum.

b Ordinarius. Ad quem regulariter pertinet executio sententiarum.ut infra eo. §.cum igitur.

c Ad mandatum. Nota quòd delegatus Papæ potest mandare ordinario loci quòd sententiam suam exequatur, nec mirum, quia quo ad causam sibi commissam maior est omnibus post Papam, cap. studuisti. de offi. delega. & repræsentat personam Papæ, unde honorari debet: ut Papa, cap.sanè. de offi. deleg.cap.si.distinct.xciij.

d A Principe. Secus in delegato ab inferiore, de quo per Abb.in capitulo si quis contra clericum, de foro competen. & aliquid per eundem in capitulo significasti.de offic.delegat. unde hic sumitur. & per Legistas in l. à diuo Pio. ff. de re iudic.

e Poterit. Sed an possit delegatus à principe non requisito, uel non detrectante, uel impedito ordinario, per se principaliter propriam sentētiam executioni mandare? & non uidetur, cum hæc litera, & capitulū significasti. de offic.delegat. uideantur dare hāc potestatem in defectum ordinarij. contrarium uerius: ut per Abbatem in dicto capitulo significasti. uersiculo sed quæro nunquid.

f Ecclesiastica sententia. capit.quæsitum. & capitulū significasti. de offic. delegat. Sed an possit talis delegatus principis inuocare brachium seculare? Respond. sunt opin.communiter tenetur quòd sic: ut per Abbatem in dicto capitulo significasti. uersiculo extra Gloss. quæro. non tamen potest habere officiales armatos.

g Coercere. Cuiuscunque dignitatis sint resistentes, ratio: quia repræsentat personam Papæ cui totus orbis subest.nona quæstione tertia.cap.cuncta per mundum.unde secus in delegato alterius.

h Ad annum. Post annum uerò expirat iurisdictio talis delegati, licet sententia non fuerit executioni mandata quanquam aliud sit in ordinario. lege prima.ff. ne ius fiat ei. & not.in capitulo quærenti. de offic.delegat. unde sumitur. & ibi latè per Glossatores, & Doctores. erit autem hic annus continuus unde curret omni tempore. Regulariter enim omne tempus intelligitur continuum, nisi reperiatur contrarium: not. in Rubrica. ff.de diuer. & tempo.præscr. & in Clementina unic. de restitution. in integrum. & sic curret etiam diebus feriatis, & dato impedimento, & habebit iste annus dies ccclxv. sicut annus quilibet, nec est curandum quòd incidat

dam sententiam iurisdictionem, [a] exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiæ admittit exceptionem frandis, seu nullitatis, nõ ut super ea pronuntiet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicauit transmittat. hoc dicit.

Quòd si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari iubeat, [b] & circa negotiũ fraus interuenisse dicatur, [c] executori de toto negotio cognoscendi facultas non [d] erit, sed ad superiorẽ quæstiones si quæ inciderint deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati à Principe etiam iniustam. h. d.

Cum igitur [e] regulariter cõtingat quòd executio sentẽtię Ordinario demandetur, quæri poterit, an si ipsam iniustam esse cognouerit, executioni eam mandare debeat, an sit ei subsistendum potius, in qua specie responsum est quòd cum Ordinarius Delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse [f] iustam nouerit exequi nihilomi

incidat annus bisextilis: nam secundum Abba. in d. c. quærenti. pro regula capiendum est, quòd ubi à iure datur annus intelligitur de 365. diebus continuis. l. iiij. §. Stichus. ff. de statuliber.

a Iurisdictionem. Nisi fuisset dies præfixus iurisdictioni: quia tunc post terminũ non posset delegatus se impedire, secundum Io. Andr. in ca. de causis. de offi. dele. sequitur Abb. in c. significasti. eo ti. in iij. no.

b Iubeat. Et sic nota quòd executio sentẽtiæ est delegabilis, quod in delegatione principis nõ habet dubium, ut hic, & c. de cætero. eo. unde sumitur. Sed dubiũ potest esse de inferioribus, & cõmuniter tenet idẽ esse saltem de iure canonico, quo iure omnia sunt delegabilia. habetur in ca. quod sedes. de of. ordi. ex quo infertur secũdum Abb. in d. c. de cætero. quòd ordinarius, uel delegatus à principe possunt delegare executionem sententiæ: licet executio requirat maiorem iurisdictionem, quàm requirat decisio causæ.

c Dicatur. Scilicet circa negocium principale: ut, quia fuerit obtenta sententia per fraudẽ, puta, per falsos testes, uel per falsa instrumenta: nam si hæc obijciantur coram executore ut executio differatur, non est executori facultas hoc cognoscendi: quia sic assumeret partes iudicis, quod esse non debet. l. si ut proponis. C. de exe. rei. iudi. sed debet referre superiori. c. de cætero. eo. fac. c. super eo. de falsis.

d Non erit. Immo contra. xxv. q. ij. c. etsi nõ cognitio. C. si contra ius uel util. publ. Sol. secundum Gloss. in c. de cætero. eo. quod hic sumus in mero executore qui nullam habet iurisdictionem annexam: sed nudum tantum ministerium. Cõtraria uindicant sibi locum in executore mixto, qui scilicet habet iurisdictionẽ & cognitionem annexam. Hæc solutio nõ placet Abb. quia merus executor nullam admittit exceptionem. l. si ut proponis. C. excep. rei iudi. sed hic admittitur exceptio, & executor cognoscit non ut pronuntiet super principali, sed ut remittat negotiũ infectum ad superiorem: sed nõ cognoscit de toto negotio, ut hic, & in d. c. de cætero. superior ergo plenè cognoscet, & pronũtiabit. Nec huic expositioni obstãt cõtraria, ibi enim dr̃ quòd executor potest cognoscere de fraude allegata, ut si fraus interuenerit de toto negotio cognoscatur, non dicit per executorem: quia intelligit per iudicem. Ita not. in d. c. etsi nõ cognitio. & per Inn. & Abb. in d. c. de cætero.

e Cum igitur. Pro intelligentia tam huius §. quam uniuersæ materiæ præmitte, quòd plures sunt species executorum, de quibus per Gl. & Doct. in c. pastoralis. §. quia uerò. de offi. deleg. unde hic sumitur.

f Non esse iustam. Secus si executor nouerit sententiam esse nullam, uel pręceptum nullum ipso iure, tunc enim non tenetur quis tali mandato parere, nec enim potest in tali actu dici iudex: arg. c. forus. de uerb. signi. Immo tali iudici exequi uolenti resisti potest propria authoritate: ut per Abb. in c. pastoralis. §. quia uerò. & in c. si quando. de offic. deleg. & not. per Abb. in c. super eo. de crimi. falsi. Est tamen differentia an sit lata per falsas literas delegatorias, uel contra falsum procuratorem, an per falsas probationes. Primo enim casu sine ulla temporis præfinitione, non mandatur executioni. Secundo uerò tempora ad agendum de falsitate sunt limitata: ut per Io. And. in c. cum uenerabilis.

uenerabilis. de exceptio.& per Abb. in d.cap. ſuper eo.

a Tenebitur. Sed an hoc procedat etiam in cauſa criminali ubi ſententia eſt corporis affli ctiua?Inn. non putat hoc caſu ſententiam iniu ſtam exequẽdam, & approbat Abb. in c. paſtoralis.§. quia uerò.de offi. deleg.pro quo facit quòd etiã taciturnitas partis nõ purgat ſententiã: quia nemo eſt domi nus membrorũ ſuorum.l.liber homo.ff.ad leg.Aquili. & c. contingit. ij.de ſenten.excõ. hinc eſt quòd con demnato ipſo inuito poteſt tertius appellare.l.non tã tum.ff.de appel.& ij.q.vj. in ſumma. Item nõ procedit quod hic dicitur in executore extra iudiciali: quia tũc executor nõ tenetur exequi manda tum ſuperioris in iuſtum. De ratione diuerſitatis inter executorem iudiciarium & extra iudicialẽ, per Ab. in c.uniuerſitatis. de ſenten. excom.

nus tenebitur, [a] cum ſibi non cognitio, ſed executio tantum fuerit demãdata niſi à dato iudice ĩpetrare ualeat, ut ab hoc onere ipſum liberet, [b] nec enim debet iudicis delegati mandato uiolẽter reſiſtere, ſed & apud eundem inſtare [c] poterit,ut executionẽ tam diu differri patiatur, donec Prĩcipi rei ueritas innoteſcat.

Si Papa ſcienter commiſit appellationem interpoſitam à ſuo delegato dato cum clauſula appellat, remota iuriſdictio primi delegati eſt ſuſpenſa quò ad executionem. h.d.

Sed quid cum à ſententia lata authoritate literarum Apoſtolicarum, in quibus inhibita [d] fuerat appellatio, prouocatum fuerit,& literæ poſt appellationem ad alios iudices emanauerĩt,an ad mãdatũ poſteriorum iudicum executio ſentẽtiæ à prioribus delegata retardari [e] debeat? & quidem cùm Apoſtolicus alijs iudicib. appellationis cauſam ex certa ſcientia [f] cõmittit,& appellationẽ uidetur recipere,& ſimul priorum iudicũ reuocare iuriſdictionem. Vſque eo igitur ſententię ſuſpendetur executio, donec appellationis merita plenius diſcuſſa [g] fuerĩt.

Poſtulatio reſtitutionis in integrũ differt executionem. hoc dicit.

Dantur & caſus alij in quibus licet ſententia in rem tran-

b Liberet.cap.paſtoralis.§.quia uerò.de offic. delega.

c Inſtare. Quid ſi inſtetit non tamen impetrauit?reſpon.appellet,& tenebit appellatio.c. ſuper eo.de offi.deleg.c.cum ſuper controuerſia.eod.not.in cap. paſtoralis. §. quia uerò. de offic. delega.

d Inhibita. Eſt autem huius inhibitionis uis in eo quòd tollit appellationis effectum,ut nõ habeat impedire executionem ſententiæ, nec deuoluere cauſam ad ſuperiorem,niſi à tempore quo ſuperior ex certa ſciẽtia admiſit appellationem,ut hic,& in c.paſtoralis.§. præterea. de offi.deleg.unde ſumitur.

e Retardari. Vt priores iudices ſententiam neque per ſe,neque per alios exequantur: ut in c. paſtoralis.§.pterea.de offi.dele. unde ſumit.

f Scientia. Non intelligas quod ſit neceſſe hæc uerba ex certa ſcientia poni in commiſſione cauſæ appellationis. Sed quòd in literis commiſſionis fiat mẽtio de proceſſu cauſæ, de appellatione interpoſita, & de exceptiõe oppoſita, ſcilicet ꝙ prius fuerat cauſa commiſſa appellatione remota:aliàs cõmiſſio cauſæ appellationis non ualeret niſi fieret mentio de illa clauſula:qa ſi Papa ſciuiſſet,nõ ſic de facilè admiſiſſet appellationẽ.Vnde Papa dicitur committere ex certa ſciã,quando fuit certificatus de omnibus q̃ potuiſſent eũ mouere ad cõmiſſionem denegãdam. Vnde de qualibet clauſula appoſita in primis literis q̃ poteſt eſſe impedimentum ſecundarum debet fieri mentio in ſecundis:aliàs nõ dicitur concedere ex certa ſciẽtia:ſed per ignorantiam,& ſurreptionem : not. in c.cum dilecta.& in c.cæterum . de reſcrip.& per Abb.in c.paſtoralis.§ præterea. de offi.deleg.& in c.inter.eo.fac.l.fi.C.de pre.Imp.offe. Et ad hanc materiam referũtur hæc uerba, ex certa ſcientia,non autem ad merita cauſæ appellationis,ſecundũ Ab.in d.§. præterea.& ita tolluntur quędam obiectiones ibi per eũ factę.

g Diſcuſſa. Cõfirmatione,uel caſſatione,ſed pone quòd iudices appellationis pronuntiauerunt malè appellatum, & ſic cõfirmauerunt ſententiam

tentiam latam, quis mandabit sententiã executioni? utrum primi iudices, an secundi? resp. materia est prolixior, q̃ ut breuibus notulis tradi possit, ideò uide per Doct. in cap. pastoralis. §. præterea. de offi. deleg.

a In integrum restitutio. Regulariter. n. restitutio in integrum impedit executionem sentẽtiæ. l. uni. C. si sæp. in integ. restitui postul. si tamẽ est p̃sumptio contra petentẽ quòd hoc petat malitiosè & causa protelandi executionẽ, tũc mandatur executioni sententia præstita cautione, de qua ĩ c. suscitata. de restit. in integr. & per Bal. in l. falsam. C. si ex fal. instrum. uide etiam per Lanfran. in c. quoniam contra. de probat. uersi. restitutio autem in integrum.

fierit iudicatam, differenda nihilominus erit executio, utputa, si non protelandi causa in integrum [a] restitutio petita fuerit, & alij plures. [b]

DE APPELLATIONIBUS. [c]

Quid sit appellatio, & quare inuenta. h. d.

b Plures. De quibus per Doct. in ca. quo ad consultationem. eod.

c DE APPELLATIONIBUS. De appellationibus. Hæc Rubrica secundum Ab. eo. continuari pôt duobus modis. Primo ad totũ p̃cedentem tractatum huius tertij libri. Secundo specialius ad Rubricam proximè præcedentem. primò sic, supra in præcedentibus Rubricis uisum est de his quæ fiunt in iudicijs, & tandem de ipsis sententijs meritò restabat tractare, de remedijs quibus ipsi litigantes releuantur in iudicijs, ideò subijcitur &c. Vel secundum Io. And. ext. eo. quoniam si à sententia non appelletur transit in rem iudicatam, & de hoc uidimus. s̃. tit. proxi. appellatio autem impedit effectum rei iudicatæ, ideò de illa est uidendũ. Vel tertio supra uisum est de sententia & eius effectu, sed, quia appellatio est remedium contra sententiam, meritò subijcitur hæc rubrica.

d Iniquitatẽ. Sic. l. j. ff. de appel. Et dic iniquitatẽ cũ dolo, imperitiã sine dolo. Ad primũ. l. præfecti. ff. de mino. Ad secundũ. l. j. C. eo. ad utrunq; instit. de iniu. §. j. & utrobiq; facit litẽ suã: ut instit. de obli. quæ ex quasi delict. in pri. si autem contra constitutionẽ iudicetur, ipso iure non ualet sententia, & non est opus appellatione: ut l. j. ff. quæ sent. si ap. rescind.

e Detegit. Isti sunt duo effectus appellatiõis accidentales. nec. n. ob appellationẽ detegitur imperitia uel iniquitas iudicis à quo. Immo inter dũ iudex ad quẽ sententiã latam à iudice à quo ĩ peius reformat. l. j. ff. eo. Producit ãt appellatio duos effectus naturales & ordinarios, unũ. s. suspensiuum alium deuolutiuũ. Effectus suspensiuus ẽ triplex. Nã suspendit pronunciatum, ut in cap. uenientes. de iureiurand. ca. pastoralis. §. præterea. de offi. deleg. & licet tex. in l. j. ff. ad Turpil. dicat quòd appellatio extinguit pronuntiatum, intelligendum est ꝙ extinguit de præsenti & temporaliter; sed quo ad futurum tempus suspendit: ut per Ab. in Rubrica. eod. Item suspendit iurisdictionẽ iudicis quo ad illã causam de quo in c. super eo. de p̃sumpt. & statim dicitur hic in descriptione. Itẽ suspendit p̃sumptionẽ quę erat ꝓ sententia. c. cũ ad sedẽ. de restit. spol. & no. in c. in p̃sentia. eod. tit. Nec tamen appellatio operatur semper omnes istos effectus, nam interdum operatur deuolutiuum tantum, exemplum in appellatione sententię censuræ ecclesiasticæ: nã per eam talis sententia non suspenditur. c. pastoralis. eo. c. is cui. de sent. excom. in vj. deuoluit tamen talis appellatio cãm ad superiorem. c. cũ contingat. de offi. deleg. c. per tuas. de sent. excom. & tollit præsumptionem sententiæ: ut per Inno. in c bonæ. j. de elect. & in ca. quoniam contra. de probat. fac. not. in c. ad reprimendã. de offi. ordi. Idem est cum appellatur à sententia nulla. talis. n. appellatio non suspendit pronuntiatũ, cũ uirib. non subsistat, sed operatur effectũ deuolutiuũ dũtaxat. deuoluit. n. cãm ad superiorẽ, & hoc respectu appellari pôt à sẽtẽtia nulla, ut habeẽ in. c. dilecto. eo. & ꝑ Bar. in l. si expressim. ff. de appel. & per Ab. & Peruſ. in Rubrica. eodem.

f Est autẽ. Hęc descriptio est de mẽte Hostí. in summa

Appellandi usus præcipuè iudicantiũ iniquitatem [d] corrigit, & imperitiam detegit. [e] Est autem [f] appellatio iurisdictionis prioris iudicis per superioris inuocationem legitimè facta suspensio, uel appel-

latio est prouocatio ad maiorem [a] iudicē ratione grauaminis illati, uel inferendi. [b]

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de Iure Canonico etiam extra iudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur. h. d.

Appellationū duæ sunt species. [c] aut enim extra iudiciū appellatur, aut in iudicio. Extra iudiciū appellatur, cum quis ante litis ingressū ab aliquo grauamine appellat, utputa ab electionibus, postulatiōibus, prouisionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus, [d] ex quibus se grauatum putet: licet enim seculares leges nō nisi in casibus [e] ante sententiā appellationem admittant. Sacri tamen canones etiam extra iudiciū [f] passim appellare permittūt: nec solent [g] huiusmodi dici propriè [h] appellationes, sed ꝓuocationes.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species. h. d.

Rursus [i] in iudicio appellatᷓ aut ante diffinitiuam sententiā, aut posteà. Anteà appellatur, ut cum ab interlocutorra, uel alio grauamine prouocatur. [k] Posteà, ut cum ab ipsa diffinitiua sentētia appellatur.

in summa. eo. §. quid sit, & licet Bar. in l. j. ff. eo. aliter diffiniat, eius tamen diffinitio nō discrepat in sensu ab ista, licet eam Abb. non probet in Rub. eo. Aliam ponit ipse Abb. quæ quanquàm complecti uideatur naturam appellationis, prolixior est tamē quàm ut diffinitiōi cōueniat.

a Ad maiorē iudicem. Et hoc est unum de substātialibus appellationis, contra quod non ualeret cōsuetudo, iusta not. in c. ij. de consuet. in vj. fac. l. j. §. si quis in appellatione. ff. eo. quanquàm autem non ualeat cōsuetudo quòd appelletur ad minorem, uel parē, uel eūdem iuris fictione, ut in d. c. ij. ualeret tamen cōsuetudo appellādi omisso medio, c. referente. ubi no. de probat. & ca. Romana. §. j. eo. immo etiam cessante cōnsuetudine ualeret appellatio omisso medio, si nō fuisset obiectum: not. in c. dilecti. eo. & traditur per Abb. & Perusi. in Rub. eo. fac. ij. q. vj. c. anteriorum. §. illo uidelicet. Et hanc secundam diffinitionem approbant, & diffusè declarant Moder. Venusin. in suo speculo aureo in titu. de appellationibus.

b Vel inferendi. Hoc uerbum respicit etiam extraiudiciales appellationes, dic ut habetur in cap. bonæ. eod.

c Species. Colliguntur hæ duæ species ex c. j. eo. in vj. & ex e. cum sit. & c. super eo. eod. tit. in antiquis. Sed quomodo differunt hæ duæ species quo ad effectum? resp. secundum Inn. in c. dilecti. de maio. & obedi. & ibi etiam Panor. & per eundem Inn. in c. quia propter. de elect. Appellatio iudicialis suspendit factum de præterito. & etiam de futuro donec expediatur factum appellationis. nam suspendit pronuntiatum, & iurisdictionem iudicis à quo, ut in c. nō solū. & c. si à iudice. e. in vj. & in l. j. ff. ad Turpil. Sed extraiudicialis nō suspendit quod gestum est, sed summittit in futurum protectioni superioris ne quis indebitè molestetᷓ: ut not. in c. cū sit Romana. eod. & not. Bar. in l. fi. ff. de appel. recip. sūt & aliæ plures differētiæ: ut per Abb. in c. bonæ. eod.

d Actibus. Siue fiant à iudice, siue à priuato: ut in ca. concertationi. eo. in vj. & ibi not. & in c. j. eo. tit. & lib.

e In casibus. ij. q. vj. §. ante sentētiā.

f Et extraiudiciū. Ne dum post uel ante sententiā. concor. c. super eo. ij. eod. & ij. q. vj. c. ad Romanam. cū seq. & c. accedens. j. ut lit. non conte.

g Nec solent. Quomodo hoc ꝓcedat, & quomodo sit intelligendum, no. in c. cum sit. in uerbo nec solent. eo. unde sumitur & per Ab. in c. super eo. de seq. poss. & fruct. ubi declarat. nume. 2.

h Propriè. Vnde si statutum maximè odiosum faceret mentionem appellationis, non cōtineretur extraiudicialis: ut per Abb. in c. cum sit. & in c. bonæ. eod.

i Rursus. Secunda diuisio appellationum iudicialium. Et quomodo differant hæ species inter se, uide per Abb. in sua praxi. c. centesimo.

k Prouocatur. Quod hodie per Concilium Tridentinum sessione decimatertia in primo decreto reformationis non licet indistinctè, Nam in causis uisitationis, & correctionis siue habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab episcopo, seu illius in spiritualibus uicario generali, ante diffinitiuam sententiam ab interlo-

interlocutoria, uel alio quocunque grauamine non appellatur, nec episcopus, uel eius uicarius huic appellationi tanquàm friuolæ tenetur deferre, nullo obstante stylo uel consuetudine, nisi grauamen huiusmodi per diffinitiuã sententiam reparari, uel ab ipsa diffinitiua appellari non possit, unde ex hoc apparẽt correcta multa ac multa iura.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies apostolos petere, & exhibere continentes cãm appellationis, aliàs cã censebitur deserta. h.d.

Multum [a] autem interest ab interlocutoria quis ꝓuocet, uel alio grauamine, an à diffinitiua: nã primo casu, & causam appellationis in scriptis [b] assignare, & à iudice infra triginta dies [c] instanter [d] petere debet [e] literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spaciũ debent ab eodem iudice exhiberi, continentes & appellationis [f] causam, & cur appellatio non sit admissa, [g] uel si appellationi forsan ex superioris reuerentia sit delatum. Alioqui si eos intra idẽ tempus appellans petere prætermittat, [h] appellationi suæ renũtiasse putabitur, [i] ẽt si uadat, [k] aut mittat ad appellationem huiusmodi prosequendam.

Ponit tres casus in quibus ob non petitos apostolos causa deseritur. h.d.

Idem iuris est si iudex à quo appellatur

a Multum autẽ. Sumitur ex cap. j. eod. in vj. de quo multi dicunt ꝙ solum habet locum cũ appellatur ad Papam, alij quòd si ad quencunque superiorẽ, de quo pluribus locis disputat ibi Perusin. unde quæ de eo capitulo traduntur, habebunt locũ etiam in hac litera.

b In scriptis. Et adeò in scriptis ut nõ sufficiat siquis appellet uiua uoce, & statim per notarium appellationem redigi faciat in scriptis cum expressione causæ grauaminis. Nam debet offerri libellus in scriptis secundum Ange. in l. à sententia. ff eod. in fin. quem sequitur Perusi in cap. j. eo. in vj. fac. not. in c. fi. de sent. & re iudi. in vj. Immo secundum eundem non teneret libellus appellatorius nisi in eo essent illa uerba, in his scriptis. sed hoc communiter non tenetur. Sed nunquid quælibet scriptura sufficiet etiam priuata? commu. quòd sic, & approbat consuetudo: ut not. in d. c. j. & in c. appellatio. eo. in vj. dicta tamen scriptura priuata non faceret fidem, nec probaret esse appellatũ in scriptis, nisi id probaretur per testes, uel nisi notarius se subscriberet. traditur in d. ca. j. tutius tamen est ut fiat scriptura publica, & hæc de cedula quæ datur iudici à quo in qua continetur appellatio: sed in cedula quæ datur parti ad intimandũ secundum formam. Cle. cãm. de ele. requiritur scriptura authẽtica ut in d. Cle.

c Dies numerandos. Scilicet à die interpositæ appellationis, secundum Host. Sed Io. And. putat currere quàm primum incipit currere tẽpus appellationis, & sic à tempore scientiæ. al legat. l. j. C. de temp. app. fac. not. in l. quinquaginta. ff. de excusat. & in Cle. ij. eo. in iij. Gloss. quidã cõcor. ut habetur per Perusi. in c. ab eo. eod. in vj.

d Instãter. c. ab eo. eod. in vj. etiã unico cõtextu. Cl. quãuis. eo. & utrobique de hoc not.

e Petere dẽt. Nisi iudex ipse sponte obtulisset & dedisset, secundum Bal. ĩ l. eos. §. Apostolos. C. eo. nec enim hoc casu tenetur petere spõte oblatos, & traditos. sequitur Peru. post Rotam. in ca. ab eo. eod. in vj.

f Appellationis. Admittendæ uel nõ. & hoc qđ dicitur de expressione causæ, limita sex notabilibus modis de quibus per Perusi in c. j. eo. in vj.

g Admissa. Sub hoc uerborum inuolucro insinuat tres species apostolorum, nempe dimissorios, refutatorios, reuerentiales.

h Prætermittat. Ex negligentia, non autem ex impotentia, secundum Io. And. & Perusi. in c. super eo. eod. in vj.

i Putabitur. Et hæc est præsumptio iuris & de iure, nec admitteret probationem in contrarium, iusta not. in c. is qui. de spons. & tenet Perusi. in c. ab eo. eod. in vj.

k Vadat. Sed non ne iter arreptum habetur pro appellatione. c. dilecti filij. j. eo. r. sf. fortè illud correctum est per c. ut debitus. eo. uel licet habeatur pro appellatione, cum tamẽ appellatum est uerbo non habetur pro apostolorũ petitione: ut hic & in c. ab eo. eo. in vj. & fuit hoc statutũ ut facilior instructio per apostolos habeatur. c. ut super. eo. in vj. simile est ubi non sufficit

certum [a] terminũ appellanti ad recipiendos apostolos assignauerit, & appellans in assignato sibi termino nõ compareat, nec eos sibi tradi petat: [b] idẽ & si iudex appellãti responderit intra iuris terminum [c] se daturum, nec intra dictũ spatium cõgruo loco & tẽpore instanter & sæpius saltem uno cõtextu petierit, uel sibi oblatos [d] appellãs recipere recusauerit.

Taciti, & expreßi eadem est uirtus. h.d.

Quòd si iudex in termino per eum præfixo ipsos petenti nõ [e] dederit, aut si dũ peterent, uel intra iuris [f] terminum, uel nullo [g] certo termino pfixo, se daturũ asseruerit, posteà per appellãtẽ cõgruo loco, & tẽpore sæpius, & instanter unico etiã cõtextu requisitus eos exhibere non curauerit, perinde ppriam appellationem prosequi appellans poterit, ac si ei expressè fuissent apostoli denegati. [h] Alia quoq; [i] agenda erunt, prout ex tenore tàm Innocentianæ, [k] quam aliarum [l] constitutionũ luculenter apparet.

In appellatione à diffinitiua non est necesse causam inserere. hoc dicit.

In appellationibus autem à sententia diffinitiua interponẽdis nec cãm [m] reddere tenetur appellans, nec ẽt supradicta diligẽs obseruatio per omnia [n] sibi locum uendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causæ allegari, quæ si esset uera reputaretur legitima. h.d.

ficit factum: quia requiritur uerbum c. ecclesia nostra. de elect. & not. in d.c. ab eo.

a Certum terminum. Siue per denominationem diei, puta, die Iouis proxima, uel per numerũ, puta, hinc ad octo dies, uel octaua die, mensis: ut not. in Cle. ij. unde sumitur.

b Petat. Sola ergo comparitio nõ sufficeret: Argum. cõtra c. si à iudice. eo. in vj. Sol. ut no. in Clem. ij eod. in uerbo, nec petat.

c Terminũ. Qui ẽt iudicem arctat, ut not. in Cle. ij. c.

d Oblatos. Ar. q apostoli sũt tradẽdi appellãti nõ expensis proprijs, sed expẽsis iudicis cũ ipse debeat efferre, de quo dic ut not. in Cle. ij. c.

e Non dederit. Primus casus i quo nõ officit appellãti non habere apostolos. & fac. Cle. ij. eo. §. q si iudex. unde sumitur.

f Intra iuris. Secundus casus. & p id quòd hic dicit, & i §. superiori patet, q iudex à quo pót infra terminũ iuris tenere impeditum appellantem. nec enim cogitur infrà terminũ illos dare. fac. c. commissa. de ele. in vj. licet ergo satis sit appellanti infra terminum illos petere per modum de quo hic & in Cle. ij. eod. tenetur tamen finem termini expectare, ut uideat an iudex offerat, & moram purget.

g Nullo. Tertius casus per quem patet q appellans qui sufficiẽter petijt apostolos coram iudice, qui respõdit se illos daturum, nullo certo termino statuto, comparere ulterius nón tenetur, fortius ergo si iudex non responderit, & adhuc fortius si negauerit: ut not. in Cle. ij. eo.

h Denegati. Nec processus super principali factus à iudice à quo tenet. c. ab eo. & c. si. eo. in vj. Considera igitur in ista materia quatuor casus contra appellantem, & tres cõtra iudicem, ut fusius not. in Cle. ij. eod. in uerbo denegati.

i Alia quoq;. Vt puta q appellatori cõgruum tẽpus assignetur ad prósequendum, & q instructè cõparetur corã sede Apostolica ita ut possit procedi super negocio principali. c. j. eo. in vj.

k Innocentianę. c. j. eo. in vj.

l Aliarum. c. cũ sit. eo. in antiquis. c. Romana. eod. in vj. cum similibus.

m Causam. c. j §. post hoc. eo. in vj. & ibi not. & in ca. Romana. §. cũ aũt & ibi quoq; nota. eod. titu. & lib.

n Per oĩa. Quia in diffinitiua non est necesse appellare in scriptis, sed sufficit si appellet uiua uoce dicẽdo appello, & hoc scribatur in actis p notariũ, & hoc si appelletur in continenti: nam si appelletur ex interuallo, & in diffinitiua, appellandũ erit in scriptis. l. j. in fi. cum l. seq. & in l. litigatoribus. ubi oẽs Legistæ. C. eo. & Spe. in tit. de appel. §. qualiter. in prin. Quædam tamẽ eorum quę supra dicuntur benelocũ habent ẽt in diffinitiua, ut sunt ea quæ dicuntur de parte negligẽte petere apostolos, & de iudice terminum pręfigente ad petendum, & de iudice dante uel dare recusante, ut in superioribus. §§.

Proba-

Cum autem ex probabili [a] causa ab interlocutoria quis duxerit appellãdum talem tenetur proponere, [b] quæ si probata fuisset deberet legitima reputari, de quo posteà superior cognoscet: nec [c] enim sufficit appellãti probare quòd ex causa huiusmodi appellauit, si eam nõ doceat esse uerã, nisi hoc se offerẽs [d] probaturũ non fuisset admissus.

Is qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expensis ad inferiorem iudicẽ remittetur, nec potest quis alias causas prosequi quàm expressas. hoc dicit.

Quod si iudex minus probabiliter appellatum esse compererit, appellantẽ ad inferiorem iudicem remittet, & in expensis [e] alteri parti condemnabit, alioqui [f] ipse ꝓcedet, nec licebit appellanti alias [g] causas prosequi, quàm quas in appellatiõe sua nominati [h] expresserit.

Si dicitur ex iniusta cã appellatum, iudex ad quem inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione, ut probabili incipiat cognoscere de causa ueritate. hoc dicit.

Quod si obijciatur non ex legitima [i] causa ante sententiam

a Probabili. c. ut debitus. & ca. cum causam. eod. ubi de hoc. Sed potest quæri quæ dicatur causa probabilis, utrum illa quæ uidetur iudici, uel alijs? & uidetur quòd hoc non sit referendum ad opinionem iudicis. c. sacro. de senten. excom. Sicut nec ad opi. iudicis refertur quid dicatur manifestũ: sed ad ipsam rei ueritatem. c. cũ olim. de uerb. signi. fac. ad hoc. iij. q. vij. c. iudicet. sententiabit enim iudex in hoc ut sibi uidet, habita tamen collatione sapientum si non est certus: arg. l. qualem. ff. de arbit. & in dubio deferat appellationi. c. sacro. de senten. excom. ad fin. & ita not. in c. ut debitus. ubi latè ꝑ Abb. & Perusin.

b Proponet. Scilicet coram iudice à quo: ut in ca. ut debitus. eo. unde sumitur. Sed quid si non possit illius haberi copia? respon. ut not. per Abb. in c. suggestũ. eo. & quod hic dicitur, habet locũ etiã si causa esset notoria: quia licet notorium releuet ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi. Cle. appellanti. eo. ubi not. & per Abb. in d. c. ut debitus.

c Nec enim &c. Concor. c. interposita. eo. unde sumitur. Et not. ex hoc uersi. j. quòd ex reiectione exceptionis legitimæ non iustificatur appellatio, nisi coram iudice ad quem probetur exceptio legitima. Vnde infert Abb. iudicem non grauare partem ex eo solo quòd exceptionem etiam probabilem nõ admisit, ut per eum latius in d. cap. interposita. Secundo not. quòd probationis oblatio & repulsio exceptionis propositę iustificat appellationem à iudice interpositam, ita quòd sufficit coram iudice ad quem probare exceptionem legitimè interpositam, & oblationem probationis, & repulsionem. de ratione diuersitatis uide per Ab. Perusin. & alios in d. c. interposita.

d Offerens. Sed qualis esse debet hæc oblatio probationis ad iustificandam appellationem? resp. secundum Io. And. realis, ut puta ꝙ secum habeat testes & instrumenta, & ea offerat iudici. sed secundũ Butri. Panor. & cæteros magis communiter in c. interposita. eo. sufficit uerbalis, ut si dicat pars ego me offero ꝓbaturum hanc exceptionẽ, & simul petat breuem terminum ad probandum. Item sciendum ꝙ hæc oblatio non semper iustificat appellationem: sed regulariter, & quatuor casus in quibus non iustificat ponit Ab. in d. c. interposita. Sed cõtra hanc literã est arg. in c. cum causa. de offi. deleg. & in c. ut debitus. & in c. dilecto. eo. Sol. ut not. in d. c. cum causa. & per Abb. in d. c. interposita.

e In expensis. Hoc generaliter obtinet, quòd qui deficit in appellatione punitur in expẽsis, c. significauerunt. de test. fac. c. ut debitus. eo.

f Alioqui. Hinc patet quòd si iudex appellationis pronuntiat appellationem tenere, quòd per hoc eius officium non expirat: sed incipiet postea cognoscere de causa principali. l. generaliter. §. sin autem. C. de reb. cred. & Authent. de sanctis. episcopis. §. si quis contra aliquem, & not. plenius in cap. ut debitus. eod. in uerbo alioquin.

g Alias causas. Etiam notorias. ut no. in Cle. appellanti. eod. aliud tamen in appellatione à diffinitiua habetur in c. ut debitus eo.

h Nominatim. Fac. cap. constitutionem. de sent. excom. in vj.

i Legitima. Vt cum causa non est in iure expressa,

appellationem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellatione recepta uelut emissa ex cā probabili, iudex superior cognoscere incipiat, ne procedatur inferiori prohibere non poterit. [a]

Cessante causa cessat effectus. hec dicit.

Sed & si iudex [b] sano usus consilio [c] ab eius executione destiterit [d] quod cōminando, [e] uel interloquendo in grauamē partis protulit, non obstāte ꝙ ab huiusmodi comminatione, uel interlocutione prouocatum fuerit, [f] ne ꝓcessus negotij friuolis occasionibus retardet̃ in causæ cognitione liberè [g] procedere poterit.

Iudex à quo, compellere nō potest appellātem à grauamine ipsius ueritatem probare, licet citare possit ad ipsius reuocationē audiēdā, qua facta in causa ꝓcedere poterit eius contumacia non obstante, ac si nunquàm appellasset. h.d.

Sed uideamus an ius dicenti obtemperare tenearis, à quo ꝓpter grauamen quod tibi illatum [h] asseris appellaueris, si tibi is

pressa, & iudex arbitrabitur an causa sit legitima uel nō, & si malè arbitrabitur, appellari poterit. l. arbitro. ff. qui sat. cog. & secūdum Io. And. cā appellatur dubia ueluti cum iudex recusatur rōne confraternitatis, & affinitatis ad coniugē; & talis exceptio nō admittitur, uel quando quæstio esset dubia propter opiniones, de quibus late. in c. cum speciali. & in c. pastoralis. eo.

a Non poterit. Habes hic practicā quæ seruari debet in appellatione ab interlocutoria per iudicē ad quem, antequàm inhibeat. Primo enim citari debet appellatus ad opponendum contra appellationem, & si opponatur quòd causa in appellatione expressa nō sit legitima, uel uera, tunc si constet iudici ꝙ per appellationē sit ad eum deuoluta causa, ut, quia constat esse appellatum intra decem dies, & quòd causa sit legitima, debet tunc admittere appellationem ex causa legitima interpositā, & deinde cognoscere de ueritate causæ. & his præcedentibus statim potest inhibere, & non ante, secundum Domi. & Perusi. in c. Romana. §. quid si obijciatur. eo. unde sumitur post Ro. Roma. de quo die ut ibi per eum.

b Iudex. Tam ordinarius, ut l. quod iussit. ff. de re iudi. quàm delegatus. c. cum cessante. eo. unde sumitur.

c Consilio. Not. quòd dicitur sanum consiliū si quis reuocat quod malè fecit, nec notari debet de inconstantia, sed potius de sapientia. fa. xxij. q. iij. c. magnæ. & c. qualiter, & quando. el. primo. de accusat. ubi Fely. & l. nonnunquàm. ff. de collat. facit illud Poetæ.

Quin aspera Iuno
Quæ mare nūc, cœlūq; metu, terrasq; fatigat
Concilia in melius referet.

d Destiterit. Tunc autem dicetur desistere, cum si est processum ad factum, factum ipsum reuocauerit, si autem non est processum ad actum facti, sed solum ad interlocutoriā per cōtrariam interlocutoriam, nec enim sufficeret si iudex diceret se paratum reuocare grauamen: nam requiritur ꝙ ipsum de facto reuocet, secundum Inn. & Hosti. pro quo. c. si a iudice. eod. in vj. & ibi not. & sequitur Perusi. in c. cum cessante. eod. Sed qualiter iudex mutabit cōsilium suū in alterius iniuriam, cōtra. l. nemo. ff. de re iu. Solu. quod hoc sit lege permittentė, & ne friuolis, &cæ. ut & in d. c. cū cessāte. ubi Ab. & alij

e Comminādo. Videtur ergo ꝙ si iudex comminatoria uerba proferat parti, ꝙ ēt ex hoc possit appellari, nisi de hoc iudex satisfaciat, qđ qūo procedat habet̃ latè in c. cū cessāte. eo.

f Fuerit. Quod nō uidebatur, quasi eius iurisdictio per appellationē suspensa sit, & sic pertineret reuocatio ad iudicem ad quem. c. ut debitus. eo. Et nota hoc ad ampliationē. l. quod iussit. de re iudi. Intellige tamen si appellans non fecit sumptus ad prosequendam appellationē, l. si pecuniam. ff de cond. ob caus. tenebitur ergo appellans ante reuocationem reficere sumptus appellato: ut not. in c. cum cessante. eod. Multi tamen contra, de quo ibi per Perusi. uer sic. duodecimo limita.

g Liberè Ita ut non sit necessarius consensus partium. hoc enim importat uerbum, libere. ut not. in c. de multa. de prēb. & c. licet episcopus. eo. tit in vj. & in Cle. dudum. de sepult. quod non habet locum secundum quosdam, si dicta sententia transisset in rem iudicatam. de quo latè in c. cum cessante. eo.

h Illatum. Per sententiam interlocutoriam,

uel aliter, dummodo non per diffinitiuam. illā enim iudex regulariter reuocare non potest, siue bene siue malè iudicauerit. l. iudex. ff. de re iudi. c. in literis. & c. uenerabilis. de offi. deleg. interlocutoria uerò regulariter reuocari pōt sed utraque regula habet suas exceptiones de quibus per Perusi. in ca. si a iudice. eo. in vj. unde sumitur.

ad docendum de grauamine, & si de ipso liquerit ad eiusdem reuocationem audiendā terminum præfixerit: & sanè cum id ipsum à iudice [a] perspiciendum [b] sit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tanquā coram iudice (cū per appellatiōem eius suspensa [c] sit iurisdictio) comparere teneberis. [d] Quòd si tantum ut reuocationem audias te uocandū duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino grauamen reuocauerit, [e] perinde in cā ꝓcedere poterit, ac si appellatio nūquā [f] fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria pænitere, & facere, ut prior iudex cognoscat, sed appellato sunt reficiēdæ expensæ quas is fecit ob appellationem. hoc dicit.

Ac ueluti in potestate iudicis grauamē reuocātis positum est non obstante appellatione causam resumere, sic contra si is qui uocem appellationis emisit, cuius adhuc nemini est demādata cognitio, [g] petierit [h] ut ad iudicem à quo prouocauit rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minimè obstāte indulgendum erit. Sed hoc ita ut in legitimis expensis aduersario, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnetur. [i]

Ponit quamplures casus in quibus appellationi non est deferendum. h. d.

Non omnis ergo appellatio indistinctè recipienda erit: nam si adeò sit uaga, & generalis, [k] ut incerti-

a A iudice. A quo, debet enim eē de facto suo certus, c. ab excōmunicato. de rescrip. l. quisquis. C. de rescind. uend.

b Perspiciēdum sit. Sed uidetur cōtradictio implicari. Qūo enim hoc à iudice à quo ꝑspiciendum erit, si eius iurisdictio est per appellationē suspēsa? & ueritas causæ appellationis probāda sit coram iudice appellationis? c. Romana. eo. in vj. cum simil. Sed dic quòd licet non possit cognoscere in forma iudicij: debet tamen inquirere, & se informare extra iudicialiter, & apertè utrum causa in appellatione expressa sit probabilis, & si post inquisitionē remanet dubius, stabitur potius appellationi, quàm sententiæ. c. dilectis. eo. quia prę sumitur appellatū propter grauamen. c. tenor. eo. Perusi. in c. si à iudice. eo. in vj. fac. not. in c. solicitudinem. eo. in uerbo. sed quia.

c Suspensa. Non ergo extincta, de hoc not. supra. eod. in prin. & in l j. ff. ad Turpil. & in l. furti. §. j. ff. de his, qui not. infamia.

d Teneberis. Quid si compareat appellans, & coram iudice ipso à quo appellauit de grauamiue doceat, nunquid ab appellatione uidetur recessisse? respon. ut not. in cap. si à iudice. eod. in sexto.

e Reuocauerit. Cum effectu. cap. si a iudice. eo. in vj. & ibi no. & fac. not. supra. eo. §. proxi.

f Nunquàm. Nota quòd licet appellans non possit suæ appellationi renuntiare inuito appellato de quo in cap. ex parte. de rescript. & in cap. sacro. in fin. de senten. excom. & in l. si quis libellos. ff. de appel. iudex tamē reuocādo grauamen potest facere quòd appellans renuntiet suæ appellationi, appellante & appellato inuito, ut hic, & ꝑ Perusi. in cap. si à iudice. eo. in vj.

g Cognitio. Sola ergo delegatio uidetur facere rē nō esse integram. concor. cap. interposita. §. ille. eod. unde sumitur, dic ut per Abb. ibi.

h Petierit. c. accepta. & cap. inter posita. §. ille. eo. aliàs non debet causa remitti ad iudicem à quo. l. eos. C. de appel. & ij. q. vj. §. ab eo. & c. per tuas. de sentent. excomm.

i Cōdemnetur. Perinde est enim ac si ipse nō fuisset prosecutus altero prosequente. c. reprærehensibilis. & c. interposita. §. ille. eod.

k Generalis. c. ij. & c. consuluit. j. eo. arg. ergo ꝙ illud quod non ualet in genere ualet in specie. l. si unus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. fac. l. in tradendis. ff. com. præd. & in l. at si quis §. quæsi-

tudinem [a] afferat, siue quòd omisso medio sit interposita à parte opponatur, [b] causa nō deuoluetur. Idem iuris est si super notorio [c] crimine, uel de quo quis in iure [d] confessus [e] fuit, prouocetur: nec [f] enim ad defensionē iniquitatis, sed ad præsidium innocētię est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant à correctione sui prælati. Nec à iudice seculari sedi Apostolicæ non subdito appellatur ad Papam. Et qui non defert legitimæ appellationi punitur. hoc dicit.

Et ideò nec regulares, [g] cum pro aliquo excessu corrigēdi fuerint, cōtra regularem prælati sui, uel capituli disciplinam appellabunt, sed quod sibi ꝑ salute [h] iniungitur humiliter suscipient, sed nec tunc appellationi deferendum erit, cum à seculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni non subijcitur, [i] ad Apostolicum appellatum fuerit & alijs quibusdā casibus: [k] alioqui is qui legitimæ appellationi etiā de minima [l] causa interpositæ non detulit canonicis pœnis [m] coercendus erit.

Appellans ab Ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri. h. d.

Licet autem prouo

§. quæsitum, ff. si quis caution.

a Incertitudinem. Hoc uerbum potest tollere contrarium c.consuluit. de appel. & cōtinet rationem unius differentiæ inter ius ciuile, & canonicum. Nam de iure ciuili appellatio generalis respectu iudicum ualet, puta, si dicatur appello ad iudicem competentem. l. j. in fi. cum l. seq. ubi traditur. ff. de appel. quia per hoc non inducitur incertitudo: quia de iure ciuili non pōt appellari omisso medio. l. Imperatores ff. eo. Vnde genus quod non potest uerificari nisi in una specie, non inducit aliquā incertitudinē: quia dēt necessariò intelligi de iudice superiore ꝓximè immediate. secus est de iure canonico, quo potest appellari omisso medio non solum ad Papam, sed etiam secundum aliquos ad legatum: ut no. in c. j. & in c. quod translationem. de offi. leg. eod. Item ad Patriarcam. secundum Inno. in c. antiqua. de priuil. & per Abb. in cap. dilecti. eo. el. ij. Vnde, quia talis appellatio induceret incertitudinem, non deberet ualere, si tamen euitaretur incertitudo ualeret, etiam de iure canonico: ut per Abb. in c. ij. eo.

b Opponatur. A contrario, ergo si non opponeretur ualeret appellatio omisso medio, & hoc communiter tenetur in cap. dilecti. ij. eo. ubi per Abb.

c Notorio. Per facti euidentiam, ut differat à notorio iuris, de quo statim dicit. fac. c. cum sit. & cap. peruenit. & c. consuluit ij. eo. & c. Romana. §. si autem. eo. in vj. Quid autem sit notorium facti, & quid notoriū iuris. per Io. Andr. in c. dudum. de elect. & in c. uestra. de cohab. mul. & cle. per Ant. de But.

d In iure. Aliàs non præiudicaret talis confessio. c. fi. de confes. saluo eo quod habes in c. quam sit. de excep. prælat.

e Confessus. De quo. in c. Romana. §. si autem. eo. in sexto.

f Nec enim. Sic in c. cum speciali. §. porro. & c. ad nostrā. & c. suggestū. & c. præterea. eo.

g Regulares. ca. iij. & c. repræhensibilis. eo. unde sumitur. quid si appellarēt & nō euaderent notam trāsgressionis obediētiæ? Abb. in c. breui. de iureiur.

h Pro salute. Secus si excederetur modus in illis cohærcendis, ut habeť latè in c. iij. e.

i Non subijciť. Secus si esset de subiectis. ca. si duobus §. j. eo. & hoc intellige nisi consuetudo esset in cōtrarium. d. §. j. nā nō solum hoc posset consuetudo, uerum ēt posset induceť ꝙ laicus posset cōueniri corā iudice ecclesiastico, habeť in c. si clericus laicū. & in c. ex trāsmissa. de fo. cōp. & in d. §. j.

k Casibus. Quos collige ex c. peruenit. & c. consuluit. & c. cū parati. c. cum sit. c. cū speciali §. j c. meminimus. c. suggestū, & alijs capit. eo.

l De minima cā. c. de appellationibus. eo. Sed contra uť ꝙ immo de minimis nō sit curandū. c. & si qq. de simo. & l. scio ff. de resti. in integ. Sol. illud procedit ubi est diuersa rō inter magna & minima, uel ubi agiť remedio extraordinario. Ita Ab. in c. de appellationib. Sed q̄ diceť minima cā? resp. ut. no. in c. đ appellationib. & in auth. nisi breuiores. C. de sent. ex bre. reci.

m Pœnis. Quia si est clericus debet deponi.

catione canonicè [a] à partibus interiecta iudicis à quo appellatū fuit, officiū in illa quidem causa [b] penitus conquiescat, [c] si tamen is qui ab Ordinario agpellauit super alia causa coram eodē conueniatur, preser-tim pro graui, [d] & manifesto crimine appellationis obtentu, quo minus canonica censura puniatur effugere non potest. [e]

Innouata per iudicem post diffinitiuam sentētiam à qua appellatum fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata. h. d.

Interposita ergo à diffininitiua [f] sententia appellatiōe, non solum post eam innouata debent per iudicem appellationis penitus & ante omnia [g] reuocari. (exceptis tamen casibus [h] in quibus iura post sententiam prohibent appellare) Sed etiam ea omnia quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit īnouari perinde ac si post appellationē innouata [i] fuissēt.

Attentata post appellationem ante diffinitiuam non reuocantur, nisi primo de ueritate constiterit, uel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

Illa uerò quæ post appellationem interpositam ante diffinitiuam [k] sententiam innouantur, donec appellationis causam ueram esse constiterit, reuocari non debēt. Nisi iudex appellationis postquàm sibi constiterit, per appellationē emissam ex causa pro-

ij.q.vj.c.decreto, si laicus xxx.auri pondo mulctatur.l.quoniā.C.eo.& not.in c.de priore.eo.

a Canonicè. Secus si ex falsa causa.ca. super. eo.eod.& ibi notat.

b Causa. Et si causa sit accessoria, puta: quia appelletur ab interlocutoria conquiescit officiū iudicis etiā in principali, siue causa principalis sit connexa articulo appellationis, siue nō.c.super eo. eo. ubi Ab. & Perusi.

c Conquiescat. Fac.c. dilectis.ca. ut nostrū.& c.præterea.& c. proposuit.& c.adhęc.eo. Immo nec quo ad illam causam officiū iudicis à quo penitus conquiescit. Nā in his quę tendunt ad faciliorem exitum causę appellationis, iurisdictio iudicis à quo non est suspēsa, dummodo abstineat à cognitione causæ appellationis, unde nō potest prohibere attētata de facto, & attētata reuocare, pro hoc c.ij.& qđ ibi not. de matri. cōtract. contra inter. eccles. ubi iudex à quo præcipit partibus ne appellatione durante super matrimonio, de nouo contrahant. fac cap. qua fiōte.& quod ibi not.eo. & clarius in cap.cum teneamur.& quod ibi dicit Abb. in primo not.& in uer.mihi placet.

d Graui. Ut si uxorē alterius detineret, si manus uiolentas in clericum iniiceret. c. consuluit.j.eo.fac.c.præterea.& c. proposuit. eo.

e Non potest. Not. ergo quòd appellatio iurisdictionem non suspendit nisi respectu causæ in qua fuit appellatum.fac.c.proposuit.c.super eo. c.adhæc. & c.postoralis.§.uerum. eod. & c. Romana.§ cum uero.eod.in vj. hoc tamen est uerum nisi appellans diceret illum in alia causa suspectum quod potest, d. c. adhæc.& c. proposuit. & ibi de hoc dicitur.

f A diffinitiua. Distinguitur ergo inter diffinitiuam & interlocutoriā, de ratione diuersitatis infra. fac. ca. non solum. eo. in vj. unde sumitur.

g Ante oīa. Et sic nō expectabiī euētus litis. Sed contra.l. cū ex ea.ff.e: Sol. igi non negaī quin ēt ante reuocari possit, qđ concediī per alias leges. ff. nil no. ap. pend. & sic non sumitur ibi arg. à cōtrario sēsu, sicut & in l. conuenticula. C. de epis. & cler.

h Casibus. De q bus.ij.q.vj.§. sunt. quorū.& l. j.ij.iij. iiij.v.& vj. C. quorum ap. nō recip. & not. in c. non solum. eod. in vj.

i Innouata. Et ē rō: quia sicut post appellationē à diffinitiua nil attētari debet, sic nec pēdēte iure quod cōpetit cōdemnato ad appellandum.s. usq; ad x. dies. Indultum.n. à iure beneficiū &c.c. indultū de re.iu.in vj.& dist. xxviij.c.de his. Vnde sicut ius alicui nō debet auferri, ita nec spes ad ius. ut ff. usufr. quēad. caue. l. si usufruct. in prin. An aūt hoc habeat locū in sent. excō. habeī p Io. An. in c. uenerabilib.§. porro. de sent. excō. i vj.

k Ante diffinitiuam. Scilicet ab interlocutoria, uel grauamine. hmōi autem dicti ratio est: quia in casu isto appellatio debet interponi expressa

pressa causa probabili & uera. cap. interposita. eo. est igitur necesse quòd prius constet de ueritate, in euentum ergo litis scietur an attentata ueniant reuocanda nec ne, simile in c. fraternitatis. de frig.

babili fore ad se negotium deuolutum [a] inhibeat canonicè iudici à quo appellatum fuit ne procedat: tunc enim quidquid [b] post inhibitionē huiusmodi fuerit innouatum est per appellationis iudicem ante omnia in statum pristinū reducendum, [c] licet eādem causam [d] non esse ueram contingat.

Non refert quid ex aequipollentibus fiat, & facta plus operantur quàm uerba. h.d.

Appellasse autē dicetur non solū is qui uocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato [e] facto prouocandi propositum declarauerit. Vnde rescriptum est eū in quem post iter ad sedem apostolicā arreptum [f] excommunicationis sentētia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis uinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit, cum plus sit facto quàm [g] uerbo ꝓuocare. Idem & in eo responsum est, qui licet ex simplicitate [h] fortè uerbum appellationis non expresserit se tamē & Ecclesiā suā cum molestaretur Romani Pontificis ꝓtectioni subiecit. [i]

Iustus metus excusat adeò quòd non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit.

Is quoque quem quominus appellaret

a Deuolutum. Alias inhiberi nō posset. c. Romana §. si uerò. cū seq. eo. in vj.

b Quidquid. Hoc intellige. ut not. in c. nō solū. §. nisi iudex. in uerbo quidquid eo. in vj.

c Reducendum. Intellige hoc de his quae sunt attētata per iudicem, quod apparet ꝙ hic & in c. nō solum. §. si. eo. in vj. unde sumitur, dicit inhibeat canonicè iudici. Si aūt aliquid attentaretur à tertio, id est, ꝗ nō fuit pars uel iudex in causa illa attentata, non reuocantur ꝑ modum attētati à iudice ad quem fuit appellatū, sed per suum propriū iudicē cognito de causa seruato iuris ordine. c. Romana. §. in aliū eo. in vj. l. is à quo. ff. de rei uēdi. nisi ille tertius ꝑ attentationē illam iurisdictionē iudicis impediret. ca. j. de offi. deleg. de quo dic ut plenissimè not. in d.c. non solū. i fi.

d Causam. Ob quam fuit appellatum.

e Indubitato facto. Cum plus sit facto, quàm uerbo prouocare, ut statim dicit, & concor. c. dilecti. j. eo. unde sumitur. & l. si tamē. §. ei qui. ff. de ędil. edic. & l. de quibus. ff. de ll. & c. ad audientiam. & c. ut nostrum. eo. Sic facto renuntiat quis iuri suo. c. ex ore. de his quae fi. à mai. part. cap. & c. gratum. de offi. deleg. & etiam factis mentimur. xxij q. v. c. cauete & factis quis consentit. ca. per tuas. de cond. appo. ut diffusius not. in d.c. dilecti.

f Arreptum. Ad Papā, secundum aliquos in c. dilecti. eo. non ad alium superiorem. Tu dic secundum Ab. ꝙ ad quemcunq; superiorem sit iter arreptū, habet arreptio uim appellationis, sed hoc interest ꝙ si superior est talis qui possit adiri ꝑ uiam querelę, tūc talis arreptio habebit uim extraiudicialis appellationis: aliàs si adiri non possit per uiam querelae, si iudex talis iudicialiter procedat, & pars dum lis ꝑcedit iter arripiat, habebit arreptio talis uim appellationis iudicialis, & ita tollūtur contraria quędam de quib. habeē in d.c. dilecti.

g Facto quàm uerbo. Immo uē ꝙ sit minus: quia qñ quis appellat uerbo exprimet ut debet iustā causam, petet apostolos & caetera requisita quae nō explicantur simplici itineris arreptione, Sol. secundum communem sententiam quòd in itineris arreptione ista omnia debent explicari, ut hoc latius explicatur in c. dilecti. j. eo.

h Ex simplicitate. Vnde est ei parcendū, d. lxxxvj. c. tanta. & l. si quis id quod. §. doli. ff. de iurisd. om. iud. concordant allega. in cap. audientiam. eo. unde sumitur.

i Subiecit. c. ad audiētiā. eo. & sic nota ꝙ ubi ad certū actū explicandū nōn est praefixa uerborū solennitas, sufficit exprimere effectū rei licet nō exprimatur propria uerba actui conformia: quia uerba deseruiunt intētioni. c. intelligentia.

telligentiã. de uer. sig. secus ubi solénitas uerborũ requiritur. l. j ff. de uer. ob. fac. c. pe. de iureiur. & intelligit Ab. & Doct. ꝙ tunc demum submissio protestionis habebit ui appellationis cũ habuerit requisita in formali appellatione.

a Iustus metus. Id est, non uanus, sed pbabilis. fac. not. in c. pe. de in integ. resti. & i l. j. ff. quod me. causa, non tamen requiritur ꝙ pars non dederit cãm metu, nam idẽ si pars fuisset causa metus. fac. l. nec timorem. ff. quod me. causa, & in c. ueniens. & i qđ ibi not. de sponsal. & per Ab. in c fi. eo, unde sumitur.

b Corã iudice. Not. quòd si non põt habere copiã iudicis à quo nõ debet coram alio ptestari. Sed nullius utilitatis uidetur hoc remediũ: nam quemadmodum timet quis appellare, ita timebit & protestari, sed dic ꝙ minus prouocatur iudex protestando, quàm appellando. sed si timeret etiã protestari, tunc etiam quòd ipsius copiam haberet nihilominus protestaretur coram probatis uiris. secundum Abb. in c. fi. eo.

c Viris. Et sic plures debent esse ij, corã quibus est facienda contestatio. l. ubi numerus. ff. de testi. sed communiter tenetur sufficere contestari coram uno dummodo fiat in præsentia testium: arg. not. in c. ut circa. de elect. in vj. & sic pluralitas uerificatur in uno. simile in l. ij. §. quod ait. ff. de ui bono. rapto.

d Contestatione. Metus ergo licet soleat tollere efficaciam actui, tamen hoc loco non sufficit nisi interueniat etiam protestatio. fac. l. ij. C. de his qui per me. iudi. non appel. & l. cum quidam. ff. de appel. ita etiam currit tempus ei qui agere non potest nisi istud protestetur. fac. cap. pastoralis. in fi. de offic. ordi. & xvj. q. iij. §. pen. uersic. is autem. & cap. fin. de elect. & l. ut perfectius. C. de anna. except. & l. fin. C. de epis. audi.

e Appellandum. In iudicio uel extra à sententia uel grauamine. fac. Clem. j. eo. unde sumitur.

iustus metus [a] impedierit, ad appellationis beneficium conuolasse reputabitur, dũmodo ĩtra tẽpus quo licitè prouocatur corã iudice, [b] à quo appellasse uellet, uel si ipsius copiã habere nequierit, coram probatis uiris [c] contestatione [d] super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare corã maiori parte iudicum: Et omniũ actorum intimatio parti appellatæ est facienda. h. d.

Quòd si à pluribus iudicibus appellandũ [e] fuerit, quia nõ semper facilè eorum præsẽtia simul haberi posset, coram maiori parte [f] ipsorum appellare, & apostolos separatim petere licebit, ualebitq; hæc appellatio perinde atq; si coram omnibus [g] interposita fuisset, omnium tamen subsecutorum [h] appellato ignoranti [i] intimatio legitimè [k] facienda erit.

Si unus ex pluribus appellet, & obtineat in causa appellationis, prodest uictoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

Idem [l] ex contra-

f Maiore parte. Appellabitur quidem coram maiore parte. sed tamẽ appellabitur ab omnibus & hoc quãdo plures sunt ꝙ duo, nam in duobus non est dare partem maiorẽ, oportebit ergo tunc quòd coram ambobus fiat appellatio si diuisim possunt haberi, sed quid si ambo etiam diuisim nõ possunt haberi, uel quando sunt plures non potest haberi maior pars etiã diuisim. Sol. ut not. in Clem. j. eo. in uerbo maiori.

g Coram omnibus. Videndum quod not. in capitu. ut circa. de electio. in vj. in præsentia enim iudicis est appellandum ij. q. vj. cap. biduum. ubi de hoc, & cap. suggestum. eo. fac. cap. pe. de re iudi. in vj.

h Subsecutorum. Scilicet appellationis delationis, termini præfixionis, Cle. j. eo.

i Ignoranti. Sciens enim certificari non debet. l. j. ff. de act. empt. l. j. ff. de dot. præl. cap. cum qui certus. de re iu. in vj. præsumitur autem ignorantia. l. uerius. ff. de proba. cap. præsumitur. de reg. iu. in vj.

k Legitime. Per modum qui habetur in Cle. causam. de elect. quæ tamen nihil dicit de intimatione delationis uel termini, sed tantum de appellatione, de ratione dic ut not. in Cle. j. eod.

l Idem &c. Octo requiruntur ad hoc ut sententiam lata in fauorem unius prosit alteri. Quinque ponuntur in hoc. §. & in c. una. eod. unde

unde sumitur, alia tria per Abb. in d. cap. una. ubi copiosè de materia.

a Vna sententia. Fac. ij. q. vj. c. sunt quorum. & C. si unus ex plu. appellat. l. j. & ij. & intellige quod hic dicitur, quando res est cómunis pluribus & corporalis, nec diuersitas facti separationẽ recipit ut in duobus reis debendi si oẽs condemnati sint, & unus appellauit, uictoria unius omnibus ꝓdest, ut hic dicitur, & in cap. una. eo. & ij q. vj. cap. quãdoq; & d. l. ij. & sint tales qui nõ iuuẽtur beneficio restitutionis, si uerò unus fauore minoris ætatis impetrauit contra sententiam beneficiũ restitutionis, hoc nõ prodest alijs, per supraalleg. & ideò dicitur hic si iure cõmuni iuuẽtur. Si uerò res sit incorporalis, cómunis, & indiuidua, tunc uictoria minoris prodest maiori, l. si cõmunem. ff. quemad. ser. amitta. in primo respóso & in seruitute indiuidua.

tio, si plures una sententia [a] condemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium conuolauerit, istius uictoria, cęteris quoque suffragabitur si communi [b] iure iuuentur idemq; negotium & eadẽ causa [c] defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno remoueatur appellatio intelligitur remota etiam in alijs. h. d.

Iam dubitari poterit, si ex pluribus articulis unis precibus cõprehensis in uno tantum contingat appellationem uetari, utrũ appellatio teneat si super alijs prouocatum fuerit, & cum delegantis hæc sit intentio, [d] ut de omnibus articulis, qui ĩ precibus ponuntur, iustitia [e] suũ consequatur effectũ, in omnibus [f] appellatio interdicta intelli-

b Iure communi Secus si speciali, puta beneficio restitutionis ĩ integrum: ut not. suprà. immediate.

c Eadem causa. Exemplum in tribus tutoribus indiuisam administrationẽ gerentibus cõdemnatis, secus si unus gessit, & alter non: quia appellatio eius qui non gessit non debet prodesse ei qui gessit, l. j. C. si unus ex plu. &c. & ij. q. vj. §. quandoq; . Idem si habent diuersas administrationes: quia tunc unius appellatio non prodest alteri: argumen. l. j. C. de diuers. rescript.

d Intentio. Not. ꝙ uerba cuiuscunq; dispositionis sunt amplianda uel restringenda secundum mentẽ disponentis, quæ colligitur ex ratione expressa in dispositione, ad hoc qđ not. in ca. si de re iudi. in vj. Idem si nõ sit expressa sed possit rationabiliter & indubitãter coiecturari quæ fuerit: arg. not. in l. tale pactũ. §. fin. ff. de pact. & not. Bal. in l. maximũ uitium. C. de lib. præt. fac. cap. intelligentia. de uerbo. signifi. & l. cũ pater. §. dulcissimis. ff. de leg. ij.

getur. Vnde nihil interest, utrũ appellatio inhibeatur in primo an in secundo in medio an ĩ fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa [g] fuerint: cæterum quoties clausula, per quã appellationis remedium tollitur, in medio literarũ ponitur, si sunt plura negotia, se minime contingentia, tantum præmissa complectitur, nisi fortè, & in fine [h] literarum prædicta clausula iteretur.

Appellari potest si locus nõ tutus partibus assignatur, uel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiam si sit rescriptum appellatione remota. h. d.

Interdũ etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in eo qui per delegatos iudices in iudicium ad locum nõ tutũ [i] uo-

e Iustitia. Quæ sæpe uiolaẽ ꝑ frustratorias appellationes.

f Oĩbus. Intellige depẽdẽtibus & connexis, ut in c. inquisitioni. eo. & de hoc in c. secundo requiris. eo.

g Connexa. De connexis. n. idẽ iudiciũ, l. cũ actũ. ff. de neg. gest.

h In fine. No. ergo quòd clausula seu qualitas in fine dispositionis posita non restringitur ad immediatè præcedentia. fac. cap. inquisitioni. eo, unde sumitur, & per Abb. in cap. secundo requiris. eo.

i Non tutum. No ꝙ iudex locũ cõparere debẽtibus cõstituere debet quo partes sine periculo possint accedere, & etiã testes, & aduocati, & similes. xxxiij. q. ij. c. sine de cõiug. j. & iij. q. ix. c.

ix.c.hortamur.ij.q.ij.c.fi.& l.si locus.ff.de iud. immo nec altera pars quę nó pót uenire honestè tenet ire ad locú inhonestú.l.si cum dies.§. si arbiter.ff.de arb. Itē nō solum dicitur locus incommodus propter inimicitias, sed etiā si excedat duas dictas, ut cap. nonnulli. de rescript. Itē nec extra prouinciarum terminos est facienda citatio, iij.q.vj. c. neminem, nisi ex speciali iussione pricipis, Aut. Sed hodie.C.de epi.& cleri.& ubi quis citatur ad locū periculosum, nō sufficit præstare ducatū, c.accedēs. ext. ut li. non contest. & not. in c.ex parte.tua.eod.

a Fuerit. Sed nū quid sufficiet locū esse tutum procuratori licet nō sit tutus domino? In. uidetur affirmare: quia potest quis mittere procuratorem. Host.contra, concludit enim non sufficere locum esse tutū ipsi domino nisi etiā sit tutus procuratori,& nō domino, ratio: quia si sibi & nō procuratori, priuabitur iste facultate sibi concessa à iure ut possit in cā procuratorē constituere l.j.ff.de procur. maximum autē est cōmodum per procuratorē magis instructum cām promouere, Ita ex cōtrario si locus est tutus procuratori & non principali, sequeretur q in cā ardua compelleretur constituere procuratorem, contra cap. querelam.de procurat.& hæc opi.com.tenetur pro qua fac. cap.si ue de coniugij.xxxiij.q.ij. & de hoc per Ab. in cap.ex parte.eod.

b Remedium. Sed quæritur an hoc casu possit incontinenti appellare, an teneatur proponere corā iudice exceptionē loci non tuti, & si sit proponenda exceptio debeat ne ibi ueritas probari corā iudice, litera hic, & in c.ex parte. eo. uidetur innuere q possit statim appellari. Sed circa hoc plures ac plures sunt opi. Doct. de quibus per Ab. in d.cap.ex parte.

catus fuerit: [a] nisi enim locum idoneum judices assignent, nō erit propterea appellationis remedium [b] interclusum, quòd appellatione remota procedi debere mandatū fuerit. Idem [c] etiam obtinet cum sentētia fertur iniqua, licet enī causa appellatione remota cōmmissa fuerit. Sententiæ tamen stari non debet, si iniquitatē contineat manifestam. [d]

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta.h.d.

Illud tam iudiciali [e] appellationi, quā ei quæ extra iudiciū [f] interponitur commune [g] est quòd huiusmodi appellātibus annus,[h] & ex iusta [i] causa biennium[k] à die appellationis interpositæ [l] indulgetur: quo temporis spacio, & prosequi; & finire [m] appellationis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam appellantis hoc

c Idem etiam &c. c.inter cæteras. de sent. & re iudica.unde sumitur.

d Manifestā. Puta quia lata est cōtra ius scriptum.s.contra leges uel canones c.j.supra eo, ita quod in ipsa sentētia cōtinet error.ij.q.vj. §.diffinitiua.uers. itē si sententia cōtra ius scriptū.ca. examinata.de cōfirm. util.uel inutil. & ca.per tuas. de sent.excom.ut habetur in c.inter cæteras, de sent. & re iudic.

e Iudiciali.ij.q.vj.c.ei qui.& c.cū sit Romana.eo,& per Ab. in c.uenerabilis.de iudi.

f Extra iudiciū. Vt in c. constitutus.eo, & c.cōcertationi. eo. in vj. & Cle.sicut.eo.ti.

g Cōmune est. Licet in hoc iudicialis & extraiudicialis appellatio censeatur eodem iure. sunt tamen inter eas differentiæ multa de quibus per Doct.in cap.bonæ.eo.& not.supra.eo.§.j.

h Annus.ij.q.vj.cap.ei qui. & cap.cum sit.& cap.oblatæ.eod.

i Iusta causa. Et euidenti, cap.cum sit.eo. ubi no. Abb. q non stabitur assertioni partis, sed oportet quòd aut probetur, aut causa sit notoria, & qualis reputetur iusta causa per Abb. in capitulo ex ratione. uersiculo ad quintā quæstionem.

k Biennium. Immo dabitur etiā triennium ex causa, cap.ex rōne. eo. & not. in c. cum sit. eo.in princ. sed ut dicit Ab. in d.c.cum sit.hoc nullibi probatur expressè.

l Interpositę. Vel à die illati grauaminis, ubi à futuro grauamine appellatur. Cle.sicut.eod. unde sumitur, quæ tollit uarietatem opinionum circa hoc, de quibus per Legistas in l.fi. C.de temp.ap.& per Ioan And.in d.Cle.sicut. ubi latè.

m Finire. In hoc cōuenit tempus restitutionis in integrum, Cle.uni.de restit. in integr.

Cum

temporis spacium fluxerit, adeò causa deserta cēsebitur, ut etiam si appellans ipse cum appellato, [a] aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non proptereà minus in rem [b] iudicatā censebitur trāsisse sententia, [c] à qua fuerit appellatum.

Ponit casus quibus tempus ad prosequendum non currit h.d.

Quam diu [d] tamē per cōpromissum, [e] uel aliàs de partium expresso [f] consensu differtur prosecutio, tēpus ad prosequendam appellationē ab homine uel à iure præfixum minimè currit [g] appellanti, [h] nisi fortè iudex ex dilatione periculum imminere [i] uidens in illa procedi præciperet. [k]

Tempus datum à iure ad prosequēdam appellationem potest breuiari per iudicē ex causa h.d.

Et licet [l] anni, uel biennij spatiū appellantibus indulgeatur, poterit tamen iudex à quo secundum locorum distantiā, [m] personarū, & negotij qualitatem recisius [n] tēpus moderari, intra

a Cú appellato. Licet ergo dilationes quas petit appellatus per quas protelatur prosecutio appellationis prosint appellanti, sicut & restitutioné petenti prosunt quas petit reus contra quem petitur. l. pe. C. de tempor. restit. in integr. ipsa tamen prosecutio quam facit etiam appellatus sibi non prodest, ratio: quia si appellato dicente malè appellatum & sententiam trāsisse in rem iudicatā nulla est contrarietas, ut latè deducitur in Cle. si appellationem. eod. in Glos. appellatus.

b In rem iudicatam. capit. cū sit. & c. sæpe. eod.

c Sentētia. Quę tamē erat aliqua: ut quia cōtra ius litigatoris lata, si enim à principio fuisset nulla, sicut propter appellationem omissam, nó trāsiret in rem iudicatā, ita nec propter interpositam & desertam, cap. licet. & quod ibi not. de sent. excom.

d Quandiu. Concor. Authen. si tamen. C. de tempor. appellat. & Clem. quandiu. eò. unde sumitur.

e Compromissum. Nō sic in eligentibus qui compromittunt, quibus bene currunt electionum tempora, cap. si compromissarius. in prin. de elect. in vj. ubi ponitur diuersitatis ratio, si ergo compromissarius non pronuntiat reuertitur appellans ad iudicem, idem si pronuntiat sed appellans uult pœnam soluere, & appellationem prosequi. Item etiam ante pronuntiationem compromisso durante poterit appellans ad iudicem redire soluendo pęnam, cap. significantibus. ubi not. de offic. deleg. & not. in Cle. quandiu eod.

f Expresso. Non sufficeret ergo tacitus consensus, puta, ꝙ simul appellās & appellatus domum redirēt, uel longam peregrinationem simul arriperent, imputet enim sibi appellās qui sic itinerat. Item per procuratorē prosequi poterat: ut not. in Cle. quandiu. eod.

g Currit. Non intelligas ꝙ compromisso finito habeat appellans tempus integrum, sed solum habebit quantum tempore cōpromissi supererat, dormit enim tūc illius tēporis cursus. fac. Cle. uni. de resti. in integr. & cap. dilecto. de uerb. signifi. & l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quibus causis maio.

h Appellanti. Nec appellato.

i Imminere. Vt in causa electionis, & spiritualis matrimonij, cap. oblatæ. eo. unde sumitur. Idem in matrimonio carnali, secundum Goffre. Host. & Aegid. cap. quoniam. ut lit. non contest. Idem in alijs quæ celeritatem desiderant, l. j. ff. de dan. infect. & l. j. & ij. ff. de ferijs. & tradunt Legistæ in l. j. ff. de offi. eius cui mand. est iur.

k Pręciperet. Post illud ergo præceptum incipient currere tempora.

l Et licet. Sumitur hic §. ex cap. cum sit. & cap. ablatæ. & cap. consuluit. & cap. ad aures. & cap. adhæc. & cap. personas. & cap. superior. eod.

m Distantiam. fac. dist. lxiij. cap. cum longè. & xiij. q. ij. c. ubicunq;. & l. qui bona. §. si. ff. de dan. infect. cum l. seq. & l. non nunquam. ff. de iudi. & l. ij. ff. de re iud.

n Recisius. Arg. ꝙ iudex pōt abbreuiare inducias datas à lege. sic. ff. de re iudi. l. ij. c. oblatæ. eo. & c. quo ad consultationem. de sent. & re iud. Arg. cōtra d. xxviij. c. de his. & l. iiij. §. si quis cōdemnatus. & iij. q. iij. c. de inducijs. Sol.

induciæ

quod si is qui appellauit, causam appellationis non fuerit prosecutus tenebit sententia. Coget [a] ergo iudex partes appellatione non admissa, ut uel appellationem interpositam prosequantur, uel coràm eo iuris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breuiare terminum prosequendæ appellationis. h.d.

Superior [b] quoq; iudex si ex dilatione uiderit imminere periculum, [c] potest & debet neutro appellationem prosequente, ut periculum euitetur occurrere: puta si à sententia lata super confirmatione alicuius electi prouocatū fuerit, & utraque pars uelit etiam ad annum appellationis prosecutionem differre, potest utique, imò debet is ad quem appellatū fuit, prouide terminum moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendā appellationem datur plusquā biennium. h.d.

Accidit tamen aliquando ut nō per annum, uel biennium, sed etiam ulterius causam appellationis alicui prosequi concedatur, [d] utputa si quē per impotentiam [e] prosecutionem omisisse constiterit, [f] uel cū iudici ex proprio

induciæ quæ dantur à lege uel canone seruandæ sunt, nisi iusta causa interuenerit, ob quam sint breuiandę & tunc id committitur arbitrio iudicis, cap. cum sit. eo. & l. continuus. §. secundo. ff. de uerb. oblig. Quædam tamē sunt induciæ à iure statutæ quæ alterari non possunt, ut tēpus x. dierum datum ad appellandum, tēpus intra quod peti debet restitutio in integrum, & terminari, ut not. in d. cap. cum sit. & in cap. præterea. de dilat. Sed nunquid quod iudex possit diminuere de anno appellationis, ita simpliciter intelligendum sit ut appellans teneatur causam appellationis finire infra minus tempus anno uel biennio? Respōdeo ut not. in d. cap. cum sit. in uerbo recisius. uersiculo. sed nunquid.

a Coget. cap. ad hæc primo capit. consuluit primo cap. ad aures. eo. cum concord.

b Superior. Sic cap. oblatæ. §. superior. eo. unde sumitur.

c Periculum. Ne scilicet ecclesia in spiritualibus uel temporalibus ex mora detrimentum incurrat, cap. quam sit. de elect. in vj. quo casu posset etiam lite non contestata procedi, cap. quoniam. §. j. arg. cap. constitutus. eo. & not. in cap. oblatæ. §. superior.

d Concedatur. Non exprimit ipso ne iure an per restitutionem in integrum, & uerbum concedatur. hic positum est aptum utrunque comprehendere. de quo dic ut latè habetur in cap. ex ratione. eo.

e Impotentiam. Verbum hoc est generale ut in cap. sciscitatus. de rescrip. unde hæc impotentia uarijs modis potest intelligi: ut quia appellantes fuerunt impediti iusta de causa, uel per iudicem stetit, unde eis non imputatur. ij. q. vj. capit. anteriorum. §. adhoc. & §. biduum. & §. si forte. & cap. ex insinuatione. eod.

f Constiterit. Sed quomodo poterit constare. Specul. in §. nunc breuiter. uersic. quid ergo. eo. titulo, dicit per iuramentū impediti. Sed Ioan. And. ibi in additionibus dicit hoc procedere quando appellaretur ad iudicē ualde remotum: quia tunc difficile est secum adducere testes, & si daretur terminus ad probandum in partibus occuparetur forte maius tempus. Si autem loci distantia nō impedit, debet impedimentum plene probari, secundum eum. & hoc placet etiam Ant. de Butr. Sed Ab. in capit. ex ratione. eo. uersic. quarta qō. firmiter tenet ꝙ etiam data distantia locorum non sufficiat hoc casum probare impedimentum per iuramētum: quia ob impedimentum nō transit sententia in rem iudicatam, cap. cū sit. cum ergo hic agatur de maximo præiudicio, & de abdicando iure iam quæsito appellato per desertionem appellationis, debet impedimentum plenè probari, sicut probari debet in quolibet facto graui non obstante distantia locorum. & licet Abb. loquatur cum agitur de dando secundo fatali, tamen idem erit dicendum & multo fortius in terminis §. nostri.

Officio.

a Officio. Vt in cap. cōstitutus.eo.nec enim ex negligentia appellantis cessat officium iudicis ubi iudex sine parte potuisset procedere, quod est ubi concernitur utilitas publica?exēplum in cap. crimina. de collusi.det.fac.l.quãuis.C.de adult. aliud est simile in ca. si forte. iuncta Glos. de elect. in vj. fac.cap.cũ nobis.& cap. cum dilecti. de elect. Aliud esset ubi causa nō esset talis in qua officium iudicis exhuberaret, ut puta, concernēs merum commodum priuatũ: quia tunc iudex non debet se impedire actore uel appellatore cessante, iusta not. in cap. ad nostrã. ij. de iureiu. fac. not.in l.iiij.§.hoc autē iudicium.ff. de dan.infect.& l. ad peremptoriũ. & quod ibi Bart.ff. de iudi.

officio [a] super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminum prosequēda appellationis breuiare non prorogãre.h.d.

Pars quoque [b] interdum sibi [c] prosequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cum hoc gratiã litium citius [d] expediendarum indultum fuerit, iuris terminus à parte præueniri nō prorogari [e] poterit, sicut nec in una causa tertio [f] prouocari licebit.

Confirmatio in forma cōmuni non præiudicat appellationi, nec laudum inualidum roborat, aut processum impedit, sed obtēta super re ab alio pacificè possessa, facit ut quis non possit conueniri sedi Apostolicæ.h.d.

Postremò sciendũ est, quòd si sententiam appellatione suspensam, antequam ipsius appellationis causa commissa [g] fuerit, uel laudum contra [h] iuris, uel compromissi [i] formã latũ Apostolico rescripto

b Pars quoque. Ne dum iudex à quo.concor.cap.personas.eo.

c Sibi. Sed an appellatus ualeat talem terminum præfigere sicut potest appellans & iudex? Resp.hoc non reperitur iure cautũ, nec mirũ: quia esset in potestate aduersarij duram conditionem imponere suo aduersario, quod nō est cōcedendũ, sed appellãs hoc pōt:quia ipse imponit legem sibi ipsi præiudicando restringendo terminum iuris,& hoc comm.tenet ut per Abb.in cap.personas.eo.

d Citius.cap.oblatæ.eo.

e. Non prorogari. Quia inducta in unũ propositum non debent operari contrarium l.legata inutiliter.ff.de leg j.

f Tertio.cap.directe.& c.tuæ.eo.& ij.q.vj.c. si quis in quacũque.& l.uni.C.ne li. in una eademq́; causa ter.prouo.Sed contra ij.q.vj.cap. quoties.ubi dicit quoties se putauerint grauari ad sed.Apost.appellẽt.Sed dic quoties, id est. secũdo & nō ultra in diffinitiua sententia siue super eod.cap.sic in d.c. directe. & sic uerbum illud generale quoties,restringit d.xviij.c.placuit.& d.lxxv.c.qđ dic.in fi.& xij.q.ij.c.sine exceptione.& c.sedes.de rescrip.Vel dic secundũ Ab.ꝙ uerbũ quoties, intelligitur propriè, sed uerificat in diuersis grauaminibus: nã simillies quis grauaret in eadē cã. toties poterit appellare, hic aũt §.procedit qñ super eodē fuit bis appellatũ ꝑ eadē partē, & bis sententia fuit cōfirmata. Itē intellige respectu eiusdē partis: secus diuersæ: nã hoc respectu suꝑ quolibet articulo poterũt interponi quatuor appellationes,ut ꝑ Legist. in d.l.uni.& ꝑ Io. And. in d.c. directe. Sed adhuc cōtra ꝙ immo eadē pars ter appellat. xxxj. q. ij.c. Lotharius. ubi ꝙ Taberga ter appellauit. Sed dic ter appellauit,id est,ter uocē appellationis emisit,dicendo.s.appello,appello,appello,nec.n.ꝑ hanc geminationē uidet recedere à iure suo,sed potius loqui ex quadã cordis abũdantia.ad hoc c. bonę.eo.& fac. Cle.j.eod. Et nota ꝙ hoc qđ nō licet tertio appellare ab eodē articulo,ꝑcedit etiã in sentētijs quæ nō trãseunt in rē iudicatã:ut not.in c. fraternitatis.de fri.& mal.Sic etiã in hmōi causis post x. dies licet appellari nō possit, pōt tñ agi ꝑ uiam querelæ.not.in c.ad reprimēdam. de offi. ordina.

g Commissa.c.bonæ.de confir. util.uel inut. ubi habes exemplum.

h Contra iuris. Quia fortè laudũ fuit latum per sordes uel per gratiã, & ideò nullum.l.iij. C.de arbit.& fac cap.examinata. de confirma. utili.uel inutili.unde sumitur.

i Cōpromissi.Nil.n.pōt arbiter facere cōtra formã cōpromissi, e.cũ dilectus.de arbit.l.Pedius.& l.nō distinguemus.§.de officio.ff.de arbit.& c.examinata. de cōfirm. utili uel inutili.

In

a In forma communi. Dicitur autem confirmatio facta in forma communi, quado fit conditionaliter non cognito de causa, ut si dicatur confirmamus tibi possessiones quas iustè possides, uel per similia uerba, uel sub simili forma: ut per Ab. in ca. j. de confir. utili. uel inutili. de qua etiam uide tex. cum Glos. in c. quia diuersitatem. de concess. præben.
b Afferet. c. bonę. de confir. util. uel inutili.
c Litigiosæ. c. j. de confirm. utili. uel inutili. & dicitur res litigiosa de cuius dominio causa mouetur inter petitorem & possessoré. Aut. litigiosa res. C. de litigio. & sic controuersia sup possessione orta non facit rem litigiosam, de quo dic ut not. in d. c. j. & p Cassa. de rescrip. decis. vj.
d Cófirmationem. Pro declaratióe materiæ sciédum est secundú Abb. in c. j. de confirm. utili. uel inutil. super secunda Gloss. quòd quandoque confirmatio tribuit multum noui iuris, ut confirmatio electionis facta per superiorem. Nam tribuit potestatem administrandi. c. transmissa. & ca. qualiter. de elect. quãdoq; nullum ius tribuit, ut confirmatio concessa à Papa in forma communi, sed solet ad cautelam impetrari, ne uideatur sine scientia Papæ procedere, & ut magis timeatur, ut p Glo. in d. c. j. c. quãq. distin. xxiij. Quædã cõfirmatio uetus ius cõfirmat & cõsolidat, ut quando fit confirmatio ex certa scientia, & dicit ex certa scia. quando totú negocium fuit Papæ reseruatú, & ipse postmodú confirmauit maximè apponédo clausulam ex certa scientia. & hæc confirmatio operaẽ plus uel minus secundú subiectũ dispositum: nã si iustè possidebat ut inferior nõ possit amplius de illa re cognoscere, scilicet utrú iustè possideat nec ne. c. ij. de confir. util. uel inutil. & de hic. Itẽ facit rem maioris authoritatis. c. qs nesciaẽ. dist. xj. Quãdoq; operaẽ maiorem effectum: nã si iste iustè non possidebat incipit iustè possidere, unde solet Papa apponere clausulam, *supplentes de plenitudine potestatis omnem defectum*, &c. & sic inualidú facit ualidum. ca. j. de transact. & iij. quæst. vj. cap. hæc quippe.
e Obtinuit. Nõ facta métione de litigioso: alias si facta esset mentio arripitur illa causa ab inferiore iudice: ut in c. j. & ibi Abb. in j. not. de confirm. utili. uel inutili.
f Elicita. Vt in ca. j. & ca. ij. & ibi plenè per Abb. & Doct. super Glos. in uerbo exorta.

in forma [a] communi confirmari obtẽtum fuerit, talis confirmatio, nec appellationi præiudiciũ afferet, [b] nec inualidum laudũ ullo firmitatis robore muniet. Nam etiã si ante sententiam litigiosæ [c] rei confirmationẽ ab Apostolica sede quis impetrauerit, non propterea minus de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quanquã si rem pacificè quis possedisset, cum inde cõfirmationem [d] obtinuit, [e] non erit licitum iudici de quęstione postmodũ exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit quòd per falsi suggestionem fuerit elicita. [f]

DE RESTITUTIONE [g] IN integrum.

Minor & Ecclesia restituuntur aduersus sententiam etiam à sede Apostolica latã. hoc dicit.

Adhuc autem ijs q. appellationis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, [h] si

g DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

De restitutione in integrum. Continuatio patet ex principio tituli. Restitutio autem in integrum nihil aliud est, quàm in pristinum statum repositio. ij. q. iij. in fi. & l. j C. de, sent. pass.
h Et Ecclesia. Habet ergo duos qui restitui possunt in integrum, Minorem scilicet & ecclesiam. fac. c. constitutus. & c. tam ex literis. eo. quod procedit etiam si prælatus iuret nõ petere talem restitutionem: nam licet ualeat iuramentum,

se prolatione sententiæ grauiter [a] læsos conquerantur, [b] & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeò obtinet, ut etiam si ab Apostolico sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur [c] Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cũ aut surreptum [d] aliquid fuerit, aut ipsa pro cõsideratione ætatum, [e] & temporum, [f] seu grauium necessitatum aliquid ordinauit.

Restituitur Ecclesia aduersus quamlibet læsionem etiam aduersus aliam ecclesiam.h.d.

Sed & si non sententia, sed uel contractu, [g] uel cõfessione, [h] uel probationis omissione, [i] uel temporis fluxu Ecclesia læsa fuerit restitutio indulgenda erit, nec solum contra priuatos homines, sed etiam aduersus aliam Ecclesiam. [k]

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur,

iuramentum, nihilominus restitutio in integrum potest peti: ut not. in c.j. eod.in vj.& tenet Abb.in c.j.in antiquis. Adde tu tertiò etiã .Remp.l Rempublicam. C.de iure reip. lib.xj. l. Respublica.C.ex qui.caus.maio. Sed an ciuitas? Hostien. in summa eo. §. cui tenet quòd non. Idem tenet Inno. in c.j.eo. Et quod dicitur de Republica intelligunt de Rep. Rom. l. eum qui uectigal. ff.de uerb.signifi. Contrarium not. Glo. in d.l.Resp. quam uidentur sequi Butri. Bart.& Bal.dicẽtes quòd ciuitas habebit resti.in integ.saltẽ ex clausula generali, ex quo enim regitur per administratores habet iustam causam petendi restitutionem in integrum, saltem ex clausula generali.& hoc sequitur etiam Abb.in c.j. eo.allegans.l.legatis. ff.de iudi. iũcta Aut.multo magis.C.de epi.& cler. Idem etiam tenendum est de castris,& uillis, & pijs locis, ut latè cõprobat idem Abb.in d.c.j.ubi tenet quòd etiam collegium scholarium possit petere restitutionem in integrum: quia in eo sunt multi minores.

a Grauiter. Pro modica enim læsione nõ daretur restitutio in integrum. l.scio.ff.eod.l.ex causa iudicati.j.ff.de mino. c.pe.de reb.eccle. non alien. Sed quæ dicetur magna læsio, uel parua? Respon. ex conditione ecclesię: nam si ecclesia esset tenuis in reditibus modica læsio reputaretur grauis & enormis.contrarium esset in ecclesia ualde abundanti, sic Abb.in c.j.eo.continebit ergo libellus enormem læsionem, ut habetur in c. tam ex literis. eo.

b Conquerantur. Et plenè probent læsionem & causam ex qua restitutione petunt: ut per Abb.in cap.tam ex literis. uersic. dubium est.eod.& est tex. in Clem.j.eod. & in §. proximo sequenti.

c Negatur. Sic xxxv. q.ix.ca.sententiam.& c.tam ex literis.eod.

d Surreptum.c. cum olim. de re iudic.

e Aetatum. Distinct.lxxxvj. ca. tãta. & xxvj. q.ij. c.hoc scit. & cap. tempora. & dist. 50.c.pœnitentes.

f Temporum. Distin. lv.ca.priscis.& xxxv.q.vij. cap. necessaria. & c. quod pro remedio.

g Contractu.c. j.eo.cap.j.eod. in vj.l.j. C.si aduers. uend.l.j.C.si ad-uer.dona.

h Confessione. ca.ij.eod. in vj. l. certum. §.pen.ff. de confess. Sed cõtra. Aut enim ecclesia confessa est ueritatem, cõtra quam non datur restitutio. Aut falsitatem, & hoc probato non nocet confessio: ut in d.c.ij.non ergo est recurrrendum ad extraordinarium remedium ex quo ordinarium competit. l.in causæ ij.ff.de mino. Sol.dixit. Host.ꝙ posset esse ꝙ falsitas confessa probari non posset, unde expedit restitutionem dari. Vel dic quòd fuit confessa non per errorem, uel non potest error probari sed læsio, uel fuit confessa tempore quo non debuit, uel lata est sententia: tamen est adhuc infra quadriennium à die confessionis.

i Omissione.c.ij.eo. Quid si dicat ecclesia se læsam præscriptione? Respon. ut traditur in c.auditis.eo.& uide per Hostien. in summa eod.§.in quibus.

k Aliam ecclesiam. c.auditis. eo.quod non uidebatur, cum priuilegiatus contra pariter priuilegiatum suo priuilegio uti non possit,

l.sed

nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, ut dictum spatiũ prorogetur h.d.

Sed siue sententia, siue contractu,[a] uel aliter se lęsam prætendat Ecclesia, & propterea se ad beneficiũ restitutionis in integrum admitti postustulet, si quadriennij[b] spatium à die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi præuaricationis,[c] uel manifestæ fraudis[d] pbetur[e] super hoc interuenisse commẽtum,[f] aut alia causa[g] subsit quæ iudicem ad hoc beneficium concedẽdum mouere debeat. Et si tempore læsa asseratur non fiet restitutio, nisi ad tantum tẽporis, in quantum se læsam esse legitimè probauerit.[h]

Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis.h.d.

Quòd si semel restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquàm ad appellationem omissam, non erit eidem amplius concedenda,[i] nisi nouis defensionibus,[k] ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit qui & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere h.d.

Huiusmodi uerò restitutionum causæ solum coram iudicibus ordinarijs administrationem habentibus,[l] uel delegatis

l.sed & milites. ff. de excus. tutorum.

a Contractu. No. unum quòd quando ecclesia petit restitui contra contractum, maius est eius priuilegium, quàm minoris: quia si minor iurat non contrauenire non restituitur. Auth. sacramenta puberum. C. si aduer.uend. si autem prelatus iurat non repetere, uel non contrauenire in contractu dãnoso ecclesiæ, licet contraueniendo deiceret ecclesia, tamen eodẽ petente, uel alio ex iudicis officio restituitur. xxx. q.ix. ca. quod quis. & ca.si quis. de reb. eccles. non alien. cap.intellecto.de iureiu. c.cum uenissent de institu. c.j.eod.in vj.

b Quadriennij. cap.j.eo. in vj. & Clem.j. eo. cum ibi allega.

c Preuaricationis. Quo ad sententiam, & quis sit præuaricator, habetur in l.j. ff. ad Turpil.& ij.q. iij. §.notandum.

d Fraudis. Respectu cõtractus, uel respectu utriusque.

e Probetur: Quia qui allegat dolum &c. l. quoties.§.qui dolo.ff.de probat.

f Commentum. Machinatio, deceptio.

g Causa. Verbi gratia secundum quosdam, si prælatus malè contrahens uixit dicto quadriennij spatio. tunc enim non currit præscriptio.xvj.q.iij.c.si sacerdotes. & hoc tenuit Inno.in c.tam ex literis.eo.& sequũtur plures: ut per Perusi.eod.in sexto. & licet quidam secus teneant, cum tamen hæc opinio faciat in fauorem ecclesiæ, scilicet tenentium contra, non tenenda.argum.l.sunt personæ. ff.de relig. uel iusta causa erit si multas prælatorum habuit mutationes: ut not.in capit.j.in sexto. Perusi.tamen quòd hoc totum sit reponendum in iudicis arbitrium.

h Probauerit. Clemen. uni. eo.

i Concedenda. Aliàs nullus esset litium finis, secundum Hostiensem, sed de ratione istius dispositionis uide per Abb.in cap.si.eo. unde sumitur, uersic.ultra Glossam scias.

k Nouis defensionibus. Tunc enim propter nouas defensiones iterum auditur. l.j. ij. & iij. C. si sep.in integ.resti. postul. ex quibus sumptũ est quod hic dicitur, & in capitu.si.eod. Sed quas intelligemus esse nouas defensiones? Resp. secundum quosdã tam illas, quæ tunc erant, sed non fuerunt allegatæ, quia occultæ erant, siue quę posteà emerserunt. Quidam tamen intelligunt de primis omissis tantum, quasi non possint aliæ de nouo superuenire, & hoc putat uerius Gloss. in c.si.de resti.in integ. Sed cõtra hoc uidetur: quia ex noua causa recusatur iudex post litẽ contestatam.c.insinuante. de offi.deleg. ca.pastoralis.de except.& iiij.q.iij. c.si quis testibus. & quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. l.de ætate. §.ex causa.ff. de interrog.actio. Sol.ut habetur in dicto.cap.si.

l Habentibus. Sicut est episcopus, potestas & huiusmodi

ab eis tractari poterunt, & terminari: siue hoc ipsis delegatis [a] specialiter demandatum fuerit, siue cōmisso eis negotio, huiusmodi quæstionem incidere contingat. Delegati uerò ab Ordinarijs, qui administrationem non habent, [b] sed tantummodo iudicādi facultatem, siue arbitri de his causis cognoscere nequeunt, nisi corā eis incidenter [c] motæ fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. h.d.

Per supplicationē quoque Principi porrectam, aut per querelam [d] appellationis remedio destitutis subueniri solet. Erit autem supplicatio [e] intra decem dies post sententiam offerenda, [f] quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quàm si uictrix pars idoneam fideiussionem præbuerit, tantum restituendi, cum legitimis

& huiusmodi, & alij etiam minores ordinarij contentiosam qui præsunt alicui uniuersitati. l.j. §.fi. ff. de postul. l.fi. C. ubi, & apud quos. etiam xj. q.j. de persona. & not. in c. pen. eo. unde sumitur.

a Delegatis. Et multo magis delegatus à principe. fac. l.fi. C. ubi, & apud quos resti. in integr. & c. pe. eod. unde sumitur. Sed non uidetur quòd ordinarius demandare possit cognitionem istam, cū in integrum restitutio causę cognitionē desideret. l. iij. ff. de restit. in integr. & l. in causæ. §. causa. ff. de mino. & c. tam ex literis. eo. sed quę officio iudicis causa cognita expediuntur, alteri demandari nō possunt. l. nec quicquam. §. ubi decretū. ff. de offi. proco. Sol. restitutio in integrū cōpetit iure magistratus, & trāsit cognitio restitutionis siue specialiter, siue generaliter committatur. d. l. fi. sed ea quæ competunt iure magistratus delegantur. l. prima. ff. de offic. eius. & c. Sed adhuc contra: quia ea quæ magis sunt imperij, quàm iurisdictionis magistratus facere non potest, sed restituere est magis imperij, quàm iurisdictionis: ergo nō permittitur magistratui. l. ea quæ. ff. ad municip. ergo multo minus possunt delegare. Sol. ut not. in c. pen. eo. in uer. delegatis.

b Non habent. Qui autem sint isti not. in c. pen. eo. unde sumitur.

c Incidenter. Principaliter autem isti cognoscere non possunt de restitutione, cum causa ista requirat maiores iudices, & hoc ex officio suo faciant, si autem inciderit quæstio restitutionis in integrum in negocio de quo est compromissum, uel quod est alijs delegatis commissum, possunt tunc de restitutione cognoscere. sic l. quoties. C. de iudi. & l. j. C. de ordin. iudi. ibi enim iudex cognoscit de causa status incidenter, qui aliàs cognoscere non ualet. Nec dicitur arbiter tunc facere compromissum: quia huiusmodi restitutio non est alia causa siue negotium ab eo de quo compromissum est, sed oritur ex illo, & illi cohæret, de quo compromissum est, utputa, si omisit probationem arbiter, de hoc & consimilibus, quæ incidūt in causa potest cognoscere: ut not. in c. penultim. eo.

d Querelam. Hoc uerbum largè sumptū includit omne remedium per quod quis recurrit ad superiorem per uiā grauaminis, & tunc includet etiam appellationem, & in integrum restitutionem. l. ab eo. & ibi not. C. quomodo, & quando iud. & declarat Abb. in cap. querelam. de procu. & Fely. in c. querelam. col. penul. de iureiu. Accur. Bar. & alij in l. fi. ab arbitro. ff. qui sat. cog. strictè uerò eum ab eo qui remedio appellationis destitutus est iudex aditur, ut hic, & per Cardin. Alexand in c. cum sit Romana. de appel. post Rotam, & tā per Canonistas, quàm per Legistas in locis suprulleg. & per Glos. & alios in c. ad reprimendā. de offic. ordi. Ab. in c. consanguinei. col. pen. in fi. de re iudi. & cōpetit hoc remedium querelæ tam in extra iudicialibus, ut per Card. in d. c. cum sit, quā iudicialibus. Vnde si iudex tardaret expeditionē causæ licet ab hac tardatione nō possit appellari. poterit tamen querelari. l al. in l. fi. §. illud. C. de temp. appell.

e Supplicatio. Sic in Auth quæ supplicatio. C. de precib. Imp. offe. unde sumitur.

f Offerenda. In scriptis.

Augmenti

augmentis, [a] quantũ fuerit in condemnatione: ſi legitima retractatione ſententia reſoluatur. Et niſi ſub hac forma ſupplicatio porrigatur, executio ſententiæ ſine fideiuſsione procedet, retractationis [b] iure illi ſeruando, qui ſe grauatum putauerit, ut intra bienniũ ſupplicare ualeat.

a Augmentis. Ideſt fructibus,& acceſſionibus.

b Retractationis. Sed quomodo retractabitur? Reſpon. ut not. in Authen. quę ſupplicatio. C.de prec. Impe. offe. & no. hic quòd pendente ſupplicatione mandatur ſententia executioni, non ſic pendente appellatione. l.j. ff.nil nou.app.pend.

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS[a] DENVNTIATIONIBVS, ET INQVISITIONIBVS.

Criminalia iudicia non habent aliquid simile cum ciuilibus: Et instituuntur per accusationem, denuntiatione & inquisitionem. Et Accusationem inscriptio, denuntiationem charitatiua monitio praecedere debet.h.d.

CRiminalia[b] Iudicia nihil fermè[c] simile habent cum cæteris iudicijs, de quibus proximè locuti sumus: magnaq; diuersitas[d] eorum est & in instituendis & in exercendis. Instituuntur autē aut per Accusationem, aut per Denūtiationem, aut per Inquisitionē: Per Accusationem,[e] cum solenni præcedēte inscriptione[f] ꝑ accusatorem Rei crimen ad iudicem defertur. per Denuntiationem: ut cum nulla[g] præcedente inscriptione, sed tm̄ charitatiua monitione[h]

a DE ACCVSATIONIBVS, DENVNTIATIONIBVS. & inquisitionibus. DE accusationibus. Continuatur ad præcedentia & sequentia. Supra, dictum fuit de iudicijs ciuilibus, sequebatur uidere de criminalibus & quia ea instituuntur per accusationem, denuntiationem, & inquisitionem, meritò præmittit de his. Ad sequentia, cum esset tractādum hoc quarto libro de criminibus, & super his procedat per accusationem, denuntiationem, & inquisitionē, meritò de his pmittit.

b Criminalia. Sumpta est imitatio ex titulo de publicis iudicijs in insti. ciuilibus. similis imitatio supra in tit. de præb. in princ. & in tit. de reg. & monachis in prin. An autem dicātur criminalia ea iudicia in quibus pœna pecuniaria uenit imponenda, per Ab. & alios in Rubrica de iudi.

c Fermè. Melius hic dicitur fermè. quàm in instit. ciuil. de publi. iudi. in princ. *nec omnino quicquam simile.* habent enim aliqua similia, & est hoc de intentione Accurs. in d. princip. in utrisque enim libellus porrigitur, in utrisque de calumnia iuratur: ut no. in d. princip.

d Diuersitas. Quia in ciuilibus agitur ut aliquid detur actori, in criminalibus autem nō ut aliquid detur principaliter, sed ut puniatur accusatus, & ita considerata petitione magna est diuersitas, eadē est cōsiderato fine. Itē est diuersitas etiā in exercitio, cū in ciuilibus probet actor tantū. l. qui accusare. C. de eden. sed in criminalib. actor & reus quādoq;. l. fallaciter. C. de aboli. & l. ubi. C. ad leg. Cor. de falsis.

e Per accusationē. Adde ꝙ per exceptionē etiā intentantur interdum crimina: ut in c. super his. eo. & §. accidit. infra eo. sed nō adiungitur hic modus tribus hic enumeratis: quia licet per exceptionē opponantur crimina, nō tn̄ per illū modū uerè criminale iudiciū dicitur institui, cū exceptio in iudicio sit qd depēdens, & concor. cum hac litera. ca. qualiter. ij. & cap. licet. Hely. de simo.

f Inscriptione. Sed quando dicetur facta solennis scriptio? quidam ꝙ quando accusator profitetur in fine libelli accusationis se perfectum libellum dedisse, ꝑ quod statim obligatus intelligitur ad talionem. Alij ꝙ inscribere est qn̄ accusator profitetur & promittit de prosequenda accusatione usq; finem. & de hoc not. in l. si cui. ff. eo. & in l. in causis. C. eod. Tertij ꝙ tūc quis dicitur inscribere cū se obligat ad eandē pœnā si nō probauerit, quam reus debuit pati si probasset ipse accusator: ut ij. q. viij. ca. quisquis. & c. qui crimen. & hæc tenenda. pro qua, cap. tuæ. de procura. & per Gloss. in cap. super his. eo. & ibidem Ab. Sunt autem casus in quibus non est necessaria hæc inscriptio, ut in crimine abigeatus. l. cui. C. de abige. Item in leuibus: argumen. l. leuia. ff. eo. Item in his quę apparitores referunt. l. ea quidem. C. eo. Item in crimine apostasiæ. l. apostatarum. C. de apostatis. Itē cum accusatur Christianus qui contraxit cum iudæa, uel contra. l. ne quis. C. de iudæ. & no. de his in c. super his. eo. ubi etiam Abb. & per eundem in cap. fi. de calum.

g Nulla pręcedēte inscriptione. c. sup his. eo.

h Monitione. c. qualiter. §. fi. & cap. cum dilectus. eo.

ad iudicis notitiá crimẽ deducitur. Ideò [a] autem cum in modũ Accusationis, crimen obijcit est inscriptio necessaria, non cũ in modũ Denunciationis: quoniam ad depositionẽ instituitur accusatio: sed ad correctionem est denũciatio facienda.

Accusator non probans obiectum crimen tenetur ad pœnam talionis nisi suam innocentiam purgauerit, & interim dum purgat est suspendendus.h.d.

Accusator igitur si legitimis destitutus sit probationibus, eã pœnam debet incurrere, quam, si probasset, reus substinere debebat. [b] Denuncians [c] uerò licet ad talionem non teneatur, si tamen in probatione deficiat, donec [d] suam purgauerit [e] innocentiam ab officio, & beneficio suspendẽdus [f] erit: ut cęteri simili [g] pœna perterriti, ad aliorum infamiam facilè non prosiliant. [h]

Ponit quando procedendũ sit per inquisitionem.h.d.

a Ideo autem. Nota hanc rationem quæ sumitur ex c.super his. eo. quæ nihil aliud infert nisi quòd cum ex sui natura modus procedendi per denunciationem non importet alicuius pœnæ impositionem, non conuenit rei & negocio ut quis se inscribat ad talionis pœnam: quæ non uenit imponenda. finis enim cuiuslibet denunciationis est correctio, & licet denũciatus quandoque compellatur satisfacere, quando scilicet aliter se corrigere non potest, illud tamen accidit in quandam consequentiã. unde non est in consideratione.l.j.ff. de auth. tuto. Et in accusatione instatur principaliter ad pœnam, unde non mirum si est inscribẽdum, & si opponatur quòd crimina qũocunque claruerint sunt punienda.xxiiij.q.iij. c.ecce. Respon.secundum Ab.in d.cap. super his. quòd sunt punienda secundum modum propositum & probatum. Idem tamen Ab.in c.inquisitioni. super Glossa in uerbo, *accusationis*, uidetur contrarium sentire cum dicit saluando dictum Hosti.quòd ius non considerat modum procedendi sed effectum pœnę, limita tamen & declara superius dicta, ut per Abb.in cap.fi. ante finem de calumniat.

b Debebat. v.q.vj.c.j.& c.ij. & traditur de hoc.ij.q.iij. per totam.

c Denuncians.capitu.fin.de calum. unde sumitur.

d Donec. &c. Sic in cap.fin.de calumn.& uidetur hoc mirabile quòd primo quis puniatur tanquam calumniator, & posteà recipiantur probationes super innocentia. uidetur enim hoc esse dupliciter absurdum. primo: quia pœna præcedit probationem delicti, & quòd sæpe innocẽs poterit pœnam pati contra l.absentem. ff.de pœn. dic quòd fortè operatur præsumptio delicti. eo enim quòd non probat, non solum præsumitur denuncians uel accusans calumniari, uerum etiam conuincitur, licet hoc pluribus casibus non procedat: ut in c. fi. de calumniat. per Ab. Ana.& alios.

e Purgauerit. Sed quæ erit canonica purgatio. quidá, quòd per iuramentum denunciantis: argumen. c.pręsentiũ. de testi.& c.pastoralis. de except. Sed tu dic quòd huiusmodi purgatio præstabitur ad arbitrium iudicis ex quo iure nõ determinatur. c.de causis. de offic.deleg. Itẽ omnes purgationes hodie sunt arbitrariæ: uti de purga. cano. per to. & ij.q.v. c.omnibus.& c.consuluisti. ij.q.v.& not.in c.fi.de calum.per Gloss. Abb.& alios.

f Suspendendus. Quam pœnam euitabit denuncians uel accusator si probet intentionem suam, uel crimen obiectum per unum testẽ. Doct. communiter, in capitulo secundo. de calumniat. secus esset in pœna conuentionali: quia ipsam non euaderet nisi plenè probaret: ut in capitulo cum dilecti. de elect. & ibi pulchrè Abb. uersiculo tertio, *oppono contra textum*.

g Simili pœna. Ità pœna unius est metus multorum.ij.quæstione septima.cap.qua propter. & l.capitalium. §.famosos. ff.de pœnis. & capitu.irrefragabili.de offic.ordin. & cap.fin.de calumniat.

h Prosiliant. Deficiente tamen denunciatore uel accusatore non prohibetur iudex ex suo officio inquirere ad utilitatem Reip. c.crimina. de collus.deteg.l.quanuis. C.de adult. & per Abb. in cap.constitutus. de appella. in primo notabili.

Per

Per Inquisitionẽ [a] Criminale Iudicium instituitur, cum præcedẽte diffamatione, ac quasi denunciante fama, [b] de crimine Iudex inquirit: Constitutum est enim ne criminum facilis nimis sit obiectio. Vt sicut ad accusationẽ legitima præcedere debet inscriptio: & denunciationem charitatiua monitio: Ita & inquisitionem clamorosa [c] insinuatio præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore, non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare, quòd non præcesserit fama inquisitionem. hoc dicit.

Si quis tamen [d] postquàm coram eo qui contra ipsum super certis criminibus Inquisitor deputatus [e] fuerat, eadẽ crimina confessus [f] fuerit, frustra postmodũ

a Per inquisitionem. Sunt inquisitionis plures species. Quædam generalissima, ut cum prælatus inquirit super statu totius prouinciæ, de qua in e. sicut.eo. & in e. Romana. de cens.in vj.& per Ab.in ea.qualiter. ij.eo. & in hac non est necesse infamiam præcedere. immo tenetur plãtus quo libet anno hanc generalem inquisitionem facere. c. cum uenerabilis. de censibus. Quædam generalis, ut cum inquiritur super statu ciuitatis, castri, uel alterius particularis loci, nec tunc exigitur ꝙ infamia ꝑcedat. fac. ca.j. de offic. ordi. l. congruit. ff. de offic.præsi. Quędã est specialis contra certã personam, & hęc interdum fit non ad pœnam imponendam. Sed ex debito officij, ut puta ne carnale matrimonium stante legitimo impedimento contrahatur. Vel ut quis non pro moueatur ad prælaturam. Vel non confirmetur electus: & nec hoc casu exigitur infamia: quia non agitur ad pœnam ex quo fit ex debito officij.fac.c.postquàm.& cap.cum dilecti.& cap.nihil.cum simil. de elect. cap.fi. de cland. despons.& not.per Innocen. in capitulo primo.de excess. prælato. & per Hostien. in cap. uni.ut eccle.benefi.& per Abb.in dicto capitulo qualiter.& in cap.penult.eod. Quandoque ista specialis inquisitio fit ad pœnã imponendam, & tunc si fit ad denuntiationem publici officialis, non est necessariũ ꝙ fama pręcedat. l.ea quidam.C.eo.e.pręterea.de testi.cogend. quãquàm dici possit ꝙ hoc casu præcedat fama: quia nõ denuntiantur nisi notoria, alioqui denuntianti nõ creditur, secũdum Ab.in d.c. qualiter.not.in §.aliquãdo. iiij.q.iiij. & in supralle.iurib. Qñq; fit speciali fama deferẽte, & tunc habet locũ quod hic dicitur, quod tamẽ recipit aliquas distinctiones & limitationes, de quibus habet in d.c. qualiter, & in l.ij. §.ex publico.ff.de adult. ubi traditur quæ sint inter has species differentiæ.

b Denuntiante fama. Sumitur hoc uerbum hic in malam partem, aliquando tamen & in bonam.c.nolo.xij.q.j.& sic est nomen medium. fungitur ergo fama coram iudice uice accusatoris, unde hoc casu nihil probabit, licet aliquando plenè aut semiplenè probet, iuxta ea, quæ habentur in ca. ueniens. de testi. & in l.de minore.§. tormenta. ff. de quæst. quia si probaret in casu nostro teneret locũ accusatoris & testis, quod esse nõ debet.iiij. q.iiij. c.j.& ca.forus.de uerb.signi. debet aũt hæc fama habuisse ortum à maleuolis, ut traditur plenissimè in c.qualiter.ij.eo.ubi habetur quis sit effectus famæ quæ habet ortum à maleuolis. & an compellat infamatum ad canonicam purgationem.

c Clamorosa. Id est, latè sparsa. c.qualiter. ij.ubi Abb.& e.inquisitionis. §.ad hæc.eo.

d Si quis tamen. Habes hic & in §.sequen. duos casus in quibus tenet processus etiam nõ præcedente diffamatione, alios casus uide in e.unico ut eccles.benef. sin.di. confer. & in l.ij.§.publico.ff. de adult.

e Deputatus. Non solum ab Apostolico, uerum etiam ab ordinario, secundum Archid. Ioan.And.& Perusin.in cap.j.eo.in vj.unde summitur.fac.quæ habentur in c. quod sedem.de offic.ordina.

f Confessus. Nullæ ergo sunt partes iudicis nisi ut sententiam ferat. quid enim quæremus de infamia, cum de crimine clareat, uigesimaquarta quæstione tertia. c.ecce. c.per inquisitionem.de electio.c.si super.de confes. l.si debitori.ff.de iudi. iam enim est notorium crimen.cap.uestra.& cap.fi.de cohab.mulie.& clerico.

eo prætextu [a] confessionem suam impugnare cõtendet, quòd super eisdẽ criminibus non fuerit anteà diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione processus tenebit. hoc dicit.

Idem etiam erit si is cui contra te commissa [b] super certis criminibus fuerit inquisitio, te pręsente, [c] nec quicquam super hoc excipiente, infamiæ inqsitione omissa, ad ueritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quòd non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poteris. [d]

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio. h.d.

Accidit [e] autem interdum ut alicui nec accusando, nec denuntiando, nec inquirendo, sed excipiendo [f] crimen opponatur, utputa cùm quid obijcitur, ut quis ab accusatione, uel testificatione repellatur, quo casu non erit inscriptio necessaria. [g]

Non est necessaria inscriptio si crimen obijciatur, ut quis ab officij uel beneficij assecutione excludatur: quo tamen casu si post confirmationem opponatur, deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h.d.

Sed an si propterea crimẽ opponatur, ut

a Eo prætextu. Vel illo quòd capitula super quibus quis fuit inquisitus sibi non fuerint tradita. c. j. in ij. respõ. eod. lib. vj. alio tñ prætextu puta erroris uel falsitatis ipsius cõfessionis, licet enim ex confessione in iudicio resultet notorium. c. si. de cohab. mul. & cleric. confessio tamen potest non solum exponi & declarari ita ꝗ illa non perimatur. ca. cũ dilecti. eo. sed etiam respectu erroris uel falsitatis reuocari. fac. l. confessionibus. ff. de interrog. act. nec enim fatetur qui errat. l. non fatetur. ff. de confess. l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iudi. nisi tamen confessio facta fuerit deliberata: ut not. in cap. ex literis. de diuort. secundum Ioan. Andr. Archid. & Perusi. in d. c. j. Quod ipsum tamen multis modis limitatur, ut per Perusin. in dicto cap. j. post alios plures quos allegat.

b Commissa. Intellige ad petitionem alicuius: quia si Papa motu proprio committit inquisitionem criminum alicuius, iam illum approbat infamatum, cum episcopus & metropolitanus procedant etiam ad inquisitionẽ omisso tali articulo. ij. q. v. c. omnibus. c. sicut olim. eodem. Sed si ad petitionẽ alterius committeret, tunc prius inquirendum erit de infamia, secundum Innoc. in ca. cum oporteat. eo. etiam ita not. in c. fi. eo. in vj. quòd declara ut ibi per Perusin. & alios.

c Præsente. Sciente, nec reclamante. secus enim esset si quis esset quidem præsens. sed ignoraret quod testes deponerent super principali omissa inquisitione infamiæ: quia tunc non ualeret processus. cap. inquisitionis. §. tertio. eod. Vel si contumaciter abesset, ut per Docto. in capitulo secundo. eo. in vj. non tamen tenetẽ respondere nisi citatus. Abb. in capitulo primo. de iudic. nu. 15.

d Poteris. No. ergo ꝗ infamiæ inquisitio nõ est de substantia processus initi per uiam inquisitionis, cum possit omitti non solũ expressè uerum etiam tacitè; de quo in cap. secundo. eo. in vj. & latè per Perusin. in capitulo primo. eod. titu. & libro post alios. Aliàs autem iudex inquirens cõtra aliquem sine indicijs sine expresso uel tacito consensu inquisiti, si eundem postea absoluat, tenetur sibi in expensis. Abb. in cap. cum dilecti. uersicu. Gloss. ultima colligit argum. ex tex.

e Accidit. Ad ea quę in hoc & seq. §. ueniunt dicẽda, uide per Host. in titu. de exceptionibus. lib. v.

f Excipiendo. Sed an contra excipientẽ de crimine possit replicari de alio crimine, ad effectum remouendi reum ab exceptione? Respon. non admittitur triplicatio, ut traditur in cap. super his. de accusat. quia cuilibet quãtumuis criminoso reseruatur defensio legitima, ut in capitulo intelleximus de iudi.

g Necessaria c. super his. eo. c. cum dilectus. ubi latè de ordin. cogni. & hoc intellige iuxta uerba huius literæ, scilicet quando excipitur de crimine ad hoc ut testis uel accusator simpliciter repellantur à deponẽdo uel accusando.

do.hoc enim casu nō est inscriptio necessaria. sed si incidenter hæc exceptio operaretur alicuius iuris priuationem imponetur excipienti pœna extraordinaria: ut dicitur in §.seq.& in c.super his.unde sumitur. Si uerò exciperetur ad effectū puniendi principaliter, qua ratione interuenire debet inscriptio in directa accusatio ne. eadē ratione debet & in exceptione hoc casu interuenire. Ita Abb. in dicto capitulo cum dilectus. post Bart. in l. si cui. ff.eo. sed an crimen probatum per uiam exceptionis infamet, per Abb. in dicto capitulo.cū dilectus. uersicu. quo ad tertium. & per eundem in cap. super eo. de electiōn.

a Impedit. Immo obstat in dignitatibus etiam acquirendis. c.super eo. de elect.& arg.ij.q.j.c.prohibētur, & c.omnipotēs.eo. quia ex ista exceptione probata semper grauata remanet eius opin. l.Lucius ff.de his qui no.infam.ca.cum tu.de testi.cap.super eo.de electio. Sed contra uidetur facere: quia exceptio non debet operari ultra intentionem agentis.l.non omnis ff.si cert.petat.ergo hæc exceptio non debet operari remotionem ab alia. Sol.secundum Abb. in dicto capitulo super his.quod hoc non operatur uirtus exceptionis, sed aggrauatio opinionis quæ surrexit ex prima repulsione: ut not.in dicto capitulo super eo. An autem iste possit se purgare ne repellatur ab alia dignitate consequen da, per Abb.in dicto capitu.super his. uersicu. *& aduerte post Gloss.*

quis à promotione officij, uel beneficij assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditū est, si ante confirmationem obijciatur, nō cogi quemquam inscribere: quia crimen hoc modo probatum promouendum quidem impedit,[a] nō tamen iam promotùm deijcit. Post confirmationem[b] uerò, cum scilicet ordinādus fuerit aliquis, aut etiam consecrandus, quia & ab obtinēdo repellit, & ab obtento deijcit, ad extraordinariam pœnam secundum arbitrium[c] iudicis citrà uinculum inscriptionis si defecerit in ꝓbādo, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI[d] purgatione.

Quid sit purgatio, & quotuplex. Et quod uulgaris purgatio est penitus improbata. hoc dicit.

Contingit etiam interdū ut licet aduersus criminosum,[e] nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confessione conuictus, ita tamen alicuius criminis, uel maculæ publica laborat infamia, quòd super manifesta ferè nota eidē purgatio sit indicēda.[f] Est aūt purgatio demonstratio[g] innocentiæ super obiecto crimine. Purgationis duæ sunt species, uulgaris scilicet & canonica. Vulgaris purgatio est, quam uulgus uel inuenit uel sequitur. Vt cum aquæ frigidæ,[h] uel candentis

b Post confirmationem. Tunc enim spirituale coniugium est contractum.c. inter corporalia. de transla. prælato. § fin. supra de confirmat.

c Arbitrium. Est hoc generale ubi certa pœna expressa non est in iure. ca.de causis.de offic.deleg. l j. in fin. ff de iu. delib.& à tali pœna imposita potest appellari: secus à pęna expressa in iure. l.antepenultim. ff. de uerbo. signific. & not. in capitulo super his. de accusat. uel posset peti reductio pœnæ ad arbitrium boni uiri. cap.Quintauallis. & cap.ueniens. ad fi.de iureiuran.

DE DVPLICI purgatione. d

De dupli-ci.Vulgari, scilicet & canonica.

e Criminosum. Id est, qui putatur criminosus.

f Indicenda.c.de hoc autem.de simo.& cap. nos inter.de pūrg.cano.

g Demonstratio. Nō quemadmodū sumunt Theologi, ut scilicet non possit res aliter esse, sed per quasdā cōiecturas uel media à iure ad inuenta, quę uulgus uel ius habent loco demonstrationum.

h Aquæ frigidæ. c.ex tuarum.de purg.cano.

ferri, [a] uel singularis certaminis [b] quis subit iudiciũ, quæ cum Deus in ea tẽtari [c] uideaẽ, meritò iussa est sacris canonibus exulare: [d] licet.n. quosdã [e] singulare certamen iniuisse diuina prodat historia, nũquã tamẽ ut is ꝓ lege teneẽ diuina sãxit authoritas. [f]

Quæ sit canonica purgatio. Et quales esse debent compurgatores.h.d.

Canonica purgatio dicitur quæ sacris canonibus [g] est comprobata, ut cùm de crimine infamatus, iurat se non esse tali crimine uel macula inquinatum, & certa cõ purgatorum manus eundem à crimine immunem, & uerum credere illum iurasse, ipsa quoque iureiurando firmat. [h] Erunt [i] autem compurgatores huiusmodi honestatis, & opinionis, ut uerisimile sit eos amore, uel odio, uel obtentu pecuniæ non deierare: necesse etiã est, ut eius quem purgare intendunt, uitã & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. Et super notorio non est indicenda purgatio.h.d.

Quicunque uerò in canonica purgatione defecerint perinde [k] puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitimè cõuicti uel cõfesi fuissent. [l]

a Ferri.c.fi.de purgat.uulg.

b Certaminis.c.j.de purg.uulg.ij. q. iiij.ca. monomachiam.

c Tentari.Quod est cauendum. xxiij.q. viij. c.si nulla urget.& xxij.q.ij.c.quæritur cur.

d Exulare. ca.j. de purg.uulg. ca. monomachiam. ij.q.iiij. irrepserat tamen abusus quidam nuper in Italia ut passim ferme singularẽ certamen iniretur, ita ut assuetudine quadam licere uideretur, unde de eo tãquam de re non illicita luculenti tractatus scripti comperiuntur & Doctores passim consulebant, sed saluberrimè prouidit nuper Cõcilium Tridentinum in sessione xxv. in xix. decreto in decretis reformationum. per qđ credendum est huic magnæ corruptelæ iam impositum finem, cum non solum uolentibus pugnare, uerum & principibus, patrinis, aduocatis, magnæ pœnæ imponantur.

e Quosdam. Vt Dauid cum Golia.

f Authoritas. Non ergo omnia quæ sunt uel leguntur in sacra pagina sunt imitanda. Quædam enim in ea dicuntur narratiuè non approbatiuè, ut de Esau ꝙ fuit uenator. capi. Esau.d.lxxxvj. Quædã dispẽsatiuè, ut de Iacob quòd habuerit plures uxores c.gaudemus. de diuort.fac.occidit.xxiij.q.ult.

g Canonibus. Vt de purg.cano.per tot.& ij. q.v.per tot.& xv.q.v.

h Firmat.c.cõstitutus.de purgat. cano. cuius autem numeri esse debeat hæc manus, per Hosti.in summa de purg canõ.§.quotus numerus.

i Erunt autem &c. Not. requisita in purgatoribus. Primum enim debent iurare secundum conscientiam & opinionem suam. Secundum quòd probentur ab ecclesia. Tertium ut sint bonæ famæ. Quartũ quòd nõ fuerint de crimine condemnati. Quintum quòd sint uicini uel habeant conuersationem cum purgando, ut in c.cõstitutus. ubi Abb. de purg. cano. ca. cum dilectus. ca. cum P. Mãconella.eod.tit.

k Perinde.c. cũ P. Mãconella. de purg. hoc tamen intellige secundũ distinctionẽ Abb. in c.accedens. de accu. uers.& ideò ultra alios. uidelicet si aliquis modus agendi præcessit purgationem. nam tunc deficiẽs in purgatione punitur secundum illum modum, unde si præcessit accusatio deficiens punieẽ ut mediante accusatione cõuictus, si præcessit inquisitio ut conuictus medio inquisitionis. ca. inter. & quod ibi not.de purg. cano. Aut nullus agendi modus præcessit purgationem, & tunc deficiens punitur modo extraordinario, & suspendetur tantũ ab officio, ut per Io. And. in c. significasti. de adult. & de hoc per eundem Abb in c.ueritatis, uer. alius intellectus notabilis.de dolo & contu.& in c.cum dilectus. in Glo.j.de purga.cano.

l Fuissent. Quod si purgauerint se, an nihilominus post purgationem accusari possint, uel inquiri? resp. secundum distinctionem Abb.in c.ex tuarũ.uer. sed quo ad principalẽ. de purg. cano.

cano. notandum eſt ꝙ ſi fuit præſtita purgatio ſuper crimine enormi, nihilominus purgatus pōt tēporaliter ſuſpēdi. c. inter. de purg. cano.

a Iudicantis æquitas. De hoc Fely. in c. accedens. de accuſ. poſt Hoſti. in ſum. de purg. can. §. quæ ſit pœna.

b Purgatio. ca. cum dilectis. de purg. cano.

c Euidentia ca. euidentia. de accuſa. ſufficit autē ſcelus eſſe euidēs peritis & intelligentibus, non autem & idiotis p id qđ ponit Butr. ĩ c. literas. de tēp. ordi. ubi dicit cuidentem legis intellectum: qui extrahit ſubtiliter. per peritos, licet non omnes ſcirēt ita extrahere.

d Neque accuſatoris. Vnde nec purgatio admittetur, cum nec accuſator ſit neceſſarius, quod magis uidebatur dicendum, & not. arg. de accuſatione ad purgationē.

e Criminū. Dixit hucuſq; de cā formali iudicij criminalis, exoritur núc de materiali.

f Et hominibus. Copulariua implicat quòd poſtea enumerata continent nō ſolum damnum hominū, ſed etiam læſionem Dei.

Niſi tamen aliud iudicantis[a] æquitas ſtatuēdum duxerit. Planè ſuper notorio nulli erit indicenda purgatio,[b] ſed tantum cōdemnationis promulgāda ſētentia. Cum patrati ſceleris euidentia,[c] neque accuſatoris[d] clamore indigeat.

Criminum quædam ſolum Deum lædunt, quædam etiam homines. h. d.

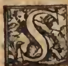
Criminum[e] autē quædam diuinæ maieſtatis læſionem continent: quædam uerò & hominibus[f] damnū irrogant. Quæ Deum principaliter lædunt, hæc fermè habētur, ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium. Hominib. uerò læſionē inferūt, homicidium, adulteriū, ſtuprū, rapina, furtū, uſura, falsū, iniuriȩ, de quibus diſtinctius, ſed tamen breuiter uideamus.

DE SIMONIA.

g Voluntas. Vř ergo ꝙ ſola uolūtate poſſit cōmitti, qđ ſatis uerum eſt quoad eccleſiā triūphantē, uel forū poli. c. tua nos. eo. ſecus quo ad eccleſiā militantē, & in foro fori, ut declarat latè Hoſt. in ſum. eo. §. qd ſit ſimonia. & j. q. j. in Glo. ſūmȩ, eſt quia antiquorum diffinitiones ſingulȩ rem totaliter nō uidēť cōplecti, ideò plures ponitᷣ.

DE SIMONIA.

Quid ſit ſimonia, & unde dicta. h. d.

Simonia nihil aliud eſt quàm ſtudioſa uoluntas,[g] ſiue cupiditas emendi, uel uendēdi ſpiritualia,[h] uel ſpiritualibus annexa. i Vel ſimonia eſt rei ſpiritualis, uel ſpiritualibus annexæ, cum aliquo temporali facta commutatio.[k] Appellata eſt autem à Simone mago qui primus huius deteſtandi ſceleris author fuit.[l]

Simonia aut eſt ſimplex conuentionalis, aut realis. Et realis ſubdiuiditur in realem conuentionalem, & realem mentalem. h. d.

Simoniæ duplex[m] eſt ſpecies. Nam aut eſt cōuentionalis aut mentalis. Conuentionalis eſt, cùm aut aliquid datum eſt, uel de dando in poſterū tra-

h Spiritualia. Vt puta ordinē, & đ his no. ſ̄. de re. diui. & i c. cōſulere. eo. & per Hoſti. ĩ ſum. eo. §. j.

i Annexa. Vt ius pcipiēdi fructus perpetuo, ſecūdū Hoſti. in ſum. eo. §. j. Vel ius patronatus. c. de iure. & c. quia clerici. de iu. patro. ut latius per Hoſt. ĩ d. §. j. dantur & aliæ diffinitiōes ut ibi p Hoſt. & per Abb. in c. nemo. eo.

k Commutatio. Hȩc diffinitio ponitur per Ab. ĩ c. nemo. eo. ubi declaratᷣ, & uř accōmodatior cȩteris dic ut ibi per eū.

l Author fuit. Vt apparet in actis Apoſtolicis c. viij. Sic ſenatuſ conſ. Macedonianum à Macedone homine malo fuit denominatū, & licet conueniret huiuſmodi pſonas delere de hominum memoria, tamen tolerabile eſt quòd per dedecus immortalitati commendentur.

m Duplex. Pro uerificatione, & declaratione huius diſtinctionis, adeundus eſt Abb. in cap. nemo. uerſ. ſed oppono contra Gloſſ. & in cap. cōſulere. eo. in fin. & cap. ueniens. eo. in

j. not.& per Cassad.in tit.de constit. decisi.v.
a Conuen'io.Simonia enim cõmittitur non solum recipiendo actualiter temporale pro spirituali: sed etiam recipiendo solum obligationem temporalitatis.c.cum super. ubi Abb.nota de confess.fac.j.q.j.capit.sunt non nulli.
b Vocabulo. Argu.quòd magis curandum est de magistralitate quàm de puritate linguę Latinæ,quod non solum fuit seruatũ in hoc libr. Sed etiam seruatur in omnibus facultatibus quę habent ꝓpria ac peculiaria uocabula plerunque barbara,& facit hoc contra Iurisconsultos Germanos, & Gallos modernos,&quosdam etiam Italos qui iterdum adeò uerba spectant, ut rem post habeãt, contra illud Manilij.

Ornari res ipsa uetat cõtenta doceri.

fac. not. in l. ij. §. post hos.ff.de ori. iuris.
c A lingua.Munus à lingua est fauor.j.q.j c.sunt non nulli.
d Ab obsequio. Quod est seruitus indebitè impensa.j.q.j.c.sunt non nulli.
e Ab omni munere.Scilicet humano, ut declaratur statim.Nam pro obsequio spirituali licitè promittitur aliquid spirituale: ut uidetur tenere Archi.in c.sunt non nulli. j. q.j.nisi fortè eius lectura sit mendosa, sed quidquid dicat Archid.Ab.in c.cum essent.eo. tenet quòd idẽ sit in spirituali quod in temporali.
f Humanum obsequium. Et sic uidetur ꝙ non possim licitè seruire episcopo pro consequendo beneficia.fac.j.q.j. c. sunt non nulli.& c.cum essent.eo.Argu.contra.xij.quæst.ij.cap. quicunque suffragio.& c.caritatem.& de cler. non residen.cap.de cętero.Item licitè quis sperare potest dignitates.c.consuluit.dist. lxxiiij. & c.quid proderit.distin.lxj.cap.cum pridem. de pact. Sol.quòd propter seruitium principaliter non est licitum nec appetere, nec concedere beneficium, quia quod in se debitum est & honestum, nõ debet exerceri fauore humanæ gratiæ, sed recto iudicio ut c. nemo.eo. & c.graue. de præbend.& xj.q.iij.§. si ergo. sed secundario bene potest sperari, & concedi beneficium.Ita not.in d. c. consuluit. & in ca. quid proderit. dist.lxj. & per Inno.in c.uenerabilem.de elect. in fi. in uerb. fiducia.& de hoc plene in c. sunt nõ nulli. j. q. j.& in cap. cum essent. eod.
g Recipere.Etiã sponte oblatũ Cõcil.Trid.sessi. xxj. in j.ca. in decretis reformationum.
h Pecuniam.fac.j.q.iij.c.totum. unde sumitur.Item fac. prima extrauag. in communibus libro quinto, quæ est Vrbani Pontificis, incipit,Sane in uinea. Potest autem pecuniæ uerbum sumi tripliciter, largissimè, ita ut contineat etiam incorporalia,puta,iura & actiones, & ita sumitur hic,& in l pecuniæ. ff.de uerbo. signi.fac.l.quisquis ff.de leg.iij.fac.l.j.§.fin.cũ l.seq.ff. de calumniat. Secundo modo sumitur largè non tamen largissimè, scilicet pro his tãtum rebus quæ consistunt in pondere, numero,& mensura,l.talis scriptura.ff. de leg.j. Tertio modo sumitur strictè, scilicet pro pecunia quæ

ctatus intercesserit, & conuentio. [a] Mentalis est cum nullũ quidem intercesſsit factũ, sed sola praua dantis, aut recipientis mens, & intentio concurrit, & propterea rudi, sed congruenti uocabulo [b] mẽtalis appellatur.

Cuiuscunque muneris receptione simonia contrahitur. Et appellatione pecuniæ continetur quidquid homines habent in terra. h. d.

Contrahitur autem Simonia non mõ cùm pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur: uel de danda & recipienda tacitè, uel expressè conuentum fuerit, uerum etiam cùm dans à lingua [c] uel ab obsequio [d] recipientis munus exigit.Cum.n. spiritualia tribuẽs manus ab omni munere [e] excutere debeat, id tunc facere intelligit, cũ pro diuinis rebus, non solum pecuniam nullam, sed nec humanum [f] obsequiũ, aut gratiam aliquam requirit. Et sicut ꝓ manus impositione non debet Episcopus, ita nec minister nec notarius in ordinatione ꝓ uoce uel calamo pecuniam recipere. [g] Pecuniam [h] uerò hoc loco accipiemus quidquid homines habent, hoc enim nomine ideò omnia continentur, quia antiqui quidquid fermè habebant, in pecoribus habebant.Contrahitur ergo simonia cùm quis sacra quodã

quæ est in numerato:ut xiiij.q.iij.c.j. ij. & iij. & §.pretium.instit.de emp.& uendi.& l. fi. C. de præd.decur. lib. x.

a Quodammodo. Hoc uerbum improprietatem denotat, quasi dicat de facto sacramenta ueniunt in comercium & permuttatur non uerè.

b Deducit. Sed nunquid detur licitè pecunia sacerdoti qui non uult aliter baptizare? respon. ut not. j.q.j. ca. baptizandis. Item nunquid licitè detur pecunia pagano ut se baptizet? respon. ut not. j. quæstio. ij. cap. quam pio, & de utraque quæstione per Abb. in c.cum in ecclesiæ. uers.extra glo.quæro.eodem.

c Tunc quoque. Quasi dicat nō solum cum uenduntur sacramenta, uerum etiam in casibus in quibus maior uidebatur dubitatio committitur simonia, & maior dubitandi ratio est, in casibus hic enumeratis:qa longè minus continent spiritualitatis, quàm sacramenta.

d Instituendis.Concor.c.cum ecclesiæ.eod. & j.q.iij.c. siquis obiecerit.

e Sepeliendis.cap.cum.ecclesiæ.& cap. suam ubi de hoc per Doct.eod.& §.fin. supra. de sepult. ubi not.

f Benedictionibus.Sic c.cum ecclesię.& cap. suam.eo. pro matrimonio tamen aliquid dare uel recipere non est peccatum.j.q.j.c. quidqd. & xxxij.q.ij c.honorantur.Sed quæ ratio differentiæ? resp.quia in benedictione gratia confertur:secus in matrimonio.xxvij.q j.c. nuptiarum.& xxxij.q.ij.c. connubia. Vnde est arg. quod

modo a in commercium deducit. b

Ponit plura capita ex quibus committitur simonia.h.d.

Sed & tunc quoq; c simonia cōmitti dicitur, cùm quid pro personis Ecclesiasticis deducēdis in sedem, uel sacerdotibus instituēdis, d aut sepeliendis e mortuis, seu pro nubentium benedictionibus, f accipitur. Is quoque qui pro electione g præmia largitur, quia per electionē peruenitur ad consecrationem, perinde simoniacus habebitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniacè dicitur quis electus etiam si quid ignorante eo datum fuerit uel promissū.

Nec distinguemus scientem an ignorantem eo qui promissionis, uel dationis alicuius interuentu postmodū electus fuit, promissū quid uel datum fuerit quanuis enim electus tempore dationis, uel promissionis cōscius non fuerit, non propterea minus electio rei probanda h erit.

Episcopus non potest dispēsare cum electo simoniacè licet ignoranter sed bene super assertione beneficij simplicis preuia tamē resignatiōe. h.d.

Sed uideamus an post reprobatam electionē cum eo super prælatione ad quam quis sic electus fuerit possit episcopus dispēsare, & cōstitutum est

non idem est in accessorio quod in principali. Sed hæc resp. non placet Io. And. tam in d.c. cum ecclesiæ.quàm in c. uni. de sacra unctio. Asserit enim etiā in matrimonio gratiam conferri. Et respondet ad contraria quòd licet in matrimonio in actu copulæ carnalis non adsit præsentia spiritus sancti propter horrorē, & quia homo efficitur totus carneus, potest tamē ibi adesse gratia, puta, si fiat copula gratia reddēdi debitum: quia tunc coniux meretur. xxiij.q.v.c.j.& xxvij.q.ij.c.si tu abstines. Vnde dic secundum Ab. in d. c.cum ecclesiæ, quod dos & donatio propter nuptias ideò possunt in matrimonio interuenire:quia propriè & uerè nō dantur pro matrimonio,id est, ut contrahatur ipsum matrimoniū, sed pro onere matrimonij.c. per uestras. de dot. post diuor.resti. An autē aliud possit dari ultra dotē gratia contrahendi matrimonij, & quando, uide per Abb. in d.c.cum ecclesiæ, post Bart. in locis per eum ibi alleg.

g Pro electione.j.q.vj.in prin. unde sumitur fac.c. sanè.xv.q iij.& c.sunt uiri.dist. xl.

h Probanda.Concor.cap.nobis.eo.unde sumitur.& sic alienum factum alij obest.Sic et ā alienum factum impedit usucapionem bonæ fidei possessoris.l.j.C.de usucap pro empt. licet enim iste non peccauerit,electio tamen uitiosa est propter eligentes.Idem cùm peccant electores in forma licet electus non sit in culpa. cap.Cumana.& cap.ecclesia.de elect.fac.infra eo.§.quin immo.i fin.Sed an quod hic dicitur uerum

non posse. [a] Quanuis circa eum qui per simoniacam prauitatē simplex beneficium [b] recipit, post liberam resignationem [c] Epi dispensatio toleretur.

Datum in dispendium eligendi uel illo etiam reclamāte non facit electionem simoniacam. hoc dicit.

Planè si cōstet eos qui quid dederint uel promiserint, quòd per fraudem [d] in dispendiū eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum [e] habēte secuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contigeret quòd factum insidias inimico parantis [f] innocenti dannosum [g] existeret, & uir malus de fraude sua commodū reportaret. [h]

Simoniacè ordinans cū suo ordinato, & Clerico mediatore est deponendus, Laicus uerò mediator excōmunicatur.h.d.

Ac ueluti uarijs modis [i] simoniaca labes committitur, sic etiā uarijs pœnis [k] simoniacos percelli admonendi sumus. Nam si quis ut ordinetur pecuniam Episcopo obtulerit, & qui turpissimi lucri cōmodo San

uerum sit etiam si uni soli ex omnibus electoribus sit pecunia data uel promissa, cęteris sine labe existentibus? & non uidetur. c. fin. de procu. ubi interuentus excommunicati admissi actum non uitiat. Cōtrarium uerius d.c.nobis. quod Ab. reputat ibi mirabile. fac. c.pe. de elect.

a Non posse. Illa scilicet uice, & in illa uacatione, c.pen.de ele. unde sumitur. uitium tamen hoc purgabitur per intermediam personam. c. ex trāsmissa. de fil. presbyt. hoc ideò tam uariè, quia ex his quę incontinē ti fiūt pręsumptio nascitur. c. officij. de elect. & inesse uidentur quae fiūt incontinenti. l. lecta. ff. si cer. pe. & ex uicinitate consortium trahitur. de pœni. dist. j. ca. sed & continuo.

b Simplex beneficium. Immo uidetur quòd etiam circa praelaturam. j.q.v.cap. praesentium. quod satis admittit Hostien. si id suadeat euidens ecclesiae utilitas, & illum sequuntur Doctor. communiter, ut per Abba. in cap. pen. de elect. alij aliter & uariè: ut in d.cap.pe. & in c. de simoniace. eo. ubi latè per Abba.

c Liberam resignationem. Tria ergo secundum Boat. concurrere debent ad hoc ut episcopus possit dispensare. Primum quòd simonia sit commissa ignorante, nec ratum habenre eo cum quo dispensatur. quòd beneficium sit simplex, & quod pcedat libera resignatio, de quo latius in c.pe. de elect. in ca. de simoniace. eod. Vnum tamen nota quòd non est idem in monachatu quod in assecutione beneficij, nec enim uitiatur ob simoniam. capit. ueniens. ubi Abba. eodem.

d Per fraudem. Not. casum in quo electio facta per simoniam non uitiatur. Sed qualiter apparebit de fraude? dic per coniecturas. fraus enim & dolus per coniecturas probantur. capit. ij. de renun. in vj. l. dolum. C. de dolo, ut puta, si illi qui se opponebant electioni dederunt pecuniam ut eligeretur.

e Ratum habente. Argum. quòd de iure canonico possum habere ratum gestum non meo nomine. quod tamen non est uerum, si intelligas de ratihabitione quae trahatur retro. capitu. ratum. de reg. iur. in sexto. de quo dicit not. in capit. cum quis. de senten. excommunicatio. in sexto. iste igitur propriè non committit simoniam. Aliud est enim uēdere aliud uendenti consentire. l. aliud. ff. de reg. iur. Nec hēt locum ratihabitio ex quo pecuniae datio nō fuit facta nomine suo. inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, ut hic, approbando factum damnabile, ut per Abb. in capitu. sicut. de sentent. excommunicatio.

f Parantis. Sic l. secunda. §. 6. ff. si quis caut.

g Damnosum. Quod esset iniquum, cum peccata tenere debeant suos authores. l. sancimus. C. de pœni. capitu. quaesitum. de his quę fin. à maio. par. capitu. nec enim debet alius alterius odio pręgrauari. l. si quis in suo. C. de inoffi. testamen.

h Reportaret. Quod esse non debet. c. significante. qui. mat. accus. pos. c. super. & c. sedes Apostolica. de rescrip. l. in fundo. ff. de rei uendi. c. nobis. & c. sicut. eod.

i Varijs modis. De quibus in superioribus paragraphis.

k Varijs pœnis. Vt per Hostien. in summa. §. qua

§. qua pœna, & per Abba.in capitu.inquisitionis.de accusat.uersic. sed cōtra hoc dictum facit & per eū aliquid in c. de simoniace.& in c.accusatum.& in c.insinuatum.eo.
a A dignitate. Id est, prælatura.
b Alienus. c. si quis episcopus. & c. si qui à simonia cis.& ca. de cætero.j.q. j.
c Mediator.j.q. j c.si qs episcopus cap.non satis. ubi Abb.eo. & in cap. per inquisitionem de elect. & in c. ij. de confess.
d Violentia. Sic ca. statuimus primo.j.q.j. & fac.c. statuimus.secūdo. & c.si qui.d.j.quęstio.j.
e Substinendi erunt. Ex dispensatióe.c. statuimus. ij.j.q.j. An autem eps possit dispensare, & quando, ui de not. in c.pe.de elect. & in c. post translationem. de renuntia.latissimè per Abb.in e. de simoniace.eo.
f Hos enim. Sic in c.statuimus.j.j. q.j.& tales nō male agūt sed patiuntur.
g Spoliandus erit.j.quæstio.j.capitu. presbyter,ubi not.
h Permittendus

cti Spiritus gratiā uendere tentauerit, amissionis, ꝓprij gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est à dignitate, [a] quam pecunijs acquisiuit erit ꝓrsus alienus. [b] Si quis uerò tam turpibus, & nefandis datis uel acceptis mediator [c] extiterit: si quidem Clericus erit, à proprio gradu deijciendus, si uero laicus anathematizandus erit.

Ordinatus à simoniaco nō simoniacè, & simoniacè non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat uiolentia: [d] sed simoniaci simoniacè ordinati, uel ordinatores existunt. Cœterum si quis à simoniaco quidem non tamen simoniacè ordinem susceperit, aut simoniacè non simoniacus ordinem contulerit misericorditer ī ecclesia substinendi [e] erunt, hos enim [f] facit simoniacos nō reatus criminis, sed ordinatio uel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniacè per accusationem cō uictus priuatur beneficio, & deponitur, per inquisitionem uerò priuatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitētiam in suo ordine permittitur ministrare. h. d.

Quòd si non ordinem quis sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest per accusationē an per inquisitionem quis conuictus fuerit, Primo enim casu non solum Ecclesia priuādus uerum etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus [g] erit. posteriore uerò postquam ab Ecclesia quam sibi per pecuniā comparauerat, amotus fuerit, & iniunctā pœnitētiam egerit in susceptis ordinib. ministrari permittendus [h] erit.

Cum paruulis qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti post liberam resignationem potest dispensari. h. d.

Quinimmo [i] qui paruuli parentum cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti ob paternum factum non modo à Sacris ordinibus non sunt remouendi: Verùm etiā postquàm eas omnino [k] dimiserint, si canonicè in eisdem uiuere uoluerint ꝓ magna misericordia substineri [l] poterunt.

Idem iuris est de accessorio quod de principali. hoc dicit.

erit. c. qualiter.ij. de accus. dic tamē de hoc ut habetur latius in cap. dilectus. ij. eo.
i Quinimo.j.q. v.c. quicunque.
k Omnino. Id est, liberè. Sed qd si filij nolunt parētibus credere? quidam dicunt quòd si non habent ex hoc lęsam consciātiam, sunt omnino securi: argu.l.si lium.ff.de his qui sunt sui uel alien. iur. alioquin si faciunt contra conscientiam ædificant ad gehennā. c. capitu. fin. de præscript. Sed tu dic quòd in hoc acquiescere debent testimonio parentum, de quibus uerisimile est quòd non dicerent falsum.cap.afferte.& cap.literas.de præsumptio.& ita firmat Archid. prima.quæst.v.capit. quicunque.
l Substineri. Quia hoc nō peccauerunt, sed parentes. unde filius non

Nec obijciat quis non consecrationes emisse se sed quæ ex cõsecratione [a] proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter [b] uiuere nõ potest, sic corporalis Ecclesia, [c] uel dignitas, [d] & ordo [e] Ecclesiasticus sine reb' corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum uẽdit, sine quo alterum haberi non cõtingit neutrum [f] inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. hoc dicit.

Huius autem criminis tanta est labes, ut etiam serui [g] aduersus Dominos, & quilibet criminosi admittãtur ad accusationem. Itẽ omnis peccator [h] missam celebrare potest, præterquàm simoniacus, quem adeò quilibet ut ab ordine malè accepto remoueatur, accusare põt, ut nec meretrix [i] excludat.

Oblatum sponte uel datum gratia remẽda molestiæ super iure quæsito indebitè illata nõ inducit simoniam. h. d.

Sciendum tamen est non datione quali bet, aut receptione simoniam contrahi: nã si quid spontè, purè, sine [k] pacto, & conuẽ

non debet portare iniquitatem patris.

a Quæ ex consecratione. Puta iura spiritualia cui cohærẽt officia ecclesiastica, uel ius percipiendi res officijs adhærentibus, uel res ipsas, uel ut latius not. in c. si quis obiecerit. j. q. iij. unde sumitur.

b Corporaliter. Id est, exercendo sensus corporeos: aliàs enim uiuit etiã sine corpore.

c Corporalis ecclesia. Id est, collegium ecclesiasticum. corpus enim collegium significat. l. j. ff. quod cuiusque uni. nom. & in l. j. C. de Alex. prim. lib. x. & l. j. C. de priuile. corpo. urbis Romæ. lib. xj. uel dic corporalis ecclesia, id est, materialis. & est hoc cõtra opi. illorum qui asserunt ecclesiam carere debere statu ac bonis temporalibus.

d Vel dignitas. Vt episcopatus, archidiaconatus.

e Et ordo. Vnde nemo ordinari debet sine certo titulo. §. j. cum ibi not. supra. de præbend.

f Neutrum. Arg. quòd in connexis quod iuris statuitur in uno statuitur in alio. fac. c. quo iure. dist. viij. & iij. q. vj. cap. hæc quippe. & xvj. quæstio. secunda. c. j. & ff. de iure iurand. l. eum qui. §. si libertus.

g Serui. Qui regulariter nõ stant in iudicio. l. uix certis. ff. de iudi. fac. c. pe. iij q. iiij. & cap. tanta. eo. unde sumitur.

h Omnis peccator. Non præcisus scilicet ab Ecclesia per sententiam canonis uel iudicis tolleratus, & pœnitens. & sic cessat obiectio de excommunicatis, & suspensis: ut sunt notorij fornicarij. distin. xxxij. cap. nullus. Vel potest hoc referri ad facilitatem dispensandi quasi facilius dispensetur cum omnibus alijs criminosis præter homicidium, quàm cum simoniaco. Vel sic dato quòd omnis peccator possit celebrare, simoniacus tamen non potest, considerato initio: quia simoniacus in ipso sui initio commissionis suspensus est: ut j. q. j. capit. reperiuntur. & inter ortus occidit, & in ipsa sui radice est uitiatus: ut j. q. j. c. quibusdam, uel dic ut latius not. & traditur in c. tanta. eo.

i Meretrix. Quę aliàs nõ est admittenda ad accusationem ob eius uilitatẽ. l. quæ adulteriũ. C. de adult. & l. iij. §. lege Iulia. ff. de testi. Et ex hac litera, & c. tanta. eo. unde sumitur. collige secundum Abba. ꝙ sub dispositiõe generali qua criminosi admittuntur ad exercitium alicuius actus, non cõprehenditur meretrix nisi de ea caueatur specialiter, facit. l. quoniã Alexandrum. & l. qui adulter. C. de adul. Sed an admitti possit meretrix ad testificandum in crimine simoniæ? & non uidetur. nulla enim iura specialiter dicunt meretrices admittendas, sed tantum criminosos, & licet admittantur ad accusandum, non tamen sequitur ergo etiam ad testificandum: quia maior idoneitas requiritur ad testificandum ob maius periculum. c. licet Hely. in fi. eod. Sed contra uidetur not. in d. capitu. tanta. & uidetur hoc teneri communiter: ut per Alexand. in consi. undecimo primo uolu.

k Purè sine pacto. j. quæstio. j. capit. placuit. iij. cap. dilectus. in fi. ij. & cap. tua. ij. eod. & de hoc facit nouissimè salubrẽ prouisionem Concilium Tridentinum.

tione, & taxatione,[a] qualibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupulo[b] simoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, si quid nō sponte quis dederit, sed ut indebitè illatam molestationē super quæsito[c] iure redimat dare coactus fuerit.[d]

Puniuntur prælati cōmittentes uices suas sub annuo censu. h. d.

Demum sciendum est tam Lateranensi,[e] quàm Turonēsi[f] cōcilio statuente canonicæ districtioni[g] prælatos eos subiacere, qui uices[h] suas uel Ecclesias sub annuo[i] censu concedunt, quia dū sacerdotiū sub huiusmodi mercede uenale disponitur ad æternæ retributionis præmiū consideratio non habetur.[k]

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h. d.

Pro docendi quoque licentia cōcedenda nullus cuiuscunque consuetudinis ob tentu[l] aliquid exigere[m] debet. Et qui secus fecerit, ab Eccle-

a Taxatione. Hoc ideò: quia taxatio est quędam uenditio. l. plerunque. §. fin autem. ff. de iu. doti, & uidetur quasi quædam pactio.

b Sine scrupulo. Fac. hoc secundum Ab. in c. tua. eo. pro cardinalibus & alijs prælatis quibus aliqua munuscula siue encenia conferunt rogantes pro aliquo beneficio cōsequendo. Si enim non ducuntur principali intentione ut spiritualia adipiscantur, quamquā secūdario habeāt talem spem extra omnē noxam iudicantur: nam uix ista fieri possunt sine spe secundaria, secundum Innoc. Host. & Ab. in d. cap. tua. fac. quod legitur, & not. in capit. quid proderit. dist. lxj. & j. q. j. c. sunt nō nulli. & in capit. tuā. de æta. & quali. uide tamē quid in hac materia nouissimè statuit Concil. Trident. in sess. xxj. decreto primo in decretis reformationum. & sessione. xxiiij. cap. xiiij. in decretis pariter reformationum.

c Quæsito iure. c. dilectus. & cap. Matthęus. eod. & ubique not. consequitur enim magnum commodum transigens cap. j. ubi Abb. de transactio.

d Coactus fuerit. Sed quæritur an licitè detur pecunia sacerdoti qui non uult aliter baptizare nisi accepta pecunia, & sic etiam in alijs sacramentis? Respondeo ut per Ab. & alios in cap. cum in ecclesiæ. & in cap. non satis. eo.

e Lateranensi. Vt in capitulo primo ne præl. ui. suas &c.

f Turonen. cap. ij. ne præl. ui. suas. &c.

g Districtioni. Et alijs etiam pœnis, ut legitur, & not. in cap. j. ne præl. uic. suas &c.

h Vices suas. Id est, iurisdictionem suam, cū enim episcopalis iurisdictio sit quid spirituale cap. decernimus. de iudi. non mirum si per hoc committitur simonia. Sed nunquid idem sit si uendatur temporalis iurisdictio? Glos. in cap. ij. ne præl. ui. suas. uidetur inclinare in partem affirmatiuam, magis tamen communiter contra: nam licet grauiter peccet accipiens pro iurisdictione temporali pecuniam, ne scilicet subditi plus æquo grauentur. §. illud. Authent. de mand. princ. non tamen est simonia. fac. not. in cap. nemo. de simo. & quod not. j. quæst. iij. in summa. si tamen temporalis iurisdictio haberet dependentiam ab officio ecclesiastico propter huiusmodi connexitatem committeretur simonia, Ab. in c. ij. ne prel. ui. suas, & in cap. consuluere. eo.

i Sub annuo censu. Bene potest ecclesia à principio constitui cēsualis c. scientes. & c. prohibemus. de cens. Sed an obuentiones iurisdictionis tanquā fructus possint uendi. & posse tenet Glos. in capit. j. ne præl. ui. suas. quod intellige ita demum esse uerum, si non uendantur illi met qui exercet iurisdictionem: nam si fieret exercenti uenditio ob connexitatem uideretur uendita ipsa iurisdictio. j. q. iij. c. si quis obiecerit, ut per Host. & Ab. in d. c. j.

k Non habetur. Sacerdos ergo in regimine ecclesiæ debet habere considerationē ad præmium æternæ retributionis non alicuius temporalitatis, quod non fit plerunque.

l Obtentu. Quia talis similitudo simoniam quandam uidetur inducere, & hac ratione §. iste ponitur sub titulo de simo. licet strictè & uerè non sit simonia: ut per Ab. in cap. j. de magist.

m Exigere. Et si exigat debet restituere.

Sui

a Sui laboris. No. beneficium appellari laboris fructum. fac. c. cum secundum. de praebend. & concord c. j. de magistr.

DE HAERETICIS, SCHISMATICIS, & Apostatis.

b DE haereticis &c. Post habitum tractatū de uno crimine quod principaliter continet Dei laesionem: ut §. fin. supra. de dupli. purg. sequitur de alijs uidere, unde ponitur haec Rubrica.

c Principatusq; sui. Vel alterius temporalis commoditatis: ut in c. haereticus. xxiiij. q. iij. unde sumitur. & dicitur haeresis à uerbo graeco . . . . quod electionē designat, scilicet ꝙ unusquisq; eligat disciplinam quā putat esse meliorem, cap. haeresis. xxiiij. q. iij. licet Archi. dicat haeresim ibi dici ab errando. & in c. seq. dicat dici à uerbo hęrcisco, quod est diuido, quae deriuationes licet quadrare uideātur quo ad rem ipsam & naturam rei, quo tamen ad uocem non probantur à Grammaticis & humanioribus.

siastico beneficio fiet alienus, dignum enim uidetur, ut in Ecclesia fructus sui laboris [a] non habeat qui cupiditate animi, dum uendit docendi licentiam Ecclesiasticū, ꝓfectum nititur impedire.

DE HAERETICIS, [b] & schismaticis & apostatis.

Qui sint haeretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

HAeretici [h] sunt qui uanae gloriae principatusq; [c] sui causa falsas opiniones gignunt [d] uel sequuntur. [e] Schismatici [f] sunt qui se ab unitate Ecclesiae per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quaedam uideatur esse diuersitas: [g] nullū tamē est schisma quod sibi aliquam tandem haeresim non cōfingat, [h] ut ab Ecclesia rectè recessisse uideatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione. Et à se gestorū anulatione puniuntur. h. d.

VTrūque uerò crimen atrocissimis poenis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nā schismaticos excōicationis sententia [i]

d Gignunt. Hi sunt haeresiarchae, ut Lutherus Zuinglius.

e Sequuntur. Vt Lutherani Zuingliani.

f Schismatici. Tribus modis aliqui schismatici dici possunt, largissimè, ut omnes constituti in peccato mortali: quia sunt extra charitatem. xj. q. j. c. audi deniq;. & xxiiij. q. iij. cap. dixi. largè ut excōmunicati: quia sunt extra ecclesiam, & cōmunionem fidelium, xj. q. iij. c. cū excommunicato, & c. seq. strictè qui epm deiciunt de sede episcopali, magis tñ communiter in hoc tenetur contrarium. ex quo enim isti non sunt diuisi à Romana ecclesia, licet eiecerint proprium epm, & alium receperint, nō tamen per hoc schismatici dicuntur, sed illi strictè dicuntur schismatici, qui diuidunt se ab unitate ecclesiae constituendo sibi ecclesiam, & ordinando clericos & sacerdotes: ut per Ab. in Rub. eo.

g Diuersitas. Vt in ca. inter. xxiiij. q. iij. diuersitas tamen est ea, quę est inter dispositionē & habitum. primū enim dicitur schisma, sed cum post tempus pertinaciter adhaeserit suae sectae, dicitur haeresis. Vel dicas ꝙ omnis haereticus est schismaticus. sed non contra, & sic est ea differētia quae est inter genus & spēm: ut not. in d. c. inter, ubi Archid. ponit etiam aliàs opiniones circa istas diuersitates.

h Confingat. Et si nullam aliam confingeret non euadit eam ut scilicet, non peccet in illo articulo & unam sanctam ecclesiam: ut p Ab. in Rub. eo. & per Host. in summa eo. p Archid. in c. inter. xxiiij. q. iij. & not. in cap. quia diligētia. de electio.

i Sententia. Ista est excommunicatio latae sententiae sicut & illa c. p. si quis suadente. xvij. q. iiij. & not. in cap. quoniam. in fi. de offi. ordi. & hoc non habet dubium in schismate quod habet hęresim coniunctam, de quo uidetur hęc litera loqui. Sed magnum dubium est de schismate quod est sine haeresi, & licet quidam teneant quòd non sunt excōmunicati tales schismatici, Abb. tamen tam in Rubrica quàm in cap. j.

cap.j.de schismat. tenet contrarium, & idem tenet Host.in summa eo.§.qua pœna.nisi tamẽ schismatici sequerentur schisma probabili errore inducti.

a Deponentur.c.quoniam.in fi.de offi.ordinarij.

b Brachij secularis. Sic in cap. j. & ca.quoniã.de offi.ordin. & dist. xvij. ca.nec licuit. & xxiij.q.v.c.pricipes.aliàs autem nisi clericus sit incorrigibilis non est implorandum brachium seculare, nisi ad adiuuãdum Ecclesiasticũ iudicem, nã etiã depositum nõ potest laicus punire nisi sit incorrigibilis.cap. cum nõ ab homine.de iudi.cap.dictum. d. lxxxj.nisi in crimine falsi.c.ad falsariorum.de cri.falsi. & ubicũq; deficit ecclesiastica potestas recurritur ad auxiliũ seculare. x.q.j.c.petimus.& xxiij.q.v.cap.de Liguribus, & ita una potestas per aliam iuuatur cap.cum ad uerũ.& cap.uentum est.d.xcvj.& not. in d.c.quoniã.

Canones insectantur, & si nec sic resipuerint ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, [a] adhibito etiam si necesse fuerit brachij secularis [b] auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. [c] Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concessiones, alienationes rerũ Ecclesiasticarum omni penitus firmitate carere uoluerunt. [d]

Heretici nisi heresim abiurauerint, omni Ecclesiasticæ prerogatiua nudati, traduntur seculari curia puniendi. hoc dicit.

In hæresi autem deprehensi [e] præter perpetui uinculum anathematis, si clerici sint, uel religiosi totius ordinis Ecclesiastici progatiua [f] spoliandi erunt, [g] & omni officio, & beneficio nudati secularis relinquẽtur arbitrio potestatis, [h] animaduersione debita [i] puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, [k] & errorem suum publicè abiurare, & congruam satisfactionem

c Confiscatione.c.j.de schism.in vj. An autẽ redeuntes ad unitatem ecclesiæ recuperent, habetur in cap.quod à te.de cle.coniug.

d Voluerunt. Not. ergo quòd gesta per schismaticos non tenent, de quo dic ut latius per Ab.in c.j.de schis.ad finem.

e Deprehensi. Vel euidentia facti, ut quia publicè prædicat hæresim: arg.l.palam.§.fi.ff. de ri.nupt.Vel legitima probatione, puta, per testes, uel propria confessione.

f Prærogatiua. Arg. quòd clericus depositus non habet priuilegium clericale, quod concedunt quidam, alij cõtra, ut not.in c.ad abolendam.eo.unde sumitur.

g Spoliandi erunt. Scilicet ab episcopo qui

cognoscit de crimine hæresis tam contra clericos, quàm contra laicos, etiam exemptos cap.ad abolendam.eo.ubi Ab. not.si tamen factum sit clarum & determinatum. si autem esset dubium, tunc quæstio remitti debet ad solum Papam. cap. quoties. xxiiij.q. j.& cap. maiores. de baptis.

h Potestatis. No.casum in quo clericus traditur curiæ seculari. de alijs uide not. in cap.ad abolendã. eo. & latissimè p omnes. in capit. at si clerici.de iudic.

i Debita. Quæ est mors: ut not. in cap. ad abolendam. eo. ubi Doctor. & per Host. in summa eo. §. qua pœna.

k Recurrere. Scilicet sponte: ut in cap. ad abolendam. eo. unde sumitur. Quatuor aũt sunt quæ concurrere debẽt ad hoc ut redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis. primo quòd lapsi incontinenti reuertantur. secundo quòd sponte: aliàs si ex interuallo nec sponte sed metu pœnę uel probationum appareat eos redire ad gremium ecclesiæ, non est redeuntibus parcendum. Quando autem quis dicatur sponte redire, habes per Ab.in cap.excommunicamus.eo.& per Archid.in cap.ut commissi. eo.in vj.& per Ioan.de Ligna, in Clem.ad nostrum.eo.& fac.l.nouissimè, ff. quod fal. tuto. autho. Sed quo ad ista duo hodie ex consuetudine mitius uidetur habere se ecclesia Romana. Nam uidi aliquos ex interuallo redire, de quibus etiam esse poterat probabilis suspicio ne non metu pęnæ uel promptæ probationis redirent, qui tamen fuerunt admissi non ad pęnam sed ad abiurationem, & ex hoc fortè non ponitur in hac litera uerbum spõtè, quod ponitu

exhibere cōsenserint. Laici [a] uerò nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita ad fidem redierint orthodoxā, secularis iudicis arbitrio relinquētur, [b] debitā pro qualitate facinoris ultionem recepturi. [c]

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur, hoc dicit.

Bona quoque dānatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs [d] adempta, confiscata [e] intelligentur: aut si clerici fuerint, Ecclesijs à quibus stipendia receperunt [f] applicabūtur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, uel bonorum occupatio facienda non erit antequam super crimine sententia fuerit promulgata. [g]

Ob hæresim maritorū dotes uxorum nō sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cū hæreticis, hoc dicit.

Sed & cum alteri per alterū iniqua cōditio inferri non debeat, [h] propter hæresim maritorum, Uxorum catholicarum do-

nitur in cap. ad abolendam. eo. licet illud uideatur uirtualiter includi in uerbo consenserunt, hic positum. Tertio requiritur publica abiuratio ad arbitrium proprij episcopi. Quarto congrua satisfactio, de quo dicendum ut in d. cap. ut commissi. & in d. Cle. ad nostram.

a Laici. Collige ex hoc uersiculo. quòd ratione criminis hæresis, etiam laicus est subiectus episcopo, nec mirum enim hoc crimen sit merum ecclesiasticum, unde secularis iudex etiam contra laicum cognoscere non potest. not. in capit. ut officium §. prohibemus. eo. in vj. sed sola executio relinquitur iudici seculari post sentētiam episcopi, & ad episcopi requisitionem cap. cum secundum. eo. in vj. & cap. ad abolendam. eo. in antiquis.

b Relinquentur. Magis propriè stat hic hoc uerbum, quàm superius, cum agit de clericis, laici enim non traduntur curiæ seculari: quia semper sunt de foro seculari, unde non est necessaria traditio, aliud in clericis: quia prius traduntur curiæ seculari, & traditi puniendi relinquuntur: ut not. in capitulo ad abolendam. eo.

c Recepturi. De hoc dic ut habetur. in cap. excommunicamus eo.

d Filijs. Nota ergo quòd propter acerbitatē delicti filius punitur temporaliter propter delictum patris tantum: quia ipsi parentes puniuntur in personis filiorum. l. isti quidem. ff. quod met. caus. Item cum filius soleat esse patri similis, l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict. merito exēpla paterni criminis metuuntur in filijs, l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. Spiritualiter autem & æternaliter non puniuntur, & ita procedit illud filius non portabit iniquitatē patris, nec contra. de quo xxiiij. q. iiij. in sum. sed immo uidetur quòd nec temporaliter. l. manicheos. & l. cognouimus. C. eo. Sol. illa iura corrigūtur. p c. uergentis. eo. Sed an filius hæretici propter delictum patris perdat etiam beneficium ecclesiasticum? Respondeo non: ut not. in e. satis puersum. distinct. lvj. & de hoc uide quæ not. in cap. quicunq; eo. in vj.

e Confiscata. c. uergentis. & c. excommunicamus. eo. cap. cum secundum. eo. in vj.

f Receperunt. Id est, ecclesijs quas habuerunt, Abb. in cap. excōmunicamus. eo. Sed quid si clericus non habet ecclesiam aliquam? Respondeo secundum. Ab. applicabuntur episcopo loci, qui illa in pios usus distribuat, ad hoc not. per Inno. in cap. si qui cle. uel monachi, & quod not. in cap. quia diuersitatem. de conces. præb.

g Promulgata. Sic in cap. cum secundum. eo. in vj. & intellige de sententia declaratoria nō condemnatoria: quia cōdemnatio & pœnæ impositio fit ipso iure, & ita not. quòd quātumcunque ex aliquo delicto imponatur pœna ipso iure, ita ut alia damnatio non requiratur, antequam tamen fiat executio requiritur declaratio iudicis. fac. l. eius qui delatorem, & quod ibi not. ff. de iu. fisci. Hoc tamen secundum Domin. & Perusi. in dicto capitulo cum secundum. limita duobus modis ut ibi per eos.

h Non debeat. c. non debet cum concord. de re. iu. in vj. capitulo decreuit. eo. in v. unde sumitur.

Non

tes confiſcari non debent, [a] niſi fortè cũ uiris matrimonia cõtraxerint, [b] quos hæreticòs eſſe ſciebãt. [c]

Etiam poſt mortem bona hæreticorum confiſcãtur. h.d.

Poſt mortem quoque ob ſceleris immanitatẽ hæreticos pœna proſequitur. Ideoque & ſi criminoſo uiuente nihil fuerit ſuper bonorum confiſcatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipſo mortuo [d] procedendum erit.

Hæretici non poſſunt tradi Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante abſoluũtur, quã proprijs manibus exhumauerint. h.d.

Eccleſiaſtica quoque ſepultura uſque adeò carere debẽt, ut ſi qui eoſdem credentes [e] aut fautores eorum ſcienter [f] eccleſiaſticæ ſepulturæ tradere auſi fuerint, excommunicationis ſententiæ ſubiacere debeant, nec anteà abſolutionis mereãtur beneficium, quàm proprijs manibus [g] huiuſmodi corpora extumulent [h] & proijciãt. locus [i] autem ille perpetuò carebit ſepultura.

Deſcendentes ab hæretico uſque ad ſecundum gradum, ab hæretica uſq; ad primum nõ poſſunt habere beneficium Eccleſiaſticum, niſi pater aut mater deceſſerint emendati, hoc dicit.

Sed & eorundem filij [k] ad beneficia

a Non debent. Quia nec uxor pro marito conuenitur. C. ne uxor pro marito. per tot. niſi in cauſa primipilari. l. ſacris. C. in quibus cauſis pig. uel hyppo. contra. & de hoc uide not. in cap. pe. in Gloſ. antepen. de conſuet.

b Contraxerint. Valet enim matrimonium contractum cum hæretico, qui tamen in forma eccleſiæ baptizatus fuerit: aliàs ſecus, traditur in capitulo fi. de cond. appo. cõtractum autẽ matrimonium cum excommunicato proculdubio ualet, cap. ſignificaſti. de eo qui dux. in ma. quam, per ad.

c Sciebant. Tẽpore, ſcilicet cõtractus, ſed ſi tẽpore initi contractus ignoraſſet, licet poſtea reſciſſent non haberet locum hęc pœna, & ſic inſpiciendũ erit initium cap. cum dilecti de empt. & uendi. ſic not. in cap. dudum. primo. de elect. & in Clem. j. de conſangui. & affi. in uerbo ſcienter. Scientia tamen non præſumitur. l. uerius. ff. de probationi.

d Ipſo mortuo. Intellige uſq; ad annos quadraginta à die mortis: nam poſteà bona à filijs catholicis etiam à Romana eccleſia abdicari non poterunt, & hoc uerum ſi parentes mortui catholici putabantur. Ita not. in cap. accuſatus. §. pen. eo. in vj. unde ſumitur. ſic l. quiſquis. C. ad leg. Iul. maieſta. §. interdum. inſtitut. de hæred. quæ ab inteſta. deferunt.

e Credentes. Nota quòd eſt differentia inter hæreticos & alios hic deſcriptos, unde uno expreſſo non contineretur aliud. quod per Doct. in capitulo. ij. eod. in vj. inducitur ad ſtatuta, quomodo autem hæ perſonæ inter ſe diſtent, uide per Doct. ibi.

f Scienter. Ergo ignorantia probabilis illos excuſaret, cap. Apoſtolicæ. de cle. excommu. mini. & not. in c. ij. eo. in vj.

g Proprijs manibus. No. caſum quo poſſum per me quod non poſſum per alium, de quo not. in capitulo poteſt. de re. iu. in vj. Sicut enĩ exhibuerunt mẽbra ſua ſeruire iniquitati ad iniquitatem, ſic exhibere debent illa ſeruire iuſtitiæ ad iuſtitiam: ut dicit Apoſt. ad Ro. cap. vj. & dicitur diſtin. xlvij. capit. omnes huius.

h Extumulent. Si oſſa ipſorum poſſunt ab oſsibus aliorum diſcerni. cap. ſacris. de ſepul. & debẽt hoc facere publicè ſi publicè tumulauerint, ſi occultè tumulaſſent locus eſſet capit. quidam. v. q. j.

i Locus. Not. quod dicitur puniri res inanimata. ſic cap. in quibuſdam. de pœnit. & in capitulo ubi periculum. §. ciuitas. de electio. in vj. & cap. fi. in fi. in vj. & xv. quæſtione j. cap. mulier.

k Filij. Sed an hoc intelligi poſſit de filijs etiam illegitimis? & non uidetur, cum non ſint in patria poteſtate, inſtitut. de nupt. circa fi. ſic. l. filium. ff. de his, qui ſunt ſui uel alie. uir. communiter contra: ut not. in capitulo ſtatutum. ij. eo. in vj. ne plus habeat luxuria, quá caſtitas. Authen. de reſtit. & ea quæ pa. &c. in fi. & hoc intellige quando illegitimorum pater eſt certus: ſecus ſi nati ex damnato coitu

Ecclesiastica, [a] seu publica [b] officia admittendi non erunt, quod quidẽ per paternã lineam usque ad secundum [c] gradum, ꝑ maternã uerò usq; ad primum [d] tantum extenditur. Cum enim secundũ legitimas sanctiones [e] reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis eorum filijs uita solummodo ex misericordia conseruetur, quantò magis qui ab errãtes in fide Deum offendũt muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? Cũ longè sit grauius [f] æternam quam temporalẽ lædere Maiestatem. Hoc tamen intelligẽdum est de filijs & posteris eorum, qui tales esse uel etiam decessisse probantur, nõ autem illorum quos emendatos & Ecclesiæ unitati reincorporatos [g] esse constiterit.

Qui receperunt pœnitentiã Ecclesiæ, uel recipere sunt parati, sunt reincorporandi, post abiurationem uerò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur Curiæ seculari, eis tamen non negatur Sacramentum pœnitentiæ. h.d.

Sed uideamus qui & quando incorporari debeant, & constat eos qui pro culpa huiusmodi ad mandatũ Ecclesiæ pœnitẽtiam acceptauerint eamq; uel perfecerint, uel humiliter prosecutioni eius insistant, [h] recipiendos esse. Idem iuris est si pœnitẽtia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxij ad eam recipiendã parati [i] fuerint. Quòd [k] si qui post abiurationem erroris uel postquàm se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim recidisse deprehensi fuerint Seculari iudicio sine ulla penitus audientia [l] relinquendi erunt, licet si postmodũ pœniteant, & pœnitẽtiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita [m] Sacramẽta pœnitentiæ & Eucharistiæ [n] deneganda. [o]

lex existimaret patrẽ incertũ, quia tunc cessat legis ratio, nec enim dici posset natus ex patre improbato: ut per Perusi. i d. cap. statutum.

a Beneficia ecclesiastica. Largè hic sumendũ uerbum, ut not. in c. j. de re. iur.

b Publica. Vt iudicatus, notariatus, & his similia: ad idẽ ca. felicis. § quod si quis. de pœn. in vj.

c Vsque ad secũdum. Id est, usque ad nepotes, & sic dictio usq; stat inclusiuè, de quo ꝑ Franc. in c. statutum. ij. eo. in vj. remissiuè.

d Ad primũ tãtum. ca. statutũ. ij. eo. in vj.

e Legitimas sanctiones. L. quisquis. C. ad leg. Iu. maiest.

f Grauius. xvij. q. iiij. ca. sicut qui ecclesiã. & xxiij. q. v. cap si apud. & quod in religionẽ diuinam committitur in omnium fertur iniuriã l. manicheos. C. eo. unde grauius est.

g Reincorporatos. Vt in c. statutum. in fi. eo. i vj. ubi ponuntur requisita ad canonicam reincorporationem, & dicetur statim in §. seq.

h Insistant. c. statutum. in fi. ij. eod. in vj. unde sumitur. & fac. cap. ex tenore. de tẽp. ordin. & cap. fi. de furt.

i Parati. Ex quo enim non stat per eos non debet eis imputari, de hoc in c. j. & cap. ij. de eo qui mitt. in poss.

k Quod si qui. Sumitur ex ca. ad abolendam. eo. & ex c. super eo. eo. in vj.

l Audiẽtia. Nota casum in quo audientia denegatur, de alijs not. d. xxiiij. c. j. & per Bal in l. postquã liti. C. de pactis.

m Petita. No. sacramenta non esse cõcedenda nisi petenti uel habẽti signa contritionis, secũdum Domi. & Perusi. in c. super eo. eo. i vj.

n Eucharistiæ. Sed quid de extrema unctione & sepultura? Resp. secũdũ Ioan. And. hæc non possunt relapsis adaptari quippe qui cõburuntur, de quo dic latius ut per Perusi. in cap. super eo. eo. in vj.

o Deneganda. Et sic procedant illa, Ecclesia nunquam claudit gremium redeunti. Aut. inter claras. C. de sum. Trin. & fi. catho. & delicti ueniam petentibus non negamus. l. manicheos. C. eo. & c. adhuc instant. de pœnit. d. iij. intelliguntur. n. hæc quo ad salutẽ animæ non quo ad alia, cap. super eo. & ibi no. eo. in vj.

Vehe-

Quando quis dicatur relapsus.h.d.

Relapsi autem intelligendi sunt non solum ij, quorum ante abiurationem crimen plenè probatum fuerit, uerum etiam ij, qui postquam accusati, uel uehementer [a] suspecti semel hæresim in iudicio [b] abiurauerint, & postmodum in eandem iterũ reincidunt. Planè si ex modica [c] & leui suspicione semel quis abiurauerit reincidens, q̃quam ex hoc [d] sit grauius [e] puniendus, nõ tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus.h.d.

Is uerò qui in una hæresis specie uel secta [f] commisit: aut in uno fidei articulo [g] seu Ecclesiæ Sacramẽto errauit, & postmodum hæresim simpliciter [h] uel generaliter [i] abiurauit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem siue Sectã, aut alio articulo seu Sacramento committat, ut relapsus in hęresim iudicandus [k] erit.

Suspecti de hæresi nisi se purgent sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorduerint condemnantur tanquam hæretici.h.d.

Qui uerò [l] inuenti fuerint sola suspicione [m] notabiles ob eam quãtumuis uehementẽ de tã graui crimine cõdemnandi nõ erunt, [n] sed nisi iusta consideratione suspicionis, qualitatemq; personæ [o] propriam innocentiam cõgrua purgatione mõstrauerint, anathematis gladio sese feriẽdos exponunt. Et usq; ad satisfactionem ab omnibus euitabũtur, & si p

a Vehementer. No. ergo q crimen non dicitur plenè probatum, quando de eo constat præsumptione uehemẽti, ut hic, & in c. accusatus. in princ. eo. in vj. unde sumitur, quod Domi. ibi inducit ad statuta requirentia plenam probationem, & hoc intellige tu de uehementi suspicione hominis nõ iuris: quia pręsumptiones iuris dicũtur non solũ plenæ sed liquidissimæ probationes: ut not. in l. si tutor. C. de pericu. tuto. & per Perus. in d. ca. accusatus.

b In iudicio. Sic dicitur in cap. accusatus. eo. ĩ vj. Sed audiui q extat quędam extrauagãs Alexandri vj. quæ moderatur siue corrigit hoc uerbum, *in iudicio*, quidam tñ asserunt illam nõ esse ĩ usu, mihi nõ liquet nec de extrauag. nec de usu.

c Ex modica & leui. Ex qua modica & leui in cã hæresis potest cõtra aliquem procedi: ut not. per Innoc. in cap. sicut. de simon. p Perus. ĩ c. accusatus. eo. ĩ vj.

d Ex hoc. Scilicet q post abiurationẽ ex leui causa reperit̃ lapsus.

e Grauius. Quã si nunquam abiurasset.

f Secta. De quibus sectis habetur xxiiij. q. iij. c. pe. hodie tamẽ in tanta nostrorum temporũ calamitate facta est illis accessio nõ modica.

g Articulo. De quibus habes in symbolo. & in cap. firmiter. de sum. Trini. & fide catho.

h Simpliciter. Per hoc uerbum putant quidã q si quis abiurasset in uno illo capitulo in quo reperitur errare, licet postmodum laberetur in alio nihilominus nõ diceretur relapsus. qd tenet Io. And. in c. accusatus. eo. in vj. Quidam cõtra, nec satis liquet qd magis cõmuniter teneatur: ut per Perusi. ibi. Sed nunquid de uno articulo diffamatus teneatur de omnibus se expurgare? Resp. ut not. in c. ego Berengarius. de consecr. dist. ij. & ĩ d. c. accusatus.

i Generaliter. Cui generali & uniuersali æquipollet indiffinita. fac. cap. quia circa. de priuil. & l. Iulianus. ff de leg. iij.

k Iudicandus. Contra C. de trãsact. l. si de certa. & ff. de transact. l. qui cũ tutorib. §. j. & ubi generalis trãsactio restrigit̃ ad id de quo specialiter erat actũ, Sol. illa locũ hñt in nõ cõnexis, secũdũ. Io. Monac. & Io. And. in c. accusatus §. j. eo. ĩ vj. arg. xxvj. q. ij. cap. & illud. sed hæreses oẽs sunt connexæ, c. excõicamus. eo j. & ij.

l Qui uerò. Sic c. excommunicamus. §. qui uerò & c. ad abolendam. eo.

m Suspicione. Id est, p̃sumptione & qdẽ pbabili: aliàs nõ idiceret̃ purgatio, & sic nõ obstat ij. q. j. c. j. & not. ĩ c. excõicamus §. qui aũt. eo.

n Non erunt. c. literas de p̃sum. unde sumit̃.

o Personæ. Quę qualitas semp est attendenda,

annum in excommunicatione ꝑstiterint, uelut hæretici condemnabuntur. [a]

Plura specialiter inducta sunt in causa hæreticorum, et processu contra eos. h. d.

Plura quoque ad hoc atrocissimum crimen uindicãdum specialiter & præter ordinarias Iuris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum [b] instituendum, & testium depositiones, [c] & carcerum custodiam, & immurationis [d] pœnam: quã etiam contra fautores, [e] receptatores & defensores eorum, ut clarè ex lectione sacrarum cõst.tutionum [f] apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, & qua pœna puniantur apostatæ, hoc dicit.

Et hæc est tertia pars principalis huius Tituli.

Apostatæ [g] sunt q̃ à statu fidei obedientiæ uel religionis quã se tenere ꝓfessi sunt, temerariè recedũt: [h] Apostasiæ triplex [i] est species, alia enim est perfidiæ, alia inobedientię, alia irregularitatis, Apostasia ꝑfidiæ est cum quis à fide recedunt. Vtputa cum Christiani effecti in Christi fide præuaricantur, & ad Iudaicos uel alios detestabiles ritus se conuertunt, [k] Apostasia Inobedientiæ est cũ quis præceptum superioris sui spõte transgreditur, siue patrũ regulis uel cõstitutionibus non obtẽperat. [l]

da, ij. q. v. cap. omnibus. & cap. inter. de purgat. cano.

a Condemnabuntur. Videtur ergo hic, & in capitulo excommunicamus. §. qui autem. eo. ꝙ aliquis sit de hæresi condemnandus, licet contra ipsum non uideatur uiolenta præsumptio: Argumen. contra c. literas. de præsumpt. ubi Papa non uult illum condemnari aduersus quèm stat uiolenta præsumptio? Respondeo ꝓsumptio de qua in hac litera, & in d. §. qui autem unde sumitur, non est uiolenta. sed uiolentissima Primo: quia probabilis fuit ob infamiam. Secundo: quia noluit se purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertiò: quia cum per annum steterit in excommunicatione pro conuicto habetur, xj. quæstione iij. cap. rursus. & capit. quicunque secus in alijs criminibus: quia si bona alicuius contumacis propter crimen annotata sunt, si infra annum non uenit bona deuoluuntur ad fiscum, sed quo ad crimen non obest quin post annum probare possit innocentiam suam. l. annus. ff. de requi. reis

b Processum instituendum. Specialia circa processum habes in capitulo per hoc. & in capitulo ut inquisitionis, & in cap. fi. eo. in vj. & in extrauagantibus communibus in prima quæ incipit ex eo.

c Depositiones. Specialia circa depositiones testium habes in capit. in fide. & in capit. accusatus. §. licet. & §. fi. & capit. fi. eo. in vj.

d Immurationis pęnam. De hoc in Clem. j. eo.

e Fautores. De his in cap. ad abolendam. & in cap. fi. eo. & in cap. præsidentes, & in cap. accusatus §. fi. eo. in vj.

f Constitutionum. Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

g Apostatę sunt. Pertinet his §. ad tertiam partẽ rubricæ. & sumitur hæc descriptio ex his quę ponit Hostien. i summa de apostatis. §. quid sit. fac. iij. quæst. iiij. e a p. beatus.

h Recedunt. Et inde etiam secundum Hosti. dicitur apostasia, id est, post statum, id est, retrogradus status. & apostata quasi retro stans, uel retro abiens, ut xxvj. quæstione vij. cap. non obseruetis. & capit. fi. quod fortè non admitterent humaniores, & græcæ linguæ periti.

i Triplex species. Ita per Host. in summa eo. §. quod species. & communiter per Gloss. & & Doct. in capitulo primo. de aposta. ubi Henric. addit quartam speciem generaliorem.

k Conuertunt. Fac. cap. non potest. ij. q. vij. & cap. quidam. de apost. & cap. contra Christianos. de hære. in vj.

l Non obtemperat. Fac. capitulum alieni. iij. quæstione iiij. & capit. alieni. ij. q. æst. vij. & capit. si quis. & capitulum illud. de maio. & obedien.

Recedit.

a Recedit. Fac. cap. si. distin. 50. & xvj. quaest. j. cap. legi.

b Aliarum poenarum. Et iusta diuersitatem apostasiae diuersificabuntur poenae: ut magistraliter traditur per Abb. in cap. j. de apostat. & de hoc per Hosti. in summa de apostatis. §. qualiter puniantur.

DE SORTILEGIS, Maledicis, & sacrilegis.

c Sciendum. Fac. c. accusatus. §. sanè eo. in vj. unde sumitur. & uide ad id quod hic dicitur Abb. in cap. cum sit. uers. item & addo ultra Doct. de fo. comp.

d Saperent. Sicut est circa aras idolorum, nefarias preces emittere, sacrificia offerre, demones consulere, eorum responsa accipere. xxvj. q. ij. c. hi qui. & q. iiij. igitur, secus si quis nô adoret demones. Sed solum ad tentandam mulieris pudicitiam inuocet, uel poculum amatorium misceat, hoc enim non sapit aliquod crimen haeresis, secũdũ Domi. Perusi. & alios in cap. accusatus. §. sanè. de haere. in vj. quia hoc est proprium diaboli tentare, sed si associant sibi propter sortes exercendas haereticos, uel faciunt praedicta cũ corpore uel sanguine Christi, uel si ut in sortibus possint habere responsa puerum rebaptizent, tunc inquisitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

e Manifestè. In dubio ergo hoc casu non habent iurisdictionem, & licet aliàs iudex agnoscat an sua sit iurisdictio, & in dubio dicatur iurisdictionem habere, l. si quis ex alie na. ff. de iudi. quae in ordinario loquitur, hic tamen nisi id manifestè appareat se nô intromittit. & est simile cap. j. §. notoria. de censib. in vj. & capit. j. de poen eod. lib. & c. fi. de offi. deleg. secundum Io. Andr. Ioan. Monach. & Archid. in cap. accusatus §. sanè. de haereticis.

f Iudicibus. Puta episcopis & legatis, secundum Ioan. And. immo etiã iudicibus secularibus qui hoc casu ꝑcedere poterunt: ut per Ab. in c. cum sit. uers. item & addo ultra Doctores. de foro comp.

g Priuilegiatũ. Not. quòd magis priuilegiatum anteponitur. cap. uolentes. de offi. deleg. & distin xxj. cap. denique. & l. fi. ff. de offic. proconsul.

Irregularitatis Apostasia est cùm quis ab ordine suo, siue assumptae religionis recedit. [a] Apostatas autẽ sacri Canones tam inter infames deputant, quàm etiam excommunicationis & aliarum pęnarum [b] uinculis innodandos esse praecipiunt.

DE SORTILEgis, maledicis & sacrilegis.

Inquisitor haereticae prauitatis non potest procedere cõtra sortilegos nisi sortilegium expressè contineat haeresim, hoc dicit.

Ciendũ [c] est haereticae pestis Inqsitores de diuinationibus & sortilegijs (nisi haeresim saperẽt [d] manifeste,) [e] sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus [f] puniendos relinquere. Cum negotium fidei, quod summè priuilegiatum [g] esse conuenit per occupationes alias non debeat impediri.

Qui sint sortilegi: & quod ab Ecclesia sunt omninò ejiciendi. h. d.

Sunt autem [h] sortilegi qui praetextu religionis ꝑ quasdã sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta futura promittunt. Ariolorũ igitur, Aruspicum. Incãtatorum & omnium sortilegorum artes, cũ sint ex quadam pestifera societate demonum atque hominum quasi pacta infidelis & dolosae amicitiae [i] constituta, penitus sunt ab Eccle--sia eliminandae. [k] Et superstitiosi artifices nisi per poenitentiam

h Sunt autem. Sic xxvj. q. j. cap. sortilegi. & q. v. cap. aliquanti. unde sumitur.

i Amicitiae. No. amicitiã in malã partem. sic c. illud sanè. in fi. xxvj. q. ij. unde sumitur.

k Eliminandae. xxvj. q. v. §. ex praemissis.

resipiscant perpetuo anathemate feriendi. Et si Clerici sint degradandi. [a]

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, et mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h.d.

Diuersa est pœna maledicorum: [b] nam si quis in Deum, uel aliquem sanctorũ linguã in blasphemiam [c] publicè [d] relaxare ausus fuerit, [e] pęnæ iuxta Gregorianæ constitutionis [f] tenorẽ subdendus erit: quam si recipere, & penitentiã peragere recusauerit, & Ecclesiæ eidem interdicetur ingressus, [g] & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi uarijs pœnis puniuntur. h.d.

Similibus [h] interdumq; acrioribus urgentur pœnis qui in sacrilegij crimen incidunt, & Ecclesias incendere & uiolare [i] minimè uerentur: nã pro modo sceleris [k] admissi, facinorisque perpetrati nisi plenè satisfecerint, aut de satisfaciendo plenã securitatẽ [l] exhibuerint, nunc pęnitentię beneficium sacrilego penitus denegatur. [m] nũc

a Degradandi. Fac. xxvj. q. v. cap. aliquanti. & cap. si quis ariolos. & xxvj. q. vij. cap. admoneant. & per Hostien. in summa eo. §. quæ sit pœna.

b Maledicorũ. Licet plures sint species maledicorum & maledicentiæ, ut laté per Hostien. in sum. eo. hic tamẽ solũ tractatur de maledicentia in Deum & Sanctos. quod colligitur tum ex contextu ipso, tũ quòd adhuc sumus in tractatu criminum quæ cõtinẽt principaliter Dei læsionem.

c In blasphemiam. Consistit autẽ blasphemia in attribuẽdo aliquid Deo quod illi non conuenit, uel negãdo de eo quod ei conuenit, uel attribuendo creaturæ quod cõuenit soli Deo, uel Deo & Sãctis iniuriam irrogando. & de hoc crimine per D. Tho. secunda secũdę q. xiij. artic. j. ubi & Caietanus in uer. blasphemia.

d Publicè. Sed quando dicetur quis publicè blasphemare? ut sit locus ei quod hic dicitur? Respondeo secundum Host. quando blasphemia est notoria de iure, ut est in conuicto & cõdemnato in iudicio, uel de facto: ut quia publicè palam pluribus astantibus blasphemiam intulit. fac. c. fi. de coh. ab. mulier, & cleri. Itẽ dicetur publicè quando coram personis blasphemauit, hoc referentibus posteà Episcopo, & sic licet non transierit in notorium, satis est ꝙ probari potest: arg. l. palã. ff de uerb. signi. Sumitur ergo hic publicum pro specie distincta à notorio.

e Fuerit. Per hoc uerbum quod uidetur sonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam quòd etiam si quis ex nimia iracundia uel ebrietate inciderit in blasphemiam, sit locus ei quod hic dicitur. Alij contra, tu dic ut per Ab. in c. ij. de maledicis, uers. sed quæro nunquid.

f Constitutionis. ca. ij. de maledi. Imponitur & alia pęna in Concilio Lateranensi in nona sessione sub Leone x. quæ non uidetur usu cõprobata.

g Ingressus. Quia qui peccat in Deum peccat in eius ecclesiam, & econuerso, unde priuatur eius ingressu, sic xij. q. ij. capit. de uiro. & xvij. q. iiij. cap. frater. nec debet eis pœna remitti qui in Deum peccãt. distin. lxiij. cap. Salonitanæ. & xxiij. q. iij. c. si is qui.

h Similibus. Ad tertiam partẽ tituli.

i Violare. Idem crimen incurrere tur, etiam si res ecclesiæ non occuparentur, uel usurparentur, sed ecclesia in possessione suorum bonorum molestaretur, & turbaretur: ut p. r Abb. in cap. conquestus. de fo. compet. & fac. ad hunc §. cap. super. & cap. in literis. de rapt.

k Modo sceleris. Vt p Host. in sum. eo. in fi.

l Securitatem. c. super. eo. de rapt.

m Denegatur. Argumen. contra: quia si aliquis pœnitentiam petat de aliquibus criminibus & de quibusdam non, pœnitentia tamen non est ei deneganda cap. quod quidam. de pęnit. & remiss. & xxvj. quæst. vj. cap. cognouimus. & de pœnit. dist. iij. §. ultimo. Argum. contra xxiiij. quæst. ij. c. legatur. & de pœnit. d. iij. c. sunt plures. Quidam dicunt ꝙ hoc quod dicitur hic penitus fuit statutũ ad terrorem, ut denegetur pœnitentia de omnibus nisi de illo satisfaciat: quia talis pęnitentia non est fructuosa. Alij dicunt (quod melius uidetur)

quòd

quòd super illo crimine tantum denegabitur pœnitentia: sed super alijs imponetur, & licet non sit fructuosa quo ad uitam æternam, ualebit ad mitius supplicium subeundum. de pœni.distinct.iij. §.ultim.c.ult. & not.for naliter in c.ij.de raptoribus.

anathematè [a] uincit, nunc perpetua damnatus infamia carceri [b] traditur, aut exilio perpetuæ deporta tionis, & depositionis [c] animaduersione coerceretur: aliquan do etiã pecuniaria [d] pœna mulctabitur.

Consentientes sacrilegis, & Sacerdotes ipsis pænitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, uel ab ßis eleemosynas recipiẽtes pari pæna cum eis puniuntur. hoc dicit.

Nec solum talibus pœnis illi plectendi erunt qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes [e] eis: Præsbyteri quoque uel Clerici qui in uita uel morte sacrilegis pœnitentias [f] dare aut sepulturę interesse, [g] uel eorũ eleemosynas [h] acciperẽ au si fuerint, siue rapinæ participes inuẽti fuerint, Ecclesiastico beneficio priuati ordinis sui dãnum irrecuperabiliter [i] patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum quam personarum. Et qualiter intuitu rerum. h.d.

Sacrilegium autẽ admitti dicitur tã ratione rerũ [k] quàm personarum. [l] Rerũ ut cum quis sacrum de sacro, uel sacrum de non sacro, uel non [m] sacrum de sacro aufert: Sed & si non de sacro aliquid, ablatũ fuerit, sed intra certos pa ssus [n] qui in circuitu ecclesiæ sunt,

a Anathemate. c. conquestus. de fo.comp. & xvij. q.iiij. c.quisquis. in fi. & xij. q.ij.c. nulli.& c prædia.

b Carceri. Ergo ecclesia habet carcerẽ, & iniungit pœnam relegationis; ut hic, & in capitulo attendendum.xvij. q.iiij.& ij.q.j.ca. in primis.

c Depositionis. c.si qs deinceps. xvij.q.iiij.

d Pecuniaria. Xvij. q.iiij.c.quisquis. in princ.ca. in literis.de rapt.

e Consentientes. Et cooperantes.xvij.q.iiij. ca. oẽs. & ibi not. fac. cap.nuper.de sent.excom.

f Pœnitẽtias dare. Hoc referas ad illos qui nec in uita nec in morte satisfacere uolunt & possunt.his enim deneganda est pœnitentia in fine, & alia ecclesiastica sacramenta, cum in peccato mortali decedant: ut not. in c. super eo. de rapt.

g Sepulturæ interesse. Etiam si delinquentes pœniteat dum tamen satisfacere non possint. his enim non denegatur cœmeterium. sed clerici non possunt interesse, quod fit ad terrorẽ uiuentium, ut cum possint satisfaciant timore huiusmodi pœnæ, sed eis non nocet. Argumen. quòd cui conceditur quod est maius, non conceditur quod est minus. not. de hoc in cap.super eo.de rapt.

h Eleemosynas. Not.quòd à publico peccatore non debet sacerdos recipere eleemosynã, ne uideatur illum fouere in delicto suo. concor.cap.super eo. de rapt. uide no.in capitulo ex transmissa. de decim.& xiij.quæstione prima in summa.

i Irrecuperabiliter. ca.super eo. de rapt. & c.si qs. xvij.q.iiij. Sed uidetur hoc uerbũ superfluò apposi tum, cum semel depositus nunquã recuperet ordinẽ, nã depositio est perpetua, suspensio ad tempus, ut in capitulo, at si clerici. de iudi. Respon. secundũ Ioan. And.& Ab. in dicto capitulo super eo, quòd hoc uerbum positum est ad denotãdum quòd episcopus proprius non potest hunc restituere, requiritur ergo Papæ dispensatio, in beneficio tamẽ posset episcopus dispensare, secundum Abb. ibi. ut in capitulo Salonitanæ. distinct. lxiij.fac.c.ij.& quod ibi not. Ab.de cle. pugn. in duello.

k Rerum. c.quisquis.uersic.similiter.xvij.q. iiij.& quod ibi not. Archid.in princ.

l Personarum.c.si quis deinceps. & c. si quis suadente diabolo.& c.sicut.xvij.q.iiij.

m Non sacrum. l.diuus. ff.ad leg. Iul. pecul. quæ est cõtra.Sol.illa corrigitur per hanc, & per c.quisquis.xvij.q.ij. uel illud de iure ciuili, hoc de iure canonico.

n Passus.Xvij.q iiij.c.quisquis. immo & per turbationem solum rerum ecclesiasticarũ ne dum per inuasionem huiusmodi crimen committitur, c.conquestus. ubi Ab. de fo. compe.

uerum sit etiam si uni soli ex omnibus electoribus sit pecunia data uel promissa, cęteris sine labe existentibus? & non uidetur. c. fin. de procu. ubi interuentus excommunicati admissi actum non uitiat. Cōtrarium uerius. d. c. nobis. quod Ab. reputat ibi mirabile. fac. c. pe. de elect.

a Non posse. Illa scilicet uice, & in illa uacatione. c. pen. de ele. unde sumitur. uitium tamen hoc purgabitur per intermediam personam. e. ex trāsmissa. de fil. presbyt. hoc ideò tam uariè, quia ex his quę incontinē ti fiūt prę sumptio nascitur. c. officij. de elect. & inesse uidentur quæ fiūt incontinenti. l. lecta. ff. si cer. pe. & ex uicinitate consortium trahitur. de pœni. dist. j. ca. sed & continuo.

b Simplex beneficium. Immo uidetur quòd etiam circa prælaturam. j. q. v. cap. præsentium. quod satis admittit Hostien. si id suadeat euidens ecclesiæ utilitas, & illum sequuntur Doctor. communiter, ut per Abba. in cap. pen. de elect. alij aliter & uariè: ut in d. cap. pe. & in c. de simoniace. eo. ubi latè per Abba.

c Liberam resignationem. Tria ergo secundum Boat. concurrere debent ad hoc ut episcopus possit dispensare. Primum quòd simonia sit commissa ignorante, nec ratum habente eo cum quo dispensatur. quòd beneficium sit simplex, & quod pcedat libera resignatio, de quo latius in c. pe. de elect. in ca. de simoniace. eod. Vnum tamen nota quòd non est idem in monachatu quod in assecutione beneficij, nec enim uitiatur ob simoniam. capit. ueniens. ubi Abba. eodem.

d Per fraudem. Not. casum in quo electio facta per simoniam non uitiatur. Sed qualiter apparebit de fraude? dic per coniecturas probantur. fraus enim & dolus per coniecturas probantur. capit. ij. de renun. in vj. l. dolum. C. de dolo, ut puta, si illi qui se opponebant electioni dederunt pecuniam ut eligeretur.

non posse. [a] Quanuis circa eum qui per simoniacam prauitatē simplex beneficium [b] recipit, post liberam resignationem [c] Epi dispensatio toleretur.

Datum in dispendium eligendi uel illo etiam reclamā te non facit elect. enem simoniacam. hoc dicit.

Planè si cōstet eos qui quid dederint uel promiserint, quòd per fraudem [d] in dispendiū eligendi dolo malo id fecerint, aut electo ipso non modo ignorante, sed etiam reclamante, nec aliquando ratum [e] habēte secuta electio minimè reprobanda erit: alioquin contigeret quòd factum insidias inimico parantis [f] innocenti dannosum [g] existeret, & uir malus de fraude sua commodū reportaret. [h]

Simoniacè ordinans cū suo ordinato, & Clerico mediatore est deponendus, laicus uerò mediator excōmunicatur. h.d.

Ac ueluti uarijs modis [i] simoniaca labes committitur, sic etiā uarijs pœnis [k] simoniacos percelli admonendi sumus. Nam si quis ut ordinetur pecuniam Episcopo obtulerit, & qui turpissimi lucri cōmodo San

e Ratum habente. Argum. quòd de iure canon. cp possum habere ratum gestum non meo nomine. qđ tamen non est uerum, si intelligas de ratihabitione quæ trahatur retro. capitu. ratum. de reg. iur. in sexto. de quo die ut not. in capit. cum quis. de senten. ex communicatio. in sexto. iste igitur propriè non committit simoniam. Aliud est enim uēdere aliud uendenti consentire. l. aliud. ff. de reg. iur. Nec hēt locum ratihabitio ex quo pecuniæ datio nō fuit facta nomine suo. inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, ut hic, apprrobando factum damnabile, ut per Abb. in capitu. sicut. de sentent. excommunicatio.

f Parantis. Sic l. secunda. §. fi. ff. si quis caut.

g Damnosum. Quod esset iniquum, cum peccata tenere debeant suos authores. l. sancimus. C. de pœni. capitu. quæsitum. de his quę fin. à maio. par. capitu. nec enim debet alius alterius odio pręgrauari. l. si quis in suo. C. de inoffi. testamen.

h Reportaret. Quod esse non debet. c. significante. qui. mat. accus. pos. c. super. & c. sedes Apostolica. de rescrip. l. in fundo. ff. de rei uendi. c. nobis. & c. sicut. eod.

i Varijs modis. De quibus in superioribus paragraphis.

k Varijs pœnis. Vt per Hostien. in summa. §. qua

&ci Spiritus gratiā uendere tentauerit, amissionis ꝓprij gradus periculo subiacebit: & qui ordinatus est à dignitate, a quam pecunijs acquisiuit erit ꝓpsus alienus. b Si quis uerò tam turpibus, & nefandis datis uel acceptis mediator c extiterit: si quidem Clericus erit, à proprio gradu deijciendus, si uero laicus anathematizandus erit.

Ordinatus à simoniaco nō simoniacè, & simoniacè non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat uiolentia: d sed simoniaci simoniacè ordinati, uel ordinatores existunt. Cœterum si quis à simoniaco quidem non tamen simoniacè ordinem susceperit, aut simoniacè non simoniacus ordinem contulerit misericorditer ī ecclesia substinendi e erunt, hos enim f facit simoniacos nō reatus criminis, sed ordinatio uel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniacè per accusationem cō uictus priuatur beneficio, & deponitur, per inquisitionem uerò priuatur quidem beneficio, sed post peractam pœnitētiam in suo ordine permittitur ministrare. h. d.

Quòd si non ordinem quis sed beneficium Ecclesiasticum data pecunia consecutus fuerit, multum interest per accusationē an per inquisitionem quis conuictus fuerit, Primo enim casu non solum Ecclesia priuādus uerum etiam honore sacerdotij presbyter spoliandus g erit. posteriore uerò postquam ab Ecclesia quam sibi per pecuniā comparauerat, amotus fuerit, & iniunctā pœnitētiam egerit in susceptis ordinib. ministrari permittendus h erit.

Cum paruulis qui cupiditate parentum Ecclesias sunt consecuti post liberam resignationem potest dispensari. h. d.

Quinimmo i qui paruuli parentum cupiditate Ecclesias per pecuniam sunt consecuti ob paternum factum non modo à Sacris ordinibus non sunt remouendi: Verùm etiā postquàm eas omnino k dimiserint, si canonicè in eisdem uiuere uoluerint ꝓ magna misericordia substineri l poterunt.

Idem iuris est de accessorio quod de principali. hoc dicit.

§. qua pœna, & per Abba. in capitu. inquisitionis. de accusat. uersic. sed cōtra hoc dictum facit & per eū aliquid in c. de simoniace. & in c. accusatum. & in c. insinuatum. eo.

a A dignitate. Id est, prælatura.

b Alienus. c. si quis episcopus. & c. si qui à simoniacis. & ca. de extero. j. q. j.

c Mediator. j. q. j c. si qs episcopus cap. non satis. ubi Abb. eo. & in cap. per inquisitionem de elect. & in c. ij. de confess.

d Violentia. Sic ca. statuimus primo. j. q. j. & fac. c. statuimus. secūdo. & c. si qui. d. j. quęstio. j.

e Substinendi erunt. Ex dispensatiōe. c. statuimus. ij. j. q. j. An autem eps possit dispensare, & quando, uide not. in c. pe. de elect. & in c. post translationem. de renuncia. latissimè per Abb. in c. de simoniace. eo.

f Hos enim. Sic in c. statuimus. j. j. q. j. & tales nō malè agūt sed patiuntur.

g Spoliandus erit. j. quæstio. j. capitu. presbyter, ubi not.

h Permittendus erit. c. qualiter. ij. de accus. dic tamē de hoc ut habetur latius in cap. dilectus. ij. eo.

i Quinimo. j. q. v. c. quicunque.

k Omnino. Id est, liberè. Sed qd si filij nolunt parētibus credere? quidam dicunt quòd si non habent ex hoc lęsam consciātiam, sunt omnino securi: argu. l. filium. ff. de his qui sunt sui uel alien. iur. alioquin si faciunt contra conscientiam ædificant ad gehennā. capitu. fin. de præscript. Sed tu dic quòd in hoc acquiescere debent testimonio parentum, de quibus uerisimile est quòd non dicerent falsum. cap. afferte. & cap. literas. de præsumptio. & ita firmat Archid. prima. quæst. v. capit. quicunque.

l Substineri. Quia hoc nō peccauerunt, sed parentes. unde filius non

Nec obijciat quis non consecrationes emisse se sed quæ ex cõsecratione [a] proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter [b] uiuere nõ potest, sic corporalis Ecclesia, [c] uel dignitas, [d] & ordo [e] Ecclesiasticus sine reb' corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum uẽdit, sine quo alterum haberi non cõtingit neutrum [f] inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. hoc dicit.

Huius autem criminis tanta est labes, ut etiam serui [g] aduersus Dominos, & quilibet criminosi admittãtur ad accusationem. Itẽ omnis peccator [h] missam celebrare potest, præterquàm simoniacus, quem adeò quilibet ut ab ordine malè accepto remoueatur, accusare põt, ut nec meretrix [i] excludatũ.

Oblatum sponte uel datum gratia remẽdæ molestiæ super iure quæsito indebitè illata nõ inducit simoniam. h. d.

Sciendum tamen est non datione qualibet, aut receptione simoniam contrahi: nã si quid spontè, purè, sine [k] pacto, & conuẽ

non debet portare iniquitatem patris.

a Quæ ex consecratione. Puta iura spiritualia cui cohærẽt officia ecclesiastica, uel ius percipiendi res officijs adhærentibus, uel res ipsas, uel ut latius not. in c. si quis obiecerit. j.q. iij. unde sumitur.

b Corporaliter. Id est, exercendo sensus corporeos: aliàs enim uiuit etiã sine corpore.

c Corporalis ecclesia. Id est, collegium ecclesiasticum. corpus enim collegium significat. l. j. ff. quod cuiusque uni. nom. & in l. j. C. de Alex. prim. lib. x. & l. j. C. de priuile. corpo. urbis Romæ. lib. xj. uel dic corporalis ecclesia, id est, materialis. & est hoc cõtra opi. illorum qui asserunt ecclesiam carere debere statu ac bonis temporalibus.

d Vel dignitas. Vt episcopatus, archidiaconatus.

e Et ordo. Vnde nemo ordinari debet sine certo titulo. §. j. cum ibi not. supra. de præbend.

f Neutrum. Arg. quòd in connexis quod iuris statuitur in uno statuitur in alio. fac. c. quo iure. dist. viij. & iij. q. vj. cap. hæc quippe. & xvj. quęstio. secunda. c. j. & ff. de iure iurand. l. eum qui. §. si libertus.

g Serui. Qui regulariter nõ stant in iudicio. l. uix certis. ff. de iudi. fac. c. pe. iij q. iiij. & cap. tanta. eo. unde sumitur.

h Omnis peccator. Non præcisus scilicet ab Ecclesia per sententiam canonis uel iudicis toleratus, & pœnitens. & sic cessat obiectio de excommunicatis, & suspensis: ut sunt notorij fornicarij. distin. xxxij. cap. nullus. Vel potest hoc referri ad facilitatem dispensandi quasi facilius dispensetur cum omnibus alijs criminosis præter homicidium, quàm cum simoniaco. Vel sic dato quòd omnis peccator possit celebrare, simoniacus tamen non potest, considerato initio: quia simoniacus in ipso sui initio commissionis suspensus est: ut j. q. j. capit. reperiuntur. & inter ortus occidit, & in ipsa sui radice est uitiatus: ut j. q. j. c. quibusdam, uel dic ut latius not. & traditur in c. tanta. eo.

i Meretrix. Quę aliàs nõ est admittenda ad accusationem ob eius uilitatẽ. l. quæ adulteriũ. C. de adult. & l. iij. §. lege Iulia. ff. de testi. Et ex hac litera, & c. tanta. eo. unde sumitur. collige secundum Abba. ꝙ sub dispositiõe generali qua criminosi admittuntur ad exercitium alicuius actus, non cõprehenditur meretrix nisi de ea caueatur specialiter, facit. l. quoniã Alexandrum. & l. qui adulter. C. de adul. Sed an admitti possit meretrix ad testificandum in crimine simoniæ? & non uidetur. nulla enim iurã specialiter dicunt meretrices admittendas, sed tantum criminosos, & licet admittantur ad accusandum, non tamen sequitur ergo etiam ad testificandum: quia maior idoneitas requiritur ad testificandum ob maius periculum. c. licet Hely. in fi. eod. Sed contra uidetur not. in d. capitu. tanta. & uidetur hoc teneri communiter: ut per Alexand. in consi. undecimo primo uolu.

k Purè sine pacto. j. quæstio. j. capit. placuit. iij. cap. dilectus. in fi. ij. & cap. tua. ij. eod. & de hoc facit nouissimè salubrẽ prouisionem Concilium Tridentinum.

Taxatione

tione, & taxatione, [a] qualibet fuerit gratis oblatum, id sine scrupulo [b] simoniacæ prauitatis recipi poterit. Idem obtinet ex contrario, si quid nõ sponte quis dederit, sed ut indebitè illatam molestationẽ super quæsito [c] iure redimat dare coactus fuerit. [d]

Puniuntur prelati cõmittentes uices suas. sub annuo censu. h.d.

Demum sciendum est tam Lateranensi, [e] quàm Turonẽsi [f] cõcilio statuente canonicæ districtioni [g] prælatos eos subiacere, q̃ uices [h] suas uel Ecclesias sub annuo [i] censu concedunt, quia dũ sacerdotiũ sub huiusmodi mercede uenale disponitur ad æternæ retributionis præmiũ consideratio non habetur. [k]

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h.d.

Pro docendi quoque licentia cõcedenda nullus cuiuscunque consuetudinis obtentu [l] aliquid exigere [m] debet. Et qui secus fecerit, ab Eccle-

a Taxatione. Hoc ideò: quia taxatio est quędam uenditio. l. plerunque. §. sin autem. ff. de iu. doti, & uidetur quasi quædam pactio.

b Sine scrupulo. Fac. hoc secundum Ab. in c. tua. eo. pro cardinalibus & alijs prælatis quibus aliqua munuscula siue encenia conferunt rogantes pro aliquo beneficio cõsequendo. Si enim non ducuntur principali intentione ut spiritualia adipiscantur, quamquã secũdario habeãt talem spem extra omnẽ noxam iudicantur: nam uix ista fieri possunt sine spe secundaria, secundum Innoc. Host. & Ab. in d. cap. tua. fac. quod legitur, & not. in capit. quid proderit. dist. lxj. & j. q. j. c. sunt nõ nulli. & in capit. tuã. de æta. & quali. uide tamẽ quid in hac materia nouissimè statuit Concil. Trident. in sess. xxj. decreto primo in decretis reformationum. & sessione xxiiij. cap. xiiij. in decretis pariter reformationum.

c Quæsito iure. c. dilectus. & cap. Matthęus. eod. & ubique not. consequitur enim magnum commodum transigens cap. j. ubi Abb. de transactio.

d Coactus fuerit. Sed quæritur an licitè detur pecunia sacerdoti qui non uult aliter baptizare nisi accepta pecunia, & sic etiam in alijs sacramentis? Respondeo ut per Ab. & alios in cap. cum in ecclesiæ. & in cap. non satis. eo.

e Lateranensi. Vt in capitulo primo ne præl. ui. suas &c.

f Turonen. cap. ij. ne præl. ui. suas. &c.

g Districtioni. Et alijs etiam pœnis, ut legitur, & not. in cap. j. ne præl. uic. suas &c.

h Vices suas. Id est, iurisdictionem suam, cũ enim episcopalis iurisdictio sit quid spirituale cap. decernimus. de iudi. non mirum si per hoc committitur simonia. Sed nunquid idem fit si uendatur temporalis iurisdictio? Glos. in cap. ij. ne præl. ui. suas. uidetur inclinare in partem affirmatiuam, magis tamen communiter contra: nam licet grauiter peccet accipiens pro iurisdictione temporali pecuniam, ne scilicet subditi plus æquo grauentur. §. illud. Authent. de mand. princ. non tamen est simonia. fac. not. in cap. nemo. de simo. & quod not. j. quæst. iij. in Summa. si tamen temporalis iurisdictio haberet dependentiam ab officio ecclesiastico propter huiusmodi connexitatem committeretur simonia, ꝑ Ab. in c. ij. ne prel. ui. suas, & in cap. consulere. eo.

i Sub annuo cẽsu. Bene potest ecclesia à principio constitui cẽsualis c. scientes. & c. prohibemus. de cens. Sed an obuentiones iurisdictionis tanquã fructus possint uendi. & posse tenet Glos. in capit. j. ne præl. ui. suas, quod intellige ita demum esse uerum, si non uendantur illi met qui exercet iurisdictionem: nam si fieret exercenti uenditio ob connexitatem uideretur uendita ipsa iurisdictio. j. q. iij. c. si quis obiecerit, ut per Host. & Ab. in d. c. j.

k Non habetur. Sacerdos ergo in regimine ecclesiæ debet habere consideratione ad præmium æternæ retributionis non alicuius temporalitatis, quod non fit plerunque.

l Obtentu. Quia talis similitudo simoniam quandam uidetur inducere, & hac ratione §. iste ponitur sub titulo. de simo. licet strictè & uerè non sit simonia: ut per Ab. in cap. j. de magist.

m Exigere. Et si exigat debet restituere.

a Sui laboris. No. beneficium appellari laboris fructum. fac. c. cum secundum. de præbend. & concord c. j. de magistr.

siastico beneficio fiet alienus, dignum enim uidetur, ut in Ecclesia fructus sui laboris [a] non habeat qui cupiditate animi, dum uendit docendi licentiam Ecclesiasticū ꝓfectum nititur impedire.

DE HAERETICIS, [b] & schismaticis & apostatis.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

Haeretici [h] sunt qui uanæ gloriæ principatusq; [c] sui causa falsas opiniones gignunt [d] uel sequuntur. [e] Schismatici [f] sunt qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos à principio quædam uideatur esse diuersitas: [g] nullū tamē est schisma quod sibi aliquam tandem hæresim non cōfingat, [h] ut ab Ecclesia rectè recessisse uideatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione. Et à se gestorū annulatione puniuntur. h. d.

Vtrūque uerò crimen atrocissimis pœnis Ecclesiastica disciplina prosequitur: nā schismaticos excōmunicationis sententia [i]

DE HAERETICIS, SCHISMATICIS, & Apostatis.

b DE hæreticis &c. Post habitum tractatū de uno crimine quod principaliter continet Dei læsionem: ut §. fin. supra. de dupli. purg. sequitur de alijs uidere, unde ponitur hæc Rubrica.

c Principatusq; sui. Vel alterius temporalis commoditatis: ut in c. hæreticus. xxiiij. q. iij. unde sumitur. & dicitur hæresis à uerbo græco . . . . quod electionē designat, scilicet ꝙ unus quisq; eligat disciplinam quā putat esse meliorem, cap. hæresis. xxiiij. q. iij. licet Archi. dicat hæresim ibi dici ab errando. & in c. seq. dicat dici à uerbo hęrciscor, quod est diuido, quæ derivationes licet quadrare uideātur quo ad rem ipsam & naturam rei, quo tamen ad uocem non probantur à Grammaticis & humanioribus.

d Gignunt. Hi sunt hæresiarchæ, ut Lutherus Zuinglius.

e Sequuntur. Vt Lutherani Zuingliani.

f Schismatici. Tribus modis aliqui schismatici dici possunt, largissimè, ut omnes constituti in peccato mortali: quia sunt extra charitatem. xj. q j. c. audi deniq;. & xxiiij. q. iij. cap. dixi. largè ut excōmunicati: quia sunt extra ecclesiam, & cōmunionem fidelium, xj. q. iij. c. cū excommunicato, & c. seq. strictè qui epm deiciunt de sede episcopali, magis tñ communiter in hoc tenetur contrarium. ex quo enim isti non sunt diuisi à Romana ecclesia, licet eiecerint proprium epm, & alium receperint, nō tamen per hoc schismatici dicuntur, sed illi strictè dicuntur schismatici, qui diuidunt se ab unitate ecclesiæ constituendo sibi ecclesiam, & ordinando clericos & sacerdotes: ut per Ab. in Rub. eo.

g Diuersitas. Vt in ca. inter. xxiiij. q. iij. diuersitas tamen est ea, quę est inter dispositionē & habitum. primū enim dicitur schisma, sed cum post tempus pertinaciter adhæserit suæ sectæ, dicitur hæresis. Vel dicas ꝙ omnis hæreticus est schismaticus. sed non contra, & sic est ea differētia quæ est inter genus & spēm: ut not. in d. c. inter, ubi Archid. ponit etiam aliàs opiniones circa istas diuersitates.

h Confingat. Et si nullam aliam confingeret non euadit eam ut scilicet, non peccet in illo articulo & unam sanctam ecclesiam: ut ꝑ Ab. in Rub. eo. & per Host. in summa eo. ꝑ Archid. in c. inter. xxiiij. q. iij. & not. in cap. quia diligētia. de electio.

i Sententia. Ista est excommunicatio latæ sententiæ sicut & illa c. p. si quis suadente. xvij. q. iiij. & not. in cap. quoniam. in fi. de offi. ordi. & hoc non habet dubium in schismate quod habet hęresim coniunctam, de quo uidetur hęc litera loqui. Sed magnum dubium est de schismate quod est sine hæresi, & licet quidam teneant quòd non sunt excōmunicati tales schismatici, Abb. tamen tam in Rubrica quàm in cap. j.

cap.j.de schismat. tenet contrarium, & idem tenet Host.in summa eo.§.qua pœna.nisi tamẽ schismatici sequerentur schisma probabili errore inducti.

a Deponentur.c.quoniam.in fi.de offi.ordinarij.

Canones insectantur, & si nec sic resipuerint ab omni ministerio Ecclesiastico deponentur, [a] adhibito etiam si necesse fuerit brachij secularis [b] auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. [c] Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum siue beneficiorum concesſiones, alienationes rerũ Ecclesiasticarum omni penitus firmitate carere uoluerunt. [d]

Heretici nisi hæresim abiurauerint, omni Ecclesiasticæ prærogatiua nudati, traduntur seculari curiæ puniendi. hoc dicit.

In hæresi autem deprehensi [e] præter perpetui uinculum anathematis, si clerici sint, uel religiosi totius ordinis Ecclesiastici ꝑrogatiua [f] spoliandi erunt, [g] & omni officio, & beneficio nudati secularis relinquẽtur arbitrio potestatis, [h] animaduersione debita [i] puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, [k] & errorem suum publicè abiurare, & congruam satisfactionem

b Brachij secularis. Sic in cap.j.& ca.quoniã.de offi.ordin. & dist. xvij.ca.nec licuit. & xxiij.q.v.c.principes.aliàs autem nisi clericus sit incorrigibilis non est implorandum brachium seculare, nisi ad adiuuãdum Ecclesiasticũ iudicem, nã etiã depositum nõ potest laicus punire nisi sit incorrigibilis.cap. cum nõ ab homine.de iudi.cap.dictum. d. lxxxj.nisi in crimine falsi.c.ad falsariorum.de cri.falsi. & ubicũq; deficit ecclesiastica potestas recurritur ad auxiliũ seculare. x.q.j.c.petimus.& xxiij.q.v.cap.de Liguribus, & ita una potestas per aliam iuuatur cap.cum ad uerũ.& cap.uentum est.d.xcvj.& not. in d.c.quoniã.

c Confiscatione.c.j.de schism.in vj. An autẽ redeuntes ad unitatem ecclesiæ recuperent, habetur in cap.quod à te.de cle.coniug.

d Voluerunt.Not. ergò quòd gesta per schismaticos non tenent, de quo dic ut latius per Ab.in c.j.de schis.ad finem.

e Deprehensi. Vel euidentia facti, ut quia publicè prædicat hæresim: arg.l.palam.§.fi.ff. de ri.nupt. Vel legitima probatione, puta, per testes, uel propria confessione.

f Prærogatiua. Arg. quòd clericus depositus non habet priuilegium clericale, quod concedunt quidam, alij cõtra, ut not.in c.ad abolendam.eo.unde sumitur.

g Spoliandi erunt. Scilicet ab episcopo qui cognoscit de crimine hæresis tam contra clericos, quàm contra laicos, etiam exemptos cap.ad abolendam.eo.ubi Ab. not.si tamen factum sit clarum & determinatum. si autem esset dubium, tunc quæstio remitti debet ad solum Papam. cap. quoties. xxiiij.q. j.& cap. maiores. de baptis.

h Potestatis. No.casum in quo clericus traditur curiæ seculari. de alijs uide not. in cap.ad abolendã. eo. & latissimè ꝑ omnes. in capit. at si clerici.de iudic.

i Debita. Quæ est mors: ut not. in cap. ad abolendam. eo. ubi Doctor. & per Host. in summa eo. §. qua pœna.

k Recurrere. Scilicet sponte: ut in cap. ad abolendam. eo. unde sumitur. Quatuor aũt sunt quæ concurrere debẽt ad hoc ut redeuntibus ad fidem dimittatur pœna mortis. primo quòd lapsi incontinenti reuertantur. secundo quòd sponte: aliàs si ex interuallo nec sponte sed metu pœnę uel probationum appareat eos redire ad gremium ecclesiæ, non est redeuntibus parcendum. Quando autem quis dicatur sponte redire, habes per Ab. in cap.excommunicamus.eo.& per Archid.in cap.ut commissi. eo.in vj.& per Ioan.de Ligna, in Clem.ad nostrum.eo.& fac.l.nouissimè, ff. quod fal. tuto. autho. Sed quo ad ista duo hodie ex consuetudine mitius uidetur habere se ecclesia Romana. Nam uidi aliquos ex interuallo redire, de quibus etiam esse poterat probabilis suspicio ne non metu pęnæ uel promptæ probationis redirent, qui tamen fuerunt admissi non ad pęnam sed ad abiurationem, & ex hoc fortè non ponitur in hac litera uerbum spõtè, quod ponitur

exhibere cōsenserint. Laici [a] uerò nisi (prout dictum est) abiurata hæresi, & satisfactione exhibita ad fidem redierint orthodoxā, secularis iudicis arbitrio relinquētur, [b] debitā pro qualitate facinoris ultionem recepturi. [c]

Bona hereticorum post latam sententiam confiscantur, hoc dicit.

Bona quoque dānatorum propter hæresim ipso iure, & omni spe potiundæ hæreditatis filijs [d] adempta, confiscata [e] intelligentur: aut si clerici fuerint, Ecclesijs à quibus stipendia receperunt [f] applicabūtur. Confiscationis tamen huiusmodi executio, uel bonorum occupatio facienda non erit antequam super crimine sententia fuerit promulgata. [g]

Ob hæresim maritorū dotes uxorum nō sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cū hæreticis, hoc dicit.

Sed & cum alteri per alterū iniqua cōditio inferri non debeat, [h] propter hæresim maritorum, Vxorum catholicarum do

nitur in cap. ad abolendam. eo. licet illud uideatur uirtualiter includi in uerbo consenserunt, hic positum. Tertio requiritur publica abiuratio ad arbitrium proprij episcopi. Quarto congrua satisfactio, de quo dicendum ut in d. cap. ut commissi. & in d. Cle. ad nostram.

a Laici. Collige ex hoc uersiculo, quòd ratione criminis hæresis, etiam laicus est subiectus episcopo, nec mirum cum hoc crimen sit merum ecclesiasticum, unde secularis iudex etiam contra laicum cognoscere non potest. not. in capit. ut officium §. prohibemus. eo. in vj. sed sola executio relinquitur iudici seculari post sentētiam episcopi, & ad episcopi requisitionem cap. cum secundum. eo. in vj. & cap. ad abolendam. eo. in antiquis.

b Relinquentur. Magis propriè stat hic hoc uerbum, quàm superius, cum agit de clericis, laici enim non traduntur curiæ seculari: quia semper sunt de foro seculari, unde non est necessaria traditio, aliud in clericis: quia prius traduntur curiæ seculari, & traditi puniendi relinquuntur: ut not. in capitulo ad abolendam. eo.

c Recepturi. De hoc dic ut habetur. in cap. excommunicamus eo.

d Filijs. Nota ergo quòd propter acerbitatē delicti filius punitur temporaliter propter delictum patris tantum: quia ipsi parentes puniuntur in personis filiorum. l. isti quidem. ff. quod met. caus. Item cum filius soleat esse patri similis, l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de ædil. edict. merito exēpla paterni criminis metuuntur in filijs, l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. Spiritualiter autem & æternaliter non puniuntur, & ita procedit illud filius non portabit iniquitatē patris, nec contra. de quo xxiiij. q. iiij. in sum. sed immo uidetur quòd nec temporaliter. l. manicheos. & l. cognouimus. C. eo. Sol. illa iura corrigūtur. per c. uergentis. eo. Sed an filius hæretici propter delictum patris perdat etiam beneficium ecclesiasticum? Respondeo non: ut not. in c. satis peruersum. distinct. lvj. & de hoc uide quæ not. in cap. quicunque. eo. in vj.

e Confiscata. c. uergentis. & c. excommunicamus. eo. cap. cum secundum. eo. in vj.

f Receperunt. Id est, ecclesijs quas habuerunt, Abb. in cap. excōmunicamus. eo. Sed quid si clericus non habet ecclesiam aliquam? Respondeo secundum. Ab. applicabuntur episcopo loci, qui illa in pios usus distribuat, ad hoc not. per Inno. in cap. si qui cle. uel monachi, & quod not. in cap. quia diuersitatem. de conces. præb.

g Promulgata. Sic in cap. cum secundum. eo. in vj. & intellige de sententia declaratoria nō condemnatoria: quia cōdemnatio & pœnæ impositio fit ipso iure, & ita not. quòd quātumcunque ex aliquo delicto imponatur pœna ipso iure, ita ut alia damnatio non requiratur, antequam tamen fiat executio requiritur declaratio iudicis. fac. l. eius qui delatorem, & quod ibi not. ff. de iu. fisci. Hoc tamen secundum Domin. & Perusi. in dicto capitulo cum secundum. limita duobus modis ut ibi per eos.

h Non debeat. c. non debet cum concord. de re. iu. in vj. capitulo decreuit. eo. in v. unde sumitur.

Non

tes confiscari non debent, [a] nisi fortè cũ uiris matrimonia cõtraxerint, [b] quos hæreticòs esse sciebãt. [c]

Etiam post mortem bona hæreticorum confiscãtur. h.d.

Post mortem quoque ob sceleris immanitatẽ hæreticos pœna prosequitur. Ideoque & si criminoso uiuente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo [d] procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulturæ. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante absoluũtur, quã proprijs manibus exhumauerint. h.d.

Ecclesiastica quoque sepultura usque adeò carere debẽt, ut si qui eosdem credentes [e] aut fautores eorum scienter [f] ecclesiasticæ sepulturæ tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiacere debeant, nec anteà absolutionis mereãtur beneficium, quàm proprijs manibus [g] huiusmodi corpora extumulent [h] & proijciãt. locus [i] autem ille perpetuò carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usq; ad primum nõ possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater aut mater decesserint emendati, hoc dicit.

Sed & eorundem filij [k] ad beneficia

a Non debent. Quia nec uxor pro marito conuenitur. C. ne uxor pro marito. per tot. nisi in causa primipilari. l. sacris. C. in quibus causis pig. uel hyppo. contra. & de hoc uide not. in cap. pe. in Glos. antepen. de consuet.

b Contraxerint. Valet enim matrimonium contractum cum hæretico, qui tamen in forma ecclesiæ baptizatus fuerit: aliàs secus, traditur in capitulo fi. de cond. appo. cõtractum autẽ matrimonium cum excommunicato proculdubio ualet, cap. significasti. de eo qui dux. in ma. quam, per ad.

c Sciebant. Tẽpore, scilicet cõtractus, sed si tẽpore initi contractus ignorasset, licet postea rescissent non haberet locum hęc pœna, & sic inspiciendũ erit initium cap. cum dilecti de empt. & uendi. fac. not. in cap. dudum. primo. de elect. & in Clem. j. de consangui. & affi. in uerbo scienter. Scientia tamen non præsumitur. l. uerius. ff. de probationi.

d Ipso mortuo. Intellige usq; ad annos quadraginta à die mortis: nam postea bona à filijs catholicis etiam à Romana ecclesia abdicari non poterunt, & hoc uerum si parentes mortui catholici putabantur. Ita not. in cap. accusatus. §. pen. eo. in vj. unde sumitur. fac. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta. §. interdum. in stitut. de hæred. quæ ab intesta. deferunt.

e Credentes. Nota quòd est differentia inter hæreticos & alios hic descriptos, unde uno expresso non contineretur aliud, quod per Doct. in capitulo. ij. eod. in vj. inducitur ad statuta, quomodo autem hæ personæ inter se different, uide per Doct. ibi.

f Scienter. Ergo ignorantia probabilis illos excusaret, cap. Apostolicæ. de cle. excommunimini. & not. in c. ij. eo. in vj.

g Proprijs manibus. No. casum quo possum per me quod non possum per alium, de quo not. in capitulo potest. de re. iu. in vj. Sicut enĩ exhibuerunt mẽbra sua seruire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibere debent illa seruire iustitiæ ad iustitiam: ut dicit Apost. ad Ro. cap. vj. & dicitur distin. xlvij. capit. omnes huius.

h Extumulent. Si ossa ipsorum possunt ab ossibus aliorum discerni. cap. sacris. de sepul. & debẽt hoc facere publicè si publicè tumulauerint, si occultè tumulassent locus esset capit. quidam. v. q. j.

i Locus. Not. quod dicitur puniri res inanimata. sic cap. in quibusdam. de pœnit. & in capitulo ubi periculum. §. ciuitas. de electio. in vj. & cap. fi. in fi. in vj. & xv. quæstione j. cap. mulier.

k Filij. Sed an hoc intelligi possit de filijs etiam illegitimis? & non uidetur, cum non sint in patria potestate, institut. de nupt. circa fi. fac. l. filium. ff. de his, qui sunt sui uel alie. uir. communiter contra: ut not. in capitulo statutum. ij. eo. in vj. ne plus habeat luxuria, quã castitas. Authen. de restit. & ea quæ pa. &c. in fi. & hoc intellige quando illegitimorum pater est certus: secus si nati ex damnato coitu

Ff lex

Ecclesiastica, [a] seu publica [b] officia admittendi non erunt, quod quidē per paternā lineam usque ad secundum [c] gradum, ꝑ maternā uerò usq; ad primum [d] tantum extenditur. Cum enim secundū legitimas sanctiones [e] reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis eorum filijs uita solummodo ex misericordia conseruetur, quantò magis qui ab errātes in fide Deum offendūt muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? Cū longè sit grauius [f] æternam quam temporalē lædere Maiestatem. Hoc tamen intelligēdum est de filijs & posteris eorum, qui tales esse uel etiam decessisse probantur, nō autem illorum quos emendatos & Ecclesiæ unitati reincorporatos [g] esse constiterit.

Qui receperunt pœnitentiā Ecclesiæ, uel recipere sunt parati, sunt reincorporandi, post abiurationem uerò relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur Curiæ seculari, eis tamen non negatur Sacramentum pœnitentiæ. h. d.

Sed uideamus qui & quando incorporari debeant, & constat eos qui pro culpa huiusmodi ad mandatū Ecclesiæ pœnitētiam acceptauerint eamq; uel perfecerint, uel humiliter prosecutioni eius insistant, [h] recipiendos esse. Idem iuris est si pęnitētia nec peracta sit, nec imposita, dum tamen criminis obnoxij ad eam recipiendā parati [i] fuerint. Quòd [k] si qui post abiurationem erroris uel postquàm se proprij Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim recidisse depręhensi fuerint Seculari iudicio sine ulla penitus audientia [l] relinquendi erunt, licet si postmodū pęniteant, & pœnitētiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita [m] Sacramēta pęnitentiæ & Eucharistiæ [n] deneganda. [o]

lex existimaret patrē incertū, quia tunc cessat legis ratio, nec enim dici posset natus ex patre improbato: ut per Perusi. i d. cap. statutum.

a Beneficia ecclesiastica. Largè hic sumendū uerbum, ut not. in c. j. de re. iur.

b Publica. Vt iudicatus, notariatus, & his similia: ad idē ca. felicis. § quod si quis. de pęn. in vj.

c Vsque ad secūdum. Id est, usque ad nepotes, & sic dictio usq;, stat inclusiuè, de quo ꝑ Franc. in c. statutum. ij. eo. in vj. remissiuè.

d Ad primū tātum. ca. statutū. ij. eo. in vj.

e Legitimas sanctiones. L. quisquis. C. ad leg. Iu. maiest.

f Grauius. xvij. q. iiij. ca. sicut qui ecclesiā. & xxiij. q. v. cap si apud. & quod in religionē diuinam committitur in omnium fertur iniuriā l. manicheos. C. eo. unde grauius est.

g Reincorporatos. Vt in c. statutum. in fi. eo. i vj. ubi ponuntur requisita ad canonicam reincorporationem, & dicetur statim in §. seq.

h Insistant. c. statutum. in fi. ij. eod. in vj. unde sumitur. & fac. cap. ex tenore. de tēp. ordin. & cap. fi. de furt.

i Parati. Ex quo enim non stat per eos non debet eis imputari, de hoc in c. j. & cap. ij de eo qui mitt. in poss.

k Quod si qui. Sumitur ex ca. ad abolendam. eo. & ex c. super eo. eo. in vj.

l Audiētia. Nota casum in quo audientia denegatur, de alijs not. d. xxiiij. c. j. & per Bal in l. postquā lite. C. de pactis.

m Petita. No. sacramenta non esse cōcedenda nisi petenti uel habēti signa contritionis, secūdum Domi. & Perusi. in c. super eo. eo. i vj.

n Eucharistitiæ. Sed quid de extrema unctione & sepultura? Resp. secūdū Ioan. And. hæc non possunt relapsis adaptari quippe qui cōburuntur, de quo dic latius ut per Perusi. in cap. super eo. eo. in vj.

o Deneganda. Et sic procedant illa, Ecclesia nunquam claudit gremium redeunti. Aut. inter claras. C. de sum. Trin. & fi. catho. & delicti ueniam petentibus non negamus. l. manicheos. C. eo. & c. adhuc instant. de pœnit. d. iij. intelliguntur. n. hæc quo ad salutē animæ non quo ad alia, cap. super eo. & ibi no. eo. in vj.

Quando quis dicatur relapsus. h.d.

Relapsi autem intelligendi sunt non solum ij, quorum ante abiurationem crimen plenè probatum fuerit, uerum etiam ij, qui postquam accusati, uel uehementer [a] suspecti semel hæresim in iudicio [b] abiurauerint, & postmodum in eandem iterũ reincidunt. Planè si ex modica [c] & leui suspicione semel quis abiurauerit reincidens, q̃quam ex hoc [d] sit grauius [e] puniendus, nõ tamen debet in hæresim relapsorum pœna puniri.

Qui abiurauerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h.d.

Is uerò qui in una hæresis specie uel secta [f] commisit: aut in uno fidei articulo [g] seu Ecclesiæ Sacramẽto errauit, & postmodum hæresim simpliciter [h] uel generaliter [i] abiurauit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem siue Sectã, aut alio articulo seu Sacramento committat, ut relapsus in hęresim iudicandus [k] erit.

Suspecti de hæresi nisi se purgent sunt excommunicandi, & excommunicati si in excõmunicatione insorduerint condemnantur tanquam hæreticι. h.d.

Qui uerò [l] inuenti fuerint sola suspicione [m] notabiles ob eam quãtumuis uehementẽ de tã graui crimine cõdemnandi nõ erunt, [n] sed nisi iusta consideratione suspicionis, qualitatemq́; personæ [o] propriam innocentiam cõgrua purgatione mõstrauerint, anathematis gladio sese feriẽdos exponunt. Et usq; ad satisfactionem ab omnibus euitabũtur, & si p

a Vehementer. No. ergo ꝙ crimen non dicitur plenè probatum, quando de eo constat præsumptione uehemẽti, ut hic, & in c. accusatus. in princ. eo. in vj. unde sumitur, quod Domi. ibi inducit ad statuta requirentia plenam probationem, & hoc intellige tu de uehementi suspicione hominis nõ iuris: quia pręsumptiones iuris dicũtur non solũ plenæ sed liquidissimæ probationes: ut not. in l. si tutor. C. de pericu. tuto. & per Perus. in d. ca. accusatus.

b In iudicio. Sic dicitur in cap. accusatus. eo. ĩ vj. Sed audiui ꝙ extat quędam extrauagãs Alexandri vj. quæ moderatur siue corrigit hoc uerbum, *in iudicio*, quidam tñ asserunt illam nõ esse ĩ usu, mihi nõ liquet nec de extrauag. nec de usu.

c Ex modica & leui. Ex qua modica & leui in cã hæresis potest cõtra aliquem procedi: ut not. per Innoc. in cap. sicut. de simon. p Perus. ĩ c. accusatus. eo. ĩ vj.

d Ex hoc. Scilicet ꝙ post abiurationẽ ex leui causa reperiẽ lapsus.

e Grauius. Quã si nunquam abiurasset.

f Secta. De quibus sectis habetur xxiiij. q. iij. c. pe. hodie tamẽ in tanta nostrorum temporũ calamitate facta est illis accessio nõ modica.

g Articulo. De quibus habes in symbolo. & in cap. firmiter. de sum. Trini. & fide catho.

h Simpliciter. Per hoc uerbum putant quidã ꝙ si quis abiurasset in uno illo capitulo in quo reperitur errare, licet postmodum laberetur in alio nihilominus nõ diceretur relapsus. qđ tenet Io. And. in c. accusatus. eo. in vj. Quidam cõtra, nec satis liquet qd magis cõmuniter teneatur: ut per Perusi. ibi. Sed nunquid de uno articulo diffamatus teneatur de omnibus se expurgare? Resp. ut not. in c. ego Berengarius. de consecr. dist. ij. & ĩ d. c. accusatus.

i Generaliter. Cui generali & uniuersali æquipollet indiffinita. fac. cap. quia circa. de priuil. & l. Iulianus. ff de leg. iij.

k Iudicandus. Contra C. de trãsact. l. si de certa. & ff. de transact. l. qui cũ tutorib. §. j. & ubi generalis trãsactio restrĩgiẽ ad id de quo specialiter erat actũ, Sol. illa locũ hñt in nõ cõnexis, secũdũ. Io. Monac. & Io. And. in c. accusatus §. j. eo. ĩ vj. arg. xxvj. q. ij. cap. & illud. sed hæreses oẽs sunt connexæ, c. excõicamus. eo. j. & ij.

l Qui uerò. Sic c. excommunicamus. §. qui uerò & c. ad abolendam. eo.

m Suspicione. Id est, p̃sumptione & qdẽ ꝑbabili: aliàs nõ ĩdicereẽ purgatio, & sic nõ obstat ij. q. j. c. j. & not. ĩ c. excõicamus §. qui aũt. eo.

n Non erunt. c. literas de p̃sum. unde sumiẽ.

o Personæ. Quę qualitas semp est attendenda,

annum in excommunicatione p'stiterint, uelut hæretici condemnabuntur.[a]

Plura specialiter inducta sunt in causa hæreticorum, et processu contra eos.h.d.

Plura quoque ad hoc atrocissimum crimen uindicãdum specialiter & præter ordinarias Iuris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum[b] instituendum, & testium depositiones,[c] & carcerum custodiam, & immurationis[d] pœnam: quã etiam contra fautores,[e] receptatores & defensores eorum, ut clarè ex lectione sacrarum cõst.tutionum[f] apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia, & qua pœna puniantur apostatæ, hoc dicit.

Et hæc est tertia pars principalis huius Tituli.

Apostatæ[g] sunt q à statu fidei obedientiæ uel religionis quã se tenere pfessi sunt, temerariè recedũt:[h] Apostasiæ triplex[i] est species, alia enim est perfidiæ, alia inobedientię, alia irregularitatis, Apostasia pfidiæ est cùm quis à fide recedunt. Vtputa cum Christiani effecti in Christi fide præuaricantur, & ad Iudaicos uel alios detestabiles ritus se conuertunt,[k] Apostasia Inobedientiæ est cũ quis præceptum superioris sui spõte transgreditur, siue patrũ regulis uel cõstitutionibus non obtẽperat.[l]

da, ij.q.v. cap. omnibus, & cap. inter. de purgat.cano.

a Condemnabuntur. Videtur ergo hic, & in capitulo excommunicamus.§.qui autem.eo.ꝙ aliquis sit de hæresi condemnandus, licet contra ipsum non uideatur uiolenta præsumptio: Argumen. contra c. literas. de præsumpt. ubi Papa non uult illum condemnari aduersus quèm stat uiolenta præsumptio? Respondeo ꝑsumptio de qua in hac litera, & in d.§.qui autem unde sumitur, non est uiolenta. sed uiolentissima Primo: quia probabilis fuit ob infamiam. Secundo: quia noluit se purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertiò: quia cum per annum steterit in excommunicatione pro conuicto habetur, xj.quæstione iij. cap.rursus. & capit. quicunque secus in alijs criminibus: quia si bona alicuius contumacis propter crimen annotata sunt, si infra annum non uenit bona deuoluuntur ad fiscum, sed quo ad crimen non obest quin post annum probare possit innocentiam suam.l.annus.ff.de requi. reis

b Processum instituendum. Specialia circa processum habes in capitulo per hoc. & in capitulo ut inquisitionis, & in cap.fi.eo.in vj. & in extrauagantibus communibus in prima quæ incipit ex eo.

c Depositiones. Specialia circa depositiones testium habes in capit. in fide. & in capit. accusatus.§.licet. & §.fi.& capit.fi.eo.in vj.

d Immurationis pęnam. De hoc in Clem. j.eo.

e Fautores. De his in cap. ad abolendam. & in cap.fi.eo.& in cap.præsidentes, & in cap. accusatus §. fi.eo. in vj.

f Constitutionum. Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

g Apostatę sunt. Pertinet his §. ad tertiam partẽ rubricæ. & sumitur hæc descriptio ex his quę ponit Hostien. i summa de apostatis .§. quid sit. fac.iij.quæst. iiij.cap.beatus.

h Recedunt. Et inde etiam secundum Hosti. dicitur apostasia, id est, post status, id est, retrogradus status. & apostata quasi retro stans, uel retro abiens, ut xxvj. quæstione vij.cap.non obseruetis. & capit. fi. quod fortè non admitterent humaniores, & græcæ linguæ periti.

i Triplex species. Ita per Host. in summa eo.§. quod species. & communiter per Gloss. & & Doct. in capitulo primo. de aposta. ubi Henric. addit quartam speciem generaliorem.

k Conuertunt. Fac. cap.non potest.ij.q.vij. & cap.quidam.de apost.& cap.contra Christianos.de hære.in vj.

l Non obtemperat. Fac. capitulum alieni. iij.quæstione iiij. & capit. alieni. ij.quæst. vij. & capit. si quis. & capitulum illud. de maio. & obedien.

Irregularitatis Apostasia est cùm quis ab ordine suo, siue assumptæ religionis recedit. [a] Apostatas autē sacri Canones tam inter infames deputant, quàm etiam excommunicationis & aliarum pęnarum [b] uinculis innodandos esse præcipiunt.

DE SORTILEgis, maledicis & sacrilegis.

Inquisitor hæreticæ prauitatis non poteſt procedere cōtra sortilegos nisi sortilegium expreſſè contineat hæresim, hoc dicit.

Sciendū [c] est hæreticæ pestis Inqsitores de diuinationibus & sortilegijs (nisi hæresim saperēt [d] manifeste,) [e] sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus [f] puniendos relinquere. Cum negotium fidei, quod summè priuilegiatum [g] esse conuenit per occupationes alias non debeat impediri.

Qui sint sortilegi: & quòd ab Ecclesia sunt omninò ejiciendi. h.d.

Sunt autem [h] sortilegi qui prætextu religionis ꝑ quasdā sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta futura promittunt. Ariolorū igitur, Aruspicum. Incātatorum & omnium sortilegorum artes, cū sint ex quadam pestifera societate demonum atque hominum quasi pacta infidelis & dolosæ amicitiæ [i] constituta, penitus sunt ab Ecclesia eliminandæ. [k] Et superstitiosi artifices nisi per pœnitentiam

a Recedit. Fac. cap. si. distin. 50. & xvj. quæst. j. cap. legi.

b Aliarum pœnarum. Et iusta diuersitatem apostasiæ diuersificabuntur pœnæ: ut magistraliter traditur per Abb. in cap. j. de apostat. & de hoc per Hosti. in summa de apostatis. §. qualiter puniantur.

DE SORTIlegis, Maledicis, & sacrilegis.

c Sciendum. Fac. c. accusatus. §. sanè eo. in vj. unde sumitur. & uide ad id quod hic dicitur Abb. in cap. cum sit. uers. itē & addo ultra Doct. de fo. comp.

d Saperent. Sicut est circa aras idolorum, nefarias preces emittere, sacrificia offerre, demones cōsulere, eorum responsa accipere. xxvj. q. ij. c. hi qui. & q. iiij. igitur, secus si quis nō adoret demones. Sed solum ad tentandam mulieris pudicitiam inuocet, uel poculum amatorium misceat, hoc enim non sapit aliquod crimen hæresis, secū dū Domi. Perusi. & alios in cap. accusatus. §. sanè. de hære. in vj. quia hoc est proprium diaboli tentare, sed si associant sibi propter sortes exercendas hæreticos, uel faciunt prædicta cū corpore uel sanguine Christi, uel si ut in sortibus possint habere responsa puerum rebaptizent, tunc inquisitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

e Manifestè. In dubio ergo hoc casu non habent iurisdictionem, & licet aliàs iudex agnoscat an sua sit iurisdictio, & in dubio dicatur iurisdictionem habere, l. si quis ex aliena. ff. de iudi. quæ in ordinario loquitur, hic tamen nisi id manifestè appareat se nō intromittit. & est simile cap. j. §. notoria. de censib. in vj. & capit. j. de pœn. eod. lib. & c. si. de offi. deleg. secundum. Io. And. Ioan. Monach. & Archid. in cap. accusatus §. sanè. de hæreticis.

f Iudicibus. Puta episcopis & legatis, secundum Ioan. And. immo etiā iudicibus secularibus qui hoc casu ꝓcedere poterunt: ut per Ab. in c. cum sit. uers. item & addo ultra Doctores. de foro comp.

g Priuilegiatū. Not. quòd magis priuilegiatum anteponitur: cap. uolentes. de offi. deleg. & distin xxj. cap. denique. & l. si. ff. de offic. proconsul.

h Sunt autem. Sic xxvj. q. j. cap. sortilegi. & q. v. cap. aliquanti. unde sumitur.

i Amicitiæ. No. amicitiā in malā partem. sic c. illud sanè. in si. xxvj. q. ij. unde sumitur.

k Eliminandæ. xxvj. q. v. §. ex præmissis.

resipiscant perpetuo anathemate feriendi. Et si Clerici sint degradandi. [a]

Si blasphemus iniunctam sibi pœnitentiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, et mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h. d.

Diuersa est pœna maledicorum: [b] nam si quis in Deum, uel aliquem sanctorū linguā in blasphemiam [c] publicè [d] relaxare ausus fuerit, [e] pęnæ iuxta Gregorianæ constitutionis [f] tenorē subdendus erit: quam si recipere, & pęnitentiā peragere recusauerit, & Ecclesiæ eidem interdicetur ingressus, [g] & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi uarijs pœnis puniuntur. h. d.

Similibus [h] interdumq; acrioribus urgentur pœnis qui in sacrilegij crimen incidunt, & Ecclesias incendere & uiolare [i] minimè uerentur: nā pro modo sceleris [k] admissi, facinorisque perpetrati nisi plenè satisfecerint, aut de satisfaciendo plenā securitatē [l] exhibuerint, nunc pęnitentię beneficium sacrilego penitus denegatur. [m] nūc

a Degradandi. Fac. xxvj. q. v. cap. aliquanti. & cap. si quis ariolos. & xxvj. q. vij. cap. admoneant. & per Hostien. in summa eo. §. quæ sit pœna.

b Maledicorū. Licet plures sint species maledicorum & maledicentiæ, ut laté per Hostien. in sum. eo. hic tamē solū tractatur de maledicentia in Deum & Sanctos. quod colligitur tum ex contextu ipso, tū quòd adhuc sumus in tractatu criminum quæ cōtinēt principaliter Dei læsionem.

c In blasphemiam. Consistit autē blasphemia in attribuēdo aliquid Deo quod illi non conuenit, uel negādo de eo quod ei conuenit, uel attribuendo creaturæ quod cōuenit soli Deo, uel Deo & Sāctis iniuriam irrogando. & de hoc crimine per D. Tho. secunda secūdę q. xiij. artic. j. ubi & Caietanus in uer. blasphemia.

d Publicè. Sed quando dicetur quis publicè blasphemare? ut sit locus ei quod hic dicitur? Respondeo secundum Host. quando blasphemia est notoria de iure, ut est in conuicto & cōdemnato in iudicio, uel de facto: ut quia publicè palam pluribus astantibus blasphemiam intulit. fac. c. fi. de coh. cle. & mulier. & cleri. Itē dicetur publicè quando coram personis blasphemauit, hoc referentibus postea Episcopo, & sic licet non transierit in notorium, satis est ꝙ probari potest: arg. l. palā. ff de uerb. signi. sumitur ergo hic publicum pro specie distincta à notorio.

e Fuerit. Per hoc uerbum quod uidetur sonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam quòd etiam si quis ex nimia iracundia uel ebrietate inciderit in blasphemiam, sit locus ei quod hic dicitur. Alij contra, tu dic ut per Ab. in c. ij. de maledicis, uers. sed quæro nunquid.

f Constitutionis. ca. ij. de maledi. Imponitur & alia pęna in Concilio Lateranensi in nona sessione sub Leone x. quæ non uidetur usu cōprobata.

g Ingressus. Quia qui peccat in Deum peccat in eius ecclesiam, & econuerso, unde priuatur eius ingressu, sic xij. q. ij. capit. de uiro. & xvij. q. iiij. cap. frater. nec debet eis pœna remitti qui in Deum peccāt. distin. lxiij. cap. Salonitanæ. & xxiij. q. iij. c. si is qui.

h Similibus. Ad tertiam partē tituli.

i Violare. Idem crimen incurreretur, etiam si res ecclesiæ non occuparentur, uel usurparentur, sed ecclesia in possessione suorum bonorum molestaretur, & turbaretur: ut p. r Abb. in cap. conquestus. de fo. compet. & fac. ad hunc §. cap. super. & cap. in literis. de rapt.

k Modo sceleris. Vt p Host. in sum. eo. in fi.

l Securitatem. c. super. eo. de rapt.

m Denegatur. Argumen. contra: quia si aliquis pœnitentiam petat de aliquibus criminibus & de quibusdam non, pœnitentia tamen non est ei deneganda cap. quod quidam. de pęnit. & remiss. & xxvj. quæst. vj. cap. cognouimus. & de pœnit. dist. iij. §. ultimo. Argum. contra xxiij. quæst. ij. c. legatur. & de pœnit. d. iij. c. sunt plures. Quidam dicunt ꝙ hoc quod dicitur hic penitus fuit statutū ad terrorem, ut denegetur pœnitentia de omnibus nisi de illo satisfaciat: quia talis pęnitentia non est fructuosa. Alij dicunt (quod melius uidetur) quòd

quòd super illo crimine tantum denegabitur pœnitentia: sed super alijs imponetur, & licet non sit fructuosa quo ad uitam æternam, ualebit ad mitius supplicium subeundum. de pœni.distinct.iij. §.ultim.c.ult. & not.formaliter in c.ij.de raptoribus.

a Anathemate. c. conquestus. de fo.comp. & xvij. q.iiij. c.quisquis. in fi. & xij. q.ij.c. nulli.& c prædia.

b Carceri. Ergo ecclesia habet carcerē, & iniungit pœnam relegationis, ut hic, & in capitulo attendendum.xvij. q.iiij.& ij.q.j.ca. in primis.

c Depositionis. c.si qs deinceps. xvij.q.iiij.

d Pecuniaria. Xvij. q.iiij.c.quisquis. in princ.ca. in literis.de rapt.

e Consentientes. Et cooperantes.xvij.q.iiij. ca. oēs. & ibi not. fac. cap.nuper. de sent.excom.

f Pœnitētias dare. Hoc referas ad illos qui nec in uita nec in morte satisfacere uolunt & possunt. his enim deneganda est pœnitentia in fine, & alia ecclesiastica sacramenta, cum in peccato mortali decedant: ut not. in c. super eo. de rapt.

anathematē [a] uincit, nunc perpetua damnatus infamia carceri [b] traditur, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis [c] animaduersione coerceretur: aliquando etiā pecuniaria [d] pœna mulctabitur.

Consentientes sacrilegis, & Sacerdotes ipsis pœnitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, uel ab ijs eleemosynas recipiētes pari pœnā cum eis puniuntur. hoc dicit.

Nec solum talibus pœnis illi plectendi erunt qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes [e] eis: Præsbyteri quoque uel Clerici qui in uita uel morte sacrilegis pœnitentias [f] dare aut sepulturę interesse, [g] uel eorū eleemosynas [h] accipere au si fuerint, siuē rapinæ participes inuēti fuerint, Ecclesiastico beneficio priuati ordinis sui dānum irrecuperabiliter [i] patienē.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum quam personarum. Et qualiter intuitu rerum. h.d.

Sacrilegium autē admitti dicitur tā ratione rerū [k] quàm personarum. [l] Rerū ut cum quis sacrum de sacro, uel sacrum de non sacro, uel non [m] sacrum de sacro aufert: Sed & si non de sacro aliquid, ablatū fuerit, sed intra certos passus [n] qui in circuitu ecclesiæ sunt,

g Sepulturæ interesse. Etiam si delinquentes pœniteat dum tamen satisfacere non possint. his enim non denegātur cœmeterium. sed clerici non possunt interesse, quod fit ad terrorē uiuentium, ut cum possint satisfaciant timore huiusmodi pœnæ, sed eis non nocet. Argumen. quòd cui conceditur quod est maius, non conceditur quod est minus. not. de hoc in cap. super eo. de rapt.

h Eleemosynas. Not. quòd à publico peccatore non debet sacerdos recipere eleemosynā, ne uideatur illum fouere in delicto suo. concor. cap. super eo. de rapt. uide no. in capitulo ex transmissa. de decim. & xiij. quæstione prima in summa.

i Irrecuperabiliter. ca. super eo. de rapt. & c. si qs. xvij.q.iiij. Sed uidetur hoc uerbū superfluò appositum, cum semel depositus nunquā recuperet ordinē, nā depositio est perpetua, suspensio ad tempus, ut in capitulo, at si clerici. de iudi. Respon. secundū Ioan. And. & Ab. in dicto capitulo super eo, quòd hoc uerbum positum est ad denotādum quòd episcopus propriur non potest hunc restituere, requiritur ergo Papæ dispensatio, in beneficio tamē posset episcopus dispensare, secundum Abb. ibi. ut in capitulo Salonitanæ. distinct. l xiij. fac. c. ij. & quod ibi not. Ab. de cle. pugn. in duello.

k Rerum. c. quisquis. uersic. similiter. xvij. q. iiij. & quod ibi not. Archid. in princ.

l Personarum. c. si quis deinceps. & c. si quis suadente diabolo. & c. sicut. xvij. q. iiij.

m Non sacrum. l. diuus. ff. ad leg. Iul. pecul. quæ est cōtra. Sol. illa corrigitur per hanc, & per c. quisquis. xvij. q. ij. uel illud de iure ciuili, hoc de iure canonico.

n Passus. Xvij. q. iiij. c. quisquis. immo & per turbationem solum rerum ecclesiasticarū nedum per inuasionem huiusmodi crimen committitur, c. conquestus. ibi Ab. de fo. compe.

contrahitur etiam per inuasionem rerum patrimonialium ipsius clerici: ut per Ab. in c. cęterú. uersic. nota ergo ex omnibus. de iudi.

a Violentas. Interdum etiam si non uiolentas: ut infra de sent. excommun. §. uolentem. & c. cótingit. eo. titu. in antiquis. fac. c. si quis suadente. xvij. q. iiij. unde sumitur.

b Dicatæ. c. impudicas. xxvij. q. j.

c Suo loco. Scilicet infra de adult. §. pen.

DE FVRTIS. d

De furtis. Dictum est supra proximè de quadá specie furti, scilicet de sacrilegio quod est furtum factum de re uel loco sacro, nunc de furtis generaliter, & incipit tractare de secunda specie criminum, scilicet de his quę lędunt homines principaliter, iuxta § fi. supra de dupli. purgat.

e Continentur. Xiiij. q. v. §. item obijcitur. & c. pœnale.

f Diximus. §. de furę. ĩ. qui prom. non poss.

g Deijci. c. cum non. ab homine. de iudi. Sed si clericus nó solú cómisit furtú sed latrociniú etiam, tunc debet etiá detrudi in carcerem ad pœnitentiam peragendam. c. tuæ. de pœn. est enim differentia inter furtum quod fit sine uiolentia, & plerunque in obscuro ac de nocte, & latrocinium quod fit cum uiolentia, & apertè, ut faciunt deprædátes in stratis publicis. Vnde nó mirum si differentia est etiam in pœnis: nam & ius ciuile acrius punit latrones, quàm fures occultos. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœn. Auth. sed nouo iure. C. eo. argu. contra in c. ij. eo.

h Minimè orandum. Quia constat eos decessisse in peccato mortali. xxiij. quæstione quinta. ca. placuit.

i Confessi fuerint. Non solum sacerdoti, uerum etiam diacono, immo etiam laico, de consecr. distinct. quarta. ca. sanctum est, & de pœni. distin. j. ca. qué pœnitet. circa fin. & distinct. sexta. capitu. j. in princip. licet laicus nó possit concedere absolutionem: quia non habet potestaté clauiú, sed Deus remittit peccatum propter contritionem: ut per Ab. in d. c. ij. Immo nec Papa posset dare hanc potestatem non sacerdoti. de quo not. in cap. peruenit. dist. xcv.

k Cómunio. Id est eucharistia. fi. mi. dist. 50. ca. pœnitentes. Et sepulturá etiam concedit ecclesia. ex quo confessi sunt. xiij. q. ultim. c. fi. & not in cap. ij. eo.

adhuc sacrilegiú committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis Clericum percutit: uel cum Moniali rem habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur cú quis in Clericum uel Monachú uiolentas [a] & impias manus inijcit: uel cú personę Deo dicatę [b] per coitum appetuntur, de quibus infra suo [c] loco latius dicturi sumus.

DE FVRTIS. [d]

Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur, & fures promoueri non possunt, imo promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi. h. d.

Vrti quidem nomine omnis illicita usurpatio alienæ rei concluditur, sed nunc de is tantum agimus, quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione continentur. [e] Fures autem nó solum seculares leges uerú etiá canones acriter insectantur: nam nec ad sacros ordines promoueri (nisi secundú ea quæ supra primo libro diximus [f]) & promoti ab eisdé deijci, [g] & si depositi incorrigibiles fuerint excómunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si dum furtum committitur occisi fuerint, pro eis minimè orandum [h] erit: quanquam si cóprehensi aut uulnerati confessi [i] fuerint, communio [k] eis non sit deneganda.

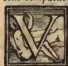
Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur, & pœna furum puniuntur partientes cum eis, & qui furtorum sunt conscij.

Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti furtum cómiserunt. Cæterú si quis

propter [a] necessitatem cibaria, uestem, uel pecus furatus fuerit longè mitiori poena [b] puniendus erit: Nec fures solum supradictis poenis tenentur, sed ij quoq; qui aut cum furibus partiuntur, [c] aut qui furtorum conscij fures quaerentibus possessoribus [d] non indicant. [e]

DE VSVRIS. [f]

Vsura quid sit & unde dicta, & habens possessionem in pignus recepta propria pecunia si recuset fructus in sortem computare usuras committit: hoc dicit.

Sura [g] est qdqd [h]

a Propter necessitatem. Scilicet modicam: quae interpretatio colligitur ex eo quòd poena uel poenitentia imponitur. si enim magna esset necessitas nulla poena imponeretur, cum in necessitate omnia sint cómunia. fac. de consec. dist. v. c. discipulos. & dist. xlij. c. j. & xij q. j c. ij. & xxiiij. q. viiij. quod autem. & distinct xlvij. ca. sicut. debuit enim credere dominú permissurum. §. placuit. de oblig. quae ex delict. sic etiam dicimus q tpe necessitatis poterit religiosus facere eleemosynam de bonis monasterij: ut p Abb. in c. si quis. eo. Et uxor de bonis mariti, iusta id quod putaret ipsum maritum daturú, si non fuerit sibi uetitum ab eo. Alij intelligút procedere quod hic dicitur etiam in maxima necessitate, si posteà ueniens ad pinguiorem fortunam non restituit. Et secundum hos nota quòd subtrahens aliquid tempore necessitatis, tenetur illud restituere cum potest, quasi cessante causa: ut per Abb. in d. c. si quis propter. Sed an ex quo tempore necessitatis omnia sunt communia, possit pauper agere contra diuitem, ut sibi subueniat. Respon. non competit quidem pauperi actio, sed bene potest implorare officium iudicis: quia diues peccat non subueniendo pauperi in necessitate. Ab. in d c. si quis post. & in c. cum causam. de elect. & in c. cú dilecti. de emp. & uend. no. in c. sicut. dist. xlvij. Est & alius casus in quo furari uidetur licere, uidelicet cú quis aliter nó potest suum recuperare Ab. in c. j. uersi. *In Glo. iij. ibi.* de his quae ui metusve causa. &c.

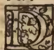
b Poena. De qua in c. si quis propter. eo.

c Partiuntur. §. si uero. opem. instit. de obli. quae ex delicto. fac. not. in c. j. de offic. deleg.

d Possessoribus. Id est, dñis uel quibuscunq; quorum interfit. l. interdum. ff. de uerb. signi. cap. penultim. eo.

e Indicant. No. ergo q tenetur quis indicare furem uel furtum, de quo latè per Cano. in c. pen. eo. & per Legistas in. l. in ciuilo. C. eo. Sed an furtum passus possit petere à iudice ut scrutetur domum & scrinia etiam loca secreta Titij de quo forte suspicatur? Respon. ut per Abb. & alios in d. c. penul.

DE VSVRIS. f

E usuris: Postq supra uisum est de furtis, cópetenter subijcitur de usuris, cum usuram exercés quodammodo furtum cómittat. xiiij. q. iiij. c. si quis usuram.

g Vsura est. Hec diffinitio siue descriptio sumitur uirtualiter ex c. usura. & ex c. plerique. xiiij. q. iij. uno tantum adito uerbo, scilicet mutuatâ q conuenienter fuit additú, ut dicet super illo uerbo. Sed haec diffinitio siue descriptio secundú Ab. non est pfecta: quia posset aliquid accedere sorti gratis, & túc nó esset usura: arg. j. q. ij. c. sicut. & c. dilectus. & c. etsi qq. de simo. Vñ ipse aliter diffinit, id est, usura est lucrú mutui ex pacto debitú, uel exactú. Sed haec quoq; est defectiua: quia usura cómittitur etiá si absit pactú, dummodo adsit intétio. c. cósuluit. eo. Vñ Host. in sum. eo. §. quid sit. ponit aliá, quae licet oppositionibus nó uideat relinquere locú, lógior tñ est quàm. §. Callimachus. qd est contra naturá diffinitionis quae nihil aliud est quá rei breuis explicatio: ut ait Crassus apud Tulliú de Oratore. Ideò dic q satis defendi pót illa quae hic ponitur. Nec ob. quod opponitur de traditione facta gratis: quia uerbú percipitur in ea positum pót tollere cótrarium. ná percipere hoc loco denotat quádam acceptioné non simplicem sed fructuú, uel earú rerum quae sunt loco fructuú, unde dicimus fructus percipit non ita donú percipit. Idé erit in uerbo accedit, quo utunt. d. c. pleriq;. & d. c. usura. quia nó bene dicitur donú sorti accedere quod utiq; stat per se, sed accedere est alteri principali rei adhaerere, ut est usura sorti, uel dic percipitur, scilicet ex pacto: ut no. in d. c. usura.

h Quidquid. Siue sit pecunia, siue electuariú, siue

siue capella, siue quodcunq; nomen imponas, c.pleriq;.& c.usura.xiiij.q.iij. etiā si detur factum in æstimabile, ut si doctor mutuet scholari ut secum intret, aliter non mutuaturus: ut per Ab.in Rubric.eo.

ultra sortem mutuatam [a] percipitur,[b] dicta ab [c] usu, quia scilicet, ꝓ usu pecuniæ recipit. Vnde [d] & si quis pignoris obtētu rei alicuius nactus fuerit possessionē,[e] si sortē suā deductis expensis [f] de fructibus iam perceperit, si eandē debitori restituere recuset, & perceptos [g] fructus in sortē cōputare, procul dubio usurarum committitur crimen.

Pœnæ usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum & officiorum & ecclesiastica sepultura amissio. hoc dicit.

a Mutuatā. Hoc ideò: quia usura nō cōmittitur nisi in rebus in quibus consistit mutuū, scilicet quæ cōstant pondere, numero, uel mensura, ratio diffusè ponitur per Ab. in Rubr.eo. post Host. in sum. §.j. Immo nec in his cōmittitur nisi actualiter sit deuētum ad mutuum, qđ designat hoc uerbum mutuatam, licet res sit apta mutuari. Vnde infert Ab.in d. Rubr. ꝙ si ego cōmodarem tibi pecuniā nō ut expēdas sed ut ad pōpam retineas in banco, possum licitè aliquid lucrū capere: quia tunc non est celebratus contractus mutui.

b Percipitur. Quasi debitū, & quasi fructus.

c Ab usu. Alij alias ponunt etymologias, ut per Ab.in Rubric.& per Archi.post alios.in c.usura.xiiij.q.iij.quæ non reciperentur ab humanioribus.

d Vnde.&c. Quia in casu sequēti aliquid accipitur ultra sortem. & fac.c.j. & c.ij.eo.

e Possessionē. Idem dicendum de domibus & alijs rebus, debent enim soluta pensione extenuare sortem. Abb.in c.j.eo.

f Expensis. Quia quod superest est fructus. l.fructus.ff. solu. matrim. & xij. quæst.ij.cap. uobis. & l. j. C. de fruct. & lit. expens. & pignus per fructus perceptos liberatur ipso iure.l.j.& ij.C. de distr.pig. c.j.& ij.& c.conquestus. eo. Cuiusmodi aūt debeant esse tales expēsæ, & quo medio possint repeti, not.in d.c.j.

g Perceptos. Quid de percipiendis? Resp. ut no.per Abb.in c.j.eo.ubi etiam alij.

h Vsurarios. Scilicet manifestos. ca.quia in omnibus.eo.

Multiplicibus aūt pœnis sacri Canones usurarios [h] insequuntur: nā præter inustā infamiā, nec ad Christianā nec ad cōionē admittūtur altaris, [i] nec quisquā de manu eorū oblationes [k] accipiet. Et si Clerici fuerint tàm officij quàm beneficij ecclesiastici periculū patientur. [l] Nullus [m] quoq; sub pęnis Gregoriana cōstitutione [n] compręhēsis, manifestis Vsurarijs, aut locabit [o] domus, aut conductas habere permittet. Sed & si in hoc

i Altaris. Id est, ad suscipiendū sacramentū eucharistię, secundum Inno. Sed uterq; Ab. tā in c. quia in oībus, q̄ in c.cū tu.eo. exponit ut hic usurarius nō admittatur ad ecclesiā, quādo celebrant diuina, & fortè secundū Ab.iuniorē ista expositio est melior, ut usurarius rubore suffusus facilius resipiscat. sicut dicimus & de excommunicato.ca.pia. de excep.in vj.

k Oblationes. c. quia in oībus. eo. Sed nunquid saltem eleemosynā recipere quis possit ab usurario? Rñ. sic, secundū Ioā. And.in c. cum uolūtate. de sent.excom. sequitur Ab.in d.c.quia in oībus. fac.not.in c.ex trāsmissa.de decim.& xiiij.q.v. in summa. Ratio differētiæ est: quia oblatio fit in publico, eleemosyna de sui natura fit in occulto, licet etiā in publico fieri possit. Sed an idem sit in alijs peccatoribus manifestjs? Respon.non, nisi in casibus expressis ad hoc uidetur text.cū ibi not. in c.oblationes. dist.xc. Hug.cōtra, primū æquius, secundum Abb.argumen.cap.multi.ij. q.j.

l Patientur.c.j.eo.

m Nullus. Siue particularis ꝑsona cuiuscunque status uel conditionis, siue collegium, uel uniuersitas c.j eo.in vj.

n Constitutione.c.j.eo.in.vj.

o Locabit. Quid si ignorabat locator usurariū esse conductorē, uel nō locauit ad exercendū fęnus? dic ꝙ probabilis ignorātia illū excusat.l.si quis ignorās.ff.loca.& c.si uerò.de sent. excom.

excom.el secondo. & c.in audientia. in dubio tamen præsumuntur ad hoc conducere si con sueuerunt usuras exercere. l.si cui. ff.de accus. & c.semel.de re.iu.in vj.

a Sepultura.ca.q̃q̃.eo.in vj.c. quia in oĩbus. eo.i antiqs,nec ꝑ derit defuncto ꝙ hęres eius uelit sa tisfacere,nã opor tet ꝙ ipsemet re- stituat, uel de re- stituẽdo caueat, ita ꝙ appareat il- lum nõ decessisse in illo peccato, de quo not.in ca. ij.eo. in vj. & in Cle.eos.de sepul. & aliquid ꝑ Ab. in c.quia in om- nibus.eod.

b Satisfieri.De- bet aũt satisfieri ei à quo pecunia est extorta,uel e- ius hæredib. illis nõ extãtibus,uel nõ petẽtibus,uel nõ curan- tibus,pauperibus extortũ erogabit.c.cũ tu.eo. dicit tñ Guil.ꝙ hoc casu debet publicè ꝓponi edictũ in locis à quorũ incolis usuræ sunt ex- tortæ,& si aliqui appareãt quibus fides sit adhi bẽda,potius illis restituent,q̃ pauperibus ero- gẽtur.fac.c.sicut.§.eos.de homi.& not forma- liter in c.ij.eo.in vj.sed quid si facta erogatio- ne in pauperes appareãt illi quibus fieri debet restitutio? Respon.ut per Perusin. in d.c.ij.

c Indistinctè. Id est,nõ expressa aliqua quan titate:quia mãdauit in genere restitui quæcun que extorserat per usurariam prauitatem.

d Mandauerint. Hoc fuit statutũ ne Conci- lium Lateranense de quo in c.iij.eo. eludatur. dicit enim ꝙ qui decedit in hoc peccato non admittitur ad sepulturam ecclesiasticã, ex quo aũt quis mãdat de restituẽdo nõ dr̃ decedere in illo peccato.& sic Lateranẽse Conciliũ nõ haberet locũ.occurritur ergo ꝑ c.ij. eo.in vj. uñ sumitur hæc lr̃a huic elusioni. Ex hoc etiã refert Io.And.post Guil.ꝙ fœneratores Tusci dicebãt ꝙ solum ultimus de gñe damnabitur, ex quo oẽs predecessores reperientur mandas- se usuras restitui. Tenebitur aũt hæres restitue re,etiã si testator nõ mãdet, immo & si usuræ

scelere decesserint ec clesiastica carebunt se pultura. a

Licet quis de usuris satis- fieri mandet per hæredem,nõ tamen est tradẽdus ecclesiasti cæ sepulturæ donec fuerit sa tisfactũ, et cõtra faciẽs incur rit pœnas eorundẽ, et testamẽ ta usurariorũ nõ ualent. h.d.

Et id adeò obtinet ut etiã si morituri in ultima uolũtate de u- suris satisfieri, b ex- pressa quantitate, uel indistinctè c mãdaue

rint, d donec secũdũ Gregorianæ constitu tionis e tenorem sa- tisfactum f fuerit,Ec clesiastica sepultura carere g debeãt. Qui cunque uerò manife stos Vsurarios contra ꝓdictæ sanctionis for mã tumulare h ausi fuerint, pœna Latera nensis cõcilij contra usurarios ꝓmulgatæ subijciẽdi erũt. Testa mẽta i quoq; ab eisdẽ

ad eũ nõ peruenerint,in quantũ se extendũt ui res hæreditatis.tradit in c.tua nos.eo. sed hoc casu nõ cõcedetur defuncto ꝑpter restitutio- nẽ ecclesiastica sepultura,cũ in peccato deces- serit,nisi aliàs de mortui cõtritione appareat. xxvj.q.vj. c.q re- cedũt.& c.nobis. ij.de sent.excom.

e Constitutio- nis. ca.quãquàm. eo. in vj.

f Satisfactum. Quid sit satisface re habes in l.j.ff. qui satisd.cog.& in l.si rẽ. §.oĩs.ff. de pign.act. & ex hoc modo loquẽ di impsonaliter collige ꝙ nõ solũ sufficit de usuris ꝑ quẽcunq; esse sa tisfactũ,sed ẽt suf ficit ꝙ sit idoneè cautũ ꝑ quẽcũq; ꝙ intellige quo ad hoc ut usurarius admitti possit ad sepultu- rã,nõ ad ualidandũ testamentũ:ut not. in Cle. j.eo.in uer.manifestos.sequitur Perusin.in c. ij.eo.in vj.& dr̃ satisfactum si sit satisfactũ de usuris tantum.non enim requiritur ꝙ satisfiat de interesse secundum Archid.in d.ca.ij.& la- tius per Perusin.uersic. *Sed quærit hic Archid.*

g Carere debeãt. Est ergo hic opus facto,id est restitutiõe uel satisfactiõe,nec satis est be- ne uelle.c.nõ satis.dist.lxxxvj.uerba.n.sunt cũ effectu intelligẽda.c.relatũ.de cle.nõ resid.l.j. ff.ꝙ q̃q; iu.Sed nõ ne qui solui mãdat,soluere uidetur.l.qui mãdat.ff.de solu.Rñ.illud habet locũ facta solutione per mandatariũ,qui enim peraliũ,&c. c.qui per alium.de reg.iu.in vj.

h Tumulare.Idẽ si nõ tumulauerũt,simulaue rũt tñ tumulare,secundũ Io. de Lig. Domi.& Perusi.in c.q̃q̃.uersi.cæterũ.eo.in vj.ex quo e- nim simulãdo dederũt alijs malũ exẽplũ,& ex cãdalizauerũt ecclesiã nõ debẽt à pœna excu sari.xj.q.iij. c.præcipuè de portãtibus & asso- ciantibus.per Docto.in d.c.quãquàm. & fac. Glos.in Cle.nos.de sepul. in uerb.sepelire.

i Testamenta.Quid de codicillis? & uidetur ualere,diuersa enim sunt hęc.l.si idem.C.de co dicil. & constitutio. c.ij.eo.in vj. est pœnalis.

ergo

facta aliter a quàm secundum dictæ Cōstitutionis formam non ualebunt sed ipso Iure erunt irrita.

Non debemus facere malū ut posteà faciamus bonum, et si non sint quibus restitui possint usuræ, erogandæ sunt in pauperes, & paupertas excusat à restitutione. h. d.

Nec quicquàm proficiet quòd quis pro captiuis redimendis uel eleemosynis b dandis sese usuras exercuisse c alleget, nec enim propterea magis cum usurario dispensari d poterit, Cum ꝑ uita alterius nec mentiri e quidem nedum rapere liceat. Planè si nec ij à quibus quis usuras extorserit, nec illorum sint hæredes superstites f non solum pauperibus g usurarum nomine acceptū erogare poterit, uerum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas euidēter h excuset. i

Non solum fœneratores sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere nulla obstante appellatione. h. d.

ergo restringenda. c. statutum. de elect. in vj. l. si præses. & l. si de interpretatione. ff. de pœn. & prohibitis maioribus minora petere non prohibemur. l. cui pacto. ff. de seruis export. c. per uenerabilem. qui fil. sint leg. Commu. contra per d. c. ij. quod in principio facit mētionem de ultima uoluntate in genere, & arg. c. cum esses. de testam. fac. q̄a codicillus largè dicitur testamētū: quia mentis est testatio: ut xiij. q. ij. §. sed aliud. & in stitu. de testam. in prin. l. conficiuntur. & l. ab intestato. ff. de codicill. & melius in l. ij. §. quintus. C. de iu. uet. enucl. & latissimè per Legistas in Rubr. ff. de leg. j. aliàs facile esset constitutionē eludere quod esse nō debet. cap. si ciuitas. de sentent. excommunica. in vj.

a Aliter. Scilicet non facta satisfactione nec idonea præstita cautione.

b Eleemosynis. xiiij. q. v. per tot. cap. sicut. §. eos. de homicid. de rebus enim restitutioni subiectis non potest eleemosyna fieri. cap. innouamus. ubi Abb. de censib. & in cap. ex transmissa. de deci.

c Exercuisse. Licet hoc uerbum magis uideatur accommodari ad eum qui dat ad usuram, quàm ad eum qui accipit. Inno. tamen in cap. super. eo. eod. unde hæc litera sumitur, tenet ꝙ dispositio illius tex. uendicet sibi locum etiam in accipiente, mouetur: quia si non reperiretur qui reciperet, peccatum usurarum non reperiretur, cum ergo recipientes dent causam huic crimini, per consequens, uidentur ipsi quoque eodem iure censendi cum dantibus. sed in contrarium fac. c. debitores. de iureiu. unde distinguendum est, ut per Abb. in d. c. super eo.

d Dispensari. Arg. quòd prætextu boni malum fieri non debet. j. q. j. c. non est putanda. & xxxiij. q. v. c. si dicat. & xiiij. q. v. c. j. ij. iij. & c. neque. arg. contra. xxvij. q. j. c. non oportet. dic ut plenè not. in c. non magno, ne cle. uel mon.

e Mentiri. c. super eo. eo. & xxij. q. ij. cap. ne quis arbitretur. ubi de hoc, & dist. xiiij. in summa. & c. quod ait. Et facit hoc contra doctores dantes consilium contra conscientiam, ut liberent quem à morte. Immo aduocatus habens iustā causam non debet niti ad obtinendum per mendacium: not. in c. cupientes. de ele. in vj. & per Abba. in cap. j. de his q̄ ui, metusve causa fin. & per alios ibi ad eū notatos.

f Superstites. Sed quid si principales sint superstites nunquid ut usurarius liberet à peccato sufficiat remissio illi⁹ à quo fuerūt extortę usuræ? respon. sufficere, secundum distinctionem tamen Ab. & aliorum in c. cum tu. eod. in fin. ubi & quid si ille cui debent usuræ restitui sit ualde absens; an usurarius teneatur ad eum mittere usuras, & cuius expensis.

g Pauperibus. Sed quibus pauperibus? resp. secundum Hostien. pauperibus illius loci ubi pecunia fuit extorta: quia facilius inter illos poterunt reperiri ij quibus est datum dánum; sed secundum Fed. consi. xxxij. quem uidetur sequi Abb. in cap. cum tu. eo. in fi. est hoc consilium non præceptum.

h Euidenter. Si enim credatur habere uerberibus ueritas eruatur. v. q. v. c. illi qui. & xiiij. q. vj. cap. j. Vel iuret se non habere unde reddat, quod potius uidetur: quia non debet ulla pœna puniri, & inanis est actio &c. l. nam is. ff. de dolo. cap. olim. de resti. spol. & not. in capit. cum tu. eodem.

i Excuset. Si tamen uenerit ad pinguiorē fortunam tenetur ut antea. c. Odoardus. de solu. & l. si debitoris. ff. de cessio bon. & arg. xxvj. q. vj. c. si quis de corpore. & not. in c. cum tu. eod.

Filij

a Filij Fac.c.tua.eo.unde sumitur, & tenentur filij pro parentibus pro hæreditaria portione.fac.l.ex qua persona.ff.de re.iu. Sed pone quòd alter hæredum efficiatur non soluendo ante restitutionem usurarum, nunquid alter côuenietur in solidum? dic q̄ sic si non sit defuncti hæres, sed ad eum bona defuncti peruenerint, inquantum talium bonorum mensura patitur, est restitutio facieda: ut plenius no. in d. c. tua.
b Hæredes. Sed tantum iusta uires hæreditarias in foro poli, in foro aût fori est distinguédû utrum hæres fecerit uel nô fecerit inuentarium, ut plenè per Doct. in c. tua. eo.
c Appellationis. Intellige hoc in manifestis usurarijs, ut in c. quàm perniciosû. eo. Idê est in quolibet crimine manifesto. ca. cû sit Romana de app. aliàs si iniustè grauaret nô est appellatio deneganda, ut plenius not. in d. cap. quàm perniciosum.
d Iurauerit. Not. quòd iuramentum præstitum de usuris non repetendis, non inducit liberam remissionem usurarum, immo usuræ præsumuntur magis extortæ, cum iuramentum huiusmodi, non præsumatur interuenire ex libero consensu iurantis. capitulo super, de renuntia.
e Iudex. Not. casum in quo iudex supplet commodum priuatarum personarum, cum mâdat usuras restitui. Sed dic quòd immo hoc facit iudex potius ob utilitatem publicam, & ut obuiet periculo animarum: aliàs non faceret. c. ad nostram. ij de iureiur. l. j. §. hoc autê iudicium. ff. de damn. infec. debet enim iudex etiam præuenire ante consumationem peccati, cum uidet aliquem in præcipitio & actu peccandi. not in c. ex literis. de sponsal.
f Remittant. Hoc tunc est necessarium cum pars proprio motu intendit repetere, & ipsa implorat officiû iudicis: secus si iudex pcederet ex officio nô implorato: quia tûc nô erit opus remissione uel absolutione: qa pars nô uenit contra iuramentum: quia iurauit non repetere, non autê non recipere si redderentur secundum Ab. in c. tuas. eo. licet Glos. aliter ibi sentire uideatur. Quid si iurauit absolutionem non petere? resp. adhuc poterit denuntiare. not. in d. c. tuas. Quid si iurauit non denûtiare? resp. nô ualet iuramentum: quia non potest quis se obligare contra bonum caritatis, & dispositionem euangelicam, si peccauerit &c. not. in c. ad nostram. ij. & c. quemadmodum. de iureiur. de materia in ca. j. & in ca. debitores. de iureiu.
g Immoderatusve. Fac. c. quanto. eo. uidetur ergo q̄ moderatas exercere possint à côtrario sensu. dist. xxv. ca. qualis. & l. cum prætor. ff. de iudi. contrarium uidetur uerius: ut in cap. post miserabilem. eo. & ita cessat hic hoc arg. à contrario sensu. l. conuenticula, C. de episc. & cle. Sed cur hic insertum fuit hoc uerbû, immoderatas, inducens hanc ambiguitatê? resp. quia legitur in d c. quanto. unde sumit. Et licet Doct. commu. tenere uideantur q̄ iudæi non possint fœnerari Christianis per d. cap. post miserabilem. usus tamen & practica quæ est optima interpres legum suadet contrarium & Doctore

Iudex fœneratori pôt præcipere sub pœna excommunicationis, tàm ne usuras exigas quàm ut exactas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis usuris. hoc dicit.

Nec is tantum Ecclesiastica districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui fœneratus est, uerumetiam filij, [a] & q̄cunq; extranei hæredes, [b] qui omnes sup usuris côuenti nullius appellationis [c] remedio restitutionem interfugere permittendi erunt.

Sed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquã repetendis fœneratori iurauerit, [d] adhuc iudex [e] usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tàm ut ab earum desistant exactione, & iuramentû remittant, [f] quàm etiam ut exactas restituant, ne de dolo & fraude quemquam contingat commodum reportare.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine Christianis, aliàs excommunicantur modo quo possunt. hoc dicit.

Iudæi quoque si à Christianis quocunque prætextu graues immoderatusve [g] usuras extorserint, &

per seculares principes [a] & potestates illas remittere sunt cōpellendi, & donec de immoderato grauamine competenter satisfecerint ab uniuersis Christi fidelib. tàm in mercimonijs [b] quàm in alijs per excōmunicationis sententiā eis omnimodá cōmunio [c] denegabit.

Ponuntur plures casus quibus quis fructus in sortem coputare non tenetur. h.d.

Sunt tamen casus [d] in quibus aliquid ultrá sortem absque uitio usurarum licitè recipitur, utputa si Clericus Ecclesiasticum beneficium [e] aliter redimere nō ualens prætextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem si terra non [f] sit beneficij alicuius Ecclesiastici, sed ad accipientē in pignus Iure dominij directi ptinere noscatur. Idem si possessiones [g] pro non numerata dote genero [h] à socero pignori obligatæ fuerint. [i] Cum enim frequēter dotis

ctores in hoc potuerunt decipi, sed & si non fuerint decepti, qua ratione id uerbum legitur in d.cap. quanto, eadem ratione potuit hic uerbum huiusmodi inseri. Sed an iure Mosaico possint hebræi fænerari Christianis? multi quòd non, & ita etiam Abb.in d.c. post miserabilem. potissimum per c. xxviij. Deuteronomij, ibi, alienigena fenerabitur tibi. Facile tenerem contrarium per d. cap. xxviij. Deut. ubi dicitur ꝙ seruantibus legē nemo fenerabit, sed ipsi seruantes fœnerabuntur alijs, non est ergo dicēdum quòd in premium obseruātiæ legis Deus permitteret hebræis facere illud quod est peccatum, & quod in euentum in obseruantiæ ipsi hebræi nulli fœnerabuntur, non dicitur ibi præceptiuè sed per modum impositionis pęnæ. q. d. Deus eritis pauperes, & non poteritis exercere negotium ualde lucrosum, uobis à me aliàs permissum. Communiter tamen tenetur contra, ut apparet ex his quæ habentur in d.cap. post miserabilem.

a Seculares principes. Quorum legibus in tēporalibus iudæi subijciuntur. c. quo iure. dist. viij. & l. iudæi. C. de iudæ non tamen intelligas quòd etiam ecclesia non possit eos compellere ad usuras restituendas: nam cum hoc crimen sit ecclesiasticum, & sit contra legem eorum, & contra naturam, licitè possunt compelli per iudicem ecclesiasticum: ut per Inno. in c. quod super. de uot. & uot. redemp. & per Abb. in cap. post miserabilem. eo. Ideò autem fit mentio de principibus secularibus: quia per eos facilius compelli possunt cum habeant homines armatos, quos non habet ecclesia in loco ubi nō habet temporalitatem, at de iurisdictione spirituali parum curant iudæi. fac. not. per Abb. in c. postulasti. de iudæ.

b In mercimonijs. Non peccāt ergo Christiani communicantes iudæis in mercimonijs regulariter, licet nimia familiaritas & conuersatio interdicatur. xxviij. q. j. c. sæpe. & c. nullus & c. ad hoc. de iudæ.

c Communio. Et est hæc quædā indirecta excommunicatio in personis hebręorum, ut & in c. post miserabilem. eo. unde sumitur. ubi nota. Abba.

d Casus. Duodecim casus tales enumerantur p Abba. post Glos. in c. conquestus. eo. & not. xiiij. q. iiij. in summa; & generaliter ubicunque recipitur pecunia loco interesse nō cōmittitur usura. Abba. in c. j. eo.

e Beneficium. c. j. in fin. eo. & idem in feudo. capitu. conquestus. eodem.

f Non sit c. conquestus. ubi Abb. eo.

g Possessiones. Quæ debent esse traditæ ut eius fructus lucro genero cedant. l. de diuisione. ff. solu. matri. & not. in c. salubriter. eo. unde sumitur.

h Genero. Quid in hærede generi possidente seu detinente pignus post mortem generis. Inno. & Ab. in c. salubriter. eo. tenent hunc nō lucrari fructus: quia in optione eius est restituere pignus, & se ab obligatione liberare, qd nō est in genero & marito cum uel inuitus teneatur ad onera matrimonij. Idem tenetur de uxore cui soluto matrimonio pro restitutione dotis est datum pignus, unde debet esse cauta ut faciat sibi consignari possessionem in solutum aliàs fructus extenuabunt sortem.

i Fuerint. Quid si promisit socer certos annuos denarios pro quolibet centenario usque ad solutionis tempus, an teneat conuentio? res. ualde

fructus nó sufficiát ad onera matrimonij supportanda pignoratarum possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est usurarius rem emens minus iusto pretio, si túc uerisimiliter dubitetur an tépore solutionis plus uel minus est res ualitura. Vel aliter dubius euentus usurarum suspitionem remouet. h.d.

Ille quoque qui dat decem solidos, [a] ut alio tempore totidem sibi grani, uini uel olei mensurę reddãtur, ex hoc usurarius censeri non debet. quia licet tunc plus ualeant, utrum plus uel minus solutionis tépore fuerint ualituræ uerisimiliter dubitatur. [b]

Vsurarius est qui à debitore recipit aliquid ultra sorté, etiam si suscipiat in se periculum. hoc dicit.

Aliud tamen Iuris est, si quis nauiganti, uel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatem, mutuatur, & ex eo quòd in se mutuans periculum [c] suscipit, aliquid [d] ultra sortem ut recipiat cóuenit: nam hic usurarius reputandus erit.

DE ADVLTERIJS & alijs coniunctionibus illicitis.

Adulterij appellatio est generalis propriè tamen in nuptam committitur, & quæ sit adulterij pœna. h.d.

Dulterij generalis [e] est appellatio, continet enim nó modo alieni thori uiolationem, sed omnem propè [f] illicitam fornicationé. Propriè [g] tamen adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico excommunicatio, [h] in Clerico depositio, [i] uel in utroque certæ [k] pœnitentiæ impositio.

ualde dubitant. Abb. distinguit ut per eum in cap. salubriter. eo.

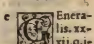
a Solidos. Sed cum pretij interuentus designet contractum emptionis, & uenditionis. l. fi. C. de præd. decu. lib. x. non uidetur quòd hic possit cadere usura, quæ non committitur nisi in cótractu mutui. c. cósuluit. eo. & s̃. eó. in prin. & not. Abba. in rub. eo. Res. quòd quo ad formá cótractus non est usura, sed quo ad intentioné contrahentium deprauatam: ut not. Ab. in c. nauiganti. eo. unde sumitur.

b Dubitatur. Ergo si certum esset ꝙ tépore solutionis plus ualerét usurarius est censendus. c. in ciuitate. & c. fi. in fi. eod. & ita propter dubiú excusatur. simil. l. pen. C. de solu. Argu. ꝙ dubia in meliorem partem interpretari debent. c. ij. de re. iu. c. ex literis. de probat. l. Arria. ff. de act. & obli. Sed immo uidetur ꝙ in tali dubio abstinendú esset à talibus contractibus ob periculum animæ: ar. c. illud. de cle. egrotanti. c. significasti ij. de homi. & not. in c. uni. de seruit. in ordi. fac. Sol. hoc ꝓcedit in foro cótentioso, contrariú in foro cóscientiæ: ut p Ab. in d. c. fi.

c Periculum. Quia iste recipiebat in se periculum, uidebatur quasi quadam compensatione licitè aliquid ultra sortem recipere posse: quia periculú mutuatæ pecuniæ pertinebat ad debitorem, cum sua facta fuisset, sed nihilominus est usurarius: ut in c. fi. eo. & not. in c. conquestus. eod. tit.

d Aliquid. Etiam modicum dummodo natura extimabile. xxiiij. q. iij. c. j. ij. iij. & p D. Thoma. ij. ij. q. lxxviij. artic. ij. siue id sit res, siue factum, siue consistat in uerbis, puta in ducendo, sequitur Abb. in c. fin. eod.

DE ADVLterijs, & alijs coniunctionibus illicitis.

e

Eneralis. xxxij. q. iiij. c. nemo. & q. v. c. non mechaberis & l. inter liberas. §. j. ff. eo. & l. inter stuprum. ff. de uerbo. signi.

f Prope. Hoc ideò: quia etiam generaliter suméndo uerbum non continet omnes species fornicationis illicitæ. & de his habes. xxxvj. q. j. cap. lex illa.

g Propriè. l. inter liberas. §. j. ff. eo. l. inter stuprú. ff. de uerb. sign.

h Excommunicatio. xxvij. q. j. c. si quis episcopus: no. in cap. lator. ij. quæstio. vij.

i Depositio. xxvij. q. j. c. si quis episcopus. per Ab. & alios. in c. ut clericorú. & in c. peruenit. de adult. & latius in c. at si clerici. de iudi. licet quidá moderniores disputent in cótrarium, ut per Paul. Ghirl. in tract. de pęnis omnifa. coitus. q. vj.

k Certę. Quia scilicet laicum pęnitere debet

septem

septem annis, clericus decē. lxxxiij. dist. c. pres byter. & xxvij. q. j. c. deuotam. & xxxiij. q. ij. c. hoc ipsum. & hoc intellige in foro pęnitētiali.

a Arbitrio. Not. horum delictorum pęnas es se arbitrarias: ut not. in c. hoc ipsum. xxxiij. q. ij. unde sumitur.

b Societatis. Immo non solum natura hominū hoc reformidat, uerū etiam quorūdam brutorum.

c Sacro fonte. c. si quis à matre. xxxij. q. ij. unde sumitur. & xxx. q. j. c. omnis.

d Sodomitico. Nō exprimit hic de masculo, uel fęmina: quia in utroque passiuè dicitur posse committi Sodomia, ut ꝑ Abb. in c. in archiepiscopatu. de raptor. post Glos. in c. omnes. xxxij. q. j. & de hoc in c. clerici. de excess. prælat. Illa autem ratione cōtra Sodomiticos ꝓcedit ecclesia: quia huiusmodi crimē est cōtra naturam, quo casu ecclesia uindicat sibi potestatē non solum in laicos uerum etiam in infideles, & sic etiam procedit cōtra iudæos ratione criminis usurarum: ut not. in §. iudæi. supra tit. prox & per Inn. in c. quod super. de uot. & per Abb. in d. c. clerici. & Sodomitas puniuit Deus, licet non essent de populo electo & Israelitico. ut in Gen. c. xix. ergo & eodem modo eius uicarius.

e Brutis. xv. q. j. c. mulier.

f Pœnitentiæ. De qua not. supra eodem in principio in uerbo certæ pęnæ.

g Pecuniaria etiam pęna. Iusta qualitatē, scilicet facti, & personarum conditionem: ut per Domi. & Abb. in c. ut clericorum. de ui. & honesta. cle. & per Abb. in c. licet. de pęn. nec tolleretur istud arbitrium uel alia pęna certa iuris canonici uel ciuilis, si statutum imponeret aliam pęnam. Doct. in c. j. eo.

h Dotata uirgine. Id est, assignata donatione propter nuptias, uel propriè meminit de dote: quia stuprator dabit pecuniam mulieri quā retinebit sibi pro dote, qđ fieri potest. l. j. si qs uxori. ff. de don. inter ui. & uxor. & l. ij. C. de dot. caut. non numer. & si cū ea stuprator non contrahat nihilominus mulier habebit eam. c. j. eo. un de sumit & ibi no.

i Iusta modum. Qui æstimabitur iusta facultates illius, & dignitatem puellæ. l. pe. C. de episc. audi. Authen. sed quanuis. C. de rei uxo. actio. & l. siue generalis. ff. de iure dotium. & xxx. q. v. c. nullū. hæc olim fuit pęna in Exodo, hodie alia secundum leges: ut not. in c. j. & ij. eod.

k Castigatus. Ad arbitrium iudicis. cap. ij. & ibi not. eo. unde sumitur, licet seuerius de iure ciuili agatur, quæ pęna seruabitur in suo foro.

l Excommunicatusque. Quo ad communionem sacramentorum quousque ei uisum fuerit superiori, finaliter tamen non compelletur eam recipe-

Arbitraria est pœna incestus, Sodomia, & rei habitæ cum brutis. h. d.

Eadem uel etiam ꝓ Iudicis arbitrio [a] maior aut minor eos manet pęna, qui incestū commiserunt. Vtputa cùm qui contra naturam humanæ societatis [b] parentibus uel liberis, uel alijs eiusmodi personis impudicè adhęrent aut si cum illa, quam quis de sacro fonte [c] susceperit, aut quam ante Episcopū tenuerit, cum sacro Chrismate inūgeretur fornicationis scelus ꝑpetrauerit, aut cùm relicto naturali usu contra naturam morē Sodomitico [d] fornicabitur, aut humani generis naturam transgressus sese brutis [e] commiscuerit.

Quæ pœna sit stuprantis mulierem, & honestè uiuentem, & uirginem deflorantis. hoc dicit.

Quod si quis stuprū admiserit multum intererit, utrū cum muliere honestè uiuente rem habuerit: an uirginem deflorauerit. primò enim casu stuprator pœnitentiæ [f] subditus, pecuniaria [g] etiam pœna coercendus erit: posteriore uerò dotata uirgine [h] eandem patre consentiente habebit uxorē: si uerò pater uirginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorē habere legibus impediatur, reddet pecuniā iusta modum [i] dotis quam uirgines accipere cōsueuerunt, quod si consentiente patre stuprator ipse corruptam uirginē in uxorem ducere renuerit, corporaliter castigatus [k] excommunicatusque [l] in monaste-

recipere: sed quia illam decepit, ad tempus punietur: ut not. in c. ij. eo.

a Retrudatur. Hanc intrusionem euitare poterit dotis constitutione, secundum Inn. licet non uitetur pœna corporalis, & excommunicatio, licet sententia Inno. uideatur refragari literæ in c. ij. eod. unde sumitur.

b Seculariũ sanctionum. l. uni. C. de rap. uirg. l. raptores. C. de epis. & cleri.

c Anathemate. xxxvj. q. ij. c. eos. & c. raptores. & c. si quis uirginem.

d Raptus autẽ. Fac. xxxvj. q. j. ca. lex illa. uersic. raptus. unde sumit. & c. pe. de raptori.

e Desponsatam. c. pe. de rapto. Idẽ fortè si non fuisset despõsata, sed pręcessisset tractatus matrimonij, secũdum Abb. in d. c. pe. & in hoc corrigitur seueritas iuris ciuilis de qua in l. uni. C. de rap. uirgi.

f Vel. Id est, etiam.

g Cum raptore. Secundũ antiquos canones non poterat raptor contrahere cum rapta. xxxvj. q ij. cap. de puellis. & c. si autem. & cap. placuit. & C. de raptu uirgi. l. uni. §. fin autem. hodie secus iure communi. cap. fin. de raptor. & xxxvj. q. ij. c. denique. & c. tria. Nouissimè tamen per Concilium Tridentinum fuit constitutum quòd quã diu rapta in potestate raptoris manserit, nullum possit inter eos matrimonium consistere, nisi rapta à raptore separata, & in loco tuto & libero constituta fuerit, & nihilominus raptor ipse ac fautores acerrimis pœnis puniuntur: ut in d. Concilio sessione xxiiij. ca. vj. in decretis reformationum.

h In consensum. Etiam tacitum secundum Abb. in c. si de raptoribus.

rium ad agendam pœnitentiam, retrudatur [a] de quo nulla erit ei egrediendi sine iudicis pmissione licẽtia.

Raptorum pœna excommunicatio, depositio, & seruitus cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

Maior legum seueritas raptores cohibet nam præter seculariũ [b] Sanctionum pęnas, anathemate [c] cũ suis adiutoribus feriri, aut si Clerici sint proprij ordinis, & honoris amissionem substinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

Rursus [d] autẽ tunc committi dicitur cũ illa de cuius nuptijs nihil actum fuerit anteà, abducitur. Vnde qui sibi despõsatam [e] uel [f] parentibus reclamãtibus abduxerit in crimẽ raptus & in pœnas minimè incidit. Rapta quoque puella legitimè cum [g] raptore matrimonium contrahet, si prior dissentio in cõsensum [h] trãseat. Raptor enim & rapta nomina sunt uitiorum nõ personarum. Vitia autem cùm purgata fuerint, eorũ etiã nomina abolentur. [i]

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

Sed hæc de illis intelligẽda sunt, qui mulierum laicarum consensum habuerunt, nã si qs Deo dicatas Virgines uel rapuerit, [k] uel uolentes [l] matrimonio sibi sociare tentauerit, [m] tanquàm [n] Sacrilegium [o] admittens pro tàm nephandi criminis attrocitate plectendus [p] erit. Nulla prorsus uoluntatis Sacrarũ Virginũ habita ratione.

i Abolentur. xxvj q. ij. §. his authoritatibus, unde sumit. fac. c. serrũ. dist. 50. & xxxiij. q iij. c. uides.

k Rapuerit. Cũ uiolẽtia, & de hoc in l. si quis nõ dicam rapere. C. de epis. & cler.

l Volentes. Nã hæc uoluntas non excusat, sic xvj. q. vj. c. placuit. & c. si quis episcopus. distin. xcij. quia moniales uelle nõ habent. xij. q. j. c. nõ dicatis. immo, & laica si uelit præsumitur seducta. l. uni. C. de rap. uir. & in cap. j. eo. ubi Abba. & not. in c. raptores. xxxvj q. secunda.

m Tentauerit. Sim. l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler.

n Tanquàm. Veritatẽ designat nõ improprietatem. fac. l. j. ff. de transactio.

o Sacrilegium. Cum incestu & adulterio. Nam tria hæc crimina uno instanti cum moniali se conjungens committit: ut not xxvij. q. quæst. prima. cap. uirginibus. Adde tu & stuprum. d. quæst. j. capit. si qua monachatum. fac. l. inter liberas. & l. stuprum. ff. de adult.

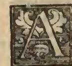
p Plectendus erit. c. si episcopus. xxvij. q j. xxxij. q. ij. c. raptores. xxx. q. j. si quis sacerdos.

Pœna simplicis fornicationis est arbitraria. h.d.

Demum si quis cũ muliere soluta, & impudica simpliciter fornicatus fuerit tam pœnitẽtiæ [a] modus, quã etiam alia pœna [b] in Iudicis potissimũ reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus uarijs minorem, uel maiorẽ pœnam statuet. [c]

DE CRIMINE FALSI.

Qui per se uel per alios literas Papæ falsant excommunicati sunt cum suis fautoribus, & Clerici officijs & beneficijs priuantur, et degradati traduntur Curiæ seculari.

ADuers° eos quoq; qui falsi crimẽ commiserunt uariè [d] statutum reperitur, illos tamen cæteris acrius Canones [e] insectantur, qui literis Apostolicis falsis usi fuerint. Talium enim literarum falsarij cum fautoribus & defensoribus suis, anathematẽ feriuntur. Et si Clerici fuerint, omnibus officijs & beneficijs Ecclesiasticis perpetuò priuabũtur. Ita ut qui per se falsitatis uitiũ exercuerit, post quam per Ecclesiasticum Iudicẽ degradati fuerint, seculari potestati tradendi [f] sint secundum legitimas [g] constitutiones puniẽdi: per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti, legittimè punientur.

Qui falsis literis utitur si Clericus est, officijs et beneficijs priuatur, si laicus excommunicatur. h.d.

Mitius [h] cum illis agitur qui licet his utantur tamen ipsi non falsificauerũt: si enim Clerici fuerint, officijs & beneficijs Ecclesiasticis spoliãdi erunt, si laici tandiu ex communicationi subijciẽtur quamdiu cõpetenter satisfecerint. in utrisque tamen malitia grauius quàm negligentia [i] punietur, [k] quod & de his qui falsas literas impetrãt obseruabitur.

DE HOMICIDIO.

Assassinium sicuti omnium homicidiorum est atrocissi–

a Pœnitentiæ. xxxiij. q. ij. c. hoc ipsum. & xxij. q. j. ca. prædicandum. & xxx. q vij. adulterij. & xxxij q. iij. c. meretrices.

b Pœna. Vt per Abb. & Docto. in c. ut clericorũ. de ui. & hon. cler.

c Statuet. Et hoc iure canonico: nã ciuili talis coitus est ĩpunibilis. Bar. in l. uerum. ff. de furt. & in l. iij. in princ. ff. de cond. ob. tur. cau.

DE CRIMINE FALSI.

d Ariè. Quæ uarietas apparet ex his quæ no. in c. ad audientiam. & in ca. ad falsariorũ. eo. & per Host. ĩ sum ma. cod. uersi. qua pœna. in c. in memoriam. dist. xix. & xj. q. iij. c. quisquis. & iiij. q. iij. c. quæ falso.

e Canones. c. ad falsariorũ. de crimi. falsi.

f Tradẽdi sunt. Qualiter autẽ tradi debeant, habes in ca. nouimus. de pę. & supra, de deposi. seu degrada. post prin.

g Legitimas cõstitutiones. Est autem de iure ciuili pęna falsi in libero homine deportatio, & omnium bonorum publicatio, in seruo ultimum supplicium. l. j. §. fi. ff. eod. & l. ubi. C. eod. & not. in cap. ad falsariorum. eod.

unde sumitur.

h Mitius. ca. ad falsariorum. §. fin. eo. unde sumitur.

i Negligentia. Quæ tamen quandoq; comparatur dolo, cum scilicet dissoluta est crassa & supina. l. si fideiussor. ff. mand. l. latè. ff. de uerbo. sig. & per Bart. in l. quod Nerua. ff. de pos. & si in utẽte sit probabilis ignorãtia nullo pacto punitur si post obiectionem falsitatis ab utẽdo destiterit. c. inter dilectos. ubi not. Abba. de exces. præl.

k Punietur. Nõ. tamen circa hoc quod si notarius sit condemnatus de falso ĩstrumẽto, hæc tamen sententia non faciet præiudicium domino ad quẽ spectat instrumentũ. l. denunciasse. §. quæritur. ff. de adulter. ubi Barto. & per Abb. in capitu. quanuis. uersic. ex quo infert quod licet & c. Item licet producens falsos testes sit cõdemnatus de falso, non de necessitate sequitur quod ipsi sint falsi. Bar. & Abb. ubi supra. fac. tex. in l. Lucius. ff. de his qui. not. infam. & cap. cum dilectus. in fin. de ordin. cogni.

DE HOMICIDIO.

Causa.

mum, ita etiam atrocißimè punitur. h. d.

Vm nō ad opera tātū sit respiciēdū sed tēpus, causa, [a] uoluntas, personarū differētia, & omnia quæ operibus accidūt sint peruestiganda, sequitur ut nō sit omnium homicidiorum eadē [b] conditio. Cūctorum uerò illud attrocißimū uidetur quod *Assasinium* [c] uulgo nuncupāt. Unde non solū assasini ipsi sed etiam receptatores, [d] occultatores, consultores, & defensores eorum. & qui per eosdē quenquam interfici fecerit aut mandauerit, [e] dignitatib', honoribus, officijs, beneficijs omnibusque bonis nudatus excommunicationis [f] & depositionis incurret ipso [g] iure sententiā, & tanquàm Christianæ religionis hostis à toto Christiano populo perpetuò diffidatus [h] erit.

Interficiens per industriam similis est Assasinio h. d.

Non absimilis [i] cū tenet pœna qui licet non per assasinium, p insidias tamen, & industriam [k] hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate punitur, secus si ex necessitate. h. d.

a Causa. Omnes enim circunstantiæ sunt inquirendæ. capit. cum causam. de testi. fac. capit. occidit. xxiij. q. viij. & xv. q. vj. c. j. in fi. & l. aut facta. post prin. ff. de pœnis, & causa facti potius est inquirenda quàm ipsum factū. di. xxix. ca. sciendum. & l. uerum. ff. de furt.

b Eadem conditio. Quod apparet ex toto hoc titul.

c Assasiniū. For san sic nuncupatū à uerbo Gallico Saysire, quod est saginare: ut per Tiraquel. in tract. le mort. saysit le uif. in pręfa. declara. j. nu. 3. quia cum assasini spolient à se interfectos nimirum si saginantur à mortuis.

d Receptatores. c. j. eo. in vj. unde sumitur. & tenētur ut aggressores l. prima. & secunda. C. de his qui latro. occul. pessimi enim sunt receptatores sine quibus delinquens diu latere non potest. l. prima. ff. de recepta.

e Mandauerit. Licet ex hoc mors secuta non fuerit. cap. primo eod. in vj. quod non mirum: quia cogitatio non stetit in finibus suis: quia hoc ipsum mandare est delictum consumare. unde talis mandans etiam si re integra mandatum reuocauerit pęnam incurret, secundum Ioan. And. in d. cap. primo. & sic non obstaret communis Doct. theorica. in cap. j. de eo qui mit. in poss. quòd ubicunque pęna imponitur ipso iure requiritur delicti consumatio, nec præparatio sufficit, uel est hoc ob sceleris immanitatem, cum reuocans re integra mandatum non puniatur. c. quicunque. de sent. exc. in vj. de hoc per Peru. in d. c. j. eo. in vj. post antiq.

f Excommunicationis. A qua tamen poterit ordinarius absoluere, ex quo papa sibi absolutionem non reseruauit. ca. ad hoc. de sent. exc. & c. uni. de schism. in vj. & not. in c. j. eo. in vj.

g Ipso iure. Requiritur tamen sententia declaratoria, iusta tradita in ca. cum secundum. de hære. in vj. & in c. felicis. de pę. eo. lib. & per Doct. in c. j. eo. in vj. unde sumitur.

h Diffidatus. Et eo ipso quòd persona est diffidata intelliguntur eius bona diffidata. c. præcipimus. xij. q. j. c. præcipimus, secundū Perusi post Hosti. in c. j. eo. in vj. Ideoque si statutum permittit q aliquis possit impunè offendi in p sona fortius in rebus. l. in suis. ff. de lib. & posth. & ibi Bal. non tamē posset uxor talis adulterari. Bal. in fi. C. si contra ius uel. uti. Perusi. in d. c. j. eod. in vj. nec in hoc crimine inducenda est differentia inter laicum & clericum, secundum Abb. in c. at si clerici. nu. 4 1. de iudi. Sed an idem dicēdum sit de pirata quod de assasino? resp. non, ut resp. Alciat. in xj consi.

i Non absimilis. Quæ autem sit hæc pęna, traditur per Docto. latè in c. j. eo. cuius uarius est intellectus, & propterea hic pęna talis aliter non exprimitur.

k Industriam. Id est, ex proposito, & sic not. quòd uerbum industria sumitur in malam partem. quia uerbum per insidias, declarat uerbū per industriā. Idem est dicendum de uerbo studiosè: ut per Bal & Ang. in l. j. § huius studii. ff. de iusti. & iu. & per Bal. in Auth. ad hoc. C. de lati. lib. toll. & ibidē copiosè And. sicul. in addi.

 suis

Quod si quis latronem,[a] uel furem [b] peremerit, [c] uideamus an sit puniendus. & si quidem furem absque occisione comprehendere potuit,[d] certa aduersus eum statuta pęnitentia [e] reperitur, ꝙ si non potuit nulla occisori erit ex necessitate [f] iniungenda pęna.

Non punitur homicidium fortuitum si nulla culpa casum præceßit. h.d.

Idem etiam obtinebit [g] si casu perpetratū fuerit homicidiū, utputa si quis necessario insistens operi arborem inciderit, & aliquis subtus transiens opprimatur: nam si neque uoluntate nec ulla incidentis culpa [h] factum fuerit ut pertrāsies opprimeretur, arborem incidens homicidij pœnis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimētibus filios. h.d.

Alia ratio est eorū qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum enim hos grauiter [i] deliquisse nō sit dubium, certorum annorum erit illis iniungenda pœnitentia. [k]

Filius à patre uel ab alio patre sciente expositus liberatur à patria potestate. & expositum suscipiens nullum in eo habet ius. h.d.

Quod si filius [l] à patre, uel ab alio, patre sciēte [m] fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata [n] fuerint, hoc ipso à ptāte

suis ad Bal.& not. Ab.in c. j. eo. unde sumitur.

a Latronem. Non intelligas de publico nocturno agrorum populatore: quia licitè interficitur, præter quàm à clerico. l. j. & ij. C. quando lic.sine.iudi.&c.& not.in c. ij.eo.unde sumitur.

b Furem. Qui est q de nocte surripit, secundū Abba.in c.ij.eod.qui dat de hoc uersū per qué designat differentiam inter latronem & furé. Tempore nocturno fur capit latro diurno. Tu dic ꝙ tempus noctis, uel diei non inducit differētiam inter hos, sed modus surripiēdi: nam latro palam, fur occultè surripit.

c Peremerit. Scilicet liberando se & sua: ut in c.ij.e.

d Potuit. Ex hoc limitatur. l. itaq;. ff.ad leg Aquil.& declaratur. capit. si perfodiens.eod. ut scilicet nō possit occidi nocturnus latro, quando potest comprehēdi, & hoc intellige etiā si ab alio, uel alia uia potuit comprehendi, quàm per damnum passum c.ij. eo.ubi est litera generalis, & ibi Abb. illam pōderat, & infert quòd licet talis non possit de nocte comprehendi, si tamen fuit cognitus, & hoc potest probari, & per iudicem possunt bona rehaberi, quòd tunc non debet occidi. fac. not.per Abb.in l.furem.ff.de sica.

e Pœnitentia. De qua in c.ij.eo.

f Necessitate. Quæ excusat, & legē non hēt.

g Idem etiam obtinebit. c. hi qui arborem. cum duobus seq.dist. 50. & procedit quod hîc dicitur, quādo quis in priuato loco incidebat, tunc enim non potuit diuinare. l. si putator.ff. ad leg. Aquil c.ut nostram, ut eccle. benef.sin. dimi.conse.si in publico debuit clamare: ut nota.in d.c.hi qui.& in d. l. si putator.

h Culpa.cap.sæpe.dist. 50.

i Grauiter. Grauitas autem delicti commēsuratur ex qualitate pręcedentis culpæ, & pro mō culpæ imponet pęna uel pęnitentia: ut no. i c.fi.de his,q. fil.occ. Sed quid si non cōstat paruulum interfectum à patre uel mr̄e, sed euentus fuit causa mortis? resp. nō debet eis pęnitentia imponi. ad cautelam tamen tutius est ꝙ inde pęnitētiā agant: quia fortè minoré diligentiam illis adhibuerunt: ar.xxiij. q.v. c. excōicatorū. & xxxiij.q.ij.c. in lectū. & qa bonarū est mentiū ibi culpā timere, ubi culpa nō ē.c.cōciliū. §.ij.de obser.ieiu. & c.q̄sitū. de pę.& remis.& fa. adhâc materiam.ij. q.iiij.cap.consuluisti.

k Pęnitētia. De qua in c.fin.de his qui fil. occi.

l Filius. Infans, uel languidus cuiuscunque ætatis respectu denegationis alimentorum, secundum Inno.Vinc.& Ab. & Hostien. in cap. uni. de infantibus & languidis expositis, licet Goffre. nullam statuat esse differentiam inter languidum & sanum.

m Sciente. Et ratum habēte c.j. de infant.ex pos. quæ ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato comparatur.l.j.§. sed & si cū quis. ff.de ui & ui arm.c.cū ad sedem. de resti.spol. & not.in d.c.j.& fac. c.si seruus sciente.distin. liiij.secus si ignorante uel inuito.

n Denegata. Siue filius sit sanus, siue languidus

dus, secundum Goff. communiter de languido tantum.

a Liberabitur. c. j de infant. & lang. exposi. & l. j. ij. & iij. C. de infant. expos. Idem in seruis ut in d. ll. & l. uni. §. sed scimus. C. de lat. lib. toll.

imp. xxxij. q. ij. c. quod uerò & c. Moyses. & fac. c. sicut. eod. unde sumitur. & ibi latius hoc per Doct. declaratur.

h Praetextu. Etiam tedio uitae. licet tales iure ciuili non puniatur. l. si quis filio. §. eius. ff. de inius. rup. & irri. testam.

patria liberabitur. [a] Nec tamen propterea qui expositos susceperit, aliquod in eis ius uendicare [b] poterit.

Impediens conceptionem, uel abortum procurans punitur ut homicida, secus si id casu fieri contingat. h. d.

Is quoque qui uel causa explendae libidinis uel odij meditatione [c] uiro aut mulieri aliquid fecerit, uel potandum dederit quo minus possit generare uel concipere, uel nasci soboles, ut homicida [d] puniendus erit. Quanquàm aliàs si conceptus nondum uiuificatus fuerit, nec ut abigeretur quisquam dolo malo [e] fecerit, qui abortui occasionem [f] tradidit puniēdus nō erit. [g]

Qui sibi mortem inferunt habentur similes illis qui impaenitentes moriuntur. h. d.

Nouissimè sciendū est pro his qui quocū que praetextu [h] uolūtariè [i] ferro uel ueneno, uel suspendio, uel quolibet mō sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendā esse commemorationem. [k] & ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atque illos qui pro suis sceleribus [l] impęnitētes [m] moriuntur.

DE INIVRIIS & damno dato.

Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

Itius [n] cū his agitur qui in pugna, uel rixa aliquē lapide uel pugno pcusserint. Si enim ille mortuus nō fuerit, sed in lecto [o] iacuerit, uel operas exercere fuerit impeditus, qui percusserit & opera eius, & impen-

Sic & monasteriū debet propriū monachum recolligere: aliàs quesita p neglectum & eiectum monasterio non quaeruntur: ut not. in d. c. j.

b Vēdicare. Sed an nutritor possit saltem expēsas uel alimēta repetere? resp. affirmatiuè, secundum distinctionem tamē Abba. & aliorū in c. j. de infant. exposit.

c Odij meditatione: Idem si propter amorem. l. si aliquid. §. abortionis. ff. de pęnis, uel propter lucrū: quia sperabat successionem ab intestato, secundū Abba. in c. si aliquis. eo. unde sumitur.

d Vt homicida. Quantum ad pęnam legalem. l. si. aliquid. §. qui abortionis. & l. si mulierem. & quātum ad pęnam spiritualem, sed non est irregularis ac si hominem interfecisset, illa enim irregularitas non contrahitur nisi actu homo iam animatus interficiatur. c. sicut. eo. & xxxij q. ij. c. quod uerò. & no. in c. si aliquis. eo.

e Dolo malo. Vel culpa.

f Occasionem. Id est, causam remotam.

g Non erit. Vt homicida nec enim qui non uixit potest mori. c. ad dissoluendum. de spons.

i Voluntariè. Secus si per furorem c. si quis insaniēs. & c. illud. xv. q. j. & c. placuit. xxiij. q. v. unde sumitur cum seq.

k Commemorationem. Sed cum huic communicauerimus uiuo, & mortuo cōmunicare possumus, & debemus. xxiiij. q. ij. cap. sane. Sol. hic moriendo deliquit, cōtrarium cum in uita, licet aliter not. in c. placuit. xxiij. q. v.

l Sceleribus. Vt sicut fures & latrones. c. fures. ext. de furt.

m Impęnitētes. Secus si contriti. iij. q. ij. c. fi. & §. fi. supra. de pęnit. ubi not.

DE INIVRIIS & damno dato.

n Mitius. Et tāto mitius quanto probabiliorem, uel excusabiliorem habuit causam iniuriam inferendi. l. si adulteri. §. Imperatores ff. de adult. & per Abba. in cap. olim de rescript. nume. 6. & in cap. j. eod. unde sumitur.

o In lecto iacuerit. Idem si non iacuerit in lecto, l. ex hac. ff. si quadr. paup. fe. di. & in l. fin. ff.

de his,qui deiece. uel effud. sed ideò de decubitu sit mentio: quia communiter qui non iacet,non perdit artificium suum,secundum Abba.in c.j.eo.& inclusio unius & expressio,quando exprimitur gratia frequentioris usus nō est exclusio alterius. Auth.cassa & irrita. cum ibi not.in uerbo per Italiam C.de sacrosanct. eccle.

a Restituet. Etiā si iniuriatus remiserit iniuriā: quia censetur remisisse rancorem non dānum. Ab. post Io. And. & Spec.in d. c.j eo.& per Bart. in l.non solum.§. iniuriarum. ff.eo. & in l.si tibi decē. ff.de pac.& sequūtur posteriores. ff. eod. tit.de pact.& fac.ad hanc literā. l.ex hac.ff.si quad. paup.fe.di.l.fin.ff. de his, q deie. uel effu.l.qua actione in prin. ad leg. Aquil. deformitatis autem ratio non habetur.ut not.in d.c.j.

sas in medicos restituet. [a] Et generaliter si culpa [b] tua datum est damnum, uel iniuria irrogata, uel alijs irrogātibus opem tulisti [c] aut hæc imperitia tua [d] siue negligentia [e] euenerunt iure te super his satisfacere oportebit, nec te excusabit ignorātia [f] si scire debuisti [g] ex facto tuo iniuriam uerisimiliter posse cōtingere uel iacturam.

Si tuum animal damnum dabit potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal, & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. hoc dicit.

Quòd si animalia [h] tua nocuisse proponātur nihilominus ad satisfactionem tenebetis, nisi ea pronoxa dādo damnum passis, te ipsum uelis liberari, quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuisset animalia, & quæ nocere consueuerant, & quam debueras diligentiā non adhibuisti. [i] Diuersum statuitur in eo q ut damnum non contigeret nihil omisit. [k]

b Culpa tua. Etiam leuissima cum c. fin.eod. unde sumitur loquatur indistincte,& sic in hac actione legis Aquiliæ uenit leuissima culpa de iure canonico,& in foro animę,sicut de iure ciuili:quia ex parte damnum passi non est mera pęna, sed est emendatio damni: ut per Abb. in c.si egressus.& cap. fin. eod. fac.not.per Ioan. And in cap.quanquàm. de usu. licet contrariū teneat Inno.in cap. sicut dignum. de homi.plenius per Doctor. in cap. ij. de constit.secus est si nulla culpa intercessit, puta,si infans uel furiosus damnum dederit. l. sed & si. §. iniuriarum. & § igitur. ff. ad leg. Aquil. & not.in d. capitu.fin.

c Opem tulisti.l. item Mela. §. si alius. & §. item.ff.ad leg.Aquil. l. non solum. in princ.& §.si mandato.ff.eo.§.ope. institu. de obli.quæ ex delit.nasc.cap.sicut dignum.§.illi. de homi. unde ius ciuile & canonicum non differunt in hoc:ut colligit Abb.in cap.fin. eod.unde sumitur.Secus tamen esset in statuto:quia statutum faciens mentione de faciente delictum, non includit præstantem opem:ut per Abb. in d. c. fin.& in cap.inter solicitudines. de purg.cano. licet quidam distinguant utrum uerba statuti sint cōcepta in rē uel in personam: ut per Paul. de Castro in l. si necessarias.§.de uendendo.ff. de pign.act.

d Imperitia tua. Quæ culpę annumeratur.l.imperitia. ff. de re. iu.& §.imperitia.institu. de leg. Aquill. & l. si quis fundū. §. Celsus. ff. loca. & fac. hoc contra medicos male curantes:quia tenentur ad damnū,cōtra.l. illicitas.ante fin. ff. de offic. aduo e. ad aures. de ætate & qualit. cap.tua. de homicid. Idem esset in doctore cuius ob imperitiam alicui dānum datum est,pura:quia causam prodidit: quia tenetur aduocatus ad emendam secundū Host. in c. calumniam.de pęnis. & per Abba. in cap.fin.eodem.

e Negligentia.l.si seruus.ij. §. si ex plaustro. ff.ad leg.Aquil.c.quæsitum. ubi de hoc traditur de pęni.c.fi.eo.unde sumitur.

f Ignorantia.Puta si cum uellem repercutere percutientē me,alium percussi.l. scientiam.§. pe.ff.ad leg.Aquil.l.eum qui.§.si iniuria.ff.eo.

g Scire debuisti.fac.l.Iulianus.ff. ad Maced.

h Animalia. Non quælibet, sed quæ contra naturam mouentur, ut bos cornu petere solitus,equus calcitrosus l.j ff.si quadr. paup.fe.dicatur.& instit eo.tit.& not.in c.si §. quid si animalia.unde sumitur.

i Adhibuisti.Quia huiusmodi animalia non debent teneri in publico, & ubi est publicum iter.§.hic quoque.insti. si quad. fec. dicat.

k Omisit. Not. quod nihil est ei imputandum qui nihil omisit in adhibenda diligentia.

l. qui

l.qui occidit.§.in hac.& l.qui foueas.& l.si pu tator.ff.ad leg.Aquil. & c. antepe. & ca. fin.de homicid.& c.si.in fi.eo.

a Tribus modis. Et forsitam pluribus qui colligi possunt ex uarijs casibus in titulo de iniurijs aggregagatis, sed uix est ut ad unū de illis tribus non possint redigi.

b Inferuntur. Cū certa animi destinatiōe: aliàs secus l. si quum seruo meo.ff.de iniu.

c Dicitur. Etiā si uerū dicatur secūdū Ab.in c.j. & in ultima q. de sent. & re iudi.cōcord. l.j.in princ. uersi. iniuriā.ff. eo. unde sumitur.&l itē apud Labeonē.§. conuiciū.ff. eo.ti.

d Cōscribitur. l. lex Cornelia.§. si qs librum. ff. eo. & l. uni. C. de famo.libell.

e Quasi author. Author autem puniri debet ea pœna qua puniendus esset diffamatus, si crimen cuius prætextu diffamatur esset uerum: ut in l.j.C.de famos. libel.& in c.fi.v.q j. ubi not. uel fortè capitali pœna punietur indistinctè d.l.j.

Iniuria inferuntur re, uerbis, literis, & pœna est arbitraria. h.d.

Inferuntur autem iniuriæ tribus [a] modis Re, Verbis, & literis. Re, ut cùm manus inferuntur, [b] Verbis ut cùm conuicium dicitur, [c] literis ut cùm in alterius uituperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur, [d] quib. omnibus casibus pro qualitatibus admissi & atrocitate, prudens iudex pœnas irrogabit.

Conficiens famosum libellum & manifestans pari pœna puniuntur. h.d.

Eo amplius si quis famosum libellum inuenerit & non statim corruperit uel combusserit, sed eius tenorem dolosè manifestauerit, quasi Author [e] plectendus erit.

DE ECCLESIASticis Censuris.

Ponit continuationem præcedentiū et subsequentiū. h.d.

Postquam tam primo libro personarum, quàm secūdò rerum Ecclesiasticarū tractatum cum his q̄ annexa [f] sunt summatim cōplexi fuimus, subinde ad reliquos [g] uenientes iudiciorum tàm ciuiliū quàm criminalium materiā & seriē explanauimus: delictorum & naturā & pœnas breuiter pstringentes. Cum tam ratione cōtumaciæ [h] quàm etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari uarijs locis admonuerimus. Superest [i] nunc ut operi finem imponentes de ipsis censuris fusius & distinctius disseramus.

Quid ueniat appellatione censuræ Ecclesiasticæ, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio. h.d.

Ecclesiasticæ censuræ nuncupatio tria [k] regulariter complectitur [l] scilicet. Excommunicationis, interdicti, & suspensionis sententiam, Excommunicatio est à

DE ECCLEsiasticis censuris.

f Nnexa. facit suprà de præb.in princ.

g Ad reliquos. Tractatus.

h Contumaciæ. Suprà de dolo & contu. in princ. c. quoniam frequenter.§.si.ut lit.non cōtest.c.j. de dolo & contu.in vj.ca. constitutus. ubi not.de sent.excom.in vj.

i Superest. Nec enim nouum est, ut quibusdam specialiter enumeratis generalis clausula aut tractatus subijciatur, quæ omnia comprehendat. l. si seruus seruum.§. inquit lex. uersic. sed non est nouum. ff. ad leg. Aquil.

k Tria. Videtur ergo quòd iudex delegatus uirtute illius clausulæ solitæ in delegationib. apponi cōpescēdo cōtradictores p cēsurā ecclesiasticam, &c. non possit apponere aliam pœnā in iure expressam, uel arbitrariam: quod satis uerū est uirtute clausulæ, ut per Perusi. in cap. j. de homicid. in vj. post princip. poterit tamen huiusmodi pœnas imponere uirtute delegationis, nec hæc clausula ad ampliādum iurisdictionē inducta, restrictionē operabitur: argum. capituli fin. de uerbo. signific. & deducit Ab.in ca. quærenti. eod.tit. unde sumitur.

l Complectitur,

Verbũ igitur animaduersionis satius patet, continet.n.depositionem & alias pœnas. ca.j. de homic.in vj.ubi not.Perusin.

a Exclusio. Variè per Doct.diffinitur excommunicatio, ut apparet per Hosti. in sum.& per Io.de Lign. Nic. Plo.& Archiepi. Flor. i suis tractatibus, sed hæc est breuior ac simplicior, & rei accõmodatior cum comprehẽdat utrinque excõmunicationis speciẽ. ad declarationẽ unde supraalleg. & Ab.in c.j.eo.

b Ecclesiasticũ. Sunt & profana interdicta : ut. ff. C. & ist. de iterd.

c Certis sacramentis. De hoc infrà tit. proxi.§. item cum loci cũ §.seq & in ca. qđ in te.de pœnit. & remiss. dantur tamen & aliæ diffinitiones ut p Io. An Nic.Plo.& alios in suis tractatibus.

communione exclusio. [a] Interdictum ecclesiasticũ [b] est à certis Sacramentis, [c] & omnibus diuinis officijs,& sepultura ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio [d] est inhabilitas quædam ordinum uel officiorũ executionem impediens. Sed ne de omnibus [e] simul tractantes legentibus difficultatẽ ingeramus, distinctè de singulis desseramus, ac primũ de Excommunicatione.

DE SENTENtia [f] excõmunicationis.

Minor excommunicatio à perceptione sacramentorum, Maior etiam à fidelium communione separat.h.d.

EXcommunicatio-nũ duæ [g] sũt species minor scilicet & maior. Minor est per quam quis à sacramẽtorum participatione, conscientia [h] uel sententia [i] arcetur. Maior est per quam quis non solum à sacramẽtorum excluditur perceptione, uerum etiã à communione [k] fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat [l] ac diuidit : &

d Suspensio est. Hæc descriptio est de mente Beati Antonini, in suo tractatu de suspensione, ubi latè declarat, & de eo dicetur infra in tit.de suspens.

e Omnibus. Quia ubi multitudo ibi confusio Aut.de referendar. post princ.partitio aũt multum prodest ut not.in proœ. inst.§.igitur.

DE SENTENTIA EXCOMMVNICATIONIS.

f E sententia. Immo uĩ q̃ excommunicatio non possit dici sententia; quia neč diffinitiua: quia non diffinit cãm cũ petenti ab solutionẽ nunquã denegetur audiẽtia.c.ex parte.j.de uer.si. nec interlocutoria: quia interlocutoria est illa quæ fertur inter principium & finẽ causæ:not.in Clem.j.de seq.pos.& fruct.& est suprà de sent.& re iudi.in princ. sed excõicatio quandoq; fertur extraiudicium.ca. dilecto.eo.in vj. Et multas differẽtias ponũt Doc. inter sententiam & excommunicationẽ, & maximè procedit obiectio in excommunicatione quæ fertur à iure, dic soluendo quod largè & impropriè appellatur sentẽtia, strictè appellatur censura.c. quærenti.de uerb.signi.& §.j.supra ti. prox. & p Ab. i rub.eo.

g Duæ sunt species. c. ad mensã. §.aliquando. & §. est & alia. xj. q. iij.& c. Engeltrudam.iij.q.iiij.

h Conscientia. Vt, quia ob aliquod delictũ abstinet à sacramentis sua sponte.fac. c.ad mẽsam.§. aliquando. xj. q. iij. & ca.nunc autem. d.xxj.& cap. fi.de. cohab.mul.& cle. & ca. à nobis. de excep.& cap.fi.de cle.excom. mini.

i Sententia. Vt cum fertur à iudice pro contumacia, quod tamen non est in usu : quia communiter iudices ferunt excommunicationem maiorem, ut testatur Abb. in rub. eo. & de ea in dubio intelligitur capit.pen. eo. § . sed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio non est semper peccatum mortale ut per Ab.in ca. dudum.ij.de elect.nu.24.& in c. sacris . de his quæ ui metus caus.

k Communione.cap.ad mensam.§.aliquando.xj.q.iij.& cap.Engeltrudam.iij.q.iiij. & ui detur hæc species excommunicationis & superior non fuisse Gentilibus ante Christum incognita, ut de Gallis, Atheniensibus, Argiuis,& alijs testatur,& deducit Tiraq.in tractatu de retractu consanguineorum.§. j. in gl. ix.num.271.

l Separat. Vt traditur in cap. cum non ab homine. & in capit. intelleximus. de iudi. &

in

in cap. pe. eo. & licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus potest excommunicatus se ipsum in iudicio defendere, d. cap. intelleximus. sed reus nó agit, sed patitur potius, sed uidetur his descriptionibus ca. Engeltrudā iij. q. iiij. aduersari ubi dicitur ꝙ Engeltruda fuit excommunicata nó solum excommunicatione minori, quæ separat à communione fratrum, sed etiam maiori, quæ separat à corpore Christi: ergo uidetur totum contrariū eius quod hic dicitur, scilicet ꝙ minor separet à communione fideliū, maior uero sacramētorū. Sol. per fraternam societatē intellige illā quā cōtrahimus in sacramentis, & per corpus Christi et collucutionem fidelium qui sunt corpus Christi mysticum. quæ expositio licet uideatur dura, est tamen de mente Doctorū: ut per Ioan. de Ligna, in tractatu de censura ecclesiastica. §. ij. uers. aliquando.

hæc alio nomine *Anathema* [a] appellatur.

Excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est cum quis sine facto iudicis à iure excommunicatur.

Rursus excommunicationū alia Canonis[b] alia iudicis,[c] Canonis est, qua quis ab ipso solū canone absque iudicis ministerio innodatur, quæ etiam alio uocabulo *latæ sententiæ ex communicatio nuncupatur*, Sciendū est enim cōplures esse casus [d] in quibus adeò quis delinquere existimatur, ut nulla expectata iudicis pronuntiatione ipso iure excommunicationis uinculis innodetur, quod quidē quàquàm innumerabilibus propè exemplis declarari possit. unius[e] tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possunt absolui nisi per Papam, hoc dicit.

Si quis igitur in clericos [f] regulares monachos [g] ꝓfessos uel nouicios, [h] uel

a Anathema. Quod est seiunctio quædam & alienatio secundum uerbum græcum. licet aliter dicat Ab. in cap. cum non ab homine. de iudi. ubi, inquit quòd anathema propriè dicitur mucro episcopalis: quia tantum ipsi epi debēt illud proferre, & cum magna cā, cap. nemo episcoporum, xj. q. iij. fertur aūt astantibus duodecim sacerdotibus cū candelis accēsis, quas debent post promulgationē sententiæ proijcere, & pedibus cōculcare. Et non dissimilis solennitas requiritur in absolutione: ut in cap. cū aliquis. xj. q. iij. nec est maioris potentiæ quàm sit ea quæ fertur sine hac solennitate, sed maioris terroris.

b Canonis. Et hæc est pęna criminis Ab. in Rub. eo. in princ.

c Iudicis. Et hæc est pęna contumaciæ. Abb. in Rub. eo. in princ. & in c. repræhēsibilis. post princ. de appella. fac. xj. q. iij. c. curæ.

d Casus. De quibus not. in ca. eos. eo. in vj. & per Host. in sum. eo. §. quis possit, & latissimè per Ioan. de Ligna. in tractatu de censura ecclesiastica. §. septimo.

e Vnius &c. Sic in l. ita uulneratus. uersicu. multa aut iure ciuili. ff. ad leg. Aquil. & in l. scire. §. fin. ff. de excus. tuto. & ab uno disce omnes inquit Poeta. fac. l. si quis obrepserit. ff. de falsis. Argum. contra utentes multiloquio.

f Clericos. Et esset tantum psalmista: qa & is clericus dicitur cap. cleros. dist. xxj. & xvij. q. iiij. d ca. si quis suadente, ubi not. cap. non dubium. eo.

g Monachos. cap. parochianos. eo. sed nunquid monachus poterit agere iniuriarum? Respondeo non, sed aget monasterium uel eius syndicus, sicut de iniuria seruo illata agit dominus & non seruus, §. seruus. instit. de iniu. Sed an saltem possit remittere? Respondeo nihil agit, & adhuc monasterium aget, sicut nec filius remittens adimit ipsi patri iniuriam. l. j. §. usque ff. de iniur. Sed bene poterit monasterium remittere talem iniuriam: ut not. in d. c. parochianos. Secus est i seculari ecclesia: quia non posset remittere iniuriam factam clerico: arg. xvij. q. iiij. cap. quisquis.

h Nouicios. Nec ob. quòd forte eras poterit esse merus laicus deponendo habitum, & renuendo professionem: quia idem est in clerico constituto in minoribus ordinibus, qui tamen gaudet hoc priuilegio, xvij. q. iiij. c. quisquis. nisi dicas quòd ordines retinentur etiam à coniugato. Argumen. contra l. statu liber. ff. de

conuerſos [a] uiolentas [b] & impias manus [c] iniecerit ipſo iure Canonis incurret ſententiam, à qua præter quàm à Romano Pontifice, uel eius de latere legato, [d] à quoquam abſolui non poterit.

Complices inferẽtium manus uiolentas clericis pari pœna cum inferentibus puniuntur hoc dicit.

Sed & ſi manus q̃s uiolentas non iniecerit inferenti tamẽ, uel author [e] uel fautor uel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit, [f] pari pęna illum plectendum catholica ſanxit authoritas, eos etiam delinquentibus fauore interpretata, [g] qui cùm poſſunt [h] manifeſto ſceleri deſinunt obuiare.

Detinens uel ducens clericos in uincula incurrit excommunicationem latæ ſentẽtiæ, niſi faciat de uoluntate ſuorum prælatorum. h. d.

Interdum etiam ſi nullam corporis

de ſtatu lib. fac. capitul. religioſo. §. j. eo. in vj.

a Conuerſos. cap. non dubium, & cap. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuerſis eccleſiarum ſecularium? & non uidetur: arg. c. lex continentiæ. xvij. q. j. tu dic contra ex quo enim ſe & ſua tradiderunt diuino obſequio ſiue in ſeculari eccleſia ſiue in regulari cẽ cenſentur eccleſiaſticæ perſonæ, & ex toto tranſlati ſunt in forũ eccleſiæ, unde habent immunitatẽ eccleſiaſticam, & hoc ẽ benignius, ut ſcilicet illorũ gaudeant priuilegio, quorum uitã & religionẽ aſſumunt, c. recolentes. de ſtat. monach. quidam tamẽ contra, ut not. in d. c. nõ dubium.

b Violentas. Idẽ interdũ ſi non uiolentas. ut infra. eo. §. uolẽtẽ.

c Manus. Idem ſi pedes, puta: quia calce percutiat clericũ, uel ſi ſpuat, uel in eum aquã uel lutum profundat. Quid ſi ueſtes ſcindat? & idem uidetur: quia uiolentia ſit perſonæ, nam quæ religioſis &c. l. quę religioſis. ff. de rei uẽd. & not. in c. ſi quis ſuadente. xvij. q. iiij.

d Legato. c. ea noſcitur. & c. ad eminentiã. & cap. quanuis. eo. & habent hoc ex officio legationis, cap. quod tranſlationem. de offi. leg. alij uerò legati qui de latere Papæ non mittuntur ſeruent quod dicitur in cap. pen. de offi. leg.

e Author. cap. quantæ. unde ſumitur, & cap. mulieres. eo. puta mandando. Sed quid ſi antequam clericus uerberetur reuocatur mandatum, mandatarius tamen percuſſit antequam notitia reuocationis ad eum perueniret? Reſpondeo apud Deum quidem non tenetur, ſecundum Bart. Brix. & Ioan. And. Quid autem ſit apud eccleſiam militantem? uariè per Doct. diſſeritur ut apparet ex his quæ not. in capitulo mulieres. eo. & in capitulo cum quis. eo. in ſexto.

f Ratum habuerit. Factum ſcilicet prius ſuo nomine, cap. cum quis. eo. in vj. puta ſi tui contemplatione famulus tuus uel amicus clericũ qui tibi iniuriam intulerat percuſſit, quẽ tu poſtea receptaſti, & magis amicum habuiſti, & ſic ratum habuiſti, at ſi corde tantum ratum habuiſti, ſed hoc per aliqua exteriora apparere non poteſt, apud Deum quidem ligatur, non apud eccleſiam quæ de occultis non iudicat, cap. ſicut nobis. de ſimo. & no. in d. c. cum quis. Sed ſi ratum habes factum non tuo nomine utiq; peccas, ſed hac excommunicatione non ligaris d. cap. cum quis, cap. ratum. de re. iur. in vj.

g Interpretata. cap. quantæ. eo. ſic diſtin. lxxxiij. §. j. uerſi. non eſt grandis. & c. ſeq. & d. lxxxvj. c. paſce. l. necare. ff. de lib. agnoſ. & ita uidetur peccare quilibet qui non defendit alium ſi poteſt. xxiij. q. iij. cap. non inferenda. & cap. ſi. & ſi nõ poteſt aliter defendat ſaltem clamore l. ij. §. hoc autem. ff. ad S. C. Syllan.

h Poſſunt. Tripliciter hanc poteſtatem interpretari poſſumus. Primò generaliter & indiſtinctè ſicut uerbum ſonat, ut ſit ſenſus quòd quilibet qui poteſt obuiare & non obuiat incurrat in hanc excommunicationem, quam tenuit Ioan. & alij quidam ante Hoſtien. ea ratione: quia hoc pertinet ad publicum ius. diſt. j. cap. ius publicum. unde ob publicam utilitatem hæc materia largè uidetur accipienda. fac. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. & ſumpt. fune. & fac. quia pro huiuſmodi iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio uidetur nimis dura ac grauis, cum ut ſolum periculum uitem poſſim hanc excommunicationem incurrere. Secunda eſt quòd lex. in capitulo quantæ. eo unde hæc litera ſumitur intelligatur de poteſtate quæ non ſolum eſt facti ſed etiam ſonat in ius, unde dicunt quòd

hoc

læsionem a clericis quis intulerit excommunicationis tamen pęnam non euadet. utputa si laicus in publica uel priuata custodia illos detinuerit b uel in uincula cō iecerit, c nisi tamen id de mandato d faciat prælatorū, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti: e tunc enim citra excommunicationis metum, & capere clericos & ad iudicium uiolenter f ducere laici poterūt:

hoc pertinet, ad solos prælatos, siue iudices, siue alios qui ratione potestatis ad hoc tenentur, xxiij. quæstione iiij. capitulo fortè. & capit.duo. Et secundum hos si ego qui nullam habeo potestatem uideo quòd aliquis uult uerberare clericum si ne mea authoritate uel consilio, si non prohibeo non ero excommunicatus, licet fortè peccem: quia ipsum non defendo cum possim & de his per Hostien. in sum. §. quis. possit excōmunicare, uersiculo Quintus. Alia & tertia est interpretatio ut intelligatur etiam in non habente potestatem seu iurisdictionem, dummodo dolosè iniuriam inferri patiatur, secus si non dolosè, sed negligenter, uel quia non uult se immiscere rumoribus aliorum, & hæc fuit Innocent. & aliorum quorundam, & placet Abb.in d capitulo quantæ, quia uidetur probari xvij. quæstione iiij. in capitulo si quis suadente. & illis uerbis, suadente diabolo, quæ designant dolum. ubi ergo cessat dolus, cessat etiam illa dispositio. & fac. in simili.l.penul.C.de adult. & l.j.C.de sicar. Sed nunquid eo ipso quòd quis fuit præsens & non obuiauit præsumetur dolus? Respondeo ut per Ab.in d.cap.quantæ.in fi.

a Corporis læsionem. Nota ex hac litera, & ex cap. nuper. eo. unde sumitur.quòd detentus in custodia seu uinculatus ex hoc solo non dicitur pati corporalem læsionem, hoc ideò secundum Abb.in dicto cap.nuper, quia uinculatio uel districtio non fit ad pœnam, sed ad custodiam l. aut dannum. §. solent.ff.de pœnis, unde consideratur quod fit principaliter capit. cum uoluntate. eo. l. uerum.ff.de furt.fac.§.cæterum. institut. ad leg. Aquil.& fac.hoc ad statuta facientia mentionem de læsione corporali.

b Detinuerit. Quia attenditur sola uiolentia non modus,fac.cap.coutingit.eo.& per Ab.in cap.nuper.eo.

c Coniecerit. Not. æquiparationem carceris & uinculorum. Vnde dicit aliàs lex non referre utrum quis uinculis an parietibus contineatur, l. succurritur. in fi.ff.ex qui. cau.maio.

d Mandato. Sed non ne sufficit generale mandatum, quod continetur xxiij. quæstione v. capit. princeps regum? Respondeo non sufficit, sed speciale mandatum hic expectandum est, quàm diu enim non est notum ipsos esse incorrigibiles, & traditos curiæ seculari, non licet hoc facere sine mandato prælatorum: quia adhuc sub regula clericali tenentur etiam depositi, lxxxj. distin. cap.dictum.nisi se enormitatibus immisceant, cap.cum non ab homine. & capit. perpendimus.eo.

e Subiecti. Tam in criminalibus quàm in ciuilibus. nec enim sufficeret prælatum iurisdictionem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur quòd rector uniuersitatis cum ad eum non spectet corrigere criminosum clericum, non poterit etiam impunè mandare capi scholarem clericum, nec familia capiens tunc esset excusata, secundum Abb. in capitulo ut famæ. eo. unde sumitur. ubi qui nam sint tales prælati qui talem habent potestatem.

f Violenter. Argumen. contra, cap. uniuersitatis. eodem. Solu. quidam quòd contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corrigibili, hæc non bona: quia de mandato prælati licitè, per laicum clericus capitur quātumuis corrigibilis, cap. si clericos.eo.in vj.unde dic quòd contrarium loquitur in uerberatione, hic in captura & detrusione: ut not. in dicto capitulo si clericos, & per Abb. in dicto capitulo uniuersitatis, & capit. ut famæ. eo. & fac. hæc responsio pro Ant. & Anch. tenentibus quòd clericus non possit per laicum birroarium torqueri, quòd licet de iure uerum sit, contrarium tamen seruat consuetudo, & malè, ut per Abb. in locis supra alleg. fortè id accidit: quia in torquendo requiritur quędā dexteritas & aptitudo, quam non habent nisi qui id frequenter exercent.

cum hoc non ipsi sed illi quorum authoritate [a] hoc faciunt agere uideantur, dum tamen non amplius [b] eorum se extẽdat uiolentia, quàm defensio clericorum exigit.

Si Abbas imperet laico ut monachum etiam causa disciplinæ uerberet, uterque incidit in excommunicationem, secus autem si imperet clerico ex causa necessitatis. h.d.

Quod autem diximus nõ facientes, sed eos quorum fit authoritate quid facere uideri absolute non procedit. [c] Nam si laicus qui in Abbatis ipsius seruitio [d] commoratur, eiusdem iussu in clericum, uel conuersum, uel monachum etiam subsistẽte [e] causa manus iniecerit, tã qui tales uerberari præcipit, quàm qui mandato uerberat alterius, excommunicationis sententiam non euadent. [f] Nam si disciplinæ regularis gratia id faciendũ sit, uel Abbas id per se ipsum [g] faciet, uel si necessitas urgeat, per clericum uel monachũ id fieri iubebit. [h]

Tam percutiens uolentem clericum, quàm clericus consentiens sunt excommunicati, hoc dicit.

Volentem [i] quoq;

a Quorum authoritate. Qui enim per alium facit per seipsum facere uidetur, capit. mulieres. eo. & ff. de admin. tuto. l. ita tamen. §. gessisse l. j. §. deiecisse. ff. de ui & arm. & omnia nostra facimus quibus authoritatem nostram impartimur, l. j. §. sed neque. C. de uet. iu. enucle.

b Non amplius. Id est, cum moderamine inculpatæ tutelæ: aliàs si modum excederẽt tenerentur: argum. cap. olim. in fi. ubi de hoc. de restit. spol. & ff. ad leg. Aquil. l. si ex plagis. §. tabernarius.

c Non procedit. Vt in cap. uniuersitatis. eo. unde sumitur.

d Seruitio Not. ergo quòd obligatus ad seruitium alicuius non tenetur illi obtemperare in illicitis, & à iure prohibitis, & si non obtemperauerit mandato non obstante punitur, & idem est in seruo quod plus est l. ad ea, ff. de re. iu. quia ex quo Deus uel princeps prohibet non debet quis magis obedire domino suo, quàm Deo, uel principi, & fac. cap. Iulianus. & cap. si dominus. & cap. qui resistit. xj. q. iij. Quin immo nec Papæ est obtemperandum, quando ex eius mandato secuturum est scãdalum, uel peccatum. Innoc. in cap. inquisitioni. eo. Nam Papa non habet authoritatem peccandi, & per cõsequens eius authoritas non excusat, capitu. j. distin. xl.

e Subsistente causa. Qui ergo aliter facit quã debeat nõ excusatur, c. sacro. & c. uniuersitatis. eod. & sic neq; in facto neq; in modo debet esse peccatum, c. Pisanis. de resti. spolia. Arg. contra q᷑ potius causa facti quàm ipsum factũ cõsiderari debeat, c. occidit. xxiij. q. fi. & c. cũ dilecti primo. de accusat. l. uetum. ff. de furt. nec tefert unde crimina claruerint dum corrigantur. xxiij. q. iij. c. ecce. Sol. contraria procedunt, qñ modus procedendi non est de substantia: secus si modus procedendi est de substantia. exẽplũ. in sententia quæ non tenet quãuis iusta, omissa citatione uel ordine iudiciario: ut in cap. ecclesia. de constit. & per Ab. in d. cap. uniuersitatis.

f Non euadent. Etiã si uerberati cõsentiant. c. contingit. eo. §. uolentem. infra. eo.

g Per se ipsum. Sic v. q. v. cap. illi qui. & cap. uniuersitatis. eo. Argum. contra in cap. nõ liceat. d. lxxxvj. & in Auth. sed neq; C. de epi. & cleri. aliud in episcopo & speciale est in eo qui ꝓprijs manibus nullum percutere debet cui santitas ignoscens di gloriam dereliquit l. si quis in hoc. C. de episco. & cle. & quando non reperiret alium posset hoc episcopus facere etiam per se ipsum. no. in d. c. non liceat. fac. not. d. xlv. in summa.

h Iubebit. Moderatè tamen, ita q᷑ non excedat debitam correctionem: aliàs poterit appellari, c. irrefragabili. de offi. ordin. puniri etiam debet talis, cap. de priore. de appellat. & incideret etiam in canonem: quia moderata duntaxat castigatio permissa est, cap. cum uoluntate §. ij. eo. & §. item si qui. infra. eo.

i Volentem. Idẽ si se ipsum irato animo uulneraret, uel grauiter ꝑcuteret: quia incidit in excõicationẽ: ut traditur. in c. cõtingit. eo. fac. e. si nõ licet xxiij q. v. ubi Archi. & ꝑ Io. And. in c. j. de uita & hon. cle. in vj. & per Domi. in cap. si quis absciderit. & cap. partem. distin. lv. arg. contra in l. sed si damnũ. §. si ipse seruus ff. de pecul. Sol. ut ꝑ Ant. de Butr. in c. ex parte. ij.

oe

clericum si quis percusserit nihilominus excōmunicationis cēsuram incurret. [a] Vt responsum est de eo clerico qui cum laico iniuriā intulisset, uolens secundum cōsuetudinem [b] patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, spōte sua fustiū se subiecit percussionibus. [c] Quāquàm enim hæc manuum iniectio nō sit uiolenta tamen iniuriosa [d] uidetur, & canon respexit non tam fauorem clerici ordinati quàm clericalis

de corp.uiti.& secundum hoc tenent aliqui φ statutum imponens pœnam percutienti cōprehendat etiam se ipsum: ut per Ioan. And. in addi.ad Specul.in titulo.de pœnit.§.j.in princ. uersi.sed quæro. sed in hoc non est semper eadem ratio in se ipso quæ in alio. & propterea si statutū permittit bannitum impunè occidi, non poterit bannitus se ipsum interficere. Bal.in l.j.ad fi.C.de ser. fugi.

a Incurret. Sed quare excusat qui ioco percutit clericum licet inuitum, ut c.j.& non qui percutit uolētem? Resp. quia ille temerarias manus inijcit. c.uniuersitatis.eo. Itē causa ulciscendi iniuriam suam uidetur hoc facere. Item: quia manus sequit licet non iniuriādo: arg.xiiij. q.vj.non sic ille q ioco percutit: ut not.in cap. contingit.eo.unde sumitur.

b Consuetudinem. No. ualere cōsuetudinem quòd offendens possit se subijcere iudicio offensi pro satisfactione, pro hoc c.Quintauallis. & c.ueniens. de iureiu. quod tamen est duobus modis restringendum. primo.ut hæc subiectio non sit absoluta, sed tanquam facta in arbitriū boni uiri, nec enim posset facere offensum arbitrum & iudicem in causa & facto suo l.pen. ff.de arbit.l.uni.C.ne quis in sua cau.& no.in d.c.Quintauallis. secundo.quando per satisfactionem non ingeritur uulneratio: nam nemo est dominus membrorum suorum.l.liber homo.ff.ad leg. Aquil.ut tradit Bart.in l.j.§.usq; ff.de iniu.& per Ab.in cap.contingit.eo.

c Percussionibus. Sed an tot incurrantur excōicationes quot inferuntur percussiones? Respondeo non: ut per Ioan.And.in cap.delictū. de re.iu.in vj.& per Abb. in cap.contingit,eo.

ordinis: [e] unde hoc casu tam percutiens quàm seipsum percussionibus sponte subijciens excommunicationis sententia innodabitur. [f]

Ponit tres casus in quibus percutiens clericos in Canone latæ sententiæ non incidit, hoc dicit.

Ex contrario [g] accidit interdum ut etiam pro uiolenta manuum iniectione excōmunicationi quis non subijciatur. Veluti si clericum sibi manus inferentem [h]

fac.no.per Bart.in l.nunquā.ff.de priua.delict.

d Iniuriosa. Sed quō dicitur iniuriosa cū uolenti nō fiat iniuria. xxxiij.q.v.c.noluit. & l.j. §.usq; adeo.ff.de iniu. & l.cū donatione.C.de transact.& l.nemo uidetur.ff.de re.iu. Respondeo iniuria dicitur fieri ecclesiæ, unde cum pertineat etiā ad alios non pōt quātum ad alios remitti. xxxiij.q.iiij.c.si is qui. & c.cum desideres.eo.Sic filius remittit iniuriam quātum ad se non quātum ad patrē. d.§.usq;adeò.fac. l. iurisgentium.§. si paciscar.ff. de pact. & cap. Salonitanæ. dist. lxiij. & traditur plenè per Doct. in cap. contingit.eo.

e Ordinis. Cui renūtiari nō pōt, c.si diligēti. & ca. significasti. de fo. compet.

f Innodabitur. Sed diuersimodè percutiens.n.ipso facto, subijciens se p sententiā: ut not.Ab.in c.contingit.eo. Sed cōtra hāc declarationē opponitur. Nam cōmunicans criminoso in crimine pp quod incurrit excōicationē est excōicatus ipso facto, sed iste clericus cōmunicat percutienti eū in crimine percussionis, ergo incurrit eandem excōicationē cum ipso.cap.nuper.eo. Sol.aliud est participare cum excommunicato in crimine, aliud subijcere se misericordiæ alicuius, cū possit cogitare illū remissurū offensam. Vel sol. aliter, ut per Ioan.And.& Panor.in d.c.contingit.

g Ex contrario. Ideò ex cōtrario: quia in superioribus paragraphis ponuntur casus in quibus quis incurrit excōicationē etiā quòd manuū iniectio nō sit uiolenta, nūc sequuntur casus in quibus pro uiolenta manuū iniectione talis excommunicatio non incurritur.

h Inferentem. Tunc enim ideò excōicatus non est offendēs clericū: quia iure naturæ licet uim

uim

uim ui repellere. l.ut uim. ff.de iusti. & iu.c.si uerò. el primo. unde sumitur. & ca. ex tenore eo.seruato tamen moderamine inculpatæ tutelæ.c.significasti.ij.de homici. & amplia hoc etiam in clerico asportante res laici. nam pro recuperandis rebus licet clericũ cũ prædicto moderamine inuadere.cap.olim.ij.de restit. spol. & per Ab.in c.cum non ab homine. uersi. & optimè facit. de iudi. & in d.c. si uerò.nõ sufficit ergo ad incurrendũ hanc excõmunicationem solũ factum sed iniuriandi animus requiritur.

a Inferat. Intellige hoc quando clericus uolebat iterũ percutere: secus si clericus percutiens destitit: quia tunc ipsum percutiẽs esset excommunicatus:quia non esset repellere uim sed uindictam exercere,secundum Abb in ca. si uerò.j. eo.ad hoc.c.olim.ij de resti.spoliato.

ita quis in continenti ui repellat ut læsionem inferat, [a] aut in eum quem cum uxore, [b] matre, [c] sorore uel filia turpiter [d] se gerẽtẽ inuenerit, manus uiolentas iniecerit. Idem statuitur & de eo qui illũ percusserit, quẽ probabiliter [e] ignorabat esse clericum.

Interficientes clericos qui posthabito habitu committunt enormitates non sunt excommunicati.h.d.

Quinimo etsi occiderit [f] quis clericos uel presbyteros qui contẽpto clericali habitu [g] sceleribus sese immiscuerint, [h] in odium clericalis excessus [i] canone latæ sententiæ minimè coercibitur. [k] frustra [l] enim ecclesiæ implorat auxilium qui in ecclesiam ipsam committit.

Qui ratione officij uel intuitu disciplinæ clericos percutiunt non sunt excommunicati.hoc dicit.

Item si qui ratione officij [m] quod obtinent in ecclesia, aut si clerici seniores pueros uel adolescentes

b Vxore.Etiam non cognita dum fit sponsa de præsenti. quia lex præmittit illam accusari iure mariti.l.si uxor.§.j.ff.de adult.

c Matre.Quid in auia & alijs ascendẽtibus? & idem uidetur.l.appellatione.ff.de uerb.sign. tu dic literam hãc & c.si uerò.j. unde sumitur. eo.restringendã ad personas tãtum expressas: ut per Glo. Io.And.Pan.& alios in d.c.si uerò.

d Turpiter.Ignoscit enim lex iusto dolori. l.Gracchus.C.de adul.& lex sic inuentũ ꝑmittit occidi.l.quod ait lex.§.quod ait.ff.de adul. licet hoc nõ ꝑmittãt canones.c.inter hęc.& c. admonere.xxxiij. q.ij.& not in d.c.inter hæc.

e Probabiliter. Vt, quia incedebat in habitu non congruenti ipsi clerico, & deferebat tonsuram more quorundam laicorum deferentium eam tempore ęstiuo.Quid si & habibitum & tonsuram deferebat & credens illum clericum percussisti? dic ꝙ non incidis in excommunicationem,ut plenè traditur in c.si uero.ij.unde sumitur.nemo enim sola sua opinione excõicatur,licet propter ista accidentia grauius peccet:ut not.in c.in audientia.eod.

f Occiderit.Nedum uulnerauerit, uel percusserit.

g Habitu.Concor. c.cum nõ ab homine.unde sumitur, & c.perpẽdimus. & c.in audiẽtia. eod.& fac. l.item apud Labeonem §.si quis uirgines. ff.de iniu. & l.senatoris filia. ff.de rit.nupt.

h Immiscuerint. Secus si se nõ immiscuisset sceleribus: quia tunc nõ perdit priuilegiũ clericale ob solã nõ delationẽ habitus.c. si uero. ij. c.in audientia. ubi not. & ꝑ Ab. in d.c.cũ non ab homine.& latius in cap.perpendimus.eo.

i Excessus.Et terrorẽ, correctionẽq́; similiũ.

k Coercebitur. Asperior tamen pœna imponetur. cap. cum non ab homine. eo.in fin. nam ex persona augetur crimen. distinct. xl. c.homo.l.omne.§.j.ff.de re mili.

l Frustra. Sic c.fi.de immu. eccles. & in c.ij. ne cle.uel mona. & xvij.q.iiij. c.frater. & c.in audientia.eo.unde sumitur.& l.quia frustra.ff. de usu, & l.auxilium. in fi.ff.de mino. & l.isti quidem.ff.quod metus causa.

m Officij. Not.ergo quòd ratione officij licet quod aliàs non liceret, hoc ideo, quia ex quo alicui commissum est officium, censentur commissa & alia sine quibus commodè officium expediri non potest, concor.cap.cum uoluntate. §.fi.eo. unde sumitur. Sic & iudex compescere potest omnes turbantes & impedientes iurisdictionem suam.cap.primo. & ca. præterea.& capitu. prudentiam. & cap. fulpicionis.de offic.deleg. & §.sed siue. s.de iudic.

in minoribus [a] ordinibus constitutos diuinum turbantes officium, uel etiam si qui magisterij uel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, [b] excõmunicationis sentẽtiam non incurrent. Quod & de his intelligendũ est qui aliquos de familia [c] sua, uel propinquos inferiorum graduum [d] simili modo ut ab excessibus prohibeãtur, & scientia bonisq; moribus informentur, corrigẽ dos duxerint, & alijs casibus cõpluribus. [e]

Ex causa potest quis absolui ab alio quàm ab Apostolico.h.d.

Quod autem supradiximus ab hac excommunicatione, ab alio quàm ab apostolico, aut eius legato absolui neminem posse non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latæ sententiæ uinculis innodatus in mortis articulo [f] constitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, [g] aut alias iustas [h] excusationes, ita ut sine periculo apostolico se nequeat conspectui præsentare, licebit, diœcesano [i] Episcopo iuramento [k] secundum morem ecclesiæ recepto sibi absolutionis gratiam impartiri.

Cessante causa, cessat affectus.h.d.

Periculo tamen & impedimento cessantibus quam cito

a In minoribus. Constitutos ergo in sacris ordinibus licet & hi turbent officium pereute re non poterunt: quia ex eo quod specialiter de istis permittitur, de alijs prohibetur. c. qualis. dist. xxv. & c. non ne. de præsump. l. cũ prætor. ff. de iudi. & honorabilia mẽbra exceptis grauioribus culpis uerberibus subijci non debent. di stin. xlv. c. cũ beatus, agatur ergo cum ipsis admonitionibus, & si se non correxerint, suspendãtur. c. dolentes. de celebr. missa.

b Percusserint. Leuiter tamen. c. j. & c. cum uoluntate. §. fi. eo. modica enim tantũ castigatio permissa est docenti. l. v. in fi. ff. ad leg. Aqui. cum l. seq. & humilis debet esse doctrina magistri. c. humilis. de maio. & obe. cum cõcor. ibi allega. aliàs incideret in canonem. ut not. in d. §. fi.

c De familia. c. cum uolũtate. §. fi. eo. xxiij. q. iiij. c. duo ista. & dist. xlv. c. disciplinã. qui enim domesticorum suorum curam non habet fidem negauit. distin. xlvij. §. necesse. uersic. hinc etiam Paulus. fac. l. si filius. C. de pat. potest. & l. uni. C. de emend. propinquo.

d Graduum. Secus si sint in superioribus: quia liberantur à patria potestate saltem quo ad spiritualia, & quo ad percussiones, ut deferatur sacro ordini, immo Gloss. in cap. cum uoluntate. §. fin. eo. tenet sacrum ordinem indistinctè liberare à patria potestate quod non est uerum: ut per Innoc. & Hostien. in cap. in decorum. de ætat. & qualit. & per Ab. in d. §. fi.

e Compluribus. De quibus latè per Hostieñ. in summa. eo. §. quis possit excommunicare. uersic. super illo autem canone. & per Glo. in c. cum uoluntate. §. fi. eod. & aliàs sæpe.

f Articulo. c. nõ dubium. c. de cætero. ea. quod de his. c. quanuis. eo. ca. si quis suadente. xvij. q. iiij. generalis enim reseruatio absolutionis non extenditur ad casum mortis. c. eos qui. eo. in vj. & per Ab. in c. pastoralis. §. præterea. de offic. ordin.

g Inimicitias. Etiã si ipsemet dederit causã inimicitijs. nec enim ponderatur quæ sit causa inimicitiæ: arg. l. nec timore. ff. q᷑ met. caus. & c. ueniẽs. de spons. & per Abb. in ca. de cætero. eo. unde sumitur, licet aliàs causa debeat esse iusta: ut in d. cap. de cætero. & hic.

h Iustas excusationes. In omni enim edicto rationabilis excusatio excepta. c. ex parte. ij. de offi. deleg. & c. si quando. de rescrip. fac. c. ea noscitur. eo.

i Diœcesano. Et non alijs inferioribus, nisi, fortè in summa necessitate, de quo dic ut per Ab. in ca. monachi. eo. & in c. de cætero. unde sumitur.

k Iuramento. c. de cætero. c. quãuis. c. quod de his. eo. & promittens in tali iuramento ꝙ quàm primum cessabit impedimẽtum se conspectui Apostolico presentabit mãdatum super hoc excessu recepturus. c. ea noscit. in fi. eo.

eo.& hoc quod hic dicitur intellige etiam in alijs casibus. cap.eos.eo.in vj. & per Ab.in d. cap.de cætero.

a Commodè. Non tamen delicatè. ut l.con tinuus. §.cũ ita.ff.de uerb.oblig. & fac.c.eos. eo. in vj.unde sumitur.

b Causa.De quibus causis in c.ea noscitur.& in ca. de cætero. eo. & supra §.prox.

c Similibus.De quibus in c.eos. §.fi.eo.in vj.

d Leuis iniuria. Quæ aũt dicatur leuis uel grauis in iuria,erit in arbitrio iudicis. § atrox.instit.de iniurijs.fac.c.cũ illorũ.& quod ibi not.eo.& per Specul. in titu. de lenoc. §.nunc dicamus. uersicu.quæ autem dicatur. & per Ab. in c.peruenit. eo. unde sumitur.

e Episcopũ.Sed nõ alius inferior: ut per Ab.in cap. peruenit. eo. ante finem.

f Poterit. Quia leuis iniuria potest etiam leuiter emendari. c. cum dilecti.j.de accus. nec infamat. c.cũ te.de re iudi.& intellige etiam de laicis leuiter clericis iniuriantibus, ut per Ab.in capitulo peruenit.eo.

g Aetatis.c.fi.eo.unde sumit.& dist.lxxxvj. c.tanta.& c.eos. de consec.distin. iij. & xxxv. q.ix. c.sententiam. alijs quoque respectibus temperatur iste rigor: ut in d.c.fin.not.

h Constitutus.Doli tamen capax.ca.puetis. de delict.puerorum: aliàs iniuriam facere nõ possunt, pati uerò sic. Cle.j.de homici.& xvj. q.j.c.illud.& not.in c.fi.eo.

i Siue post. No. ꝙ beneficium semel indultũ minori ex quo semel cœpit habere locũ,nõ extinguitur ꝑ superuenientiã maioris ætatis. Ita not.Ab.in c.fi.eo.

k Poterit. c.j.c. fi.eo. ca.si qs suadente.xvij. q.iiij. & per Ab.in c. ij. de delict.puero.

l Quomodocunque. Dum tamen nõ enormiter, uel in episcopum aut Abbatẽ uel clericum secularẽ manus uiolentas inijciát. c. cum illorum. §. quid si claustrales.eo.& not.in c. ij.eo.unde sumit, & sic secũdũ Ab. in d.ca.ij.nota ꝙ in uerbis permissiuis quãtuncũq; sint gñalia, semper intelligitur exceptus casus enormis.

m In claustro. Idem est fortius si extra claustrũ: quia maius est delictũ id facere in claustro, ubi debet seruari silentium, nã uiolatur immunitas claustri, secũdum Ab. in cap.ij.eo. in fi. fac. c.cũ pro causa.eo.& hoc tenet Io.And.post Ab.antiquum in c.cum illorum. eo.exprimitur autem claustrum ob frequentiorem contingentiam, sic Aur. cassa & irrita. C. de sacrosan. eccles.fac. not. per Ab.in c.j.de iniurijs.

n Proprij Abbatis. Nisi monachum alterius monasterij

commodè [a] poterũt, ad sedem apostolicã se præsentabunt, man datum illius super ne gotijs pro quibus ex communicati fuerant humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit satisfacturi, alioqui si id facere con tempserint (ne temerè & impunè censurę ecclesiasticæ illudatur) ipso iure in eandem sententiam recident, quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa, [b] ab alio quis q̃ ab eo à quo aliàs de iure absoluendus fuerat absolutionis beneficium cõsecutus fuerit: Et quibusdam casibus similibus. [c]

Si modica sit illata iniuria clerico uel qui intulit, nõ prouectæ sit ætatis, potest Ordinarius absoluere eum qui incidit in canonem latæ sententiæ.h.d.

Item si non enormis, sed modica & leuis [d] iniuria fuerit clericis irrogata, inferens per episcopum [e] absolui poterit. [f] Itẽ ætatis [g] intuitu Iuris rigor mansuetudine temperatur. Vnde si in pueritia constitutus [h] in canonem inciderit sententiæ promulgatæ, siue ante siue post [i] pubertatem sese absolui postulet, diœcesanus Episcopus absolutionis beneficiũ impartiri poterit. [k]

Monachi uel Moniales se inuicem uel conuersos percutientes sunt ab Abbate uel Episcopo absoluendi.h.d.

Monachi quoque & alij Regulares quo modocunq; [l] in claustro [m] sese inuicem percusserint non ad apostolicã sedem remittendi, sed secundum prouidentiã proprij Abbatis [n] coercendi erunt: quòd si

monasterij percusserit, hoc enim casu utriusq; monasterij Abbas cōcurrere debet in absoluēdo, c. cū illorū. & c. canonica. e. & not. in c. ij. e.

a Episcopus. c. ij. c. cum illorum. cap. canonica. eod.

b Simile. Non tamen idem per omnia: quia in monialibus non excipit casus enormis, ut in monachis: ut in hoc §. in prima notula habetur: sed episcopus illas in distinctè absoluit, ut in c. de monialibus. ubi no. Abb. eo. unde sumitur.

c De monialibus. Unde infert quòd priuilegiū c. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. nō cōpetit ratione characteris clericalis: quia si id esset non competeret personis hic enumeratis: ut not. & Abb. in c. de monialibus. eo.

d Conuersas. Quæ non ueniūt appellatione monialium, licet illarum in hoc priuilegio gaudeant. c. de monialibus. ubi not. Abb. eo.

e Verecundiam. l. j. §. sexum. ff. de postul.

f Per episcopum. Impedit enim sexus muliebris fragilitas, ne abbatissa possit moniales suas absoluere: quia sexui fœminino claues ecclesiæ non fuerunt commissæ. c. noua. de pœni. & remiss. & traditur in c. dilecta. de maio. & obed.

g Diœcesi. Sed quid si monasteria essent in diuersis episcopatibus? & una monacha percussit monachum, uel monacham, uel conuersam, uel clericum alterius diœcesis? Respon. conueniet uterque episcopus, uel alter alteri delegabit uices suas, ut habetur in capitulo cum illorum. & cap. de monialibus. eo.

Abbas non sufficit episcopus [a] adhibēdus erit. Simile [b] statuitur de monialibus [c], nā si uel se inuicem uel cōuersos aut conuersas [d] suas aut etiam in clericos uiolentas manus iniecerint, ne contra muliebris sexus uerecūdiam [c] & regularis obseruantiæ decorem peregrinari compellantur, per episcopum, [f] in cuius diœcesi [g] monasteria fuerint absolutionē consequentur. Sunt & alij casus, [h] quibus ab alio quis quā ab apostolico ab hac excommunicatione absolui poterit. ut ex ipsis decretalium libris facilè apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. hoc dicit.

His autem quibus id certis [i] casibus ex officio [k] cōpetit nō solum per seipsos absoluere, [l] uerumetiā alijs cum expedire uiderint huiusmodi absolutionem committere poterunt. [m]

Excommunicatio iudicialis est quam infert iudex & cui causa committitur omnia quæ causam contingunt censentur permissa. h. d.

Iudicis siue iudicialis [n] excommunicatio est quæ iudicis ministerio infertur. Iudicem autem hoc loco intelligimus nō solum ordinarium uc

h Alij casus. De quibus per Host. in summa eo. §. quis possit excommunicare. uersic. secunda regula. & not. in ca. fi. de offi. ordin.

i Certis casibus. Quorum pars superius numeratur, & notantur ad c. fi. de offi. ordin. unde sumitur.

k Ex officio. Puta ex officio legationis. cap. quod translationem. & c. excommunicatis. & ca. nemini. de offi. leg. Idem si qs habeat hoc ex priuilegio, ut Archidiaconus Bononiensis qui ex priuilegio absoluit excommunicatos in studio Bononiensi uel ibidē delinquentes: ut not. in c. fi. de offi. ordin.

l Absoluere. Quod intellige non solum de absolutione ab excōicatione. cap. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. uerum etiam de alijs excommunicationibus: arg. c. cū dilecta. de confirm. util. uel inutil. & not in c. fi. de offi. ordin. & sequitur ibi Abb.

m Poterunt. No. ergo ꝙ nudum ministeriū est delegabile per ordinarium. c. fi. ubi not. de offi. ordin. Quid aūt in delegato? Resp. idem si habeat iurisdictionē: puta quia fuit delegatus in causa in qua tulit excōicationē: secus si sibi fuisset delegata sola dūtaxat absoluēdi potestas. Et sic ꝓcedit tex. in c. fi. §. fi. de of. dele. & tenet Ab. in c. fi. de offi ord. Idē si alicui tale nudū ministeriū cōpeteret, ut notauimus ī. in j. notula de Archidiacono Bononiensi, & ita Glo. quā Abb. etiā sequitur in c. fi. de offi. ord. & alij in d. c. fi. §. fi. de offi. deleg.

n Iudicialis. Incipit secundum principale membrum

rum etiam delegatũ.[a] Nam si cui per apostolicum causa etiam simpliciter delegetᷓ, nec literæ cõmissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus cõcessæ sibi authoritatis ratione contumaces (ut supra[b] diximus) ecclesiastica seueritate coercere.

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat. h.d.

Quoties autem causa[c] suberit, ut iudex subditum[d] suum ecclesiastica districtione coerceat (cum medicinalis,[e] non lethalis excommunicatio esse debeat) nõ aliter quàm cõpetẽtibus[f] præmissis monitionibus[g] ad huiusmodi sententiam descẽdet, quam etiã de scripti[h] recitatione proferet, ita ut causam[i] ob quã profertur expressè cõtineat. aliaque obseruabit quæ tam generali[k] quàm Lugdunensi[l] concilio ædi-

membrum huius tractatus, nam hucusque habitus est sermo de excommunicatione canonis quæ quodammodo legitima potest appellari, nunc de iudiciali. Est & alia quædam species quæ nec canonis est nec iudicialis, ut si cui Papa cõcedat priuilegium & potestatem excommunicandi suos manifestos malefactores, de qua indulgentia habetur in c. ex parte decani. iũcta Gl. j. de rescrip. & in c. ex parte. de uerbo. signific. & per Inno. in c. uenerabili. de censibus. & potest concedere etiam simplici laico hanc excommunicãdi potestatem: not. in c. bene quidẽ. distinct. xcvj. & in ca. trasmissam. de elect. & in ca. ab excommunicato. de rescript. alius autem nemo potest nec consuetudo etiã immemorabilis. Ab. in c. sacrosancta. de elect. latè in c. quanto. & in c. si de consuet. & de materia. §. huius latè per Host. in summa. eo. § quis possit excommunicare. uersic. ne dum autem, & per Ioan. de Ligna. in tractatu de ecclesiastica censura. §. viij.

a Delegatum. c. j. & c. præterea. de offi. dele.

b Supra. §. sed siue. supra de iudi.

c Causa. Sed quid si excommunicandi causa non subest, quid operabitur iniusta excommunicatio? Respon. quo ad Deum nihil operatur, immo patienter toleranti acquirit meritum. c. cum cæteri. de sent. & re iudi. in vj. & xj. q. iij c. illud. sed quo ad homines operatur: quia antequam relaxetur debet excommunicatus uitari. c. cum contingat. de offi. deleg. & c. per tuas. eo. & per Ab. in Rubr. eo. Sed tamẽ nõ debet cõtemni. xj. q. iij. c. j. not. in c. j. eo. in vj. & in c. sacro. eo. in antiq. latissimè tamẽ de hoc per Didac. Couar. in c. alma mater. de eo. in vj. §. vij. uersic. xj. in tertia conclusione, ad quem pro clara elucidatione huius materiæ excommunicationis est recurrendum.

d Subditum suum. Aliàs in non subditũ nõ posset hæc censura exerceri. c. à nobis. j. eo. sententia enim à non suo iudice lata nõ tenet. c. at si clerici. de iudi. & ix. q. ij. per tot. & de hoc latè per Host. in summa. eo. §. quis ualeat excõcari.

e Medicinalis. Non mortalis. ij. q. j. cap. multi. & xxiiij q. iij. c. notandum. & c. j in vj. unde sumitur, & quomodo hoc intelligatur, uide per Dida. confutantem Lutherũ. in c. alma mater. in princ. uersi. vj. eadem radice. nu. 9. in vj.

f Competentibus. Non minus tribus. c. cõtingit. ij. & ca. sacro. eo. & in c. j. & constitutionem. & c. statuimus. eo. in vj. ubi habetᷓ quæ sit competens admonitio, & in c. repræhensibilis. de appella.

g Monitionibus. Sed utrum possit quis conuenire & obligare se ut possit etiam sine monitione aliqua excommunicari? Respon. non ut per Host. & Abb. in c. P. & G. de offi. deleg. uersic. quo ad secundum, hæc autẽ uerba, præcipio sub pœna excommunicationis, non inducũt excõicationẽ sed monitionẽ: ut p Butri. in c. clericis. de ord. ab epo, q re. episcopatu.

h De scripti. No. casum in quo actus requirit scripturã de necessitate, de alijs habes in c. j. de censib. in vj.

i Causam. Verbi gratia: quia perẽptorie ẽ citatus corã nobis renuit cõparere, uel qa iussus intra talẽ diẽ Titio soluere, facere recusauit: ut not. in c. j. eo. in vj. & licet causa sit falsa, ligat nihilominus: ut no. in d. ca. primo. & per Ab. in cap. per tuas. eo.

k Generali. cap. sacro.

l Lugdunensi. c. primo. eo. in vj.

Censeatur.

Sed quæri poterit, si iudex illa uerborũ formula usus fuerit, *illum excõmunico*, uel simili, qua de maiori, uel minori excommunicatiõe quicquã non expresserit: utra magis quis excõmunicatus censeatur. [a] Et responsum est nõ tantum minorẽ sed etiam maiorem censeri per Iudicem illatam quam non modo

Iudex aliquem excommunicans in dubio, censetur inferre maiorem excommunicationem. h.d.

tis constitutionibus sunt comprehensa, earundem pęnis si cõ trafecerit subijciẽdus.

Communicans excommunicatis incidit in excommunicationem: & iudices curare debent quod excommunicati ab actis legitimis et commercio aliorum abstineant. hoc dicit.

Quorum ille prætereũdus nõ est quòd quàm diu de excõicatorum absolutione legitimè [c] nõ constat [d] qui cum ipsis communicauerint, ipsi quoque nullo obstante priuilegio [e] ipso iure [f] excommunicationem incurrunt, [g] à sacramentis, & fideliũ participatione exclusio, sed alij præterea multi consequuntur effectus. [b]

a Censeatur. Est in promptu dubitandi ratio: quia in pœnis mitior interpretatio est facienda. c. in pœnis. & c. odia. de re. iur. in vj. l. si de interpretatione. ff. de pœn. Sol. contrariũ procedit in pęnis corporalibus & pecuniarijs, excommunicatio autẽ non est propriè pœna, sed animæ medicina: ut supra eo. §. proxi. uel dic ꝙ contrarium non procedit ubi controuertitur periculũ animæ. c. iuuenis. de spons. & not. in ca. j. de seru. in ord. fac. Vnde regulare est quòd in foro pœnitentiali in dubio sumatur interpretatio grauioris pœnæ. Ab. in ca. j. de iudi. uersicu. & ad hoc allego. Vel dic quòd hanc interpretationẽ induxit consuetudo quæ ualet admodum ĩ interpretãdo. cap. literis. de spons. l. Labeo. ff. de sup. leg. l. si de interpretatiõe. ff. de ll sed non est in usu ut iudices ferant minorem. Ab. in c. si diligenti. uersic. ex qua Gloss. nota. de for. competen.

b Effectus. De quibus per Host. in summa. § quis sit effectus & per Io. de Ligna. in tract. de cẽsura ecclesiastica. §. xiij. & seq. inter alios est & is quòd excõmunicatus non potest aliũ excommunicare. Butri. in ca. cum clericis. de ord. ab episcopo qui re. episcopa.

c Legitime. Per literas papæ, uel eius uicem gerẽ. is, uel alio modo. c. sicut. eo. Sed an sufficiat unus testis? & uĩ sufficere. arg. c. nobi lissimus. dist. xcvij. quod satis admitti posset si nemini fieret præiudiciũ, quod non uĩ hoc casu, secundũ ea quæ not. in d. c. sicut. unde sumitur, secus tamẽ esset in foro pœnitentiali: quia ipsi etiã absoluto crederet. de cõsec. dist. iiij. c. cũ itaq;. & c. si nulla. & per Ab. in d. c. sicut.

d Non constat. Semel enim excõicatus adhuc præsumitĩ excõicatus. c proposuit. de cle. excõ. mini. c. semel malus. de re. iur in vj & qđ ibi not. & ꝑ Ab. in c. ꝑposuit. de cle. excõ. mi.

e Priuilegio. Immo cõtra de c. cũ uoluntate. & c. qđ in dubijs. & c. inter. eo. & de §. uxores. & §. mercatores. & alijs simil. infra eo. Sol. intellige hoc de priuilegio non clauso in corpore iuris: ut ꝑ Ab. in c. sicut. eo. unde sumitur. qui intelligere uidetur illũ tex. generaliter de quolibet excõicato, licet Gloss. ibi uideatur intelligere ꝑ ut iacet litera, sed licet ꝙ non ualet tale priuilegium respectu communionis habendæ cum excõmunicato ex dispositione. c. si qs suadente diabolo. xvij. q. iiij. Sed an idem dicendum sit de excommunicato ꝙ teneatur alium excõicatum uitare? & non uidetĩ quia pœna non uidetur posse locũ habere, per ea quæ fac. Butrig. in l. mãcipia. C. de furt. Cõmuniter cõtra. Nã quod non præstat priuilegium non præstabit excõicatio. Ab. in c. nulli. eo. unde sumitur, & habetur in c. illud. de cle. excom. mini. nec uerum est quòd pœna non possit habere locũ in iam excõmunicato. §. quod si pluribus. & ibi no. infra eo. nec uera est doctrina Butrigarij, ut per Fely. in c. non nulli. num. 104 de rescrip.

f Ipso iure. c. cum excõicato. xj. q. iij. ubi not.

g Incurrunt. Non haberet locũ hoc in Papa ut per Doct. in c. sicut. eo. fac. Cle. si summus. eo. Item si communicaret quis excommunicatus qui esset toleratus: quia non est uitandus nisi

nisi in occulto. Ab. in c. tāta. de simonia. §. sed & si qui. infra eo. Item in eo qui denunciatus quidem esset excōicatus à prælato, constaret tamen hoc non esse uerum, puta: quia excommunicatio esset inualida: puta tanquā lata post appellationem: ut per Abb. in ca. dilectis. de app. & alijs pluribus casibus, de quibus in §§. sequentibus.

decretumq; [a] est propterea ut ab ecclesiasticis iudicibus seculares [b] iudices canonica præmissa monitione [c] ecclesiastica censura compellātur, ut excommunicatos ab agendo [d] patrocinando, [e] & testificando [f] in suis curijs & iudicijs repellant.

Defectu qui obuenit mihi ex te non potes uti contra me ad tuum commodum. h. d.

Dubitatum [g] tamē fuit num is qui excōmunicato in locutione uel oratione [h] scienter communicat excommunicatum ipsum à iudicio contra se instituēdo summouere possit: [i] cum ille communionem huiusmodi contra eum replicet, & cum is qui impetitur à sacramentorum [k] perceptione sit remotus, alius uerò etiam à fidelium communione [l] replicatione minimè suffragante iudiciū procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem etiam si dederit cautionem iuratoriam de parendo mandatis ecclesiæ & Episcopus ei communionem reddiderit, etiā si morte præuentus non potuerit absolui. h. d.

Nec ideò magis agēre uolenti cōicari [m] poterit qđ ipse ex post ea ei obijcere posse excōmunicationem, cū illius mores approbauerit. c. nulli. de accus. c. queādmodū. de iure iur. l. si uxor. in fi. ff. de adul. l. Pomponius j. ff. de neg. gest. viij. q. ij. c. dilectissimi. xxxij. q. v. c. horrendus. Item non debet quis obijcere quod ipse noluit seruare. c. pro illorum. de præbend. c. um ecclesiasticæ. de ex cept. ca. au fit. de appella. Contrarium deciditur. in c. a nobis. ratione de qua ibi, & in hac litera. & contraria nō procedunt ubi approbatio nō depēdet à uolūtate approbantium, ut est hoc casu: ut per Abb. in d. cap. à nobis.

a Decretumq;. c. decernimus. & ca. constitutionē. & c. statuimus. eo. in sexto.

b Seculares. Quorū potestas est minor ecclesiastica. ca. solitæ. de ma. & obediē. & not. in c. decernimus. eo. in vj.

c Monitione. Erit autē hoc casu canonica monitio si alijs rite seruatis eos qui monentur exprimat nominatim, uel indubitabilibus indicijs ac modis. c. constitutionem. eo. in sexto. & quod ibi not.

d Agendo. Et reconueniendo non autem à defendendo. c. cum inter priorē. de excep. c. in telleximus. de iud. & not. in c. decernimus. eo. in vj unde sumitur.

e Patrocinando. Hoc uerbum tam aduocati quàm procuratoris includit ministerium: ut not. in c. decernimus. eo. in vj. & intellige non solum pro alijs, sed nec pro se ipso, ut ibi not.

f Testificando. c. ueniens. ij. in fi. de testi.

g Dubitatum. Scilicet in cap. à nobis. de excepr. unde sumitur.

h Vel oratione. Id est, secū orando. xj. q. iij. c. cum excommunicato. & c. nuper c. à nobis. de excepr.

i Possit. Videtur enim non posse, cum enim prius communicauerit ei, non uidebatur po-

k. Sacramentorum. ca. significauit. de sent. excō. contra. Sol. illud uidetur esse speciale in excommunicatis à Papa. Vel potest habere locū quando communicat ei pro quo est excommunicatus. c. nuper. & c. si concubinæ. eo. Vel fuit excommunicatus cū omnibus fautoribus suis. xj. q. iij. c. excellentissimus.

l Communione. Idem si & excipiens excommunicatus sit maiori, secundum Doct. in ca. à nobis, & in c. cum inter. de excep. omnis enim defensio excommunicatis competit siue realis ut peremptoria, siue personalis ut contra iudicem competentem, siue sit declinatoria, siue competat ratione temporis feriati, uel loci incompetentis, uel rescripti surreptitij, uel inepti libelli: ut latè in d c. à nobis.

m Communicari. A quocunq; etiā episcopo: ut in c. cū desideres. & ibi Abb. eo. unde sumitur: quia cum debeat alios prohibere nō debet ipse hoc facere. l. altius. ff. si ser. uind. c. uni.

de

de na. ex lib. uent. ubi de hoc. §. haec autē omnia. in fi. Auth. ut differentes iudices. ca. in canonibus. xvj. q. j. Aliud in Papa ratione de qua per Abb. in c. cum desideres.

consuetudine [a] de parendo mandatis ecclesiæ iuratoriam dederit cautionem, eique communionem episcopus reddiderit aut quòd eos cū quibus participauit postmodum impugnauit: nā nisi pōt iuramentum præstitū secundū formā ecclesię absolutus fuerit, nec cautio nec perperam [b] restituta communio quicquā ꝓderit. Quod ipsum obtinet etiam si post prædicta morte quis præuentus absolutionis beneficiū obtinere non potuerit: [c] nec enim is cui uiuo non communicamus defuncto communicabimus. [d]

Excommunicatus si ante mortem ostenderit signa pœnitentiæ etiam mortuus potest absolui. h. d.

Plane si de mortui pœnitētia per euidentia signa [e] dum uiueret constiterit, defuncto quoq; absolutionis beneficiū à proprio iudice impēdendum [f] erit, hæredesque [g] eius ut pro ipso satisfaciant, si sponte nolint ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget uel ad cautelam se faciat absolui, & toleratus ab Ecclesia non debet uitari nisi in occulto. hoc dicit.

Sed etsi qui pro sacrilega [h] manuum iniectione in edictū [i] excōmunicationis incidit, denūtiatus [k] qui dē nō sit, sed de patrato scelere publica laboret infamia. [l] Nemo sibi pari ratione

a Ex consuetudine. Et ad cautelam potius q̃ ex rigore canonum. c. cum desideres. eo. & habetur in c. ex tenore. eo. Vnde inferri potest ꝙ iuramentum non est de forma absolutionis, de quo in d. c. cū desideres. per Glo. & Doct.

b Perperā. Hoc ideo: quia nō potest episcopus ex propria uoluntate neglecta absoluendi forma aliquem absoluere, & ideò licet per actionem suam illi reddituro haberi ꝓ absoluto, hoc tamen nō potest, licet secus sit in Papa: ut per Ab. in c. cum desideres. eo.

c Non potuerit. c. à nobis. ij. eo.

d Communicabimus. cap. sacris. eo. & §. nō tamē. supra de sepult.

e Signa. Sic. c. à nobis. & c. sacris. unde sumitur.

f Impendendū. Sed cur absolui pōt qs post mortē, c. à nobis. ij. c. sacris. eo. baptizari nō pt: arg. xxxij. q. vij. c. licitē? Rn. excōicatio ꝑcutit nō solū animā uerū & corpus respectu sepulturæ: secus baptismus: quia animā tantū respicit: ut not. in d. c. à nobis. licet aliter ibi dicat Host. quē refert, & impugnat Ab. dicut ibi per eū. Et infertur ex ratione supradicta ꝙ ex quo nobilitas est corporis principaliter, ꝙ poterit qs post mortē nobilitari seu gradū militiæ recipere, qđ tenuit Bart. in l. j. C. de degni. lib. xij. Sed an poterit post mortē etiā doctorari? Ab. in d. ca. à nobis. refert se ex facto interrogatū respondisse ꝙ nō, ꝙ doctoratus potius uirtuti animę tribuatur q̃ corporis. l. magistros. C. de profess. lib. xij. ergo si qd esset qđ ad corpus ptineret, posset etiā doctorari mortuus, puta si doctores haberēt honestiorē sepulturā, si descendentes ex doctoribus certis priuilegijs gauderent, & scholaris decederet post recitationē punctorū benefactam, puta casu & morte repentina.

g Hæredesq;. Etiam si nihil ad eos peruenerit. c. in literis. de rapt. c. fi. de sepult. ubi de hoc diffusē ꝑ Abb. & alios, & not. in c. à nobis. ij. in fi. eo.

h Sacrilega. No. sacrilegiū cōmitti ꝑ iniectionem manuū ī clericū. c. cū nō ab hoie. eo. unde sumitur. & qđ ibi no. Ab.

i Edictū. c. si qs suadēte. xvij. q. 4.

k Denunciatus. c. cū non ab hoie. eo. vij q. ij. c. si tantū. & c. placuit. nec enim qui scit amplius certiorari debet. l. j. ff. de act. emp. l. j. ff. de dot. prel. & xciij. cap. si inimicus. & excoicatio trahit secū executionē. ca. pastoralis. de appel. & denūtiatio nō fit nisi propter ignorantes, & ad inducēdam certitudinem: ut not. in d. c. cum non ab homine.

l Infamia. No. casum in quo fama probationem facit. fac. c. illud. de cle. excom. minist. Item matrimonium quoq; impedit fama. c. f.

communicare debet, nisi uel ad arbitrium Episcopi de hoc se purgauerit, [a] uel ad cautelam [b] absolutionis beneficium consequatur, nisi forte soli [c] tibi de facinore constet: hoc enim casu quãdiu toleratur [d] ab ecclesia, priuatim tantummodo à te uitandus erit, ut saltem uerecundię [e] rubore suffusus, pro latenti excessu satisfacere compellatur.

Participatio criminosa cũ excommunicatis implicat participantem eadem excommunicatione. h. d.

Sed multum [f] interest, qualiter excommunicato communicatur: nam si quidem crimini & criminoso cõmunicarit quis cõsilium, puta auxiliũ, [g] uel fauorem impendendo, uel fortè [h] cũ clericis ab Apostolico excõmunicatis sciẽter & sponte [i] participauerit, & ipsos in officijs receperit, eadẽ excõmunicationis sententia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti, quibus cum ita ab eo communicatum fuit. Cũq; [k] ratione damnati criminis in eum, qui damnauit, delinquere uideatur, meritò ab eo, uel (si deẽt [l]) eius superiore iuramẽto p̃stito, delicti tunc erit absolutio [m] requirenda. Et idem statuetur si qui cum participibus [n] suis excommunicati fuerint.

per eo. de consangui. & affi. & not. in cap. cum desideres. unde sumitur.

a Purgauerit. Sed tamen & ante purgationẽ debet uitari quidquid dixerit Inno. & ita tenet Ab. in cap. cum desideres. eo.

b Cautelam. ca. ad præsentiam. de appell cap. uenerabili. & c. cũ desideres. eo. de consf. dist. iiij. c. si nulla. arg quod per hũc modũ fama tollatur.

c Soli tibi. Sie in c. cũ non ab homine. de sent. excom. contra Inno. in c. inquisitionis. de accusat. qui uidetur tenere ꝙ id quod hic dicitur habeat locum cum notorium est de excommunicatione, nec sufficere ꝙ multis pateat: arg. ij. q. j. ca. multi. quod improbat Ab. in d. c. cum non ab homine. per illũ tex.

d Toleratur. Ex quo enim nõ possumus eum cõuincere de excóicatione, non debemus enim uitare ĩ publico cũ dedecore & infamia sua: argum. vj. q. ij. ca. si tantum. & c. placuit. fac. l. diffamari. C. de ingen. manu. & ita Abb. in cap. cum non ab homine. eo.

e Verecundiæ. Quæ apud bonos multũ operaẽ. l. Quintus. ff. mãdat. l. iusta. ff. de man. uind.

f Sed multum &c. Sumitur ex cap. nuper. §. in secunda. eo.

g Auxilium. Idem si cõsilium. Nam & ipsum ad eandem pœnam obligat ad quam factũ ipsum consultũ, c. nuper. §. in secunda. eo. secũdũ eã tamen quę Canonistę in c. nullus ex cõsilio. de re. iu. in vj. & per Legistas in l. non solum. §. si mandato. ff. de in iur. & alibi sæpe.

h Vel forte. Sumitur ex c. significauit. eo. cuius multiplex est intellectus, secundum communem tamen quinq; requiruntur ad hoc ut habeat locum quod ibi & hic dicitur, & quod participantes sint clerici, ut hic, ibi cum clericis ꝙ scienter participauerit, ut ibi, scienter, quod spõte, ut ibi, sponte, quod is cum quo participaẽ sit excommunicatus à Papa, ibi, ab Apostolico, demum ꝙ in diuinis officijs sit participatũ, ut ibi, in diuinis officijs, licet alij aliter ut latè p Abb. ĩ d. c. significauit.

i Sponte. Immo idem si per metũ cap. sacris. de his, quæ ui, metusue cau. fi. & ij. q. j. c. in primis. licet talis mitius puniatur, secundum. Ab. in capit. ij. de delict. puer. Sol. incurret excommunicationem sed non eandem qua implicitus est excómunicatus à Papa, si illi communicet, sed minorem dumtaxat, & ita is quoque mitius punietur.

k Cunque. c. nuper. §. in secunda. eo.

l Si detur. Hoc propter Apostolicum cuius superior non datur.

m Absolutio. Sed cur quẽadmodum ad alienum parochianum extenditur excommunicatio non item & absolutio? Respondeo ut not. in cap. nuper. de sen. excom.

n Cum participibus c. quod in dubijs. eo. unde sumitur. & ibi Ab. Hodie tamen hanc excõicationẽ, scilicet excommunico te cum tuis participibus, nullus ferre posset citra Papã, nisi seruatis quibusdã solemnitatibus & monitionibus

Participatio cũ excõmunicato non criminosa illigat participantem minori excommunicatione à qua per Ordinarium absolui potest. h. d.

Quòd si aliter, puta in choro, in mensa, in osculo aut sermone [a] excommunicato communicatum fuerit, tũc minor tantum incurritur, & nulla interueniente iuratoria cautione à proprio sacerdote uel Episcopo absolutionis beneficiũ obtineri poterit: quanuis enim & tunc non iudicis sed iuris sententia excommunicato communicãs sit illigatus: quia tamen cõditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit, [b] eo ipso relaxãdi facultatem alijs concessisse uidetur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem hoc dicit.

Hoc tamen [c] tunc obtinet cùm nõ in cõtemptum ecclesiasticæ disciplinæ cum excõmunicatis quis cõmercium habuerit, nã qui contra prohibitionem [d] sui præsulis [e] excommunicatorũ cõmunioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori, induresçat, in ea poterit excommunicari maiori. h. d.

Quòd si ex locutione [f] & alijs similibus minori excommunicatione irretitus fortius induresçat, [g] poterit iudex post canonicam [h] monitionem etiam maiori [i] excommunicatione, & consimili participantem illigare. Quod & si in suspé

nibus, ut in c. statuimus. & c. constitutionem. eo. in vj. & per Abb. in d. c. quod in dubijs.

a Aut sermone. In istis enim communicans non dicitur excommunicato in crimine communicare, sed extra, unde propter hoc non est ligatus eadem sentẽtia cum illo, unde si contra ipsum in accusatione ꝓsi litet exciperẽ poterit contra illũ nec replicatio cõmunionis habebit locum. c. à nobis. de excep. & not. in c. nuper. eo. unde sumitur. Sed nunqd dando eleemosynam excommunicato incidat quis in excommunicationẽ quemadmodum communicãdo in choro, & in officijs diuinis? respon. non si excõmunicatus ualde indigeat. cap. quoniam. xj. q. iij. & ꝑ Ab. in c. ueritatis. uersi. non enim potuit se per iuramẽtum, &c. de dolo & contum.

b Retinuit. Similiter prętor magistratibus quædã committit, scilicet cautionem, & in possessionẽ mittere ex primo decreto ex causa damni infecti, sed missionem ex secundo decreto sibi reseruauit. l. iubere cauere. ff. de iurisd. om. iudi. Et est arg. episcopos posse dispensare ubi specialiter dispensatio non est inhibita: arg. c. cum apud. de spõs. & xvj. q. j. c. sunt non nulli. & concessũ uidetur quod nõ est prohibitum. l. nec non. ff. ex quib. caus. maio. & de hoc no. in c. dilectus. de temp. ordi. & plenè per Abb. & alios in c. atsi clerici. §. de adulterijs. de iudi.

c Hoc tamen. Si. c. si. §. si. de cle. excom. mini.

d Prohibitionem. Not. quòd contemptus auget delictum, unde ueniens contra legem consilij licet aliàs nõ peccet nisi forte uenialiter, ueniens tamen ex contemptu peccat mortaliter: ut not. in c. qs autem. distin. x. & ibi Domic. & per Ab. in c. j. de consti. & in c. j. de ui. & hon. cler. & per Io. And. in c. dilecto. sup uerbo contemptis. de sentẽ. exc. in vj. Quãdo autem quis dicatur ex contemptu facere, habetur ꝑ Domi. in c. nullus. distin. 50.

e Præsulis. Simile. in c. j. de matrimo. contract. contra interdictũ ecc.

f Locatione. Sumitur ex c. statuimus. eo. in vj.

g Induresçat. Quia uidet & sustinet se habere cõuersationẽ hominum, quam nõ deberet habere & inter homines grauis est pęna. l. hi q sanctã. C. de apol.

h Canonicã monitionẽ. Quæ aũt sit canonica monitio dicitur statim in §. seq. & in c. cõstitutionem. eo. in vj. & si ferretur talis excõmunicatio omissa tali monitione esset nulla. c. statuimus. eo. in vj. licet aliàs citationis omissio non uitiet excommunicationis sententiam. c. sacro. eo. & not. ij. q. j. in summa. & ꝑ Abb. in c. j. de exces. prælat. licet aliæ sententię sint ipso iure nullæ. iij. q. ix. c. caueant. & c. omnia. & c. j. de caus. posses. & proprie.

i Maiori. Vt crescente contumacia crescat etiam pœna. c. quoniam. in fi. distin. xxxj. & c. quoniam [...]

sionis a & interdicti sententijs obseruan-dum erit.

Quae sit monitio canonica. hoc dicit.

Tunc autem canonica cēsebitur esse monitio, b si competentibus interuallis atque alijs c ritè obseruatis, eosqui monentur exprimat nominatim. d

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato. hoc dicit.

Interdum e tamen excommunicato communicans neutrius excommunicationis uinculo obstringitur ut accidit in eo qui cum illo conuersatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter f ignorabat.

Episcopi debent propalare nomina Episcoporum. h.d.

Vnde ut excusationis g causa omnibus auferatur, puidere debent Episcopi h ut excommunicatorū omnium nomina tā suis parochianis quàm uicinis Episcopis pariter indicent, eaq; in celebri loco posita i p foribus ecclesiae cunctis cōuenientibus inculcent, ut huiusmodi adhibita diligentia ex cōmunicatis ecclesiasticus aditus adimat.

Omnes qui ante prolationem sententiae tenebātur excommunicato cōmunicare tenentur etiam post. h.d.

Vxores k quoque

quoniam.§.fin.ut lit. non contesta.

a Suspensionis.c.statutum. eo.in vj.unde sumitur.quod fuit constitutum:quia ordinarij nimis prompti erant ad inferēdas huiusmodi excōicationes & suspensiones: ut dicitur in d. c. statutum, & quod hic dicitur de suspensione declara secūdum Inn.in c. j.de excess. praelat. quem ibi sequitur Ab. quando suspēsio imponitur ob contumaciam: secus si ob aliud etiam.

b Monitio. Intellige quādo agitur de excōicādis participibus.c. cōstitutioné.e.in vj. unde sumit. aliàs autem bene posset fieri generalis mōnitio: ut notat in d.c.constitutioné.

c Alijs. De quibus in c.sacro. eo.

d Nominatim. uel alijs indubitabilibus circunstantijs quae habent uicé proprij nominis.l. certum. ff. si cert. peta. c. licet. ij.de testib. capit. constitutionem. eod. in vj. ubi not.

e Interdum. Dictum hucusque est quādo participans uel cōicans excommunicato incurrit minorem excōicationem. Item quando maiorē, nunc incipit dicere quando neutrā incurrit.

f Probabiliter.c.si uerò.eo. e. Apostolicae.de cler.excom.mini.§.ex contario.s. eod. ubi de percutiente quem ignorabat clericum, hic de conuersante cum eo quem ignorabat excommunicatum, unde neuter est superfluus. crassa autem & supina ignorantia non excusaret. no. in d.c.Apostolicae.fac.c.si uir. de cogna.spirit. c.j.& ij.de episcopo qui renun.episcopatui ubi de hoc, & j.q.j.c. si quis à simoniaci.

g Excusationis. Sic xj.q.iij.c. curae. unde sumitur, & praestat quod hic dicitur arg. quòd cō tra ea quae publicè facta sunt, nemo sit postmodum audiendus. ut viij.q.j. c.licet.& c. nulli.distin.liiij.& c.quod dicitis.dist. xvj. Argu. contra in c.proposuisti.dist. lxxxij.

h Episcopi. Creditur ergo literis episcopi. fac. c. post cessionem.de probatio. & c. cum dilectus. de fid.instrum. nisi tamen probabiliter constet ueritatem esse in contrariū: ut quia qs fuit excommunicatus post appellationem legitimā: ut pet Abb.in c.dilectis.de appel.uer sic. ultimo not.

i Posita. Sed cū uiua uox potior sit quàm mortua, quare nō creditur uerbo episcopi in talibus.vj.q.ij.c.si tantum.& ca. placuit.c. cum tu fili. de testib. maximè cum compertum sit elogia ex mala fide scribi.l.diuus. ff.de custo.& exhibi.reorū.nec scripturae tabellionis credit nisi habeat testiū subscriptionem.§.sancimus.in auth.de haere.& falcid.nec instrumento procuratoris.c.j.de procurat.nec instrumento iudicis.cap.cum à nobis.de testi. Sol.secundum Hug. quòd hoc operatur authoritas sigilli episcopalis, qd obtinet uim publici instrumēti.c.scripta.de fi.instru.c. peruenit. de fideiusso. Alij quòd non credetur huic scripturae nisi sit redacta in publicam formam. §. si uero. Auth. ut nulli iudicum.&c.& l.in donationibus.C.de donat. Alij aliter ut not. in c.curae.xj.q.iij. unde sumitur.

k Vxores. Sumitur ex c.quoniam.xj.q. iij.& c.inter alia. eod. & est hoc argumentum quòd statutum imponens poenam conuersanti cum bannito non includat uxorem. Sed nunquid maritus excommunicatus poterit ab uxore de bitum

bitum petere? Hug. quòd non, sed bene tenetur reddere, & tenet Glo. in d. c. quoniam. Sed an excommunicatus possit in iudicio uxorem petere? resp. quanquàm non possit per c. intellexi mus. de iudi. iudex tamen ex officio propter periculum fornicationis restituet, sétit hoc Glos. in d. c. quoniam. Ioan. Cal. in c. fi. de or. cogni. & Ab. in d. c. inter alia.

excommunicatorum, filij, serui, [a] ancillæ, rustici, seruiétes [b] & omnes, qui antè sententię prolationem excommunicati obsequio tenebantur, familiariter adhærere, non solum à communione excusantur: uerum etiam (præterquàm in criminibus [c]) communicare tenentur, [d] cum sine illa [e] debita præstare nequeāt obsequia.

Necessitas uel simplicitas excusat à communione cum hæreticis. h.d.

a Filij, serui, &c. Quid contra si filius uel seruus sit excommunicatus excusabitur ne pater & dominus ei communicans? & uidetur excusandus: quia eadem fide é superior inferiori astrictus qua econtrariò. cap. de forma. xxij. q. ult. tu dic contra. xxvij. q. j. c. de filia. secundum unam lecturam. Idem dic de filio emancipato: quia cum non subsit amplius patri tenetur eum excommunicatum uitare: ut not. xj. q. iij. c. quoniam.

b Seruientes. Id est, qui mercedem pacti seruiunt, qui non sunt serui de quibus proximè supra dixerat.

c In criminibus. In talibus enim nulli cósentiendum nec obediendum. xj. q. iij. c. qui resistit. & c. Iulianus. & xxxij. q. v. c. ita. ne aliàs si communicarent illis in criminibus eadem sententia tenerentur. c. nuper. & cap. si concubinę. eod. & not. in c. quoniam. xj. q. iij. & in cap. inter alia. eodem.

d Tenentur. c. inter alia. eo.

e Sine illa. Communione, & cum quid conceditur &c. l. ij. ff. de iuris. om. iudi.

f Mercatores. Idem intelligi poterit de artifice. Est enim differentia inter mercatorem siue negotiatorem & artificem, si quidem strictè mercator siue negotiator est, cum quis rem à se emptam alteri non mutata forma uenditur, & hæc dicitur clericis prohibita distinct. lxxxviij. per tot. & c. clericus. distinct. xci. & c. j. & ij. ne cler. uel monachi. Artificium est cum quis emit materiam quam uendit mutata forma, ut si emat uimina ut faciat canistra, uel cartas ut faciat libros, uel filum ut faciat retia, hoc autem licet clericis. cap. nunquàm. de consec. distin. v. & tradit Abba. post Ant. in c. fi. in fin. de ui. & hon. cleri. Item mercator is est qui non unam tantum sed plures negotiationes exercet. l. j. §. j. ff. de tribu. ubi Bar. fac. l. semper. §. negotiatores. ff. de iu. immu. ubi immunitas cócessa mercatoribus intelligiť de his qui maiorem partem facultatum habét in mercimonijs, qđ est contra ea quæ Barto. in l. legatis seruis. ff. de lega. iij. Et facit ad statutum iubens præstari fidem libris mercatorum usque ad certá quantitatem, & de hoc per Abba. in c. j. uersic. quid autem dicendum est &c. de iudi.

Mercatores [f] autē & uiatores [g] nisi aut creditores [h] sint excómunicatorum, aut necessitatis immineat articulus, abstinerē debēt, sed si in terram excómunicatorum deuenerint ubi uel non possint ab alijs emere, uel unde emant non habeant, ab eisdem accipere poterunt: nec illos excommunicationis metus impediet. Prædicatores quoque præsertim [i] qui aliàs substētari nó possunt

g Viatores. c. si uerè. §. est autem. eod. unde sumitur.

h Creditores. Aliàs si creditores non possent ab excommunicatis exigere præmium, quis ex sua contumacia reportaret quod esse non debet, c. si uerè. eo. xvj. q. j. c. legi. c. ex tenore. de rescript. cap. petistis. de priuile. l. itaque fullo. ff. de furt. nec delinquentes debent esse melioris conditionis. l. iij. §. j. ff. de don. inter uir. & uxor. Sed quid de debitoribus excommunicatorum an adueniente die excommunicato soluere teneantur? resp. sunt opiniones, ut in c. ueritatis. de dolo & contum. & in c. iuratos. xv. q. vj. & in c. inter alia. ubi Abb. in fi. tuta ea est opin. quæ habet ut apud ædem sacram depositio rei debitæ fieri debeat.

i Præsertim. Sic cap. cum uoluntate. §. j. eod. unde sumitur, facit. c. quoniam. xj. q. iij. & secundum Innoc. expone præsertim, id est, tantum secundum Glo. id est, maximè, quòd tamē

ab excommunicatis, & aliorum bonorum detentoribus [a] eleemosynam [b] licitè recipere possunt. Idem iuris [c] est de ijs, qui adeò sunt rudes, ut eorum consilio uerisimiliter scelera [d] perpetrari non possint: aut qui cum ijs communicant, qui communicãt excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem. secus si quis solum metu communicet. hoc dicit.

Sed an inuitus excommunicatis communicãs excommunicationis labe inquinetur uideamus: & si quidem sit per coactionem [e] astrictus, cum magis hoc casu pati, [f] quàm agerẽ uideatur, excõmunicatione nõ tenebitur. [g] Aliud statuẽdum erit, si quis ꝑ metum sit inductus: licet enim metus culpã minuat: [h] quia tamen eam non prorsus excludit, cũ nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, excõmunicationis pœnã [i] nõ euadet.

Communicans excommunicato in conuertendo, non est excommunicatus. hoc dicit.

Item cum uoluntate & proposito [k] maleficia distinguantur, excõicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionem, uel aliàs ad salutem [l] eius pertinent, in locutione participat, licet & alia uerba incidenter, ut apud eum magis [m]

In idem recidit secundum Abb. in d.c.j.

a Detentoribus. Id est, usurarijs quorum eleemosyna recipi non debet. c. quia in omnibus. de usur. & supra de usu. §. nec quicquàm, tu intellige generaliter de omnibus qui dolo malo detinent, licet non sint usurarij, ut fures sunt & latrones. & de hoc per Hostiẽ. in summa. eo. §. & q̃ sit pœna participantium.

b Eleemosynã. Non tamen oblationes. c. à nobis. j. c. quia in omnibus. eo. & per Ab. in c. cum uoluntate. eo. diuersitatis ratio est: quia eleemosyna recipitur in secreto, oblatio in publico. Vnde ne ecclesia fauere uideatur excommunicatis, & detentoribus rerum alienarũ, non debet ab eis oblationes recipere. faciũt quæ tradũtur in c. oblationes. distin. xc. Alia ratio exprimitẽ de eleemosyna in c. cum uoluntate. §. j. eo. scilicet, quia prædicatores negotium gerunt excõmunicatorum.

c Idem iuris. Sic c. qm̃. xj. q. iij. unde sumitur.

d Scelera. Id est, si tales sint qui non seruiũt excommunicato in crimine, quo casu nec uxor nec filius excusatur. c. inter alia. eo. & not. in c. quoniam. xj. q. iij.

e Per coactioné. Absolutam. d. xlv. c. de iudæis & c. presbyteros. dist. 50. & j. q. j. c. cõstat. Sic nec testamentum ualet ubi testes inuiti detinentur. l. qui testamento. §. fi. ff. de testa. Et si tutor sit per uim detẽtus non ualet qđ agitur, imo dormienti cõparatẽ. l. j. in fi. ff. de aut. tuto.

f Pati. Sic in c. sacris. de his quæ ui, metusve cau. fi. unde sumitur.

g Non tenebitur. Sed cur tenetur his qui forte timore gladij & uitæ seruandæ causa communicat, non tenentur mercatores uiatores, & alij de quibus in duobus superioribus. §§. qui non sunt in tanta necessitate? resp. contrarium est forte, & soluitur quinq; modis ut per Ioã. And. Ant. & Abb. in c. sacris. de his, quæ ui, metusve caus. fin.

h Minuat. ij. q. j. in primis quandoq; tamẽ metus nullo modo excusat. c. eos. de consec. dist. iiij. & xj. q. iij. quisq; metu.

i Pœnam. Arg. ꝙ cõtrafaciens statuto nõ euadit pœnam à statuto impositã ꝓpter metum, de quo dic ut per Ab. in c. sacris de his quæ ui, metusve caus.

k Proposito. Sic in l. qui iniuriæ. ff. de furt. in prin. & cap. cum uoluntate. in prin. eod. ad cor enim est spontaneas uoluntates respicit Deus, & non ad actus. xv. q. vj. c. primo. & xiiij. q. v. c. si quid. & animus potius quàm opus punitur. distin. 50. c. contra animum. cum seq. & hic dolus & temeritas attenditur. c. j. eo. c. si quis suadente. xvij. q. iiij. fac. not. in c. cum dilecti. de accus. & l. inter omnes. §. rectè. & l. uerum. ff. de furtis.

l Ad salutem. xj. quæst. iij. cap. cum excommunicato. c. responso. & c. cum uoluntate. eod. unde sumitur.

m Magis. Secus si ad alium finem, attenditur

attenditur enim quod agitur principaliter.l. j.ff.de aut. tuto. Et facit ad statutum puniens participantes cum bannitis, ut non includat eum qui cum bannito participat, ut illum inducat ad satisfactionem, ut per Abb. in c.cum uoluntate.in principio.eo.

a Si quis tamē. Tractatur hic de materia absolutionis ad cautelam, quam diffusè ponit Io.And. post alios in cap. solet. eo. in vj. & per Inno. & Abb. in cap. Apostolicæ. de except. in fi. ex mente quorum hæc absolutio dicitur ad cautelam quatuor respectibus. Primo respectu animæ ut si subsit deleatur & tollatur uerè ipsa excommunicatio, & ne perperam se immisceat diuinis, uel hominum commercijs. Secundo ad cautelam opinionis eius qui se postulat absolui, licet falsò opinetur se excommunicatum: quia erronea conscientia aut sequenda est aut deponenda. Tertio ad cautelā eorum qui sibi uolunt communicare. Vltimo ad cautelam eorum quæ ipse gesturus est, ne ob latentem forte excommunicationem ueritate patefacta nulla appareant, uel infringenda, & ex quacunque causa allegetur nullitas, habet locum hæc absolutio, secundum com. & ueram opi. ut per Ab. in d.c.apostolico.

b Iudicem. Sed an iudex delegatus in hoc sit iudex competens? & uidetur arg.c.ad præsētiam.& ibi no. Ab.de appel.dic ut not. & traditur fusius in c.solet.eo.in vj.

c Constitutionum.c. solet. & c. uenerabilibus.eo.in vj.fac.c.uenerabilis. eo. in antiqui.

d Ad cautelam. Quod uerbum exprimi debet in ipsa absolutione: aliàs non intelligitur de absolutione ad cautelam fieri, sed de uera & pura quæ præsupponit uinculum, ut per Glo.in cap.capitulum S. Crucis. de rescript. in fi. & per Abb. in cap. apostolicæ, de except. Sic motu proprio non dicitur gratia fieri nisi cum hoc est expressum. c. si motu. de præben. in vj.

e Postulare. Sed quid si non postulet excommunicatus absolutionem? an absolui poterit maximè inuitus? respon. regulariter iudex non debet non petentem uel inuitum absoluere.cap.significasti.de eo qui dux. in ma. quā per &c. nisi tamen excommunicatus induresceret, & deterior fieret, tunc enim ex quo uidet medicinam non prodesse sed nocere, debet excommunicationem relaxare.fac.xxiij.q.v.c. prodest. Idem si ecclesiæ utilitas suadeat non petētem absolui. Ab. in c. Apostolicæ. in primo not. de excep. Sed an possit cogi ad petendum? resp. indirectè potest.d.ca.significasti.ubi Doct. Sed an ex eo probetur excommunicatio quòd quis absolutionem petijt, & non uidetur: argum. cap. ueniens. & ibi Innoc. de renuntiatione. ubi sumittens se gratiæ non dicitur iuri suo renuntiare, dic ut per Abb. in capitulo uenerabilem.de elect. quidam de hoc in capitulo ab excommunicato. ad fin. de rescript. & per Legistas in l.j.ff. de nou. oper. nunciat. Sed an per procuratorem poterit peti talis absolutio? dic ut traditur in ca.intelleximus. de iudici.

f Poterit. Sed contra uidetur: quia cum unus sit priuatus à sacramentis, non potest alterum restituere. de consecr.distinct.iiij. cap. sanctum. nemo enim dat quod non habet.j. q.j.cap.j.& q.vij. cap. Daybertum.cap. fin.de cle. excom. mini.l. traditio. ff. de acqui. rer. dom. Quidam quòd hoc intelligitur secuta absolutione in persona alterius, & quòd antea licet subsit potestas tamen dormit: ut not. in c. duobus.eo.unde sumitur. sed hæc cōmuniter reijcitur: quia secundum eam, ut dicit Hosti. nō esset aliquid speciale in excommunicatione minori, quod uidetur inducere. d.c. duobus.nam idem posset dici & de excommunicato maiori excommunicatione per quam non tollitur potestas in habitu, sed tātum in actu, c.ad probandum.de re iudi.& per Abb.in d.c. duobus. Vnde dic quòd minor priuat solummodo à perceptione sacramentorum non à collatione.c.fi.de cle.excom.mini.& absoluēdo non immiscet se sacramentis sed exercet iurisdictionem qua per minorem excommunicationem priuatus non est.

proficiat, interponat.

Absolutio ab excōicatione ad cautelam peti potest. h.d.

Si quis tñ [a] ex his dubitet, uel ex alijs, ne non iudicis, uel canonis sentētia sit innodatus, sese per cōpetētē iudicē, [b] iuxta Innocētianarum constitutionū [c] tenorem ad cautelam [d] absolui postulare [e] poterit: [f] Qd & is, qui minori innodatus est excōicatione exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omisso

medio, nisi in contrarium sit consuetudo. h.d.

Sed hoc [a] casu aduertendum erit, ne omisso medio ab eo, q tuus iudex non sit, absolutiōis, beneficium postules. Pone. n. q suffraganei cuiusdam subditus, puta, Archidiaconus [b] excommunicationis in te tulit sententiam, nō iam à Metropolitano, [c] cū nec excommunicātis iudex sit, nec excommunicati: sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit, nisi consuetudo [d] contrarium induxerit.

Sed uacāte is absoluit qui habet Episcopalem iurisdictionem. h.d.

Episcopali uerò sede uacāte, [e] capitulū, seu is ad [f] quē Episcopalis iurisdictio tunc temporis [g] pertinere noscitur, his, quibus posset Episcopus, si uiueret ab excōicationis sentētia, siue iuris, [h] siue hominis [i] fuerit, absolutionis beneficium impartiti poterit: nisi ei fuerit ab apostolica sede [k] specialiter iterdicta potestas.

Superior de excommunicatione cognoscens uidens illam iustam, debet excōicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat absoluere: secus autē si cōperiat illam iniustam: sed si dubitetur, bene faciet si remittet. h.d.

Vbi uerò [l] superiori cōpetit [m] de excōmunicatione cognoscere, si eā iustam esse constiterit, ueluti cū propter manifestum [n] excessum est in aliquem promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum excōmunicatum ad ex-

a Sed hoc casu. Sumitur ex c. Romana. c. uenerabilibus. eo. in vi.

b Archidiaconus. Qui uel ex permissione episcopi, uel ex consuetudine, potest habere authoritatem excommunicandi. c. ad hæc. ubi Doct. de offic. Archi. & suprà de offi. Archid. in fine. & quòd inferiores episcopis excommunicent, habetur in c. cum ab ecclesiarum. de offi. ordi. & ii. q. j. c. nemo, & d. xxv. c. perlectis.

c A metropolitano. Regulariter enim Archiepiscopus nullam habet potestatem in subditos suffraganeorum, ut legitur in c. pastoralis. de offi. ordin. nisi quatenus reperitur iure expressum, ut per Ab. in c. sicut unire. de excess. prælat. & tres casus in quibus Archiepiscopus exercet iurisdictionē in subditos suffraganeorum, ponit Abb. in c. nostro. in prin. de pœnit. alium casum ponit in c. in tātum. de simon. & idem dicemus de patriarcha, qui licet sit ordinarius Archiepiscoporum, tamen non exercet iurisdictionem in subditos Archiepiscoporum. Abb. in c. antiqua. de priui.

d Consuetudo. Quæ in talibus dat iurisdictionem. c. Romana. de offi. ord. in vj. c. Romana. eod. in vi. ca. j. §. j. de for. competen. in vi: Idem si Archiepiscopus haberet priuilegium, super hoc à Papa. priuilegium enim & consuetudo æquiparantur in hac materia. ix. q. iii. c. conquestus. c. duo. de offi. ordin.

e Vacante. Idem si episcopus esset captus à paganis uel schismaticis c. si episcopus. de sup plen. negl. prælat. & not. in c. uni. de maio. & obe. in vi. unde sumitur.

f Is ad quem. Puta uisitator datus a Papa. c. is cui. de elect. in vi. uel ab Archiepiscopo in casu c. si. de sup. negli. præ. in vi. uel ad hoc p capitulū electus.

g Tunc temporis. Sede uacante

h Iuris. Vt quę contrahitur per communionē cū excommunicatis.

i Hominis. Puta, ipsius episcopi mortui, uel sui uicarij, uel delegati. qd' dic ut in c. prudentiā. de of. dele.

k Sede. Non autem ab inferiore, puta, patriarcha uel archiepiscopo, secundum Io. And. & Archid. ut not. in c. uni. de maio. & obed. in vi. fac. not. per Io. And. in c. j. de offi. ordi. in vi.

l Vbi uerò. Sumitur ex c. uenerabilibus. §. sanè. e. in vi. & c. per tuas eod. in antiq. ubi latè per Doct. traditur hæc materia.

m Competit. Igitur si ei non competeret propter iurisdictionis defectum, non teneret absolutio, ubi uerò competit tenet licet in iusta & perperam facta. xi. q. iii. cap. j. uoluit enim dominus par esse ius ligandi & absoluendi. c. uerbū. de pæn. d. j. & in c. uenerabilibus. de sent. excom. in vi. §. sanè.

n Manifestum. Manifestus autem excessus dicitur ut in §. seq.

communicatorē prorsus remittere debet, nec eū absoluet,[a] nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficiū exhibere[b] deneget. Si uerò huiusmodi sententiam iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excommunicatorem nequaquàm remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui. Quòd si dubitet̄ utrum iusta sit uel iniustá, superior illam tollere poterit. Quamquàm hoc casu honestius[c] & cōueniētius egerit si excommunicatori deferat.[d]

Vbi manifestum est delictum non conceditur absolutio nisi præuia cautione aliàs secus.

Manifestum[e] autem excessum illum esse intelligemus, qui uel per confessionem uel probationem[f] iuridicè notus fuerit, uel si sit adeò res euidēs ut nulla possit tergiuersatione celari. Quo casu non ante cōcedenda erit absolutio quàm idonea pro delicto præstetur satisfactio,[g] cætera si de admisso dubitetur, ut sentētia relaxetur sufficiet, si de parendo mandatis ecclesiæ legitimè cautum[h] fuerit. Quamquàm si pro simplici contumacia excommunicatus solam de stando iuri cautionem[i] exhibuerit, absoluendus erit.

Si pars se dicat post appellationē uel alias nulliter fuisse excommunicatam sunt super hoc partium admittendæ probationes, ut appareat an quis indigeat absolutione, hoc dicit.

Multum[k] etiam intererit utrum absolutionis beneficium postulans se post appellationem ad Roma. Pōtificem legittimè interpositam, uel aliàs nulliter excommunicatione innodatū con

a Absoluet. Id est, absoluere non debet, nam si absoluat tenet absolutio quāuis in iusta, cap. uenerabilibus. §. sane. uersiculo ubi autem. eo. in vj.

b Exhibere. cap. per tuas. eo. cap. cum cōtingat, & cap. prudentiam. de offic. delega.

c Honestius. Non enim omne quod licet honestum est, l. nō omne. ff. de reg. iur.

d Deferat. Remittendo excommunicatum ab eo absoluendum, sed in claro prsus debet remittere, ut hic dicitur, & in ca. uenerabilibus §. sanè. eo. in vj.

e Manifestum. Capitur hic manifestum pro notorio, ita quòd non est species distincta à notorio, & ita sumitur i cap. cū olim. de uerb. signi. unde sumitur. Cæterum aliquando sumit manifestū prout est species à notorio distincta, & tunc id dicitur manifestum quod probari potest, licet nō constet per cōfessionem uel probationem uel rei euidentiá: ut not. & diffuse traditur in cap. uestra. de cohab. mul. & cleri. & in cap. quia suspecti. iij. q. v. Sed an in dubio cum sit mentio de manifesto debeat sumi tanquam species distincta an pro notorio? Respondeo pro ut suadet subiecta materia, secundum. Ab. in d. cap. cum olim.

f Probatione. Scilicet postquam est in causa conclusum ita quòd non potest aliquid obijci contra ipsam probationem: secus si probatio posset adhuc reprobari, ut per Abb. post Rot. in capit. cum olim. de uerb. signifi. ubi plenius declaratur.

g Satisfactio. Id est, emenda re ipsa & facto, & per aliquas cautiones cap. ex parte. primo. de uerb. signi. sed hoc non procedit quinq; casibus, de quibus copiosè per Fely. in cap. cum contingat. in princ. de offic. deleg.

h Cautum. cap. ex parte. de uerb. signifi. quod duobus modis declarat & restringit Fely. in c. cum contingat. post princ. de offi. deleg. quorū tamen unus ualde est dubitabilis.

i Cautionem. Sufficientem, ut in capitulo ex parte primo. de uerb. signifi. ubi de hoc plenè not. sic cap. ad hoc, de sequest. poss. & fruct. sufficiens autem erit si dentur pignora & fideiussores l. si mandato. §. fin. ff. mandati. & not. in ca. quoniam. §. in alijs. ut li. non contest. Quid si idoneam non inueniát? Respond. præstet quam potest, cap. pe. de dot. post diuor. restit. Aut. generaliter. C. de episco. & cle.

k Multum autem. Sumitur ex cap. cum contingat. de offi. deleg.

queratur. An uerò simpliciter iniustè se proponat excommunicatum. In prima enim specie si Episcopus sit probare paratus se in illum antequàm uocem appellationis emitteret sententiā protulisse: antequàm decernat aliquid utriusque[a] partis super hoc probationes sunt admittendę, p quas denique apparebit, an absolutione indigeat cō querens, uel potius non ligatus sit denuntiandus.[b]

Si quis dicat se iniustè excommunicatum prius est absoluendus antequàm sint admittendæ probationes, super iustitia excommunicationis, hoc dicit.

Aliud iuris erit cū iniustè se quis excommunicatū asserit, tūc enim si Episcopus ut ostēdat quòd iustè excommunicauerit probationes suas admitti postulet, audiendus non erit:[c] nam etsi constaret excommunicationis sententiā iustè promulgatam, nihilominus[d] humiliter postulanti esset absolutio impendenda, ideòque hoc casu protinus iuxta formam[e] ecclesiæ cōgruentem absoluendus erit, ut demum probationibus[f] utriusque partis

a Vtriusque. Sed quid erit agendum si testes episcopi uel alterius excommunicatoris deponat de tempore ante appellationem, excommunicati uerò de tempore post? Resp. ut not. in c. cum contingat. de offi. deleg.

b Denuntiandus. Quid si conquerēs dixit excōmunicationē nullam, posteà probat eam iniustam non autem nullā, nunqd debeat obtinere? Vltramontani tenuerūt hūc posse obtinere, asserentes quod nullum est posse iniustum dici, pro his Rubrica. ff. de iniusto rup. & irri. fac. testam. iuncta l. iij. uersiculo ex his. d. titul. Innoc. quē sequitur Ab. in capitulo cum contingat. de offi. deleg. in fi. contrarium tenet, scilicet quòd nullitas in se iniustitiā nō continet, & sequitur Io. de Ligna, qa iniustitia præsupponit existentiam rei. secus cōtra, cum quis dicit sentētiam iniustam obtinebit probando eam nullam, uide per Doct. in cap. dilecto. de appellat. præcipuè per Perusi.

c Non erit. Nisi excommunicator, uel is ad cuius petitionem excommunicatio lata fuit, uellet probare excommunicationem fuisse latam pp offensam notoriam: nam tunc nō debet absolui nisi prius satisfaciat, cap. solet. eo. in vj. cap. ex parte. primo. de uerb. signifi. & supra. eo. ubi uero. & cap. cum contingat. ubi Ab. in primo not. Idem si lata sit excommunicatio ob notoriam contumaciam.

d Nihilominus. No. quòd non debet quis admitti ad probandum quod probatum non releuat l. ad probationem. C. de probat. & cap. per tuas. de simo. quod facit ad reprobationē exceptionum: quia iudex cum proponuntur debet uidere an sint uel non sint admittendæ, & cum iudicat eas admittendas tum demum super his admittere probationes, & qui aliter faciunt non benefaciunt: quia si quis probaret exceptionem suā, & non admitteretur, esset iusta causa appellādi: quia audiendo probationes super illa uidetur eam cum effectu admittere, ideò non est illud faciēdum nisi iudex sub illa protestatione illū ad probādum admittat: ut si de iure ualere debeant ualeant, & nō aliàs, capit. Cumana. de elect. & not. in ca. cum cōtingat. de offi. deleg.

e Formam. De qua in cap. à nobis. ij. & cap. cum desideres. eo.

f Probationibus. Sed cum quis est iā absolutus quare probationes audiūtur super hoc? Respondeo dupliciter de causa. Primò: quia si excommunicatus & iam absolutus probabit quòd iniustè fuit excommunicatus, non iniungitur ei aliquid per iuramentum, & ideò præceptum differtur quousq; constet utrum iustè uel iniustè sit excommunicatus, cap. ad reprimendam. de offi. ordi. Si iustè fuit excommunicatus, tunc præcipietur ei per iuramentum quòd super eo pro quo fuit excommunicatus satisfaciat d. cap. ad reprimendam. Item si probaret quòd admonitione legitima non præmissa ipsum excommunicasset, excommunicator per mēsem erit priuatus ingressū ecclesiæ: ut cap. sacro. eo. Secundo, si iniustè excommunicatus probetur, tenetur excommunicator illi ad interesse, d. c. sacro. & in tantum tempus abstinebit quātum uisum fuerit superiori, ij. quæst. j. cap. nemo. & xxiiij.

xxiiij.q.iij.cap.de illicita, econtrà si sententia iusta probata fuerit, excommunicatus tenebitur ad interesse excommunicatori, dicto cap. sacro. nisi utrunque probabilis error excuset, ut in d.cap.sacro.

admissis. vtrum iustè uel iniustè quis ligatus [a] fuerit decernatur.

Innodatus pluribus nō potest ab una tantum excommunicatione absolui. Et absolutio surreptitia non tenet. h. dicit.

Quod si quis pluribus [b] innodatus excōmunicationibus etiam ex eodem [c] facto descēdētibus de una [d] tantum causa uelit satisfacere, communioni ob id restituendus non erit: nec per ueritatis suppressionē [e] extorta absolutio sibi quicquā proderit. [f]

Si ordinarius sciat qui surreptionem impetratā ab Apostolica sede absolutionem debet remittere perperam absolutum ad sedem apostolicam si uerò hoc sibi non constet. sed suspicetur, debet absolutū cogere ad purgationem. h.d.

Quin imò [g] si constiterit excommunicatum occultatis excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suæ causam aliam prætendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse: eundem debet Ordinarius ecclesiastica cēsura cōpellere ut cū literis suis rei ueritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat, [h] si uerò illud liquidò non constiterit, eum tamen Ordinarius ꝙ ueritatē confessus nō

a Ligatus. No. ergo ꝙ excōicatio iniusta ligat quo ad ecclesiam militantem, licet non quo ad triumphante, cap. nobis ij. eo. Vnde necessaria est absolutio licet non sit uera absolutio: sed potius quædam relaxatio, quando est iniusta, Hostien. in capit. sacro. eo. Ab. in cap. cū contingat. de offi. deleg. & in c. Odoardus. de solut.

b Pluribus. Sed quomodo potest quis pluribus excommunicationibus innodari, cū effectus excōmunicationis sit excludere ab ecclesia, & q semel iam exclusus est, non uidetē amplius posse excludi, & sic semel excommunicatus non uidetur posse amplius excommunicari excommunicatione eiusdem generis, licet contrarium tradatur iij.q. iiij.cap. Engeltrudam. & in cap. ita quorundam. de iudæ. in cap. ex parte. de offic. ordi. & in capit. dura. de cri. fals. & in cap. cum pro causa. & cap. officij. eo. unde sumitur. Sol. duplex est excommunicationis effectus, expellendi secundum aliquē extra ecclesiam, & eiectum confirmādi, quo ad primum semel excommunicatus non pōt amplius excōicari. quo ad secundum bene potest: quia triplex funiculus difficile rumpitur, c. j. de treug. & pace, & no. in d.c. officij eo.

c Ex eodem facto. Vt si quis uerberet clericum in ecclesia uel claustro: nam unam excōmunicationem incurrit ratione facti, aliam ratione uiolationis loci, cap. cum pro causa. eo. ubi latè de materia.

d Vna tantū. Secus si uelit satisfacere de omnibus causis: quia tunc poterit sufficere unica absolutio, secundum. not. in cap. cū pro causa. eo. ubi latius Abb. distinguit.

e Per suppressionem. cap. cum pro causa. & cap. si qñ. eo. Cle. si. eo.

f Proderit. Sed quaritur cur non prodest absolutio ex falsa causa, & nocet excommunicatio, quanuis ex falsa causa, saltem quo ad ecclesiam: ut supra. eo. §. proxim. & xj.q. iij. cap. j. & cap. ij. Resp. ut per Glos. & Abb. in cap. ex parte. de offi. ord.

g Quin imò. Sumitur ista litera ex capit. ex parte. de offi. ordi. & super eo fecit nouā prouisionem Cōcilium Tridentinum, ut apparet sess. xiij. c. v. in decretis reformationum. per quam tamen non puto aliquo pacto abrogatam dispositionem d. cap. ex parte. sed nouum remedium aduersus obrepentes inuentum.

h Redeat. Quia non est absolutus: quia talis absolutio obtenta per surreptionem sibi non prodest, cap. cum pro causa. & cap. officij. eo. & literę super hoc impetratæ non tenent. Quidā tamen dicunt quòd si pro pluribus criminibus una tantum sententia quis sit excommunicatus, dum tamen aliquid eorum expresserit in absolutione, absolutus est, si postea cōteratur: argum. cap. tunc ualere. de cons. d. iiij. quod nō est uerum nisi de illo quod expresserit in absolutione, immo nec illa absolutio prodest, cum

adhuc

adhuc sit ligatus alio crimine, & maneat extra ecclesiam, cap. cum pro causa. eo. Sed tunc demum ualebit absolutio cum ab alia excommunicatione fuerit absolutus. Sicut si quis de uno peccato pœnitentiam agat, & non de alio, talis pœnitentia nō prodest quo ad uitam æternam, nisi cum alterius criminis pœnitentiam egerit, de pœnit. dist. iiij. §. fi. in fi. & de hoc latè i d. cap. cū pro causa. & cap. officij. & capit. ex parte. de offic. ordin.

a Ad purgationem. Quos igitur episcopus habet suspectos potest cōpellere ad purgationē præstandam: ut in capitulo ex parte. in fi. unde sumitur. de offi. ordi. dum tamen super hoc publica laboret infamia. Scilicet quòd per obreptionem obtinuerint absolutionem, cap. nos inter alios. de purgatio. canon. & sint infamati apud bonos & graues uiros, cap. cum in iuuentute. de purg. can. & supra. eo. titulo per totum. & nō sit orta ab inimicis xj. q. iij. cap. in cūctis, & ita not. in d. cap. ex parte. Sed puto hanc diffamationem non esse necessariam, cum d. cap. ex parte. prouisionem contineat specialem, & nihil de tali diffamatione dicatur, sed tantum de suspicione episcopi.

fuerit, suspectum habeat, ad purgationē [a] præstandam quod uerum fassus fuerit compellet.

Absolutus ui uel metu duplici excommunicatione innodatur. h. d.

Illud etiam admonendi sumus quòd licet ui uel metu facta regulariter mero iure teneant. [b] Si quis tamen ab excommunicationis [c] suspensionis [d] uel interdicti sentētia absolutionis, aut reuocationis [e] cuiuscunque beneficium p [f] uim uel metum [g] extorserit uiribus omnino [h] cariturum. Quin potius ne sine uindictā uiolentię crescat [i] audacia qui absolutionē [k] uel reuocationē

b Teneant. ff. de eo quod met. caus. per tot. & in materia huius. § & totius tractatus uide bonam prouisionem quam fecit Concilium Tridentinum. in sessione xxv. cap. iij. in decretis reformationum.

c Excōmunicationis. Etiam iniustæ, humiliter eni debet absolutio peti. §. aliud. supra. eo. sententiam pastoris siue iusta &c. xj. q. iij. cap. j. sic Guil. & Gar. Ioan. Monach. Archid. & Io. And. in cap. j. de his quæ ui, metusue causa fi. in vj.

d Suspensionis. Cuiuscunq; siue ab officio siue à beneficio siue ab ingressu ecclesiæ, ut not. de his quæ ui, me. cau. cap. j. in vj.

e Reuocationis. Sed quæ est differentia inter absolutionem & reuocationem quæ hic ponuntur tanquam diuersa? Respondeo potest dici ꝙ absolutio est illa solennis quæ fit iusta formā ecclesiæ, de qua in cap. à nobis. ij. de sent. excom. reuocatio est uerbalis secundum quosdā, & sine solennitate. Vel ut alij, cum tenuit excommunicatio dicitur absolutio, cum nō tenuit reuocatio, uel reuocatio est absolutio ad cautelam: ut not de his quæ ui, metusue causa, cap. j. in vj. uel dic quòd ista hic sunt sinonyma, & est quædam uerborū incalcatio.

f Per uim. Vis est maioris rei impetus cui resisti nō potest. ff. quod met. cau. l. j. in fi. & l. ij. Et quod modis sumaf, & quot actiones uel interdicta inducat, not. in ca. ad audiētiam. de his quæ ui, metus. cau. fi.

g Metum. Metus est trepidatio mentis causa instantis uel futuri periculi, l. j. ff. quod me. cau. & exigitur quòd præsens sit metus licet futurū sit periculum, l. metum. la ij. ff. de eo quod me. causa. Et quis metus excuset, not. in c. dilecti. de his quæ ui, metusue causa.

h Omnino. Id est, ipso iure, l. j §. si pecuniā, ff. depos. & ibi Bal. secundum literam ibi in fine quæ habet omnino, secus si habeat omni actione, ut uulgati codices, & de uaria huius uerbi significatione per Fely. in capit. ex parte. de offi. deleg. & per Legistas in l. ij. C. de iu. emphy. Alijs quoq; modis uacuatur metu factū, ut not. in cap. cum dilecti. de his quæ ui, metusue cau. fi.

i Crescat. Fac. xxxv. q. ix. c. loci. c. ut clericorum. de uita & honesta. cleri.

k Absolutionem. Quid si per uim uel metū excōicationem extorserit: uidetur ꝙ & ipsa ipso iure non ualeat: quia par ius ligandi & absoluendi dominus esse uoluit, cap. uerbum. de pœnit. d. j. fac. xj. q. iij. c. iniustè. Sed dic contra secundum Guil. & Ioan. And. in c. j. de his quæ ui, metusue causa. fac xj q. iij. c. quatuor, poterit tamen per exceptionem elidi: ut ibi not. arg. l. interdum. §. j. ff. de furt.

Extorserit.

a Extorserit. Si ergo metum quidem intulit quis, sed iudex absoluere noluit, non habebit locum hæc pœna, cum uerba sint accipienda cum effectu, c. relatum. cum ibi not. de cle. nō residen. fac. l. quanuis. ff. de in ius uoc. & tenēt Io. Monach. Archid. & Ioā. And. aliàs tamen punietur pro qualitate delicti. l. ita uulneratus. ff. ad leg. Aquil. fieri tamē posset ut quis tentando extorquere pro qualitate sui conatus incideret in excommunicationem. c. si quis suadente diabolo. xvij. q. iiij. hanc tamē nō incurreret, ut per Io. And. in c. j. de his quæ ui, met. cau. fiunt.

b Excommunicationis. Quid si non ipse excommunicatus, sed alius metum inferat, an inferens hanc excommunicationem inferat? resp. non, secundum Ioan. And. in c. unico. de his quæ ui, metusve caus. fi. nam constitutio loquitur de excommunicato cogente non de alio, licet is aliter sit puniendus. Sed nunquid hoc casu ipse excōicatus, interdictus, uel suspensus incurret hanc pœnam? id quidem si mandauit, uel eius nomine gestum ratum habuit. c. sciant. de elect. in vj. ca. cum quis. eo. in vj. & c. sed & si manus. supra eo. Sed quid si absolutor ab initio quidē coactus posteà ratum habeat. resp. cogens non ꝓptereà excōicationē euitabit: quia statim ab initio ligatus fuit, coactus autem dicetur absolutor, etiam si per pœnam amissionis rerum ad absoluendum fuerit compulsus. ca. Abbas. de his quæ ui met. cau. fi.

c Subiacebit. Quid si per uanum metū fuit absolutor compulsus? resp. non habebit locū hæc pœna. l. metum. cum ll. seqq. ff. de eo qđ me. cau. & not. in c. uni. de his quæ ui. me. cau. in vj. quis autem sit iustus metus, erit iudicis arbitrio relinquendum, secundum Io. And. in d. cap. uni.

d Scienter. Et multo minus si ignoranter. c. si aliquando. eo. & §. interdum. supra eo.

e Participet. Quo participio Papa cum sit legibus solutus non ligatur minori. ca. nulli. ubi not. de sent. excō. Quid si Papa uitet aliquē? resp. non censetur per hoc excommunicatus. Vnde qui eidem participat, non incurrit minorē, licet illum Papa uitet. arg. contra. d. xciij. ca. si inimicus. Sol. quod ibi loquitur de illo q non solum uitatur, sed etiam uitari præcipitur: ut not. in Cle. si summus. eo.

f Literis. Argu. quòd scribens ex communicato incurrit minorem, de hoc not. in cap. constitutionem. eo. in vj.

g Quouis modo. Vt in conuiuio, oratione, uel itinerando, uel consedendo.

h Velle. Voluntas enim sua pro ratione haberi debet. §. sed & quod principi. instit. de iu. na. gent. & ciui. Sic & princeps sola uoluntate manumittit. l. apud eum. ff. de manum. l. si uoluntate. C. de fideicom. liber. Secus est in inferioribus à Papa. c. cum desideres. eo. & §. nec adeò. magis. supra eo.

ui uel metu extorserit, [a] quasi propria cōfossus sagitta, iteratè excōicationis [b] sententiæ subiacebit. [c]

Excommunicatus, cui Papa communicat, non propterea cēsetur absolutus, nisi Papa id exprimat. h. d.

Nouissimè sciēdū est quòd si Apostolicus etiam scienter [d] excommunicato participet [e] literis [f] fortè cum salutationis alloquio destinatis uerbis, osculo, seu alio quouis modo: [g] ipsū per hoc absoluere nulla ratione censetur, nisi forsitā exprimat, uelle [h] illum ex hoc pro absoluto haberi. Hæc de excommunicationis sententia delibasse sufficiat. Nunc de interdicto ecclesiastico & suspensione paucis dispiciamus.

DE ECCLESIAstico interdicto.

Interdictum aliud, iuris aliud iudicis, quæ distinctio exēplis declaratur. h. d.

Habent ecclesiastica interdicta cū excōmunicatiōe multa cōmunia: [i] nā & il-

DE ECCLESIASTICO INTERDICTO.

i Communia. Quia sicut excommunicatus per appellationem nō suspendit sententiam, ita nec suppositus interdicto. ca. ad hæc. cum ibi not. el iiij. de appella. Itē utraque requirit præcedētē mo

lorum alia ipso [a] iure inducuntur, alia Iudicis Sententia, Iuris ipsius dispositione interdictum inducitur ueluti cū ciuitas uel uniuersitas in Electione Romani Pōtificis seruanda non seruauerit, [b] aut in necem Cardinalis aliquid, machinata [c] fuerit, siue ab Ecclesijs uel personis ecclesiasticis aliquid extorserit, [d] aut usurarijs domos commodauerit. [e] Item cum in ecclesia sanguinis, uel humani seminis effusione polluta, [f] aut Simoniacè consecrata [g] celebrari iure uetatur.

Celebrans in ecclesia polluta uel Simoniacè consecrata non incurrit irregularitatem, secus si alia ratione uiolat interdictum h.d.

Est autem inter [h] hæc differentia nō modica, nam si quis in ea ecclesia celebret q̄ uel polluta sit, uel simoniacè consecrata: licet hoc temerariè faciat, nullum tamē ob id irregularitatis laqueum incurrit. [i] Is uerò qui scienter [k] celebrat in locis alia ratione interdicto suppositis irregularitatem incurrit, à qua per alium, quàm per Romanum Pōtificem liberari [l] non poterit: nisi aliqui super hoc priuilegio uel iure [m] muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum h. d.

Iudicis sētētia tūc inducitur interdictū cùm competens [n] iudex ex aliqua causa terram uel homines à diuinis arcendos pronuntiat ac præcipit.

Interdictorū quædam generalia quædam specialia. h. d.

Rursus interdictū,

nitionem cap. repræhensibilis. & ibi per Ab. de appel. Item quia constitutus in alterutra celebrando incurrit irregularitatem, cap. is cui. de sent. excom. in vj. Item in utroq; fit absolutio recepto iuramento de parendo mandatis ecclesiæ, cap. uenerabili, de sent. excom. Item in utroque ad cautelam sententia relaxari potest. Item utraq; sententia ligat licet iniusta, xj.q.iij.ca.sententia.& c. si quis episcopus.& not.hęc Ab.in d.c.adhæc. Differunt tamē in aliquibus: quia excōmunicatio fertur in personam non in rem, c.Romana.§.in uniuersitatem.de sent.excom.in vj. Sed interdictum pōt ferri ne dū in personā, sed in locū, ca. nō est. de spons.c. si. de sent.excō.in vj. Itē excōicatio regulariter nō suspēditur p inferiorē à Papa: ut per Ab.in d.c.adhæc. fac.c.j.& c.statutū.de sent.excom. in vj.

a Alia ipso iure. cap. is cui. iuncta Glos. de sent. excom.in vj. Archi. Floren. in sua summa, in secūda parte tertiæ partis titulo xxvij.c.ij.& per Cald. in suo tracta.de interdi.ecclesiasti.uersi. tertio effectus, ibi, de secundo dic.

b Seruauerit. ca.ubi periculum.§.ciuitas. de elect.in vj.

c Machinata.c.fi.de pęn.in vj.

d Extorserit.c.quāquam.de cens.in vj.c.clericis.de immu.eccles.in vj.

e Commodauerit.c.j.de usu.in vj.

f Polluta. De consecr.d.j.c.si motum.c.ecclesijs.c.si.de consecra. eccles. uel alt.c.uni.de consecra.eccles.uel alta,in vj.

g Consecrata.j.q.iiij.c.ecclesia.

h Inter hæc. Scilicet duo postrema, scilicet inter ecclesiā pollutā & simoniacè consecratā, & fac.c.is q̄ ī ecclesia, de sent. excom. in vj.unde sumitur.

i Incurrit. Quia hoc non reperitur iure expressum.c. is qui. de sent.excom.in vj. & uide ad hæc not. p Specul.in tit.de dispēsatione. num.29. §.iusta.

k Sciēter. Secus ergo si ignorāter, nisi talis eēt ignorantia, quæ excusare non deberet c. Aplicæ. de cle.excom.mini.ca.j.de postu.

l Liberari. cap. Aplicæ. de cle.excom.mini. cū allegat. in c. is qui.de sent.excommu.

m Vel iure.c.si. de sent. excō.i vj.

n Cōpetens iudex. Cōpetens autē est Papa, c.tāta. de exces. prælat. Legatus. c. nouit, de offi.legat. Delegatus cap.quoniam.de offic.ordi. Qui non habent iurisdictionē ab episcopis sed à collegijs, Inno. ī cap.archidiaconus.de offi. Archid. Episcopus cum capitulo, cap.j.de his quæ fi.à ma. part. capituli electus, & confirmatus quamuis non consecratus, cap. transmissam. de elect. uacante ecclesia capitulum, cap. graue, de offi. ordi. alij quoque ut per Ioan. And. in suo tractatu

quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solùm cùm Regno & prouinciæ, sed etiam cùm castro & uillæ [a] diuinis interdicitur. Speciale [b] est, cùm inter plures ecclesias paucæ, uel una interdicitur.

Interdicto loco principali censetur interdictus accessorius uicinus & contiguus: & dispositio iudicis nõ debet posse reddi elusoria. h.d.

Et si quidem ciuitas castrum aut uilla generali subijciatur interdicto non solum quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed etiam illorum suburbia [c] & ædificia cõtinentia. Alioquin si in illis locis posset licitè celebrari. Ecclesiastica censura facilè contemni [d] posset. Eadem quoque ratione si specialiter ecclesia sit interdicto supposita, nec in Capella eius celebrari, nec in Cœmiterio eidem Ecclesiæ contiguis [e] sepeliri [f] poterit.

Respectu personarum interdictum ecclesiasticũ est strictè interpratandum & unus non potest pro delicto alterius excommunicari. h.d.

At non sicuti in locis ita & in [g] personis lata sit interprætatio: Ideoque si sententia interdicti proferatur in populum, clerus [h] interdictus non intelligitur: nec econuerso. [i] Vnde interdicto alterutro ad diuina licitè alter admittitur. Sed & si propter delictum domini [k] (nam pro pecuniaria causa sine specialis Sedis Apostolicæ: & per patentes literas expressa licentia interdicti sententia ferri non poterit [l]) uel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues qui culpabiles non existunt, alibi diuinis, licitè interesse poterunt, nisi ciues quoque propter dominum uel rectorem puniẽdũ interdicti [m]

ctatu de iterdictis, coll. ij. uers. interdicit. Papa.
a Castro & uillæ. c. cum in partibus. de uerb. signi. unde sumitur, etiã si in uilla nõ esset nisi una ecclesia: quia tñ est apta habere plures ecclesias, dicitur saltẽ aptitudine cõtinere uniuersitatem. Quod facit ad interpretationẽ extrauag. Bonifacij quæ incipit prouidè. sub tit. de sent. excõ. secundũ Ab. in d. c. cũ ĩ partibus, & p Io. And. ĩ tract. de ĩterdictis, post princ. num. 10. & Ploui. ĩ suo tract. in prin.
b Speciale. Ioan. And. in suo tract. de interdictis nu. 10. in princ. & per Nicol. Plo. in suo tract. post princ.
c Suburbia. Facit l. ij. l. ædificia. l. ut Alphenus. & l. qui incontinẽtibus. ff. de uerb. signifi.
d Cõtemni. c. si ciuitas. unde sumitur. & c. si sentẽtia, c. cũ inter uos. de cõsu. unde not. φ sumẽda est interpretatio p quã dispositio nõ possit reddi elusoria.
e Contiguis. Sũt aũt cõtigua quorũ extrema se inuicẽ cõtingũt, fac. notata p Io. And. in c. uni. de cons. eccle. uel altar. in vj. in Glos. super uerbo contigua.
f Sepeliri. c. si ciuitas. in fi. c. is cui ij. Resp. de sent. excom. Sed pone tempore interdicti aliquem in loco supposito interdicto sepultum, & postea reuocatũ interdictũ, an talis sit exhumandus? Resp. non, si penitens decessit, secundum. Inno. in c. fi. de excess. prælat. quia res deuenit ad eũ casum &c. Contra not. Host. in c. cõsuluisti. de cõsecr. eccle. uel alta. uide qđ not. in Cle. eos. de sepul.
g In psonis. Nõ ualet ergo arg. de loco ad personas, c. si sentẽtia. unde sumit. & c. si ciuitas. de sent. excõ.
h Clerus. Immo interdicto clero nõ cẽset ĩterdicta ecclesia, unde alij clerici non eiusdẽ ecclesiæ licite ĩ ea celebrabũt, c. per exẽptionẽ. in fi. de priuil. ĩ vj. & p Io. And. ĩ c. si sẽtẽtia. de sent. excõ. ĩ vj.
i Ecõuerso. Fac. c. j. de pb. ubi latè Doct. & latius etiã ĩ c. eccl. S. Mariæ. de cõst. & no. s. de iu. personarũ ĩ uerbo populares.
k Domini. Secus si propter delictũ ciuiũ, qđ patet. infra ibi, qui culpabiles nõ existũt. & in c. si sentẽtia. de sent. excom. in vj.
l Nõ poterit. Vt in extrauag. Bonifacij quæ incipit puide. posita sub tit. de sent. excom.
m Interdicti. Aliud ergo est interdicere solũ ciuitatẽ, aliud ciuitatẽ & ciues, aliud ciues tm̃, pœna igit interdicti q̃uis spũali

fuerint. Quod quidē in excommunicationis [a] sententia contingere non poterit, neque enim pro peccato unius alius, [b] puta ipsius familia excommunicari poterit.

Interdicta uniuersitate & singuli de uniuersitate censentur interdicti: ne interdictum reddatur elusorium. h.d.

Item cum loci alicuius populus ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat ne sententia effectu careat, [c] non debent alicubi [d] casibus expressis à iure dumtaxat exceptis [e] audire diuina, uel ecclesiastica recipere sacramenta, cū diuinorum auditio: & sacramentorum perceptio populo ut uniuersis non cōpetat. [f]

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari, chrismari, & uerbum diuinū audire. h.d.

Excepti uerò casus [g] sunt: si qui ad baptismi, chrismatis, & pœnitentiæ [h] sacramentum, uel ad uerbum diuinum audiendum admitti uelint, tā si infirmi sint quàm si sint in bona ualetudine constituti. Quod tamen in his qui interdicto causam dederūt non obtinet indistinctè: sed in eis Bonifacianæ cōstitutionis [i]

pōt unus pro alio puniri, de quo. j.q.iiij. in summa & xxiiij.q.iij. in summa. & per Io.And. in c. si sententia. de sent. excom. in vj. secus est in excommunicatione: ut statim dicit.

a Excommunicationis. Scilicet maioris. Nā minori excommunicatione bene unus pro alio aliquādo punitur, cap. oblationes. d. xc. xvij. q. iiij. cap. miror. cap. nō est uobis. de sponsal. & not. xxiiij. q. iij. cap. si habes.

b Alius. xxiiij. q. iij. cap. si habes.

c Careat. Et sic uiolaretur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, quod esse non debet, cap. cū inter uos. de consuet. fac. cap. si ciuitas, & c. si sententia. de sen. excom. in vj.

d Alicubi. Etiā in loco non interdicto.

e Exceptis. c. fi. de sent. excom. in vj. quo ad diuina, quo ad sacramenta, cap. quod in te. de pœniten. & remissioni. & capit. quoniam. de sent. excom. in vj. & sequuntur statim in §. seq.

f Non cōpetat. Vniuersitas enim est res inanimata in quam ista non cadunt, cap. Romana. in fi. de senten. excommu. in vj. & cap. si sententia. in fi. eod. titulo. & libro. hæc enim solū cadunt in animam rationalem, & personā ueram non repręsentatam. Et facit hęc litera pro opi. eorum qui tenent cognationem spiritualē contrahi posse per uniuersitatem, licet ratio faciat in contrarium, de qua not. supra. de triplici cogna. in princ. cuius quæstionis occasio uidetur hodie sopita per Concilium Tridentinum, ex cuius dispositione non pōt cum pluribus quàm cum uno contrahi hæc cognatio: ut in sessione xxiiij. in ij. decreto in decretis reformationum. Vbi autē tractamus de his quæ uniuersitati competunt, ita quid dicitur esse penes uniuersitatem, quod non est penes singulos, l. sed si in hoc. §. qui manumittitur. ff. de in ius uocādo, & xij. q. ij. cap. qui manumittitur. Sed an si sit hodie interdictus populus, hinc ad centum annos, quo tēpore nemo uicturus est, eorum qui hodie uiuunt durabit interdictū, & ligabit uiuentes? Respondeo affirmatiuè, si interdictum nūquā fuit relaxatū: quia idem populus, l. proponebatur. ff. de iudi. & dist. xvj. cap. habeo: & vij. q. j. ca. deniq;. not. cap. si sententia. & quod not. in cap. fi. de sent. excom. in vj. in uerb. insurgunt.

g Casus. Sumitur ex cap. responso. de sent. excom. & cap. fi. eod. titulo in vj.

h Pœnitentiæ. Sed nunquid & eucharistia danda erit sanis interdictis post impertitam pœnitentiam? & uidetur quum ipsa per pęnitentiam intelligatur cap. quod in te. de pęnit. & remiss. sed dic contra secundum Ioan. And. & Archid. in c. fi. de senten. excom. in vj. nisi quis sit in mortis constitutus articulo, cap. pęnitentes. d. 50. & not. in d. c. fi. Sed nunquid proximè paritura gaudeat in hoc beneficio constitutorum in mortis articulo? Respondeo ut no. per Ab. in cap. quod in te. de pęnit. & remiss. & per Doct. in c. quoniam frequenter. ut li. non contesta.

i Constitutionis. cap. fi. de sent. excom. in vj quia tradent prius idoneam cautionem de satisfaciendo.

forma obseruanda erit. Quæ & alia quædam [a] interdicti tempore fieri benignè indulget, ut ex ipsius cõstitutionis perpenso tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum Chrisma, sed Vnctio extrema, ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita: nisi cõcessa quibusdam sint ex priuilegio: & uiolantes interdictũ incurrunt excommunicationem non obstantibus priuilegijs. h.d.

Velut igit interdicti tẽpore iure Chrismatis utimur unctione, sic licet regio sit interdicto supposita, Chrisma die cœnę Domini posse confici dubium esse non [b] debet. Vnctio autẽ extrema, & ecclesiastica sepultura, & diuinorũ officiorum celebratio tempore generalis interdicti omnibus denegatur, [c] nisi quibusdam, quibus [d] id ex gratia certa seruata forma conceditur. Cæteri autẽ siue clerici, siue laici, qui interdictum uiolando neruum ecclesiasticæ disciplinæ conantur infringere, quibuscunque priuilegijs nõ obstantibus, sẽtẽtiæ excõmunicationis [e] subijcientur: à qua per sedem dumtaxat Apostolicam absolui poterunt.

Appellationis prætextu uiolatoribus interdicti minimè suffragatur. h.d.

Nec aliquid uiolatoribus poterit, quòd appellasse, atque ideò se interdicti sententia, minimè teneri cõtendant: sicut enim post appellationẽ excõmunicari non possunt, [f] sic interdictũ [g]

a Alia quædam. Scilicet quòd singulis diebus in ecclesijs celebretur ianuis clausis. & q̃ quibusdam magnis festiuitatibus celebretur etiam apertis portis, & campanis sonantibus interdictis admissis, non tamen excommunicatis, ut in cap. fi. de senten. excom. in vj.

b Non debet. Sic cap. quoniam. de sent. excomm. in vj. unde sumitur. q.d. concesso baptismo & confirmatiõe satis est concessum confici chrisma. Et est ratio: quia uetus chrisma non debet esse usui, & deponendus est sacerdos qui de ueteri chrismate ungit baptizatum, nisi in mortis articulo. ca. si quis de alio. de consecr. d. iiij. unde singulis annis in die cenæ Domini debet chrisma cõfici, & uetus cremari. ca. literis. de consecrat. dist. iij. bene ergo dicitur quòd uelut tempore interdicti chrismatis utimur unctione sic &c. ut hic in princ. §. quia cum quid p̃mittit. &c. capit. præterea. de offic. deleg. l. ad rem mobilem. & l. ad legatum. ff. de procurat.

c Denegatur. cap. quod in te, de pœni. & remissio. cap. fi. de sent. excom. in vj.

d Quibus. Vt puta clericis decedentibus qui seruauerunt interdictum, capit. quod in te. de pœnit. & remissio. & facit Clemen. j. ij. & iij. de pœniten. & remissioni. & de materia latissimè per Specul. in titulo, de dispensatione. §. iusta. num. 24. cum seq. Sed an episcopus possit dare facultatem celebrandi tempore interdicti? Respondeo ut per Abb. in capitulo adhæc. el iiij. de appellat.

e Excommunicationis. Vt in Cle. j. ij. & iij. de sent. excomm. Spec. in titulo. de dispensatione, §. iusta. num. 24.

f Non possunt. Nisi sit aliqua causa commissa appellatione remota: ut per Abb. in cap. pastoralis. in princ. dum ponit primum effectum huius clausulæ appellatione remota.

g Interdictum. Intellige hoc de interdicto à diuinis officijs, & sic à spiritualibus: secus esset in interdicto rerum temporalium, nam si iudex interdiceret ingressum alicuius possessionis appellãdo ab eo suspendo effectum sententiæ: argumen. l. non tantum. ff. eo. Idem esset in suspensione à beneficio, secundum Abb. in capitulo ad hæc. iiij. in primo not. de appellat. post Glos. in capitulo. is cui. de sentent. excommunicationis in vj. Vnde quod hic dicitur uendicat sibi locum in omnibus sententijs & censuris quæ concernunt ipsam animam, quæ sunt tres: ut supra. titulo ij. in prin. & §. j. Vnde infertur quòd suspensus à pontificalibus, uel ab usu pallij, appellando suspendit sententiam: ut per Ab. post Innoc. & Host. in d. cap. ad hæc.

a Nequeunt. Sed quæ est ratio quòd sententia excommunicationis. interdicti, & suspensionis non suspēditur per appellationem? Respondeo afferūtur duodecim rationes per Ab. in capitulo pastoralis. §. j. de appell. dic ut ibi per Doct.

qui ante appellationē eos constat esse suppositos declinare nequeunt. a

DE SVSPENSIONE.

Suspensio est duplex ut excommunicatio & interdictum hoc dicit.

Vspensio quoq; alia est canonis, alia iudicis, b sicuti excommunicatio, & interdictū, canonis est, ueluti cum quis ob simoniam, c uel ob notoriam fornicationē, d uel aliud crimen e ipso iure à sui executione ordinis, uel officij f arcetur.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspensus, quò ad seipsum, non quo ad alios. h.d.

At si crimē per sententiam, g uel per confessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidentiam h notorium nō i sit: & si, quilibet pro mortali peccato quò ad seipsum k

DE SVSPENSIONE.

b Iudicis. Est autē inter canonis & iudicis suspensionem multiplex differentia, de quibus per Abb. post Innoc. in capitulo sicut uersiculo & ponit tres notabiles effectus &c. de coha. mul. & cle. similis quoque est excommunicationi in alio: quia uelut datur excommunicatio maior & minor sic & suspensio maior & minor: ut declaratur per Ab. in cap. fi. de cle. excommuni. mini. ipsa quoque imponitur aliquando pro contumacia, aliquando pro delicto alio, primo casu indiget monitione prævia, secundo non: ut per Ab. in cap. repræhensibilis. de appell. num. 4. & pro declaratione materiæ latè idem Abb. in cap. Apostolicæ. de except.

c Ob simoniam. j. q. j. cap. reperiuntur. cap. tanta. de simo. & declaratur per Archiepiscopum. Florent. in suo tract. de suspens. cap. ij.

d Fornicationem. cap. si qui. d. lxxxj. & edi. xxxij. cap. præter hoc, & per Beatum Antoninum in suo tract. de suspensione. c. iij.

e Aliud crimen. Quæ sint hæc crimina latè per Beat. Antoninum, in suo tract. de suspens. cap. iiij.

f Vel officij. Et per consequens etiam à iurisdictio. secundum Ab. & alios communiter in c. fi. de cle. excom mi. suspenditur quis & ab alijs pluribus, ne dū. ab executione ordinis uel officij, puta ab oblatione altaris, xvij. q. iiij. c. miror, à consecratione epōrum, c. ij. de trāsla. & ab alijs infinitis quæ enumerantur p Glos. in Cle. cupientes. de pœnit. in uer. suspensi. Sed an is qui (ut hic dicitur) suspensus est ab officio, censeatur suspensus etiam à beneficio? Respondeo ut latè not. in d. Cle. cupientes. de pœnit. post medium usq; ad finem.

g Per sententiā. Diffinitiuam. cap. cum dilectus. de ord. cogni. cap. deniq;. de except. & not. in c. fi. de cohabit. mul. & cle. unde sumitur.

h Euidentiam. Not. tres modos quibus crimen efficit notoriū, scilicet p sententiā, confessionē, & rei euidētiam, cū tergiuersatione aliqua celari nō pōt, sic in c. fi. de cohabit. mul. & cleri. Sed cur ibi, & hic non fit mentio de notorio quod oritur ex probatione clara & iuridica, cum tamē & ex ea inducatur notorium, qn̄ nihil pōt opponi contra, ut puta, quando est conclusum in cā, ut in c. cum olim. de uerb. signifi. fortè, quia cū expectanda sit de proximo sententia nō oritur omnino notorium, cū probationes sint arbitrariæ, l. iij. ff. de test. & potest iudex testibus etiam probantibus fidem non habere. Bart. in l. Lucius. ff. de his qui not. infamia.

i Non sit. Immo. Etiam si sit notorium crimen, non propterea uitādus est criminosus excepto crimine fornicationis, quādiu qs ab ecclesia pcisus nō est, not. in c. fi. xv. q. 6. & in c. cū nō liceat de pscript. & in c. nō ne. viij. q. ij. & probatur in c. præter. d. xxij. arguendo à speciali. & not. Ab. in c. fi. de cohab. mulie. & cle. non pōt ergo hinc sumi arg. à contrario sensu, nisi quo ad crimē fornicationis, in quo ut inducat suspensionē non requiritur præcedēs monitio, si res sit euidens, ut per Ab. in d. c. fi.

k Quo ad se ipsum. Ideò sic, quia cōstitutio militantis ecclesiæ ligat, & comprehendit delictum omnino occultū, c. porro. & c. cū non ab homine.

sit suspensus, quo ad [a] alios tamē pro suspenso nō habetur: ideoq; in officijs ecclesiasticis uitādus nō erit. [b]

Quæ sit suspensio iudicis, hoc dicit.

1 Iudicis suspēsio est, ut cū sentētia quis ab eadem executione ex causa remouetur. [c]

Suspensio solum ordinē & statum ecclesiasticum respicit: & priuatio præsupponit habitum. h. d.

2 Est autem suspēsio (uelut ecclesiastica cēsura considerata) [d] respectu quodā, aliquanto quàm excommunicatio, uel inter dictum strictior: [e] quippe q; & excōmunicatio, & interdictum non solum clericos, uerùm etiam laicos innectere possunt. [f] At suspēsio cùm nihil aliud sit, quàm inhabilitas quædam ad exequendos ordines, & officia ecclesiastica, [g] nullos præterquàm ipsos clericos attingere potest. Nec enim ulli eius ordinis, uel officij cuius est penitus expers, administratio uetari & interdici [h] potest.

hoīe. de sent. excom. & Cle. j. de hæreti. ubi no. licet quo ad ecclesiam militantē nō habeatur pro ligato, cum non iudicet de occultis, c. erubescant. d. xxxij. & not. vj. q. j. c. si omnia, erit tamen in rei ueritate ligatus, licet apud nos sit incertum: arg. in §. conditiones. in stit. de uerb. obli. & declarat Ab. in c. extirpandæ. §. q uerò. in repe. nu. 3t.

a Quo ad alios &c. No. modos q-bus quis dicit̄ suspensus. Primus quo ad se ipsum, & non quo ad alios, ut quilibet in peccato mortali constitutus, ut in cap. testamētum. dist. vj. & j. q. j. ca. sacerdotes. & c. fi. de temp. ordi. & cap. uestra. & c. fi. de cohab. mul. & cleri. Secūdus quo ad se, & quo ad alios, xxxij. d. cap. nullus. & cap. præter hæc. & c. tanta. de simo. & d. cap. fi. de cohab. mul. & cle. Quandoq; & tertio dicitur quis suspensus quo ad alios, & non quo ad se: ut cum uilla uel ciuitas est interdicta propter delictum ciuium uel secularis potestatis, tunc. n. clerici non sunt suspensi quo ad se: quia possunt celebrare in loco non interdicto, c. tuæ. de cle. pereg. & not. in d. c. fi. Itē possunt celebrare clausis ianuis, c. fi. de sent. excom. in vj. & de hoc p Beat. Ant. i suo tract. de susp. c. j.

b Non erit. Quia adhuc ab ecclesia tolerat̄ licet criminosus, c. uestra. & c. fi. de cohab. mul. & cleri. & c. fi. xv. q. fi. nisi in tribus casibus hic enumeratis, & in d. cap. fi.

c Remouetur. Sententiam tamen præcedere debet monitio, quod procedit secūdum Inno. in c. j. de excess. prælat. quando sententia & suspensio infertur ob contumaciam: secus si in pœnam delicti: quia tunc frustra fieret monitio, cum oporteat delinquentem luere pęnam delicti cōmissi. Suspensio enim sæpe infligitur ob delictū, ut in c. tā literis. de testib. & v. q. iij.

c. in loco. licet aliud sit in excōicatione quę ab homine non fertur propter delictū, immo quā cito uult satisfacere debet relaxari, c. nemo. & cap. illud. xj. q. iij. Idem tenuit Innoc. in c. ad hæc, quoniam. de appel. & licet Host ibi non approbet opi. Inno. respectu suspēsionis faciendæ à iudice, tamē cum Inno. tenet Ab. in c. reprehensibilis. de appel. & in d. c. j. de exces. prælat. per d. cap. tam literis. & per c. Romanā. §. sed nec i specie. de sen. excommu. in vj.

d Considerata. Bene considerata tanquam censura ecclesiastica comprehendit solum clericos: quia si consideretur tanquā terminus generalis & indistinctus cōuenit & innectit etiam laicos. Vnde aduocatus suspenditur ab officio aduocādi l. moris. ff. de pœnis. & notarius ab exercitio notoriæ c. si aduersus. de hæret. & not. in Cle. cupientes. de pęn. & ad materiam huius. §. uide per Archiepiscopum Flo. in suo tract. de suspens. c. ij.

e Strictior. Est tamē quodam respectu laxior, scilicet respectu relaxationis: quia excommunicatus licet satisfecerit non liberatur ex sola satisfactione: sed ultra eam requiritur absolutio, ex quo enim semel cum solennitate eiectus est extra ecclesiam, debet cum solennitate debita reconciliari: secus est in suspensione: ut per Glos. in Cle. j. de decim. p Glos. & Inno. in cap. cum bonæ. de æta. & quali. & p Ab. in cap. j. uers. nota arg. quòd excommunicatus. &c. de iudi.

f Possunt. Vt supra. tit. j. & ij. per tot. & per Archid. Flo. in tract. de suspen. c. j.

g Ecclesiastica. Quorum meri laici non sunt capaces, ut supra. de iu. person. in princ.

h Interdici. Cum priuatio præsupponat habitum. Sed semel suspensus bene potest ite-

 rum

rum suspendi noua culpa exigente, & secunda suspensio dicetur potius confirmatio. c. ueritatis. ubi Abb. not. de dolo & contu. effectus autem secundæ apparet post relaxationem primæ, de quo dic ut in simili not. in c. ita quorūdam. de iudę. & in c. officij. de sentē. excom. & per Ab. in d. c. ueritatis.

vj. & in c. j. de sent. excom. in vj. unde sumitur hæc litera. de alijs similibus irregularitatibus not. in d. c. j. de re iudi. in vj. & in c. quod translationem. de offi. leg. & in c. sicut unire. de exces. prælat. ubi generaliter traditur de reseruatis Papæ.

Ingerens se diuinis incurrit irregularitatem. Et quid sit irregularitas. h. d.

Cauebunt [a] igitur clerici, iudices [b] & ecclesiarum Prælati, ne pœnam hanc suspensionis incurrant, scituri quòd si ea durāte [c] sese dininis [d] ingesserint [e] (secundum canonicarum sanctionū tenorem [f] & distinctionem [g]) irregularitatis laqueo sese inuoluent, à quo interdum non nisi per Sūmum [h] Pontificem liberari poterunt. Est autem [i] irregularitas nota [k] quædā seu Canonicum [l] impedimētum ex facto, [m] seu defectu [n] proueniens quo q̄s tā ad ecclesiasticos ordines promoueri quàm promotus in ijsdem ministrarē ꝓhibetur. [o] Quod qualiter accidat tā suprà

a Cauebunt. c. j. §. caueāt. de sent. excom. in vj. unde sumitur, & in c. cū æterni. aliàs. j. de re iudi. in vj.

b Clerici, iudices. nō dicit de secularibus: quia pęna suspēsionis eos non ligat. sic in c. j. de re iudi. in vj.

c Durante. Licet quis de crimine commisso pœnitentiam egerit: quia ante dispensationem Papæ, ad huc suspensio impedit executionē ordinis uel officij, c. ueritatis. secundum unam lecturam de do. & contuma. ubi per Abb. in uersi. quarta lectura. & ꝑ Spe. in tit. de dispensatione. §. iusta. uersi. in suspensis autem. in fine.

d Diuinis. Officijs, non autem beneficijs: ut not. in c. j. de re iudi. in vj. & hoc intellige cum quis suspensus est à diuinis: quia tunc celebrando efficitur irregularis: secus si suspensus sit à quocunq; alio officio, secundum Card. in Cle. si. uersi. quòd si. in fine uersiculi. de pœ. Idem uidetur de mente Spe. in tit. de dispensatione. §. iusta. uersi. ut autem in hac. & tenet nouissimè Aug. Bero in suis familiaribus. qq. in q. cxxj.

e Ingesserit. Scilicet scienter: quia secus si ignoranter. c. apostolicæ. ubi Abb. latè. de cle. excom. minist. & satis indicat uerbum ingesserit, quod designat rem ad se ingerentem non spectare.

f Tenorem. Sic in c. j. de re iudi. in vj.

g Et distinctionem. Et de hac distinctione per Spec. in tit. de dispensatione. §. iusta. uersi. in suspensis autem distinguitur. & in ca. tanta. de exces. præla.

h Per summum pontificem. Nota unum de casibus reseruatis Papæ, & fac. c. j. de re iudi. in

i Est autē. Hanc descriptionem posuit Spe. in tit. de dispensatione in princi. secuti sunt Beat. Ant. & Nic. Plou. ī suis tractatibus de irregularitate.

k Nota. Infamia & quasi quædā cicatrix criminis, & quasi intellectualis uulneris. fac. c. accedens. de purgat. canon. & ij. q. iij. §. notandum.

l Canonicum. Quia habet ortū à iure Canonico, secundum Specul. in tit. de dispensatiō. in princ. Sed tamen uidetur habuisse origem à testamento ueteri, ut apparet in libr. Paralipo. c. xxviij. ut dicitur quod Dauid fuit prohibitus ædificare templum Deo; quia esset uir sanguinum: & in c. hinc etenim. distin. xlix. ubi dicitur quòd inter leuitas multi à sacerdotio repellebantur, puta ob gybbositatem, scabiem, & alios defectus naturales.

m Ex facto. Puta homicidis. §. patrati. supra qui prom. non poss. & c. miror. dist. 50. uel ex notabili inobedientia, præsertim contra Apostolicam ecclesiam. c. si quæ sunt. dist. lxxxj. c. tanta. de exces. præla. & c. j. de re iudi. in vj. & c. j. de sent. excom. in vj.

n Ex defectu. Tam corporis: ut de corpo. uitia. per tot. & ī. qui promo. non poss. §. cauenda. quàm animi. c. ex pœnitentibus. & c. canones. cum pluribus seq. dist. 50. & in tit. de obli. ad ratiocinia red. per tot. quandoque nec animi nec corporis uitio, ut in eo qui est natalibus læsus. c. innotuit. de elect. & de filijs presb.

o Prohibetur. Ponuntur hic duo effectus irregularitatis, cæterum sunt alij plures: quia priuat à potestate eligendi actiuè & passiuè. Item reddit in capacem aliquem ad beneficia recipienda. Item a facultate percipiendi fructus beneficio-

beneficiorum, ſecundum diſtinctionem tamẽ Abb.& aliorũ in c.cum bonæ.de æta. & quali. eos in tantum priuilegiare, ut priuilegiádo tolleret.c.ſi quis ſuadente diabolo.xvij. q. iiij. & alios ſimiles: ut c.pro humani.de homi.in vj. ita not.in c.quàm periculoſum. de ſentent.excommunica.in ſexto.

ex primo [a] libro, quã etiã ex uarijs Decretalium locis facile eſt legentibus cognoſcere.

Epiſcopi & ſuperiores nũquàm incurrunt ſententiam interdicti, uel ſuſpenſionis, ipſo iure, niſi de ipſis expreſſa mentio habeatur. h. d.

Ea propter optima ratione Innocentiana conſtitutione [b] cautum eſt, ne Epiſcopi eorumq́; ſuperiores, ullius cõſtitutionis, [c] ſententiæ, [d] ſiue mandati [e] occaſione, interdicti, uel ſuſpenſionis [f] ſententiam: niſi in ipſis [g] de Epiſcopis [h] expreſſa mentio habeatur, ipſo iure incurrãt, eſſet enim hoc nimis periculoſum, [i] ob Põtificalis officij, quod frequenter exercere compelluntur, executionem. [k]

a Primo libro. ſ̃. qui promo. nõ poſſ. per tot.

b Conſtitutione. cap. quàm periculoſum. de ſent. excom. in vj. unde ſumitur.

c Conſtitutionis. c. ſacro. de ſenten. excom. c. cum medicinalis. aliàs j. eo. tit. in vj. cap. ij. de ſolu. ca. cum in cunctis. de electio. cum ſimil.

d Sententiæ. Vt ſi Papa uel epiſcopus ferat ſentẽtiã ſuſpendendo contrafacientes: argu. c. Romana. §. caueant de ſent. excom. in vj. & not. in c. quam periculoſum. de ſent. excom. in vj.

e Mandati. Vt ſi Papa mandat quod omnes prælati & clerici ſoluant tantam pecuniam ſuſpendendo non ſoluentes intra terminum aſsignatum, & facit l. item apud Labeonem. §. hoc edictum. ff. de iniuri.

f Vel ſuſpenſionis. Sed cur non dicit etiam de excommunicatione quæ ipſi ſuſpenſioni & interdicto æquiperatur. c. reprehenſibilis. ubi per Abb. de appella. reſp. ſecundum Inn. Hoſt. Io. Mon. Archid. & Io. And. quòd Papa noluit

g In ipſis. Conſtitutione, ſententia, & mandato.

h Epiſcopis. Quorum appellatione etiam ſuperiores, & ipſe Papa continetur: ut ſ̃. de epiſcopis & ſum. Põ. in prin. per tot.

i Periculoſum. Et ideò uitandum c. ubi periculum. de elect. in vj. & c. quieſcamus. diſti. xlij. & not. in c. ij. de iuramẽ. calum. nam (ut inquit Salom) qui amat periculum peribit in illo.

k Executionem. Sic in c. quàm periculoſum. de ſent. excom. in vj. per quam conſtitutionem apparet ꝙ Papa uoluit prouidere non tam epiſcopis, quàm ſubditis. conſiſtit enim epiſcoporum officium in chriſmatis confectione, ordinũ collatione, eccleſiarũ & altarium conſecratione. § pen. ſ̃. de epiſcopis & ſum. Pont. & ibi etiam not. quæ omnia magis ſubditorũ, quàm epiſcoporum utilitatem concernunt.

Explicit liber quartus, & ultimus Inſtitutionum Iuris Canonici, in quibus ſi quid diuerſum Lector inueneris ab his, quæ in Cõmentario iam pridem edito delineata inueniuntur, ſcito ea authorem, cum ultimam operi limam adhiberet, meliora ſecutum immutaſſe.

FLAVIVS VRSINVS FERDINANDO FARNESIO. S. D.

Flauius hic nunc Cardinalis Vrsin⁹.

A L. Feb. accepi abs te literas datas idibus Ianuarijs: quas mihi iucundas fuisse, non arbitror necesse esse me ad te scribere, cum, ex te nihil ad me proficisci posse, nisi iucundissimum iam pridē exploratum habeas. Sed profecto posteriores hæ eò fuerūt gratiores, quòd unà commentarium Lancelotti nostri secum attulerunt. Amo enim uehementer ingenij illius elegantiam. Legi, itaque totum uno fermè (ut sic dicam) haustu, probauique penitus tuum de libro iudicium, maluissem tamen, tam secundo cursu inchoatum à se negotium processisset, ut huius nuper à se compositi libelli argumentum illi defuisset, nam & librum Institutionum ipsarum nunc teneremus, & ipse amicis usus fuisset melioribus, candidioribusque. Quos tamen ille commentario illo suo adeò strenuè (meo quidem iudicio) ulciscitur, ut mihi aliquo pacto suis illis detractoribus debere uideatur:, qui tam elegantem libellum conscribendi sibi occasionem dederint: eum ego pluribus legendum exhibui, probatusque est fermè ab omnibus mirum in modum: fermè inquam, nec enim obtineri potuit, quin illo semidocti quidam cōmentariolum momorderint, non quin, quæ Lancelottus de compositis à se Institutionibus dissereret, uera nō cōnfiterentur, sed quod in eo illum non obscurè aliquid Institutionibus Iuris Ciuilis detrahere conatum esse prædicent. Is enim uno, aut altero in loco eius libelli dicit quædam in illis esse ambigua, perplexa, & quæ inuicē pugnantia uideantur, cum tamen Iustinianus nihil esse in toto iure ciuili ambiguū, uel contrarium scriptum reliquerit, Respondi eos Momum agere: qui cum Venerem non posset, sandalium ipsius quasi obstreperum dicitur improbasse, tantum autē abesse, ut ciuilibus Institutionibus aliquid detraxerit, ut ego illis in eo plurimū à Lancelotto nostro tributum esse non dubitem, quem sciam illarum elegantiam non solum laudare, sed admirari solitum: sed profectò in eos interdum incidimus: qui indigni sint, quibus respondeatur. Sed de hoc aliàs. Sum equidem delectatus uehementer cognouisse ex tuis literis te cum delecto studiosissimorum iuuenū numero quotidianis prælectionibus, ac disputationibus in iure ciuili exerceri: hanc enim ego optimam, ac solam propè proficiendi rationem esse semper statui, præsertim si non tam ostentationis, quàm discēdi adsit studium cum lepore quodam, ac nobilibus adolescentibus digna consuetudine coniunctum. Vtinamque mihi interdum ab urbano isto, atque aulico ambitu secedere, & ad ista uestra studia falsa existimatione reuerti liceret, profecto ad uos conuolarem illico, ubi & cum libris diutius, & attentius uersari, & remoto ab omni molestia cum optimis commilitonibus securam, ac prope beatam uitam agere liceret. Sed quando mihi nunc hoc non datur. Tu: quem ego me esse alterum semper statui, dum licet, fruere honestissimo isto, ac iucundissimo ocio, sed ita fruere, ut interim non obliuiscaris eius, quid Catonem usurpare solitum ferunt. Non minus scilicet ocij, quàm negotij reddendam esse rationem, ac studiosum iuuenem Bernardinum Alphenū meo nomine saluere iube. Romæ Nonis Febr.

Commentarium Lancelotti reprehensum.

Ferdinandus

FERDINANDVS FARNESIVS
FLAVIO VRSINO S. P. D.

NIHIL unquam tam pręter meam opinionem accidit, quàm audire ex te extitisse quosdam: qui in commentario Institutionũ Iuris Canonici Authorem aliquid Institutionibus Iuris Ciuilis detrahere uoluisse existiment, quòd is uno, aut altero in loco quædam in his perplexa, & prima facie cõtraria reperiri scripserit, quasi uero hoc cuiquam dubium esse debeat, aut eas ille pluribus in locis non cæteris libris Iuris Ciuilis prætulerit. Oportet omnino istos aut Authori esse parũ æquos: qui ex re ueteri nouã illi inuidiam conflare student, aut (quod magis reor) in iure ipso Ciuili parum uersatos, aut omnino parum accurate commentarium illud percurrisse, si parum æqui sunt, nulla ratione de sua sententia deduci poterunt, nam (ut ait Comicus)

Qui inimicus est, etiam in scirpo nodum quærit.

Quid ergo ei suadere coneris: qui hoc scilicet unum quæritet, nempe ut quidquid dixeris, deflectat in deterius? si parum in legendo accurati fuerint, repetant quæso, atque diligentius expendant, quod in eo ipso commentario de Institutionibus Iustiniani sæpius inculcauerit. nam usque adeo ipsas dilaudat, ut mihi interdũ ueniat in mentem suspicari, ne plusculum illis tribuat, quam par sit, quòd putet ita compositas à se Institutiones similitudine quadam operis facilius studiosorum animis insinuare posse. sed ut cumque id sit, quouecumq; animo is scripserit, illud quidem nullo pacto negari potest, sexcentis propemodum locis de his honorificentissimè meminisse, nam primo libro, dum se cum Pontifice sermonem afferit habuisse, leguntur hæc uerba.

Esse apud Iurisconsultos Iustiniani Imperatoris iussu compositas Institutiones: quæ studiosis ad inuolutam, & ualde perplexam iuris ciuilis scientiam expeditissimum aditum proculdubio præstent. *Et quòd suæ sententiæ illustrius testimonium dare potuit, quàm illis uerbis: quæ tertio libro leguntur:* Id uerò *(inquit)* non subticebo, quidquid isti garriant, censere me, idque etiam ex maximis, & in iure ciuili eruditissimis uiris sæpius audiuisse memini, ex uniuersa illa enucleati Iuris collectione, ac compositione, quam Iustinianus nobis reliquit, nihil esse absolutius, & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddã conducibilius, quàm illud Institutionum opus: quod illi ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnibus gymnasijs eliminandum quasi nullius prorsus utilitatis tam stultè censent, *& paulo post*. Maiores nostri Institutiones Iuris ciuilis, quasi sine his uix quisquam aliquid in legitima prudentia proficere ualeat, magno in honore semper habuerunt, & uaria interpretatione, & cõmẽtarijs exornatas, & locupletatas ad nos transmiserunt, *& paulo post*. Hic ego te ad Iustinianum reuoco: cui ex immensa illa sylua iuris ciuilis, & infinita prope ueterũ librorum mole suas Institutiones elicere felicissime cessisse multorũ seculorum testimonio comprobatur. *& eodem libro, cum uerba Marci Tullij recensuisset, subdit.* Et hoc quidem, quod in iure ciuili tantopere se desiderare, & expectare Crassus aiebat, & se facturum aliquan-

Lancelotti de Institutionibus iuris ciuilis iudicium ac testimonium.

do credebat, abunde suis Institutionibus Iustinianus uidet̃ præstitisse. Deniq; ubi illarum meminit, non nisi magna cum commendatione, atque insigni aliqua præfatione meminit, æqua ratione potuit secus facere: qui suas ad illarũ imitationem effinxisse prædicet? At dixit quædam esse in his obscura, perplexa, & quæ inuicem pugnare uideantur. Quid tum demum? non id proprium dixit esse Institutionum uitium, nam idem dixit & de sacris literis, & de omni scriptorũ genere, idem & posse fieri de suis Institutionibus, nec propterea omnibus etiã propriis scriptis illum malè dixisse quisquã asserat. At nihil esse perplexum, nihil ambiguum, nihil diminutum, nihil quod contrarium, aut simile uideri posit, nullam esse geminam legem in toto iure ciuili Iustinianus ipse testatur. Certè, ut ita ille asseruerit. Veritas omnino reclamat. mihi quidem, ut similia propemodum infinita prætercam, multa passim occurrunt ambigua, perplexa, & quæ, nisi alicuius interpretationis ratione concilientur, ex diametro pugnantia uideantur. Et quoniã pro summa inter nos necessitudine, ac studiorum communione uel quæuis mihi tecum garrire posse uideor, mitto ad te, qui ingentes pro eo pugnas pugnare consuesti, loca quædam: quæ ego in Institutionibus ipsis Iuris ciuilis obseruaui, & in unum collegi, simul atq; de obloquutoribus istis à te resciui, ut si quando rursus in maledicos istos incidas, illorum obiecta posis quàm primum exemplis retundere, neque id facio, quin ea te, prius quàm me uidisse, ac ponderasse non existimem, sed ut illa: quæ scholastica sunt potius, quàm à doctissimis uiris admodum perpẽsa, ad manus habeas, nec propterea grauissimis negotiis tuis quicquam temporis subtrahere cogaris. Ac ut primum de his dicamus, quæ uidentur in eodem libro contraria, in prohœmio. §. j. leguntur hæc uerba. Omnes uerò populi legibus tam à nobis promulgatis, quàm compositis reguntur. At in. §. j. de iur. natu. gent. & ciu. Omnes populi, qui legibus & moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. In. §. fi. de libert. dicitur, quòd omnes liberti consequuntur Ciuitatem Romanam nullo nec ætatis manumissi, nec domini manumissoris habito discrimine. At in §. fi. quib. man. non lic. dicitur, quòd qui non compleuit. xvij. annum, non potest manumittere testamento. In §. j. de re. diui. littora maris dicuntur communia, non publica. In §. littorum. Littorum usus dicitur esse publicus. In. §. fin. de usuf. dicitur, quòd ususfructuarius cedendo usumfructum alteri, quã domino nihil agit. At in tit. seq. in fi. principii dicitur indistincte, quòd, licet usurarius non posit ius suum alteri cedere, ususfructuarius tamen potest. In. §. posthumus. de leg. dicitur. Posthumus autem alienus hæres institui, & ante poterat, & nunc potest. At in titulo de bon. poss. in principio dicitur, quòd posthumus alienus hæreditatem adire iure ciuili non poterat. Hæc quidem, & alia his similia sunt in eodem Institutionum libro, si quis autem illa colligere uelit: quæ aduersari uidentur his: quę pandectarum libris, aut Imperatorum constitutionibus continentur, librum (puto) conscriberet Institutionibus ipsis grandiorem: quæ quidem non negauit ille uel aliqua saltem ratione conciliari posse, sed rudi- ter, ac pro ut iacent accepta, stare minimè posse asserit. Leguntur præterea in eodem libro multa: quæ nimium generaliter enunciata uideri possunt, cuiusmodi est illud. Cuius filiam uxorem ducere nõ licet, neque eius neptem permittitur, filiam tamen aui, uel auiæ uxorem ducere non prohibeor. ut ommittamus interim, quòd in cuniũctis per adoptionem illa regula non obtinet locũ. In. §. fœminæ. de adop. dicitur, quòd fœminæ possunt adoptare in solatium liberorum ammissorum. At hoc ita demum uerum esse aiunt, si in acie fuerint amissi, non simpliciter. In. §. qui potestatem. de exc. tut. dicitur, quòd qui potestatem aliquam habent, se possunt excusare. At quibus inhæret dominica, uel patria potestas, non propterea possunt se excusare. In. §. Res sacræ. in fin. dicitur, quòd locus, in quo ædes sacræ sunt ædificatæ, etiam diruto ædificio adhuc sacer manet. At hoc non est uerum, ubi ædificium esset ab hostibus dirutum. l. cum loca. ff. de rel. & sumpt. fun. In. §. item lapilli.

Quæ uidentur cõtraria in libro institutionum iuris ciuilis.

Quæ uidentur nimis generaliter enunciata.

li.dicitur,quòd lapilli,& gemmæ inuentæ in littore maris sunt inuctoris, sed hoc ita demum est uerum,si etiam apprehendantur.In.§.fi.de codicil.dicitur,quòd codicilli nullam omnino solennitatem requirunt, & tamé requirunt quinque testes. In.§.interdum.in fi.de obl.quæ ex del.nascuntur,dicitur,quòd, qui ad furtum faciendum consiliú dedit,atq; hortatus est, furti non tenetur, at non est hoc uerum, cum aliàs fur non erat furtum commissurus.Demum in tit.de publ. iud.dicitur,ꝙ publica iudicia nihil omnino simile habent cum priuatis iudicijs,& tamen multa habent similia,ut ibi notant interpretes. Atque ut hæc nimis uidentur generalia, ita ex contrario quædam uidentur diminuta,ut exempli gratia diffinitio seruitutis de qua in.§.seruitus.de iure perso.cum enim dicatur esse constitutionem iuris gétium seruitutem,inductam iure ciuili non comprehendit,ut in.§. fi.eod.titu.Item cum dicitur,quòd usufructuarius non possidet.§.idem placet.per quas perso.nobis acquir.de ciuili enim hoc possessione uerificatur, nó de naturali.l.naturaliter. de acqui.poss. Quædam etiam uidentur parum feliciter expressa,non intelligo hic de uocibus,& de his:quæ Grammaticis non probátur, puta de etymologia stipulationis,& similium,sed de his:quæ ad rem spectant,quale est illud in. §. plebiscitú. de iur.naturali.gentium. & ciuili. Plebs enim à populo non ita differt ut species à genere,quod,ait tex.sed uelut pars à toto. Item cùm dicitur natalibus non officere manumissionem.§.fin.de ingen. Item cùm dicitur aliud pro alio petentem posse in eodem iudicio corrigere errorem suum.§.si quis aliud.de act. nec enim uerè iudicium erit idem,ut ibi notatur.Item cum iusta, & efficax appellatur actio:quæ tamen exceptione ét doli elidi potest. Item cum dicitur necessarium esse detrahi falcidiam.§.quantitas.uersi.necesse.de leg. falc. cum tamen sit in hæredis potestate remittere.Quædam malè uidentur inferri,ut est illud in. §. ex contrario.quib. al.lic.uel non. Ex contrario(inquit)omnes res pupillo, & pupillæ sine tutoris authoritate rectè dari possunt(tum pessimè uidetur inferri)ideoque si debitor pupillo soluat,necessaria est debitori tutoris authoritas,alioqui non liberabitur.Similis propemodum est illatio in.§.fi.instit.de uulg. substit. Atque hæc quidem, & his similia non huiusmodi sunt,quæ aliqua saltem interpretatione saluari, & ad rectum sensum traduci non possint, licet id interdum ægrè obtineatur, sed certè, quæ scrupulosis hominibus, quales hi sunt: qui Authori nostro negotium facere non desinunt,parum probari possint,at ille cum se,& Censores suos exactissimam adhibuisse diligentiam doceat, ne quid tale in suis Institutionibus deprehendatur, & alieno periculo cautior fuerit, ad extremum subdit, si quid his exciderit: quod perplexitatem præ se ferat, uel ambiguitatem contineat,non propterea orbem fractum labi,sed posse id beneficio interpretationis explicatius, & clarius reddi,& in libris Iuris canonici,& ciuilis, atque adeo in Institutionibus ipsis Iustiniani, & in omni scriptorum genere multa esse huiusmodi contendit,hoc ipsum,quàm contineat detractionem,ego intelligere non possum:mihi quidem in eo, & acutissimè, & prudentissimè disserere uisus fuit, nam (ut ipsemet initio sui commentarij scripsit)nihil est in ullo genere rerum tam exactum, & pulchrum, quo non pulchrius id sit,quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complectitur,ita que & Michaelis Angeli simulacris, & picturis: quibus nihil in illo genere perfectius hæc ætas uidit,cogitare tamen possumus pulchriora,sed profecto(ut ille inquit)prima sequentem honestum est in secundis, tertijsq; consistere. scio tamen istos:qui semel ei detrahere cœperunt, quieturos nunquam, ét si ille mera loquatur oracula,quippe qui inuidia,uel supercilio malint contenere præclara,quá discere, ná quale tandé & illud est, in quo ego sibi detrahi à quibusdá audiui? Is in eodem cómentario asserit, si Iustinianus procemio suarú Instistitutionú adscripsisset, ꝙ non intendit in eo opere ius nouú condere,nisi dilucidè id ibi protestaretur,multa nobis hodie fore explicatiora,& expeditiora,quàm sint. At quantas ob id uerbú ei tragedias quidá excitare conantur?quantas turbas conciunt? quasi hoc dicto Imp. maledixe-

Quæ uidentur diminuta.

Quæ uidentur parú feliciter expssa.

Quę malè uidentur inferri.

Nil tam pulchrum quo nó pulchrius id quod qs in eodé genere potest imaginari.

maledixerit, uel eius maiestatē læserit, & quod magis mirere, subscriptores habet, nimirū balbi balbos. At mihi hoc uidetur excogitatum longe prudētissimè quàm multis enim in locis hæsitamus, num Iustinianus antiqua iura corrigere uoluerit, cùm ab illo promulgata, uel diuersa, uel contraria antiquis iuribus uideantur? quā

Loca quædā in quibus de correctione dubitatur.

sæpe circa id cecutimus, & Andabutarum more interpretando ingredimur? legitur sub titulo de re. diuis. §. cum ex aliena, quòd si quis ex alienis spicis frumentum fecerit, frumentum specificanti cedit, at contrarium prorsus legitur in l. adeò. §. cum quis. ff. de acq. rer. dom. scilicet quòd frumentum remanet eius, cuius & spicæ fuerunt. Quidam, quòd responsum illud per Iustinianum corrigitur, alij aliter. In. §. Thesauros. eiusdem tituli dicitur, quòd thesaurus inuentus in loco sacro, uel religioso fit inuentoris. In l. iij. §. si in locis. ff. de iur. fisc. dimidia dicitur esse fisci, quidam putant Iustinianum corrigere ueterum iura, at alij aliter. Item. §. si quis ancillas. circ. fin. aduersatur. l. si cui. ff. de fund. instruct. quam quidam per Iustinianum putant corrigi, quidam aliter. nec cuius loci sententia præualere debeat, satis adhuc est in comperto. Quid illa? legata nisi in testamento relicta non ualere. §. præterea. de singul. reb. per fid. relict. non ne apertissimè ius digestorum abrogare, & antiquum reuocare uidentur? Demum passim occurrunt huiusmodi: quibus explicandis mirum in modum interpretes torquentur, & in quibus, si huiusmodi testationem prooemio suarum Institutionum Iustinianus inseruisset, minimè laboraremus. Et profectò, qui hoc non agnoscit, in sole illum

Vetustatis uis.

caligare dicere possis. Tanta tamen (ut ait Hieronymus) est uetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisq; uitia placeant, quod uel ex his intelligi potest,

Isidorus.

quæ ex scriptis Isidori pessimi, ut appellant, Latinitatis Authoris, licet sanctissimi uiri in ius Canonicum irrepserunt, quorum quædam, uix in puero hodie ferenda, diu uisa sunt, & plerisq; uidentur adhuc huiusmodi: quæ pro legibus seruari debeant, & adhuc in hisce nostris Iuris Canonici Institutionibus uel ex unius syllabæ adiectione isti solius uetustatis amatores egregij, & pro communi utilitate uehementer anxij ingentia sibi fingunt pericula, in quibus tamen, etiam si quædam scribantur rudius, nihil id ab operis ipsius natura abhorreat, quippe quod Tyronibus tantum instituendis scriptum sit, & illa ipsa: quæ ibi generalius forte traduntur, & strictius, suo tempore alibi fusius, & subtilius tractata ab eisdem accipienda sint, & exactius cognoscenda. Sed Cancros prius rectè ingredi doceas, quàm his: qui non tam iudicio, quàm proposito, & uoluntate aberrant, quibusuis rationibus satisfacere posis, quibus, ne si persuadeas quidem, unquàm persuaseris, quod quidem uel ex eo satis dilucidè apparet, quod non nulli pessimè ab eo factum prædicent, quòd titulos quosdam in suis Institutionibus diuersis uerbis inscripserit ab his, quę in Decretalium libris comperiuntur, quod & factum est raro, & non nisi ex causa ualde probabili, & à Censoribus suis approbata, nec sine

Rubricarum innouatio.

exemplo, multæ siquidem & in Institutionibus Iuris Ciuilis Rubricæ comperiuntur aliis uerbis conceptæ, quā in libris Digestorum sint, aut in libro Codicis, quales illæ, De fiduciaria tutela. De literarum obligatione, Quibus modis re contrahitur obligatio, & aliæ plures. Sed hæc omnia Lancelotto nostro propterea ferenda sunt leuius, quod idem insignibus etiam scriptoribus semper contigisse legimus. Venit nuper in manus meas liber quidam epistolarum familiarium Francisci Petrarchæ, quem antea ne extare quidem audieram, illum cum Authoris capitis nomine auide in manus legendum sumpsissem, statim in ipso fermè operis limine, dum mecum Vitiligatores istos tacitè stomacharer, & has ad te dare in animo haberem, incidi in epistolam meo quidem iudicio prudentissimè scriptam: qua scriptorem amicum suū consolatur querentem scilicet scripta sua à liuidis carpi, eam primum percurro, inde lego accuratius. Quid quæris? uisa mihi est omnem propè stomachum, & amarulentiam: quam ex detractoribus Lancelotti contraxeram, abstergere, ideoq; duo statim exempla exscribenda curaui, atq; è uestigio

gio alterum Lancelotto ipsi misi, ad te cum his mitto alterum, ut intelligamus,ni hil (ut Tullius ait) esse nobis præcipuè dolendum in eo, quod uniuersis accidit, sum ego illi conatus suadere, ut Romam iterum concedat, Nam cum Summus Pontifex renunciatus is fit, qui cum bonarum omnium artium est amator mirifi- cus,tum in utroq; iure ualde (ut audio) excellit, facile fieri poterit, ut quod ne- gotio deest, compleat,remq; omnem ex sententia conficiat,is omnino negat se fa cturum, improbè dicens Neptumnum accusari ab eo, qui iterum naufragium fa- ciat, Deosque, cum tempus aduenerit,rem dormienti confecturos. Tu, cuius ma xima est apud illum authoritas, si id è re sua esse censeas, urge quæso hominem, nec pulcherrimos conatus intermori Sinamus Vale. Perusiæ idibus Feb. M. D. LX.

FRANCISCVS PETRARCA THOMAE MESSANENSI S. P. D.

Querelam publicam nemo sapiens suam facit. Satis quisq; pri uatarum querelarum domi habet. satis dixi. nimis dicere de bueram. Nulli ne hoc unquam accidisse reris? falleris. Nul li uerò contrarium accidit. Vix superstite qui fecerat: cuius- quam scripta: uel gesta placuerunt. laudes hominum mors inchoat. Scis quare? quia cum corpore moritur inuidia: ui- uitq; cum corpore. Multorum (inquis) scripta laudantur. quæ ti gloriari licet. non pergis ulterius: sed (qui indignantibus mos est) suspen sum linquens auditoris animum sermone præteruolas inexpleto. Verum enim- uero fugientem consequor mentis augurio: scio quid uelis. Multorum scripta lau dantur: quæ tuis admota: carere non tantum laudatore: sed etiam lectore debuis- sent: cum tua interim nullus attingat. Recognosce in uerbis meis indignatio- nem tuam: quæ iusta esset: nisi illam de communi omnium aceruo in usus pro- prios traduxisses. omnium (inquàm) quos hic scribendi seu amor seu morbus te nuit omniumve quos tenebit. Respice enim in primis quorum sunt illa quæ lau- dantur. quære authores: certe pridem in cinerem uersi sunt. Vis & tua laudari? morere. A morte hominis uiuere incipit humanus fauor: & uitæ finis principium est gloriæ: quæ si ante cæperit: singularis quædam: & intempestiua res est. plus di cam, dum eorum, qui tecum uixerunt: quisquam superfuerit. cumulatè quidem quod appetis non habebis: cum omnes pariter urna concluserit: uenient qui sine odio: & sine inuidia iudicent. Ferat itaq; de nobis quamlibet sententiam præsens ætas. si æquam feramus æquo animo. si iniquam ad æquiores iudices: hoc est ad posteros prouocemus. quando ad alios non licet. Delicatissima res est iugis con uersatio. minimis offenditur: & famæ semper inimica præsentia est. multaq; ad- mirationi hominum familiaritas detrahit: frequensq; conuictus. Vides ne tu hos scholasticos? genus hominum uigilijs ac ieiunio squallidum.crede mihi. Nihil ad lucubrandum durius. nihil mollius ad iudicandum cum multa laboriosissime le- gerint. Nihil examinant: & quid in re sit dedignantur inquirere cum hominem ipsum nosse uideantur. itaq; omnium una lex est. Cuncta enim ex æquo quorum authores: uel semel aspexerint: scripta fastidiunt. Hoc (inquies) paruis accidit in genijs. magna enim et ualida per obstantia quælibet erumpunt. Redde mihi Pi- thagoram: reddam tibi illius ingenij contemptores. Redeat in Græciam Plato. Renascatur Homerus. reuiuiscat Aristoteles. Reuertatur in Italiam Varro. Resur gat Liuius. Reflorescat Cicero. non modo segnes laudatores inuenient: sed mor- daces etiam & liuidos detractores: quod quisque suis temporibus expertus est. Quid Vergilio maius habuit lingua latina? Reperit tamen ille: qui non poetam sed raptorem alienarum inuentionum: & translatorem dicerent. Ipse autem & in

Laudes hominū Mors inchoat.

Vitę finis pricipiū glo riæ.

præsentia ini mica famæ.

Pythagoras. Plato Homerus. Aristoteles. Liuius. Cicero. Virgilius.

genij fiducia: & iudice fretus Augusto : alto animo inuidorum uerba despexit. Tibi quidem magnam ingenij conscientiam esse scio. sed ubi Augustum iudicem inuenies? quē enixe admodum: atque omnibus modis ingenijs sui temporis fauisse compertum est.

Reges de quibus iudicant.

Nostri reges de saporibus epularum : & de uolatu auium iudicare possunt. de ingenijs hominum non possunt. quod si forte præsumpserint: superbiæ tumor: aperte oculos: aut flectere: & in uerum figere nō sinit. Itaque ne quid suæ ætatis suspicere uideantur: mirantur Veteres. quos nouere contemnunt. ut defunctorum laus: uiuentium contumelia non uacet. inter hos iudices uiuendum: moriēdumque nobis est. & (quod est durius) tacendum. Vbi enim ut dixi Augustum iudicem quæremus?

Robertus Rex.

Vnum hebet Italia: immo uerò terrarum orbis unum habet Robertum Siculū regem. fortunata Neapolis: quæ unicum. sæculi nostri decus: incōparabili fœlicitate sortita es. Fortunata (inquàm) & inuidiosa Neapolis literarum domus augustissima. quæ si Maroni quondam dulcis uisa es, quanto nunc dulcior uidereris: ubi ingeniorum ac studiorum æquissimus extimator habitat. Ad te confugiat quisquis ingenio fidit. Neque uero differendum putet: suspecta mora est: decrepita enim est ætas & mundus iam pridem eo carere: & ipse ad meliora regna transire meritus. Vereorque ne multa ipse mihi seræ pœnitentiæ materiam pro latando quesierim. omnis quidem inhonesta est. rapienda est occasio confestimque faciendum: quod ante tempus fieri non potest. Quod ad me attinet: currere & properare propositum est (ut quod de Iulio Cæsare: in epistola quadam ait Cicero) omnia mea studia inistum conferam. Egouerò ardenti quidem studio: ac fortasse efficiam: quod sæpe uiatoribus: cum properant euenit: ut si serius quàm, uoluerint forte surexerint: properando etiam citius: quam si de nocte uigilassent perueniant quo uelint. Sic ergo quoniam in isto homine colendo: tam indormiui diu : cursu corrigam tarditatem. Tibi autem tuo foro uti necesse est. quando ad eum regem: aspirare non tam freti: quàm belli obice probiberis. Patria enim tua: cuius nemo amantior ciuis est: inimici regis imperio subiacet. Dicerem Tyranni: nisi quia timeo aures offendere. Ad hæc & magna res est. neque nostris calamis discernenda: sed illorum gladijs. Igitur ad inceptum redeo. Si hæc tibi exempla de illustrissimis electa non sufficiunt, alia ex alio grege hominum adijciam: & ætate recentiora: & sanctitate clarissima.

Augustinus. Hieronym⁹. Gregorius.

Quantos olim æmulos Augustinus noster: quantos Hieronymus: quātos habuit Gregorius: donec spectata uirtus & literarum diuina: & admirabilis ubertas inuidiam uinceret? Vix horum quisquam integrum famæ præconium: nisi ab ipso die mortis accepit. Vnum æmulo ac repræhensore carentē: unum plena & indecepta laude decoratum Ambrosium.

Ambrosius.

cuius ne in uentis quidem famam mordax liuor attigerit: apud quosdam inuenio: quod forte ad puram eius ac simplicē doctrinam omnis ambigui expertem referendum est. nā apud Paulinum qui Ambrosij uitam: & obtrectatorum eius nomina legimus & uindictam diuino iudicio irrogatam. perfer igitur iam sine lamentis: quod summis ingenijs contigisse uides. Videris autem quædam in parte tuarum literarū: hoc ipsum conqueri. quod multos noueris magnū in uita nomen assequutos. & hoc quoque si me audire uolueris: magnifice contemnes. Scis enim quibus hoc euenit? his equidem solis: qui famam suam: quoniam calamum nequeunt clamore defendunt.

Clamosi ī uita illustres.

Aspice istos purpuratos: qui ingenti strepitu: populorum in se ora conuertunt: qui se sapientes dici uolūt. & quos sapientes uulgus appellat: singulis ciuitatibus ascribens sapientum greges. cum tamen illa florens olim studiorum mater Græcia: non amplius quàm septem sapientum nominibus glorientur. quod ipsum posteris importunè nomen arrogantiæ uisum est. Sed qui eos excusant aiunt non id eis cognomen proprio iudicio: sed populorum suffragijs obtigisse.

Epycurus.

Vnus ex omnibus sæculis : Epycurus : sapientem se profiteri ausus intolleranda superbia: seu potius ridiculosa dementia: cuius secundo de finibus bonorum & malorum meminit Cicero. hodie in nostrorum causidicorum grege furor ille uulgaris est. Respice: & hos qui in altercationibus & cauillationi-

lationibus Dialeticis totum uitæ tempus expendunt.seq; inanibus semper quæstiunculis exagitant.& præsagium meũ de omnibus habeto.Omniũ nẽpe cum ipsis fama corruet.Vnumq; sepulchrũ nomini ossibusq; sufficiet.cum.n.mors frigidam linguã stare coegerit.non modo ut sileant necesse est.sed ut de his etiã sileatur. possem exẽplis affluere:teq; ipsum in multis testẽ facere. quot loquacissimas picas agnouimus. in oculis insanæ multitudinis perstrepentes quorum repente uox cecidit? nisi longa & apud quosdam superstitum odiosa forte narratio esset. Sed de his & sæpe aliàs: & nunc quod res ipsa poscebat diximus.Neq; enim ut eos memorem sermo mihi institutus sed ut tibi satisfacerem:cuius omnino diuersa conditio est. tunc enim maximè resonabis cum iam loqui amplius nequiueris.Cæterum ualde impatientis animi est.breuissima expectatione torqueri. Expecta paulolum. eris uoci compos: cum obstare tibi ipse desieris id ex parte longeua forsã absentia:ad plenum mors sola pręstabit.Reduc ad memoriam ex omnibus seculis illustres uiros: Romanos: Græcos: Barbaros cuius non præsentia famæ nocuerit:tibi (si recentiore memoria es) plures forte ex historijs occurrent.Ego id uni omnium Africano tributum memini, ut scilicet & fama mirabilis,& præsentia mirabilior haberetur.Idem sacris in literis tribuitur Salomoni.quare alium.forte non inuenies.& si Vergilius immodico studio Aeneam suum exornandi hoc ad eum gloriæ genus transferre contendat sed immobile uerum est,excusant tamen quasi non Aeneã sed sub Aeneæ nomine uirum fortẽ perfectumq; describat.dedit idem oratorum uni duntaxat is qui hoc sicut uerius usurpasset.præillustris scilicet oratorum princeps Marcus Tullius uni quoq; poetarũ idem tribuit Aulo Licinio archiæ.sed uereor ne id amore iudicium obliquante præceptori suo mediocris ingenij uiro tribuat. quod nec Homero tribuit,nec Vergilio tribuisset.Cæterum ut ad te reuertar nihil ex omnibus quæ dixi:quod tibi iustam indignandi materiam præstare possit inuenies.Nemo enim se anteiri ab uno uel à paucis egre fert,nisi qui gloriæ principatũ pertinaci sibi mente cõstituit.Patere (ut cæterarum rerum) sic ingenij tui sortem nominisq; fortunam putabas eam in solis diuitijs ius habere?humanarum rerum omnium excepta uirtute domina est:illam quoq; sæpe oppugnare:sed nunquam expugnare permittitur.Famam certè: qua nihil est leuius facile rotat ac uentosis suffragijs circumuoluit:à dignis eam transferrens ad indignos.nihil quidem mobilius:nihil iniquius uulgari iudicio super quo fama fundata est:Itaq; mirum non est si assiduè quatitur.quæ tam tremulis innititur fundamentis. Hæc sanè non nisi in uiuos regnum habet.mors hominem eximit ab imperio fortunæ.Cessant exinde ludibria:hæc uelit ipsa uel nolit:uirtutem fama:ceu solidum corpus umbra consequitur.habes ergo (ni fallor) gloriandi potius causam quàm indignandi.si cum omnibus ferè præstantibus:atq; clarissimis uiris communis tibi tua sors est.Quoq; etiam nunc ęquiore animo sis Africanum ipsum quem ex hac acie segregare uius eram:in commune restituam cui quanuis: quod rarissimum est (ut dixi) præsentia non noceret:Nocuit tamen (ut cæteris) hominum inuidia. quam tantis uirtutibus non potuit extinguere:incenditq; potius & inflammauit.Nocuit (quod sine indignatione non possum meminisse) conuersatio longior:& nascens ex familiaritate contemptus.Vnde autem hæc eliciam percontabere.Nolo me aliquid immutasse suspiceris.Ipsa Titi Liuij.clarissimi scriptoris uerba ponam:qui ora contentione dignitatis honorumq; inter Scipionem Africanum Titumq; Flaminium: in qua succubuisse Scipionem refert.Maior (inquit) gloria Scipionis:& quo maior eo propior inuidiæ & statim postea.Accedebat inquit & aliud. Scipio Africanus iam prope annum decimum assiduus in oculis hominum fuerat quæ res minus uerendos magnos homines ipsa satietate facit.Et hæc quidem ille. Tu uerò (ut iam finem faciam) fortunam tuam tanto comite solabere:expectabisq; tranquillius:memor uetus apud Flaccum uerbum esse quòd ut uina,sic poemata meliora dies reddit. apud Plautum aliquanto uerustius.Ille.n.ait.Qui utuntur uino uetere sapientes puto:& qui libenter ueteres inspectant fabulas. quod non minus ipsi Iaccobilem commouisse suspicor

Clamosorum ossa & nomen eodem se pulchro conduntur pice

Africanus

Salomõ

Aeneas

Aulus Licinius

Fortunæ uis in fama

Vulgi iudicium

Verba Liuij

Poemata sicut uina

quam tibi. tantam esse uetustatis reuerentiam: ut crimen longo sermone purgandum sibi fuerit Lucilium reprehendisse. Postremo tecum cogita quid est hoc: pro quo tam solicitè torqueamur. Ventus est fama quam sequimur: fumus est: umbra est: nihil est. Itaque facillime recto atque acri iudicio contemni potest. quod si forte (quoniam generosos animos familiarius hæc pestis insequi solet) appetitum hunc extirpare radicitus non potes. excrescentem: rationis saltem falce compesce. parendum tempori: parendum rebus est: deniq; (ut sententiæ meę summam breuibus expediam) uirtutem cole dum uiuis. famam inuenies in sepulcro. Vale.

Fama.

FERDINANDO FARNESIO,
Et Fabio Pennæ Adolescentibus Nobiliss. Ac Studiosiss.
Ioan. Paulus Lancelottus. S.

Psi uos scitis (ornatissimi Adolescẽtes) quã frequentibus post nostrum ab Vrbe reditum communium commilitonum flagitationibus interpellatus fuerim, ut eis post diuturnam moram, atq; expectationem Institutionum iuris Canonici copiam tandem facerem, cum sæpe Vos duces illis ipsis præbueritis, atq; adeò strenuos, & fortes, ut nisi urgentissimis, nec uobis incognitis causis: quæ nos hoc facere hactenus impediuerunt, quasi ualidissimo propugnaculo munitus fuissem, expugnatum iri me nihil dubitem. Quo modo enim tam multis, mei tam amantibus, tam iusta, tam sæpe, ac tam instãter pro prio quasi iure petentibus obsistere potuissem? Cum præsertim in hoc certamine maiorem, si non laudis, at certæ beneuolentiæ fructũ uictus, quã uictor relaturus fuerim, sed quando nunc me, quã quam uehementer obsessum, sine nota uobis dedere nõ possum, & cuncta præsertim tam ualde urgentibus denegare non ualeo, uiã in eundã duxi, qua uobiscũ optima, atq; utrisq; ualde cõmoda ratione transigã. Ea. autẽ est huiusmodi, ut (nisi nouum accedat impedimentum) intra paucos menses operis me uobis factutũ potestatẽ Romana fide recipiã, Huius autẽ nostræ pollicitationis quasi. Obses apud uos erit hic cõmilitonibus meis, & uobis illorũ quasi Antesignanis nuncupatus Libellus. Qui quidẽ Institutionũ ipsarũ quasi filius parẽtis effigiẽ refert, eo enim & operis totius breue cõpendiũ cõclusimus, & apud cũctos nostri huius negotij Cõmentarium quoddã esse uolumus, At ridetis? & qđ nouo: atq; insusitato more prius Cõmẽtaria, quã Cõtextũ ipsum editioni parauerim cauillamini? Sed statui ita omnino appellare. cõtinet enim rei totius crassiore quadã Minerua scriptã historiã: quã ea propter sum fusius psecutus, tum ne multis: qui sæpe a me de re tota edoceri flagitãt, eandẽ semper canere Cãtilenã cogar, tum etiam ut obiter respondeam & his: qui morum Curiæ, ac Principum imperiti me non inuito factum esse prædicant, ut ita diu hæc editio protracta fuerit, & illis multo magis, qui libri nostri non differri editionẽ, sed quasi parum in urbe probatus sit, penitus mihi interdictam garrire non dubitauerunt. Quorum rumoribus nulla expeditiore uia, occuri posse censui, quã si huiusmodi liuidorũ latratibus splendidissima summorũ Virorũ testimonia opponerẽ, & rei gestæ seriẽ adamussim recenserem, in quo nihil est, quod ullum orationis florem, aut latinæ linguæ candorem quisquam à nobis expectare debeat, neq; enim hoc requiri oportet ab homine Iurisconsulto, qui solos penè Bartolos, ac Baldos, ne dicam Balbos, in delicijs habeat, Sed satis, superque fit, si, quod narrare intendimus, uel quibuslibet uerbis ita exprimamus, ut qui lecturi sunt, quoquo saltem modo id assequi ualeant. Visum autem mihi fuit ornatissimum Nomen uestrum Libello huic nostro præfigi oportere, nõ quod quasi iustæ iniustę causæ desperatione prædio Potentiorum titulos affigendos, aut uela Regia suspendenda ducam, sed ut huius initæ inter nos transactionis ueluti documentum aliquod extet, quod non modo conuentionis formam, sed etiam transigentium ipsorum nomina solenni more complectatur. Valete Perusiæ nonis Mart. M. D. LX.

Nota diu ante hãc scriptam epistolã has institutiones expectatas.

Commentarij

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI INCIPT.

LIBER PRIMVS.

Ioannes Paulus Lancelottus Perusinus vtriusq; Iuris Candidatis Academiæ Perusinæ. S. D.

ASsiduis uestris tum absens literis, tum præsens interpellationibus pulsatus facile intellexi (Iuris studiosi) quanto Institutionum Iuris Canonici desiderio teneamini. Quarũ copiam cũ uobis facere honestissimis rõnibus hoc tempore impediar, agam uobiscum uti aliquãdo eos solere animaduerti, qui longo terrarum interuallo disiuncti, neq; sibi de facie inuicẽ cogniti per literas sponsalia, uel p procuratorẽ cõtrahunt, nã si cito cõgredi impediant, & cõgressus morã interim non nisi egre pati possint, pprij oris ex uiuo ductam effigiem, & oẽs corporis partes egregiẽ exprimentem uicissim sibi mittere consueuerunt, tũ ad leniendum desiderium: quo alter alterius conspiciendi tenetur, tum uerò etiã, ut ex ipsa oris effigie, & totius corporis lineamentis coniugis mores, & ingenium uel quoquo modo saltem conijciant, sic uos, quousq; opus ipsum in publicũ dare phibemur, detinebit exiguus iste libellus, quo ea quæ in quatuor Institutionũ ipsarum libros à nobis congesta sunt, non aliter complexi sumus, ac facere soleant Cosmographi, cũ latẽ patentes Prouincias, atq; adeò Orbem ipsum angustis chartularum spatijs concludere nituntur, ueluti enim ijs multi prætereundi sunt, terrarũ, ac marium tractus, & insignes sæpe Ciuitates occultãdæ, satisq; habent si clymata ipsa, & principales Mundi partes, ac Metropoles Vrbes, uel exiguis picturis indicent, cætera inspectorũ cõiecturæ relinquunt, ita mihi plurima in hoc opusculo præterire necesse fuit, quæ tã angusto spatio concludi, uel cõmodẽ repræsentari non potuerunt. Erit igitur uestri iudicij, ex hoc libello iustũ, atq; integrum ipsum opus quasi ex unguibus, nõ dicã Leonem, sed prout statueritis extimare, mihi quidẽ satis id fuerit, si, ut in cõem studiosorum utilitatem aliquid pro exiguitate ingenij conferrem, me nullã intermisisse diligentiam, nullis perterritum fuisse laboribus, uel incommodis, nullis deniq; pepercisse sumptibus docuero, si proposito, atq; cœptis exitus minus responderit, in nobis culpam oĩno nullam residere, atq; ut breue hoc totius operis cõpendium libenti aĩo conscriberem, non solum uestra cã adductus sum, ut uos .f. mei amantissimos aliquo demererer officio, uerum etiam mea. Nam cũ in urbe plura mihi necesse fuerit libri illius nostri exẽpla excribenda curare, eaq; sæpe per longa tẽporis spacia non solum apud Censores operis, uerum etiam apud alios plures fuerint, & in diuersorum manus deuenerint, illorum unum mihi à grauissimo uiro subtractum fuit, & alia quoq; ex alijs exempla clam me à curiosis quibusdam sumpta fuisse cõpertum habeo. Studiosi enim oẽs mira quorumcũq; nouorum operum cupiditate incendi solent pſertim nondum in lucẽ editorũ, quod solos se, uel cũ paucis ea tenere pulchrũ, ac pclarum existiment. Vnde adeò interdum auide undiq; conquirunt, ut neq; à furto ipso tẽperent, & inscio sæpe Authore, dũ lucello inhiant, & alienã messem metere cupiũt, nõ nunquã etiam suppresso, uel mentito scriptoris noĩe formis excudere, ac peruulgare non uerentur, atq; ita sæpe, dum proprium cõmodum: uel gloriam aucupãtur,

Author sæpe de edẽdis Institutionib⁹ requisitus.

Mos coniugum absentium sibi inuicem incognitorum.

Cosmographi.

Exẽpla quædam operis Authori subtracta.

alienam famã:& existimationẽ deturpant,ac plane perdunt,plerũq; enim opera ipsa adeò mutilata,ac deprauata in lucẽ prodeunt,ut cõsultius Authori futurum fuerit,si aliqñ ea cõcremauisset. Quod quidẽ de nostro libro fieri posse minimè suspicarer,nisi quotidianis propè exẽplis ita accidere admoneremur. Quòd si Princeps Poetarum,qui tã felici,ac diuite uena tã multa diuinitus scripsit,nõ modo ita exorsus est,& his carminibus propria clausit poemata,ut à quo cõscripta essent, núquã in dubium reuocari posset,uerũ etiam de duobus uersiculis:quos in gratiã Augusti pepigisset,ita fuit solicitus,ut nunq̃ cõquiesceret, donec magno astu eũ detegeret, q̃ carminũ sese Authorẽ mentitus aliená sibi gloriã uendicare conabatur,quãto tãdem æquius est mihi ignosci de iusto Operæ laborãti,qui nec aliud ingenij(quãtulumq; illud est)specimen dederim,& qui in hmõi opere absoluendo multos annos posuerim,ac multos etiã sumptus fecerim?Postquã igiť uel teste Platone, quæ scribuntur,cõtineri non pñt,efficiã saltẽ huius libelli editione, q̃ boni Patresfam.solent,qui quidẽ,ne quid pereat armenti, uel domesticę supellectilis pecoribus certã cauterio notã inurere,uel familiare quoddã rebus signũ apponere:atq; affigere solent,ut quocũq; locorũ ea uagari,uel reperiri contigerit, cuius in dominio sint,ex nota ipsa,& signo facile uel nõ quærẽtibus apparere ualeat. Sic nos libello hoc edito:quo totius operis quasi quãdã imaginẽ complexi sumus,facile hoc cõsecuturos speramus,ut nemo.s.labores,ac uigiliolas nřas sibi temerè arrogare possit. De quo si fortè magis soliciti quibusdã uidebimur, q̃ libri ipsius mediocritas expolscere uideať,detur uenia imbecillitati hoium,qui propria pſertim q̃ magno labore, atq; impẽdio sibi cõpararunt,per sæpe plus æquo æstimare consueuerunt. Aliud quoq; huc accedat,q̃ cum non pauci sint,quorũ minimè cõtemnendũ est iudicium: quibus institutũ hoc nřm non perinde probetur,fieri forte poterit,si ad horũ deueniat manus noster hic libellus:quo rõnes oẽs huius à nobis susceptæ prouinciæ prosequimur,nec putetur indignus:quẽ semel saltem pcurrãt, ut eorũ aliquẽ quasi causa plenius cognita,ad sententiã nřam adiungamus. Quod ego mihi polliceri, aut sperare nõ auderẽ,nisi eius rei periculum aliqñ fecissem. Et qm̃ de negotij serie uniuersa cognoscere non ingratũ uobis esse intelligo,nõ ab re futurũ puto, si à primis initijs,etiam si pleraq; ex his uobis nota sint,rem repetã,& quasi ab Ouo exordiar. Ea aũt omnia ita partiemur,ut primò quidem rei gestæ seriem, ac historiam quãdam contexamus. Deinde Institutiones ipsas in Epitomen contractas quasi p transennam ostendamus. Demum ea: quæ nobis aliqñ obiecta fuerunt cõfutare, ac refellere conemur. Cum igitur anno à Virginio partu sesquimillesimo quinquagesimo quinto post Marcellum II. in sui Põtificatus limine nobis interceptũ habitis de more comitijs Io.Petrus Caraffa Rom. Pontifex renuntiatus esset,ego: qui has in ius Canonicũ Institutiones multo antea meditatus fuerã,cũ Põtificẽ mihi uiderer nactus generosæ cuiusdã naturæ,ac quẽ pclara inuenta minimè aspernaturũ cõfiderẽ,illũ mihi cõpellandũ esse statui,Itaq; cũ haud multo post initũ Pontificatũ, facta loquendi copia qui,& cuias essem,breuiter ei exposuissem, illud etiã adieci, uideri mihi nullã esse propè bonarũ artiũ,in qua nõ ab aliquo eius disciplinæ studioso,ac Doctore cõscriptus extaret liber,quo prima artis initia,ac rudimẽta cõtinerẽtur,& q ad cætera magis ardua quasi gradũ faceret,atq;, ut alia prętereirẽ,quæ pro magna sua i omni facultate doctrina lõge illi melius, q̃ mihi cognita essent,esse apud iurisconsultos Iustiniani Imperatoris iussu cõpositas Institutiones:q̃ studiosis ad inuolutã,ac ualde perplexã Iuris Ciuilis sciam expeditissimum aditũ pculdubio præstent,tum me sæpissime admiratum nemini aliqñ uenisse in mentẽ,ut similẽ librum in Iure Pontificio cõscriberet,quod,si,ut tunc esset, diligenter inspectaret,ædificio materia porius,q̃ aliqua elegãti forma cõspicuo foribus ipsis, atq; aditu carenti cõparari posset. Me iam pridem aio uersare, ut adhibita quanto maiore possem diligentia, & industria ad imitationẽ earũ: quæ in Iure ciuili extarent, Iuris Canonici Institutiones cõscriberem,quod ipsum, cum oẽ Ius Canonicũ authoritati,

Non fefellerũt te tua oracula Lancilotte. Virg.factũ.

Nota authorẽ multos annos posuisse in cõponendis Canonicis Institutionib. ante hunc libellũ editum.

Mos Patrũ fam.

Hoc tamen non obstãte libello inuẽtus est q̃ sibi arrogauit.

Existimantibus propria preciosiora q̃ sint, dãda interdũ uenia.

Operis Partitio.

No. q̃ multo ante annum 1555. Author fuerat meditat' has Institutiones.

Sermo habitꝰ ab Authore cum Pontifice.

Ius Canonicũ Aedificiũ aditu carẽs.

thoritati, ac potestati Romani Pontificis innitatur, sub eiusdem etiam Pontificis persona absoluendum uideri, unde nihil mihi faciendum Romano Pontifice inscio, atque incōsulto, proinde minimè grauaretur, mihi planum facere, num tātam Prouinciam quasi eo Authore aggredi, an uerò potius à cœptis desistere deberem, neque, si non probaret, me bonas horas malè collocare pateretur. Tum ille manibus me complexus, ac quasi cœlum intuens. Ago tibi (inquit) Domine gratias, quòd temporibus quoque nostris præclara dare ingenia non desinis, est enim hoc Neapolitanis usitatissimum: ut de re uel tenuissima magnificentissimè loquantur. Inde ad me conuersus uehementer hortatur, ut nouum hoc tam pulchrum, ac necessarium (ut ipse asserebat) inuentum literis mandē, curaturum se, ut neq; ego frustra in ea re tempus triuisse uideri possem, atq; insuper daturum operam, ut si quid mihi fortè nō undiq; ex polium excideret, à magnis uiris perpoliretur. multa præterea disertissime suo more, & copiosissimè disseruit de Antiquorum, & Recentiorum ingenijs, in quo mihi, ut cætera prætercam, illud pulcherrime dixisse uisus fuit, ac prudentissime Nostrorū scilicet hominum laborē ueterum repræhensionē existimari non oportere, sed tantumq; abesse, ut ueram eam esse sententiam arbitraretur, quàm uulgo solerent passim usurpare Nihil scilicet. dici, quod dictum nō fuerit prius, ut ipse contra semper statuisset, multo plura ea esse, quæ pulchrè inueniri, & cōscribi possunt, his ipsis, quæ à Veteribus fœliciter inuēta, & literis elegāter mandata fuissent, hæc cum Pontifex dixisset, atque, ut prouinciam hanc nouiter susciperem, ac pro uiribus absoluerem, mandasset, currentemq; præmiorum pollicitatione solicitasset discessi paratissimo scilicet. ad scribendū animo. Non defuerunt tamen grauissimi, ac doctissimi uiri: qui cum me de huiusmodi opere cōscribendo cogitare audissent, rem dicerent futuram laboriosissimā, ac difficillimam, & quā fœliciter posse cadere penè diffiderent. Ego uerò, cum multa facta mihi proponerem: quæ ante quā fierent, nunquā confici potuisse credebantur, quid alij opinarentur, non usq; adeò curādū statui, ut illorum opinio me ab instituto meo, ac sententia depelleret. Romano præsertim Pontifice non tam subscribente, quā uehementer urgente. Cum scirem uel ab ipsis mundi initijs nihil unquā in ullo genere rerum, tam exactum, & pulchrū prodijsse, quo non pulchrius id fit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complecti potest. unde & Phidie simulacris, & Apellis picturis, quibus nihil in illo genere perfectius Antiquorum ætas uidit, cogitare tamen possumus pulchriora. Putaui igitur non omnino illud spernendum fore, quod hac in re non modo mediocris unius, sed etiam plurium præcellentium uirorum studium, uehemens, atque enixa diligentia præstare potuisset, quāquam id ei, quod summi homines mente comprehendissent minimè responderet. Nec enim nisi prudenter admodum ille, Vbi plura nitent in carmine, non ego paucis.

Offendar maculis.

Quod si adhuc fieret, ut ipsius rei euentus melius eos, quā nos sensisse doceret, conatum tamen ipsum fore gloriosum mihi persuaseram. Recepi itaq; me in patriam, ut ibi altiore ocio perfrui liceret, remq; agressus sum maiore forsan animo, atq; ausu, quā ingenio, & uiribus, atq; per totum triennium ita operi inchoato absoluēdo incubui, ut nulli negotio unquā in omni nita uehemētius. Percrebuerat interea in Perusina uestra Academia rumor non obscurus, mandasse summū Pontificē, ut Iuris Canonici Institutiones per nos cōponerentur, incenditq; ea res mirum in modum iuuenum animos, quorum cum plures domum nostram uentitarent, meq; sæpe deducerent, ac reducerent, de hoc sæpius percuntati non modò ut ipsis ingenue rem confiterer, uerū etiam ut noui operis inspiciendi potestatem facerem, extorserunt. Quo enim nobilissimis iuuenibus, meiq; amantissimis, ac studiosissimis obnixe id flagitantibus negarē? Itaq; maiore tum incensi desiderio alij libri exēplū magnis precibus poscere, alij legendi tantum copiam, ut facerem, precari, oēs, ut

Pontificis responsio.

Immo nimis frustra si Pō tif. liberalitatem speštes.

Pontificis de inuentione sententia.

Multa preter spem fœliciter confecta.

Nemo unq̄ assecutus q̄tum p̄ mens hominis cōcipere.

In rebus arduis conatus gloriosus.

Nota opus īchoatum antea quā habitus esset sermo cū Pontifice.

opus cito ederem, cupere, ac rogare. Cūq; respondissem, neq; exemplum me tradē re, neq; de edendo libro in consulto Pōtifice cogitare posse, accidit ipsis, quod fer mē omnibus solet, ut uetitæ rei desiderio magis, quā antea accenderentur, igitur post aliquos inter se habitos sermones, eos: apud quos totius uniuersitatis uestræ ius, & authoritas residet (consiliarios appellant) in publicas scholas conuocant, ac Fuluio Ptolomeo nobili Senensi (is est: quem nunc magna cū laude Perusiæ iuri di cundo præesse conspicitis) rei exponendæ dant negotium. Qui cum elegāter, & co piosē explicasset, quid mihi iampridem Pontifex mandasset, subiecit multum ipso rum omnium interesse, si liber ita maturē ederetur, ut ipsis quoq; qui adhuc sub præceptoribus utriusq; Iuris studia urgerēt, usui esse posset. Vnde putare se cū alijs pluribus re ipsorum fore, si de numero ipsorum unus, aut alter deligeretur, qui Ro mam concederet, ut illorum nomine cum Pontifice de opere ipso maturē edendō ageret. Ptolomeum exceperunt omnes, & mora non iniecta eligunt Petrum Glus sianum Mediolanensem lectissimis tum moribus, tum literis ornatum Iuuenē, mā dātq; ut cū Pontifice de opere quam primum castigando, & edendo illorum nomi ne agat, simulq; literas ab illis ad Pontificē accuratissimē perscriptas reddat, erant autem literæ in hanc fermē sententiam conceptæ. Non esse illis nouum, sed usita tum iam, ac prope quotidianum aliquid audire, quod ipse Pontifex pro Christiana Rep. sapiētissimē cogitare, atq; exequi soleret, eius generis inter cætera multa, etiā illud esse, quod intellexissent illum Io. Paulo Lancelotto Iurisconsulto mandasse, ut absolueret, quas Iustinianū emulatus Pontificio nomine Iuris Canonici Institu tiones iam inchoasset, quo nullum illis in uita gratius nuncium, & optatius cōtin gere potuisse. Quippe qui satis liquido, perspicerent, quā uberem inde fructum es sent aliquando percepturi. Cūq; penē absolutum opus cognouissent, obnixē orare, atq; obsecrare, ut pro sua in omnes, atq; adeō in studiosos charitate, & propensa semper uoluntate, quā primum opus ipsum castigandum, & edendum curare uel let, ut ipsi quoque, qui adhuc in cursu studiosorum essent, eo libro aliquid profice re ualerent. Me quoque, ut cū Glussiano iter Romam arripiam, rogant. Ergo non multo postea ego & Glussianus Romam appulimus, redditisq; literis Academiæ Vestræ ad Cardinales plures præsertim illos: quibus, quōd ab ipso Senatorio mu nere honestati essent, familiarius cæteris Pontifex utebatur, ut nobis apud princi pem præsto esse, & negotio nostro fauere uelint, rogamus, quod oēs sine cunctatio ne sunt polliciti, & pro uiribus aliqui postea præstiterunt. Est in hac re, quod Fa bio Myrto Præsuli Caiacensi nostræ tūc Vrbis, Vmbriæq; Moderatori, Atq; Hyp polito Corneo Perusino Antistiti gratias habeamus, quod tū suis ad amplissimos uiros literis abeūtes nos prosecuti fuerunt. tū nullū officij genus postea prętermise runt, quod ad hanc rem promouendam conducere sunt arbitrati. Literis igitur red ditis Cardinales ipsos, ut nobis ad Pontificem aditum impetrēt, sæpius rogamus, id tamen, quāquā sedulo instaremus à nobis nullo pacto tunc obtineri potuit. Quā propterea nobis leuius ferendum erat, quia propter ingrauescentē quotidie magis Pontificis ætatem, & graues, atq; immodicas curas, & uacillantē sæpe ualetudinē, & inueteratam sic uiuendi cōsuetudinem idē principibus uiris, & Regum ipsorum legatis contingere animaduertabamus. Non deerant tamen interea: qui nobis adi tum ad Pontificem uel in horas constantissimē pollicerētur, nobisq; curiæ, ac Pon tificis ipsius mores minimē callentibus facile id persuaderent. Vnde Pontificię ipsi aulæ ita inhærebamus, ut ne latum quidem unguem plures totos dies, atq; integros menses inde nos diuelli pateremur, ne scilicet ille temporis articulus elaberetur ab sentibus: quo nos ad Pontificē acciri posse stulte existimabamus. Sed cū spe nostra sæpissime frustrati essemus, & de cōgressu penitus desperassemus, ceptorum pertęsi discessum amplissimis etiā uiris id suadētibus adornabamus, & discessissemus, nisi Nicolai Maiorani Præsulis Amalfitani uiri integerrimi, suasu nouam gerendi ne gotij rationem fuissemus ingressi. Suasit enim is, ut, quæ corani per id tempus nō possemus,

In uetitum nitimur.

Petrus Glussian^9 orator ad Pontificē pro Academia Perusina.

Author Romam reuertitur opere absoluto.

Aditus ad Pontificē nō impetratus.

Glussianus & Author cogitant de reditu i patriā re infecta.

possemus, per literas saltem cum ipso ageremus. breue ergo commentariolum ad Pontificem in hanc sententiam concepimus. Absolutas scilicet, esse iam Iuris Canonici Institutiones hortatu suo compositas, proinde deligere uellet idoneos uiros: qui opus (sicubi res posceret) castigarent, & castigatum, atq; emendatum tandem uel Pontificio, uel priuato nomine, prout consultius esse arbitraretur, edi pateretur. rogamus Alfonsum Caraffam Cardinalem Neapolitanũ Iuuenem humanissimum, & qui nobis, quãtum sibi per ingenium Pontificis licebat, mirifice semper fauit, ut & schedulam ipsam, & literas Academiæ uestræ ad Pontificẽm deferat. Is acceptas reddit. haud multo post easdem Pontifex Aloisio Lippomano: qui nuperrime accitus ad aulam accesserat, & cum insigni laude tum fidei, tum diligentiæ Principis à secretis agebat, legendas tradit. Quibus perlectis his uerbis usum Pontificem mihi Lippomanus ipse, dum uiueret, sæpius retulit. ISTE bonus Doctor iusta petit, & meretur exaudiri, quia amat lucem, & odit tenebras, tum etiam plura adiecit, quibus & opus absolui uelle asserebat, & illius nostri primi congressus, ac demãdatæ mihi triennio ante Prouinciæ perspicue illum meminisse Lippomanus testabatur. Addidit mihi cui põtificis mores & ingenium penitus erant incogniti spem aliquam rei ex sententia conficiendæ audire eum qui de negotijs tractandis uel nihil uel omnino modicè cogitare putabatur, huius nostri & diuturnam tenere memoriam, & de illo sic loqui ut eius absoluendi desiderium, ut Lippomanus testabatur, magnum proferret. Venerunt nuper ad manus meas eiusdem Lippomani ad uos literæ: quibus uobis respondet, ꝙ gratias scilicet ei egissetis, quòd ille cũ Pontifice de edendo opere tractatum habuisset. placuit eas huic nostro commentario intexere, ut humanitatis diuini hominis testes. Audio Cardinales etiam aliquot uobis humanißimè rescripsisse. Sed illorũ literæ ad manus nostras, cũ in urbe tũc ageremus, non peruenerunt, ideoq; illas cõmentario huic nostro inserere nõ potuimus.

Cum Pontifice actũ per literas.

Lippoman' Pontificis à secretis.

Quid respon derit Pontifex chirographo perlecto.

DOCTISSIMAE, ET ERVDITISSIMAE Vniuersitati Scholarium Perusiæ commorantium.

Ccepi literas uestras eruditißimi Viri: quibus mihi gratias agitis, quòd apud Sanctißimum nostrum negotio uestro fauerim. Ego quidem (quod in me erat) summopere studui, ut desiderio, petitioniq; uestræ Sanctitatem suã bene affectam redderem. Id si ex sententia successerit, gratißimum mihi fuerit, non quòd propterea aliquid mihi deberi uelim, sed tantum, quia opera nostra bene fuerit collocata quæ, si alijs uobis in rebus contigerit esse necessaria, eam semper paratißimam habebitis. Romæ X. Kal. Ianuarij. M. D. LVII.

Vester totus A. Lippomanus Epis. Veronensis indignus.

Interea dum Pontifex de Censoribus operis cogitat, serpit per Vrbem rumor. aduenisse ignotum hominem: qui se Iuris Canonici Institutiones composuisse iactet, de quo (ut in rebus nouis assolet) uarius illico sermo. Alij enim inuectũ multis laudibus extollebãt. Alij laboriosam esse prouinciã asserebãt, ac periculi ualde plenam. Alij rem putabant insulsam, ac planè ridiculã, & usq; adeo nõ probabant, ut nec Institutionibus Iustiniani parcerẽt, quarũ exẽplo quasi quodã clypeo nostras ego ab obtrectatoribus defendebã. Libet referre nostrum quendã cõgressum cum homine: qui tunc apud nonnullos: qui ex dicacitate, & clamore cuiusq; eruditionẽ metiunt, nõ modicã sibi doctrinæ, ac iudicij opinionẽ uindicarat. Is cũ de nouo libro edendo Pontificem audit cogitare, statim me acciri iubet, accedo. ut libri inspiciẽdi copiã faciã, rogat. exhibeo. legit paucißima. nihil cũctatus negat rectè positã in quo offendat, interrogo, utq; castiget rogo, ille quasi compertißimum errorem

De Institutionibus Iuris Canonici uariæ in Vrbe opiniones.

Authoris cũ Præfecto Annonę cõgressus.

rem haberet, statim locum emēdat, bone Deus quàm insulse? nego locum emendandū. ille constantissimè, & obstinatissimè, quanto negabam magis, asseuerabat magis. iubemus afferri librum unde quæ ille corrigenda asserebat, excerpsissem, & in meum librum optima fide transtulissem, tum locum ipsum ostendo, ubi ad uerbum penè ea omnia legebantur: quæ ipse emendanda duceret. Quid quæritis? commode illi cecidit, quod cum turba Cupedinariorum, ac Pistorum circunfusus esset (erat enim Annonæ tunc Præfectus) nemo nisi unus, aut alter, quàm delirarer, intelligere potuit. Is igitur, ubi frustra se tentare intelligit, ut mihi ineptias suas probet, ad imperitam multitudinem conuersus, quasi nullus sibi mecum esset sermo, plurima fermè concionabundus sermocinatur me non tam contradicente, quàm tacitè stomachante. Extremum illud fuit, ut diceret, se neque Pōtificis, neque meum institutum ullo pacto probare posse, quando nec Iustiniani Institutiones unquam multum probasset, immo tanquam inutiles, ac iuuenibus damnosas improbare soleret, se se hominē esse: q̄ dicendi libertate gauderet. unde: quæ sentiret liberè etiam proloqui consueuisse. Hęc cum Pistoribus suis, & cauponibus acclamantibus dixisset, illud etiam (non omnino forsan temerè) adiecit, futurum scilicet, ut multorū inuidia magnū mihi in hac re negotium facerent: qui tunc cum maximè mihi studere sese fingerēt, meæ causæ iugulum essent petituri, ac quasi per cuniculos oppugnaturi. Ego ubi hominē palam insanire perspicio, nihil magis, quàm aliquem sermonis exitum quærebam, ut dentatæ bestiæ: cui me lacerandum temerè obieceram: quanto possum citius subtraherem. Respondi itaq;, quæ dixisset nō oīno mihi improbari, præsertim si cæteri: qui Iuri Canonico daturi essent operam, ea futuri essent ingenij, & iudicij præstantia: q̄ oēs in ipso admirarentur, cæterum uelut Lucilius non Persio, hoc est doctissimis uiris, sed Tarētinis suis, hoc est mediocribus ingenijs sese scribere asserebat: ita me Tyronibus, qui plerumque ingenio essent mediocri, ac nulla prorsus imbuti Iuris disciplina non sui similibus Iuris Canonici Institutiones perscripsisse. Discedo itaque, sed tamen nescio quo familiari suo argutulo homine in ipsa uia me acriter insectante, atque obtundente, quòd opus ipsum Institutiones inscripsissem, quasi inscriptio ipsa nimis esset arrogans, cui cum respondissem, me non id à Iustiniano mutuatum, sed à Grammaticis: qui libellos suos: quibus pueritia institui soleret, Grammaticas Institutiones uocant, uel si magis placeret, à Rhetoricis: apud quos oratoriæ Institutiones haberentur, tum, ut mihi molestus esse desineret, etiam, atque etiam rogo, & librū uel quolibet nomine suo arbitratu appellaret, nec aliter me ab illa molestia potui explicare. Erant & qui dicerent nō uideri uerisimile, me qui Iuri Ciuili interpretādo duodecim annos occupatus fuissē, potuisse interim aliquid lectione dignū in Iure Pōtificio cōmētari, quasi uerò nō hæc iura cōnexa sint, sed ita dissimilia, ac inuicē pugnātia, ut qui alterutrū ꝓfiteri uelit, alterius dediscēdi necessitate urgeatur. Non nulli uerò, qui ex aspectu annorū numerum conijciebant, ætatē mihi obijciebant. Prouinciamq; hanc tantā non Iuueni, quanuis erudito, sed grandæuis, & præcellentibus Viris demandari debuisse. his ego respondebam, barbam (ut est in adagio) Philosophum non facere, tum & iuuenes quandoq; magna præstitisse, & quādo liber esset in manibus, ex libro ipso de me, non ex ætate mea illico de opere iudicium fieri oportere, neq; esse coniectura iudicandum, ubi demonstrationi locus esse posset, nec multū interesse, num præcellentes illi Viri, quos isti adhiberi oportuisse rectè existimarent, inchoando operi interfuissent, dū tamen castigādo, atq; absoluendo præessent. Alia quoq; aduersus nos cōemptim iaciebātur: quæ tunc dissimulanda, ac leuiter ferenda ducebamus, cum sciremus, nec diuinū hominem Christophorum Columbum (si parua maximis comparare liceat:) antea noua maria, nouos orbes, noua sydera mortalibus patefacere potuisse, quàm decoctoris, ac uanissimi hominis apud omnes diu nomen pertulisset. Quanquā nō deerant eruditissimi Viri: qui institutū nostrū nō mediocriter collaudarent:

Fuit is Bartholomæus Camerarius Beneuentanus uir audax & maledicus.

Institutiones Iustiniani improbatæ.

Præmonitio de Inuidia.

Authoris Responsio.

Operis inscriptio.

Varia in authorem obiecta. Professio. Aetas.

Barba non facit Philosophum.

Christophorus Columbus diu uanissimus reputatus.

darent: quorum (ut interim Italos plures omittam) quasi antesignanos uideor mihi posse proferre summos, ac maximo iudicio præditos uiros Franciscum Vargã, Gropperos fratres, & Franciscum Somnium Louaniensem: qui cum de ratiõne instituti nostri ex me cognoscere uoluissent, tantum abest ut improbauerint, ut non uulgaribus etiam laudibus rem extollerent. Erat tamen quod in hac re mirari possetis, nempe quod illi ipsi: qui instituti nostri impugnatores, uel contemptores, essent, miro operis uidendi desiderio teneri uidebãtur, ita ut ultro ad nos multi eius operis inspiciendi gratia accederent, & quos pudor, ac dignitas ad hospitum nostrum se cõferre minimè patiebatur, nos ad se aduocabant, adeo ut tota prope die librum ipsum quasi rem quandam nouam ex remotissimis orbis regionibus aduectam circumferre necesse esset. Sed cum id mihi molestissimum accideret, nouo commento amoui à me hanc molestiam. Si quidem nostris cursitationibus diecullam sussurati libellum conscripsimus: quo totius operis summam, atque ordinem breuissimè complexi sumus, atque is ipsus est, quem nunc uobis quoque à me cõpositum esse uolo. Quem si quis perlegerit, de toto opere coniecturam ducere, immo explorato iudicare poterit. Eius igitur legendi copiam pluribus cum fecissem, usque adeo ab omnibus fermè probatus est, ut illius lectio ex meis oppugnatoribus non nullos strenuos reddiderit propugnatores. Inter hos Quintilianus Mandosius Aduocatus Romanus à me reponẽdus est, qui cum initio Institutiones has uideretur passim contemnere, neque adduci posset, ut quicquam lectione dignum à nobis perfectum esse existimaret, quod tanto operis titulo respondere posset. Epitome perlecta, ita de pristina illa sua sententia deiectus est, & nostræ causæ addictus (nam bene nata ingenia nec pertinacia sunt, & ubi meliora uident, facile sequũtur.) ut ego cum quasi ex Saulo meum Paulum euasisse prædicare solerem. Sed ut adhuc quanto possem uberius cunctis satisfacerem, & quotidiana à me certamina propellerem, & semel omnibus responderem, ipsi compendio Apologiam adiungendam duxi, qua collectis uniuersorum: qui institutum nostrum non probarent, sententijs aduersantiũ dicta confutare, ac reijcere pro uiribus sum conatus. cuius tenorem tertiæ parti huius ad uos destinati commentarij sum complexus. in qua quidem si cui fortasse in tanta præsertim ingenij, ac doctrinæ mediocritate tumidiores esse uidebimur, quàm decere existimet, cogitet is fieri, nescio quo pacto, ut dum iniustè nimis urgemur, aduersus oppugnatores nostros ampulosi etiam inniti esse cogamur, nam & milites dum prælium conserunt, non ictus taciti incutiũt, sed manus etiam clamoribus adiuuant. Natura enim sic comparatum est, ut quisquis ordine ac recta mente complexũ confidit, si obtrectet, acriter tueatur. Intollerandum præterea illorum est supercilium, qui iudicare de alijs cum propte soleãt, ipsi facere nihil nouerunt, & optima queque prius assuerunt contemnere, quàm cognoscere. Illis autem minimè respondendum duxi: qui me librum surripuisse, ac magni alicuius Viri scrinia compilasse calumniabuntur, quod dicerent: eo me: quẽ ne de facie quidem nossent, nec esse iudicio, uel eruditione præditum, ut tantam rem aggredi, ac fęliciter absoluere potuerim, quanquàm cuius id opus esse existimarent, interea non proferrent. His enim magis erat, quòd gratias agere, quàm suc censere deberẽ, cum non tam mihi detrahere, quàm operi ipsi multum tribuere uiderentur, & has senesentis, ac fessæ, & quasi laborantis aduersus Virtutem Inuidiæ uoces lætus agnoscebam. Inter hæc, cum antequàm rei finis haberi posset, diu mihi Romæ manendum esse appareret, instantibus Aloysijs Lippomano, & Ardinghello, nec non Paulo Tarano uiris grauissimis, & prudentissimis publico decreto statuitur, ut in Perusina Academia mei quanquàm absentis, ratio habeatur, atq; ideo & profitendi locus, & honorarium mihi seruetur. Eodem tempore Alfonsus Caraffa in album familiarium ipsius Pontificis me referri iubet, & totius negotij conficiendi prouinciam suscipit, in quo est, quid gratias agam ornatissimis Viris, atque optimis Episcopis Io. Baptistæ Castaneæ, Vincẽtio Ferrerio, Angelo Massarello,

Etiam impugnatores operis inspiciendi desiderio capti.

Excusat se quòd cũ isto macho interdum loquatur.

Intollerãdi qui de alijs pronte iudicant & nihil ipsi præstãt.

Author furti insimulatus.

Authori absenti, & locus, & honorariũ in Academia Perusina reseruata.

farello,& Adoardo Gualando.Hi.n.nō destiterunt in medijs negotiorū fluctibus, & nos,& rem nostram Alfonso commendare,atque currentem quidem illum suā sponte,sed tamen grauissimis rebus interdum ualde implicitum, atq; occupatum incitare. Pontifex uerò dum de Censoribus,& castigatione operis cogitat, negotiū dat Ioanni Reumano,& eidē Alfonso Cardinalibus, ut diligēti peruestigatione præuia ex oībus:qui in Vrbe essent tres deligerent,qui huic ferendo oneri idonei, ac pares esse possent, subijciens (ut mihi postea Reumanus sępius retulit) rem hanc maximè sibi esse cordi,atq; optare uehementer, ut antequam ex humanis excederet Christiana Resp.huius operis commodū ex se sentiret, ac quasi munus quoddam librum hunc à se reciperet,perfecturum se,ut eos, qui operi expoliendo,& perficiendo insudassent,laboris,ac diligentiæ suæ non pœniterent. At Cardinales Pontificis acceptis mandatis,licet hanc operis castigandi prouinciā multi non obscurè ultro ambirent, ex omnibus tamen:qui in Vrbe essent, delegerunt Fabium Acorombonum Sacri Pontificij Auditorij (ut appellant) tunc Decanum. Iulium Oradinum illius Collegam.& Antonium Massam causarum patronum uiros cum iudicio & eruditione præstantissimos,tum in foro, & iudicijs, & interpretando iure exercitatissimos. Acceptis ergo ab his mandatis Pontificijs, suum quisq; à me sumit operis exemplum,plura.n.ego antea in eum usum priuatis sumptibus excribenda curaueram. Acorombonus autē:qui,quòd amplissimi Ordinis, & Auditorij caput esset,negotio præesse uidebatur,prius quā librum attingerent oneris socios,& me quoq; una splendido conuiuio excepit, actūq; eodē die inter eos est,quo ordine,quave ratione res tractari,& absolui oporteret, itumq; est in hanc sententiā,ut singuli librum,uel libri partem seorsim excuterent, atq; si quæ offenderēt:quæ forte non probarent,aut addenda,tollendaue putarent,non immutarent quidē,sed compactis ad eū usum codicillis annotarent,annotata mihi una, aut altera die,antequā nobis esset in eundem locum conueniendū,traderēt, ne imparatus quasi causam dicere cogerer,inde ut certis diebus conueniremus, atq; rebus inuicē,cōmunicatis quæ addēda,uel immutāda,uel resecanda essent, de omniū,uel maioris partis sententia adderētur,immutarentur, & resecarentur. Quæ omnia postmodum adamussim ex communi præscripto peracta fuerunt, atq; toties simul conuentū,donec ex ipsorum consensu,& iudicio censurā opus ipsum recepit. Nullo hic pacto explicare possum,quanto omnes ingenio in hac castigatione,quāto animi cādore,quanta demū eruditione uersati fuerint,nihil unquam improbauerunt,quin si quid ad defensionē afferrē & diligentissimè, & libentissimè audirent,ac ponderarent,& sæpe etiam de propria sententia, quasi causa plenius cognita,decederent. unde illis non modo ego,sed etiam (si quando tandem librū edi contigerit) omnes studiosi adeo debebimus,ut pro collato in nos beneficio gratias nunquam satis agere ualeamus. Opere castigato, ac recognito reliquum erat,ut de re tota per Censores ad Pontificem referretur, quod ipsum illi quam primum facturi uidebantur, si eis ad ipsum aditus patere potuisset, Sed Is tam in abdito asseruabatur,tam omnium congressus auersari uidebatur, ut ne ad sacra quidem audienda iam e conclaui pedem efferret. Vnde præter coniunctos,ac familiares paucissimos admittebatur nemo, nisi forte magnorum regum Legati: quos tamen & ipsos prius ob eam rem aliquandiu prænsare oportebat, & sæpe die, atque hora ad compellandum Pontificem dicta uenientes, ac per aliquot horas expectantes demum excludebantur, Neq; mirum cuiquā hoc uideatur, cum sæpe etiam (ut ferebatur) contigeret, ut uiros amplissimos ultro ex remotissimis orbis regionibus magno illorum incommodo, ac sumptu Romam euocaret: uenientesq; uix post longū tēporis spacium admitteret. quod quidem utrum ex difficili,& omnia tardius agentis Pontificis ipsius ingenio, uel alia de causa contigeret, mihi quidem non satis est in comperto. Illud quidem certo scio, uel Solem ipsum ægre iam tum ad illum penetrare potuisse. Vnde cum omnis prope coram re

Pōtifex mādat Reumano & Neapolitano, ut Cēsores eligāt.

Qui Censores delecti.

Operis castigādi modus & ordo.

Pontificis adeundi maxima difficultas.

ferendi esset Censoribus nostris spes ex hoc adempta, quod coram se non posse intelligerent, per literas demum agere decreuerunt. Epistolam itaque communi nomine conscribunt, qua, quid de opere sentiant, complectuntur, eamque Pontifici reddi curant, uberius etiam, ubi colloquendi potestas fieret, coram relaturi. Vt autem quilibet, quæ sit illorum de libro sententia, facile cognoscere ualeat, illam ipsam omnium oculis subijciendam duxi.

BEATISSIME PATER.

VM S. V. nobis iniunxerit, ut Institutiones Iuris Canonici iussu, & nomine B. V. compositas, uideremus, & excuteremus, primum uniuersum Opus singuli perlegimus. Inde certis diebus in unum locum simul sæpius conuenientes, rebusque inuicem communicatis ea: quæ uel immutanda, uel addenda, uel resecanda uisa fuerunt, pro tenuitate iudicij nostri immutauimus, addidimus, & resecauimus. Authoremq; ipsum (qui nobis non cõtemnẽdo ingenio, et eruditione præditus uisus fuit) exactißimã operi absoluendo diligentiã adhibuisse multis argumentis comperimus. Librum itaque iudicamus cum necessarium, tum etiam bene ordinatum, ac digestum. Cũ uniuersa propè: quæ Pontificij iuris libris sparsa conspiciuntur, certa uia, & ratione, compendiosaque breuitate complectatur, & uerè (nisi nos fallit opinio) ab omnibus commendandum erit propositum, atque institutum. S. V. quasi sibi diuinitus inspiratum. quum non minus gratum futurum sit hoc opus Iuris Pontificij studiosis, quàm sint Institutiones Iustiniani nomine compositæ iura Ciuilia profiteri uolentibus. Existimauimus tamen, neque omnino (quantum fieri potest) ansa detur, & occasio nouis altercationibus: quas interdum nimis anxiè diligentes morosa curiositate excitare consueuerunt, forte non ab re esse si non nulla inserantur Prooemio: quod ipsi operi B. V. præfigendum duxerit. de quibus cũ primum commodo suo fieri poterit, ut suo nos dignetur alloquio, plenius disseremus, omnia tamen sapientissimo iudicio B. V. relinquentes: cui quantò maiores possumus, gratias agimus, quod nos: qui tanti nos non facimus, dignos putauerit: quibus tam arduum negotium committeret: in quo si quid defecimus, id totum nostræ imbecillitati ascribere dignetur, non quòd omni diligẽtia, & conatu ad exequenda mandata S. V. paratissimi (ut debemus) non fuerimus. quam Deus Opt. Max. diu nobis incolumen, felicemque superesse uelit. E. B. V.

Censorum relatio.

Non nulla p Censores immutata.

Testimoniũ de diligẽtia Authoris.

Liber necessarius, & bene ordinatus.

Ciuilium, & Canonicarũ Institutionum comparatio.

Quædã proemio institutionum inserenda.

Diligẽtia Cẽsorum.

Fabius Acorombonus Rotæ Decanus.

Humilliß. Seruuli. Iulius Oradinus Rotæ Auditor.

Antonius Massa.

A tergo.

A. C.

Pro Magnif. D. Io. Paulo Lancilotto. Die iiij. Nouembris.

Adam de Inuidia est Notarius.

Die

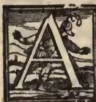
Recognitio

Die quarta Nouembris Constitutus in officio mei Notarij, & coram me &c. D. Venantius Barnabeus Clericus Fulginaten. testis inductus super recognitione retroscriptarum subscriptionum: qui uisis &c. recognouit manum, & subscriptionem Mag. Do. Antonij Massæ de Gallesio: quem uidit pluries scribere Iurauit tactis &c.

Deinde ibidem &c. D. Carolus de Vallata Clericus Rodonen. diœcesis substitutus in officio. D. Felicis de Romanlis: qui uisis &c. recognouit omnes rres manus, & subscriptiones in forma: quia uidit eos oēs scribere, iurauit tactis &c. Successiuè in eodem officio coram me Notario &c. D. Buetardus S. D. N. PP. Cursor testis inductus super eadem recognitione: qui uisis &c. recognouit binas primas subscriptiones scriptas uidelicet manibus R. P. D. Fabij Acoromboni, & Iulij Oradini: quos pluries uidit scribere iurauit tactis &c.

Adam de Inuidia Notarius.

Testimoniū Cardinalis Reumani.

NNO salutis nostræ Millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo Mense Octobris Sanctißimus Dominus noster interpellatus literis Scholarium Vniuersitatis Academiæ Perusinæ, ut dignaretur edere librum Institutionum Iuris Canonici: quas D. Io. Paulum Lancilottum iussu, & nomine Suæ Sanctitatis cōscripsisse audierant, mandauit nobis, ut idoneos Viros deligeremus: qui perlecto, & diligenter excusso opere referrēt, num huiusmodi esset, quod sub nomine S. S. edi posset. Nos autem delegimus R. Fabium Acorombonum, & Iulium Oradinum Auditores Rotæ, & D. Antonium Massam causarum Patronum: quorum electionem etiam S. D. confirmauit: qui quidem uiso libro, retulerunt, pro ut habetur in eorum relatione inscriptis facta.

Suprascripta uera sunt, in quorum fidem me subscripsi Io. Cardinalis Reumanus.

Istud est igitur grauissimorum, & eruditissimorum hominum causa penitus cognita, ac perspecta de nostris Institutionibus iudicium, cui si quis nō perlecto præsertim opere, proprium uelit anteponere, non secus agere, me iudice, uideri potest, atque si quis dicat, acutius se nocte intempesta posse cernere, quàm alios ipso in meridie. Sed quoniam quiddam Prooemio inseri non ab re esse significant, ne quis adhuc tergiuersari possit, hoc quoque cuiusmodi sit, est nobis aperiendū.

Quid Censores operis proœmio inferendū censuerunt.

Viri oculatissimi nihil æque timuerunt, quàm ne quis (si qua forte uerba operi essent inserta: quę ab his: quæ in Decretalium libris leguntur, diuersa essent) ad ueterum iurium correctionem eam uarietatem subtili nimis, ac sophistica interpretatione detorqueret, ut Interpretes interdum, dum uel syllabas superstitiosius pōderāt, sunt morosi, proptereaque & a me prius, & ab ipsis postea magna est adhibita diligentia, ne (quantum res pateretur) temerè, & cum periculo à uerbis Veterū recederemus, immo multa: quæ cubitalibus literis alijs Pontificij Iuris libris inueniuntur expressa de libro Censores expungi uoluerunt, siue quòd legentium auribus prima facie malè sonarent, siue quòd usu non admodum recepta essent, siue quòd obscuritatem continerent, claritaui enim mirum in modum uidentur mihi studuisse. Cæterum ut adhuc Cauillatoribus, uerborumque aucupatoribus penitus

Malè sonantia uel usu non recepta de libro abrasa.

os occluderetur, consultissimè: agi putauerunt, si sumus ipse Pontifex Procemio, quod operi esset præfigendum, testato hoc exprimeret, quòd ius nouum condere, uel uetus abrogare non intendit. Et ut ipsius negotij effigiem plenè cognitam habeatis quasi ob oculos positam, subijciam hic proœmij exemplum non quidem à Pontifice, uel eius mandato à quoquam conscriptum, sed à me ipso ortatu, & iussu ipsorum Censorum, antequàm librum attingerent compositum, quod (sicut ipsi tunc afferebant) propterea, ut facerem, mandauerunt, ut ipsius rei ab ipso initio totam imaginem expressam quasi de propinquo melius possent intueri. Operis proœmium iussu Censorū cōscriptum.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI
uniuersis Iuris Pontificij Candidatus. Sal. & Apost. Ben.

OMINEM rectum creauit Deus, ille autem dum declinat ad malum infinitis (ut diuina testantur oracula) se se miscuit quæstionibus. Hinc est, quòd ingruentibus malis moribus, & gliscentibus iugiter litigijs, & nouis casibus emergentibus, necesse fuit ad ueteres Canones uaria Sacrorum Conciliorum Decreta, ac multas recentiorum Pontificum constitutiones adiungi: quæ inordinatis rebus ordinem tribuerent, inutilia præciderent, labentia fulcirent, & ex Vinea Domini quasi quidam sarculus, non modo nocentes herbas euellerent, uerum etiam salutiferas insererent. Vnde Sacrorum Canonum, Decretaliumque epistolarum (rebus ita exigentibus) tam magnus hodie factus est cumulus, ut numerum propè legum secularium exequare uideantur. Inde fit, ut quæ cito, & cunctis innotescere necessarium foret, uix à paucis diuturno studio cognosci ualeant, quod ipsum accidit, non modo ob Constitutionum multitudinē uerum etiam quod ijs, qui istius iuris scientia imbui cupiunt, nulla certa uia, uel Methodus à quoquàm hucusque præscripta fuerit. Vnde nullis certis initijs, ac uestigijs inhærentes per deuia incerto cursu temerè uagari cōpelluntur. Et sanè per quàm incongruum erat, ut sacrosancta Iuris Pontificij facultas principio ipso, hoc est parte potissima, careret, & à legibus prophanis: quæ Canonibus ipsis famulari cōsueuerunt, in hac parte superaretur. Iccirco inter cunctas solicitudines: ad quas nos debitum Apostolicæ seruitutis astringit, non in postremis ducimus, ut florentissimæ Iuuentutis studia nunc magnis propositis præmijs, nunc eruditissimis Viris ad docendum ad Gymnasia nostra undique accersitis, nunc nouorum editione librorum quantum possumus subleuemus. Studiosorum itaque difficultatibus paternæ diligentiæ studijs obuiam ire cupientes. Non tamen per hoc aliquid noui iuris statuere uolentes ea: quæ huc usque uarijs locis, ac libris dispersa fuerunt, quasi in artem redigenda curauimus, & dilecto N. mandauimus, ut ex uniuersis Pontificij Iuris libris Institutiones certo ordine contexeret, & conficeret: quas in quatuor libros, & congruos titulos partiri iussimus, ut sint totius Iuris Canonici principium, & elementa, quarum ductu expeditius, & citius ad me tam illius iuris studiosi peruenire ualeant legimus itaque; Eccles. c. vij.

&

& per dilectos filios nostros. N. N. N. summa cum diligentia, & studio re cognouimus, easque nunc ad uniuersitates uestras transmittimus. Sumite igitur alacri animo, & cum omni reuerentia, atque ijs ita operam date, ut ad cætera cito, & facile beneficio nostro peruenientes Apostolicæ Sed. atque uniuersæ Christianæ Reip. commodo, atque ornamento aliquando esse ualeatis Datum. &c.

Triplex remedium ad effugiẽdum innouationis, uel correctionis periculum. Testatio principis. Diligentia. Interpretatio.

Ad effugiendum igitur scopulum istum correctionis, & innouationis: quem multi non quidem temerè, sed omnino nimis superstitiosè formidant, triplex est paratũ remedium, primum omnium efficacissimum, præsentissimumq́ue Pontificis ipsius testatio, si disertè caueat, quòd non intendit ius nouum condere, nisi id ipsum exprimat. Quam quidem si procemio suarum Institutionum, & Iustinianus olim inseruisset, multæ de medio legum perplexitates sublatæ essent: quæ legentium nunc ingenia uehementer torquent. Secundum nostra omnium in ea re cauenda diligẽtia: qui ne latum quidem unguem, ubi periculum poterat imminere, nisi rebus ual de perpensis à uerbis Canonum recessimus. Demum id quod legibus ipsis est cum omni scriptorum genere commune benigne scilicet ac probabilis interpretationis beneficium, de quo, quoniam prolixè infra suo loco disputauimus, nihil hic dicam amplius, sed inde uobis petendum relinquimus. Non desinunt tamen adhuc non nulli ad hæc aures obstruentes formidandum Legis nomen, & innouationis scopulum in uulgus iactare, & eos qui nostrorum consiliorum ignari sunt, non solum à causa nostra abducere, uerum etiam & nos ipsis laniandos tradere, aut helleboro curandos, sed si quis acutius introspiciat, non secus his hac in re nunc accidit, quàm ut cum Agricolæ iactis seminibus, uel succrescentibus herbis, uel maturis pomis, ab auium incursibus timentes medio ipso in agro, aut arboris summitate uilissimum aliquid sordidæ, atque attritæ uestis uento agitandum ad terrendas aues suspendunt. ueluti enim etsi uerè nihil sit ab inani spectaculo uolucribus timẽdum, aufugiunt tamen, & à palliolo quasi ab insolenti monstro declinant, sic multi audito Legis ad terrendum confictо nomine, protinus quasi ab imminenti periculo aufugientes institutum hoc nostrum auersantur, & tamen, si non ita essent formidolosi, & propius accedere non uererentur, & causam accuratius cognoscere, & quasi ex propinquo intueri uellent, intelligerent profectò ab hoc Legis nomine nihil magnopere timendum, & Culicem hunc esse, non Elephantum, Hui (inquiunt) tantum ne priuatum, atque illum Iuuenem esse ausum? Senatus sæpe totus in unica ferenda lege diu laborat, & unus iste homuncio quatuor legum libros in suo solus cubiculo meditatus repente nobis condiderit? Quasi uerò nouas mihi leges confinxerim, ac non ueteres potius expeditiore quadam, & cõpendiosiore uia, atque id quidem non sine exemplo probatissimorũ uirorum rudioribus tradere conatus fuerim. Quasi eadem nouarum legum ferendarum, quæ ueterum sub certum ordinem reponẽdarum sit ratio. Quasi non in magnam hominum lucem, & in Vrbem ipsam prodierim, diutissimè permanserim, opus ipsum passim omnibus legẽdum, excutiendum, lacerandum non tradiderim. Habet Inuidia inter uitia cætera illud proprium, ac quodammodo peculiare, quòd adeò turpis est, ut nulla ratione ipsa se intueri, & agnoscere uelit, ideoque liuori suo magnifica semper uerba, atque illustres sermones prætexit. Vnde qui se iracundum, intemperantem, & ad uoluptates procliuem confiteatur, facile inuenias, at quòd se quis inuidum esse, ac liuidum concedat, nec tormentis quidem facile extorqueas, quin immo cum maxime uirus euomunt, se Veritatis esse amatores Inuidi prædicant, atque ea de causa nec amicis quidem parcere solere, tanta est enim Virtutum, uitiorumq́ue uicinia, ut maledicus pro libero se quis interdum uendicare ualeat, ea autem inest uis pestilenti huic morbo, quòd si quem gratia, uel authoritate pollentem occupet, præ

Agricolarũ mos.

Non eadem ratio nouarũ rerum ferendarum, quæ ueterum ordinandarũ. Inuidia non potest se ipsam intueri.

Quæ uis Inuidiæ.

claras

claras quasque res euertit, ac destruit, sin uerò (quod sepius accidit) humiliores arripiat, habet illud boni, quòd quasi in propria uiscera uerso gladio maximum malum inuidis ipsis afferre consueuit. Sed ut demus liberum esse cuique, ut suo nõ alieno arbitratu explicet, quid de quaque re senciat, aut periculum sibi fingat quan tumuis magnum, idque animo fieri non posse nisi candidissimo, certè ut ipsis pro suo, ita etiam & nobis pro nostro ingenio diuersa sentire, atque opinari sine alicuius temeritatis suspicione integrum esse debet, præsertim cum tot summos uiros habeamus subscriptores, ac nostræ sententiæ propugnatores, ac propemodum Authores, Et me hercule quanto magis cogito, tanto magis istorum hominum scrupulositatem, & tantam formidinem demiror, præsertim quòd sacræ Theologiæ Magistri: quibus etiam librum hunc nostrum oportunis locis excutiendum tradi necesse fuit, nulla mihi ingentia pericula, quod Iuris periti aliqui faciunt, finxerunt, quippe quòd, ubi tractantur ardua uerbis Canonum ipsorum quasi cuidam clauo tenaciter nos inhesisse liquido compererint, & tamen nemo nescit facilius, & haud paulo maiore cum detrimento, quàm in pertractando iure, errari in re Theologica: quæ non fluxe alicuius, & cito euanescentis rei, sed ipsius sempiternæ salutis solum rationem ducit. presertim in hac temporum nostrorum calamitate, quibus tam multarum hæresum obortæ sunt in ecclesia procellæ, ut si quis scrupulosa interpretatione quantumuis diligenter, ac sincere scripta pertinacius inuestigare uelit, aliquam hæresim eadem subolere facile (nisi fallor) extorquere poterit. Theologi tamen non modo me ob eam rem ab hac scriptione non sunt dehortati: uerum etiam Institutiones hasce nostras locupletissimo testimonio ornarunt. Nam cum castigandi operis certis locis: qui rerum Theologicarum, ut puta Sacramentorum, tractationem continent, prouincia Danieli Blanco Cremensi Dominicano Regulari Viro doctissimo, atque accertimi iudicij demandata esset, de paucis: quæ uidisset, ita censuit.

Theologorum sententia.

Facilius, & maiori cum periculo erratur i Theologia, quàm in iure.

VAE de sacramentis in genere, quæ etiam de baptismo in specie, & confirmationis Sacramentis legi in libro Institutionum Iuris Canonici, & Catholicæ Veritati consentanea, & eleganti serie disposita, & appositè tractata, quantum assequi potui meo exiguo ingenio uidentur.

F. Daniel Blancus.

Testimoniũ magistri sacri palatij.

Is autem omnia peruestigare non potuit, quippe qui sub ipso tempore: quo nostro operi perlegendo, & dijudicando incumbebat, Sacri Apostolici Magister delectus est, unde ad cætera multa: quæ sibi antea fidei, ac religionis causa obeunda erant negotia, adeo magnus accessit cumulus, ut nostri inspiciendi Libri prouinciam alteri demandare coactus fuerit. delegat itaque rem Matthæo Lachio Sodali suo uiro cum probatissimæ doctrinæ, tum uerò etiam spectatæ Pietatis, is autem ita censuit.

OS Frater Matthæus Lachius Ordinis Prædicatorum Sacræ Theologiæ Professor, & in Diœcesi Perusina Cõmissarius. S. Inquisitionis Legimus, & considerauimus librum nuper compositum ab Eccell. Doctore. V. I.D. Io. Paulo Lancilotto Perusino, & specialiter, quæ spectant ad septem Sacramenta Fidei Christianæ, & letatissimus, quoniam Minores & maiores, Proficientes, & docti, ne dum

Testimoniũ inquisitoris.

incipientes

incipientes inuenient breuißima hora: quæ longo temporis tractu non potuissent, Vnde sibi, & alijs ad ædificationem Ecclesiæ proficiant. Et iudicamus, ut non solum excudi tutò ualeat, uerum etiam quàm primum edi ualde expediat; ad hoc ut præclara Sacrorum Canonum statuta concinna structura, atq; ordine eleganti connexa, omnibus innotescere ualeant. Die VI. Ianuarij M. D. LIX.

Ita est Fr. Matthæus qui supra manu propria subscripsi.

Perspicitis igitur præstantissimorum uirorum testimonio tantum abesse, ut in re Theologica lapsus fuerim, ut in ea tractatione etiam à laudatissimis uiris laudari meruerim. Cum tamen interim Theologiam ipsam non profundius attigerim, quàm quo Canones pertingũt, aut homine Christiano digna Institutio exposcit, ut sicubi, eo certè in loco potissimũ lapsus timendus fuerit. Vnde si in lubrico constitimus, & in locis non admodum nobis exploratis, & cognitis certam nihilominus uiam tenuimus, quanto tandem est æquus, idem nobis contigisse & in his eredi: quæ ad meram tantum Iuris cognitionem pertinent: quæ quidem, quod eis cognoscendis omnem prope ætatem consumpsimus, si non trita nobis sunt, certè longè magis habemus cognita, quàm ea ipsa: quæ ad Theologiæ facultatem spectant, sed permittamus in suo quenque sensu (ut dicebat Apostolus) abundare, & ad institutam totius rei narrationem iam reuertamur.

Petr⁹ Schultingus Colonię Agrippinę Nuncius.

Sub hoc ferme tempore: quo mihi cum Censoribus meis negotium erat, & de ipsorum Censorum Epistola Pontifici reddenda laboramus, (fuit enim & in eo mihi laborandum) splendidissima Germaniæ Ciuitas Colonia Agrippina Petrum quendam Schultingum à Schemoich Iuris (ut uocant) Licentiatum Romam misit, ut Is nomine Coloniensis Senatus cum Põtifice ageret, de priuilegijs quibusdam Vniuersitatis, & Gymnasij publici confirmandis, & augendis. Qui cum de Institutionibus nostris audisset, Operis, & argumenti nouitate uehemẽter, ut mihi uisus est, captus, sæpe me obnixè obsecrat, ut libri describendi copiam ei faciam, nihil posse prædicans Vniuersitati suæ gratius ex Italia exportare, cui cum re nondum absoluta non posse me obsequi sæpe respondissem, idem rursus à Neapolitano flagitat, sed cum nec ab ipso uoti compos fieret, idem tandem ab ipso Pontifice per literas, cum accessus ægre pateret, petijt. Quarum literarum, ut eius rei apud cæteros quoq; fides extaret, exemplũ mihi curaui, erant autem in hæc uerba conceptę.

Nuncij Coloniæ Agrippinę petitio. Compertum authori fuit uirum hunc Coloniã exẽplar Institutionum secũ asportasse & publicè aliquando interpretatum anteaquã ederentur.

AD cætera S.V. erga Coloniensem Vniuersitatem magna beneficia humillime oro, atque obsecro, patiatur etiam eum cumulum accedere, ut reuertenti mihi ad Colonienses Studiosos liceat Institutionum Iuris Canonici: quas iussu S.V. felicissimè audio absolutas, exemplum deferre, ut ijdem ab ea nõ solum Sacerdotijs, ac prouentibus, sed etiam præclaris literarum monumentis se se auditos esse perpetuo gloriari possint. E. B. V.

Seruus humilißi. Petrus schultingus à steinuoic Legum licentiatus Reip. Coloniæ Agrippinæ Nuncius.

Sed

Sed nec à Pontifice, quòd non dum esset res absoluta, aliquid impetrare potuit. At pluribus elapsis mensibus Censorum Epistola Pontifici tandem redditur. Is illam diligenter cum perlegisset, Censoribus crastina die ad se ut ueniant, nunciari iubet. postridiè mane me Neapolitanus accersit, edicitq; illa ipsa die, mihi unà cum Censoribus meis coram Pontifice consistendum, ibique de ratione edendi Operis agendum, ad horam in Vaticanum omnes conuenimus, & me non sub sequente, ne quid uel auribus meis dare uiderentur, uel liberius loqui impedirentur astantibus sex Cardinalibus Censores, atq; unà Sacri Palatij magister ad Pontificē intromittuntur, & exhibito libro de toto negocio retulerūt, longa coram illo disceptatio, ac sermo, cui licet non interfuerim, nihil tamen suspicari licet eos retulisse, quod ab eo: quod proprio firmassent Chirographo, dissideret. Postremus & ipse admittor, secundo demum anno postquam Romam appulissem: qui pedibus de more exosculatis exposui breuibus, quòd cum sub initijs adepti à se Pontificatus suasu, atq; impulsu suo Institutionum Iuris Canonici: quas antea inchoassem, absoluendarum prouinciam assumpsissem, ab eo tempore per triennium fermè toto pectore operi absoluendo inuigilassem, demumq; impellentibus Perusinæ Academiæ Scholaribus Romam me contulissem, ibiq; diu commoratus nullis laboribus, aut sumptibus pepercissem, donec eruditissimi, ac præcellentes Viri Operi limam de mandato suo adhibuissent. Tum siquid à me fuisset elaboratum, quod sublimitate Romani Pontificis non indignum uideri, ac studiosis aliquam utilitatem parere posset, primum quidem Deo Opt. Max. gratias agendas: qui etiam mutis, & elinguibus loquendi facultatem int. rdum largiretur, Deinde Censoribus ipsis, qui nihil diligentiæ, aut laboris intermisissent, ut opus ipsum castigarent, & perpolirent, Reliquum esse, ut ille supremam Operi manum imponeret, ut tandem undecunq; absolutum in manus hominum deuenire posset. His ille. Gaudere se mirum in modum, quòd de meo ingenio, & eruditione, atque Institutionum nostrarum elegantia plura ex doctissimis Viris audisset, qui quidem tam multi prædicassent, ut nisi illorum iudicium, ac fidem sæpius in rebus arduis probasset, facile in eam suspicionem adduci potuerit, ne. s. ex nimia quadam in me beneuolentia, atq; amoris abundantia. potiusquàm ex iudicio ea de me sentire, ac proloqui cogerentur. Sed cum sæpius maximis in rebus illorum à se spectata esset integritas, quæ de me, atque opere retulissent, non tam eorum in me beneuolentiæ, quam conscientiæ, ac uirtuti tributa esse se se credere, & pro certo habere. proinde bono essem animo, statuisse enim mihi obtemperare, & uelle librum edi apposito à se proœmio, desiderare tamen non nihil circa operis ordinem, & Rubricas, ut essem ex Censoribus intellecturus. Id autem erat huiusmodi, s. ut quanto possem minus ab ordine Gregoriani operis discederem, nec mihi nouas titulorum inscriptiones, nisi cogeret necessitas, fingerem. De reliquo se daturum operam, ut meorum laborum me minimè pigeret. His uerbis acceptis, plenius ex ipsis Censoribus Pontificis de tota re sententiam cognoui, quæ ad summam erat huiusmodi, ut decerneret Operi proœmium præfigere declaraturus ibidem, quam statuerit illi authoritatem impertiendam, idemq; ea disputatione adeò delectatus est, ut assereret constituisse se occupationibus suis horas suffurari: quibus librum totum perlegeret, ut is de suo iudicio supremam manum acciperet. Huc usque (studiosi Iuuenes) Institutionum: quas tantopere nunc à nobis flagitatis, eden datum tractatus processit, nec ulterius ullo pacto progredi potuit, si quidem cum, non nisi à se quoque diligenter recognitum, editurum librum Pontifex assereret, atque is esset, qui cum innumerabilibus, ac grauissimis negotijs senio iam confectus premeretur, tum uerò etiam: qui huiusmodi res cunctorum hominum opinione tardius soleret expedire, qui fieri unquam potuit, ut me uiuo, etiam si unquam interiturus ille uideretur, subcessiuis tantum horis iustum opus perlegeret, cuncta minutatim rimaretur, limam ex suo iudicio apponeret, in lucem ederet?

Author ad Pontificem admissus post biennium

Authoris ad Pontificem oratio.

Quid Pontifex authori responderit.

Hoc nec Paulus nec successor fecit quæ fuit illorum in studiosos liberalitas.

Pōtifex asserebat se ultimā operi manum velle imponere.

Pōtificis tarditas.

præsertim quod, ut illi facultatum cæterarum cognitionem uel exactam concedamus, Iuris quidem constat non fuisse ualde consultum, sed fuerit consultissimus, certè non ego librum meum melioris fore conditionis existimare debui, quàm Breuiarium ipsum Romanum: quod non modo ab initio initi à se Pontificatus, uerum etiam (ut audio) in omni propemodum uita à se castigatum clericis legendum tradere statuerat, & quod quotidie uel inuitus, dum horarias preces perlegeret, præ manibus habebat, & tamen nunquam absoluturus tunc uideretur, & nunc non absoluisse liqueat, forte circa tollendos improbatæ lectionis libros uehementer occupato edendis bonis eodem tempore uacare non licebat. Vnde tum mea sponte, tum etiā Viris amplissimis, & quibus Pontificis ipsius ingenium longè melius, quàm mihi cognitum erat, ita asseuerantibus per ipsum rem confici posse desperaui, itaq; nihil non egi, ut mihi priuato nomine librum edere liceret. Eius rei testes mihi sunt Illustrissimi Viri Bernardinus Scottus, Ioan. Reumanus, Scipio Rebiba, Testis, si uiuat, Hieronymus Dandinus, cuius de omnibus bene merendi studium magnam mihi tunc admirationem mouit, is.n. cum neq; ab Vniuersitate uestra literas ullas accepisset, nec à quoquā uel leuiter admonitus esset, neq; me de facie quidem nosset, simulatq; causam aduentus nostri nescio qua ratione cognitā habuit, ita negotium complexus est, ut nullam unquā occasionem, uel mei ornandi, uel rei summo studio maturandæ interire passus fuerit. ita ut sola Viri humanitas non nullorum erga nos inclementiam lenire, ac redimere potuerit. Testes Pompeus Piccolhomineus, & Andræas Matthæus Aquæuiuius, qui nostræ causæ ita semper fauerunt, & publicas prope contentiones adeò strenuè susceperunt, ac substinuerunt, ut propriam illos egisse causam credere possis. Testes deniq; Michael Guisilerius, & Guilielmus Sirletus, &, si uiuant, Vergilius Rosarius, & Daniel Blancus: quibus cum, quod specialiter ambobus nouorum omniū operum iudicandorum, & edendorum prouinciam Pontifex delegasset, sæpe, ac sæpius tam coram, quàm per literas egi, ut eius libri: quē ipsi, & docti omnes probassent, edendi licentiam tandem mihi uel concederent, uel impetrarent. Sed nullo pacto id obtineri potuit affirmantibus illis non esse sibi integrum, ut super his quibus summus ipse Pontifex manum iam apposuisset, aliquid statuerent, uel permitterent, sed eidem omnia illibata reseruari oportere. Ergo magnam temporis iacturam, & mille passus incommoda, & sumptibus penè exhaustus, cum negotia quædam familiaria causatus à Neapolitano abeundi licentiam uix impetrassem, Elephanti partum non duxi amplius expectandum. Roma itaq; discedo. quibusdam prouinciam: quam Pontifici scirent esse cordi, à nobis deseri uehementer admirantibus, plerisque tamen turpem nos tulisse repulsam, atque improbatum Opus nostrum existimantibus, neq; omnino id temerè. Quis enim tam æquus rerum extimator esse poterit, qui cum me post biennium ferè exactū uix summis nō dicam precibus, sed laboribus loquendi cū Pontifice copia semel tantum impetrata, re propemodum infecta in patriam redijsse uel uidet, uel audit, non pessimè etiam de libro Institutionum nostrarū, ac de negotio toto iudicare debeat? En (inquiunt) tedijt tandem nouus hic noster Tribonianus, at cur interim præclaras illas suas Institutiones nobis non exhibet? cur quasi Thesaurum in abdito asseruat? ni mirum Thesaurus in carbones uersus est, nostis cætera. Atq; hæc, & in hāc sententiam similia eiusmodi sunt, ut illis nec ego quidem satis commodè queam respondere, nisi ab ouo totius facti seriem recenseam, at quantum quisq; fidei orationi nostræ habiturus sit, alieni prorsus est arbitrij, nec apud multos mendacij suspicione omnino caret, ita fit, ut unde me laudis saltem præmium referre oportuit, existimationis detrimentum feram: quod ut quoquo modo min am saltem, quando ab eo me penitus uendicare non possum, non ab re fore existimaui, si operis ipsius compendio locupletissima ētiam illustrum Virorum testimonia adiungerem, atq; in uulgus ederem: quibus mali de nobis rumores paulum comprimantur,

Breuiarium Romanum.

Edendi libri licentia non impetrata.

Author Roma discedit.

mantur, neq; enim ego omnium sermonibus, qui de hac re loquātur interesse, atque omnibus in angulis ad tutandā causam meam adesse possum. Agendū itaque mihi nunc est, ut milites, uel militum Duces interdū solent, hi enim si pugnæ sic euentus ceciderit, ut, quanquā in illis nulla culpa sit, parum tamen probè rē gessisse uulgo existimentur, ut se purgent, & ab omni culpæ suspicione uindicent, carthulas quasdā in publicū edunt (Manifesta illi appellāt) quibus rei gestæ seriem recensentes, ac probatissimorum testium dictis confirmantes se se ab omni honoris labe, atq; infamia asserere, & eximere conantur. Et hoc quidem liberius ut facerem, ea etiam ratione sum adductus, quòd ita illorum: qui cęptis nostris fauere conati sunt, collatum in nos beneficium, quo ad per mea scripta fieri potest, apud omnes testatum faciam, atque ita (ut Comicus inquit) Manifesta.

Vno labore exoluam erumnas duas.

uideor enim mihi hoc debere meis fautoribus, ut, quando ipsis gratiam referre nō ualeo, aliquam saltem grati animi significationem ostendere conari debeam, imitandosq; mihi esse statui uiatores, qui paulo sint accuratiores. Veluti enim hi, si quid in itinere, ac peregrinatione offenderint, uel uetustate admirandum, uel nouitate gratum, si quos item latronum incursus, uel fluminum impetus incolumes euaserint, sicubi ab amicis splendidiore conuiuio excepti fuerint, ne quando ea excidant, proprio libello solent annotare, & cum in patriam redierint, omnibus recensere, sic ego: qui ut adhuc portum non tenuerim, naufragium certè non feci, quæcunq; mihi in huius negotij tractatione obtigerūt: quæ nō indigna uisa sunt, de quibus meminisse deberē, in hoc nostrū cōmentarium congessi, eaq; patronis, atq; amicis meis (si uacet) legēda nunc libēter exhibeo. sicq; (ut inquit Tragicus) Viatorū accuratorum mos.

Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.

quanquam & non sum nescius, sic me rursus exponere morsibus inuidorum, quorū liuori satius forte fuerat silentio meo modum ponere, quàm aliquid noui edentem, & adhuc eadem in sententia persistentem, eorundem insaniam prouocare, sed quando semel imprudens manum in flammam misi, proprio malo factum audentiorem iuuat idem nunc facere scientem, prudentemq;. Liceat tamen mihi ab his illud impetrare quod à Canibus suis Hieronymus precatur, s. ut hoc, quidquid est libelli, legant prius, & postea despiciant, ac pro libidine lacerent, ne si aliter faciant, uel inciuiles habeantur: qui quasi tota lege non perspecta iudicent, uel non tam ex iudicio, quàm ex liuore ignorata damnare uideantur. Accesserunt huc præterea frequentes uestræ iuris studiosi, de Institutionibus ipsis edendis interpellationes: quos ego assiduum interpretandi laborem causatus in æstiuos præteritos menses reieceram, atq; hucusq; tandem detinui. nunc cum à prælegendi munere diu, ac sæpius cessatum sit, dilatoria huiusmodi exceptione destitutus apud uos planè (puto) decoxissem, nisi aliquo saltem commento, atq; aliqua ex parte promissa repræsentassem, Egi ergo uobiscum, ut cum suis creditoribus solent tenuiores debitores: quibus satisfaciendi non uoluntas, sed facultas deest: qui si ære alieno præmantur grandiore. nec dum omnino sint soluendo, sed in interuallo temporis aliquam spem habeant, ne nimium differendo quasi debitum inficiari uideātur, uel exiguam summam primum persoluunt, in reliquo menses, hebdomadas, dies creditoribus auferendo fidem tuentur suam. Sic Vos hoc nunc à nobis accipietis commentarium, atq; Operis totius Epitomen, ubi quam scribendi rationē, ac rerum seriem sequuti fuerimus, cognoscetis. breui etiam (nisi Deo penitus renuente prouinciam hanc aggressi sumus) ipsarum Institutionum iustum opus quasi integram crediti uestri summam accepturi, & consequuturi. Inciuile nisi tota lege ꝑ specta.

Finis primi libri.

FRANCISCVS
CANTVCIVS
LECTORI.

Equentem librum consueuit Author interdum quasi per arborem repræsentare, nec incondite, ut uulgò solent. Sed incipiens ab imis radicibus, atq; inde perpetuo quodam nexu progrediens ad stipitem, ad ramos, ad ramusculos, ad frondes usq; ad summa cacumina ordine tam eleganti, ut artem natura sui æmulam agnoscere facile posit: sed, quando angustum chartulæ huius spatium eam latissimè ramos explicantem, & uno intuitu totum Ius Canonicum sub ipsis oculis ostendentem capere non potest; si hanc operis ac commentarij huius partem, quasi stantem, ac radicibus nixam plantam contemplari non uales; at saltem tanquàm concisam in ligna & erectam in struem intueberis. Ita enim radicum, stipitis, ac ramorum principalium effigiem, ob oculos ponimus, ut arborem ipsam totam per te, quasi ex pede staturam Herculis, conijcere posis.

IVRIS Canonici.
Radices quędam, Quibus constar, & inniti tur.
Ius Naturale.
Legis pręcepta.
Mystica.
Moralia.
Instinctus naturæ.
Euangelij præcepta.
Mystica.
Moralia.
Consuetudo.
Constitutio.
Ecclesiastica.
Statuta Conciliorum.
Episcopaliũ.
Prouincialiũ.
Vniuersaliũ.
Decreta Pontificum.
Generalia.
Personalia.
Ciuilis.
Obiectũ.
Personæ.
Laici.
Clerici.
Res Ecclesiasticæ.
Spirituales.
Incorporales.
Virtutes & Dona Dei.
Quæ in iure cõsistunt.
Corporales.
Sacramenta.
Res sacrę & sanctæ.
Res Religiosæ.
Mixtæ.
Temporales.
Iudicia.
Ecclesiasticum.
Seculare.

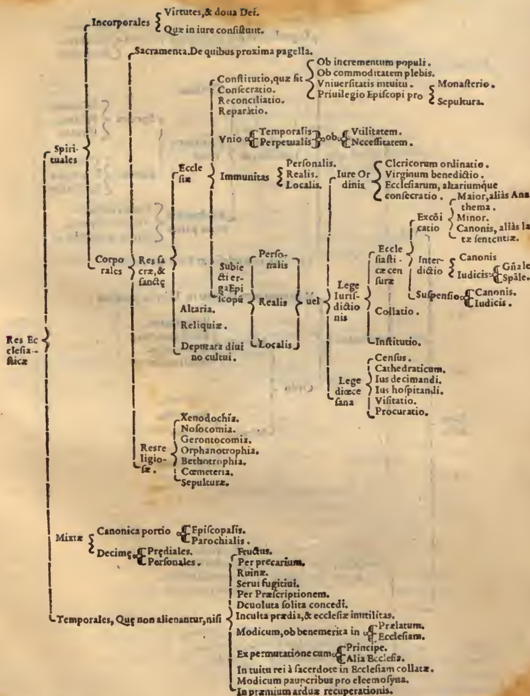
- Laici
  - Impediuntur promoueri ob
    - Subiectioné
      - Homines alienæ prouinciæ, uel diœcesis
      - Libertini
      - Monachi
      - Serui
    - Delictum commissum
      - Vsurarij.
      - Fures.
      - Homicidæ.
      - Apostatæ.
      - Pœnitentes.
    - Suspicionem delicti futuri
      - Implicati negotijs secularibus.
      - Baptizati in ægritudine.
      - Filij presbyterorum.
      - Mariti
        - Viduæ.
        - Eiectæ.
        - Meretricis.
    - Læsionem corporis
      - Voluntariam.
      - Necessariam.
      - Fortuitam.
  - Sunt aut
    - Seculares.
    - Regulares qui fiunt ex
      - Praua deuotione
      - Professione
        - Tacita.
        - Expressa.
      - Voto
        - Solenni.
        - Simplici.

Clerici qui cõstituti sunt, aut in
- Sacris
  - Sacerdotio: quo spectat.
    - Gradus & Ordo: nam alij.
      - Excelso ut
        - Romanus Pontifex.
        - Patriarcha.
        - Archiepiscopus.
        - Episcopus simplex.
          - Auditores horum.
            - Coadiutor.
            - Vicarius.
            - Archidiaconus.
            - Archipsbyter
            - Chorepiscopi, quorum usus sublatus.
      - Inferiore, ut Presbyteri.
    - Matrimonium Spirituale quod inter hos & Ecclesiã intercedit: Quod
      - Initiatur.
        - Electione per
          - Inspiratione m
          - Scrutinium.
          - Cõpromissum.
        - Postulatione
        - Nominatiõe.
      - Ratificatur, Confirmatione.
      - Consumatur, Consecratione.
      - Dissoluit
        - Translatione, causa
          - Vtilitatis.
          - Necessitatis.
        - Renũtiatione q̃ fit ex
          - Cõsciẽtia criminis.
          - Defectu scientiæ.
          - Irregularitate personæ.
          - Malitia plebis.
          - Graui scandalo.
        - Depositiõe
          - Verbali.
          - Actuali.
  - Diaconus.
  - Subdiaconus.
- Minoribus ordinibus
  - Acolitus.
  - Exorcista.
  - Lector.
  - Ostiarius.
  - Cantor.

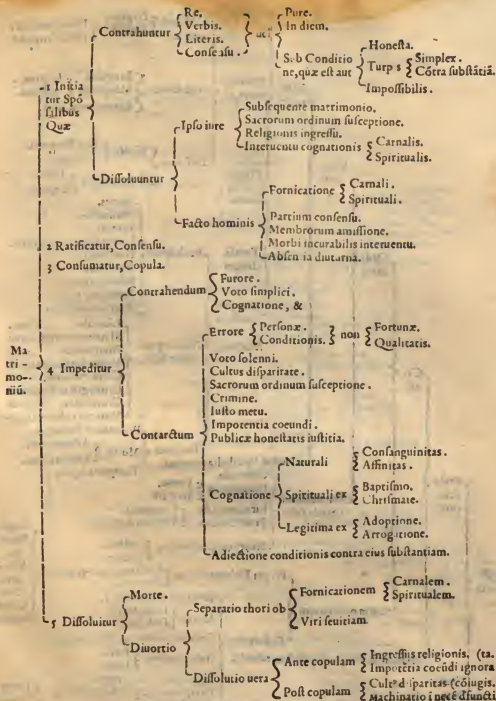
Beneficia, uel Præbédę Clericis annexa, conceduntur per

- Collationem, quæ fit per
  - Ordinarium
    - Episcopum.
    - Capitulum.
    - Abbatem.
  - Legatum
    - Natum.
    - Missum.
    - A Latere.
  - Rescriptum Apostolicum Quod
    - Fit
      - Aut
        - Purè.
        - In diem.
        - Sub conditione.
      - Aut
        - Motu proprio.
        - Ad postulationem.
    - Interpretationem sumit ex
      - Persona.
      - Loco.
      - Ordine scripturæ.
      - Causa.
      - Qualitate beneficij.
- Institutionem ex iure Patronatus. Qd
  - Constituitur
    - Fundatione.
    - Dotatione.
  - Acquiritur
    - Donatione.
    - Successione.
  - Tollitur
    - Cessione.
    - Ecclesiæ destructione.
    - Collegij constitutione.
    - Delicti perpetratione.

Res Ecclesiasticæ
Spirituales
Incorporales
Virtutes,& dona Dei.
Quæ in iure consistunt.
Corporales
Sacramenta.De quibus proxima pagella.
Res sacræ,& sanctę
Ecclesiæ
Constitutio,quæ fit
Ob incrementum populi.
Ob commoditatem plebis.
Vniuersitatis intuitu.
Priuilegio Episcopi pro
Monasterio.
Sepultura.
Consecratio.
Reconciliatio.
Reparatio.
Vnio
Temporalis
Perpetualis
ob
Vtilitatem.
Necessitatem.
Immunitas
Personalis.
Realis.
Localis.
Iure Ordinis
Clericorum ordinatio.
Virginum benedictio.
Ecclesiarum, altariumque consecratio.
Subiecti erga Episcopū
Personalis
Realis
Localis
uel
Lege Iurisdictionis
Ecclesiasticæ censuræ
Excōicatio
Maior,aliàs Anathema.
Minor.
Canonis, aliàs latæ sententiæ.
Interdictio
Canonis
Iudicis
Gñale
Spāle.
Suspensio
Canonis.
Iudicis.
Collatio.
Institutio.
Lege diœcesana
Census.
Cathedraticum.
Ius decimandi.
Ius hospitandi.
Visitatio.
Procuratio.
Altaria.
Reliquiæ.
Deputata diuino cultui.
Res religiosæ.
Xenodochia.
Nosocomia.
Gerontocomia.
Orphanotrophia.
Brethotrophia.
Cœmeteria.
Sepulturæ.
Mixtæ
Canonica portio
Episcopalis.
Parochialis.
Decimę
Prędiales.
Personales.
Temporales, Quę non alienantur,nisi
Fructus.
Per precarium.
Ruinæ.
Serui fugitiui.
Per Præscriptionem.
Deuoluta solita concedi.
Inculta prædia,& ecclesiæ inutilitas.
Modicum,ob benemerita in
Prælatum.
Ecclesiam.
Ex permutatiōne cum
Principe.
Alia Ecclesia.
In tuitu rei à sacerdote in Ecclesiam collatæ.
Modicum pauperibus pro eleemosyna.
In præmium arduæ recuperationis.

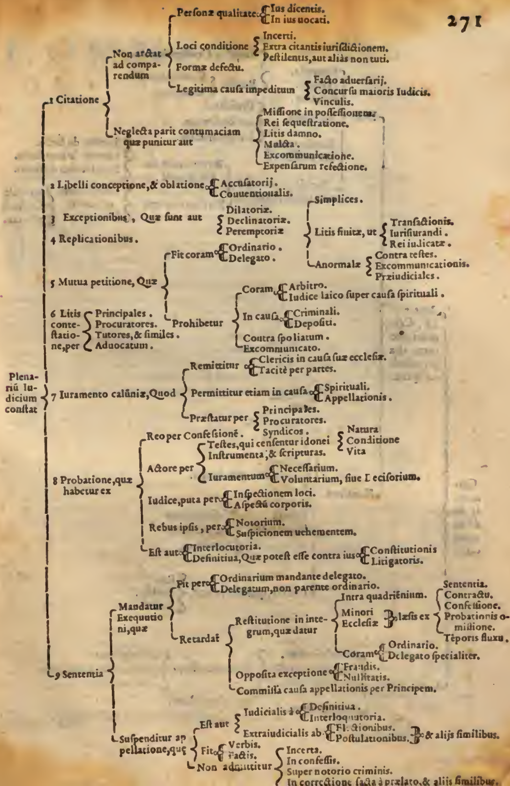

Ingressum in Ecclesiam, ut baptismus
Fluminis.
Flaminis.
Sanguinis.
Chrisma.
Species
Solennis.
Publica.
Priuata.
Necessaria quorũ quædam pertinet ad
Progressum in Ecclesia, ut
Pœnitentia cuius
Partes
Contritio
Confessio
Satisfactio.
Eucharistia cuius partes
Forma uisibilis.
Veritas corporis.
Virtus spiritualis.
Alia
Egressum ab Ecclesia, ut Extrema unctio.
Matrimonium, De quo in Tabella proxima.
Episcopatus.
Presbyteratus.
Diaconatus.
Subdiaconatus.
Maiores
Voluntaria
Ordo
Acolitus.
Exorcista.
Cantor.
Lector.
Hostiarius.
Minores
Sacramẽta
Iterabilia, Quæ Characterem non imprimunt
Pœnitentia.
Eucharistia.
Extrema unctio.
Matrimonium.
Alia
Non iterabilia, Quæ Characterem imprimunt.
Baptismus.
Chrisma.
Ordo.

Matrimonium.
1 Initiatur Sponsalibus Quæ
Contrahuntur
Re.
Verbis.
Literis.
Consensu.
uel
Pure.
In diem.
Sub Conditione,quæ est aut
Honesta.
Turpis
Simplex.
Cõtra substãtiã.
Impossibilis.
Dissoluuntur
Ipso iure
Subsequente matrimonio.
Sacrorum ordinum susceptione.
Religionis ingressu.
Interuentu cognationis
Carnalis.
Spiritualis.
Facto hominis
Fornicatione
Carnali.
Spirituali.
Partium consensu.
Membrorum amissione.
Morbi incurabilis interuentu.
Absentia diuturna.
2 Ratificatur,Consensu.
3 Consumatur,Copula.
4 Impeditur
Contrahendum
Furore.
Voto simplici.
Cognatione, &
Contractum
Errore
Personæ.
Conditionis.
non
Fortunæ.
Qualitatis.
Voto solenni.
Cultus disparitate.
Sacrorum ordinum susceptione.
Crimine.
Iusto metu.
Impotentia coeundi.
Publicæ honestatis iustitia.
Cognatione
Naturali
Consanguinitas.
Affinitas.
Spirituali ex
Baptismo.
Chrismate.
Legitima ex
Adoptione.
Arrogatione.
Adiectione conditionis contra eius substantiam.
5 Dissoluitur
Morte.
Diuortio
Separatio thori ob
Fornicationem
Carnalem.
Spiritualem.
Viri seuitiam.
Dissolutio uera
Ante copulam
Ingressus religionis, (ta.
Impotẽtia coeũdi ignora
Post copulam
Cultus disparitas cõiugis.
Machinatio i necẽ defuncti

Iudi-cium
Ecclesiasticum
Ciuile
Ordinariū
Plenarium
Exercetur
Syndicos.
Procuratores,q
Cōstituūtur ad
Negotia.
Iudicia
Pater familiās.
Filius familiās.
Prohibentur
Sacerdos
Monachus
In criminalibus.
Excommunicatus.
Desinunt
Morte
Constituentis.
Constituti.
Reuocatione
Tacita.
Expressa.
Principales
Cessat
Pacta.
Transactiones
Compromissa in
Arbitros q
Prohibenī
Seruus.
Monachus.
Femina.
Laicus super re spirituali.
Hæreticus.
Apostata.
Schismaticus.
Infidelis.
Excommunicatus.
Non cognoscunt Cās
Liberales.
Matrimoniorum carnalium.
Filiationum.
Monachationum.
Conuersionum.
In integrū restitutionū.
Criminales.
Maiores iudices exquirentes.
Desinunt
Prolatione sententiæ.
Morte
Arbitrorum.
Litigatorum.
Temporis lapsu.
Constat. Vt tabella sequenti.
Summarium, Quod cōstat
Citatione.
Petitione in
Verbo.
Scriptis.
Iuramento de
Calumnia.
Probatiōibus.
Veritate dicenda.
Sententia lata à iudice
Sedente.
Stante.
Extra ordinarium
Fit per Delegationem
Ordinarij, qui creatur à
Principis.
Lege.
Princi pe.
Vniuersitate.
Cōsuetudine
Dissoluitur
Reuocatione mandati.
Morte
Delegantis.
Delegati.
Pronuntiatione incompetentiæ.
Impedimento
Iuris.
Facti.
Lapsu temporis rescripti.
Exequutiōe fnię Delegati Princip.
Per te.
Per aliū
Recusatione.
Criminale, de quo sequētibus tabellis.
Seculare.

Plenariú Iudicium constat
1 Citatione
Non arctat ad comparendum
Personæ qualitate
Ius dicentis.
In ius uocati.
Loci conditione
Incerti.
Extra citantis iurisdictionem.
Pestilentis, aut aliàs non tuti.
Formæ defectu.
Legitima causa impeditum
Facto aduersarij.
Concursu maioris Iudicis.
Vinculis.
Neglecta parit contumaciam quæ punitur aut
Missione in possessionem.
Rei sequestratione.
Litis damno.
Mulcta.
Excommunicatione.
Expensarum refectione.
2 Libelli conceptione, & oblatione
Accusatorij.
Conuentionalis.
3 Exceptionibus, Quæ sunt aut
Dilatoriæ.
Declinatoriæ.
Peremptoriæ
Simplices.
Litis finitæ, ut
Transactionis.
Iurisiurandi.
Rei iudicatæ.
Anormalæ
Contra testes.
Excommunicationis.
Præiudiciales.
4 Replicationibus.
5 Mutua petitione, Quæ
Fit coram
Ordinario.
Delegato.
Prohibetur
Coram
Arbitro.
Iudice laico super causa spirituali.
In causa
Criminali.
Depositi.
Contra spoliatum.
Excommunicato.
6 Litis contestatione, per
Principales.
Procuratores.
Tutores, & similes.
Aduocatum.
7 Iuramento calũniæ, Quod
Remittitur
Clericis in causa suæ ecclesiæ.
Tacitè per partes.
Permittitur etiam in causa
Spirituali.
Appellationis.
Præstatur per
Principales.
Procuratores.
Syndicos.
8 Probatione, quæ habetur ex
Reo per Confessionẽ.
Actore per
Testes, qui censentur idonei
Natura
Conditione
Vita
Instrumenta, & scripturas.
Iuramentum
Necessarium.
Voluntarium, siue Decisorium.
Iudice, puta per
Inspectionem loci.
Aspectũ corporis.
Rebus ipsis, per
Notorium.
Suspicionem uehementem.
9 Sententia
Est aut
Interlocutoria.
Definitiua, Quæ potest esse contra ius
Constitutionis
Litigatoris.
Mandatur Exequutioni, quæ
Fit per
Ordinarium mandante delegato.
Delegatum, non parente ordinario.
Retardat
Restitutione in integrum, quæ datur
Intra quadriẽnium.
Minori
Ecclesiæ
læsis ex
Sententia.
Contractu.
Confessione.
Probationis omissione.
Tẽporis fluxu.
Coram
Ordinario.
Delegato specialiter.
Opposita exceptione
Fraudis.
Nullitatis.
Commissa causa appellationis per Principem.
Suspenditur appellatione, quę
Est aut
Iudicialis à
Definitiua.
Interloquutoria.
Extraiudicialis ab
Electionibus.
Postulationibus.
& alijs similibus.
Fit
Verbis.
Factis.
Non admittitur
Incerta.
In confessis.
Super notorio criminis.
In correctione facta à prælato, & alijs similibus.

- Crimina le Iudiciū cuius causa
  - Materialis, Crimina, quorum alia principaliter lędūt.
    - Deū.
      - Simonia.
        - Simplex Conuentionalis.
        - Realis.
          - Conuentionalis.
          - Mentalis.
      - Hæresis.
      - Schisma.
      - Apostasia.
        - Perfidiæ.
        - Inobedientiæ.
        - Irregularitatis.
      - Sortilegium.
      - Maledicētia.
      - Sacrilegium quod admittitur, ratione.
        - Rerum, cùm aufertur quid.
          - Sacrum de sacro.
          - Sacrum de non sacro.
          - Non sacrum de sacro.
        - Personarum per
          - Iniectionem manuum.
          - Coitum.
            - In ecclesiasticas psonas.
    - Homines.
      - Furtum.
      - Vsura.
      - Adulterium.
      - Stuprum.
      - Incestus.
      - Sodomia.
      - Coniunctio cum brutis.
      - Raptus.
      - Fornicatio.
      - Falsum.
      - Homicidiū.
        - Voluntarium
        - Necessarium.
        - Fortuitum.
      - Iniuriæ, quæ inferuntur.
        - Re.
        - Verbis.
        - Literis.
  - Formalis per
    - Accusationem.
    - Denunciationem.
    - Inquisitionem.
      - Præcedentibus.
        - Inscriptione.
        - Charitatiua monitione.
        - Diffamatione.
    - Purgationem.
      - Vulgaris improbata.
      - Canonica, præcedente magna diffamatione.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

AD SCHOLARES PERVSINOS

LIBER SECVNDVS.

Acturus initium Institutionum Iuris Canonici, cũ sciret Author quæstionem. Quid nominis præcedere debere quæstionem. Quid rei, in destibulo ipsius libri inscribit breuem titulum. De Iure Canonico: in quo primo ponit, unde,& qua ratione id ius nomen huiusmodi sortitum fuerit. Inde transiens ad rem ipsam describit Ius ipsum Canonicum, demum quibus partibus illud constat explicat, dicens constare Lege diuina, Consuetudine,& Constitutionibus.

Inscribit igitur sequentem Titulum de lege Diuina, Consuetudine, & Constitutionibus: ac primum describit Ius ipsum Diuinum docens illud esse immutabile, distinguens tamen inter præcepta moralia, & mistica Diuinæ legis. Consequenter aggreditur materiam Consuetudinis tanquam secundum fontem Iuris Canonici demonstrans,& originem eius,& qualem eandẽ esse opporteat, ut sit iuris istius portio: Inde ad tertiam partem Iuris istius transitum faciens diuidit Constitutiones in duas species seculares scilicet,& Ecclesiasticas, subdens quæ uis, & quis usus sit secularium Constitutionum apud Ecclesiam,& clericos, breui rem perstringẽs, quippe quod talium Constitutionum tractatus potius ad Ius Ciuile, quàm ad Canonicum pertineat.

Dirigit igitur pleniorem stylum ad ecclesiasticas Constitutiones, quas partitur in statuta Conciliorum,& decreta Pontificum, addit his & dicta Sanctorum: subdiuidit inde Concilia in Vniuersalia, Prouincialia, & Episcopalia illorum & originem,& potestatem,& differentiam breuiter enarrans, transit inde ad Pontificum decreta, exponitq; qualia illa esse debeant, ut legis obtineant efficaciam,& qualiter differãt ab his, quæ ab interprætantibus sacræ paginæ, aut ab alijs Sanctis scripta comperiuntur.

His totius operis quasi iactis fundamentis uenit ad subiectum Iuris Canonici illud circa tria uersari principaliter afferens, Personas nempe, Res, & Iudicia,& ad hanc trimembrem distinctionẽ redigit omnia, quæ in quatuor libros congessit.

Exorditur itaq; à tractatu Personarum tanquam à nobiliore, ponésq; Titulum de Iure Personarum primum facit bimembrem distinctionem dicens Personarum quosdam esse Laicos, quosdam Clericos,& eorum inter se differentiam planam facit: subinde accipiens secundum membrum (ex cuius intelligentia oritur cognitio primi) diuidit personas Ecclesiasticas in tres classes, prima est Sacerdotum, secunda Constitutorum tantum in sacris, tertia eorum, qui neq; in Sacerdotio, neq; in sacris sunt constituti, quales sunt positi in minoribus ordinibus.

Rursus resumens primum membrum dicit Sacerdotum quosdam esse, qui sunt in gradu,& ordine altiore positi, quosdam, qui in inferiore. Et repetens primũ membrum in altiore gradu poni debere affirmat Episcopos, quorum triplicem esse ordinem demonstrat, scilicet Patriarchas, Archiepiscopos, & simplices Episcopos: & ordinis cuiuslibet ponit originem,& potestatem, subnectẽs in fine de primatu Romani Pontificis, ad quem omnes prædictos referri oportere deducit, & subiectos esse demonstrat.

Hoc secundo libro bone Lucillote dũ das operam ut nemo tibi Institutionũ inuentionẽ atq; ordinẽ posit præripere docuisti qũo utrũ que posset præripi, unde quasi forex indicio tuo negotium tibi fecisti.

Intendens

Intendens autem horum plenè tractare materiam, exorditur à causa efficienti docens prædictos creari duobus modis per electionem, & per postulationem.

Inde rediens ad electionem definit quid ea sit, ponens quæ ad legitimam electionem requirantur, & ibi ponit quid intersit per se, uel procuratorem, unum, uel plures electioni quis interueniat: distinguens tamen interim inter Romani, & aliorum Pontificum electionem, docetq; eam celebrari tribus modis per inspirationem, per Scrutinium, & per compromissum, unumquemq; modum dilucidè describens, annectitq; & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio, cum multis annexis quæstionibus, & ad rem facientibus.

Quo primo membro causæ efficientis expedito, transit ad secundum, scilicet, ad postulationem, illam describens, ponensq; qui, & quibus casibus sint postulandi.

Et quia hæc sunt quasi quædam coniugij spiritualis initia, postquàm egit de electione, & postulatione, transit ad ratificationem talis matrimonij, quæ fit per confirmationem, docetq; quid confirmatione quis consequatur, nempe ea, quæ Iurisdictionis, non quæ sunt Ordinis: & quomodo confirmans se habere debeat cum confirmando, cum alijs ad materiam facientibus.

Inde transit ad consecrationem, per quã huiusmodi spirituale coniungium consumatur, ponitq; qualiter illa debeat explicari: cũq; expediri non possit nisi consecrans sit Palliatus commodè annectit de receptione, & authoritate Pallij. electo igitur, confirmato, & per consecrationem, & consumationem coniugij spiritualis perfecto, & absoluto Episcopo, quædam moralia præcepta ponit, quæ ad uitam, & honestatem Prælatorum spectant: congruebat enim, ut posito quomodo instituantur Prælati, diceretur etiam quomodo eos in ecclesia Dei uersari oporteret.

Et quia officium pastorale monstratur esse latissimum, & huiusmodi, quod ab uno tantum homine uix rectè suscipi, & peragi possit, ostendit ecclesiam uocasse quosdam in partem curæ pastoralis, ut sunt Archidiaconus, Archipresbyter, Vicarius, & coadiutor, qui unà cum Episcopo commissi sibi gregis solicitudinem gerũt, de quorum officijs, & iurisdictione, & potestate singulis titulis agit, speciali etiam titulo adposito, quo Corepiscoporum usum sublatum esse demonstrat.

Descendit tandem ad dissolutionem istius spiritualis coniugij, secutus ordinẽ Naturæ, quo inductum est, ut res prius nascantur, inde augeantur, uiuant, & intereant: dicitq; dissolui huiusmodi Matrimonium tribus modis translatione, renunciatione & depositione.

Rediensq; ad primũ modũ s. translationis docet eã fieri uel cã utilitatis, uel cau sa necessitatis, subdens, qui possit trãsferre, & quis possit trãsferri, quo sit faciẽda trãslatio, nõnulla ibi & de beneficiorũ permutatione, re ipsa suadente, subdens.

Consequenter transit ad secundum modum dissoluendi huiusmodi matrimonij, scilicet ad renunciationem, qua descripta ponit sex principales causas, ob quas licitè potest quis renunciare, quas dicit esse conscientiam criminis, debilitatẽ corporis, defectum scientiæ, malitiam plebis, graue scandalum, & personæ irregularitatem, quas singulas declarando prosequitur, subdens inde per quos, & quomodo huiusmodi renunciatio fieri ualeat.

Subinde transgreditur ad tertium modum, quo tale coniugium dissoluitur, scilicet, ad depositionem, seu degradationẽ, quàm diuidit in realem, uerbalem, utriusque uim, ordinem, & naturam breuiter attingens.

Quibus explicatis redit ad secundum membrum personarum ecclesiasticarum primæ classis, hoc est Sacerdotum, quorum dixerat quosdam esse positos in altiore gradu, & ordine, ut sunt omnes ordines Episcoporum, de quibus diffusè supra dixerat, quosdam esse positos in inferiore, ut sunt præsbyteri, dicitur igitur de origine præsbyterorum, & potestate, docens quædam esse in ecclesia, quæ præsbyter suo iure, quædam, quæ permittente Episcopo, quædam, quæ nec proprio Iure, nec Episcopi permissu potest exequi.

D[illegible]bitur

Delabitur postea ad secundam classem, quæ est eorum qui sunt constituti in sacris tantum, nó in sacerdotio, ut sunt Diaconi, & Subdiaconi, illorumq; sigillatim describit munus, & officium cum origine.

Inde transit ad tertiam classem personarum Ecclesiasticarum, quæ constat ijs, qui tantum in minoribus ordinibus sunt constituti, ut sunt Accolitus, exorcista, lector, ostiarius, cantor: eorumq; singulariter officia describit, demonstrans, quæ inter hos, & illos superiorum classium sit differentia.

Et quoniam quædam in iure habentur, quæ communia sunt tam maiorum, quàm minorum ordinum, speciali tractatu complectitur ea, quæ sunt omnium ordinum communia, ubi congerit de maioritate, & obedientia, de scrutinio faciendo in susceptione ordinis, & de temporibus ordinationum? de eo qui per saltum, uel furtiuè promotus fuit, & pleraque, quæ in Decretalibus, plures paginas occupant, quorum Author singulos titulos, singulis paragraphis, artificiosè concludit.

Denium ponit etiam, titulum de ijs, qui promoueri non possunt: qui & ipse cõmunis est tam maioribus, quàm minoribus ordinibus, & in eo diffusè tractatur de generibus omnium fermè irregularitatum, redigitq; Author omnem tractatum ad quatuor capita, demonstrans, alios prohiberi ordines suscipere ratione subiectionis, ut sunt Serui, Libertini, Monachi alienæ diœcesis uiri. Alios ratione delicti, ut qui commiserunt homicidium, habita tamen ratione an sit uoluntarium, necessarium, uel fortuitum; publicè penitentes, usurarij, simoniaci, fures, & similes. Alios ratione suspicionis futuri lapsus, ut baptizati in ægritudine, filij presbyterorum, bigami. Alios ratione corporalis impediméti, ut cæcus, aut aliter notanter corpore mutilatus, & uniuscuiusq; capitis tractatum plenè prosequitur.

Post hæc transitum facit ad materiam præbendarum, beneficiorumque: & sentiens tractatum hunc extra propositum legentibus uideri posse, cum se de Iure personarum ab initio locuturum pollicitus fuerit, docet quemadmodum præbendæ sunt dignitatibus annexæ. Et per hoc non inconcinne posse earum tractatum inseri, & annecti tractatui personarum, exorditurq; ijsdem ferè uerbis, quibus Iustinianus in suis Institutionibus super titulo de legatis, positaq; ibidem descriptione præbendæ, & ratione cur illæ inuentæ fuerint, ponit duos modos, per quos conceduntur beneficia, & præbendæ, scilicet, per collationem, & per institutioné, per collationem stricto uocabulo liberam ordinarij concessionem tantum designans, per institutionem ea, quæ fit ad præsentationem patroni.

Amplexusq; primò mébrũ collationis ponit tres fontes, à qbus collationes ipsæ emanãt, népe ab ordinario, à legato sedis Apostolicæ, & à Romano Pontifice.

Et prosequens primum caput diffinit, quis sit ordinarius collator, & quomodo sit agendum, si duo sint ordinarij collatores, uel aliter ad collationem concurrere debeant, puta Episcopus, & capitulum, & quomodo de uno ad alium fiat deuolutio, & intra quod temporis spatium.

Transit inde ad secundum caput, cumq; tres significet esse legatorum species, missos scilicet, natos, & à latere, declarat id, quod primo dixerat de legato simpliciter circa collationem beneficiorum, solummodo ad legatum de latere pertinere: atq; illam ipsam conferendi potestatem certis limitibus contineri docet, ponitq; quid sit huic legato cum ordinario cõmune, & in quo etiam dissideant.

Explicitis duobus capitibus circa collationé descendit ad tertium. s. ad rescriptũ Ro Pont quod quidem dicit concipi posse tribus modis, purè, adiecta die, & sub conditione: ponitq; quid intersit hoc, uel illo modo rescriptum concipiatur.

Addit latenter & aliam distinctionem, quòd scilicet, sit talis collatio per rescriptum Apostolicum, uel motu proprio, uel ad alterius petitioné: demonstrans quæ inter unum, & alium modum sit differentia, subnectitq; quãtum prouisio facta per Apostolicum cæteris antecedat, & quando quis authoritate Apostolica dicatur receptus, præfatosq; Apostolici mandati fines diligenter custodiendos, nec ad alios

Mm præ-

præterquàm expressos casus trahendos, adijcit huiusmodi rescriptum, ex persona, ex loco, ex ordine scripturæ, ex causæ insertione, & qualitate beneficij recipere interpretationem, singula exemplis clara faciens, aliaq; addijciens, quæ ad rescripti gratiosi interpretationem pertinent.

Hunc titulū resecuit ante editionē Author, quē admodum pauca quædā alia ratˀ breui cuidā Institutioni minus cōuenire.

Cumq; circa prouisionem factam per Apostolicum multa dixisset: quia specialia quædam uidentur inducta circa beneficia uacantia in curia, ponit tractatum separatum de beneficijs uacantibus in curia, edisserens, & quando in curia dicantur uacare, & quibus casibus licet in curia uacent, possint tamen ab alijs, quàm ab Apostolico conferri.

Explicito primo modo: quo beneficia nanciscimur, scilicet, cum per collationē illa consequimur, descendit ad secundum, qui est per uiam institutionis, ponens in quibus collationes, & institutiones conueniāt, & in quibus dissideant: & obiter tractat de Iure patronatus, docens quibus modis illud causetur, & quare sit institutū, quis sit illius effectus, quæ differentia sit inter laicos patronos, & Ecclesiasticos, & quomodo tale Ius intereat.

Cumq; prouisi siue per collationem, siue per institutionem residere debeant, subdit breuiter de clericis non residentibus: & quoniam à materia iuris personarum uidebatur aliquo pacto digressus, sub epilogo omnia prope, quæ antea dixerat, reuocat ad memoriam, subnectitq; materiam regularium, & monachorum, qui licet sint personæ ecclesiasticæ, non tamen erant cōprehensi sub prima principali distinctione, cū tam Laici, quā Clerici possint esse regulares: dicit igitur monachum fieri uel paterna deuotione uel propria professione: quā nunc expressam, nunc tacitā esse docet: uel uoti emissione, subdens uotum esse duplex, simplex, & solemne, prosequiturq; hæc tria membra usq; ad finem tituli, & libri, ponens quid ualeat patria potestas ad inducendam, uel prohibendam monachationem filiorum: quid intersit inter tacitam, & expressam professionem, inter hunc, & illum ordinem: quæ sint substātialia religiõis, uel regularitatis, qualiter, & quo ordine monachi uiuere debeant, & in quo a cæteris regularibus differant.

LIB. II.

Tractatu personarum explicito primo libro, aggreditur secundum principale membrum uidelicet. Rerum, factaq; generali inscriptione, de rerum diuisione, distribuit primo res omnes Ecclesiasticas in duo genera scilicet, in res spirituales, & temporales, rursus spirituales subdiuidit in incorporales, & corporales, & rursus distribuit corporales in sacramenta, in res sacras, & sanctas, & in res religiosas, demonstransq; res incorporales particulari, & speciali tractatu minime indigere, aggreditur materiam corporalium, exorditurq; à Sacramentis taquā à subiecto nobiliore: facta itaq; generali inscriptione, & titulo de Sacramentis, diffinit quid sit Sacramentum: inde ponit primam diuisionem Sacramentorum, quòd aut sunt necessaria, aut uoluntaria: subdiuidit inde necessaria dicēs quòd quædam proficiunt ad ingressum in Ecclesiam, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia: ponit item & secundam diuisionem quòd quædam characterem imprimunt, & non sunt iterabilia, quædam non imprimunt, & sunt iterabilia. Inde quibus partibus constent, à quo, & cur instituta, quales, & cuius propositi, & intentionis oporteat esse ministros, ut Sacramenta conficiant, breuiter exponit.

Quibus generaliter cognitis, aggreditur Author de singulis specialiter dicere, exorditurq; à Sacramento baptismi quod est cæterorum ianua, & fundamentum, illud describit, efficaciam eius, & naturā exponit: qui baptizare, & baptizari, & quot genera sint baptismi, & quæ sint eius solennia declarat.

Subinde dicit de Sacramento Chrismatis, quod uidetur baptismo annexum, ponens, & qui chrismare, & quos, & quando ualeant, & quæ Chrisma propria, quæ cū baptismo habeat communia.

Postea

Postea transit ad pœnitentiam, per quã post baptismum, & cõfirmationẽ lapsis subuenitur, eaq; descripta tres ponit pœnitentiæ species scilicet, solennem, publicam, & priuatam, quarum naturam, & uim describit: prosequitur inde tres partes ipsius pęnitentiæ scilicet, contritionem, confessionem, & satisfationem, annectẽs quæstiones à materia non abhorrentes.

Transitum inde facit ad Eucharistiæ Sacramentum, præuiaque illius commendatione, & quis illud exhibere, & quibus exhiberi ualeat, explanat, ponitque quibus partibus hoc Sacramentum constet, nempe uisibili forma, ueritate corporis, & uirtute spirituali: quarum singularum partium declarationem prosequitur.

Habito itaq; tractatu Sacramentorum, quæ ad ingressum in Ecclesiã, & progressum in Ecclesia instituta sunt, transit ad ea, quæ proficiunt ad egressum, & sic ponit de extrema unctione, duplicem inquiens unctionis esse speciem, exteriorem, & interiorem.

Explicitis Sacramentis: quæ sunt necessitatis, ponit de ijs, quæ uolunratis habentur, quæ sunt ordo, & matrimonium. Et quoniam materia ordinis diffusè tractata fuerat in primo libro, cũ de personis ageretur, posita sola ordinis descriptione, transitum facit ad matrimonium, quod quidem primo describit, tum eius laudes, & bona breuiter perstringens, dicit illud initiari sponsalibus, ratificari consensu, & copula consumari.

Rediensq; ad materiam sponsalium, positaq; illorũ descriptione, docet ea contrahi uarijs modis, utputa Re, uerbis, literis, & consensu, & appositis exemplis modorum, inter se uarietatem, ac declarationem planam facit, annectitq; commodã distinctionem, quòd aut contrahuntur purè, aut adiecta die, aut sub conditione: exponens quid intersit hoc, uel illo modo contrahantur, & à quibus, & sub quibus cõditionibus possit matrimonium, uel sponsalia contrahi, distinguens inter conditionem honestam, turpem, & impossibilem. Item quis sit sponsalium effectus, quibus modis illa dissoluantur, docens ea interdum ipso iure dissolui, interdum facto hominis, & utrunq; per plura exempla declarat.

Pleno igitur de sponsalibus habito tractatu, transit ad ipsas nuptias, hoc est ad matrimonium contractum per uerba de præsenti. Item ad consumatum per copulam, ponens, & qui, & per quæ uerba possint matrimonium contrahere, quæ possint matrimonium impedire: & quia inter multa, quæ matrimonium impediunt, est error, ponit quatuor genera errorum. uidelicet personæ, conditionis, qualitatis, & fortunæ: secernitq; ea; quæ matrimonium impediunt, ab his, quę non impediunt. ponit & quid ualeat ad impediendum, uel dissoluendum matrimonium cultus disparitas: eaq; occasione triplicem quodammodo matrimoniorum speciem, ac differentiam prosequitur: quippe quòd illorum quædam sint legitima, & nõ rata, quędam ex contrario rata, sed non legitima, quædam uerò, & legitima, & rata: & harũ specierum inter se differentiam breuiter declarat. Ponit & de uoto solenni, & de susceptione ordinum sacrorũ, & de coactione, metu, de furore, frigiditate, de morbo incurabili, de publicæ honestatis iustitia: an, & quando prædicta matrimonium impediant planum faciens.

Et quoniam cognatio contrahendo matrimonio affert impedimentum, quæ est triplex, ideò annectit tractatũ de triplici cognatione, spirituali scilicet, quæ contrahitur non occasione omnium Sacramentoruum, sed tantum baptismi, chrismatis, & catechismi, licet non omnibus casibus eiusdem sit efficaciæ, legali, ut est ea, quæ contrahitur per adoptionem, uel arrogationem, quam docet modo habere tẽporalem causam prohibendi matrimonij, modo perpetuã, & naturali, quæ deducitur in consanguinitatẽ, aut in affinitatẽ, subnectitq; quæ ad graduũ cognitionẽ sunt necessaria: & quando, & quatenus, inter quos illa matrimonium cõtrahi impediat, distinguens inter affinitatem præcedentem ipsum matrimonium, & subsequẽtem:

 cumq;

cumque ad detegenda huiusmodi impedimenta oporteat Matrimonia esse non Clandestina, ideò commodè annectit de Clandestina Desponsatione: & qui Matrimonium possint accusare, uel contra illud testificari.

Demum plenè tractat de Diuortijs tanquam de quodam interitu Matrimonij, monstratque Diuortij nomen nunc pro uera dissolutione Matrimonij, nunc pro Separatione thori duntaxat usurpari.

Ponit igitur primò casus: in quibus ueram contingit Matrimonij dissolutionem fieri, cum suis rationibus. Inde prosequitur casus; in quibus contingit fieri thori tantum separationem: annectens quæ sint exceptiones, quæ possunt opponi à coniugibus repetentibus coniuges: cui tractatui adiungit uerbum de secundis nuptijs, exponens qui spe secundarum nuptiarum destituantur, & qualiter secundas nuptias Ecclesia suscipiat? Et completur per supradicta tractatus Sacramentorum.

Transit inde ad alias species rerum Ecclesiasticarum corporaliũ scilicet, ad Res sacras, sanctas, & religiosas, ut sunt Ecclesiæ, Altaria, Religiosorum domus, Sepulturæ. Ponitq; primò de constituendis, consecrandis, & reparandis Ecclesijs, Altaribus: docens quatuor esse causas Ecclesiarum ædificandarum, prosequiturq; quæ ad Ecclesiarum, Altariumve ædificationem, & dedicationem, et ad recõciliationem (si execratæ fuerint) debeant concurrere? transit inde ad Vnionem Ecclesiarum, qua descripta, duas ponit Vnionum species perpetuam scilicet, & temporalem. Ex quibus causis fit Vnio facienda. Quis possit unire. Quis Vnionis effectus, Quomodo unio dissoluatur.

His traditis transit ad Ecclesiarum immunitatem, quam triplicem esse dicit, Localem, Personalem, & Realem: & ibidem quamlibet prosequitur, indicans quæ negotia in materiali Ecclesia sint exercenda, & quæ ab eadem sunt arcenda, & qui per accessum ad Eccclesiam impunitatem, uel remissiorem pœnam consequantur: à quibus muneribus Clericorum personæ sint exemptæ, & à quibus uectigalib. sint res Ecclesiæ immunes, & cum non usque adeò sint immunes Ecclesiæ, cui Episcopo subijciantur, ponit etiam de Ecclesiarum subiectione, docẽs qua ratione, & quarum rerum intuitu Ecclesiæ sint Episcopo subiectæ, restringens omnia ad tria capita. s. ad Ius ordinis, ad Legem iurisdictionis, & ad Legem diœcesanam.

Et quia supra dixerat de ijs, quæ ad Episcopos pertinent iure ordinis, & Lege iurisdictionis, sub congruis titulis, prosequitur tertium caput, quod restabat. s. ea quę pertinent ad Episcopum Lege diœcesana, tractat igitur de Censibus, de Procurationibus, & Exactionibus, ubi materiam Censuum, iuris uisitandi latè prosequitur: annectitque, materia suadente, de Capellis Monachorum, & de religiosis domibus, ubi agit de pluribus inter se diuersis locis, quæ nos uulgo communi uocabulo hospitalia appellare consueuimus: de illorum regimine, & qualitate compendiosè disserens.

Et cum sepulturæ sunt religiosæ, annectit de sepulturis, docens quid conferat Sepultura in loco religioso magis, quàm profano: & an Vxor, an Filiusfamiliàs, an impubes habeant liberam sepulturæ electionem, an etiam Monachi; ubi quis sepeliendus, nõ electa à se sepultura. Qui Christiana sepultura priuandi. Qua pœna afficiendi uendentes terram pro sepultura.

Et quoniam si quis post habita parochiali Ecclesia, uel ea, in qua Sacramẽta percipit, in alia Ecclesia sepulturã eligat, Parochialis Ecclesia de relictis pro anima à defuncto quartam detrahit, ideò subdit de Canonica portione, qua descripta, illã in duas species diuidit, scilicet, in Parochialem, & Episcopalem, ibique materiam utriusque diffusè prosequitur.

Cumque hucusq; de rebus, quæ quadã spiritualitate continentur, pertractasset, antequàm ueniat ad tractatum Rerum Ecclesiasticarum temporalium: quod erat secundum caput primæ sectionis positæ in principio libri: prius dicit de decimis, quæ mixtam quandam habent naturã inter res spirituales, & temporales, cum ius

quidem

quidem decimandi spirituale sit, fructus uerò decimarum temporales, unde de his ponit in quodam quasi confinio rerum spiritualium, & temporalium, maximè ob magnam similitudinem, quàm habent decimæ cum Canonica Parochiali, & Episcopali.

Posita igitur descriptione decimæ, duas eius ponit species, personales, & prædiales: ponitq; earum naturam, & differentias, & quid habeant commune, docens qui soluere, & ex quibus rebus solui debeant, & quæ priuilegia ab illarum solutione præstent immunitatem.

Demum uenit ad tractatum Rerum Ecclesiasticarum temporalium, differens de administratione, & alienatione ipsarum: cumq; regula posita esset, quòd res Ecclesiasticę alienari non possunt excipit quosdam casus, & docens quæ sint res Ecclesiasticæ, ponit an, & quando Clerici in ultima uoluntate possint aliquid relinquere, sicq; ponit titulum de peculio Clericorum, relictis, & successionibus eorum: quo claudit secundum librum, & tractatum ipsarum rerum, quod erat secundum membrum principale totius operis.

LIB. III.

SVPER erat tertius principalis totius operis articulus uidelicet, iudiciorum, quem Author partitur in duos libros, quorum altero complectitur materiam iudiciorum Ciuilium, altero Criminalium.

Tertio igitur libro agit de Iudicijs Ciuilibus, appositaq; Iudicij descriptione, diuidit ea in secularia, & ecclesiastica, cuius distinctionis occasione ponit tractatum de foro competenti, docens an, & quando Laicus conueniri possit coram Iudice Clerico, & contra.

Inde ponit aliam distinctionem, scilicet, quòd Iudiciorum alia sint ordinaria, alia extraordinaria. Extraordinarium iudicium appellans (ut & Canones ipsi appellant) quod mediante delegatione exercetur: ibiq; naturã utriusq; describit, & fusius extraordinarij, uel delegati quippe quòd sit magis ordinario uarium. ascribit igitur primo quis possit delegare, & cum inter hos præcipuus sit Princeps, indicat in quo delegatus à Principe sit magis priuilegiatus alijs delegatis, & quid intersit uni, uel pluribus delegetur, & an ultra ea, quæ sunt rescripto compræhensa, delegatus aliquid possit: docetq; demum solui delegationem, reuocatione, delegantis morte, Impotentia delegati tam iuris, quàm facti, executione sententiæ, temporis fluxu & Iudicis tum pronuntiatione, tum recusatione.

Addit, & tertiam Iudiciorum diuisionẽ, quòd aut sunt summaria, aut plenaria, & solennia, utrorumq; natura exposita, annectit per quas personas possumus iudicia exercere, ibiq; ponit tractatum de Procuratoribus, admonens, qui, & quomodo, & in quibus causis possint procuratores constitui, & quid intersit utrum quis ad iudicia, an ad negotia sit procurator, in causa profana, an in ecclesiastica: unus an plures constituantur, & quibus casibus procuratorium expiret.

Cumq; iam iam ad seriem, & acta ipsorum iudiciorum esset uenturus: quia accidit litigatores ad pacta, transactiones, & compromissa interdum uenire, ponit tam de pactis, & transactionibus, quàm de arbitris, eorum & naturam, & efficaciam designans.

Deuenit tandem ad telam ipsam iudiciorum, & exorsus à citationibus, docet earum triplicem esse speciem scilicet. Conuentionales, monitorias, & peremptorias: cumq; firmasset regulariter quemcũq; citatum teneri ad comparendum, ascribit etiam, quibus casibus citatio citatum minimè arctet ad comparendum, quod dicit accidere ex personæ qualitate, ex loci conditione, ex temporis ratione, & citationis ipsius forma: quæ quidem capita sigillatim declarat, & prosequitur.

Et quia iuridice citatus, nisi compareat, efficitur contumax, ponit de dolo, & contumacia, & in possessionem missione, ubi fuse prosequitur an, & quando, &

quibus cautionibus præstitis cōtumax audiri,& quibus pœnis affici debeat: & qui citatus, si possideat alieno nomine,dominum in iudicio nominare debet, ideo ponit de nominatione facienda.

Et hunc tit. resecuit Author.

Et cum reo citato comparente debeat offerri libellus, subdit de libelli conceptione,& oblatione,docens duas esse libellorum species, & qualis esse debeat, ac quis sit effectus porrecti libelli,& quibus casibus non sit necessarius: & quia uiso libello potest reus quasdam exceptiones opponere, ideo dicit de exceptionibus, tā ijs, quæ proponuntur ante libellum, quàm ijs,quæ proponuntur postea quandocunque,de quibus ideo simul dicit,ut facilior sit huius tractatus traditio.

Posita igitur exceptionis descriptione duas facit species exceptionum, dilatoriarum scilicet,& peremptoriarum, docet dilatorias dici interdum ex persona actoris,interdum ex persona rei,interdum ex natura actionis, & qualitate causæ, & ex alijs locis,& harum quasdam etiam appellari declinatorias,utputa, quæ incompetentiam iudicis astruunt,quæ ante omnes aliàs proponi debent: & cum exceptio excommunicationis ipsa quoque sit dilatoria,habeat tamen naturam anormalam, pluribus de ea tractat.

Descendit inde ad materiam peremptoriarum,quas & ipsas in duo genera subdiuidit,in peremptorias scilicet,litis finitæ,puta transactionis, iurisiurandi, rei iudicatæ: & peremptorias simplices, puta pacti conuenti, doli mali, solutionis,earumq; inter se differentiam explanat: addit & tertiam speciem,siue qualitatem,scilicet,exceptionum præiudicialium: addit,& de exceptionibus, quæ neq; dilatoriæ,neque peremptoriæ, uerè dici possunt, quales sunt exceptiones contra testes, subdens aduersus exceptiones replicationes dari,& alia tractatui annexa.

Et quoniam si reus nullam aduersus actorem habeat exceptionem, potest tamē actorem reconuenire,ideò statim post exceptiones, ponit de mutuis petitionibus, illarum naturam,& coram quibus proponi possint explanans.

Sed cum spoliator non possit spoliatum reconuenire, ea occasione ponit materiam restitutionis spoliatorum, & primum quid intersit spolium per modum actionis,an per modum exceptionis opponatur: & constituto, ac diffinito quis dicatur spoliasse,firmataq; uulgati regula de restituendo ante omnia spoliato, plures ponit casus,in quibus spoliatus non est ante omnia restituendus.

Explicitis autem his,quæ contingit fieri plerumq; ante causarum discussionē, & quæ sunt iudiciorum potius præparatoria,quàm partes substantiales iudicij,uenit ad lapidem angularem ipsius iudicij scilicet, ad litis contestationem, docens quomodo fiat litis cōtestatio,& quis sit eius effectus: ponitq; aliquos casus, in quibus non est necessaria litis contestatio.

Transitum inde facit ad iuramentum calumniæ, quod præstari debet circa litis contestationem,docens in quibus casibus, & per quos iurari de calumnia debeat: cum alijs ad materiam pertinentibus.

Et quia lis tunc pendet, & lite pendente nihil potest innouari, ponit titulum. Vt lite pendente &c.declarans quando lis dicatur pēdere,& quibus casibus litis pendentia non officiat.

Deuenit inde ad ea,quæ merita causæ cōcernunt: dicit itaq; de probationibus, & posito quid sit probatio,prosequitur primum materiam positionum, quarum & originem,& usum explanat.inde aggreditur tractatum testium, admonens quę seruanda sint in testium receptione. Quomodo sint compellendi ad testificandum. Quomodo se gerere debeat iudex dum examinat: & quòd testes censentur natura, conditione,uita,an,& quādo Clerici,Monachi,quando Christiani contra Iudęos, uel contra,quando singularis persona pro sua uniuersitate,quando criminosi,quādo domestici,& alij examinari ualeant,quot dilationes concedendæ ad examinandum: subdit & de testibus reprobatorijs, & de reprobatorijs reprobatoriorum. Item de errore,correctione,& publicatione ipsorum testium.

Post

Post hæc aggreditur tractatum Instrumentorum, præfatusq; quid instrumento rum appellatione contineatur, annectit, & quãdo illa exhiberi, & qualia esse oporteat, ut fidem faciant in iudicio, & quomodo de originali sint exempla sumenda, ut fidem faciant. prosequitur inde materiam iuramenti, quod in proposito diuidit in necessarium, & uoluntarium, licet ipsum aliàs sit multiplex, ponit itaq; quod sit necessarium, quæue eius iustæ sint recusandi causæ. postmodum attingit materiam iuraméti uoluntarij, inde ponit quosdam casus, quibus sola iudicis inspectio ne probationes continentur: prosequitur demum & de notorio, de suspicione uehementi, de fama, alijsq; huiusmodi ad probandum adminiculis, quæ uel saltem largè probationis uocabulo contineri possunt: & sic claudit tractatum de probationibus.

Ex probationibus transitum facit ad sententias, quarum duas facit species inter locutoriam scilicet, & diffinitiuam, utriusque naturam breuiter demonstrans, adijciens quomodo iudex in pronuntiando gerere se debeat: tum quoq; quid intersit unus sit iudex, an plures, ordinarius, an delegatus, an uerò etiam arbiter: & quid si plures iudices in eadem causa diuersas tulerint sententias: quid intersit iudicet quis contra ius constitutionis, an contra ius litigatoris.

Et cum ex sententia nascatur res iudicata, annectit & de re iudicata, & de executione rei iudicatæ, distinguens inter sententiam latam in actione reali, & latam in personali: inter eam, quæ lata est ab ordinario, & eam quæ à delegato: apponens quosdam casus, in quibus res iudicata non potest executioni mandari.

Sed cum per appellationis remedium prohibeatur sententia in rem iudicatam transire, subdit de appellationibus. Posita itaq; descriptione diuidit eas in iudiciales, & extraiudiciales: rursus iudiciales in appellationes ab interlocutorijs, & in appellationes à diffinitiuis, docens quæ sit inter eas differentia, & quando liceat appellare, & quibus, & an aliter quàm uerbo, uel scriptura, & quid intersit unus, uel plures appellare debeant, ab uno, uel pluribus sit appellandum, & quid si prohibita sit appellatio, an tunc quoque quibusdam casibus possit appellari, subdit, & de reuocatione attentatorum, & coram quibus sit appellandum, cum pluribus ad materiam appellationum pertinentibus, præcipuè de desertione causæ, & temporibus ipsarum appellationum.

Et quia remedio appellationis destitutis subuenitur per restitutionem in integrum, ponit de restitutione in integrum. qui restitui debeant, & contra quos, & quibus casibus, & intra quæ tempora, & quoties, adijciens uerbum etiam de querela, & de supplicatione, per quas, pariter ijs, qui appellare non possunt, succurritur, & hoc titulo claudit tractatum Ciuilium Iudiciorum, & sic primam partem tertij articuli principalis totius operis, & per consequens etiam tertium librum.

LIB. IIII.

Quarto libro, qui cæteris breuior est, prosequitur Author secundum mẽbrum principalis articuli totius libri scilicet, materiam Iudiciorum criminalium, & ipsorum quoq; criminum: demonstrans ea institui in tribus modis. Per accusationẽ, quam præcedere debet inscriptio. Per denuntiationem, præcedente charitatiua monitione. Per inquisitionem, quam præcedit diffamatio. & quid intersit crimẽ magis isto, quam illo modo opponatur: addit & quid Iuris statuendum sit, si crimen non his modis, sed per exceptionem opponatur.

Inde transiens ad causam materialem horum iudiciorum scilicet, ad ipsa crimina, diuidit illa in duas classes, quarum prima continet ea, quæ Deum principaliter lædunt, ut Simonia, Hæresis, Schisma, Apostasia, Sortilegium, Maledicentia, Sacrilegium, secunda uerò, quæ principaliter lædunt proximum, ut Homicidium, Adulterium, Stuprum, Rapina, Furtum, Vsura, Falsum, Iniuriæ, de quibus omnibus postmodum separatim tractat.

De simonia igitur primum exorsus, eam describit, inde diuidit illam in conuentionalē, & realem, ponitq; plures casus, & exempla, quibus committi, uel non committi simoniam ostendit, addens pœnas tā ordinantium, quā ordinatorū per simoniam, ac quid intersit utrum quis ordinem per simoniam, an beneficium, consecutus fuerit. Quomodo cum simoniaco possit dispensari, quiq; admittantur ad accusationem tam detestandi sceleris, cum pluribus materiæ connexis.

Transit inde & ad alia crimina, quæ Dei læsionem principaliter continent, dicitq; de hæreticis, de Schismaticis, & de Apostatis, docens quæ sit inter hos differētia, de pœnis singulorum tractans, præcipuè uerò hæreticorum, declarans quando per abiurationem dicantur reincorporati. Item quando relapsi. Item quomodo agendum cum relapsis, & his, qui semel abiurauerint. quomodo cum suspectis: & usque ad quem gradum hæreticorum pœna transeat in descendentes. Demum de Apostatis differens, tres in Apostasia considerat species scilicet, Apostasiā perfidiæ, Apostasiam inobedientiæ, & Apostasiam irregularitatis.

Consequenter tractat de sortilegis, maledicis, & sacrilegis, de illorum natura, & pœnis differens, docens sacrilegium committi tribus modis, ratione personarum, ratione rerum, & ratione locorum.

Descendit inde ad crimina, quæ etiam hominum læsionem continent, exorditurq; à furtis, his annectit de usuris, quarum plenè tractat materiam, adiungit de adulterijs, & alijs coniunctionibus illicitis, ubi agit de Incestu tam ratione naturalis cognationis, quàm ratione spiritualis. de uitio Sodomitico, de commistione cū brutis, & de raptu. addit de crimine falsi distinguens an quis circa literas Apostolicas, an circa alia documenta falsum commiserit, falsauerit ipse, an falsis scripturis fuerit usus. Item subdit de homicidio, ubi agit de assassinio, de interficiente latronem, de homicidio fortuito, de opprimente proprium filium, de exponente filium, de impedientibus conceptionem, uel procurantibus abortum, & de his qui sibi mortem consciscunt.

Tractat demum de iniurijs, & damno dato, dicens iniuriam inferri re, uerbis & literis.

Et quia interdum, licet quis de crimine non possit conuinci, publica tamen laborat infamia, ob quam indicenda est diffamato purgatio, ideò ponit de purgatione, qua descripta, duas subdit esse purgationum species, uulgarem, & canonicam, & utriusq; naturam, & ordinem demonstrat.

Demum cum sæpissimè per totum librum inueniatur facta mentio Ecclesiasticarum censurarum, quas quis incurrit, non modo ratione contumaciæ, uerum etiam aliorum excessuum, de quibus Author dixerat immediate supra, ponit quasi in fine operis titulum de Ecclesiasticis censuris, & cum appellatione Ecclesiasticæ censuræ demonstrasset contineri excommunicationem, interdictum, & suspensionem, quæ quid sint, ibidem sigillatim diffinit, de uno quoque facit titulum, & tractatum separatum.

Incipiensq; ab excommunicatione duas ponit excommunicationū species, maiorem, & minorem, quomodo inuicem differant declarans. Item rursus diuidēs, aliam dicit esse excommunicationem Canonis, aliam iudicis, declarans Canonis excommunicationem, eam esse, quæ aliàs appellatur excommunicatio latæ sententiæ, cuius materiam diffusè prosequitur, dando exemplum de his, qui eam incurrunt ob in clericos manuum iniectionem.

Prosequitur inde materiam excommunicationis, quæ fertur à iudice, ponens quæ sint partes iudicis in ea ferenda, & quid statuendum sit de participantibus excommunicatis, subdens in fine de absolutione ab excommunicatione quàm plura cum cæteris omnibus tractatui annexis.

Transiens inde ad interdictum declarat illud quædā habere cum excommunicatione cōmunia, quia & ipsum aliud inducitur à canone, aliud à iudice: Inde addit.

Quomodo

Quomodo sit interpretandum, quæ sit illius Virtus & efficacia, & quæ Interdictum uiolantium pœna. Vltimo agit de suspensione, quam & ipsam docet esse aliã Canonis, aliam Iudicis, ponitq; eius descriptionem, & naturam, & hoc titulo librum quartum claudit, & operi finem imponit. Hęc sunt totius Operis prima quędam lineamenta si quis autem uelit colores ipsos, umbras, et totius corporis quasi quandam effigiem intueri, totum percurrat necesse est: in quo præcipuè in eo uidetur Author laborasse, ut scilicet ita tractatus tractatui annecteretur, ut unus ex alio sponte sua fluere, non ui quadam trahi uideretur: quod cum ad libri pulchritudinem, tum multo magis ad tyronum, & eorum, qui lecturi essent profectum, & memoriam iuuandam pertinere est arbitratus. Vsus est hoc fermè ordine, ut ante omnia rem, qua de ageretur prius diffiniret, uel uerius describeret, uel per exempla declararet. Inde diuideret in species ubi diuisio locum habere poterat, uel poneret originem, uel initia ipsius rei, tum effectus, demum & interitum ostenderet. Satis autem habuit, si rem ita diffinisset, ut si minus tali diffinitione essentiam, & substantiam complexus esset, saltem rei intelligentiam clauderet: nec enim fuit sibi propositum tales diffinitiones redigere ad strictam normam logicorum, cum sciret quàm difficile, & periculosum sit diffinitiones formare, quas Author plerunque non ex ipsis Canonibus in quibus raræ admodum reperiuntur, sed ex Classicis, & probatissimis Authoribus fuit mutuatus: eas etiam interdum unius rei plures posuit, ut quod una minus comprehensum uidebatur, alia suppleretur, sed hoc non nisi raro, & ex optimis Authoribus sumpsit enim hoc sibi, ut quæ ad materiã concinnè, ac methodicè pertractandam pertinere arbitratus est, etsi illa minus uerbis, ac contextu ipsarum Decretalium expressa inuenirentur, dum tamen ex mente Iuris fluerent, & ab omnibus doctoribus, uel maxima, & probatissima illorum parte recepta essent, libro suo insereret, licet hoc perquam raro. Sed nec fuit Authori propositum omnia, quæ cæteris Iuris Canonici libris continerentur, in suũ librum congerere, & quasi transcribere, sed ea tantum, quæ Isagogice tradi potuerunt, quæ uarijs locis, ac libris nullo ferè ordine dispersa in unum colligere, & quodammodo in medullis Canonum abstrusa, & recondita in lucem elicere fuit longè difficillimum, nec secus, atq; si quis uetustam aliquam, & insignem statuam in multas partes confractam, & uarijs locis dispersam, & opertam multis ruderibus, effossis, & conquisitis undiq; membris glutine aliquo ita composuisset, ut ad pristinam formam, atq; pulchritudinem restituta appareat. Satis igitur esse arbitratus est, si ijs, qui lecturi essent, id utilitatis liber afferret suus, ut quasdam tenebras modico labore discuteret: in quibus positos impossibile est aliquid diligenter inuestigare, & introspicere: tantumq; in ea facultate afferret luminis: ut quis sine cuiusquam ductu per se breui temporis spatio expeditè per totum Ius Canonicum, quasi per immensam syluam peruagari possit, & certo pede discurrere. quædam etiam consultò ea ratione prætermisisse uidetur, quod non satis uenustè, uel ob prolixitatem, uel ob aliam causam operi suo inseri posse consideret: quæ tamen omnia breuibus quibusdam notulis est complexus. Quædam etiam ex professo uidetur interdum dixisse compressius, & perplexius, tum quod aliquo labore agnita, & intellecta solent nobis esse iucundiora, tum quòd sciret eadem cum multo fænore esse dictis notulis explicanda. Stylo scriptus est liber exili, & tenui, quali scilicet decet librum scribi, qui solum ad docendum, atq; adeò ad tyrones prima artis rudimenta docendum compositus sit: interdum tamen pro materiæ qualitate nonnihil assurgit, ut cum agit de primatu Romanæ Ecclesiæ, & Romani Pontificis, cum de Vita, & honestate Prælatorum differit, & in alijs quibusdam raris locis. Lingua usus est Author neq; omnino pura, & candida, neq; omnino sordida, & impura, sed quantum potuit simili cæteris libris Iuris Canonici, Plura etiam ferè ad uerbum ex canonibus in opus suum transferens, Institutionum iuris ciuilis ductus exemplo: nam cum daret operam, ut iste libellus reputari posset Iuris ipsius

Operis nexus

Operis ordo.

Diffinitiones quales.

Non nulla sumpta ex optimis Authoribus

Quę continentur libro Institutionum.

Solum quę Isagogice tradi potuerunt ex Canonibus in librum Institutionũ translata.

Quid prestet Institutionũ liber.

Qua ratione quędam prętermissa.

Stylus operis

Lingua

Membra corpori respondere debent

sius Canonici quasi portio, absurdum arbitratus est membrum unum à reliquis Corporis partibus cultu etiam, & uestitu dissidere, ac non proprium, sed ab alio quopiam mutuo sumptum uideri. Accedit, qui cum cuiusq; Artis, & Scientiæ sint propriæ uoces, & peculiaria uocabula, ac plerumq; barbara si quis pro ijs, alia latina uoluisset reponere, quod ipsum factu fuisset multò difficillimum, (ut fieri potuisse demus) longè tamen à proposito aberrasset: cum institutum Authori fuerit ea, quæ difficilia, & inuoluta essent, dilucidè explicare, & plana facere, non nouis uocibus, & insolitis uocabulis obscurare, cum (ut ille inquit) Ornari res ipsa uetet contenta doceri.

Artis alicuius uocabula quanquã barbara minimè immutanda.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

AD SCHOLARES PERVSINOS

LIBER TERTIVS.

Entum iam est (Iuris studiosi) ad eam partem instituti Operis quæ nobis una omnium & difficillima uidetur, & molestiæ plenissima nempe ad confutationem eorum, quæcunq; aduersus nos, atque scriptas à nobis Institutiones obijciuntur. Nam, ut omittã, quod ut quisque optimè institutus est, ita etiam à contentionibus sponte sua maximè solet abhorrere: natura ita comparatum est, ut, quæ in alios uel temerè dicuntur, libenter excipiamus; eos uerò, qui se, uel sua etiam necessariò laudant, non sine stomacho audire possimus. Vnde aduersarijs nostris id relictum est, quod uoluptatẽ lecturis non mediocrem sit allaturum, nobis uerò, quod statim nauseam sit facturum. nã si de me, ac mea diligẽtia liberè, atq; magnificè interdum loquar, non dubito, quin statim Arrogantiæ nomine suspectus omnibus sim futurus, Sin id frigidius fecero, non satis ualidè aduersariorum obiecta refutare, ac nostra tueri uideri potero. Sed ita profectò sermonem instituere conabimur, ut nec causæ defuisse, & modestiæ rationem habuisse æquis iudicibus uideri possimus. Et quanquã ex his, quæ initio inchoati huius à nobis Commentarij perscripta sunt, tam præstantissimorũ Virorũ testimonijs, atq; authoritate, quàm etiã ualidissimis (ut nobis quidem uidetur) rationibus facti, atq; instituti nostri rationem satis, superq; omnibus probare potuisse uideamur: quia tamen eorum, quæ aduersus nos obijcerentur, quædam uel parcius attigimus, uel omnino prætermisimus, quippe quod nemini tunc respondere, sed tantum gesti negotij seriem explicare, nobis propositum erat; ne quis ea dissimulasse, & quasi causæ nostræ diffisos, consulto præterire uoluisse nos existimet, colligemus in præsenti eorum omnium, qui contra nos sentiunt argumenta, quibus in unũ locũ congestis semel omnibus respõdere conabimur: imitabimurq; Imperatores, qui post cõmissa leuiora prælia, eductis demum omnibus copijs de sũma rerum decernunt? Et quoniam præliorum, ac copiarũ meminimus, erit operæ pretium diuersè opinantium numerum, in suas quasi classes destribuere, ut, quibus cum negotiũ nobis futurum sit, facilius, atq; explicatius agnoscere ualeamus.

Bene instituti à contentionibus abhorrent.

Libentius maledicentialijsquam laudanti si ipsum aures accommodamus.

Horum omnium tria genera colligere mihi posse uideor. Plerîq; enim graues, & docti Viri nostrarũ harũ Institutionum editionẽ ita mihi probasse uisi sunt, ut uehe-

uehementer etiam admirentur, tot annorum seculorumq; decursu, ex tot Patribus, qui in utroq; Iure floruerunt, nemini uenisse in mentē, ut talē librū conscriberet, quo Pontificij Iuris elementa certa ordinis ratione complexus, ad cętera: quæ, plus, quam expediat, inuoluta sunt, & ardua, quasi gradū faceret, Earūq; promulgationē omnino maturandam censeant: ut nō solum posteri, sed etiā nostræ tempestatis homines eius rei uberē fructum capere aliquando ualeant. Contra uerò Alij ab his toto cœlo dissidentes in ea re oleum, & operam perdi affirmare nihil dubitant, Quippe qui consultius esse existiment, sitientibus (ut ipsi dicunt) ex ipsis fontibus, ac ueterum libris, quibus uniuersum Ius Canonicum (quasi Mare quibusdam littoribus) concluditur: quàm ex diductis inde riuulis non tam potum haurire, quam uix primoribus labris degustare; Iustinianiq; ipsius institutum, qui Institutiones in Iure Ciuili curauerit tyronibus concinnandas, incusare audent; remq; fecisse non modo nullius studiosis utilitatis, uerum etiam noxiā cōtendunt: satius enim fuerat (inquiunt) Iuuenes præclaris illis ueterum Consultorū monumentis insuescere, atq; ijs memoriam exercere: quàm minutulis illis rebus, quæ quatuor Institutionum Iuris ciuilis libris continentur, diutius immorari. Horum ità inuicem pugnantium sententiæ nullum nobis in præsentia negotium faciunt: nam cū primis quidem mihi per omnia conuenit, habeoq; subscriptores grauissimos, ac doctissimos Viros; Aliorum uerò adeò deliram, & multorum seculorū cōsensu cōfutatā esse opinionē, sic omnes intelligūt, ut nō nisi ineptus uideri possit is, qui in eo laboret, ut eam multis argumētis reijcere, ac cōfutare conetur. Quemadmodū enim in corpora mollia, cedētiaq;, non possis egregiā plagā infligere, eò quòd obsistere, contraq; niti non queant: ita eos, qui palam insanire non uerentur, nemo forti redargutione percellere poterit: inania enim ita sua sponte cōcidūt, & euanescunt, ut expulsoribus nullū omnino locū relinquant. Ideoq; istorū, nescio quo pacto melior est causa, q̄ eorū, qui ratione aliqua aduersantur, Quippe quòd ipsis responderi non possit. id uerò nō subticebo, quidquid isti garriant, censere me, id que etiā ex maximis, & in Iure Ciuili eruditissimis Viris sæpius audiuisse ex uniuersa illa enucleati Iuris collectione, ac cōpositione, quam Iustinianus nobis reliquit, nihil esse absolutius, & ad comparandū in toto Iure Ciuili lumē quoddā, conducibilius, quàm illud Institutionū opus, quod isti ex iuuenū manibus excutiendum, & ab omnibus gymnasijs eliminandū, quasi nullius prorsus utilitatis, tam stultè censent. Nam quod isti Iuris Cæsarei, ac Pontificij libros quasi pacatissima Maria Iunioribus ipsis exhibent, nō satis quidem scio, num illorum in eo iudiciū desiderem, an accusem inscitiam. omnino quàm parum in utroq; Iure uersati fuerint, planū faciūt: nā tā multi sunt in utraq; facultate anfractus, & disputationum procellæ: tam multa nodosa, ac durissima: ut nullo pacto iuuenum stomacho concoqui possint. Sed ut uerissimum sit, quod isti afferunt, & utriusq; Iuris libri pacatissimi Maris speciem nobis referant, illud certè negare non poterunt, stultè scilicet facere eos, qui sint penitus natandi rudes si se Mari primū, quanquā trāquillo, ac nō placidioribus undis, nec ità profundis magis credere uelint, ut se mari postmodum tutius committere ualeant.

Tria genera diuersę opinantium.

Penitus probantes.

Penitus impugnantes.

Iustiniani institutiones parum probatæ.

Insana loquentium aliquo pacto melior conditio quid ipsis responderi non possit.

Institutionum Ciuilium opus pulcherrimum atque absolutum.

Multi sunt in utroq; iure anfractus, & difficultates.

Plusculum igitur erit nobis negotij cum ijs, qui nostri instituti rationē magnopere probantes: rem tamē adeo arduam, & difficilē existimāt, ut præ difficultate nec tentandam quidem, nec si tentetur ipsam feliciter absolui posse iudicent, nam si futurum est, ut quemadmodū Iuris Ciuilis Institutiones, ita etiam noster hic liber legis uim sit habiturus, quanta tandem doctrina, prudentia, & uigilantia eos esse oportebit: qui tantam prouinciam aggredi uelint, & librum conscribere audeāt huiusmodi, in quo nihil anceps, nihil obscurum, nihil cæteris Canonibus contrarium esse, nihil deesse, nihil abundare debeat, & in quo punctus deficiens, uel syllaba temerè adiecta, nos ī magnā aliquā uel difficultatē, uel errorē possit conijcere. Addūt prætetea nō uideri uerisimile nihil huiusmodi cogitasse tot Ro. Pōtifi-

Probantes sed rem confici posse diffidentes.

Quorum

Cur Romani Pontifices non conscripserint Institutiones iuris Canonici.

Innocentius quid uideatur sensisse hac in re.

Hostiensis summa uidetur facere superfluas Institutiones iuris Canonici.

Nouitas aliquando ingrata.

Conuenit in omni facultate esse libros continentes principia artis.

Etiam ingeniorum est quędam infantia.

Institutiones iuris ciuilis.

Ius Canonicum comparari potest ędificio sed ianua atque aditu carenti.

Nullus certus liber cōtinet elemēta iuris canonici.

Quorum plures fuere, qui maxima cum laude Ius ipsum Canonicum professi fuerunt; si quo pacto id è re studiosorum, uel publica fuisset. illud uerisimilius cogitasse quidem illos, sed tanquam id esset plenissimum periculi, ac difficultatis cuiusdam insuperabilis, huius Operis conficiendi, uel tentandi consilium abiecisse. aiuntque huic eorum sententiæ Innocentium IIII. subscripsisse uideri posse, qui cum tam feliciter hunc quasi campum Iuris Canonici excoluisset, quemadmodum præclara sua scripta facile testantur, ad pontificatus ipsius apicem tandem euectus, non sibi id sumpsit, ut, quæ à se essent conscripta legis authoritatem haberet uellet, sed simplicis tantum cuiuscunq; interpretis; nimirum prudentissimus Pontifex, & eruditissimus satis ponderauit, quid, ac quanti demum consilij, & deliberationis esset, leges condere. demum addunt, ut commodè fieri id posse detur, nihil tamen esse causæ, ob quam quis huiusmodi laborem nullo ferme usui posteris futurum sibi sumat: cum antiquorum (ut ipsi appellant) summistarum scripta, & præsertim Hostiensis satis elegāter, & cōcinnè totius Iuris Canonici quasi quoddam corpus contineant, quibus si quis diligenter insistat, breui proculdubio magnam (ut costánter asserunt) in illo Iure scientiam sibi comparare poterit. Horum ego dicta nec aspernari debeo grauium scilicet, & doctorum uirorum, nec itē illis, quasi re secundum eos iudicata, acquiescere: quòd instituti nostri rationem non satis adhuc hi mihi perpendisse uideantur, respondebo autem, si primum illud præfatus fuero: ità uidelicet, ferre naturam rerum, ut nihil sit tam rectum, nihil tanta ratione in uitam, usumq; hominum inductum, cuius nouitas non sit aliquibus ingrata, nec inculcatas uias facile mutari posse; atque hæc æque ardua reputari uetustis gratiam dare, & nouis authoritatem. Docendum igitur nobis nunc est, cum quidem, quo de agimus Institutionum librum nullo periculo, non tamen nullo negotio, etiam quasi Pontifice Authore, potuisse conscribi: quod postquam euicerimus, tum demum etiam debere ob eam quam inde studiosi consecuturi sunt, utilitatem, ostendemus. Ac primum quidem nullos præterit esse in unaquaque facultate certos conscriptos libros, quibus Authores alieni commodi, ac profectus amatores, prima quædam cuiusque scientiæ rudimenta complexi, ad cætera magis ardua gradum fecerunt, & uiam à carceribus ad ultimam usque metam certo ordine strauerunt, cum ad summa perueniri, nisi ex principijs, non possit. Nā ut corporum, ita ēt animorum, atq; ingeniorum quædā est infantia: in qua cō stituti solidiora, & crudiora nec mādere, nec concoquere possunt. unde bonarū Artium Doctores, qui se ingeniorum altores esse uoluerunt, nonnullos libellos quasi lac, & molliores quosdam cibos conscripserunt, quibus cognitis ingenia uelutì adulta etiam duriora deuorare, ac digerere ualeant. Eius rei multa quidem ad manus nobis sunt exempla, sed ut de alijs taceamus. Maiores nostri Institutiones Iuris Ciuilis quasi uix quisquam sine his aliquid in legitima prudentia proficere ualeat, magno in honore semper habuerunt, & uaria interpretatione, ac commentarijs exornatas, & locupletatas ad nos transmisserunt, huiusmodi aliquid & in hac Iuris Canonici facultate, cur excogitari, & conscribi non possit, ac debeat, ego non uideo: nisi fortè quis cum his sentiat, qui Iustiniani factum improbare nō desinunt. Mihi quidem Ius ipsum Pontificum diligentius aliquando intuenti præstantissimæ materiæ, sed non dum ad certam ædificij formam constructæ, & compositæ, uel (si mauis) ædificio quidem ianuis tamen, atque omni aditu carenti persimile uideri solet. Nam si quis: quæ sint eius iuris initia, quoue libro eius prima elementa concludantur, interroget, nemo facile respondere possit. At (inquis) hoc ideo contigit, quòd ea res non facile explicari potuerit, propter immensum quendam tum laborem, & difficultatem, tum uero etiam periculi metum. das tu quidē ergo fieri hoc potuisse, uel etiam nunc posse; sed, quòd id aliquando antea perfectum non fuerit, in causa laborem, & immodicam difficultatem, ac periculi formidinem fuisse asseris. Quid ergo? si sint, qui cum laborem uel iussi, uel sponte subie-

runt,

runt,& difficultatem superarint?erit plane quod illis habeas gratiam. Erit quidem (inquies) sed uix in animum possum inducere eius eruditionis,ac iudicij Viros hodie reperiri posse,quibus id oneris satis tuto credi posse existimem. hic tu mihi Naturam iniustè nimis accusare uideris,quasi non eadem,earundemq; uirium illa nunc sit:quæ olim fuerit,aut tempestate hac nostra tanquam effeta, & debilis,uires in angustum contraxerit.nam si eadem Naturæ uis,quæ olim fuerit; idem uigor manet plantis, pecoribus,ac cæteris brutis,quæ (malum) iniuria est, unis hominibus eandem mentis uim,easdem iudicij,& ingenij uires, quæ paulo Antiquioribus fuerit,adimere?nisi forte similes illis sumus:quibus superior annus semper fertilior uideri solet. At si uerum amamus,nec ipsi nos, ac bona nostra nimis contemnimus,contrarium uero propius esse,& ratione, & certis rerum argumentis statuendum erat. Siquidem cum eadem semper generi humano ingenita solertia,atq; idem insitum semper mentis acumen fuisse inficiari non possimus,nostræ tempestatis homines.ad naturalem,ac perpetuam illam uim ingenij, multam etiã ueterum monumentorum lectionem,multa præteritarum rerum experimenta adiunxerunt,ita,ut mirum uideri non debeat,si recentiores à ueteribus accepta, & excogitata sæpe reddunt meliora,aut imitatione ueterum ipsi quoque quædam noua inueniant,cum huic nostræ docendæ ætati ceteræ elaborasse uideri possint: nec temerè à nostris Iurecõsultis illa usurpari credendũ est.omne scilicet artificiũ incrementum recipere, & quãto quiq; sint iuniores,tanto esse etiam perspicaciores.Quod quidem,ut de alijs taceam,nostra sane,& parentum nostrorum tempora satis planum faciunt,quibus non modo bonæ,ac liberales Artes antiquo nitori restitutæ sunt,uerum etiam quædam comperta uel à ueteribus non excogitata, nec cognita,uel etiam antea fabulosa credita.Quis unquam apud Antiquos librorum formis excudendorum rationem nouit?Quis Antiquorum æneas fistulas conflatas ad pilas ferreas iacẽdas aspexit? Quis Antipodas adijt?aut quis potius non hæc antequàm fierent factu impossibilia credidisset?aut anilibus fabulis non annumerasset?at cuncta hęc uel nostra,uel Patrum memoria facta cognouimus.non dabimus ergo Recentiorum ingenijs,ut exiguum libellum,atq; illum quidem ad alterius ueteris imitationem,maximo præsertim aspirante Principe, conscribere possint?cuius rei explicatio prę his,quæ nunc attigimus,mea quidem sententia ludus extimari poterit Et sane superuacuus longior in studijs foret labor, si nihil liceret melius inuenire preteritis,& quæ magna nunc sunt,atq; admirabilia tempus aliquod,quo primum efficerentur,habuerunt. At (inquis) potest quidem id fieri, sed laboriosum est,difficile est,periculosum est:Bene iam nobiscum agi incipit,fieri enim posse iam confiteris. At id erit magni laboris?noli tu nunc tam uehementer de labore alterius laborare,& quasi ante tubam trepidare:namque pulcra sint, eadem & difficilia esse oportet.erit qui laborem libenter amplectatur,qui Superis bene iuuantibus,difficultatem superet.quòd si unus non sit par oneri ferendo, illi comes adiungetur:nec unus tantum, sed, si res exigat,etiam plures. nec enim usq; adeò est hæc ætas effeta,& Princeps præclaris,& eruditis uiris sic indiget: ut rem hanc aggredi uereatur,dummodo nos incassum non laborare, & Trebonianos, Theophilos, & Dorotheos temporibus quoq; nostris reperiri posse confitearis. At adhuc urges,cum periculosum (inquis) id sit,quod uel punctus, uel syllaba, ne dum dictio,uel oratio secus posita,quam deceat,nos ducere posset in graues errores; ea propter abstinere ab hoc incepto satius sit,quàm se temerè nullius necessitatis impulsu periculo huic obijcere. Hic quidem satis prudenter illi nos monent, ne punctus,uel syllaba secus in Opere ponatur,quàm deceat,ne scilicet,in magnos errores incidamus:proptereaq; ad eam rem uitãdam adhibebitur, uel adhibita est potius,quanto maior potuit diligentia,&,ne quid accidat huiusmodi,legetur Opus,relegetur Opus,expolietur Opus, nõ ab uno tantum,sed pluribus,addetur aliquid,expungetur, mutabitur,multorumq; sententijs iterum,atque iterum auditis, & col-

Eadem nũc est Naturæ uis quæ olĩ fuit.

Superior annus uideri quibusdam semper solet fertilior.

Nostræ ætatis in quo melior conditio.

Quanto iuniores tanto perspiciores.

Quæ parentum nostrorum memoria comperta.

Non est trepidandum ante tubam.

Diligentia.

Nihil perfe ctum ab initio.

& collatis, eorum sequemur iudicium, qui prudentissimè, & doctissimè sentire uidebuntur: nec enim sumus nescij, nihil unquam humano ingenio elaboratum & exactũ initio fuisse, quin multorũ postea accedente iudicio perfectius reddi potuerit. Quidquid enim optimum reperitur, ante nõ fuit, & quę uetera nũc sunt, fuerũt olim noua. At quòd feliciter rẽ posse cadere diffidis, etiã si opus recoquatur, refingatur, & sepius incudi reddatur, & propterea abstinendũ ducis, hic ego te ad Iustinianum reuoco, cui, ex immensa illa sylua Iuris Ciuilis, & infinita propè ueterum librorũ mole suas Institutiones elicere, felicissimè cessisse multorũ seculorũ testimonio comprobatur. quòd si nos ab hac suspicienda prouincia laboris, & periculi metus retrahere debet, sit & Nauiũ usus quasi generi humano perniciosus improbãdus sit: quippe quòd nauigaturis ab undis omnibus horis præsentissimum mortis periculum immineat: & quòd (quanquã pretiosas merces adnecturi, & magnũ quæstum facturi uideantur) facile tamẽ fieri possit, ut transfretantes obrutis, & illis nauibus medio mari mergantur. Agricolis campis semina mandare ne permittamus, quòd post totius anni exanclatos labores uredine enatum germen ita corripi possit: aut alia calamitate seges ita atteri, & quassari, ut nec ipsum quidem semen ager reddere ualeat: quanquã de certo fructu, ac prouentu longe nobis est explotatius, quàm aut nautis, aut agrorum cultoribus. nec enim antea liber edendus est, quàm bene maturuerit, & reb is ad unguem discussis, illum edi in rem esse studiosorum, luce meridiana clarius appareat. Sed quid si etiam rebus nõ ita adamussim perpensis nullum subesse magnum periculum planum faciamus? aut si subsit, nullo ferme negotio id posse uitari doceamus? Neque ego aliquid nũc cogito, de illa à Censoribus nostris prudẽtissimè excogitata cautela, qua putãt ex re esse. si Põtifex ipse disertè testetur, quòd harum Institutionũ editione iura noua inducere, aut uetera abrogare nulla ratione intendat: nam istud quidem adeo nobis plana, & expedita reddit omnia, adeò Aduersariorum obiecta cõtundit, ut nec Momo quidem ullum repræhendendi locum relinquat, uerum etiam si nulla huiusmodi testatio, quàm tamẽ ego obuijs ulnis amplector, adhibeatur. Principiò nihil præcipue tiniendũ est in eo, quod æquè uniuersis accidere solet. Est autẽ perspicuũ, non solum ea quæ paulo scripta sunt grauius, uerum etiam nullum prorsus esse genus scriptorum ita clarum, & undequaq; absolutum, quin interdum uel ad dictũ ambiguum illustrandum, uel ad loca quæ inuicem pugnantia uideantur cõcilianda, uel ad fusius quid explicãdum, benigna legentis, uel docentis interpretatione indigeat. Atq; ut (quemadmodũ solent boni Poetæ) à Ioue ipso exordiamur. Quis nescit in ipsis sacrarum literarum oraculis diuino numine sanctissimis Viris inspiratis nihil esse contrarium, nihil absurdum, nihil perperam positum, omnia pia, omnia ueritati consona, omnia deniq; ab uno, eodemq; Spiritu tum inspirata, tum dictata? & tamen si quis Iudaicè uerbis tantummodo mordicus inhærere uelit, nec ullam prorsus interpretandi rationem admittat, multis erroribus ansam tribuat necesse est. de quo utinam non tam multa nobis exempla nostrorum temporum calamitas suppeditaret. notiora quidem sunt hæc, quàm ut exemplis indigeant, nec tamẽ adeo quis insanus est, & à communi sensu Christianorum tã abhorrens, qui solẽ ipsum de mundo tolli satius esse existimare non debeat, quàm illa ipsa alicuius perplexitatis, uel ambiguitatis obtentu ab omnibus non legi, non concoqui, in succũ, & sanguinem uerti: nimirum quod, quæ quandoq; perplexa sunt, uel ambigua ab eruditissimis, ac sanctissimis Viris explicentur, ac clara fiant. Iam uerò si ad ueterum Iurisconsultorum monumenta, & Imperatorum rescripta, & sanctiones, quibus intelligendis, & enucleandis dies, ac noctes inuigilamus, animum referamus, & si nihil in his contrarium depræhendi posse, Iustinianus constanter ausus fuerit affirmare, tam multa tamen, saltem ad speciem, inuicem pugnantia comperiuntur, ut in eo potissimum nostrates interpretes insudare uideantur, quemadmodum scilicet ea, quæ ex Diametro uidentur aduersa conciliari ualeant, atq; adeo interdum

Laboris et periculi metus non debet nos ab honesta prouincia retrahere.

Nullum subesse in editione libri periculum etiam si dili gentia fuerit remissior.

Cautela Cẽsorum.

Omnia scriptorũ genera benigna legentis interpretatione interdũ indigent.

Sacra scriptura indiget interpretatione

Vix posset ius Ciuile subsistere si ne interpretatione

interdum in eo laborant, ut quasi cum monstro quodam frustra diu luctati demũ dent manus, seq; uictos confiteri minimè pudeat. sed, ut saltem quoquo modo se se ab inextricabilibus perplexitatibus eximant, & legislatoribus suis honorem ser uent, aut unum responsum secundum alterius legis sententiam accipiendum asse runt; aut hoc quidem inspecta dispositione Iuris antiqui, illud uerò recentioris, ob tinere affirmant: aut hoc strictè illud largè accipi debere contendunt: nunc etiam facti speciem inter se diuersam contra uerba contextus comminiscuntur, & uno quidem casu hoc, alio uerò illud procedere affirmant. Quid plura? non satis quidē illi acutè, sed proculdubio ui quadam, & necessitate cōpulsi & adacti, uel quid mi nus rectè dictum erudiendorum iuuenum gratia contendunt, quasi uerò docendi gratia errare, uel pugnantia loqui liceat; uel difficultatibus succumbentes nos ad Apollineos Tripodas reijciunt. Cogitaram hic pauca huius rei exempla subnecte re, sed hæc minus etiam, quàm mediocriter in Iure Ciuili uersatis cognita sunt, & penitus perspecta. obtinuerunt tamen, & obtinet Digestorũ libri, Imperatorumq; Constitutiones, & Institutiones Iustiniani nomine conscriptæ uim legum, nec pro pterea abijciuntur, quòd plurima in his ualde ambigua, multa, quæ uidentur con traria, non nulla inextricabilia depræhenduntur. nimirum quod uelut Vrsæ infor mes, & recenter natos catellos suos lābendo ad elegantiorem formã redigunt: ita interpretationis munere id cōsequimur, ut quæ ab Authoribus scripta uidentur durius, & perplexius, interpretando quasi admota leniter manu ad molliorē tactũ, & ad quandam rerũ planiciem traducamus. Non permittã hic orationē nostram ambitiosius uagari, ut idē accidere & in Philosophorũ, Medicorũ, Poetarũ, & om niũ propè Scriptorum libris planũ facere uelim: cũ & res multis nō indigeat, & sa tis nobis sit, si nos intra propria castra, ac domesticos cancellos contineamus. Il lud non dubitanter ausim affirmare, ne quotidianum quidem, ac familiarem ami corum inter se sermonem posse subsistere, si ita uerbis inhæreas, ut nullam prorsus interpretationem admittere uelis.

Quibus modis interpretes iuris se a perplexitatibus conãtur eximere.

De hoc in Epistola Ferdinandi Farnesij ad Flauiũ Vrsinũ in operis limine

Quid præstet interpretatio

Etiam quotidianus amicorum sermo sine interpretatione non subsistit.

M. Ne tu (inquit) Camillus istic hodie malo tuo compositis mendacijs
Huc aduenisti audaciæ columen consutis dolis
S. Immo equidem tunicis consutis huc aduenio non dolis.
M. At mentiris etiam certo pedibus non tunicis uenis

His captionibus si nihil interpretationi demus non modo comicorum uena etiã grauissimorum quorumuis authorum scripta sunt obnoxia, sic qui in clericum uio lentas manus intulerat non incidisse in pœnam Canonis siquis suadente diabolo. cō tendebat, quòd sua sponte uerberasset non diabolo suadente. sic qui per annum nō communicauerat pœnis capituli Omnis utriusq; sexus non teneri quòd illud de hermaphrodito tantũ loquatur, sed (ut inquit Paulus) non oportet iuris uerba ca ptari, sed qua mente quid dicatur animaduertere.

Cauẽdũ igit̃ erit sũmopere, & quãtũ humana pōt præstare industria, & solertia, ui tãdũ, ne q̃d in ista noua Institutionũ Iuris Canonici editiōe sit ambiguũ, pplexũ, cōtrariũ: & nos id studiosè cauimus. Sed postq̃ omnis erit diligẽtia, & cura adhibi ta, si q̃d minus pspicuè dictũ exciderit, aut q̃ pplexitatē præ se ferat, nihil adeò p uerse scriptũ dephēdetur, qui in interptationis beneficio quasi manu medica adhibi ta ad sanũ intellectũ retrahi, ac traduci possit: q̃d utiq; futurũ esset, ēt si diligentia adhibita fuisset paulo remissior, q̃d q̃dē ex lectione uoluminũ utriusq; iuris facile intelligere possumus: q̃b. colligēdis, ac disponēdis q̃ nō magnũ adhibitũ fuerit stu diũ nostro incōmodo quotidie experimur: Cur tantũ formidamus ne huic nostro cęterorũ ēt librorũ subeũda sit fortuna? scripserũt antiqui Pōtifices libros suos, at que legis uim obtinere uoluerũt, eosq; hodie amplectimur, & exosculamur, in qui bus tamē plurima sunt obscura, nō nulla uerò ita inuicem etiã in eodem libro, & sub eodem titulo pugnãtia uidentur, ut maximũ conciliare uolentibus negotium faciant. Possem ego hic sexcenta huiusmodi afferre exempla, sed profecto clarior est

In libris iuris Canonici multa sũt quę uidentur pugnare: & quę nō facile conciliantur.

est res, quam ut exemplis illustranda sit. Nec hoc à me eò dicitur, quasi imitandum istud putem, quod utiq; tanquam scopulum semper magno mihi studio, ac labore uitandum censui: sed, ut aliquando ipsis rerum experimentis, ac certissimis exemplis isti intelligant, nullum magnum formidandum, & extimescendum esse in hac editione periculum. Alij tamen nec illi quidem (ut sibi uidentur) inepti ita adhuc argumentantur: Aut quæ in Decretalium libris comperiuntur, nullis omnino mutatis uerbis in tuum librum transtulisti, & tunc, cum sint illa ipsa penitus quæ alibi ab ipsis Pontificibus scripta reperiuntur, etiam nullius nouæ approbationis interuentu, ubi legantur, eandem semper retinebunt authoritatem: Aut non quidem ad uerbum transtulisti, sed pro ingenio, & iudicio tuo illa tibi finxisti, & tunc Pontificis interuenire approbationem est ualde periculosum: Video, quid isti moliantur, & quàm mecum astute, ac callidè agant sentio: nempe, ut nos omni penitus laude spolient: ita enim putant, si fateatur Is se in suum librum aduerbum ex alijs Iuris Pontificij libris omnia transtulisse, non tam Authoris operis noui sibi nomen uendicare poterit, quàm simplicis librarij nobis ministerium sese præstitisse confitebitur. Sin se pleraq; pro suo ingenio innouasse asseruerit, tum metu imminentis periculi, de suo illum instituto deijciemus. atque ità nostræ causæ arcem inuasisse existimant: ut se uel suspendio uitam finire uelle magno clamore iactent, si quando me uoti compotem fieri contingat. quem, qui sim, satis iam (ut isti prędicant) omnes norint. His obiectis facile me posse respondere non dubito, quod ante quàm faciam, paucis mihi lautus iste Vir est admonēdus, & compellandus. Si nescis (bone Vir) cum ita excandescis; cum sic stomacharis, cum me obliquè in angulos perstringis, cum laqueum te meditari uociferaris, si Pontifex approbet, atq; alia uiro graui indigna euomis, authoritatem tuã, quæ sola tibi superest, ad euertenda consilia nostra, apud eos: qui te solum in cute norunt, multum imminuis, atque arma ipsa, quæ aduersus nos non cessas intorquere, ipsemet infringis. oportuit te sedatiore animo hanc causam attingete, nosque, & Institutiones nostras ad speciem interdum ornare tuo testimonio, ac laudare, atque ita fouere, ut cum boni Viri existimationem, atque intercedentis inter nos amicitiæ opinionem tibi comparasses, tum me facilius quasi per cuniculos oppugnare, & dum altera manu scaberes altera ferire posses; nec alicui alieni à nobis animi suspicionē ingerere antea oportuit: nullæ enim grauiores sunt insidiæ, quàm, quæ in simulatione necessitudinis, & beneuolentiæ delitescunt: quod, ut facias, ego te aliquando conatum intellexi. sed usque adeo in uisceribus tuis uenenum ebullit, ut illud intra stomachi claustra continere, & comprimere non semper possis. sed uel te inuito, interdum erumpit ardentius. quod uerò (ut asseris) qui sim, norint omnes, Non satis mirari possum quomodo id passim prędices, qui me non multis ante mensibus ipse noueris, immo nec nunc quidem forte bene cognitum habeas: sed me quidem huius rei, si ita sit, minimè piget; te certè pauci omnino sunt, qui sicut ego, & alij quidam bene norint: & planè non tu talis es, qui aliquid in hac nostra mediocritate dispicere possis. Num meministi cum primum Romam appulissem, neque me de facie antea nosses, quanto studio mecum inire amicitiam quæsieris, quoties me inuiseris, quoties domum tuam quasi ueterem amicum perduxeris? quantis laudibus ingenium, iudicium, atque opus meum extuleris? quam sæpe Pontificem ipsum magna mihi eo nomine debiturum prædicare soleres, quãm sæpe & Pontificis ipsius cunctationem, & uicem meam dolere te diceres? quæ omnia tunc ego non subdolo, sed humanissimo, & candidissimo animo dici, & fieri abs te credebam: nec adagij memineram intempestiuam scilicet, beneuolentiam simultatis loco habendam, itaque nihil non egi, ut, quod unum te spectasse, & ambisse non multò post comperi inter Censores meos, quos tu ilico forte auro onerandos crediderās, ab ipso Pontifice legereris: At postquam hi, quibus melius, quã tunc mihi cognitus esses, optimo iudicio, ualde ambientem repulerunt, uix dici potest,

Quorundã obiectio.

Insidię illę sunt graues: quę in simulatione necessitudinis delitescunt.

Intempestiua beneuolentia.

potest,quàm mihi repente fueris immutatus,quàm ab illa tua simulata humanitate,atq; animi candore recesseris,quàm tibi homo,paulò antè planè cum Tribonianis,ac Dorotheis conferendus,statim nullius eruditionis,ac iudicij uisus fuerim,quàm demũ mihi iniquus factus,& omnibus cęptis nostris aduersatus fueris. Demum quid te cogitari potest leuius,& inconstantius,qui non modo aduersus ea, quæ sępe dixeris,uerum etiam contra illa ipsa,quæ proprio chirographo aliquan do confirmasti,tam imprudenter,atq; impudenter coram amplissimis iuris de me ac meis scriptis obloquutus fueris?num meministi cum librum,quem tibi legendum tradideram,reposcerem,& tu me sic extolleres, ut Tribonianis ipsis parem facere non dubitares,petijsse me ex te,ut illius tuæ sententiæ scripto fidẽ faceres? num eorum,quę scripseris penitus es oblitus?uel me adeo supinũ arbitraris,ut ea, quæ ad existimationem meam ualde pertinent,tui similis factus prorsus negligã? falleris Amice,falleris.Nam ueluti eo tempore,quo iam mihi in aliquam tergiuersationis suspicionem ueneras,propriũ à te chirographum extorsi, ratus ita me posse penitus coercere procacitatem istam tuam:quã quasi tẽpestatem quandã (ue lut ex longinquo) iam tum mihi uidebar intueri,ita illud ipsum,ut impudentissimã garrulitatẽ tuam saltem quoquo modo reprimã,diligentissimè asseruo,& cum opus est proferre soleo,ut miretur iam nemo,si mihi tam iniquè detrahere conaris,qui nec ipsum tibi parcere noueris,& aliud stans,aliud sedens dicere assueueris atq; chirographum illum tuum commentario huic nostro inseruissem, nisi ab illaudato uiro laudari turpissimum duxissem. Qui sim (inquis) omnes iam bene norunt:at norint quidem omnes, ecquem me tandem norunt?ecqua labe inquinatũ? ecquo scelere,uel turpi nota commaculatum? norint omnes (inquam) me, nec enim recuso,nam & in patria nunc celeberrimi nominis uiri, & qui aliquando in Aula maiori quàm tu,qui in ea consenuisti,in pretio fuerunt,& nunc sunt,me collegam nec dedignantur,nec aspernantur,& ibidem probati quiq; consuetudinem nostram appetunt:& Romæ illustrium Virorum patrocinijs non destituimur: &, quod forte scis,apud Maximum Principem maximis nos laudibus,maximi uiri ornarunt. Sed tu nec etiam ipsis parcis,& fœdo isto tuo,atq; incondito sermone,grauissimorum,& doctissimorum Virorum laudes ità conspureas,ut has ego obtrectationes,ac teterrimam istam tuam uerborum colluuiem æquiore animo iam ferã, cum mihi socios,tantos scilicet,uiros adiũgis.unde nihil impedio,quin more ignauorum canum,qui non pro ueritate,sed pro consuetudine latrant quantumuis garrias. Sed reuertor iam ad causam nostram,& præclaram argumentationẽ tuã, neq; committam,ut diuerticulum,ne responderem,quæsisse,& (quod dicitur) nimium altercando ueritatem, perdere uoluisse uideri possim. Vnum illum addo, quod te suspẽndere uelle iactas,si quasi Pontifice Authore liber exeat:per me quidem, & si non exeat;id facias,licet:immo te,ac tui similibus aduersantibus non exiturum facilè conijcere possum: non quòd magnam omnino tibi inesse authoritatem uideam,sed quòd in demoliendo plus unum,quàm in construendo plures ualere intelligam.sed tu,si cuius alterius sceleris conscientia quasi furijs ad laqueũ urgeris, tantisper obsecro subsiste,ac substine,donec ad præclaram illam tuã argumentationem breuissimè respondero. Breuissimè (inquam) tum quòd priori parti, cũ de imminenti periculo cum Populo ipso nos admones,sępius supra,ac uariè à nobis responsum est,tum quòd anterior pars egregiæ istius tuæ complexionis tantum abest,ut contra nos faciat;ut illam ipsam maximè nostram causam adiuuare contendamus. Quæro (inquis) quomodo egetis,& an ad uerbum in librũ tuum Canones ipsos intexueris?quomodo me gesserim,aliàs suprà satis dilucidè explicaui, unde nunc non repeto,cum præsertim tibi satis id exploratum putem; nam & pluribus diebus perlegendi operis tibi potestatem feci,& ex me ipso de tota ratione instituti nostri sępius cognouisti.quin immo quidã nec illi qdẽ aspernãdi ex nostro Codice,dum illũ apud te esse paterer, exẽplũ clãculũ sumpsisse,atq; illud asserua

Dissolutio obiectionis.

Plus unus potest in destruendo quàm multi in construendo.

re te domi diligenter ausi mihi fuerunt affirmare. Sed fac me ad uerbum transtu-lisse. Quid præterea? Ergo (inquis) nulla noua necessaria est Principis approba-tio. Præclara me hercule illatio, & homine ualde dialectico planè dignissima: sed finge me concedere nullam necessariam esse Principis comprobationem, quod ta mē falsissimum esse proximè docebimus, nō propterea etiā euincis approbatiouē Principis nulla ratione interuenire oportere; multa siquidem cōperiūtur, quę qui dem, ut necessaria non sint, quia tamē uel decora sunt, uel utilia non solum recipi mus, uerum etiam magno studio undiq; conquirimus, quod satis liquidò apparet dum uestes nobis curamus, dum ædificamus, dum agrum colimus. Nec enim om-nia ad solam necessitatem referimus, sed multa utilitatis, nonnulla solius etiam de coris, ac pulchritudinis gratia facimus, imitamurq; in hoc naturam ipsam. quæ, licet nihil agere frustra credatur, quædam tamen ostentat in herbis, floribus, in plantis, frondibus, atq; terrestrium animalium pellibus, in pennis auiū solius deco ris, ac pulchritudinis causa à se conficta. nec tu (puto) inficiaberis, tum magnum Operi decus accessurum (quanquā hoc minimè omnium cupis) tum Pontifici illi gloriosum futurū, quo quasi Authore Iuris Canonici Institutiones in lucem sint proditurae, cum inter egregia à se gesta maximus Imperator reposuerit, quòd se Authore Iuris Cæsarei Institutiones exissent, nisi forte tu, ut mihi, itá & Pontifi-ci ipsi inuideas, nec quemquā præterquā te aliquam gloriæ particulā assequi: æ-quo animo pati possis. sed, puto, dabis decorū hoc futurū supremo Pontifici saltē, ut illius amans, & studiosus uidearis: ergo, ut hoc necessarium quidem non sit, glo ria tamen Principis, atq; operis ipsius decus satis est causæ, ut quasi illo Authore liber in publicū exeat. huc accedat profectus Studiosorum, ac utilitas, qui longè alacrius, & impensius huic perdiscendo, & enucleando Operi inuigilabunt, si qua-si de manu Pontificis, quàm si ab homine priuato sint recepturi. quippe quod ita natura comparatum est, ut munera ipsa non magis interdum materia quā Autho res ipsi grata nobis, ac pretiosa faciant. ut non immerito Iustinianus ipse non se-mel Iuuentuti à se docendæ gratuletur, quòd tanto honore digni tyrones habiti fuerint, ac tanta felicitate affecti, ut prima legum rudimenta ab Imperiali (ut ille inquit) splendore, ac uoce principali accipere debeant. Accedit quòd cū Iuris Pō tificij facultas Ius ipsum Ciuile quasi ęmuletur, iniuriā quodāmodo illi facimus, si quemadmodū Iuri Ciuili contigit, Iuri etiam Canonico, quasi Principe autho-re sua principia non concedimus: præsertim quòd illo suadente in libros collecta, illo iubente recognita, ac remissa sunt, ac nō nisi illo permittente sint edenda. Vides ne igitur etiam si ipsorum Canonum uerbis adamussim usum esse me tibi conces-sero, multas tamē esse causas, quæ quāquam necessitas (ut uis) non urgeat, ut quasi Pontifice authore liber exire debeat, suadere possint. Sed in pręsenti nihil nos ad iuuet, quòd Pontificis approbatio operi magnum decus adderet, nullū habeat mo mentū, quòd ea res futura est approbāti Pōtifici gloriosa. Nec attēdamus, quod sit lecturis utilitatē allatura, nec indecens habeatur, quòd Iuris quidē Ciuilis elemen ta quasi Imperatore magistro discimus, at Iuris Canonici à priuato accipiamus. omnia hæc nec assis faciamus, nec aliquo modo ad rem pertinere confiteamur. At quid tandem dices, quo tandē cōfugies, si, ut tibi dederim me à Canonū uerbis ne latum quidem unguē recessisse, tunc tamē maximè huiusmodi necessariam esse ap probationē extorsero? si tu te id sponte tua confiteberis? responde sodes Vir acu-tissime, & qui tam anceps Dilemma ex quodā profundo Dialecticæ Artis expisca tus es, quo quasi cornibus quibusdā ita posse nos impetere tibi persuaseras, ut nus-quā posse nos effugiū aliquod reperire credideris. responde (inquā) sodes, cuius nam authoritate muniuntur Iura ipsa, quæ in gratiam tuam fateor nunc me ad uer bum meo libro intexuisse? Romani (inquis) Pontificis. tum præterea dicas, obse-cro. eadem illa cuius loquentis personam nobis exhibent, atq; exprimunt? & pari-ter non negabis, quod Romani Pontificis. si ergo ad uerbum translata sint in no-
stras

Multa: quæ non sunt ne cessaria fiūt causa utilitatis ac decoris.

Iustinianus de Institutionibus suis gloriatur.

Munera gratiora nobis facit largiētium dignitas.

Iura Canonica, & ciuilia æmula.

ſtras Inſtitutiones, nonne & ibi Pontificem loquentem intueri neceſſe erit? & hoc quoq; negare non poteris. Quid ergo? non putas tunc neceſſariam Pōtificis approbationē? quaſi mihi homini priuato in priuato opere liceat ſine ſcelere, ac falſi crimine Pontificis induere perſonam? Quid tu ad hæc? quo pacto elaberis? quomodo ab hoc laqueo te expedies? uiden', quàm ſubito, quàm nullo negotio non dicam, corruerit tota illa tua machina, quàm ad quatiandā cauſam noſtram paraueras ſed in te ipſum retorta fuerit? uiden', ut tuo te gladio confoderim? uiden' quàm parum ſis in diſputando acutus? Quid dicam? uidere non potuiſſe te, quod uel pueros latere non potuit? an potius uidiſſe te quidem, ſed facilè noſtris, atq; aliorum oculis tenebras offundi poſſe exiſtimaſſe? ſed neutrum horum ſtatuā, nam nec tibi mediocris ingenij, ac iudicij laudem inuideo, neq; itidem te de nobis tam praue ſentire audio, ut huiuſmodi nugas facile nos imbibere poſſe exiſtimes. Sed profectò itā Natura comparatum, atq; uſu compertum eſt, ut cum primum mentem liuor occupat, animus quaſi cæca caligine inuolutus nihil rectum cernere ualeat: unde multos alioquin oculatiſsimos uiros impugnandi ſtudio in fœdiſsimos errores fuiſſe delapſos legimus. ſinamus igitur hos pro ſua libidine blaterare, proſequamurq; illorum obiecta confutare, qui, ut multo, quàm hi nobiſcum agūt, modeſtius, ita & à nobis modeſtius excipientur. Aiunt ſi huiuſmodi Iuris Canonici Inſtitutiones cōſcribi, aut neceſsitas cogeret, aut ſuaderet utilitas, uel res aliqua ratione ſine magno periculo tranſigi potuiſſet, utiq; futurū fuiſſe, ut alij Romani Pōtifices eas cōſcribendas iam pridem nobis curare debuerint: neq; exiſtimandū hanc paratę ſibi laudis materiam poſteris illos fuiſſe relicturos. Ego uero, quid illi curauerint, uel non curauerint, nō multum ad rem pertinere arbitror. Primū enim nimis iniquo loco recentiores conſtituimus, ſi eiſdem omnem inueniendi rationem præreptam ſtatuimus, quod falſiſsimum eſſe ſupra demonſtrauimus, cum rerum ipſarum parēs & repertor tempus non omnia ſimul perficiat, ſed ſub uarijs temporum ſpatijs, & diſtinctis annorum interuallis: & ex unius perfectione alterius quoq; rei trahat, & deducat inuentionem: Et (ut prudentiſsime in ethicis docet Ariſtoteles) omnes præclaræ artes ab exiguis principijs profectæ ſunt, atq; inde ad magnum decus peruenerunt. Sed per me cogitarint quidem, & alij Pontifices, non tamen continuo cunctis eos difficultate perterritos huic rei manum non admouiſſe: id enim fieri potuit, quod hi ad alia negotia animum uehementius appulerint. Illi nō diu ſuper ſtites fuerint. Sed demus alios Pontifices omnino uacuos fuiſſe, diu ſuperuixiſſe, demus de componendo huiuſmodi opere cogitaſſe, demus difficile id, immo impoſsibile reputaſſe, & ideo abſtinuiſſe: & ſi quid quærunt amplius. num propterea nobis quaſi lex quædam dicta eſt, ut non idem poſsimus & nos excogitare, & tamē aliter, atq; ipſi opinari, & demum rē ab ipſis deſperatam aggredi, ac tentare? nōne ſæpe fit, ut quædam nobis non poſsint magis ex ſententia cadere, quæ tamē non tam conficiendi, & abſoluendi ſpe magna ducti, quam libidine tentandi aggredimur? Quin immo inquit Comicus.

Imprudens itidem, & ſæpe iam in multis locis
Plus inſciens quis fecit, quàm prudens boni.
Et idem rurſus
Inſperata accidunt magis ſæpe, quàm quæ ſperes

Quis ſcit igitur quin aliquo amico numine fauente, uel caſu poſsint recētiores feliciter id abſoluere, de quo ueteres deſperarint? Dij enim (ut in adagio) facientes adiuuant, & omnia uendūt laboribus. Quanquā alia ratio diligētius id cogitāti ſolet interdū occurrere, quamobrē illi nullas in Iure Canonico Inſtitutiones cōſcripſerint, nempe quod ueteres circa quædam Iuris illius quaſi cunabula ad Pōtificatum euecti ad firmandū, conſtituendūmq; Ius ipſum Canonicū: quod tum uidebatur adoleſcere animum intenderent, nec potuerint Ius ipſum uel nullum omnino, uel certe rude adhuc, & uix inchoatum ad rectam Methodum redigere,

Marginalia: Impugnandi ſtudium anſam tribuit erroribus. — Non omnis inueniendi locus eſt recentioribus prærepta. — Tempus omnia inuenit ſed non ſimul. — Licet nobis à Veteribus diſſentire Et deſperata cadunt interdum ex ſententia — Ratio probabilis cur ueteres Pōtifices in iure canonico Inſtitutiones non conſcripſerunt.

quod satis liquido apparere potest, si quis ad tempora Gregorij noni, Bonifacij octaui, & Clemẽtis quinti animum, & memoriam reuocet, qui quidẽ haud ita multis seculis suos libros promulgauerunt: qui nouissimè Iuri Canonico certam quandam formam, & corpus, quod hodie retinemus, constituerunt. Institutiones itaq; tunc temporis quasi deficiente materia conscribere minimè potuerunt sacrosancti illi Patres. quod in ipsis fuit satis luculenter præstiterunt, nempe ut ius ipsum fundarent, & constituerent. Nunc cum ipsa materia abundè suppeditetur, accipiẽda est, atq; ex ea quasi de rudi prope marmore effigies ducenda. Nec ego propterea Pontificum illorum libros malè digestos esse contendo, sed ad id, quod molimur, nullum, aut certè perexiguum usum præbere. nec enim illis fuit propositum, ut nos iura ueterum docerent, aut rudes aliquos instituerent: sed tantum, ut quæ uel in uniuersum statuerent: uel antiquorum Imperatorum instar consulentibus respõderent, Iustitiæ, & diuinæ legi consona essent: in eo autem nulla necessaria erat Methodus, aut docendi ratio. Sed diuinæ tantum Legis peritia, & eorum: quæ antea constituta essent, scientia. Atq; cum interdum factũ illorum cum nostro comparo, illud interesse mihi propè uideri solet, quod inter marmorum, ac lignorum maceriem, optimam quidem illam, & ad ædificandum longe præstantissimam, sed dissolutam, ac malè congestam, atq; ex eadem materia fabrefactam Domum. nam marmora, & ligna eadem sunt illa quidem, sed usum longè diuersum nobis præbẽt artifici manu certa ratione composita, & tenacissimè inter se compacta, quam disiecta, ac in uarias partes, dissipata, uel ad inhabitandum non satis omnino illa cõmodè constructa. Veluti ergo cõmodè inhabitare uolentibus nõ satis est saxa, atque materiam, & cætera ædificanti utilia congerere, nisi disponendis eis, collocandisq; artificum manus adhibeantur, sic non satis est facultatem quamlibet abundare rerũ copia, & cumulum tantũ habere, nisi illas certa disponẽdi ratio in ordinem digestas, atq; inter se coniunctas deuinxerit. eodẽ accedat oportet uia, atque ea cum ad ingrediendum, tum ad demonstrandum incipiẽtibus expedita. neq; propterea ista cõparatione antiquis illis Patribus aliquid nos detractũ uelle quisquã existimet: nihil enim mirum, si id illi non præstiterũt, quod uel deficiẽte ipsa materia, uel alia quacunq; causa suadẽte ne tentarũt quidem. minimũ illud est, quod nobis uendicamus, atq; huiusmodi, ut si eo ueteres animum appellere ualuissent, uel uoluissent, elegãtius fortè, quàm nos id ipsos præstare potuisse non negemus: hoc est nonnullã forte laudem nõ ineptè omnino disponẽdi, ac rudioribus expeditiore quadam, & compendiosiore uia tradendi ea ipsa: quæ à ueteribus non modo præclarè cogitata, atq; diuinitus inuenta: uerum etiam ad constituendam Christianã Remp. solenniter sancita, ac salubriter decreta fuerant, unde præter faciliorem quendam ordinem ad eas res perdiscendas cætera omnia ipsis relinquimus, atq; multo magis illos nobis, quàm Cererem ipsam: quã frugũ inuentricem poetæ fabulantur, molitori cuidam, uel pistori præstare existimamus. Quod autẽ de Innocẽtio dicitur: qui suis scriptis legis authoritatem non est impartitus, nihil nos mouere debet: siquidem is uec cum scripsit Pontifex erat, nec si fuisset quasi Legislator scripsit, sed quasi purus interpres. nec utiq; dubium esse debet eundem, si collibitum esset, potuisse libris suis authoritatem Legis concedere: cũ illius multas Decretales cæteris Canonibus admixtas habeamus: sed credendum est eũdem ideo abstinuisse, q̃ multa noua suis libris inseruit, quæ non ea, qua decet legem ferri diligentia expendisset. Cum multum intersit Interpretem ne quis se exhibeat, an Legislatorem, & ut cætera desint, certè non plus unius nos mouere debet Innocentij authoritas, qui omnibus à se scriptis uim legis non tribuit, quàm Gregorij, Bonifacij, Clementis, atq; adeo ipsius etiam Innocentij, aliorũq;, qui Ius ipsum Canonicũ quasi à fundamẽtis erexerũt. His accedit quòd diuersa prorsus ẽ ratio noua scribẽdi, q̃d illi contigit, alia eoũ, quę iã nõ modo scripta, uerum etiam ab omnibus recepta sunt, ad certũ ordinem, rationẽq; redigendi, quod nos molimur.

Veteribus Pontifici bus non tã docere propositũ fuit, quam statuere.

Nihil detrahitur ueteribus Pontificibus.

Innocentius plures Decretales condidit.

Innocentius cur omnib. a se scriptis legis authoritatem nõ dedit.

Diuersa ratio est scribendi noua, uel uetera ordinandi

Extorsimus

Extorsimus itaque, in harum Institutionum editione periculum aliquod magnopere formidari non oportere, dispiciamus nunc, an ex necessariæ sint, & quam al saturæ sint legentibus utilitaté: & an omnino prouinciam istã suscipiendo oleum, & operã luserimus. Quanquã, quæ de hoc instituitur disputatio probabilior sane fuisset, si quis opus nondum aggressus esset, quàm nunc, cum res in eo statu sit, ut suprema tantũ manu indigere uideatur, Quis enim quærat, an necesse sit, quid tentari, quod propè absolutum ostendatur: conemur tamé etiã his (si possumus) satisfacere. Ac primũ quidé si librũ hunc nostrũ itã necessarium, ut sine eo nemo satis proficere ualeat, astruere coner, impudentissimus sim: quis enim non nouit quotquot unquã in ista nostra Iuris Canonici facultate floruerũt, neq; cogitasse quidé, neq; librũ attigisse similem? sed quemadmodũ ius ipsum Pontificiũ in omni uita profiteri uolentibus, nõ omnino illũ necessariũ minimè diffitemur, ita cũ omnibus cõducere, tũ uerò quosdã sine eo nihil posse proficere, affirmare audeamus. Principio neminé latet, ut proximè disseruimus, quã deceat unamquamq; facultaté certũ habere librum, quo ipsius prima elementa concludantur, ac uelut in artem redigantur, cuius rei, quanquam per se ipsa satis pateat, locupletem tamen testem apud M. Tullium habemus Marcum Crassum. Omnia fere (inquit) quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa, & dissipata quondam fuerunt: ut in Musicis numeri, & uoces, & modi: in Geometria lineamenta, formæ interualla, magnitudines, in Astrologia Cœli conuersio, ortus, obitus, motusq; siderum: in Gramaticis Poetarum pertractatio, historiarum cognitio, uerborum interpretatio, pronũtiandi quidam sonus. In hac deniq; ipsa ratione dicendi excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa latè uidebantur. Adhibita est igitur ars quædam, extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum Philosophi assumunt. Quæ rem dissolutam, diuisamq; conglutinaret, & ratione quadam constringeret. Sit ergo in Iure Ciuili finis hic legitimæ, atq; usitatæ in rebus, causisq; Ciuium, æqualitatis conseruatio, tum sunt notanda genera, & ad certum numerum, paucitatemq; reuocanda. Genus autem, id est, quod sui similes communione quadam, specie antem differentes duas, aut plures complectitur partes, partes uerò sunt: quæ generibus ijs: ex quibus emanant subijciuntur: omniaque, quæ sunt uel generũ, uel partium nomina definitionibus quam uim habeant est exprimẽdum. Est enim definitio earum, quæ sunt eius rei propriæ quam definire uolumus breuis, & circumscripta quædam explicatio: his ego rebus exempla adiungerem, nisi apud quos hæc haberetur oratio, cernerem. Nunc complectar, quod proposui breui, si enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quispiam, me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, ut primum omne Ius Ciuile in genera digerat: quæ perpauca sunt, deinde eorum generum quasi quædam membra dispertiat: tum propriam cuiusq; uim diffinitione declaret, perfectam artem Iuris Ciuilis habebitis, magis magnã, atq; uberem, quàm difficilem, & obscuram. atq; interea tamé, dum hæc, quæ dispersa sint coguntur, & uel passim licet carpentem, uel colligentem undiq; repleri ista Iuris Ciuilis scientia. Hæc ille. Et hoc quidem, quod in Iure ciuili tantopere se desiderare, atq; expectare Crassus aiebat, & se facturum aliquando credebat, abundè suis Institutionibus Iustinianus uidetur præstitisse: quod tamen tunc non erat perinde, ac nunc circa Ius Pontificium necessarium: siquidem Ius Ciuile maxima sui parte ex ueterum Iurescõsultorum libris, & interpretationibus constat, dum illi aliquid uel ad Senatuscõsultum, uel ad legem, uel ad prætoris edictum commentabantur, quibus suis lucubrationibus etiam ordinem quendam, ut homines erant magna tum doctrina, tum iudicio, certamq; rationem seruasse cõperiuntur, dum finiendo, diuidendo generales quasdam positiones formando rem tractant, ita ut etiam si minus nos Iustinianus suis iuuisset Institutionibus, futurum tamen fuerit, ut ipsorum Iurisconsultorum monumentis, idem propè labore haud multò maiore consequeremur, cum inde Institutiones illas ferme ad uerbum desumptas,

Institutiones in iure Canonico an necessariæ.

Ciceronis authoritas.

Institutiones in iure Canonico magis necessariæ quàm in iure Ciuili & quamobrem.

ſumptas, & exceptas fuiſſe uideamus. quod de Iure Pontificio non item affirmari poteſt: quippe quod potiſsimum ipſorum Pontificum ex facto cōſultorum reſponſis totum ferme conſtet. ut omittam interea quãtum putem intereſſe inter ipſorum Iuriſconſultorum, & Pontificũ, aut eorũ, quorum opera ipſi uſi ſunt in pertractandis, ac ſubtiliter perueſtigandis diſciplinis eruditionẽ & exercitationẽ. Si quis igiť quãtumuis rudis quinquaginta Digeſtorum libros perlegat, non modicum legendo conſequetur in Iure Ciuili tum doctrinæ, tum iudicij, non idem legenti omnes Decretales uſu ueniet, cum illæ cuncta ferè ad ſolam oblatæ ſpeciei deciſionẽ nullo neq; docendi, uel certa ratione interpretandi fine ipſis conditoribus propoſito emanarint. Si igitur Iuris Ciuilis Inſtitutiones recipimus, laudamus, & tanquã neceſſarias exoſculamur, cur non multo magis idem exiſtimemus de Inſtitutionibus Iuris Canonici? cuius libris, ſi diligẽter quis inſpexerit, aut nulla, aut certe ual de tenuis finiendi, diuidendi, certa Methodo rem explicandi ratio cõtinetur, quod de Pandectarum libris uerè prædicari non poteſt. Accedat huc, quòd ſtudioſorum hominum. quibus liber hic noſter uſui eſſe poterit duo genera cõſiderari poſſe uidentũ: alterum eorũ: qui huius Iuris peritiam ſibi ad quæſtum comparare nituntur, ut ſunt ij, qui per multos annos Iuri Cæſareo in publicis gymnaſijs operam dantes in receſſu uix paucis menſibus, aut ad ſummum anno Iuris Pontificio ita ſeſe de dunt, ut tanq; de Nilo Canes recedentes uix pauca deguſtẽt. Alterum eſt eorũ: qui non tam ad quæſtũ, quã ad proprium uſum eam ſibi facultatem parare cupiunt, ut ſunt Theologi, qui, cum Ius ipſum Canonicum cum Theologia communionẽ in pleriſq; , & affinitatem quãdam habeat, non multum ſe profeciſſe exiſtimant, niſi ad eam etiam Iuris Canonici cognitionẽ, ſi non exactam, at quacũq; ſaltem adiungant. Et audiui ego ſæpe magnos in Theologia uiros ad Ius Pontificum quaſi ſibi occluſas fores conquerentes. Quippe quibus ad publica gymnaſia honeſtè non detur acceſſus, neq; ſi detur multum ſint profecturi, cum ibi iudiciorum, uel beneficiorum tractatus, uel ſi qui ſunt alij ad lucrum parandum aptiores, interpretari docto res ſuis auditoribus conſueuerint. Quæ uerò habent cum Theologis quædã communia, & ad pœnitentiarium forum ſpectãt, neq; digito quidẽ attingere ſolent: eodem fermè loco: & Aulici ſunt habendi, & præſertim qui Eccleſiaſtica aliqua digni tate ſunt inſigniti. quibus circa ſuarum Eccleſiarum adminiſtrationem, & multiplicia negotia impeditis non uacat multos annos in eius Iuris ſibi paranda cognitione cõſumere, cum tamẽ paſſim ea illis occurrant, quæ non poſſint ſine illius Iuris notitia explicari: ſiue igitur ad quæſtum, ſiue ad proprium uſum huius Iuris cognitionẽ referas, neutris harum Inſtitutionum editio ingrata eſſe debet. ſiquidẽ ij: qui ad quęſtũ rem totam referunt, eo ipſo anno, quo Iuris Ciuilis deſinunt audire prælectiones, & ad Pontificium ſe trãsferunt uix unius, aut alterius tractatus cognitionẽ aſſequi ualent. Ea enim his temporibus inualuit interpretandi ratio, ut interdum uix duobus, aut tribus menſibus unius Decretalis interpretationem abſoluãt: ita fit, ut Iuuenes perpaucorum ſolummodo tractatuum notitiam tenentes ſeſe uel domum recipiant, uel ad Ciuilia obeunda munera conferant, & ſæpe incidunt quæſtiones, quarum prima illa rudimenta ne olfecerunt quidem, adeo, ut ſedes ipſius principales incidentis quæſtionis miſere interdum emendicare cogantur. his igiť hoc certè commodum liber hic noſter afferet, ut, ſi uel menſem in eo diligẽter per legendo ponant, quocunq; ſub tractatu emergens quæſtio reponatur, ex illius lectione ſi non deciſionem, quàm tamen ſæpe ſunt ibidem inuenturi, at certè loca, unde quæſtionem ſoluere poſſint, nota nullo negotio habere ualeant. Quod quidẽ & ad laborem leuandum, & ad uitandam grauem tẽporis iacturam, quam quis diu quærendo facere cogeretur, ualet plurimum: ut omittam interea, quod generalis il la omnium: quæ Pontificio Iure continentur, rerum cognitio incredibile eſt, quãtum mentis tenebras excutiat, & ad unumquodq; quãtumuis abſtruſum intelligendum adiuuet. His uerò, quibus circa Theologiæ cognitionem, uel alia negotia occupatis

Duo hominum genera quibus hæ Inſtitutiones uſui eſſe poſſunt.

Cur Theologis Ius Canonicum diſcere laborioſum ſit licet neceſſarium.

Quæ Iuris Canonici in publicis gymnaſijs explanetẽ portio.

Aulici Eccleſiaſtica dignitate inſigniti.

Quæ hodie interpretandi ratio inualuerit.

Generalis terminorũ cognitio multum cõfert.

occupatis in Iure Pontificio perdiscendo non uacat multos annos collocare, non modo utiles erunt Institutiones istæ, uerum etiam omnino necessariæ. Ac primum quidem quomodo hi nulla Iuris Ciuilis cognitione imbuti, quæ proculdubio multum adiuuat, audebunt tantam prouinciam aggredi? Quomodo Decretales ipsas incisas, & plerunq; longissimam facti speciem continentes ferre poterunt? aut si possint, quem inde succum elicient? cum eæ, uti sunt iustitiæ, & æquitatis plenissimæ: ita tanquam ad consultantium uota pro tempore ab authoribus conscriptæ, nullum certè ordinem continere potuerũt: aliquid forte hi ex libro Gratiani (quē Decretum appellant) consequi poterunt: sed non est incognitum quãtum illius libri nutet authoritas, quàm etiam perplexo ordine conscriptus sit, qui tamen ut sit optimè digestus, & totus aureus, certè multa sunt in eo posteriorum Pontificũ Cõstitutionibus immutata, & correcta multa nouiter inducta, de quibus uerbum in eo nullum inuenias: & si omnia ibi sint, fusius tamen inueniuntur pertractata, quàm ut his expediat, qui expeditam quãdam discendi uiam sequi cupiunt, quod quidem libri ipsius magnitudo satis apertè ostẽdit. Sed neq; Hostiensis summa hos meo iudicio multum adiuuare poterit, nec enim liber ille ab Authore ad eum usum, de quo nobis nunc est institutus sermo, editus fuit: sed scripsit egregius ille Vir, non minus consumatis uiris, quàm tyronibus: neq; ut suo libro elementa Iuris Canonici complecteretur, sed ut omnia, quæ usq; ad tempora sua in Iure tam Pontificio, quàm Cæsareo à quibusuis interpretibus quãtumuis ardua, uel ambigua conscripta essent, in librum suũ congereret. quod satis perspicuè ex operis ipsius prooemio liquere potest, ubi id ipsum Author clarissimè testatur. Et proculdubio si omnia: quæ in illo libro congessit, numerentur plura sunt, quã ea, quæ tribus ipsis Iuris Canonici libris continentur. Accedat, quòd illius lectio nõ potest nõ esse periculi plenissima: si quidem cõstat Hostiensem antea scripsisse: quàm Bonifacij, Clementis, nonnullorumq; aliorum Pontificum cõstitutiones promulgarentur. ac uelut Citharedus, quãtumuis peritissimus, si ei Cithara: in qua plures principaliores fides confractæ fuerint, pulsanda sit, nullũ suauẽ cõcentum reddere poterit, sed obstrepet uerius, quàm personet: sic Vir ille insignis, cui scribendũ fuit, multo antea, quàm bona pars librorum illius Iuris, quod interpretabatur, esset in lucẽ edita, nõ potuit non multa dicere, quæ aliter, atq; ipse putauerit, hodie statuta comperiuntur. Potuit quidem ipse, quid maximè Iuri, & æquitati pro tempore consentaneum sibi uideretur, scriptis suis mãdare: quid posteriores Pontifices cõstituturi essent diuinare nõ potuit. Quod item & de alijs pluribus dici põt. sed demus illum scripsisse nudiustertius, quis obsecro omnium rerum rudis ad Ius Canonicum per discendum accedens, summamq; Hostiensis legẽdam assumens primũ quidẽ tam grandis libri machina non terreatur: atq; inde legendo operi incumbens, ob tam multiplices (ut uocant) allegationes, ob tam uarias antiquissimorum doctorum, quas recenset, opiniones, ob tam multas quæstiones, non adeo se multiplicium rerum mole grauatum sentiat, ut in ipso statim limine (ut dicebat Imperator) desertor fiat studiorũ? aut aliter, quã cum labore maximo sero eò perueniat, quo leuiore, & simplici uia ductus citius cum maiore etiam profectu peruenire potuisset? Alenda perfectò primò tempore sunt ingenia, atq; indulgẽtia quadam nutrienda, non asperiorum tractatu rerum atterenda, aut difficultate numerose, atq; perplexe institutionis deterrẽda. Et sanè si Hostiensis liber huiusmodi putetur, qui aliquem Institutionibus ullis locũ non relinquat, iam & Iustiniani Institutiones frustra mẽbranas occupabunt, si quidem & Placentinus & Azo. alijq; nõ nulli in Ius Ciuile summas (dicã audacter) elegãtius q̃ in Ius Põtificiũ Hostiensis cõscripserũt. Qđ si neq; Placẽtinus, nec Azo, nec alius q̃squã ita scripsit, ut Cęsareę Institutiões hodie supfluæ existimari debeãt, neq; istorũ libris ad Ius Ciuile parãt ingressus, sed p eas tm̃ ad illud primus nobis aditus patet, cur itẽ, & de Institutionibus Iuris Canonici existimari nõ debeat, nõ satis quidẽ pspicere possum. deniq; ut eæ: quæ Hostiẽsis, & alij

Iures Ciuilis cognitio adiuuat uolentes profiteri Ius Canonicum.

Decretũ Gratiani.

Hostiensis summa.

Hostiensis summa nõ ẽ scripta solis tyronibus.

Grãdior est liber summa Hostiensis quã oẽm Canonum libri.

Lectio summe Hostiẽsis periculosa & quamobrem.

A principio alenda sunt ingenia non atterenda.

& alij similes scripta reliquerunt per omnes numeros penitus cognoscere ad summam scientiæ necessarium est, ita incipientibus quædam breuius, ac simplicius tradi magis conuenit. Sed puto ijs, qui metam contigerint, & in Iure isto Pontificio ita progressi sunt, ut uix illis supersit: in quo proficere ulterius ualeant, in hoc libro nostro iudicando perinde accidere, atq; si quis arduum, ac præruptum iter ingressus emenso longo spatio terminum tamen tandem contigerit. Nam, si ad eundem locum expeditiorem quãdam uiam ei quis polliceatur, aspernetur, tum quod ei, qui ad metam peruenerit, quãquam cum labore, nulla noua, qua illum ingredi oporteat, uia necessaria est: tum etiam quòd uix ęquo animo pati potest, alios breui, ac quasi nullo labore eò peruolare, quo, ut ipse pertingeret, multum insudauit, ac multos menses consumpsit. Cuius rei ex eo coniecturam facio, ꝙ pauci ij: qui institutum nostrum non perinde mihi probare interdum uidentur, hi ferme huiusmodi sunt, quibus libri huius nostri usus minimè uideatur necessarius, & qui didicisse malunt, quàm discere. Quãquam non desunt multi seniores docti etiam, ac graues uiri, qui rem hanc mirum in modum collaudent, atq; amplectantur. horum ego tã multos in præsentia proferre possem, ut uel nuda illorum nomina utramq; paginã facere possint. Vt tamen unusquisq; de re tota possit exploratius iudicare, placuit breuissimum compendium, & prima totius operis lineamenta edere, ac quasi Appellis tabulam in publico proponere. obtestorque, eos qui lecturi sunt (si quis tamen hæc quoque, si quis.) ut si qua sunt, quæ aut prauè posita iudicet, aut quæ quaq; ratione illis non probentur mihi ante editionem nota facere minimè grauentur: à quibus tantum abest ut aliquid mihi detractum putem: ut hoc ipsum maximi beneficij loco sim repositurus. Neque enim ego is sum: qui ei, qui in scriptis meis aliquid desiderauerit, uel reprehenderit inimicitias denunciare uelim. cuius enim esset hoc in temperantię, aut qui obtineri id potest, ut homines etiam quæ nõ probent, laudent? immo hæc reprehensio non solum sine offensione, uerum etiam accidit cum gratia, ita enim se res habet, ut qui alterius librum corrigere conatur, si quid affert, quod in rem sit, gratia sit ei habenda, sin autem, ut eius saltem sedulitatem amare debeas.

Malunt homines didicisse, quàm discere. Non tamen ut quis surripiat. Gratiæ sunt ei agendæ qui aliení librum conatur emendare.

FINIS.

